Moreau Med. Paris.

HIPPOCRATIS COI, MEDICORVM PRINCIPIS, LIBER prior de morbis mulierum.

Ex libris Renati Moreau Med. Parisien.

AD

HENRICVM III. GALLIARUM & Poloniæ Regem Christianißimum.

MAVRICIO CORDÆO RHEMO INTERprete & explicatore.

Cum tribus Indicibus copiosißimis calci subiectis.





ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΙΜΩΝ.

Μέγα μέρος ἡγέομαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι καὶ σκοπέεσθαι περὶ τῶν γεγραμμένων ὀρθῶς.

PARISIIS,

Apud Dionysium Duvallium, sub Bucephalo, in vico Bellouaco.

M. D. LXXXV.

Cum priuilegio Regis ad decennium.

HIPPOCRATIS COI, MEDICORVM PRINCIPIS LIBER prior de morbis mulierum.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

PARISIIS,

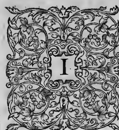
Apud [illegible] sub Bucephal[illegible] [illegible]

[illegible] XXX[illegible]

[illegible]



AD HENRICVM III. GALLIARVM ET POLONIAE REGEM Christianißimum.



IANVM Lascarim è principibus Byzantinis ortum, & quidem perdoctum fuisse, & pollicitum accepimus magno Regi FRANCISCO *imperanti, vt quæ Græcus ille Medicorum princeps vernaculè quondam loquutus erat Hippocrates, traderet consuetudini Latinæ: eidémque etiam quantúmnam ad hoc munus temporis esset impensurus, interroganti: cõsultò quàm maximè quinquennium respondisse. Firmauit enim iureiurando, totum se arti medicæ tradi priùs oportere, vt minimùm annos tres: ne parum id quidem dignè & illotis (quod aiunt) manibus aggrederetur. Idque sanè meritò.* Τὰ γὰρ ἱερὰ ἐόντα πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δὲ οὐ θέμις, πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ὀργίοισι ἐπιστήμης. in Nomo Hippocratis. *Nónne Iurisconsultorum consensus communis posteritati fidem pleniorem fecit, se authoritatis tantundem tribuisse Hippocrati, quantum de scientiæ illius penè diuina conceperant admirationis? Quanto in pretio doctrina Aristotelis habita hactenus vbique fuit Veteribus, nemo est vel leuiter versatus in literis, qui post eius (credimus) memoriam vllo modo addubitarit.* Dig. de statu hom. l. septimo mense. *Is porrò quum scripta, præsertim verò physica quæque dilatans, ab oraculis mutuatus diuinis tanti huius authoris, commodè transtulisset in sua, nunquam Hippocratis nomen appellauit, eius volens sciénsque nusquam meminit, facinus hoc prudentißimè dißimulans.* lib. 7. Polit. cap. 4. *Excidit tamen ipsi (vis tanta veritatis est) quod non nisi honorificentißimum alioquin esse poterat, non nisi amplum, verax, & gloriosißimum testimonium de Hippocrate, quantumuis id esset conatus semper (vt diximus) dißimulare. Sed Hippocratis quoque tanta* Hippocrat. epist. 5.

amplitudo nominis fuit, vt nutu suopte sese veritas (inquam) deprompserit; adeò lucet, vigétque, & tandem aliquando ex hominum mentibus solet ipsa elabi, vt & sæpe extorqueri. Certus est testis, ísque firmus de gloria Hippocratis magnus Artaxerxes. Est & testis locuples & grauissimus, ac integer quoque Democritus σῶμα σοφὸς Abderitis nuncupatus, de fama per Græciam vniuersam Medici Hippocratis, quemadmodum ex illius colloquio cum ipsomet Hippocrate patet apertissimè. Imò & in ratione docendi tantopere diuino Platoni visus est excelluisse, vt sese ad imitationem illius componere velle quidem profiteatur. Hæc verò quorsum, quæ alioqui absurda fortè videantur? Intelligenter vt omnes audiant, δύσκολα τὰ καλά. Nos nimirum meditationes nostras & exercitationes quasi lucubratas, succisam denique omnem operam in re permagna & perdifficili collocatam speciosáque ad scribendum quoad licuit contulisse. Vt etiam intelligant, quonam modo nacti sumus quiddam otij feliciter, vel in negotio summo, quódque huius incœpti ipse tu liberalis es author (Rex Christianissime) solus tu fautor benignus & fortissimus adiutor extitisti: atque quòd abunde satis hæc causa fuit, cur sub amplissimo tuo nomine has exercitatiunculas voluimus apparere, o Rex Regum (mi Henrice) maxime. Quidni enim sic ego tecũ Christiane maxime Princeps, vt & cum suo Pætus Medicus magno Artaxerxe? Etenim quũ secus quàm ferebatur vulgò, nõ tam iniuria temporis quàm deprauatorum hominum iniquitate, exercitus cogerer aliquando sequi, non equidem externos, sicuti suos quondam perbellè noster hortabatur Hipp. sed tuos, te summo duce (o Rex Regũ felicissime Henrice) memet Caspar Schombergkius equestris tui ordinis Germanorum magister, per quem pignus hoc nostri erga te officij alicuius aut summæ potiùs obseruantiæ refertur tuæ majestati, obuijs excepit vlnis ita humaniter; vt id accidisse diuinitus verè possit videri. Ei verò tum suisque tantisper medicinam studiosè fecimus, CAROLI Regis, tuo, & Reginæ matris imperio, dum intestino odio regnum flagrans bellóque premeretur quàm maximè, dúmque pacatiora iam esse cœpissent omnia Lutetiæ. Factus huius beneficij postea memor, tuam de me majestatem in Vitriaco oppido interpellauit prodromus is tibi in Poloniam Schombergkius, quem melioribus auspicijs paulò antè expertus eras strenuissimum ducem fortissimúmque, & intus tibi Gallum fidelem, vt in cute. Is ergo tum abs te consequutus fuit, vt absens Regis Medicorum numero adscriberer; aut designatus quidem veriùs, eodem affectus honore, & cum reliquis honorario communi in posterum perfruerer. Qua tu petitione apud Regem CAROLVM fratrem potitus, effecisti (et si forsitan minùs cogitatè) vt posteaquam Lutetiæ quotidiana nostra apud quosque ægrotos visitatio effluxisset, scriptis arden-

Abder. epistol. ad Hippocr.
Hippocrat. epistol. ad Damagetum.
Plato in Timæo.
epist. 2. Pæti ad Artaxer. apud Hipp.
lib. de Medico, ad fin.

ptis ardentiùs inde vsque inuoluerer Hippocrateis. Nec satis id quidem. Vt primùm enim natiuum regnum repetiisti, vix dum idem hoc mihi Schombergkius reposcebat, quando ratum id habere te quasi vltrò significasti. Nec non ita pòst omnes omnium literarum in Academia tua Parisiensi professores tam grato animo excepisti, vt praeclaram eorum acceptam à patribus institutionem promptissimè iusseris non omnino obfirmari tantùm, sed & honores illis augeri & praemia amplificari. Quae vniuersa magno cadant commodo tuae Reipubl. eiúsque securitati & ornamento. Addes quoque, si ingratum non erit, & quod maius est aliquantò; si, quo Rex ille FRANCISCVS *omnis disciplinae parens & literarum alumnus cœperat, eodem pergas pede tuos tuae Parisiensis Academiae professores omnium literarum fouere, & doctos colere, sicut & egregios à sacratiori tibi consilio deligere viros sapientes & bonos; (Felices populos olim exclamauit haberi Hippocrates, qui viros bonos sua esse munimenta verissimè agnoscebant: non turres, non* epist. ad senat. & pop. Abder. 11. *oppositas terrae aut saxi moles, nō vallum, nec fossas; quin potiùs sapientium virorū consilia prudētia) si inquā ad aui magni illius Regis exemplar, aut Artaxerxis quidē, viros probos & literatos nihil diuitijs parcens, facias (vt ait ille) Regiae majestatis amicos; & te & amplitudinē* Hippocr. epist. 3. *tuam longè beatissimum tunc praedicabunt omnes meritissimè. Quódque Artaxerxi,* ἄνδρας εὑρεῖν δυναμένους τι κατὰ συμβουλίην, οὐ ῥηΐδιον, eād. epist. 3. *viros nempe inuenire qui consilio praestent, arduum quondam visum fuit; id tum tua majestas promptum esse comperiet ac facillimum, vel quidem in hoc tuo regno valde redundans. Ita tum quasi impotenter, impatienter saltem ab externis feret se tua vinci, eius nescia nempe adhuc, & multùm semper iustè superbiens Gallia, nedum ab alienigenis opprimi. Eodémque modo si qui sperabunt quiddam ex liberali tua benignitate, poterunt ex otio ad negotium aliquod maius, & virtutis stimulo, & gloriae praemio incendi magis: & qui quid incœptant, animosiùs ad grandiora contendent. Quod* DEVS *faxit, faxit (inquam)* DEVS *(quando vel hoc perpetuo dictatore,* τὰ μέγιστα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἀνοσιώτατα τὸ θεῖόν ἐστι τὸ καθαῖρον καὶ ἁγνίζον, καὶ ἔρυμα γινόμενον ἡμῖν*)* Hippocr. lib. de morbo sacro. *in sui primùm nominis gloriam, deinde & tui splendorem, tantámque adeò tuae amplitudinem Reipub. vt solatij quàm plurimum ad tuos pertineat, quantis fieri nunc precibus potest, & sanctè rogamus, imploramúsque, & obtestamur quàm maximè. Cur hîc enim (o Rex Regum Henrice) vt iusiurandum suū integrè seruanti ipse sibi Hippocrates, non bene tibi precemur? Lutetiae, ex iatreio Hippocrateo.* Hippocr. in horco suo.

Maur. Cordaeus Rhemus.

[illegible]

[illegible] R. [illegible]

[illegible] eri, & [illegible]

[illegible] s omnis [illegible]

[illegible] fuere, & [illegible] χ#x1F79;ς

[illegible] pre [illegible] nos [illegible]

[illegible] per [illegible]

[illegible] non tum, non

[illegible] prouoca [illegible] em-

[illegible] P [illegible]

[illegible] uel [illegible]

[illegible] & a [illegible] ruerint

[illegible] d-

[illegible] ου, [illegible] ου,

[illegible] m

[illegible] facillimum, vel

[illegible] t tamen [illegible] impetrare;

[illegible] ad-

[illegible] ab [illegible]

[illegible] liberalitate-

[illegible] nudus, & [illegible]

[illegible] quid inceptum, [illegible]-

[illegible] xit, fuxit (ingenium)

[illegible] τῆς ἀρετῆς τὸ κα-

[illegible] καὶ ἔρωτα [illegible]-

[illegible] deinde & tui splendorem,

[illegible] quam plurimum

[illegible] & sancte rogamus,

[illegible] Cur hic enim (o Rex

[illegible] ipse sibi H [illegible]

[illegible] Hippocrate.

Marc. C [illegible] Kreimus.



AD LIBRVM PRIOREM HIPPOCRATIS DE MVLIEBRIBVS PRÆFATIO.



EMO vnquam è plebecula, etiamsi hoc ipsum fuerit expertus sæpiuscule, veriùs & cõtentione maiori affirmet, posse neminem sorbere simul & flare, quàm omnis qui est è familia Asclepiadarum, fieri non posse asseuerabit etiam firmissimè, vt nostrum quisquam quotidie medendo (quadam dicimus sedulitate) simul bene mereri possit de multis Lutetiæ, & huius diuini authoris oracula, obscuritates, & ænigmata eodem quoque temporis curriculo explicare, hoc est conscriptis (vt decet) cogitatè commentarijs, eiusdem ipsius illustrare scripta. Caussa hæc sanè fuit (consecrati lectores Hippocratei) cur vsq; adhuc munus promissi incœptare quidem satis datum fuit; at ante hodiernum diem conficere istud nequiuimus. Namque hoc antè diu pensum breui absoluere propositum erat, quum in Hippocratis fragmentum περὶ παρθενίων commentariolos scripturiremus, quæ veluti παίγνια fuisse tum confitemur quidem ingenuè, & nos id recepisse memores adhuc ipsi sumus. Adeò quidem vt cùm ante annos quatuordecim loco minùs æquo, sed seueriore aliquantò, etiámque duriore lecto, detineremur miserrimè, vnde nec nisi summo iure & periculo nobis tunc fieret exeundi potestas; ad ea tum quidem studia quæ longo & quotidiano vsu medẽdi intermissa fuerant, totum animum ex morbo lubenter retulerimus, ac eo quidẽ diligentiùs ac magis assiduè, quòd ibi tum quidem in otio degebamus inuiti. In eam rem porrò ad nos perferri studiosè tunc procurauimus ex Arabum Schola selectiores aliquot & doctos scriptores, quemadmodum & scripta quædam recentiorum, sicut & Græcorum, cùm Galeni quoque opera, tum etiam veteris huius magistri Medicorum principis vniuersa. Quæ sigillatim primùm tota cursim euoluimus, & quidem vorauimus; ea attamen festinatione, vt & continenter & perpetuò attenderemus ad cuiusque scopum authoris. Omnium illorum (inquam) aliorum scripta citatiore animo percurrimus, siquidem valde explanata saltem ex comparatione videbantur: vnius autem solius (inquam) Hippocratis oracula sacratissima ilicò vorauimus, quum videre non potis esset tum animus ea penitiùs & enucleatè, ne quidem sua sedulitate quantulacunque, nec frequenti vlla lectione; etsi multa diuturnáque meditatione ad id contenderet ipse semper pro virili. Itaque ad rumen quidque ab Hippocrate dictum non tum semel iterúmque, sed sæpius diutiúsque, meritò postea reuocare coacti; eodem pacto statim quidem abhinc toti inhæsimus, & in illius scriptis solius institimus multùm obstinatè; quippe cùm tunc animus luculenter cerneret & apertè, quòd in Sapientis huius scriptorum medullis quamplurimæ insidentes delitescerent, vel quidem profusæ & liberales, & conquisitissimæ bonarum cogitationum epulæ, imò verò longè meliorum quàm reliquorum vbique; vt & in ijs præcipuè & eò sanè lubentiùs quàm aliorum vllis noster animus acquiesceret, & hinc incredibiliter recreatus, tandémque etiam saturatus, firmissimè sustentaretur. Itaque his primùm quidem igniculum fecimus, & subiecimus aliquantisper. Quibus attamen exeoquendis si fortè non satis posthac ardor animi fuisse videbitur, is per nos tantisper fouebitur sedulò, dum tantopere tandem aliquando grandescat, & abundè quidem (vti speramus) sufficiat ad reeoquendum. Enimuero quum suum Tironem hortabatur Marc. Tullius, vt diligenter inseruiret valetudini, nónne inter præcipua huius capita περιπάτου σύμμετρον ipse recensuit? Atque hũc quidem ad motionem corporis & ambulationem adhuc retulisse fatemur. At autem quid aliud ille tum nisi de animo philosophabatur, etsi fortè haud apertè quidem satis, sed multùm obscurè, attamen nostra sanè sententia cogitatè; quum est Tironi suo ita quoque loquutus? Nunc opus est (ait) te animo valere, vt corpore possis. Quum corporeis vinculis quasi in ergastulo tam strictè colligatus animus detineatur, ecquo pacto noxas non sibi mutuò tradant, vt & operas? Imò verò sic partes

epist. 14. lib. vltimi ad familiares.

apertißimè animo tribuebat Tullius potiores. Quidni etiam eodem iure tenebuntur & in vnum idémque animi vis & robur corporis, ad valetudinem conspirabunt? Ad id interrogatus sub finem extremum libri de sanitate tuenda Plutarchus Chæroneus, paratißimè quidem respondit & tamen acutè, isthæc ambo pari iugo niti, aut saltem eodem contineri in hunc ipsum scopum. Quod etiam perfacili Bouis & Cameli illustrabat similitudine, & mutua vtriusq; coniugatáque agendi contentione & comparatione. Nobis credite σύμμετρον περίπατον Chæroneus in hoc vtroque requirebat. Etenim si corporis vires adauget & obfirmat exercitatio mediocris, frangetúrne virtus animi multa & aßidua cogitatione? [6. Epidem. sect. 5. apud Hipocrat.] *Commendat Hippocrates exercitationem vbique locorum ad valetudinem corporis, huius eiusdem robur. Creditur quoque & quidem meritò articulis & carnibus labor esse ex vsu Græcis, quemadmodum & cibus & somnus visceribus. Hoc verò vtrumque in animis præstabit abunde semper ipsa cogitatio. Quando quondam curriculum philosophiæ ingreßi per totum triēnium disputationes scholasticas protrahebamus ad multam noctem frequenter apud Montanos in circulum inambulando pro more loci & laudabili maiorum consuetudine, (à qua iampridem posteros isthîc deflexisse, vehementer dolemus) nos ab huiusmodi aut cōsimili potiùs deambulatione Peripateticos Veteribus nuncupatos esse rati, atque percelebres* [Cic. Acad. 1.] *horum scholas ortum traxisse ab Aristotele, omnibus cæteris omnino assentiebamur; atque etiam tum sanè ad id ducebamur verisimili quadam coniectura. Quódque admirationem non sine hac caussa maiorem moueat, eiusdem nostræ huius opinionis fautores ardentiùs inambulando inter disserendum, reddi se tum Aristoteleæ disciplinæ magis participes & acerrimos huius propugnatores permulti opinabantur eodem loco nobiscum quoque communiter. Ex illis perplures iam excesserunt è viuis: Supersunt attamen adhuc multi, quibus omnia fausta iustè precamur, qui de temporis spatio huius, disputandi modo, & loci consuetudine fidem omnibus faciant, & poßint hanc sententiā verißimè apud omnes testificari. Testes supersunt Ioānes Preuotius integerrimæ vitæ Theologus, & Claudius Russeletus Doctor Medicus, ingenij dote felicior lōgè quàm mole corporis, atq; vtrique sanè nostri coæquales. Sunt & Piscator & Mercator Medici quoque Doctores doctißimi, qui simul omnes totum triennium Peripateticam scholam sequuti nobiscum olim κυκλόθεν inambulabant, vt diximus, disserendo ad multam sæpe noctem. Nec nos etiam præterit plurimos veteres Philosophos in matutinis deambulationibus suis etiámque pomeridianis disseruisse. Quod cuinam non euenit, & factitari id non visum fuit adhuc sæpenumero ante viginti annos Lutetiæ? Enimuero exercendæ disciplinæ quam ἀκροαματικὴν vulgò dixerunt, tempus matutinum dabat* [cap. 4. lib. 20.] *Aristoteles in Lyceo; sanè volumus, quemadmodum de eo Gellius aliàs loquutus est. An verò is περίπατον elegerat Aristoteles, quòd ibi tum vsque ad vnctionem inambulando cum discipulis* [cap. 1. lib. 5.] *philosopharetur, tunc inde Peripateticus nuncupatus est, quemadmodum à Diogene Laërtio mandatum scripto legimus, & hactenus est communi voce vulgatum? Quasi verò vt adiuuat histriones palæstra apud Marcum Tullium in Oratore: ita in Lyceum ad suum magistrum Aristotelem audiendum auidè ventitarent disciplinæ illius eiusdem studiosi auditores, ac ibidem tam strenuè & ardenter inambulando, imò potiùs (quemadmodum iamiam enucleabimus) valde patienter & attentè audirent & disputarent, vt ope vnctionis suum corpus exinde verterent, & membra quoque decentiùs & aptiùs gestum componerent. Scilicet! Solius nempe animi quæ sunt negotia, eiusdémque ipsius studium & operam, in rē transferre corporis quoq; solius, iudicamus planè ridiculum. Etsi enim Medicus, (eum dicimus qui se cupit Hippocratis diuini esse imitatorem) viribus animi tantùm, id quod suum est, consequitur; corporis attamen solius, vt & Alipta, curam gerit: animi verò nusquam nisi ex accidenti. Itaque Celsus iusta quidem de caussa, vt sibi videbatur, suū* [cap. 1. lib. 1.] *sic sermonem orsus est initio suæ disputationis: Homo sanus qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis se debet obligare legibus, ac neque Medico neque Alipta egere. Habet quidem Medicus salutis rationem & ægritudinis. At est sanorum solummodo exercitijs atque eorum vnctionibus Alipta præfectus, & virium corporis atque coloris curam gerit; hoc est in eo versatur totus, vt non solùm bene sit corpori, sed si fieri poßit, vt sit meliùs, vtque palam omnino appareat huiusmodi. Quorsum sit autem & habeatur in Philosophorum cœtu ἰατραλείπτης, vnguentarius Medicus siue reunctor potiùs, qui vnguentis & perfrictionibus corporis, morbos abigat? Ab hoc enim munere & percurandi profeßione dicta fuit ac primùm quidem instituta ἰατραλειπτικὴ, Prodico Selymbriæ nato, Æsculapij discipulo apud Plinium lib. 29. cap. 1. Imò etiam reunctoribus Medicorum ac mediastinis inuentum vectigal fuit eodem loco. At nihil de Medicis, nihil de illorum mediastinis facta mentio vspiam fuit apud Laërtium vllo pacto. Ibi tum ἀπάλαιστρος animi solius curam gerebat, vt diximus, ἀκροαματικὴν professus Aristoteles: vbi (si credere dignum est) quæ remo-*

tior erat

tior erat Philosophia subtiliórque, tantummodo agitabatur, quæq; ad Naturæ contemplationes disceptationésve dialecticas pertinebant, lib. 20. apud Aul. Gellium. Hæc verò nónne tum citra venustatem omnem corporis, nónne citra omnem eius leporem? Annon γυμνάσιον *Græcis vulgò dicebatur, quòd ibi tum nudis corporibus perficeretur exercitatio? Is quoque minor locus, nónne in publico vrbis quodam loco quondam extructus, perungendos, fricandos, luctaturos capiebat, & certaturos cõiiciendo disco? Nónne iisce qui præerat vniversis,* γυμνάστης *dictus est; qui percallebat vniuersa exercitationum genera, atque earum vsum sic ipse nouerat, etiámque modum? In iis verò omnibus quòd perbellè quidem instructus esset Aristoteles ille palæstrita, videatúrne verisimilè gymnasium aperuisse peripateticum? Præcipiebat ille septimo (fatemur) politicôn tradendos esse statim gymnasticæ adolescentes. Ita sit sanè. At non in Lyceo tantisper, dum saltem* ἀκροαματικῶν *(inambulando scilicet) ille profitebatur. Quid magis alioquin ridiculum? Ridiculum sanè quò magis hoc foret, explicandum eò citiùs fuit posteris, an eos tum Philosophiæ egregios auditores* ξηραλοιφεῖν *voluerint huius opinionis homines, an potiùs* χλευᾶσθαι; *neque enim id ipsos expreßisse adhuc audiuimus. Si gymnasium quod primùm & propriè ad exercitationem corporis veteres aptarunt, nunc alienum non videatur posteros ad informandum animos transtulisse, & vsque adhuc ita loquuntur; cur vt animus dabit se suæ exercitationi, quod est cogitare:* τὸ περιπατεῖν *verbum, hoc quoque sensu non traducetur consuetudini Latinæ, vt sic se res habeat vtrobique similiter, &* περίπατος *ad animum referatur? Hactenus itaque gymnasium locum auditoribus edocendis aptißimum exercitatio animi* τροπικῶς *retinuit, & sic vsurparunt Latinè posteri omnes: quidni etiam* τὸ περιπατεῖν *verbum ad animi aptetur vires, in quibus vis princeps recensetur, & potiores tenuit hactenus semper cogitatio? Perlustret mens quæ sunt sub cœlo, & quæ supra cœlos sunt vniuersa, nónne mens* τῷ περιπατεῖν *id ipsum facit, hoc est cogitando? Si quis etiam fortè ad inferna descendat meditando, nónne id ipsum præstet eodem hoc quoque pacto? Intersunt inter isthæc vtraque, varia terrarum genera, etiámque aquæ per eas terras diffluunt & circumfluunt omnis quidem generis & facultatis, in quibus immotus interea manet & insidet aër, aut hic quidem quoquouersum fertur agitatus. Quid verò eorum est, ad quod non queat mentis acies cogitando penetrare etiam penitißimè? Verumtamen in porticibus Philosophi disputabant deambulantes secundo de Orat. apud Marcum Tullium. Vnde & quarto Academicῶn quum fulcire putabatur Chrysippus porticum Stoicorum, videatur quoque Marcus Tullius Stoicam scholam intellexisse; quod quidem legitur etiam initio statim periodi primæ in Euthyphrone apud Platonem, quemadmodum & Horatius opinatus est 2. sermonum satyra 3, vt & epist. 2, lib. 2, apud eundem legitur,* inter syluas Academi quærere verum: *Nónne etiam Academia gymnasium Athenis fuit, aut locus saltem stadiis sex à Dipylo porta vrbis Atheniensium dißitus, quinto etiam de finibus apud M. Tull. qui aridus fuerat priùs & incultus, deinde verò Cimonis industria lucus euasit irriguus, & purißimis alueis & deambulacris vmbrosis eiusdem opera & impensis decoratus est, quemadmodum legimus in vita eius ipsius apud Plutarchum Chæroneum? Addamus etiam, si placet, accommodatißimum fuisse ad palæstricè spatiandum. Ita enim est. Denique ea est & communis quidem omnium, qui nos ætate præcesserunt, opinio: quæ quia penitiùs peruasit per animos Doctorum & diutiùs imbuit eorum mentes, iampridem insita inueterauit tam altum: vt non nisi ægrè dimoueri, nedum deleri poßit: sed stabilis & firma fixáque fortè permanebit. Eam attamen (vti speramus) consequens nostræ interpretationis nouitas conuellet, aut nisi effringat, saltem mouebit ita, commutabítque; vt huius hæreseos inueteratæ errorem depellat, (vti speramus inquam) quæ sequitur demonstrationis ratio repetita, & quidem deprompta ab oraculis diuini huius authoris. Scitum quidem est & omnibus perspectum, iisce saltem, qui quia se Peripateticos esse iudicant, eóque nomine aliis se præcellere quodam iure exultantes gloriantur; Aristotelem perstudiosum diuini Platonis, qui primus Academiam instituerat, auditorem fuisse. At autem æquè notum non est quibusque, Platonem tantundem in Academia excelluisse docendo, quantum ipse poterat* τῷ περιπατεῖν *ea quæ ab Hippocrate inuenta quondam fuerant scriptáque dilatare inter disserendum, & eadem explicando amplificare; Aristotele sedulo interea auditore & æmulo huius docendi profeßionis & eiusdem aucupe etiam ardentißimo, quemadmodum ex hac præsenti nostra narratione omnibus fiet manifestum. Ratum firmúmque hactenus habuerunt posteri omnes, patrem Peripateticorum magnum fuisse ipsum Aristotelem. At huius quidem fuisse parentem ignorant diuinum Hippocratem. Quum siquidem non dißimiliter* ἐν τῷ περιπατεῖν *Hippocrates Platonem, quàm Plato Aristotelem educarit, etiámque eduxerit eum è paruulo, vt iam explanabitur apertißimè. Debent enim omnes doctrinarum excultores non minùs instè quàm*

cap. 4 lib. 20.

in Horco. *pie, hoc præsertim authore summo artis magistro Hippocrate, inter parentes recenseri. Ac sanè quantò plus excellunt animi corporibus, quidni tanto in maiore etiam pretio habeantur cultores animorum & artis sacræ cuiusque doctores, quàm qui corporis solius curam gerunt? Agnoscant igitur rogamus omnes in posterum Peripateticæ doctrinæ authorem falsò hactenus habitum Aristotelem. Aristoteles Platonis mores & disciplinam sequutus, doctrinam eius profitebatur, eámque ipse auidiùs audiendo hauserat quidem multò priùs. At subripuit eorum vterque, & dissimulanter transtulit & vsurpauit quidquid scitu & notatu dignum erat, mutuatus id (inquam) est vterque ab hoc Hippocrate. Itaque inter audiendum obseruabat Aristoteles, vt diximus, sedulò, quid effutiretur tum vulgare & authore quoque dignum, & quidem omnibus notum: quid etiam reconditum, non facile, sed obscurum diceretur à Platone inter docendum. Quùm verò illis temporibus nondum prelo Doctorum scripta mandarentur, valde tunc etiam arduum erat, lucubrationes veterum habere & recuperare; vt exscribere quiuis cogeretur quæ notatu digna sibi videbantur & reconditioris doctrinæ quiddam continere. Hæc certè causa fuit (auditores Peripatetici) cur obscura dicta Hippocratis tanquam oracula quædam apud se contineret Plato ille diuinus, quæ & tanta sedulitate legeret, & legendo tam studiosè meditaretur, & quod meditando occurrerat ab Hippocrate dictum obscurius, tentaret id pro sua virili semper planius aliquanto & explicatius in Academia sua reddere. Platonis ingenium summámque eius industriam audiendo multùm diligenter interea Aristoteles summè admirabatur, cuius etiam studiorum æmulus & imitator esse clam & apud se percupiebat, vt inter quosque Platonis auditores, omnium iudicio communi, multum etiam ipse conscius excellebat. Enimuero recessit is tandem (ait Laërtius) à suo magistro Platone. Atque dum ad Philippum proficiscitur Aristoteles, præficitur interim Academicæ scholæ Xenocrates Chalcedonius. Quod Aristoteli iniquum tam visum fuit, quum ab anno ætatis decimoseptimo ad Platonem deductus, huic omnem operam totos viginti annos dedisset, etiámque excelleret is pulchrè inter cæteros; vt docendi quidem auiditas eum ceperit atque libido non valde repugnantem. Opinatus est enim quod de seipso etiam frequenter vsurpauit,*

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ξενοκράτην δ' ἐᾶν λέγειν, *hoc est,*

Silere turpe, & Xenocratem pati loqui.

Quis etiam id æquo animo ferat? Quamobrem quum diutiùs non posset cōticere Aristoteles, suam scholam in Lyceo delegit, ibique περίπατον Hippocrateum redintegrare conatus, cum discipulis philosophabatur, non inambulando vsque ad vnctionem, quemadmodum hactenus vulgò perperam creditum est: sed potiùs quæ domi prudenter antea potuerat excogitare, doctè ea & peritè docendo & disserendo. Suum sic illius enim περίπατον ad curricula animi perpetuò esse referendum multis abhinc annis multùm suspicati, scitè modò statuimus, mordicus tenemus, & accuratè tutamur. Ita tum sanè, quòd de præstantia docendi post reditum Aristotelis controuersia orta esset, pugnatum est acerrimè & summa animi & orationis contentione. Excelluit autem ἐν τῷ περιπατεῖν doctus Aristoteles, tandémque etiam triumphans victoriam reportauit, cōstituto quidem munere docendi, sed tamen comparato ad imitationem veteris & summi illius magistri diuini Hippocratis, vti modò ex hac narratione resultabit omnium Peripateticorum qui vsque adhuc hæc nostra expendent, hoc est in primis eorum qui Hippocratis, deinde Platonis, adeóque Aristotelis doctrinam sequuntur, admiranda quidem vniuersis, quia noua hæc nunc videbitur, consensio, quæ summa tamen firmáque

cap. 17. lib. 3. *posthac stabit in sempiternum. Memoriæ quondam mādatum fuit (ait Gellius) Platonem tenui admodum fuisse pecunia familiari, eum tamen treis Philolai Pythagorici libros millibus decem denarium mercatum esse. Vnde* Τίμων *in eo libro quem maledicentissimum conscripsit, Platonem contumeliosè appellauit, quòd tanto impenso pretio emisset librum Pythagoricæ disciplinæ, quódque ex eo Timæum nobilem illum dialogum continuasset. Extant quidem hac de re versus aliquot apud eundem Gellium, vti est videre integrū cuique. Traditum est quoque eodem loco Aristotelem pauculos libros Speusippi philosophi sumpsisse sibi post eius mortem Atticis tribus talentis. At autem hic idem Gellius nesciuit, quum isthæc memoriæ mādabat, longè priùs ipsum Aristotelem, vita defuncto Platone, cōparasse sibi Hippocratis opera fortè maxima summa pecuniæ è bibliotheca quoque Platonis. Quidni enim sic verisimiliter iudicemus de Hippocrate, quum de cæteris Aulus Gellius ita præclarè? Post reditum quidem dolenter ferebat Aristoteles, & sanè meritò, si cōiectura quadam valemus, quòd Xenocrates viribus animi lōgè sibi impar, vt & doctrina studióque perenni, Academicæ scholæ Platonis fortè successisset: cessaret is autem ac feriaretur inuitus interea à docendi munere exoptatissimo. Itaque vt iam erat eruditus voce Doctoris tanquam ignoti cuiusdam & dissimulati Hippo-*

cratea

eratea doctrina, præconis scilicet sui magistri Platonis Aristoteles, eiusdem ipsius etiam qui tacitus quoque præceptor fuerat priùs, in manus sumpsit (inquam) Aristoteles scripta, nẽpe Hippocratis, postea quam Plato excessisset è viuis. Quæ quidem vix dum à limine salutauerat, quum conscriptos auditores ipsum habuisse animaduertisset, inter legendum; & vnumquemque eius discipulum adstrictum iureiurando detineri, dato nimirum nomine, legisset in illius horco. Ab hac verò descriptione nominum liberos iussit esse & immunes manere liberos (dicimus) sui præceptoris natos, quippe quos ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς, *sine mercede & omni pacto informãdos desiderauit. Participes (inquam) esse voluit* παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος *(hinc verò* ἀκροαματικὰ *Aristoteles sua nuncupauit)* καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι υἱοῖσί τε ἐμοῖσι καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος καὶ μαθητῇσι συγγεγραμμένοισί τε καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ· ἄλλῳ δὲ οὐδενί. *Quæ quidem diuina penitus nedum humana narratione erudiuntur quique omnes quàm charos debeant eos habere à quibus hauserint artis præcepta auditores, nempe vt parentes colendos esse. Atque reuera informantur animi auditorum perdocta doctorum oratione. Vt ne quidem parcendum sit vspiam vitæ, tantùm abest vt ea discipuli denegent quæ suis doctoribus videant ex vsu fore. Vnde hoc etiam documentum capere charitas quidem iubet & cogit (hinc enim consurget auditoribus saltem Hippocratismus) tanti facere me Lodoicum Duretum de re cuiusque Hippocratea meritissimum, quum siquidem ante triginta annos in Regia Cameracensi exedra Hippocratis* περίπατον *elegerit & tandiu continuarit, præsente me interea ante annos septem & viginti, & assiduo totum quinquennium auditore; tanti quoque charissimum eius filium Io. Duretum, quando vnius parentis & eiusdem disciplinæ sumus; vt amem imprimus, & paucos æquè charos habeam, atque eorum vtrumque. Etiámque adeò vt quæ inter nos iam poterit interesse charitas, nunquam, sicuti de ea Tullius præcipiebat in vniuersum, nisi quodam detestabili scelere, cuius etiam eorum vterque fugiẽtissimus est, dirimi in posterum queat. Eadem verò conditione & iure nobiscum etiam meritò quidem agat Petrus Laffilæus Doctor, cuius* ἀκροαματικὰ *lubentiùs eo audiuimus, quòd Iacobus Syluius morbo impeditus suam illi tradidisset docendi omnem prouinciam; ita eum Græcis literis sapere, & Latinis liberaliter eruditum nouerat esse. Quis verò à me Doctoris Gorræi nomine, itémque Petræi, quorum vterque sine fuco & fallaciis more Maiorum vixit, hoc idem ius reposcat amicitiæ? Ille enim quum in factitanda Medicina integrum adhuc me & aliquantò rudiorem esse agnosceret, vix tum me passus est à suo latere longiùs discedere, ardenter adeò cupiebat & exoptabat vt euaderem consuetudine & prudentia sua aliquãtò eruditior. Siquidem ad ea quæ illi ex Hippocrateis scriptis sæpe proponebam ænigmata, tam promptè respondebat & acutè; vt se significaret permagnam inde voluptatem capere. Hic autem vir verè bonus ante multò plures annos me domo cum suis excipiebat, & ibi tunc etiam ad diagnosin morborum, curationem eorum adiungebat methodicam, cuius quidem gratia dictabat etiam formulas remediorum. Sed quid hinc ad eos pertineat, quid capiant inde pretij, quid solatij? Sic sanè posthac, vt est ex horco propositũ, mihi erit vsus. Resciscãt id nempe rogo & precario quidem; ratum vt habeant deinceps firmúmque vtriusque eorum filij superstites, vti fore speramus eos pietatis paternæ, comitatis, facilitatísque participes atque hæredes: ita mei erga suos parentes officij ius & quidem totum, pro iussu Hippocratis eiúsque horco, ad se iam transiisse. Ac facilè passurum me; vt eo & plenè & cumulatè gaudeant & perfruantur quidem liberalissimè. Sed, si placet, sic regressio fiat. Vt verò primùm Xenocratem Academiam profiteri Aristoteles intellexit, iniquè id quidem tulit aliquantisper, tandémque ad eandem docendi prouinciam adiunxit consultò maximè & aliam methodum erudiendi eámque innouauit, quam attamen ipse vix excogitauisset: sed ad imitationem aui illius Peripateticæ scholæ, Hippocratis nempe, molitus est. Atque eam quidem ab auditorum munere, quæ auditio siue auscultatio est, perplacuit illi* ἀκροαματικὴν *nuncupari. Quasi eos demum vendicaret ipse sibi tum, qui, quòd nomen dedissent, soli ad* ἀκρόασιν *admittebantur. Opinatus est enim quæ tum explicabat &* ἀκροαματικὰ κατ᾽ ἐξοχὴν *dicta sunt,* ἃ μὴ χρή ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, *vt loquebatur Hippocrates in suo horco, quòd euulgari ea non oportebat, sed* ἄρρητα εἶναι τὰ τοιαῦτα, *quòd ea potiùs tanquam arcana debebant retineri & occulta. Quæ nimirum* ἔσωθεν *(vnde hæc eadem etiam iure* εἰσωτερικὰ *quispiam appellet) intus Aristoteles in conclaui nempe & claustris scholarum penitus conclusis percurrebat dicendo docendóque; quibus etiam pari ratione opponantur verissimè, quæ mox dicentur* ἐξωτερικά. *Sic multitudinem auditorum, assiduitatem & frequentiam magnam eorum collegit Aristoteles, conciliauítque sibi eorundem gratiam aucupio hoc docendi nouo. Etsi enim inter medendum* ἄρρητα *ibi tantummodo habere locum videantur apud Hippocratem, secus tamen omnis is iudicabit & quidem amplificabit, qui ad hæc, proximè consequentia Hippocratis quoque verba diligenter attendet,* ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης, *etiámque* in iureiurando.

(ait) extra medicationem. Xenocrati quidem vesperi docendo, sese (si voles) adæquabat etiámque in Lyceo τῷ περιπατεῖν Aristoteles: innouata verò altera docēdi arte plus ipse pollebat, & longè prior potiórque semper fuit Xenocrate. Ipsum περίπατον δειλινὸν vulgus appellabat, scilicet vespertinum. In quo nempe ἐξωτερικὰ tantùm effutiebat Aristoteles, ad quæ audiendum percipiendúmque vt quisque quasi ἔξωθεν admittebatur, sicuti schola quoque Xenocratis cuique patebat: ita hæc eadem percepta diuulgare & ἐξωτέρω efferre licebat cuique, quum siquidem sine horco, & omni syngrapha & iureiurando vllo ea Doctoris præcepta ibi tum exaudiret vnusquisque pro suo indicio arbitrióque. Sic enim ἐξωτερικὰ nobis exponenda videntur, de præceptis scilicet Aristoteleis potiùs quàm de libris aliàs ab eo conscriptis. Quāquam haud nos prætereat quod de Alexādro literis mandatum reliquit Gellius. In cuius hac de re censura, non dicam turpiter, deludi videatur, sed parum Aristotelè iudicare, quum hæc recitat ipsißima Aristotelis verba, quoniam iis (ait) solis qui nos audiunt (de libris autem Gellius loquebatur) cognobiles erunt. Scripta sunt exempla epistolarum eodem capite apud Gellium, in quibus dum dictionem λόγους libros Gellius reddit, reperias lector & eum quidem facilè indices inuertisse mentem scriptoris. Debuerat (credimus) sermones potiùs aut verba reddere pro sententia illius. Verba sunt Aristotelis, ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν, quæ nostram sententiam apertè confirmant. Ergo non de libris hunc locum Aristoteles voluit intellectum, quin potiùs de curriculis animi & sermonibus, quos ipse habuit ἐν τῷ περιπατεῖν cogitando meditandóque inter docendum. Sed vt iudicium Gellij fuit, quum sint epistolæ vtriusque & Alexādri, etiámque Aristotelis, breuitatis elegantißimæ, adscribentur illarum mox exempla, si quæ ad sensum pauca conferre possunt, ex Gellio præmiserimus. Vt fama volat vulgò, Ex multorum sermone intellexerat Alexander, quodnam incæptum docendi erat Aristotelis sui præceptoris: atque vt vespertinum, de quo nuper nostram aperuimus sentētiam, ita ἑωθινὸν περίπατον manè quidem disceptationem instituisse. In qua, vt etiam perferebatur, quæ Aristoteles habebat reconditißima, communicabat & peruulgabat auditoribus, qui ex syngraphe & iureiurando sese adstrinxerant illi ipsi suo sanè & iurato Doctori, nempe Aristoteli. Etsi autem Alexander ea tum tempestate armis exercitúque (Gellij verò hæc sunt verba) omnem propè Asiam teneret, regémque ipsum Darium prælijs & victoriis vrgeret; in illis attamen tantis negotiis literas ad Aristotelem misit, non eum rectè fecisse, quòd disciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo (hæc verò diligenter notate lectores Peripatetici) ipse eruditus foret, libris foras editis inuulgasset. Tum autem Alexander ex eo ægrè ferebat, quòd potiebantur eo quoque alij quod ipse concupiuerat. Quæ ægritudo est verè zelotypia, 4. Tuscul apud M. Tullium. Quam attamen velabat, & simulatè quidem, admirabili hac consequente ætiologia; aut certè sentiebat Alexander prudentißimè & præclarißimè. Namque qua alia re (is ipse rogabat) præstare cæteris poterimus, si ea quæ ex te accepimus, omnibus prorsus fient communia? Quippe ego (subiecit quoque Gellius, quod est in tanto & omni quidem principe notatu dignißimum) doctrina anteire malim, quàm copiis atque opulentiis. Rescripsit ad hanc sententiam Aristoteles ἀκροαματικοὺς libros (sermones verò longè dixisset veriùs) quos editos quereris, & non perinde vt arcana absconditos; neque editos scito esse, neque non editos. Quoniam iis solis qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla verò vtrarumque literarum sumpta ex Andronici philosophi libro subdidi (ait Gellius) quæ sunt huiusmodi: quæ nunc quoque adscribi voluimus, ne quid desideretur.

cap. 4. lib. 20.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙ
εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων· τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙ
Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους· ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν.

Quæ quidem breuiter tantùm hac nobis dicenda fuerant, volumus, vt viris fortè videbitur,

sed po-

sed politioris omnino doctrinæ; quippe quia extra rem muliebrem, quæ sola nunc foret disceptanda, isthæc sint vniuersa. At non quidem soli professores Hippocratei vsque adhuc Peripateticam disciplinam hauserunt ab inambulando, sed præter hos longè etiam plurimi, vt testes sunt Fab. Quintilianus, Marcus quoque Tullius, Aulus Gellius, itémque Diogenes Laërtius, & alij aliquot plures, vt & quiquerecentiores. Quibus sanè nec singulis nec vniuersis aliter nec breuiori etiam oratione facere satis potuimus. Itaque ô vos lectores Peripatetici (rogamus) nobis ignoscite, si in his animorum curriculis tam longè latéque (vtinam æquè etiam profundè) spatiatus animus est noster quàm diutißimè. Visa est enim res hæc tam noua támque grata nobis, vt ab ea per se stimulatum & percurrentem animum cogitando vix contineremus. Attamen ne hîc etiam diutius aliquantò erremus, cuinam hæc accepta (iterum rogamus) ferri debeat interpretatio? Si quæ sua suis suprà dictabat & apud eos profitebatur Aristoteles, ab officio auditorum (Est enim animus qui audit Hippocrate authore) ἀκροαματικὰ is nuncupauit; cur qui suum περίπατον fecit & officium cogitando (quod animi quoque est) meditandóque inter docendum; Peripateticis nomen non dabit? Vt nimirum vtrique, tum qui auscultant audiúntque, nunc nobis Peripatetici dicantur, tum qui dictat & disceptator est; hic attamen huiusmodi reputetur esse præsertim, qui quum περίπατον faciat inter docendum, quemadmodum is eorum primus parens iure haberi debet, ita nomen quoque suum ab eo posteri quique accipiant, eodémque modo Peripatetici nuncupentur. Enimuero præluxit ne maioribus suis Aristoteles τῷ περιπατεῖν, cogitando nempe inter docendum? Siccíne sui præceptoris æmulus & imitator clam semper esse desiderauit ipse Platonis, vt quibus modis poterat præcelleret, etiámque vinceret, vel multis numeris, &, si fieri posset, partibus, suum (inquam) Platonem superaret vita defunctum? Namque audiuerat eo adhuc superstite Academiam nomen suum à quodam loco, qui & suum quoque ab heroë Academo aliàs habuerat nomen, accepisse; quod visum ei tum fuerat rudioris aliquanto Mineruæ. Locus verò fuerat in quo inambulantes condiscipuli sua fortè studia inter se conferebant, dum ἐς τὸ περιπατεῖν, ad docendum Plato præceptor ventitaret. Maluit verò Aristoteles à curriculis quæ animi propria sunt, quemadmodum antea abunde exposuimus, suam scholam tantò elegantius nomen capere, quàm ab Academo. Nec sanè illi fuit satis ab Hippocratis horco sua documenta ad huius imitationem ἀκροαματικὰ appellare: sed vt erat in eiusdem ipsius scriptis omnibus versatißimus, erat ipse etiam conscius duas hominis partes esse, quæ in vnum idémque conspirant; dißident autem & magnis quidem interuallis natura officióque: ita exercitationes earum vtriusque inter se multum discrepare didicerat etiam ex Hippocrate Epidemiων sexto. Quum enim, vt antè dictum est, articulis & carnibus, quod est corpus externum, dicatus sit πόνος, cibus & somnus viscera, quæ internum quoquè corpus notant, planè reficiat; cur qui hoc vtrumque regit, continet, administrat & moderatur, & in homine ἀεὶ φύεται μέχρι θανάτου vnà cum calido innato, ad extremum diem vsque ex eo non euolat nec secernitur, non habeat suam seorsum exercitationem? Hanc verò, vt ipse animaduerterat & annotauerat quoque apud eundem sedulò, haud prætermisit Hippocrates eodem libro. Antedictis nempe locus hic proximè connexus subiicitur, qui nostram nos de Peripateticis interpretationem sect. 5. lib.
edocuit, ψυχῆς περίπατος φροντὶς ἀνθρώποισιν. Hinc verò Peripateticis suis dedit nomen magnus 6. Epidem.
ille qui magnum appellauit nostrum Hippocratem minùs cogitatè Aristoteles. Sed huius tam lon- Hippocr.
gæ digreßionis, vel etiam plenißimæ tædij, causa, sanè is summus fuit qui me ex eo premebat do- Polit. 7.
lor, quòd viderem tot abhinc seculis studiosißimum hunc veritatis cultorem & parentem philoso- cap. 4. Arist.
phiæ primum, diuinum Hippocratem, suo eóque meritißimo esse spoliatum honore. Vt etiam omnes intelligant rationem nostri huius incœpti; perpulchrè nimirum in illustrandis diuinioribus oraculis Hippocrateis animum tandem constitisse. Quódque quantò quæque absunt propiùs à vetustate, plus veritatis in se continent, etsi sæpenumero hæc quidem iaceat & lateat in occulto, nempe quia in obscuro. Si Aristotelis doctrinam posteritas coluit, & Aristoteles Academiam Platonis admiratus, totum se ei ad ornandum perpoliendúmque tradidit; quis nunc hominum non demiretur summam in hoc Hippocrate Sapientiam? Hic namque illorum vtriusque præceptor & Doctor Hippocrates fuit, vt & hic sua Academia Platonem iure priuet, & ab Aristotele περίπατον suum quoque repetat, & sibi istud vtrumque etiam æquißimo iure vendicet Hippocrates, palámque iustißimè quidem prædicet se primum parentem in primis Academiæ, deinde & Peripateticæ scholæ authorem; tandémque vt artis nostræ, ita omnis Sapientiæ veterem magistrum esse. Ergo quum in Sapientis huius medullis delitescerent epulæ bonarum cogitationum, primoribus quidem labris primùm eas degustauimus; sed tandem attamen spretis cæteris quibusque aliis, his recreatus abunde & satiatus animus, totus inhæsit iisdem pertinacißimè. Atque in pri-

mis quidem legendo Latina, vtraque ea percurrimus; quanquam in illis multa dißparia obseruaremus, in perdoctis (dicimus) Caluo & Cornario interpretibus. Quum verò inter se huius vtriusque sermones conferre quasi cunctanter nobis animus esset cum vernaculo, Physica multa in Hippocrate cœpimus videre, Medica quoque multa, & hæc vtrique hominum generi (volumus) communia adhuc vtraque. At quum aliquantò penitiùs intueremur in rem vtriusque peculiarem, emicuit tandem discrimen ingens inter vtrumque vel apparentißimum. Etenim quæcunque in viro inesse videbantur duce natura atque bona valetudine, eadem prorsus in muliere clarè lucebant, dempto quidem vno conceptaculo. Quæ etiam egressa vbi eadem erant è sua natura, differre isthæc tum tota quidem curandi ratione priùs frequenter diuturnior nos edocuit experientia, quàm monenti id & sæpe inculcanti huic diuino authori morem gereremus. Factum est adeò vt cæteros quosque authores cùm Græcos tum Latinos, ac sanè veteres tum etiam recentiores diligentiùs aliquoties perlustraremus; & Arabum quoque multorum scripta quæque. Nihil verò in his vniuersis, nihil his quæ nunc ex instituto Hippocrates tractat de mulierum morbis consimile videbamus, omnino etiam nihil, quod de muliere, mentem redoleret Hippocratis. De proritandis quidem menstruis & eis promouendis capita multa apud omnes, multa quoque quæ citatiorem eorum impetum reprimerent, legebantur descripta ab eis. Quæ etiam facerent alia aduersus prolapsum vteri descensúmque eius, alia quæ eiusdem restinguerent inflammationem, nonnulli præscribebant; varij denique authores multa diuersa. At de re muliebri dispensasse sua inuenta & omnia disposuisse, vt erat decens, ordine, ex illis ne vnũ quidem nacti authorem sumus. Solus hic noster & quidem diuinus Hippocrates certa ratione atque via disputationẽ instituit τῷ περιπαθῶν de muliebribus; ac cogitãdo est vniuersa complexus, quæ toto vitæ decursu ad mulieres vicißim pertineant. Ita enim hoc loco diffusè latéque dictio γυναικεῖα protenditur, non autem tãtùm denotat καταμήνια, vt plerunque aliàs apud hunc eundem authorem. Siue hîc autẽ imprimis in discrepãtiam naturæ inter hominem vtrumq; intuearis lector, siue in peculiarẽ eius vtriusque naturã, atque præsertim fœminæ, hoc tunc vtrumque cõsequutus habeas, ex quo authori perplacuit suam disputationẽ de morbis mulierũ vel quidem statim, si animaduertis, ortũ ducere. Atque quum in primo vitæ hominũ cursu nihil dũ innouetur magis in muliebri corpore quàm in virili, vt tũc vtrobique eueniãt omnia cõmuniter similitérque, eã quidem nũc scitè & iure partem ætatis author prætermisit, quæ ab ortu primo ad pubertatem vsque tota interest, in qua sanè videntur manifestè γυναικοῦσθαι & (dicamus hîc etiam paulò ampliùs huius verbi significationẽ dilatantes) iam muliebria corpora incipiunt sui sexus discrimen depromere & sub oculos ponere. An non enim tunc mammæ attolluntur, ac sanguis in hepate generatur copiosior, quum etiam carnes mollescant & rariores fiant, quò ad capiendum sanguinem qui nuper ex hypothesi liberalior effectus erat, abunde sufficiant? Quod posterius quum non euenit, hoc est quum qui vberior factus est sanguis ad habitum corporis aditu prohibetur, in quo τρῶγλαι latent gratia eiusdem coaceruationis; ecce virginales inde tum morbi exoriuntur; de quibus, vt credibile est, suam sententiã amplißimè dixerat libro περὶ παρθενίων, sed non nisi decurtatum opus ad nos peruenit, vt nec pleraque alia, magno salutis mulierũ & virguncularũ detrimento. In anquirendis his autem ad habitum corporis meatibus & viis valde natura patitur, indéque etiam multæ molestiæ causas principiáque ducunt, & virginales quæque sunt. Nempe interea cutis color fœdatus turpiter deprauatur, quando scilicet illius affusione aut suffusione potiùs destituitur, cuius præsentia ex naturæ instituto debuerat cutis nitere & roseo reddi colore, etiámque viris complacere. Virorum enim gratia iucunditatis effecta facies venusta fuit, qualis est ferè virginibus. Sanguis copiosior inter has moras diffluit quoquouersum, & incalescens plusquam par est, in quamque partem quâ viæ sunt patentiores, suopte nutu rapitur. Quæ quum ita sint, virgines admodum frequens capitis exercet ísque acerbus dolor. Aliàs etiam vomitione cruentum reddunt, aut quidem sputatione, ægrè nonnunquam etiam illæ respirant, aut palpitatione cordis tentantur, aut alio aliquo modo anxiæ & oppressæ. Horum verò omnium causa est copia sanguinis ex hypothesi exuperantis. Quæ quia est, ratio physica suadet eodem modo, vt ea delitescat in aliqua parte; in qua quum contineatur præter naturam, necesse tum etiam est, vt in ea sui quædam signa edat & indicia. Atque hæc prima claßis est morborum qui ratione sexus suboriuntur; & qui fortè illato etiam vitio inter virginales censeri queant; quandoquidem nondum amplificata sit penus secundaria, cuius ratione atque structura mulieres sortitæ sunt suum nomen, à propria scilicet corporis mollitudine. Quæ enim prematurè & ante penariæ cellulæ tuborum amplificationem connubio iunguntur, minùs quidem illæ sequuntur naturam ducem; vnde opportunæ fiunt etiámque procliuiores redduntur virginalibus morbis. Vt enim in pulmonibus est raritas quædam

& aßimilis

& assimilis spongijs mollitudo ad hauriendum spiritum aptissima lib. 2. de natura Deorum: eadem omnino ratione iam propè audies hoc enuntiatum esse ab Hippocrate γυναῖκας ἀραιοσαρκοτέρας καὶ ἁπαλωτέρας εἶναι. *Fuit enim continendus sanguis exuperans & copiosior aliquo loco, quem à rerum primordijs destinauerat natura enutriendo embryoni post conceptionem. Atque hunc quidem locum ex hypothesi, in posterum secundariam penum, si placet, nuncupemus. Si enim fabrica corporis huiusmodi est, vt sit aluus ampla & multiplex ad capiendum quid maius, & tortuosa ad id etiam diutiùs continendum; itémque vesica ad continendum capax & apta, vt nimirum tam quod est aridum quàm quod humidum hæc & illa recipiat, & diutissimè contineat pro nostro arbitrio: si venæ etiámque arteriæ grandiores, crassæ, ideóque capaces effectæ sunt magno naturæ artificio, & in viris quidẽ assimiles ijs quæ dispersæ sunt et disseminatæ per muliebre corpus in eundem vtrobique vsum; annon consentaneum fuit & quidem necessarium, vt præter has in vtroque homine similes & æquè capaces effingeret & fabricaretur longè maxima sua quoque prouidentia Natura quandam secundariam penum & conceptaculum in corpore muliebri etiam exteriore ad continendum fœtui alimentum futurum tempestiuè, cuius nempe appulsu aut attractu potiùs puer tunc reipsa alimentum caperet & incrementum? Hæc verò sanguinis (dicamus) puerilis cella penaria in viris vbique desideratur. In hac porrò etiam secũdaria penu quum sanguis tẽpus exegit à Natura præscriptum, par quoque fuit, vt expellendi vis qua quæque pars corporis dotata est, alijs iisque certis & definitis temporum spatijs quasi pro consuetudine anniteretur ad eius ipsius depulsionem, quod graue & difficile erat, ne sua videlicet præsentia molestiam pareret sanguis toti corpori & grauitatem. Quam quidem expulsionem periodicam Natura molita est, vt inter periodos, dum attractrix & retentrix facultates in officio sunt, pellendi vis interim ferietur, atque eo pacto vegetior & alacrior postea reddatur ad munus suum. Hãc verò in homine facultatum vicissitudinem cuiusque partis & commutationem actionum explanauit copiosissimè Galenus illustrauítque vulgata & cuique aperta actionis ventriculi similitudine libris de naturalibus facultatibus & ad finem libri posterioris de different. febr. quemadmodum & alijs locis sæpenumero. Idem hoc similiter priùs exposuerat Aristoteles libro de animantium motu sub finem, & explanatius etiam reddere tentarat perspicua quoque similitudine cum Republica bene morata benèque constituta. Verba sunt Aristotelis,* ὑπολητέον δὲ συνεστάναι τὸ ζῷον ὥσπερ πόλιν εὐνομουμένην· ἔν τε γὰρ τῇ πόλει ὅταν ἅπαξ στῇ ἡ τάξις, οὐδὲν δεῖ, *&c. Ex quibus facilè consequaris lector, animal ita constitutum compositúmque esse, vt est Respublica quæ bonis legibus gubernatur. Namque quemadmodum in Republica quum semel ordo constitutus est, nihil eorum (ait) quæ adesse oportet in quoque eorum quæ geruntur, absente principe desideratur; sed suum quisque munus exequitur, vti fuit antè præscriptum, omniáque tum geruntur* (γίνεται τόδε μετὰ τόδε διὰ τὸ ἔθος) *suo ordine propter consuetudinem: Sic sanè hoc ipsum in animantibus* (διὰ φύσιν) *natura duce efficitur, & quòd omnia ita constituta sint, suo vnumquodque officio fungi. Itaque conficit Aristoteles necesse non esse, in quoque membro inesse animum, sed quia in quodam corporis principio est, viuunt cætera necessariò, quòd cohæreant: suis autem muneribus* (διὰ φύσιν) *Natura duce semper funguntur. Ac si ille voluisset, quemadmodum quidquid fit in ciuitate bene morata, geritur quidem ex consuetudine: omnino similiter idem hoc euenire in gubernaculis & administratione corporis humani, vt omnia nimirum gerantur & regantur solius naturæ dominatu. Itaque quum ita comparatum esset muliebre corpus & affectum, vt vas ad concipiendum continendúmque gratia perpetuitatis & propagationis generis humani, affabrè quidem etiam effectum id mollius fuit, fungosum & capacius quàm viri, in suis* τρώγλαις, *capsulis, & capillaribus venis, quæ secũdaria penus in posterum, si placet, nuncupabitur; in quam nimirũ sanguinem Natura reconderet, & è qua etiam tempestiuè ipsum euocaret post cõceptionem, in alimentum & eius augmẽtum quod conceptũ foret ex hypothesi. Quo quidem fine & genio si mulier fortè fraudetur, vt aut quum virgo est, aut cælebs (huic etiam, si placet, cælibatus tribuatur) aut quum deniq; vacua est; ne sanguis in* τρώγλαις, *venulis minutissimis cumulatus, oppressionem faceret, & multiplex illud morborum muliebrium genus ordinis secundi, melioribus Naturæ rebus ipsum refundi oportuit certis periodis, & per eam quidem partem cõmodissimè, quæ mulieri à primis rerum primordijs ad concipiendum tributa fuit. Atque huiusmodi omne periodicum sanguinis profluuiũ recurrat necesse est ijsce spatijs septenariorum, quibus ab initio bene placitum fuit primæ illi Naturæ, quã quidem postea, vt & plerũque aliàs apprimè, rectissimè* ἀρχαίην φύσιν *Hipp. nuncupabit. Ad cuius nempe nutum consequen .r postea Medicum ipse hortabitur vt attendat; quoties cõcitanda erũt menstrua, si præter naturam substiterint. Neq; enim deinceps illis perperam assentiemur, vt fecimus commentariolo ad fragmẽtum de Virginalibus, quod*

tam crebro sermone ex Arabum schola vsurpare solent, Luna vetus veteres, iuuenes noua Luna repurgat. Sed quod semel ac primùm cœpit profluuium fieri prima Natura duce, circumspiciat sedulò Medicus oportet, an id fiat per terniones septimanarũ, an verò per quaterniones; quum siquidem Natura sanguinẽ sic periodicè promoueat, forasq́; ipsum propulset aut hoc aut illo definito spatio; si modò id quod mouetur, non obstet, & viarum libertas adsit & ad id requisita conditio quæque earum. Luna igitur mulieribus nõ mouet menses, quemadmodum creditũ hactenus vulgò fuit, sed sufficit Natura ipsa per se ad omnia, vti declaratũ est ampliùs ab Hipp. lib. 1. de diæta. Non quòd meritò quisquam inficietur aduersus vulgatum illud prouerbium, mulieres lunaticas esse; sed mẽstrua mulieribus luna decrescente non commoueri, & simul ambas repleri constãter quidem aduersus Aristotelem audemus asserere; quanquam ea mulieribus sanis appareant singulis mensibus, ac si mensis quandam vim peculiarem habeat in corporibus illarũ, lib. de septimestri partu apud Hipp.

Porrò autem si descensu ad vterum sanguis fortè prohibebitur, vt ob varias causas euenire id aliquãdo potest, accedent & ad superioris ordinis morbos alij etiam aliquot plures & generis quidem omnino diuersi, qui muliebres tamẽ sunt: quum eorũ causa sit coaceruatio copiosioris illius muliebris sanguinis in corpore & quidem externo, aut viarum libertas desit recursus eiusdem ipsius sanguinis ad vterum, quæ vitio fortè tollitur conformationis, quemadmodum manifestũ fiet ex consequenti oratione authoris: hanc verò classem ordine quidem tertiam esse statuimus in morborum censu muliebrium. Quum siquidem sanguis non ijsdem ductibus & vijs illapsus trahatur aut etiam extrudatur, quibus is quidem ad habitum priùs appulerat duce Natura, sicut præclarè & apparenter docet & ob oculos ponit anatome. Namque dissectionis corporum vel exquisitissimæ, ignarus certissimè (grande hoc alioquin cogitatu nefas, nedum dictu) non fuit diuinus Hipp. vt est quorundam Mediculorum & ignorãtissimorum vana & aduersa opinatio. Siccine enim illi cum sua, quam tãtopere perspectam exploratámque sese habere confidunt, anatome poterant hæc scilicet περιπατητικῶς & magno animi sui acumine meditari, vel quidem acutè meditando consequi, quæ hîc modò è medullis ducuntur aut potiùs eruuntur ex abditis & penetralibus focis Hippocrateis? Quartus hîc deinde ordo sequitur, qui affectiones contineat (veriùs impedimenta fortè dixeris) quæ mulieres à conceptione quæ illis quidem maximè propria est, retardant, ac sæpe etiam prorsus eas impediunt. Atque hæc impedimenta poterit delere suis scilicet illecebris aut potiùs philargyriæ aucupijs vnus aut alter pharmacopœus; aut quidem Chirurgus impudens aliquis reunctor, qui auri auceps est & emunctor fortè scientissimus. In quinta sede postea morbi collocabuntur, qui occasione grauiditatis consurgunt. Non satis est enim mulieres concepisse vel etiam ex animi sententia, nisi suos quoque fœtus enutriant, & quidem perferant ad tempus definitum. Vnde ad hoc etiam postea quædam fructuosa remedia præscribi videbuntur ab hoc eodem authore. Quò tamen quum etiam ventum est, in summum sæpenumero & præsentissimum discrimen vitæ incautè parturientes incurrunt. Sexto itaque loco ea incommoda recenseri queant, quæ cùm laboriosè parturiunt, miserabiliter circumueniunt mulieres; & quibus etiam artibus & machinis sæpe sunt illæ à partu vindicandæ, explicari potest eodem loco & declarari opportunè. E quibus etiam damnis misellæ quũ euaseruñt, iam alia quoque pleraque noua creantur & exurgunt pericula, in quæ incurrant & præcipites ferantur illæ ex puerperijs, nisi alijs etiam remedijs occursum fuerit magna cautione & industria. Quæ septima quidem est & postrema classis morborum qui in hoc hominum genus ratione sexus inuadunt. Tot eorum namque classes possunt constitui arte Hippocratea. Quibus ijs quidem vniuersis calamitatibus leuandis etiámque depellendis, solus is queat esse satis, qui proprijs remedijs & Peripateticè accommodatis (hoc est, qui ex perspicientia veri nosse poterit horum morborum discrimina) faciet medicinam. Enimuero an in hac tanta disputationis serie, orationis longitudine, & tanta animi asperitate, & difficultate rerum, in tam laborioso parturiginis denique animi conatu (sunt enim animorum quidam fœtus, vt etiam corporum) in completis his (inquam) denique & certioribus animi curriculis quis philosophorum audeat negare, nisi temere, parum prudenter, & inconsultò, fœtum hunc Peripateticam scholam peperisse, & editũ hũc etiã esse perfecto partu? Si eiusce scholæ primus parens hic author fuit, vt est abunde antea comprobatum; si primus is conditor ac inde etiam magister & philosophiæ in ea professor fuit, si is (inquam) fœtum hunc agnoscit, & germanum esse prædicat & legitimum; cur vita nunc functo parente, eiusdem huius propria hæreditas ad fœtum qui minimè nothus & spurius est, iure non trãsibit? Cur virtutis præmium, veritatis & sapientiæ honos ad hũc hæredem iure paterno non pertinebit meritissimè? An iure honoris hæreditario hunc fœtum spoliabit cursus spatiorum longinquitas; an ab hoc non dicto nec instituto hærede, sed nato, nominis authoritatem auferet temporis diuturnitas? Non est certè, non est, par æquáq; ratio prædiorum at-

rum at-

rum atque bonorum mẽtis, quæ vigent in sempiternum. Longè verò dispar est vtrorumque conditio, dissimilis quoque est eorum æstimatio quàm remotissimè. Si quæ à patribus traditur liberis hæreditas, optima est & omni patrimonio præstantior, gloria nimirum virtutis rerúmque gestarum; spernetur ne hic qui nunc agitatur honos, quum animi sit maximè, cogitationis, etiamq; sapientiæ? Itaq; porrò videat etiam moneo, ac apud se diu perpendat vel exploratissimè priusquam aduersus hunc hæredem sententiam suam ferat de spoliatione & priuatione meritissimi honoris & dignitatis. At summa cum ratione & iure se putant nonnulli hunc parta gloria spoliasse, & ex Peripateticorum schola atque adeò è familia Asclepiadarum meritò depulisse, quòd in huius sermone plurima animaduertissent παράδοξα, quæ nimirum quia sunt admirabilia & cõtra opinionem vulgi & quidem omnium, etiámque abhorreant à vulgari iudicio Medicorum; quum tantò sint penitioris doctrinæ, iudicij reconditioris, & maioris quoque pretij. Eiusmodi sunt quæ Hippocrates dixit de causis periodici recursus menstruorum, quæ de lactis ortu & eius momentis (vt ita dicam) circularibus, quæ etiam de nutritione qua fouetur & lacte fruitur puellus tantisper dum vtero adhuc conclusus detinetur, & aliquot alijs eiusdem generis. Si verò ad hæc abdita, tenebras, obscuritates & ænigmata nobis oculi cæcutient aut caligabunt; satis ne id esse possit, vt Doctorum scripta, sua iustè spolientur dignitate, præstantia & authoritate? Causa hæc fuit (auditores Peripatetici) cur lib. περὶ χρισίμων dicturus de re maximè ardua, initium dicendi duxerit ab enunciato huiusmodi, & ita fatus sit hic noster Hippocrates; μέγα μέρος ἡγέομαι τῆς τέχνης εἶναι, τὸ δύνασθαι κατασκοπέεσθαι περὶ τῶν γεγραμμένων ὀρθῶς. Quibus verbis significatum voluit Hipp. eum magnam partẽ artis sibi videri iam cõsequutum, qui in ea collimare queat, quæ rectè scripta sunt & verè à veteribus, tanquam in propositum scopum. Atque sui huius sermonis rationem adiunxit ad finem lib. 3. Epid. quam breuitatis gratia lubentes prætermisimus. Verumenimuero obtrudet etiam alius. Non est Ionismum imitatus integrè huius disputationis author, nec quidquam ferè Ionicum redolet eius oratio. Is verò si eos qui nec ineptè dicunt, nec odiosè, nec putidè, Ionicè putat dicere; rectè is quoque nisi Ionicum probat neminem. An verò purius & apertius Ionismum referat oratio aphorismorum lib. 5. de cuius tamen nuncupatione & authoritate nemo hactenus dubitauit, sed tribuit quisque semper huic authori? Nostra isthæc autem ratio iudicij est & censura de libris Hippocrateis. Quòd alius nimirum sermo Hipp. esse potest scilicet vernaculus ἐν ὑπομνήμασι, quæ apud se tanquam arcana ipse continebat & sibi soli scribebat gratia memoriæ eorum quæ aut inter medendum ipse obseruauerat, aut scripto ad tempus quidem mandabat, quæ tandẽ publicaret, apposita priùs tamen manu postrema. Hac enim deposita alius & immutatus sermo fortè legebatur postea, quũ tum quidẽ in vulgus edi facilè pateretur. Illic nempe puriorẽ Ionismum animaduertas; hic verò loqui ferè audias cõmuniter. Quanquam tolerabili illorum errore qui dictata illius excipiebant aut scripta, aut aliorum etiam sedulitate qui sibimetipsis illa exscribebant anxiè, aut quidẽ procurabãt manu alterius literis sibi ea mãdari; quandã fortè passa sit illius vernacula oratio cõmutationem. Vt hac ratione eáque verisimili modò Ionismum redoleat eius oratio, modò cõmuniter loqui Hipp. videatur, modò etiam aliàs mixtus ex vtrisq; sit sermo illius. Enimuero quum non solùm λαλιῆς μήτηρ γλῶσσα, ψυχῆς ἄγγελος, orationis parens sit lingua, sed & animi nuntius (Democr. lib. de nat. hum. ad Hippocr.) & cogitationum; præcipuum quidem & potius erat ἐς τὸ ὅτι καὶ διότι animum conuertere & expendere, quid & quam ob causam vnumquodque ab eo diceretur. Quod foret longè commodius, quàm quomodo et quibus verbis paucula quædam ex plurimis exprimuntur, inuestigare. Nẽpe quia certè, si hoc vanum non est, non possit id quoque quidquam conferre ad rem medicam. Multa hic sanè scripsit author verè diuinus Hippoc. & longè quidem plurima quàm quæ ad nostram memoriam pertinuerunt. Sed si ex iis quæ nobis supersunt, & summo quidem salutis omnium commodo & adiumento non solùm ad vsuram lucis, sed diuturniorem vitæ dulcedinem, singula quæque ad trutinam Peripateticã vocentur, & æquissimo iudicio diu multúmque expendantur; nihil videmus planè in vniuersis illius monumẽtis, quod memoriam eius quoque ipsius renouet, quódque doctrinã firmiùs eiusdem reponat etiámque apertius redoleat; quàm quæ modò suscepta à nobis est explicãda oratio. Huiusce verò meminit Galenus in exegesi sua; meminit & in aphorismis com. ad aph. 2. lib. 4. & com. ad aphor. 29, 36, & 45, lib. 5. & vbique passim aliàs. Sed germanus quoque huius eiusdẽ parens benignus Hippocrates fœtum hunc suum verissimè agnoscit & maximè quidem legitimum esse, vendicatque sibi expressis verbis, ad finẽ eius libelli quem scripsit περὶ ἐλλεβορισμοῦ ad Democritum. Meminit etiã huius eiusdem Hippoc. libris de genitura, de natura puelli, lib. περὶ ἀφόρων, potissimũ verò ad finẽ lib. 4. de morbis, è quo etiã eorũ maximam partem quæ legetis de hydrope com. ad sent. 5. lib. 5. trãstulimus. Ad cuius curationem accepi nuper propositam in scholis disserẽdo phlebotomiam, vnde exorta fuit insolentior aliquantò controuersia. Cui sanè me vehementer pœnitet

non interfuiſſe, ſiquidem intellexerim eodem modo egregium quendam diſputatorem prædicaſſe palàm conſilij id ſe (grande dictu nefas) è fontibus Hippocrateis hauſiſſe. Quos, dicam audaciùs, (id ſi ita dixerit, atque ſuum dictum diutiùs tueri ac retinere ſententia eſt) ne minimùm quidem aperuiſſe, quemadmodum eius declarat, quæ nimis ſic foret impudens, oratio. Quin potiùs animi cauſa id propoſuiſſe coniecero quàm prædæ aut ignoranter. Si enim, vt illic tum quidem licet, animi gratia & veritatis, quæ acutè diſputando quæritur & elimatur; conatus huiuſmodi planè laudandus rectè videbitur; maximè verò ſi tum de loco conſtiterit, è quo per phlebotomiam aquæ exhauriendæ dicebantur in tam celebri auditorum corona & diſputatione ea exoterica. Quòd ſi ſpe prædæ id faciat aliquantò maioris, ſui rationem aucupij non debet conticere, ſed eius modum palam exponere, niſi ſuis fortaſſe vſumfructum reſeruet, apud quos tandem profiteatur ἀκροαματικήν, vbi tum ſermones faciat non cuique, vt loquebatur de Ariſt. Gellius, cognobiles. At hic quidem Hipp. longè diſſimiliter, qui tam fallere quàm falli neſciuit, vt de eo Macrobius præclarè iudicauit ſexto cap. lib. 1. in Somniũ Scipionis. Αἰσχρὸν μέν τοι καὶ ἐν πάσῃ τέχνῃ, καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν ἰητρικῇ πολὺν lib. de artic. *ὄχλον, καὶ πολλὴν ὄψιν, καὶ πολλὸν λόγον παρασχόντα· ἔπειτα μηδὲν ὠφελῆσαι. Quibus quidem verbis turpe ſignificauit Hipp. in omni arte & in medicina præſertim, ſtrepitum quenquam & tumultum facere & oſtentationem multam, & orationem ſeſquipedalem habere; montes denique aureos pollicitari, vt inde mus enaſcatur maximè ridiculus. Videat is ſi quis eſt huiuſmodi, & qui hũc* lib. περὶ εὐσχημοσύνης. *vicarium dedit, & cæteri quique eiuſce factionis & circumforanei Medici, quòd καλὸν ἐκ τοῦ διδαχθέντος ἔργου, λόγος, honeſta eſt quidem oratio, quæ opere firmatur. Sed videat quoque quid aduerſum ſe ſequatur eodem loco. In hydrope quidem venam ſecari aliquando vidimus inter medendum ratione cuiuſdam ſymptomatis vrgentioris. Sed ad huius delendas cauſas, prorſus id funeſtũ eſſe & ſceleratum, arctè defendimus. Itaque ſi quis ita aliàs fuerit opinatus, idem hoc, ſuo iure quidem neget, repudiet, vel etiam abijciat. Quidni enim licet? Οἴησις namq; Medicis vitio datur, & ægrotanti cedit in perniciem, eodẽ quoq; Hipp. loco. Is ſanè qui ex menſtruorum diuturna ſuppreſſione tumor aliquando hydropem ementitur, vt euenire quidem aliàs, ediſcet omnis poſtea ex hoc diuino authore, ad ſui ablationem ſanguinẽ mitti iubet. Sed quiuis deludi hîc quoq; in hydrope poteſt, vt Hipp. tempore in re conſimili. Peritis etiã Medicis ſimilitudines ſæpe imponũt & errores pariũt & difficultates, ad finẽ lib. 6. Epid. Faſſus eſt Hipp. à ſuturis deceptũ ſe eſſe 5. Epid. De cuius auctoris magnitudine hæc quidẽ Celſus lib. 8. cap. 4. A ſuturis deceptũ ſe eſſe Hipp. memoriæ prodidit, more ſcilicet maiorum virorum & fiduciã magnarũ rerum habentiũ. Nam leuia ingenia, quia nihil habẽt, nihil ſibi detrahũt. Magno ingenio multaq; nihilominus habituro, cõuenit etiã ſimplex veri erroris cõfeſſio, præcipueq; in eo miniſterio quod vtilitatis cauſa poſteris traditur, ne q decipiãtur eadẽ ratione qua quis antè deceptus eſt. Quod vt interponeret Celſus, effecit memoria magni illius profeſſoris. Si quis igitur ille videri volet in arte ſua excelluiſſe, erranti ſit Medicina cõfeſſio neceſſe eſt. Quisquis enim in corporis penetralia intuebitur, cõperiet ea demũ per phlebotomiã poſſe euacuari quæ cõprehenſa tenẽtur venarũ tubis & arteriarũ. In his verò vtriſq;, quũ hydrops iam enatus eſt, aquæ nõ cõſiſtunt; ſed per epiploi venas quæ deorſum tẽdũt, in abdominis amplitudinẽ antè iam excurrerunt, aut ea via quam bilis rodere conſueuit, quemadmodũ ex Hipp. anatome nos didiciſſe cõfeſſi ſumus cõm. ad ſẽt. 5. lib. 5. huius eiusdẽ diuini authoris. Illa verò quæ tũ ad iſtã ſentẽtiã cõſcripta ſunt, iiſce obtrudimus, qui ſecus quàm Hipp. ſenſerũt de generatione hydropis & modo collectionis aquarũ in abdomine. Quibus iſtis quidẽ noſtris magno deſiderio exoptamus reſpõſum, dũ recẽs palàm temere dictorũ adhuc eſſe poteſt omnibus memoria. Statutũ ſit tamen interea, quòd ſectione venæ hydrops, vt hydrops quidẽ, nunquam leuabitur: contrà autem quòd ſectione minus tempeſtiua ægrotantes omnino facilè poſſũt in hydropẽ præcipites dari, vti tum noſipſi accidiſſe vidimus. Eius inquã, quod volumus tũc parũ prudẽti manu ſolius cuiuſdã Empirici & ſine Doctoris vllius cõſilio factum eſſe & contigiſſe, teſtes ſunt ampliſſimi Lutetiæ, Iul. Palmarius, Io. Faber, & Io. Mareſcotius, doctores Medici omnes & teſtes (inquã) oculati & ſciẽtiſſimi. Ægrotanti pharmaca miniſtrabat magiſter Io. Hubert pharmacopæus, facti huius quoque teſtis. Ægrotãtis nomen fuit Gulielmus de Hude. Notior ille tum erat vicinis ex paterni prædij nuncupatione de Lamarliere: qui hydrope ex iterata multoties phlebotomia oborto interijt. In viuis adhuc eſt Antonia Pacquier illius vxor, cui lugubris adhuc veſtis et ornatus eſt. Ædibus ſacris Cæleſtinorum proxima domus eorũ eſt. Pro indicio quod vulgus appellat inſigne, foribus domicilij molæ affixæ ſunt, non appenſæ. Atque huius eiuſdem præclari facti pleniſſimus fidei (quod prætermiſſum nolui) teſtis quoque fuit Lodoicus Duretus præceptor, qui vnà (credimus) cum cæteris ex ea tam frequenti & immoderata phlebotomia enatum hydropem eſſe nobis conſentiet et aſſeueranter quidẽ; tantùm abeſt, vt facto hydropi ea cuiquam ex vſu eſſe poſſit phlebotomia. Omnium autem artium iudicio Hippocratis præclariſſima ha-*

ma habita ſemper fuit veteribus Medicina. Sed propter ſummam illorum inſcitiam qui eam exer- in lege
cent, & imperiti vulgi rude iudicium; eò res iam delapſa eſt, vt omnium ærtium viliſsima ha- Hippocr.
beatur. Vilitatis huius rationem repetit & ille non immeritò conqueritur, quòd Medicæ arti in Re-
publica pœna ſtatuta non eſt, præterquam ignominiæ. Quidni autem iſti quaſi dicas carnifices, qui
non modò in artem, ſed in ægrotantium cõmoda peccant, non dicam perpetrati ſceleris, ſed inſcitiæ
in ciuitate omni bene conſtituta pœnas dabunt? Si quis vi pecuniam aufert, aut temulentus fortuitò
violentam manum infert, vnde mors ſequatur, in crucem tollitur; an quis de alicuius ſanguine æra-
rij detrahens, vnà ſic impunè ſolus debeat hominem confodere? Si Hippocrates in conſilium ſuos
coæquales adhibuit ad finem lib. 6. Epid. eine ſoli ægrotãtium ſalus committetur, qui ſpecimen artis
Medicæ nunquam edidit? Longè aliud Hippocratis conſilium fuiſſe hac oratione demonſtratur:
τὰ φάρμακα ὅσα ποτὰ καὶ ὅσα περὶ τὰ σώματα προσφέρεται, μανθάνειν χρή· ἄξιον γὰρ ἅπαντος,
&c. Noſſe oportet, inquit, (ſaltem licet) quæ propinantur & quæ foris admouentur ad vulnera,
quum nempe id cunctis pateat & æquè ſit omnibus palàm expoſitum; ſiquidem hæc non dependeant
ex mentis agitatione, animi curriculis & cuiusque naturæ rerum inter ſe cõparatarum connexione;
ſed ex fortuna potiùs, ſolo vſu & experientia. Neque verò iſta magis & penitiùs norunt artifices
quàm idiotæ. Hæc (inquam) quum ſola deprehendi poſsint experientia. At verò quæ in Medici-
na intelligentia ediſcuntur, & percipiuntur mentis acie & induſtria, & inueſtigando & inuenien-
do conquiruntur, ſiue ea in ciborum ponantur cenſu, ſiue medicamentorum; ea ab ijs quidem qui
dignoſcere poſsint quæ ſunt in arte, oportet ediſcere, ſi cupis quidem ſapere. Nemo hominum vnquã lib. περὶ παθῶν.
negauit eſſe Medicum miniſtrũ artis. Huic verò ſubminiſtrant Chirurgus & Pharmacopæus. Atq; ſent. 2. libri
hi quum non vſque adeò ſint remoti & alieni à mentis officio; id quod eſt rationis & iudicij ali- 4. Epidem.
cuius, à præceptoribus ſuis ediſcãt, neceſſe prorſus videtur. Quod vt cõſequi queant, quotãnis Docto-
res eis præficiuntur è ſcholis noſtris ſelectiores aliquot Medici, qui eos erudiant quantum eis ex vſu
ſiet. Suos autẽ ſuæ artis mechanicæ & magiſterij alios quoque magiſtros habent, qui ſine ope Medici
aſſuefaciant ſuis organis & inſtrumentis rectè vti. Illa, ope animi ſolius conquiruntur: hæc ſolius
ferè corporis opera ſunt, laboris & exercitationis, aut potius conſuetudinis. Vnde ſic præclariſsimè
Hipp. noſter (ὅσα μὴ χειρουργῆσαι δεῖ, χρὴ συνεθισθῆναι· τὸ γὰρ ἔθος τῇσι χερσὶ κάλλιστον διδασκά-
λειον) hortabatur ad ea veniendum eſſe quæ manuum operam expoſcunt, diuturna exercitatione &
cõſuetudine; quum ſiquidem ipſe vſus non ſolùm ſit egregius manuum exercitator, ſed & magiſter
optimus. Atque ſui magiſterij rationem illorum vterque à proprætore conſequitur inſtar omnium
qui mechanicas artes exercent. Solius animi & conſilij quum ſit ars noſtra, nihil dignitatis nec au-
thoritatis ab hoc emendicat. Porrò igitur moneo coæquales meos, vt quemadmodũ Medicũ Zenonẽ
princeps illuſtris ille nequã Iulianus Imperator hortabatur, τὸ πρότερον ἀξίωμα, decus ſuum vnuſ-
quiſq; ſeruet & dignitatẽ priſtinã retineat. Theoſophiæ quidẽ primas tribuimus vel meritiſsimas,
ſed Sophiam dictam ſimpliciter cenſuit Democritus τῆς ἰατρικῆς ἀδελφὴν καὶ ξυνοικον, eſſe ſororẽ
medicinæ, eius conuiuam & contubernalem. Eius verò cùm omnes Medici eſſe debeant participes;
hos hac de cauſa ἰσοθέους, dijs æquales eſſe prædicauit Hipp. hoc eſt hominibus qui & ſapientia cæte-
ris præcellerent & virtutis gradu, dignitate, & honore. Præter auri pretium quod voto reliquit
Hipp. Artaxerxes per Hyſtanidem, pollicebatur quòd foret æqualis Perſarum optimatibus. Nonne e-
tiam Democrito nomen tributum fuit, quòd rectè, atque vt decens erat, apud Abderitas Reipubl.
gubernacula teneret? Extat etiam lex iſtius Iuliani Imperatoris de priuilegijs Medicorum. Ibi tum
illuſtris ille nequam eſt ita de medicis loquutus magnificè, vt nihil addi poſsit. Atque vt æqui-
tatis ratio poſtulat, nos (ait) ſuperiorum regum authoritatem ſequuti, pro noſtra humanita-
te iubemus vos (de Medicis autem erat oratio) ſenatorijs muneribus liberos in poſterum viuere.
Senatorum verò, hoc eſt ſeniorum prudentia omnis tum adminiſtrabatur ciuitas & Reſpublica,
non autem controuerſias dirimere, quas nobis peperit hominum iniquitas, munus eorum tunc fuit.
Maioribus ijſce priuilegijs modò Medici gauderent abundè, ſi iſtud πρότερον ἀξίωμα, ſuum decus
& priſtinam dignitatem retinerent. Nónne Medicus Democedes Dario ſanato Suſis maximas ædes
obtinuit? nónne is etiam omnibus rebus diffluens cum ſuo rege ad menſam conſedit? Cùm Iacobus
natione Achaius, religione paganus, qui Medicæ artis peritia claruit, Leonem Auguſtum febricitã-
tem gratia ſanitatis inuiſeret, ſacrum Palatij cubiculum ingreſſus in regia ſella iuxta thorum impe-
rialem poſita ſine vllo Auguſti nutu conſedit (quod alioqui reputabatur crimen læſæ maieſtatis)
& ſic medicas adhibuit manus. Porrò etiã à meridie ad eundem reuerſus, ſacrum puluinar ſublatũ
ſibi propter ſe ſolum, in quo matutinus reſederat, protinus intellexit; ſpondamq; thori regiam intre-
pidus ſuperſedit: id quod etiam in maiori crimine ducebatur læſæ maieſtatis. Veterũ ſtudij iuriſpe-
ritorum præceptionibus monitum id ſeſe geſsiſſe, non temere præſumpſiſſe, ægrotãtem docuit princi-
pem: Indict. 15. Leone Auguſto ſolo conſule, in Chronico Marcelli Comitis. Cùm Melampus ab Ar-

Herodot. Calliope.

giuis mercede conduceretur è Pylo, ad cõpescendum morbũ furoris mulierum Argiuarũ, nónne dimidiũ regni accepit, & fratri suo Bianti tertiam regni partem donauit? Agnoscant igitur in posterum coæquales moneo, quibusnam de causis ἰσοθέους eos haberi voluit Hippoc. & recenseri inter Sapientes, hoc est bonos viros & ciuitatis primates quam incolũt. Consistit altera eorum conditio in peritia artis. Hanc verò consequantur illi facilè, si attenti ad ea quæ rectè scripta sunt à veteribus, ad eadem ipsa colliment ac suas dirigant cogitationes pulchrè meditatas, eorumq́ dicta collustrent clarißimè. Octoginta aut aliquanto etiam plures in Medicorũ albo Lutetiæ recensentur, qui prælucere debent cæteris (audacter dicam) totius Europæ doctoribus, cùm siquidem nusquam locorum nec gẽtium auditores habeant veterem isthunc magistrũ artis Græcè loquentẽ & ore rotundo Dureti vernaculè. Lodoicus Duretus Coacas animaduersiones habet in manibus tanquam breuiarium artis vniuersæ. Has propediem emittet in lucem, vbi, vt quæque solet, elimauerit. Vt ante me in albo Medicorum neminem video huius auditorem, ita consequentes plurimos agnosco, à quibus peto, quemadmodum & à meis coæqualibus alijs qui videri volũt eiusdẽ profeßionis & auditionis vel omnibus (inquam) precibus oro, vt postquam meum hoc pensum absolui, idem quoque incæptent, aut hoc quidem meum edolent aliquo rei Medicæ commodo & ornamento scholæ Hippocrateæ. In qua etsi sim nouus, renouare attamen tantùm, non quicquã innouare velim in ea instar circumforaneorum. Vt igitur quorum memoriã propè intermortuam renouasse me quique intelligant, & ad imitationẽ narratione eorum suscitentur; istud, si placet, primum esto; quòd penum duplicem in muliere statuimus. Causa secundo loco explicatur primi menstruorum profluuij, deinde verò eorumdem recursus periodici: Quódque per terniones septimanarum mẽses mouentur aut quaterniones in bene moratis mulieribus: & quòd cerebrum priùs respirationis fructus percipit quàm pulmo, & quòd respirat: ad anatomen autem quod attinet, vsum crenæ quæ oßi subest pubis, notauimus, & alium quidem esse in viris, alium quoque in mulieribus. Quomodo etiam lac in mulieribus generatur, & quòd sui ortus causas ducit à motu puelli, explicuimus. Vbi etiam diximus de circulari lactis commotione & nutritione puelli in vtero. Ratio deinde reflexionis arteriæ magnæ hîc declaratur, & exponitur vsus epiploi alter quàm qui Galeno visus est. Via quoque collectionis aquarum in hydrope, & huius generationis modus in memoriam reuocatur. In qua etiam musculi parte escharoticum debeat admoueri, hîc ad praxin quæritur & vtiliter exponitur. Sunt & alia quædam quamplurima, quibus si quisque coæqualium totidem iungat, & suam Hipp. scriptorum partem illustret, & lumen explicationis afferat, eodẽ modo omnibus patefaciet se seruisse arbores quæ alteri seculo prosint, atq; etiam efficiet vt quæ vita breuis visa fuit Hipp. longiùs producatur; & quæ longa alioquin ars esset, euadat aliquãto breuior, quia facilior. Quidni enim nostræ artis iã pridẽ enascentis alia ratio tunc erat, alia autem modò eiusdem vigentis & iamiam triumphantis? Quòd si quibusdam Hipp. explicatio grata non erit, aut non facilis fortè propter grauiores occupationes; res saltem suas anni totius sigillatim literis mandet, hoc est quas ipse viderit inter medendum, referátque in album apud se, ac proponat in nostris superioribus scholis tabulam quisque quotannis, potestas vt sit clarißimo Medicorum ordini & cognoscendi, & inde consiliũ capiendi in posterum. Si sic enim ars cœpit Medica, in Medico libro apud Gal. & sui principia duxit; cur hinc & inde non augeatur similiter? Nónne & suas cẽturias habẽt Germani? Nónne suas quoque colligunt Angli? Nónne sua etiam descripsit Fernelius coæqualis quondam Lutetiæ, itémque suas epistolas mandauit scripto Manardus, & cæteri Medicæ artis omnes studiosi? Cæterum ne mirere Lector, si Græca, quæ parenthesi sæpe cinguntur in cõmentarijs, minùs bene cohærent cum Latinis. Summa enim semper mihi religio fuit in Hippoc. oratione quidquam immutare. Quòd si etiam in his commentarijs interpretum fines egredior, verbosior fortasse & putidiuscula quum nostra commentatio fuit, Lector Medice, boni consule. Atq; apud te cogita, quòd non prodest satis, qui non omnibus. In fundatißima amplißimáque Asclepiadarum familia domestici sunt plures ætatis cuiusuis & conditionis, tyrones quoque multi, multi in schola eorum rudes discipuli, multi integri, quorum gratiam hoc modo cupiebam omnium demereri. Itaque precor iterum, æqui consule boníque. Moliar perpetuò, si Deus dabit diuturniorem vsuram lucis, arduum quid aliud magis, nunquam minùs otiosus quàm quum ero otiosus; bono gratóq; erga te animo gratia veritatis semper futurus. Itaque omnia boni consule, iterum rogo. Vale.

ΕΞΑΣΤΙΧΟΝ IN MAVR.
Cordæi commentarios.

Ἑβδομάδι ζωῆς τ᾽ ὄλεθρος τε τὰ ἔργα διείπει
Ἀρχὰς τῆς νούσων ἡ φύσις ἀργαλέων.
Τῆς θεσπέσιον σύνταγμα γυναικείων περὶ νούσων
Κορδαῖος τεύχει ἀγλαὸν ἑβδομάδι·
Κ᾽ Ἱπποκράτης Κῷος δέλτον τὴν πρόσθεν ἀμαυρὴν
Πείθει νῦν λαμπρὴν τρέφοντος ἐπισταμένως.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΟΨΟΠΟΙΟΣ φιλιάτρῳ.

MAVRI-

MAVRICII CORDAEI RHEMI
COMMENTARIVS PRIMVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

ΤΑ ΔΕ ἀμφὶ γυναικείων νούσων ὧδε φημί· 1

Γυναῖκα ἄτοκον ἐοῦσαν, ἢ τετοκυῖαν, χαλεπώτερον καὶ θᾶσσον ἀπὸ τῶν καταμηνίων νοσέειν. 2

Ὁκόταν γὰρ τέκῃ, εὐροώτερά οἱ τὰ φλέβια ἐστὶν ἐς τὰ καταμήνια. 3

Εὔροα δέ σφι ποιέει ἡ λοχίη, κάθαρσίς τις ἐοῦσα. 4

HAEC de mulierum morbis decernimus.

Mulier quæ nunquam peperit, grauiùs ægrotat citiúsque profluētibus menstruis, q̃ quæ peperit.

Quando etenim peperit, venulæ ad excretionē menstruā factæ sunt ei patētiores.

Hos etiam, dum puerperia fluunt, meatus faciunt patentes, quum quædam hæc sit forma purgationis.

EXPLICATIO.

ETIAMSI veterum omnium consensu γυνὴ per υ scriptum vbique comperiatur, nobis est suspicio tamen, eáque maximè verisimilis, γυναῖκας παρὰ τὸ γίνεσθαι iure dictas esse: quamnis etiam huic etymo videatur verbi notatio deductióque repugnare. Hoc verò verbum æquè mulieribus ac viris conuenite potest, etiamque sæpenumero pro *parere* legimus vsurparū apud veteres vel in hoc ipso tractatu, quemadmodū vice versa τεκεῖν cōmentario secundo ad sent.7.ex lib. περὶ ἀφόρων pro γονῆν positū reperies. Vt censeamus illas hoc nomen solas demereri, quæ & eò venerint ætatis, vt iam periodicè eis ferantur menses, quæque etiam operam suam liberis dent & generationi. Non igitur hîc inter mulieres vnquam virgines recensebuntur. Non in γυναικῶν censu eas pariter vnquam esse habendas iudicabimus, quæ etsi periodicè menstrua patiantur, & suis etiam sint locatæ viris, degunt sine omni venere, & illorum non perfruuntur cōsuetudine. Lōgè verò fuerit satius, & mulieres nūc hîc menses pati maturos (sic enim ad finē lib. de superfœtatione Hippocrates) & liberis eas quoq; operā collocare. Hæc namque duo strictè præsens connectit hypothesis: hac nimirum ratione viáque, vt quemadmodum tempori suos flores vulgò fructus consequi solent, ita hîc quoque tēpestiuam menstruorū eruptionē ex cōpressu cōceptio, itémque hanc quoque partio tandem sequatur. Transferenda nunc est ex libello de genitura propositio quam hoc loco subticuit Hippocrates. Is, venerearum rerum vsu mensibus viam muniri, reddíque multo faciliorem, scripto testatum reliquit eo ipso loco. Quódque etiam mulieres quæ virorum consuetudine gaudent, securiori valetudine fruantur, similiter ipse ratus est. Contrà ad congressum destinata in corpore vasa siccescunt abstinentia veneris, & contractiora seipsis fiunt, & ad euacuationem magis inepta. Ex quibus confecta eliciatur tandem propositio huiusmodi: Quidquid in nobis vasa calefacit & humectat, amplificat id quoque vias & reddit faciliores ad euacuationem. Nónne verò id partio facit, quæ Natura duce nunquam sicca est? Nónne & vias has quoque λοχίη, euacuatio puerperiorum, humectat, quæ ad partum consectaria semper est? Isthanc porrò propositionem vt riuulum quendam deduxit Hippocrates è fontibus Physicorum, ex quibus repetenda nobis eius explicatio est. Percipiat is facilè mentem Hippocratis, qui hoc modo ratiocinabitur. Quibus strictiora sunt vteri & quæ ad eum pertinent vasa, æquum est, vt profluentibus menstruis grauiùs & citiùs ægrotent, quàm quibus facta sunt patentiora. At sunt strictiores vię sanguinis ad vterum iis quæ nunquam pepererunt: aliis autem sunt multò patentiores & magis apertæ. Nónne pernecessarium ergo est, vt quæ nunquam peperetunt, grauiùs & citiùs ægrotent menstruis profluentibus, quàm quæ iam sunt prolis parentes? A communibus ergo & facillimis suam tractationem de muliebribus morbis orditur Hippocrates: quæ

Hippocr. lib. περὶ ἐπικυησμῶν.

non planè redolere videntur orationis medicorum grauitatem, ſed loquacitatem potiùs mulierum familiarem. Quum enim mulieres multorum ſermonis vulgò ſint expertes, ea maximè & ſæpe loquuntur, quæ ſibi omnibus communia ſunt, & vnde bellè ſit ſibi aut quidem ſecus. Quale illud eſt apud Hippocratem de eleganti quadam fidicina, quam concipere decens non erat; ne, etſi virorum conſuetudine vteretur familiariter, in pretio minore haberetur. Audierat illa quippe quæ inter ſe mulieres obgannire ſolent (ait Hippocrates) ſemen nimirum viri non excidere vtero, ſi conceptura eſt, ſed intus & retineri & remanere. Sua ſic igitur conferunt mulieres & communicant inter ſe, eodémque modo aliæ menſtrua ſe pati, fluxiſſe aliæ ſibi aut etiam inſtare viciſſim patefaciunt. Quæ quum loquuntur, verbum νοσέειν, id eſt *ægrotare*, vſurpant communiter, vt eſt illis conſuetudo loquendi maximè familiaris & vernacula: etſi *ægrotare* hoc, non aliter quàm *ſeneſcere*, ſecundum naturam dicatur, accidátque ferè contra morbi definitionem; Qui vnuſquiſque id annexum habet & proprium, vt actionem reipſa lædat, quod eſt præter naturam. Ægrotent attamen (ſi vis) vtræque ex hypotheſi; volumus ſanè, quò negotio faciliori noſtra ſentẽtia percipiatur. Ineſt enim in vtriſque turbatio & mutatio quædam à ſtatu priori, menſtruis profluentibus. Sed quia propter στενοχωρίαν, viarum anguſtiã, pariẽdi rudibus & nondũ expertis nec facilè nec liberè ea feruntur; cõſentaneum eſt omnino, vt ab illorũ profluuio hæ grauiùs ſe habeãt quàm quæ iam ſunt expertæ partum. Anguſtia verò vaſorum cauſa illis adeſt duce Natura. Sic & priùs & citiùs iſthàc grauiorẽ moleſtiã perſentiẽt. Quãdo enim liberã viã exuperãs ſanguis nõ habebit, anquitat ipſe ſibi & paret neceſſe eſt. Quod præſtare niſi dilatãdo vias amplificãdóque nõ poteſt, ac eadem omnino ratione modóque virgunculis primimenſtruis, quo mulieribus (πρωτοτόκοις) accidet primiparis, lib. de natura pueri apud Hippocratem. Vide Hipp. lib. περὶ γονῆς, quo loco ſcriptũ reliquit, Pueris (λεπτὰ τὰ φλέβια ἐόντα καὶ πληρεύμενα) quia venulæ exiles ſunt valde & plenæ, non poſſe per eas ſemen emigrare: καὶ τῇσι παρθένοισι μέχρις ἂν νέαι ἔωσιν, οὐ χωρέει τὰ καταμήνια δι' αἴτιον τὸ αὐτὸ, nec virginibus, priuſquam adoleuerint, eandem ob cauſam menſes profluere, & quæ ſequuntur plurima eiuſdem argumenti eodẽ loco. Errant igitur illi maximopere qui mulieres hîc inter ſe conferri arbitrantur in re quæ præter naturam eſt, quum (vt planiùs explicabitur) hoc diſputationis principio cõparentur eo inter ſe demum tẽporis curriculo, quo feruntur menſes natura duce. Necdum ſanè hoc verbum obſoleuit, quinimo nunc etiam vt illis tẽporibus *ægrotare* ſe noſtrates appellãt, dum illis mẽſes fluunt. Atque hæc eſt noſtra prior huius loci interpretatio, quæ fortaſſe quibuſdam videbitur ad mentem Hippocratis accedere aliquãtùm: in qua tamen qui conſiſtent expoſitione ſola, hac loquendi forma cõtenti; nihilo plus ſapere videantur, quàm vulgus ſolet muliercularum. Quæ, vt illi quidem vera loquuntur, ſed veritatis rei ſunt parum conſciæ, intelligentes & eruditę. Igitur iam medicorum ſepta ingreſſi ſic cum Ariſtotele, quem perpetuò Hippocratis interpretem & imitatorem agnoſcimus, de naturę muneribus conſultò philoſophemur. Eum tamen ſemper retineat vtraque ſenſum expoſitio, vt *ægrotare* quidem ſit dum menſtrua feruntur, non autem ſubſiſtũt, quemadmodũ illi perperam viſi ſunt intellexiſſe. Poſteriorem noſtrã explicationem confirmabimus duobus locis, priore ex Hippocratis contextu, altero Ariſtotelis. Ait ille libro de natura pueri (vbi idem notabis ſignificari verbo πονέειν, quod νοσέειν hoc ipſo loco) ἡ δὲ γυνὴ ὁκόταν ἐν γαστρὶ ἔχῃ, ὑπὸ τῶν καταμηνίων μὴ χωρεόντων, διὰ τόδε, &c. ita reddebat id Doctor Gorræus, At verò mulier quo tẽpore vterum gerit, etiamſi menſtrua ſiſtuntur, non tamen πονέεται, malè ſe habet, propterea quòd ſanguis qui ſingulis menſibus confertim excerni ſolebat, non agitetur: ſed ſenſim paulatímque quotidie (ἄνευ πόνου) citra dolorem, in vterum deferatur, & cumuletur intra ipſum vterum. Conſentaneum igitur eſt, vt quibus conturbatur agitatúrque, & doleant ipſæ & ægrotent explicato modo. Vndè illi quidẽ mentem Hippocratis aſſequuti minùs reputentur, qui hæc prima authoris verba de mẽſtruorum ſuppreſſione interpretati ſunt. Quanquam loquantur illi quidem vera, ſed minùs (vt dictum eſt) conſentanea, ſicuti aliquot locis paulò apertiùs demõſtrabitur poſtea, ne quid nũc confundamus. Æquum enim eſt quæ nunquam conceperunt, nedum expertæ ſunt partum, vt menſtruorum ſuppreſſionis moleſtias & grauiores & plures ferant, quàm quæ ſimul vt conceptionis ſuauitatem, ſic pariendi pericula iam ſubierunt. Rationem prętermittimus, vt quæ ſuo loco recẽſeatur ab Hippocrate. Quanquam mulieres natæ ſint ad generis propagationem, quam vt præcedat conceptio ſemper, eſt pernecеſſarium naturalibus. Eſt alter locus apud Ariſtotelem lib. 7. de hiſtor. anim. cap. 2. vbi mulieres laborare tantiſper dum menſtruus fertur humor, aut ſaltem earum interim corpora grauari, exiſtimauit. Eſt & alius apud eũdem lib. de ſomniis cap. 2. ex cuius perlectione facilè diiudices deteriori eſſe mulieres & ſtatu & conditione interea dum illis fluunt menſes. Qui ſanè quando perdifficilis nobis viſus eſt & negotium feciſſe diu, longiorem noſtram orationem meritò requirat & explicationem. Siquidem cùm mẽtem authoris minùs aſſequantur, lapſi ſint in huius loci conuerſione quotquot Ariſtotelis ſunt interpretes. Perquirit Ariſtoteles, quinã fieri queat vt αἰσθητήρια, cuiuſque ſenſus organa, minuſculas quaſque rerum obiectarũ differentias celeriter perſentiant: ac etiam an patiendo ſemper, aut etiam agendo ipſa pariter afficiãtur, hoc eſt an (vt phyſici vulgò dicunt) repatiãtur. Quod dum ſigillatim ipſe facit & perſequitur, vbi ad oculos ventũ eſt, viſionis modum exponit argumento ab euentu omnibus euidenti maximè, & manifeſto. Quòd nimirum mulier à menſtruis dum malè habet, illa ſpeculum propè inſpectans, ſummũ ipſius veluti cruoris nubecula commaculat, & labe ferè cruenta fœdat: quæ tamen in ſpeculo veteri faciliùs longè elui, quàm in recèns polito queat. Accidit verò id (inquit) quia quum oculi non aliter quàm reliquæ corporis partes natura venis abundent, æquum quoque fuit, vt conſimiliter afficerentur. Ac ſic ipſe tandem conficit, quòd profluentibus menſtruis διὰ ταραχὴν καὶ φλεγμασίαν αἱματικὴν, hoc eſt, quæ propter conturbationem & æſtum ſanguinis effluunt, diſtinctio in oculis atque nota quædam ſit & appareat neceſſariò; & quamquam ea non ſatis ſit omnibus conſpicua apertáque, quòd inſit re vera tamen. Eſt ſiquidem (ſubiicit ipſe) ſpermatis

N.Tull. 3. de orat.

lib. περὶ γονῆς.

matis eadem ratio naturáque atque menstruorum. Quæ profectò clarè demonstrant, Aristotelem, quemadmodum & pleraque in illius passim operibus alia, in doctrina Hippocratis fuisse versatissimũ, atque libros omnes vel quidem qui ad rem muliebrem pertinent, secus quàm multos, hoc est non oscitanter, perlegisse. Imò verò, vt speramus bonis aliquando auibus comprobare, suam omnem physiologiam ab hoc auctore penè diuino, furtim (si effutire id palàm audemus) quantumuis ipse dissimularit, mutuatum esse. Duas igitur istas Aristoteles noster, vt ipse putat, sedulò apud Hippocratem notauit menstruorum fluoris causas, turbationem videlicet sanguinis & eius æstum. Quæ duo volentes pluribus explicassemus, quando ad Hippocratis sententiam tanti momenti videantur, nisi quonam ipse modo agitari & cõturbari solet sanguis, hîc nunc essemus animo complexi breuiter ex Hippocrate. In qua explicanda ratione scire in primis oportet, aliud esse sanguinem semel commoueri simpliciter ad excretionem, aliud longè etiam id ipsum statis certísque interuallis ac spatiis recurrere. De posteriori satis copiosè tractatum est à nobis, quando sententiam Hippocratis de periodici fluoris menstruorum causis aduersus quorundam Neotericorum opinionem exposuimus, commentario nimirum in hunc locum libri de Virginalibus: τὸ δ' αἷμα πλέον ἐπιῤῥέῃ, *copiosior autem in vterum influat sanguis*. Superest igitur tractabilis alter locus de simplici sanguinis perturbatione. Ex institutis verò Asclepiadarum ipsi aliquãdo notauimus duobus modis sanguinem in muliebri corpore temporibus diuersis conturbari, quod est commoueri ad exclusionem, ἐν τῇ ὠδῖνι scilicet. Quando namque parturit mulier, tum aliter sanguis commouetur: & aduentante menstruo fluore, aliter. Illic enim concepto calore ex agitatione pueri qua [lib. de nat. pueri.] sese ad exitum parat exactò demum perfectóque gestationis tempore ex naturæ præscripto: (si quidem partio fit vtriusque actio communis) hic solius naturæ conatus cõtrà cernitur, nutu suo sanguinem depellentis foras propter solam copiam, quemadmodum eodem commentariolo est abundè à nobis explicatum. Quanquam alienus etiam calor sæpenumero naturæ motionem queat accelerare, vt suo quoque poterit postea loco declarari: nimirum quando vires externi caloris proximè recensebuntur. Quæ fluoris visa est certè menstruorum causa Aristoteli posterior, vt est succinctè ab eo annotatum, & parum quidem Hippocrateè. Quò adumbrata igitur quasi loci huius intelligentia animo concipiatur, statui inprimis debent duo. Vt elapsum quidem humorem in oculos (ait Galenus) à capite omnes de- [cap. 4. lib. 2. de diff. febr.] fluere fatebuntur: at quæ num sit causa propter quam ipse repetat definito circuitu, dicere non est vsquequaque cuique concessum. Sed apud Galenum patienti naturæ hæc accidunt: nunc è contrario suscipienti eidem & molienti motiones suas. Præcitato loco satis copiosè repetitionis causæ mẽstruorum à nobis (vt diximus) explicatæ sunt. Commẽtitium tamen Aristotelis calorem nusquam inter eas placuit recensere, quando etsi in parturiẽdi molestiis, vel Hippocrate iudice, locum habere is queat, eidem denegetur ipse quoties solius naturæ ministerio periodica suscipitur menstruorum depulsio.

Τὰ φλέβιά ἐστιν] Venulas dicimus & arteriolas veterum more loquuti, qui hoc nomine vtraque vasa voluerunt comprehendi. Non quòd eiusmodi maneant, quemadmodum quæ in renibus sunt duce natura, comm. ad Aphorism. 79. libri 4: sed quæ quum antea essent tam pusillæ, sui ortus nimirum principio; paulatim dicto modo dilatentur magis magísque. Præ copia namque sanguinis qui in eas influit ad exitum, amplificantur & patentiores redduntur ἐς τὰ καταμήνια, ad profluuium scilicet menstruale. Cur verò huic consimilis non esset modò, ἀπὸ τῶν καταμηνίων, verborum superiorum interpretatio? Est vtrobique sanè par æquáque ratio vtriusque, de menstruorum profusione. Cæterùm vis animi quæ in cerebro consistit, etsi otiosa fieret tantisper dum vtero puer geritur; vtraque ea tamen, tum quæ in corde per arterias, tum quæ in hepate sedem habet, ad puellum pertinet fluitátque continenter per venas. Quæ omnes quibusnam partibus implantantur, aliàs explicatum habebis in Apologetica partium scilicet corporis humani explicatione, quam paramus pro dignatione anatomes & eius descriptione facta ab Hippocrate. Vbi & quibus vinculis cum matre puer colligatur in vtero, exponetur abunde. Namque opinari omnes omnis corporis partes, vsum earum & connexiones non percalluisse Hippocratem perpulchrè, nefas permagnum cogitatu, & dictu indignissimum homini præsertim philosopho, nedum medico. Ac quum etiam leuiuscula hæc sit oblata occasio disputandi de deriuatione venarum in corpus vniuersum, eò lubentiùs tamen nobis nunc captanda est, quò maturiùs interea diuinum planè de venarum partitione iudicium excusetur Hippocratis. Siquidem iam audiuerimus plerosque istud in fraudem conuertisse. Quod non nisi contumeliæ esse queat summo Hippocrati, permagno quoque ægrotantium detrimento, & Medicæ arti magno dedecori. Quis id (inquam) æquo animo ferat, vel si leuissimè Hippocrateam doctrinam degustarit? Quam isti prauè detortam corporis humani partitionem venarum opinantur, ad artis vsum eam traditam arguto & laudabili consilio aptasse Hippocratem, si iidem nos patienter audiant, intelligent breuiter & quàm verissimè. Sumus namque multò pluribus cum eis acturi aliàs, quando quæ aduersaria cumulamus ex Hippocratis doctrina & librorum eius diligenti perlectione, emittere numine diuino concedetur & impudentem eorum audaciam apologismo reprimere pro amplitudine Parisiensis scholæ, hoc est huius ampla & admirabili sapientissimi authoris dignitate. Ex libris de principiis (hunc περὶ ἀρχῶν inscribunt vulgò) de ossium natura, de locis in homine, de anatome, de glandibus, de natura humana, quo loco præsertim multa γνήσια οὐκ εἶναι Galeno visa sunt; ex chirurgicis denique quotquot illi sunt, libris & aliis pluribus, Hippocratem constat apertissimè anatomicæ rei nec imperitum nec vllo pacto rudem habitum fuisse. O grande alioqui cogitatu nefas! Corpora dissecare vel brutorum quidem, quæ Dei opera Democrito visa sunt, non fuisse illis religiosum quòdam temporibus, scienter audemus non [Epist. 17. Hipp. ad Damagetum.] negare. Sed, quæ attamen in illius scriptis ad chirurgiam spectant vniuersa, confirmant fidem sensibus, humani corporis vel minutissimas (vt sic dicamus) portiunculas Hippocratem diuinum non præteriisse.

Attamen obtrudunt illi vulgò & minùs scitè parúmque prudenter,ac turpiter qnidem,toties decantatã venarum partitionem ab hoc eodem authore; quum crassiusculas maiusculasque,vt perstringamus breuiter,tantummodo & maximè apparentes in rem ægrotantium intellexerit Hippocrates,& hominum salutem. Nouum profectò nõ est,nec mirum videri deber,malè sensisse recentiores de hac artificiali venarum ab Hippocrate descripta distributione. Non huic nostro authori, sed Polybo in animalium historia tribuit Aristoteles,memoriam Hippocratis vbique semper cautè dissimulans Vbi Græcè,non,vt hîc,paria legitur,sed quatuor venarum genera. Qua in re quidem,etiam inter philosophos veteres magnus ille delusus tamen Aristoteles fuit. De dignissima hac notatu & præclara venarum partitione hic aliorum reuocat ad ἀκριβολογίαν iudicium. Cuius hæc sunt nimirum verba : Πάντες δ' ὅμως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐγκεφάλου ποιοῦσι, λέγοντες οὐ καλῶς. Posteaquam sic ipsissima verba Aristoteles retulit quæ sunt Hippocratis,ita eum ipsum quoque Larinè loquẽtem Theodoro Gaza interprete, si placet,audiamus. Hæc ferè sunt(ait)quæ à cęteris Medicinę authoribus dicta accepimus,nomen Hippocratis silẽtio dissimulans pro more suo. Deinde nec desunt(ait)naturæ interpretes, qui tametsi accuratiùs perinde vt Medici non tractarunt de venis,tamen omnes earum ortũ à capite & cerebro deducunt:quod error est, ait. Snam hanc de Hippocratea partitione venarum sentẽtiam tulit,scilicet præclarã,Aristoteles. Quem rogamus,liberum sit nobis,tãti viri & philosophi,& Hippocratis tamen discipuli pace,pro summo hoc suo dictatore locũ perarduum & asperũ perpurgare. Ex animo vindicabimus Hippoctatem eodẽ modo scientissimum & hominem planè diuinum ab ignoratione anatomes. Hæc verò eius(nobis credite) ὄργια sunt. Eãdem partitionem vasorũ apud eum ipsum & dilucidè & perspicuè multùm descriptam legimus libro de ossiũ & hominũ natura. Sed nec hîc nec illic quidẽ ortum venarũ principiúmve ex capite aut cerehro Hippocrates repetiit, quemadmodũ parũ medicè ipse opinatus est quondã, ac post eum plerique adhuc omnes anatomistæ. (Venarũ verò nullũ Hippocrati principiũ fuit, vt neque in circulo, lib. de ossiũ narura) Siquidẽ vtroque in loco scriptũ sit ἀφικνέεται, φέρονται, καὶ συμφέρονται, καὶ ἀφικνέονται: Iterúmque ἀφικνέεται. Quanquã πλευτῶσι εἰς τὴν ἀρχὴν ipse ad extremũ dixerit in vtrisque libris. Etsi enim paria venarũ aliquousque perueniãt,aliò deferãtur ex alia parte,aut pertineãt aliquò,imò etiã in hãc vel illam partẽ alia desinant:num tamen proinde statim inferre oportuit,omnes istas à capite(suprema corporis parte)aut cerehro quod ibi cõtinetur,habere ortũ authore & iudice diuino isthoc Hippocrate? Nostra equidẽ sentẽtia spectãdus est perpetuò scopus authoris,ac cũ superioribus qnæ postea sequuntur, quomodo inter se illa cohęreãt,summa sedulitate animaduertendũ. Etenim sese Hippocr. aliter gerit,vbi ad simplicẽ verámque & exquisitã cognitionẽ corporis humani particulas quasq; recenset;aliter lõgè quãdo Medicinę studiosos aut veriùs Medicorũ ministros qui nomẽ à manus industria sortiti sunt,enumeratione crassiorũ partiũ narrationéque erudit ad praxin & informat crassiori,vt decet,Minerua. Vt hîc dissimiliter partitionis venarũ nõ meminerit nisi ex hypothesi. Quãdo siquidẽ gratia Medicorũ nõ perfunctoriè euiscerato tãtùm corpore,sed singulis minusculis particulis minutatim inspectis omnibus, & quę visum ferè effugiãt,vt dixit Arist. est ἀκριβολογίαν ipse sequutus. Pro chirurgis autẽ aliàs satis fuit Minerua rudiori ad vsum artis aptate,& tubos reperere oculis apertos & qui prę amplitudine sui facilè cadãt sub aspectũ. Vt nimirũ integro aut corpore saltẽ viuo,qui hãc Asclepiadarũ profitentur artẽ,consequãtur faciliùs,& in prõptu iudicẽt,& imperẽt suis ministris, vndenã in singulis partiũ singularũ doloribus morbísve iure debeat sanguis mitti, & id quãdo pficere tutò chirurgi queãt. Quinã denique,hinc, licet,discere oportebit,venarũ tubi pertũdẽdi erũt & quomodo ad nutũ Medici. Nõ licet siquidẽ cunctos vhiuis morborũ,nec sanè quoslibet sine delectu. Omniũ rerũ natura parẽs,generi humano noluit esse nouerca. Quũ enim ita cõparatũ esset,vt iustis de causis expositũ obnoxiúmque pluribus iniuriis in vita redderetur corpus humanũ;(quod eius tenellus & charissimus omniũ fœtus est) sic honis mortaliũ reb⁹ eriã cautũ voluit prudẽter, vt organa nõ deessẽt nec perplures aliquot modi, qbus molestias illatas possent ij depellere qui saluti studẽt humanæ Medici, dũ eã rutãtur præsentẽ ex officio,aut quidẽ miserè perditã anqnirũt restituúntque. In iis verò tenent primas artificiosæ venarũ incisiones,quas pro Hippocratis diuini sentẽtia & vtiliùs & faciliùs Medicos attentare fuit ex vsu. Quasi Hippocrates velit perficiendi solius negotij huius gratia aut quidẽ potissimùm,naturã venarũ ramos dispersos produxisse,ac eos fecisse non ahditos,sed manifestos etiam foris non adstrictos,sed patentes,latos,crassósque. Nimirum vt(hoc enim sonat repetitum toties αἱ παχύταται δὲ τῶν φλεβῶν ὧδε πεφύκασι, *craßißimæ venæ autem in corporibus hominum in hunc modum se habent*) quemadmodum diximus, quoties venarum sectionis occurret in prædictis ab Hippocrate affectionibus & morbis vtilitas,faciliori negotio id & tutò magis perfici queat; in rem videlicet ægrotantis. Præuiderat nempe natura fortasse nos indociles & tardos fore,atque eam ob rem eadem de re nos sic sæpius monitos esse desiderauit & quidem iussit. Solus enim quum is sit vsus venarum,vt sanguis alimentum cuiusque partis,in omne corpus per venas diffunderetur, sicut spiritus vitalis per arterias; occuli contegíque venæ poterant eodem modo quotquot sunt omnes, eadem scilicet formatrice natura ministráque : atque sic clàm eadẽ quoque via sanguis ad quemque locũ etiã per tenuissimas venas quas vulgò Medici vocãt capillares, vel ad vngues extremos extimámque cutim peruenire. Quæ ad hãc enim sanguinem vehunt & portãt,ferè non sunt conspicuæ. Sed,vt dictũ est,natura studiosa sui & conseruartix semper sedula,ita sibi bene consultum esse voluit occurrentes aduersus iniurias. Dux etenim est ipsa non tantùm viuendi, sed & rectè viuendi, optima. Eáque de caussa vt munus suum obirent citò tutóque quos ipsa delegit imitatores sui atque ministros, eis inicare voluit meritò venas & apparere; atque ideo quatuor crassissimarum paria venarum in lucem producere & sub aspectum. Eadémque ipsa ratione præclarè cautum similiter ac tutissimè ab ea est, quando arteriis maioribus suppositis, crassiores enumeratas venas dux natura semper optimi auctórque iussit imponi: ma-

lib.3.cap.3.

pooi: magnámque arteriam vel statim ferè ab ortu sui, venæ cauæ certa ratione superpositam, rectà descendenti, posteaquam bipartitò scilicet in crura diuideretur vtraque, in hunc vsum reflecti pariter, eidémque intus postea voluit tum sic subiici substituíque. Id quod anatomicorum neminem adhuc animaduertisse, saltem in quem vsum molita sit natura id, non diiudicasse obseruauimus. Atque hic non Hippocratis, sed veriùs naturæ fœtus tenerior, temporis diuturnitate quasi sepultus, imò etiam inscitia potiùs crassiore extinctus penè, per nos, si placet, non tantùm renascatur, sed in Asclepiadeam hanc Parisiensem scholam, vt in meliorem hæreditatis partem & reuocatus, & acceptissimus; deinceps ea gaudeat, oblectetur & perfruatur. Hunc (inquam) naturæ fœtum neminem eorum qui in anatome humani corporis se putant esse versatissimos, vt nec eorum quenquam qui se oraculorū quoque naturę interpretes prædicant quasi diuinos, agnouisse adhuc, flagitium prorsus est turpe, nedum inhumanum, quem attamen summa se sedulitate & studio excoluisse, & ei etiā subseruiisse molliter & delicatulè, cupiunt videri. Si qui verò vt affecti bene semper ad hominū salutē, hos rubos variè dispersos vsque adhuc fortè secuerint; etsi fortunatè id quidē, attamen, sicuti dicebamus nuper, valde parū scitè, vt ipsi deprehēdimus vbique frequēter. Quū siquidē pręsentē venarū partitionē, quotquot sunt omnes, post Hippocratis memoriā adhuc ignorauerint, V eoas secāt etiámque resecāt, eas cōsuunt & vrūt, ligāt & putrefaciūt sæpe aliquot perplures chirurgi in corporibus hominū: at sæpe id quidē nō scienter illi magis quàm ferrarij fabri in corporibus equorum. Imò etiam de sectione venarū & modo in ea retinēdo, sua scripta multitudine obruunt commentariorum; quæ si quis attentiùs perlegerit, nullius penè videantur consilij, nec sensus, nec animi. Atque interea in eorum Museis noster hic totus squalescit & neglectus iacet Hippocrates. Vt ipsi rem suā factitare cū technis veriùs credātur, quàm maiorū more sine fuco & fallaciis Hippocrateam artē exercere. Si quempiam attamen hoc pacto huius cōditionis viti persanasse tandem videbuntur, ita eū dilaniando; fortè id & fortuitò potiùs euenisse putetur, & melioribus rebus naturæ, quàm vlla quadam arte aut eorum doctrina prudētiáque. Quæ vniuersa si quis dicta opinetur aduersus hominem stupidum bardúmque, suum apud se priùs ille iudiciū de homine diu perpēdat. Is enim cōcaua fortè habet iugula. Qui tamen (vt ipsi audiuimus) ne placari vix vnquam vbique potuerit in curatione morborum, nisi sanguinem antè exhauserit; & viscera crudeliter, quia (vt aiūt) nimis ignorāter, dilaniarit humana. Hic nobis, credite, non est ferendus in florentissima hac ciuitate, si est bene morata. Aliàs verò (vt regressio fiat) si locus dabitur & occasio, exponemus lubentes & demonstrabimus accuratissimè, quomodo κατ' ἴξιν sectiones facere venarum est idem omnino, atque descriptam nūc ab Hippocrate diuisionem maiuscularum sequi secando. Ac tum etiam aperiemus & confirmabimus, eodem tempore modóque naturā aperta vena sanguinē secernere purū ab impuro & putri: atque hunc sic data porta expellere, ac laudabilē retinere pro viribus inter effluendum. In venarū namque fabrica, hoc est illarū cōstructione (quod dictū putetur obiter) cur alioqui varia inerūt genera fibrarū, nisi ad varios scilicet hos vsus cōparata? Sed de his, vt receptū est, aliquādo ampliùs. Ad hāc verò expositionem nostrā omnium ferè cōcursus fiet & assensus, si, quæ singulis venarū paribus antedictis subiiciuntur, adscribantur statim quæ sunt eodem loco connexa. Oratio ergo nunc sit Latina Hippocratis, ne tardentur animi festinantes. Adde quòd sic prompriùs omnes iudicium ferent de hac excusatione diuisionis venarum Hippocratis. Primo enim omnium pari à capite vtrinque secundum spinam dorsi ad ischium & crura progresso, deinde per suras & malleolos ad pedes extremos peruenienti, subiunxit: Oportet igitur venæ sectionem in doloribus dorsi & ischij, de poplitibus & malleolis extrinsecus instituere. Deinde etiā vbi exposuit quónam par secūdum pertingat, colligit quoque sic: Quapropter in doloribus lumborum & testiū, intrinsecus de poplite & malleolo mittes sanguinem. Tandémque post par tertiū quartúmque multifariam distributum, cōficit in vniuersum venarum sectiones esse iuxta prædictū suum sermonem perficiendas. Quæ ad praxin quidem vniuersa & vsum omnino, vt diximus, referenda sunt; non verò ad simplicem partitionis venarum cognitionem exquisitámque, quemadmodum plerique parum prudenter anatomistarū huiusce temporis falsò adhuc opinantur & obstinato quidem animo. Cui nostræ etiā expositioni euidenter suffragatur præceptum praxeos Hippocratis consequens eodem loco; ἐπιτηδεύειν δὲ χρὴ, &c. hoc est, Instituendæ (non verò, vt alter ille interpres, conandum) venarum sunt apertiones, ipsas incidendo feriendóque quàm longissimè à partibus in quibus aut concitari dolores, aut sanguis assueuit coaceruari. Qua longiori repetita oratione, edisces (studiose lector) nō Hippocratem solùm ab hac nimis impudenti ignorationis iniuria vindicare; sed quoties occurret quædam sanguinis mittendi aut ratione doloris aut sanguineæ cuiusdam collectionis necessitas, (vt & in reliquis artis muneribus) perbellè & artificiosè Hippocratē semper imitari. Videto tamen sapienter quid retorqueas, hoc alterum ex eodem authore obiicienti. Est sententia quinta sect. 6. lib. 6. epid. Purgare doloris proximum ventrem oportere; & sanguinis ventrem, hoc est venam, diuidere. Hoc verò esse therapeuticum distinguito, alterum ratus prophylacticum. Quódque hoc præcepto nixus morborum caussas propulsabis: & quòd easdem altero arcebis, valetudinem scilicet secundā propagaturus, auocās naturā à sua consuetudine. Scriptum est enim eodē loco, ὅπως γὰρ ἂν ἥ τι μεταβολὴ ἥκιστα μεγάλη, &c. hoc est, sic enim repentè magna mutatio non fiet, ac commutata fuerit naturæ consuetudo, vt iis in partibus deinceps sanguis non colligatur. Quòd si quis à partibus Galeni veniet nūc in certamen, ac vasa quæ inter alas intersunt & inguina, iustè appellari maiora defenderit: huic etsi ex antedictis potuit esse antea satisfactum, hoc duellum opprimetur tamen ac conficietur facilè, si internas partes Galenus tutabitur: venas autem exteriores Hippocrates noster secabit, vti me authore antea explicatum est. Quæ principiō autem humani generis canalium sanguinis tuborúmque deductio in vniuersum, saltem corpus externū, facta est natura formatrice, quondam tam bellè nota ferè fuit lippis quàm tonsoribus. Quidni nūc ergo medēdi studiosis

adeoque Medicis, dictarore hoc nunc præsertim diuino Hippocrate? Quum enim icuncula quædã quæ expressas in se habebat has quadrifariam iugatas venas Hippocraris, palam parieti affixa clauis in tonstrina vbique exponeretur, arque illa in ore & oculis omnium versaretur; qui eò quasi tunc rurmatim loci confluebant, barbam demere cogirantes, aut tondere capillum, alij gratia alterius etiam, vt medicationis: illic dum priores comuntur, alij detondenrur, & pectuntur alij, aut posteriorum vlcera fortè detergentur, aut quidem vulnera, atque suo quisque sic contrectarur ordine; (neque enim possinr simul omnes) nonnulli interea eodem loco otiosi olim manebant, nonnulli etiam erecti qui circumspicerẽt, & quoquouersum in officina spectantes, vt modò in sceleton, modò in ossa bæc aur illa cuiusdam cadaueris; etiámque in ipsas (vr sors ferebat) iugationes venarum in icone artificio saris, vt iis videbatur, mirabili adumbratas intuebantur alij attenrissimè. Atque hac fortè occasione oblata de illarum distributione inter se sæpenumero conferebãt, vt quæ scilicet in cõspectu omnium tam artificiosè depicta videretur, vt dictum est. Sanè sic rudiori notione quadam & crassiori (vr aiunt) Minerua, quam quisque etsi leuiter quidem venarum partitionem complectebatur ex intuiru, eam tamen animo cõprehensam tenebat diu. Foret id verò adhuc omnibus Medicis, nedũ chirurgiæ idiotis tyronibus perutile, vt quod nempe redundaret semper in ægrotãtium omnium salutem. Arque hoc sanè modo lippis verè diximus & tonsoribus nota omnibus rum erat & manifesta. Animo iam igitur & cògitatione, lector, causa facilitatis imaginem effingito, speciem, figurámque humanã. Fingito, inquam, esse viuo eam corpore, spoliato tamen & nudato eam esse. Quid rum? Eius præterea picturæ & conditionis esse, vt sit ἐπίφλεβος; ei nimirum vt promineant venæ. Quænam rum & quot apparebunt venæ in sic affecto effictóque corpore? En verò venarum paria in promptu sunt, vt fuit tunc suimet ipsius intetpres amplissimus Hippocrates, crassissimarum. Vt autem à supernis tãquam facilioribus & manifestis ducamus exordiũ; conspicitur in cubito vena axillaris, quæ est nimirum inferior. Est & superior, quæ humeraria nuncupatur quibusdam. Hanc cephalicam vulgus appellat: illam verò basilicam. Nónne hæc meritò prima statuetur in icone venarum coniugatio? Manum verò, si placet, dextram spectemus in hypothesi, hoc est ab axilla ad extremum vsque: sic enim antiquitus omnes penè acceperũt primi naturæ interpretes. Quorũ vestigiis nunc quoque insistẽtes & consectari, ab inguine dextro ad extremũ vsque, si placet, inferius, hîc pedem quoque vocitemus. Quid ni sic enim? In hoc etiam pede comparebit luculentissimè intus in malleolo vena quędam interior, vt foris altera etiã quædã externa. Hanc chirurgorũ vulgus saphenam (veriùs sapheiam) vocat ineptè: illam verò ischiaticã gratia disciplinæ. Quæ hęc quoque est secũda nẽpe crassiorũ cõiugatio venarũ. Quibus his dextris scilicet, si totidem dinumeres & adiicias ex parte sinistra venarum cõiugationes; quis nam animo tam esse porest omisso, molli aut bardo, qui in fabrica corporis humani pro mente diuini Hippocratis quatuor paria venarũ crassissimarũ non videat? Quis etiã in posterũ cum Hippoctate ista non admittat? Magnus ille nempe delusus est, magnus (inquam) meritò, vt est ipsemet,

cap.4.lib.7. polit.

haud cogitatè tamen loquutus de Hippocrate, Aristoteles. Polybo quidem, quòd nimis absurdè hanc opinaretur scriptam esse, tribuir Aristoteles partitionem: at haud ille quidem intelligenter, quia minùs Hippocraricè. Nesciuit nempe sępenumero accõmodatam esse ad vulgus orationem Hippocratis. Sed

aph.68.lib.5. sect.1.lib.6. epid.

enim hásnę demũ venas nouit Hippocrates ad phlebotomiam? Nónne enim discruciato capitis dolore ægrotanti vena recta incisa in fronte profuit? Nónne etiam in nephritide venam poplitis incidi quoque idem ipse iussit? Nónne in paracynanche venam secari voluit sub mamma? Nónne eodem quoque loco duxit sub lingua? imò & à cubito sanguinem mittendũ voluit, si vires (ait) ferant. In capitis quoque do-

lib.3. de morbis.

lore aliàs sub lingua sanguinem mittit. Imò verò & in pulmonis tumore, καὶ ἀπὸ τῶν ἀγκώνων, καὶ τῆς ῥινὸς, καὶ τῆς γλώσσης, καὶ πάντοθεν τοῦ σώματος αἷμα ἀφιέναι, & ex vtroque quidem cubito, ex naso, ex lingua, ab omni denique patte corporis Hippocrates sanguinẽ duxit. Cessent igitur, moneo, nisi eodẽ ipso sermone confiteantur ipsi omnes, se nõ versatos esse saris in Hippocratis libris & eius oratione; in posterũ cessent (inquã) inscitiæ anatomes & ignorarionis phlebotomię hũc diuinũ authorẽ insimulare. Hos homines animaduersione dignos potiùs si quis putarit, q̃ cum humanitate quæ in medẽdo cõsistit, cõiunctos; verissimè omnis dixerit. Nulli morbo medẽdi rationẽ pręscribit Hippocrates, vbi sanguinẽ ducere cõueniat, sine phlebotomia. At, vt diximus, parũ scitè iudicant, siquidẽ Hippocraris oracula nõ omnes intelligãt.

Comm. ad aph.9.lib.2.

Εὐροώτερα οἱ τὰ φλέβια, Patentiores, &c.] Quanquam ῥέειν propriè sit liquidæ ac profluentis rei alicuius; atque ex Galeni præscripto, quò εὔροα reddantur corpora quæque, non solùm cõtinentis, sed rei contentæ ratio etiam babenda sir: hoc loco tamen venarum tubos potissimùm spectauir Hippocrates. Vt par conditio vtrisque mulieribus etiam ponatur sanguinis menstrualis, sine crassitudinem tu spectes illius, siue tenuitatem. Eo tamen modo rubos intellige, vt non solùm ventris & cauitatis eorum nos optet esse memores, sed osculorum, è quibus, id est venarum extremis, sanguinis materni reliquiæ effluunr, edito scilicet recèns in lucem fœtu. Quum enim ex huiusce sanguinis suppressione repletio causa sit, cur dilatentur magis venæ tempore gestationis, quemadmodum cuique perspicuum satis esse potest: quonam modo ipsius eiusdem sanguinis prolnuium (quum sir eodẽ authore purgatio quædam) εὔροα reddat vasa, nisi cùm cõmotus is ipse sanguis foras efferetur; osculis nimirum quæ rempore suppressionis priùs occlusa conniuebant, reclusis ac debiscentibus? Sic omnis enim, siue ea Medici artificio, siue naturæ spõte suscipiatur purgatio, solet euenire. Planè nõ videmus alioqui, quomodo à partu profluuiũ meatus reddat patẽtes, quia purgationis forma hæc quædam sit. Sed attamen antea explicationem aliam dedimus.

Λοχίη] Lochia non sunt, siue purgamentum à partu aut materia fluentis & exuperantis humoris; sed fluxio puerperiorum, vt fiar & simul intelligatur eorum expulsio, quæ rendit extrorsum. Est enim purgatio quędam, λοχίη, ait; propreréaque Latinè diximus, *Hos verò meatus effluentia puerperia faciunt patentes.* Sic (inquam) reddidimus, vt ipsum mobile simul & spatium quo id continetur, apertè ex Hippocratis sen-

tis sententia complecteremur. Cui nostræ consentit interpretationi Galenus lib. de atra bile. Ibi Erasistratum collaudat, quòd veterum opinioni consentiens, menstruorum excretionem, non euacuationem simpliciter nominarit, sed purgationem: non secus quàm ea sit quam medicamenta cathartica perficiunt. Quibus idem ipse postea statim subiunxit: Sic enim λοχίαν (ait) proluuium puerperarum veteres Medici purgationem, non euacuationem absolutè appellauerunt. Quum enim natura quæ fœtum format augétque, tempore gestationis ad se sanguinem pelliciat laudabilem puriorémque, in venis portio deterior relinquitur, quæ edito in lucem fœtu expurgari solet, vt singulis antea mensibus & quantitate & qualitate inutilis, sanguine verò secundum naturam affecto vt plurimùm nigrior. Inutilem attamen menstruum saltem qualitate non existimamus duce natura. Est & persimilis locus alter apud eundem in Prorrheticis, vbi & vt signum & vt caussa, quàm periculosè cuiusuis naturæ atque coloris puerperia in vniuersum supprimuntur, exemplo suppressionis alborum, demonstrat. Idem quoque sentit Hippocrates libro de natura pueلli. Ratio eius hîc nunc ergo subiicitur: ἡ γάρ τοι λοχία κάθαρσίς ἐστιν, quòd profluuium à partu purgatio sit. Purgatio (inquam) vitiosorum quæ gestationis tempore coaceruata sunt, absumpto vtiliori in fœtus nutritionem, qui ex vtero depellebatur antea per singulos menses, &c. Quibus sanè præterquam quòd quid λοχία, etiam quo modo purgatio dici possit, declaratur apertissimè. Vbi autem parturiendi tempus aduentat & iam incipiunt dolores sæuire (quod τῇ ὠδῖνι nomine ad partionem vsque perfectam in Hippocratis doctrina significatur) etiamsi ante fœtum reddantur, quæ toto gestationis tempore suppressa erant, τῶν λοχίων tamen nomine est ea ipsa complexus Hippocrates. Quæcunque enim post conceptionem iis in partibus colliguntur ex suppressione, siue tempus pariundi effluentia antegressa sint, siue connexa, siue eiusdem consequentia, modò ἐν τῇ ὠδῖνι emittantur, eodem nomine meritò possunt donari. Vide Hippocratem lib. περὶ ἐγκατατομῆς τοῦ ἐμβρύου, quo loco τὴν ὠδῖνα ξηρὰν καὶ ἐπίπονον, parturiginem siccam appellauit & laboriosam, si quando fœtui nimirum lochia præmittantur.

cap. 8.

comment. ad sentent. 48. comm. 2. in lib. 1.

SENTENTIA SECVNDA.

Καὶ ἢν καταῤῥαγῇ, τοῦ σώματος τὰ πλησιάζοντα, μάλιστα τῆς τε κοιλίης καὶ τῶν μαζῶν, καταῤῥήγνυται.	1	*Quòd si* tunc *cumulatè & cum impetu vacuatio fiat, corporis quæ sunt vicinæ partes, maximè verò ventris ac mammarum, confertim vacuantur.*
Καταῤῥήγνυται δὲ καὶ τὸ ἄλλο σῶμα.	2	*Quinetiã vacuatur & corpus reliquũ.*
Ὑπὸ τίνων δὲ τοῦτο, εἴρηταί μοι ἐν τῇ φύσει τοῦ παιδίου τῇ ἐν τόκῳ.	3	*A quo autem id fiat, explicatum à nobis est in libello de natura pueruli, quo loco is in lucem emittitur* ex hypothesi.

EXPLICATIO.

MENSTRVÆ verò istius purgationis modum nũc ex hypothesi propositum notat verbo καταῤῥαγῇ. Cuius cùm sit varia significatio, ignoratio eius vtriusque, cur hanc variè Hippocratis sententiam nonnulli interpretes & vbique perperam reddiderint, caussa fuit. Prius frequentiúsque est, vt *abrumpere* hoc significet verbum. Hos locos aliquot ex plurimis notasse sit satis caussa huius, ex Hipp. libello de pueلli natura. Est sermo Hippocratis de puerulo qui factus auctior & seipso maior, plus alimenti desiderat ad sui nutritionem, quàm ex vtero capessere is queat. Id cùm copiosum non est, sed deficit potiùs, sese tunc ipse iactat, tandémque calcitrando membranas quibus continetur, ῥήγνυσι (ait Hipp.) abrumpit & dilacerat: ῥῆξαι aliàs, ῥαγέντος, ῥήγνυνται, ῥαγῶσι, ῥήγνυσι, & περιῤῥήγνυνται, περιῤῥαγῶσι: vbi vniuersa eiusdem sunt vbique significationis: vt & ad finem libri 4. περὶ νούσων, vbi tibiæ καταῤῥήγνυνται, & vbique passim. Vide & comment. Gal. ad aphor. 1. lib. 4. vbi fructus qui plantis suis adhærescũt, conferuntur cum puerulis vtero comprehensis. Illi grandiores facti ventorum sæpe excutiuntur impetu: ita siue mulier animo, siue corpore vehementiùs commoueatur, συμφύσιες ῥᾳδίως ἀποῤῥήγνυνται, non solùm laxari possunt repagula facilè, sed & abrumpi, quibus cum vtero membranæ cõnectuntur, vincula. Galenus comment. ad aphor. 1. lib. 4. & ad aphor. 37. lib. 5. Itémque apud Hippocrat. lib. de pueri natura, quando semen mandatum terræ, humore madescit, distenditur & flatu tumescit, tandémque vis ῥήγνυσι τὸ σπέρμα, abrumpit semen, vnde foras folia primùm emergunt. Sunt & alij aliquot alterius acceptionis loci, ad finem eiusdem libri apud Hippocratem. Quos omnes, vt & locum præsentem, intelligat quiuis sine negotio, si quæ annotauit perdoctè Galenus aduersus Iulianum pro Hippocrate; (nunquam verò eos aliter) in memoriam reuocarit. Ex superioribus omnibus locis & his περὶ γυναικείων libris Aphorismus sequens cum aliis aliquot excerptus est: Γυναικὶ αἷμα ἐμεούσῃ, τῶν καταμηνίων ῥαγέντων, λύσις: Mulieri sanguinem vomenti, effluentibus confertim menstruis, solutio. Commentatoris Galeni eodem loco verba sunt: Ὅπως ἂν ῥαγῇ (φησί) τὰ καταμήνια, λύσις ἔσται τοῦ παθήματος, εἴτε φυσικῶς, εἴτε καὶ ἡμῶν τι ἐργασαμένων. Quibusdam deinde interpositis subiunxit, quod est maximè notatu dignum: ἓν μόνον ὑπαρχέτω τοῖς καταμηνίοις τὸ ἀθρόως ἐκκενωθῆναι, ὅπως ὁ Ἱπποκράτης ὠνόμασε ῥαγέντων, ἔθος ὂν αὐτῷ τὰς ἀθρόας κενώσεις οὕτω προσ-

Gal. in libello quem scripsit contra ea quæ à Iuliano scripta sunt in Hippocrat. aphorismos.

ἀγορεύειν· ὡς εἰ καὶ κατὰ τὴν [illegible] εἴρηται, Γυναικὶ αἷμα ἐμεούσῃ, τῶν καταμηνίων ἀθρόως ἐκχυθέντων, λύσις. Qua quidem oratione voluit Hippocrates, quocunque modo menses erumpant plenè & vacuentur, sequi affectionis solutionem, siue naturæ id sponte, siue arte suscipiatur Medici; vna hæc modò conditio adsit, vt quando nimirum menstrua feruntur, excernantur ipsa confertim. Quod Hippocrates ῥαγέντων dictione voluit esse significatum. Moris enim semper Hippocrati fuit, vacuationes effusas & confertim factas sic appellare. Quasi diceretur ad verbum, Mulieri sanguinem vomenti effusis mensibus & confertim euacuatis accidit inde morbi solutio. Quibus verbis vix accommodatius vllum poterat inueniri, quo quid sentiebat Hippocrates clariùs eloqueretur. Quanquam nō ita multò pòst ad ἐρράγη καταμήνια, etiam ἀθρόα adiunxerit Hippocrates eodem loco: sed quo fortasse impetus maior sic aliquis copiáque significaretur. Idem hoc verbum, vt & quàm plurima, dissimulanter transtulit Aristoteles in sua. Vsurpauit hoc enim cap. 1. lib. 7. de historia animalium, quum nobis declarauit quo præsertim tempore virgunculis menstrua solent profundi. Ergo hoc verbum καταρραγῇ modò referri oportere opinabimur ad puerperiorum purgationem, quemadmodum Cornarius putauit interpres: nos verò etiam modò vt ille alter, primùm ad partes vicinas; vt & ad mulierem quæ sit patiundi perita, & iam experta partum. Ex quo quidem sermone si non fuerit manifestum satis quàm sit transpirabile corpus humanum, quàm sit transfluxile saltem illud idem in mulieribus, hinc facilè lector intelligendo consequatur. Exposuit Hippocrates pluribus locis, quo modo semen, quod spirituum potiùs abundat copia quàm humoris, deciduum censetur à corpore toto. Cur verò par ratio non erit & menstrui sanguinis, & lochialis? An dispersæ in omnem corporis partem arteriæ disseminantur dissimiliter quàm venæ? Si, qui physicam rationem aliàs exercuit, ad ea quæ nunc ab Hippocrate notantur, adiunxerit expultricem naturam, non videmus planè quid ex iis quæ omni in alia motione vt pernecessaria physici requirunt, hîc nunc possit desiderari. In primis nimirum quod illi mobile vocitant, sanguis hoc loco ponitur. Spatij vicem subeunt venæ circumscriptæ finibus suis: scilicet exteriori toto corpore, & orificiis extremis quæ in vterum desinunt. Quis etiam naturalis, quia prius & posterius notatum in hac purgatione videt, hîc quoque temporis non animaduertat conditionem in Hippocratis oratione? Sic enim τὰ σώματος τὰ πλησιάζοντα exponimus, vt ex muliebri corpore quæ sunt vtero propinqua, primùm ac maximè euacuentur confertim; confertim deinde & verisimili quadam cōsecutione vacuentur quoque mammæ quibus cum inest communio aperta quædam: vacuetur tandem & corpus reliquum. Eiusdem authoris verba sunt ad finem libri de nat. pueri, dum partio fit: καὶ οἵ τε μαζοὶ καὶ τ' ἄλλα μέλεα ὁκόσα ὑγρότερά ἐστι καταρρήγνυνται τῶν γυναικῶν, ἥκιστα μὲν ἐν τῷ πρώτῳ τόκῳ· ἔπειτα δὲ ὡς ἂν πλειόνων πειρέωνται τόκων, ἔτι μᾶλλον καταρρήγνυνται διακενουμένων τῶν φλεβῶν ὑπὸ τῆς καθάρσιος τῶν λοχίων, id est, Ac tum mammæ, tum aliæ partes quæ sunt in muliere humidiores confertim vacuantur; quanquam in ea minùs quæ primùm parit, ac in alijs deinceps quo sæpius vterum ferunt, eo etiam magis confertim vacuantur, exinanitis videlicet venis à purgamentis puerperialibus. Qua eadem volebat de caussa Hippocrates libro de morbis acutis in pleuritide mutationem sanguinis spectandam esse. Etsi insit tum in venis vis retinendi longè robustior, quàm quum simul & affatim prorsus euacuatio suscipitur per depulsionem, sicuti modò hîc accidit inter pariūdum. At nondum planè satisfactum putamus, etsi hîc cumulatè quidem omnes, cur istæ (μάλιστα) potissimùm designatæ nunc partes inaniuntur. Quia illæ sunt primæ & priores occurrunt, & propiùs quoque à pudendis absunt, via quæ foras fertur patentissima; ideo quidem debent priores euacuari: sed nunc etiam μάλιστα interpretari maluimus, vt quòd refertæ sint & oppletæ ichoroso sanguine quàm copiosissimo, eóque pacto rationi videatur consentaneum esse, vt magnam quoque humoris eiusce copiam profundant. Etsi enim muliebre corpus totum quidem submolle & teneriusculum esse agnoscamus cum Hippocrate & quàm maximè rarum, atque etiam (vti statim prædicabitur eodem hoc dictatore) quod (ἐπιτήδειον πληροῦσθαι) vt valde laxū ac capacissimum promptè possit oppleri natura duce: præcellunt illę tamen conditiones quæque in vtero & partibus ei vicinis, lumbis, coxis, & in mammis præsertim, vt & ideo expleri non solùm illæ priori loco, sed & vacuari eodem modo potissimùm consueuerint duce quoque natura. Quæ causa eáque verisimilis Plinium latens, ratione alioqui physica instructissimum delusit philosophum. Ratus quippe fuerat mulierum pudori pepercisse naturam, quando virorum cadauera fluitare supina intuebatur, fœminarum autem prona. Sed ita est natura comparatum, vt eat pessum quicquid est graue: affectet è contrario superna quod leue est, semper. Quisquis autē quomodo κοινωνέουσι αἱ πᾶσαι φλέβες καὶ διαρρέουσιν ἐς ἑωυτάς, perpendet apud Hippocratem libro de locis in homine, iudicabit sanè secus (quoniam non sic sub oculos cadit) quàm vulgus anatomistarum solet de venis, quæ ab vtero ad mammas vtrinque spectant. Has venas sibi omnino esse continuas nostrum iudicium semper quidem fuit. Quibus nimirum vel ab initio formationis corporis humani, vtero cœpit esse cum mammis aperta quædam communio διὰ τῶν φλεβίων τῶν διαπεπταμένων ἀπὸ τῶν φλεβῶν, vt est ipse locutus præcitato loco. Nunquam verò contiguos huiusmodi venarum tubulos esse censeamus, non esse coniunctos, vt nec variis discrepantes extremis, & qui non etiam paribus osculis sibi respondeant, sicuti nonnullis placitum hactenus obstinatè fuit. Propterea quòd in tanta abdominis & epigastrij totius per grauiditatem distentione, ac rectorum musculorum præsertim quibus affixi hærent introrsum illi canaliculi: si distincta disiunctáque illorum oscula sunt, vti pernecessarium tum foret, ecquo modo tam promptè ad se ipsa redeant emenso scilicet perfectóque tam diuturno gestationis cursu? Qui etiam fiet, vt tantisper dum vtero gestatur puer, ab inferis ad mammas per eas venas sanguis referatur, quum is inde & vteri ope lactescat? Etenim & hæc quoque antea posuimus, vt quæ prorsus fuerint aliàs Hippocrateis examinata ponderibus.

lib. 7. cap. 17.

Hipp. circa initium libri.

Ὑπὸ τευ δὲ γίνεται, εἴρηταί μοι ἐν τῇ, &c. *A quo autem id fiat, à nobis*, &c.] Quasque esse statas & terminatas natu-

tas naturæ motiones libris de crisibus & diebus criticis testarum passim reliquit Galenus: sed & libro περὶ ἑπταμήνου noster Hippocrates his verbis: ταῖς δὲ γυναιξὶν αἱ συλλήψιες τῶν ἐμβρύων, καὶ οἱ τρωσμοί τε καὶ οἱ τόκοι ἐν τουτέῳ τῷ χρόνῳ κρίνονται, ἐν ᾧπερ αἵ τε νοῦσοι, καὶ αἱ ὑγίειαι, καὶ οἱ θάνατοι σύμπασιν ἀνθρώποισιν. Quæ docent luculenter esse definitum quodque munus naturæ, adeóque pariendi tempus. Partio autem quãdo communis est, vtri tribuendum videatur principium motionis huius, vterône an ipsi puello? Sic enim & hæc verba exponi possunt, ὑπό τευ δὲ γίνεται. Quanquam Cornarius interpres aliter libro de puelli natura: At quũ (δεῖ δὴ τὴν κάθαρσιν ἀποδοθῆναι ἐν τοῖσι λοχίοισι, &c.) puerperiorum purgationem refundi oporteat excludiq; pro ratione & proportione dierum quibus assueuerãt sanguis in vterũ primis conceptionis diebus parca quidem manu deferri, ἀρχὴ γίνεται τοιαύτη τῇ γυναικὶ, parturienti mulierculæ fit partionis primùm, deinde & solitæ purgationis lochiorum hoc modo principium: ἐν τῇ ὠδῖνι τὸ αἷμα ταράσσεται τῇ γυναικὶ, καὶ θερμαίνεται πάνυ ὑπὸ, &c. vt non solùm ἀνταπόδοσις tunc testitutio sanguinis fiat, qui iusta de causa suppressus fuerit primis diebus grauiditatis: sed purgationis puerperiorum quale principium sit, vult repeti & intelligi ex præcitato libello. Quòd nimirum, cùm parturit mulier, in ea ad exitum sanguis commoueatur valdéque concalescat, ex vehementi pueruli agitatione scilicet. Conturbatus sic autem sanguis, is primùm quidem exeat: deinde verò post fœtum sanies crassa cruentáque. Reliqua ex simili ducuntur, quæ sic Doctor amicus noster dictauit Ioannes Gorræus aliquãtò apertiùs quàm Hippocrates: Atque post eiusmodi vacuationem (ait) ductus quidem fit & via reliquo sanguini fluxuro, sicut ab aqua in mensam effusa. Nam siquis in mensam aquam effuderit, & puerorum more quasi ludens eam deinde digito ducat veluti in quosdam riuulos, siue eos rectos, siue sinuosos, aut alterius cuiusuis figuræ efficiat; quicquid postea superfuderis, siue aquam, siue vinum, siue alium quemlibet humorem, defluer is certè iisdem ductibus quos antè ex aqua ille digito designauerat. Ad eundem sanè modum prima hæc euacuatio sanguinis lochialis alteri sequenti videtur facere & parare viam. Quæ tamen pro generis & sexus varietate, quamdiu fieri & durare debeat bonis puerperæ rebus, expressum legitur apud Hippocratem eodem loco. Quæ quia accidunt Natura duce simulatque mulier peperit, aut veriùs in ipso partu; ideo nunc se profitetur Hippocrates dixisse de iis in libello de puelli natura. sed ne lector vagetur & erret longiùs quæritando, addidit τῷ ἐν τόκῳ, eo scilicet præsertim loco, vbi quomodo in lucem emittitur puer, exponitur.

SENTENTIA TERTIA.

1 Καταῤῥαγέντος δὲ τοῦ σώματος, ἀνάγκη τὰς φλέβας μᾶλλον στομοῦσθαι, καὶ εὐρυτέρας γίνεσθαι ἐς τὰ καταμήνια· καὶ τὰς μήτρας μᾶλλον στομοῦσθαι, οἷα τοῦ παιδίου χωρήσαντος διὰ σφέων, καὶ βίην καὶ πόνον παρασχόντος.

2 Καὶ τουτέων ὧδε ἐχόντων, τὰ καταμήνια ἀκαματώτερον καθαίρεται ἡ γυνὴ, ἐπὴν τῶν λοχίων ἔμπειρος γένηται.

1 *At corpore cõfertim vacuato, pernecessariũ quidem est venas & arterias magis ac magis dehiscere, & ad profluuium mẽstruale reddi patentiores; adeóq; & ipsũ vterũ magis aperiri, egresso nimirũ isthâc puerulo, qui vim ipsi intulit atq; laborẽ.*

2 *Quibus ita positis* iam cuiq; exploratũ existimamus, *quòd minùs molestè à menstruis mulier purgatur, si purgationem à partu fuerit experta.*

EXPLICATIO.

QVÆ φλέβια erant antea, nunc φλέβας Hippocrates venas appellauit notanter; siquidem purgatione lochiorũ factæ sunt magis hiatulæ atq; patẽtes. στομοῦσθαι autẽ quod aperiri & fathiscere est, ad oscula retulit venatũ Hipp. & arteriatum: vt & εὐρυτέρας ad illatũ tubos & amplitudinem eorum, per quos dimotus ex toto corpore propulsari solet in vterum sanguis menstruus, eiusce gratiâ euacuationis, quæ est in hypothesi. Vt hæc intelligatur instituta ab Hippocrate disputatio de profusione semper, non autem suppressione menstruorum. Ἀνάγκη τὰς φλέβας] Assumptio ergo hîc est, cuius connexione firmatur eius quod est ab Hippocrate propositum veritas illustratur. Quando verò, quæ est sanguinis menstrualis ratio ad venas & orificia earum; eadem est quoque pueruli ad vterum & eius osculum per quod ei via ad egressum patet: imò verò ex hoc posteriori certior cuique fides potest esse notióque (siquidem id oculorum intuitu facilè diiudicetur) si vtero puer egrediens vim molestiámque primo partu intulit multò maiorem, propterea quòd cæteris viam aperuit amplificauítque; nónne similiter periodicam menstruorum purgationem in posterum mulier tolerantiùs ferat, si quando experta priùs fuerit puerperialem? Videto quid Hippocrates sentiat ad extremũ libri de natura puelli, de huiusmodi purgatione. *lib. de natura pueri.*

Καὶ τουτέων ὧδε ἐχόντων, *Atque his ita constitutis*] Hæc nimirum ex antecedentibus, vt statuta logica ferunt, conclusio sequitur de profluuio menstruorum, quod erat initio propositum ab Hippocrate. Nam si partum expertis (ἀκαματώτερον) minùs laboriosè (vtrisque enim non sine labore) menstrua feruntur: è contrario, vt consentaneum est, grauior iis longè menstruorum cursus erit, quæ nunquam

pepe-

pepererunt. Quæ enim est par conditio æqnáque consequutio oppositorum, istud iubet. Sed nuper καταρρήγνυται καὶ τὸ ἄλλο σῶμα, quòd totum confertim corpus vacuabatur, dixit alio quoque loco, quòd non solùm à partibus vicinis, sed interuallo longiori dissitis ὕδρωψ αἱματώδης, cruentus humor, in partu scilicet tam ex capite emanat quàm ex reliquo corpore; qui vi (inquit) & dolore & calore excernitur. Quódque maius est aliquantò, quum quæ parturit, toto corpore laboret vehementiusculè eodē authore; μάλιστα δὲ τὴν ὀσφῦν καὶ τὰ ἰσχία, ac præcipuè tum tamen lumbos coxásque dolor occupet; & quænam esse possit tam acerbi doloris causa, iure hoc loco quæreretur, si in promptu proposita ea non esset eodem modo ab Hippocrate. Ita verò tum est ipse loquutus, διΐστανται γὰρ σφέων τὰ ἰσχία, nempe quia illis præsertim diducuntur coxæ. Quod doctus interpres Cornarius *disparantur* reddidit apposité. Ex membranarum (credimus) tendinum & partium natura connexarum inter se, distentione summa, istud euenit. Cæterùm præclara eorum opinatio est, & laude condigna scilicet, qui os transuersum pubis per medium diduci distinguíque putant, & velut exarticulari inter pariundum. In quam sanè partem eadem ratione prorsus etiam caderet dolor. Quod non solùm est à ratione alienum, sed ab omni abhorret sensu & oculorum conspectu quàm longissimè, quemadmodum sub finem postremi in hunc priorem librum commentarij demonstrabitur amplissimè. Nihil etenim frustra quicquam moliatur vsquam natura. Quod vsquequaque ipsi ignorant. At probādus est eorum conatus quidem, modò opinione sui eò non trahantur. Quorsum verò istud (vt quiddam raptim etiam obtudamus) si posticæ partes retrorsum magis in hanc rem dilatentur, & sic à sese satis diducantur, si non vt exeunti puello cedant? Videto, si placet, Hipp. lib. de natura pueri, & Galenum de naturæ commentis cap. 7. lib. 15. de vsu partium etiam hac de re consulito. De qua qui dissident, de omni ratione secādi sanè dissideant.

SENTENTIA QVARTA.

1 *Quòd si quædam affectio mulieri quæ iam peperit oborta sit, vt aduentantia mēstrua non possint bene purgari; hæc longè faciliùs dolorē ferat q̄ si nūquā peperisset.*

Εἰ δὲ καί τι πάθημα τῇ γυναικὶ γένοιτο τῇ ἤδη τετοκυίῃ, ὥστε καταμήνια μὴ δύνασθαι ἐλθόντα εὖ καθαρθῆναι, ῥηΐτέρως τὸν πόνον οἴσει, ἢ εἰ ἄτοκος ᾖ.

2 *Etenim assueuit* in hac *vterus repletioni, totúmque adeò corpus habile* ad eā *est & opportunū, tanquā quę vtero gestat.*

Ἠθάδες γὰρ αἱ μῆτραι, καὶ τὸ σῶμα ἐπιτήδειον πληροῦσθαι, ἅτε ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ.

3 *Adde quòd magna* eodem pacto *cōparata* tunc *est in toto corpore amplitudo & capacitas: maior verò fit & sanguini viarū libertas & laxitas quando peperit, toto vtpote cōfertim euacuato corpore.*

Καὶ ἅμα εὐρυχωρίη πολλή ἐστιν ἐν τῷ σώματι· πλείων δὲ ἡ εὐρυχωρίη γίνεται καὶ τῷ αἵματι ἐπὴν τέκῃ, οἷα τοῦ σώματος καταρραγέντος.

4 *Quúmque* eius quæ peperit *corpus ampla habeat in se spatia*, suppressionis damna *minùs molestè ferat, nisi extra modum expleantur venæ & nimis condoleāt.*

Καὶ ἐν εὐρυχωρίῃ ἐὸν τὸ σῶμα, ἀπονώτερον γίνεται, ἢν μὴ ὑπερπιμπλῶνται αἱ φλέβες καὶ ὑπερπονέωσιν.

5 *At verò ei quæ nunquam peperit, quū nondum sit assuetū corpus* repleri; *si fortè oppleatur, idémque gracilius sit, angustius, densiúsque, quando nunquam experta puerperia est, atque os quoque vteri sit minusculum & minùs patens; paulò molestiùs prodeunt menses, & affectiones plures occurrūt, vt etiā mēses explicatis de causis* sępe *sistātur ei quæ nūquā peperit.*

Ἀτόκῳ δὲ ἐούσῃ, τοῦ τε σώματος οὐ ξυνήθεος ἐόντος, ἐπὴν πληρωθῇ, καὶ ἰσχνοτέρου τε καὶ στενοτέρου καὶ πυκνοτέρου ἐόντος, ἐπὴν λοχίων ἄπειρος γένοιτο, καὶ τῶν μητρέων ἀστομωτέρων ἐουσῶν· τὰ ἐπιμήνια ἐπιπονωτέρως χωρέει, καὶ τὰ παθήματα προσπίπτει πλείονα, ὥστε διὰ τοῦτο τὰ καταμήνια ἀποφράσσεσθαι, ἐπὴν ἄτοκος ᾖ.

6 *Atque sic se habet quod erat initio statim dicendi nobis propositum.*

Ἔχει δὲ ὧδε, ὥς μοι καὶ προείρηται.

EXPLICATIO.

Dvo in mulieribus quærebamus nuper, & eas (vt decet) menstruales scilicet esse, & rebus Venereis vti. Ac conferebatur illę initiò in re illa priori, quemadmodum hactenus expositum fuit à nobis. Deinceps è contrario symptomata quædam molestiæque nunc recensentur, quæ per mẽstruorum suppressionem solent euenire: Id verò etiam ex comparatione. *εἰ δὲ καὶ τὸ πάθημα γένοιτο*] Hæc ab euentu ergo petita probatio fidem facit eas esse securiori mulieres conditione, quæ aliquando pepererũt, quàm quæ nunquã. Atque quum pluribus de causis menstrua supprimantur, nunc ex hypothesi, si placet, ipsa quoque restiterint: ea tamen conditione vt hæc sint copiosa semper. Ne quis nimirum substitisse ea opinetur, menstrualis materiæ copia deficiente, vt potest accidere in inedia plerunque, mœrore, quartana febre, & hæmorrhagia, pathematísque aliis compluribus. Quod tum nunquam citra valetudinis detrimentum eueniat. In quod si fortasse tamen incurrant quæ pepererunt, minori id longè perperiantur cum periculo & anxietate, quàm quæ nunquam pepererunt. Et his quidem iustioribus de causis.

Ἠθάδες γὰρ αἱ μῆτραι, &c. *Assueuit enim vterus*] Nunc à consuetudine vteri prima ratio petitur, vt sequens altera à totius corporis ad repletionem opportunitate. *Ἀπὸ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, tanquam quæ vtero gerat*] Eiusce porrò cõsuetudinis caussa est, quòd habeant tum ita se mulieres, ac si vtero gererent: quemadmodum opportunitatem illa fortè præbuit quæ simul & eodem modo parta tum fuit venatum *εὐρυχωρίη* & corporis totius laxitas & amplitudo. Quæ quidem etsi procuretur refusione sanguinis qui in vterum & partes ei propinquas primùm tempore grauiditatis confluere & refluere solitus erat, deinde per omnes tandem corporis venas; (*πλείων δὲ ἡ εὐρυχωρίη γίνεται*) ea quoque iure in venis augeatur, motione scilicet eius ipsius quoque sanguinis, qui à partu confertim & cumulatè solet à toto euacuari, vti suprà ab eo positum fuit. Vt hæc duplex nunc notetur in toto corpore caussa amplitudinis & capacitatis. Quæ vniuersa dum iustę amplitudinis caussas inesse in toto ipso corpore sub oculos ponunt, quare *ἀπονώτερον γίνεται*, quod *ἀκαματώτερον* priùs dicebat, tolerantiùs suppressionis angustias hæ quàm aliæ ferant, apertum faciunt cuique eodem modo. Excipit tamen hoc vnum Hippocrates, modò scilicet non *ὑπερπιμπλῶνται αἱ φλέβες*, supra modum & non nimis expleantur venæ, vnde *ὑπερπονέωσιν*, in toto etiam corpore capiat incrementum dolor. In quibus verbis exuperantiæ notam vtrobique (lector) attendito. Quod qui vitio dabunt, ridiculi aut arguendi potiùs & suo quidem merito putentur, qui quòd eandem notam non ita multò pòst in verbo *ὑπερθερμαίνεται* haud animaduerterint apud Hippocratem, ac nesciuerint authoris assequi mentem, nec quomodo verè statuerit ipse mulieres esse calidiores viris, percipere. At eiusdem ipsius voculæ notatio animaduersióque nobis germanum Hippocratis sensum peperit, quem is demum callebit pulchrè belléque, qui non ipsum percurret, sed quæque singula (quando nihil in eo redundat) summo expendet studio diligentiáque. Est hæc igitur (*καὶ ἐν εὐρυχωρίῃ ἐὸν τὸ σῶμα*, vbi Hellenismus est) alia conclusio ex superioribus, cum præoccupatione coniuncta. Si enim omnis quæ peperit mulier, amplos tam habet recessus in corpore, & dilatata tantopere spatia quæ excipiendo sanguini & continendo satis esse queant; quid verisimilius quàm vt aut in nullam aut tolerabilem (quum sit minima) mulier incurrat ex suppressione molestiam?

Ἀτόκῳ δὲ ἐούσῃ, ἤν τι σημαίνῃ, &c. *At verò ei quæ nunquam peperit*, &c.] Nunc quoque superioribus opposita obtruduntur. Dissident enim, vt sunt inter se in iisdem dissimiles, quatuor in rebus mulieres quæ iam pepererunt, ab illis quæ omnino nunquam. Quòd in primis illæ dolorem qui ex menstruorum suscitatur suppressione, quia assueuerint, facilè ferant: quum his multò molestiùs menses prodeant; tantum abest, vt insolens eorum suppressio non sit molesta. Alterum est, quòd corpora sunt illis accommodatissima ad repletionem, si quando hæc à menstruorum suppressione ortum habuerit, quando nimirum multa illis in corpore amplissima spatia insunt. His contrà mulierculis corpus totum est gracile, angustum, compactúmque, vt non agant nisi anxiè & ægrè plurimùm se habeant, quoties iis menses effluunt. Siquidem nondum expertæ fuerint purgationem à partu. Non enim hîc *ἔμπειρος* cum vtroque interprete alioqui perdocto, quin potiùs *ἄπειρος* legendum tenemus. Discrepant hoc quoque tertio, quòd exitus via (sic enim dictum fuit lib. de virginalibus) quod vteri osculum est, fit amplior sanguini in reliquum vitæ. His contrà perpetuò os vteri minùs dehiscit patétque. Quódque est postremum, in plura longè hæ incurrunt pathemata, iisdémque ipsis de causis (*ἀποφράσσεσθαι*) iis facilè menses intercluduntur atque subsistunt, quæ nunquam pepererunt. Contrario autem illæ modo affectæ tunc sunt, quemadmodum demonstratum est suprà ab Hippocrate.

SENTENTIA QVINTA.

Φημὶ τὴν γυναῖκα ἀραιοσαρκοτέρην καὶ ἁπαλωτέρην εἶναι, ἢ τὸν ἄνδρα.	1	*Mulierem rariore & teneriore esse iudicamus carne, quàm virum.*
Καὶ τούτου δὲ ὧδε ἔχοντος, ἀπὸ τῆς κοιλίης ἕλκει τὴν ἰκμάδα καὶ τάχιον καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ἀνδρός.	2	*Atque ea de causa & citiùs & copiosum magis ex aluo ducit humorem corpus mulieris quàm viri.*

Etenim si quis supra aquã in loco humido duos dies ac totidẽ noctes lanas puras exponat, & purũ & strictè contextum vestimentum æquali cum lanis pondere; ex his sublatis longè grauiores lanas ad stateram ipse comperiet, quàm vestimentum.

3 Καὶ γὰρ εἴ τις ὑπὲρ ὕδατος καὶ διὰ χωρίου ὑδρηλοῦ δύο ἡμέρας καὶ δύο εὐφρόνας θείη εἴρια καθαρὰ, καὶ εἷμα καθαρὸν, καὶ βεβυσμένον, συστάθμως ἴσον τοῖσι εἰρίοισιν, ἀνελὼν εὑρήσει στήσας πολλὸν βαρύτερα τὰ εἴρια ἢ τὸ εἷμα.

Id autem quia fit, ab aqua quæ inest in vase patentis osculi, perpetuò aliquid sursum decedit longißimè.

4 Οὐ δὲ τοῦτο γίγνεται, αἰεὶ ἀποχωρέει ἐς τὸ ἀνεκὰς ἀπὸ ὕδατος ἐν ἀγγείῳ εὐρυστόμῳ ἐόντος.

Et quòd, cùm sint raræ & molles lanæ, hæ suscipient plus secedentis aquæ.

5 Καὶ τὰ μὲν εἴρια, ἅτε ἀραιά τε καὶ μαλθακὰ ἐόντα, ἀναδέξεται τοῦ ἀποχωρέοντος πλέον.

Vestimentum illud autem, quandoquidem oppletum iamque est, & contextũ strictè; saturatum quoque explebitur, sed non multum excipiens secedentis humoris.

6 Τὸ δὲ εἷμα, ἅτε πλῆρες ἐὸν καὶ βεβυσμένον, ἀποπληρώσεται τὸ πολλὸν οὐκ ἐπιδεχόμενον τοῦ ἀποχωρέοντος.

Sic iam etiam mulier, quippe cùm sit rarior, liberaliorem ex aluo humorem ad corpus alliciet & citiùs quàm vir.

7 Οὕτω δὴ καὶ ἡ γυνὴ, ἅτε ἀραιοτέρη ἐοῦσα, ἑλκύσει πλείονα ἀπὸ τῆς κοιλίης ἐς τὸ σῶμα τὴν ἰκμάδα καὶ θᾶσσον, ἢ ὁ ἀνήρ.

Atque tanquam teneriori carne mulieri, vbi sanguine corpus expletum saturatúmq; erit, nisi is decedat, ab ipso carnibus expletis ac cõcalefactis, oboritur dolor.

8 Καὶ ἅτε ἁπαλοσάρκῳ ἐούσῃ τῇ γυναικὶ, ἐπὴν πλησθῇ τοῦ αἵματος τὸ σῶμα, ἢν μὴ ὑποχωρήσῃ, ἀπ᾽ αὐτέου πληρευμένων τῶν σαρκῶν καὶ θερμαινομένων, πόνος γίγνεται.

Etenim calidiorem habet sanguinem mulier, ac nunc *ob eam causam dicitur esse viro calidior.*

9 Θερμότερον γὰρ τὸ αἷμα ἔχει ἡ γυνὴ, καὶ διὰ τοῦτο θερμοτέρη ἐστὶ τοῦ ἀνδρός.

Quòd si copiosior qui accedit augetúrque sanguis, exitum habet; nec dolor concitatur, nec à sanguine calor.

10 Ην δὲ τὸ πλεῖον ἐπιγινόμενον ἀποχωρέῃ, οὐ γίνεται ὁ πόνος, καὶ ἡ θέρμη ὑπὸ τοῦ αἵματος.

At verò vir, cùm sit carne dura & solidiore quàm mulier, in superiori ventre non vsque adeò sanguine oppletur supra naturæ modum, vt nisi aliquid sanguinis decedat per singulos menses, inferri dolorẽ oporteat.

11 Ο δὲ ἀνὴρ στερεοσαρκότερος ἐὼν τῆς γυναικὸς, οὔτε ὑπερπίμπλαται τοῦ αἵματος ἐς τὸ ἄνω τῆς κοιλίης τόσον, ὥστε ἢν μὴ ἀποχωρέῃ τι τοῦ αἵματος καθ᾽ ἕκαστον μῆνα, πόνον χρὴ ἔσεσθαι.

Trahit quidem quantum satis sit sanguinis ad nutritionem: itaque cùm ipsi nõ sit tenellum corpus & delicatulum, *non afficitur immodico dolore; non etiam vt mulieri à plethora nimiùm concalescit.*

12 Ελκει δὲ ὁκόσον ἐς τροφὴν τοῦ αἵματος, τό τε σῶμά οἱ οὐχ ἁπαλὸν ἐὸν, οὐχ ὑπερπονέει, οὐδὲ ὑπερθερμαίνεται ὑπὸ πληθώρης ὡς τῇ γυναικί.

Viro præterea ad id maximè cõducit, quòd duriter magis vitæ suæ conficiat cursum quàm mulier. Omnis enim qui pre*mit labor, dißipat sẽper nõnihil humoris.*

13 Μέγα δὲ ξυμβάλλεται ἐς τοῦτο τῷ ἀνδρὶ, ὅτι ταλαιπωρέει μᾶλλον τῆς γυναικός· ἡ γὰρ ταλαιπωρίη ἀπάγει τι τῆς ἰκμάδος.

EXPLI-

EXPLICATIO.

In eundem scopnm rectè semper conspirans consentiénsque muliebre corpns laxum Hipp. ponit & molle & rarum esse: quod & ad finem libelli de glandulis aliquantò explanauit magis. Sed quādo id satis apertè ramen ab eo expositum nō est, nec hactenus ah hominibus cōsequentis & posteri temporis proditum quidquam est de eo; an à nobis quid pulchrè aut secus sit excogitatum, si placet, sententiam dicturi attendite. Ex superiori Hipp. partitione venarum & earum per vniuersum corpus diffusione omnibus exploratum & iam perspectum opinamur, in quem vsum in corpore humano mollita maiores venas natura fuit: quēadmodum & ex lib. de constirutione artis Med. apud Gal. Vt quæ nimirum essent futuræ promptuarium quoddam prius ad nutritionem, & cōmune quidem vitis & mulieribus. Duplex enim hoc hominibus vtrisq; inesse colligimus vel ex hoc loco in Hipp. vt & in Naturæ doctrina. Sed ab illis tubis qui minutiores riuuli sanguinem alimentum, tanquam promptuarium aliud & secundarium quoddam, ad cutim ducunt in corporibus vitorum, cute etiam firmè clauduntur vbique & terminantur vnico hoc modo; nulla scilicet hinc patēte via nec riuulo foras, si hæmorthoidas exceperis vtrobiq;. Secus autem lōgè se res habet in mulieribus. A toto nēpe vel exteriori etiam illo corpore, extrema venarum arteriarúmq; ad vteri cauum pertinent & patent magno sanè studio eiúsq; arte & prouidētia summa naturæ. Si quidem sanguinē ad tempus condi, cultúmq; ibi subire & excoqui oportuit, magnóque viæ tractu semper per omnes corporis partes, priusquam ad fœtum ipse adpelleret; fœtus nempe cō similiter, vt & quarumlibet partium aliarum matris, causa nutritionis. Hic est enim iustinctus naturę solus & vnicus scopus eiusdem in mulieribus, in quem sic effingi cōformaríq; ipsa voluit muliebre corpus substantia à vitili valde discrepās. Cui si id deest, vt ad vterum scilicet in egestate & præsentia puelli, qui exupetat sanguis, non ttahatur; nónne pernecessatiū meritò videatur, vr & ibidem cunctādo retineatur; aut alioqui ad vterum descendens quasi effluxurus, exitu negaro refundatur is in eosdē tubos per quos eò influxerat, tandémq; etiam vt veniat redeátq; ad corpus reliquum, vbi ad definitum à natura tempus vsque conseruetut? Corpus verò ad Hippocrateam mētem attenti, nunc externum, si placet, intelligamus; vt quod sit promptuarium quoddā secundum, vt inculcatum est. Ibi verò (quod dictum sit obiter, etsi post memoriā Hipp. intactum hactenus fuit) sedem esse agnoscimus fœdi coloris, qui extimā cutim vulgò inficit in virgunculis. Hinc quoq; potissimùm ducūtur menses. Hinc etiam vt à reliquis partibus, vnà cum semine vis ea cōfluit, quę facit sæpe & inducit puello vitia cōformationis. Quanquam hoc posterius generi hominū vtriq; videri queat cōmune. Quòd si obtruserit quisquā chalybis puluere aut sanè cōsimili fœdum hunc colorē deleri (hoc enim nimis impudenter pharmacopolarum nōnulli nostrates audēt insciēter pollicitari) aut apozematis incidētibus & attenuātibus electariis (quod cōsimiliter attentant Medicotum pleriq;) hanc fœditatē colotis ac turpitudinem cutis, dicat aliquantùm etiam obliterari, vt inde virguncularum corpota etiam multò meliùs, quamuis ad tempus, si fortè ita eueniat, breuissimum, colorētur: sciat ipse, volumus, istud vtrumq; factum tanti momēti & vsus fore mulietib⁹ deturpatis, quātùm profecerit ytrumq; idem ipsum sanguini introducēdo copiosiori in secundariā penū, siue illū quidē istis suis artibus attenuent, siue etiā penatij cellas dilatēt. Ita verò ibi sunt omnia arcta angustáq;, vt coloris vitium recurrat identidē vel cōtumacissimè. Atque si attendat ille, & alij quiq; diligētiùs animaduertāt; aut ipsi pbarmacopolæ, aut adulatrices, quas numerosas esse nouimus, mulierculæ, aut etiā Medici eiusdē farinę plures, superiora præscripserint remedia quæ habent rritissima, & quæ dūplicis generis modò dicebamus; simulatque virgines vorarint vtriusq; etiā formæ illa vniuersa, nihil aut parū effecerint, nisi exercitationi vt sese dedāt cōtinuò, duriùs illis iubeāt & instēt obstinatissimè. Quod vsu enim perspectū illi (inquā) oēs habent, nos ratione exploratū tenemus, hoc nēpe esse alterū & quidē maximè pręcipuū, qd^r fatētur etiā, caput suæ curationis. Quod attamē dū faciūt, certioris huius euētus cōscij, illius quoq; causarū vt & suimetipsius cōsilij vidētur nobis ignorātissimi. Hos nāq; fruct⁹ posteriores nesciūt decerpi ex articulis (quorū musculis intetmediis secūda illa pen⁹ maior in mulierū q̃ virorū corpotibus cōprehēsa tenetur) qa hos ab exercitatione pēdere (inquā) nō vidēt, aut nimis immemores saltem ipsi sunt. Haud istud ergo intelligunt, quia minùs quoq; animaduettūt. Quidni enim ab articulis ad musculos & carnes articulis interiectas ex labore calot dimanet, qui, quū eò serum, cuius tenuirate sanguis antea effectus dilutior quoquouersum trahebatur, peruenerit; cutim rariorē tum faciat, laxiorem, permeabiléque, & eodē modo serū id attenuet discutiátq;, vel quod idem relicto ibi pauco sanguine eóq; integro in sudorē dissoluat? Nónne etiam inde vi tractrice, quæ in renib⁹ elucet potērissima, serum illud reuellitur, quod in vesicam suopte nutu tandem ruat? Sed posteriorem penū, quamuis hæc in muliere insit duce Natura lōgè amplior, sequēs significauit in vtroq; homine scriptū Hipp. πόνος τοῖσιν ἄρθροισιν καὶ σαρκὶ, labor articulis & carni, lib. Epid. 6. sect. 5. Quid etiam aliud idem ipse voluit, quum est ita loquutus Hipp. ἐς δὲ τὸ εὔσαρκον τῇ χειρὶ καὶ τῷ βραχίονι ἡ ταλαιπωρίη τῆς χειρὸς μέγα προσωφελήσει, q̃ quod ad meliorē corpulentiotémque manus arq; adeò brachij totius habitū magnopere prodest manus dimotio & illius eiusdem exercitatio? Quos locos vr & cōsimiles plerosq; alios vix vllus intelligēdo cōsequatut, nisi qui in incredibili penéq; diuina corporis humani fabrica cū sūma admiratione ad hęc penetralia duo naturę, quæ initio posuimus in vttoq; parente valde discrepantia, & cogirādo diu multúmq; ttaducetur, meditandóq;. Etenim quēadmodum hîc vtrobiq; natiui caloris tepore sanguis elicitur tunc ad nutritionem partis eiusdémq; robur: accidit hoc quoq; mulierculis similiter aliquantò potēriùs, dū ab assumpto suo è chalybe puluisculo, cōtinuò sese exercirationi dedūt virgines studiosissimè, vt illis penarij nimirū exiles venæ paulò magis tunc amplificenrur q̃ priùs, ac sanguis etiam rum attenuetur, atq; pellectus sub cutim diffundatur, qui sibi cōsimilis vbiq; apparear, & pro turpi fœdóq; roseus viuidúsq; rādē efflorescat? Quis Medicorū (inquam) in hac cutis turpitudine ex sectione venæ primùm è brachio, quēadmodum

factitare solet vnusquisq; parum scienter, deinde ex interiore etiam malleolo (demus) fructũ vsquam reportauit? Illorum etiam omnium cui nam alins, q̃ laudabilis & pellucidus sanguis vnquã in vasculis ex sectione cõparuit? Ad tempus (detur) persenserint vtilitatis quiddã virgines, ꝙ sic oneris parte leuẽtur, quũ plethora quidẽ sola tum fuerit in vitio circa viscera ex hyporhesi: egregius attamen ac floridus ille color q tunc in illis desideratur, vel q potiùs tantopete ab illis expetirur; nihilò lucescet magis: quinimo genio fraudatus vterq; spe sua decidet. Agnoscat nũc cõtrà (rogamus) híncq; ediscat vnusq́sque eorũ, ꝙ per phlebotomiã à summa cute introrsum reuocatus sanguis facit eodem modo deteriorem longè mulierũ cutis colorem, etsi id q̃dem faciat ex accidenti. Nónne enim sic sanguis, cuius colore copiáq; cutis florere antea magis cõsueuerat; minuitur etiámq; perit & deperditur? Intelliget hoc is facilè ex sequentibus, quãdo cur pallescat mulier etiã quę grauida est, ab Hippocrate postea proponetur. Ergo aliquantò prudenriùs, quanquã & inscienter vterq;, mulierũ vulgus id attentat: attẽtat & sciolus pharmacopola, cutim eluere, aut sanè sub eã prędictis modis sanguinẽ diffũdere, q purpurę modo foris emicet eniteátque. De hoc prõptuario autẽ secundo ad finẽ de glandulis hæc dicta sunto: τὸ δ' ἄῤῥεν ναστόν ἐστι, καὶ οἷ εἶμα πυκνὸν, καὶ ὀρέονῆ, καὶ ἐπαφομένῳ· τὸ δὲ θῆλυ ἀραιὸν καὶ χαῦνον. & aliquantò etiã pòst μαδητικόν. Qua nũc eadẽ etiam ratione mulierem dixit ἀραιοσαρκοτέρην καὶ ἁπαλωτέρην εἶναι ἢ τὸν ἄνδρα. Vt etsi in vtroq; parẽte paria sint priùs descripta sanguinis cõceptacula, ad sui scilicer nutritionẽ parẽ, & in his tãquam in quadã penu repositus sanguis alimentũ futurũ, quoties erit opus nimirũ, tẽpúsq; postulabit; nónne æquũ quoq; fuit, vt ad alterã alterius nutritionẽ, nẽpe puelli, in mulierib⁹ copiosior etiã sanguis in prõptuariũ similiter hoc secundariũ recõderetur, è quo tẽpestiuè depromi is posset atq; referri ad eũ locũ quo cõtinetur puer? Is verò in viris vsus deficit natura duce, ꝙ & secũdaria nẽpe nutritio ista quoq; desit. Ideóq; hæc Hipp. oratio testatur iustè, Τοῖσι δὲ ἄῤῥεσι καὶ ἡ στενοχωρίη καὶ ἡ πυκνότης τοῦ σώματος, inesse in corporibus virorũ angustiã & densitatẽ multã: vt testis est alius quoq; sermo sequẽs eodẽ loco, τὸ δ' ἄῤῥεν ναστόν ἐστι, & quæ sequũtur. Quæ eadem ferè non ita pridem hoc lib. enuntiabat de mulieribus, quæ nunquã pepererãt; quæq́; expertę nondum erãt purgationẽ puerperialem. Sed tum quidẽ cõparatio mulierũ inter se erat. Is quoq; sequẽs alter raritatis corporeæ vsus fuit in mulieribus, ne occlusis nempe certa ratione (vt sæpenumero euenire solet pluribus modis) hystericarũ venarũ oscillis, in damnum prægrande quoddã mulieres statim incurrerẽt ex suppressione menstruorum. Igitur molliusculũ, laxum & rarũ, ideóq; & capacius meritò à natura effictũ id fuit; ac ipsa quasi fungosum corpus muliebre fabricata est summo suo cõsilio prouidentiáq;. Quo videlicet, vt irerũ iterúmq; repetamus & inculcemus tãquã quid ex Hipp. inuento renouatũ, sanguinem refluẽtem ab vtero caperet & eũdem reciprocũ cõtineret aliquãtisper, siue postea nempe propulsandus is esset periodicè; siue recõdendus aliquot primis diebus grauiditatis; siue etiam, vt par quoq; erat, esset cumulãdus ad nutritionẽ pleniorẽ in dies nimirũ gestationis vteri postremos. Et hoc quidẽ è natura eiúsq; præscripto. Etenim quẽadmodũ ꝑpusillum alimentũ primis statim à cõceptu dieb⁹ requiritur (quæ ἀνταποδόσιος redditionis puerperiorũ causa tandẽ sit, & puerperialẽ purgationẽ certo dierũ numero efficiat cõsequẽter) quia ad nutritionẽ embryonis minimũ quoq; absumitut: ita etiam in id tempus quo incrementum capturus erat puer tẽpestiuè, amplius quiddã recondi reponíq; oportuit aliquo loco, quod inde deprõptũ tẽpori tãquam subsidiarium (vt dictũ iam est) quoddã alimentum, auctiorẽ puellum reficeret & liberaliùs aleret. Quippe cùm ætatis progressu puer maius incrementũ capessit ꝓ auctione sanguinis & eius appulsu, quẽ & ad se attractum corpori adiungit, & (vt sic loquamur) adsimilat & in suam substantiã cõuertit. Is verò, vt diximus, in viris vsus vbiq; desideratur. Præsens itaq; vox Hipp. hæc esto tãquã præconis, quæ palàm hęc duo grauiter & verissimè iteratò prædicet, φημὶ δὲ γυναῖκα ἀραιοσαρκοτέρην καὶ ἁπαλωτέρην εἶναι ἢ τὸν ἄνδρα, carnis esse multo rarioris mulierẽ molliorísq; q̃ virũ iusta de causa. Id quod est idẽ locutus, etsi cõmutatis verbis, ad finẽ prænotati opusculi Hipp. Quod quando intellectu perdifficile & perobscurũ fore posteris certa animi notione præsentiret ipse, q̃ fieri potuit dilucidè & planè suã mẽtẽ nobis aperuit. Itaq; in eã rem rudiori Minerua, cõparatione perspicua & mixta cũ similitudine, hoc est, quibuscunq; modis & quãta ipse potuit facilitate (quẽadmodum in eo inerat facultas omnis de re quacunq; dicendi ꝓ arbitratu suo) penarium & secũdarium hunc ventrẽ, quem appellabit statim superiorẽ, congruenter naturæ conuenientérq; (vt eius est digniss. & sanctiss. interpres) excogitauit meditatione lõga. Hũc ergo locũ rudiorẽ aliquantò asperiorémq;, cùm ex superiori collatione mulierũ inter se, vt in animo erat, apertè satis explanasse sibi antea visus nõ esset; adiunxit & aliud, ac eiusce gratia mulierum mollitiẽ laxitatẽq; cũ virorũ duritie nũc præclarè cõfert & adstrictione. Ergo cæteris paribus, vt vtriusque eorũ põdere, tẽporísq; spatio coæquali, & vtriusq; etiã facultate vaporẽ excipiẽdi, & analoga tamẽ facilitate, quẽadmodũ explicabitur postea; quomodo lanæ se habent ad vestimentũ, ita corpus muliebre ad virile affectũ est omnino: hæc animata tamẽ sunt, ideóq; vi pollẽt trahẽdi, quũ alia duo solùm excipiant, vel Hipp. iudice; quod ἀναδέξῃ verbo abũde voluit significatũ. Ac sanè id fit (si aduertitur) æq̃ssimè. Liceat hercle quæso, pace quod fiat vestra, lõgiùs digredi paulò in explicationẽ vẽtris huius superioris, de quo iamq; verba fecimus: si priùs monuerimus ex Erotiano αἰπεκὰς ἀντὶ τοῦ ἀνωτάτω sumi: σύγκειται γὰρ ἐκ τοῦ ἄνω (ait) καὶ τοῦ ἑκάς: quũ siq̃dẽ cõponatur ex ἄνω quod est *suprà*, & ἑκὰς quod significat *lõgè*. Quæ autem digressio sequẽs cõtinebit, ea fortassis audiuisse nõ pœniteat. Inferiorem verò quendam supponit alterũ esse, q hoc loco vẽter ponitur ab Hipp. superior. Istum quidẽ inferiorem hîc appellamus, canitatem omnem venarum maiorum quæ sunt in artubus, quarum antea nos quatuor paria Hipp. cõstituisse commemorauimus ex illius doctrina. A quibus maioribus truncis, quæ venulæ sanguinem διὰ σαρκὸς μέσης (vt ex lib. de locis in homine verbis etiam vtamur Hippocrateis) per carnes medias ducunt gratia proximæ nutritionis; hîc nomine ventris superioris intelliguntur. Hæc (inquam) alia de eo ventre intelliguntur quæ scripta leguntur lib. περὶ ἀρχῶν apud Hipp. Quo quidẽ loco ipse voluit, ꝙ vbi quicq̃d frigidũ inerat

in femine,

in femine, carnem composuit cōpegitq́; ; quod similiter superest in eo (κολλῶδες, τρώγλαι ἐγένοντο) glutinosum; cauernosum id etiam omne & foraminibus redundans effectū fuit. Cui interpretationi nostræ omnino fauebit sermo Græcus sequēs eiusdē Hipp. ἐν δὲ τῇσι τρώγλῃσι ταύτῃσι τὸ ὑγρὸν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇσι φλεψὶν τῇσι μεγάλῃσιν, in cauernulis iisce autem (ait) humidū quidē non inest aliter q̄ in grādioribus venis. Id verò argumētis certissimis indicat & palàm demōstrat eodē loco. Demōstrauit idē quoq; ipsū lib. περὶ τέχνης Hipp. quū post multa tandē, occasione iure oblata, in sermonē delapsus esset de vētriculo, qui ei νηδὺς dicta fuit. Cuius vernacula erat oratio huiusmodi, ἔχει δὲ τὸ σῶμα οὐ μίαν, ἀλλὰ πλείους. δύο μὲν γὰρ αἳ τὸν σῖτον δέχεταί τε καὶ ἀφιεῖσι· ἄλλαι δὲ τουτέων πλείους, ἃς ἴσασιν, οἷσι τουτέων ἐμέλησεν. ὅσα γὰρ τῶν μελέων ἔχει σάρκα περιφερέα (ἣν μῦν καλέουσι) πάντα νηδὺν ἔχει. πᾶν γὰρ τὸ ἀσύμφυτον (nō autē vt mēdosè librarius ξύμφυτον in expositione dictionis videlicet νηδὺν, apud Erotianū) ἤν τε δέρματι ἤν τε σαρκὶ καλύπτηται, κοῖλόν ἐστι. Nec verò corpus (ait) vētriculū vnicum habet, sed plures. Siquidē duo sunt qui vt cibū admittūt, ita eū excernūt. (intellexit tunc autē primū propriè dictū ventriculū Hipp. vt & intestina secūdariū. sic enim obiter quidē dicamus (licet) nostrā hac de re sententiā, quū in intestinis etiā σῖτος cibus contineatur Epid. 6. sect. 1. vbi σίτου κατωθῶσι legitur) Sed & præter hos alij sūt (ait etiā) plures, quos illi quidē norūt q corporis arculas oēs inuestigāt ac diligētiùs eas excutiunt & perscrutātur. Nā quæcūq; partes carnē circumductā habēt atq; rotundā, quā vulgus musculū appellat; habēt eæ oēs vētriculū. Omne enim quod nō est vnitum, sed vt discretū disiūctúmq;, quodq; natura nūquam coaluit, siue cute cōtegatur, siue carne, est verè cauū. Deniq; qcquid nutritur, ad se etiā alimētum trahat ante nutritionē & assimilationē, & via quidē satis patente ac manifesta, etiámq; aliquātisper id apud se cōtineat, pernecessariū videtur. Consequenter pòst, ne quidē in ossibus cauitates istas desiderari quoq; demōstrat, quas θαλάμας (vertit Cornarius interpres forulos, dicat qui volet, cauernulas) nūcupauit, vt & τρώγλας esse dixerat in carnibus lib. de principiis. Quos oēs locos pro mente Hipp. exposuimus. Vt p naturæ instituto receptū sit postea, quid in venis venter sit inferior. quid superior: & quomodo in Hipp. doctrina molliori sunt carne mulieres q̄ viri, quia rariori & capaciori: atq; hac quoq; de causa ab huiusmodi mollitie mulieres nobis meritò & significāter dictas esse. Porrò autē si in hūc ventrē, quem modò Hippocraticè (hæc enim nostra digressio aliquātò lōgior etiā cōsequitur) superiorem statuimus, sua semper adigēt in posterū Chirurgi hoc Hippocrate nunc per nos dictatore escharotica, medio scilicet musculi loco; & ipsi certè mirari desinēt, & fructus hinc quoq; postea ferēt vberiores. Illa namq; nō nulli Chirurgorū in omni ferè quę de re medica suscipitur deliberatione & curatione morborū, etsi sępe è re sua nō sit, vbiq; proponūt pyrotica. An perperā verò ipsi, aut secus; ægrotātes periculum fecerint. Admouēntq; ea quamplurimi ad aliquē locū doloris, & magno quidē sæpe concedimus valetudinis ægrotantiū cōmodo. Quòd si iidem ipsi aliàs in consimilibus affectionū causis ipsamet eadē ad alias partes apposuerint sine vllo fructu & emolumēto; eos ingēti stupentes admiratione videas, quasi huiuscemodi euentus causarū ignorātes. Isthanc verò ignorantiā ignoratio peperit huius præsentis loci, & exqsitioris quoq; anatomes Hippocrateæ. Nihil solet ab illis frequētiùs vsurpari in rē suam, q̄ φ est corpus humanū transfluxile & transpirabile. Quo quid etiā est quod verius cogitari vnquam potest? Namq; & viuificū spiritū per arterias deferri cōstat inter oēs, & sanguinē per venas in quaslibet partes corporis vniuersi, ad vsurā vitę. Eiusmodi sanè est superioris huius sentētię explicatio Hipp. Ne nimirū asinitas firmè parū fundata, cuiquam inde repetēda videri iure possit. Quotquot sunt naturales, arctè tenēt & accuratè defendunt, φ humor à parte in partē non transibit vnquā, nisi per spatiū satis patens & apertum. Expendant Chirurgi (rogamus) igitur q̄ ex arte adhibeant sua ipsi pyrotica ad omnem partem, quámq; perpusillo sæpe valetudinis ægrotantiū cōmodo. Operæpretium fecisse nonnulli eorū se putant, & qui etiam se primos audent patum pudenter prædicare, si ad membranas hæc ipsa admouerint; eò tandem excrementitiū humorē appulsurū cōfisi. Quod locū habere tū demū possit, quū in neruosum genus humor irruperit. Præclarius quoq; alij egisse se opinātur, si eadē ipsa adhibuerint ad locū qui proximus est ampliori cuidā venæ. Hac namq; via breuiori eductū iri sperant maiorē humoris copiā morbifici. Ac tū se etiā Hipp. authoritate tutari tentāt ex 6. Epid. Qui etsi aliquātò propiùs accedant ad veritatē rei, hāc *sect. 6. sent. 5. lib. 6. Epid.* tamen nostra quidē sententia, nondū sunt planè consequuti, vti statim demōstrabitur. Cautè etiam alij, quemadmodū ipsi putāt, musculi caput adurūt, sic solitū delabi humorē ad inferna intercepturi. Alij deniq; inferius extremum musculi patefaciunt, vt emissarium noxio procurātes humori. De quib⁹ singulis quò qsq; possit suū iudiciū interponere, sciat oportet inprimis, adhibere pyrotica designato loco, man⁹ esse muneris, ac sanè id esse mechanicū. Haud ipsa manus tamen vnquā diiudicabit cur hāc partē potiùs artificiosè q̄ aliā pernecessariū sit adurere. Porrò inter illos q medēdo artē suā manu tractāt, vel q experientia eruditiores aliquātò se putāt suis collegis, expectatione plerūq; fallūtur sua, præsertim verò si sola duce desertáq; experientia nitātur, physico nimirū medicorū destituti cōsilio prudenti. Rationē quasi magistrā quæ p se nūquā fallit, Gal. perpetuò ad experientiā cōiunxit, vt est etiā ipse perpetuò sequutus ducē naturā. Nāq; disceptatio præsens, quēadmodū & res ipsa, paulò altiùs (qa ex physicorū fontibus) modò si molestū nō erit, repetatur. Hoc diorismo libertatē viarū per quas humor procūbat in aliquam partē, Gal. cōsectabatur ratiocinando. Vt quemadmodū quatuor modis inter se discrepāt quæ nō æquè spatia & cauitates habēt: sic nec æqualiter superflui fluxus habentur receptacula, ad Glauc. secundo. Illic explanare animus est Gal. quomodo variāda est sæpe cōmurandáq; ratio curandi propter formationis *cap. 2.* partiū diuersitatē. Atq; tum sic est ipse partitus suā orationē facilè, vt ex ea apertè consequaris, quomodo omnis morbific⁹ humor nō nisi p æqua spatia dimoueatur locósq; patētes. Vide etiā cōm. ad sent. 13. lib. Hipp. de humorib⁹. Ergo vt singula quæq; exēplis illustret, dūtaxat foris quoddā spatiū relinquunt, gratia exēpli primi, in peritoneo nerui: Int⁹ cōtrà (qđ alterū est) tātū venę & arterię quę art⁹ preprāt. Vt & aliàs vtrinq;, quę sc. in peritoneo sūt venę & arterię, imò etiā viscera quęq;, pulmones verò pręsertim;

Quemadmodum nerui neutra ex parte, qui in artubus distenti apparẽt. Quę si quis membra huius partitionis accuratè sigillatim expendat, iudicet prorsus & absq; vllo negotio, cuinam loco cõmodiùs pyroticum admoueri possit. Ac summum etiã hunc magistrũ norauimus fuisse sententię huius authorem. Is ergo delectus esto quoties inurẽda cutis erit, vt quanquam transfluxile sit corpus humanum, & quoquouersum, imò etiã ad cutim vsq; extimã venæ detiuentur, ad eam attamen partem musculi escharoticum obligetur, in quam frequentiores meatus feruntur magísq; patẽtes, si profluuium aut perspirationem potiùs speras è venis. Qui enim humores (τρέφουσι τὰς σάρκας, ταύτῃ διαῤῥέουσι πρὸς ἑωυτὰς) carnes enutriunt, isthâc in sese confluere solent, lib. de locis in homine. Iustáq; de causa hortabatur ipse secũdo Epid.

sect. 5. lib. 2. Epidem.

ἀγκύλην, &c. citatiorem scilicet impetum sanguinis qui vena ampliori tanquam ventre inferno continetur, venæ illius sectione non solùm reuellendum esse, sed parti quoq; excipienti quæ venulis abundat & distenditur, quæq; venter hic superior est; (ἐπαλείφων) linimento esse voluit bene consultum. Quæ enim regit natura venas, ἐν ὑγρῷ ἐστιν ἐν τῇσι σαρξὶ, in humore etiam consistit, qui est in carne, hoc est in venulis quę sensum fugiunt, lib. de locis in homine. Sed longioris huius orationis quis modus tandẽ & fructus erit? Ad vsum enim vniuersa semper referenda censemus. Quisquis percallet artem medicam, eámq; scienter exercet, hoc est modo Hippocrateo; ita tum se geret (nobis credite) vt ad eam musculi partẽ escharoticum, quoties postulabit vsus, admoueatur, quæ accommodatior videbitur liberali excipiendo humori & copioso. Admota escharotica (nobis iterum credite) tantundem iuuant, quantum educunt exuperãtis humoris. Huic ergo si ampla via foras non patebit (vt physica scilicet semper consectemur) frustra quidem vlli cuicunq; corporis parti admoueantur. Rupta quidem cute, humori qui venulis continetur, hoc est nunc ventre Hipp. superiore, est aperta via. Ad cutim verò, vt ad extremum & partem maximè imbecillã, nónne natura bene morata & valẽs id omne quod sibi sentit noxiũ, pro viribus semper propulsat?

sect. 2. lib. 6. Epidem.

Vnde nam (ἀποστάσιες δὲ βουβῶνες, σημεῖον μὲν τὰ βλαστήματα) abscessus ortum habẽt, cuiusmodi sunt glãdularum tumores, præsertim verò quoties in corpore sine manifesta causa apparent & elucent? Notæ sunt illi quidem signáque cõditionis earum partiũ vnde progerminẽt. Si quidem eò depellãtur viribus naturæ; ac quotiescunque natura potest, id facit κατ' ἴξιν per loca conferentia. Ad mediũ cuiusq; musculi maioris, præsertim (vt id inculcemus tãquam quid similiter ex Hipp. doctrina renouatum) quum perplures ramuli è vena maiore propinqua q̃ ad vllam eius viciniam pertineant, ea parte potiùs adurenda cutis erit q̃ ad alterutrum illius eiusdem extremum. In capite musculi pauciores quidem insunt venulæ. At ad alterum extremum, nempe quod inferius est, πάντοθεν ὠθεύμενον ἀπὸ παντὸς κρέσσονος ἐόντος, ex fortioribus vniuersis partibus vndiquaq; depulsus humor, ἐς τὰ ἄρθρα ἀποφυγὴν ποιέει, ad articulos, tanquam ad asylum, fugam parat, refugium sibi quæritans, lib. de locis in homine apud Hipp. Istud verò οὐκ ἄξιον ἅπαντας (sic enim est loquutus quodam loco Hipp.) capere nõ decet omnes, saltẽ nõ idiotas, at viros potiùs artifices.

Hipp. lib. περὶ παθῶν.

Verumenimuero ne diutiùs erremus longè progressi, iam, si placet, ad scopum Hipp. regressio fiat. Si priùs etiam extra rem addiderimus, sed quod tamen effutire opus erat eodem modo, quando in sermonem incideramus de escharoticis. Nempe Chirurgorum plerosq; efformare sibi glandulas aduersus coalitum ex pluribus inter se cõmixtis, quæ aliquantisper tamen erodant vniuersæ. Excipiunt namq; alij nõnihil sublimati decuplo ceræ albæ. Aliquid quoq; alij ex flore æris paucum alij puluerem Mercurij: aluminis quidã itémq; chalcanthi portiones æquas aspergunt: & alij deniq; aliter, vbiq; tamen cum aliqua doloris acerbitate, maximè verò vsus principio & summo sæpe cruciatu. Quid enim vel rodat etiam leniter cutim cum carne, faciat id sine sensu, eoque acerbiore? Quibus quidẽ de causis ex illorum numero quendã nõ ita pridem monebamus, q̃ si Hippocraticè cuperet obsistere quominus possent vulneris labra coire, ad huius exemplar effictas è plumbo glandes, iisce persimiles quæ bõbardarum machinis militiæ solent emitti, ad partem perustam & decussatim dissectam, admoueri oportere. At hoc inuentum agnoscunt illi non esse suum, ideóque refragãtur, refutãt & reiiciunt iisce ratiunculis adducti quæ iamiam explicabuntur.

Hipp. libello de lege.

Θρασύτης δὲ ἀτεχνίην σημαίνει, ἡ δὲ δόξα ἀγνοιῆν ποιέει. Nihil ille videri voluit nescire. Ac sanè quidem prima frõte hæc nonnullorum excusatio cuiq; probabilis possit apparere, plumbũ suo scilicet pondere deorsum ferri & ad inferna suo nutu perpetuò viã affectare. Eiusmodi eorum obiectio est. Quiddã verò huic cõsimile scripto mãdatum Hipp. reliquisse de cuspide ferri, haud nos quidem adhuc prætetierat.

proximè ad historiam de sutore in Pityo.

Quispiam nempe percussus sagitta ad inguen, vt vidisse se testabatur Hipp. 5. Epid. pristinæ valetudini restitutus est. Imò verò quod fidem superet apud plerosque, anno ab ictu sexto cuspis exempta est, quum tantisper delituisset ἐν βάθει κῶλυ, etiámque postea statim ait μεταξὺ τῶν νεύρων, inter tendones. (sic enim neruos hoc loco exponimus) quid tum? Detrusa hæc tãdem viribꝰ naturæ, sub cutim si eminebit, quis nõ desinat demirari? Vestiuit natura musculos membranis, & eo pacto discreuit eos inter se ad actionis varietatem & dimotionis facilitatem. Ad quod interuallum si cuspis adacta tũc penetrauit, & ibi remansit, quid mirificum? Eò quidem (obiicies) adigi nõ poterat sine quadam sanguinis effusione. Attamen nulla effatu quidem digna hæmorrhagia, vt nec phlegmone, hinc est consecuta, ait. Vnde verò id? Hanc rationem ipse dedit ad extremum, φλέβα τε καὶ ἀρτηρίαν οὐδεμίαν διαιρεθῆναι, q̃ nulla vena nec arteria sectionem perpessa esset. Quę membranæ circumscriptos musculos comprehendunt, tendenti deorsum grauitati glandis plerunque subseruiunt. Si intra carnes, hoc est in mediis earum spatiis, plumbea glans inest ex hypothesi, est hercle probabilius quòd suopte nutu, vt ferè fit, ire pessum paulatim possit. At glandis pars tantùm dimidia in hypothesi intus manet interea in carne, cute derosa, altera autem scilicet exterior, cutis sustentatur ope & foris potiùs manet & eminet. Cutis est enim densa duráque & satis firma ad sustentandum, vt sint admodum dissimilia vtrobique omnia. Quibus omnibus subductis & accuratè perpensis, vt ad musculi medium Chirurgus suum admoueat deinceps necesse prorsus est escharoticum, & in eius locum, plumbeam quoque glandem tempestiuè,

ad Hippo-

ad Hippocratis imitarioοem. Imperās hęc enim vsurpabat Hippocrates lib. de fistulis, ἐς τὸ σῶμα τὸ σύριγγος μολύβδιον ἐνθεῖναι, ὅπως μὴ ξυμφύηται. Indi scilicer voluir plumbum Hippocrates in os fistulæ, ne nimirum coalesceret. Quod vtrumque ex ipsius doctrina renouandum erir in ęgrotanrium salutem, in posterum.

Cæterùm ei quod in priori parte compararionis dixir ἐς τὸ ἄνεκας, nunc eadem ferè formula loquendi, ἐς τὸ ἄνω τῆς κοιλίης respondebir omnino. Quod quia seosum facilioré reddar, nos anrea norasse (si placet) modò nō pœnitebit. Peruia hîc sunt quæq, reliqua, nisi quòd εἴρια καθαρὰ lanas appellarir puras, quas eriam statim μαλθακὰ molles dicet & laxas. Ne nimirum conrortæ, vt quibus pannus aut vestimenrum constat, iotelligantur; quæ tum quidem compacto corpori virorum potiùs quàm mulierū respondeār. Deiode verò εἷμα καθαρὸν, vestimeotum quoque purum eadem ratiooe, non quod sit sordibus repurgatum, sed quod simplex sit & expers omnis artificij, sine ornatu nempe vllo ac rei alrerius addiramento. Vt in eo scilicer etiámq; lanis par æquáq; sir excipieodi bumoris libertas: modò, ꝙ βεβυσμένον, exceperis artificiū rexturæ, ope cuius euasit densum & solidum, & cui tum non respōdeat alioqui virile corpus. Porrò eriā monemus pro εὐστάθμως esse legendum συστάθμως, disiuncto σ ab υ; quum eorum cōiuoctio vtriusq; siue cōposirio diphthōgum ευ facilè ementiarur. Vernacula dictio hæc Hipp. fuit, Gal. expositore in exegesi sua. Is voluit σύσταθμον idem quod ἰσόσταθμον significare. Verùm iubebat hyporhesis vtrumque illud quod ad æquilibriū modò appendebatur, loco humido collocari. Quo nibil videtur dictu facilius. At quomodo ἐν ἀγγείῳ εὐρυστόμῳ, in vase oris patētis, aqua inesse intelligarur, valde esset ambiguū, nisi Hipp. videremus esse ira locutū, vt æquè sit vni liberū ac alteri, aquæ exhalāris (hoc est quæ ἐς τὸ ἄνεκας sublime fertur) rantundē excipere & continere, quātum sir vtrumq; per se capax. Vtrumq;, si vis, tamen appendito, aut vtriq; illi aliquid quod possir sustērare, substernito. Perinde est enim, modò vtrobiq; paria omnia sint, & nihil mergatur. Viderit qui volet, an id vtrumque in pratis collocari aptè queat, aut in aquoso quidem fundo. Vt aut hîc aut illic aqua tanquā in vase parētis oris, libera ac diffluens contineatur, è qua euolet aliquid liberè perpetuò sursum in res præponderatas, vtrasq; quidem expositas eodem loco. Ex duobus autem quæ nō ita pridem Hipp. enuntiabat de mulieribus per cōpararionem, id iam absoluit demonstrauitq; quod erat prius. E quo vt quid consequens viderur depēdere, quod modò posteriori loco ponitur. Teneritas autē est mollitiésve. Siquidē etiā ab ἀφὴ nomine, nō ἀφαλὸς fiat, sed ἁπαλὸς, cōmutata in tenuem aspirata. Nempe qui quemadmodum est ad tactū mollis; ita quia est rarus, tactui quoq; cedit. Itaq; iusta ratione iubebat Hipp. lib. de salubri diæta, γυναῖκας ὧδε χρὴ διαιτᾶσθαι τοῖς ξηροτέροις τῶν σίτων. καὶ γὰρ τὰ σιτία τὰ ξηρὰ ἐπιτηδειότερα πρὸς τὴν μαλθακότητα τῶν γυναικείων σαρκῶν, καὶ τὰ ἀκρητέστερα πόματα ἀμείνω πρὸς τὰς ὑστέρας καὶ τὰς κυοφορίας, vescendum esse mulierihus sic vt cibos assumant siccantes, vt commodiores proptet mollitiem carnis: & meracius potent, quòd sic prosit magis vtero & commodius sit ad nutritionem eius quod conceptum est. De qua re agere pluribus, huius loci non est. Nouimus tamen sic comparatum esse natura (ἀθυμοτέρη καὶ ὀλιγοτέρη φύσις ἡ γυναικείη) quum sit mulier minùs animosa, minoris scilicet molliorisque animi quàm vir, testibus Hipp. & Aristot. quòd aptè & valde decenter effict
lib. de virgin. cap. 5. lib. 6. de hist. animal.
illa quoque est ἁπαλοσαρκοτέρη, corporis mollioris & carnis tenuiusculæ. Quum attamen mulieres plurimùm inter se natura discrepēt, ætate, tempore & locis in quibus degunt eodem Hipp. de iis hunc ipsum consular lector initio statim libri περὶ γυναικείης φύσιος. Interest enim præsens disceptatio inter mulieres & viros. Ideóq; καὶ ἅτε ἁπαλοσάρκῳ ἐούσῃ τῇ γυναικὶ, quum ex superioribus sit manifestum, quòd mulier natura sit carne teneriote, ἐπὴν πλησθῇ τοῦ αἵματος τὸ σῶμα, ἢν μὴ ἀποχωρήσῃ ἀπ' αὐτέης, posteaquam dicto modo & explicata de causa corpus muliebre oppletū fuerit sanguine saturatúmque, (adhuc enim oratio Hippocratis manet in mulierum & virorum comparatione) neque quicquam eius effundatur; πληρευμένων τῶν σαρκῶν (vt verbum verbo detur gratia perspicuitaris) sic carnibus oppletis, καὶ θερμαινομένων, & concalefactis ex hypothesi (Succus etiam benignus, quisquis perspiratione caret, incalescat necesse visum est vbique passim Galeno & omni physico) quis non iam videt quomodo auctior factus nunc est multò
cap. 7. lib. 1. de diff. febr. cap. 4. lib. 8. method. com. ad sent. 46. lib. 1. progn.
calor in corporibus mulierum quàm virorum? Qui ratione physica non fuerit eruditus, ad bæc orgia naturæ manibus illotis accedit; rātùm abest vt ad Hippocr. oracula nō tum inuita Minerua. Quisquis contrà instructior erit in ea, cogitet apud se diu multúmq;, quætimus, vt certū tandē ratúmq, habeat, ꝙ omnis humor, quisquis sit ille in corpore humano, permanere nullo pacto potest qualis ab initio fuit: sed ꝙ aut cōcoctus apponitur, aut assimilatur solidis eius partibus, aut quidē ꝙ corrumpitur atq; putrescit.
Gal. cap. 5. lib. 2. de febr. diff.
Quo quidem diorismo & cōmentatione Galeni lib. post. de differ. febr. cuiq; manifestū arbitramur in hypothesi, sanguine (iure etiam demus) laudabili esse carnes oppletas. Demus quoq;, & ad hoc quod est cōsectarium eodē loco, quū is perspiratione careat, hoc est exitus ei negetur ex hyporhesi, ꝙ non solùm is iusta ratione concalescit, sed & ꝙ (vt Hipp. quoq; statim loquetur) ὑπερθερμαίνεται, incalescit omnino supra modū & vires naturæ. Nónne pbysicis præter naturam calor, putredinis consueuit semper esse præcursor? In minoribus iisce ergo explicatis extra maiores venas spatiis & diutiùs sanguis impeditus & manens præter normam naturæ & eius præscriprionē, quū exuperet supra modū; cur non etiam iure incalescat prærer naturam? Hinc verò πόνος γίνεται, molestia sensus oritur tristitiáq;, quēadmodum nō ita multò pòst apud Hipp. sequetur. Pleniorē verò huius doloris fidem reposcenti & demōstrationem, satis esse poterit Hipp. oratio lib. de partibus corporis humani. Quo loco posteaquam fluxionis formas
libr. de locis in homin. Hipp.
in septem coegit, explanat ipse quomodo quæ biliosum bumorem carnes conceperint (quanquam alia de causa, nimirum quòd ὑπὸ ψύχεος καὶ κόπος ἔχει &c.) conquiescere nequeunt, sed concutiuntur; & concussæ laboranr & dolent, vrpote tanquam in itinere faciendo concussæ & nimis lassatæ. Quò igitur etiam nunc regressio fiat, θερμότερον τὸ αἷμα ἔχει ἡ γυνὴ, καὶ διὰ τοῦτο θερμοτέρη ἐστὶ τοῦ ἀνδρὸς, sanguinis nunc calidioris iusta ratione, mulieres viris longè calidiores esse, per assumptionem prædicat Hipp. Qua eadem ferè, easdē aliquādo seipsis quoq; calidiores reddi, scriptum reliquit libello de natura puelli, & in hypo-

thesi nõ ita dissimili. Verba eius sunt: ὁκόταν δὲ ταραχθὲν τὸ αἷμα, &c. i. at quoties cõturbatus sanguis secretúsque, nõ foras, sed in vterũ pellitur; hic verò si nõ dehiscit vterus, aut eius venarũ oscilla minus patent, cõcalescit vtriq; à sanguine hîc diutius immorãte, & reliquo corpori calorẽ immittit: nonnũquã verò etiã refundit ipsummet sanguinẽ in venas, adeóq; in venulas etiam corporis externi, quo illæ tunc redũdantes laborãt ac cõcitãt sæpe tumores. Hęc Hipp. Atque hæc res sanè nobis hoc ipso die nũc isthæc cõscribenribus cõtigit, vt hoc testemur tanquam oculati testes, quòd primiparæ iuueni forma eleganti cuidã puerperæ adhuc, quum ante triduum exactum ipsa laboraret ex suppressione lochiorum, ohortus est ad manũ dextrã tumor cum febre & dolore coniunctus & aliquantò acerhior. Sensit ipsa leuamen à meridie, effusione sanguinis per apertã venam in malleolo interiore. Sanguinem vtiq; tamen misisset è poplitẽ Hipp. pro more suo & medicinã factitandi (vt decet) consuetudine. Sed cur identidem aberramus ab instituto? Huius quæstionis controuersiã aliquando sedare tentabamus sic ratiocinando. Quibuscũque copiosior sanguis paulatim coacetuatus in excretionem periodicam, ex suppressione incalescit, sanguinem meritò illæ ipsæ habent calidiorem; atq; etiã (διὰ τοῦτο) ob eam causam calidiores debẽt haberi. Vsuuenit id autem mulieribus sæpenumero, vt est in hypothesi: viris autem nunquam. Quis iam igitur mirari nõ desinat, si mulieres quũ sic habeãt sanguinem calidiorem, calidiores illæ viris hoc loco reputabãtur apud Hipp. Ex superiori à nobis habito proximè & nimis prolixo sermone veritas vtriusq; propositionis (credimus) tanquã aliquod lumen satis eluxit. Addetur & hoc attamen, si molestum nõ erit, quod & breuius & facilius est. Quibus sanguis est calidior, calidiores appellãtur & meritò sunt eiusmodi. Mulieribus sanguis inest calidior in hypothesi, quàm viris. Quidnon igitur verissimè mulieres dicentur iis, esse calidiores? Hac de re inconstans aliàs cogitatio nostra ferebatur, quũ à quibusdã permagni sanè nominis viris iisq; doctissimis audiissemus isthæc minùs cũ Hipp. doctrina cohærere, ac dissẽtanea esse q̃ maximè. Ac tum quidem pro magno illorum iudicio apud nos diu multúmq; hæsitabamus, an in contextũ orationis hæc irrepsissent; vt suspicio quædã nobis tunc erat eáq; verisimilis, ad marginẽ sciolum aliquem illa annotasse. Christophori de Vega illustris Medici & in Complutensi Academia publici professoris doctissimi certè verha sunt: Quòd si aliquãdo apud Hipp. inueneris fœminã calidiorẽ viro, vt lib. de fœminarũ morhis quũ inquit, Nã fœmina calidiorem sanguinem habet q̃ vir, ac propterea est viro calidior, id abiiciendum est à libris Hipp. sicut & multa alia quę suis operibus inserta sunt atq; partim tẽporis antiquitate & sermonis obscuritate, partim scriptorum incuria deprauata fuerunt. Consulo ergo eis (ait) qui Hipp. volumina legere & euoluere cupiũt, vt attentè admodũ inspiciant. Si namque liber est ex iis qui à Gal. explicantur, ipsius sequãtur interpretationem & approbare velint quæ Gal. approbat, ac refellere quæ ab eo refellũtur. Quòd si non adfuerint cõmentaria Gal. &c. Egregiũ sanè consilium. Imò verò tantò diligentiùs accuratiúsq; scriptis Hipp. censemus incumbendũ, quò ardua sunt ea magis & spoliata Gal. cõmentatione. Nã & hãc de hoc loco dubitationẽ leuauit ex animo tandẽ continuatio seriésq; orationis Hippocrateæ. Atq; reuera hæc mãca esse alioquin videatur demõstratio Hipp. inchoatáq, tantùm; nisi ab exuperante & intenso prærer naturã calore ratio quædã nunc ducatur, quæ discrimen virorum faciat terminétq; in similitudine descripta, à mulierũ scilicet cõditione natiua. Quòd si rogarit quispiã tamẽ in vniuersũ, etsi extra rẽ, an simpliciter & duce natura Hipp. visæ sint huiusmodi; illis sit responsum (optamus) id percõtari, loci nõ esse huius. Quanquã assertor eiusce opinionis visus sit nobis Parmenides apud Arist. Quinimo idẽ quoq; visum sit etiã aliis plerisq;, vti animaduertimus eodẽ loco, ducto nimirũ à copia sanguinis argumento, qua mulieribus menstrua concitantur, vt notatũ iamq; est ex scriptis Aristotelicis quodam loco. Verumenimuero (quod obiter dictũ putetur) si Parmenides & quotquot huius opinionis sunt viri, fortè meminissent, ꝙ aucta sanguinis copia non nisi ex accidenti natiuus capit incrementũ in eo calor, quódq; in hac interrogatiũcula qualitatẽ nũc intendi sit omnibus manifestũ; suam sententiã (nisi nos opinio valde fallit) cõmutassent ipsi volẽtes in meliorem. Firmissimè enim stabit illa in perpetuũ antithesis mulierũ atq; virorũ, quę statim à cõformatione prima naturæ cœpit; excellétq; in maribus sẽper, cæteris paribus, sine vlla dubitatione natiuus calor. De cuius exuperãtia ne suspicio quidẽ leuissima hîc esse debuit nostri tẽporis Hippocrateæ mẽtis interpretibus.

comment. ad 10. prognost. lib. 3 progn. Hippocratis.

cap. 2. lib. 2. de partib. anim. & eorũ caus.

comm. in aph. 5. lib. 6. aph.

comment. ad aphor. 69. lib. 5. aphorism.

Ἢν δὲ τὸ πλεῖον ἐπιγινόμενον ἀποχωρέῃ, οὐ γίνεται ὁ πόνος, *ꝙ si exuperãs sanguis exitũ habeat*] Ab opposito nunc quoq; argumentũ ducitur; nisi hoc malis cum physicorũ axiomatis consentire, nimirum ꝙ causa deleta nullus effectus producitur. Si isthinc igitur remeando, pendet dolor ex vehemẽtia caloris; hic verò ex suppressione sanguinis; cõsentaneũ omnino videtur, vt ἰῶ δὲ τὸ &c. si sanguis cumulatior, viribꝰ naturę depulsus exeat ꝑ septenarios, ꝙ neuter exurgat, nẽpe nec calor, nec ex eo dolor. Atq; hæc vniuersa mulieres quidẽ adhuc spectãt. Spectanda nũc quoq; sunt in viris opposita Δυσπάθεια namq; inest in corporibus virorum, quũ eorum constitutio sit eiusmodi, vt descriptis nuper iniuriis non facilè pateãt, quemadmodum mulieres antea propter teneritatẽ. Erit hęc quoq; alia ratio dissimilitudinis. Vir namq; στερεοσαρκότερος ἐὼν τῆς γυναικὸς, est carne prædura & solidiore q̃ mulier. Hinc & alia ratio ducitur, ꝙ οὐχ ὑπερπίμπλαται, non vsq; adeò superimpletur (ἐς τὸ ἄνω τῆς κοιλίης πόνον) ventre saltem superno q̃ mulier. Per quem hunc ventrẽ supernũ intelligi quidã voluerunt maiores venas quæ esse vulgò dicuntur hepate superiores, etiámq; arterias, & totũ adeò quem vulgò corporis habitum appellarũt. At id Hippocrateũ esse non potest, quemadmodũ antea corporis angustiam densitatémq; referri ad carnes oportere probauimus ex eius ipsius doctrina. Non (inquam) adeò vir superimpletur, vt nisi per singulos menses (hoc est vt longissimũ, sæpiusculè per quaternos; aut vt breuissimum, & quod rarius est, per ternos septenarios natura duce) aliquid sanguinis secedat, futurũ necesse sit vt mulierũ instar ipse condoleat & persentiat dolorẽ ex acquisititio sanguinis calore. Est huius ratio quoq; in prõptu. Quòd vir trahat sanguinẽ suimetipsius tãtũ gratiâ nutritionis; quódq; cũ corpus eius tenellũ nõ sit, οὐχ ὑπερπίμπλαται, nõ cõdolet grauiter & supra naturæ modũ. In quo tamẽ

quædam

quædam cōcessio subsit aliquanti doloris. Quasi diceret, ipse quamuis (ὑπερπίμπληται) oppleatur nimis, vt sæpe euenit; non tamen ὑπερπονέῃ (etsi ferat etiam nonnihil molestiæ) is dolor acerbissimus esse potest, quum subiecti ad id habilitas ac eius conditio desit, & propter duritiem corporis toleranter ferat dolorem. Pari omnino ratione modóque, ἐὰν ὑπερθερμαίνηται ὑπὸ πληθώρης ὡς τῇ γυναικὶ, vir non incalescit præter naturam ab oppletione, quæ solummodo ad suppressionem menstrualis materiæ semper consequitur. Hæc denique postrema ratio dissimilitudinis statuatur, μέγα δὲ ξυμβάλλεται ἐς τοῦτο τῷ ἀνδρί: quòd ad id, hoc est ἐς διαπνεῖσθαι, vt nimirum enumeratę omnes molestiæ ab eo auertantur, quòd (inquam) vir in labore degat vitam multò maiore quàm mulier. Cuius quippe fit, semper humoris aliquid dissipare, quemadmodum libris de diæta ampliùs demonstratum fuit ab hoc authore. Hipp. lib. 1. de Diæta.

SENTENTIA SEXTA.

Ἐπὴν οὖν γυναικὶ ἀτόκῳ ἐούσῃ κρυφθῇ τὰ ἐπιμήνια, καὶ μὴ δύνηται ὁδὸν ἔξω εὑρεῖν, ἡ νοῦσος γίνεται.

1 *Ergo posteaquam mulieri quæ nūquam peperit, menstrua in occulto latent, nec viam possunt inuenire foras, is morbus* inde *vulgò exoritur.*

Τοῦτο δὲ ξυμβαίνει, ἢν τῶν μητρέων τὸ στόμα μεμύκῃ, ἢ ἰθνωθῇ, ἢ ξυστραφῇ τι τοῦ αἰδοίου.

2 *Accidit autem illud, si conniueat osculum vteri, aut distorqueatur, aut* quidem *inuertatur pars quædam pudendi.*

Ἢν γὰρ τουτέων τι ᾖ, οὐ δυνήσεται ἔξοδον εὑρεῖν τὰ ἐπιμήνια, πρὶν ἂν αἱ μῆτραι ἐς τὴν φύσιν τὴν ὑγιηνὴν μεταστέωσι.

3 *Etenim si quid eorum adsit, nō priùs poterunt menses viam inuenire foras, quàm remigrarit vterus ad constitutionem natiuam.*

Γίνεται δὲ τὸ νούσημα τοῦτο μάλιστα ταύταις, αἵτινες στενοχώρους τὰς μήτρας ἔχουσιν, ἢ τὸν αὐχένα πρόσω τοῦ αἰδοίου κείμενον.

4 *Atque hic morbus in eas præsertim cadit quæ perangustum habent vterum, aut positam eius ceruicem extra pudendum.*

Ἢν γὰρ τουτέων θάτερον ᾖ, καὶ μὴ μίσγηται ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, καὶ κενωθῇ ἡ κοιλίη μᾶλλον τοῦ καιροῦ, ὑπὸ τουτέου τοῦ παθήματος στρέφονται αἱ μῆτραι.

5 *Si enim ex iis alterutrum adsit, & viri consuetudine mulier nō vtatur, & vacuetur aluus plus æquo; ab eiusmodi affectione vterus* facilè *peruertitur.*

Οὔτε γὰρ ἰκμαλέαι εἰσὶ κατὰ σφέας, οἷα μὴ λαγνευομένης.

6 *Neque enim in se vterus madescit, quū rebus Venereis mulier non vtitur.*

Εὐρυχωρίη τε σφίσιν ἐστὶν, ἅτε τῆς κοιλίης κενωτέρης ἐούσης ὥστε στρέφεσθαι, ἅτε ξηροτέρης καὶ κουφοτέρης ἐούσης τοῦ καιροῦ.

7 *Est & ipsi* vtero *amplitudo spatij,* præsertim *quum sit aluus nimis vacua, vt* facilè *possit inuerti, etiámque quum sit siccior & leuior.*

Καὶ ἔστιν ὅτε στρεφομένων σφῶν τυγχάνει τὸ στόμα παραστρέφειν, ἅτε τοῦ αὐχένος πρόσω τοῦ αἰδοίου κειμένου.

8 *Accidit verò nonnunquam, vt ipsomet inuerso orificium* quoque eius *peruertatur, ꝓ pēdēte scilicet ceruice extra pudēdū.*

Ἢν γὰρ ἰκμαλέαι ἔωσιν αἱ μῆτραι ἀπὸ λαγνείης, καὶ κοιλία μὴ κενῶται, οὐ ῥηϊδίως στρέφονται.

9 *Si etenim vterus Veneris vsu madesceret, & aluus non vacuaretur* prædicto modo, *non ita is facilè peruerteretur.*

Τοῦτ' οὖν αἴτιον γίνεται ὥστε αὐτὰς ξυμμύειν, οἷα μὴ λαγνευομένης τῆς γυναικός.

10 *Hæc igitur causa est cur conniueat vterus, quòd nimirum mulier rebus Venereis non vtatur.*

EXPLICATIO.

PRÆSENS oratio Hippocratis cōnectitur cum superiori qua dicebatur, ἀπαλοχρόῳ ἐούσῃ τῇ γυναικὶ ἐπ', &c. ἢν μὴ ὑποχωρέῃ ἀπ' αὐτῆς, &c. quòd quum mulier carne sit teneriore, postquam corpus eius fuerit sanguine oppletū, si nihil decedat de eo per singulos menses, oboritur dolor. Cuius iam apertæ sunt

causæ, vti & prementis antè caloris, quum vterque is eueniat ex suppressione menstruorum. Necdum attamen manifestum est, quibusnam de causis ipse sanguis supprimitur, quod κρύπτεσθαι, occuli, vernaculè locutus dixit Hippocrates noster. Porrò autem nunc decens esset causas persequi, quotquot sunt omnes, occultationis menstruorum. Attamen hîc tantummodo animaduertimus eas recenseri primùm, quæ reperi possunt à vitio conformationis vteri; aut sanè eorum quæ ad vterum pertinent. Ergo hæc erunt omnia sigillatim spectanda. Reponendus inprimis est nunc sub oculos ipse vterus, vt cuius figuræ ac conformationis sit, in memoriam & conspectum reuocemus, hoc est, vterum & eius situm, & formationem partium singularum quæ eum spectant, & quæ ab eo quoque aliquid ducũt. Quò nimirum intelligamus esse quid cauum & osculum habere, quod vnà cum ceruice, Natura duce, rectà pudendis respondeat, scilicet ad intromittendum excipiendúmque ac etiam continendum quod è re fuit, causa propagationis nostri hoc est generis humani. Quatuor hîc nempe scribuntur & notãtur ab Hippocrate. In iis est vterus, ósque eius, quod proximè ceruix sequitur; ac tandem etiam pudendum, quod est extimum & oculis patens & apertum, quemadmodum tria superiora delitescebant: ne quis videlicet opi-
Comment. ad aph. 57. lib. 5. netur vniuersas hoc loco recenseri menstruorum suppressionis causas. Alias namque Galenus cõstituit quæ à conditione eius quod mouetur (sanguis autem est) ortum ducunt: aut quæ à robore vasorum quæ in vtero sunt. Hæc enim non vbique semper sanguinem menstruum capiunt & admittunt. Illius generis est crassities & tenuitas sanguinis. Est & frigus eiusdem aut etiam calor, quæque ad eum etiam spectant reliqua. Κρύπτεσθαι autem, quid sit tunc menstrua latere, ipsemet hisce verbis explanauit, καὶ μὴ δύνηται ὁδὸν ἔξω εὑρεῖν, quum ea exitum nancisci non possunt; ἡ νόσος γίνεται, inde prædictus antea morbus enascitur; quod locis duobus antea dictum fuit, πόνος γίνεται. Sic enim exponendum nos articulus ἢ adhortatur. Vt non quisquam in vniuersum eas affectiones, tum quæ ab vtero principia causásque ducũt, tum quæ in vtero sedem habent, hîc intelligi putet oportere. Quanquam nos minùs prætereat, quòd mensibus retentis (τὰ σώματα τῶν γυναικῶν ἐπίνοσα γίνονται) mulierum corpora morbosa vt plurimùm fiant, libro περὶ γονῆς apud Hippocratem. Vnde verò id accidat vt menstrua sæpenumero vna aut altera periodo exitum non inueniant? Namque symptomata quæ in consequentes suppressionis mẽstruorum periodos cadunt, suo quæque ordine consequenter quoque postea Hippocrates enumerabit. Euenit id verò primùm tribus de causis, quæ ex vitio conformationis emanant vniuersæ: cuius postea meminerit Hippocrates lib. 2. his vsus verbis: ἢν τὸ στόμα τῶν ὑστερέων σκληρὸν γένηται ὑπὸ ξηρασίης, καὶ ἐν σχήματι (nominatim) ἡ νόσος ᾖ, ὁ αὐχὴν τῷ δακτύλῳ γνώσῃ παραψαύσας. Atque vt reuera non nisi digito id dignosci potest, sic nec sine illius ope potest curari: vt fidem faciet idem auctor cap. 13. huius commentarij secundi in lib. primũ.
Aph. 51. & 54. lib. 5. Hipp. Quòd nimirum in primis osculum vteri (μεμύκῃ) conniueat; quanquam aph. 51. itémque 54. valde dissimiliter apud Hippocratem: aut quia idem hoc ipsum ἰδνωθῇ, incuruum sit. Ἰδνοῦται siquidem Galeno expositore in suo lexico, idem quod λοξοῦται, σκολιάζει. Causa postrema est, quòd (ξυστροφῇ τι τῶν αἰδοίων) vertitur pars pudendi quædam præter naturam. Quod quomodo fiat, assequaris facilè, si reuocẽtur in memoriam quæ de Stymargi famula Idumæa Hippocrates scripsit ad extremum sect. 4 lib. 2. Epid. Sumus attamen ipsi memores συστροφὰς Galenum exposuisse φύματα καὶ σκληρίας in sua dictionum exegesi, vt & commentario quodam in lib. 1. de morb. acut. quod est consentaneum aphor. 54. lib. 5.

Ἢν γὰρ τουτέων τι ᾖ, οὐ δυνήσεται, &c.] Si quid enim horum adfuerit, nunquam menstrua priùs excludentur quàm sublatum sit vitium conformationis, quod tum inesse dicitur ex hypothesi. Expendatur ergo, obnixè rogamus, quanto illi interuallo errent à recta via, qui se consuluisse præclarè scilicet opinantur, si suis remediorum formulis oppleuerint pagellas multas, quibus incidendo attenuandóque resistentia menstrua proritati satis posse confidant, minùs de viarum libertate interim solliciti; ad quam tamen nunc ante omnia noster sedulus attẽdit Hippocrates. Quum si quisque priùs perpenderit æstimaritque, an menstrua subsistant vitio conformationis, an verò alia de causa; & sic præclariùs quidem suæ famæ & longè meliùs quoque mulierum valetudini consuluisse meritò censeatur. Ergo situs seu collocatio natiua sit huiusmodi, vt os rectissimè pudendis respondeat pro instituto naturæ. Quódque etiam est prius, modicè vteri osculum debet patere. Et quod est tertium, nulla ex parte collum inuertatur præter naturam. Alioquin quantumuis ad id natura conetur, etsi in vterum illapsus aut depulsus vetiùs fuerit menstruus sanguis; attamen nunquam quicquam eius foras effluat, vt cuique propiùs intuenti esse potest manifestum. Quàm celeriter autem sanguis exitu negato per inferiora, sursum recurrat διὰ τὴν ἰθύτητα τῶν φλεβῶν, *propter venarum rectitudinem*, ex fragmento de virginalibus censemus repetendum; quum par ratio effluuij hîc sit atque reciprocationis, etiámque & exitus reditúsque rei humidioris. Curatio autem horum omnium eadem & vniuersalis est, vt ἐς τὴν φύσιν τὴν ὑγιηρὴν μεταστῶσι, vterus restituatur loco natiuo. Quod quonam modo fieri debeat, suo ordine postea ab Hippocrate declarabitur. Agnoscat igitur & percalleat chirurgus omnino necesse est, quæ & quot huius generis & loci sint partes; & quo situ quáque forma earum quæque debeat collocari. Pro suo munere vix alioqui (nisi fortuitò) aut illis sanitatem restituat, aut illas sanitati. Satius verò id nempe foret decentiúsque (quandò id quoque manu suscipitur) quàm inscitè plurima quæ è re sua non sunt, audere & cogitare, nedum de rebus abstrusis & quæ nec in manum cadunt nec sub oculos, velle parum prudenter philosophari.

Γίνεται δὲ τὸ νόσημα τοῦτο μάλιστα, *hic morbus potissimùm eas prehendit*, &c.] Cùm occlusio oris vteri, eiúsdémque distortio, ac inuersio muliebris pudendi (quæ tria sunt, in quibus, vt dictum est, vbique vitium conformationis adest) consequutionem adferant occultationis menstruorum; quis idiota vel quàm maximè rudis apertè non diiudicet, modò intellexerit quænam fuerit antea naturalis constitutio cuiusque eorum; vnumquodque suo loco restituendum esse, ne menstrua exitu prohibeantur, quæ nunc ex hypothesi stant in occulto? Non satis enim est, vbi complures causæ statuuntur, quandam expugnare ea-

rum,

ad finem sect. 4. lib. 2. epid.

rum, quin eundum est porrò, nec consistendum priùs quàm ἐπὶ τῆς προφάσιος τὴν ἀρχὴν, vt est locutus Hippocrates, ad causæ principium vêtum sit, sicuti postea pluribus exponetur. Modò autem vitio non dent (quod faciunt maleuoli) breui innotescet quo sequitur modo sententia Hippocratis. Vt quod enim est cauum, vulgo non facilè percipi potest, nisi ex ratione & perspicientia solidi: sic nihil cauum natura est comparatum vnquam in humano corpore, nisi vt quod est solidum, posset pariter cóprehendi contineríque, quoties volet vsus, eadem duce. Factum inde adeò est, vt non solùm vteri ceruix ad externum vsque pudendum muliebre promissa æquet penicillum virilem longitudine etiámque amplitudine, & quod illi rectitudine etiam respondeat; atque vt sic excipientis & eius quod admittitur, sit quidam consensus & æqualis proportio quædam: sed vt vteri orificium diffundatur támque latè pateat eadem natura formatrice, quantùm sit satis excipiendo summo penis extremo. Quò nempe faciliùs & tutiùs sine frigoris iniuria vlla semen intromitti posset causa permixtionis ad generationem. Suaui hac enim vtriusque parentis consuetudine per singula, hominum species conseruanda fuit traducendáque posteritati. Licet enim nobis (credimus) veritatis quosque perscrutatores & speculatores naturæ his verbis affari. Quid verò hinc rei cedit humano generi? quis fructus inde sequitur? Vt intelligamus quòd quemadmodum è viro semen coniectum, nunquam alioqui excipietur vteri cauo in hac hypothesi: ita quòd nec periodicè vnquam menstrua ex vtero excludentur (etsi ad fores etiam appulerint) nisi vtrobique vteri os iustè patebit rectáque respondebit suo pudendo, (quæ duo priora ipsi vtero propria sunt) & quod est tertium, nisi liber & rectus maneat sinus ille pudoris, nimirum vt μὴ ξυστραφῇ τι τοῦ αἰδοίου, nulla omnino ex parte hoc pudendum inuerti intelligatur. In quo statu cóstitutum quoque nunquam dici verè poterit, si maneat inuersum, vt est in hypothesi apud Hippocratem. Nûc siquidem ceruix iacet extra pudendum. Αἰδοῖον namque, muliebre scilicet pudendum, id demum propriè appellari opinamur, quod nudato corpore oculis statim detegitur; extra quod si ceruix exciderit vteri, vt est apud Hippocratem, apud te iam sæpe & accuratiùs (lector) excogita, ecquo pacto id, nisi eodem modo ceruix inuertatur, euenire queat. Non sanè vllo modo potest, si nosmetipsos iudicium non fallit magnopere, nisi per inuersionem. Vt nec ceruix aliter inuerti potest, nisi eadem ipsa extrudatur extra pudendum, aut ad hoc propiùs accedat aliquantò. Sic enim ξυστραφῇ τι τοῦ αἰδοίου exponimus, etiámque τὸν αὐχένα πρόσω τοῦ αἰδοίου κείμενον, vt statim hîc postea consequetur. Optamus, lectores, boni consulite, si sic modò hac ardua de re apertiùs vobiscum colloquamur; quando viros etiam magni nominis decepisse hic locus queat videri. Pudendi huius ergo fines duo primùm ponantur. Interior, qui osculo terminatur vteri, & vnde eiusdem cauitas ab interno exordiû ducit. Terminus alter erit exterior, scilicet pudêdum, extra quod quum ceruix excidit, qui hinc delapsus egressúsve sequitur, quandam perpetuò necessarióque connexam habet eius ipsius ceruicis inuersionem. Quæ duo elapsum quoque vteri foras semper præcedunt. Sed de iis postea suo loco. Qua ratione autem hîc morbus γίνεται μάλιστα ταύτῃσι, αἵτινες στενοχώρους τὰς μήτρας ἔχουσιν, eas prehendit potissimùm quæ sunt angustiore vtero? Hîc enim nos minùs præterit, quòd quibus aut plus æquo, aut diutiùs menstrua feruntur, itémque & quod sæpius quoque puerperis accidit, osculum vteri solet tum distorqueri & occludi; quódque eius collum possit etiam faciliùs longè omnibus iis inuerti. Quarum omnium si nunc immemor cuiquam author noster videbitur, fecit id de industria (credite) Hippocrates. Meminisse namque earum duntaxat is voluit, in quibus vitio solùm conformationis sicca sunt omnia, tantùm abest vt consimili cum nuper commemoratis, affectæ nunc statuantur. Etenim propositum huius est diuini authoris, muliebres describere morbos & calamitates, in quas nimirum ratione sui generis, hoc est sexus, mulieres incurrunt. Ad quod quum non sine quadam methodo accingat sese, à simplicibus & iis quæ communia omnibus esse queant, exordium duxit. Mêstrua sunt autem, quæ, si placet, inprimis supprimantur. Est hæc enim nûc hypothesis Hippocratea. Huic verò menstruorum suppressioni, quæ conformationis vitio euenire consueuit, illæ procliuiores erunt præsertim (mos enim adhuc fuit Hippocrati, omnia percensere per comparationem) quæ sunt vtero perangusto. An isthæc autê faciant ad interpretationem posterioris saltem partis aphorismi 57. lib. 5. ipsi videritis. Quia enim aut plus æquo menstrua feruntur, inde morbi accidunt: aut ipsa quidem quia supprimuntur, ideo quoque ab vtero morbi côtingunt. Hos morbos per sympathiam Galenus exposuit & perbellè quidem in suo ad hunc aphorismum commentario. At hos interea affectus qui ex deformi partium constitutione apud Hippocratem principia ducunt, Galenus non recensuit. Quos ergo quàm iustè prætermiserit, vt æqui iudices, boni consulite. Inter menstruorum quidem suppressionis causas ipse quasdam eodem commemorauit côментario, quæ conformationis etiam suscitantur errore; sed earum ibi tum solummodo partium quæ menstruum sanguinem ad vterum deriuare consueuerunt, quæque ipso vtero sunt superiores, multóq; penitiores. Immemor interim ipse fuit deformis vteri & deformati eiusdem orificij, atque adeò inuersi eius pudendi; ista nempe (si vera suspicio est) vitia ratus nullis inesse duce natura magistráque, quum hæc illis non nisi perrarò eueniant. Quo si quid accommodatius potest cogitari, expendite. Hos quidem errores non fert natura bene morata. At quum seminis paupertas aut veriùs imbecillitas & ignaua vis eius vterum ampliorem effingi in mulierculis aliquando non patiatur, obscura & incerta de causa; ad suscipienda hæc tria quæ modò superiùs enumerata sunt habilitas, inde tum vtero sæpe innascitur. Atque ex iis priora duo præsertim hîc nunc intelligi desideramus. Quibus si fortè tertium iûgatur, pernecessarium videtur, vt etsi angustior vterus est pro hypothesi Hippocratea, ipsius tamen collum magis dilatetur amplificetúrque, quò faciliùs per huius amplitudinem illabês vterus aliquousque, inuerti pudendum simul possit aliquo modo. Sic enim & ξυστραφῇ τι τοῦ αἰδοίου placet iterum hoc loco interpretari. Quæ quidem eò longiùs perplacuit oratione nostra persequi, quò ardua magis videbantur, & minùs attamen explicata à veteribus. At extra parturiginem vterus ipse excidit laxatis vincu-

lis,vt & aliàs imbutis humore exupetanti membranis pudendum quoque inuertitur. Ne quis nimirum cōiunctim hæc legens obiter, στενοχωρίαν πρὸς τὸν αὐχένα, angustiam spatij ad collum vteri etiam referri putet oportere, vt priùs ad ipsum vterum: In mulieres scilicet opinatus molestias superiores faciliùs incidere, & euenire id non solùm ob eam causam, quòd illis obtigerit vterus angustior, sed & quia aliquantò arctior sit ceruix vteri. Est Hippocratis oratio huiusmodi, αἵ τινες στενοχώρους τὰς μήτρας, ἢ τὸν αὐχένα. At hîc quanquam coniunctio insit, non ibi tamen subsistit nec desinit oratio, sed cum αὐχένα continenter statim legendum, eadem nimirum verborum serie, προσωτέρω τοῦ αἰδοίου κείμενον. Nempe vt intelligatur in hypothesi ad suppressionem menstruorū, aliàs sitam esse ceruicem ante aut extra pudendum. Quonam enim modo id eueniat nisi per inuersionem: aut non nisi vt longè, ita & latè, diffusa & amplificata ceruice? Non ergo angustiam ad collum referte vllo modo oportebit, sed angustum excidisse vterū per ampliorem locum, scilicet pet ceruicem, arctè defendendum. At, quod principio quæri oportuit annotationis huius, cut orsus est suam potiùs disputationē Hippocrates ab iis calamitatibus, quæ formationis errore contingunt mulieribus, quàm quæ virio aliorū, vt eorum quæ continentur? Vtroque sanè modo menstrua & recondi possunt & occultari. Quòd nempe duce natura organicæ partes priùs fingantur, quàm id cuius gratia eas cōformauit natura. Quæ verò ab hoc mobili suppressionis causæ solent suscitari, Galenus eas abunde exposuit comment. ad aphot. 57. lib. 5. Quum autem in muliebribus iis quoque partibus, quas quiuis etiam iustè inter πλησιάζοντα possit recensere, & modus & ordo quidam teneatur; affici nunc os vteri in primis hîc ponitur, etiámque pudendum. De vtero autem proximè est acturus, qui quidem quòd post explicatas pattes sequatur, dictus Græcis ὑστέραι fuit. Haud primùm igitut nunc quæritur, an viarum, per quas effluxurus foras sanguis coniici in vterum consueuit, vlla conditio desideretur, aut materiæ etiam menstrualis. Non hîc similiter etiam quætitur, an vis quædam aliquo modo deficiat depellentis naturæ. Adpellit ad vteri fores vsque sanguis menstruus ὡραίως tempestiuè & duce natura: Occultus attamen ipse manet tectúsque his tribus de causis non ita pridem enumetatis ab Hippocrate.

Ἢν γὰρ τουτέων θάτερον ᾖ, καὶ μὴ μίσγηται ἡ γυνὴ τῷ, *si enim ex iis adsit alterutrum, & non misceatur,* &c.] Quamuis legi possit vtroque modo, attamen maluimus per disiunctionem, quasi hoc sit tertium quiddam, quàm coniunctè Hippocratis orationem intetptetari. Alioqui tertium quartúmque superioribus vtrisque seorsum adiungi oporteret; atque hoc pacto non posset satis esse altetutrum ad distortionem osculi, quod hypothesi Hippocratis superiori repugnat & non obscurè quidem. Dicamus igitur cum Hippocrate, quòd si mulier viri non gaudeat consuetudine, aluúsque fuerit solito longè profusior (hæc enim duo simul ipse connectit) fore aliquid satis abunde, quod à suo tramite diuertat orificium vteri, versus saltem posteriora; quod autem obluctetur rettahátve ac suo idipsum loco statúque contineat, prorsus tunc etiam desiderari, oratio ponit Hippocratis. Id autem nihil pariter præstate nec tam strenuè potest quàm penis, vt minimùm duplici tatione. Namque Hippocrates postea, quò osculum vteri suo contineat arctiùs statu & loco, scillam penitiùs intromittet aut similis forinæ pessatium aliquod. Id ergo virile pudendum æqualiter omnino præstabit, & quidem potentissimè. Adde quòd rāta in congressu ex semine quod auidiùs appetit, fruitur vterus voluptate; vt totus pariter & æqualis ad eius complexum, æqualiter quoque & ex omni parte rapiatur; vt in neuttam sic partem magis propendeat, vi scilicet, quasi dicamus, concupiscibili & attractrice, per hūc vniuersum & partes eius singulas æquè diffusa.

Καὶ κενωθῇ ἡ κοιλίη μᾶλλον τοῦ καιροῦ, *& vacuetur aluus plus æquo.*] Annexa nimirum vteri ceruix insidet intestino recto, quod alui profusione labascens totum concidit sibi, quadámque cōsequutione ceruicem conuellit ad sese & incuruat otificium vteri, vnde eius distortio sæpe consequatur.

Οὔτε γὰρ ἰκμαλέαι εἰσὶ κατὰ σφέας, *neque enim eius mulieris quæ se continet à Venere, ex se vterus madescit.*] Quibus modis humescit vterus, quémque etiam impensè siccatus ipse, dolorem infert toti corpori; si nunc audies ex hoc authore, audies iam eodem modo quæ pleniorem hanc orationem reddāt Hippocratis. Ait ille lib. περὶ γονῆς: φημὶ δὲ γυναιξὶν ἐν τῇ μίξει τριβομένου τοῦ αἰδοίου, καὶ τῶν μητρέων, &c. hoc est, Cæterum quando mulieribus coeuntibus pudendum cōfricetur & commoueatur vterus, huic quidem accidit velut quædam prurigo, ac reliquo corpori voluptas vnà cum calore adsciscitur. Emittit quoque semen mulier è corpore, modò quidem intra vterum (αἱ δὲ μῆτραι ἰκμαλέαι γίνονται, & ex eo, ait, vtetus madescit) modò extrà, si nempe hiarit vterus plus æquo. Tandem verò longiori habita paulò oratione, qua pro more suo comparare docuit, ex coitu vtrique voluptatem inferri; quòd mulieri plurimùm cōducit Venus ad valetudinem, sic idem quoque scripsit. Quin hoc etiam ita se habet, si mulieres habeāt rem cum viris, meliùs longè degunt: sin autem Venere abstineant, minùs bene. Subsequitur statim hæc ratio eodem loco, ἅμα μὲν μῆτραι ἰκμαλέαι γίνονται ἐν τῇ μίξει· καὶ γὰρ ξηραὶ ἔωσι μᾶλλον τοῦ καιροῦ, συστρέφονται ἰσχυρῶς. συστρεφόμεναι δὲ ἰσχυρῶς, πόνον τῷ σώματι παρέχουσι. Siquidem coeundo vteri humidiores fiant. Quòd si iusto reddantur sicciores, maximè distorquentur. Petdoctus Doctor Gortæus vertit *conuelluntur*, intentus ipse in conuulsionem quæ ortum habet à nimia siccitate. De qua suam sententiā pleniùs Hippocrates mox aperiet comment. secundo, vbi de vteri dicet ascensu ad hepar & hypochondria. Atque hæc est reuera conuulsionis aliqua species. Qui verò vteri multùm distorquētur, (vt est eodem loco) toti corpori creant dolorem. Ac credimus sanè nos facilè, quòd illi non secus quàm antea inferunt voluptatem. Vt non solùm quod est hîc ab eo notatum, detrimentum id inferatur quod pendet ex distortione oris vteri, quo nunc nempe occultantur menses: sed inde etiam toti sæpe corpori acerbus quidam suscitetur dolor. Feliciter igitur vterus madescit titillante Veneris voluptate: ac eiusdem abstinentia, aluo attamen profluente, sæpenumero solet tantopere exsiccari, vt hac de causa distortionis aut conuulsionis consequutio nō modò illius adferatur, sed occultationis menstruorum, ac totius denique corporis sensus tristis, hoc est doloris. hæc enim vniuersa solent sibi esse consectaria gradatim ex hypothesi superiore.

Εὐρυχωρίη

Εὐρυχωρίη τε σφίσιν ἐστὶν, ἅτε, &c. *sed & vtero amplitudo*, &c.] Et opportunitatem nunc quoque proponit Hippocrates ad maiorem dimotionis facilitatē. Quantumnis enim superiores quotquot sunt causæ fore satis queant videri ad diuersionem; haud accidet hæc tamen, nisi loci conditio planè ferat & patiatur. Ideóque iam Hippocrates hanc quoque constituit, vt nihil omnino ad motionem deinceps desideretur. Namque in fabrica corporis humani industria summa naturæ comparatum esse ita animaduertimus, vt circumpositarum partium mediocri & apta collocatione suo quæque pars secundum naturam statu teneatur maneátque loco; neque huc nisi ex errore potiùs diuertat quàm aliò. Si quid illarum aliorsum labascat, quòd suo quoque collapsu partem vicinam sibi connexam aut insidētem secum pertrahat; præsertim verò quoties huic vicinia loci consentit. Hac sæpe via & ratione, cuiusque partis situs si immutetur, inde eius quoque conformatio peruerti solet eodem modo. Adstrictæ siquidem & colligatæ sibi sunt inter se corporis vniuersæ partes. Intestino recto ceruix vteri etiámque orificium eius incubat. Quam ob causam (vt demonstratum suprà ampliùs fuit) aluo profusiore & nimis vacua, saltem retrorsum vterus diuertit & facilè intorquetur. Illic siquidem, quum amplum spatium adsit ex hypothesi. Ergo profusione concidit aluus sibi. Quò etiam versum vterus facilè sequitur, vt hoc pacto posse nimirum distorqueri intelligatur.

Καὶ ἔστιν ὅτε στρεφομένων σφῶν τυγχάνει τὸ στόμα παρέχειν. *Accidit verò nonnunquam, vt ipsomet vtero distorto, eius orificium*, &c.] Arduus est hic locus ad intelligendum. Et quò dilucidior oratio fiat authoris, trium meminisse oportet, quorum occasione menses antea latitabant. Prima eáque simplex huius statuebatur causa, occlusio oris vteri, quæ minùs nunc ad rem pertinet; vt nec distortio, quæ altera causa fuit; vt erat etiam postrema, alicuius partis inuersio ceruicis pudendi. Quo loco tantopere ponebatur inuerti, vt prominet ceruix extra pudendum. Hæc porrò sic nonnunquam potest euenire, vt non æqualiter ceruix inuertatur ex omni parte; sed in hanc partem magis diuertat quàm illam, eóque etiam modò eueniat, vt eius orificium eodem deflectat quò ceruix potiùs inclinabit. Verbum verbo reddiderunt quotquot sunt interpretes, minùs interea de re soliciti. Nunc verò ex simili oratio illustretur Hippocratis. Vt quemadmodum nonnunquam humoris alicuius, verbi gratia, frigidioris ad id illapsu lento; aut sanguinis feruidioris orgasmo simul & semel aliàs intumescit alterutrum vteri cornu præter naturam, vnde eiusdem distortio consequitur siue conuulsio: sic quoties aliquid humoris illabitur in aliquam huius ceruicis partem, ea ipsa pars quoque attollatur, vnde etiam vteri orificium tādem distorqueatur tanquam conuulsum. Si enim partis oppositæ resolutio ad conuulsionem alterius sequitur; ecquo pacto queat diiudicari, quòd totus vterus distorquetur, nisi aliquorsum vteri orificium simul verti intelligatur? Quæ quidem duo si quis coniunctè animo complectitur, iam quomodo distortio vteri, cum distortione oris consistit eiusdem, percipiat eadem cogitatione, & quidem facilè consequatur. Idque euenire tum demum consueuit, quum tam liberalis támque copiosus eò confluit humor tantáque copia, quæ vteri promittendæ ceruici sufficiat extra pudendum.

Ἢν γὰρ ἰκμαλέαι ἔωσι αἱ, &c. *si etenim vterus*, &c.] Amplior huiusce rationis repetenda explicatio est è superioribus, vbi de humectatione vteri dictum abunde fuit. Hîc attamen addetur & illud, quòd nimirum, si exercitatione Veneris vterus madescat, tunc desideretur præparatio subiecti ad distortionem quæ in ametria siccitatis consistit; καὶ κοιλίη μὴ κενῶται, abfuerit quoque vacuitas seu amplitudo loci in quam vterus diuertat, scilicet ex distortione. hæc enim duo fert sequens hypothesis è contrario. Quibus de causis non ita facilè tum, vt priùs erat apud Hippocratem, possit distorqueri.

Τοῦτ' οὖν αἴτιον γίνεται ὥστε αὐτὰς ξυμμύειν, &c.] Accidit hinc ergo vt vterus concludatur, nimirum quòd viri consuetudine mulier non perfruatur. Habet manu scriptus codex, τοῦτ' οὖν αἴτιον γίνεται ὥστε, &c. vbi fortasse legendum fuerat, ταῦτ' ἦν, &c. Quasi esset eadem ratio aut etiam causa, cur, etsi sunt duo, vterus claudatur scilicet & distorqueatur. Id discriminis tamen potest obseruari, quòd hîc non fertur aluus plus æquo: illic contrà, vti positum antè fuit. Credimus sanè aluum adstrictam non minùs conferre ad conclusionem vteri, quàm huius distortionem promoueri ipsius profusione. Siquidem par videatur ratio vtriusque. Datur hîc nempe locus quò vterus diuertere queat. Illic si aluus adstricta non comprimit orificium vteri, vnde hoc ipsum conniueat; saltem quamdiu in otio vterus erit, hoc est à Venere cessabit, quasi genio fraudatus & inutilis, tum ipse conniuebit & concludetur facilè. Etenim vterus etiam natura duce non debuerat patere ad exclusionem menstruorum nisi ex accidenti. Quum siquidem primum naturæ votum fuerit, vt osculum vterus modicè patefaceret semini excipiendo tempestiuè causa generationis. Cui consectarium quoque omnino erat, fœtui in lucem posthâc emittendo, vt definito tempore etiam dilataret sese quàm maximè, vt antea explicatum est. Quod quādo alterutrum non fiet, vt moderatè dehiscens in periodorum menstrualium interuallis scilicet, id maneat necesse est, quò ad valetudinis securitatem menstrua erumpant. Namque concubitus calefaciens sanguinem & humectās, ποιέει ὁδὸν ῥηϊτέρην, munit viam & faciliorem reddit ad profusionem menstruorum: quemadmodum & eorundem suppressio facit quoque mulieres obnoxias affectionibus plurimis lib. περὶ γονῆς. Valde consentaneum etiam sic est, vt quibus frequens non est Venus, iure vterus quoque conniueat & concludatur. Quod (grande scilicet) vt auertant declinéntque malum mulierculæ, consuluit Hippocrates vsum Veneris. Quod est duellum quidem dulce etiam inexpertis, & tolerabile remedium. Imò verò ipsomet authore eodem loco (quod etiam sæpiuscule, vt quiddam periucundum, si placet, repetatur) si rem mulieres habebunt cum viris, habebunt & hæ quàm bellissimè: sin autem abstineant Venere, minùs bene.

SENTENTIA SEPTIMA.

1 *Cæterùm quibus trimeſtris ſpatij materia menſtrualis rediens, eam quæ priùs inerat, educit* propellítque foras, *perbellè quidem cum illis agetur: ſin verò minùs, in hæc mulieres vitia incurrent.*

2 *Interdum illas opprimet ſuffocatio, ac ſæpe febris prehendet, & horror, etiámque lumborum dolor.*

3 *Atque hæc quidem in trimeſtris materiæ menſtrualis ſuppreßione mulieres ferent, niſi tum ipſis erumpant.*

1 Εν δὲ τοῖσι τεταρτοίοισι ἄριϛα μὲν πείσεται, ἢν οἱ κατελθόντα ἐξαγάγῃ τὰ πρoϋπάρχοντα· εἰ δὲ μὴ, πείσεται τάδε ἡ γυνή.

2 Πνίξ τέ οἱ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ξυμπεσεῖται, καὶ πῦρ λήψεται ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ φρίκη, καὶ ὀσφύος ἄλγημα.

3 Ταῦτα πείσεται ἐν τοῖσι τεταρτοίοισιν ἐπιμηνίοισιν, ἢν μή οἱ ἐξίῃ.

EXPLICATIO.

QVÆ enumerata hactenus pendent ſymptomata ex ſuppreſſione menſtruorum, iis euenire intelliguntur ab Hippocrate, quibus vt breuiſſimùm vna tantùm, aut altera quidem periodo, vt longiſſimùm, menſtrua ſubſtiterunt. Ergo ſuperiùs vbi dicebatur κρυφθῇ τὰ ἐπιμήνια, acceptum ſic oportuit menſtrua delituiſſe, vt pro minimo duntaxat vnum reſtiterint; aut duos menſes, vt longiſſimùm. Quando enim ſuppreſſionis tertius quidem appulerit menſis eorum, (quod tempus his ſequentibus verbis ſignificatur ἐν δὲ τοῖσι τεταρτοίοισιν) vt tum apparebunt alia ſigna, ſic alia tunc quoque mulierem opprimēt ſymptomata. Hoc ergo caput (vt aliquo ordine progrediatur eius diſputatio) inſtituit Hippocrates de moleſtiis quæ exercere ſolent mulieres ex ſuppreſſione menſtruorum. Vt verò ea ſuppreſſa valde differunt diuturnitate temporis & vetuſtate: ita quoque non parum inter ſe diſcrepant quæ ſymptomata inde conſurgunt; ſiue tu numerum ipſe ſpectabis, ſiue vehementiam eorum. Præſens enumeratio ſymptomatum quæ ex trimeſtri menſtruorum ſuppreſſione ortum habēt, ſatis apertum facit quomodo ea quæ hactenus de calamitatibus earum recenſuit Hippocrates, accipi oportuit, vt eſt à nobis prænotatum, de vnius tantùm aut alterius periodi ſuppreſſione. Singulas enim percenſere ſuas ex ordine cuiuſque menſis moleſtias, eſt nunc authoris propoſitum. Ergo vſque antehac dictum ſit de ſymptomatis quæ ex maturis primis menſibus ſuppreſſis contingunt: conſequenter modò ea repetūtur in quæ (ἐν δὲ τοῖσι τεταρτοίοισι καὶ πεταρταίοισι) mulieres incurrere ſolent tribus exactis menſibus à ſuppreſſione, item & quæ mulieres perpeti conſueuerunt quartum iam ſuppreſſionis menſem agentes. Sanis mulieribus menſes effluunt ſingulis menſibus, ac ſi in corporibus earum peculiarem vim quiſque menſis habeat, lib. de partu ſeptim. apud Hippocratem. Non habet autem menſis vllam certè propriam. Itaque ὡς ἔχοντος Hippocrates dixit de induſtria, & quidem ſignificanter. Neque enim ille exiſtimauit quòd hæc menſtruæ purgationis viciſſitudo Naturæ ſortitò obtigerit: ſed potiùs quòd hunc recurſus ordinem per ſeptenarios, ipſamet in perpetuum ſumma eáque diuina prouidentia (vt adminiſtrantur vbique omnia ſemper diuinitus) eadem ſibi delegit inſtituítque. Naturæ enim hîc adhuc detenti ſeptis, non egredimur, ſed phyſica perpetuò conſectamur. Enimuero earum corpora plurimis affectionibus ſolent opprimi, quoties menſtrua minùs reſpondent eodem authore lib. περὶ γονῆς. Namque copia ſanguinis qui amplior trahebatur & citiùs quidem quàm in virilibus, mulierum corpora primùm oppleri, deinde opprimi antea ponebatur; tum etiam aliàs incaleſcere plus quàm virilia, ac dolore affici, & denique ægrotare, ex vnius tantùm menſis (vt dictum eſt) aut etiam alterius materiæ menſtrualis ſuppreſſione. Vbi autem tertius menſis appulit, ſi illius vtriuſque materiæ præcedentis non leuetur ac compenſetur per profluuium ſanguinis ſuppreſſio; quàm ſeditioſa tumultuoſáque mulierum vita futura ſit in poſterum, Hippocratis oratio ſequens demonſtrat. Hæc vniuerſa tamen nunquam cuiquam eueniant ſymptomata, ſi vtroque priori menſe ſanguinem ſuppreſſum ſuo ordine tertius aduentans primùm conturbet moueátque, & eum deinde ſecernat, vt ipſum tandem foras propulſet. Hoc enim verbum ἐξαγάγῃ Hippocrati ſonat. Quando ad rem præſentem plurimùm conferre poſſit, vt & ad conſequentem; quod huic conſentit ſcriptum Hippocratis, transferatur in hunc locum, ſi placet, ex lib. de puelli natura; fiat tamen priùs ſic Latina eius oratio. Quum (ait) agitatus ſecretúſque ſanguis foras *periodicè* non propellitur, ſed vtero clauſo retinetur, hic vtique ſanguine diutiùs immorante concaleſcit & reliquo corpori calorem immittit. Nonnunquam etiam in venas refundit ſanguinem, quo tunc illæ redundantes laborant, ac tumores inde etiam concitantur plerumque. Periculum eſt autem aliquando ne eo malo claudicent. Quinetiam ſæpe in veſicam decumbit & eam comprimit, (καὶ κλείνει, non κάμνει, vt cæteri quique legunt, hoc eſt, claudit, non autem adurit, veſicam, etſi hæc lectio & interpretatio alioqui tamen poſſit retineri) & inducit ſtillicidium vrinæ. Quandoque verò vterus ſanguine redundans in coxendicem iliúmve impingit, atque ſic quoque ciet dolorem. Deinde ſubiūgit, quæ etiā adſcribemus, quum futuram quoque diſputationem longè faciliorem reddant, & explanent Hippocratis ſententiam: Eſt & quum ſanguis

quinque mensibus aut sex in vtero perseuerans putrescit, & in pus conuertitur. Et id quidem nonnullæ (ait) per pudendum excernunt. Quibusdam verò phymati persimilis excitatur in inguine tumor, qui illic conuersus in pus, euacuatur. Aliísque pluribus sanè eiusmodi malis mulieres tentantur; quæ hoc loco (dicit idem) quid opus est recensere? Siquidem de ipsis (ait quoque) dicetur in libris de mulierum morbis. Sed enim vnde sum digressus, ait Hippocrates, reuertamur.

Πνῖξ τέ οἱ ἄλλοτε καὶ, &c. *Suffocatio*, &c.] Hic non est perpetuus explicationis modus Hippocratis, Caussas priùs proponere, vt inde scilicet effectus eluceant; morbi nempe prodeant & symptomata consequantur. Quinimo eius mos est ísque frequentior, ex signis & symptomatis comparentibus ad caussas transire & inquirere in eas, vt quadam artis coniectura eas ipse consectatus scilicet à posteriori, temere & sese referat deinde ad priora ratiocinando. Ex hypothesi (ἢν μὴ οἱ ἐξίῃ) attamen si menstrua non ferantur, quid indè sequitur? Respōsum hoc accipe lector, si placet, in vniuersum ab hoc authore. Quum mensibus singulis natura propellente cumulatior factus sanguis ad exitum commoueatur, si is exitu periodico prohibebitur, suscepto nempe ex instituto naturæ, ἀναΐσσει, resilit sursúmque refertur, quemadmodum scriptum legimus in fragmento de Virginalibus apud Hippocratem; ac pro varia conditione atque natura partiū in quas sanguis ipse refluit, aut quidem huius pertingit calor; varia in illis symptomata consurgunt & apparent, sed erratico fortasse quodam modo. Id enim est quod toties in Hippocratis oratione, ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, his verbis *aliàs aliásque* videmus repeti & declarari ab eo. De symptomatis autem eorúmque caussis nihil hoc loco, quandoquidem paulò pluribus de illis agetur postea. Satis nūc fuerit quatuor notasse quæ sibi annexa habet trimestris materiæ suppressio menstrualis. Nam qua arte quibúsque remediis profligari hæc debeant, postea explicabitur ab eodem Hippocrate. Cæterùm an suffocationem hoc loco intellexerit Hippocrates hystericam, iure dubitaretur; quum caussa nunc ponatur copia sanguinis exuperantiáque ex suppressione scilicet menstruorum, non autem sit horum putredo, vt nec pernicies quoque seminis, sicut solent cæteri aliàs comminisci iure, nisi simplicem arbitratemur oppressionem hoc loco intellexisse Hippocratem in hypothesi; quæ sit molesta nimirum instar suffocationis. Facti nempe sumus ipsi memores eorum quæ notauerat Hippocrates in fragmento de Virginalibus. Eius sunt verba, ὑπὸ δὲ τῆς περὶ τὴν καρδίην πιέξιος, ἀγχόνας κραίνουσιν. Vt non secus quàm virgunculæ præ oppressione partium quæ cordi adiacent, suffocasse se quædam laqueo visæ sint aliquando: ita tantopere sese opprimi mulieres nunc pariter persentiant ex consimili suppressione menstruorū, vt hinc sibi videatur præsens quoque periculum imminere suffocationis. Non sanè Galenus dissimiliter loquebatur de aëris æstu lib. 1. ad Glauconem, quum in eo calidiore & πνιγώδει, qui suo æstu suffocat, nō immorari suasit oportere. Hoc loco nunc pari de caussa ab æstu & calore sanguinis, imò etiam huius præsentia, scilicet per refluxum ad partes supernas, πνὶξ τέ οἱ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, suffocatio euenire nonnunquam potest. Namque priusquam sanguis suppressus putredinem concipiat, copia sola primùm molestus, quemadmodum & postea commentario secundo vterus mole sua præsentiáque oppressionem facit circa præcordia, ac infert speciem quandam suffocationis, depulsus scilicet ad partes supernas. Tādémque etiam nimiùm incalescens bilescit & errat, sícque inæqualiter dimotus horroris infert consequutionem, vt & febris, nempe per putredinem. Quam verò suppressus sanguis concitat tunc speciem febris, ex perdocto repetes (si placet) Galeni commentario ad secundam sent. 1. sect. lib. 6. Epid. Ne nimirum huc perplura cogantur. Quòd si ad posteriora hæc duo ἄσαι προσπίπτωσι, cibi accedant quoque fastidia, hinc probabilis coniectura enascetur de grauiditate, pro hac sententia Hippocratis: Ἢν γυναικὶ καθάρσιες μὴ πορεύωνται, &c. *in comment. ad aphor. 61. lib. 5. Hipp.* si mulieri cessent purgationes, nec febris nec rigor superueniat, & cibi fastidia incidant, iudica eam in vtero habere.

Καὶ ὀσφύος ἄλγημα] Sed vnde nunc lumborum exoriatur dolor? An quemadmodum longa eáque eruditta oratione Galenus demōstrauit, quòd hîc ad lumbos partem vicinam, vt aliàs deponit natura onus *Comment. ad aphor. 53. lib. 5.* suum ad alias partes corporis? Etenim hac ratione ὀδύνη ἔσαι ἢ ἐν τοῖσι στήθεσι, &c. aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua; hoc est hanc vel illam partem caussa præsente solet semper infestare dolor.

Ταῦτα πάσχει] Hæc quidem sunt quæ tertio suppressionis mense menstruorum iure mulieres perpeti possunt: sed quibus tamen plura inde sæpenumero eueniant, pro copia aut qualitate eorum quæ suppressa manent & ægrotantis natura.

SENTENTIA OCTAVA.

Ἐν δὲ τοῖσι τεταρταίοισιν, ἢν μὴ οἱ ἐξιόντα τοῖσί τε προτέροισιν ἔξοδον ποιήσῃ, καὶ τότε μὲν τρίτα πονήματα πάντα μᾶλλον πονήσει, καὶ μάλιστα ἐν τῷ χρόνῳ τῶν καταμηνίων· ἔπειτα ἧσσον.	1	*Cui autem quadrimestris mēstruorum suppreßio erit, nisi exeuntia mēstrua prioribus iter fecerint viámque foras, tunc trimestris etiam suppreßionis omnes molestiæ eam vrgebunt magis magísque, potißimùm verò quo consueuerunt tempore menstrua dimoueri: postea quidem minùs.*
Πολλάκις δὲ καὶ δοκέει ἄπονος εἶ).	2	*Ac sæpenumero omnis doloris etiam expers videtur.*

C

3 *Quinetiam & hæc quarto suppreßionis mense elucebunt.*

Ἔσται δ' ἐπὶ τοῖσι τεταρταίοισι καὶ τάδε τὰ σημεῖα.

4 *Vrinã reddet valde crassã aliàs aliásque: vẽter huiusce & durior & amplior sẽtietur quàm priùs: stridebit dentibus, cibum fastidiet, & inire somnum nõ poterit.*

Οὐρήσει τε πολὺ παχὺ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε· καὶ ἡ γαστὴρ αὐτῆς σκληρὴ ἔσται, καὶ μείζων ἢ τοπρόσθεν· καὶ βρύξει τοὺς ὀδόντας, καὶ ἀσιτήσει, καὶ ἀγρυπνήσει.

5 *Atque ista perpeti mulier solet, cui sunt quatuor menses menstrua suppressa: Ab his tamẽ cõualescit, si eius cura suscipitur.*

Τοιαῦτα πείσεται ἐπὶ τοῖσι τεταρταίοισι καταμηνίοισι· μελεδαινομένη δὲ καὶ ἐν τουτέοισιν ὑγιαίνει.

EXPLICATIO.

AEQVVM videtur & consentaneum rarioni quàm maximè, quando ex hypothesi ad sanguinis suppressi menstrualis copiam accessio quoque fit eius qui alioquin efflueret mense sequenti; vt præterquam quòd enumeratæ quorquot fuerant priori loco molestiæ, quæ modò in hypothesi superiore mulierem exercebant, eædem ipsæ nouis augeantur nunc quoque damnis ex suppressione menstruorum mensis alterius, hoc est consequentis. Hic autem nunc ordine suo quarrus est. Nónne effectus vulgò intendi solent, auctis eorum causis, ac pro ratione illis respondere? Quas quidem ob causas πονήματα πάντα μᾶλλον πονήσει, grauiùs tunc periodicè mulieres iure diuexabuntur, ac magis quàm aliàs laborabunt. Sic, si modò vobis molestum non sit, inter nos ratiocinabimur. Quibus in aliquem scopum cœpit natura semel vti periodis, si bene morara est & potens, iisdem insistit ipsa semper, hoc est pro viribus, siue quid ad se pertrahar quod est è re sua, siue excrementum, vt quid hostile, foras propellar. Sanguinem menstruum sola copia noxium esse posuimus & probauimus nostro commẽtariolo in libellum de Virginalibus cum Hippocr. Ergo hunc si fortè attẽtarit natura primùm per terniones septenarios, aur quidem quaterniones fotas propellere; iisdem periodis vtens pro viribus insisténsque molietur idem ipsa semper & eodem modo. Quæ quum ita sint, si quibusdã molestiis perpetuò mulier cruciabitur propter suppressionem menstruorum, an alienum iustè reputabitur, si recurrentibus frustra consequentibus periodis, tum deteriùs cum ea agetur? Quidquid enim ad excretionem commouet natura, ac citatum non excluditur, id oppressionem cuique facere consueuit, quemadmodum semper intelleximus ex Hippocr. doctrina. Quiuis igitur parum id admodum verisimiliter, aut nouilunio tribuat, aur plenilunio, vt solet vulgus; quod ab Hippocr. sententia dissider quàm longissimè. Quòd si addubitarit aliquis cur nunc μάλιστα ἐν τῷ χρόνῳ τῶν καταμηνίων, hęc porissimùm sæuiant periodo menstruorum recurrente, frustra tamen, quia natura non profundente; agnoscat ipse naturã tum demum aut quidem maximè pro incœpto moliri conarus suos. Quos quum gratia alicuius semel aggressa fuit, quòd eriam eodem eos ordine & pede pro virili parte semper prosequitur. Quapropter (ἐπὶ τὰ ἥσσω) tempore postea proximè sequenti id minùs facit, quamquam otiosa nunquam sit nec ferierur. Attamen eius tum cessat motionis periodus aggressióve. Sed hac definita tandem cur non ita acerbè, vt priùs, sæuiunt symptomata? Ratio, ni fallimur, est, quòd natura sui studiosa semper conseruatrix, vt aliàs quoque fœrus, inter istas periodos ab hoc secernendi propulsandíque munere volẽs cessar, etsi non desinat interea quasi gratia huius, si nihil conceptũ est, sanguinem conficere. Suas verò motiones esse statas finitásque ipsa voluit quidem & iusta de causa & summa cum ratione, vti aliquando demonstrauimus. Inter has periodicas igitur naturæ cõmotiones non tor nec ram acerbis discruciatur mulier laboribus ac molestiis. Quomodo? Nónne quia rum sanguis menstruus saltem per se copia tãtùm, ideóque & sola mole & oppressione molestus est? Præsertim autẽ si quietè mulier degat, sine immoderata scilicet corporis exetcitatione & animi ægritudine intemperanti? Si alterutro enim hoc modo mulier se gerat inremperanter, incurrat hæc quoque facilè in aliquam molestiam. Hac ratione (πολλάκις δὲ καὶ δοκέει ἄπονος εἶναι) & *sæpenumero* addidit, & *sine dolore* tantùm *videri*, non *esse*, scriptum reliquit Hippocrates Verùm enim verò nondum quomodo ἐξιόντα τοῖσι προτέροισιν ἔξοδον ποιέουσι, quæ menstrua consequenter ferunrur; prioribus, hoc est antea suppressis ex hypothesi, viam faciunt, est exposirum à nobis. An quia vt cibus piruirosus pituitam primùm auget, & eam deinde trudit; & biliosus bilem, initio starim lib. 4. περὶ νούσων apud Hippocratem: ita mẽstruus recẽns cumulatus sanguis veterem & coaceruatam proximè antehac materiam depellit menstualem? (Quæ hîc verò πρότερα, nuper προϋπάρχοντα appellabat) Si sanguis menstruus venis continetur, ac proïnde fluit trãsfluitque ipse totus prior cum posteriore, & permiscetur cum reliquo, vt de humoribus qui concluduntur vasis maioribus, opinabatur quondã Galenus, nónne iisdem rubis conrinetur vrerque & qui ante duos menses suppressus coaceruatur, & qui in vterum quoque modò confluxit suo scilicet periodico tẽpore, quasi foras effluxurus? Minimè verò. Quanquam enim cõmunicenr confluántque venæ omnes inter se mutuò, lib. de locis in homine apud Hippocrarem, quod natura formatrice eáque magistra effectum est; in omnibus tamen venis inest fibrarũ omne genus quibus familiarem & amicum sibi sanguinem alliciant teneántque, & alienum quoque à se propellant, quoad venrum sit ad maximè imbecilles. Si per duos menses aut plures facta nunc ponitur ita menstruorum suppressio, vt nihil omnino interea foras exciderit; non desiit tamen sanguinem in vterum tempori natura propulsare, pręsertim autem si sui compos

cap. 12. lib. 2. & cap. 7. lib. 1. de differ. febr.

& porens satis ipsa fuir; qnemadmodum intelligetur ex sequenribus. Quòd si ita est, vti est re vera, aliénúmne meritò videarur, si quæ ad expellendum sanguinem sola copia noxium natura excelluir, sufficiat hæc quoque ad prohibendum quò minùs is ad superna suum cursum reflectat? In hoc nimirum virtus etiam consistir partium supernarum. Nec sanè satis esse intelligas, quod nòn est amicum, pessùm dedisse; nisi & exiru ei negato, vis eadem obluctetur impediátque & omni quidem conaru, quò minùs eodem ipse sanguis cursum reflectat, vnde depulsus antè fuit. Has ob causas pnstea ex suppressione sanguinis menstrualis (γαστὴρ σκληρὴ ἔσται καὶ μείζων ἢ πρόσθεν) venter obduruisse dicetur & euasisse amplior quàm priùs. Eriámque certò quidem recordamur, quòd statim huiusce disputationis principio, bac eadem ratione quæ erant partes ventris & mammarum vicinæ, primùm ac maximè euacuabantur confertim, & consequutione quadam tamen, quódque cònfertim quoque vacuabarur καὶ τὸ ἄλλο σῶμα, & corpus reliqunm. In quadrimestri igitur menstruorum suppressione elucenr iure omnes molestiæ, quas trimestris sola illa per se quidem antea producebar ex hypotbesi. Nulláne præterea buic quoque quadtimestri attribuenrur propria?

Καὶ τάδε τὰ σημεῖα] Ad antè commemorata suppressionis prioris symptomata accedent & alia, vnde & bæc quoque peculiariter auctioris materiæ apparebunt signa certissima; quæ res nimirum significatas perpetuò arguant incuséntque. Si circumseptus ergo menstrualis bumor rerinebirur inferioribus locis, præ copia sanè primùm diffundetur per venulas communes quasi per cuniculns in partes viciniotes. Cuique Medico etiam rudiori notam spectatámque existimamus natiuam vteri sedem. Quidni in iis vterus habeatut, quæ apud Hippocratem τὰ περὶ τὴν κύστιν πονεῖ, hoc est, vesicæ partes circumiectę dicuntur cruciari dolore? De quorum omnium ferè aduersa valetudine hoc ab Hippocrate indicium certum statuitur, quòd tum in hypothesi sanguinem laborantes micturiant. Vide quid etiam aphor. 58. lib. 5. Amplius verò de iis postea. Est interpretarus tamen isthunc locum de instrumentis quæ vrinæ setuiunt, in comment. Galenus.

Comment. ad sentent. 24. comment. 3. in 6. Epidem.

aphor. 20. lib. 4.

Οὐρήσει τε πολὺ παχὺ, ac vrinam reddet multam, crassam] Addet non ita multò pòst, τότε τὸ οὖρον διουρέεται ἐρυθρόν. Vt non solùm valdè crassa vrina reddatut in hac suppressione menstruorum, sed & rubens; imò sæpe etiam nigra. An verò tum per emulgentes dictas refundatur, apud te penitiùs (lector) cogita & iudica. Verisimilia hæc enim magis videantur, quàm opinari id, vt viris, nũc accidere mulieribus communiter, à perturbatione seri scilicet quatuot humorũ qui venis cõtinentur; aut quidem à permixtione alterius, quàm sanguinis, materiæ, vt lentiotis cuiusdam pituitæ. Vanum quoque est suspicari vrinas hoc loco crassescere à critica perturbarione aut spiriru flatulento, quemadmodum vsuuenire aliquando consueuir in febribus acutis. Quòd si eadem menstruorum suppressionis ratio est quæ lochiorum, videto quid Epid. 6. de ea quæ apud frigidam decumbebat in Thaso. Cui si, vr erant nigræ, pro tenuibus effluxissent crassiusculę, vtique euasisset ea vitæ discrimen, in quod incurrit. Symptomatica verò ei successit euacuatio. Nouerat quandam Galenus in commentario, quæ à crassioris consistentiæ vrinarum profusione non mediocre sensit leuamen. Doctus Medicinæ professor Fuchsius testarur vrinas cruentas reddi mulieribus, quibus sunt suppressi menses. Atque aliquot ipsi vidimus quibus quum præmaturè nimis menses substitissent. per cettas periodos reddebant vrinas crassiores copiosas & quidem nigricantes. Veniebat id autem, credimus, à sanguinis cum vrina refusione & permixtione.

Comment. ad aphor. 75. lib. 4.

Καὶ ἡ γαστὴρ αὐτῆς σκληρὴ ἔσται καὶ] In hypothesi venter maior euasit & duriusculus. Quamquam verò huius vtriusqne symptomaris eadem sit causa, attamen propterea quòd quadrimestris materiæ copia venrer oppletus per suppressionem distenditur; in molem quoque assurgit ipse solito maiorem, indéque etiam euadit durior eodem modo, non contrà. Namque non quia durus, ideo fit maior. Imò etiam seipso aliàs aliis de causis dutior teddi queat sine insolenti mole ac magnitudine, vt in sequentibus explicabitur ab Hippocrate.

Καὶ βρύξει τοὺς ὀδόντας] Reliquit scriprum Hippocrates primo prognost. & in comm. suo Galenus, quid in febribus portendir stridor. Mulieribus hunc accidere nunc, fit verisimile, quòd commoueantur quodam conuulsionis modo musculi temporales, aut producta scilicet sursum materia menstruali, aut vapore potiùs sanguinis suppressi, qui caput oppleat. Sic igitur suscitatur conuulsio musculi tempotalis ab oppletione, quem dentium consequatur stridor.

Ἀσιτήσει, oblatos cibos refugiet] Etsi notatore Gortæo Doctore, voluerit Galenus τοὺς ἀσίτους in Hippocratis familia idem significare quod ἀποσίτους; quadrimestres nunc tamen crediderim non solùm laborate ciborum fastidio, vt sic tefugiant cibos oblatos: sed planè eas ἀσίτους esse, quasi sese contineant ab omni cibo, & vitam fetè in inedia degant, ita ipsæ opprimi videntur sibi. Ἀσιτεῖν ergo verbũ vsurpauit, vt quum minimùm cibi capiant, nibil ferè videantur assumere.

Comment. in aphor. 17. lib. 4.

At cur ἀγρυπνήσει, manebit mulier peruigil, vt noctes diésque ducat insomnes? Ne quis scilicet ductus muliebri consuetudine, somno diurno nocturnas vigilias hîc suspicetur iri pensatum, vt nos monebat Gal. comm. ad sent. 11. lib. 2. Prognost. Vigiliarum porrò causa sufficiens est refluus bumor calidus & ad superiora resiliens, quamquam alio modo & aliàs alia de causa. Vide comment. ad aphot. 3. lib. 3.

Μηχανωμένη δὲ] At quonam modo eam Medicina sanabit? Debellando pugnandóque accommodatis remediis aduersus causas. Varietatem enim curationis inducit omnino causarum diuersitas. De hac autem postea. Persanari verò sic affectam posse Hippocr. prædicat, facta eius collatione cum illa quæ petuenerit ad sextum mensem suppressionis menstruorum, quæ visa fuit prorsus Hippocrati ἀνίητος, curationi minùs opportuna, ob eas causas quæ suo loco explicabuntur postea.

SENTENTIA NONA.

1 *Nisi verò etiam quinto suppreßionis mense ipsi copiosa menstrua descendant,* fundantúrque foras, *vehementior accidet* ex symptomatis *labor.*

Καὶ ἐν τοῖσι πεμπταίοισιν, ἢν μή οἱ πουλλὰ τὰ ἐπιμήνια κατίῃ, καὶ ὁ πόνος ἰσχυρότερος προσπίπτει.

2 *Quòd si ad sextum vsque mensem* perdurarit ipsa suppressio, *iam persanari* mulier *non poterit.*

Ἐν δὲ τοῖσι ἑκταίοισιν ἤδη ἀνίητος ἔσται.

3 *Atque superioribus quidē signis,* hoc est symptomatis, *mulier grauius affligetur; deinde verò hæc quoque* eā exercebunt.

Καὶ κατὰ μὲν πρότερα σημεῖα μᾶλλον πονήσει· ἔπειτα δὲ ἐπ' αὐτοῖσι καὶ τάδε.

4 *Anxia erit, ac iactabit se quoquouersum, lipothymia correpta exanimabitur, & pituitam vomet, ac vehemens vrgebit sitis & inexplebilis, ventre incendio nimirum conflagrante ex redundantia sanguinis qui in vtero est.*

Ἀλύξει τε καὶ ῥίψει ἑωυτὴν ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ λειποθυμήσει, καὶ ἐμέσει φλέγμα, καὶ δίψα ἰσχυρή μιν λήψεται, ἅτε καιομένης τῆς κοιλίης ὑπὸ τῶν μητρέων ἐουσέων πληρέων αἵματος.

5 *Quinetiam attrectata offendetur, ac maximè ad imum ventrem: nec non etiam aliàs aliásque acutè febricitabit.*

Καὶ ψαυομένη ἀλγήσει, καὶ μάλιστα τὸ ἦτρον· καὶ πυρέξει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ὀξέως.

6 *Sed & sæpenumero vterus obmurmurabit, in eo nimirum & conturbato sanguine & oberrante.*

Καὶ βορβορύζουσιν αἱ μῆτραι ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, ἅτε τοῦ αἵματος ἐγκλονευμένου, καὶ διαχωρέοντος ἐν αὐτῇσι.

7 *Nec etiam (vti consueuit) aluus sese exonerabit, nec vesica vrinam effundet, & transcolabit, quòd ipsi conciderit vterus ad stomachum, qui neruosus est.*

Καὶ ἡ κοιλίη οὐ διαχωρήσει κατὰ τρόπον, οὔτε ἡ κύστις διηθήσει τὸ οὖρον, ἐπὴν οἱ αἱ μῆτραι προσπέσωσι πρὸς τὸν στόμαχον νευρώδεα ἐόντα.

8 *Quòd si pcidat vterus in aluū, spinæ dolorem adfert, atq; adeò toti dorso: Adde q ipsius lingua quasi refrænatur, & hāc tūc* mulier *habet obscurā cū deliquio animi.*

Καὶ ἢν ἐς τὴν κοιλίην ἐμβαλλώσιν, ἀλγέει τὴν ῥάχιν, καὶ τὸ νῶτον πᾶν· καὶ τὴν γλῶτταν αὐτῆς χαλινοῦται, καὶ ἀσαφῆ ταύτην ἔχει, καὶ λειποθυμίη.

9 *Præterea nonnullas vox deficit, vt & aliàs compungitur stomachus, vt etiam tandem bilis sæpenumero* vomitione *excludatur: ac concidit spiratio & offenditur, & anxia est mulier, & iactat se in omnem partem, & peruritur.*

Ἔστι δὲ ᾗσι καὶ ἀφωνίη, καὶ δάκνεται τὸν στόμαχον, καὶ ξανθὴ ἡ χολὴ ἐξέρπει· καὶ πνεῦμα προσπταίει, καὶ ἀλύει, καὶ ῥίπτει ἑωυτήν, καὶ ἐμπίπραται.

10 *Sin autem vterus suo reddatur loco, & vesica trahet ab vtero tenuem sanguinis portionem, atque tum vrina rubens effunditur, & omne corpus condolet, ac præsertim ceruix, & spina, & lumbi, & inguina.*

Ἐπὴν δὲ μεταστέωσι, καὶ εἰρύσει ἡ κύστις τὸ λεπτὸν τοῦ αἵματος τοῦ ἀπὸ τῶν μητρέων, τότε τὸ οὖρον διουρέεται ἐρυθρόν, καὶ πονέει μὲν τὸ ἄλλο σῶμα, μάλιστα δὲ τὸν τράχηλον, καὶ τὴν ῥάχιν, καὶ τὴν ὀσφύν, τούς τε βουβῶνας.

11 *Quò mulier quū venit, & venter attollitur, & crura tumescūt plus æquo, & tibiæ,*

Καὶ ἐς τοῦτο ἐλθούσῃ αὐτῇ ἥ τε γαστὴρ αἴρεται, καὶ τὰ σκέλεα ὑπὲρ τὸ χρεὼν οἰδίσκεται,

καὶ αἱ κνῆμαι, καὶ οἱ πόδες, καὶ ὁ θάνατος ἔπεστι.	*& pedes; & tunc in propinquo mors est.*
Καὶ περὶ μὲν ταύτης οὕτω τελευτᾷ ἐς 12	*Atque eum quidem exitũ habet mulier;*
ἓξ μῆνας τὰ ἐπιμήνια ἀδηλεύμενα.	*cui sex menses menstrua in occulto latent.*

EXPLICATIO.

SVPPRESSÆ menstrualis materię portionem iter affectare ad superiota, eiúsque ascensum tria nuper symptomata demonstrabant; dentibus stridere, cibum fastidire, & non posse inire somnum. Quibus mulier nunquam se expediat; sed contrà auctiora omnia in illa fiant, nisi eius ipsius materiæ confertim descensus fiat. Hoc enim significat, ἢν μὴ οἱ πολλὰ τὰ ἐπιμήνια κατίῃ, hoc est nisi liberè ac liberaliter conuerso impetu menstrua foras effundantur pet inferiora.

Καὶ ὁ πόνος, &c. vis & labor, &c.] Quas singuli suppressionis menses connexas molestias habent, hactenus ex ordine sigillatim Hippocrates recensuit. Quæ & quonam modo inrer se discrepabant, euidenter satis antea exposuit. Quarto tamen & quinto mensibus suppressionis commune annotari id potuit, quòd nunc saltem symptomata non augebaotur, etsi quinto mense acetbiora cum tatione fiebant. Si enim menstruorum materia spatium quadtimestre mansen't suppressa, & indixetit bellum ipsi naturæ, ac tumultus quarto mense concitan't feros & immanes; eadem si diutiùs, ad quintum scilicet vsque, coercebitur conclusis continenter vteri claustris, cut hoc ipso mense eadem ipsa quoque duriùs acerbiúsque symptomata non sæuient; æquali præsertim non solùm remanente, sed facta auctiore tonc menstruorum matetia? Sic enim ad trimestrem habebat sese nupet suppressio quadrimestris, io symptomatum scilicet collatione atque vehementia.

Πολλὰ τὰ] Cur menstrua notanter copiosa dixit, aduertite. Mensibus duobus postremis depelli volebat menstrualem materiam priori & loco & tempore cumulatam, & quidem sanguinis cumulo tunc posteriori, & sic foras protrudi. Hîc tem nunc aliter geri, animus non est Hippocratis. Et eruptionis modum is quidem subticuit: sed liberalem attamen postulat fore menstruorum fluxionem quinto mense, ne πόνος ἰσχυρότερος προσγένηται, quid augeatur, aut quò saltem omnium cuiusque suppressionis calamitatum vis declinetur vehementior.

Ἐν δὲ τῇσιν ἑκταίοισιν, at verò in sexto mense suppreßionis, &c.] De cacoëthia & maleficio semestris mẽstruorum suppressionis, accurata consideratione perdignus nnnc nobis occurrit hic locus. Mensis quartus suppressionis antea curationem recipiebat Hippocratis authoritate. Quod idem (vt credimns) de quinto Hippocrates quoque voluit intellectum. Videatut hoc saltem vetisimile, vt quemadmodum quintus medio loco ponitur & quidem sequitur ordine suo, & numetatur inter quartum sextúmque menses: sic mediæ & ancipitis cuiusdam ille futurus sit curationis, hoc est pro eius natura cum quo pluribus modis & conditionibus conueniet, eiusdem quoque magis particeps fiat. Quod sit dictum gratiâ exempli. Si mulieri menstrua supprimantur ad decimumquintum quinti mensis diem, menses tunc adhuc quidem ex arte & accommodatis remediis poterunt promoueti, modò damna mensis superioris vlla in te augmentum noo acceperint. At si ad sexti mensis tyrannidem proptiam propiùs iam suppressio quinti accesserit: tunc non secus quàm semesttis omoem euincet curam, atque vel exquisitissimam superabit hæc tum quintimestris menstruorum suppressio. Cur verò quæ euenit sexro mense medicinam potiùs non tecipiat nunc pro sententia Hippocratis? Id est sanè quod in controuersiam modò vocatut. Quod quidem vbi intentis quàm maximè (vt aiunt) oculis diu & acerrimè fui cõtemplatus, aliud causæ nihil reperio in Hippocratis doctrina quod dici possit, quàm vt quod apud eundem ipse notaui aliquando de dignitate dierum criticorum, hîc viribus apterur periodorum. Atque id quia breuiter nimis modò attigi, repetere integrum cuique erit ex libris de diebus criticis, & de crisibus, qui suot Galeni: itémque ex operibus eiusdem argumenti & inscriptionis Hippocratis. Videar is quoque quæ dixit Hippocrates initio ferè lib. 3. Progoostic*ω*n, & quæ in commentario Galenus, potissimùm verò in sentent. 7. Illic enim quæ ratio dierum statuitur in continuis, in iis quæ intermittunt eadem esse competietur omnino periodorum & circuituum. Imò verò quæcunque in iis sunt quæ dierum numero mouentur & fiunt, eadem insunt in iis quæ interuallis menstruis petficiuntut, iuxta proportionem, authore Hippocrate lib. de partu septimestri. Eodémque loco, in singulis quibusque temporibus designatis, sunt quæ confette queant nonnulla, alia quæ valde obesse tantùm. Si septimus inter dies criticos non numero, sed præstantia, viribus & dignitate primas tenet, quòd omnibus dierum ctiticorum dotatus notis, iudicet multos & perfectè ac sine peticulo vehementi: atque ea de causa sæpenumero venerit in mentem Galeno, vt scitè septimi naturam regi conferendam putaret; quis contrà, sextum diem comparandum inhumanis & crudelissimis tyranni moribus non censeat, qui ex aduerso ferè natura pugnat cum consequenti septimo; quíque tantò deterior est maligniórque, quantò iudicet pauciores; & qui quos verterit quartus dies in statum peiorem, etiam eosdem ipse interimat? Quòd si quem quartus fortassis dies valetudini restituerit aliquantò firmiori, eúmque sextus postea exceperit & iudicarit; vlla vix oratiooe potest explicari (ait) quanta id cum perturbatione, quanto cum pericolo metúque perficiat, perfidia, & infidelitate. Id quoque in die sexto inest sceleris, quòd si ægrotationem quandam edomarit, non quia imperfectè solùm iudicarit, sed quia parum fideliter; longè certiùs sit tecursurum malum, tantóque sæuiat per se magis acerbè. Itaque cùm spatiis omnibus menstruis auctiora facta siot sempet hactenus damna supptessionis, eadem isthæc deteriora euadent omnia sexto mense, quæ adeò tenaciter priùs hætebaot; vt quantumuis accutata artificiosáque in posterum

cap. 4. lib. 1. de dieb. critic.

curatio adhibeatur, eam non admittant vnquam tamen; nec postea denuo possint ex consuetudine pristinum capessere cursum, nec recipere. Ex epidem. sexto aliquot in hunc locum possent proferri historiæ, quibus fidem faciamus, ex suppressione menstruorum diuturniore mulieres tandem interimi. Abderis, quæ sanctissima Democriti patria fuit & clementissima, itémque in Thaso, quum omnem ex aliorum etiam Medicorum sententia consilióque operam adhibuisset Hippocrates, vt suum cursum menses reciperent, attentatum id frustra fuit ab eo & coæqualibus.

epist.17.ad Damagetum.

Sed quia, an huiusmodi calamitas acciderit potiùs sexto suppressionis mense quàm alio, statui certum nihil potest, nec designarum quicquam eo loco animaduertimus; inde vix alius fructus percipi queat, quàm consuetæ purgationis menstruorum interruprionem mulieribus esse maximè perniciosam & quàm periculosissimam. Quod non minùs pertinet, ni fallimur, ad rem; præsertim verò si illa diuturnior paulo erit.

Ην μὴ οἱ πουλλὰ] Cur verò quinto mense multa menstrua oporteat descendere: aut cur tum alioqui vis inferatur maior mulieribus, apud te, si placet, quum sit facile, perpendito. Possis quoque ex antedictorum lectione sine negotio consequi, cur temporis superioris calamitatibus mulier magis excrucietur sexto mense. Æquum enim (vt priùs) est, aucta cumulatáque per diuturnam suppressionem menstruali materia præter naturam, vt ex vitio in ea iamdudum concepto diuturniori, quæ enascuntur inde symptomata, ingrauescant augeantúrque pro ratione. Dicendum porrò erit de reliquis.

Αλύξῃ] Est cum viris commune symptoma anxietas mulieribus, vt & alia consequentia quæque. Sed nunquam illa viros inuadat, quin paribus de causis opprimere mulierculas quoque queat. Enimuero nunc quæ illius causa subest, mulierum naturæ propria est & peculiaris. Siquidem sit ex iis qui ab vtero morbi contingant vulgò. Vide aphor.57.lib.5.& ad ipsum quoque comment. Galeni. Hîc enim quæ symptomata recensentur, omnia causas ab vtero ducunt. Dictum sit tamen obiter, dixisse hoc loco ἀλύξῃ, Hippocrati non fuisse satis; nisi & vt suæ mentis interpres, καὶ ῥίψῃ ἑωυτὴν ipse addidisset. Huius verò loci meminit Galenus etiam in exegesi dictionum Hippocratis, sub dictione ἀλύξῃ. Nam dictum est similiter (ait) ῥιπτάζεται. Deinde, οὕτως δ᾽ καὶ τὸ ἀλύξῃ ἐπὶ μέλλοντος εἴρηται, vt intelligi inde possit, hæc verba fecisse de hoc futuro Galenum. Anxietatis autem causas in re simili repetiit Hippocrates, ὑπὸ τῆς κακίης τοῦ αἵματος, à vitio sanguinis. Vbi suspicio quædam est ad animum retulisse. Emigrat tamen ab altero ad alterum sæpe causa illius. Opprimuntur in hac iactatione viscera à copia sanguinis suppressi & calidioris. Verba enim Hippocratis sunt, ὑπὸ τῶν μητρέων ἐουσέων πληρέων αἵματος, quibus significatur quòd vterus oppletur copia sanguinis præter naturam. E quo tanquam ex quodam fonte, si ad cor (ἀναΐσσει) resiliat aliquid sanguinis, vt est ipse loquutus de virgunculis primimenstruis, nunc quod dixit idem ipse λιποθυμήσει, illic ἐμωρώθη ἡ καρδίη, & exanimabitur & infatuabitur. De cordis autem fatuitate diximus in illius de Virginalibus fragmenti commentariolis. Nunc ergo similiter vterum oppleri posuimus materia menstruali, è quo quasi è foco (illic enim incaluisse etiam hypothesis est) si vapor quidam ad ventriculum deferatur, ἐμέσει φλέγμα, stomachum mouebit: vnde reddetur primùm quidem pituita, qua nunquam non natat ipse; sed tandem etiam, vt ad sequendum ipsa paratior est suapte natura, si eodem effundatur bilis, in fundum scilicet ventris, δίψα ἰσχυρὴ μιν λήψεται, siti quasi mulier enecabitur. Quanquam si vapor ad pulmones feratur, sitim quoque cieat inexplebilem. Quoquòuersum namque sanguinis calorem verti, imò etiam copiam, consentiet is facilè, qui ad Hippocratis attenderit doctrinam descriptam libro de puelli natura. Incendium hîc quoque tamen eiúsque focum notauit sequenti oratione, ἀπὸ καιομένης τῆς κοιλίης ὑπὸ τῶν μητρέων: vt & sanguinis copiam, ἐουσέων πληρέων αἵματος. Superiorum enim quotquot sunt symptomatum omnis causa alteri duorum tribuenda videtur: Exuperantiæ nempe sanguinis suppressi, aut inde concitato calori præter naturam, cuius ratione, perfusione, & acrimonia ex hypothesi non ita pridem mulieres viris calidiores reputabantur.

initio cõment. superioris.

Καὶ ψαυομένη ἀλγήσει, *alterius tactu offendetur*] Inter commemoratas nuper molestias mensis quarti, durities ventris recensebatur & eius moles insolens & longè solito amplior: vt tum tumeret iis venter, quasi vtero gerentibus, aut quidem correptis hydrope. Nónne hæc meritò quoque cadant vniuersa in eas, quibus semestris materia manet suppressa ex hypothesi? Ad explorandum verò nunquid iis in partibus insolens aliquid deprehendatur, si quando manum Medici etiam molliter admoueant, minùs sanè toleranter ferunt, hîc adeò plena sunt omnia doloris. Præsertim autem sentitur is in hypogastrio, quod dixerunt ἦτρον Græci, imam partem ventris, quæ iliis definitur vtrisque, pube, & vmbilico, vbi qui intus est, perpetuò iacet vterus in occulto natura duce. Huius autem meminisse semper oportet, quum siquidem quoties inquiret ipse in pathemata vteri, toties ferè dictionem ἦτρον vsurpabit, aut quidem frequenter.

Καὶ πυρέξει ὀξέως] Quomodo autem & quando inde febris fiat acuta, dictum quoque est antea: Ne nimitum singula vbique repetantur.

Καὶ βορβορύξουσιν αἱ μῆτραι, *sed & obmurmurabit vterus*] Hîc & aliud symptoma est molestiáque quæ malè possit habere mulieres mense suppressionis sexto. Atque nunc non secus quàm antea, extra vterum iis in sedibus suppressio menstruorum sui dedit signa, ad quas perniciosa vis sanguinis pertinebat, aut eius quidem calor aut vapor: ita nunc vteri septis ac partibus ei vicinis si tot menses suppressa menstrualis coercebitur materia; ibidem concalescens aliquando supra modum, tandem viam anquirens foras per se dimouetur; aut quidem ad expulsionem vi excretrice naturæ solicitata. Quia autem substantia illius humida crassáque in spatio cietur, locóque mouetur vnà cum aere ac spiritu ibi circumcluso, inde strepitus fortasse obaudiatur murmúrve: non tam humore tamen in flatus dissipato, quàm dimoto

conturbatóque

conturbatóque sanguine, eóque meante & remeante menstruo, ac etiam fluctuante in omnem partem. Sequens verò in oratione quæ descripta ætiologia est, confirmabit nostram expositionem. Αn (ait) τὸ αἷμα ἐς εἰλεῦσι ... Vbi dictione εἰλεύμενον vim expultricem connotauit naturæ Hippocrates, quemadmodum per ἐξαχωρέοντας peculiare robur caloris. Siquidem quoties humidum concalescens feruescit, attollatur & spatium amplius aliquanto quærat. Id quod vix sine murmure eueniat, præsertim autem si quando vim habebit expultricem naturæ connexam. Cæterùm quòd apud Hippocratem notabat Budęus ὑποχόνδρια βορβορύζοντα dici de murmurãtibus crepitantibúsue intestinis, hîc quoque ad vteros accommodari posse obseruandum. Vtrobique nempe hac vsurpatum ratione, quòd sonus obaudiatur quidam ei persimilis strepitúsque, quem edunt qui per cœnum (qui quidem βόρβορος Græcis dictus fuit) incedunt, siue equitent illi quidem, siue suis pedibus cœnum exagitent, siue etiam ambulando ipsum conculcent.

Καὶ οἱ κοιλίη ἡ ἐξαχωρῆσαι κατὰ τρόπον, nec verò vt consueuit aluus, &c.] Si quis hoc loco κοιλίην dictam opinetur Hippocrati eam omnem partem quæ post ventriculum sequitur versus inferiora, hoc est quæ sex vulgò intestina cum annexis & circumpositis numerantur: quemadmodum stomachum eam quoque partem appellari quæ cibi ac potionis est in nobis receptaculum; si quis (inquam) id credit, an longè erret, diu priùs ei cogitandum. Quod eò sit dictum, quò multùm apud se perpendat vnusquisque, an hoc loco stomachum ad vesicæ ceruicem referri sit necesse. Namque hoc pacto vix queat satis esse huic impedimento vtrique adscripta ratio in Hippocratis oratione. Neque nimirum (ait) aluus, neque vesica excernẽdi seruabit cõsuetudinem, quia vterus ad stomachum vesicæ procubuerit. Etsi enim suppressionis vrinæ ratio potior statuatur, & sufficiens, & verisimilis; attamen non fuerit satis dixisse, aluum pro more suo non ferri (propterea quòd comprimit vterus vesicæ ceruicem in hypothesi, & impingit in eam) nisi eodem modo intestinum rectum ita stringat vterus arctè, vt id ipsum ab officio auocet & impediat valde. Quin potiùs fuit (ni fallimur) Hippocratis sententia sic vterum ex septimestri suppressione vastè nimis tumentem dilatari, vt ipse sua tumoris immensitate & ad superiora expandatur ipsáque contingat, & ad imam infernámque partem ventris pertineat. Hoc modo si intumescat vterus tantopere, quomodo hæc exotiantur symptomata, non erit arduum cogitare. Nec debet etiam mirum videri, si decedet tunc aluus à sua deiiciendi frequentia; nec si vrinam vesica non profundet pro instituto. Quinimo Hippocrates videri possit attentus ad stomachi modum texturæ, loquutus sic eiusce tãtionem dedisse, προσπέσωσι πρὸς τὸν στόμαχον νευρώδεα ἐόντα. Nerosus ipse est (inquam) ex ea quam cum neruis habet similitudine atque substantia. Siquidem distentionis, vt & contractionis, est stomachus ipse particeps. Eiusdémque prorsus est naturæ vesica vtraque, & vterus, vt & in viro penis, authore Galeno in Epidemiis. Quemadmodum igitur esculentis potulentísque stomachus oppletur & ingluuie distenditur iis etiam qui valetudine bona perfruuntur, atque eo tũc modo maius ipse spatium capit occupatque: sic idem ipse dum compressus constringitur subsiditque inanis, facilè tunc quoque vtero cedit tumenti scilicet malè affecto, & in inusitatæ magnitudinis molem assurgenti, vt est expressum antea ex hypothesi. Valde dubium nunc est igitur, an ideo existimare hîc oporteat non reddi vrinam pro consuetudine, quòd impegerit vterus in stomachum, hoc est, ceruicem vesicæ. (Quanquam quæri etiam queat, an descensus etiam ad ceruicem fuimetipsius referri hîc intelligi possit) Potiùs namq; vterus præter modum tumescens totam vesicam comprimat (Inde enim quæ vtero gerunt, sæpiuscule etiam coactæ meiunt) quàm eiusdem ceruicem tantùm. Nec verò etiam aluum desciuisse necesse videri queat ab excernendi modo, cui dudum antea consueuerit, eadem ipsa ratione. Sed causæ illius vtriusque suspicio hæc quædam esse possit, éaque fortasse verisimilis, quòd quum ventriculus cibi receptaculum atq; potionis pro more non excipiat, quando non etiam appetat (Siquidem ad eum vteri solito maior, vnde ipse etiam comprimatur, pertineat moles) aut excepta non retineat diu, quoniam quæ assumpsit, vomitione reddit; consentaneum est omnino, vt pauca vtriusque eorum excrementa supersint, quæ suo tempore, vt antea, reddantur per sedes infernas. Ideóque ἡ κοιλίη οὐ ἐξαχωρήσει κατὰ τρόπον, οὔτε ἡ κύστις δινήσει τὸ οὖρον. Intermissum verò vtriusque excrementi modum defectu penuriáque vehiculi humidioris ab vteri incendio conflagrantis, absumpri suspicabamur; sed suppressionis causas reddidit Hippocrates in oratione, vti notauimus.

Καὶ ἢν ἐς τὴν κοιλίην ἐμβάλωσιν, ἀλγεῖ] Meritò hîc pluribus quærendum esset, cur nam si in ventrem vterus impingat, spinam (non, vt ille alter, medullam spinæ, quæ est indolens sensúsque expers) dolor occupet totúmque adeò dorsum, vt est in hypothesi. An quia lumbis partibúsque vicinis & circumiectis per membranas vterus ligatur strictissimè, quæ ipsimet sunt vtero, ac spinæ, totique tergo communes & continuæ? Cur enim debet alienum videri, si calescente præter naturam vtero per eas vnà cum calore obrepit dolor ad partes superinas? Has verò per hæc verba νῶτον πᾶν, totius scilicet dorsi nomine voluit complecti Hippocrates. Ἀλγέειν (inquam) doloris plena esse, éaque omnia summa intelligas ex sequentibus. Namque quum suapte natura sit loquax omnis mulier, & ἀχάλινος indomita frenóque carens, vehementia doloris partium modò expositarum, tanquam iniecto freno, lingua coercetur eius inhibetúrque. Mutata igitur eius conditione natiua, reddetur minùs loquax, auctóque tandem eo dolore ita eius oratio summissa fiet, vt nõ secus quàm in tenebris quoddam corpus collocatum non sit integrũ facilè intueri: ita eius quoq; obscura reddatur ratio, vt nec ipsa possit eam proferre, nec ab alijs percipi nec intelligi. Nempe quia quæ priùs obloquutio articulata erat, vox modò minùs distincta fiat præ doloris cruciatu sæuo. Itaque attentus ad singula doloris momenta Hippocrates, sic incrementa cruciatus gradatim persequitur, vt eius symptomata in ea parte quam quiuis etiam (nedum mulier natura loquax) habet expeditissimam, dolore sursum per spinam repente, eluceant vniuersa. Pit infre-

comment. in sentent. 2. sect. 1. lib. 6. Epid.

quens primùm mulieris ſermo in hypotheſi præter naturam : deinde obſcura redditur indiſtinctáque illius oratio. Acerbiórque poſtea ſactus longè dolor mulierem in deliquium animi tandem præcipitat. Deteriori ſunt ſiquidem conditione, etiámque peſſimo tunc ſunt mulieres loco, vbi & à natura procul abſunt, vt quæ vi quadam coactæ recedunt à fandi, nedum loquendi & garriendi inani conſuetudine. Cæterùm quemadmodum obſeruauimus inter legendũ linguas vſurpari Latinè pro obloquutionibus & hominum ſermone; ita hoc etiam loco (ni fallimur) Græcè apud Hippocratem. Porrò quam ſæuitia doloris in animi deliquium præcipitat, eam vox inde deficit : vnde apud eundem ſequitur, ἔτι δὲ ἤει καὶ ἀφωνίη, καὶ δάκνεται τὸ στόμαχον, καὶ, &c. Quæ ſæuit ſebris ſummopere, hæc ferè duo habet connexa ſemper, vt quemadmodum iſta, coaceruatione primùm, deinde & putredine ſuſcitatur humoris; ſic humorem ipſa mutuò creet calidum & bilioſum. Vtero tumeſcente diſtentóque oppreſſa mulier antea acutè ſebricitabat. Nunc excrementa ſebris ſequuntur nutum caloris ad ſuperiora, obſeratis nimirum per compreſſionem (.vti explicatum antea eſt) inferioribus ſpiraculis ab vteri tumore. Quibus de cauſis vbi concaleſcens bilioſus humor ad ſtomachum appulit, ipſum compungit & mordet. Commorſus autem ſtomachus vellicatúſque, vomitione foras excludir iſtum humorem morbificum, vt antea pituitam alia de cauſa. Nam non ita pridem dicebat ἐμέει φλέγμα. Deinde ſequitur καὶ πνεῦμα περιστέλλει, liberè ſpirandi ſacultas eripitur, ſcilicet ad partes ſupernas appulſu pernicioſi ſpiritus aut humoris, nullis etiam præcurrentibus aliis ſymptomatis ante huius offenſam. Diuerſa namque hîc ſymptomata conſurgunt pro vario corrupti ſanguinis & ab eo elati vaporis motu; aut pro varietate quidem partium, in quas depulſus alteruter eorum conſueſcet facere impetum. Cur verò (δύῃ) anxiæ ſint mulieres, nec ſuo ſe diu loco queant continere, cur etiam ardeant, ei erit expoſitu facile, qui quæ notauimus ſuprà meminerit.

Ἐπ' ἣν δὲ μεταστῶσι ἢ εἰρύσῃ ἢ &c.] Viderit lector, an Caluus interpres aptiùs καταστῶσι legerit; quaſi ſuo cõſiſtat loco ipſe vterus ex hypotheſi. Nam modò peſſum ire, modò ferri ſurſum antea ponebatur. Statim attamen exponetur aliter. Semeſtris menſtruorum ſuppreſſio fidem facit copiam ſanguinis in partibus vtero vicinis non deſiderari. Ideóque & quòd eas faciat vterus ſui oneris participes, nobis fit veriſimile : (hoc enim dictabat lex viciniæ ſtatim initio huius libri) præſertim autem ſi loci capaces erunt & ampli pro ratione, vt ratio quoque iubet naturalis. Quod ſanè quoſdam induxit vt credant per διαπήδησιν nunc ſanguinem allici ad veſicam. Eorum ſuſpicio queat augeri, quòd τὸ λεπτὸν τοῦ αἵματος, tenuitatem ſanguinis, expreſſerit ipſe notanter. Atque re vera quæ tenuis portio eſt in ſanguine, teſte Galeno, in diapedeſi ſoler effundi, lib. de ſympt. cauſis. Fortaſſis illa tamen diſſentit ab Hippocratis mente interpretatio. Atque hæc modò de verbo μεταστῶσι per nos expectabatur interpretatio. Primùm quòd καταστῶσι reponendum eſſet cum Caluo. Deinde ſic exponendum videbatur, vt permanente menſtruorum ſuppreſſione hypothetica, menſtruus ille refunderetur ſanguis incaleſcens ſemper, in venas ſcilicet ſuperiores; vnde qui modò tumebat vterus in hypotheſi, quaſi ſubſidat vnà cum ventre, atque eo modo reſtituatur ipſe ſibi, quod eſt καταστῆναι : Deinde etiam ex iis locis cum libertate referatur, ſaltem ſanguinis portio tenuis iámque iuſtè rubens, per emulgentes. Quum enim ſimul cõmixta iiſdem tubis cõtineantur, vix in hoc incendio & tanta plethora, ſanguinis ſerum ad veſicam trahatur, eius non infectum ſaltem tinctura. Ideóque τότε τὸ οὖρον διουρέεται ἐρυθρόν, tunc ſunditur vrina rubens. Quid ni etiam, vt mox Hippocrates ipſemet poſtea, eadem de cauſa ſanguis tranſcolabitur?

Cic.epiſt.2 ad Varron.lib.9.

còm.3.in lib. περὶ ἀγμῶν, vt & Gorr. in ſuis definit.

Καὶ πονέει μὲν τὸ ὅλον σῶμα] At cur totum corpus dolor opprimit? An quia, quemadmodum dictum ab eo fuit initio commentationis huius, incaluit primùm menſtruus ille ſanguis præter modum, vnde etiam poſtea bileſcit, tandémque reſuſus in vniuerſum corporis habitum, hac ratione pungit & mordet, vnde conſequitur dolor? Quam porrò rationem ſuprà reddidimus ſpinæ dolentis & dorſi totius, ſit hîc eadem (volumus) lumborum atque ceruicis. Inguina verò, venter, crura, etiámque tibiæ, pedes quoque extremi intumeſcent atque dolebunt, in hos per ipſa ſcilicet diffuſo ſanguine, qui & nimius eſt, & quidem incaluit præter naturæ conſuetudinem, quemadmodum copioſè diximus ſuprà.

Καὶ ὁ θάνατος ἔπεστι, *periculum vitæ præſens eſt*] Notæ ſymptomatum luxerunt hactenus, quæ & ſanguinis calorem ſolent concomitari & tenuitatem. Nunc tanquam diſcretis partibus menſtrualis materiæ, atque euolantibus illis priùs & impetu ſuo diffluentibus ſurſum, vt dictũ eſt, leuioribus; vt ſunt grauiora quę ſuperſunt reliqua craſſáq; magis, paulatim illabuntur in partes inſernas momẽto ſuo. Non infra inguina quidem priùs ferebatur humor, vt nec ventris tumor pertinebat vltrà : ſed materia menſtrualis circumſepta inferioribus iis tanquam cancellis, quanquam ingraueſcens adbuc continebatur. At auctior poſtea cumulatáque magis, & per crura & per tibias, earundem partium vi labeſactæ retentrice, (quando repletionis, ideóque & oppreſſionis ſumma omnia ſunt) ad pedes ea ipſa materia repit extremos & pedetentim illabitur, non relicto mali ſoco priore, nec imminutis ſuperioribus moleſtiis. Vnde natiuus partium ſingularum corporis totius calor, cuius integritate & liberalitate ſeruatur vita & protrahitur longiſſimè, ſuffocatus tandem vbique extinguitur. Sic ſanè vt plurimùm cum morte tum potiùs vitæ fit commutatio, quoties ad ſextum menſem menſtrua delituerunt, vt antè poſitum fuit ex hypotheſi.

SENTENTIA DECIMA.

Sed & hæc etiam accidunt.	Γίνεται δὲ καὶ ταῦτα.
Sũt nimirum aliæ quibus quum bime-	Ἔστιν ᾗσι τῶν γυναικῶν ἐπὴν δίμη-

να ᾖ τὰ

να ἢ τὰ καταμήνια ἐν τῇσι μήτρῃσι πολλὰ ἐόντα, ἔρχεται ἐς πλεύμονα· καὶ ἐπὴν ἀπολειφθῇ, πάσχει πάντα ἅπερ ἐν φθινάδι εἴρηται· καὶ οὐχ οἵη τέ ἐστι περιεῖναι.

stris materia menstrualis multa in vtero sit & cumuletur, repit ad pulmonem: quò cùm se receperit, in easdem illæ incurrunt molestias, quæ in tabe explicatæ sunt: Nec verò fieri potest vt hinc euadant.

3 Γίνεται δὲ καὶ τάδε.

Sed & hæc quoque accidunt.

4 Ἔστιν ᾗσι διάπυα γίνονται τὰ ἐπιμήνια χρονίσαντα, ἐπὴν γένηται δίμηνα ἢ τρίμηνα.

Sunt quibus purulenta ex diuturniori mora mēstrua reddūtur, exactis nēpe duobus tribúsve mensibus à suppressione.

5 Τοῦτο δὲ μάλιστα γίνεται, ἢν ξυγκαῇ ὑπὸ τοῦ πυρός.

Quod accidit potissimum, si febris æstu menstrua incanduerint.

6 Σημεῖα δέ ἐστιν, ἢν διάπυα ᾖ. ὀδύναι γὰρ ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ ἦτρον ἰσχυραὶ, καὶ σφύξιες· καὶ ψαυομένη οὐκ ἀνέχεται.

Suppurati autem hæc sunt argumenta: nimirum quòd infimum ventrem acerbus occupet dolor, ac in eum vehemens pulsatio cadat: quòd etiam mulier admotam alterius manum non sustineat.

7 Καὶ ἢν μέλλῃ βελτιόνως ἔχειν, ῥήγνυται αὐτῇ τὰ ἐπιμήνια κατὰ τὸ αἰδοῖον, καὶ χωρεῖ πύον καὶ αἷμα.

Quòd si meliùs habitura sit, menstrua illi cumulatè erumpant necesse est per sinū pudoris, atq; tū secedat pus, etiāq; sanguis.

8 Ὀζόμενον δὲ χωρεῖ ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ, ἢ ὀκτὼ, ἢ ἐννέα.

Secedit autem quod est fœdi odoris per septem, aut octo, aut nouem dies.

9 Ἐν δὲ τῷ πρὶν χρόνῳ πονέεται, ὡς εἴρηται ἔμπροσθεν.

Antea verò omnes molestias patitur, de quibus modò dictum est.

10 Ἐπὴν δὲ ἀποκαθαρθῇ, ἄριστον μὲν, ἢν μὴ γένοιτο ἕλκεα.

Vbi autem sic expurgata fuerit, perbellè quidem cum ea agetur, si vlcera inde non enascantur.

11 Ἢν δὲ ὑπολείπηται ἕλκεα, πλείονος δεήσει θεραπείης, ὅκως τὰ ἕλκεα μὴ μυδήσῃ, καὶ κάκοδμα γίνηται.

Quòd si tamen vlcera relinquantur, accuratiore indigebit mulier curatione, ne vlcera putrescenti stillent humore, & grauioris odoris fiant.

12 Ἄφορος δὲ ἔσται, καὶ ἢν ῥαΐσῃ, ἢν μεγάλα ᾖ τὰ ἕλκεα γενόμενα ἐν τῇσι μήτρῃσιν.

Nunquam tamen vtero gestabit, etiamsi meliùs illi esse videbitur, si vlcera magna enata fuerint in vtero.

13 Ἢν δὲ μή οἱ τὰ κατὰ τὸ αἰδοῖον χωρήσῃ, τὰ ἐπιμήνια διάπυα γενόμενα ἐς τὰ ὑπὲρ τοῦ βουβῶνος ξυμβήσεται κατὰ τὴν λαπάρην ῥαγῆναι ἄτερ φύματος, ἅτε τοῦ πύου διαρραγέντος, καὶ κείνῃ χωρήσει πυώδεα ὀδμαλέα.

Quòd si ista mulieri non abeant per sinum pudoris, vbi purulenta menstrua euaserint, futurum est vt ad partes inguine paulo superiores cumulatè vacuentur, per mollem scilicet ventris partem sine tuberculo, profluente nimirum isthac confertim & euacuato pure: atque per eam viam purulenta fundentur grauis odoris.

14 Καὶ ἢν τοῦτο γένηται, οὐ περιγίνεται ἡ γυνή.

Quod quando accidit, ægrè admodum mulier manet superstes.

15 Ἢν δὲ καὶ περιγένηται, ἀεὶ ἄφορος ἔσται.

Sin autem etiam euaserit, ei perpetuā comitem adiunget se sterilitas.

Hac enim parte menstruis via fit foras in reliquum tempus vitæ.	16	Ταύτῃ γὰρ οἱ δὲ λοιπὸν ἡ ὁδὸς τῶν ἐπιμηνίοισιν ἔξω.
Adde quòd os vteri in eam partem diuertit.	17	Τὸ γὰρ σόμα τῶν μητρέων πρὸς τοῦτο δὲ χωρίον προσπέπτωκε.

EXPLICATIO.

REGRESSIO est ad eam quam initio proposuerat Hippocrates disputationem. Quum enim instituisset ipse eas molestias ordine recensere, in quas vulgò mulieres incurrũt, in quibus delitescunt tanquam in abdito menses præter natutam; atque à primi suppressionis mensis iniuriis trãsiisset ad eas quæ solent mulieres inuadere quibus iam menstrua ex hypothesi substiterint quatuor menses: nunc intermissum suum sermonem repetit & persequitur modo prædicto. Depulsa igitur ad vterum, duos ibi menses materia menstrualis stabuletur multa & liberalis (id enim iubet hypothesis Hippocratea) Quid tum? Aut in eo loco tantùm incandescat præter naturæ modum sanguis necesse tunc est, etiámque vt ipse putredinem concipiat, aut concoctus apponatur solidis animalis partibus ad nutritionem. Hoc enim physico dilemmate non ita pridem demonstrare ex Galeni doctrina nitebamur. Incalescens

cap. 5. lib. 2. de differ. febr.

sanguis recurrit sursum ad suum fontem, è quo in eam quoque partem facilè transeat quæ & eius erit capax (quum sit omnium ratissima corporis humani) & quæ calido perfruitur sanguine natura quoq; duce. Quod ratio physica etiam docet. Huius verò est conditionis pulmo, ad quem à corde arteriosa vena patet. Quidni ergo, si ad ipsum nõ solũmodo (ἔρχεται) veniens ista materia, sed illecta, ideóque (ἀπολαμφθῇ) grata acceptáque & impacta eos tumultus faciat, qui phthisicos solent opprimere? παρὰ πάντα ἄπερ ἐν φθινάδι εἴρηται. De his verò plura pluribus locis, vt lib. de glandulis & lib. de locis in homine, passimque dicta sunt ab Hippocrate: sed multò plurima, & cum diorismo quidem, lib. περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν.

At cur nam οὐχ οἷόν τε δεῖ περιεῖναι, ab illatis hisce iniuriis mulierculæ nequeunt manere superstites? Huius sanè eiusdem sententiæ ipse quoq; fuit secũdo προῤῥητικῶν; attamen & eadẽ oratione hoc vitæ discrimen virgunculis & mulieribus voluit esse commune. Græcus illius sermo huiusmodi ductus fuit de phthisicis: τῶν δὲ ὀλίγων ἥκιστα περιγίνονται αἵ τε παρθένοι καὶ αἱ γυναῖκες, ᾗσιν ἀπολήψει ἐπιμηνίων ἡ φθίσις γίνεται. Vt ex tabidis minimè virgines & mulieres conualescant, ipso authore, quibus est oborta tabes à menstruorum suppressione. Periculi alioquin tamen huius grauitatem euasuras quasdam mulieres hinc quoque sic consequenter didicimus, εἰ δὲ μέλλοι τις περιέσεσθαι τῶν παρθένων, ἢ τῶν γυναικῶν, τῶν τε ὀλίγων σημείων τῶν τε ἀγαθῶν δεῖ πολλὰ ἐπιγενέσθαι, καὶ τὰ ἐπιμήνια λαμπρῶς τε καὶ καθαρῶς ἐπιφαίνεσθαι, ἢ οὐδεμία ἐλπίς. Vt siue virgo, siue mulier periculum sit euasura, superuenire tum multa signa oporteat quæ consentanea sint, & quæ portendãt etiámque faciant sperabilem salutem. Sed & apertè menses appatere & copiosos, necesse quoque est in eundem scopum (καὶ καθαρῶς) & quidem tantisper dum puri profundantur: qui nimirum nihil in se alienum contineant, nihil nisi purum; & (ni nos fallit opinio) attamen exclusiuè. Liceat enim nunc

Hippocrates lib. de morbis acutis.

sic nobis, si placet, gratia disciplinæ & facilitatis. Nec hîc quidem dissimiliter quàm quum Hippocrates sanguinem aliàs suasit mittendum esse in pleuritide ad mutationem coloris. Non priùs enim vtrobique mittendi finis tum faciendus est, quàm ad melius facta commutatio appareat. Etsi hæc nostra à mente Galeni fortassis dissentiet interpretatio. Sed certæ salutis spes tum demum certa affulgebit, quum menses erumpent liberaliter, ac pro contaminatis laudabiles, & quasi floridi roseíque coloris comparebunt, nimirum sanguinis instar victimæ, quemadmodum magis apertè postea declarabitur. Vt verò quid certum de salute constitui cuiusquam possit aut morte, siue viri sint aut mulieres, siue etiam virgines; supputatorum etiámque phthisicorum vniuersa signa conferri inter se suasit eodem loco Hippocrates priùs oportere. Locum, si placet, consulite.

Γίνεται καὶ τάδε, *sed & hæc quoque huic eueniunt*] Incalescentis materiæ menstrualis suppressæ symptoma postremum phthisicis dicebatur ex illius in pulmonem scilicet impetu suborta. Nullum ne etiam (χρονίσαντα) ex illius eiusdem mora bimestri aut trimestri aliud enascetur?

Διάπυα γίνεται τὰ ἐπιμήνια] Isthæc sanè cunctando in locis, purulenta euadet. Antè verò integra incorruptáque tantisper ibi remansit, dum gubernaculis adhuc teneretur naturæ, & quidem sine dolore & omni molestia, præter eam quæ erat ab oppressione. Etsi verò etiam excrementum id assentiamur esse benignum, quum attamen illic permanere diutiùs nequeat, quale fuit ab initio; deuicto ex parte natiuo calore, succedente contrà pro viribus & adscititio tandem superante, quem ὑπὸ τοῦ πυρὸς significatum voluit Hippocrates, & corrumpatur necesse prorsus est, & vt mixto putrescat tertio modo quo-

cap. 7.

dam, cuius aliquando meminit perdoctè Galenus libro priore de diffet. febr. & comm. ad aphot. 47. lib. 2. & capit. 5. lib. 5. de simplicibus. Disquirere enim quanam ratione id modò fiat, huius non est loci in quo muliebria explicãdo potissimùm persequimur cum Hippocrate. Concurrere tamen eodem huius gratia calorem vtrumq; asseuerabũt Naturę interpretes, & materiam duplicis nũc quoq; naturæ. Vnde bonis cedat ægrotantis paupellæ rebus, si quæ εὐήθης materia inerit; copia & viribus tunc fortè alteri longè præcelluerit; vt vlcus nimirum inde, vti mox exponetur, non fiat. Ne quis autem sophista pro animi sui sententia aliquid hîc puri tantùm consimile intellectum opinetur, etiamque putredinem non propriè vsurpari, sed certo modo quodam; is sit, si voler, tertius putredinis modus Galeni, patiẽter quidem feremus. Attamen ad hęc etiam ipse attendat verba Hippocratis. Lib. ait de natura puelli: ἔστι δὲ ὁκόταν ἐγχρονίσῃ τὸ αἷμα μῆνας πέντε ἢ ἓξ ἐν τῇσι μήτρῃσι σαπὲν, πύος γίνεται, καὶ ἐνίοισι κατὰ τὸ αἰδοῖον ἐξέρχεται τὸ πύος. Quæ faciat etiam ipse Latina, qui dubius fertur adhuc in re proposita. Saltem ex illis intelligat & sine

negotio,

negorio, nisi iugula habeat caua, purtedinem quandam inesse, & tũ etiam pus laudabile effundi & verum. Nec nos præterit, πύον τὸ ἐκ σαρκός, πυῶδες τὸ ἐξ αἵματος ϗ ἐξ ἄλλης ὑγρασίης, à carne purum pus emanare; sed id quidem habere locum in vlcere, ipsi quoque obseruauimus, quando nempe ipsum paucum, album, læne & æquale tantùm scaturiet ex affecta parte, & in bonis tunc ducendum erit. Nam alioqui, quoties multus humor aliunde, vt è propinqua vena, influet in vlceratam partem; quod emmotum sordidabit fœdúmque linamentum faciet & inquinabit, iam non pus καθαρὸν ortum à carne ducit, quæ est vlceratæ partis própria, eámque complet & constituit: sed rum πυῶδες τὸ ἐξ αἵματος ϗ ἐξ ἄλλης ὑγρασίης, aliquid purulentum longiùs manat ex sanguine, variis diuersorum tamen humorum excrementis perfuso & decumbente è vena in affectam & vlceratam partem, vt modò dicebamus. Quæ hæc nostra explicatio non parum fortasse ad id profecerit quod quæritur. Vt non simpliciter quidem, sed cum diorismo esse statuamus istud tunc scriptum ab Hippocrate. Quidni enim aliàs, vt in hypothesi, sine vlcere pus ortum habeat, quum (ἐξ αἵματος γίνε) μεταβάλλοντος εἰς ἡμιμόχθηρον, ὡς ἄν εἴπῃ τις, μεταβολὴν) ex sanguine qui non omnino vitiosus sit, sed ex parte tantùm? comment ad aphorism. 47. lib. 2. aphor. Huic nostræ interpretationi postea quoque fauebit, quod de phymatis ortu apud Hippocratem proximè consequetur. Nam tres notæ quæ de suppurato opinionem faciant eámque augeant, priùs nunc ab Hippocrate declarantur.

Hippocrates ad finē libelli περὶ τροφῆς.

Ὀδύναι γὰρ] Magnitudo scilicet in primis & acerbitas doloris ad imum ventrem, quo vterus continetur. Quidni is à distentione suscitabitur & intemperanti calore, vt comm. ad aph. 47. lib. 2?

Καὶ σφύξιες] Inest & pulsus in vtero, qui assiduus est comes inflammationis cuiusque.

Καὶ ψαυομένη οὐκ ἀνέχεται] Et tactus offensio. Si quidem vterus ipse qui iacet in imo, antica sui parte osse non tegitur, vt in pleuritide, vbi tumor latet sub costis in abdito. Quæ causa est, cur vulgò pleuriticus nullam ferat ex tactu molestiam. Has verò notas non commemorauit Hippoc. libello de natura puelli, vt nec alia aliquot quamplurima, quòd (εἰρήσεται γὰρ, ait eo ipso loco, ἐν τοῖσι γυναικείοισι νουσήμασι) de iis statuisset Hippocrates pleniùs suam sententiam explicare hisce libris de muliebribus. Quòd autem pus non effluat semper ex carne, aphorismi hi quoque apud Hippocratem testantur, 81. lib. 4. & 10. lib. 6. itémque lib. 7. aphor. 15. & alia alibi multa quæ passim scripta sunt ab eo.

Καὶ ἢν μέλλῃ βελτιόνως ἔχειν, *quòd si meliùs habitura sit*] Argumentum melioris status futuri certissimum est, vt deleatur causa doloris. Quæ anferetur quidem certissimè, si idem continget quod aphor. 10. lib. 6. vt pus nimirum aut sanguis fluat per pudendum. Sic enim spes est quòd soluet morbum. Hoc loco attamen fluoris impetum simul & copiam ῥήγνυται verbo significauit, quemadmodum initio statim cõmentationis huius è doctrina Galeni à nobis prænotatum fuit, commentario eo scilicet quo ea quæ à Iuliano scripta sunt aduersus aphor. Hippocratis, conuelluntur. Illud verò tutæ huius iudicationis est indicium primum. Alterum, vt quæ nunc confertim fit & liberalis euacuatio, feratur κατ' αἰδοῖον, per pudendum, scilicet conferentem locum. Ita fert enim scripta lex aliàs ab Hippocrate aphoris. primo. Cuiusmodi autem tunc esse debeant ἐπιμήνια, duo etiam explanant quæ sequuntur, πύον ϗ αἷμα. Siquidem positum fuit hypothesios huius initio, mẽstrua διάπυα purulẽta esse. Licet & hìc obseruare quàm artificiosè pus sanguini potiùs quàm contrà in suo sermone (sed vt in re accidit) præposuerit Hippocrates. Quippe enim consentaneum fuit, vt quæ præsens menstruorum profusio sperabatur, à pure sui duceret initium; quod (vt omnia tutò magis contingant) tandem sanguis etiam fortasse laudabilis subsequatur & longo satis interuallo temporis. Sic enim fida magis certáque futura sit hæc euacuatio. Cuius tamen modum ipse spatio dierum septem definiuit, vt omnium minimo Hippocrates; aut dierum nouem, vt quàm longissimo. Cur verò ὀζόμενον pus graueolens fore existimauit? At hoc quoque ferendũ erit, modò non extra modum. Nam quum ὡς ἥκιστα idem sit omnino apud Hippocratem atque ὡς ἐλάχιστα, interprete etiam Galeno; quòd pus quàm minimùm debeat fœtere, est prorsus manifestum, ait, non verò quàm minimè, sicuti omnes ferè perperam conuerterunt interpretes. Imò etiam Corn. Celsus in peioribus puris conditionibus habuit, malè olere; vt nihil olere in melioribus: at parum quidem Hippocrateè. Alioqui enim nec pus inde vnquam fieret, quo aleret vlcus. Pus est autem hac ratione dictum ad finem libelli de alimento, ἕλκεος τροφὴ, apud Hippocrat. Vt enim pus sine putredine non potest generari, nec vlcus ali sine pure: ita nec pariter id vnquam effundi sine grauitate quadam odoris. Vt coquit vis naturalis, ita putrefacit quæ est præter naturam eodem comment. ad sent. 18. lib. 1. prognostic. Adde etiam quòd eodem loco vbi laudabilis puris conditio explicatur ab odore petita; Galen. subiunxit, δεύτερον δὲ συνεμφαίνεσθαι μέν τι τῆς παρὰ φύσιν ἐν αὐτῷ σηπεδόνος, ὀλίγον δ' εἶναι τοῦτο, &c. Quibus apertissimè declaratur, quòd in pure conficiendo simul cum concoctione quæ solius naturæ perficitur ope, appareat aliquid putredinis quæ est omnino præter naturam. Attamen vt ipsemet expressit Hippocrates, illud putredinis si paucum inerit, signum est pernecessarium ad meliorem valetudinem. At tum nõ fœtere, est prorsus ἀδύνατον; quemadmodum ὑπερβάλλουσα δυσωδία, σηπεδών ἐστιν, οὐ πέψεως σημεῖον, quæ excedet & nimia inerit in pure graueolentia, solius dicetur esse putredinis indicium, non autem coctionis. Ac sanè in conficiendo pure mixta sint omnia oportet, siue patientis, hoc est sanguinei humoris, atque subiecti ratio habeatur, siue agentis, vti antea dictum fuit à nobis.

Hippocrates aphorism. 21.

cap. 26. lib. 5.

initio statim comment. ad sent. 18. lib. 1. prognost.

Ἐν δὲ τῷ πρὶν χρόνῳ] Hoc est priusquam quid effunderetur per pudendum, πονέεται ὡς εἴρηται, excruciabatur, vti explicatum ẽst. Vnde non dissimiliter quàm sub finem comment. ad aphor. 47. lib. 2. dolores dicebantur sedari, vnáque & febres pure confecto; sed (καὶ μάλιστ' ὅταν ἐκκριθῇ τὸ πύον) tum præsertim tamen, quum pus excretum fuerit, iudice Galeno. Siquidem non satis sit, confectum id esse ad secundã valetudinem, imò nec etiam ex vtero decessisse; sed ad valetudinis prophylacticen (prouidentia siquidem Medicum valere, sit decens) ἐπ' ἢν ἀποκαθαρθῇ, posteaquam pleniùs & satis expurgata mulier vide-

bitur, valde beneficum fuerit illi & ſalutare, ſi gratia prophylactices ita reddatur cautus & prudens Medicus (ὡς μὴ γένοιτο ἕλκεα) vt vlcera huiuſmodi profluuio, eius ope non fiant. Quanā verò id niſi ſumma procurabitur arte & induſtria? Detineatur hæc tua, ſi placet, adhuc ſuſpenſa interrogatio. Siqui-

aphoriſm. 12. lib. 2. dem de quæſtione propoſita reſponſum mox feres ab hoc eodem authore. Rediuiuos (liceat ſic enim) morbos faciunt quæ relinquuntur ex morbis. At quid in hypotheſi ὑπολείπῃ, comperietur ſupereſſe? An non enim inde enaſcuntur vlcera ſemper? Nequaquam ſanè. Quomodo? Si μὴ μυδήσῃ, vterus abūdanti & ſuperfluo humore non diffluat. Quæ enim ſolent prohibere quò minùs vlcera grandeſcant, prohibent ipſa quoque eadem (phyſicis) impediúntque, quò minùs enaſcantur & fiant. Præclara ideo cum prædictione monitio hæc fuit Hippocratis, fore nimirum opus ſedula tum & accuratiori curatione. Non quòd eo in loco primùm vomica fiat (etſi ſecundo Prorrhet. à phymate quoque ortum habere poſſit) tandémque rumpatur, ſed quòd potiùs qui iſthac fertur humor, quum mordax ſit & hoſtilis caloris particeps & præter naturam, abradendo & erodendo tuborum orificia, quibus continebatur, tandem ea ſæpenumero exulceret. Quippe illi toto quidem cœlo nunc errant, qui vomicam rumpi hîc opinantur, quò vlcus ſupereſſe ſtatuant in hypotheſi. Namque niſi vitioſus humor quo vniuerſum corpus redundat, aditu ad vterum, vt & exitu, iſthac prohibeatur foras; id tum demum apertiſſimè dignoſcetur, & magno quidem non ſolùm ægrotātis detrimento, ſed & vitæ eius diſcrimine præſenti. Vnde iuſta tum de cauſſa (πλείονος δεήσῃ θεραπείης) egebit mulier curatione ſedula & accuratiore, ὅκως τὰ ἕλκεα μὴ μυδήσῃ, ne vitioſi humoris affluxu eóque copioſo vterus perpetuò ſtillet atque putreſcat. Priuſquam totum corpus iſthac aſſueuerit purgari diu, primo hoc ſimplici profluuio venæ & arteriæ earúmque oſcula poterunt quidem tantummodo dilatari, quemadmodum ab Hippocrate poſitum antea fuit huius initio libri prioris. At ſi quod per vterum fundetur, humoris excrementitij reddatur particeps & caloris externi; ad orificiorum amplitudinem & eorum infirmitatem morſus accedit exulceratióque, túmque vi quidem & ſæpe cadendo. Vim verò eius, cacoethiam, acrimoniámque notauit ſanguinis, ita locutus Hippocrates.

Καὶ κάκοδμα γίνηται] Prouidendum eſſe ſcilicet, ne vlcera reddantur fœdi odoris, à permixtione nimirum peſtiferi alieníque humoris alicuius. Conſilij porrò ſuperioris ætiologia ſequitur apud Hippocratem. Namque ἢν ἕλκεα μυδήσῃ, ſi vlcera multo humore madebunt; quæ ſtilla mulieri (ῥαΐσῃ) & alicui leuamento & aliquantiſper eſſe videbitur (vrgent enim vlcera longè acerbiùs quoties in hypotheſi ex vtero nihil exudat) iſtius quaſi fontis perennitate & incrementum vlcera accipient & veteraſcent. Vnde (ἄφορος ἔσαι) mulieris ſaltem facilè deſtruatur, ſi qua priùs inerat, fœcunditas. Nunquam enim vtero geret. Si locum namque in quo natura duce perficienda conceptio eſt, quem vulgo vterum appellamus,

lib. 2. Prorrh. ait Hippocrates, valere oporteat, & ſanum ſiccúmque eſſe, & mollem tamen mediocriter; ecquo modo pars ipſa coniectum ſemen etiam quantumuis prolificum capiat, idémque ipſum circumplexa contineat;

aph. 63. lib. 2. ſi, vt fert hypotheſis, tanto humore madebit? ὁκόσαι γὰρ καθύγρους ἔχουσι τὰς μήτρας, οὐ κυΐσκονται. Quum ſiquidem vterus nimio humore madeſcens, ſit valde ineptus ad conceptionem. Rationem dedit Hippocrates eodem aphoriſmo.

Ην δὲ μή οἱ τὰ κατὰ τὸ αἰδοῖον χωρήσῃ, &c. *quòd ſi mulieri menſtrua non abeant per ſinum pudoris*] Bipartitæ ſuperioris hypotheſeos altera pars modò proponitur. Pus namque antea aut ſanguis è pudēdo aliquot dies profundebatur, & ſine vlcere quidem ex hypotheſi. Nunc autem menſibus etiam ex hypotheſi ſuppreſſis (Sermo eſt enim Hipp. adhuc de ſuppreſſione illorum) eueniet & peiori longè mulieris conditione, vt purulenta menſtrua per ventris molliorem partem ad locum inguine paulò ſuperiorem, & quidem ἄτερ φύματος ſine vomica & vllo collecto tumore, fundantur copioſa.

Απὸ τοῦ πύου] Quum ſcilicet effluat pus valde multum atque confertim, paulatim nimirum detrita eroſaq; ab acrimonia puris vehementi, carne & cute interiecta: pus enim ſuppreſſum iotus interea cuniculos agens rodénſque viam quærebat ſibi, ad id quoque adiuuante nonnihil vi expultrice natiua. Quam viam quando pus ſemel nactum ingredietur foras egrediens eíque aſſueſcet; κείνῃ χωρήσῃ πυώδεα ὀδμηρά, iam non pus illac effluet nec ſanguis menſtruus, ſed excrementa quædam purulenta, quibus totum fortè corpus ſcatebit, quæque tetrum odorem ſpirant, vti nuper explicabamus. Quorum ſi tanta erit copia ex vitio & indelebili viſcerum labe, diatheſi mala & eorum infirmitate (quæ vniuerſa deteguntur inexhauſta profluuij perennitate) ἢ προσγίνεται, fieri nequit vt ipſa ſaneſcat; quin potiùs per ſingula momenta horarum marceſcens, tandem confecta ſenſim commoritur. Quæ ſi fortè tamen euaſerit, reſtituta viſcerum ſcilicet integritate, aut bonitate naturæ, aut induſtria Medici, ἀεὶ ἄφορος ἔσαι, nunquam ipſa tamen vtero geſtabit. Tanta eſt namque inuſta labes vtero ſuperiorum calamitatum pernicie, vt vis illius natiua denuo non poſſit comparari vlla arte nec redintegrari.

Κατὰ τὴν λαπάρην] In corpore humano anteriore ſuperiores nonnullæ ſunt partes, quæ quia oſſe teguntur, ad tactum apparent duriuſculæ. Infernæ ſunt aliæ, quæ vt ſunt ſine oſſibus, molles perſentiūtur & quaſi vacuæ & inanes; ideóque κενεῶνες Hippocrati & λαπάρη, & λαπαρὸν aliàs dicuntur. Venter eſt is ſcilicet quem totum mollem & mediocriter craſſum natura duce, ſecundo prognoſt. Hippocrates in omni morbo deſiderauit. Quanquam & in eo præter dextras ſiniſtráſque partes, venter notetur inferior, íſq; proximus pubi, in quo iacet vterus, ἦτρον Græcis dictum: eſt quoq; ſuprema pars in eo, quæ quia proximè ſequitur vtrinq; poſt cartilagines, hypochōdria primū dicebātur. Inter has ergo quę interſunt vtrinque, ſint κενεῶνες & λαπαραὶ Hipp. λαγόνες appellantur Ariſt. de hiſtoria animal. 7. cap. 3. & Gal. ad fin. 5. de vſu part. Inania ſcilicet ſpatia quæ inter extremas coſtas & oſſa coxēdicis hinc & illinc continētur.

Quid ῥαγῆναι, quid item διαρραγῆναι Hippocrati, repetes ex iis, ſi placet, quæ annotauimus, quando quis eſſet partionis & lochiorum modus, principio à nobis explicatum fuit. De grauedolentia etiam

proximè

proximè ex Hippocratis ſententia diximus. Cæterùm maximè conſentaneum eſt ſi quæ purulenta antè oribus corroſis in vtero interiore, fœdi odoris materia fuit propter putredinem ex ſuppreſſione: vt quæ aſcita nunc grauiore acrimonia qua vlcus effodit externum, quæque hac fluet eadem via, malè, imò etiam grauiùs aliquantò redoleat.

Ταύτῃ γὰρ οἱ τὸ λοιπὸν ἡ ὁδὸς γίνεται τοῖσι ἐπιμηνίοισιν ἔξω, quòd hac nimirum parte menſtruis via pateat in reliquum tempus vitæ] Menſtrua nempe hoc loco dixit Hipp. materiam menſtrualem, quæ ſingulis antea menſibus foras trudebatur, quando œconomia muliebris ius ſuum retinebat adhuc & naturæ ſequebatur integritatem. Nunc verò quando ſanguis euaſit purulentus, ac fluit per eroſam partem cõtinenter; factum inde adeò eſt, vt menſtrua foras viam iſthac conſequãtur in reliquum tempus vitæ. Quod putamus eſſe dictum notanter, quò intelligatur illud vlceris genus nunquam curationem recipere, quia nõ coaleſcere. Atque ſic nunc hæc purulenta à menſtruis diſcrepãt naturalibus, vt quæ ſuo per ſe tempore ſubſiſtere ſolita ſint terminariq;, ſuperſtite etiam muliere ſine vllo ſtillicidio: Nunc ſtillet cõtrà etiamq; diffluat ipſa pars vlcere aperta in reliquum vitę tempus, vt declarauit ſuprà verbo *μυδῆσαι*. Aut ſi mauis, vt propriè Hipp. nunc menſtrua vſurpet, tua tum defendi etiam poterit eiuſcemodi cum hac acceptione interpretatio. Quippe cui ſuffragari videatur ratio proximè ſequens: Ad eam ſcilicet partem oſcillum vteri diuertete ac declinare prolapſum. Sic ergo ab vlcere ſterilitatis cauſæ, vt eſt explicatum, ducatur. Namque quemadmodum in arbotibus vnde flores erumpũt, exinde ſolent quoque fructus enaſci & promoueti. Rupto autem vlceris morſu & eroſione vtero, nunquam omnino ſanè cõnceptio ſequi poteſt. Quibus poſitis nũquam nequeat quoque adeſſe ſterilitas. Quanquam iure nunc quæratur dubiteturque de cauſis hic denegatę feracitatis. An eius hoc loco nimirũ cauſa ſtatuatur ab Hipp. quando dictum ab eo fuit, quòd vteri oſculum in vlceratam partem deflectit: an potiùs explicet Hipp. cur per hanc viam menſtrua in reliquum tempus vitæ effundantur, ac ea ratione inducatur ſterilitas: Otis vteri diuerſio diſtorſióq; ſuppreſſionis menſtruorum cauſa antè poſita fuit. Quo etiam loco notabamus, quòd niſi oſculum vteri rectà pudendis reſpondeat, nullo modo fieri poſſit, vt ſic tum ſemen in fundum vteri intromittatur. Ad quod conſectaria prorſus erat eodem loco ſterilitas. Atque huius quidem incõmodi alterutra fortè eſt ratio ſtatuẽda: Diuerſio oris vteri in alterutram partem, aut quòd in reliquam vitam menſtrua ferãtur per vlceratam partem. Quia namque oris vteri diuerſio fore ſatis antea credebatur ſupprimẽdis mẽſtruis; mirum modò videri non debet in hypotheſi, ſi quæ illabuntur in vteri fundum menſtrua, foras excernantur per exulceratam partem. Eadem namque ipſa vaſa, quorum extrema integra cotyledonas ante enatum vlcus conſtituebant, queant tum pertinere ad affectam partem; quæ ibi etiam dehiſcãt vlceris morſu corroſa. Quia enim vlcerata ponuntur in hypotheſi, cuique debet exploratum eſſe ea certis ſtatiſq; naturæ periodis non cõniuere nec cõcludi ad ſuppreſſionem menſtruorum, quomodo per ſolemnes, periodicas, & naturales excretiones; ſed ſecus patere ſemper vlcere corroſa, vt antea explicatũ eſt.

SENTENTIA VNDECIMA.

1 Γίνεται δὲ καὶ τόδε.

Accidit verò & quod ſequitur.

2 Ἔστιν ᾗσιν ἐπὴν δίμηνα, ἢ τρίμηνα, ἢ χρονιώτερα ᾖ τὰ ἐπιμήνια, καὶ προσπέσῃ πρὸς τὴν λαπάρην, μὴ διαπτύων τῶν καταμηνίων ἐόντων, ὡς φῦμα γίνεται ὑπὲρ τοῦ βουβῶνος, ἀκέφαλον, μέγα, ἐρυθρόν.

Exiſtũt mulieres, quibus poſtquã bimẽſtris, trimeſtriſve, aut etiã diuturnior facta ſuppreßio eſt, & ad lateris mollitudinem prolapſum vteri oſculum impegit (minùs tũc etiam purulẽtis exiſtentibus mẽſtruis) ſupra inguen oboritur tumor inſtar tuberculi, nõ acutus quidem, attamen magnus, ſuffuſúſque rubore.

3 Καὶ τῶν ἰητρῶν πολλοὶ ἤδη οὐκ εἰδότες τοῦτο οἷόν ἐστιν, ἔταμον, καὶ ἐς κίνδυνον ἤγαγον οὕτως.

Quod quũ medicorũ pleriq; minùs qd eſſet, agnoſcerẽt, id diuiſerũt ſcalpro, ac eo pacto mulieres ad exitium præcipitarunt.

4 Τὸ δὲ ὡς φῦμα γινόμενον, γίνεται τρόπῳ τοιῷδε.

Atq; quod phymatis ſpeciẽ referre modò dicebamus, cõſueuit id hoc modo ſuboriri.

5 Ἐπαυρίσκεται τοῦ αἵματος ἡ σάρξ, ἅτε προσκειμένου τοῦ στόματος τῶν μητρέων τῇ λαπάρῃ, καὶ πίμπλαται ἀπ' αὐτέου, καὶ ἐξίσταται, ἅτε πληρευμένη τοῦ αἵματος ἡ σάρξ.

Scitũ eſt qdẽ, ꝙ ſanguine caro perfruitur, quódq;, ꝗa ex hypotheſi adiacet vteri orificiũ molliuſculæ vẽtris parti, sãguine etiã valde oppletur; & quòd tũc caro oppleta ſanguine nimis aſſurgit in molem.

6 Καὶ ἔστιν ὅτε, ἢν μεταστῇ τὸ στόμα τῶν μητρέων, καὶ γίνηται κατὰ τὸ αἰδοῖον,

Fit quãdoq; etiã, vt ſi fortè os vteri indemutetur, & ſtatuatur ad ſinũ pudoris,

ac eo modo menses per pudēda fundantur, vt pars ea ad se redeat subsidátque quæ antè visa fuerat à sua natura desciuisse ad lateris mollitudinem.

7 *Hæc enim in vterum sanguinem diffundit, quem ipse postea foras demittat.*

8 *Sin autē os vteri ad pudēdū nō reuertatur, suboriri sanè suppuratū poßit iuxta lateris mollitudinē; atq; tū deinceps isthac via patere mēsibus eadēq; omnino tūc pericula creari, quæ sūt antè cōmemorata.*

9 *Sed & in vomitū menstrua vertuntur.*

10 *Sūt ꝗbus etiā refūdātur ꝑ podicē, velut à nobis explicatū fuit in morbis virginalibus; atq; tū* mulieres *signa ꝑsimilia edūt, ac cruciatus eosdē ferūt, ꝗ illic dicti sunt.*

11 *Hāc tamen viā mēstrua rariùs capessunt in mulieribus quàm virgunculis.*

καὶ χωρέωσι διὰ τοῦ αἰδοίου τὰ καταμήνια, καθίσταται δὲ ἐξεστηκὸς κατὰ τὴν λαπάρην.

Διαδιδοῖ γὰρ ἐς τὰς μήτρας, αἳ δὲ ἔξω ἐχάλασαν.

Ἢν δὲ μὴ στραφῇ κατὰ τὸ αἰδοῖον τὸ στόμα τῶν μητρέων, διαπύει κατὰ τὴν λαπάρην, καὶ ταύτῃ ὁδὸς γίνεται τοῖσι καταμηνίοισιν, καὶ οἱ κίνδυνοι οἱ αὐτοί εἰσιν, οἱ καὶ πρόσθεν εἰρημένοι.

Τρέπεται δὲ καὶ ἐς ἔμετον.

Ἔστιν ᾗσι καὶ κατὰ τὴν ἕδρην, ὥσπερ μοι εἴρηται ἐν τῇσι παρθενίοισι νούσοισι· καὶ σημεῖα καὶ πόνους τοὺς αὐτοὺς δείκνυσι τοῖσι κεῖθι εἰρημένοισιν.

Ἧσσον δὲ ταύτην τὴν ὁδὸν ποιέεται τὰ ἐπιμήνια τῇσιν γυναιξὶν ἢ τοῖσιν παρθένοισιν.

EXPLICATIO.

QVÆ nunc hypothesis sequitur de suppressione menstruorum, cōtinet hæc quidem duo: & ad mollem partem scilicet vētris oscillum vteri adiacere prolapsum: & menstrua etiam purulenta nō esse. Quorum ni memineris lector dum isthæc percurres, vix Hipp. mentē consequare. In his quod est prius, Hipp. suimet ipsius interpres iisce verbis exposuit, atq; quod paulò obscuriori προςπίπτει verbo notatum fuerat antè ab eo, hisce aliis verbis προςκεκλιμένου τοῦ στόματος μητρέων, de vteri osculo sic esse loquutum aliquantò apertiùs, animaduertes. Facta ergo nunc statuatur menstruorum suppressio, proposita ab Hipp. Quum id fiat ex hypothesi sine vlla putredine, quænam ex hac suppressione detrimenta occurrāt? Vt, si sanguis qui ad vterum detrusus appulerat, suppressus nō refundatur in venas, sed ibi diuturniorem moram trahat, ὡς φῦμα γίνεται ὑπὲρ τοῦ βουβῶνος, ad inguen tumor suboriatur qui phyma referat & ementiatur. Quæ in genere phymata dicūtur apud Hipp. vt & abscessus, enasci sic solēt, vt signa sint τῶν τὰ βλαστήματα ἐχόντων, cōditionis earum partium vnde progerminant. *sent. 12. sect. 2. lib. 6. Epid.* Hac ratione quoties scatebit corpus tuberculis, spectandas esse excretiones monuit Hipp. certa cū ratione in aphorismis *aph. 15. lib. 2.* Quos nō potest expellere natura humores per aluum nec vomitum, collectos trudit ad aliquam partem. An verò criticè moliatur aut secus, didiceris ab Hipp. Vide cōm. ad aph. 15. lib. 2. ad aph. 26. lib. 3. ad aph. 44. lib. 4. & ad aph. 8. lib. 7. & passim alibi. Isthæc verò extra rem, quandoquidem sermo sit Hippocrati de tumore, qui ὡς φῦμα & non propriè; sed quid illi tantùm consimile super inguine exoriatur. Inguini propinqua parte sanguis retinetur, è qua possit via breuiori ad inguen diffundi, vbi signa sui edat præ copia. Est enim trimestris aut etiam diuturnior suppressio in hypothesi.

Ἀκίφδλον] Hoc est ἥκιστα ἐς ὀξὺ ἀποκορυφούμενον, minimè in acutum tendens & fastigiatum, quod in malis duxit Hippocrates ita loquutus de suppuratis primo prognost.

Μέγα] Magnus eminet (inquam) tumor iusta de causa. Siquidem menstrualis materia subsit, vt iam dictum est, satis ad id sufficiens & diuturnæ suppressionis.

Ἐρυθρὸν] Quidni enim suffusi sanguinis colorem præ se ferat, vt aphor. 65. lib. 5. tumores rubri? In quo quum fortassis etiam inesset quædam mollitudo, delusi similitudine signorum, inscij & imprudentes Chirurgi, scalpello aut escharotico partem diuiserunt, hac via confisi exitum fore materiæ purulētę. Sed enim *Hippocrates lib. de lege.* θρασύτης ἀτεχνίην σημαίνει, præ se fert ignorantiam artis audacia, ad finem libelli de lege apud Hippoc.

Καὶ ἐς κίνδυνον ἤγαγον οὕτως, *ac eo modo mulieres ad exitum præcipitarunt*] Quis enim id moliatur sine periculo? Si enim in vtero est vlcus perniciosum, quid non etiam vulnus; ac tum præsertim quum vasa in eo tantopere distenduntur sanguinis exuperantia, vt si in transuersum ea secentur, magnus sit metus ab hæmorrhagia? Adde quòd etiam est vterus quàm maximè sensus exquisiti, vti postea declarabitur, & ex huius authoris sentētia. Sed de vulnere, ne id nobis effluat, literis (si placet) & posteritati quamprimùm tradatur, quod accepimus quidem ab alio, sed fide summa (quam tamen alioqui superare videatur) cōdigno Parisiensi Doctore. Albertus Faber ex Ruellio nepos perdoctus & coæqualis noster quum maximis Reipublicæ temporibus & valde iniquis lares patrios deseruisset, cum multis eiusdem suæ sortis anno 1569. externos sequutus exercitus, Sacrumcæsarem tandem aliquando appulit, qui totam hanc morbi calamitatem suis (vt dicitur) oculis vidit. Eò namque quum venimus, iam perfecta morbi curatio fuit. Simplex veráque morbi narratio erat huiusmodi. Mulier quædam rustica fœtum octimestrem

gerens

gerens dum ad forum vrbis Sacricæsaris mandasset se viæ, è ferocienti equo excussa in saxum prægrande, hoc est eius angulum, ad vmbilici regionem impegit. Ea integrum à casu diem obmutuit, sensu motúque priuata. Perendie prehendit acuta febris eam, & comitata quidem sæuioribus symptomatis. Namque animo liquit, vomuit, delirauit. Repurgatur interim medicorum præscripto aliquoties, ac iteratò sanguis detrahitur. Imperata sunt denique quæ sumpta admotáque æstum febrilem infringerẽt, & sanguinis intus latentis vim retunderent perniciosam. Trigesimo postea die, remissioribus symptomatis quibusque, secundum vmbilicum quidam rumor magnitudinis vt minimùm manus conclusæ, sese prodidit. Eóque rupto fœda sanies virulentáque vnà cum tabo primùm exiit, quam purulentæ particulæ carnis sequebantur, postremóque fœtus ipsius ossa frustillatim effluxerunt. Decimo tandem abhinc mense, vlcere concluso perductóque ad cicatricem, mulier conualuit. Attamen deinceps non potuit concipere, nec vtero ferre, nec illi vt priùs tam larga manu menses profluxere. Cui aliæ perplures aliquot historiæ consentiunt, quas partim accidisse ipsi vidimus, tanquam oculari testes modò loquuti: partim etiam ab aliis dignis fide omnibus accepimus. Earum verò summa eò omnium redit, vt obiter intelligatur, viuum valentémque educi fœtum posse, tum omnibus quidem integris ipsius rebus, tum etiam matris, vtero nimirum ad latus vmbilici alterutrum dissecto prudenter. Cuius argumenti disceptationem quando rationibus multis & operibus, etiámque euentis nouissimè confirmauit Doctor Franciscus Russetus, vir vitæ & artis clarus integritate, & vtilitatis publicæ amantissimus; rati desistendum nobis ab hòc incœpto, censuimus indies rem nostram, hoc est Hippocrateam, eodem pacto vniuscuiusque doctorum opera scriptóque amplificari oportere. Sed inter omnia duo sunt quæ haud possumus satis demirari. Inprimis etenim Buneum tonsorem isthunc iuuenem & inexercitatum dissectorem aliquando rogabamus, anno nempe salutis 1571. quum ad medicinam faciendam vocati venissemus in Vinetum (quæ villa est sui quondam possessore domino clarissima, Regis cancellario dignissimo, bono viro piissimóque Hospitali) quanam id arte præstaret industriáque. An cutim primùm diuidere solitus esset, deinde an hos vel illos potiùs epigastrij musculos, postremóque peritoneum, adeóque ipsum tandem vterum; an quæque hæc separatim scilicet, an verò simul vniuersa. Quæ nobis percontantibus nec sine studio & admiratione, totus ipse obstupuit obmutuítque: quúmque vrgeretur magis, fassus est is ingenuè nostras interrogatiunculas ænigmatum plenas sibi videri. Se securum tunc ab omni metu, ventrem fœtus granditate distentum quàm maximè, non secus scalpro solitum diuidere, quàm abscessuum aliud omne genus. Partes dissectas non re nec verbo potuit vnquam rogatus discernere, & ne vllam quidem appellare. Alterum nos non dissimiliter coniecit in admirationem, quòd postquam vir eius mulierculæ (vtrumque enim perplacuit conuenire) excessisset è viuis, cui nomen fuit Stephanus Massicault, & alteri se Petro Chanclou mulier iunxisset, non desierit concipere, nec vtero gestare, neque etiam legitimo tempore perfectum parere. Ergo quod tantopere visum insolens fuit summo artis dictatori, in vsum tandem trahetur & consuetudinem; longè melioribus muliercularum rebus, vt & permagno posteritatis cõmodo, hoc est in securiorem parentum valetudinem, & auctiorem generis humani propagationem. Sed sit ita sanè. Protinus ne tamen absurdum reputetur dictu, quòd in discrimen vitæ veniant, quotquot isthanc nouam sectionis formam subibunt? Minimè quidem. Quinimo hisce nostris temporibus quendam ipsi nouimus, qui quum lõgè etiam se putet præstare æqualibus sociis (vtinam verò nec hi nec ille vnquam vltra crepidam & manum suam; sic enim fortassis excellerent) parturientem miserè non solùm in discrimen conduxit vitæ, sed & hanc paupellam & fœtum viuentem eius periculi reddidit participes. Namque isthoc nouo modo dissectus is vterque perditè interiit. At manus industriam aut potiùs habilitatem, vt quid potissimum & maximè præstans, in omni Chirurgo magnopere desideramus, quemadmodum & in Medico quoque Doctore omne quod summè redolet Hippocratismum.

Τὸ δ' ὡς φῦμα γινόμενον, γίν. *Quod verò factum*, &c.] Demonstremus iam pro Hippocratis sententia, vndenam is tumor qui ementitur & refert tuberculum, vulgò enascatur. Ad quod priusquam aggrediamur, prænotasse non parum conduxerit, quod hîc esse possit alioqui valde ambiguum. An in bonam scilicet partem aut peiorem potiùs nunc, vt quidam alius iudicauit, ἐπαυρίσκει) verbum debeat vsurpari. At certum est quòd vbi Hippocrates verba fecit de nutritione puelli in vtero, est ita loquutus manifestè, vt nullo discrimine illud censeas in meliorem partem accepisse, lib. de nat. pueri. In bonam partem similiter initio statim 4. περὶ νούσων, quando quomodo ventriculus factus inanis, quum sit fons quatuor aliorum communis, repetit è corpore quo saturetur & (ἐπαυρίσκεται ἀπὸ τοῦ σώματος τηκομένου) perfruatur nimirum corpore colliquescente. Eodémq; loco statim postea, vbi vacui quoq; sunt quos modò quatuor fontes appellabamus scilicet peculiares; etiã hi ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπαυρίσκουσι), humores quibus vicissim reficiãtur satientúrq;, ab vniuerso corpore solent reuocare. Nunc ergo cur dissimiliter, scilicet in detrimentum partis, exponatur, nequit vllo pacto sanè nobis videri verisimile. σάρκες ὁλκοί, prima statim periodo sect. 6. lib. 6. Epid. Quorsum? Quidni etiam eo quem caro pellexit, perfruatur sanguine? Atq; quod maius etiam est, quia accubat vteri osculum lateris mollitudini, ideóque sanguis exitu prohibetur, vnde etiam πίμπλαται ἀπ' αὐτοῦ, non solùm eo satiatur, sed tantopere caro oppletur, vt (ἐξίσταται) decedat à suo charactere & mole natiua, nimiopere scilicet intumescẽs. Euacuat⁹ cõtrà cõcidit vterus sibi; ac tũ ad suã naturã & magnitudinẽ rediẽs mox caro dicetur ab Hipp. καθίσταται, quod est verbo ἐξίσταται oppositũ superiori. Ergo vt nuper dicebamus (si gratũ erit) in vtero vitiũ notetur inesse duplex; vbi attamẽ quod est prius, statuetur causa alteri⁹, scilicet posterioris. Nisi enim os vteri aliorsũ nõ diuerteret, nõ vtiq; subsisteret materia mẽstrualis, atq; eadẽ ratione exuperãs sãguis nõ immutaret vteri molẽ, indéq; nec partis vicinæ, nec ipsã depelleret de statu suo. Hoc enim luculẽter hypothesis demõstrat apud Hipp.

Καὶ ἔστιν ὅτε τὴν μετάστασιν &c.] Si quemadmodum euenire potest, osculum vteri ad muliebrem suum sinum referatur, eíque è directo respondeat, ac per eum menses erumpant; ad se similiter redibit, quod defecerat à sua sede & mole diuertens in lateris mollitudinem. Quidni enim oppositorum consequentia erunt opposita?

Διαδιδοῖ γὰρ ἐς τὰς μήτρας, *effundit in vterum*, &c.] Hac ætiologia explicatur quomodo pars quæ prædicto nuper modo intumuerat, postea subsidat; quòd nimirum exoneret se in vterum, cuius os quum suo ex hypothesi repositum sit loco, quod continebat vterus, nunc è suo similiter cauo facilè foras relaxet. Nec sanè eò mulieribus in alium scopum sanguis coniicitur, quàm virginibus; nempe ad exitum: siquidem conceptio vtrobique deest. *ξυναλέεται ἐς τὰς μήτρας ὡς ἀποπευσόμενον*, in fragmento de virginalibus. Quod dictum sit obiter aduersus pertinacem eorum ignorantiam, qui hactenus strictè tenuerunt è sinu tantùm pudendi nonnunquam effundi menstrua virgunculis. Siquidem illi non meminerint, in quem scopum menstrua ad vterum commoueat tempestiuè natura *ὥρῃ γάμου παρθενευομένας* libello de virginalibus apud Hippocratem. Vt ne perfectam (credimus scilicet) in eo sinu seminis virilis commixtionem simul & eius quod à muliere manat, comprehensio sequatur, quæ conceptio dicitur vulgò. Imò verò fraudata suo sic genio natura, inutilis maneret & otiosa. Quod quàm dissidet longissimè ab eius incœpto, vos, si placet, attentiùs videritis. Ab anatome repeti possent, quæ idipsum dehortentur quamplurima: sed de iis suo loco in Anatomicis aduersariis.

Ἢν δὲ μὴ στραφῇ κτλ, *sin autem non reuertatur*, &c.] Membrum superioris partitionis alterum nunc sequitur. Postrema hypothesis vteri osculum adiecerat ad alterutrum corporis submolle latus. Vbi aut remoretur, aut hinc ad se redeat, túmque respondeat ipsi pudendo, pernecessarium esse omnino ponebatur. Nihil enim tertium est. Fructus iam in promptu est, qui ex priori parte decerpatur. At si constrictum os vteri ibi maneat (hoc namque etiam euenire potest) quid inde consequatur? Vt (*διαπυΐσκεται κτλ τὴν λαπάρην*) eodem nimirum in loco suppressa materia menstrualis, incendium & putredinem concipiat, indéque vt abeat in suppuratum. Etiámque *ταύτῃ ὁδὸς γίνεται*, cortosa eiusce partis tandem cuticula, patescat via deinceps ipsis menstruis, hoc est, in vitæ tempus reliquum. Quod si ita est, cur *οἱ κίνδυνοι οἱ αὐτοί εἰσιν, οἱ καὶ πρόσθεν εἰρημένοι*, hoc æquale ei periculum inde non erit, quod paulò superiùs ad inguen Chirurgi, si sua sorte & toga contenti, crassiori Minerua, quia rudiori paulò manu & ignorantia, creabant?

Τρέπεται δὲ καὶ ἐς ἔμετον, *sed & in vomitum*, &c.] Pendet hæc adhuc oratio Hippocratis ex hypothesi ea superiore, *ἢν δὲ μὴ στραφῇ κτλ*, &c. Vt nimirum si propter oris vteri ad latus diuerticulum menstrua supprimantur, euolent sæpenumero ex infernis tunc ad superiora; præsertim verò si quando incaluerint. Regeritur enim tum sanguis frequentiùs in venas, quemadmodum etiam exposuit Hippocrates libro de nat. pueili, per quas *τρέπεται ἐς ἔμετον*, modò verti possit in vomitionem (huius verò translationis Hippocrates meminit aphorismo 32. libri 5.) modò in hæmorrhagiam, sic dictam propriè, de qua etiam scriptus aphorismus fuit 33. eiusdem libri. At quoties accidet vt stomachus viribus præstet, etiamsi superiora versus tum sanguis concalescens ad stomachum viam affectet, propulsabit eum tamen semper pro facultatis suæ expultricis modulo ad infernas partes: siquidem is moueat per se *περισταλτικῶς*. Vnde apud Hippocratem subsequitur, *ἔστιν ὅτε καὶ κτλ τὴν ἕδρην*, nonnunquam nimirum euenire queat, vt vertantur menstrua ad partes infernas per sedem. Iisdem attamen ductibus & venis per quas ad stomachū priùs modò deferebantur ex hypothesi. Quæ enim è ventriculo ad hepar venæ chylum euehunt, eædem sæpe mutatis velis sanguinem reducunt eodem; quanquam id symptomaticè faciant & præter naturæ legem. Quæ isthæc breuior longè expeditiórque est via ad sedem, quàm per hæmorrhoidas. Quò sanguis (quanquam hæc nō valde alto interuallo distent ab hypogastrica pudendáque) remeare nequit nisi antè relatus per hepar ad truncum venæ portæ regressus, inde tandem exportetur foras per sedem. Quod non vsque adeò dictum videatur conuenienter. Euacuationis *δι' ἕδρας* meminit quoque Galenus in suppressione menstruorum libt. 5. aphorismorum. Quanquam eueniat etiam nonnunquam vt abscessu rupto ex suppressione illotum, diuertat sanguis periodicè ad eam partem, sicuti visum fuit nobis non ita pridem. Hinc verò misella interiit. Atque hunc modum euacuationis exposuerat Hippocrates libello de virginalibus: sed quòd is magna ex parte & multo maximo virginum detrimento, detritus decurtatúsque in nostras manus venerit, ægrè ferendum. Quæ nunc commemorat Hippocrates, in eo non leguntur quidem, vt hoc sed leuiori sanè argumento possit videri non esse Hippocratis; quin potiùs ab alio authore editus & inscriptus postea nomine huius authoris. Nos contrà hic locus in aduersam sententiā pertraxit & obfirmauit magis. Nēpe quia isthoc libelli satis abundāter & copiosè, vti nūc affirmat Hippocrates, exposuisset *σημεῖα καὶ πόνους τοὺς αὐτοὺς τοῖσι κεῖθι εἰρημένοισι*, & signa & labores symptomatáque quibus vt virgines, pariter in hypothesi mulieres vrgeri possunt, nobis videtur quòd velit ipse nunc meritò verborum multitudine supersedere. Sed quibus iam de causis (*ἧσσον δὲ ταύτην τὴν ὁδὸν*) infrequens est magis muliebribus hoc iter menstruis, quàm virginalibus? An quia quæ virorum consuetudine gaudent, sic reuellendo semper educunt aliquid humoris exuperantis, hoc est sanguinis, quæ est seminis materia vicinior? Siue enim vomitione, siue etiam è sede quid sit euacuandum (namque *ταύτην τὴν ὁδὸν* viam oportere referri ad isthunc vtrumque modum in hac collatione, animaduertet facilè lector) multò plus semper in virgine matura exuperabit quiddā quàm in muliere. Vnde fit vt istiusmodi molestias libro de virginalibus potiùs explicasse se Hippocrates modò profiteatur, quàm id perfici debeat nunc hoc libro priori de muliebribus.

comment. ad aphorism. 33 lib. 5.

SENTEN-

SENTENTIA DVODECIMA.

Ὁκόταν τὰ ἐπιμήνια κρυφθῇ, ὀδύνη ἕξει τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ δοκέει τι ἐγκεῖσθαι βάρος· καὶ τὰς ἰξύας ἐκπάγλως πονέει καὶ τοὺς κενεῶνας. 1

Si quando igitur menstrua delitescunt, imum ventrem infestabit dolor, ac tum etiam *aliquod graue pondus videtur incumbere: quinetiam lumbi molliáque latera incredibili crucientur dolore.*

Ἢν δὲ τὰ ἐπιμήνια παντάπασι μὴ ἦ χωρέοντα, γίνεται ὑπὸ νόσου ἢ παχέα καὶ γλίσχρα, ἢ κολλώδεα. 2

Quòd si menstrua supprimãtur omnino, aut crassescunt illa quidem ex morbo, & lenta fiunt, aut glutinis modo cohærent.

Χρὴ οὖν πρῶτον τὴν κοιλίην καθῆραι, ἄνω τε καὶ κάτω· ἔπειτα τὰς ὑστέρας προσθέτω, ἀφ' οὗ αἷμα καθαίρεται, καὶ διαλείφειν, καὶ πίσαι ὑφ' οὗ αἷμα ἴῃ. 3

Itaque primùm necesse est & vomitu purgare ventrem & deiectione: deinde in vterũ intromittere, vnde purgari sanguis possit, etiámque perungere. Epotãdum id quoq; erit cuius vi foras prodeat sanguis.

Πινέτω δὲ καὶ κρῆθμον ἐν οἴνῳ τῷ ἀπὸ δαιδός. 4

Ebibat præterea mulier crethmum ex vino tædaceo.

Ἢν δὲ οἱ ῥόος μὴ γίνηται, ἔσται ὥστε δοκέειν ἐγκύμονα εἶναι, καὶ μισγομένη ἀνδρὶ ἀλγέειν, ὥστε δοκέειν ἐγκεῖσθαί τι. 5

Quòd si ne sic quidem profluuium euocetur, eueniet vt prægnans esse videatur, & viri congressum ferat dolenter, vt adeò incumbere quiddam putetur.

Καὶ βρῖθος ἐν τῇ γαστρὶ ἐγγίνεται, καὶ ἡ γαστὴρ προέκειται. 6

Actum intus re vera *gignitur grauitas in ventre, prominétque venter.*

Καὶ ἱμείρεται ἠδηφισμένως, ὡς ἐν γαστρὶ ἔχουσα· καὶ καρδιώσσει, ἐπὴν ἡμέραι πεντήκοντα μάλιστα ἔωσι. 7

Verùm tunc etiam in vterinos appetitus mulier inducitur quasi vtero gerat: ac stomachi tentatur morsu, maximè autem post quinquaginta dies.

Καὶ πόνος ἔχει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε τῆς γαστρὸς τὸ κατὰ τοῦ ὀμφαλοῦ, τόν τε τράχηλον, καὶ τοὺς βουβῶνας, καὶ τὴν ὀσφύν. 8

Partes adhæc ventris premit vicissim dolor vmbilico vicinas & circumstantes, & ceruicem, inguináque & lumbos.

Καὶ ἐπὴν μῆνες δύο ἢ τρεῖς διαλύωνται, ἔστιν ὅτε ἐρράγη οἱ κατὰ τὸ αἰδοῖον τὰ καταμήνια ἀθρόα, καὶ δοκέει ὥσπερ σαρκία εἶναι τὰ ἀπιόντα, ὡς ἐκ διαφθορῆς, καὶ μέλανα. 9

Ac fit nõnũquã vt duob⁹ tribúsve mẽsibus exactis mulieri multa confertim mẽstrua fundãtur p sinũ pudoris: & carũculas vidẽtur referre quæ tum excludũtur, quasi ex abortu & fœtus corruptione, nigra sint.

Ἔστι δ' ᾗσι καὶ ἕλκεα γίνεται ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ δεήσεται προσέχειν τῇ μελέτῃ. 10

Porrò etiam sunt quibus vlcera in vtero fiant, túmque operæpretium erit diligenter ad curam attendere.

Πολλῇσι δὲ συμβαίνει, ὥστε δοκέειν ἓξ μηνῶν ἔχειν ἐν γαστρί, ἢ καὶ ὀλίγῳ ἐλάσσονα χρόνον· καὶ ἡ γαστὴρ προέκειται, καὶ τ' ἄλλα οἱ δοκέει γίνεσθαι ὥστε ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ. 11

Multis præterea accidit, vt putent se semestrem fœtum vtero gestare, aut etiam aliàs iuniorem aliquãto: ac tum prominet venter, & cuique alia videntur fieri & euenire, quæ solent ei quæ vtero gerit.

Ἔπειτα ἔστιν ᾗσι διαπύοντα ἐρράγη ὑπὲρ 12

Ac postea tandem *nonnullis vbi in suppuratum abierunt, supra inguen con-*

fertim funduntur fimulatque ventum eft ad qüintum ac fextum menfem:atque viã fibi pararunt per eam partem.

τοῦ βουβῶνος ἅμα τῷ πέμπτῳ ἢ ἕκτῳ μηνί· καὶ ὁδὸν ταύτῃ ἐποιήσατο.

13 *Sũt præterea & quibus in vtero vlcera nafcuntur inferiori inguinis parte: ac tum metus erit ne vitæ iactura fequatur.*

Ἔστι δὲ καὶ ᾗσιν ἕλκεα γίνεται ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ κάτω ὑπὲρ τοῦ βουβῶνος· καὶ κινδυνεύσει ἀποθανεῖν.

14 *Quod periculum fi fortè euaferint, nunquam vtero gerent.*

Ἢν δὲ καὶ περιγένηται, ἄφορος ἔσται.

15 *Quibufdam verò & per pudendum cõfertim euacuãtur* menftrua, *atque hac eadem via putrefacta fecedũt purulẽtáq;.*

Ἔστι δὲ ᾗσι καὶ κατὰ τὸ αἰδοῖον ῥήγνυται, καὶ χωρέει αὐτῇ σεσηπότα καὶ πυώδεα.

16 *Atque ab ijs in vtero vlcera creantur, vnde & periculum.*

Καὶ ἀπὸ τουτέων ἕλκεα ἐγγίνεται ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ κινδυνεύσει.

17 *Æquum eft autem vt diligens* tunc *cura adhibeatur, ne inueterafcant vlcera.*

Καὶ χρὴ, ὅκως μὴ τὰ ἕλκεα παλαιὰ γένηται, ἰητρεύειν προσέχοντα.

18 *Nõ vtiq; tamẽ ifta vtero geret vnquã, etiamfi curationẽ receperit & cõualuerit.*

Ἄφορος δὲ καὶ αὕτη γίνεται, ἤν γε καὶ ἰηθῇ.

19 *Quòd fi nõ excludantur cõfertim mulieri menftrua, quæ fuerint fex totos mẽfes reclufa, illi vniuerfa accidẽt quæ* folent *ei quæ nunquam peperit, quum viam ad exitum menftrua inuenire nequeunt.*

Ἢν δὲ μή οἱ ῥαγῇ τὰ καταμήνια διενεχθέντα ἐξ μῆνας, πείσεται πάντα ἅπερ τῇ ἀτόκῳ τὰ καταμήνια ὁδὸν οὐ δυνάμενα ἐφευρεῖν.

20 *Cõualefcet autem, fi eius cura fufcipitur: fin minùs, fufficiens viuénfque ad octauũ vfq; mẽfem, è medio tãdẽ tollitur.*

Καὶ ἢν μὲν θεραπευθῇ, ὑγιὴς ἔσται· ἢν δὲ μὴ, διαρκέσασα καὶ ἐς ὀκτὼ μῆνας, θνήσκει.

EXPLICATIO.

PER explicatas vias & fupradicta figna dabant menftrua indicia fui, quanquam fuppreffa nupet pluribus quidem locis, & fe tranflata modò in hanc partem effe, modò in alteram, aliàs in aliam peruersè ac molestè fignificabant; modò fimplici ad inguen tuberculo, modò etiam fuppurato; nunc quoque per vomitum, vt & per podicem fæpenumero. His namque tot modis prodita fe menftrua fuperiùs incufabant fuppreffa effe. Nec tum fanè aderat vlla fufpicio grauitatis eius, nulla nota in Hippocratis oratione. Contrà nunc autem (ὁκόταν τὰ ἐπιμήνια κρυφθῇ) quoties menftrua delitefcẽt ipfa tota quidem in vtero, nulla nimirum fui parte diuulfa, nulla difcreta, & aliò minùs tranflata; circumfcriptum illorum locũ effe fimul cum locato (fic enim loquamur) neceffe eft, fcilicet cõcepta vtero cõtineri. Ideóq; fic nunc ex hypothefi Hippoc. loquitur, ὀδύνη ἕξει τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ δοκέει τι ἐγκεῖσθαι βάρος, & dolor infeftabit vẽtrem infimum, & videbitnt onus graue quoddã impofitũ. Nónne ex his iam cuiq; fatis manifeftum, quo vinculo quæ nunc ab Hippocrate proponuntur, cum fuperioribus connexa cohærebunt? Audito te attamen quid κρύπτεσθαι, in occulto latere, vifum fit nobis apud Hippocratem. Eft menftrua κρύπτεσθαι Latinis quidem delitefcere. Quod quia vtrumque æqualiter difficile eft ad intelligẽdum locum hunc alioqui perobfcurum, quò apertum magis id aliquantò fiat, fanguinem poteftate menftruum (fic quoq; loquamur gratia difciplinæ) in vterum coniectum effe tempeftiuè, cúmque totum, apud te conftituito: ea tamen cõditione, vt nullam in partem tum vterus quidquam finat efferti ex eo, fed totus detineatur definito loco, tãquam in ergaftulo. Aditu enim ad vllam partẽ omnino tum prohiberi modò volebamus, etfi quid per pudendum fortaffe etiam apparere in hypothefi, non autẽ erumpere poffit. Ac fi ore illius antico fe eò fanguis receperit, vt in eo nimirũ quafi in abdito loco & antro delitefcat. Imò etiã vt ad penetralia frequentiùs penetret, & penitiores tum potiùs receffus, quàm ad vicinos nobis & exteriores propiùs accedat. Renouatũ hoc vetus fit fignificatum Hipp. Qui propiùs tum ergo intuebitur, animaduertet ꝙ vterus minimè patitur quidquam ex fe produci in vllam partem, nihil propagari. Inde fit etiam vt fanguis coniectus in vterum, procul ab vtero indicia non edat fui. Non funt diftantes loci materiæ menftrualis & doloris, quem hęc alteri cuiquam parti creet. Dolorem enim, vt & ipfum fanguinẽ, imo ventre circumfeptum teneri (vt dictum eft) animaduertimus apud Hipp. Atque hac ipfa de caufa δοκέει τι ἐγκεῖσθαι βάρος, graui onere quodam premi mulier fibi videtur. Quo cum fanguine quum iunctæ &

coactæ

coactæ nocendi vires ibi quoque remaneant, aut (ἐκπάγλως) tantò acerbiores eas solùm exerat in infimum ventrem necesse est, aut sæuiat quidem in partes sibi proximas & circumstantes (namque non datur vltra) hoc est lumbos & eas quas Græci appellarunt κενεῶνας, inanes. Ac si videlicet antico solùm (hoc est vteri) ostiolo sanguini pateret ad hunc carcerem introitus, ac illi nullum iter nec aditus, nullúsque exitus etiam ex eo interea superesset. Hoc sanè modo sanguis iacere dicetur verissimè in occulto. Vt constet quidem illic subesse, sed ita ibi constrictum teneri, tanquam (vt dictum est) in ergastulo; vt scilicet nec refluere possit vnde delapsus eò est, nec foràs effluere. Quæ quia parta sunt hæc nobis multò labore, pluribus & quæ fortàsse nauseam pariat, explicuimus. Verumenimuero ab isthac exposita menstruorum occultatione, nulla ne præter signatarū partium acerbitatem doloris molestia, nullum ne inde exorietur detrimentum? Si aliquid ex illis secretum euacuabitur stillabítque, sola sui copia potetunt tum superesse molesta, quum sic ex hypothesi purgatiora fiat, natura pro viribus alienum semper quod à se est, expurgante & propulsante foras. Contrà autem si τὰ ἐπιμήνια παντάπασιν μὴ ἢ χωρέοντα, modo explicato aut ex antè dictis nuper aliquo nihil eorum effundatur omnino; æquum quoque videatur, vt γίνηται ἀπὸ νόσου ἢ παχέα καὶ γλίσχρα, ἢ κολλώδεα, & ipsa crassiora reddátur lentáque, & ob eam causam ad effluendum inepta; ideóque potiùs etiam ad obstaculum longè magis accommodata, hoc est obstructiones faciendas: ἢ κολλώδεα, aut quidem crassa simul & glutinosa. Nam caloris à sanguine concepti acrimonia satis esse potest, vt vtrobique παχύτης crassitudo retineatur, & in visco nempe & in glutine. Sanguinem melancholicum effici eodémque modo crassum, quoties ipse perspiratione caret, est quidem Hippocrateum; idque vtrique hominum generi communiter. At menstruum sanguinem ex suppressionis diuturnitate γλισχρὸν, hoc est visci modo continuitatem seruare, & instar glutinis parti continenti hærere, non est vsque adeò notum & familiare. Mulierum corpora per suppressionem menstruorum fieri morbosa scriptum reliquit Hippocrates noster lib. de puelli nat. itémque in aphorismis. Ita quidem, si eiusce suppressionis partem corpora exceperint, & continenter noxas percipiant, in peius ruente & aucta magis ac magis ipsa suppressione; atque ea etiam interim iaceant neglecta. At autem si, dum speratibur ea curandi ratio quam mox imperabit hic summus dictator noster, ad tempus tãtùm hæc materia menstrualis in vtero coercebitur; tum pro genere & eius conditione humoris qui in hac omnium permixtione & sanguinis concretione præualuerit, huius quoque vel illius menstrua apparebunt cõditionis & consistentiæ. Ea est eius, quod γλίσχρον, hoc est lentum dicimus, natura; in quo nimitum ἕπεται τὸ ἕτερον διὰ τὸ ἑτέρου, vna pars aliam per aliam sequatur, initio ferè 4. de morbis apud hunc nostrum Hippocratem. Modò antea id esse dicebamus huiusmodi, quod si trahitur, suam quàm longissimè continuitatem seruat, nec rùpitur facilè. Eiuscemodi vrina fuit, quam, quum in Larissa Theophorbi filius calculo vesicæ cruciaretur, reddebat. Quod fuit semper certum & quàm minimè fallax eiusce affectionis indicium. Conditionis autẽ huius est per se phlegma, quod γλισχρότατον Hippocrates appellauit lib. de hominis nat. viscosissimam pituitam, quando humores scilicet vniuersos cõtulit inter se, in purgationis facilitate. Modò attamen bilem atram exceperis. Sic enim locum hunc acceptum oportet Hippocratis: μέλαινα γὰρ χολὴ τῶν ἐν τῷ σώματι ἐνεόντων χυμῶν γλισχρότατον, καὶ τὰς ἕδρας χρονιωτάτας ποιέεται. Est namque omnium qui in humano corpore insunt humorum viscosa maximè bilis atra, & quæ inter omnes facit quàm maximè diuturnas moras. Exceptionis nostræ superioris ipsummet authorem sequimur Hippocratem. Hæc ab eo addita sunt enim, postquam pituitam vocauit viscosissimam, καὶ ὅτι μάλιστα ἄγεται μετὰ χολὴν μέλαιναν, & quæ scilicet per vim maximè post bilem nigram trahitur, sed dicta de causa. Ex quibus quàm cuique maximè exploratum esse existimamus, in hypothesi à permixtione nimirum huius prædicti vtriusque, pituitosi nempe & nigri humoris, menstrua lenta reddi: quemadmodum & perfusione multi biliosi qui tandem crassescat, κολλώδεα, glutinosa fieri. Namque glutinis interiectione quæ sicca sunt, secum vniuntur: Doctore Gorræo authore; vbi quid κόλλα eiúsque quod sit officium, exposuit in suo lexico. A quibus vtrísque illis tum nunquam absit quoque crassitudo nunc notata ab Hippocrate, vti eam cum vtroque nuper perpetuò connectebamus. Quæ tria iterum sanè atque iterum inculcauimus, quò intelligatur quàm sit ex vsu futurum cuique Medico, artem & industriam summam adhibere in suppressis mensibus promouẽdis, qui accommodatè illis medicinam faciat. Sed faciet ipse eo modo qui iam proximè sequitur apud Hippocratem.

Χρὴ οὖν πρῶτον τὴν κοιλίην καθῆραι ἄνω τι καὶ κάτω, *itaque primùm necesse est, &c.*] Ergo humorem qui est in vitio sursum deorsúmque tentat Hippocrates excludere. Vbi intueri planè licet & contemplari quanto quàmque singulari artificio Hippocrates ad hãc curationem aggrediatur. Vnde nimirum eius incœpti primordia ducat, scilicet à purgatione totius. Vt nempe quum ab aluo nutrimentū trahant omnes particulæ, adeóque & vterus ipse cùm gratia sui, tum etiam fœtus, ideóque & ortum inde habeat mẽstruus sanguis, de quo hæc inita ratio est; cõsentaneum videatur esse vt priusquam riuulus emundetur expurgeturque, velut est in Medicorum præceptis, quòd eluantur priori loco sordes fontis, quò eniteant riuuli. Quæ deducta sunt ex Hippocratis doctrina, vt est integrum cuique ex initio lib. 4. de morbis colligere. Hac siquidem via fiet, vt postea dum vtero remedia admouebuntur ex arte, quæ sanguinem aut in eo aut ab eo detergeant, nihil in eam partem deriuetur ab aluo, quod malum malo recenti queat augere. Atque eodem sanè pacto erit tum Medicina secura. Quid verò istum sanguinem expurget ad partes pudendas admotum, suo statim loco inter præsidia recensebitur. Sed hîc interea operæpretium est industriam Hippocrateam demirari. Vtrinq; cier ipse sanguinem suppressum quibuscunq; modis fieri potest. Vt non satis fore sit ratus extrorsum & admotis menstrua cõmouere, nisi intus etiam eadem foràs per assumpta propulset. Vniuersalem verò purgationem, vt vitis & mulieribus communem, de industria prætermisit, siue ea suscipiatur vomitione, siue deiectione. ἔπειτα, deinde, hoc est, ea tamen perfe-

57. lib. 5.

lib. 5. Epid.

lib. de nat. hum.

cta & præcedente (τὰς ὑστέρας προσθέτω) ad particularem tempori trāseundum esse iubet, quæ fiet per pessarium. Namque προσθέτω legimus sine ἰῶτα subscripro, quamquam retineri etiam possit: ἀφ' οὗ, cuius ope saoguis cieatur. Attamen si, vt est priùs dictum, legatur, alteri verbo πινέτω respondebit, quod statim eodem loco subsequetur. Sed an διαλείπειν, intermittendum significet esse vsum remediorum, vt frequētet postea, quò de illorum fructu interini iudicari possit: an verò Iooismus sit, cõmutata scilicet in tenuem aspirata; vt perungendus sir vterus pesso remoto, iure quæreretur; si qui posterior seosus est, non conduceret potiùs ad curationem susceptam. Nam & inunget postea istas partes author, quò saltem magis emollescant. Exēpli gratia æquas partes mellis & myrrhæ io pessarium miscebar effotmabâtque Diosc. cap.132. lib.3. intromittendum; eóque detracto penitiores eas partes illinendas esse suadebar Hippocrates vnguento albo. Sed de iis ampliùs mulro ab Hippocrate postea, vt & de vaniis ad id potionum generibus. Inter quæ quum magnificè quid senserir Hippocrates de crethmo, potiores ei quidem tribuit, si ptopioabitur ex vino tædaceo. Propinabat autem Hippocrates conrrirum τὸν φλοιὸν τοῦ κρήθμου, corticem crethmi ex vino lib. de nat. muliebri. Sumus ipsi memores & testes, quàm sit frequens & vsitatum apud Germanos, Heduos, & quamplurimas alias gentes vioorū factitiorum habere diuersa genera. Ipsi quoque legimus quomodo aduersus vteri dolores vinum *cap.45.lib.5. Dioscor.* Dioscorides confecit ex radice dauci, vt menstrua commoueantur, ructus, & vrina. Descripsit aliquod eodem loco ex sabina ad menses suppressos. Vino quoque ex panace menses detraxit, eriámque partus. Nóone helleboro, aut scammonio, aut cucumere syluestri iuxta vitium radices sato medicatum vinum partus necat? φθόριον. hinc sanè illi dictum fuit. Imò quod facit abortus, idem ipse iocoquit musto camæleonem, quod postea mulieribus exhibet, quæ ægrè purgantur à partu. Cum veratro & aphronitro aliud vini parat genus quod abortus quoque facit & partus necat. Atque etiam ex passis vuis, veratro nigro, odorato iunco, calamo aromatico, iuniperi bacculis, myrrha & croco, iusta mensura, tempore & modo commixtis in musto, ibíque excoctis vinum componit quod à partu purgat & abortu, & fœtus expellit. Idémque ipsum aduersus vteri strangulatum efficax illi visum est. Quæ præparandi ratio apud nos iampridem exolcuit non sine valetudinis etiam vtriusque iactura & detrimēto. Incoqui poterit vtilitet crethmon in musto in eundem scopum, scilicet Hippocrateum. Nec sanè dubitamus quin huiusmodi multa vinorum genera iis queāt morbis prodesse, quibus ex vsu creduntur fore. Quod quum haberet perspectum Arnoldus à Villanoua Medicus doctor illustris & in philosophia quàm versatissimus, amplum librum de vinis edidit factitiis, quæ Medicioæ vsui conueniunt ad varios morbos corporis. E quo qui medicamentosis vinis delectantur, & illa conficiendi modum & eorum facultares facilè consequātur. Auditote etiam quanto eos iuuent qui bona valetudine perfruuntur. *Dioscor. lib. 5. cap 38.* Medicata vina apud Dioscoridem, rectè valentibus sunt insalubria, lib.5. Attendite etiam quid de vinis Plinius in ægrotantibus cap.1. lib.23. Nunc circa ægritudines sermo (ait ille) de vinis erit. Saluberrimum est cui nihil in musto additum est, meliúsque si nec vasis pix affuit. Resina quæ condita sunt, frigidis stomachis vtilia existimātur. Nouitium resinatum nulli conducit, mensibus mulierum & dysentericis prodest: sed rubrum nigrúmque adstringit magis, Innocentius sola conditum pice. Hoc genus vini calefacit, coquit purgátque, vteri (vuluæ enim perperam scripsit) vtile dolori. Deinde vbi est multò plura loquutus, Ad omnia hæc (inquit) vtilius id quod naturæ sponte picem resipit, picatúmque appellatur. Quod quum quid Plinius vellet nostra sententia, quidam non satis concepissent; hîc vinum modò tædaceum, modò picatum interpretantur nimis inconstanter. Et reuera pix Brutia Plinio ad vasa condendo vino probabatur in Italia, quæ fieri solita fuit è picea resina. Lubricus verò satis est hic locus & qui etiam sit ad explicandum perdifficilis. Dum interim meliora cogitamus, sint hæc vobis (si placet) satis. Hîc demum expendatur quæ sit authoris hypothesis, quæ sit mens & sententia. Menstrua posuir duobus affecta modis ex suppressionis diuturnitate & humoris dominantis affectione atque natura. Quibus si medicina facienda tum fuit ex Hippocratis instituto atque præscripto, vinum hîc quod tædaceum dicimus, totidem debuit dotibus pollere. Vt quod iu suppressis mensibus densum euaserat, attenuati possit; & lentum incidi; quódque tenax vasísque hærescens, elui & detergeri queat. Suo cuique marte & arte in rem præsentem concinnandum erit ex crethmo, marino fœniculo. Detergendi viribus valere creditur Galeno simplicium sexto. Eiúsque radix cum foliis & semine incocta vino, potu prodest vrinæ difficultati, regióque morbo, imò etiam ciet menses *cap.122.* Dioscoridi, lib.2. Vt minimè debeat mirum videri, si totidem viribus pugnet aduersus suppressos menses vioum tædaceum in hypothesi, ex præscripto veteris magistri. Nec prætermittere voluimus quod Græcis κωνίας dicirur, vinum cõfectum esse veteribus, Gal. ἐν ταῖς γλώσσαις, cum piceæ arbotis cortice. Et hæc quidem plura de vinis, sed in iis quodnam erit quod ἀπὸ δᾳδὸς? Delusus Plinius queat videri qui discretum arboris genus tædam ratus est ab illis quinque quas arbores cognatas esse dixit in Europa, cap.10. lib.16. Quum enim dicere de omnibus quæ picem gignunt, fuisset illi propòsitum, vt tota scilicet condiendi vina origo dignosceretur, Quædam (ait) in Asia ferunt aut Oriente, è prædictis picem. In Europa sex genera cognatarum arborum ferunt. Atque eas posteaquam omnes ex ordine recensuit, larici quintum locum designauit; sextum genus est (ipse quoque subiunxit) tæda propriè dicta. Quasi hæc ab aliis arborum generibus discrepet longissimè. De Theophrasto suspicabamur quòd perbellè veritatem oluisse visus sit, quando eodem ipso capite subnectebat, Laticis morbus est vt tæda fiat, si de sexto illarum genere sic non esset loquutus. Quum enim communiter accidat arboribus quæ resinam fundunt, vt tæda fiant; pini attamen propria hæc affectio est cap.10. lib. 3. vt quum tota in tædam transierit (incolæ id testantur Idæi) sponte quasi suffocata intereat. Vide & cap.15. lib.5. apud Theophrast. Vide & Plinium cap. 24. lib.17. Pinus paulatim ita fieri consueuit sponre naturæ. Addit ars tamen aliquid, & tædificationis (vt ita dicam) tempus ipsa accelerare potest, vti explicatur suprà citato loco. Vnde scriptum etiam legimus

lib.9.cap.2.apud eundem: Οὐχ ἅμα δὲ καρποφοροῦσιν αἱ πεῦκαι καὶ δᾳδοφοροῦσι, & quæ sequuntur. Non eodem tempore fructificat pinus & tædificat. Fructificat autem (air) nouella quamprimum, longè verò postea tædificat, facta scilicet vetustior. Sed hac de re plura quàm par erat. Non nūc apud Hippocratem eadem ratione qua apud Germanos & eorum confines vniuersos, frequens fuit vinorum medicatorum vsus: quòd nempe illi odoratis & concinnatis delectantur potionibus, annotatore Matthiolo: nunc verò, vt incidendo attenuandóque & detergendo aliquis percipiatur fructus ex eo.

Ην δὲ οἱ ῥόος μὴ γίνηται, ἴσαι, &c. *quòd si profluuium non fiat*] Aut cum antedictis ita hæc cohærent, vt reddidimus: aut quemadmodum discretæ erant inter se quotquot ferè præcesserunt hypotheses; ita hæc quoque debet intelligi per se, vt sensus sit huiusmodi. Si quādo eueniet vt menses periodicè non effundantur, nec pro consuetudine, inde argumentum ducatur & suspicio quædam suboriatur grauiditatis. Si autem mulier non cōceperit, sed substiterint menses aduersa & patiente natura, signa tum elucebunt quæ sequuntur apud Hippocratem. Quæ expositio an ei sententiæ repugnet quæ statim depromentur ex hoc eodem authore, vestri sit iudicij. Vtrobique enim consequentium signorum caussæ sunt nobis excogitandæ. Non simplex inprimis nec pernecessarium ex suppressione sola argumentum grauiditatis duci testabitur aphorismus lib. 5. Ην γυναικὶ καθάρσιες μὴ πορεύωνται, Si mulieri cessent purgationes, &c. Hac aph. 61. lib. 5. ratione nunc consequenter (δοκέειν ἐγκύμονα εἶ), non autem, vt aliàs, λογίζεσθαι) videri potiùs quàm statuendum esse Hippocrates tatus, ita loquebatur. Sed quæ subsequuntur, sic tantundem modò illatam suspicionem imminuunt. Quòd scilicet (μισγομένην ἀνδρὶ) rem suam cum viro communem molestam esse sibi mulier dicat, nec citra dolorem, viri ferre cōsuetudinem queat. Prima est hæc opposita nota. Id enim alienum in iis non est quæ vtero gerunt; quum pudendum interius nihil tum contineat duce natura. Contrà ergo se res habet in hypothesi. Nec solùm intus obstaculum aliquod sentitur inesse in ipso congressu, sed hanc extra rem (βεῖθος ἐγγίνηται) sola etiam mulier persentiscit intus aliquod fieri pondus & in dies adaugeri, quod secundum nimirum erit. Cui etiam adstantes coacti tandem consentiant; quum (καὶ ἡ γαστὴρ πρήσκεται) palàm valde tumescat venter: ídque tertium est. Ne verò ex sequenti nota velle hoc idem Hippocrates putetur, quòd nimirum quia (ἱμείρεται ἠδελφισμένως) omnia concupiscat mulier grauidarum instar, ac etiam inde concepisse tunc verè idcirco concludatur; addidit is quoque, ὡς ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ac si vtero gestaret. Vnde verisimiliter dicatur anceps hoc esse postremum ac vtrique commune signum; sicuti reuera esse postea dignoscetur; & cui præter naturam menses restiterunt, & cui propter cōceptionem. Ηδελφίσθαι verbum, quo iterum tertióque Hippocrates postea vtetur in hoc eodem libro, & quod in exegesi sua Galenus per verbum οἰκειοῦσθαι exposuit; à quo cum qui post eum extitere, minùs recederent, de affinitate qua mulieres iunguntur inter se, voluerunt interpretari. Nos autem attentiores facti aliquantò monimento Aristotelis, consulere locum maluimus & relegendo meditari, & consequi meditando, quòd apud Aristotelem δελφύς, ύος, vterus est, è qua dictione ἠδελφίσθαι possimus deriuare. Libro tertio de historia animalium, Aristotelis hæc verba erant de mulierum quidem partibus: καλεῖται δὲ cap. 1. τούτων, τὰ μὲν ὑστέρα καὶ δελφύς· ὅθεν καὶ ἀδελφοὺς προσαγορεύουσι. In iis verò recensentur partes (vt sic dicam) penitiores aut quidem posteriores, adeóque vterus ipse. A qua etiam parte hactenus consueuerunt nuncupare fratres. Vt hæc verba Hippocratis superiora καὶ ἱμείρεται ἠδελφισμένως ὡς ἐν γαστρὶ ἔχουσα, istud sonent, *Ac tum in vterinos mulier appetitus inducitur, quasi vtero gestet*. Dixissemus alioqui, *Et verò tunc consimiliter ac quæ vtero gerit, ipsa concupiscit*. Sed ἠδελφισμένως ἱμείρεσθαι Hippocrati iam dicebātur quæ more grauidarum aliena solent concupiscere, sicut isthinc didicimus ex Aristotele. At cur hæc affligant & iis in partibus quas enumerat Hippocrates, mulierem exerceant symptomata, si rogas; scito isthæc communiter accidere mulieribus vtrisque vtriusque conditionis ad diem vsque quinquagesimum, diffusa nimirum modò in hanc, modò in illam partem quæ nunc suppressa ponitur menstruali materia. Dictat id nempe aphorismus 53. lib. 5. & longè apertiùs Galeni commentarius ísque perdoctus. Neque enim omnes eas pariter simul æqualitérque licet dolere, nisi copia suppressi sanguinis ponatur summa exuperánsque. Redundarent alioquin ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, nimis quidem insolenter, quæ scripta tamen leguntur in oratione Hippocratis breuiori.

Καρδιώσσει, *ac stomachi tentatur morsu*] Modò in memoriam reuocentur est necesse, quæ de causis morsus stomachi dicebantur antea, vbi de iis quæ calorem præter naturam & sitim faciunt, etiámque anxietatem, superiùs agebatur ab Hippocrate. Mordebatur stomachus ac eadem ipsa ratione flaua quoque bilis eructabatur ex menstruorū suppressione. Sed de iis antehac multùm copiosè. Cur autem huiusmodi calamitates opprimunt mulieres præsertim, ἐπὴν ἡμέραι πεντήκοντα μάλιστα ἔωσι, quinquaginta diebus exactis? Hippocratis assequi mentem eámque periphrasticōs exponere, visum est quibusdam non laboriosum magnopere. At rationem suæ redditionis adferre, illis nimis arduum omnibus omnino fuit. Atque hic nos etiā locus vt interpretes reliquos facilè præteriisset, nisi sedulò animaduertissemus in Hippocratis doctrina, vt & in natura, duobus modis appetentiam deprauari mulieribus ex suppressione menstruorum. Eò cogitationis autem nos inducti sumus, quòd diligēter expenderimus, cur nam sit additum ab Hippocrate, *maximè autem post dies quinquaginta*. Hippocrati tūc sermo fuit de mulieribus quibus restiterant menses repugnante natura. Totidem enim elapsis à suppressione facta per cōceptionem aut etiam aliquantò pluribus, solent vt plurimùm mulieres leuari molestiis ab hoc dignissimo authore modò descriptis, vt & hoc præsertim deprauatæ appetentiæ symptoma desinere. Ergo se sic res hîc habebit aliter, isthic etiam aliter. Hîc nūc etenim vomitione vitiosus humor redditur, partim deuictus coquitur edomatúrque, quemadmodum & propagari huc desinit & illuc ciborum quamuis alieni abstinentia, quibus hoc malum poterat foueri & adaugeri plurimùm. Adde, si placet etiam, quòd elapsis iisce tot diebus, factus ipse fœtus aliquantò auctior, & in alimentum & in incrementū trahit ac conficit san-

guinem longè copiosum magis, vt parcior inde supersit qui suprà refluens opprimat & queat tantopere ac nuper esse molestus. Iis sanè ac pluribus de causis æquum videatur hoc tunc prægnãtibus desiturum symproma. Quo eodem dimenso confectóque temporis spatio, dierum scilicet quinquaginta, in suppressione menstruorum symptomatica quæ præter naturæ institutum est; tantùm abest, vt enumerata modò mitescant symptomata, leuioráque fiant; vt contrà menstruorum dicta suppressio, quæque grauiora reddat, & appetẽtiam faciat deteriorem, potissimùm verò post dies istos quinquaginta. Aucta est siquidem tũc causa magis, & potentior longè effecta, aucto nimirum vsquequaque humore qui refluus est in omnem partem, quum sit is quoque deterior. Etsi igitur appetentia vtrobique deprauetur, id attamen discriminis per nos statuatur, quod apertè fieri vulgò demonstrauimus peractis diebus quinquaginta. Adeò vt si citra conceptionem tantisper menses supprimantur, haud debeat mirum videri si tempore nunc definito ab Hippocrate, tum præsertim mulieres angantur grauiùs & pluribus modis, & deprauatè etiam concupiscant quæ à natura abhorrent & ciborum cõsuetudine communi. hoc tum enim fit ἠδελφισμένως. Igitur post eos dies turgescens suppressus sanguis valde dimouetur, & vt in infernis modò subsistens sæuit in eas partes (κατὰ τὸ τοῦ ὀμφαλοῦ) quæ vmbilicum circumstant, ita modò ad ceruicem impetum facit & partes superiores: sed sæpius in imo manens, vehementiùs quoque premit propinquas & circumiectas. Adeò vt ἐπ' ἢν μῆνες δύο ἢ τρεῖς γένωνται, duobus aut tribus vt longissimùm mensibus elapsis, nonnunquam inde exitum quæritans vi maiore menstrualis ille sanguis, per pudendum confertim effundatur & copiosus. Cur verò quæ tum excluduntur ὥσπερ σαρκία effingant similitudinem carunculaꝛum? (non enim leges Grammaticæ hîc σάρκα ferunt) Sanguinis sola copia molesti, & alioqui laudabilis concretio causa putetur ὡς ἐκ διαφθορᾶς, ac si accideret id ex fœtus corruptione. Qui enim tum sanguis in vteri venis cumulatus manet & arteriis, si in fundum & vteri cauum effunditur, ibi concrescit in grumos; vnde ad τὰ ἀπιόντα Hippocrates quoque adiunxit μέλανα, vt non solùm grumescat effusus, sed etiam nigrescat. Videbis aphorismum 20. lib. 6. (si gratum erit) & commentarium eruditionis plenissimum Galeni, è quibus hanc expositionem transtulimus.

Ἔστι δ' ᾗσι καὶ ἕλκεα γίνεται ἐν τῇσι, *Sunt & quibus nascuntur vlcera*] Modò à sola copia sanguinis suppressi ducebantur causæ antedictarum molestiarum. At si ad eam quoque accesserit aliquando hostilis qualitas quædam, vt quæ ortum potest habere à bilis permixtione aut pituitæ putrentis & salsæ, καὶ ἕλκεα γίνεται, atque eodem modo menstrua effundantur quo proximè antea, ἐρράγη & ἀθρόα, cum impetu scilicet & multa; tunc sit maximè metuendum ab vlceribus. Potissimùm verò si quæ simul & semel effusa est materia menstrualis in cauum vteri, stillandi postea finem nòn faciat, sed continenter aliquid fluat & sæpe cadat. Inde enim vlcera enasci solent. Quæ simulatque ipsa comparuerint, monet Hippocrates vt quanta poterit fieri sedulitate, omne studium Medici conuertatur ad curationem illorũ. Ne scilicet si malum inueterarit, immedicabile fiat; quemadmodum explanabitur magis postea suo loco ab Hippocrate.

Πολλῇσι δὲ συμβαίνει, *multis verò accidit*] Multiplicis generis hîc proponuntur hypotheses ab Hippocrate ex suppressione menstruorum symptomatica. Nunc enim triplex primùm ponitur. Quam quidem diuersitatem mouere possit locorum varietas in quos suppressa materia per cuniculos fortè diuerterit. Quum namque ita nonnunquam affecta sit mulier (ὥστε δοκέειν ἐξ μῆνας) vt ex ea retentione concepisse existimetur & vtero gestare adhuc vsque ad sextum mensem, vt longissimum; (In eo enim spatio breuiora quoque comprehenduntur, ideóque etiam addidit Hippocrates, ἢ καὶ ὀλίγῳ ἐλάσσονα χρόνον. Hanc porrò grauiditatis suspicionem faciunt (ἡ γαστὴρ προέχεται, &c.) ventris prægrandis tumor, aliáque signa quæ solent prægnantibus assidere) quum, inquam, mulier ita affecta sit, accidit sæpenumero, vt (ἐπιγενέσθαι ᾗσι διαπύοντα) exesa tandémque rupta cute excrementa quæ sint sortita naturam puris, postea effundantur per eam partem quę sit inguine aliquantò superior. Idque fit aliquando quinto mense aut sexto, quoties scilicet maturiùs profunduntur menses. Accidit & aliàs, vt si fortè suppressus ille sanguis corruptus insinuarit sese in partem quæ infra inguen est, eam quoque partem erodat similiter; vnde (ἕλκεα γίνεται ἐν τῇσι μήτρῃσι καὶ κάτω ὑπὸ τοῦ, &c.) vlcera pręd ictã quoque eam partem obsideant. Peruia sunt quæque reliqua & quæ sine vllo negotio consequatur lector, qui quæ nuper de iisdem scripsimus, eorum fuerit memor. Tertium est quod ex qualitate peruersa menstruorum, quæ tantisper suppressa vt nũc ponuntur, euenire cõsueuit, quod (ἔστι δ' ᾗσι καὶ κατὰ τὸ αἰδοῖον ῥήγνυται) & quibusdã aliàs accidit, vt nonnunquam conuenienter magis, hoc est per pudendum, locum conferẽtem, quia à natura in id destinatum est, suppressa profundantur. Ac tum quoque putrefacta procedunt purulentáque, vnde etiam vlcera suboriantur, à quibus periculum imminere possit, ait Hippocrates. Eamque ob rem monet incumbendum diligenter vt suprà Hippocrates, ne παλαιὰ γένηται, inueterascant. Fiet namque sic vt minimùm mulier ἄφορος, quæ nunquam concipiat, aut quæ perfectum fœtum nõ edat. Quòd nimirum deinceps via pateat mensibus per eundem locum, quemadmodum notatum est ab Hippocrate in hypothesi superiore. Mori ergò & sterilescere est duplex prognosticum. Attamen non inde perpetuò sequi sterilitatem historiæ antea nuper fidem fecerunt, vt quas de tonsore chirurgo Buneo commemorauimus.

Ἢν δὲ μὴ ῥαγῇ τὰ, *quòd si non effundantur*] Quòd si ne iis explicatis aliquot modis quæ sex menses sunt suppressa, excludantur; sed maneant adhuc διαφραχθέντα, & intus coerceantur; expectanda mulieri eadem quæque sunt, (vetat enim ratio Grammatices ne πείσεται πάντα ἅπερ τῇ ἀτόκῳ, reddamus sic cum cæteris, *similiter omnia patietur quæ mulier sterilis*) in quæ diximus antea ex sentẽtia Hippocratis, eam mulierem incurrere quæ nondum peperit, quia nunquam concepit. Ei tamen menstrua tantisper suppressa manserunt ex hypothesi, nempe per sex totos menses, quòd nequeant exitum nancisci, nulla nec supra inguen nec infra data porta, ne quidem per pudendum. Quæ tres nuper erant omnino euacuationis viæ.

Καὶ ἢν μὴ θεραπευθῇ] Hæc attamen remediis accommodatis, vt restituatur pristinæ valetudini, conandum erit,

dum erit. Quòd si fieri non possit, aut iaceat neglecta; διαρκέσασα sufficere quidem poterit vt longissimùm, ad octauum mensem suppressionis; sed ferè quidem fit, vt non diutiùs spiritum nec vitam trahat in hypothesi.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

1 Πολλῇσι δὲ γίνεται, ἢν τὰ καταμήνια φλεγματώδεα χωρέωνται ἐπὶ πολλὸν χρόνον, καὶ ἐλάσσονα εἶναι τῶν ὑγιηρῶν.

Multis præterea accidit, si menstrua pituitosa diu feruntur, vt etiam pauciora sint quàm mulieribus quæ valetudine bona perfruuntur.

2 Ὑγιὴς δὲ γίνεται ἐν κόσμῳ τῷ προσήκοντι ἰηθεῖσα.

Sanescit tamen earum vnaquæque, si, vt par est, cura adhibeatur.

3 Ἢν δὲ τὰ ἐπιμήνια γυναικὶ χωρέῃ μὲν, ἐλάσσονα δὲ τοῦ δέοντος χωρέῃ, ἅτε τοῦ στόματος τῶν μητρέων παρακεκλιμένου ὀλίγον τοῦ αἰδοίου, ἢ ἁρμοῖ μεμυκότος ἐς τοῦτο, ὥστε χωρέειν μὲν, ἀποφράσσεσθαι δὲ ἀπ' αὐτέων καὶ αἱ δίοδοι ἃς περαιοῦσι, ἐπὴν κατέλθῃ ἐς τὰς μήτρας, τὰ μέτρια (τελείως τοῦ αἵματος ἐπικειμένου τῷ στόματι) αἰεὶ προσέρχεται δὴ κατ' ὀλίγον.

Quòd si tum quidē mulieri excludantur menstrua, sed parciore tamen manu quàm est ex vsu, fluant, propterea quòd osculum vteri nōnihil à pudēdo deflectat, aut quia ipsi paulum concidat conniueátque, adeo vt prodeant ipsa quidem, sed ductus ab iis obstruantur quos ipsa pertranseunt; posteaquā ad vterum ipsa appulerint, moderata sensim sanè tum quidem cōtinuò prodeunt, instāte nimirum ad orificium vteri toto sanguine & incubante.

4 Καὶ ἐπὴν αἱ ἡμέραι παρέλθωσιν ᾗσι καθαίρεσθαι μεμαθήκει, καὶ εἰρχθῇ τὸ αἷμα ἐν τῇσι μήτρῃσι τὸ ὑπολειφθὲν, καὶ ἕτερα ὑποκατιόντα ἐπιμήνια μὴ ἐξωθῇ τὸ εἰρχθὲν αἷμα, ἀλλ' αἰεὶ βαρυνεῖ κατ' ὀλίγον, ἔς τε τοὺς προτέρους μῆνας, ἢ ἐπὶ δύο, ἢ ἐπὶ τρεῖς, μὴ ἐσιέναι κάρτα.

Atque postquam aduentarint dies quibus assueuerat mulier expurgari, ac circumclusus in vteri claustris sanguis relictus fuerit, aliáque illabētia deinde menstrua nō exclusērint sanguinem ibi conclusum; grauant illam namque paulatim magis ad primos vsque mēses, aut per duos, aut etiā per tres, non ita penitus ingressa subeunt.

5 Ἐπὴν δὲ οἱ μῆνες πλέονες γένωνται, ἔτι μᾶλλον πονήσεται.

At verò pluribus exactis postea mensibus, ipsa deteriùs adhuc habebit.

6 Καὶ οὐκ ἴσχει ἐν γαστρὶ, μέχρις ἂν οὕτως ἔχῃ.

Nec vtero tātisper gestare potest, dum sic affecta est.

7 Καὶ πῦρ λήψεταί μιν, μάλιστα τὰς ἡμέρας ἐν τῇσι καθαίρεσθαι μεμαθήκει, ἠπεδανόν.

Nec non etiam mulierem inuadet lenta febris, iisce præsertim diebus quibus assueuerat ipsa purgari.

8 Ἐοικὸς δὲ ἐστὶ καὶ τῷ μεσηγὺ χρόνῳ πυρεταίνειν, καὶ φρίσσειν, καὶ καρδιώσσειν, καὶ ἀνάγειν ἐπὶ τὸ πλῆθος ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην.

Credibile etiam est, quòd intermedio quoque tempore ipsa febricitat & perhorrescit, & quòd stomachi diuexatur morsu, & ad copiam sanguinis suppressi addit quoque aliquid semper per singulos dies.

9 Καὶ ἀλγέει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε τὸ σῶμα, καὶ μάλιστα τὴν ὀσφὺν, καὶ τὴν ῥάχιν, καὶ τοὺς βουβῶνας, τά τε ἄρθρα τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν.

Quinetiam corpus sæpe totum ipsi dolitat, condolent & lumbi præsertim, & spina, & inguina, adeóque & manuum & pedum omnes articuli.

10 *Quæ partes quidem nõ simul* omnes *cruciantur, at hæc modò, aliàs alia; prout fortè secretus sanguis, qui vtero excipi non potuit, suopte nutu aliquò appulerit; & quamcumque in partem corporis impactus fuerit, ea intumescit.*

Ταῦτα δὲ οὐχ ὁμοῦ ἀλγέει, ἀλλ' ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, ὅπῃ ἂν βείσῃ τὸ αἷμα τὸ ἀποκεκριμένον, καὶ μὴ δυνάμενον εἶναι ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ ὅπῃ στηρίξῃ τοῦ σώματος, οἴδημά ἐστιν.

11 *Hinc quoque* nonnunquam *exoritur articulorum corporis conuulsio* quædam *vehemens, & ex aliis symptomatis antè commemoratis aliàs aliud emicat in ea.*

Ὅτε δὲ γίνεται καὶ σπασμὸς ἰσχυρὸς τῶν ἄρθρων τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἄλλων σημείων τῶν προειρημένων φαίνεταί οἱ ἄλλοτε ἄλλο ἐστὶν ὅτε.

12 *Sanescet ipsa tamen, si curatio conueniens adhibebitur; sin minùs, quum septimestris aut etiam diuturnior morbus euaserit, exitialis fiet; aut claudam eam efficiet; aut quandam pariet partium impotentiam, si qui præ vehementia frigoris & inedia isthuc* fortè *sanguis irruerit, circa neruos concretus hæret.*

Αὕτη, ἢν μὲν θεραπευθῇ κατὰ τρόπον, ὑγιὴς ἔσται· εἰ δὲ μὴ, ἡ νοῦσος ἑπτάμηνος, ἢ καὶ χρονιωτέρη γινομένη θανατώδης εἴη ἂν, ἢ χωλώσειεν, ἢ ἀκρατέα τινὰ τῶν μερέων ποιήσειεν, ἢν ὑπὸ ῥίγεος καὶ ἀσιτίης τὸ αἷμα ἔνθα ἂν ἐπέλθῃ, πῆξιν ἴσχῃ περὶ τὰ νεῦρα.

13 *Hic verò morbus accidit potiùs iis quæ sine viro degunt mulieribus.*

Τοῦτο δὲ τὸ νόσημα γίνεται μᾶλλον τῇσιν ἀνάνδροισιν.

14 *Quòd si hæ affectiones inuadãt mulierem quæ iam peperit, & quæ dictæ sunt & de quibus dicetur,* etsi *diuturniores erunt, minùs tamen* erunt *molestæ.*

Ἢν δὲ ἐμπειροτόκῳ ταῦτα τὰ νοσήματα ἐμπέσῃ τὰ εἰρημένα, ἢ ἄσσα μέλλει εἰρήσεσθαι, πολυχρονιώτερα ἔσται καὶ ἧσσον ἐπίπονα.

15 *Cæterùm hæc* eadem *signa iidémque exitus contingunt & ei quæ nondum peperit & quæ partum cum lochiis iam experta est, nisi curentur.*

Τὰ δὲ σημεῖα ταῦτα καὶ τελευταὶ αἱ αὐταὶ γίνονται τῇ τε ἀτόκῳ καὶ τῇ λοχείων ἐμπείρῳ, ἢν μὴ θεραπεύωνται.

16 *Aggredi verò curationem maturè oportet: alioqui, statim se morbi produnt.*

Χρὴ δὲ αὐτίκα τὴν θεραπείην ποιέεσθαι· ἢν δὲ μὴ, ἐπιφαίνεται αὐτίκα τὰ νοσήματα.

EXPLICATIO.

TAMDIV nos hic locus exercuit, vt vix alioqui nobis satisfactum existimemus, nisi altiùs aliquantò res ipsa repetatur, & gratia perspicuitatis vobiscum ita loquamur. Nimirum vt nunc statuatur ab Hippocrate hypothesis de mensibus pituitosis, qui pigro scilicet lapsu, ideóque satis quidem diu feruntur, & quemadmodum est ipse de illis loquutus aliàs, qui ἐπὶ πολὺ προαγμένη, perdurent, diúque fluant. In qua etiam comparatio quædam connotetur eorum cum aliis, & quidem in fluxionis diuturnitate, quos quæ sanæ sunt assolent profundere. Hoc est, in quibus, etsi pituita aut quiuis alius humor non superat nec excedit: motionis tamen quædam tarditas diuturnitásque animaduertitur. Vt tandem causa huius, in sanis nempe, vitium putetur esse positum in conformatione: quemadmodum illius modò erat in immoderatione & intemperie, nec sine copia pituitæ & exuperantia. Sed cuiusque humoris omnino eadem ferè ratio est. His positis, nónne is ordo seruabitur ab Hippocrate, vt de menstruorum suppressione symptomatica absoluto capite, hîc nunc disputatio instituatur de profluuio quoque menstruorũ symptomatico? Sed videamus quomodo nunc per comparationem quoque respondet Hippocrates. Quum enim non tantùm pituitosis lentum inesse profluuium cuique possit esse exploratum, sed etiam maximè sanis, hoc est in quibus nihil debeat sanguis incusari, quum fluat is qualis è victima, vt est magis explicatum lib. de puelli natura; vndenam hæc fluxionis tarditas in sanis corporibus ortum habeat? Incudetur hæc causa quidem vitio conformationis, si priùs explicationem alteram quæ fortasse sit verisimilior, adscripserimus. Hæc verò huiusmodi sit. Quum Hippocr. hypothesis esset postrema de muliere

Hipp. Epid. 6. sect. 1.

cui lento

cui lento gradu ferebantur menses pituitosi, visum Hippocrati fuit pristinæ valetudini posse sine negotio magno restitui, si mulier exquisito ordine & conuenienti tractaretur.

Ην δὲ ἐπιμηνίων γυναικὶ χωρέῃ μὴ] Quòd si & posterioris huius conditionis mulieri aut alioquin bene modò affectæ (siquidem ab humore pituitoso vindicata sit) ex hypothesi menses conuenienter prodeant, pauciora attamen longè quàm par sit, vnde nam verò id euenit? Deinde etiam quid detrimenti inde sequetur? *ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν μητρέων παρεγκεκλιμένου ὀλίγον τι*, &c. quia nimirum vteri os aliquantùm deflectit à pudendi principio superiori, quod sub aspectum scilicet, vt anterius, cadere nequit vnquam: aut quia ad id ipsum principium, etsi leuiter, conniuet vteri orificium, *ὥστε χωρέειν μὴ*, vt sic menstrua excludantur quidem, sed ibi tum obstructio nascatur, atque etiam in iisce viis per quas peruadere & penetrare ex vsu foret, vt foras ferentur. At traiicere menstrua nequeunt saltem eam partem quæ orificio vteri est vicinior, per hypothesin. Nam *ἐπὴν ὦν κατέλθῃ ἐς τὰς μήτρας*, posteaquam appulerint menses ad vterum & eius viciniam; *τὰ μήνεια αἰεὶ παρέρχεται δὴ κατ᾽ ὀλίγον*, moderatè quidem funduntur semper paulatim. Quod est alienum omnino ab assueto mulierum profluuio communi quæ bene valent; in quibus nec moderata, hoc est parca manu, nec sensim etiam vulgò prodeunt, sed *καταῤῥήγνυται*, multa etiamque confertim vacuantur. Hoc enim verbum & copiam eius quod fluit, & fluxionis modum simul notat, quemadmodum huius libri statim principio ex sententia Galeni exposuimus in eo tractatu quo conuelluntur ea quæ scripserat Iulianus contra aphor. Hippocratis. Nec id quidem secùs quàm quoties natura victrix criticè morbificum humorem propellit. Hoc sanè pacto, intemperie frigida laborantibus mulierculis pigritia siue tarditas fluxionis menstruorum ab humoris specie manat notata nunc ab Hippocrate. Huius æstimatur naturę pituita ad finem lib. de nat. hom. Quam tarditatem motionis similiter adferre possit viarũ deformitas, quoties scilicet os vteri à recto pudendo deflectet: aut os quidem ipsum ad pudendum conniuebit. Istud verò per obliquitatem, hoc autem per compressionem accidit oscillorum, quæ in venarum & arteriarũ extremis duce natura insunt. Qui modus vterque inferat facillimè obstructionis eorum consequutionem. Namque nisi viarum libertas spatiique adsit, vix quod in eo dimouetur, vt æquum esset, perueniat ad metam. Vide Hippocratem ad paginã primam totam ferè libri de Sterilibus. Vnde æquioribus de causis illi reputentur non parum aberrare ab Hippocratis artificio eóque vero, siue resistentibus menstruis mederi incœptet pharmacopœus, siue ad id sese offerat vltrò chirurgus. Nam quemadmodum ipsi audiuimus, quidam sunt vtriusque sortis huius homines, qui istud audeant nimis impudenter, quia inscienter sanè, polliciti. Quódque est aliquantò operosius, eò iam ipsi venerunt licentiæ aut nequitiæ veriùs, vt certissimam apud omnes profiteantur fœcunditatem. Ignauum & iners in hoc pecudum genus! Quid ni iis pecudibus cæterísque bestiis antecedat in hac arte, Medicorum industria? Hic Medicos appellamus hac diuina eruditos arte Hippocratea. Si quod hîc vitium duplex notauimus, nunc cum Hippocrate causa fuerit pigrioris menstruorũ effluuij; alterum scilicet in lento mobili viscosóque, alterum autem sit in spatio positum & eius inflexura & obliquitate; etsi hoc attrectatũ quidem, manu iudicetur; illud verò cadat sub aspectum; neutrum attamen nisi Medici, Hippocratis præsente doctrina instructi, trutina debet nec ponderari nec diiudicari. An à conformatione dimanet hic error, solo manus tactu percipi quidem potest. Quòd si à permixtione humoris pituitosi, etsi pharmaciæ solius ope poterit id restitui & persanari; id ne protinus tamen discernet pharmacopola? Quis etiam chirurgus tam audax pudicitiæ sinum attrectet, vt an vteri os aliò diuertat, digito iudicet, nisi consilin Medicorum fretus factúsque eruditior, ac Medicorum quoque monitis honesta ea id perpetiente aut virgine aut muliercula ad id consentiente? Hoc certè discrimen vt & percipi & tolli possit, Medici, hoc est Hippocratis summi, opus est doctrina. Tam verò est parum nunc Medico decens & honestum, illius vtriusque operarij munus administrare, quàm is vterque Medici officium faciet parum scienter. Quas ipsi percallere possunt artes, quicquid obganniant, eas quoque Medici norunt facilè. At habilitatem & ad suũ obeundum munus industriam sua qui sunt consuetudine maiorem consequuti, cæteris iure præstant. Quum præcipuum sit & satis abunde fuerit, si Medicorum præscripta tanta fide exequãtur & tam artificiosè, vt inter suæ & cuiusque sortis homines nulla sit omnino querela, nulla controuersia, at priùs inuidentia. Operæ pretium quoque fuerit, si summo apud se iudicio Medicus perpendat & diu examinet, antequam quid certum in hypothesi statuat de pigriore mẽstruorum profluuio. Atque vt audaciùs aliquantò & apertiùs nostram sententiam proferamus (tantum nos Hippocratis tribuimus authoritati simul & veritati) si quæ è muliebri sinu effluunt tardo lapsu, permixtione pituitæ carebunt, vt nullo pacto viscosa compareant; (quò maneant Hippocratis iussu in *ὅρκῳ* omnia pudica vel in hypothesi) Medicus facilè careat chirurgorũ manu, nixus isthoc dilemmate. Vt si nihil viscidum inesse in hoc profluuio aspectus fidem fecerit eámque certam & pleniorem, quòd vt fluxionis eorum tarditas parsimoniáque pendeat ex conformationis errore, videatur omnino necessarium. In his namque nihil tertium potest excogitari.

Ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν, *nempe orificio vteri*] Conformatio quoque oris vteri hîc bifariam in vitio esse potest. Eáque de causa in eo nunc Hippocrates duo notauit; à recto nempe declinationem, quam dictione signabat *παρεγκεκλιμένου*, vt & conniuentiam proximè postea sequenti *μεμυκότος*. Siue enim osculum vteri diuertat & aliorsum inclinet ab interiori extremo pudendi, siue etiam conniueat; non vsque adeò tamen à via recta deflectit in hypothesi (ideo namque *ὀλίγον* addidit) neque tam strictè conniuendo premitur, (eáque ratione *ἀρμοῖ*, quod est *μικρῶς* Erotiano, additum quoque fuit ab Hippocrate) quin osculum ipsum aliquãtùm dehiscat; sed ita mediocriter inter ea quæ alioqui possent esse summa, vt quemadmodum magna viarum amplitudo non adest in hypothesi, sic vt omnino non desit, nec nimia præsens sit constrictio. Namque mẽses feruntur, quamquam mediocriter ex hypothesi, attamen ita quidem per

angustias, vt vteri os & viæ quoque sanguinis magna queant ex parte obstrui. Quæ causa nunc ponitur, cur sanguis ad vterum descendens (περιέρχεται κατ' ὀλίγον) sensim fundatur, πλείονος τοῦ αἵματος ἐπικειμένου τῷ στόματι. Totus is namque sanguis insidet in vteri oscillo, & id ipsum premit & instat. Vt etsi præcludatur quasi via (quando sic strictior aliquantò redditur) menstruis alterutro prædictorum modo; quia tamen eò totus appulit, nõ ita accuratè, vt dictum est, stringuntur orificia venarum, quin (ἀεὶ περιέρχεται δὴ) sanguinis aliquid semper effluat, iisce præsertim diebus, quibus sanguis ipse cõsueuerit periodicè in vterum per septenarios influere exitus causa. Quum verò totus non effluat qui ad exitum eò concurrit, in vteri vicinia stabulatur tantisper dum periodus altera renouetur & recens adsit. Tum namque qui ad vterum sanguis coniicitur in eundem semper scopum, vi sua copiaque hinc eum fortè non expulerit qui ex periodo superiore conclusus ibique relictus modò ponebatur, sed eam partem semper paulatim tantùm grauarit, saltem ἐς τοὺς προτέρους μῆνας, ad priores vsque plures aliquot menses; (alioqui per duos aut tres menses sanguis valde copiosus non subit vterum nec ingreditur) sequitur vulgò vt (ἐπὴν δὲ οἱ μῆνες πλέονες γένωνται) aucto mensium numero omnes quoque molestiæ incrementum accipiant. Quódque latet chirurgos omnes & pharmacopolas, (οὐχ ἴσχει ἐν γαστρὶ, μέχρις ἂν οὕτως ἔχῃ) nunquam cõcipiat mulier quandiu sic affecta fuerit. Opprimitur siquidem vterus, cuius hæc propria actio, reuera conceptio est. Notãdum est porrò, quòd perperam multi ἔξιν legerunt pro ἐσίν, quod non esse prætermittendum duximus.

Καὶ πῦρ λήψεταί μιν μάλιστα τὰς ἡμέρας ἐν τῇσι, inuadet mulierem iis præsertim diebus] Sola copia molestus nuper erat sanguis diuertens in vterum aut eius viciniam, nec hinc ipse dimouebatur, quum omnia quieta manerent, saltem sine exacerbatione. At (ἐν τῇσι καθαίρεσθαι) quum certo dierum numero expurgari natura consueuerit & quidem suopte nutu nec sine turba; quidni ex irrita menstruorum commotione ita tum magis augeatur febris, vt appareat quàm vehementissima? ἠπεδανὸν enim nunc volentes connectimus cum verbo πυρεταίνειν proximè sequenti; quandoquidem non ita tum sæuit febris, scilicet in interuallis quæ intersunt inter periodos. Nónne periodicæ motionis principium alterum antea ταραχὴν conturbationem posuimus ex sententia Aristotelis, cui sic congruenter videbatur cum Hippocratea?

Εοικὸς δὲ ἐστὶ καὶ τοῦ μεσηγὺ] Credibile etiam est, quòd febris lenta erit, si sanguis sola copia grauis est; aut si aliquantò quidem calidior (quum à temperie nempe recesserit natiua) integer attamen inuiolatúsque adhuc manet stipatus venis vteri, ibique conclusus secundis mensibus tertiisque. Temporis autem progressu paulo longiore, quum symptomata quęque iustè augeantur magis magísque, consentaneum omnino videtur, vt etiam inter periodos non solùm concepto sanguinis incendio præter naturam, sed & fortè etiam putredine, qui conclusus alieno loco teneatur sine transpiratione, febrem exacerbari aliquando & inhorrescere. Ad huius loci sensum faciliorem legito aphor. 61. lib. 5. & sententiam Galeni in commentario.

Καὶ καρδιώσσειν καὶ ἀνάγκη ἐστὶ τὸ πλῆθος αὐτὰ, &c. stomachi morsu mulierem diuexari] Et huius morsus causas repetes, si placet, ex superioribus, quum semel ac iterum à nobis dictum sit in re consimili. At ad copiam menstrualis materiæ aliquid quotidie mulierem conferre, quomodo consentiet cum iis quæ est ipse loquutus è contrario, in libello scilicet de puelli natura? Existimauit enim nihil periodicè in grauidis commoueri ad vterum, quòd sanguis qui secretus beneficio naturæ accingentis se ad expulsionem eius periodicam, quotidie in vterum illectus illabitur. Hæcque ipsa causa ab eo statuitur, cur in grauidis per periodos nihil conturbatur. Secus autem se res habet in suppressione menstruorum, vt in hypothesi. Frustra nunc alioqui dies purgationis menstruorum consuetæ notasset Hippocrates. Frustra quoque intermedium illud tempus, quod periodis definitur menstruis, commemorasset. At sese hinc sua hac commentatione animus noster sic expediet, vt adaugeri copiam sanguinis opinemur quotidie in corporis partibus quibusque; quæ tandem depulsa adpellat ad vterum, non quidem per dies singulos, sed demum periodicè per suos septenarios. Ex accidenti igitur tantummodo sanguinis menstrualis fiet cumulus amplior in vtero per dies singulos, non hîc autem secus.

Καὶ ὀλίγῳ δ᾽ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε τὸ σῶμα, quinetiam corpus sæpe dolitat] Atque hæc causa est quidem cur sæpenumero corpus totum (quanquam lubentiùs aduerbia hæc, locorum, hoc est partium, notas esse potiùs opinemur quàm tẽporum) ac præsertim tamen lumbi & spina inguináque condoleant. Quum namque copia turgescens sanguis suppressus primùm sit, exitu negato incalescit quoque, quemadmodum demonstrauimus, quãdo scilicet explicatum à nobis fuit, quonam modo fieret vt mulieres putarentur viris esse calidiores. A quo eo ipso calore qui est reuera præter naturã, & qui sæpe dimanat ab vtero ad corpus vniuersum, minùs mirum videri debet, si qua toti corpori venit molestia & aliquis adfertur dolor, ab immoderatione scilicet & intemperie; quæ doloris causa potior & prior priùs habita fuit. Sed tãtisper adhuc istum sanguinem ὀργᾶν furere intelligimus & quoquouersum vagari. Namque vt primùm deferbuerit, quum copia sit etiã molestus, natura viribus collectis ipsum detrudet in hanc vel illã partẽ, donec firmissimã sedem & sui capacem nactus ipse sit. Ideo namque modò addebat ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, plurium partiũ scilicet Hippocrates memor. Collectum istum igitur cumulatúmque sanguinẽ, si intus retinebit natura, ad lumbos, spinam, & inguina, si copia ipse peccabit, & iisce in partibus infirma manebit peculiaris earũ cuiusque vis: quemadmodum si eadem satis potens fuerit, & mediocris quoque copia sanguinis, in dissitas & longiùs positas partes sanguinem propellet, vt ad manus & extremos pedes. Vnde si, vt par est, mulieres purgabũtur; neque podagricis, neque doloribus vllis articulorũ, neque etiam inflammationibus lateris aut peripneumonicis, aliisve pluribus eodem loco enumeratis affectionibus illę distorquebuntur vnquam, sicut disseruisse visus est nobis Galenus aduersus Erasistratum libro de venæ sectione: quo loco meminit aph. 29. lib. 6. Γυνὴ ὑ-ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια, &c. Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint. Ex cuius vtriusque loci perlectione faciliùs cõsequatur lector mentẽ Hippocratis.

Ταῦτα δὲ

Ταῦτα δὲ οὐχ ὁμοῦ ἀλγεῖ, *verùm non simul omnes hæ partes condolent*] Prolixus quidem, sed is perdoctus commentarius Galeni est in aphorismum 53. lib. 5. Ex quo intelligatur perpetuum id esse in natura bene morata, vt pro viribus ipsa conetur quod est inutile circa vteri partes & superuacaneum, reponere ad aliquam partem, in qua hinc sæpe oboriatur dolor. At verò non potest tam acerbus is esse dolor, quòd nec tantus tumor, vt descriptas totidem partes in oratione simul opprimat. Quamdiu suppressa in hypothesi materia menstrualis erit in motu, quia modò in hanc facit impetum, modò in illam; partes poterunt vicissim plures opprimi, quod aduerbiis ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε Hippocrates voluit significatum. Attamen ὅτῃ ἂν βρίσῃ τὸ αἷμα τὸ ἀποκεκριμένον, impetum ipse faciat in aliquam partem necesse est, quum ab vniuerso corpore secretus sit sanguis, nec δυνάμενον ἤ ἐν τῇσι, &c. in vtero consistere possit ex hypothesi superiore, ad quem depellebatur, vt hac data nimirum porta, foras efflueret.

Καὶ ὅτῃ ἂν στηρίξῃ] Et quacunque in parte corporis pedem fixerit ac obfirmarit sese, in ea aliquis apparet tumor præter naturam qui pro victoria huius vel illius humoris, hanc quoque speciem referat aut aliam, & exuperantis vitiosi humoris sibi nomen adoptet.

Ὅτι γίνεται καὶ σπασμὸς, *aliquando & conuulsio oritur*] Imò verò materia menstrualis suppressa sæpenumero tantopere redundat, vt detrusa ea omnis ad omnes ferè articulos totius corporis, hinc σπασμὸς ἰσχυρὸς, vehemens articulorum cõuulsio fiat, scilicet ab oppletione, propter copiam & vim humoris qui ad eos delapsus est, quum errabundus antea sedem non haberet. De conuulsione eiúsque causis apud Hippocratem literis commemorata sunt quàm plurima in aphorismis & apud Galenum in suis commentariis. Legito aliquot quoque historias apud Hippocratem, quæ ad hanc rem conferãt, sub finem extremum sexti Epid. Apud Abderitas Phaëthusæ Pytheæ vxori oborti sunt dolores & rubores ad articulos ex diuturniori menstruorum suppressione. Atque eadem omnino de causa è viuis excessit in Thaso, Namysia Gorgippi vxor. Ad finem quoque libri quinti Epidem. vxorem Polemarchi, coxæ vehemens prehendit dolor vnà cum morbo articulari. Atque causa etiam huius fuit teste eodem Hippocrate, quòd menses non responderent.

Καὶ τῶν ἄλλων σημείων τῶν, *& ex aliis symptomatis*] Cæterùm nunc signa vsurpauit Hippocrates, vt & antea, pro rebus significatis. Sic est autem ipse locutus gratia breuitatis, nimirum ne is longior esset in percensendis quibusque aliis symptomatis molestiísque; quum de iis antè satis copiosè actum sit, & pendeant ab vno & eodem omnino fonte.

Φαίνεταί οἱ ἄλλοτε ἄλλο] Apparet autem aliud ex iis aliàs pro humoris copia (vti nõ ita pridem dicebamus) & natura partis in quam se humor receperit & obfirmarit etiam sese.

Αὕτη ἢν μὲν θεραπευθῇ κατὰ τρόπον, *sanescet ipsa tamen, si curatio, &c.*] Hæc quidem mulier pristinæ valetudini restituitur, si conueniens cura suscipiatur. Quæ hęc tam multa ad diagnosin quidem vniuersa pertineãt. Quæ nunc sequuntur, prognosin etiam, quum varia cuiusque nẽpe sit, potiùs spectant quàm therapiam. Quando autem hæ quæque molestiæ ad suppressionem menstruorum consectariæ sunt, quasi ad vnam causam; nónne vt hæc est communis, cõmunis etiam omnium meritò quidam in genere instituatur curationis modus? Nempe quidem. Ergo iustis de causis nunc occupatum magis agnoscimus Hippocratem in explicandis ordine symptomatis quæ ex suppressione cõsurgunt & prognosticis, quàm iisce præscribendis remediis, quorum numerus postea suo loco propemodum infinitus ab eo tradetur; ísque omnibus communis.

Εἰ δὲ μὴ, *sin minùs*] Quòd si hæc tamen affectio non cedat præsidiis opportunis, ex duobus alterutrum necessariò accidet; aut vt suppressus ipse sanguis interioribus cancellis in corpore totus retineatur, qui quia exuperans nimiúsque est; & præter consuetudinem nimis concalescit, tandem aliquãdo principem quandam partem opprimat, vnde omnia funesta contingant: aut vt extrorsum ipse propulsetur, qui (χωλεύειν) nõ quidem claudicationem pariat, (secus enim interpres dicebat in exegesi sua Galenus) sed mutilam partem faciat circa quendam corporis articulũ, in quem scilicet materia fortè impacta fuerit. Nam si in reliquam partem procul nimirum ab articulis, (ἢ ἀκρατέα τινὰ τῶν μερέων ποιήσειν) non infirmam eam tantummodo reddet, vt alius quispiam putet; sed impotentem ad proprium nempe obeundum munus. Haud alienum possit videri ad expositionem huius loci, aphorismi 33. lib. 4. meminisse.

Ἢν ὑπὸ ῥίγεος καὶ ἀσιτίης, *si præ vehementia frigoris & inedia*] Quando nimirum (sic enim perplacuit nobis hoc loco ἢν interpretari) concretus hærebit humor menstrualis circa neruos. Quandoquidem densitate & frigore neruorum concrescere possit humor; præsertim autem si lentus & tenax ipse sit, id tum videatur nobis verisimilius. Cur autem præ (ἀσιτίης) inappetẽtia aut abstinentia potiùs id fieri possit, aut nondum nos planè consequutos esse fatebimur apertè, aut hunc locum mendo non carere etiam suspicabimur. Quidni autem frigus (πῆξιν) circum neruos concretionem faciat, vt & (quanquam dissimiliter) sæpenumero calor? Id frigus facit tantùm ex accidenti, quod calor tam per se quàm per accidens præstare quidem potest. Sed de eo Aristotelem consules 4. meteorων.

Τοῦτο δὲ τὸ νόσημα γίνεται μᾶλλον τῇσι ἀνάνδροισιν, *frequentiùs affectio præsens eas prehẽdit quæ viro carent*] Quomodo? Quanquam enim summum bonũ, voluptas corporis Epicuro videretur; dubitasse is tamen visus est nobis, An quippiam conferret Venus ad valetudinem. Id quod in ironiam Galenum detorsisse lubentes suspicaremur perpenso in Arte parua illius sermone & rationum momentis; nisi hoc extra rem nostram apertiùs foret, vt & quid hac de re sentiẽdum nobis videatur, explanare. Sic enim id viris cõmuniter hoc loco tractaretur vt mulieribus, præter Hippocratis scopum. Est autem Hippocrates noster ex instituto ita locutus de mulieribus, lib. περὶ γονῆς, Ἢν μὲν μίσγωνται ἀνδράσι, μᾶλλον ὑγιαίνουσιν· ἢν δὲ μὴ, ἧσσον. Mulieres si virorum consuetudine fruantur, salubriùs degunt: si autem minùs, minùs quoque salutariter. Rationem subiecit eodem loco, propterea quòd hoc congressu aliquid humoris semper educitur etiam excre-

mentitij, etiamque magis promouentur meoses. Quæ ratio sanè fuit, cur mulieri Phaethusæ, vt modò dicebamus ex sexto Epidem. sub finem, excubias ageote potiùs quàm pulso in exilium marito, quum summæ fuisset antea fœcunditatis, nec alterius consuetudine vteretur, sed pudicitiam arctè tutaretur, mensibus diu repressis dolores & rubores oborti suot ad articulos, & hirsuto corpore facta est, promissáque barba & voce asperiore. Videre etiam licet ad finem lib. de vsu humidorum quæ incommoda sequantur vulgò ex suppressione meostruorum, quod suo loco ootandum fuit. Ergo hæc vitia (γίνεται μᾶλλον) eas potiùs mulieres opprimunt & frequentiùs, quæ carent viro; quòd illis hæ tonc opportunitates desunt. Rerum namque Venereatum vsu corpus calesceos humorem absorbet excrementitium muliebris naturæ, quæ humida est. Nec te hinc aphor. 30. lib. 5. dimoueat. Est enim tibi satisfactum abuodè in commentario. Sed ecquo modo ei quæ (ἐμπειροτόκῳ) partum iam experta est (μὴ enim auferendum censuimus) & quæ commemorata sunt & quæ inde enumerabuntur mala, noo breuiota, quemadmodum quibusdam visum fuit, sed diuturoiora, attamen mioùs molesta hîc reputabuntur? Si placet, estote memores eotum quæ huius tractationis initio περὶ εὐρυχωρίης dicebantur, quando vasorum amplitudinem & stricturam expediuimus. Ibi namque demonstratum fuit Hippocrateè, quomodo quæ iam peperit, quum ampla habeat in se spatia & dilatatos qooque recessus, si quando coercebuntur menses, postea ἀπονώτερον καὶ ἀχρηματώτερον (cui opponetur paulò pòst ἐπιπονωτέρως) hoc est feret illa indoleotiùs & minùs molestè, quàm quæ nunquam peperit. Siquidem par ratio sit vtrobique. Nec dum satis tamen inde constabit, quare hæc eadem diutius hærebunt; nisi ad id penderet ab eadem causa responsio. Nimirum quia cumulatur in illa diutiùs manétque materia menstrualis, vt sunt in ea capaciores venæ & arteriæ, quemadmodum demonstratum qnoque fuit præcitato loco. Ipsum legite. Sæuiunt eadem in vtrasque tamen symptomata & eodem vertuntur in vtrisque, vti sequitur in Hippocratis oratione; nisi medicina adhibeatur opportunè. Vnde χρὴ δὲ αὐτίκα τὴν, &c. *at statim oportet*, exorta monitio est, quæ maturè instituta curatione opus esse procutet, ne se morbi iode oimirum depromant in valetudinis detrimentum summum.

SENTENTIA DECIMAQVARTA.

1 *Sin autem menstrua vberiùs fundantur quàm è re sit, eáque crassiora, patente nimirum* natura *duce toto corpore, & ore vteri prope pudendum sito; adde tum etiam frequenti si mulier vtatur viri consuetudine, etiámque bene ac liberaliter epuletur; simulatque aliquando vberiora menstrua pessum ferentur, ac cumulatè prodibunt, per vim ipsa solent augere magis os vteri & amplificare.*

Ἢν δὲ τὰ ἐπιμήνια πλείονα τοῦ δέοντος χωρέῃ, καὶ παχύτερα, οἷα τοῦ σώματος φύσει τε εὐρέος ἐόντος, καὶ τοῦ στόματος τῶν μητρέων πλησίον τοῦ αἰδοίου κειμένου, καὶ ἐπὶ τουτέοισιν ἀνδρί τε ξυνίῃ πολλὰ, καὶ εὐωχέηται, εἰσάπαξ ποτὲ πολλὰ κατελθόντα καὶ χωρέοντα βύζην, ἐπευρύνει μᾶλλον τὸ στόμα τῶν μητρέων βιασάμενα.

2 *Quòd si nulla inde consequatur vasorum inanitio, sed multa in posterum prodeant confertim menstrua, & vteri osculum ipsa dilatent, &* vniuersum *corpus sit perfluxile vel ad vterum vsque, & copiosa densáque immittantur (quum siquidem* ex hypothesi *& largiùs epuletur mulier, & ardeat Veneris cupiditate, eáque perfruatur) & decolor tantisper* ipsa *manebit, dum sic affecta fuerit.*

Καὶ ἢν ὑπὸ τουτέοισι μὴ ἐπιπέσῃ κενεαγγείη, ἀλλ' αὖθις πολλὰ ἴῃ ἀθρέα, καὶ τὸ στόμα εὐρὺ ποιέει, καὶ τὸ σῶμα (ἅτε εὐωχουμένης, ἱμειρομένης τε καὶ συνιούσης ἀνδρὶ) εὔρροον ᾖ ἐπὶ τὰς μήτρας, καὶ ἀθρέα ἐπιφέρηται, ἄχροος τε ἔσται μέχρις ἂν οὕτως ἔχῃ.

3 *Et si aliquis morbus postea aut affectio acciderit, vt inde corpus diuexetur; simili quo cõsueuit modo vterus iam os apertum habet, adeóque corpus ipsum transfluxile patet vsq; ad vterũ; & posthæc febris pre-*

Καὶ ἢν ὕστερόν τι νόσημα ἢ πάθημα ἐπιπέσῃ, ὥστε ξυγχωθῆναι τὸ σῶμα, ὁμοίως αἵ τε μῆτραι κατὰ τὸ εἰωθὸς εὐρύστομοί εἰσι, καὶ τὸ σῶμα εὔρροον ἐπ' αὐτάς ἐστιν, καὶ μετὰ ταῦτα πῦρ ἔχει, καὶ

ἀσιτέῃ, καὶ

ἀστέῃ, καὶ ὀξύῃ, καὶ λεπτὴ, καὶ ἀμενηνὴ, καὶ τὴν ὀσφὺν ἐκ τῶν ἐπιμηνίων πονήσῃ· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος, ἢν μὴ θεραπευθῇ, πάντα μὲν μᾶλλον πονήσῃ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, καί οἱ ἔσται κίνδυνος ἄφορόν τε γενέσθαι, ἢ φθινῆσαι ὑπὸ χρόνου τε καὶ τῆς νόσου, ἤν τί οἱ ξυμπέσῃ καὶ ἄλλο νόσημα, ἐπὶ τουτέῳ θανεῖν αὐτήν.

hendit, & cibi fastidium, & anxietas, & ipsa extenuatur, fitque debilis; ac tum ex profluẽtibus mẽstruis lũbi dolebũt, & temporis progressu, ni cura adhibeatur, ipsam magis in intermedio tẽpore omnia exercebũt: ac verẽdũ etiã erit, ne sterilis fiat, aut eam temporis diuturnitate & acerbitate morbi penè confectam, si quando alius illi morbus accesserit, mors tãdem opprimat.

EXPLICATIO.

EXPLICATIS de causis mediocriter, quia sensim & cùm quadam difficultate, mẽstrua superiùs ferebantur. Nunc iis aduersa proponuntur ab Hippocrate. Namque (πλείονα τοῦ δέοντος χωρέῃ καὶ, &c.) liberaliùs effunduotur quàm è re sit, & quæ sunt crassioris consistentiæ. Ducantur ergo rationes hîc ab opposito, si priùs dixerimus nunc crassiora fundi existentibus patentioribus viis, quum ita compressè antea conniuerent; vt aut paulatim tota, aut addemus etiam, quòd quæ tenuior in illis portio erat, tantùm efflueret, resisteret autem crassior, propter meatuum adstrictionem scilicet, aut aliquod aliud impedimentum. Ducantur ergo menses (volumus) vberiores ex hypothesi quàm sit necesse, & id quidem ob causas consequentes: οἷα τοῦ σώματος φύσει τε εὐρέος ἐόντος, primùm propter vasorum amplitudinem corporis totius è quo in vterum ipsi deriuantur. Quorum, quantumuis capacia illa sint, huic tamen profluuio extrema impedimento esse queant, si à sede & collocatione natiua osculum vteri aliquantùm aberret, inclinans scilicet in alterutrum latus pudendi, quemadmodum exposuimus in hypothesi superiore. Haud igitur ad id sufficiat quòd sanguis etiam multus amplioribus vasis contineatur, nisi & in eis extremorum libertas & rectitudo etiã adsit ad eius euacuationem. Quod iisce verbis Hippocrates noster, καὶ τοῦ στόματος τῶν μητρέων πλησίον τοῦ αἰδοίου κειμένου, signatum ipse voluit: Iam spatium ex supradictis & eius extrema satis cuique perspecta esse existimamus. Corpus est inprimis natura patẽs & amplum; hoc est, ab extima cute ductus meatúsque qui sunt per vniuersum corpus diffusi. Corpus hoc autem externum termious sit spatij à quo, gratia (si placet) disciplinæ. Quæ tamen etiam amplitudo nunquam in liberalitatem nunc positam menstruorum sufficiat, si non patulum os, vt dictum est, vteri manebit & minùs rectum. Atque hic terminus quoque ad quem statuatur (rogamus) ex hypothesi. Etsi enim copiosissimus (de quo dicturi iam sumus proximè) sanguis in viciniam vteri ex omni parte vel ab extima cute intrò confluat, frustra omnino quidem, nisi toti pudendo osculum assideat vteri; positum nempe è directo. Placet sic enim modò πλησίον interpretari. Roget autem quispiam, quid locus hîc descriptus continebit? Quis verò adeò rudis & in physica ratione tam parum versatus & eruditus sanguinem non videat, vt mobile, hîc quoque notatũ ab Hippocrate? Ecquo præterea modo natura liberaliorem quàm è re sit, profusionem hanc menstruorum promoueat, oisi εὐωχέηται, mulier etiam liberaliter epuletur? Verùm enim verò an eodem hoc authore, suopte nutu sanguis ad excretionem modò propositam; an autem ab alio, promouebitur? Hæc enim tertia nunc quoque conditio ad motionem desideratur. Vim verò motricem, quam expultricem Medicorum vocat vulgus, his fatus verbis Hippocrates significauit: καὶ ἐπὶ πυνέοισιν ἀνδρί τε ξυνίῃ πολλὰ, si rem cũ viro mulier habeat frequentem. Lucta enim Veneris frequenti solet facultas motrix ad agendum suscitari Hæc portò oon tantùm in vtero, sed in iis quoque omnibus sparsa est, quia innata, quibuscum vterus communionem quandam habet; vnde etiam in rebus Venereis educi sperma consueuit, non huius solius Hippocratis, sed communi omnium Medicorum consensu. Quidni suas partes ipsi naturæ tribuamus quæ periodico circuitu eóque per terniones aut quaterniones septenariorum menstruum sanguinem, vt quiduis alienum aliud solita semper fuit vel ab ortu primo, ad excretionem commoueat, si est benè morata etiámque magistra? Motricem vim quandam pars omnis conoatam habet. Quæ si in vtero sopita fortè iacebit, Veneris vsu irritabitur, quoties ei res intercedet cum viro frequentior; potissimùm verò si Venerem sæpenumero mulier exercuerit libidinosè. Sanguinem Venus calefacit & humectat Hippocrate authore, & viam sternit mensibus, & red- *Hipp. lib. de genitura.*
dit longè faciliorem. Ac eo pacto Venus confert mulieribus perpetuò ad sanitatem eodem loco. Quæ supersunt reliqua, euadent perspicua magis, si quomodo corpore affatim vacuato, venæ & arteriæ ampliùs dilatantur & ad menstrua patentiores redduntur, vt huius libri initio positum fuit, in memoriam reuocabitur. Nec pœnitebit legisse eodem locò quod de vteri & illius orificij amplitudine dictũ à nobis fuit in commentario. Quod ad dictionum pertinet explicationem, quo loco scitè quidem meminit Marc. Tullius rei anatomicæ, visum ei tum fuit quòd tribus rebus animantium vita tenetur; cibo, po- *Cic. 2. lib. de nat. deorum.*
tione, atque spiritu. Cibo (inquam) teneri vitam agnouit & scriptum reliquit ille ac sustentari. Hac namque ratione etiam ὀχὴ appellatur cibus Græcis, vt εὐωχία aut conuiuium aut epulum, adeóque εὐωχοῦμαι, vnde & nunc εὐωχέηται, quòd præcipit scilicet vt bene mulier enutriatur & liberaliter. Atque reuera mulierum corpora cibo debent refici pleniore, & longè liberaliùs enutriri, cùm ad sui, tum ad fœtus nutritionem sufficientem, quemadmodum antè explicatum fuit à nobis. Alioquin enim etiamsi absit con-

ceptio, quomodo ſanguis io meoſes ſingulos ſufficiat ad excretionem menſtruorum periodicam, niſi nempe ipſe exuperarir, vti eſt peroeceſſarium ex hypotbeſi, libello de Virginalibus? Ergo vt minimùm tam bellè quid vellet bîc Hippocrates noſter, edoctus ille orator intellexiſſer, cibi agnoſcens vires, quàm Medicus ille ioterptes, qui buoc locum de calidis: aut quàm alius, qui de cibis piperatis & vino generoſo nuper quoque interpretabatur. Et hoius etiam (εἰςάπαξ) dictionis explicatio ſenſum queat facere faciliorem Hippocratis. Vt id velit (ni fallimur ipſi) Hippocrates, quòd poſitis quatuot enumeratis conditionibus, ſi (εἰςάπαξ ποτὲ πολλὰ καταλθόντα καὶ χωρέοντα) accidat vnquam ſemel omnino, vt illabentia menſtrua in vterum, fotas effundantur; dilatent tunc nimirum eodem modo paulò magis orificium vteri, quum vi exprimantur violeotiáque. Nos iſtud reddidimus per *ſimulatque*, ſed id quidem, ne aliqua in re inuertererur ſenſus Hippocratis, quaſi dixiſſet ſimol & ſemel. At ἐπευρυνεῖ μᾶλλον, ampliùs dilatant. Quod huius diſputationis initio dictum fuit de profuſione lochiorum, (quæ quòd purgationis forma quædam eſſet, vaſa εὔρεα redderet ampliora) ad id quod nunc proponitur, aptari poteſt & accommodari: ſaltem quòd quemadmodum ibi tum τῦ παιδίυ χωρήσαντος, &c. egreſſo violenter ac laborioſè per vterum pudendúmque puello: ita nunc βιασάμενα menſtrua quoque per vim magis amplificant oſculum vteti, quòd (χωρέοντα ἁθρόα) confertim & cumulatè ipſa fundantut.

Καὶ ἢν ὑπὸ πυτίοισι μὴ ἐπιπίσῃ κενεαγ. Quòd ſi nulla inde conſequatur vaſorum inanitio] Incõmoda nunc proponuntut, quæ ex profluuio mẽſtruorum liberalioti euenire vulgò conſueuerunt. Profluuium dicimus comitatum conditionibus eoumeratis omnibus ab Hippocrate, quæ in cibi copia partim ſpectantut, pattim in deſiderio Veoeris & eius exercitatione. His poſitis quæ ſingula ſunt in oratione Hippoctatis, hinc primùm bæc venit moleſtia mulieri, vt ſit decolot, modò κενεαγγεῖν abſit, boc eſt, non exeat ſanguis ita profuſè, vt vacua inde vaſa maneant, id eſt ſine ſanguine; ne omnino ſcilicet obliteretur facultas venarum retentrix, aut puſilla adeò ipſa ſit, vt viis tantopere patentibus & iam fathiſcentibus venis totus elabatur ſanguis: ſed tantus tum ipſe ſuperſit, vt in periodicam effuſionem αὖθις πολλὰ ἢ ἀθρέα, multus cumularè ſanguis in poſterum prodeat atque confertim. Sic enim & αὖθις & ἀθρέα ſecus quàm omnes cæteri interpretes, reddidimus. Vt quum nihil deſideretur, nec copia nempe ſanguinis, nec excernendi facoltas, nec viæ ſpatiíque libertas, ἐπὶ τὰς μήτρας etiam ad vterum vſque, (καὶ ἀθρέα ἐπιφέρηται, vnde menſtrua quoque cumulata eò intrudantur) quid proinde conſequetur? Vt tantiſper (ſtatuimus cum Hippoctate) dum ſic affecta mulier manebit, amittat iure roſeum natiuúmque colorem. Etſi enim vitioſus ſanguis non ſit qui tum effunditur, quinimo verus potiùs & laudabilis, non fugax nec refluus ſit; an proinde tamen veriſimile videri poſſit nedum neceſſarium, quòd roſeus color debeat elucere buic in facie perſimilis? Imò verò is colot abeſt, quia ἀθρέα ἐπιφέρηται (quod non ita pridem dicebat χωρέονται ἁθρόα) ptodeat multus confertim ſanguis & cumulatè extra corpus. Non poteſt namque tum tam multus in cotpote ſanguis ſupereſſe, vt eius vi atque colore cutis ipſa pelluceat & bene picta ſit & colorata, quemadmodum copioſiùs poſtea declarabitur ab Hippocrate; vbi tum aliquantò faciliùs dicetur quomodo, quum grandior puer factus eſt in vtero, viuidum genuinúmque colotem mattis deperdit & in deteriotem multò commutat. Minima igitut aut ſaltem prima bæc moleſtia eſt, quæ ex boc profluuio menſtruotum ampliori eueoire queat, vt mulier ἄχροος appareat ſcilicet ſine roſeo colore. Namque ſi, vti fieri poteſt ſæpenumeto, grauius quiddam mulieri ſic conſtitutæ poſthac euenerit, (ὕστερον enim idem protſus eſt Hippocrati atque quod modò dixit αὖθις, nempe poſthac ſiue in poſterum, quod non eſt vbiuis intellectum) grauius autem id interpretatus eſt Hippocrates noſter τι νόσημα ἢ πῆμα, corporis aut fortè etiam animi morbum, qui tamen (ὥστε τρυχωθῆναι τὸ σῶμα) corpus ipſum percellat & malè afficiat, aç ὁμοίως, conſimiliter, & vt conſueuit, & poſitum antea fuit. Vterus nempe amplioris ſit orificij & qui ad eum quoque ductus ſpectant, & venæ & arteriæ permeabiles ſint & apertæ (bæc enim in vniuerſum dicuntur ex hypotheſi) καὶ μετὰ ταῦτα, etiam ad ſuperiota accedent, & quæ ſequuntur.

Πῦρ ἴσχει, &c. Febris inuadit] Spiritibus ſcilicet accenſis cum ſanguine, vnde effetantur vapores ad orificium ventris qui cibi faſtidium inferant, vt ex calore anxietas. Quòd verò mulier (λεπτὴ) extenuetur, facit exupetans profuſio menſtruorum, quemadmodum & quòd vires ipſam deficiant. Quum enim ἀμενηνὸς idem notet quod ἄμενος, cui nullum nempe μένος, robur, ineſt; nunc ſanè mulier explicata de cauſa ἀσθενὴς, omnis toboris & virium expers intelligitut. Dicet hoc eodem libro Hippocrates accommodatam diætam poſtea impetans in quodam motbo, διδόναι δὲ οἶνον φεύγοντα τὸ ἐν αὐτῷ μένος, offerendum tunc eſſe vinum, ſed iu quo nullæ ſint vires, nulla omnino vehementia. Etiámque in hypotheſi τὴν ὁρμὴν ἐκ τῶν ἐπιμηνίων ποιήσῃ, quod ei videri poſſit aduerſum quod ſtatim in oratione ſubſequetur, ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ. Vt non ſolùm dum menſes erumpunt, dolorem percipiat muliet: ſed & omnia temporis progreſſu. ἢν μὴ θεραπευθῇ, *ſi neglecta iacebit*, hoc eſt ſine ſedula Medici cura, πάντα μὲν μᾶλλον, &c. hæc quoque ſingula ingraueſcant ſymptomata etiam ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ, interiecto temporis ſpatio inter periodos menſtruas. Vt minimùm (οἱ ἔσται κίνδυνος ἀφόρῳ τε, &c.) præſens boc ei impendeat periculum, vt tantiſpet dum affecta ſic erit, nec concipiat nec vtero geſtet. Eſt ſanè quidem in hypotbeſi tam aperta mulieris virium infirmitas, vt vel ſolius tempotis diutumitate tandem confecta victáque, intereat: aut etiam (ἄλλο νόσημα ἐπὶ πυτίῳ) ſi vel minimus ferè aliquis motbus recẽs mulierem ſic affectam adoriatur, celeriùs eam in vitæ diſcrimen præcipitet; tanta fuit, vti diximus, mulieris in ſuperiote bypotheſi virium infirmitas.

SENTENTIA DECIMAQVINTA.

1 Χωρέει δὲ τὰ καταμήνια παχύτερα καὶ πλεῖστα τῶν ἡμερέων τῇσιν ἐν μέσῳ· ἀρχόμενα δὲ καὶ τελευτῶντα, ἐλάσσονα καὶ λεπτότερα.

Cæterùm medio suo cursu effunduntur menstrua mulieribus *craßiora ac copiosa: pauciora autem & tenuiora sunt quũ vel inchoant vel desinunt.*

2 Μέτρια δ' ἐστὶ πάσῃ γυναικὶ χωρέειν, ἢν ὑγιαίνῃ, τὰ ἐπιμήνια ἐλθόντα, ὅσον κοτύλαι δύο Ἀττικαί, ἢ ὀλίγῳ πλέονα, ἢ ἐλάσσονα· ταῦτα δὲ ἐφ' ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς.

In omni verò muliere, si sana est, medium menstrua tenent, quæ fluunt quantũ Atticæ cotylæ duæ capiunt, aut plus aut minùs aliquãtò, ídque biduũ triduúmve.

3 Ὁ δὲ πλέων χρόνος ἢ ἐλάσσων ἐπίνουσος καὶ ἄφορος ἔσται.

Lõgius autẽ aut breuius si tempus erit, erit morborũ quoque index & sterilitatis.

4 Τεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ ἐς τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ὁρέοντα, καὶ ἐρωτέειν πρὸς τὸ πρότερον συμβαλλόμενον, εἴ τε ἐπίνουσος ἀεὶ ζῇ, εἴ τε μή.

Artificiosam igitur facere coniecturã medicũ decet, oculis intentis in corpus mulieris, ac cum eo quod prius erat facta collatione percontando atque interrogando elicere, num morbosa semper, an verò minùs mulier ipsa degat.

5 Ἢν γὰρ ἐλάσσονας ἢ πλέονας ἡμέρας τοῦ συνήθεος φοιτᾷ, ἢ αὐτὰ ἐλάσσονα ἢ πλείονα εἴη, ἐπίνουσά ἐστιν, ἢν μὴ ἡ φύσις αὐτὴ νοσηρὴ καὶ ἄφορος ᾖ.

Si etenim pauciores solito aut plures dies aduentent fluántque, aut eadem parciore vel largiore manu ferantur; morbum significant, nisi mulier natura morbosa & sterilis planè sit.

6 Ἢν δὲ τοῦτο ᾖ καὶ μεθίστηται ἐπὶ τὸ ὑγιηρότερον, ἄμεινον.

Quòd si sit, & commutetur in meliorem statum, satius id fuerit.

7 Χωρέει δὲ αἷμα οἷον ἀπὸ ἱερείου, καὶ ταχὺ πήγνυται, ἢν ὑγιαίνῃ ἡ γυνή.

Secedit porrò sanguis è mulıere per singulos menses *qualis è cæsa victima, & citò concrescit, si modò sana est.*

8 Ἧσι δ' ἐν φύσει ἐστὶ πλέονα καθαίρεσθαι τεσσάρων ἡμερέων, καὶ πολλὰ κάρτα χωρέει τὰ ἐπιμήνια, αὗται λεπταὶ γίνονται· καὶ τὰ ἔμβρυα αὐτέων λεπτὰ καὶ ἀμαλδύνεται.

Quibus verò in more positũ est diutiùs purgari quàm quatuor dies, iísque valde multus sanguis mẽstruus effunditur, euadunt illæ tenues & minutulæ: ac pari ratione tenues ipsarum fœtus etiam velut tenellum quiddam corrumpuntur facilè.

9 Ἧσι δὲ τριῶν ἡμερέων ἔλασσον ἡ κάθαρσις γίνεται, ἢ ὀλίγα χωρέει, αὗται παχεῖαι καὶ εὔχροοι, ἀνδρικαί τε, οὐ μνησιτόκοι εἰσίν· αἱ δὲ οὐδὲ κυΐσκονται.

At triduo breuiùs quæcunque expurgãtur, aut quibus pauca fluũt, craßiusculæ ipsæ sũt & verè coloratæ atq; robustę, partúsq; immemores: sed ne cõcipiũt ipsę qdẽ.

EXPLICATIO.

AN, quemadmodùm opinabantur nonnulli, hæc ita connexa essent quæ sequuntur cum superioribus, vt viderentur ab illis pendere, diu multúmque hæsitauimus. Atque in eandem cum illis suspicionem inducebamur, quòd initio huius capitis quod est de profluuio menstruali symptomatico, πλειόνων τε παχυτέρων, & exuperantiæ & crassitudinis menstruorum Hippocrates meminisset: & quòd nũc quoque animaduerteremus Hippocratem minùs recessisse ab eorum consistentia copiáque. Siquidem hîc iterum ab eo scriptum sit χωρέει δὲ τὰ καταμήνια παχύτερα καὶ πλεῖστα τῶν, &c. At hisce omnibus accuratè perpensis, hæc tandem singularis visa nobis est institutio authoris de menstruorum naturali expurgatione, & quæ superiorẽ isthũc scrupulum facilè ex animo euelleret eodẽ modo. Pauciora ferebãtur an-

tea quàm ex præſcripto naturæ decet; deinde plura etiam modò quàm par erat, menſtrua effundebantur, atque vtrobique quidem adhuc ſymptomaticè. Quibus vtriſque quanta potuit Hippocrates induſtria & coniectura quàm veriſimili, nunc modum definit ſtatuítque ex omni parte & omni perſpecta conditione. Conſiſtentiæ enim menſtruorum quæ in tenuitate & craſſitudine ſolet apparere, ratio habita eſt ab Hippocrate. Habita quoque fuit & vbertatis & paupertatis quoque illorum ratio: imò etiã incipientis eorum curſus atque fluoris & iam conquieſcentis: ſiue in vaſis etiam capacitate aut quidem pondere, menſura eorum ſpectetur, ſiue in tempore. Expendit Hippocrates denique in illis bonitatem coloris ac diſcrepantiam, ſpectauit & curſus & recurſus eorum conſuetudinem. At continenter, ni nos opinio fallit, de ſanis tota tamen hæc inſtituta diſputatio eſt. Iam igitur, quò noſtram ſententiam confirmemus, aggreſſi ad explicationem, hîc expendamus ſingula. Effuſionis mẽſtruorum inprimis in tempore (τῶν ἡμερέων τῇσι ἐν μέσῳ, ἀρχόμενα δὲ) tria momenta propiùs intuenti notauit Hippocrates, quum medium motionis tempus duobus terminauit extremis. In medio autem non craſſitudinem tantùm, ſed & copiam aliquantò quoque maiorem ſpectauit. In extremis autem omnino contrà. Vt enim in illis menſtrua tenuioris ſubſtantiæ ſunt, propterea quòd naturæ viribus motio tunc ſuſcipitur, quæ ordiri ſolita ſemper fuit à paruulo: ita nec tam magna eorum copia eſt, tantiſper dum omnia ſcilicet dominatu eius reguntur & hęc magiſtra eſt ſine impedimento. Si quando enim colluctando natura incœptat aliquid propellere, vt in ſuppreſſione menſtruorum diuturniori, ibi tum quæ in vtero moram traxerunt, ideóque facta ſunt craſſiora; priori quoque loco & impetu longè maiori copiáque debent effundi ſub initio, & eadem ratione craſſiora apparere quàm paulò progreſſa magis eorum depulſione. Ergo vbi dominatur natura, omnia tunc μέτρια fiunt certo cum modulo atq; menſura, non citra nec vltra; ſiue conſiſtentia eorum ſpectetur, ſiue ad commotionem attendatur & profuſionem eorum. Idque πάσῃ γυναικὶ, quaſi diceret, ſemper, modò ſcilicet mulier valetudine ſecunda fruatur, & naturæ dominio cuncta ducantur, ſublatis omnibus impedimentis. Hunc autem modum Atticis duabus heminis terminauit, hoc eſt octodecim vnciis aut circiter, Hippocrates. Vide Galen. de hac menſura lib. 5. κτ᾽ γϵ́ν. Sed hæc quidem menſura velut regula Polycleti, modò, ſi placet, proponatur. Nam quemadmodum mulieres aut natura quæ varietate coloris diſcernitur, diſcrepãt: aut ætate quæ annorum lapſu perficitur, aut tempeſtate quam anni partes diſtinguunt, aut etiam locorum diuerſitate in quibus mulieres degunt, ſub initium ſtatim lib. de muliebri natura apud hunc Hippocratem: ita ſanè copia profluuij ipſæ diſtinguuntur menſtruorum atque ſubſtantia. Sed hoc modulo menſtrua ſunt ab Hippocrate definita nunc gratia quidem exempli, ne quid nimirum in diſciplina ſupereſſet indefinitum, vt nec in natura. Ratum enim vſquequaque & certum ſemper de menſtruorum menſura hoc iudicium Hipp. non eſſe, quæ ſequuntur ſignificant, ἢ ὀλίγῳ πλέονα ἢ ἐλάσσονα, aut certè paulò plura aut pauciora. Simile de temporis menſura iudicium eſto, ſi placet, etſi ἐφ᾽ ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς, duorum dierum aut quidem trium interuallo, id concludi ex illius videatur præſcripto. Ὑδαταινούσῃσιν γυναικεῖα παραμένει ἐπιπολύ, ſiquidem aquieſcentibus, hoc eſt præhumidis natura mulieribus, diutiùs menſes perdurent & fluant, ſect. 1. lib. 6. Epid. Quia verò nondum apertè ſatis conſtat ex ſuperiori narratione, cur medio menſtruorum curſu copioſior craſſiórque ſanguis effunditur; in carceribus autem & in calce contrà: quàm quis pulchrè ſic philoſophetur, ſi placet, attendite. Diſſimiliter enim longè ſe motio habet in naturæ muneribus quàm in externis rebus; quæ ſuopte ſolùm tamen nutu feruntur. Externas autem vocamus, quæ extra humanum corpus, prout ſunt huius vel illius elementi magis participes, ſurſum velociùs feruntur aut peſſum ruunt ſolo naturæ inſtinctu. Gratia exempli dictum ſit quod ſequitur. Siue ardentiſſimus ignis accendatur, ſiue aliquod prægrande ſaxum non dicam deiiciatur, ſed re tantùm fulciatur nulla, nulláque ſuſtentetur; quò vtrumlibet ad locum propiùs accedet natiuum, celeriùs quoque tantò feretur & ſuum curſum magis accelerabit. Secus autem, vt dictum iam eſt, ſe res habet in hypotheſi. Quum enim ſolius actio depellentis naturæ adſit, cautè quidem ac ferè vt ipſa ſolet omnia ſapienter, quemadmodum & in ſudoribus criticè promouendis, quod tenue paucúmque eſt, ad facilitatem nunc præmittit fluoris. Ideóque ſcitè quidem & congruenter dixit Hippocrates, ἀρχόμενα δὲ καὶ τελευτῶντα, ἐλάσσονα καὶ λεπτότερα; menſtruorum ineunte curſu & iam conquieſcente pauciora & tenuiora funduntur. Vnde etiam poſtea quaſi ad ſtatum velut in criſi per circuitum conſcendens, παχύτερα καὶ πλεῖστα, craſſiora nempe & multa nititur excludere natura, via nimirum ſic præmunita & dilatata magis. Eodémque modo quaſi declinans menſtruorum effuſio tenuiter deſinit & ceſſat paulatim, quo ſuũ modo curſum antè cœperat. Namque nec tam omnino repentè, nec ſimul ita conſtrictè venarum arteriarúmque extrema in vtero poſtea conniuent (etſi attentet natura quæ inde tum ſuperſunt ſanguinis quaſi confecto curſu reliquias retinere) quin quod tenue & liquidius eſt, effluere queat adhuc aliquantiſper & exudare. Hoc pacto menſtrua principio quidem ſui tenuiora apparent, & parciori quoque manu effluunt pro Hippocratis ſententia. Atenim ὁ δὲ πλείων χρόνος ἢ ἐλάσσων, ἐπίνοσος καὶ ἄφορός ἐστιν, plenitſimus ſanè hic eſt locus dubitationis. Quomodo nimirum tempus eſſe morboſum & ſterile queat dici, quoties longius aut breuius illud quidem in menſtruorum profluuio apparebit. Hoc enim ad verbum Hippocratis oratio ſonat. Enimuero prima ſtatim fronte dubium quoque videbatur, an eſſet χρόνος νοσοφόρος, hoc eſt νοσοποιός. vt breuitas temporis atque diuturnitas tanquam cauſa, conſequutionem morbi adferret & ſterilitatis; an verò potiùs indicaret tantùm. Quòd ſic facilè vulgus loquitur. An id vt cauſa nunc ab Hippocrate ſtatueretur, an vt ſignum quidem. Vt non aliter acceptum hunc locum nunc tum oporteret ex hypotheſi, quàm de ſuppreſſione aphor. 57. lib. 5. ſicuti expoſuiſſe nonnulli perbellè ſe putant. At poſteaquã ab Ariſtotele facti ſumus certiores, quòd (nam hunc præcipuum Hippocratis explicatorem agnoſcemus vbique) corporibus εὖ διακειμένοις τὰ ἐπίνοσα morboſa è directo pugnant, Ethicorum 3. cap. 4. puduit ſe-

cus ſen-

cus sentire, indéque aliò pedem retulimus. Non igitur tempus hîc ab Hippocrate dictum est lõgius breuiúsve, ὀλίγιστος χρόνος καὶ ἄφορος, parens morborum & sterilitatis, sed tantùm index eorum vtriusque & quasi vestigium. Quonam autem id modo? Quia etsi periodicè sanguis dimoueatur aliquando maturiùs vel etiam aliàs tardiùs ad excretionem menstruam, dignum iustè antea perquisitione videbatur, an inæqualitaris huius causa tribuenda esset mobili, an motrici potiùs naturæ; aut quidem tempori, vt quibusdam hîc visum fuit. Quum verò longius breuiúsque temporis quædam essent momenta, & notæ eorum & velut affectiones; nec hinc nec inde melius tunc quidquam ad valetudinem accederet mulieribus omnino, nec si quiddam etiam aliquantò tamen in muliere statim postea deterius apparerer, de morbo intus latitante capta indicatio fuit veteribus. Atque reuera quum sic periodicè natura insurgat ad depulsionem menstruorum; à mobili aliter atque aliter affecto veriùs causa huius inæqualitatis repetetur, quàm à motrice natura. Cuius malè affecti signa quum per temporis spatium breuius vel lõgius natura edere solita sit, vt innotescet magis statim postea; hoc morbósum tempus Hippocrates conuenienter interim appellauit hoc loco, sed ex accidenti, etiámque sterile eodem modo, vt iam explicabimus. Quòd nunc enim viarum libertas adsit in promouendis menstruis, fert præsens quidem hypothesis. Nec quòd copia desit rei quæ propulsetur, hîc sanè quæritur & dubitatur. Etiámque valere naturam hîc, & satis esse robustam, periodus ex ordine certo recurrens restatur amplissimè in hypothesi. Mobilis ergo, solius, hoc est rei, quam natura cõmoueat ad expulsionem, obsistēs cõditio id ipsum facit. Accelerat quippe ea periodum menstrualem aut quidem tardat. Conditionem istius peiorem nunc dicimus & deteriorem. Quoties siquidem hæc tenebitur dominatu naturæ, reliquis paribus & minùs obstantibus; aut per ternarios seprenarios suos materia menstrualis semper rum excludetur aut quaternarios: maturiùs autem tardiúsve, nunquam. Operæpretium quidem esset quot modis semen malè afficitur, nunc recensere, quum hîc siquidem agatur de conceptione: id verò quum longioris sit ac difficillimæ expositionis, repetar quisque (licet) ex disputatione περὶ ἀφόρων Hippocratis. Intellexerat sanè Aristoteles ex diuino hoc authore αἷμα νοσωδές, sanguinem quasi nonnunquam morbo tentari in mulieribus, ad finem cap. 19. lib. 3. de animalibus. At ex principio ferè lib. de Sterilibus apud Hippocratem, facilè lector quoque consequatur, quomodo non solùm (οὐχ ὑγιηρὰ χωρέη τὰ καταμήνια, οἷα τῆς γυναικὸς μὴ ὑγιηρῆς ἐούσης, οὐδὲ οὔπω κυΐσκεται) prodeant morbosi menses (quum siquidem non sit tum mulier sana) sed quòd nē tum quidem concipit mulier in hypothesi. Rationem hanc reddidit Hippocr. in oratione, ꝙ in muliere quæ aduersa valetudine vtitur, laudabilis esse non potest sanguis & sanus; sed & quòd ad concipiendum prorsus tum mulier est imporens & inepra. Quæ nũc quoque causa est cur per accidens in hypothesi ad temporis anomaliam, hoc est vti exposuimus, ad vitium sanguinis & quasi morbum, nunc connexa statuitur ab Hippocrate sterilitas. Hypotheticæ sterilitatis rationem subiunxit eodem loco Hippocrates apprimè veram. οὐ γὰρ πήγνυται ἀπὸ τοῦ αἵματος νοσεροῦ ἐόντος, ἀλλὰ διυγρὲς τὴν γονὴν τὸ αἷμα τὸ καλιὸν ἀπὸ τοῦ σώματος νοσερὸν ἐόν. Ideo namque seminis cõceptionem nõ perfici, quòd ex sanguine malè affecto morbosóque nulla eiusce concretio fiat: at tum potiùs in hypothesi semen diffluere, tanta tunc est in mulieribus sic affectis sanguinis tenuitas prauitásque: aut quod compingitur ex eiusmodi sanguine, diffluit etiam aliàs facilè, quum sit substantiæ mollioris. Quum etenim sanguis ab vniuerso corpore delapsus in vterum morbosus sit, diluit promptè substantiam seminis. Dilutum verò semen, ait, paulò aut longiùs aliquantò pòst foras effundirur vnà cum ichore. Vide aphorismum 62. lib. 5. Quia tamen δῆλον δὲ ἐστιν τῷ σώματι τῆς γυναικὸς, καὶ τοῖσι καταμηνίοισι, perspicuum id euadit magis ex perspiciētia corporis mulierum & menstruorum, eo ipso authore eodem loco: Ideo nunc etiam recta, vt illic tum, ratione Hippocrates iuber & ὁρέωντα, corporeis scilicet oculis intueri primùm oportere in corpus mulieris; & τεκμαίρεσθαι, vnde per τεκμήρια (quæ propriæ cuiusque notæ sunt) hoc est per mentis aciem; qui est medicinam facturus, quo animum intendit, id sine negotio consequatur. Ergo nostra quidem sententia, reprehensio hîc est mensuræ Atticorum superioris. Quum enim Hippocrates noster gratia exempli cotylas binas mensuram menstrualis materiæ modò proposuisset, quæ omnium tamen eadem ne cogitari quidem naturalibus vllo modo potest; quasi id nunc reuocans genus mensuræ aridorum & liquidorum (temporibus Galeni cotyle reduci poterat ad septem & dimidiam vncias ponderales) Medicos monet, ne hac de re idem in vniuersum temere de omnibus iudicium ferant: quinimo sedulissimè expendant peculiarem naturā cuiusq;. Obseruent illi (inquam) diligenter & per τεκμήρια quidem quisnam menstruorum modus fluoris sperari debeat & expectari possit. Eiusce porrò argumenta tanquã indubitata hæc petent, si bene coniicimus, ex variis differentiis colorum, quas sigillatim enumerauit Hipp. primo statim initio libri de muliebri natura. Quum enim huius argumēti disputationē ipse instituisset designato eiusdem inscriptionis opere, bipartita omnis illi fuit de causis morborum muliebrium disceptatio. Atque primùm ac maximè (haud pudet nos enim hîc multa extra rem, quando non sine re, nunc recensere) τὸ θεῖον in hominibus causam ibi posuit; quam viris & mulieribus esse communem sumus opinati & exteriorem. Frustra alioquin additum esset in oratione ἐν τοῖς ἀνθρώποις, vt quid redundans, ab Hippocrate. Per quod τὸ θεῖον quid nobis visus sit ipse tunc intellexisse, vel Platone diuino, altero interprete, & quomodo aliter longè quàm plerique omnes ex sententia illius velimus interpretari, si quando concedetur, nostram breui mentem aperiemus, nostræ expositionis rationem tunc reddituri eodem modo. Deinde statim ad muliebrium morborum causas aggressus Hippocrates inquirit in mulierum naturas, ad colores præsertim attentus. Quo quidem loco colorum discrepantias visus ipse fuit scienter non disiunxisse à mulierum naturis. Vt voluisse putetur Hippocrat. naturæ muliebris certissimos indices colores esse. Ac nunc propterea ita loquutum de industria Hippocratē agnoscimus volentes, τεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ ἐς τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ὁρέωντα. Vbi aspectum non tantùm signauit, sed & quod

M. Tull. in partitionibus.

Galen. lib. κατὰ γέν.

etiam ſub eum cadit, proprium nempe obiectum. Attentè igitur Medicus intuebitur in corpus mulieris, de illius natura indicaturus pro diſcrepantia coloris. In ordine primo candidulæ conſtituuntur, tam copioſo abundantes humore & ſanguine, vt omni ex parte perfluant. Quibus ex aduerſo opponuntur nigellæ, ſicciores & magis adſtrictæ. Has verò inter vtraſque ſunt ſortitæ ſibi locum πυῤῥαὶ, rubicundo aut ruffo potiùs colore ſaturatæ. Quas omnes differentias colorum, vt & reliquas, quotquot ſunt, quũ cadere ſub aſpectum nouiſſet Hippocrates, iubebat non ſine ratione, τεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ ἐς τὸ σῶμα γυναικὸς ὁρέοντα, vt diximus, in ſcopum dictum. Nam quemadmodnm valde ad prognoſin confert & erudit Medicum faciei ægrotantis character, primo prognoſt. valere etiam vt hoc loco poterit, quæ in facie elucebit coloris ſpecies ad diagnoſin, per coniecturam artificioſam. Id verò adhuc ab arte Medica & officio artificis planè proficiſcitur. Iudicium cnius maximopere augebit firmabítque facta per eum diligens interrogatio de valetudine mulieris anteacta. Non hîc quidem ex ea percontando, vt quiſpiam opinari poſſit quadam ductus veriſimilitudine, an antea febricitarit aut alio morbo fatigata mulier fuerit ægrotarítque: ſed potiùs vtrùm more illarum quæ ſecunda valetudine fruuntur, menſtrua ſuam periodum & modum tenuerint ſemper eundem. Sic verò εἴτε ἐπίνοσος ἀεὶ ζῇ, εἴτε μὴ, modò exponimus. Hinc enim etiam certum quid decerni ſtatuíque oportere de mulietum alterutra valetudine nuper apertiſſimè conſtabat ex perſpicua Hippocratis oratione. Perſpicuam verò eam (credimus) noſtra oblongior tum explicatio fecit. Ne nimirum qui nos malè diu locus exercuerat, efflueret ſine facilitate & aliquo frnctu. Cæterùm interpretes verbum φοιτᾷν de motione menſtruorũ profluuióve ſcriptum eſſe opinati, quotquot ſunt illi, interpretantut: & per numerum dierum maiorem minorémve voluerunt motionis tempus menſtruorum connotari atque menſuram. Etſi verò vetbi iſtius ſignificatio idem quod *venire* ſignet vulgo; ita tamen aduentare iſtum fluorem exiſtimamus, vt per tempus ab Hippocrate definitum, id temporis connotetur ſpatium, quod inter duos menſtruorum curſus intereſt ac continerur. Quaſi velit Hippocrates ex retardatione & acceleratione fluxionis menſtruorum aduẽtantis periodicè, quæque ſuo tempore expectatur; iudicandum eſſe Medico de ſecunda aut aduerſa mulieris valetudine. Naturæ enim bene moratæ benéque conſtitutæ ſunt motiones ſtatæ ratæque in ſempiternum. Vt ſi vnquam natura à ſua deficiat cõſuetudine, impar meritò reputetur. Hac de re iudicium certum ferent qui ea quæ ab Hippocrate dicta ſunt in Epidemiis, & à Galeno libris de criſibus & diebus criſimis, perlegerint. Ἐπίνοσος ἀεὶ ζῇ, vtrum ſemper viuat valerudinaria. De aduerſa autem valetudine hîc duo facient fidem pleniorem. Ἢν γὰρ ἐλάσσονας ἢ πλέονας, breuitas primùm nempe & diuturnitas fluxionis menſtruorum ſolitò maior, quando nuper quomodo morboſum tempus poſſit dici, expoſuimus. ἢ αὐτὰ ἐλάσσονα, deinde etiam eorundem copia vel inopia per aphoriſm. 57. libr. 5. Correctio protinus tamen ſubſequitur in Hippocratis oratione, ἢν μὴ ἡ φύσις αὐτὴ νοσηρὴ, niſi fortè natura morbida ſit & infructuoſa. Vt non quidem tum commutatę conſuetudinis ratio habeatur, ſed cuiuſdam ordinis potiùs perpetuò confuſi & perturbati; ἀταξίαν dixerunt Græci. Κόσμον & εὐταξίαν in omni re ſtatuit natura valens & victrix, eámque pro viribus conſequitur. Hanc verò morbus peruertit, aut alia affectio quædam impediens, ipſam confundit. Natura porrò ſi morboſa erit, quonam modo ἄφορος ſterilis quoque eſt, eodem loco dictum eſt antea, vbi duæ eædem hæ affectiones tempori tribuebantur ab Hippocrate.

Ἢν δὲ τοῦτο ᾖ, *quòd ſi hoc ita ſit*] Hunc locum retulerunt nonnulli ad morboſam naturam. Et quanquam (κἂν ἢν μὴ φύσει) alius quiſpiam morbus videatur hoc ipſo nomine inſanabilis, quòd è natura propendeat; ſi nunc tamen mulier μεθίστηται ἐπὶ τὸ ὑγιηρότερον, transferatur ad ſanitatem aut ſaltem ad valetudinem meliorem, ac ex inordinato in ordinẽ natura eius reducatur & conſuetudinem; ἄμεινον longè ſatius fuerit. Quaſi initio libri de Sterilibus aliquantò magis ſignificanter id iiſdem ferè verbis expreſſit Hippocrates ex hac conſequente hypotheſi; quòd menſtrua euadunt morboſa, quum non bene habet ſe mulier, redundante nimirum in corpore mulieris bile aut pituita aut aqua exuperante. Attamen (ἐν τάχει δὲ μεθισταμένη, εὔφορος γίνεται· ἢν δὲ μὴ, οὔ) ſi ſtatim eius cura ſuſcipietut, redditur mulier ſæpe fœcunda: Sin minùs, contrà. Vniuerſam porrò curandi rarionem idem ipſe præſcripſit Hippocrates aphoriſm. 36. lib. 5. γυναικὶ τὰ καταμήνια ἄχροα, &c. Menſes decolores nec per idem tempus euenientes, pernece ſſariam indicant purgationem. Cuius aphoriſmi priorem partem ad oculorũ iudicium retulit Hippocrates, quemadmodum & poſteriorem ad τεκμήρσιν ſimpliciter, hoc eſt ad mentem. Quòd nimirum, ſi contigerit fortè, vt inter iudicandum aliquid effugiat aciem Medici oculorum; idipſum mentis perſpicacitate comprehendi debeat & iudicari eodem ipſomet authore. Sanis verò nunquam catharticum imperaſſet Hippocrates, interdixit contrà multis locis ſecundo aphoriſmorum. At cathartici formam ſignificabit ſpecies dominantis humoris. Hanc verò faciet notam menſtrua linteum excipiens, aut arena quidem hoc eodem etiam poſtea teſte Hippocrate. Sed de iis poſtea ſuo loco. Cæterùm ἐν τάχει quamprimùm cura ſuſcipienda videtur Hippocrati, quandoquidẽ ſic tum facilius ſit mulierem in integrum reſtituere, aut ſaltem in ſtatum aliquantò meliorem; quàm ſi malum diuturnum fuerit (credimus) ac inueteratum magis.

lib. de arte.

Χωρέει δὲ αἷμα οἷον ἀπὸ ἱερείου, καὶ ταχὺ, *ſecedit verò ſanguis menſtrualis tanquam è victima recèns mactata*] De periodico tempore menſtruorũ, eorum quoq; menſura ac diuturnitate profluuij, de ſubſtantia deniq; eorum (quam vulgò conſiſtentiam vocant) actum hactenus eſt ab Hippocrate, vt ex omnium ſimul perſpicienria & collatione lector coniicere poſſit, an bonis naturæ rebus illa prodeant aut ſecus: hoc eſt, an illa habeant ſe ex omni parte ſecundũ naturam. Ergo vna hæc quoque eſt è cõditionibus ſanguinis menſtrui qui laudabilis iure debet haberi, vt in hypotheſi ſit fluátque ſanguis è muliere tanquam ab hoſtia & victima ſacra: hoc eſt, quæ perfruatur valetudine integerrima. Cuius ſermonis ſenſus Hip-

pocratis

pocratis, quò possit intelligi sine negotio, tenendum inprimis est, quòd is mos veteribus quondam fuit, quum vellent diis suis immolare ac sacrare deabus, vt animãtium quidam designarentur inspectores, etiámque ad id præfecti: quorum id erat muneris, vt sedulò perquirerent, an in iis omnia essent integra mundáque. De eorum notis & legibus integrum est alios authores perlegere. Sumus ipsi tantùm memores, quòd iisce euisceratis & perspectis extis, de integritate illorum aut quidem maculis versutè nimis tum ad sacerdotes iam referebant, & quòd, vt ita loquamur, subdolè sententiam suam dicebant, & eam fallaciter interpretabantur. Quæ vniuersa nunc volentes prætermisimus sine amplificatione, ne latret aut nos quispiam mordeat maleuolus. Quandòquidem nec nunc sacra tractari queãt nisi extra rem. Ratum id tamen constánsque sit, atque firmum, quòd hîc mulier conuenit cum victima in eo, vt prospera ponatur vti valetudine; boc enim resonant, ἢν ὑγιαίνῃ ἡ γυνὴ, siquidem sana sit mulier. De cuius etiam certitudine pleniorem fidem faciet, qui elucebit color in sanguine. Cui, ne sit is quoque fallax, credendum nimis non erit, idéoque connecti bona ratione illi modò etiam hoc præcepit Hippocrates, vt ταχὺ πήγνυται, is citò concrescat. Atque re vera in sectionibus venarum Medicus sæpenumero animaduertat inter medicandum, rutilum esse sanguinem, purpureum, etiámque rubrum; qui tamen aut erit intemperans aut morbosus alio aliquo modo, nisi ei id tum quoque adsit, vt citò coeat. Etenim ad valetudinis securitaté nunquã hæc duo debent seiungi. Putris enim etiam cõtrà, & qui magna bilis, aut pituitæ, aut humoris atri copia perfusus sanguis est, etiam concrescit aut sæpe grumescit. Quis autem eius tum esse debeat genuinus color, & cur tam celeriter conglaciet qui laudabilis vbique habetur; non huius est loci statuere; quemadmodum nec nunc definire, cur post phlebotomen inter refrigerandum quæ portio in eo vilissima aut putris est, petat semper supremum vasis locum. Si ingratum non erit, quum ista ad physiologiam pertineant, eodem reiiciantur. At si integer ipse, hoc est eiusmodi videatur qualis debet non haberi solùm, sed esse reuera, in se coniunctas binas verè habeat has dotes, pernecessarium quidem est; vt & sit sanguis ruber nimirum, & citò concrescat.

Quorsum verò nunc apud Hippocratem, ἢσι δ' ἐν φύσει ἐστὶ πλέονα, &c. deinde non ita dissimili oratione postea, nec stylo, ἢσι δ' τειῶν ἡμερέων ἔλασσον ἡ κάθαρσις? Nimirum vt proposito non ita pridem naturæ modo, qui vbique semper sufficiat; intelligeretur quænam alioqui obrepant & inde tandem mulieribus calamitates contingant, quæque molestiæ. Sua, vt probè nouimus, commoda menses habent, quoties naturæ instituto respondent & voto, in tempore pluribus modis, qualitate, quantitate, modóque, dicamus etiam consistentia atque colore. A medio autem quò abscedunt mẽstrua magis & longiùs absunt in hanc vel illam partem propensa; in detrimenta quoque maiora mulieres incurrunt aut plura, & sæpe ruunt, & vnà præcipitant fœtus suos. Namque vt ducatur exordium ab (ἢσι δ' ἐν φύσει) iis quæ supra quartum purgationis diem menstruales manent: αὗται λεπταὶ γίνονται, non tantùm instant & adsunt quæ mulieres malè afficiant, & miserè exerceant; sed καὶ τὰ ἔμβρυα αὐτέων, & quæ fœtus ipsos. Persimile iudicium quoque esto de consequenti altero extremo, in quo defectus est, quemadmodum iam proximè explicabitur. Ne verò etiam pigrioti motione mulier per quatriduum purgari tum existimetur, ac eodẽ modo parum sanguinis putetur effundi interea, etiámque sic ad aliquid iustam copiam purgationis desiderari; occursum huic quoque sic animaduertito per præoccupationem consequentem.

Καὶ πολλὰ κάρτα χωρέῃ τὰ ἐπιμήνια] Scilicet, vt quemadmodum diutiùs in hypothesi quàm à natura fuit definitum, menstrua feruntur: ita quoque interim non stillent quidem (sicuti nonnullis contigisse ipsi quotidie vidimus & adhuc obseruamus) sed πολλὰ κάρτα & liberaliùs effundantur. Hoc modo semper exuperabit in hypothesi profluuium, vt deficiet ipsum quoque aliàs, sicuti exponetur iam consequenter. Cuique alienum porrò videatur, quomodo quas hic prior ordo continet, quum copia iisce non desit sanguinis ad nutritionem vtriusque in hypothesi, vterque tamen extenuatur. Sed præterquam quòd largiore diuturnioréque hoc profluuio sanguinis, de vnius atque alterius alimento tantundem detrahitur, est hæc & minùs habilis ad alendum materia menstrualis, sicuti aliquantò superiùs demonstratum fuit à nobis, vbi qua ratione tempus morbosum dici queat, antea exposuimus pro Hippocratis sententia. Si placet (lector) locum repetito. Quum alioqui mulieres minutulæ & quæ graciles, sint ἐπίφλεβοι, apparentes venas habeant & amplas & multi sanguinis capaces; hæ crassos hoc modo & quadratos fœtus perpetuò ederent. Attamen hîc (τὰ ἔμβρυα αὐτέων λεπτὰ) sunt minuti nunc fœtus earum, sed data & explicata de causa.

Καὶ ἀμαλδύνεται] Accommodatè redditum opinamur à nobis, vt velut tenellum quiddam facilè corrumpantur. Nec vltra progredimur grammaticando. Nonnulli verterunt marcescere & contabescere. Sed videbit lector Galenum in exegesi sua, vbi quid ἀμαλδύνεται aliis visum sit, aliàs exposuit. Cæterùm in Arist. doctrina tenues quoque vulgò ipsi obseruauimus aliquando edi alia de causa, vt quando scilicet iisce prægnantibus non desinunt menses ferri, vel ad postremum tempus gestationis. Sic sanè meritò tum minutulos fœtus pariunt matres, & minùs vitales (ait) aut quidem infirmos, cap. 2. lib. 7. de historia animal. Secus autem se longè res habet in proposito, vti explicatum antea à nobis fuit.

Ἢσι δ' τειῶν ἡμερέων ἔλασσον, *sed quibus infra tres dies*, &c.] Nunc igitur ab opposito, vt sint contrariorũ opposita consequentia, quoties menstrua fundentur dies pauciores tribus, moderata volumus interim manu aut quidem parciori, quanquam fortasse confertim: (Nunc enim ὀλίγα χωρέῃ, ei quod modò dicebat πολλὰ κάρτα χωρέῃ τὰ ἐπιμήνια, vt quid verè oppositum, manifestè repugnat) qua nuper matres extenuabantur, hîc opposita nunc omnino ratione crassiusculæ fiunt & bene coloratæ, & quidem non viriles, vt alij iudicarunt, sed robustiores. Vt quanquam certioribus de causis iisque æquissimis nunc fructus ferant pleniores & crassiusculos, illis sit id tamen insolens adeò & rarum, vt vix se vnquam peperisse meminerint, & ne aliæ quidem. Non sanè huius cõditionis mulieres tam sæpe pariunt, quia nec

concipiunt, quàm ipsæ experant. Est namque magni momenti, locorum muliebrium inanitio omnis ad conceptionem. Huc transferatur (si placet) ratio reddita ab Hippocrate, eáque verisimilis, ab initio libri περὶ ἀφόρων: αἱ γὰρ φλέβες τοῦ αἵματος πλήρεις ἐοῦσαι τὴν γονὴν οὐ δέχονται, καὶ ἐν τῇσι μήτρῃσι αἵματος ἐνεόντος χρονίης πᾶσα μηχανὴ, ὅ τι ἀποκωλύει τὴν γονὴν τρέφεσθαι. Ex qua oratione quanquam in re quidem dissimili, dignosci poterit quàm sit ad conceptionem opportuna cùm vteri tum venarum illius vacuitas. Quam vt maiorem vulgò illæ in hypothesi superiore consequuntur, sic sunt his omnia nimis hîc angusta, quia oppleta; atque ideo ad comprehendendum multò magis inepta. Non quòd tamen nunc ea sit mens Hippocratis & eius sententia, qualem idem ipse tulit aphorismo 46. lib. 5. quæ ibi ponuntur nimirum crassæ præter naturam: sed quia vt illæ modò faciliùs semen comprehendunt, ita hæ concipiant quidé, at minus frequenter & ex distantioribus interuallis. Porrò autem euentus frequens demonstrat, quàm sit hæc ex vsu vacuitas vteri ad conceptionem, etsi ex accidenti quidem. Vsuuenisse etenim accepimus, imò etiam sæpenumero ipsi vidimus, quòd proximo compressu post purgationem perfectam ex vehementiore cathartico, quæ steriles antea reputabantur, solitæ sint semen exceptum continere. Quo mulieres quædam eruditæ euentu, ab assumpto cathartico cautè & astutè viri congressum fugitantes seorsum cubant, ita se persentiunt gestationis vteri frequentia fatigatas, ac tum præsertim sese assuetas impleri norunt ipsæ frequenter simplici ac primo statim cum viro congressu.

FINIS COMMENTARII
PRIMI.

MAVRICII CORDAEI RHEMI COMMENTARIVS SECVNDVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 Ἢν δὲ πνὶξ προσπέσῃ ἐξαπίνης, γίνεται μάλιστα τῇσι μὴ ξυνιούσῃσιν ἀνδράσι, καὶ τῇσι γραιτέρῃσι μᾶλλον ἢ τῇσι νεωτέρῃσι· κουφότεραι γὰρ αἱ μῆτραι σφέων εἰσί.

PORRO autem si strangulatio oboriatur repentè, eas potissimùm inuadit, quæ viri consuetudine carent, & seniores potiùs quàm iuniores: leuiores quippe illarum vteri sunt.

2 Γίνεται δὲ μάλιστα ὅτε, ἐπὴν κενεαγγήσῃ καὶ ταλαιπωρήσῃ πλείονα τῆς μαθήσιος.

Quod quidem tum maximè fit, quum vasorum euacuatio maior solito præcesserit, & assiduus molestúsque labor.

3 Αὐανθεῖσαι αἱ μῆτραι ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης στρέφονται, ἅτε κενεαὶ ἐοῦσαι καὶ κοῦφαι.

Aridior præ molestia laboris vterus facilè conuertitur & agitatur, *quandoquidem vacuus est & leuis.*

4 Εὐρυχωρίη γάρ σφίν ἐστιν, ὥστε στρέφεσθαι, ἅτε τῆς κοιλίης κενεῆς ἐούσης.

Amplissimũ etenim idem is locũ habet, quò conuerti queat, vacuo nimirũ ventre.

5 Στρεφόμεναι δὲ ἐπιβάλλουσι τῷ ἥπατι, καὶ ὁμοῦ γίνονται, καὶ ἐς τὰ ὑποχόνδρια ἐμβάλλουσι.

Vt autem cõuertitur, hepar impetit, simúlque cum eo manet;ac, vt breuiter di*cam, impetum facit in hypochondria.*

6 Θέουσι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω πρὸς τὴν ἰκμάδα, ἅτε ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης ξηρανθεῖσαι μᾶλλον τοῦ καιροῦ.

Concurrit enim & sursum ad humorem fertur, nimirum quia ex molestia laboris quàm è re sit, factus est aridior.

7 Τὸ δὲ ἧπαρ ἰκμαλέον ἐστίν.

Humidum est autem hepar.

8 Ἐπὴν δὲ ἐπιβάλλωσι τῷ ἥπατι, πνῖγα ποιέουσιν ἐξαπίνης, ἐπιλαμβάνουσαι τὸν διάπνοον τὸν περὶ τὴν κοιλίην.

At posteaquam vterus ad hepar appulit, strangulationem parit, repentè intercipiens transpirationem quæ fieri solita erat circa partes alui.

9 Καὶ ἅμα τε ἄρχονται ἔστιν ὅτε προσβάλλειν πρὸς τὸ ἧπαρ, καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς φλέγμα καταρρεῖ ἐς τὰ ὑποχόνδρια οἷα πνιγομένης· καὶ ἔστιν ὅτε ἅμα τῇ καταρρύσει τοῦ φλέγματος, ἔρχονται ἐς χώρην ἀπὸ τοῦ ἥπατος, καὶ παύεται ἡ πνίξ.

Accidit etiam nonnunquam, vt simul atq; inceperit vterus hepar opprimere, eodem modo in hypochondrium vtrumq; pituita procumbat è capite tãquam suffocato: nonnũquam & vnà cum pituitæ prolapsu vterus *ab hepate in pristinũ locũ recedit, atque hoc pacto desinit suffocatio.*

10 Κατέρχονται δὲ καθέλκουσαι ἰκμάδα καὶ βαρυνθεῖσαι.

Vterus porrò descendit humorem educens, eóque satiatus & ingrauescens.

11 Τρυσμὸς δὲ ἀπ' αὐτέων γίνεται, ἐπ'

Vt autẽ ipse se in suũ locum recipit, ab

eo murmur concitatur: quo cùm peruenit, accidit ferè vt ijs peractis aliquãtò quàm priùs humidior venter reddatur.

Tum enim partem *pituitæ caput à se remittit in aluum.* 12

Vbi inquam *appulit ad hepar vterus & hypochondria, suffocat* & premit, *atque tum alba oculorum mulier sursum vertit, & refrigescit.* 13

Sunt & quæ tum liuescant facilè, & quæ dentibus strideant, & quibus *saliua in os influat, non dissimiliter quàm ijs quos Herculeus morbus agitat.* 14

Quòd si vter⁹ ad hepar diutiùs immoretur & hypochõdria, mulier suffocata perit. 15

Accidit & aliàs vt in euacuata & laboribus cõfecta muliere cõuersus ad vesicam vterus in eius osculum impingat, & sic stranguriæ afferat consequutionem. 16

Nullum tamen inde aliud damnum consequitur: imò verò sanescit quidem breui, si valetudinis cura eius suscipitur: sanescit quoq; nonnunquam *sponte sua.* 17

Sunt & quibus præ labore multo, aut etiam inedia, ad lumbos aut coxas quando vterus impegerit, negotium *faciat* vt & *dolores.* 18

τὴν χωρέωσιν ἐς ἕδρην τὴν σφῶν αὐτέων· ἐπὴν δὲ ἔλθωσιν, ἔστιν ὅτε ἡ γαστὴρ μετ᾽ ἐκεῖνα ὑγροτέρη γίνεται, ἢ ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ.

12 Χαλᾷ γὰρ ἤδη ἡ κεφαλὴ τοῦ φλέγματος ἐς τὴν κοιλίην.

13 Ἐπὴν δὲ πρὸς τῷ ἥπατι ἔωσιν αἱ μῆτραι καὶ τοῖσιν ὑποχονδρίοισι, πνίγουσι, καὶ τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναβάλλει, καὶ ψυχρὴ γίνεται.

14 Εἰσὶ δὲ αἳ καὶ πελιδναὶ γίνονται, ἢ δὲ καὶ τοὺς ὀδόντας βρύχει, καὶ σίαλα ἐπὶ στόμα ῥέει, καὶ ἐοίκασι τοῖσιν ὑπὸ τῆς Ἡρακλείης νόσου συνεχομένοισιν.

15 Ἢν δὲ χρονίσωσιν αἱ μῆτραι πρὸς τῷ ἥπατι καὶ τοῖσιν ὑποχονδρίοισιν, ἀποπνίγεται ἡ γυνή.

16 Ἔστι δ᾽ ὅτε ἐπὴν κενεαγγήσῃ ἡ γυνή, καὶ ἐπίπλεον ταλαιπωρήσῃ, αἱ μῆτραι στρεφόμεναι πρὸς τῆς κύστιος τὸν στόμαχον προσπίπτουσι, καὶ στραγγουρίην ποιέουσιν.

17 Ἄλλο δὲ οὐδὲν κακὸν ἴσχει· καὶ ἐν τάχει ὑγιαίνει θεραπευομένη· ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ αὐτομάτη.

18 Ἔστι δ᾽ ἧσιν ἐκ ταλαιπωρίης ἢ ἀσιτίης πρὸς ὀσφὺν ἢ πρὸς ἰσχία προσπεσοῦσαι, πόνους παρέχουσιν.

EXPLICATIO.

De suffocatione hysterica se hunc locum scilicet præclarè interpretatos nonnulli opinantur, ducti hac coniectura aliquantùm verisimili: quòd hîc nempe propositum viderent Hippocratis, morbos vnà cum symptomatis qui mulieres malè habeant & exerceant, commemorare: atque inter symptomata muliebria, huiusmodi suffocationem principatum etiam obtinere. At nos nostra aliò trahit sententia. Quæ tamen quàm apud vos habeatur vera, si placet, priùs expendite, ac tum iudices estote. Existimamus namq; hîc πνίγα strangulationem simpliciter dici, & non quæ ex vtero suboriri vulgò creditur; quinimo quæ per vterum potiùs excitatur, nunc Hipp. intellexisse. Atque huius nostræ opinionis causas quiq; percipient facilè ex sequentibus. Huc etenim postea Hipp. verba quædã cõmodè trãsferem⁹, ad faciliorẽ captũ huiusce rationis. Operæpretiũ est tamẽ, vt antè sic familiariter ex eodẽ Hipp. colloquamur. Hæc ergo nunc gradatim, hoc est ex ordine (si placet) hypotheses sint Hippocrateæ. Inanitio ex vacuatione præcedat inprimis vasorũ, aut molestus quidẽ labor qui priùs vterũ exhauserit. Sic sanè & vterus meritò statuatur leuis. Nónne is est naturæ instinctus in affectis bene corporibus, vt pars omnis sit eius maximè appetens quo refici possit & recreari? Quidni etiam ad id suopte nutu feratur? Quẽadmodum seminis appetẽs vterus siriẽsq;, ei occurrit ac sæpe prorumpit, atq; tum tãta vis quoq; est nonnũquam libidinis, vt etiam aliquãdo moueatur extrorsum ad percipiendum ex eo fructũ: ita his positis de quibus modò agebamos, an non potiùs ad hepar quàm aliorsum deferatur vterus? In hypothesi superiore redactus ad angustias oppressúsq; siti ipse ponebatur. Atq; idcirco in mulieres suis viris destitutas cadebat affectio præsens, vt & in seniores; quibus totus ferè vterus exaruerat, contra opinionem Galeni & eius de dictis Hipp. iudicium, quemadmodum videre licet cap. 5. lib. 6. de loc. affect. apud eundem. Quidni ergo (στρέφονται ἅτε κεναὶ ἐοῦσαι καὶ κοῦφαι) quum idem ipse sit vacuus & leuis, conuerti etiam in vtrisque iis mulieribus modò dicatur? Hoc enim & sequens oratio sonat, κουφότεραι γὰρ αἱ μῆτραι σφέων εἰσί. Quia tamen cadit, etiámque opprimit & quidem sine ætatis merito nonnunquam reliquas; quæ huius euentus opportunitas tunc esse queat, idem ipse sic declarauit apertissimè, γίνεται δὲ μάλιστα τῇ.

Vt hæc nunc causa antecedat, inanitio scilicet vasorum ex vacuatione, & exuperans & nimis molestus labor, aut solito maior exercitatio & nimis anxia, contra Galenum. Quibus positis an non iustis de causis (ἀνασθεῖσαι αἱ μῆτραι) ipse arefactus (στρέφονται) præ laboris angustia vertitur & intorquetur meritò (ἅπτεται) in omnem partem?

Εὐρυχωρίη, amplitudo spatij] Huius antea initio disputationis ad id cōferebat amplitudo loci, vt ἀπονώτερον καὶ ἀκαματώτερον nonnullis indolentiùs menstrua supprimerentur. Eadem hæc quidni nunc etiam faciat ὥστε στρέφεσθαι, vt vterus aliò diuertat faciliùs & cum leniori molestia intorqueatur? Parta est nunc autem spatij libertas huius, ἀπὸ τῆς κοιλίης κενεῆς ἐούσης, ex ventris vacuitate suprà posita.

Στρεφόμεναι δὲ, conuersus autem] Vt verò primùm nactus est vterus ipse dimotionis è sua sede occasionem spatiíque libertatem (ἐπιβάλλωσι τῷ ἥπατι.) sese hepati adiungit potiùs quàm alteri parti explicata de causa, & quidem aduersus sententiā Gal. 6. de locis affectis. Quæ eadē suo loco mox repetetur postea ab hoc authore. Quando verò occurrentibus aliis & dissimilibus causis, vt verbi gratia, vteri ligamentorū strictiore quadam aut dextra parte, aut eadem decurtata, contra interpretationē Galeni; non est perpetuum vt vterus emotus suo loco hepar oppetat; non tamen ipse desinit sursum promoueri in dictum eundem semper scopum. Quam ob rem statim adiunxit Hippocrates, καὶ ἐς τὰ ὑποχόνδρια ἐμβάλλωσι, quòd tum saltem inuadit hypochondria. Id tamen discriminis in iis obseruabit lector, quòd si dextrorsum in hypothesi vterus trahatur, ὁμοῦ γίνονται, tunc (vti explicatum antea fuit) hepati se applicat adiungítque, vt ipse secum. Cuius hæc ratio proximè subsequitur: ἴασι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω πρὸς τὴν ἰκμάδα. Vbi verbo *currit* & nutum partis & impetum motionis signauit Hippocrates. Tanta vis enim est huic insita, tantus támque appetitus ardens amicæ rei & familiaris, cuius desiderio quandoque tenerut, ardet & perurit etiam duce natura; vt nonnunquam non ita dissimili ab animantibus impetu ducatur & quasi rapiatur ad eam, quod est quoq; aduersus Gal. loco iam designato. Hac ratione controuersum fuit inter veteres, an recensendus esset vterus inter animantia, vti id videtur apud Galenum eodem loco. Sed sanè non satis fuit Hippocrati verbo priori sententiam suam explicare; adiunxit ei & hoc aliud, καὶ ἔρχεται ἄνω, & sursum repit quasi ad fontem inexhaustum atque perennem. Ἀπὸ ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης] Sic ratio iterum annectitur, vt ratum sit fontem humoris gratiosi, vtpote iam exculti naturæ magisterio, hepar esse, lib. 4. de morbis, contra Galeni quoque sententiam.

Ἐπὴν δὲ ἐπιβάλλωσι τῷ ἥπατι, at posteaquam vterus ad hepar, &c.] Redeat nunc oratio (per placet) vnde deducta fuit. Ex antedictis enim satis iam exploratum fore cuique arbitramur, quorsum nūc se sermo vertat Hipp. Vt de suffocatione ab vtero qui apud se agit & suo loco manet, non hîc nunc ab Hipp. suscipiatur disceptatio, sed veriùs omnino de vteri motione quæ illi præter morem adsit & præter naturam, hæc tota disputatio cœpta est ex hypothesi. Quia nimirū vterus appulit ad hepar ipsumq; premit, speciē quandam inducit suffocationis per oppressionem, ἐξαπίνης, etiam repentè. Namque discrepat hæc hoc pacto ab hysterica vulgò dicta strangulatione, cuius causa nec repentè nec sine sensu, sed simul cum vapore ab vtero exurgens authore Galeno, & sensim & manifestè per ductus apertos effertur ad partes superiores. Modò autem ad hepar vterum adiūgere sese exposuit, quia sic frequentiùs accidit. Non desinit attamen, vt iam antea positum est, etiam sursum aliàs, etsi aliorsum quàm ad hepar, rapi, atque eodem modo inducere etiam opprimendo suffocationem. Etenim quemadmodum si ipse in latus quādoque impingat, sui indicium præbet mole manifesta: ita etiam si quando sine vllo interuallo diaphragma fortè oppetat, ipsum premit consimiliter, etsi id quàm aliàs non faciat palàm & tam manifestè. Hoc nempe modo semper πνῖγα ποιέουσι ἐξαπίνης, vt est prænotatum non ita pridem. At nondum patet satis quomodo periculum sic quoque creat vterus suffocationis, etsi ἐπιλαμβάνουσι τὸν διάπνοον τὸ περὶ τὴν κοιλίην, interpretatus videatur Hippocrates, id perfici per spiritus partium interceptionem quæ sunt circa aluum, quæque ipsam (credimus) attingunt & spectant. In iis est parte superna ipsum diaphragma potissimùm, quamuis secus putet Gal. dissimulanter cap. 5. lib. 6. de locis malè affectis. Thorax verò & eius fabricatio eiusmodi est in corpore humano, vt quasi instar dolij ostium habeat ad asperam arteriā adiunctum linguæ radicibus, hoc est ad supremam illius partem quâ perspiret duce natura, & quâ contectus concluditur epiglottide, & quidem (vt est loquutus ipse.) tegitur quasi quodam operculo: Ne nimirum, si quid fortè cibi inter vorandum aut absorbendum potiùs isthâc in pulmonem incideret, spiritus impediretur: quemadmodum hæc vniuersa sumpsisse suspicio quædam est M. Tullium ex Hippocratis libellis de corde & de alimento. Enatum hinc sanè prudenter antiquis fuit prouerbium, quòd sorbere non possumus simul ac flare. Quî nunc fiet igitur, vt intercipiatur ex inferna thoracis parte perspiratio; quum siquidem ex omni parte circumclusus ipse sit non minùs ab imo quàm ab antico posticóque, etiamque lateribus? Curnam hîc enim ex ventris partibus perspiratio magis præpediatur quàm ex aliis? An quòd ante ascensum vteri isthac interspiraret & cor & pulmo, quâ nūc ex hypothesi vtrumque premitur? Exspirando commouetur thorax motu peristaltico, spiritum eadem omnino ducens qua ad se pellexerat ipsum antea & cor & pulmo. Multo clamore, intensa oratione & vocum concentu graui, variis etiā musices organorū generibus, vt & venatorio cornu, diaphragma multū agitari fatētur omnes quidem, quemadmodū & sæpenumero si quid sit vi aliàs expectorādum. Id verò an διαπνεῖσθαι περὶ τὴν κοιλίην nunc haud posse dicatur apud Hipp. atq; ideo suffocari, lectores ipsi viderint. Verumenimuero quum διαπνεῖσθαι verbum synonymum sit τοῦ διαφορεῖσθαι, vnde dicta etiam est διαφόρησις; alienum non erit (rogamus) si modò explanetur & quidem obiter, quid Medicum agens M. Tullius sibi voluerit, quando διαφόρησιν Tironi profuisse congratulatus est, præsertim quum tam hic locus sit lubricus, vt ne vix quidem vllus interpretum inueniatur, à cuius expositione veritas non desideretur. Illi verò non obseruauerunt quotquot sunt omnes, perspectam habuisse Marc. Tullium totam hominis fabrica-

lib. 2. de nat. Deorum. vide cap. 7. lib 7. de vsu part. apud Galenum.

tionem & omnem humanæ naturæ figuram atque perfectionem. Nouerat is quoque tribus rebus, cibo, potione, spiritu, animantium vitam teneri, & ad hæc omnia percipienda os esse aptissimum, quod naribus adiunctis etiam spiritu augeretur, lib. de Deorum nat. secundo. Imò nouerat perbellè (& hoc eius dictum præsens potest illustrare) quòd & dilatando & contrahendo frequenter spiritu duceretur animalis cibus, quo maximè (ait ille) animantes aluntur. Apertum reddi etiam potest ex epist. 8. lib. 16. ad familiares, quàm illi magnæ tum fuerit solicitudini valetudo Tironis, atque eius vsum suauitatémque fatetur M. Tullius se desiderando sensisse. Et quòd, quanquam eum videre tota cogitatione cuperet, ipse tamen penitus eum rogabat, ne se tam longæ nauigationi & viæ per hyemem nisi benè firmum cōmitteret: néve nauigaret nisi exploratè. Sui deinde rationem cōsilij subiecit ipse, quòd vix in suis tectis & oppidis frigus in firma valetudine vitaretur: nedum in mari & via facile sit abesse ab iniuria temporis. Idq; testimonio hoc dehortari tētat Euripidis, ψύχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον, quòd sit nimirum corporibus extenuatis frigus infestissimū. Hæc verò eo lubentiùs per nos proferuntur vniuersa, etsi extra rem, quòd ad medici officium spectent & ipsum instruant multis vbique modis. Quódque est aliquantò maius de morbo Tironis, Ciceroni prognosticum quoque huiusmodi fuit: ἀκίνδυνα μὲν, χρονιώτερα δέ. Ciceronis attamen animum recreabat, quòd Asclapo Medicus planè confirmasset propediem ipsum valentem fore. Vnde Tironem exhortabatur M. Tullius (tanti faciebat & colebat ipsum) vt omnem diligentiam adhiberet ad cōualescendum. Monebat præterea, vt Medico haberetur honos. Ex epistola consequenti apertè etiam patet, quòd etsi in quartanam esset conuersa vis morbi, sperabat ipsum tamen diligentia adhibita etiam firmiorem fore. Atque vt faciat, monet; quód est humanitatis suæ. Ac ne quid etiam tum aliud curet, nisi vt quàm commodissimè conualescat. Scribit & epistol. 12. quòd Tironem cupit venire ad se, sed viam timere, quòd ægrotarit grauissimè, quódque inedia & purgationibus, & vi ipsius morbi consumptus esse queat. Adiecit & hoc notatu condignum, quòd graues solent offensiones esse ex grauibus morbis, si quæ culpa commissa est. Accepisse se testatur pòst ab eo epistolam vacillantibus literis, sed id non admiratur, tam graui morbo; epistola decimatertia. Et quod est mirum magis, Medico, mercedis quantum poscet, iubet promitti. Denique ex ea ipsa coniici potest facilè Marcum Tullium accepisse Tironem rus esse profectum. Vnde cum eo sic est ipse locutus: Tibi διαφόρησιν gaudeo profuisse; hoc est, meliori te esse nunc loco & valetudinis firmiori statu, ac eius conditione propter iucunditatem & suauitatem summam quam tu ipse perceperis inter deambulandum & rusticandum. Id ipsum est quod vulgò & vernaculè vsurpant Galli, aërem capere & foris leuiter deambulare. Meritò hac ratione iam nunc postea, si etiam Tusculanum prodesse intelligat Cicero, tantò illud sibi amabilius pollicetur fore. Indulgēdum verò & modis omnibus inseruiendum esse valetudini hortatur; præsertim quum quid valetudo postulat, non ignoret Tiro: nempe πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. Fac bellus (tandem inquit ille) reuertare. Non modò te nūc, sed etiam Tusculanum nostrum plus amem. In ipsa autem quæ ruri fit iucunda deambulatione, aëris bonitate nouantur spiritus & recreantur; qui in totum corpus diffusi efficiunt vt non secus (vti interpretamur) dum conualescit æger, discutiantur qui pauci supersunt humores vitiosi in vniuerso corpore, quàm qui in aliqua parte cōtenti per meatus insensiles & minùs apertos in habitum abeunt arte Medici. Qua quæ ad id pollent facultate medicamenta, dicta sunt quoque Medicis veteribus διαφορητικά. Quæ oblongior digressio etsi lectoribus fortasse pepererit nauseam, hæc tædium tamen iis ferat eò minus, quòd Medicum planè quæque in ea redoleant, & ad eum hæc omnia ferè spectent quæ Marc. Tullius scripsit in epistolis ad suum Tironem, amici & Medici partes sortitus. Iterum itaque rogamus, boni consulite. Quis hunc enim, ni Medicus sit, Ciceronis scrupum adimat? Cæterùm minus Aristotelem præteriit quosdam esse motus ἀκουσίους, non voluntarios, sed sæpe cieri eos agnouit etiam animantibus inuitis. Sunt eiusmodi aliquando tum qui à corde, tum qui à partibus pudendis proficiscuntur. Illic exempli causa accidit spectato nonnunquam hoste, vt & maleuolo quodam homine: hìc verò speciosa & eleganti forma quadam muliere, aut mammis eius, aut fortè etiam partibus pudendis. In iis enim vtrisque tunc secus se motus habet, quum sic ipsa quoque afficiantur dissimiliter, ad finem libri de animantium motu apud Aristotelem. Sed id sanè non est quod hìc tum Hippocrate quæritur. Quinimo, an quemadmodum in thorace suus est cordi motus duce natura, ita an sit alius in capite peculiaris quoque meningi: aut quidem, an hæc moueatur cum corde communiter. Quæ posterior pars nobis videbitur huius quæstionis lōgè altera verisimilior, si meninx eodem tempore mouebitur quo que ipsam pertentant arteriæ, vt vtrorumq; diastole par tum nimirum esset, esset & eadem in iis vtrisque systole. Verumenimuero etsi in vesica, liene & peritoneo arteriæ moueantur, an protinus tamen hoc ipsum attollunt, an etiam deprimunt? Omnes quidem hactenus meningem intuiti, eam commoueri animaduerterunt. At istius motionis causas nulli omnino inuestigarunt. Quonam igitur eorum modo, sic redacto corde ad angustias per hepar, quod ab vtero comprimitur in hypothesi, nunc hìc caput suffocari dici queat? Porrò autem sic (si placet) nostra cogitatio progrediatur ratiocinando. Si qui sint respirationis fructus, vt sunt reuera, ac ex illa decerpi quidem possint; caput percipit eos priori loco quàm cor aut pulmo. Quod vt mirabile dictu, ita sanè facile; attamen verissimum. Quandoquidem respirationis primùm gratia & nō emunctionis, quoniam non nisi secundariò, condiderit natura nares capiti viciniores & adiunctas, sicuti scriptum legimus lib. de morbo sacro apud Hippocratem. Ait enim, ὅταν γὰρ ἑλκύσῃ ὥνθρωπος κατὰ τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτῆρας, τὸ πνεῦμα πρῶτον μὲν ἐς τὸν ἐγκέφαλον ἔρχεται, hoc est, Quum ore spiritum homo ducit & naribus adiunctis, vt est loquutus Marc. Tul. Cicero secundo libro de natura Deorum, primùm quidem venit spiritus ad cerebrum, deinde verò in ventriculum (cordis credimus) magna ex parte &c. Quod & similiter Gal. sensit quodā loco in libris de

Errarunt hactenus omnes qui in cum dictione firma negando semper coniunctim legerunt.

epist. 8. lib. 16. epist. 9.

epistol. 13. lib. 16.

vsu par-

vſu partium & de placitis Hippocrat. atque Platonis. Si quodam autem ſpiritus caput habet ad ſenſus & motus animales, vndenam eos priùs capiat & emendicet, ſi non ab infernis? In his namq; qui vitales exuperant, deſtinati cedunt in animales, nimirum ad caput delati per arterias. Hi verò ne exardeſcant ex motu cultúque diuturniore per iſtos anfractus nimis tortuoſos, hoc eſt ne ipſi concipiant inflammationem modo ſcilicet phrenitico: (hac ratione nonnulli cordis gratia cerebrum ſuo modo & temperie effictum efformatúmque quondam opinati ſunt) cautè quidem, vt frigus aut veriùs refrigeratio eo in loco magis augeretur; & ad circumpoſitam venis arteriíſque medullam per ſe frigidiuſculam cerebri, adiunxit natura durioris meningis motum perennem. (Id verò ex Hippocratis doctrina non innouetur quidem per nos, ſed renouetur; obnixè rogamus, in poſterum.) Non hæc namque diſſimiliter mouetur quàm cor. Quòd ſi caput refrigeſcens operas capit & fructus, eis qui ſunt à corde perſimiles: quidni offenſiones & moleſtiæ vtriſque in genere ſimiliter communes erunt? Si nunc igitur per oppreſſionem quoddam rudimentum ſuffocationis incidat in pectus, in pulmones, adeóque in cor; an iure diſſentaneum videatur, ſi eiuſce oppreſſionis particeps caput reddatur per arterias, quum ſit communis vtriſque modò explicata perſpiratio? Pertinet igitur ad caput, vt ad pulmones, ſuffocatio. Enimuero quis hîc certiora quàm hæc requirat ſigna, ex quorum perſpicientia hallucinatum Galenum eſſe ſuſpicetur & mõſtret in re propoſita aduerſus Hippocratem? Euertere verò rationes illius haudquaquã arduum eſt propiùs intuenti, ſiue in prægnantibus vteri tumentis ratio habeatur; ſiue etiam ventriculi ſpectetur moles, qui oneratus cibo (etſi vterque auctibus tacitis & paulatim quidem) diſtenditur ſupra modum. Præcipua hæc enim ſunt rationum momenta Galeni, quibus tutari ſe & nomine ſuppreſſo Hippocratis, ſuum ſe doctorem oppreſſiſſe opinabatur cap. 5. lib. 6. de locis malè affectis; ſi modò is fatebitur opus hoc eſſe Hippocrateum. Haud verò fortaſſe animaduertetar Hippocratis inceptum nõ eſſe quidquam de ſuffocatione hyſterica meditari; ſed quæ per vterum potiùs (vt antè diximus) ſolita ſemper fuit ſuſcitari repentè, quæque ad oppreſſionem poſitam vulgò conſequitur, nec tum quidem per ſe, ſed ex accidenti tantùm. Galenum, ſi placet, conſulite, & argumenta eiuſdem & ſigillatim & diligenter expendite. Namque quò quiſque præſentem diſputationem iudicet habitam eſſe ab Hippocrate de vteri errore, hoc eſt de eius motu præter naturam; iam, vt receptum à nobis paulò antè fuit, ad Hippocratis verba quæ rudiorem explanent abunde acceptionem Galeni, attendite. Is peccauit enim (quod pace tãti viri etiãque ſummi poſt Hipp. tempora dictum ſit) peccauit (inquam) in verba magiſtri. Græcus ſermo ſub initio legitur libri de mulíebri natura, vbi hæc quæ in quæſtione nunc poſita offenſio eſt, comperietur ordine ſecunda inter eas quæ cadunt in mulieres & eas opprimunt: Ἢν αἱ μῆτραι πρὸς τὸ ἧπαρ ἔλθωσιν, ἄφωνος ἐξαπίνης γίνεται, & quæ ſequũtur eodẽ loco. Ex eorum perlectione tum facilè cõſequatis (etſi nõ vt hoc loco explicẽtur cauſæ, ſed illic prætermittãtur, propter quas cõſueuit vterus deiici de ſuo ſtatu & aberrare loco) eaſdem tamẽ in mulieribus illic deſcribi opportunitates; hoc eſt quòd in viduis quæ iuuenes adhuc ſunt, & virginibus iam prouectiori ætate, per comparationem affectio nunc notata potiùs dicatur locũ habere. Eadem illic quoque elucent ſymptomata (πνῖγα nunc enim cũ iſthac ἀφωνίᾳ confundimus) ſiue attendamus ad ſuffocationem, ſiue ad dentium conſtrictionem, ſiue ad faciei mutationem coloris. Viderint alij hac de re quid ſentiant reliqui. Nos equidẽ non neſcimus neotericos doctiores ſuam ſententiam de ſuffocatione hyſterica protuliſſe in apertum: ſed iis aſſentiri iure non poſſumus, ſaltem haud nunc fatebimur eam ſuffocationem intelligi, de qua hîc agitur ab Hipp. De cauſis verò ab hoc authore modò enumeratis, ne litera in libris eorum vlla inuẽta à nobis fuit. Ergo vt ad rem noſtram redeamus, è duobus alterum pro præſenti ſententia authoris neceſſariò conſequetur: aut quòd vterus ſtatim inde recedat, vt primùm eò appulit, conquiſito nimirum humore tumeſcens & effectus ſeipſo grauior hoc pacto (anquirebat enim humorem, quem ad ſe trahendo ad aluum quoque promouit & infernas partes ex hypotheſi) & ſic quæ antè cœperat, citiùs deſinat ſuffocatio: aut quidem vt hepatis conſuetudine perfruatur & maneat diu cum eo quaſi adhæreſcens, ipſúmque tandem tantopere opprimat tamdiúque; vt ſic quoque mulieres periculum nequaquam effugiant, quinimo penitus eas ſemper extinguat ſuffocatio. Perpetuum id tamen erit vtrobique, quòd ſcilicet appellit vterus ad hepar, opprimítque id ſua mole & præſentia, ſiue nimirum ipſa ſtatim deſinat, ſiue perſeueret & magis ſuffocatio premat. Hippocratis verba facere Latina minoris negotij res longè nobis fuit: ſed etiam præter leges paraphraſtum, quas perrumpimus hoc loco volẽtes, abſtruſiorem authoris voluntatẽ quibus & quoad licuit, perſcrutamur artibus. Hoc ipſum ergo, ſi moleſtum non eſt, iterum hoc modo inculcemus. Repentè, ſi voles, intercludatur reſpiratio per offenſionem & moleſtiam quæ pendet à ſuffocatione. Momenta perpendito etiam minima eſſe, licet. Interuallum temporis tamen vt ad hoc iuſtum ſit omnino, ratio vbiq; iubet phyſica. Vterus fertur ſuprà dimotus de ſua ſede ex hypotheſi. In hac motione igitur vt duo ſtatuantur extrema neceſſe eſt cum ratione quoque naturali ſimiliter. Vt quemadmodũ certis & expoſitis de cauſis ab Hippocrate, dum è ſede propria ſurſum vterus viam capeſſit (hoc enim eſt quod verba ἄρχονται προσβάλλειν, *inuadere incipit*, ſonant) tunc nondum facta, ſed tantummodo inchoata & incipiens adhuc ſit ſuffocatio: atque vt rudimenta ponũtur huiuſcemodi aſcenſus tantùm, & leuia ſunt adhuc quædam ſuffocationis principia; ſic ipſa quoque leuiter deleantur & ſine negotio vllo, deſinentibus ſcilicet cauſis tãquam corruentibus fundamentis. Sitiens vterus leuíſque ab euacuatione, etiámque cuiuſdam vt grati humoris appetentiſſimus, ceu quendam fontem priùs petebat hepar. Ecce nunc quoque ex hypotheſi, ſicuti fit ſæpenumero, dum ad abſorbendum ſe parat, caput effundit phlegma; quo, vt eius metropolis eſt, vterum humectat & implet. Quæ autem in capite reſidens pituita priùs ſiſtebatur, quanquam vix tum oppreſſionem faceret, poſitum ſuffocationis rudimentum deleuit ex euentu ſcilicet influens in partes ſubiectas. Quo enim vterus carere antea ponebatur, mirum ne

Hipp. libro de principijs, quem vulgò de carnibus inſcribunt.

videri debet, si quum abuode modò perfruatur, voto potitus in pristinum locum recedit & saturatus? Ac sic iustè quidem simul cum irrueote pituita suffocario deficit. Ipse igitur pabulum detraxit ptiusquã priores repereret sedes, nactus sic sui reditus opportunitatem. Ex sarietate nimirũ grauior effectus est, non aliter quàm fuit antea leuis per inanitionem, vt erat in hypothesi. Ergo etiam nunc, si placet, attendatur ad meotem & scopum Hipp. Hîc oamque suffocatioois extrema duo (inquam) notaotur. Suffocatioois, vt & ascensus, notanter dicimus; quum siquidem simul statuerimus quosdam vtriusque gradus, vt & ptogressus. Quoddam verò principium oorauit Hippocrates explicato modo. Notauit quoque & sic loquutus quendam progressum, quòd & quiddam medium est; ἐπ' ἣν δὲ πρὸς τῷ ἥπατι ἔωσιν αἱ μῆτραι, &c. Atq; huius vttiusque signa apertè sunt diuersa, vti & symptomata, quæ oominatim is quæq; descripsit in oratione sua. Is quoque expressit extremum posterius his fatus verbis, ἢν δὲ χρονίσωσιν αἱ μῆτραι πρὸς τῷ ἥπατι, si in hepatis scilicet vicinia aliquãtisper vterus manserit, aut quidẽ ad alterũ hypochondriũ, hoc est sinistrum. Dextrum enim priùs per hepar voluit significatum. Eò verò quum ventum est, quemadmodum in supernis partibus moram vterus ttahit præter naturam, itémq; vt incipientis ascensus idcóque & suffocationis leuia posita sunt antè principia, atque hac ratiooe deletu adhuc facilia: (quippe quæ deleat è capite fluẽs pituita, aut quidem vinum in os iofusum initio libri de muliebri natuta apud eundem Hippocratem) sic vbi cõfirmata res est in aduersam partem, quippe etiam quũ temporis quid-

initio libri de mul.nat. que firmetur lapsu & diuturnitate, ἀποπνίγεται ἡ γυνὴ, mulier suffocata perit & extinguitur: nisi, vt est apud Hippocratem, sibi restituatur manu Medici, hoc est Chiturgi ministerio, aut aliis aliquot pluribus temediis eodem loco enumeratis ab Hippocrate. Ipsum, si placet, legite. Sed hæc hactenus dicta sint vniuersa intellectáque, quoties prætet naturæ legem vterus ascendit & premit superiora. Quando verò (ἔστι δ' ὅτε ἐπ' ἣν κατακλυσθῇ ἡ γυνὴ) iisdem de causis, quod longè absurdius quibusdam meritò videbitur, in vesicam impinget & nonnunquam in partes circumsitas atque vicinas, sui tum quoque alia signa edet, & symptomata pariet diuersa. Sed de iis postremo loco. Priùs enim audiamus oportet quæ assident, & quæ refugientem quoque vterum comitantur, ex ipsiusmet Hippocratis narratione.

Τρυσμὸς δ' ἀπ' αὐτέων γίνεται, *ab vtero editur sonus veluti cuiusdam stridoris*] Vbi diligentiùs quidem esset inquirendum, cur nam pet ascensum ad hepar non ciet vterus murmur, vt per descensum; si non ptotinus videtemur meditando consequuti, quòd prior motio quæ est præter naturam, fieri nõ solita sit κατ' ὀλίγον & pedetẽtim sensimque (θέουσι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω, vti ouper dicebatur) quanquam mulieti sic affectæ tunc tantùm nota sit, &, vt ita dicam, perceptibilis, quemadmodum paulò superiùs explicabamus. Nuoc autem ad ingenium & ad insitum in vtero quasi momẽtum ad inferna, adscititia partáque ei accessit quædam grauitas, vt est in Hipp. oratione. Hæc enim verba id resonãt, καθέλκουσι ἰκμάδα καὶ βαρυθεῖσαι, detraxit vterus humotem, cuius admixtione stridor concitatur, inde factus scilicet aliquantò grauiot. Est secuodũ deinde symptoma, ἡ γαστὴρ μετ' ἐκεῖνα ὑγροτέρη γίνεται). Quòd nimitũ aluus humidior eodem modo redditur. Cuius causa quoque esset nobis excogiranda, si nõ plenioreẽ adhibuisset ipsemet Hipp. explicationem. E capite superiùs eliciebatur pituita vi attractrice vteri potentissima, cui motionem quũ ipse sic promouerit ad partes infetnas, mirum minus videri debet, si aluus inde postea humidioribus solitò excremẽtis feratut. Haud enim nouum nunc est, quia viris euenit etiam frequenter, etsi alia de causa; vt liquescens pituita defluat in ventrẽ è capite, ac secundũ gyros & anfractus intestinotum tandem foras perreptet. Iode adeò subiecit Hipp. χαλᾷ γὰρ ἤδη ἡ κεφαλὴ τοῦ φλέγματος ἐς τὴν κοιλίην, quòd pituitam caput demittit & laxat in aluum. Atque hoc est fluxionis quattum genus per palatum, vtrique cõmune hominũ generi, cuius meminit Hippocrates ad finem ferè libri de glandulis; quanquam, vt dictum iámq; est, alia de causa. Suscitatur tum tamen à pituita. Sed vt percutramus reliqua, detur, si placet, quòd vterus ad pristinum locum recedens inchoatam finiat suffocationem. Cum hepate autem aut sub hypochoodriis si motã trahet ipse diuturniorem, an suum progtessum faciet suffocatio? Sanè quidem. Atq; tum sæpenumèro hæc proximè præcurrent & symptomata comparebunt. Obuertentur oculi sursum versus, atq; adeò tum albę oculorum partes solę conspicientur. Ad id autem quod hîc τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναβάλλεσθαι dixit, τὸ ὑποφαίνεσθαι τοῦ λευκοῦ eidem erat coosequens 1. prognost. Itémq; & (τοὺς ὀδόντας βρύχει) dentiũ accidit stridor, quoties nimitum μασητῆρες musculi motu mouentur conuulsionis, vt qui nunc ocnlos commonebant, scilicet per sympathiam quæ per vtetum succedit ex suffocatione explicato antea modo. At de his vtrisque Hipp. etiámque Galenum consulito lib. 1. prognost. hoc eoim communiter accidit aliàs vtrisque hominibus, quanquam & sæpe ob varias causas; cerebro patiente tamen semper & malè affecto. Hîc verò causa quidem muliebris est. At ψυχρὴ γίνεται, tum mulier frigidior etiam redditur, simul sanguine cum spiritibus ad interiora confugiente. Sunt & quæ πελιδναὶ γίνονται, liuidæ apparent, præsertim verò io vultu propter intetceprionem spirituum per explicatam suffocationem. Idem boc ipsum aliis verbis exptessit Hippoctates initio statim libri de muliebri natura ita loquutus: Καὶ ἡ χροιὴ πελιδνὴ γίνεται. Sed & tunc accidit frequenter (σίελα ἐπὶ στόμα ῥέει) vt in os saliua influat mulieris sic affectæ. Vnde verò hæc eò veoit, quæ (si placet) modò pituita dicatur? Spumans ne hæc comparebit ex contentione thoracis, cuius vim suscitet ad respirandum spiraodi necessitas & angustia pulmonum? Cui intetpretationi consenriet is sine dubio, qui ad ea attendet quæ sequens conti-

lib. de morbo sacro. net nunc Hippocratis oratio. Sunt hæc autem, καὶ ἐοίκασι τοῖσιν ὑπὸ τῆς Ἡρακλείης νόσου. Vt hac superiori nimitum ratione appareat tum mulier consimilis iis qui epileptico concutiuntur motu & paroxysmo: (Namque συνεχομένοις in vooquoque exemplari legitur in masculino) in quibus ἀφρὸς spuma vulgò ἐκ τοῦ στόματος προέρχεται ἐκ τοῦ πνεύμονος, per os excluditur ex pulmone. Rationem subiecit Hippocrates eodem loco, quæ vix conducat ad rem præsentem. Adscribit & symptomata quæque alia quæ epilepticis assident & infestant, & eotum causas declarat Hippocrates lib. de morbo sacro. Spuma (inquam) tum ne

apparebit,

apparebit, an σίαλα tantùm, non ſpumans autem ſaliua aut pituita? Hic enim & ex pulmone, & ex vaſis glandulíſque humor effunditur, quas à ſaliua fundenda σιαλοχόους Greci dixerunt comment. ad aphoriſm. 3. lib. 1. prorrhet. Adſtant hi verò ad radicem linguæ, nec lentum humorem continent tamen, quemadmodum quæ per corpus reliquum ſparguntur glandulæ. σιαλοχόων meminit Galenus quarto capite lib. 8. κατὰ τόπους, ſed id extra rem. An verò etiam per iſthanc puſillam ſaliuæ euacuationem è ſuffocationis periculo mulieres liberabuntur? Ita enim epilepticis vſuuenire obſeruatum eſt aliquando. Haud quidem. Et hoc ſanè tum diſcrepabunt ab epilepticis. Vt ſatiari primùm aut ſaltem vterum oppleri & humectari priùs oporteat quàm ad ſuam ſedem referatur. Facit enim ipſe tum demum finem ſuffocādi eodem modo. Aliàs autem, vt quum (χρονίσωσι αἱ μῆτραι πρὸς τῷ ἥπατι) per moras premit vterus hepar nimis diu, & inde partes etiam eo ipſo ſuperiores, ἀποπνίγεται ἡ γυνὴ, mulierem is quoque opprimit, vt verè ſuffocata tandem intereat. Tunc namque quemadmodum regreſſus nō fit vteri ad locum proprium: ita nec mulieris ad priſtinam valetudinem. Sitiens vterus & nimis exiccatus, quia hepati hæret tenaciùs, ei vim infert maiorem, & eodem pacto ſuffocationem parit ex accidenti; ὥσπερ ἀποθνήσκων, vt eſt de pulmone loquutus Hippocrates lib. de morbo ſacro. Quamquam diſſimiliter omnino, quū huius munere nequeat vita carere, ne quidem ad breuiſſimum momētum temporis. Quæ quidem dicta ſunto hactenus de oppreſſione quæ ad vterum ſurſum petentem & hepar opprimentem partéſque ſuperiores, conſequitur. Mox enim moleſtiæ percenſebuntur, quas premens vterus ſemper affectus conſimiliter, partibus infert ſibi vicinis & circumiectis. Sed priùs, ſi placet, ne quid prætermittatur, dictam ſuperiùs calamitatem hiſtoria ſequente volentes confirmemus. Vbi quem ipſi accepimus oculis animóque ſenſum, hunc ſic apud vos tantò audaciùs exponimus, quantò propiùs & veriùs ad ſententiam accedit veteris magiſtri huius. In veteri vico templi domicilium habebat magnus qui fuit Regis aliquando prætor. Cui tum in œconomiam ſubſeruiebat vir ſanè bonus, Thomas Duchemin εὔανδρος, & eius vxor. Hæc verò quum aliquando veſperi exuiſſet ſeſe ineundi gratia ſomni, illi (vt aiunt) fortè fortuna exciderat è vaginula cultellus acutior in ſuccinctum aut potiùs implicitum illius amiculum. Nocte exacta nudum cultellum vnà cum veſtimentis nihil cogitans mulier recipit die ſequenti. Deinde etiam manè egreditur, ac ſeſe in emporium confert pro more ſuo. Vnde quum redit & ad parentes fores accedens, diffidénſque ne maturius illæ ſibi præcludantur, dum vetat id & eminus clamitat, ecce in foueolam imprudēs impingit pauimenti, & haud auſpicatò quidem delabitur in manus ſuas. Atque eo quoque caſu in ſapheiam ipſius cultelli acies adacta eſt, qui extremis oris veſtimenti diffluentis circum pedes clam continebatur. E cuius vulnere per hæmorrhagiam tanta conſequuta eſt inanitio vaſorum & vacuitas, maximè verò vteri, vt in diſcrimine ſummo vitæ ab vteri ſuffocatione verſari, imò etiam penè animam agere omnibus videretur. Verumtamen illi expedita per nos curatio opportunè fuit atque perfecta: pleniore cibo nimirū, quiete, ſomno, atque iiſce quæ ſuo loco vterum quidem continerent: grati præterea odoris rerum ſuffitu, fotu, enemate hyſterico, cucurbitis ad crura interna admotis & ventrem imum. Quid verò hæc ad rem, niſi quòd vterus effectus leuior, quia inanis, conſcendit ad hepar, qui per oppreſſionem periculum creabat tunc quoque ſuffocationis? Non vos hoc etiam prætereat: Motus Galeni authoritate doctor Fernelius, arte inſignis & ſcriptis clariſſimus; putauit nonnunquam vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: ſed vt erat abſtruſorū indagator ſemper ſedulus, quotidianis adductus partim adſtantium muliercularum querimoniis, partim etiam ægrotantium precibus, vterum tādem tactu ſuſpenſum ſæpe deprehendit, & (vt ait idem ille) cuiuſdam inſtar globi in ventriculū elatum eſſe, quem tum etiam opprimebat grauiter. Vnde idem manu depreſſus, manifeſtiſſimè in propriā ſedem (ait quoque) propulſatus eſt. Quæ ſanè eadem curandi ratio omnino fuit cum ea, cuius ſuprà meminimus ex initio libri de muliebri natura Hippocratis. Verùm etiam hoc idem ipſum factitant adhuc noſtri huiuſce temporis mulieres, quæ ſe hyſtericas audent profiteri. Imò viros nouimus quos ab hoc munere & nomen & titulus ſcilicet inſignis & pulcher delectat adhuc parum pudenter, ita aucupantur auidè ipſi rumuſculum inter imperitos. Vnde etiam meritò Doctor ille monebat, alienum id magis videri non oportere, vtpote quòd vterus ſurſum petat; quàm eiuſdem prolapſum partis, quo ferè hæc tota excidit à pudendis. Prudenter ille (inquam) valde, quum ſiquidem videamus poſteaquam de vteri ad hepar dixit aſcenſu, eodem orationis ſtilo proximè eius deſcenſum Hippocratem expedire, quam vulgus Medicorum nominat procidentiam, non autem egreſſum. Egreſſionem enim de qua ab Hippocrate dictum quoque ſtatim poſtea eſt, ab eiuſdem deſcenſu manifeſtiſſimè diſtinxit eodem loco. Sed iam referatur tempus eſt, quodnam incommodum ſitiens vterus ex hypotheſi, parti anticæ inferat & aliis, quæ ei ſurſum & deorſum adſtant à lateribus. Hîc enim prætermiſit Hippocrates quid pars poſtica ferat detrimenti: ſed id alio loco expoſuit. Ergo vterus ita affectus, vt dictum eſt, quibus poteſt viis & artibus gratioſum humorem anquirit, quo ſe reficiat, ſatiet, & humectet. Volumus quidem. An à ſupernis tantummodo ipſum conſequetur. *Εστι δ᾽ ὅτε ἐπ᾽ τὴν κύστιν ἡ γυνὴ, eſt & cui à laboris moleſtia*, &c. Vbi quemadmodum στρέφεσθαι verbo aptitudinem antea vteri ad motum notauit, nunc etiam eandem per στρεφόμεναι dictionem inculcat ſignificanter. Quum enim huiuſmodi ſitus vteri debeat eſſe collocatióque duce natura, vt pudendis rectà eius oſculum reſpondeat, & cauum eius totum corpus æqualiter diſtet ab omni eius parte quaſi aliquid puncti inſtar poſitum in medio circuli; ſi (στρεφόμεναι) vterus ad veſicam inclinabit, ac illapſus ad ceruicem illius, vt hepar modò ſuprà, ipſam opprimet; & ad meiendum aſſiduè tūc veſicam proritabit, vt deprauatè tum quoque ipſa fundat vrinam, ſcilicet guttatim & cum ſtillicidio. Ac ſanè ἄλλο δ᾽ οὐδὲν κακὸν ἴσχει, ſine vllo alio incommodo, id eſt ſine detrimento vitæ. Nempe quia hoc opponitur damno ſuperiori, quod mora diuturnior vteri ad hepar peperit nuper ex hypotheſi. Nunc verò an veſicam appetat vterus quaſi humoris appetens ſitiénſque quem ipſa continet, lector ipſe videris. Veri-

cap. 16. lib. 6. de partium morbis & sympt.

ſimilius id longè quidem fotet, ſi quando (πρὸς ἰσφυῦ ἢ πρὸς ἰσχία) allapſus idem ipſe ad lumbos & coxas, pariat dotorem, & premendo quidem vt antea, ſcilicet de ſede ſua dimotus ob cauſas commemoratas. Atque non fuit hîc ſatis Hippocrati vſurpatis iam verbis magnam vteri egeſtatem denotare, ſed (ἀσιτίης) adiunxit & inediam; ad ſignificationem maioris (credimus) inopiæ & ieiunitatis. Ac tum tamen καὶ ἐν τάχει ὑγιαίνει, curata diligenter citò ſaneſcit, quum ſiquidem vterus non longè abſit à ſolo natiuo. Imò etiam (ἔστι δ' ὅτι καὶ αὐτομάτη) ſuo ſæpe nutu & ſponte ſibi per ſe reſtituitur, non ope alterius.

SENTENTIA SECVNDA.

1 *Quòd ſi corpore malè affecta ſit mulier, ac illi bilioſa menſtrua continenter ferantur, de his hoc modo erit iudicium facile.*

2 *Tum enim valde nigra apparent: nonnunquam etiam nigra ſunt ſplendẽtiáque, ac paulatim funduntur, ſed quæ citiſſimè tamen concreſcant.*

3 *Ad hæc vtriuſque genitura facilè diſſipatur & euaneſcit, cùm quæ maris eſt, tum quæ fœminæ; nec hæc vnquam concipit vtero.*

4 *Ac morbi quidem principio iis expurgatur diebus* adhuc *quibus conſueuit, neque pluribus.*

5 *Prægreſſis autem menſibus, plures illa dies expurgatur, ſed minore in dies copia ipſi* exeunt & *apparent.*

1 Ἢν δὲ γυνὴ τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ, καὶ ᾖ χολώδεα τὰ καταμήνια, εὔγνωστά ἐστι τῇδε.

2 Μέλανα γὰρ ἐστι κάρτα· ἔστι δ' ὅτε μέλανα ἢ λαμπρὰ, καὶ κατ' ὀλίγιστα ἔρχεται, καὶ ταχύτατα πήγνυται.

3 Καὶ ὁ γόνος ἀμαλδύνεται ἀμφοῖν, τοῦ τε ἄρρενος καὶ τῆς θηλείας, καὶ οὐκ ἴσχει ἐν γαστρί.

4 Καὶ ἀρχομένης μὲν τῆς νόσου, καθαίρεται τὰς ἡμέρας ἃς μεμαθήκει, οὐ πλέονας.

5 Περιιόντων δὲ τῶν ἐπιμηνίων, πλείονας ἡμέρας καθαίρεται, καὶ ἐλάσσονα τὰ καταμήνια καθ' ἑκάστην ἡμέρην φαίνεται.

EXPLICATIO.

QVÆ nuper expedita fuit ab Hippocrate moleſtia, aliunde cauſas non ducebat quàm ab ipſomet vtero; & huic peculiaris erat & propria, conſortio alterius minimè naſcens. Vterus namque tum quaſi conuulſionis quadam ſpecie ab exhauſto cõmotus, aſcendebat ad hepar, vti nuper ampliùs explicatum fuit à nobis pro ſententia Hippocratis. Ergo vnius affectio partis erat, non autem totius, vt quę mox deſcribetur ab hoc authore. Hoc enim capite ſecundo, Mulier malè ſe habeat corpore, præ bilis abundantia, ex hypotheſi quidem volumus; quemadmodum & capite ſequenti aliàs ex dominatu pituitæ, ſicuti poſtea exponetur, pro iudicio Gal. comment. ad ſententiam primam comment. in lib. Hippocr. de humoribus. Ergo quòd malè nunc eſt mulieri corpore, quódque nunc cum Hippocrate huic bilioſi menſes fluunt, quæ duo quidem ſunt; ſimul, ſi placet, inprimis ſtatuatur.

Εὔγνωστά ἐστι τῇδε] Hoc perſpectum quidem eſſe poteſt Medico perſpicaci, ex menſtruorum ſcilicet propoſito colore: (μέλανα γὰρ κάρτα) potiſſimùm verò quando valde nigra comparebunt. Huiuſcemodi autem foris appareant, volumus: quî fiet tamen, vt eadem nigra dicantur eſſe λαμπρὰ, ſplendida? Minùs hæc enim poſſe ſimul videntur cohærere, niſi, vt dicatur obiter, nigra ſimpliciter ſic intelligantur, eadem eſſe quæ obſcura, ac tum quidem non tam hîc copiam bilis exiſtimare oportebit quàm ſic vim eiuſdem declarare quæ ſanguinem adurat, eóque pacto atrum magis reddat quàm ſit ex illius natura. Notus quippe eſt ſanguinis natiuus color in firma valetudine, vt qui roſeus effluat tum, tanquam è victima, ſicut antea dictum fuit. Quoties autem in ſanguine non parum, vt quum modò nigra ponebantur ſimpliciter menſtrua, ſed bilis potiùs plurimum in illis exuperabit; tum quoque menſtruus magis flaueſcet ſanguis, quemadmodum poſtea illuſtrabitur perfecta nimirum in linteis experiẽtia. Si hîc concaleſcat (inquam) magis, quum ſit bilioſus ſanguis ex hypotheſi, nigricabit tantopere ſæpenumero, vt etiam pelluceat, ſed naualis quaſi conſractæ picis inſtar, aut aloës, aut etiam ſcammonij præſtantis modo, ſi quando hæc fortè in partes diſſipabuntur. Sequitur deinde vt de menſtruorum dimotione Hippocratis mentem quoque explicemus in hypotheſi. Ait enim κατ' ὀλίγιστα ἔρχεται, lentè menſtrua dilabuntur. Cui oppoſitus eſt omnino modus naturæ in ciendis & propulſandis menſibus: ſiquidem confertim tum & cumulatè eorum euacuatio fiat, quemadmodum notatum fuit à nobis huius initio commentationis. At naturam pigram nunc eſſe agnoſcimus, quum parum firma ſit mulier valetudine, vtpote cui proximè morbus impendeat. Adde etiam quòd eſt craſſiuſcula, quia nigra quidem ab Hippocrate ſcribitur, materia menſtrualis; vnde ταχύτατα πήγνυται, cogitur & coaleſcit citiſſimè. Quæ vniuerſa cuiuis phyſico pluſquam

ſico pluſquam ſatis eſſe queant ad tardiratem commotionis; etſi libertas fortaſſe vaſorum adfuerit. Eò enim ſuperiora quæque referantur modò, ſi placet. Vetumenimuero cùm citò cõcreſcere in melioribus notis antea duceretur materiæ menſtrualis ab Hippocrate, quod & idem aliàs quoque boni conſultum eſt; cur id vt alienum hoc loco aſcribitur? An quia alia nunc ratio huius eſt, quum nimirum ignea vi concreſcat permixtæ bilis potiùs, quàm ad nutriendum aptetur ſic opportunè, quod tũc pro ſcopo proponebatur? Non quòd extra vaſa tantùm citò denſetur, ſed quia talis materia iam ipſa eſt ſuapte natura, vt & eſt craſſiuſcula ob cauſam modò explicatam. Ne qua verò ſuboriatur de redundantia verborum in Hippocratis oratione ſuſpicio, quorſum quod ipſe ſtatim ſubiunxit, ſpecter, attẽdite. Detur (volumus) vt prædictum eſt, mulieres ſic affectas adhuc obambulare, necdum etiam ipſas decumbere, nullumne idcirco ſtatuamus muliebre ſuperius hoc eſſe aliud detrimentũ? Namque præterquam quòd magnopere iſtud intereſt ad valetudinem, hoc quoque aliud accedit damnũ, quòd vtriuſque ſcilicet parentis inde ſemen ἀμαλδύνεται, & corrumpitur & diſſipatur, quamuis ratione diuerſa: quam modò ſubnectimus, ne quid nunc etiam ſuperſit indefinitum. Ecquid enim videri modò queat in mulieris valetudine, quod aliorqui ad virum poſſit dimanare? Quod quidem inculcamus eò attentiùs, vt non quiſquam vitium facilè geniture quæ è muliere eſt, fruſtra ſperet emendarum iri eius admixtione quæ è viro conijcitur, ac illius integritate. Quum enim quæ ex vtroque parente genitura eodem immittitur, ſimul commiſceatur gratia conceptionis authore Hippocrate; quia ſanguis muliebris morboſus hîc euaſit ex hypotheſi, fit veriſimile, quòd eiuſdem vitij huius particeps quoque fiet genitura viri, ac proinde quidem quòd vtraque planè rudis ad prolem reddetur & inepta. Vt nõ ſolùm hoc modo corrumpatur, ſed labem quoque ſuam alteri communicet manifeſta de cauſa. Quæ quidem ratio tãdem efficiat, vt (οὐκ ἴσχει ἐν γαστρὶ) ſemen exceptum vtero mulier non retineat. Sed cur mulieres ſic affectæ non concipiant, paulò ampliùs explicabitur poſtea ab Hippocrate. Habebat ſe antea mulier malè, vt dictum eſt. Iam verò (ἀρχομένης μὲν τῆς νόσου) incipit morbus ex hypotheſi. Vt autem quod animo cõceptum tenet, depromat Hippocrates, & ad faciliùs id intelligẽdum proponat eodem pacto; reuocetur huc aphoriſmus operæpretium videtur nobis, qui eſt huiuſmodi: Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἄχροα, καὶ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ αἰεὶ γινόμενα, καθάρσιος δεῖσθαι σημαίνει, ſi qui ſunt menſes mulieri decolores, per idem tempus non repetant, perneceſſariam eſſe purgationem ſignificant. Ita Philotheus μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ αἰεὶ γινόμενα expoſuit, vt aut ὀψιαίτερον κενωθῇ, ἢ πρωϊαίτερον, tardiùs aut maturiùs ſolitò vacuentur. Quia nempe non idem ſemper ſeruetur tempus periodi, ſiquidem menſtrua ſæpe tardant, quemadmodum & aliquando etiam anticipant ob eas cauſas, quas ad finem ſui commentarij Galenus expoſuit. Quod quidem diſcrimen (ἀρχομένης νόσου) morbi principio locum nõ habet Hippocrate authore, quin vix dum eſt quidquam adhuc mulier perpeſſa nondum planè ægrotans, vt non vſque adeò proſtratam eius eſſe naturã iudicemus, quin ſui muneris adhuc ſit ipſa memor, & ad periodum etiam retinendum ſufficiat ad menſtrua deſignatæ commotionis. Necdum verò grauitate morbi de materia menſtruali tantundem detritum putamus, & abſumptum, quin (καθαίρεται τὰς ἡμέρας αἷς μεμάθηκε, ἢ πλείονας) tot diebus expurgari poſſit, quot mulier antè aſſueuerit, necdum ſanè pluribus. Conſtant nimirum vires, & integræ adhuc ſunt.

Προϊόντων δὲ τῶν ἐπιμηνίων, πλείονας ἡμέρας καθαίρεται, Prægreßis autem & anticipantibus menſtruis, &c.] Opponere queat videri Hippocrates artificiosè nunc eiuſce mulieris ſtatum quæ ſtato tempore aſſueuerat antè purgari, ei quidem cui ante tempus à natura præſcriptum purgationis, menſtrua prærumpunt, & phyſicum ſic ſuũ anteuertunt ordinem. Quaſi velit ipſe nunc id diſcriminis intereſſe, quòd meritò quidem ſuum ſeruant adhuc menſtrua ordinem reciprocationis, quódque tum nunquam ipſa diutiùs fluũt, quàm conſueuerint, ſi in limine hærebit morbus principióque: quod locuples argumẽtum eſſe ſatis poteſt, vt quiuis credat validas vires corporis ſupereſſe, ſi planè non integras. Eò contrà ſi venerit vnquam res ægrotantis, vt vi moleſtiáque morbi, auctioribus nempe cauſis biliosi excrementi, atque eodem pacto oppreſſis viribus naturæ, menſtrua ſic præferantur ante tempus à natura definitum; quòd durabunt diutiùs ipſa quidem, ſed parciori in dies manu, & veriùs quaſi ſtillabunt; vt tum ferè vix tantùm appareant. Qui menſtruorum quaſi ſtillicidij modus quoties accidit, ſemper notet Hippocrates φαίνεται verbum conſueuit vſurpare, quemadmodum ſæpe ſuprà obſeruauimus. Cõcedet ingenuè quiſquis in œconomia Hippocratis vixit aliquantiſper, eſſe ita comparatum, quòd quicquid natura potens molitur & inceptat, ſiue quid tãtùm commoueat, ſiue per ſe etiam foras propulſet; ad id accingit ſe quidem ratò, ſed quod tamen ſummè perficiat, hoc eſt pro viribus. Huius conſuetudinis ratio demonſtratióque petenda eſt ex libris prognoſt. & commentariis ad id operis, tum ex libris de criſibus & diebus criticis in doctrina quidem Galeni. Ergo quũ ſit valde natura potens morbi principio, ſuam iure ſeruabit quidem menſtruæ commotionis periodum modúmque, nec tum plures erũt pari ratione ſolito eruptionis dies. At paulò longiùs morbo progreſſo, quod tamen hæc ad verbum προϊόντων δὲ τῶν ἐπιμηνίων minùs ſignant, ſed ſuo tamen complexu comprehenſa ſignificant, vt expoſitum eſt, & maturiùs tunc opus ſuum natura aggredietur, & ſtatum depulſionis menſtruorum anteuerter ordinem præ redundãtia nimirum bilis, quæ eſt in hypotheſi. Secus hunc quidem locum Caluus, aliter quoque Cornarius, perdoctus vterque interpres; vt & alius quàm nunc etiam, expoſuit aliter. Ad vlteriorem autem morbi progreſſum ſi quis hæc referri putet oportere, vt hic progreſſionis nota ſit, quemadmodum antea principij; & ſi ita ſit, (quod eſt tamen minùs) antò (togamus) animaduertat, quòd morbo tribuebatur antea principium: nunc autem ſi quis progreſſus ponitur, dandus ipſe nunc ſit profluuio menſtruorum, vt conceptis verbis apertiſſimè expreſſit Hippocrates. Et quanquam (πλείονας ἡμέρας καθαίρεται) mulier diutiùs tunc expurgetur, hæc tamen iniquè menſtruorum purgatio compenſari æſtimatur poſſe ſtillationis diuturnitate, quia interrumpitur hæc ſæpenumero. Vt hac quoque ratione additum ſit ſtatim ab Hippocrate,

lib. de genitura Hippocr.

lib. de genitura.

καὶ ἐλάσσονα τὰ καταμήνια καθ' ἑκάστην ἡμέρην φαίνεται, quòd parciùs in dies menstrua funduntur; vt veriùs, quemadmodum antè dictum est, ea tum tantùm appareant. Ex qua quidem paucitate & parsimonia menstruorum tandem consueuir suboriri morborum prouentus frequens, indéque magnus quoque sympromatum comitatus sequi. Hæc verò vniuersa iamiam Hippocrates ordine recensebir. Sed, si pla-
36.lib.5. cet, vti diximus, is apborismus in memoriam reuocetur, qui hoc explanet caput magis, & caput quoque proximè sequens quod est de pituitosis mensibus. Vtriusque enim huius affectionis menstruorum curationem suo ambitu ipse complectitur, vt propiùs intuenti apertiùs aliquanto fiet. Καθ' ἑκάστην ἡμέρην, in dies, hoc est paulatim, minuuntur menstrua, vt tandem tamen desinant. Si namque hoc stillicidium assiduè manetet & perseuerarer; in alteram trãsiret degenerans affectionis speciem, qui ῥοῦς γυναικεῖος Græcis dictus est. Etiámque ei metus esset, ac periculum ab vlcere hysterico tandem impẽderet horribile & formidolosum, vt ex statim consequentibus cuique fiet manifestum: ac tum quidem maximè, si multa bile perfundetut sanguis menstruus, vt est in hypothesi.

SENTENTIA TERTIA.

1 *Præterea febres erraticæ superueniunt, acutæ, cum horrore & cibi fastidio, sæpenumero etiam* accidit *stomachi morsus.*

Πυρετοί τε ἐπιγίνονται πλανῆται, ὀξέες, ξὺν φρίκῃ καὶ ἀσιτίῃ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ καρδιωγμός.

2 *Ac tum maximè torquebitur, quando ei menstruorum instabunt dies.*

Καὶ πονήσει μάλιστα, ἐπὴν πλησιάζωνται τὰ καταμήνια αὐτέῃ.

3 *At posteaquã expurgata fuerit* mulier, *& meliùs illi erit aliquantisper quàm antea: postea denuo in eundem statum relabetur.*

Ἐπὴν δὲ ἀποκαθαρθῇ, καὶ ῥηΐσει ἐπ' ὀλίγον χρόνον πρὸς τὰ πρόσθεν· ἔπειτα δὲ αὖθις ἐς τωὐτὸ καταστήσεται.

4 *Conualescit attamen breui, si valetudinis cura studiosè suscipiatur.*

Μηκεδανομένη δὲ, ἐν τάχει ὑγιαίνει.

5 *Quòd si non curetur, progressu temporis omnia deteriùs eam habebunt, quæ superiùs sunt commemorata.*

Ἢν δὲ μὴ θεραπεύηται, καὶ ὁ χρόνος προΐῃ, πάντα μὲν μᾶλλον πονήσει τὰ πρόσθεν εἰρημένα.

6 *Adde quòd eam dolor inuadet modò ventris partem quæ est vmbilico inferior, modò inguina, aliàs verò lumbos & omnium cum sede partium cõnexiones, adeóque aliàs ipsam ceruicem.*

Καὶ ὀδύνη λήψεται τοτὲ μὲν τῆς γαστρὸς τὸ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ, τοτὲ δὲ τοὺς βουβῶνας, τοτὲ δὲ τὴν ὀσφὺν τε καὶ κοχώνην, τοτὲ δὲ τὸν τράχηλον.

7 *Nonnunquam & aliàs fortis accidet suffocatio, & ante oculos caligo inducetur, vertigóque, nimirum missa sursum purgatione & resultante.*

Τοτὲ δὲ πνὶξ προσπεσεῖται ἰσχυρὴ, καὶ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν ζόφος ἔσται οἱ καὶ δῖνος, οἷα τῆς καθάρσιος ἄνω στελλομένης καὶ ἀνισούσης.

8 *Namque mulieri*, vt in summa dicam, *parcè ac restrictè excluduntur menses in aduersa corporis valetudine: & quibus copia* sanguinis *corpus abundat, his menstrua largiùs effunduntur.*

Ἢν γὰρ τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ, γυναικὶ τὰ καταμήνια ἐλάσσω γίνεται· καὶ ἤσιν αὖ τὸ σῶμα ἔμπλεων ᾖ, τὰ καταμήνια ταύτῃσι πλείονά ἐστι.

EXPLICATIO.

Ex iis quæ vulgò sæuiunt in vtrumque bominum genus symptomatis apettum satis esse credimus, quàm sit effrenis & ferox natura bilis promptáque ad vim inferendam & noxam, potissimùm verò vbi redundat. Illa verò ex hyporhesi superiore in muliebri corpore dominatum tenebat. Atque etiam, vt Hippocrates gradatim demonstrat, ita tum imminuebantur menstrua paulatim: vt sui solummodo signum ederent, & intus delirescerent randem repressa. Quæ causa satis queat esse ad augẽdum calorem ex accidenti, vt explicatum est. Nónne & in menstruorum suppressione, quum sit heterogenea & multiplex materia eorum, ampla etiam occasio inest, cur multa aberrent & mulieri superueniant? Nónne

varijs

variis quoque in ſedibus ad quas materia menſtrualis reſlnir aur poriùs regeritur, varij etiam ea de cauſa rigores poſſunt cieri,& erraticæ febres ſuboriri? De corde loquurus Hippocrates & diaphtagmate in fragmento de virginalibus,ipſe ſubinnxit hac eadem de re:quando verò hæ fuerinr partes oppletæ, φρίκη ξὺν πυρετῷ ἀΐσσει, πλανήτας τοὺς πυρετοὺς καλέουσι, exurgit rigor cum febre, has febres Græci nominant errantes. Morn binoſi ſanguinis per ſentientes partes ſuſcitatur rigor. Eiuſdémque ipſius putredo parit febres,quæ quia nullum ordinem ſeruanr nec typum,imò nec certum locum tenent,in corpore eas oberrare meritò nunc rati ſumus. Nec tam ſanè buius erroris cauſa eſt,ſuperſtiris & relictæ ex aliis morbis materiæ aur anomalia aüt varietas,vr eſt in prognoſticis,quàm eſt variarum partium infirmitas,quæ facir vt partes nonnullæ nonnunquam hunc ſanguinem capiant calidiorem, vr & aliæ eundem quoque aliàs excipiant,& cum dolore quidem,quamuis ſine typo vbique.

Ὀξέες] Acutæ ſunt autem hæ febres proprer vim ſui humoris arque naturam. Quòd ſi bilis exnperantis ad ſtomachum adpellet vapor,ei negotium quidem faceſſet & appetentiam ciborum euerter funditus. Vnde nunc reliquir ſcriptum Hippocrates, ξὺν ἀσιτίῃ, cum cibi faſtidio. Quemadmodum & aliàs,ſi fortè impetum facier bilis ad ventriculum, καρδιωγμὸς enaſcetur, ſtomachi morſus. Sed hæc quidem ita ſint. Quid καὶ πονήσει μάλιστα ἐπ' ἣν, &c. omnes hæ moleſtiæ cur magis vrgebunt, quum menſes erunt in propinquo? Contrà autem exacta eorum purgatione,cur leuiora quæque mulieribus euenienr, ſi conferantur cum calamitatum ſuperiorum ſæuiria? An quòd (quanquam otioſa natura nunquam ſir) accingat ſe tum illa demum fortiſſimè, etſi fruſtra quidem, ad periodicam menſtruorum profuſionem? Demonſtratum enim fuit libri buins initio, ταραχὴν turbationem totius corporis præcedere perpetuò ante ſecretionem ſanguinis menſtrualis, ac poſtea etiam illius depulſionem ſequi,ſi deſint tūc quæ obſtent. An non euenier id igitur,quia ad ferocis & impotētis iſtius humoris impetum irritus accedet naturæ conatus,quódque eo pacto ex omni parte corporis tumultus concitetur, vt rumultuoſa quædam tum fiat conrurbatio? Contrà autem (ἐπ' ἣν δὲ ἀποκαθαρθῇ, καὶ ῥήϊον ἐπ' ὀλίγον) è turbulentis iiſce decurrentium menſtruorum tempeſtatibus atque procellis, & mulieres ad tempus leuat mēſtruorum exacta perfectáque ſic depurgatio,& ſuperiores minuit ærumnas,& delet quāplurimas,etſi non funditus. Perennis enim fons morbifici iſtius humoris ſic nondum exaruit; ſed adhuc manet inexhauſtus. Quò fit vt (ἔπειτα δὲ αὖθις ἐς τὸ αὐτὸ) res muliebris deinceps recidat in conſimilem aut ſæpe etiam deteriorem valetudinis ſtatum.

Μελεδαινομένη δὲ ἐν τάχει ὑγιαίνει, curata tamen, breui ſaneſcit] Contumacia curationis nulla hîc tamen adeſt. Nulla hinc terret difficultas & obſtat. At verò leuibus præſidiis recipit mulier curationem, breuíque ſaneſcit.

Ἢν δὲ μὴ θεραπεύηται] Quibns tamen neglectis incrementum quidem morbus capit & vetuſtatem. Vnde (μάλα πονήσει παῖδα) altas radices ideóque auulſu tantò difficiliores figit & agit, eodémque modo ad enumeratas antè quotquot calamitates etiam aliquantò auctiores accedent,& aliæ in mulieres ſæuient grandioti ſæpe cum cruciatu,vti mox conſequetur. Cæterùm non ſatis decens nobis viſum fuit, anſam hanc erroris de verbi προϊέναι ſignificato præterire. Si etenim (χρόνος προΐῃ) hoc verbum de remporis progreſſu propriè quidem intelligatur,an ideo protinus tamen neceſſariū antea fuit (προϊόντων δὲ καταμηνίων) in eadem ſignificatione nunc de menſtruis hoc vſurpari verbum? Sed profusè nimis fortaſſe hac de re ſuperiùs à nobis. Muliebria iam nunc etiam conſectemur.

Καὶ ὀδύνη λήψεται, τοτὲ μὲν τῆς γαστρὸς, ac præterea nunc quidem ventris infernas partes, &c.] Explicuit quidem perdoctè Galenus mentem Hippocratis comment. ad aphor. 53. lib. 5. Ex quo huc transferendum putamus quod non ſolùm præſentem locum illuſtret Hippocratis,ſed plures aliquot qui cōſequentur poſtea apud eundem. Ac integrè quidem & veriſſimè iudicauir ita eſſe cōparatum, vt quum humor aliquis naturam fatigat,perpetuò eum attentat tanquam noxium & inutilem ad quaſdam partes etiam (ſi poteſt) remotiſſimas relegare. Id verò detegit ſemper acerbitas dolotis, deſignato loco. An non cum ratione nunc ergo in hac parſimonia & qualitate menſtruorum noxia, ὀδύνη λήψεται, modò eam ventris partem quæ eſt vmbilico inferior aliquantò, infeſtabit dolor, modò inguina, vt & ſæpe lumbos; καὶ τὰ σκέλεα, & crura? Adiunxit enim ea Hippocrates libro de muliebri natura. Et quæ minùs nunc quoque prætetmiſiſſe videatur Hippocrates,ſiquidem per κοχώνην fuerit ea complexus, quum τὴν σύζευξιν τῶν ἐκ τῶν ἰσχίων, τὴν πρὸς τὴν ἕδραν, δι' ἣν καὶ πᾶς ὁ περὶ τὴν ἕδραν τόπος οὕτως ὀνομάζεται, non ſolùm vtriuſque coxendicis partium cum ſede connexiones, quibuſcum eſt cum vtero communio quædam, ſignet, expoſitore Galeno: ſed & omnium quæ ſunt circa ſedem, quæque ex omni parte circumſtant. Ne ſcilicet cum Cornario doctote per κοχώνην iunctura coxendicum intelligatur tantùm: aut quis nos intellexiſſe opinetur interfemineum aut periuæum nō ſatis Hippocraticè. Quod quàm ſit peranguſtum in mulieribus, & anatome palàm facit, & ratio quidem, quum ſola pars ea haud ſit capax mulri ſanguinis bilioſi qui nunc negotium faceſſit ex hypotheſi. Atque hæc ſanè non eſt malorum omnis Ilias quæ mulieribus poteſt iſthinc impendere, ſed modò quæ partes exercet tantùm infernas, recenſebantur. Si namque ab enumeratis ſedibus materia propagabitur ad ſuperiores, non ſecus quàm virgunculas in fragmento de Virginalibus, nunc quoque opprimet mulierum partes ſupernas, ipſa videlicet ſurſum reſulrans. Quod his ſequentibus verbis Hippocrates voluit ſignificatum: οἷα τῆς καθάρσιος ἄνω συλλεγομένης καὶ ἀνιούσης. Si enim ad thoracem (quæ pars medium tenet) reſilierit ſanguis ille bilioſus, πνὶξ προσπίπτει ἰσχυρὴ, ſuffocatio accidet, impeditis nimirum reſpirationis organis, non autem labefactato vſu reſpirationis. Et prægrandis hæc quidem & vehemens, cuiuſmodi eſſe ſolent nimirum omnia vulgò, quæ ex bile ſymptomata conſurgunt. Si ad poſticas quoque hic aliàs redundans pertinebit bumor, quidni τράχηλον collum exercebit dolor? Quòd ſi etiam ad anticas, περὶ τῶν ὀφθαλμῶν ζόφος ἔσται οἱ, ei caligo quoque ob oculos obuerſabitur:

comment. ad aphor. 53. lib. 5.

Gal. in exegesi dictionum Hippocr.

καὶ δῖνος, & tenebricosa quædam vertigo, si penetrabit ille peniriores. Quum siquidem fieri oon possit omnino, vt ἢν τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ (quod dictum sit simpliciter & in vniuersum) vt (ioquàm) quibus est io aliqua corporis parte valetudo aduersa, quia ex hypothesi multa ibidem meostrualis materia diuersatur, quæ sensu doloris, vt dictum est, in ea sigoificatur; quin oon excludantor menstrua parcioři tum longè copia. Cootrà autem, quibus est menstrualis ille humor diffusus æqualiter per vniuersum corporis habitum (sic eoim τὸ σῶμα ἔμπλεων ᾖ, plenitudinem corporis nunc oobis perplacuit interpretari) καταμήνια χωρήσει πλείονά ἐστι, illis abuudantiùs meoses erumpuot. Qui nos saoè locus diu exercuit, sed quem consequuti taodem videamur explicato modo. Vt tum ooo diuertat vllo pacto sanguis futurus ptoximè menstrualis ad aliquam partem, in qua aut aliquid oatura perpetiatur, aut ea quodam modo malè sit affecta: sed vt quemadmodum ex vniuerso corpore, quia ex siogulis eius partibus, eductum semen rapitur ad testes Veneris congressu: consimiliter tempestiuè accingat natura sese nimirum vbique æqualiter ad menstrualis sanguinis depulsionem; oec patiatur ipsa partem vllam ipsius sanguinis aliorsum diuersari, vt imminutio quædam scilicet aut detrimentum aliquod in eo tunc nullo pacto fiat. Iisce conditionibus quum expletum saturatúmque corpus fuerit io mulieribus, tum quidem comparatè his largiùs menstrua profundeotur quàm suprà. Quæ hausta quidem sunt è penitioribus fontibus Physicorum, vt tes postulabat.

comment. ad aphor. 53. lib. 5.

SENTENTIA QVARTA.

Ergo mulieri *biliosæ si menstrua fundantur, accidit* ei sæpe *abiectio animi, fastidiúmque cibi nonnunquam, & anxietas, & vigiliæ, & ructus frequens,* & tum *deambulationes quoque recusat, & animo concidit, nec videre videtur, & metu percellitur.*	1	Τῇ δὲ χολώδεϊ τὰ καταμήνια ἢν ἔρχηται, ὀλιγοψυχίη ἐμπίπτει, καὶ ἀποσιτίη ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ ἀλυσμὸς, καὶ ἀγρυπνίη, καὶ ἐρυγγάνει θαμινὰ, καὶ οὐκ ἐθέλει περιπατέειν, καὶ ἀθυμέει, καὶ ἐμβλέπειν οὐ δοκέει, καὶ δέδιεν.
Verùm si cura eius studiosè suscipiatur, ex his conualescit: alioqui temporis progressu grauiora omnia accident.	2	Καὶ ἢν μὲν μελεδαίνηται, ἐκ τουτέων ὑγιὴς ἔσται· ἢν δὲ ὁ χρόνος παρέλθῃ, ἔτι μᾶλλον πονήσει.
Melius autem cum ea agetur, si superueniat vomitio biliosa, aut si non ita valde aluus perturbetur, & egerantur biliosa, aut menstruale quidem profluuium eueniat non vsque adeò profusum nec vehemens.	3	Ξυμβαίη δ᾽ ἂν ἄριστα, ἢν ἔμετος χολώδης ἐπιγένηται, ἢν ἡ κοιλίη ταραχθῇ μὴ ἰσχυρῶς, καὶ ὑποχωρέῃ χολώδεα, ἢ ῥόος ἐπιγένηται αὐτῇ μὴ ἰσχυρός.
Horum enim si quid vehemens incidat in corpus afflictum, ipsa quoque in periculum incurrat.	4	Ην μὲν γάρ τι τουτέων ἐπιπέσῃ ἰσχυρὸν ἐπὶ σῶμα τετρυχωμένον, κινδυνεύσει.
Quòd si aliquid biliosi humoris sensim expurgetur, aut potiùs quidquid est illi molestum, conualescit vtique.	5	Ην δὲ ἠρεμέως ἀποκαθαίρηται τοῦ χολώδεός τι, ἢ τὸ ἄλλο τὸ λυπέον, ὑγιὴς γίνεται.
E contrario si eius negligatur cura, neque illorum quidquam eueniat, tandem etiam emoritur.	6	Ην δὲ μήτε μελεδαίνηται, μήτε μηδὲν τουτέων γένηται, θνήσκει ἡ γυνή.
At ferè fit vt ex hoc morbo profluuium biliosum consequatur.	7	Ως δ᾽ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ξυμβαίνει ῥόον ἐμπίπτειν χολώδεα ἐκ τοιουτέου νοσήματος.
Quòd si profluuium fiat, primis quidem diebus pauca ei apparebunt, sed quæ omnino auctiora quotidie fiant.	8	Ην ῥόος γένηται, κατὰ μὲν πρῶτα ὀλίγα οἱ τὰ φαινόμενα ἔσται· ἀνὰ πάσας δὲ τὰς ἡμέρας ὡς ἐπίπαν πλέονα ξυμβαίνει.
Verùmtamen vulgò etiã accidit, vt tẽporis progressu acutus inde morbus oriatur,	9	Οκόταν δὲ ὁ χρόνος παρέλθῃ, ὡς ἐπὶ τὸ πλέον καὶ ἡ νοῦσος ὀξείη γίνεται, καὶ

αἱ μῆτραι

αἱ μῆτραι δάκνονται ὑπὸ τῆς καθάρσιος τῆς χολώδεος χωρεούσης, καὶ ἑλκοῦνται.

adeóque vt biliosо decursu menstruorum vterus mordeatur & vlceretur.

10 Ἔτι δὲ καὶ ἐν τούτῳ ὑγιαίνῃ μελεδαινομένη, ἢν οἱ εἰργάσθῃ ὁ ῥόος.

Ex hoc attamen mulier adhuc *restituitur bellè curata, si ipsi profluuium* scilicet *refrænetur.*

11 Ἢν δὲ φλεγμαίνωσιν αἱ μῆτραι ὑπὸ τῶν ἑλκέων, ἔτι ὀξυτέρη ἡ νοῦσος ἔσται· καὶ πολλά τε καὶ ὀδμαλέα καὶ πυώδεα ἐλεύσεται ἀπ᾽ αὐτέων τῶν μητρέων ἤδη ἀπιόντα καὶ ἑκάστοτε οἷα ἀπὸ κρεῶν· καὶ τὰ προότερον εἰρημένα ἀπολυτά μιν μᾶλλον πονήσει· καὶ τὰ ἕλκεα ἔτι μᾶλλον ἀγριώτερα ἔσται, μέχρι μιν ὑποφθινήσῃ.

Quòd si etiam ab vlceribus inflammationem vterus cõcipiat, longè morbus euadet acutior: túmque multa & fœtida & purulenta, quæ iam ab ipso vtero prodibant, inde semper & continenter effluent tanquam è carnibus; & vniuersa quæ diximus, magis illam exercebũt: eodémque modo fera magis reddentur vlcera, donec ipsam euincant prorsus perdántque.

12 Εἰ δὲ καὶ ἰηθῇ, ἄφορος ἔσται ἀπὸ τῶν οὐλέων.

Quæ si tamen arte *restituatur valetudini, nunquam* ipsa *vterò gerat propter cicatrices.*

EXPLICATIO.

QVAM bene vel secus huic loco vim negationis adiungant nonnulli, addita μὴ pro ἢν particula, antecedentibus his ducti coniecturis & consequentibus argumentis, si placet, expenditote. Præcessit hypothesis de corpore mulierũ malè affecto, quam est ita partitus Hippocrates, vt quibusdam funderentur mẽses biliosi aut pituitosi. Istorum notas, quemadmodum & pituitosorum postea, molestiásque ipse recensuit vnà cum symptomatis; quæ attamen vniuersa ex eorundem decursu, parciori nempe, solent suboriri. Tandem etiam conficit Hippocrates in vniuersum, in ægra mulierum incommodáque valetudine (quod erat Græcis φλαύρως ἔχειν) quia aut bilis aut pituita superat; corpora parciùs purgari quàm par sit. Pars enim purgationis, vt opinati sumus antea, tunc aliò transfertur & errat. Contrà autem euenit, siquidem abundantiùs tum menses effundantur, quando vbique æqualiter corpus est expletum sanguine menstruali. Ergo ex hypothesi, vt in proposito (χολώδεϊ) mulieris cuiusdam corpus bile redundet, attamen (ἔρχηται) menses ferantur, (hoc enim etiam statuit Hippocrates) quid incommodi? Enimuero ipse priùs aliquot symptomata commemorauit, quæ, vt & quæ sequuntur, variis in partibus elucebant, quia resistens ex paucitate menstruorum quædam portio bilis exuperantis ex hypothesi, ipsismet mensibus dabat ansam impetus faciundi ad aliquam partem corporis. Est nempe peropportuna ad id conditio bilis, quum ei & magna insit tenuitas & leuitas. Vnde etiam non ita pridem Hippocrates noster sic fatus est, οἷα τῆς καθάρσιος ἄνω συλλομένης καὶ ἀνιούσης, vtpote purgatione sursum demissa & resultante. An non igitur hæc modò esse dicetur continuatio orationis in censu symptomatum quæ inde consurgunt? Non quòd in hac hypothesi tamen menstrua omnino supprimantur; quin potiùs quòd isthæc parciori manu quàm è re sit, effluant; ac supersit semper quædam pars eorum quæ partim suopte iam nutu deferatur, partim etiam quia concalescens depellatur ad aliquam corporis partem, & ibi oppressionem faciat modo prædicto. Portò autem ex symptomatis alia obsident partes alias. Malè affectum esse caput significant pusillanimitas, vigiliæ, mœror, metus, & visionis infirmitas. In stomacho alia quoque hæc apparent. Sunt huius generis cibi fastidium & ructus frequens. Alia denique toti corpori noxia sunt, vt inquieta iactatio & anxietas, pigritia siue ad deambulandum tarditas. Vagus enim incertúsque tunc iactatur sanguis menstruus, inquinatus bile per totum corpus, negotium faciens infernis partibus, vt tibiis & pedibus, maximè verò quum menses instant. Tum namque ἀκρατέες οἱ πόδες ἐς ὁδοιπορίην γίνονται, vt est ipse loquutus de virgunculis in fragmento de virginalibus, pari ratione. 7. vers. sent. 3. commẽt. 2.

Καὶ ἢν μελεδαίνηται, ἐκ, &c. *quòd si cura eius, &c.*] Curationem hîc perstringit perquam breuiter, tantummodo eam attingens Hippocrates, quam suscipiendam esse conuenienter, ex euentu postea iam hîc intelliges, & artificium Medici ad imitationem naturæ comparandum. Præsentem verò curandi rationem comprehendi nuper annotabamus amplitudine aphorismi 36. libri quinti, γυναικὶ τὰ καταμήνια ἄχροα, & cæt. Hanc verò sigillatim præscribere huius loci non est, vt nec exemplis eam illustrare. Quæ si tamen non adhibebitur, sed χρόνος προσῇ, diutiùs differatur; verendum erit omnino ne temporis progressu quæque in peius ruant & deteriora fiant. Vt verò nunquam natura in otio iacet, sed suos per se semper conatus edit, & vitio humoris cuiusdam sæpenumero lacessita stimulatáque; euentus tribus modis hîc gratus esse potest sua sponte & ac-

ceptus, quia bonis naturæ rebus mulieri eueniet, quanquam nunc augmentum morbificæ materiæ & propagatio illius, verbo ἐπιγίνηται ſignificetur. Is (inquam) erit acceptus, ſi aut vomitio bilioſa ſuperuenerit, aut deturbatio eiuſdem humoris ex aluo, aut profluuium menſtruale; hæc modò conditio adſit vbique communis, vt (μὴ ἰσχυρῶς) quiduis eorum vim non adferat naturæ. Purgationis autem euentus præſtantiam æſtimant & metiuntur omnes, quæ nec modum nec vires excedat ægrotantis. Vt cum eo agatur feliciter, ſi foras bilis eiiciatur eo modulo, vt non opprimantur vires. Quæ enim iam diuturnitate aut vehementia morbi perfractæ apparebunt, qui nam fiat vt recentem vllum impetum vehementem ferant? Ergo quòd (ἢν μὲν γάρ τι τουτέων ἐπιπέσῃ ἰσχυρὸν ἐπὶ σῶμα τετρυχωμένον, κινδυνεύσει) quæ in morbum cadit vis maior fractis viribus, pernicioſa ſit, nedum periculoſa; iuſtè quidem nunc ratum habuit noſter Hippocrates. Fractas autem dictione τετρυχωμένον ſignauit eſſe. Hac eadem de cauſa nónne voluit quoque Hippocrates prima ſtatim periodo, *lib. de octimeſtri partu.* δισσὰς ἐφεξῆς κακοπαθείας γινομένας ἀδυνάτους εἶναι φέρειν τὰ παιδία, καὶ διὰ τοῦτο οὐ περιγίνεσθαι τὰ ὀκτάμηνα, non poſſe fieri vt octimeſtres puelli in viuis maneant & ſuperſtites, propterea quòd illi duas calamitates moleſtiáſque conſequenter illatas ferendo eſſe nequeant? *aph. 51. lib. 2.* Contrà autem ſe res habebit, & (τὸ δὲ κατ' ὀλίγον, ἀσφαλὲς) omni periculo vacabit, quoties quidque paulatim fiet, etiamſi ab vno ad aliud fiat tranſitus tantùm commutatióque. Conuenienter ideo quidem ipſe ſtatim ſubiunxit, ἢν δὲ ἠρέμέως ἀποκαθαίρηται τοῦ χολώδεός τι: ita approbans in vniuerſum, ſi non ſolùm bilis portio ſenſim nunc expurgabitur, ſed (πᾶν τὸ λυπέον) quidquid prorſus mulieri erit moleſtum. Vt hoc ſit nimirum iis etiam commune, quibus poſtea φλεγματώδεα τὰ ἐπιμήνια χωρήσῃ, in menſtruis pituita exuperabit. Qui modus euacuationis (noſtra quidem ſententia) locum habebit, vt & maximè ex vſu eſt, in profluuio menſtruorum, vti proximè hoc etiam commentario demonſtrabitur. Sic igitur percurata mulier, ſaneſcit quidem ex euentu, qui modus ſanationis poſterior fuit apud Hippocratem.

Ἢν δὲ μήτε μελεδαίνηται, μήτε μηδὲν, &c. *ſi verò nulla adhibeatur cura, nec quidquam, &c.*] Quæ vtraque curationis forma ſi denegabitur, ſpontanea nimirum tribus modis deſcriptis ab Hippocrate, itémque artificioſa, aliquantò pluribus; viæ totidem ſupereſſe queant & pateant in ſtatum deteriorem, vt quaſi præcipitia duo conſequantur, è quibus præſens tandem immineat mortis periculum, quemadmodum hæc verba Hippocratis θνήσκει ἡ γυνὴ apertè ſignificant. Niſi quid tertium fortè ſuperuenerit, vt (ἐπὶ τὸ πλεῖστον) ſæpenumero ſolet, quod eſt euentus ſanè dubij & ancipitis cuiuſdam naturæ.

Ξυμβαίνῃ ῥόον ἐμπίπλειν χολώδεα] Profluuium eſt autem menſtruale bilioſum, cuius exigua fuiſſe principia ſemper animaduertit Hippocrates. Vt tum (ὀλίγα οἱ τὰ φαινόμενα ἔσαι) quæ fluunt, præ paucitate primùm tantummodo appareant, & quaſi ſint nulla, ideóque adhuc curationem faciliùs admittant. Sed quæ tamen (ἀνὰ πάσας ἡμέρας πλέονα ξυμβαίνῃ) vt plurimùm eundo vires acquirant & plura in dies effluant, eadémque ratione ad reprimendum magis contumacia reddantur difficiliáque. Manifeſta autem hæc erunt ſigna incrementi, quòd (ὁκόταν δὲ ὁ χρόνος προέλθῃ) temporis progreſſu niſi huic nunc morbo occurſum fuerit & arte quidem Medici, (νοῦσος ὀξείη γένηται) acuitur & augetur, aucta nimirum ſemper bilis copia, cuius perfuſione menſtrua acriora euadant. Ideóque μῆτραι δάκνονται, mordetur vterus in hypotheſi; accepto ſcilicet à conſuetudine profluuij menſtrualis momento humoris bilioſi ad infernas partes, quemadmodum bilis nuper pro nutu ſuo mouebatur ſurſum. Hunc verò motum teſtabantur antea abiectio animi quæ vulgò puſillanimitas dicitur, cibi faſtidium, vigiliæ, ructus frequens, viſus infirmitas & vomitio bilioſa. Mordetur vterus, inquam. Tametſi enim per eas partes feratur humor, vt ob id etiam perenne profluuium ſtatuatur; non eſt id tamen ſatis ad vlceris innouationem, niſi acrimonia inſit in humore, quæ radat, exaſperet, & erodat continenter. Qua de cauſa ſcriptum eſt quoque in hypotheſi, ὑπὸ τῆς καθάρσιος τῆς χολώδεος χωρεύσης, adeóque καὶ ἑλκοῦνται, vlceratur vterus & roditur & excauatur, & vi & ſæpe cadendo. Abraditur quidem primùm, deinde roditur iſthac perfluente bile, tandémque etiam concauatur. Quo vlceris exortu quid hîc veriſimilius? Ne verò iam eò res putetur veniſſe, vt deplorata planè & profligata videatur, nunc Hippocrates (ἔτι δὲ καὶ ἐν τούτῳ ὑγιαίνῃ μελεδαινομένη) hunc morbum ſanabilem adhuc eſſe ad prognoſin prædicat; atque etiam huic breuem ſubiungit rationem curandi in eum finem ita loquutus, ἢν οἱ εἰρχθῇ ὁ ῥόος, nimirum ſi mulieri profluuium reprimatur & moderetur cautè, non autem ſiſtatur, quod magno fieret ægrotantis incommodo & detrimento. Atque id quibus firmis præſidiis perfici poſſit, in ſequentibus ab Hippocrate explicabitur, & lib. quoque de muliebri natura. Quanquam hîc tum multa ſint communia cum viris. Aliquot formidoloſas interea conditiones vlcerum deſcribit Hippocrates ex hypotheſi, ἢν δὲ φλεγμαίνωσιν αἱ μῆτραι ὑπὸ τῶν, &c. *at ſi ab vlcere vterus conceperit inflammationem*, grauior (ait) inde morbus conſurget acutiórque. Si enim modò ab exulceratione ſimplici morbus naſcebatur grauis & acutus, huic nunc quoque ſi accedat inflammatio; nónne veriſimiliter magis ac magis ingraueſcet affectio? Acerbitate magna doloris ad vterum ſanguinem promoueri is aſſentietur facilè, qui aduerſus ſententiam Galeni maximè ſenſus exquiſiti vterum eſſe priùs *lib. 1. de muliebr. Hipp. comment. 1.* didicerit ex Hippocrate. De phlegmone ſimplici huiuſce partis, & poſtea hîc magis copioſè, & libro de muliebri natura ſeparatim tractatum eſt. Nunc verò fert hypotheſis inflammationem ortum duxiſſe ab vlceribus vteri. Sed ecquo modo? Præ doloris quidem acerbitate ſanguis ad vterum allicitur, vnde hic primùm tumeſcit, & ardet ſecundo loco, ac tandem ea parte tumor rumpitur, qua obſidetur vlcere. Quæ vniuerſa nequeunt euenire ſine ſæuitia & magna rum febris tum circumiectarum partium moleſtia. Vt eas ob cauſas (ἔτι ὀξυτέρη ἡ νοῦσος) nunc tanto magis morbus ſæuiat & acutior reddatur. Hæc verò vulgaria quiſque cogitaret redundantiáque, niſi erudirent apertè lectorem & quaſi manu ducerent ad captum & facilitatem eorum quæ proximè conſequuntur. Quæ vix quoque conſequatur quiſquam,

niſi ſtatuan-

nisi statuantur duo esse excrementa inflammationis, vt mox explicabitur. Intumuisse ergo vterum per incrementum phlegmones, & constitisse tantisper dum rumperetur tumor, ij primùm persuasum habeant necesse est, qui vniuersalia quoque morbi cuiusque tempora quatuor esse meminerunt. Rupta autem eius vomica, cuiusnam modi, consistentiæ, & odoris ea comparebunt quæ tum ex vtero erumpent? Retinebunt sanè tres istas conditiones hæc quæ priori loco effluent.

Πολλά τε] In primis multa prodibunt, quòd tunc in prægrandem molem vterus attollatur. Attollitur autem & valde distenditur propter eius copiam quod continetur.

Καὶ δυσώδεα] Grauis quoque odoris erunt, propterea quòd putredinem conceperunt in loco præhumido: καὶ πυώδεα, & purulenta, quia ex sanguine orta sunt. Quo quidem eruptionis exacto tempore, & commutata mole priori, indéque etiam vtero iam concidente; excrementa etiam consequentur generis alterius, hoc est posterioris. Atque hæc valde discrepabunt à superioribus, quum siquidem ex differentibus causis ducantur & contrariis. Vt quidem ἤδη ἀπιόντα οἷον ἀπὸ κρεῶν, quæ effluebant (sic enim veriùs conuertendum opinamur, non autem *quæ effluunt*) iam cōmutentur & fluant, καὶ ἐνιόντι, & continenter quidem ferantur. Vt quo nempe tum vterus stillabit humore, semper deinceps appateat instar loturæ carnium. Aut potiùs οἷον ἀπὸ κρεῶν, vt qui inde in posterum humor effundetur, similitudinem referat eiusce excrementi quo diffluunt & madent appensæ carnes; aut in quod sæpe soluitur suspensum cadauer, sic paulatim nimirum, vt ferè solet, Solis æstu exarescens. Quæ posterior interpretatio visa nobis est aliquantò accommodatior. Quum siquidem obseruauerimus in Hippocratis doctrina, in viuis propriè haberi σάρκα, & de mortuis frequentiùs vsurpari κρέας.

Καὶ τὰ πρότερον εἰρημένα ἅπαντα] Omnia cùm quæ vlcus præcesserunt, tum quæ eius sequuntur ortum, mulierem tristiùs exercebunt. Ideóque καὶ τὰ ἕλκεα ἔτι μᾶλλον ἀγριώτερα ἔσται, etiam ferocient vlcera & atrocia magis reddentur, pari causa (credimus) permanente, & fortè etiam adaucta. Namque vlcera sæpenumero nulla ratione mitescunt, sed potiùs recrudescunt, vt mulierem dilanient crudelissimè, μέχρι μιν ὑπάρξει, tantisper dum penitus eam euicerint, & perduxerint ad exitium. Sic enim id in partem peiorem vertendum nunc fuit. Ne spem tamen Medicis funditus adimat curationis Hippocrates, quasi per correctionem addidit, εἰ δὲ καὶ ὑγιῆ, quòd si hæc fortasse sanescant, magna scilicet sedulitate & artificis industria, vt non omnia sanè eiusdem semper conditionis, nec contumaciæ sunt, nec feritatis; ἄφορος ἔσται, in hoc leuius inde detrimentum saltem tum mulier incurrat, quòd nunquam vtero gestabit, ἀπὸ τῶν οὐλέων, propter obductam cutim, hoc est cicatrices. Ac tum maximè, si ampla vlcera præcesserint, quemadmodum postea explicabitur. Sic enim delebuntur ab obstructione cotyledones, quarum beneficio facilis suscitari & perfici solita est antea seminis vtriusque comprehensio, quæ maximè propria & peculiaris vteri est, & actio eius solius. Saltem non ita in posterum conceptio facilis erit, ne nimirum in dictis vlla exoriatur repugnantia apud Hippocratem; quum sic insolentior multò reddatur per cicatricum amplitudinem & summam illarum siccitatem.

SENTENTIA QVINTA.

Ην δὲ γυνὴ τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ, καὶ εἰ φλεγματώδεα τὰ ἐπιμήνια χωρήσῃ, γνωστὸν ὧδέ ἐστιν.	1	*Quòd si malè mulier se habet, an illi pituitosa menstrua excluduntur, sic dignoscetur facilè.*
Ην γὰρ χωρέῃ φλεγματώδεα, ὑμενώδεά τε φαίνεταί οἱ, καὶ ὥσπερ ἀράχνια διατείνεται, καὶ ὑπόλευκά ἐστι.	2	*Nam si pituitosa prodeant; & pelliculosa ei* tum *apparent, & aranearum instar expanduntur, & aliquantùm albicantia etiam videntur.*
Τοῦτο δὲ γίνεται, ἢν οἱ τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ φλέγματος πεπληρωμένα ᾖ, καὶ τοῦτο μὴ ὑποκαθαίρηται μήτε κατὰ τὰς ῥῖνας, μήτε κατὰ τὴν ἕδρην, μήτε κατ' οὐρήθρην, ἀλλ' ἐν τοῖσι καταμηνίοισι καὶ ἐν τῷ ταράχῳ τοῦ αἵματος σὺν τῇ καθάρσει ἔξω ἥκῃ.	3	*Quod quidē accidit, si mulieri* totum *corpus atque adeò caput oppletū sit phlegmate, quod neque per nares, neque per sedem, nec per vrethram* ne modicum quidem *expurgetur, sed in menstruorum tantùm recursu, hoc est,* periodica *sanguinis perturbatione foras effundatur vnà cum purgatione.*
Καὶ ἢν ταῦτα ὧδε ἔχῃ, ἐπὶ μὲν δύο ἢ τρεῖς μῆνας οὐδὲν νοσέει.	4	*Quòd si ita est, illa ad menses duos quidem aut tres non solet ægrotare.*
Επ' ἢν δὲ ὁ χρόνος πλείων γένηται, καὶ μὴ μελεδαίνηται, μᾶλλον πονήσει, καὶ	5	*Sed lōgiori tēporis progressu, nisi sedulò curetur, lōgè grauiùs ægrotabit, ac tū erra-*

tica febris prehendet,vt cibi sæpe fastidium, & vrgebit stomachi mors, ac tũ præsertim laborabit, cùm tẽpus instabit menstruorũ.

πυρετὸς ἐπιλήψεται πλάνος, καὶ ἀσιτίαι ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ καρδιώξει, καὶ πονήσει μάλιστα, ἐπὴν πλησιάζῃ τὰ ἐπιμήνια.

6 *Postea verò quàm expurgata fuerit, facta cum superiore statu collatione, faciliùs deget aliquantisper, sed eodem attamen* ferè *reuoluitur.*

Ὁκόταν δὲ ἀποκαθαρθῇ, ῥήϊα ἀπὸ ὀλίγων χρόνων πρὸς τὰ πρόσθεν, ἔπειτα ἐς τωὐτὸ καθίσταται.

7 *Atque si eius nulla cura suscipiatur, temporis progressu vniuersa illi euenient, quæ cui biliosa menstrua ferebantur nuper,donec ei profluuium reprimatur.*

Καὶ ἢν μὴ μελεδαίνηται, ἀλλὰ χρόνος προσίῃ, γενήσεται πάνθ' ὅσα τῇ χολώδεα ἐχώρεε τὰ καταμήνια, ἄχρις οὗ ὁ ῥόος οἱ εἰρχθῇ.

8 *Ferè fit enim , vt hinc pituitosum profluuium cõsequatur,aut alia quidem, quæ explicabo paulò pòst.*

Ἔπειται δὲ ταύτῃ καὶ ῥόον φλεγματώδεα γίνεσθαι, ἢ ἄλλα ἅσσα ἐγὼ ἐρέω ὀλίγῳ ὕστερον.

9 *Ac si hoc superueniat, semper quotidie aliquid effunditur,nunc quidẽ confertim, aliàs verò sensim.*

Καὶ ἢν προσεπιγένηται, αἰεὶ πορεύεται ἀνὰ πάσας τὰς ἡμέρας, ὁτὲ μὲν ἀθρόα, ὁτὲ δὲ ὀλίγα.

10 *Est & quando solùm stillat aqua velut è carnibus, vt & aliquãdo velut sanies; ac tum sanguinis grumi frequentes excidunt, & aceti modo terram abradit quod fluit, & qua parte mulierem contigerit, ea compungit & mordet, vterúmque exulcerat.*

Καὶ ἔστιν ὅτε οἱ ἀπὸ κρεῶν ὕδωρ χωρέει, ὁτὲ δὲ οἱ ἰχώρ, καὶ ἐν αὐτέῳ θρόμβοι πολλοὶ αἵματος ἐγγίνονται, καὶ ξύει τὴν γῆν ὡς ὄξος, καὶ δάκνει τῆς γυναικὸς ᾗ ἂν ἐπιψαύσῃ, καὶ ἑλκοῖ τὰς μήτρας.

11 *Quibus cùm mulier afficitur,in easdem ipsa incurrit molestias cum superiore.*

Καὶ ἐλθοῦσα ἐς τοῦτο, τὰ μὲν ἄλλα πάσχει αὐτή, ὡς ἡ προτέρη.

12 *Minùs tamen huic caput dolebit quàm illi, neque huic vlcera fiẽt æquè deformia, neque tam magna,neque purulenta,neque tam fœdi odoris, sed aliquantò minùs.*

Ἧσσον δὲ τὴν κεφαλὴν ἐκείνης πονήσει, καὶ τὰ ἕλκεα οὔτε δυσειδέα, οὔτε μεγάλα, οὔτε πυώδεα, οὔτε ὀδμηλέα ὁμοίως κείνῃ γίνεται, ἀλλὰ ταύτῃ ἧσσον.

13 *Præterea* mulier *bene curata sanescit, etiamsi ipse quidẽ morbus longiùs processerit:nec ferè hinc ad exitiũ præcipitatur.*

Ἐπιμελεδαινομένη δέ, ὑγιαίνει καὶ προεληλυθυίης τῆς νούσου, καὶ οὐ μάλα ἀποθνήσκει.

14 *Quanquam sic affecta, nunquam possit vterum gestare.*

Φορὸς δὲ οὐ δύναται εἶναι ὧδε ἔχουσα.

EXPLICATIO.

DISQVIRERE quibusnam signis in corpore humano dignoscatur pituitosi humoris dominatus, quia accidit vtrique hominum generi communiter, huius quidem loci non est : attamen quando etiam ex accidenti is morbos parit muliebres, quoniam muliebri quoque modo deprehendi possit, lector, si placet, ad Hippocratis verba attendito. Simillima verò sunt superioribus quæ sequuntur, siue tu spectes quæ ad diagnosin pertinent siue quæ ad prognosin, siue etiam quod de maximè compendiaria morbi huius curatione prescriptum hîc est apud Hippocratem. Ergo in muliebribus, hoc est mẽstruis, an hæc duo insint, intueri diligenter primùm oportebit. Si pelliculosa videlicet erunt (quanquam huiusmodi reuera esse nequeant) sed si (φαίνεται) veriùs apparebunt, quum siquidem non nasci quidem in vtero, ideóque & hinc educi non posse ὑμένας, nec quod earũ præ se speciem fert, videatur verisimile: etsi dixerit libro de nat. mul. Hippocrates αἷμα ὑμένων ἔμπλεον : & postea aliis aliquot locis, vt sententia nona commẽt. huius. Statim hac ratione adiunxit Hippocrates, vt & maioris gratia explicationis, οἷον ἀράχνια, quòd menstruorum particulæ quędam suam seruant continuitatem & expanduntur instar telæ aranearum. Alterum est, an illæ conspiciantur (ὑπόλευκα) albicantes esse quodammodo. Albescunt ni-

mirum menstrua per admixtionem exuperantis pituitæ qua perfunduntur ex hypothesi. Quæ quia calore in eis siccescit, quasi tum in fila concrescens, innatam sibi retinet continuitatem. Has (inquam) membranulas opinati quidem sumus aliquando inter medẽdum, dum tyrocinium adhuc exerceremus, apparere semper in mulierum sanguine, qui in multis affectionibus iure ex malleolo inferiore solet emitti. Vt sanè in plurimis mulieribus sæpenumero animaduertimus comperiri, nec nisi tamen sanguine refrigerato. At id est minùs perpetuum, quia non omnibus, sed pituitosis tãtummodo accidit; quemadmodum nunc est accuratè præscriptum ab Hippocrate. Est quippe phlegma frigidissimum, est & γλισχρότατον, viscosissimum, è cuius est natura longissimè continuitatem suam seruare. [Hippocr. lib. de natura hominis.] Licet videre quarto de morbis, quonam pacto in pituitoso corpore, vt in hypothesi; non autem in bene affecto, ἕπεται (ait) τούτῳ τὸ ἕτερον διὰ τοῦ ἑτέρου ἐς τὴν κεφαλὴν, pituitæ ad caput conscendenti coniuncta alia est, & per aliam tendit eodem & consequitur. Itaque in hypothesi iure sanguis menstruus longè latéque expanditur, sicut aranearum telæ, quum siquidem cum pituita copiosa permisceatur. Vnde verò id?

Τοῦτο δὲ γίνεται, ἢν οἱ τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ φλέγματος, &c.] Accidit verò id si vniuersum corpus ipsúmque adeò caput opplebitur pituita. Vnde antem ortum habeat pituita, & quomodo in corpore coaceruetur, explicatum abunde fuit quarto de morbis ab Hippocrate. Quòd item (ἐγκέφαλος ἐστι μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος) cerebrum præcipua sit sedes & parens humoris frigidi & glutinosi, memoriæ proditum est libro, qui vulgò de carnibus perperam inscribitur. Recta ergo cum ratione consequetur, vt cùm (πεπληρωμένα ᾖ) oppleto pituita capite tanquam fonte, vnáque & ipsis riuulis; (καὶ τοῦτο μὴ ὑποκαθαίρηται) eáque haud inde subducta; μήτε κατὰ τὰς ῥῖνας, neque per nares, locum proprium & conferentem euacuando phlegmati; vt oculi quoque patent excludendo melancholico humori, & aures bili: [apud Gal. lib. de vsu part.] μήτε κατὰ τὴν ἕδρην, neque per aluum: μήτε κατ᾽ οὐρήθρην, neque per vrethram, accommodatos omnes locos & conferentes toti exonerando corpori: (sic enim duo, totidem prænotatis in oratione, respondent) ἀλλ᾽ ἐν τοῖσι καταμηνίοισι, καὶ ἐν τῷ ταράχῳ τοῦ αἵματος σὺν τῇ καθάρσει ἔξω ἥκει, sed beneficio satis potentis naturæ, quum hæc scilicet adhuc periodum & ordinem suum sequatur, pro virili partem oneris maiorem principio quidem exeuntiat cum sanguine menstruali.

Καὶ ἢν ταῦτα ὧδε ἔχῃ, quæ si ita sint] Quod tantisper dum natura molietur potenter, vt (ὅτε μὲν δύο ἢ τρεῖς μῆνας) primis iisce aliquot mensibus (οὐδὲν νοσεῖ) deteriùs quidem mulier non habeat, aut saltem non succumbat: attamen si id faciat imperfectè, vt supersint quædam veluti reliquiæ humoris qui in vitio est, (quum nec totum queat semper propulsare, nec ex omni corporis parte, vt dictum est; præsertim verò si vitium renouabitur viuendi errore, vt augeatur nimirum per admixtionem recentis & succrescentis pituitæ in corpore pituitoso) eueniat tandem, vt (ἐπὴν δὲ ὁ χρόνος πλείων γένηται) temporis progressu, nisi nimirum arte occursum fuerit, (μᾶλλον πονήσει) meritò mulier grauiùs ægrotet. Cuius deterioris status signa cum symptomatis hoc modo elucebunt. Quia namque pituitosus is humor incalescens, tandem putret in variis locis, ideo & erratica inuadit febris; & ex eiusdem ipsius hostili tetróque vapore symptomata reliqua consurgunt, eadem omnino ratione & periodico quoque tempore, iis consimilia quæ exposita sunt de biliosis capite superiori. Imò eædem sunt causæ (ῥήϊα ἀπὸ ὀλίγου) & breuioris status aliquantò melioris, vt & postea deterioris & recidiuæ, vel hoc authoris testimonio, ταῦτα ὅσα τῇ χολώδεα ἐχώρεε τὰ καταμήνια, ἄχρις οὗ ὁ ῥόος εἰρχθῇ, hoc est, iisdem planè molestiis afficitur, quales solent mulierem exercere, cui biliosa menstrua ferebantur nuper, quoad illud profluuium arte reprimatur; diætæ scilicet commutatione, & reliquiarum in aliam partem deriuatione, adeóque & ipso præsertim exhausto fonte quouis modo. Namque (ἕπεται ταύτῃ) ferè fit vt profluuium pituitosum mẽstruale inde suboriatur, aliáque incommoda quàm plurima, quæ non ita pòst commemorabit Hippocrates. Oppletum est corpus & caput pituita, nec eius effluit quidquam per nares, nec per aluum, neque per vrinas ex hypothesi superiore: cur nam ergo motione ipsius humoris accepta (ἐν τῷ ταράχῳ) à periodica perturbatione, duce & propellente natura (αἰεὶ πορεύεται) quotidie semper, ἀθρόα, modò multa confertim effluent; pro lenitate scilicet & copia humoris, & ad vterum, eiusdem impetu: ὅτε δὲ ὀλίγα, aliàs verò pauciora, sed tamen fortasse crassiora? Atque vt in hypothesi menstrua pituitosa sunt, ideóque & in iisce duplex natura inest, sanguis nimirum & pituita: ita menstruorum duplex quoque excrementum potest apparere iusta de caussa nunc in eadem hypothesi. Aut enim tenue ex vtero nonnunquam exudabit, quod referet quiddam saniosum: aut ipse stillabit alterius quoque sero tanquam aqua è carnibus; residente interea in cauo vteri substantia crassiore, quæ in grumos concrescens ibidem acescat, vnde & tãdem effluat. Videto aphor. 20. lib. 6. & comment. Gal. Eadémque ipsa de causa (ξύει τὴν γῆν) & terram abradit, & quacunque corporis parte mulierem contigerit humor; eam demordet. Nec solùm permeando vlcerat orificia venarum & arteriarum, sed & ipsum vterum. Quò si vnquam veniat res mulieris pituitosæ, ferè hæc incurrat in eadem damna, quæ perpessa est mulier antè cõmemorata. Vlcus autem antea peperit in vtero inflammationem, vt dictum est, explicatis de causis; indéque euasit morbus aliquantò acutior & vehementior. Dissimilia verò multa nunc sunt, si cum singulis singula rectè comparabuntur. Perlegito comment. Gal. ad aphor. 5. lib. 6. Namque ex eo gratia breuitatis duximus nunc repetẽdum, quomodo in inflammatione etiámque acerbitate doloris, conditio partis non tantùm spectãda est, sed & humoris cuiusque species, itémque & eius natura. Superiùs bilis suam tyrannidem exercuit: dominatum hîc nunc habet pituita. Ideóque iusta de causa nunc (ἧσσον δὲ τὴν κεφαλὴν ἐκείνης πονήσει) huic non tam grauiter atque illi caput dolebit. Quum siquidem è capite ad vterum hîc pituita delapsa feratur, ideóque & caput hoc pacto exoneretur. Secus se res habebat antea, vbi nempe bilis vitium committebat, & ab infernis vbi ortum habet, ad caput conscendebat suapte natura. Ergo huius humoris prolapsu ad vterum, & perenni eius profluuio dilatantur orificia vasorum, tandémque mordentur & lacerantur. Quanquam ἕλκεα δυσώδεα (vt sunt oppo-

ſitorum oppoſita conſequentia) iuſta ratione ei humori vnuſquiſque meritò tribuat cauſas omnium condirionum vlceris, quotquot nunc recenſentur ab Hippocrate. Sed quonam pacto vlcera nunc videantur eſſe ἀειδέα, quum ἀϊδέα verè ſint nec cadant ſub aſpectum? Deformia perperam fortaſſe modò vertimus, quum ſiquidem ἀειδέα nunc dicenda poriùs eſſent, quæ non tantùm ægrè quiſque poſſit intueri; ſed quia etiam difficulter dignoſcatur, qua parte in hypotheſi vterum vlcera nimirum obſideant. Huiuſmodi namque ſuſpicio hîc ſubeſſe poteſt; aut potiùs quia ex colore, cõſiſteutia & odoris grauitate eorum quę tunc ab vtero excluduntur, eiuſcemodi eſſe deformia nempe vlcera putentur, argumento ducto à ſimili. Siquidem quum venire idem vſu vulgò videamus cum Chirurgis in vlceribus, quæ exteriores partes infeſtant. Enimuero quęcunque Medicorum oculos effugiunt, ſpeculo in pudẽdum etiam penitiùs indito, penetret ad ea vis animi & eius acies pernereſſarium quidem eſt. Quonam alio namque modo quanta ſit vlcerum magnitudo queat diiudicari? Nunc verò ferè nulla eſt in hypotheſi (ſiquidem ſcriptum ſit ὑπὸ μεγάλα) ſiue hoc exponendum ita quis opinetur, vt debeat referri ad vlcerum amplitudinem, ſiue ad eorum malignitatem. Cauſſa verò eſt cur hoc nũc ſymptoma minuatur, vt & alia duo conſequentia, humoris qui nũc vitium cõmittit natura & eius bonitas. Sed ex pituita (ὑπὸ πυώδεα, ὑπὸ ὀδμὴ ἡ ὁμοίως κείνῃ γίνεται) cur nec tanta copia conſurgat puris; nec quod enatum hinc vlcus tam ſit fœdi odoris quàm ex bile, examinet apud ſe, lector, volumus. Namque quiddam ſubeſſe vtriuſque illorum, quæ proximè ſequuntur, manifeſtè demonſtrant, ἀλλὰ τῶν ἧσσον, etſi huic ſanè minus inſit. Benignitatem eiuſdem ipſius humoris teſtãtur quoque verba quæ ſequuntur apud Hippocratem. Quum enim vulgò non ſolùm vlcera, ſed & morbi ferè omnes ad curandum contumaces reddantur temporis diuturnitate; καὶ προεληλυθυίης τῆς νόσου, atque ex hypotheſi vlcera iamdudum proceſſerint, quãquam ſeriùs etiam paulò eorum cura ſuſcipiatur, modò ſcilicet (ἐπιμελεομένη) illa ſit accuratior, reſtituetur tãdem attamen mulier priſtinæ valetudini, vt non tam frequenter hinc contingat móri quàm priùs. Sic nũc omnia ferè mitiora apparebunt. Illud tamen inde detrimentum accedet mulieri ſic affectæ, vix quod emendari poterit; quòd illa deinceps nunquam vtero geret. Quanquam ſterilis hac de cauſa non ſit, vt cuius fœcundum alioqui prolificúmque poſſit eſſe ſemen æquè atque quod è viro illa excipiet. Etſi enim hæc ſimul excepta cauo vteri fortè miſceantur, attamen eorum comprehenſio certa tutáque vix vnquam manebit, nec fore diuturna Hippocrati videtur præ vitio nempe inſtrumenti, quod latet in vteri membrana interiore, propter obductas (credimus vt ſuprà) cicatrices. Par eſt enim cicatricum ratio vtrobique, quam repetes, ſi ingratum non erit, ab extremo commentarij ſuperioris.

SENTENTIA SEXTA.

1 *Enimuero ſi quæ quũ virorũ perfruantur cõſuetudine, nequeunt prægnãtes reddi; ſciſcitari ab illis primùm decet, an ipſis menſtrua bene reſpondeãt, nec ne: ac,* ſi ferantur, *an purulenta ipſa ſint, an frigida.*

2 *Si quidem igitur ita affirmauerint, an ſemen protinus effluat, an poſtridie, an perẽdie, ſextóne an ſeptimo die* percontandum quoque eſt.

3 *Itaque ſi ſimulatque res Veneris peracta eſt, reſponderint elabi ſemen; rectum vteri oſculum non eſt, ſed diſtortum, vnde viri ſemen non poteſt vterus excipere.*

4 *Quòd ſi poſtridie, aut tertio, vel etiam quarto die elabi dicat; vterus redundat humore, quo ſemen ipſum eluitur.*

5 *Sin autem ſexto & ſeptimo, putreſcit quidem ſemen; & putrefactum excidit.*

6 *Ergo ſi ſemen ab initio non excipi poſitum erit, inprimis procurandum eſt, vt oſculum vteri rectum ſtatuatur: at ſi die ſecundo vel tertio eluatur, vteri & capitis quoque habenda ratio eſt & cura.*

1 Ὀκόσαι δὲ ξυνοικέουσαι οὐ δύνανται ἐν γαστρὶ ἔχειν, πύθεσθαι χρὴ εἴ σφιν ἐπιγίνηται τὰ καταμήνια, ἢ οὔ· καὶ εἰ πυώδεα ἢ ψυχρά.

2 Ἢν μὲν οὖν φῇ, εἰ αὐτίκα ἄπεισιν ἡ γονὴ, ἢ τῇ ὑστεραίῃ, ἢ τῇ τρίτῃ, ἢ τῇ ἕκτῃ, ἢ τῇ ἑβδόμῃ.

3 Ἢν μὲν οὖν φῇ αὐτίκα ἀπιέναι ὅταν [illegible], τὸ στόμα οὐκ ὀρθόν ἐστι τῆς μήτρης, ἀλλ' ἰδνοῦται, καὶ οὐ δέχεται τὴν γονήν.

4 Ἢν δὲ φῇ δευτεραίῃ, ἢ τριταίῃ, ἢ τεταρταίῃ, ἡ ὑστέρη ἐξυγρασμένη ἐστὶ, καὶ ἡ γονὴ ἐκπλυνέεται.

5 Ἢν δὲ ἑκταίῃ, καὶ ἑβδομαίῃ, ἡ γονὴ κατασήπεται· κατασαπεῖσα δὲ ἀπέρχεται.

6 Τοῦ μὲν οὖν ἀρχὴν μὴ προσδέχεσθαι τὴν γονὴν, τῆς ὑστέρης τὸ στόμα θεραπευτέον πρῶτον, ὅκως ὀρθὸν ἔσται· τοῦ δὲ καταπλυνέεσθαι δευτεραίῃ καὶ τριταίῃ, ἡ ὑστέρη καὶ κεφαλή.

Τοῦ δὲ καὶ σαπῆναί τε καὶ ἀποσχεθῆναι, καὶ ἡ ὑστέρη καὶ τὸ σῶμα ἅπαν ἔνυγρον ὄν. 7 *Quodsi putrescat & excernatur, & in vtero adeóque corpore vniuerso multus redūdet humor,* ipsa pcurāda erunt.

Τουτέων ἕκαστα γινώσκειν ὧδε χρή. 8 *Atque horum singula quæque hac arte discernantur, oportet.*

EXPLICATIO.

AN Hippocrati oblata nunc sit nec ne differēdi occasio περὶ ἀφορίας, de impedimentis fertilitatis, hîc non magnopere laboro. Postremis capitibus vtrisque mulierum quidem ipse meminerat quibus denegata vis est vtero gerendi, incommoda nempe recensens quæ ab vlcere vteri manant, & ibi in reliquum vitæ supersunt. In iis ergo sit ἀφορία inprimis explicata de causa, necesse est ex hypothesi. Sed & alia hîc quoque sunt impedimenta feracitatis, quæ magna quidem sedulitate perquisiuit Hippocrates, & summo artificio animaduertit in mulieribus (namque hîc omittimus quæ ex parte virorum dependent) & adhibitis etiam accuratioribus diorismis qui sunt huiusmodi. Quæ vniuersa qui nescit, frustra quidem, quia ignoranter, ad grauiditatis inducendam mulierum dulcedinem iucunditatémque, hoc est (vt sic dicam) ad curam imprægnationis, sese accingit & aggreditur; nisi fœcunditatem fortasse velit & attentet is restituere more empiricorum, qui morborum curationem suscipiunt, interim latentibus & ignoratis omnino causis illorum. Id verò vtrisque si quid bene fit votóque respondet, sorte cōtingit id omne magis quàm arte. Enimuero vt verè is, hoc est ex arte, valetudinem restituit qui morborum causas euellit radicitus: ita fœcunditatis solus ipse βέβαιον consequitur, qui huius quoque tollit impedimenta, & τῆς ἀφορίας causas delet & euertit funditus. Quæ sanè diuini sunt huius authoris orgia, quæ longissimè dissideant à chirurgorum & seplasiariorum mechanicis, vt & ab inanitate sermonis, balbutie, & loquendi muliercularum impunitate. Atque si quid est audendum in re verissima, solus quæ hîc sequuntur Medicus agnoscat, solus potiatur & intelligat, & nemo alius: quum nihil mechanicum insit, in his vulgare nihil omnino, nihil planè idioticum. Vt igitur ad rem aggrediamur, gaudeat (vt præsens fert hypothesis) mulier quædam viri consuetudine. Virum dicimus, cui, quia hîc muliebria tantùm consectamur, ad Venerem nihil deest: vt & nunc mulierem, quæ huius quoq; gratiâ muneris quidque obit quæ omnis fœcunda solet, vt & viri congressum appetat & ardeat. Hæc sine sic quidem poterit ἐν γαστρὶ ἔχειν, grauida compressu reddi, propterea quòd vulgò ante suos fructus flores erumpunt (etsi rarò admodum secus fiat cap. 2. lib. 7. de animalibus apud Aristot. ídque quotidiana experientia confirmetur) vt vnde & qua ratione id eueniat, possit dignosci; πυθέσθαι χρή, interroganda inprimis erit, an illi bene menstrua nécne respondeant. Quod tamen quando nequit satis esse ad generationem ex parte mulieris, (quum siquidem hæc ipsa eadem ad id queant esse inepta, vt mox exponetur) huic quoque sequens adnectetur quæstio altera, priusquam suspicio vlla incidat de vitio genitalium illius, in conformatione. Hîc etiam fœminis partes genitales ex hypothesi, si placet, tribuantur. Ergo interrógabitur mulier secundò, num purulenta illi menstrua appareant, an verò frigida. Quem locum Hippocratis ille vix intelligat, qui non etiam quid velit ipse aphor. 62. lib. 5. fuerit consequutus, & contrà. Euoluimus & sedulò sanè ad hunc aphorismum comm. Galeni. At nostra quidem sententia quæ illic commoderationi solius vteri tribuuntur, ex hoc loco exponi possunt etiam potiùs de vniuerso corpore, quàm de conceptaculo. Quorsum hîc autem de conditionibus menstruorum, vbi grauiditatis impedimenta aut verius conceptionis quæruntur? An quia vt in viro semen naturam seruat sanguinis & conditionem, ita & quòd eadem ratione id vsuueniat mulierculis; quum siquidem semen ex puriori parte sanguinis ortum habeat? Quo diligentiùs igitur verborum pondera diuini huius authoris sigillatim, vt decet, examinentur; quorsum inter impedimenta conceptionis modò commemorantur menstrua huius aut illius conditionis? Qui periodicè sanguis recurrit natura duce, qualis descriptus antea fuit è victima profluens, in mulieribus debet apparere, non solùm ad valetudinem, sed & ad facilem generis propagationem. Quod quando prima statim fronte videri queat aspectu turpe & parum velut pudicum, antequam res muliebris eò progrediatur, præcipit hoc loco Hipp. vt more maiorum percontando & interrogando, iudicium mulieris Medicus eliciat, qua cum illi res erit de difficultate cōceptionis. Nimirum vt ad ea quæ mulier responderit, si quid aliud videatur, dicat & adiungat ipse suam sententiam & curationem adhibeat commodiorem. Sed quorsum nunc attendere oporteat, si purulenta menstrua fundantur, quorsum etiam frigida? An quia in his deficit, in illis contrà tantopere calor exuperat, vt inde sanguis feruescens quandam sortiatur putis speciem, eóque pacto postea purulentus appareat? Quandoquidem de semine muliebri vix nisi dubium iudicium possit haberi, qualis sit sanguis in muliere tanto hîc diligentiùs & quidem meritissimè animaduertendum. De purulentis autē mensibus postea ex professo magis copiosè. Quæ sunt actu frigida, quia sensu dignoscuntur, explicatione maiore non egent. Quia verò neutra sunt ad generationem commoda, ideo vt emendentur, Medici studium curámque reposcunt. Sed de iis (vt diximus) suo loco.

Ἢν μὲν οὖν φῇ, quòd si mulier assentiatur, &c.] Referendum hoc videtur ad interrogationem priorē Hippocratis, scilicet qua fatebatur mulier menstrua respondere ex hypothesi. Itaque mox quoque hæc existit alia quæstio, An (εἰ αὐτίκα ἄπεισιν ἡ γονὴ, ἢ τῇ ὑστεραίῃ) simul atque liberis mulier dedit operam, semen illi effluat. Nempe quia (ἐπὴν γυνὴ μέλλῃ λήψεσθαι ἐν γαστρὶ, οὐκ ἐξέρχεται ἡ γονὴ, ἀλλ' ἔνδον μένει) omnis mulier fal-

rem id exploratum habeat, quòd quæcunque conceptura est, semen non debet ei excidere quod in cõgressu excepit è viro, initio ferè lib. de natura puelli apud Hippocratem. Verumenimuero priusquam ad impeditæ conceptionis doctrinam vltrà procedat oratio ex incommodis, hoc est ex parte mulieris; huc conclusionis Hippocrateæ verba mox consequentia, si placet, transferantur: Τουτέων ἕκαστα γινώσκειν ὧδε χρή. quibus singula quæ modò is commemorabit, voluit intellecta: illa (inquam) singula quæque Medicum complecti animo ratus est oportere, hac ratione modóque. Quæ enim vniuersa scribentur, ad impedimentorum conceptionis dignotionem pertinere videbuntur ex narratione. Omne igitur cõceptionis impedimentum in muliere, vitio conformationis contingit, aut quidem temperationis. Idque fit in quadam parte, aut in toto corpore. Atque, vt quod prius huius primæ diuisionis membrum, est simplex; nempe (τὸ στόμα οὐκ ὀρθὸν ἐστι τῆς μήτρης) necessariò osculum vteri non esse tum rectè constitutum: ita vniusmodi erit eius sanatio restitutióque, quæ perficitur penitiùs indito in pudendum digito scilicet ad ostiolum vteri vsque, & ibi relicto ex scilla pesso, vti multò ampliùs expositum fuit ab Hippocrate in lib. de natura muliebri. Varium cõtrà est ac multiplex alterum illius eiusdem partitionis mẽbrum. Atq; vt sunt seminis quidem effluxionis diuersa tempora: ita & huius diuersæ sunt causæ etiámque partes quibus hæ contineantur; varia quoque est ac ea multiplex ratio curandi pro diuersitate causarum. Si enim omne deerit in his partibus vitium conformationis mulieribus, mora seminis quod est è viro, vnius diei esse poterit, aut quidem alterius; trium quidni etiam erit aut quatuor dierum? Diuturnior nequit esse mansio seminis illius in vtero humidiore. Namque si quãdo dictum terminum fortè hæc superarit, vt quinto vel sexto, vel vt tardissimè septimo die semen excidat; (hunc enim effluxionis terminum expressit & Hippocr. & Aristoteles) iam non vnius partis vitium dicetur esse, sed corporis vniuersi. Eóque exacto die septimo, iam quoque non ἐκρύσιες, quinimo φθοραὶ appellabuntur, hoc est abortiones potiùs quàm effluxiones. Ergo nunc ad trutinam Hippocratis tãquam stateram artificis libenter examinemus singula. Inprimis ergo ex hypothesi, conceptionis impedimentum vitio eueniat conformationis aut temperationis, vt dictum est. Illud vt est simplex, ita & eius curatio vnius erit tãtùm modi. Namque ad hunc finem suum referenda est omnis hac de re quæ modò instituitur disputatio & eius cognitio, quemadmodum & aliàs ad alium quoque scopum. Curatio autem ad fœcunditatem nunc refertur, hoc est suscipitur gratia fœcunditatis. Quid enim ad valetudinem, scopum omnium ferè ægritudinum, conducat fertilitas? Alterum verò quod intemperiem habet connexam cum humoris exuperantia, vt est multiplex, & varia quoque est, & non nisi etiam multiplex eiusdem sanatio esse potest. Vt in doctrina Hippocratis perpetuò præcedat diagnosis morbi curationem, & curatio alium finem habeat consectarium. Ita ergo ad diagnosin sine tactu, qui tamen est in quolibet examine index certissimus, nunc sententiam ferre licet de conceptionis impedimentis & causis τῆς ἀφορίας. Si enim (φῇ αὐτίκα ἀπιέναι) simulatque Veneris opella perfecta est, semen (ait) effluat; τὸ στόμα οὐκ ὀρθὸν, &c. est vitium aliquod in oris vteri conformatione. Namq; quum rectum os sit natura duce; in obliquum tunc sanè vergat, aut aliquo modo distorqueatur, aut reflectatur verbi gratia necesse est in hypothesi. Quæ ratio quidẽ est cur (οὐ δέχεται τὴν γονὴν) è viro semen mulier nõ excipiat vteri cauo, nedũ cõcipiat. ἰλλοῦται τὸ στόμα τῆς μήτρης, λοξοῦται est & συνιζάνει, Gal. interprete in lexico suo. Nã dictum antè fuit ab Hipp. τοῦτο δὲ ξυμβαίνει, ἢν τῶν μητρέων τὸ στόμα μεμύκῃ, ἢ ἰλλωθῇ, ἢ ξυγγραφῇ ἢ τὸ αἰδοῖον, & quæ sequuntur eodem loco. Alterum impedimentum hæret in intemperie (vt dictum est) coniuncta cum exuperantia humoris. Prout autem in parte aut in toto exuperabit humor, hoc est vt sede & fonte discretus esse ipse comperietur; ita & excretiones aut effluxiones potiùs coniecti in vterum seminis non solùm tempore discrepabunt, sed & curandi ratione. Si enim (ἢν δὲ φῇ δευτεραίη ἢ τριταίη) postridie exercitationis Venereæ excidisse semen ex vtero mulier affirmauerit, aut tertio, aut vt longissimùm quarto pòst die, ἡ ὑστέρη ἐξυγρασμένη ἐστὶ, signum est & quidem minùs fallax vteri humidioris; præ cuius abundantia humoris (καὶ ἡ γονὴ ἐκπλύνεται) dilutius effectum semen coniectum è viro, dissipetur. Quod tamen si moram ibi traxerit à concubitu diuturniorem, putrescens tandem quoque effluit & excluditur, quanquam ratione vtrobique diuersa, vt iam à nobis proximè exponetur.

lib. de septim. partu.
cap.3.lib.7.de hist. animal.

Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν μὴ προσδέχεσθαι τὴν γονὴν] Ergo si contingat semen viri statim à congressu non excipi: per assumptionem nunc singula à singulis dirimens, ita loquutus ad curationem deuoluitur Hippocrates, vt sigillatim causas enertat τῆς δυσφορίας. Itaque inprimis si vel statim ab ipso congressu quod è viro coniectum semen vteri cauo non excipiatur, omni industria incumbendum erit Medico, vt os rectum vteri fiat. Quod quomodo possit restitui, non tantùm paulò pòst, sed & libro de natura muliebri explicatũ est. Est & huius tamen tam repentinæ effluxionis causa alia quædam, cuius meminit Hippocrates libro περὶ ἀφόρων, quoties scilicet aliqua obtenditur membrana orificio vteri, cui sua peculiaris est ab erosione curatio eodem loco. Vt ridiculum planè sit, quod quondam de ea effictum est à Poëtis.

Τὴν δὲ καταπλύνεσθαι δευτεραίη καὶ τριταίη, *si verò eluitur semen die secundo aut tertio*] Hîc, vt non ita pridem, ab effectis infert causas, ad quas regreditur gratia curationis. Ad εὐφορίαν verò pertinet nunc omnis curatio, quasi ad hunc vsum & vnicum scopum quæ hîc dicuntur, cuncta referri debeant. Si semen igitur quod est è viro, eluitur die secundo aut quidem tertio, (ἡ ὑστέρη καὶ κεφαλή) sic fit aperta significatio quòd vterus & caput redundãt humore, præsertim verò in pituitosis mulierum corporibus, sicuti quinta sententia commentarij huius non ita pridem exposuimus. Quanquam è partibus supernis summa insit insita vis in semine, quemadmodum Scythis inducta sterilitas abunde demonstrauit apud Hippocratem libro de aëribus, locis, & aquis. Quoties enim iis in locis tanta pituitæ copia est, quæ tamen nõ excluditur per nares, locum conferentem phlegmati purgando, quo caput abundat; neque per aluum, in quam sæpenumero illud labitur per palatum, ad finem lib. de glandulis; vt hinc cum stercore effluat,

initio

initio ferè 4. de morbis: neque per vrethram, vt sæpe hic morbi soluuntur aut poris iudicantur; anquirit quâ potest natura vias ei excludẽdo humori, secundario quodã modo accõmodatas. Quum antẽ permagna communio capiti intersit cum vtero per vasa horúmque ductus, vt de sterilitate Scytharum historia fidem faciet commemorata nuper, & commentatio quoque Galeni ad sent. 1. sect. 1. libr. 6. Epid. via persacili collaberur pituitosus humor in vterum, accepto nempe momento à periodico cursu menstruorum. Atque eodem quidem pacto vterus madescet meritò, saltem ex accidenti. Nos verò contrà esse integrum & laudabile omnibus notis semen è viro ponimus, quod pro virium suarum integritate mouendo colluctatur & pugnat cum aqua tantisper dum poterit superesse, & contineri eodẽ loco & remanere. Magna nunc quoque ex hypothesi, aquæ vis adest ex proportione, vt non nisi potestate ignea, quæ ingens etiamsi hæc erit in semine è viro, euinci tamen queat. Ignem verò dicimus cum Hippocrate agentem vim seminis, quam in hypothesi nunc longè aqua superat & vincit, siquidem ignea vis in semine minùs augeatur persusione & permixtione alterius quod è muliere scilicet in vterum conijcitur; quinimo infringitur, quum mulieris semen nimis aqueum sit & pituitosum in hypothesi; & aqua in hoc eodem, ignis excedat vires. Quæ sanè ratio est cur (ἀποσβέννυται ὁ γόνος) nunc semen primùm materno spiritu ferè ignauo & calore quasi inerti persusum extinguatur, vt est ipse loquutus alio loco in aphorismis. Quanquam de solo, hoc est vtero, interpretetur Galenus humidiore. Sic enim *aphor. 52. lib. 5.* Cerealia semina extinguuntur abundanti humore in loco palustri. Vnde etiam ilico postea meritò possit καταπλυνέσθαι, prolui, quod Aristoteles per verbum διαχεῖσθαι, quod est diffundi, καὶ ἀφανίζεσθαι, idémque quod dissipari & euanescere est, expressit; pro more suo eundem seruans semper sensum Hippocratis, dictione tantummodo interim commutata, ac, vt solet ipse quidem, dissimulanter. *ad finem cap. 3. lib. 7. de hist. animal.* Id verò fit tempore ab Hippocrate præscripto, vbi (vt dictum est) summa cum ratione vis ignea tãquam aliquantò inferior cessit alteri quæ aquea est, cuius est extinguere & eluere proprium & peculiare. Nam si hæc vtraque simul diutiùs permanserint in non admodum dissimili virium æqualitate, vt sunt definiti semper naturæ voto fruentis & libertate conatus, ac terminatæ eiusdem motiones per septenarios: potentiùs quoque ea obsistet & pro virili aqueam commouebit ignea vis coniuncta ex vtroque semine. Inest enim in vtroque parente semen vtriusque naturæ lib. 1. de diæta apud Hippocr. Agitabit (inquam) ad diem vsque septimum vt longissimùm in summè imbecillis, ídque inclusiuè, vt physici veteres loquebantur. Ac tum vtriusque seminis deuictus calor, qui iam vnicus, etsi vegetus aliquo modo, impar tamen est & fugax; potentiore humoris affluxu per putredinem corrumpetur, quod διαφθείρεσθαι Aristoteli fuit, etsi non satis Hippocrateè. *cap. 3. lib. 7. de hist. animal.* Contrà autem vt non solùm cum pubertate ἐκλάμψιες μεταβολὰς ἴσχουσι, mutationes consueuit adferre caloris innati in nobis enicatio per septenarios victoriáque, sed vbique semper pro viribus, Epidem. 6. si fortè is septimum exegerit, non colluctando solùm, sed *sect. 1. lib. 6. Epid. Hipp.* agendo; iam nec semen eluetur simpliciter neque putrescet, vt explicaris de causis excludi tum queat: sed comprehensum deinceps potiùs continebitur adeò constrictè, vt etiam conceptio facta verè tum obfirmetur. Ea vis est enim septimi in natura rerum. Quapropter nec octauum nunc diem Hippocrates commemorauit, neque consequentes vllos, quum de abortione, quæ (Aristotele Hippocratis *loco & libro dicto.* germano interprete) post septimum perpetuò solet fieri etiámque perfici, nihil nunc quicquam Hippocrates noster instituat, nihil aggrediatur neque decernat. Hæc verò multa quidem sunt & longè plura fortasse quàm quæ iucunditatem pariant, præsertim quando pluries repetita: sed in hac re penitus abstrusa arduáque nihil explicatè nimis & apertè potuit explanari, hoc tanto præsertim doctore.

Τὸ δὲ κατασήπεσθαί τε καὶ ἀπέρχεσθαι, *putrescere autem indéque excludi*] Demum superest, vt declaretur quanam ratione fiat, vt si semen putredinem conceperit, ideóque fluxerit ex vtero; iudicetur quòd in hoc nimius est humor, quemadmodum & in corpore vniuerso. Si enim vnà cum toto pars hæc obruatur humore, quonam modo ad septimum vsque diem ibi remaneat; quum siquidem à toto corpore humor is in vterum vitio inquinatus confluat? E capite præceps antea eòdem ferebatur humor, ísque multus. Paucus hîc contrà nunc est, si quid assequi coniectura valemus. Quæ causa est cur semen etiam, quum sit maximè robustum, insidens diu eo in loco, tandem emarcescat aut langueat potiùs inopia alimenti, quod idoneum desideratur ex hypothesi. Est enim hîc in vitio sanguis menstruus & ad alendum hac ratione ineptus, quia aut bilis maiore copia perfunditur, aut pituitæ. De cuius alterutrius tamen dominatu exuperantiaque quò certior Medicus fiat, vt eius opera & artificio hæc nimirum euertatur causa τῆς ἀφορίας; hoc ipse vt periculum antè faciat & ita se gerat pernecessarium videtur, vti sequitur. Quotquot enim superiùs enumeratæ sunt causæ, hîc sigillatim recenset, vt ad vsum eas referat & accõmodet Hippocrates, hoc est euellat & obliteret, quòd sint conceptioni impedimento. Nec hoc prætermitti patiemur lubentes, quòd quum inter medicandum caput totum purgare oportebit, vehementioribus ad id opus sit medicamentis; quàm vbi ex oculis tantùm ac partibus eorum vicinis educendus est humor, vel hoc ipsomet authore libro de locis in homine. Iam verò ad proposita transeamus quæ dixit Galenus γνωρίσματα.

SENTENTIA SEPTIMA.

Ὁκοίης δὲ χρήζῃ καθάρσιος, γνώσεται ὧδε.	1	*Cæterùm cuiusmodi purgatione erit opus (in hypothesi) sic habebitur perspectũ.*
Ὅταν τὰ ἐπιμήνια ἴῃ, ῥάκος ταλύ-	2	*Quando menses ferũtur, lacerum pan-*

num in dimensionē palmi minoris cōplicatū fascijs tenuibus obtēdes: deinde efficies, vt in illū pāniculū influāt quę excernūtur.

ξας ὅσον σπιθαμῆς, ἐπιτυμνύσαι ἐπὶ ποδείοιν λεπτοῖν κἄπειτα ποιέειν ἐπὶ τούτῳ ὡς ἐπιῤῥύῃ τὰ ἀπιόντα.

3 *Sint porrò linteola duo, seorsum vtraque in totum diei & noctis tempus.*

Εἶναι δὲ δύο τὰ ῥυχία, χωρὶς ἐφ' ἑκάτερα τὸ μεθ' ἡμέρην τε καὶ νύκτα.

4 *Ac diurnum quidem eluere oportebit die sequenti, nocturnū autem, quādo mulieres diu & noctu ex vinculis appensum & fasciolis gestauerint.*

Καὶ τὰ μὲν ἡμερήσια πλύνειν χρὴ τῇ ὑστεραίῃ· τὰ δὲ νύκτωρ, ὁκόταν αὐτέῃσιν ἡμέρῃ καὶ νύκτωρ γένηται ἐπὶ τοῖσιν ποδείοισιν κεκλυθύοισιν.

5 *Sed in* eorum *ablutione considerandum qualia remanebunt abluta linteola, præsertim sole exiccata: quod tamen fieri optimum fuerit in vmbratili loco.*

Ἐν δὲ τῇ πλύσει σκέπτεσθαι ὁκοῖα ἄσσα γίνηται τὰ ῥάκεα πλυθέντα, ὅταν ἐν ἡλίῳ τέρσηται· κράτιστον δὲ ἐν σκιαίῳ χωρίῳ.

6 *Siquidem igitur pituita fuerit impedimento, linteola mucosa comparebunt.*

Ἢν μὲν οὖν φλέγμα ᾖ τὸ κωλῦον, μυξώδεα τὰ ῥάκεα ἔσται.

7 *Sin autem quod est amarum, hoc est bilis; fulua* videbuntur *& subliuida.*

Ἢν δὲ δὴ ἅλμην τε καὶ χολὴν, πυῤῥά τε καὶ ὑποπέλιδνα.

8 *His igitur accuratè perspectis & expensis iudicio singulari, in vniuersum mulieris corpus intuendum, an multa nec ne purgatione opus esse videatur, oculis ad coloris speciē intētis, ad ætatē, robur corporis, anni tempestatē, & rationem viuendi.*

Ταῦτ' οὖν ἐσιδὼν, καὶ γνώμῃ σκεφθεὶς βασανίσας, ὅλον τε τὸ σῶμα ἀθρέειν, ἤν τε πολλῆς καθάρσιος δοκέῃ δεῖσθαι, ἤν τε καὶ μὴ, ἀποσκεψάμενος ἐς τὴν χροιὴν, καὶ τὴν ἡλικίην, καὶ ῥώμην, καὶ ὥρην, καὶ οἵῃ διαίτῃ χρέονται.

EXPLICATIO.

MINVS hîc declarandum esse opinati nunc sumus, quo nexu quæ sequuntur, cum superioribus cohæreant; quando sit indicatu facillimum. Attamen est memoria & notatu condignum, quòd iusta hîc cum ratione per ὁκοίης, vt aphorism. 2. lib. 4. per ὁκοῖα, τὸ πλεονάζον τῶν λυπούντων κατὰ ποιότητα τὸν κάμνοντα, humorum qualitas significatur, qui malè ægrotantem habeant. De quorum formis, vt & de exuperantia, vt huius loci Galenus memor annotauit ipsemet in commentario, Ἱπποκράτης ἐκ τῶν καταμηνίων ἐτεκμαίρετο τὸν πλεονάζοντα χυμὸν ταῖς γυναιξὶ, in mulieribus coniecturam faciebat Hippocrates ex menstruorum colore ac perspicientia illorum; quemadmodum eorundem conscripsit ipsemet quoque signa (ait Galenus) priore libro de Muliebribus. Ita est ipse quidem locutus in suo comment. de Hippocrate, & huius loci scopo Galenus. Inde subiecit etiam proximè eodem loco, ἐκ τούτων μὲν ἓν ὅτι πλεονάζει διαγινώσκειν χρὴ, καὶ τούτοις ἔχοντά σε σκοποὺς ἐπὶ τὴν κένωσιν αὐτῆς ἰέναι: ex menstruis ergo quòd aliquis in muliere exuperat humor, est inprimis dignoscendum: deinde vbi suos sibi nactus erit scopos Medicus, securè transibit ad exuperantis humoris euacuationem. Attendamus, si placet, igitur ad indicia descripta nunc ab Hippocrate; vt ὁκοίης χρήζει καθάρσιος, γνώσηται, cuiusmodi purgatione opus erit, queat dignosci. Sic enim conceptionis impedimentum ex hypothesi obliteratum auferetur. Sed monitos lectores antè exoptamus, quòd Græcum hîc omne exemplar mendosum est, quódque sic nostra sententia restituendum, vt pro ποδίῳ λεπτῷ, deinceps legatur ποδείοιν λεπτοῖν aut ποδείων λεπτῶν, hoc est, ex tenuibus fasciis aut quidem vinculis. Atque inductos in hunc errorem quotquot nos præcesserāt, cogitamus; quòd animaduertissent literis mandatum esse ab Hippocrate, ἢν γυναῖκα μὴ δυναμένην τεκεῖν, ἐκκαθᾶραι ἐθέλῃς πιῆσαι, σκέψασθαι χρὴ, &c. Quasi velit ipse, quoties cuiquam in votis erit mulierem perpurgare, propterea quòd quum in congressu quidem semen excipiat, ipsum attamen mulier non retineat: an bilis exuperans tum impedimēto sit potiùs, an verò pituita, sic ipse priùs periculum faciat oportet: quò vtrum sit in causa tutò discerni queat. Ἢν ψάμμον ὑποβάλῃς ἐπὴν τὰ καταμήνια γίνωνται, *Si asperseris arenam quando feruntur menses, &c.* Qua quidem oratione Hippocrates significanit substerni arenam oportere profluentibus menstruis, quæ statim solis siccetur æstu. Si enim bilis in causa tūc erit, affusus ad arenam sanguis comparebit pallidus: sin autē pituita, instar muci. Opportunè postea studendum purgationi esse redundantis humoris suadet eodem loco. Quem hunc eundem locum etiam legimus (paucis admodum immutatis) libr. περὶ ἀφόρων. In quo vt loco superiore, verbum τεκεῖν idem est prorsus quod γεννᾶν, gignere aut generare, viro & mulieri commune; non autem parere est, vt alij reddiderunt interpretes. Vtrobique attamen eadem signa ponit ob oculos ad redundantiæ peculiaris in mulieribus dignotionem atque discrimen, vt illam

lib. περὶ ἀφόρων & lib. περὶ γυναικείης φύσιος.

comment. in 1. sentent. comment. huius 1. lib.

ſcilicet quiſque oblata occaſione imminuat. Attamen libro περὶ ἀφόρων, ſubſternit ψάμμον λεπτὴν ϗ ξηρὴν, arenam tenuem ſiccámque, quod digniſſimum cenſemus magna obſeruatione. Annotamus & hoc aliud eodem loco, quia ad rem quoque conducit præſentem, conſiderandum eſſe ſcilicet in ventre expurgando vel Hippocrate conſultore, ἢν τι ἄνω ἤν τι κάτω δοκέει σοι δεῖσθαι, an tum purgatione opus videatur per inferna, an per ſuperiora. Deinde dignum eſt quoque nota, quòd eodem loco non ventris ſolius vacet purgationi, ſed & (τὰς ὑστέρας καθαίρειν) ipſius vteri: διαλιπὼν attamen ἡμέρας τινὰς, interpoſitis aliquot, vt tribus, Cornario expoſitore, diebus. Ex quibus quidem locis fit aperriſſimum, quòd effluens ſanguis menſtruus tum excipiebatur tenui arena conſilio Hippocrateo, quò exploratum atque perſpectum haberet quiſque conceptionis impedimentum. Quidni nunc igitur cinere quoque pertenui, quẽ σποδιὴν λεπτὴν vocirant Græci, menſtrua quis etiam hîc excipiat in eundem ſcopum? At vti præſcriptum eſt à nobis nuper, reponendum potiùs; quum ſiquidem ſententiæ huius perſeuerantiam conſtanter adhuc retineamus. Qui effluit ſtillátque ſanguis in hypotheſi, in hunc finem excipitur, vt nimirum accommodata ad ſpeciem coloris, purgandi ratio præſcribatur præpotentis humoris. Decorum ergo illud ſeruetur elegantiáque, vt quum ad id ſe mulier parat, appareat priùs linteolum vile quoddam (id enim ῥάκος Græcis eſt) quod pudendis (ἐπιπετάννυσθαι) ipſa obtendat cuiuſdam inſtar ſubligaculi. Vile hoc autem debuit eſſe & attritum, ne contactu nimirum lædat delicatulas: etiámque molle, vt plus excipiat ſcilicet imbutum ſtilla ſanguinis, eadem omnino ratione, qua molles ſub dio lanas antea exponebat Hippocrates noſter. Cuius artificij ab Hippocrate affabrè excogitati pars erit hæc prior, ſi quod multiplex id eſſe debeat, addiderimus, & complicatum. hoc enim demonſtrat ſatis dictio apud Hippocratem ſcilicet πτύξας, hoc eſt poſtquam complicueris. Ne quid quoque præterfluat, aut ſtillet linteolum ſanguine ſaturatum menſtruali. Sed quid de ſubligaculi iſtius menſura Hippocrates? Eſt σπιθαμὴ apud Pollucem lib. 2. quod intereſt ſpatium omne inter pollicem & minimum digitum expaſſos: quod digitos ferè quatuor æquat communiter. Erit, ſi placet, hic palmus minor, ſicuti vertimus. Sed quorſum δύο τὰ πτυχία, ſeorſumdo appendi oportuit linteola? An ſic certiùs agnoſcatur, quòd ſimul & ſemel totum quod erat in vitio ex hypotheſi, non depulit natura; ſed quòd etiam ſemper quiddam ad expurgandum ſupereſt atque redundat? Etenim alioqui vnà cum ſigno propoſito ſcopóque, purgandi omnis neceſſitas obliterata & nulla maneret. Cæterùm animaduerſione dignum etiam videtur, quòd non priùs ferendum eſſe iudicium cenſuerit Hippocrates de humoris ſpecie, quàm (ἐν δὲ τῇ πλύσει) vbi elota priùs fuerint linteola. Ablui fortaſſe tùm illa leuiter tantùm voluit, vt quod craſſum inerat, ſic detergeretur. Serum illud autem quo imbuta eſſe pòſt apparebunt, & cuius ſemper expers ſanguis eſſe debet in bona valetudine (quum excrementum ſit & vitioſum) ita diſcerni alioqui poſſit ad expurgationem. Libro autem de natura muliebri linteola iuſſit ἐν τῷ ἡλίῳ ξηραίνεσθαι, in ſole exiccari, vt & modò ἐν ἡλίῳ πέρονται. Vbi ſtatim nunc attamen quaſi per correctionem ſubiunxit, κράτιστον δὲ ἐν σκολιαίῳ χωρίῳ, fore præſtantius, ſi deſiccentur in loco vmbratili. Quid cauſæ eſt? hoc namque prætermiſerat vtroque alio libro Hippocrates. Æſtu ſanè ſolis non ſolùm abſorbetur humor, ſed exoleſcit, ac prorſus panniculorum immutatur color, ex cuius perſpicientia diſcrepantiáque in hypotheſi humoris cernitur & dignoſcitur dominatus exuperantiáque, ad expurgationem delecti huius ſcilicet vel illius humoris, vt antea explicatum eſt. Prior hic enim nunc ſcopus proponitur, gratia cuius colorem inſpectari hîc voluit Hippocrates in linteolis. De coloribus autem quæ hîc vniuerſa dicuntur, peruia ſunt & omni ex parte ſimilia, niſi quòd libro περὶ ἀφόρων quem χλωρὸν ſanguinem dixit in arenulis apparere, eundem ipſum lib. de muliebri natura ὠχρὸν eſſe animaduertit, vbi nempe redundat bilis. In quorum diſcrimine colorum quid interſit quantúmque, repetatur, ſi placet, ex prognoſticis. Bilem nunc δι᾽ ἄλμην, per amatorem intellexit, & aliter quidem quàm in ſequentibus cap. 14. Vnde huic ſtatim adiunxit, καὶ χολὴν. Enimuero in cenſu humorum quid amarius felle eſſe poteſt? Bilis quoque ſignificant copiam in Hippocratis oratione πυῤῥά τι καὶ ὑποπέλιδνα. Sed de his copioſè comment. ad ſentent. 2. huius commentarij diximus.

comment. in ſent. 2. comm. 1. lib. huius.

Quæ hactenus omnia quidem ſpectant, quemadmodum ſententiæ huius initio propoſitum fuit, ad humoris qualitatem ſiue delectum gratia purgationis. Hunc enim an illum potiùs humorem eligas inter purgandum, permagni ſanè intereſt ad εὐφορίαν. Quæ cauſa Plutarchum quondam commouit, vt σοφίαν deſideraret etiam in catharticis. Prudentia hæc nempe ratus medicamenta eſſe, quæ quaſi cum delectu quodam humorem noxium & exuperantem è corpore foras euocent. Dum enim amici & adulatoris mores inter ſe confert, ac huius animus, aut potiùs (τρόπος ὄντως νοσῶν ἐν αὐτῷ) mores verè ægrotent; φαρμάκων, δεῖται σοφῶν, καὶ πολλῶν νὴ Δία, καὶ περιττῶν, ait, etſi metaphoricè, in ea oratione qua expoſuit πῶς ἄν τις διακρίναιτο τὸν κόλακα τοῦ φίλου. Quæ Hippocr. verba inde ſequuntur, pertinent, quanquam in mulieribus quidem cum viris communiter, ad vires medicamentorum. Etenim inter purgandum (quod dictum ſit obiter) non tantùm inſpectanda eſt humorum qualitas, ſed & vehementia medicamentorum; vt quouſque ea penetrent, intelligatur. Inde adeò conuertendam eſſe oculorum & mentis aciem præcepit nunc Hippocrates ad corpus vniuerſum, quò nimirum certiſſimè percipi queat, ἤν τι πολλῆς καθάρσιος δοκέῃ δεῖσθαι, an liberali opus eſſe videatur purgatione, an contrà, in hypotheſi. Quinque notat hîc autem quæ vehementiam ſuadent aut dehortantur purgationis. Ac primùm quidem de varietate colorũ in mulieribus ſpectanda dictum abunde fuit initio ſtatim libri de muliebri natura. Ibíque vt aliorum quatuor quædam prætermiſit quæ modò recenſentur: ita hoc quoque loco omiſſa quædam ſunt ex iis quæ illic deſcribuntur. In illis poſtremo tandem loco monuit eſſe examinandum & inquirendum ſedulò, qua diæta mulier vtatur vulgò. Atque reuera vt eſſe epulandum mulieri liberaliter ad liberalitatem & copiam menſtruorum præcepit antea Hippocrates noſter; ita non poteſt non conferre, vt expurgandi humoris delectus habeatur & eiuſdem copia imminui tutò queat, quam mulier diætam ſer-

aph. 2. lib. 1. apud Hipp.

uet, certò nosse. Quum siquidem permagni intersit in vniuersum, quibus quisque nostrum esculentis & potulentis vtatur ad sanitatem, initio ferè lib. 4. de morbis apud Hippocratem. De institutu vitæ idem, si placet, iudicium esto. Quorum nempe vtrumque pituitæ parens esse possit; vt & biliosi humoris, quanquam tunc ratione diuersa. Illius index est vbique locorum apud Hippocratem, mucus qui ex ablutione superesse ponebatur nuper. Liuiditas autem huius pari eadémq; cum ea quæ explicata est, quando de menstruis quæ ex nigrore splendoréque biliosa esse iudicabantur, nuper diximus cū Hippocrate. Ad vires cathartici reliqua pertinēt. Quæ quia vix certis finibus possunt terminari, vt sunt iudicij difficilioris, quinque proposuit (vt diximus) Hippocrates; ex quorum inter se collatione quisque Medicorum etiam queat artificiali nixus coniectura, ad id quod commodum est & decens, accedere propiùs pro viribus, tanquam regulam Polycleti. Sed hæc, vt quæ viris sunt & mulieribus communia, non nos, si gratum est, à re muliebri diutiùs remorentur.

SENTENTIA OCTAVA.

Porrò autem medēdi ratio præclarè, credimus, *instituetur, si, vbi prospectum antè fuerit toti corpori, postea vteri, tum eiusdem etiam osculi cura suscipietur.*

1 Ἰητρείη δὲ καὶ τοῦ σώματος παντὸς προνοέεσθαι, καὶ τὰς ὑστέρας καὶ τὸ στόμα ἰῆσθαι.

Si quidem hoc conniueat, aperiendum erit: si autem vertat in obliquum, dirigere ipsum oportebit.

2 Καὶ ἢν μεμυκὸς ᾖ, ἀναστομῶσαι· ἢν δὲ λοξωθέωσιν, ἐξιθύνειν χρή.

Quòd si humidior sit vterus, exsiccandus est, ac præstare similiter cætera contrario modo.

3 Ἢν δὲ ὑγραὶ ἔωσιν, ἀναίνειν, καὶ τ᾽ ἄλλα δρᾶν ἐναντίον.

Instituti sanè propemodum omnibus eadem curandi ratio potest, præterquam vbi sunt menstrua promouenda.

4 Σχεδὸν δὲ πάσῃσιν ἡ πολλὴ θεραπείη ἡ αὐτή ἐστι, πλὴν τοῦ καταστῆσαι τὰ ἐμμήνια.

Nam quibus hæc feruntur, ijs omnino commouere non est necesse, veruntamen quicquid in mensibus inesse vitij videbitur, delendum erit, cùm videlicet pituitosa pelliculosáq; , tum quæ serosa, etiámque tenuia, aut quæ alba; atque quæ grumosa, ac quandoque etiam nigra, carbunculosáque; aut quæ caliginosa, acria, salsa, graueolentia, purulenta.

5 Ὅσῃσι γὰρ γίνεται, οὐδὲν δεῖ ταύτῃσι καθιστάναι· ἀλλ᾽ ὅ τι κακὸν ἐν τοῖσιν ἐπιμηνίοισιν ἔνι, τοῦτο ἀφαιρέειν χρή, ὁκόταν φλεγματώδεά τε καὶ ὑμενώδεα, καὶ ἰχωροειδέα, καὶ λεπτὰ, ἢ λευκὰ, καὶ θρομβοειδέα, καὶ ὁκόταν μέλανά τε καὶ ἀνθρακώδεα, ἢ ζοφοειδέα, ἢ δριμέα, ἁλμυρὰ, θολερὰ, πυώδεα.

Huiuscemodi causæ omnes radicitus sunt euellendæ, quòd nimirum non sinant vterum semen comprehendere.

6 Αὗται πᾶσαι αἱ προφάσιες ὑπεξαιρετέαι· κωλύουσι γὰρ λαμβάνειν ἐν γαστρί.

EXPLICATIO.

Ergo vt ad suum finem curatio proposita referatur per purgationem, ad facultatem scilicet concipiendi; quemadmodum non ea pars sola quæ ad concipiendum data est, in vitio esse potest, sed & corpus vniuersum: (namque τὸ σῶμα ἅπαν ἔνυγρον ὄν, est id totum præhumidum) ita huic toti cautum esse oportebit pro præscripto Hippocratis, sententia septima scilicet quæ superiori connexa proximè perlegitur, in qua pars sola incusabatur, sexta nempe erat sententia: tunc habita ratione speciei humoris, spectatáque medicamenti magnitudine atque vehementia. Ad concipiendi facultatem desiderari commoderationem vteri, esse opinamur modò ex antecedentibus manifestum. Certum quoque habeatur oportet, vteri rectitudinem osculi ad exceptionem seminis requiri. Quod esse significatum vtrumque hisce verbis animaduertimus ab Hippocrate; καὶ τὰς ὑστέρας καὶ τὸ στόμα ἰῆσθαι. Sed frustra sanè huius vniusque partis, siue quæ excipit siue quæ concipit, ratio habeatur, si non etiam toti corpori cautum priùs fuerit & bene cōsultum. Hoc enim resonat sequens hæc Hippocratis oratio, ἐπὶ τοῦ σώματος παντὸς προνοεῖν.

sentent. 6.

aph. 54. lib. 5.

Atque

Atque reuera à toto corpore nutrimentum seminis repetitur in vteri cauũ coniecti. Quod etsi laudabile hoc etiam sit, quia tamen vitio sanguinis potentia menstrualis, eius nutritio præpediri potest; putrescar illud tandem necesse est, quemadmodum est abunde antea à nobis declaratum. Purtefactum autem excidit quoque ab vtero, vt meritò sic nulla hinc conceptio consequatur, quæ tamen hoc loco potissimùm nobis proponitur, & quidem quæritur. At bene sit consultum toti corpori volumus purgatione prædicto modo accommodatè præscripta ab Hippocrate; vndenam (τὰς ὑστέρας καὶ τὸ στόμα ἰῆσθαι) vide aph. 36. lib. 5. Hipp. sibi medicinam vterus nanciscetur & eius oscillum? Ην μεμυκὸς ᾖ, ως si conniuear, aperiendum quidem est; quemadmodum (ἢν λοξωθέωσι) dirigendum quoque erit, si in aliquam partem deflectar. Quòd si etiam (ὑγραὶ ἔωσι) vterus erit humidior, resiccare hunc quoque oportebit, & cætera alia quæque contraria præstare, quæ Medico prudenti fore ex vsu videbuntur. Quum siquidem hæc recensere non sit huius loci.

Σχεδὸν δὲ πάσῃσιν ἡ πολλὴ] Est hæc attamen ferè omnibus eadem generalis curatio comparanda, ad imitationem naturæ, scilicet per contraria, quidquid oblanniant Paracelsitæ. Vt enim similibus sæpe locus est & quidem ftequens: sic est frequentior longè per opposita etiámque contraria, curatio. Sed de his aliàs.

Πλὴν τὰ καταστῆσαι] Si modò exceperis menstrua detrahere, hoc est eam mulierum conditionem in qua oportebit menses ciere. Qui quum resistant multis iísque variis de causis, infinitis alioqui propè modis essent concitandi. Qui nõn est Hippocratis præsens scopus.

Οπόσῃσι γὰρ χωρεῖ, οὐδὲν δεῖ ταύτῃσιν καταστῆσαι] Nam quibus (ait) menstrua funduntur, quid opus est ea illis procurare & promouere? Quem quidem hunc locum negando legerunt quotquot nos præcesserunr hactenus interpretes. A quorũ tamen sententia lubẽtes decedimus, ad Hipp. scopum paulò magis attenti, ni nosmetipsi etiam nimiopere hinc aberramus. Conceptionis impedimenta delere nupet erat animus Hipp. Ad quod quum primùm se antea accinxit, primum quoq; in bene consultãdo caput illius fuit, cuiusmodi sententia 6. huius cõmentarij ab eo propositum est. Quum ex hypothesi nimirũ mulieres gaudeant viri cõsuetudine & quidẽ libidinosè (vt exposuimus) ac ingenti desiderio cõceptionis teneantur, & studeant pręgnantes reddi; consulebat tum (inquam) Medico Hipp. (πυνθάνεσθαι χρὴ, εἴ σφιν ἐπιγίνηται τὰ ἐπιμήνια ἢ οὔ) quærendum ab illis inprimis esse, vt animaduertant an sibi menstrua bene nec ne respõdeant. Refundi nunc ergo menstrua periodicè, hypothesis sit Hippocratea ad conceptionem. Vt huius nimirum oratio interpungatur ante dictionem οὐδὲν, quæ pertineat nempe hoc modo iungatúrque ad consequẽtia. Quibus nimirum menstrua funduntur, in his euocãdis Medicus non insistat; quin potiùs omne suum studium & operam hinc auocans aliò transferat; pernecessarium quidem videtur Hippocrati. Sed Medicus sedulò pro Hippocrateo iussu mulierem interrogarit volumus. Imò etiam certò ab ea ex hypothesi intellexerit menstrua profundi; satisne id inde fuerit ad concipiendi facultatem? Minimè verò. Quum enim hæc ipsa in nutritionem cedant seminis vtriúsque commixti conceptique, hoc sanè quidem cõputrescet, ni eadem ipsa integra fuerint & laudabilia, vt est ab eo nuper explicatum. Eámq; ob causam scopus hic alter superiori proximè modò connectitur ab Hippocrate. Nempe ἀλλ' ὅ τι κακὸν ἐν τοῖσιν ἐπιμηνίοισιν ἔνι, τοῦτο ἀφαιρέειν χρὴ, vitium quodcumque auferendum esse, si quod in menstruis inhærebit. Quòd si quonam nunc eo vitio in hypothesi, menstrua contaminata apparent, quætatur, adiungetur statim ad id postea ab Hippocrate responsio. Secus autem quàm in fragmento de virginalibus, se hîc res habet. Quum siquidem illic ex suppressione sanguis ad cor refluus diaphragmáque (per quod, hepar ei proximum, quia contiguum, intelligi tunc existimauimus) eas expleret partes, atque eo pacto rigorem vnà cum febre errante concitaret. Vnde tunc etiam vt ad acutam inflammationem, delirium; ad putredinem, vociferatio; & ad caliginem, metus; etiámque ad oppressionem strangulatio consequebatur: ita etiam tum (ὑπὸ τῆς κακίης τοῦ αἵματος ὀξύων τε ἀδημονέων ὁ θυμὸς κακὸν ἐφέλκεται) animus sanguinis errore inquinatus ita grauiter discruciabatur, vt malum inde contrahens, anxius totus corrueret, quasi deiectus de sua sede & porestate. Hîc autem sanguinem foras effundi cum Hippocrate antea posuimus. Quæ nunc ratio est, cur ipse sanguis vitij labísque suæ non facit hoc loco animum participem. Quandoquidem in hypothesi suum vaporem tetrum perniciémque sursum non remittat. Quæ menstrualis hîc autem sanguinis vitiosi indicia traduntur ab Hippocrate? De inquinamentis menstruorum Hippocrates suam sententiam confirmabit, in aliquot notas ea partitus. De pituitosis pelliculosísque & de nigricantibus, quæ tria sunt, ab eo antea abunde dictum fuit.

Ἰχωροειδέα καὶ] Serosa, tenuia, albáque, ad seri persimilem substantiam tenuissimámque putamus referri oportere; vt hisce tribus meritò semper tenuitas possit connotari: sicur & eorum crassitudinem designari certissimum est, si aut θρομβοειδέα καὶ &c. grumosa, aut quidem nigra, aut carbunculosa, quemadmodum ab Hippocrate ponuntur, comparebunt. Non quòd tamen is qui sangnis excluditur, grumos refetat aut carbunculos: sed quia potiùs est huiusmodi ἐνεργητικῶς scilicet, efficienter, tantisper dum præsertim effunditut. Accidisse enim multis plerumque ipsi obseruauimus inter medendum, si solummodo mẽstrua instent, necdum ipsa ferantur adhuc; corpora mulierum scatere tum iam quibusdam tuberculis, aut simile quid aliud aliàs in cute extima conspici & apparere; aut nigricantibus nonnũquam etiam maculis cuticulam fœdari & pollui. Quidni etiam caliginosi mẽses (ζοφοειδέα) appellentur, si, dum illi excludantur, tenebras aut caliginem oculis offundent mulierum? Nec nos præterit quòd ad gustum propriè δριμέα καὶ ἁλμυρὰ, acrimoniam & salsuginem interpretes naturæ retulerunt, quæ nos de sensu tactus qui in sinu pudoris suscitatur, hoc loco exponimus; sed semper interim quidem, dum menstrua excernuntur. Hæc enim mordent sæpe pudenda rodúntque, sicut plerisque in locis apud Hipp. lib. de muliebri nat. & lib. de nõ gerentibus vtero, notauimus; etiámq; hoc eodem libro, vt & alibi in historiis,

Θολερὸν, πνώδεα] Ad grauitatem odoris fœditatémque pertinent duo reliqua, præter aliorum interpretum opinionem. Vt idem sit θολερὸν, quod δυσῶδες, graueolens pro sententia quorumdam. Id enim aliàs notauimus in doctrina Galeni comm.ad sentent.4.& 60. comment.2.in lib.1. Hippocr.prorrhet. Quæ vniuersa quæ ferè tredecim esse modò dicebamus, tanquam προφάσεις, ὡς περὶ αἰτίας, eásque φανερὰς καὶ ἀληθεῖς, vt causas manifestas & veras nunc esse delendas imperat noster Hippocrates, quum totidem aut quidem plura conceptionis impedimenta esse ab ipso statuantur. Sed hæc exempli gratia, vt diximus, nunc recensuisse Hippocratem cogitamus, quum fortè eius incidisset sermo in ea impedimenta quæ pendent ab exuperantia humoris.

SENTENTIA NONA.

1	*Quibus igitur pituitosa menstrua sunt pelliculosáque, hæ & crassæ sunt & multæ carnis, iisdémque præhumidum os est, & saliuæ copia etiam glutinosæ.*	Ὁκόσαι μὲν οὖν φλεγματώδεα καὶ ὑμενώδεα τὰ ἐπιμήνια ἐστὶ, καὶ αὗται σαρκώδεές εἰσι, καὶ ταύτῃσιν τὸ στόμα ἔξυχον, καὶ πτύελον πουλὺ καὶ γλίσχρον.
2	*Quòd si quid vel acidū vel acre degustauerint, qua tū os saliua madebit, liqdior ea erit & fatua; tū etiā ad omne cibi & potionis genus fastidiū conseqtur, turbatioq;.*	Καὶ ἢν ὀξέος γεύηται ἢ δριμέος, τὸ πτύελον ἐν τῷ στόματι πλαδωδέστερόν τε ἔσται καὶ ἄναλον· καὶ πρὸς πᾶν ὅ τι ἂν φάγωσιν ἢ πίωσιν, ὄχλος.
3	*Iis quoq; vēter supprimitur, ac pinde attollitur, cū nausea & iactatione frequenti.*	Καὶ περιίσταται αὐτέοισιν καὶ ἀείρεται καὶ ἡ κοιλίη, καὶ ναυσίη, καὶ ἀλυσμὸς πολύς.
4	*Adde quòd è capite fluxio manat, quæ vniuersa obstruit, quæque magnam copiam inducit humoris; vnde partes quæ proximè oculis subiacent, liuescunt & turgescunt instar vesiculæ.*	Ἀπό τε κεφαλῆς ῥεῦμα καταρρεῖ, καὶ πάντ' ἐπιπλάσσεται, καὶ πολλὴν ὑγρασίην ἐπάγεται, καὶ τὰ ὑποφθάλμια πελιδνὰ καὶ πεφυσημένα.
5	*Has mulieres suffire totas necesse est, & crebrò vomere cùm sumpto cibo, tum non accepto: quinetiam mollire ventrem inferiorem, sed leuissimis medicamentis, quæ minimùm bilem euocent.*	Ταύτας χρὴ ὅλας πυριῆν, καὶ πυκνὰ ἐμέειν, καὶ ἀπὸ σιτίων, καὶ ἀπὸ νηστείης· μαλάσσειν δὲ τὴν κάτω κοιλίην, φαρμάκοισι δὲ πάμπαν κούφοισιν, ὁκόσα ἥκιστα χολὴν ἄγει.
6	*Profuerit quoque semel tantùm quotidie cibum capere, & multis se laboribus exercere, etiámque exiccante vti diæta, & potu parcissimo meraciore.*	Καὶ μονοσιτέειν, καὶ γυμνάζεσθαι συχνὰ, καὶ ὡς ξηροτάτῃ τροφῇ διαιτᾶσθαι, καὶ ποτῷ ἐλαχίστῳ ἀκρητεστέρῳ.
7	*Præstiterit etiam aluum facilè seruari.*	Κοιλίη δὲ εὔλυτος ἀμείνων διαφυλάσσεσθαι.
8	*Quòd si huic diætæ non paruerit vterus, pessariis oportebit eum expurgare non mordacibus.*	Τὰς δὲ ὑστέρας χρὴ, ἢν μὴ πρὸς ταύτην τὴν δίαιτην ἐπακούωσι, καθαίρειν φαρμάκοισιν ἀδήκτοισι προσθέτοισιν.

EXPLICATIO.

De signis quæ de dominatu pituitæ fidem facerent, suo loco antea actum est. Namque nonita pridem præter cætera, vnum atque alterum ponebatur ab humoribus impedimentum grauiditatis. Erat pituita nempe, itémque bilis. Quod vtrumque quum sit auferendum Hippocrate hîc consultore: occasione nunc etiam recèns oblata, occurrunt & alia quæ vnà cum prænotatis signis vel aliquantò ampliùs & certiùs pituitæ dominatum arguant. Præterquam quòd enim in hypothesi pelliculosa menstrua feruntur; ferè fit etiam vt αὗται σαρκώδεες mulieres sic affectæ sint obesiusculæ & crassiores. An ipse velit παχεῖς intelligi, videbit lector ex aph. 44. lib.2. An verò πολυσάρκους, non autem εὐσάρκους, vt aph.7.lib.4.& 21.lib.5. Videat quoque Galenum cap.5.lib.2.de temperamentis, quum siquidem vtrique sit hominum generi commune, ora nimirum humore copioso diffluere & ratione alioquin non ita dissimili. Sed ille erat modò (γλίσχρον) viscidus & glutinosus, quonam igitur (πλαδωδέστερόν τε ἔσται καὶ) modo sputum liquidius tunc putabitur ac etiam insulsum? Quia ex hypothesi (καὶ ἢν ὀξέος γεύηται ἢ δριμέος) crassum

crassum illud viscidum acido incidatur, & attenuetur rei acrioris gustu. Annon enim illius naturæ non dicam saporis pituita censetur? Sic maluimus assentiri Galeno quàm Eroriano interpreti. Galenus existimauit ἄνδηλον, τὸ χωρὶς ἡδέων καὶ οὐχ ἁλμυρὸν, quod est salis expers & sine salsugine. Ferè coniuncta hæc ambo reperias apud Hippocrarem 2. de morbis, ἀνήδυντα καὶ ἀκνίσωτα. De eduliis autem loquebatur ipse, quæ iubet vt nullo sint sapote aut nidore condira, quasi dicat, quæ nihil prorsus redoleant. Gustus duorum per se antea commouit in ore maiorem pryeli copiam mulieribus: nunc verò comesse aut bibisse simpliciter, nocet molestiámque adfert, si, vt est decens, nobis reddatur ὄχλος. Appetit multa stomachus frigidior, vt & imbecillis cibum ægrè conficit, etiam minùs fortem. Hæc verò sunt mulieribus communia cum viris. Ergo abhorrentibus sic ab esu eduliorum generis cuiusuis nauseantibúsque mulierculis, scilicet ad superiora affectante pituitæ tenuiori portione satis liberali & bile pauca commixta; aluus contrà consistet iustis de causis, quum ei sic calcar desit. Est enim bilis aluo quasi stimulus naturalis ad excretionem excrementorum. Quæ verò crassior portio moram trahit in intestinis, supra modũ distendit abdomen non aliter quàm pueris, maximè verò bibaculis, ob pituitæ nimirum copiam quæ in illis redundãs inest & copiosa & qua aluus tota natat. Tã multa (inquam) subest tum, vt ἀλυσμὸν sæpenumero anxietatem pariat angustiámq;. Ἀλυσμὸν autem euenire hoc loco copia grauante humoris pituitosi parebit omnino, si quę cõmentario ad sent. 16. lib. 1. progn. signantur causę, vbi de nudatione pedum Hippocr. est sermò, omnes perlustraueris. Videto quoque Galenum in lexico Hippocrateo, vt & comm. ad aphor. 57. lib. 7. itémque comm. 22. lib. 2. & comm. 47. lib. 4. de diæta acutorum, & longè pluribus aliis locis. At portio tenuior quæ ponebatur modò sursum ferri, eo ne consistet loco? Crassescet illa quidem mora diuturniore, vnde etiam in præcedentibus πλύξον γλίσχρον in os influebat, pituita viscida lentáque. Ἐγκέφαλος ἐστι μητρόπολις τῆς ψυχῆς καὶ κολλώδεος, est namque cerebrum velut arx aut ciuitas quędam è qua in alias partes tanquam domos aut colonias dimanet & influat quod est frigidum & glutinosum. Quod multò pluribus explicatum legimus lib. de glandulis apud Hippocratem. Glutinosum autem frigido coniunctum ἄνευ τοῦ λιπαροῦ οὐκ ἐθέλει ὀπτᾶσθαι, &c. vbi pinguedinis est expers, non patitur exuri sese: sed temporis incalescens diuturnitate concrescit densarúrque, vt scriptum est aliàs ab Hippocrate, si sumus satis memores, lib. περὶ ἀρχῶν.

Initio lib. περὶ ἀρχῶν.

At posteaquàm est pituita caput oppletum, quia ibi diutiùs (inquam) nequit manere sine acerbitate doloris Hipp. lib. de glandulis: palla repulsam nõ sine periculo repetit sedes infernas vel solo nutu suo. Eóque frequentiùs in gulam fertur, quippe quia careat operculo. Vnde (καὶ ταυτὶν) non solùm sæpe venter attollitur, vt modò dicebatur, sed & nausea, & vomitio, cæteráque symptomata exurgunt, quæ nunc & præcitato loco descripta sunt ab Hippocrate. Tantam verò humoris copiam adesse tum fluxio testatur, vt non rantummodo inferiores partes redundent humore, sed (καὶ πάντ᾽ ἐπιπλάσσεται) omnes in vniuersum. Inde adeò obseruauit Hippocrates noster (tanta tunc nimirum rheumatis vis est) vicinas sub oculis partes affici oppleríque, atq; sic eiusce humoris fieri participes; vt tandem & liuescere videantur & tumere ampullæ modo. Est hoc etiam sæpenumero apertum cuique. Neque hîc enim interpretationem eorum possumus probare, qui per τὰ ὑποφθάλμια πεφυσημένα, palpebras intelligi nunc opinati sunt, & fieri eas turgidulas: neque qui genas aut zygomata, partes oculis quanquam subiectas omnes, intellexerunt: quin potiùs maximè propinquas hîc existimamus significari, & supra zygoma vtrinque oculis proximè subiacentes. At omnia hæc nouisse, non est satis, nisi etiam detur vltra; quum ad diagnosin solùm illa pertineant. Summum iam igitur & admirabile licet Hippocratis in curãdi methodo iudicium animaduertere. Vix autem queant pituitosa per sinum pudoris excerni, quin crura ferè pariter condoleant, ac persimili excremento redundent, vsque subiectæ quæque partes & annexæ. Tibias tunc dicimus extremósque pedes similiter turgescere. Si supernæ partes etiámque mediæ sua sunt antea perpessæ repletionis eius cacochymæ symptomata intus forísque; quidni iure iisce omnibus ac singulis bene nunc cõsultum cupiat Hipp. ad totidem capita studiosè attentus & modos hos consequentes? Itaque Hippoc. hypocausto primùm fundit humores viscidos crassósque, eodémque modo eos attenuat accommodatissimè. His de causis sic mulieres affectas (ὅλας πυριῶν) voluit suffire totas. Ne verò calore diffusus humor noxam pareret molestiámque, ita crebras quoque deinceps non minùs artificiosè vomitiones ciet, vt ad excretionem mulieres sollicitet & vacuo stomacho & saturato. Nec minor interea infernis opera datur, nec venter inferior magis feriatur; quum nec durum relinqui ferat nec pigrum; sed leuioribus eum iubeat expurgari medicamentis, vel quæ minimum humoris educant & euocent biliosi; qui paucus nempe inest in hypothesi, quique sua præsentia potiùs prodesse quàm obesse queat. (Erunt verò illius spei & fructus quæ detergendi viribus pollent medicamenta.) Excrementitios frigidósque humores bilis calefacit, conficit, attenuat, dissipat & absumit. Omnia denique solet intus bilis exiccare potentissimè. Atque in hunc eundẽ scopum quæ sunt reliqua nunc curationis præcepta apud Hippocratem, spectãt. Eiusmodi sunt, semel quotidie capere cibum, quando superior præsertim illi mos fuerit, sæpiusculè conuiuari: crebrò exerceri, & siccissima diæta vti; hoc est exiccante cibo siccóque, & bibere parcè meraciúsque. Quæ quia sunt facilia & vtrisque hominibus communia, nunc missa faciamus volentes. Ista explicatur pluribus locis apud Galenum, potissimùm verò ab Hipp. libello de salubri dięta. Descriptis porrò artibus si nihil vterus ipse remittat nec morem gerat, hoc est si quibus exaruisse poterat vterus, ignaua visa fuerint inertiáque, vt inexhaustus hic supersit, quia non desinat excernere pituitosa; ei ipsi sua quoque erunt suo tempore & loco vsurpanda remedia. Fiet id pessis commodè subiectis; quíque in mulierum condantur naturalia, & qui agant sine morsu quidem. Nonne eiusmodi sunt qui exiccandi vterum vi polleant ipsumque exhauriant (quamuis ex accidenti) suo contemperato calore, non autem mordenti & acriore ipsum vellicando suscitent ad excretionem? De his autem postea. Cæterùm tanti momenti esse

Epist. 18. lib. 16. ad famil.

(κοιλίη δὲ εὔλυτος, nunc dixit Hippocrates, ἀμείνων διαφυλάσσεσθαι) nouerat in vniuersum M. Tullius facilem seruari aluum, ad sanitatem, (id quod & rei & dictionum affinitas in memoriam nobis reduxit) vt quum indulgendum esse valetudini seruiendúmque hortaretur ille suum Tironem, ita sit cum ipso loquutus: Ea quid postulet, non ignoras, πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τέρψιν, εὐλυσίαν κοιλίας: his verbis facilitatem alui commendans. Quo quidem loco vt eadem opera istud quoque perstringamus, nulli prorsus interpretum nobis visi sunt mentem Ciceronis consequuti, (& hoc quoque obiter eodem modo, quando etiam decet Medicum) dum διαφόρησιν alij quotquot omnes, interpretantur aliter. Porrò ea humorum dissipatio est dissolutióque, quam leuis & iucunda exercitatio in aëris libertate procurat. Vbi videlicet qui nuper ægrotabat, iam affecto aut etiam penè confecto morbo, sese ab opaco confert in apricum, valetudinis gratia confirmandæ. Dum liberiore puriotéque perfrui aëre Galli concupiscunt in eum finem, hac vtuntur formula loquendi, ire ad capiendum aërem. Imò (quod fauet nostræ sententiæ) sibi multò amabilius fore significabat M. Tullius eadem epistola, si, quum eius gratia commigrarit Tiro in Tusculanum, Tusculanum etiam ipsi profuisse intellexerit.

SENTENTIA DECIMA.

At suffire bonũ est semper ante menstruas *purgationes, priore quidem loco suffitu ex fœniculo; deinde ex aromatis.*	1	Προσπυριῆν δὲ περὶ τῶν καθαρσίων ἀεὶ, πρότερον μὲν τῇ πυρίῃ τῇ ἐκ τοῦ μαράθου, ἔπειτα τῇ ἐκ τῶν θυμιαμάτων.
Suffitiones autem suppositionésque oportet perfici ita consultò, vt rite & decẽter omnia administrentur quo tempore menstrua ferè *solent effundi.*	2	Τὰς δὲ πυρίας ποιέεσθαι καὶ τὰς προσθέσιας τεκμηρεόμενος ὅκως ἅπαντα πεποιήσεται, καὶ κατὰ τρόπον ἔσται ἐν ᾧ χρόνῳ τὰ ἐπιμήνια εἴη.
Ergo si pura sint & eiuscemodi esse appareant, & verè *sanguinea; tum accedat ad virum ineunte menstrua purgatione.*	3	Ἢν μὲν οὖν καθαρά τε καὶ ἀκραιφνέα, καὶ ἔναιμα γίνηται, οὕτως ἴτω παρὰ τὸν ἄνδρα ἐν ἀρχομένοισι τοῖσιν ἐπιμηνίοισιν.
Optimum tamen fuerit hac ipsa *desinente, & adhuc tamen profluente potiùs quàm penitus cessante.*	4	Ἄριστον δὲ ἐν ἀπολείπουσι, καὶ ἔτι ἰόντων μᾶλλον ἢ ἀφανέων.
Cùm autem cũ viro rem mulier habere volet, in suffitũ vsurpet aliqd ex adstringentibus quæ in eam rem solent adhiberi.	5	Ὅταν δὲ μέλλῃ ἰέναι παρὰ τὸν ἄνδρα, ὑποθυμιήσθω τι τῶν ὑποθυμιαμάτων τῶν στυπτικῶν.
Fumigetur inquam *per operculum velut ollæ & arundinem, pharmacum aspergendo cineri calenti.*	6	Θυμιήσθω δὲ διὰ τοῦ χανείου καὶ τοῦ καλάμου, ἐπὶ σποδιὴν θερμὴν ἐπιπάσσουσα τὸ φάρμακον.
Dum autem inspergit, circumponere etiam operculum & calamum, eámque suffici oportet *sedentem.*	7	Ὅταν δὲ ἐπιπάσσῃ, καὶ τὸ χανεῖον περιθεῖναι, καὶ τὸν κάλαμον, καθεζομένην πυριῆσθαι.
Atq; cùm ipsam fumigàri necesse erit, vtatur plumbo, vt ad nutum *patefacto* calami *osculo fumigari* faciliùs *queat.*	8	Ὁκόταν δὲ δέῃ αὐτὴν θυμιῆσθαι, τῷ μολυβδίῳ χρῆσθαι, ὡς ἀνεῳγμένῳ τῷ στόματι θυμιῆται.
Inde vbi surrexerit, in lectulo rursus plumbum indatur.	9	Εἶτα ὅταν ἀνίστηται, πάλιν ἐν τῇ κλίνῃ προσθέσθω τὸ μολύβδιον.
Quo postea etiam subtracto, cum viro concumbat.	10	Εἶτα ὑφελομένη τηνικαῦτα ξυνευναζέσθω τῷ ἀνδρί.
Quòd si quæ à viro immittuntur, mulieri non appareant; extentis cruribus & decussatim positis, ipsa quiescat.	11	Καὶ ἢν τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς μὴ δῆλά οἱ ᾖ, ἐκτείνασα τὰ σκέλεα καὶ ἐπαλλάξασα, ἠρεμείτω.

12 Νηστείη δὲ ὄφελος ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρῃ, πλὴν κυκεῶνα, ἢν ἐθέλῃ, ἄναλτον ἐφ' ὕδατι.

Perutile autem est eo ipso die à cibis abstinere, nisi capere cyceonem fatuum ex aqua velit.

13 Τοῦτο δὲ ποιέειν τότε, ὁκόταν μέλλῃ θυμιῆσθαι.

Quæ quidem obseruanda tunc sunt, cùm debet suffumigari.

14 Ην δὲ ξυγγενομένη τῷ ἀνδρὶ κατάσχῃ τῇ ὑστέρῃ τὴν γονὴν, καὶ μὴ ἐς τὴν ἑτέρην ἀπίοι ἡμέρην, σιτίων μὲν εἴργεσθαι καὶ λουτρῶν· πίνειν δὲ ἄλφιτον ἐν ὕδατι ἄναλτον καὶ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἡμέρης.

Sin autem post congressum quod est è viro semen mulier vtero continuerit, neque postridie ipsum effluat, arceri ipsam oportebit à cibo & balneo; satis autem fuerit polentam eo die bis etiámque ter ebibere, sed sine sale.

15 Αὕτη δὲ ἡ δίαιτα ἔστω ἡμέρας ἕξ· ἄμεινον δὲ ἑπτά.

Porrò sit hæc victus ratio sex dierum: profuerit quidem magis, si etiam septem.

16 Ην δὲ μὴ ἀπίῃ τὰ τοῦ ἀνδρὸς ὅταν ξυγγένηται, ἀλουτείτω πάντα τὸν χρόνον, καὶ ἀκινητίην ἐπιτηδευέτω.

Si inquam à congressu non effluat quod est è viro semen, illota maneat toto hoc tẽpore, & se quieti dedat studiosissimè.

17 Ην δὲ βούληται περιπατεῖν, περιπατείτω ἐν ὁμαλῷ χωρίῳ καὶ λείῳ, προσβάντες δὲ μηδαμῶς, μηδὲ κάταντες.

Quòd si deambulandi desiderio fortè tentetur, in plano & adæquato solo, nunquã in accliui aut decliui loco deambulet.

18 Καθέζεσθαι δὲ ἐπὶ μαλθακὰ, ἢν ξυλλάβῃ· τὴν δὲ ἄλλην δίαιταν τὴν αὐτὴν ποιέεσθαι μέχρις ἡμερέων τριήκοντα.

Præterea sedere eam molliter oportet, si conceperit: ac reliquam victus rationem eodem modo seruare per triginta dies.

19 Αλουτεέτω δὲ, ἢ καὶ ὅτε δέῃ λουθῆναι, ὀλίγῳ καὶ μὴ λίην θερμῷ· τὴν δὲ κεφαλὴν μὴ βρέχειν.

A balneo iterum inquam abstineat: aut si quando lotione opus esse videbitur, modica aqua lauetur, eáque non valde calente: caput verò ne irriget.

20 Σιτίοισι δὲ χρεέσθω καὶ ἄρτοισι καὶ μάζῃ, ἤν γε βούληται· κρεῶν δὲ φάσσῃ καὶ τοῖσι παραπλησίοισι· θαλασσίων δὲ ὁκόσα κοιλίην ἵστησιν.

Cibísque vtatur pane & maza, si ita velit: ex carnibus, palumbo, & alijs id genus: marinis autem quæ aluum sistant.

21 Εἴργεσθαι δὲ λαχάνων δριμέων.

Prohibeatur autem ab olerum vsu acriorum.

22 Οἴνῳ δὲ μέλανι χρεέσθω, κρέασι δὲ ὀπτοῖσι μᾶλλον ἢ ἑφθοῖσι, καὶ τῶν ἡμερέων καὶ τῶν θηρείων.

Vino autem vtatur nigro & carnibus assis potiùs quàm elixis, cùm cicuribus tum ferinis.

23 Καὶ ταῦτα μὲν, ἢν ξυλλάβῃ, οὕτως χρὴ ποιέειν.

Atque hæc quidem, si conceperit, sic peragenda erunt.

24 Ην δέ γε μὴ ξυλλάβῃ, ἀλλ' οἴχεται δευτεραῖα ἢ τριταῖα τὰ τοῦ ἀνδρὸς ῥεύματα παμπόλλῳ ὑγρασίῃ, δῆλον ὅτι ὑγρότεραί εἰσιν αἱ ὑστέραι.

Si autem non concipiat, sed secundo à concubitu aut tertio die quæ sunt à viro magna humoris copia diffluant; manifestum iam est quòd vterus nimio redundat humore.

25 Θεραπεύειν οὖν χρὴ κατὰ τὸν ὑφηγημένον τρόπον, μέχρις ἂν ξηραὶ γένωνται.

Instituenda ergo tum curatio erit ad eum quem diximus modum, donec ipse siccior euaserit.

EXPLICATIO.

VT muliebris partis concipere, qui huius loci est scopus, proprium est & peculiare; ita corporis totius esse, quod est conceptum, fouere & enutrire, nouerat Hipp. nisi fortè eueniat vt alimẽto idipsum quidem defraudet. Quæ causa sanè fuit cur iure quidem non illius solius partis, sed & totius valetudini incumbendum pariter Medico, haud ita pridẽ idem ipse summa industria præcipiebat. Hoc præstitit autem præscripta paulum antè ex arte purgatio. Nunc contrà vtriq; suffitus communiter prodest, vel hoc iudice etiam Hippocrate. Vide aph. 59. lib. 5. & illi consentaneum quendam locum lib. 2. de muliebribus. Itaq; hoc loco (προθυμιῆν δὲ πρὸ τῶν καθαρσίων αἰεὶ) suffire oportebit tùm semper ante menstruas purgationes. Quasi huiusmodi mens sit Hippocratis, vt quotiescunque Medicus attentè volet de menstruorum notis suum iudicium interponere, an ista nimirum desierint, vt antea fuit in hypothesi, pituita redundare; attendat ac studeat (inquam) ipse perspectis omnibus quæ pro iudicio Hipp. & imperio sunt antè descripta, periodicum cursum menstruorum fouendo semper anteuertere; hoc est, suos Medicus semper adhibeat fotus quando menstrualis instabit expurgatio. Hîc enim quod est dictum ab eo, πρὸ τῶν καθαρσίων αἰεὶ, vt suimetipsius est interpres animi, nobiscum proximè ita colloquetur; quò conuenienter omnia tum scilicet adhibeantur, ἐν ᾧ χρόνῳ τὰ ἐπιμήνια εἴη, quo ferè solent tempore menstrua profundi. Quodnam enim humana mens queat excogitare vnquam commodius, quàm quum opem natura ferat & menstruorum indicium edat, ostendat ac patefaciat notas eorum? Dicatus est autem ex fœniculis (πρότερον) prior suffitus aut fotus quidem vtero potissimùm; ac ferè gratia cõsequentis, qui mox instituetur ex τῶν θυμιαμάτων; quæ & aromata sunt Galeno in exegesi dictionum Hipp. quæque longè vehementiùs agunt quàm superiora. Non enim per ἐκ τῶν μαράθρων ferulaceas herbas & quæ vmbellam ferunt, pro aliorum sententia, hunc locum voluimus exponere. Huius essent ordinis vmbellæ fœniculi, dauci, anisi, anethi & consimilium; ex quibus comparari posset decoctum in rem præsentem. Quod non potest non esse quidem vtile, ideóque & hoc in loco verisimile. At hîc nostra sententia domesticum intellexit itemque syluestre fœniculum Hippocrates, quod præ magnitudine ἱππομάραθρον Græci dixerunt, cuius & radix & semen potentiùs agat longè quàm domestici. Horum vis autem quum sit imbecillior quàm reliquorum, viam priùs munire debent illa quidem, & iter parare posterioribus, quæ ex aromatis, interprete Galeno in exegesi sua, solent suscitari. Eadem quippe sunt θυμιάματα quæ ἀρώματα, vt suprà annotauimus ex eo. Porrò autem si horum vsu στόμαχος μήτρης ξυμμεμυκὼς ἀναχάσκῃ, conclusum aut conniuens vteri osculum dehiscit & hiatulum redditur, lib. de superfœtatione apud Hippocratem; quidni eadem ratione etiam omnino, quæ ad vterum vasa pertingunt, relaxata dilatabuntur? Legite (si molestum non erit) comm. Galeni ad aph. 28. & 59. lib. 5. Vbi hæc dictio θυμία, τῆς ὕλης ὁπόσα ἐπιτήδεια τῆς θυμιᾶσθαι πεφυκυίας, hoc est, quæ visa sunt aptissima ad fumigandum, satis apertè declarat. Thus (ait) myrrha & styrax, aliaque huius generis sunt, quum caloris vi & gratia valeant & suauitate odoris. Subiunxit etiámque eodem loco: Namque ab iisce solis qualitas in corpus vniuersum diffunditur. Vt quibus in mulieribus nequeat aromatum vis quoquouersum penetrare, durum iis putet esse corpus vteri densúmque; atque eam ob causam οὐκ ἐπιτήδειον εἰς τὰς συλλήψιας εἶναι, ineptum esse ad conceptionem, quemadmodum ipse pluribus exposuit eodem commentario. Cæterùm nos minùs præterit in lexico Galeni πυρίας (cum Cornelio Celso dicere possumus assas desudationes) significare τοὺς διαπύρους κόχλακας, ἢ θρύμματα διακαῆ ἀπὸ σκωρίας σιδήρου, quæ ex silicibus & marinis lapidibus igne candentibus suscitantur, aut ignitis recrementis ferri. Hæc enim aut similia quædam in vaporarium solebant deportari, vt quibusdam moris est adhuc, ad eliciendum sudores. Qui modus est alius desudationis quàm qui vulgò erat in balneis. Videndum tamen est quid, quótque modis in Hippocratea doctrina πυριῆν, fumigare, iuuet ad conceptionem. Quo namque tempore perficiendum id sit, ipsius eiusdem oratione satis iam omnibus reddetur manifestum. Istud ergo verbum quum ἀπὸ πυρὸς dictum putetur, igneam vim efferti aromatum, & penetrare in omne corpus, est nunc intelligendum. Cuius quodnam sit munus, repetendum, si placet, erit ex commentario Galeni ad aph. 28. lib. 5. Sed siue fotus ex decocto fœniculorum, siue siccior postea suffitus id præstet; is tum sanè modus omnino tenendus erit, quemadmodũ πρότερον. & ἔπειτα demonstrant, vt priori loco fotus adhibeatur; deinde vsurpetur suffitus, qui longè est eo quidem siccior. Sic est enim explicatum nuper: Duobus namque tot modis προπυριῆν fumigare consueuerunt veteres etiam nunc authore Hippocrate. Si summo attamen illud vtrumque artificio, non solùm inter se conferatur, sed ad vsum etiam trahatur; is tum (κατὰ τρόπον ἐσαι) seruetur ordo, vt vtrumque perpetuò fiat (ἐν ᾧ χρόνῳ τὰ ἐπιμήνια εἴη) tempore modò designato ab hoc authore. Quorsum verò hæc? Vt (ἴδῃ μὴν εὐχαθαρά τε καὶ ἀκραιφνέα) si sanguis menstruus hac arte purus & integer, hoc est emendatus superiori arte Hippocratea, tunc tibi apparebit; qui colore nimirum cruorem referat victimæ recens mactatæ, vt verè sit & videatur (hoc enim sonat dictio ἀκραιφνέα) omni carere vitio scilicet à pituitæ & bilis perfusione, maxima ex parte vindicatus; sic bene mulier affecta (inquam) ad virum accedat, quò faciliùs sic nimirum ex compressu grauida fiat. Ad hunc locum possunt referri quæ per galbanum ad os vteri appositum experimenta fiunt fœcunditatis lib. de superfœtatione, & quæ per allium & netopum, aliaq; id genus, lib. de muliebri natura. Alia quoq; aliis aliquãtò fortè verisimilior erit hæc de iis purgationibus interpretatio. Vt nimirum sicut antea proximè verbum καθαίρειν tributum pessariis fuit, quæ expurgandi vterum vi pollent: ita nunc quoque (καθαρσίων αἰεὶ) eiusmodi purgationes intelligantur, quæ ex accõmodata pessorũ appositione sequi cõsueuerũt. Ne quis id isthic scilicet opinetur præstari oportere per hystericas potiones, quæ suã omnẽ operã vtero dicãt duce Natura. Vulgò sic sanè vterus se habet vt

Dioscoride authore cap. 67. & 68. lib. 3.

sententia 9. huius cõm. 2

pulmo, quamuis ratione diuersa. Assolet hic nempe tãtummodo per ἀνακάθαρσιν exonerari, quemadmodum alter ille onus suum propulsat per ὑποκάθαρσιν longè breuiori via. Dutæ ceruicis is censeatur in hac explicatione secunda, qui viscidos & lentos humores, quo tum vterus omnis interior & eius cauum obducitur vt in hypothesi, post vniuersalem purgationem à Medico susceptam, æstimarit solùm educi posse epoto medicamento. Non hîc igitur quisquam καθαίρειν, vt nec ἀπὸ τῶν καθαρσίων putet scriptum verisimiliter de catharticis propinandis; etsi sanè (vti mox proponetur) antè tum & ex arte quidem præcedere debeat purgatio vniuersalis. Siue etenim alteruter suffitus quandoque fiat, siue hæc tempestiuè per pessum purgatio instituatur; quis non iudicet vtrumque per inferiora esse vsurpandum? Hoc pacto namque viribus integris ac sine illarum detrimento vllo, remedia prodesse possunt; & qui etiam introrsum obductus est humor vtero, vtrobique semper suffitu tenuatus, succisus, dilutúsque, poterit pesso ex arte instituto & indito elici, educíque, etiámque expurgari. Ergo per pessaria purgationes singulas nunc singuli suffitus præcedent. Est hoc enim quod hæc repetita toties apud authorem verba sonant, τὰς δὲ πυρίας ποιέεσθαι καὶ τὰς προσθέσιας, τεκμαιρόμενος ὅκως ἄπαντα πεποιήσεται. Sed quum καὶ κατὰ τρόπον ἔσαι dixit, quemnam modum voluit Hippocrates intelligi? Pro ratione quidem verterunt nonnulli: alij, vt conuenienter naturæ omnia adhibeantur, censuerunt. A quibus si dissideamus, id fit sanè dum auctoris mentem consectamur, Ad prænotatum namque ab hoc authore modum referri & hunc quidem oportere existimamus, quo complicatum linteum prætendi pudendis antea iussit muliebribus ad excipiendum menstrua profluentia; vt ex colore eorum dato & captato indicio, decerni tutò statuíque posset, de specie purgationis. Expugnandis enim morborum caussis, vt & impedimentis omnibus diripiendis, quidni remedia conuenienter adhibeantur? Sic verò vbi comparata cuique τέκμαρσις erit, summo tum demum cum iudicio & recto fiet medicina per purgationem. Non hîc enim, vt mẽstrua cieantur, suscipitur quidem curatio: sed vt quæ funduntur, emendari scitè queant arte Medica, hoc est Hippocratea. Quum siquidem quæ hoc capite traduntur ab auctore, referri ea quæque oporteat ad fœcunditatem, ac in mulieribus etiam tempestiuè menstrualibus vsurpari. An huic dissentanea sit sententia Hippocratis 36. lib. 5. & quæ sunt in commentario Galeni, videritis. Studium ergo & scopus authoris est, menstrua quæ vitio alienæ materiæ deprauata sunt, emendare; quippe cùm inepta superiùs posita sint ad conceptionem. Periculum verò sic igitur iterum fiat fœcunditatis, & modo antè præscripto ab Hippocrate. Vnde adiunxit Hippocrates, ἢν μὲν οὖν καθαρά τε καὶ ἀκραιφνέα, hoc est si vniuersa quæ Hippocrates præcepit, tu ipse obseruans diligenter fueris executus; erit explorandum etiam deinde sedulitate maiore perpendendúmque, scilicet quantopere profeceris vsu superiorum. Non hîc enim dissimiliter quàm suprà, ad iudiciũ oculos Medico nunc adhibendos consulit Hippocrates, quo discernat quantum sit consequutus expectatæ rei. Vt quum quæ alterius permixtione contaminata erant menstrua apparentet ex hypothesi superiore, nunc remediorum contrà ope, etiam suo fluxionis tempore καθαρά, pura integráque esse putentur; non id quidem adhuc satis esse queat ad conceptionem: sed ad certiorem pleniorémque fidem ἀκραιφνέα Hippocrates esse desideret, hoc est ἀκεραιοφανέα. Vt oporteat hæc non solùm esse eiusmodi; sed & apparere. Menstrua nimirum superiùs in hypothesi bile aut pituita redundabant. Ab iisce detersa nunc satis si videbuntur prædicto modo ab Hippocrate, (καὶ ἔναιμα γίνηται) vt etiam sanguinem referãt victimæ recèns mactatæ, quæ omnis & incorrupta & integra eligebatur; (sed de hac menstruorum conditione statutum priùs est ab Hippocrate) iam nunc sic affecta mulier audeat profiteri se non tantummodo ab excrementis mundam lautámque & elegantem esse, sed vt ad cõgressum, sic & ad excipiendum semen concipiendúmque paratissimam. Ideóque (ἴτω παρὰ τὸν ἄνδρα) nunc meritò iubet Hippocrates, vt ad complexum viri mulier accingat sese, & cum eo rem quidem habeat. Ex impedimentis enim quæ antè descripta sunt, præsidiis conuenientibus deletum id esse confidit quod erat nuper in hypothesi; eodémque hoc pacto solum id euasisse ferax atque fœcundum. His artibus si fons priore loco non exhauriatur, hoc est corpus vniuersum, adeò vt sinus muliebris & vterus, tanquam quidam riuulus exarescens de se nil remittat, & minùs (quod dicit ipse) morem gerat; pessariis quæ non mordeant, vtendum erit. Sed de his suprà, & in consequentibus amplissimè. Vtendum quoque erit & effumatione duplicis quidem naturæ, ac tum maximè, quando imperatum fuit ab Hippocrate. Quòd si fortè melioribus naturæ & artis rebus esse laudabilis conditionis menstrua comparebunt, vt pannos prætensos pudendis modo scilicet Hippocrateo, effluentia menstrua cruentent; iam, quæ quasi tristis antè terra fuit, nunc fœcunda fructuosáque mulier reputatur. Ideóque sic affecta ἴτω παρὰ τὸν ἄνδρα, adeat virum confidenter. Vsque verò adhuc manifestum quidem est, quo quidque ordine geri debeat in hypothesi; quid nimirum prius, quid item posterius vsurpandum sit inter periodos menstruas. Quo exacto ferè temporis interiecto spatio, vbi tandem ventum erit ad articulum, eámque metam, vt (ἐν ἀρχομένοισι) menstrua esse videantur in propinquo, & propemodum ferantur foras; an ipsis tum ineuntibus, quúmque primùm illa excludi cœperint, iure quæratur, sit ne tunc Veneri aliquis locus ad conceptionem: an verò dum ipsa iam impetu quodam feruntur; aut potiùs quum desierunt penitus. Tria hæc enim tempora lectori propiùs aduertenti ad verba Hippocratis & animaduertenti, in oratione notantur ab hoc eodem authore. Ex quibus iisce si quoddam hîc eligendum erit ad Venereos complexus gratia conceptionis, (præsens est hic enim scopus Hippocratis) quum fluxio menstruorum, quia & omnis quidem motio, tempore finiatur & distinguatur partium varietate temporis; quæstio existit (inquam) hoc loco, An (ἀρχομένοισι) sit eorum principio congrediendum. Nos planè enim dissentimus ab iis qui ἐν in μὴ particulam negantem commutant, quíque præcipiunt esse legendum μὴ ἀρχομένοισι, sic mulieribus congressum perperam denegantes inchoantibus menstruis. Nimirum ne quum primùm illa quidem excludi cœperint, quod est è viro semen nimia tum materiæ menstrualis copia extinguatur. Etenim idipsum

cap. 10. lib. de sectione vteri Gal.

est, quod illi, & iustè quidem, incusant ex præcitato commentario Galeni. Quòd si Veneris vsum concedant medio mẽstruorum cursu, boc est fortasse in eotum impetu; tunc etiam potiùs semen obrutum iri quàm aliàs, fit multo magis verisimile, eodem quoque commentario apud Galenum. Simpliciter hac

cap.11. lib.1. de histor. animal. de re interrogatos olim Aristoteles, per collectionem fatus ita quidem est : φύσει μὲν οὖν ἡ σύλληψις γίνεται μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν ταῖς γυναιξὶ, ratus conceptionem mulieribus euenire vulgo natura duce, postquam menstrua substiterunt. Vide Arist. ad finem cap.19. lib.1. de generat. anim. In quem locum hinc multa ipse ttanstulit, quemadmodum facilè poterit vnusquisque meritò suspicari. Post eum longè latiùs Galeni responsio diffunditur, quando loquutus is est in vniuersum. Suam vetò sentẽtiam hac potiori ratione inirio statim dicendi confirmauit eodem loco, quòd vasorum vteri quæ intra ipsum fetũtur, boc est per qnæ mulieribus menstrua expurgantur, oscula (bellè quidem, si addidisset *mediocriter*) patescunt, ὁπόταν ἡ γυνὴ συλλήψεσθαι μέλλῃ, quando conceptura est. Accidit hoc autem quando incipit, vt & quãdo desinit effusio mẽstruotum, & reliqua quæ eodem loco scripta sunt, eáque saltem verisimilia omnia. Quæ volentes quidem ptætermittimus, quando minùs ad rem pertinere nobis videantur. Est namque nunc alia mens & scopus Hippocratis. Atque an hic locus incautos deluserit lectotes nec ne, iis iudicatu non erit atduum, qui animũ ad Hippocrateæ orationis progtessum intendent. Quòd si nonnullis hinc suam

cap.10. hac de re sententiam hausisse aliàs Galenus libello de dissectione vteri videbitut: bene, an quidem secus; ipse lector viderit. Sed nostro quidem iudicio quod nunc est positum in quæstione, ex hypothesi scriptum quidem opinamnr, non autem simplicitet, nec in vniuersum. Siquidem quum statuisset Hippocrates non ita pridem, omne κακὸν quod inerat vitium in menstruis deleri omnino oportere, causásque perplures & quidem varias recensuisset, quæ κωλύουσι λαμβάνειν ἐν γαστρὶ, impedimento essent concipiendo semini; eas quoque eodem pacto radicitus esse euellendas præcepit. Quam orationem manifestè postea illustrauit, de pituitosis exemplo proposito. Quarum vt ptoximè antea meminetat, ita & earum affectiones plurimas enumerauit cum symptomatis, imò etiam remedia ac varias has curationis formas præscripsit, effumationem, vomitionem, alui facilitatem & leuem eius solutionem, tenuem diætam, exetcitationem, siccantiáque edulia, potionem patciorem & meraciorem. Denique quòd in hypothesi iis ora multo humore diffluerent & latgiore saliua glutinosáque, consetuãdam esse libertatem alui is quoque meritò iussit. Quibus remediis & artibus si morem non gerat nec cedat omne quod inest vitium in mẽstuis, conuertetur studium Medici oppottunè ad propriam pecnliaremq; muliebris partis cutationem. Hæc vetò perficietur, vt ampliùs expositum ptiùs fuit, ptosthetis quæ motsu cateant, & duplicis generis dicta fumigatione; iis etiam conditionibus & cautionibus adhibitis quæ sunt in otatione, ac præsertim instante menstuorum cutsu. Qno deinde tempore si ex propendentibus linteolis menstrua fortè comparebunt laudabilia colore, tutò vt tem habeat mulier sic affecta cum viro, ipse ptæcepit. His positis nónne iam omnibus esse perspectum potest, quòd non simpliciter, sed tantùm ex hypothesi hæc scripta nunc esse meritò dicuntut ab Hippocrate? At iam, si molestum non est, hypothesin præsentem aperiamus ex sententia authoris. Quum autem, vt in omni motione solent Naturales, in proposito curriculo principij & finis nunc ipse meminerit Hippocrates; curnam intetiectum eiusdem spatium, hîc (quærimus) ptætermisit? An quia οὐ δύναται μένειν ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ σπέρμα, ἐκκλυζόμενον τῷ πλήθει τοῦ ἐπιῤῥέοντος αἵματος, illabentis copiosi sanguinis affluxu coniectum semen eluitur, ideóque sedem firmam illud non habet in vtero nec moram vllam: cæteris contrà temporibus nec multus nec confertim sanguis illabi-

Gal. lib. de sectione vteri. tur? Quod etsi Galeno veritati consentite videatut in vniuetsum: ἄριστον δὲ ἐν ἀπολείπουσι, cum muliere tutiùs agetur nunc tamen Hippocrate authore ad cõceptionem, si congressus fiat desinẽtibus menstruis; quum siquidem par tum metus non sit ab impetu & opptessione sanguinis, vt aliàs, profluentis. Quod quidem ἀπολείπειν ita terminauit Hippoctates, vt (ἔτι ἰόντων μᾶλλον ἢ ἀφανέων) velit & exoptet tum adhuc potiùs aliquid menstuorum profundi, quàm ita disparnisse, vt desietint penitus. Etsi enim nonnullis

Arist. cap.2. lib.7. de histor. animal. κατ᾽ ὀλίγον, ταῖς δὲ ἀθρόα κάθαρσις γίνεται, paulatim menstrua purgatio fiat, aliis antem simul atque confertim: quum eodem authote eodem quoque loco (καὶ γινομένων ἔτι ἔνιαι συλλαμβάνουσιν, ὕστερον δ᾽ οὐ συλλαμβάνουσιν) quædam etiam dum menstua funduntur adhuc, concipiant, nec omnino postea possint, locum presentem de mulieribus pituitosis conscriptum ab Hippoctate, audebo equidem suspicari Aristotelem perlegisse & transtulisse, vt pleraque omnia pro more dissimulanter. Iustè hanc nobis suspicionẽ etiámque fidem augebunt ἔτι & συλλαμβάνουσι dictiones translatæ (inquam) ab boc loco, in quo de destruẽda sterilitate & asserenda è contrario fertilitate per conceptionem ex instituto dissetitut ab Hippocrate. Atque quum enuntiarit hunc locum Atistoteles, ab Hippocrate dissentiens, de omnibus in vniuersum; verè attamen subiunxit ipse, tanquam callidus imitator illius, ὅσαις εὐθὺς μετὰ τὴν κάθαρσιν αἱ ὑστέραι συμμύουσι, quibus nimitum vteri acetabula statim conniuent à purgatione menstruali. Eloqui verò ista tum debuerat (nostra quidem sententia) Aristoteles tantummodo de pituitosis, de quibus solis nunc ptimùm agit Hippocrates ex hypotbesi; quum siquidem his admodum facilè cotyledones pet aphor. 45. lib. 5. mucote oppleantur. Pet mucorem enim quidni cum Galeno lib.15. de vsu partium & cap.5. lib.6. de locis affect. pituitosum bumorem intelligamus, qui suo lentore vasotum obstruens ota, faciat & obstet, quò minùs coniecto in vterum semini mixtóque simul, vlla intetcedat communicatio ac societas cum spiritu & calore corporis torius; quibuscum fida esse debet consociatio & communitas quædam vitæ ad conceptionem? Id loquitur apbor.59. lib.5. In qno (πρεύεσθαι σοι δοκέῃ ἡ ὀδμὴ διὰ τοῦ στόματος, &c.) odor rransmittitur per transuersum cotpns in nares, vt indicium babilitatis ad conceptionem. Huius porrò vim causæ multi hactenus non agnouerunt interpretes. Quæ si argumenta satis esse non videbuotur ad euertendam illorum sententiam, vt addubitet nunc etiam aliquis, num nostra illa superior expositio Hippocrateæ menti consentiat; magnam hîc obseruet (rogamus) industriam Hippocratis, qua causam

euellere

euellere tentauit sterilitatis. Pituita verò fuit ex hypothesi superiore. Innctum est antedictis hac ratione quod sequitur apud Hippocratem continuatúmque, ὅταν δὲ μέλλῃ ἰέναι παρὰ τὸν ἄνδρα, ὑποθυμιήσθω τι τῶν, &c. quo moneraur iubet potiùs ipse, vt quoties mulier ad congressum se parat & est rem habitura cum viro, vt in hyporhesi, suffimentum aliquod ipsa tum excipiat ex adstringentibus. Quonam autem id modo? Nónne adstringentium vapor viam sibi ad penitiora præcludit, quibuscum non ita pridem societas pernecessaria ponebatur ad conceptionem? Verè quidem hæc modò Hippocrates. Sed quum suam omnem operam antea vt Medicus dedisser valetudini totius corporis, omne scilicet vitiũ quod in menstruo sanguine positum conceptionem præpediebat, excutiendo; nec præsidüs vllis attamen videretur restituta fœcunditas ex hypothesi, vt non sic quidem exhauriretur vterus, nec morem gereret siccanti antè diætæ, nec voto responderet: studium illud deinde suum totũ Hippocrates iusta de causa ad ipsius partis exiccationem conuertir collocauítque: quasi de potestate sua, viribus & temperie vterus decessisset. Hunc verò eundem tempestiuè etiam modò confirmat leuiori adstringentium vsu: hac arte fore ratus vt redderetur vterus habitior aptiórque ad conceptionem.

Θυμιήσθω δὲ διὰ τοῦ καπίου, *fumigetur autem per operculum*] Pendent quæ præcesserunt hactenus omnia ex officio & imperio Medicorum. Etiámque quis sit fumigandi modus, præscribitur nũc ab authore. Sed quæ esse debeant mulieris partes non concipientis & ministrarum, qualia etiam esse tum debeant exteriora, iam nunc audiendum est ab Hippocrate. Per mediũ ergo tanquam ollæ operculum aut tegumentum cõsimile aliquod circumpositum, & per appositum quoque calamum fiat suffitus. Inprimis ex hypothesi affinge, si voles, mortariolum aut quoduis esse aliud è genere vasorum quo cinis contineatur aut puluisculus alius concalescens aliquis. σποδιὴν θερμὴν attamen dixit significanter, ne carbo candens in hanc rem vsurparetur, qui caloris exuperantia læderet, quemadmodum aliàs ampliùs explicatum fuit ab eo. In istum cinerem vult (ὑποθυμίαμα) suffimentum aspergi, quod hoc loco pharmacum appellauit. Cineri operculum effictum arte (καπίον Græci nuncupabant) pertusum perforatúmque iussit (περιθεῖναι) aptatum circumponi, vt per superadditam ei arundinem efferri fumus queat in ostiolum vteri & altiùs aliquantò peruenire. Deinde & καθιζομένην πνεῖσθαι, sedẽtem suffiri, non solùm vt sic quiesceret, sed quò disiuncta illius à sese longiùs manerent crura in propositum scopum, vt est iudicatu facile. Æquè verò cuique perspicuum non est, cur tunc mulieri erit vtendum plumbo. Confractæ clauiculæ plumbum oportere superligari, quia est prægraue, scriptum reliquit Hippocrates libro de articulis. Glandem conformauit ipse etiam ex plumbo & indi voluit in vlceris labra fistulosi, ne coalescat, libello de fistulis. Nõ hîc omnia vsque adeò necessaria sunt, vt generis alterius & materiei organa confingi efformaríque in eundem scopum nequeant, sicut ex auro, argento, cornu, corio, & multiplici sindone aut linteolo: sed recta cum ratione effictum iri commodiora visum est è plumbo in modum fistulæ. Præterquam quòd namque id ductile est in omnem partem, in eo nil asperum inest, nihil inæquale; neque quod rodat, nec lædat alio pacto vllo. Cæterùm hîc non χρῆσθαι, sed χρήσθω legendum videri queat, quum ei dictio altera quæ statim sequitur, respondeat προσθέσθω, *admoneat*. Quanquam sic tamen possit retineri. *lib. de muliebri nat.*

Ὡς ἀνεῳγμένῳ τῷ στόματι, *vt patefacto oscillo*] Finis cuius gratia calamos effingi voluit Hippocrates, hîc apertè exponitur: sed cur potiùs illos è plumbo, nondum satis manifestum: vt nec cur, cùm mulier à suffitu surrexit & iam in lecto iacet, (ἐν τῇ κλίνῃ προσθέσθω τὸ μολύβδιον) ibi etiam rursus ei eandem fistulam voluit immitti in pudendum. Sed perspicuum id erit abunde omni homini, cui de adstrictionis euentu oris vteri per adstringẽtia suffimẽta, suspicio quædam in animo insidebit. Quemadmodum enim nuper mulieri cubitum ituræ ex re adstringente suffitus ciebatur ob dictam causam: ita iam decumbenti, fistulam eidem ad concubitum paratissimæ immittit aliquantisper, nempe vt ad excipiendum concubitus organum atque præsertim eius extremum, tandémque & concipiendum semen, aliquantulùm vterus ipse dehiscat. Hac ratione quidem statim adiunxit in oratione eodem loco, εἶτα ὑφελομένη πλησιαζέτω ξυγγινέσθω τῷ ἀνδρὶ, inhortans auferri fistulam oportere, vt rem haberet cum viro, gratia conceptionis. Hæc enim est quæ hoc quidem loco quæritur, & quæ hîc quærendo prædicta arte Hippocratis, eius summa & admirabili industria, quantumuis ipsa delitescat, possit in posterum tamen tutò inuestigari. Ex his verò quidque debet geri ex ordine, & summo cum iudicio & sedulitate quodque eorum vsurpari. Quæ priùs denegata fuit ergo omnis concipiendi potestas, sperabilis omnino & parabilis est, si cõceptionis impedimenta perspecta erunt ei nempe, qui & educatus fuerit in scriptis veterum, & excultus arte & edolatus lectione huius authoris. Quæ res hæc sacra (credite) & Hippocratea non lippis nec tonsoribus nota esse potest; nec sub rudiorem Chirurgorum sensum, nec in perpusillam pharmacopœorum mentem & captum cadere. Ex vtrisque illis attamen quidam temerarij nimiùm & audaces, sæpenumero veteratoriè nimis, quia impudentissimè, mulierculis iisque maximè credulis & constituto precio maiori pollicentur fertilitatem. Sed faciat eos vtinam vetustas prudentiores. Cæterùm perperam fortasse, quia secus quàm cæteri, (ἀνεῳγμένῳ τῷ στόματι) apertionem oris & amplitudinem ad calamum retulimus, non ad vterum; eò nempe adducti ratione Hippocratis, quæ vsum quidem spectauit & finem ipsum. Quid enim rei est, si quis excogitet & opinetur scilicet idcirco mulieri plumbea vtendum esse fistula, vt patefacto per eam vteri osculo anathymiasis ad fundum pertineat vteri cursu inoffenso? Possit vtique ex alterius generis materia in eundem scopum fistula concinnari. At certè in suffitum sciens voléńsque delegit Hippocrates plumbum è metallis, quòd ex eo calamus possit ea forma cõponi, vt inferiori eius extremo valde priùs dilatato excipiatur facilè fumus in propositum finem: superiori contrà constricto magis, quia intromittendum penitiùs erat in sinum pudoris & internum huius extremum, quod est oscillum vteri, ad fumigationem. Non enim vnius est hoc & eiusdem formæ in omnibus nec amplitudinis, nec latitudinis, aut laxitatis. Idéóque quia intromittendum aliquid erat, in eo conficiendo com-

ponendóque opus fuit ductili materia, quæ nimirum & facilè conſtringi & ad nutum quoque aliàs, ſi poſtulabit vſus, promptè poſſet dilatari. Quæ formationis tam præſens habilitas præſtantiáque in aliud non cadit metalli genus. Emendatus ergo vterus varia purgatione, aromatis confirmatus, etiamque adſtringentium ſuffitu ſtrictior effectus, quanquam moderatè; appoſito explicabili dicto etiam tubulo habiliſſimus ipſe reddetur ad cõcipiendum & accommodatiſſimus. Quum enim oſtium vteri adeóque ipſum vterum æqualiter participem ſui faciant adſtringentia ſuffimenta, ac huic præſertim, non oſcillo, vim adſtringentem impertiri operæ pretium foret & vtile; quæ vtrique tunc tamen parta eſt ex hypotheſi per ſuffitum, vult eam modò deſtrui aut minui ſaltem in oſtiolo vteri inducta, gratia huius, ſcilicet ex plumbo fiſtula. Siquidem adſtringendi vis quanquam iis vtriſque ſit vtilis, nihilominus tamen liberè ſemen ſemper intromittendum fuit, quia etiam ſemper excipiendum illud erat quod è viro proiicitur in fundum vteri, vt dictum iam eſt, ad conceptionem.

Καὶ ἢν τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, quòd ſi quæ vir eiaculatur & excludit] Ad virum mulier acceſſit & inſtructa quidem prorſus conſilio Hippocratis. Rem, ſi etiam voles ex hypotheſi, cùm eo lubens habuit. Semen excepit, nec dum illud ſibi effluxiſſe perſenſit. Namque *γυναῖκες λέγουσι πρὸς ἀλλήλας, ἐπὴν γυνὴ μέλλῃ λήψεσθαι ἐν γαστρὶ, οὐκ ἐξέρχεται ἡ γονὴ, ἀλλ' ἔνδον μένῃ*, monere ſe ſolẽt mulieres, non excidere vtero ſemen, quoties quædam conceptura eſt, ſed intus retentum manere, vt de eleganti illa fidicina conſtat eſſe ſcriptum ab Hippoctate initio ferè lib. de puelli natura. Ita ſit ſanè. Quò id ipſum firmiùs contineat concipiátque, quid facto ſit opus, ad verba authoris attẽdite. Tanti momenti inedia à cõcubitu Hippocrati viſa eſt ad conceptionem, vt ſi propiùs quis attenderit, videri queat ipſe opinatus fore mulieri percommodum, ſi in totum ipſa ſibi à cibis temperabit per diem cõcubitus; niſi fortè cyceonis fatui quiddam velit ex aqua, ne eius nimirum copia aut qualitate natiuus dimoueatur calor aut euocetur ad ventrem ex vtero: ac parcus ſufficiat is tamen cibus ad ſuſtentandas vires. Quod nos inprimis expoſuimus, quando aſſumendus is eſt authore Hippocrate ante concubitum, quia (*ὁκόταν μέλλῃ συμμιχθῆναι*) ante ſuffimentum poſtremum. Cyceone ergo mulier nunc recreata ſimularque ex compreſſu ſemen excepit è viro, ita ſe componat, vt cruribus demiſſis, decuſſatim attamen commiſſis, eodem loco ſe contineat, hoc eſt in cubili conquieſcat. Diſiuncta hæc enim à ſeſe, etiámque reflexa, quamuis modicè quidem, oſculum vteri dilatant, ipſúmque adeò vterum diſtrahunt. Hóc autem pugnat cum conceptione, in qua conſtringit vterus ſe, cogit & contrahit, vt ſemen coarctet in peranguſtum, quemadmodum pernecessarium quidem eſt ad conceptionem. Quæ pendent vniuerſa ex anatome. Expendat apud ſe quiſque quod volumus & intendimus, ac de eo, ſi erit gratum, iudicium ferat. Si enim crura diſtant, ac debeant diſtrahi diuellíque à ſe (*διΐσταται* dixit Hippocrates lib. de puelli natura) *ἐν τῇ ὠδῖνι*, hoc eſt parturiendo, quo tempore quod antè conceptum erat, exitum quærit: nónne æquum etiam nunc eſt, quò quod eodem coniectum eſt, conceptum in hypotheſi retineatur, vt commiſſa ſimúlque iuncta in eum quoque finem quaſi decuſſatim crura maneant? *Κυκεῶνος* autem nomen indicat apertè ſatis hîc nihil eſſe ſimplex, ſed aliquid cibi, nonnihil etiam aquæ commiſceri ad reficiendum vires. Quum enim moris eſſet veteribus in bona valetudine quæ in cyceone permiſcebantur, vino ſemper temperate, vti Gorræus Doctor ex ſententia eorũ annotauit perdoctè; conſuetudinem immutat eorum hoc loco Hippocrates, volẽs ſcilicet cibum temperari & aqua dilui; ne, vt dictum eſt, calor inſitus commoueatur, qui turbam faciat inter concipiendũ. Cyceonem ſic licet capere in vniuerſum, vt cibi & potionis hæc ſit mixtura particeps. Iiſdem verò de cauſis eadem omnino diæta vti mulierem iubet ad ſextum etiámque ad ſeptimum diem vſque. Tanta ſeptenarij vis eſt & manet in muneribus naturæ obeundis, quemadmodum demonſtrauimus aliàs ſatis abunde. Vis etiam eſt balneorum tanta ad excutiendum conceptum aut potiùs relaxandum, quod arctè contineri priùs creditum eſt; vt totum hoc interuallum iiſce interdici oportere cenſuerit Hippocrates. Tanta è diuerſo ad idem comprehendendum concipiendúmque quietis vis quoque eſt: vt tunc quieſcendum mulieri velit, & imperet quidem ſtudioſè. Non vſque adeò eſt tamen exercitatio mediocris aliena ab hoc incepto, modò hîc poſitæ leges religioſè ſeruentur; vt dehortetur penitus deambulationes. Sed quomodo incedendi & ſedendi perpetua eſt omnibus viciſſitudo: ſic etiam conſultò cenſuit recèns concipienti adhuc ſedendum eſſe & quidem molliter. Ne rerum duriorum nempe obiectu partes quibus inſidet ferè mulier, ex aduerſo longiùs diducantur. Hãc verò diætam mulier ſeruabit quæ vtero conceptum retineat, vt breuiſſimum ad diem trigeſimum. Quò interim nimirum ea obfirmentur omnia, quæ vſu rerum contrariarum deteriora fierent infirmioráque. Neque verò agreſtis adeò eſt & alienus à mundo & muliebri ornatu Hippocrates, quin (etſi quæ nuper conceperunt, iis balnea interdixerit) horum attamen non concedat vſum; modò id leuiter fiat & in aqua modica & tantùm egelida, quæ ſolùm tepeſcat & non admodum caleat. Atque hanc quoque cautionem adhiberi putat oportere inter lauandum (quia tum demum iſtud concedit, credimus, ad detergendum ſordes) vt caput non irrigetur; ita eſt omnium in omnibus obſeruator ſemper ſedulus. Siquidem ipſe veriſſimè nouerat cerebrum metropolin eſſe frigidi, adiicere etiam audemus & humidi. Verumenimuero mulier ſe exercuit & lauit, licet; imò priùs cyceonem duntaxat aſſumpſit in cibum eúmque inſulſum, atque ad trigeſimum diem vſque, vt in omnibus ſibi morem perpetuò geri cupit Hippocrates inter percurandum. At cyceon parem tantùm farinæ & alterius cibi portionem tum capiebat, itémque aquæ, cur non pleniorem deinceps cibum iuſta cum ratione exhiberi concedetur, præſertim autem exacto die trigeſimo? (Nam vſque adhuc nihil aut valde paucum abſumitur in eius incrementum quod conceptum eſt.) *σιτίοισι δὲ χρήσθω καὶ ἄρτοισι*, cibo vtatur & pane omnis generis, mazáque. Hæc verò polenta fuit ſiue pulticula quæ ex farina hordei torrefacta, nũc quidem recoctam dicimus, humido quodam ſubacta dilutáque veteribus concinnabatur. At aquam hîc tantùm affundi præcepit, ne quid, ſicut dicebamus nuper, commoueatur;

lib. περὶ ἀρχῶν

atque vt

atque vt quietiora maneant intus vniuersa. Imò verò ex hypothesi, in pleniorem rationem victus medelámque, vesci mulierem φάσση, palumbo, iure posse putat, in quo siccandi vis inest ingens, per sanguinem nimirum, ideóque & per carnes, felle diffuso. Καὶ τοῖσι παραπλησίοισι, ac eius generis auiculis, hoc est quæ siccare omnes corpus magis queant. Qui sanè hic locus superiori nostræ interpretationi de pituitosis mulieribus, fauet apertissimè & eam confirmat planè.

Θαλασσίων δὲ, ex piscibus] Ne quid etiam desit, deligit pisces eiusdem sortis in eundem scopum, qui videlicet sistant aluum. Eas interdicit contrà olerum vsu, quorum detergendi mordendíque & relaxandi quoque vis est manifesta multis, non omnibus. Ac hanc ob rem δριμέων acriorum addidit, gratia securitatis ad sanitatem. Persimile iudicium esto de delectu habendo vinorum. Etiámque simile de assatis potiùs quàm elixis carnibus, siue sint animantium cicurum, siue ferarum. Quæ vniuersa quidem perfici præscripto nunc ordine necesse est, si fortè contigerit, vt sibi videatur mulier quæ fuit antè pituitosa, concepisse. Ita enim iussit Hippocrates in oratione; tanta vis in diæta inest ad valetudinem.

Ἢν δὲ μὴ ξυλλάβῃ] Sin autem mulier non concipiat, & se non concepisse, ipsa defenderit asseueranter, quia quod è viro semen euanescens consueuerit elabi postero aut tertio à concubitu die, túmque difflués etiam multo humore ac velut aquoso; δῆλον ὅτι ὑγρότεραι, amplum est hoc ac locuples testimonium, quòd vterus nimio redundat humore, & quòd superfluit præter naturam. (Nunc repetenda quæ ab hoc eodem authore iam dicta sunt sententia 6. commentarij huius secundi, quæque nos ipsi commentati sumus eodem loco) Quibus his consentaneum & consequens esse credatur, vt eo ordine & pacto ac ea cautione (θεραπεύειν οὖν χρή) tum procuratio adhibeatur & remedia, quæ nos (ait) omnia præscripsimus & summa quidem cum ratione.

Μέχρις ἂν] Tantisper autem is curationis modus seruabitur, donec redundans absumetur humor & exhaurietur funditus, per aphor. 52. lib. 2. πάντα κατὰ λόγον ποιέοντι, inter medendum facienti omnia secũdum rationem, si non succedat pro ratione, transeundum ad aliud non est, stante eo quod visum est à principio.

SENTENTIA VNDECIMA.

1 Ὁκόταν δὲ δοκέωσι ξηραὶ εἶναι, ἰητρεύεσθαι οὕτως.

Iam verò quum siccus vterus esse videbitur, ei hac arte mederi oportebit.

2 Ἄριστον φάρμακον μαλθακτήριον μὲν κατόπιν τε καὶ ἐς τὸ ἔμπροσθεν, ἄχρις οὗ αὗται κατὰ φύσιν γένωνται.

Præstantißimum autem erit emolliens medicamentum parte postica vteri *vt & antica* apponere, *donec ad commoderationem natiuam redierit.*

3 Καὶ αὖθις ἴτω παρὰ τὸν ἄνδρα, ὅταν τὰ ἐπιμήνια μηκέτι πολλὰ, ἀλλ' ὀλίγα, καὶ εὔχροα, καὶ ὀργᾷ· καὶ ἐν τῇσιν ἄλλῃσιν ἡμέρῃσιν ἱμείρεσθαι χρὴ τοῦ ἀνδρὸς, ἢν ἄριστα ἔχωσιν αἱ ὑστέραι.

Deinde verò ipsa *rursus adeat virum, dum non multa ampliùs, sed pauca, attamen bene colorata, menstrua* feruntur, *& ardet complexu viri: nec non aliis diebus viri consuetudine oportet frui, siquidem bene sit vtero.*

4 Ὅταν δὲ ξυγγένηται ἐν τῇσι ἡμέρῃσι τῇσιν εἰρημένῃσιν, ἢν δὲ ἐπιτεθῶσιν αἱ ὑστέραι, ἢν κατάσχῃ τε τὴν γονὴν ἡμερέων δέκα, ἢ δυοκαίδεκα, μὴ ἰέναι ὡς τὸν ἄνδρα.

At posteaquam dictis hisce diebus rem cum viro habuerit, si sit vterus probè constitutus, ac decem dies aut etiam duodecim viri semen continuerit; cum eo deinceps ne congrediatur.

5 Ἢν δὲ μὴ ξυλλάβῃ, ὑγιέες δ' ἔωσιν αἱ μῆτραι (γίνεται γὰρ δὴ καὶ τοῦτο πολλῇσιν) ἐπὴν ἀκιδναὶ αἱ μῆτραι ἐοῦσαι ἄτροφοι ὑπὸ πάθεος γίνονται, ἢ ὑπὸ φαρμακείης τε καὶ πυρίης πολλῆς, οὐ δύνανται φέρειν τὴν γονὴν, πρὶν ἢ ἐθάδες γένωνται καὶ ἰσχύωσιν.

Quòd si tamen concipere nequeat, & sanus sit vterus, (id enim plerisque contingit). quando vterus factus imbecillis atrophia laborat, aut morbi alicuius iniuria, aut vi medicamenti, aut tædio frequentioris suffitus; non priùs potest viri semen ferre, nec continere, *quàm ad assuetũ sibi statũ redeat & obfirmetur in eo.*

6 Γνωστὸν δὲ τοῖσιδ' ἐστὶν ὧδε· ὁκόταν αὐτῇ οἱ (ἄπεισι δὲ δευτεραίη ἢ δὲ τε-

Notitia autem huius rei aperietur hac via: Quãdo mulieri *excidit* semen viri

(excidit autem id *postridie aut perendie, aut etiam serius) egrediuntur tum quidem crassa coactáque instar muci, nisi sit aliquid in vitio, hoc est propter alium vteri morbum semen excludatur.*

παίῃ, καὶ ἔτι ἀνωτέρω) ἀπέρχεται δὲ παχέα τε καὶ ξυνεστεῶτα οἷον βλένναι, ἢν μὴ κακόν τι ᾖ, καὶ διὰ νοῦσον ἑτέρην ὑστερέων ἡ γυνὴ ἀπαλλάσσηται.

7 *Hæc igitur quum apparuerint, curatio vteri tum satis esse non potest, sed & ad reliquum corpus conuertẽdum studium erit, quo nimirum huiusmodi habitus laudabilis comparetur, vt & solidum corpus reddatur & iustæ molis; balneo scilicet rariore, & exercitatione frequentiori.*

Ὅταν οὖν τοιαῦτα φανῇ, θεραπείης μὲν οὐκ ἀπόχρη ὑστερέων, τοῦ δὲ ἄλλου σώματος ἐπιμελείην ἔχειν, ὡς καὶ ἡ ἕξις τοιαύτη οἱ ᾖ, ὡς ξυνεσταλμένον τε ἅμα τὸ σῶμα εἶναι καὶ εὔογκον· λουτροῖσιν ὀλίγοισιν, πλείοσι δὲ πόνοις.

8 *Necnon ab acriorum & salsorum prohibeatur vsu, iísque diebus qui periodicum recursum præcedere solent, vomitione expurgetur; deinde fame quasi enecetur, & alia faciat* mulier *quæ antè explicata sunt.*

Δριμέων καὶ ἁλμυρῶν εἴργεσθαι, ἐμέτοισι χρῆσθαι πρὸ τῶν ἡμερέων ὧν μεμαθήκει τὰ ἐπιμήνια γίνεσθαι, καὶ αὖθις λιμοκτονέεσθαι, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτελέειν ὅσα εἴρηται.

9 *Atque hæc quidem curatio illorũ esto.*

Αὕτη μὲν θεραπείη ἀμφὶ τῶνδε.

EXPLICATIO.

OPINATI prima fronte nos quidem sumus, præscribi nunc ab Hippoctate quamnam medendi methodum siccioribus vteris adhiberi oporteat in vniuersum, non dissimiliter quàm antea humidioribus, hoc est pituitosis. Vt quemadmodum proptia quædam præsidia posita sunt nuper, quæ aduersus humorem frigidum exuperantem pugnent & ipsum exhauriant: hîc similiter describantur, quæ medendo huic siccæ parti, id est vtero, ipsum quoque mediocriter emolliant & humectent. Siquidem hæc (ἐπιτηδεύεσθαι οὕτως) habendam adhuc esse curam illius apertissimè indicent. Ne nimirum cõtratio siccitatis excessu læsus vterus arceatur à concipiendo, quin potiùs quantùm fieri quidem poterit artificiosè in mediocritate excessus omnis retineatur.

Λεῖον φάρμακον] Præstabit id autem emolliens medicamentum (siue sit cataplasma, siue linimenti quoduis genus) parte postica & antica, vbi iacet ipse vterus, quum à lateribus quæ longiùs quidem distant; & ab infernis, quòd metus est ne nimiopere relaxetur, prorsus appositum quidquam prodesse nequeat. Quod tantisper vtrinque admouebitur, dum (κατὰ φύσιν γένωνται) sibi restitutus ipse videbitur. Res enim ac studium omne Medicorum eò referendum est semper. Quòd si ad ingenium rediisse tandem hunc mulier iudicarit, (καὶ αὖθις) etiam sic licet iterum subire virum, eodémque modo periculum facere conceptionis, quæ hoc loco in scopum vsque adhuc Hippocrati proponitur. Virum (inquam) adeat oportet dum fluunt menses adhuc, attamen parca manu, vt quum ferè cessant. Ne scilicet oscula vasorum & in pituitosis quidem, vt est in hypothesi, nimis conniueant. Et quæ potior ratio est, eodem modo vterus qui in hypothesi siccus erat, humidior seipso tunc esse significatur. Nempe quia alioquin omninò ad concipiendum mulier aliàs multò ineptior esse comperietur.

Καὶ εὔχροα] Et colore bene affecti menses, vt antè dictum est, & ob causam explicatam à nobis cum Hippocrate. Sed cur (ὀργᾷ) erit tunc mulieri oppottuna libido ad conceptionem? Hîc in muliere orgasmum desiderat Hippocrates, vt indicium vteri naturaliter constituti, & iam conualescentis ex pituita. Aliàs enim (ἀποσβέννυται γὰρ αὐτῆς ὁ γόνος) iure quidem in illis semen extinguitur. Atque vt in hoc statu diutiùs mulier commoretur, scilicet ad concipiendi facilitatem maiorem; non solùm vti tunc mulier debet viri consuetudine, sed aliis quoque diebus, ἢν ἄριστα ἔχωσιν αἱ ὑστέραι, si bene vtero scilicet tantisper erit. Nunquam enim aliter ipse concipiat. Siquidem mulieres (ὁκόσαι τὰς μήτρας ἔχουσιν ξηρὰς μᾶλλον, οὐ κυΐσκουσι) vix sanè concipiant, maximè quæ sunt vtero sicciore, vt est in hypothesi. Rerum namque Venerearum vsu frequenri nõ solùm vterus humectatur & emollescit qui siccus est, sed sic recreatus factúsque vegetior, frequenter excitatut ad operam & opus suum quod est conceptio; nimirum quæ actio est ei propria & peculiaris, vt & ipse fœtus. Ergo ὅταν δὲ ξυγγένηται ἐν τῇσι ἡμέρῃσι τῇσιν, si pet hos omnes aliquot dies cum viro rem mulier pro consuetudine babuerit, ac interim vterus quoque affectus sit, vt fert natura: vt quæ non tantummodo commoderatum & tempetatum bene vterum requirat; sed etiam conformatum benéque constitutum, qui non vergat scilicet in hanc vel illam partem, sed rectà tubulo pudendo respondeat (hoc enim verbum sonat εὐτρεπισθῶσιν αἱ ὑστέραι) adeóque sic vt est decens, quando apparatus vterus erit, ac semen quod excepit, continuerit ipse tandem aliquando ad decimum diem aut duode-

aph. 62. lib. 5.

cimum.

cimum. Verendum rum quidem esset alioqui ne succussu mulier agitata semen exprimeret, quo sine nulla vnquam conceptio consequetur duce natura. Itaque mulieri Hippocrates non fore tunc ex vsu cum viro luctationem hîc meritò quidem cohortatur ita loquutus, μὴ ἰέναι ὡς τὸν ἄνδρα. Vt ad aliquot dies, donec nimirum typosis perfecta fuerit (fit hæc autem intra 40. diem vt longissimùm) gratia maioris securitatis non tantùm à viri complexu temperet sibi mulier interea, sed & omnino parcat & contineat, iubet dicta de causa. Non hîc igitur ampliùs de intemperie vteri sicca ab Hippocrate quæritur: nec similiter de vitio conformationis. Siquidem vterus suo sit loco restitutus ex hypothesi. Quæ vtraque hæc in vtero præstantia si efficit, vt è viro semen ipse contineat comprehendátque pro sua quidem virili; nónne pro sua quoque parte mulier à Venere etiam iure se continebit, quum sic sit iam voro potita? Vterum nempe Venus omnis ad excretionem mouet & irritat potentissimè. Tunc saltem valde tutum est ab ea omnino abstinere.

Ην δὲ μὴ ξυλλάβῃ, ὑγιέες δ' ἔωσιν αἱ μῆτραι] Et hîc supernæ partitionis alterum membrum explicatur. Nimirum ergo sic (si placet) cogitemus: Quòd vtero persanato non quidem vsquequaque conceptio consequitur. Ita verò persanatum dicimus, vt sublata intelligatur quæ sicca in eo inerat antè intemperies, atque reformatum quoque sit eius oscillum. Hæc enim duo superior ferebat hypothesis. At autem cur id nunc in multis ita contingit, vt (ἢ ἀδυνατῇ) nequeat vterus tunc coniectum semen diutiùs ferre nec continere ad conceptionem? Desinat (volumus) deformitas, & quæ nuper etiam incommoderatio ponebatur esse impedimento. Quia verò (ἀναυδαὶ) tum sæpenumero penuria nutrimenti vterus imbecillis est, cuius attamen robur analogum iustúmque iure requiritur ad conceptionem, vt ob hanc quidem causam semen è viro ipse satis diu conceptionis gratia nequeat continere; non solùm ob eam caussam oportet (πρὶν ἢ ἰθαλέες γίνωνται) vt ad se priùs pristinúmque statum ipse regrediatur, sed (καὶ ἰσχύωσι) omnino etiam necessarium est, vt is obfirmetur in eo. Ergo analogum robur vteri hîc, vt dictum est modò, ad conceptionem desideratur. Quæ verò inopem & imbecillum vterum faciunt (ἄτροφοι) per atrophiam? Pleniore iam tum quidem vterus alimento defraudatur, aut vitio cuiusdam causæ interioris & errore, aut Medicorum inscitia & ignoranti procuratione. Internas causas notauit his verbis Hippocrates ὑπὸ πάθεος, ita alicuiùs affectionis iniuriam scilicet incusans. Atque reuera vi hecticæ aut quartanæ etiam febris molestia, aut quidem marasini etiámque phthiseos angustia vterus ipse factus infirmior semen è viro coniectum non rapit, aut ipsum saltem non retinet, quantumuis ei sit idipsum familiare & quàm maximè amicum. Natiuis est igitur opus viribus vteri ad conceptionem. Verumtamen ignoratio Medicorum aut ignorantium potiùs impudentia, hac sequenti proditur & declaratur oratione Hippocratis.

Υπὸ φαρμακείης τε καὶ πυείης πολλῆς, *frequenti medicamento & longo suffitu*] Nónne etenim si quando mulier quædam studiosa propagationis & prolis, de sua (vt ferè fit vbique cum omnibus) conqueratur sterilitate, illico se aliquis fortasse obtrudet aut vltra manum Chirurgus, aut quispiam extra pilam pharmacopola, aut alius etiam aliquis impudens idiota, qui certiorem faciat fœcunditatem, ac pro certo sterilitatem expugnet? Quod vt hic omnis faciat, præscribet primùm, vt consueuit, multa cathartica: vterum deinde fouebit, aut hunc eundem nonnunquam alius etiam suffumigabit. Ignarus est autem eorum quisque quantas suffitus vires habeat nimis frequens; quídque etiam possit nimis vehemens pharmacia. Nunc porrò iisce præsidiis aut potiùs fallaciis præcipitatur vterus in atrophiam, & (ἢ ἀδυνατῇ) impotens redditur & ineptus ad retinendum semen; ac tum maximè quum non fuerit ipse sibi restitutus planéque confirmatus, vt dictum est ab Hippocrate. Quod plerique nesciunt omnes.

Γνωσῃ δὲ τοισιδε] Atenim huiusce rei cógnitio comparabitur facilè hoc modo. Si nempe ex superiori præscripto Hippocratis rem cum viro mulier habuerit, seménque sciens exceperit; ac effluxerit id tandem tamen postridie aut perendie, aut quidem tardiùs aliquantò. Nunc autem contraria ratione omnino quàm sexta sententia commentarij huius, in qua exuperans notabatur humor: hîc contrà defectus inopiáque apertè modò cernitur. Atque ob eam causam quum illapsum semen viri, statuatur animatum pro suo quidem modulo, in solo natiuo moram trahit, quemadmodum per spatium diei vnius atque duorum quidem, aut aliquantò diuturniorem, quam iisce verbis notauit ἔτι ἀναπηρῶ Hippocr. vt tardiùs sic rem perfici, non autem citiùs (vt illi opinantur) significetur. Vide senten. 6. commentarij huius secundi. Quum autem antea tantisper semen remansisset, eluebatur omnino, vt dictum est sexta sententia. Nunc verò, vt est aliàs loquutus ipse, ἐνδείῃ τῆς τροφῆς φθείρεται τὸ σπέρμα, semen alimenti paupertate marcescens inopiáque, concrescit aliquantò magis, (siquidem ipsum interea perfruatur portione sui præhumidiore) ideóque ἀπέρχεται παχέα καὶ ξυνεστῶτα, quæ tandem excluduntur crassatum coactáque muci instar effluunt, quum non vsque adeò fortasse consistens semen antea fuisset.

Ην μὴ κακόν τι ᾖ, *nisi fortè sit in vitio aliquid*] Correctionem igitur interiicit Hippocrates, nisi vitium aliquod vteri subesse putetur, cuius occasione nimirum viri semen effluat ex vtero. Sed hanc partem partitionis modò intermittit Hippocrates, de ea acturus amplissimè postea, quo loco quæ propria sunt vtero, sigillatim exponentur. In hac autem hypothesi vitio communi cum toto corpore vterus laborat. Vnde subiecit in oratione, ὅταν οὖν ταῦτα φανῇ. Hæc igitur quum apparuerint, solius vteri curatio tum satis esse non potest ad conceptionis opportunitatem, (eth, vt fert Basiliense exemplar, lectio sine negandi particula possit retineri) sed incumbendum quoque monuit Hippocrates in curam reliquarum partium, adeóque corporis vniuersi. Namque frustra partis vllius speratur maius natiuum fore robur, eíque falsò fides adhibetur, nisi validum priùs solidúmque totum corpus fuerit & succi æqualiter plenum. Hac ratione meritò nunc quoque Hippocrates cohortatur, superioribus positis

& apparentibus (τῆ δὲ ἀρξῆς σώματος ἐπιμελείην ἔχειν) studium Medici conuertendum esse ad mutationem habitus & valetudinis melioris. Qui quia comparatur ille aliquot modis qui sunt mulieribus & viris communes, non sine magno artificio statim addidit Hippocrates, vitandum tunc esse balneorum vsum frequentem, qui solitus erat alioqui in deliciis haberi; ne sic scilicet vteri vires labascant: Exercitatione contrà frequentiori reparandum robur totius corporis confirmandúmque. Namque quid & quantum ad vires sustentandas exercitatio mediocris queat, is sanè penitiùs nouit, qui sedulò attendit ad optimum (sub finem sect. 4. lib. Epidem.) studium sanitatis. Est hoc enim cum viris commune mulieribus, vt & quod statim apud Hippocratem consequitur. Ab acrioribus nimirum salsisque non solùm quòd minùs alant & nimis attenuent, abstinendum esse: sed & quia generationi dicatas partes commoueant, eásque irritent ad excretionem. Quæ aduersa res est omnino comprehensioni seminis & retentioni illius. E contrario ἐμέτοισι χρῆσθαι, cacochymiam vomitione purgandam tunc esse, cuius fortè ad vterum appulsu conceptio præpediri possit. Imò verò sic exinaniuntur quæ sunt supernæ partes, ideóque aptiora fiunt ad attrahendum vniuersa comprehendendúmque. Verumenimuero cur hæc administrentur potiùs περὶ τῶν ἡμερέων ὧν κιμαθήκῃ τὰ ἐπιμήνια γίνεσθαι, periodico menstruorum appetente cursu, quàm aliàs? An quia tum adminiculantem, vt sæpiùs antè dictum fuit, naturam Medicus nanciscitur? Insurgit tunc namque natura, atque ad id quod semel cœpit, per se commouetur & (οὐκ ἐκ διανοίης) sponte sua. Nec etenim solùm quæ lingua edit, sed & (καὶ ὅσα δεῖ τοιαῦτα ἀπαίδευτος ἡ φύσις ἐοῦσα, καὶ οὐ μαθοῦσα τὰ δέοντα ποιέει) reliqua quæque expers doctrinæ natura etiámque nullo præeunte magistro, pernecessaria anquirit & parat sibi; hoc est impositas sibi leges, quibus ab initio sui adstricta fuit, non perrumpit: sed attamen quasi (μεμαθήκει) facere sic ipsa didicerit & consueuerit; easdem semper motiones non impedita quidem retinet ac coacta perpetuò sequitur, etiamque exequitur sine inconstantia & ordinis mutabilitate.

sect. 5. lib. 6. Epid. & libello de alimento.

Καὶ αὖθις λιμοκτονέεσθαι, etiámque mulieri inedia imperetur] Non ita pridem ratus est Hippocrates tempus magis opportunum fore ad conceptionem, quo periodicè desinunt menses. Nimirum quòd venæ (quemadmodum postea exponetur) vteri propriæ sanguine menstruo tunc spoliatæ, non solùm potentiùs eliciunt genituram, sed (addimus etiam) longè tunc strictiùs eam circumplectuntur; ad quod ferè consueuit conceptio sequi: quum aliàs eo oppletæ non ita auidè appetant nec trahant, nec attractum tam arctè contineant. Nunc verò adhibere famem oportere cur ipse consuluit? An quòd alioquin auocetur & aliò distrahatur natiuus calor, cuius amplificatio requiritur ad conceptionem? An potiùs quia, vt expositum suprà fuit, hac via ad mediocritatem redigantur per inediam quotquot satiatæ sunt vteri & corporis totius venæ, quibus vtrisque tamen concipiendi vim antea tribuimus authore Hippocrate? Imò verò sic exinaniuntur ideóque aptiora quæque redduntur vasa ad trahendum comprehendendúmque. Et quod est maius aliquantò cap. 10. comment. huius 2. ieiunium commendabat die & postridie concubitus ad robur retentricis facultatis Hippocrates. Perpendendum autem sedulò, an αὖθις *deinde* exponatur, an verò *iterum*; vt ad atrophiam superiorem quàm habitus laudabilis deleuit, referendum putetur. At de cæteris superiùs satis abunde.

SENTENTIA DVODECIMA.

Cæterùm quibus à concubitu protinus semen viri effluit, orificium vteri causa huius manifesta est.	1	Ὅσῃσι δὲ, ὅταν ξυγγένωνται, αὐτίκα διαῤῥέει τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ταύτῃσι δὲ στόμα τῶν ὑστερέων πρόφασις.
His *verò curatio instituetur hac arte & industria.*	2	Θεραπεύειν δὲ δεῖ οὕτως.
Siquidem valde ipsum conniuerit, fistulis aperiendum erit tædaceis plumbeísque.	3	Ἢν μὲν σφόδρα μεμυκὸς ᾖ, ἀναστομῶσαι τοῖσι δᾳδίοισι καὶ τοῖσι μολιβδίοισι.
Suffire ergo oportebit suffitu emolliente, scilicet ex fœniculo.	4	Πυριῆν δὲ μαλθακῇ πυρίῃ, τῇ ἐκ τοῦ μαράθρου.
Pessariis quoque expurgare quæ vterum attenuent & restituant in directum.	5	Καὶ καθαίρειν προσθέτοισιν, οἷα λεπτύνει τὰς ὑστέρας, καὶ ἐς ἰθὺ καθίστησι.
Attamen post purgationes atque suffitus, iis quoque oportet vterum *perfundere, quæ causam cuique apertam oppugnent.*	6	Μετὰ δὲ τὰς καθάρσιάς τε καὶ πυρίας κλύζειν τοῖσδε ἅσσα ἐναντία τῇ προφάσει.

EXPLI-

EXPLICATIO.

Capite sexto commentarij huius secundi conceptionis impedimentum esse vitium quoddam conformationis in orificio vteri ponebatur ex hypothesi. Ad isthanc disputationem intermissam regressio nunc sequitur. Præsertim autem quum propositum illud quidem fuerit, attameo nondum ab eo explicatum quo modo quáque arte deleri idem ipsum possit. Dicamus igitur, quòd si respooderit mulier (volebat eoim Hippocrates nunc ipsam interrogari) è viro semen illapsum excerni simulatque cum eo rem habuit, ipsi procul dubio in causa esse potest orificium vteri (τὸ σόμα οὐκ ὀρθόν ἐστι τῆς μήτρης) quod non est rectum, vti hoc decet esse naturaliter. Attamen id vsquequaque verum nón est nec perpetuum. Quæ sanè Hippocrati nunc ratiò fuit, cur quum oris vteri conniuentia eidem impedimento conceptioni sit sæpenumero, de ea quoque, etsi obiter, hoc loco dicendum existimarit. An verò conniuentiæ causa sit fluxio quæ fit in omoem oris illius partem æqualiter, vnde crassescens intumescat, lector videat, & apud se diu cogitet & recogitet, necesse omnino videtur. Ad huius demonstrationem in primis reuocetur in memoriam vtile erit, quòd quoties in Venere vir suum munus obiit, nec tamen quicquam conceptum manet; accidit necessariò id, aut quia intromissum semen ibi tantummodo retinetur aliquantisper, ídque duobus explicatis modis: aut quia quod est à viro immissum non excipitur nec intromittitur, sed simulatque à Venere cessatum est, ipsum eiicitur etiam è vestigio, è limine potiùs effluit. Duplices causas impedimenti prioris, vt dictum est, notauit priùs & eas abunde explicuit Hippocrates. Nunc verò quare semen coniectum tam repentè excidit, aduertite & expendite. Esse enim causa huius perspecta cuique debet & omnibus aperta quàm maximè. Quæ tamen quia nisi manu prudenti discerni potest nec iudicari, pluribus de causa eius agendum non fuit. Sed ad euersionem impedimenti illius eiusdem se statim & rectè & iure accinxit Hippocrates. Quid verò (ἢν μὴ σφόδρα μεμυκὸς ᾖ) si valde oscillum vteri conniueat, plus prosit quàm viæ parta libertas & eius amplificatio? Procuranda hæc igitur quamptimum erit quibuscunque fieri poterit modis ad institutam conceptionem. Cæterùm quid συμμύειν *conniuere* sit apud Hippocratem, quantúmque ἀπὸ τοῦ ἀποπιέζειν, à *comprimendo*, distinguatur illius significatio, manifestum fiet si cum aphot. 48. lib. 5. ὁκόσῃσι παρὰ φύσιν παχεῖαι, conferetur interpretatio aphorismorum 52. itémque 54. eiusdem libri. Ad quos eò diligentiùs attendendum opinamur, quò in illis reddendis interpretes nonnulli verecundiùs lapsi sunt. Ex eorum perspicientia quid sit oris conniuentia vteri, satis intelliget lector. Quódque in grauidis os conniuet, & quòd conniuet quoque in vacuis quibusdam (quanquam dissimiliter) intelliget quoque ex commentariis ad eos aphorismos, Galeni. Siquidem conniuentiæ (ait) discrepantiam in illis patefaciat durities. Quàm etiam strictè os vteri nòn solùm conniueat, sed claudatur in grauida, Galenus explicuit tum ex sua, tum ex Herophili sententia, tertio de natural. facultatibus. Σφόδρα *valde* addidit. Quum siquidem vt virgunculis, sic & quibusdam mulieribus os vteri mioùs patet, sed parum conniuet etiam naturaliter: quemadmodum viris quibusdam est peracutum extremum penicilli, quod oscillo vteri analogum est duce natura. Conniuet minimùm (inquam) nonnullis, sed quod non sit impedimento tamen excipiendo semini gratia conceptionis, vt in hypothesi.

Ἀναστομῶσαι τοῖσι δᾳδίοισι, oportet aperire tædaceis fistulis] Ad dilatationem oris vteri tædaceos tubulos vsurpauit, aut quia hystericam vim tæda sortita est: aut quia in vsum propositum accommodatè canales efformati possunt ex ea, edolando scilicet aut quidem aliter. Nempe pro requisita tubulorum crassitudine, hoc est pro hysterici oris paruitate aut eiusdem amplitudine. Sed ad effingendum huiusmodi tubos facili admodum oegotio aptari plumbum potest, quemadmodum de illius natura superiùs satis à nobis explicatum est. Ideóque meritò adiectum ab eo nunc fuit καὶ τοῖσι μολυβδίοισι.

Πυριῆν δὲ μαλθακῇ] Suffite deinde oportet molli suffitu ex fœniculo. Alij sequuotur aliquot modi dilatationis in vtero. Aut enim per suffitum dilatatur vteri orificium, aut per pessarium, aut collutiones, nimirum per metranchytam. Atque hæc singula quoque suo loco & tempore adhibenda sunt. Fœniculi verò semen (credimus) intellexit ad suffitum, aut eius radicem vsurpari voluit ad fouendum. Verumtamen quum variæ sint pessariorum compositiones & vires, scopo non fore satis visum est authori, nisi quod fœniculi vsus emollierit, pessarium expurgabit & quidem attenuando: (durities enim ex crassitudine in hypothesi) sed is quoque hinc fructus percipietur, quòd pessàrium tandem restituet vteri orificium & suo loco continebit; vt ab hoc eodem didicimus quodam loco in lib. de muliebri natura. His artibus quum patulum fuerit latúmque illius ostiolum, eodem vitij recidat etiam hoc facilè, nisi quod conniuentiæ causam fouet, quæ antecedens vulgò dicta est, per metranchytam suo loco tergeatur. Vt autem suffiendi expurgandíque variæ sunt formæ, & in eam rem materia multiplex: sic oon colluimus vterum semper per metranchytam eodem modo & remedio. Ideóque etiam Hippocrates in vniuersum ita fatus est, dignitati Medicorum confisus, qui ad hoc negorij non temere aggredientur. Sint tamen eodem ipso authore ἐναντία τῇ προφάσει, ipsi causæ aduersa quæque & contraria, omnino necesse est. Ac cuicunque causa hæc erit aperta, aduersorum copiam remediorum non erit arduum inuenire, nec ista suo loco vsurpare. Quæ quàm verè modò dicantur, viderint etiam Paracelsitæ. De variis autem collutionis, pessariorum catharticorum & suffituum generibus longè hîc agetur in sequentibus amplissimè.

6. sent. comment. secundi.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

1 *Præterea quibus osculum vteri à recto deflexit, & ad coxam prolapsum est (accidunt enim & huiusmodi quædam quæ semen aditu ad vterum prohibeant) quando, inquam, tale quidpiam euenit, suaueolentium rerum suffitu opus est.*

Ὁκόσῃσι δὲ τὸ στόμα ἀπεστραμμένον ἐστὶ, καὶ προσπεπτωκὸς πρὸς τὸ ἰσχίον (γίνεται γὰρ καὶ τοιαῦτα διακωλύοντα τὴν ὑστέρην τὴν γονὴν προσδέχεσθαι) ὅταν οὖν τι τοιοῦτον ξυμβῇ, πυριῆν χρὴ τοῖσι εὐώδεσι πυρίῃσι.

2 *Verùm post suffitum id iam abstrahente digito auellere oportebit à coxa.*

Μετὰ δὲ τὴν πυρίην παραστασαμένην τῷ δακτύλῳ ἀποσπᾷν ἐκ τοῦ ἰσχίου.

3 *Vnde quum abscesserit, tædaceis fistulis atque,* si videbitur, *plumbeis dirigere oportebit, sicuti est antè præscriptum.*

Ὅταν δὲ ἀποστήσῃ, ἐξορθοῦν τοῖσι δᾳδίοισι καὶ τοῖσι μολιβδίοισι κατὰ τὸν ἔμπροσθεν λόγον.

4 *Vbi autem in rectum ipse restitutus fuerit &* satis *apertus*, tum *emollientibus pessariis expurgandus erit, itémque cætera præstare* vtile *quæ antè commemorata sunt.*

Ὅταν δὲ ἐξορθωθῶσί τε καὶ ἀνεστομωμέναι γένωνται, προσθέτοισι μαλακοῖσι καθαίρειν, καὶ τἄλλα ποιέειν κατὰ τὸν ὑφηγημένον λόγον.

5 *Quòd si vterus plus æquo patet, is indiget purgatione: ac post purgationes decens erit iniectiones & suffimenta ex aromatis adhibere.*

Ὅταν ἀνεστομωμέναι μᾶλλον τοῦ δέοντος αἱ ὑστέραι ἔωσι, καθαρσίος δέονται· μετὰ δὲ καθάρσιας, κλυσμῶν ἀξιοῦν καὶ θυμιαμάτων.

6 *Sin autem propiùs accesserit, vomitio illi ex vsu fuerit, & graueolens suffitus, donec suo loco restituatur: vti etiam diæta salutare est antè præscripta.*

Ἢν δὲ ἐγγύτεραι ἔωσι τοῦ δέοντος, ἐμέτου δέονται αἱ ὑστέραι, καὶ πυριῆς δυσώδεος, μέχρις ὅτου ἐς χώρην ἔλθωσι· τῇ διαίτῃ δὲ τῇ ὑφηγημένῃ χρῆσθαι.

EXPLICATIO.

ARGVMENTI continuatio est de conceptionis futuræ impedimentis: non quòd sterilis sit mulier sic præpedita, sed quia tunc non gerit vtero, quæ potest alioqui esse fœcunda. Ad explicationem huius loci legito lector, quæ scripta historia est ad finem extremum sect. 4. lib. 2. Epid. apud Hippocratem de Stymargi filia Idumæa. Pendet hoc quoque à vitio conformationis impedimentum, atque in osculo vtrobique. Etsi egressus lochiorum spectetur Epid. 2. hîc autem seminis è viro ad vterum aditus. Nam quum, quemadmodum à nobis sæpius antè dictum fuit, seminis ingressus in vterum pernecessarius hîc sit gratia conceptionis: semen autem intromitti nequeat nisi recto tramite atque patente vteri ostiolo; si hoc auertatur tantopere, & in alterutram partem inclinet, vt in coxam procumbat, (etenim aliàs, vt quum leuiter abscedit, ad vterum aditu semen non prohibetur) quanam tunc poterit id industria reformatum restitui, nunc sub oculos ponitur ab authore. In remediorum censu primas tenet (πυριῆν χρὴ) suffitus, sed quidem aromatum, vt est in Hippoctatis oratione. Non quòd ipse semper osculum vteri à coxa diuellat (siquidem quum teriaciùs hæret, præstabit hoc posthac (τῷ δακτύλῳ ἀποσπᾷν) opera & manus Chirurgi, aut potiùs obstetricis eruditæ: sed quia vterus (εὐώδεσι πυρίῃσι) gratiodoris vapore commotus æqualiter, promptiùs hoc modo poterit abduci à parte in quam antea decubuerat malis naturæ & ægrotantis rebus. Ergo saltem inprimis præparabit ipse suffitus osculi reuulsionem à coxa in hypothesi. Qui si satis non fuerit, sic loco dimotum digitus auellet Chirurgi aut obstetricis. Atque etiam auulsum suóque loco redditum firmiùs continebunt fistulæ tædaceæ, ac tandem etiam ex plumbo conflatæ ad id aptissimæ, modo suprà præscripto. Ita reformatus vterus apertúsque, semen tutiùs longè è viro non solùm excipiet, sed comprehendet, ac (vti decet) id magis complectetur arctè gratia facilioris conceptionis. Si quæ attamen per oris diuersionem conniuentiámque excrementa in fundo vteri restiterint, προσθέτοισι μαλακοῖσι καθαίρειν, foras eliciantur pessariis expurgentúrque emolliendo oportet; ac reliqua quæque præstentur quæ superiori quodam capite ad humidiores vteros præscripsit Hippocrates.

Ὅταν ἀνεστομωμέναι μᾶλλον, quòd si plus æquo explicatum sit vteri osculum] Humoris vitiosi per continuitatem prolapsu ad vterum inter membranas ac eiusdem copia os vteri crassescens nuper conniuebat: aut huius eiusdem affectionis causa idem ipse humor alterutrum vteri latus pertrahens ad coxam, creabat

in huius

in huius orificio deformitatem. Sic verò hoc & illud vitium conformationis eodem authore præpediebat conceptionem. Secus autem se res habet in hypothesi consequenre. Neque enim humor imbuit membranas vteri, sed tantummodo secundum eas influens, totum vterum ita relaxat, vt tactu facilè deprehendatur (ἀπεστομωμέναι μᾶλλον τοῦ δέοντος αἱ ὑστέραι ἔωσι) nimiopere vterus dehiscens. Nunc igitur ab humoris vitium committentis influxu malè vterus afficitur aliter: & duobus antea explicatis modis aliter. Cuius vbique erroris & affectionis vteri causas cuique physico satis manifestas fore ratus Hippocrates, curandi viam quàm fieri potuit breuissimè statim complexus, ad eam ipse ita aggreditur; vt partem vnde fertur & deriuatur humor, (καθάρσιος δέονται) suo onere leuet & fontem exhauriat per purgationem, priusquam (κλυσμῶν) eluat vterum malè affectum tanquam riuulum, vti artificem & politum doctorem decet. Ergo iniectionibus reliquias impacti humoris deterget per metranchytam Hippocrates. Namque Medicus frustra operam adhibeat & eam locet parti excipienti, si eius immemor erit quæ in aliam suum onus demittit. Nec verò satis hæc etiam plena curatio est perfectáque ad conceptionem, nisi (vt & suprà monuit) paulatim postea reddatur vterus suæ ditioni & potestati natiuæ. Pristinum autem statum robúrque aromata restituunt (καὶ θυμιαμάτων) scilicet per suffitum. Itaque tertium locum in oratione odoramenta apud Hippocratem iure sibi vendicant. Quòd si attamen auctioribus causis ab eodem humore (ἐγγύτεραι ἔωσι) propiùs quàm è re sit fortè accesserit vterus ad partes pudendas (nam circumiectæ partes quibuscum vterus connectitur, itémque & vincula sæpenumero possunt tantopere relaxari, vt pondus inane quoddam ipse creet & molestiam pariat) iam nec hîc remedia deficiunt, quibus is sursum reuellendus tunc erit. In his porrò (ἐμέτων δέονται) vomitio tenebit primas. Atque si alienum putetur vomitum præscribere, quia humores eodem modo infrà propellat quo id facit aphor. 49. lib. 5. sternutamentum: huic aphorismus 32. eiusdem libri pleniùs satisfaciet, quanquam ratione diuersa. Qui ad vterum ferebatur humor, sic reuulsus euomendo vacuabitur, atque eodem pacto exarescent riuuli qui ad vterum pertingunt, quíque eò non sine valetudinis iactura humorem deducebant. Adde quòd suffitus sequens ex graueolentibus refertur eodem. Qui enim δυσώδης, tetri fœdíque odoris est, accedentem propiùs vterum (quod descensum vteri vulgus appellare consueuit) fugat repellítque sursum penitissimè, quamuis ex accidenti. Cur verò danda sit his tantisper opera Medicorum, repetendum videtur ex antedictis; vt & qua de causa vti oporteat diæta opportuna, ne vbiuis repetantur singula. Dignum etiam obseruatione duximus, quòd quum dixisset Hippocrates (καθάρσιος δέονται) opus esse purgatione; statim subiecerit μετὰ δὲ τὰς καθάρσιας, at post purgationes: ac sic notanter esse loquutum opinamur, quia non nisi purgatione frequenti humor qui in vitio est & isthac viam foras affectat, exhauriri nec aliò auerti nec deriuari queat nisi continuando. Idem quoque de vomitione iudicium esto.

SENTENTIA DECIMAQVARTA.

Ην δὲ τὸ στόμα πιμελῶδες ᾖ καὶ παχὺ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ κυΐσκηται, νάπυ ἑφθὸν ἐσθίειν νῆστιν, καὶ ἄκρητον ἐπιπίνειν. 1.

Si verò etiam *osculum* vteri *præpingue esse* comperiatur *& crassum, vt eam ob causam nulla conceptio consequatur, ventriculo vacuo sinapi coctum edere ac meracum superbibere* oportebit.

Πρόσθετον δὲ νίτρον ἐρυθρὸν, καὶ κύμινον, καὶ ῥητίνην. 2

Nitrum verò rubrum in modum pessarij adhibere, *cuminum & resinam.*

Ἄριστον δὲ οἴνῳ νίτρον ξυμμίσγειν, καὶ ῥητίνην ἅμα, καὶ κυμίνῳ, καὶ μύρῳ λευκῷ. 3

Profuerit quoque nitrum vino diluere vnà cum resina, cumino, & vnguento albo.

Ἢ ἐλάφου κέρας καῦσαι, καὶ μίξαι ὠμήλυσιν διπλῆν ἐν οἴνῳ. 4

Aut ceruinum cornu adurere, & admiscere duplum farinæ hordei crudæ cum vino.

Ἢν δὲ μὴ ῥαΐζῃ, πράσα ἑψεῖν, καὶ ἀμφικαθίζεσθαι· ἢ φηγὸν τρίβουσα προστιθέσθω. 5

Vnde si nullos mulier *percipiat fructus, porrum coquere* oportet *ad insidendum: aut fagum contritum ipsa subiiciat.*

Σκόροδά τε τρώγειν νεαρὰ, καὶ μελίκρητον ἐπιπίνουσα, ἐμεέτω. 6

In cibum quoque allia sumat recentia, indéque postquam melicratum superbiberit, euomat licet.

EXPLICATIO.

6. anatom. administr.

ALIVD hoc quoque loco conceptionis notatur impedimentum in orificio vteri inesse. Ne quis videlicet πιμελῶδες *adiposum* nunc de epiploo dictum putet, quod in obesulis quibusdam cum Galeno agnoscimus vsque ad pubem propendere. Sic is enim perperam hunc locum interpretetur & contra Hippocratis mentem. Namque quum epiploum (ἐπίπλοον) os vteri comprimit & impedit seminis ingressum, quemadmodum aphor. 46. lib. 5. Hippocratem obseruasse legimus; tunc non tam id quidem vitio oris vteri proprio & peculiari accidit, quàm propendentis epiploi promissa & inusitata longitudine. Nunc verò in recensendis affectionibus propriis & quæ non aliunde quàm ab vtero pendent, totus est Hippocrates. Itaque osculum vteri pingue dicatur & crassum in hypothesi, vt non secus quàm in descriptis modò mulieribus, hîc semen non excipiatur, nedum retineatur ad conceptionem. Obstat nimirum oris commemorata crassities, καὶ διὰ τοῦτο (ait) μὴ κυΐσκεται, quemadmodum ex hoc quoque loco Aristoteles iudicauit initio statim cap. 3. lib. 7. de histor. anim. Nec verò si crassa sunt oris vteri labra, commodum præstant vsum ad cõceptionem, ait. Atque nostræ huius interpretationis author fuit idem hic nôster Hippocrates lib. de aëribus, locis, & aquis. Posteaquam ille causas enumerauit ob quas viri in Scythia ineptiores sæpe redduntur aut huiusmodi fortasse putantur ad congressum, ita fatus est: Mulieribus autem causa est (ἥ τε πιότης τῆς σαρκὸς καὶ ὑγρότης· οὐ γὰρ δύνανται ἔτι ξυναρπάζειν αἱ μῆτραι τὸν γόνον) corporis pinguedo exuperánsque humor; nempe quia vterus tunc nequit arripere nec satis attrahere coniectum semen. Deinde paucis admodum interiectis eodem loco sequitur quod lõgè explicatiorem

lib. de aëribus loc. & aquis.

hanc quoque reddat orationem Hippocratis: τό τε στόμα τῶν μητρέων ὑπὸ πιμελῆς ξυγκλείεται, καὶ οὐχ ὑποδέχεται τὸν γόνον. Ex quibus intelligitur quòd osculum vteri præ nimio adipe concludatur, quódque hac de causa semen excipere nequeat. Prorsus autem aduerso modo (ait) affectæ sunt illarum ministræ, quum siquidem valde delectentur etiam virorum consuetudine, & ad conceptionem eas adiuuet frequens exercitatio & (διὰ ἰσχνότητα τῆς σαρκὸς) corporis gracilitas. Sed siue os vteri sit adiposum, siue crassum, (quanquam hæc sint verè diuersa propiùs intuenti) communis est tamen & eadem vtrobique curatio descripta ab Hippocrate, vt mox exponetur. Itaque posteaquam eas vtrasque affectiones nominatim dixit, πιμελῶδες nempe καὶ παχὺ, adiposum & crassum; suam curationem communiter orsus est. Nunc verò quod dixit καὶ διὰ τοῦτο μὴ κυΐσκεται, commutatis verbis idem sic expressit in aphorismis, καὶ πρὶν ἢ λεπτυνθῶσι (quod est interprete Philotheo, πρὶν ἐλθεῖν εἰς συμμετρίαν, priusquam redierint ad mediocritatem) οὐ κύουσιν, non priùs concipiunt quàm extenuentur. Vide Plinium lib. 37. lib. 11. & Aristot. de hist. anim. cap. 17. lib. 3. Vbi non ita sunt fœcunda quæ pinguiora, & lib. de sterilibus. Vnum hoc attamen ex-

lib. de superfœtatione.

cipimus cum hoc etiam authore; modò non sit scilicet sic affecta mulier duce natura. Hippocratis oratio huiusmodi est, γυνὴ ἥτις παχεῖα παρὰ φύσιν ἐγένετο, καὶ πιειρὴ, καὶ φλέγματος ἐπλήσθη, οὐ κυΐσκεται τούτῳ τῷ χρόνῳ· ἥτις δὲ φύσει τοιαύτη ἐστὶ, κυΐσκεται τουτέων ἕνεκεν, ἢν μή τι ἄλλο κωλύῃ αὐτήν. Vt quemadmodum tantisper dum mulier est aut crassa aut adiposa, aut etiam pituitosa præter naturam, ad concipiendum inepta quoque Hippocrati censebatur: ita si quæ est huiusmodi duce natura vt sit hoc vel illo modo affecta; illarum affectionum occasione non desinit mulier concipere; (modò neutra eiusmodi affectio nimiopere exuperet; alioquin à seipso dissideret Hippocrates) nisi quod aliud (ait) impedimentum lateat in occulto. Iam verò audiamus quosnam modos extenuationis communes imperet Hippocrates ad conceptionem. In primis victus attenuantis ratio statuitur in esculentis potulentísque. Et in iisce quoque

sent. 5. sect. 5. lib. 6. Epid.

assumendis conueniens spectatur ordo positus ab Hippocrate Epid. 6. Igitur ab exhauriẽdo fonte ventriculo tanquam principe mali causa & alui partibus circumiectis orsus est curationem. Tandem enim

lib. 4. de morbis Hippocr.

hæ repetent ab aliis exuperantiam humoris, absorbebunt, ebibéntque, si quæ modò præscribuntur leges viuendi obseruabuntur sedulissimè.

Πρόσθετον δὲ νίτρον, *nitrum verò, &c.*] Secundo loco bene cõsultum cupit malè affectæ parti. Hac via minùs verẽdum erit, ne calidiorũ vsu remediorũ è partibus supernis noua copia proritetur humoris ad afflictã partem. Attenuãs porrò suppositũ concinnabãt veteres ex nitro, cumino & resina. Quia autẽ nitri iamdudum exoleuit vsus, cuius vis fuit discutiendi extenuandíque potentior longè quàm salis, in scopũ

Galen. 9. de simpl.

definitum ab Hippocrate; copia salis maior supponi poterit opportunè. Cumini vires itémque resinæ, qui volet, experiatur cum Hippocrate. Quæ isthæc tria quum sint arida quæque, diluenda fuerunt (credimus) eodem authore vino odoro & vnguento albo. Huius verò componendi rationem licet videre

lib. de non gerentibus vtero, Hippocr.

apud Hippocratem lib. de iis quæ vtero non gerunt: nisi mauis hîc intelligi oleum album Ægyptium, quod voluit asseruari argenteo vase aut æneo, lib. huius argumenti posteriore.

Η ἐλάφου κέρας] Præterea ceruinum cornu adustum tanti momenti visum est ad attenuandum, vt voluerit ipse duplum crudioris farinæ hordei commisceri cum eo. Ita enim ὠμήλυσιν κατ' ἐξοχὴν Galeno authore in exegesi sua dictionum de hordeacea farina veteres intellexerunt.

Ην δὲ μὴ ῥαΐζῃ] Quòd si nihil attamen profecisse aut parum adiutæ sibi videãtur mulieres vsu superiorum, alia admouenda erunt tandem quæ & potentiùs incident & attenuabũt. Sed an pro ἀμφικαθίζειν quod circumponere, non autem circumsedere est, reponi debeat καὶ ταῦτα ἐς ἀμφίκαυσιν, lectores estote (si placet) iudices. Sic enim Comici muliebre pudendum olim appellarunt, ἀπὸ τοῦ περικεκαῦσθαι, quòd adurat ex omni parte scilicet. Commodius fore etiam vtiliúsque videri queat, si pessarium è porris conflatum penitiùs in pudendum subiiciatur, quàm si eorum decocto vterus foueatur.

Φηγὸν] Fagi folia tusa tritáque tumoribus prodesse possunt Diosc. 121, lib. 1. imò verò si qua aliorum remediorum vsu aut aliunde parta sit vteri oscillo infirmitas, ipsum eodem loco apud Dioscoridem admota folia fagi cõfirmabunt aduersus eiuscemodi iniurias. Cõmunia sunt cũ viris reliqua apud Hippocratem de vomitione. Sed in scopum Hippocratis semper intendite animum. Comesse sinapi mãdato

Hippocratis

Hippocratis mulierem oportuit principio curationis, gratia absorbēdi humoris exuperantis, etiámque meracum superbibere. Vtero deinde perpurgato confirmatóque, diutiùs bene adhuc cupit esse per reuulsionem, quæ vomitione perficietur commodissimè. Atque bac affecta perfectáque curatione, tantisper vteri valetudo ad affectatam conceptionem magis ac magis confirmabitur.

SENTENTIA DECIMAQVINTA.

Ὅσῃσι δὲ ἐμμένῃ, καὶ ἐνσήπεται, καὶ ὄχλον ποιέῃ, ἀνδραφάξιος ἀγρίης καρπὸν ἢ χυλὸν ξὺν μέλιτι, ἢ ξὺν κυμίνῳ ἐλλικτὸν διδόναι. 1

Ergo in quibus semen viri remanet, intúsque putrescit, & tumultum infert; semē atriplicis agrestis aut eius *succū cū melle dabis delingēdū, aut* quidē *cū cumino.*

Ὅταν δὲ δυςόδμα εἴη, οὐ κυΐσκεται· ἀνδράχνην οὖν καὶ χηνὸς ἔλαιον μίσγειν, καὶ προστιθέναι. 2

Cæterùm si quādo semen viri *erit fœdi odoris, inde cōceptio nunquam cōsequitur. Portulacā attamen cum anserino adipe cōmiscere* oportebit *ad supponendū.*

Ὅσῃσι δὲ ἑκταῖα καὶ ἑβδομαῖα τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς καταστηπόμενα χωρέῃ, ταύτῃσιν εἰκὸς γίνεσθαι ὑπ' ἀμφοῖν. 3

At quibus semen viri putrefactum excidit sexto aut septimo die à concubitu, *amborum vitio mulieribus* id *euenire* est quidem *verisimile.*

Ἢν ἐπιῤῥοὴ ἢ χολῆς καὶ ἅλμης, θεραπεύειν χρὴ ὧδε· ἐλλεβόρῳ ἢ σκαμμωνίῃ, καὶ πεπλίῳ· καθαίρουσι γὰρ ταῦτα ἄνω τε καὶ κάτω φλέγμα καὶ χολὴν, καὶ φύσας ἄγει. 4

Ergo si prolapsus biliosi humoris fiat aut quidē *falsi, medicari ijs oportebit helleboro, aut scāmonio, etiámq; peplio: quū hæc siquidem sursum deorsúmque pituitā & bilem expurgent, & flatus excludant.*

Πρὸ δὲ τῶν καθαρσίων τῇσι πυριῇσι χρῆσθαι ἐκ τῶν θυμιημάτων· ὅταν δὲ πυριήσῃς, καθαίρειν προσθετοῖσι τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς ἐν τοῖσι πρόσθεν. 5

Verumtamen odorata suffire bonum ante purgationes, & à suffitu purgare eodem modo pessarijs quo antè dictum est.

Καὶ μετὰ τὰς προσθέσιας καὶ καθάρσιας, τοῖσι μαλθακτηρίοισι χρέο· καὶ τὸ ἐκ τῆς λινοζώστιος πρόσθετον καὶ ἀρτεμισίης ποίης, καὶ ἀνεμώνης, καὶ ἐλλεβόρου λευκοῦ ἢ μέλανος. 6

Atque posteaquam pessaria adhibueris & purgationes, vtitor emollientibus: Pessarium porrò fiet *ex mercuriali, herba artemisia, anemone, veratro albo aut* quidem *nigro.*

Τὰ μὲν τῶν φαρμακειῶν ταύτῃσιν ὧδε χρή. 7

Quæ sanè *hæc quidem esto illis medēdi ratio per pharmaciam.*

Τὴν δὲ δίαιταν ἀποσκεπτόμενον τῆς ἀνθρώπου, ἐς τὸ ὅλον σωματοποιέειν, ἤν τε αὐχμηροτέρη δοκέῃ εἶναι, ἤν τε σαρκωδεστέρη. 8

Enimuero habita perspectáque mulieris viuendi ratione consueta, omnino corpus recreandum confirmandúmque erit, siue illa siccior, siue habitior videatur.

Κὴν μὲν αὐχμηροτέρη, λουτροῖσι πλείοσι, καὶ ἑφθοῖσι πᾶσι τοῖς ὄψοισιν, εἴτε θαλασσίοισιν, εἴτε κρέασιν, οἴνῳ δὲ ὑδαρέϊ, λαχάνοισί τε ἑφθοῖσι, καὶ λιπαροῖσι πᾶσι καὶ γλυκέσι· ταῦτα γὰρ ὡς ἐπιτοπουλὺ ποιέει ὑγρηδόνα εἶναι, καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ σώματι, καὶ ἐν τῇσιν ὑστέρῃσιν. 9

Quòd si apparuerit nimis arida, balneo gaudeat *frequenti, & opsoniis elixis quibusque, tum piscibus, tum etiam carnibus, & vino dilutiore, oleribúsque coctis & pinguibus omnis generis, etiámq; dulcibus: hæc enim ferè humorē inducūt & pariunt, cùm in toto corpore, tū in ipso vtero.*

10 Sin autem mulier redundabit humore, vterus sanè sic affectus nihil horum requirit, sed planè contraria.

Ην δὲ ὑγροτέρη ᾖ, δέονται αἱ τοιαῦται ὑστέραι τούτων οὐδὲν, ἀλλὰ τἀναντία.

11 Itaque nunc mulierem attingere hæc non oportebit, neque nouo vllo ablui modo, ne suffiri quidem: quum siquidem hæc mulieri periculum creent.

Οὐ χρὴ οὖν ψαύεσθαι, οὐδὲ κλύζεσθαι νεοχμῶς, οὐδὲ θυμιῆσθαι· πρὸς γὰρ τὸ κινδυνευόμενον φιλέει ἰέναι.

12 Quòd si attamen vterus videbitur humidior quàm è re sit, siccare eum oportebit etiámque suffumigare.

Καὶ ἢν ὑπερυγραίνωσι μᾶλλον τῆς φύσιος, χρὴ δὴ ξηραίνειν καὶ θυμιῆν.

13 Si præterea biliosa in eum influat, medicamentum quod bilem ducat, erit exhibendum: sin autem salsa, lac detur asinæ, etiámq; vinū, & cætera id genus remedia.

Ην δὲ χολώδεα ἴῃ ἐπὶ σφέας, ὅ τι χολὴν καθαίρει, διδόναι· ἢν δὲ ἁλμυρώδεα, γάλα ὄνειον, καὶ οἶνον, καὶ τ' ἄλλα ἀλεξιτήρια.

14 Itaque posteaquam morborū vires expenderis, ac vti decens est, ab apertis causis vnde morbi enasci solent, ducto initio; ad reliqua perges hac via, & ad curationem eorum quæ sunt in locis, aggredieris.

Χρὴ δὲ σκεψάμενον τῶν νοσημάτων τὰς δυνάμιας, καὶ ὑφηγεύμενον τὰς προφάσιας ὡς χρὴ, ἐξ ὧν αἱ νοῦσοι γίνονται, ἐπὶ τὰ ἄλλα ἰέναι ὧδε, καὶ τὰ ἀμφὶ τὰ χωρία ἰῆσθαι.

15 Quæ nempe propter conspicui vterorum osculi causam impediuntur, quò minùs cōcipiant; earū ora apparare oportebit, vt bene curētur & restituātur loco suo.

Οσαι μὲν διὰ τῶν στομάτων προφανέων τὴν αἰτίην κωλύονται μὴ ἴσχειν ἐν γαστρὶ, τούτων εὐτρεπίζειν τὰ στόματα, ὡς εὐκρινέα ᾖ.

16 Quando verò prohibebit copia humoris, prouidendum etiam erit vt hæc non impediat; intentis Medicorum oculis in rem omnem mulierum, siue quid ex omni corpore videatur commoueri, siue ab ipso vtero tantùm, siue etiam ab vtrisque.

Οκόταν δὲ ἡ ὑγρηδὼν εἴργῃ, ταύτην ἐσορῆν ὡς μὴ διακωλύῃ, σκεπτόμενον ἐς ὅλα τὰ πρήγματα τῶν γυναικῶν, εἴτε ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος δοκέῃ κινέεσθαι, εἴτε ἀπ' αὐτέων τῶν ὑστερέων, εἴτε ἀπ' ἄμφω.

17 Quòd si quid ab vtero commoueatur, hūc sedulò curam adhibe, vt nec in eo redūdet humor, nec nimiū ipse exarescat.

Τὰς δὲ ὑστέρας ὧδε μελεδαίνειν, ὅκως μήτε ὑγραὶ ἔωσι, μήτε λίην ἀναίνουσαι.

18 Ita tamen vt qui siccior videbitur, bonitate succi tantò præpolleat, quātò fuerit ipse aridior, vtq; eiusmodi humore pinguis potiùs crassúsq; fiat q̄ tenuis & macilētꝰ.

Αλλὰ τὰς μὲν ξηροτέρας εὐχύλως, ὅσῳ καὶ αὐχμηρότεραί εἰσι τοιαύτῃ ἰκμάδι, ὡς πιαλέαι μᾶλλον ἔσονται, ἢ ἰσχναλέαι.

19 Contrà autem qui præhumidus fuerit atq; diffluēs, eatenus exiccare oportebit, dum aliquis in eo relinquatur humor, nec nimis etiam exhauriatur; quando nimirum nimia resecari debeant studiosissimè.

Τὰς δὲ ὑπερυγρασμένας καὶ διαβρόχους ξηραίνειν; ὑπολειπόμενον ἐνίκμους (ἐστι), καὶ μὴ λίην ἀνεξηράσθαι· αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τουτέων πάνυ φευκτέαι.

20 Quibus ita constitutis dabitur ei concipiendi facultas, cui neque humidior vterus fuerit neque aridior, nisi quid insit horum in vetere natura.

Λαμβάνει δὲ ἐν γαστρὶ, οὔτε τὴν ὑγρηδόνα ἔχουσαν, ἀτὰρ οὐδὲ τὴν ἀναινομένην, ἢν μὴ ᾖ ἐν τῇ ἀρχαίῃ φύσει τουτέων τι.

EXPLICATIO.

CONNEXA hærent ſic cum ſupernis quæ ſequunrur, vt quæ ab illis dependeant. Sexto capite hu-ius commentarij partitus author fuit ſuam orationem in rria membra. Eius quod in illis tertium erat, explicatio nunc ab eo ptoponitnr. Aut enim nuper ſemen viri (αὐτίκα) ſtatim excludebatur: aut non ita pòſt, ídque, vt dicebatur, duobus diuerſis modis. Ad quos, ſi placet, ô lectores attendirote. In œconomia verò muliebri tora, hoc eſt iu omnibus omnium veterum libris qui ad muliebria ſpectãt, ac potiſſimùm apud Hippocratem, vt hoc vtroque libro, & in ſermone de natura mulierum, itémque alio περὶ ἀφόρων, quos ſigillatim omnes pro virili diligenrer euoluimus; nullus omnino feracior locus eſſe comperietur, nullus vberior, nec qui ſit ad ſtudium & artem concipiendi inſtructior, quàm qui nunc præpeditæ conceptionis diориſmos omnes cõtinet & ſenteutias explanat hac eadem de re definitas ab Hipp. Itaque porrò monemus eos, qui nefariè aut potiùs impndentiſſimè, quia etiam nimis ignoranter, pollicitari fœcũditatem mulierculis hactenus auſi ſunt, quotquot ſunt illi omnes (Medicos autẽ tantùm excipimus, ac præſertim eos quos quiſque nouit Hippocratis eſſe perſtudioſos cultores) vt has in poſterum de facultate concipiendi definitiones penè diuinas audiant patienter ediſcántque, hoc nũc præſertim vnico eóque veraci naturæ interprete; atque adeò omnium qui ad hæc vſque tempora fuerunt vel poſtea quidem futuri ſunt (id etiam addemus audentes) vnico itetum atque iterum palàm affirmamus, digniſſimo hoc præceptore medendíque magiſtro. Eos hortamur (inquam) vt iſtas definitiones audiant, ediſcant & in poſterum imitentur, hoc præſertim tanto dictatore & præclaro tanquam prædicante præcone. Quas nempe qui ſingulas ſumma ſedulitate expendent, & ad examen & vſum tempeſtiuè vocabunt, illi hercle ſoli fœcunditatem certò inducent pro ſterilitate, atque eam ſic voto potiti redintegrabunt & adſtruent. Itaque vt quod cœptum eſt, perſequamur; vir inprimis cum mulierem habeat in hypotheſi, ac ſemen in vterum coniiciat: hoc verò etiam mulier excipiat, vt nimirum eſſe ſublatum omne impedimentum nunc & vitium conformationis vteri intelligatur, atque ibi etiam ſemen ad breue aliquod interuallum temporis remoretur; quid inde rei ſequitur?

Ἐμμένει] Maneat ergo ſemen in vtero aliquantiſper, ſi vis, ex hypotheſi, etiamque (volumus) ὀν-σήπηται, per moras putredinem concipiat, vnde (ὄχλον ποιέῃ) oboriarur intus moleſtia cum murmure, & flatu quodam tumultuoſo: quod ferè deploratam ſignificet, ſi non occurratur, concipiendi poteſtatem. Etſi ſic hoc videatur quàm maximè alienum à natura, huic tamen ſemen atriplicis ſilueſtris cedit in medelam, aut eius ſuccum delingendum Hippocrates offert ex melle, aut cuminum; ne ſpes ſcilicet conceptionis paulò timidioribus mulierculis penitus obliteretur. Putredinis ergo vis incipiens, ſi non omnino negatæ, ſaltem præpeditæ quodammodo conceptionis nunc ſic, ſi placet, principium ſtatuatur. Quum ſiquidem ipſa iam perfecta comparebit, funditus tunc euerſa ſpes quoque manebit concipiendi. Namque ſi eò res muliebris venerit, vt ſemen viri tandem quid rerrum fœdúmq; redoleat (hæc enim ſignificant ὅταν δ᾽ δυσώδεα εἴη in Hippocratis oratione) ἡ γονή), ampliùs ſperabilis hîc conceptio nõ debet cenſeri. Verè tum & iuſtè quidem credatur, quòd vterus malè ſic affectus, inutilis impoténſque fiat ad concipiendum. Ne attamen deterius quiddam contingat aut malum longiùs ſerpat, cautum ſic quoque tum eſſe Hippocrates voluit; vt adeps anſerinus & folia portnlacæ conrrita & ſimul mixta in pudendum penitiùs recondantur. Quæ vniuerſa non tam inſtituuntur (credimus) ad deterſionem aut expurgationem eiuſce pattis quæ ſemen exceperat, & quæ per impuritatem concipere ipſum non ſatis ſtrictè poterat, vt erat decens ad propriè dictam conceprionem, quàm aduerſus putredinem. Quæ hæc quotquot omnia ſunt adhuc incommoda ſemper mulieris ſolius merito eueniunt, quemadmodum & quod illis proximè ſubnectitur; quanquam non ſemper in vtero tantùm huius cauſa deliteſcat.

Ὅσαι δὲ ἑκταῖα ἢ ἑβδομαῖα τὸ ἀπὸ &c.] Sin autem ſemen eò coniectum excipiatur, ac eodem loco ad ſextum vſque diem aut etiam ſeptimum retineatur, ác tum inde putre effluat; culpa id accidere vniuerſi corporis, atque adeò vteri, iure videri queat & confirmari. Ne in poſterum ſcilicet ἀπ᾽ ἀμφοῖν, & ad bilem & pituitam purtem cum omnibus qui nos præceſſerunt interpretibus referri oportere, quis parum ſcienter opinetur. Hanc verò explicationem noſtram ſequens inſtituta methodus de curatione per catharſin abunde confirmabit. Confirmabit eandem & quod dictum eſt cap. 6. commentarij huius ſecundi, de redundantia humoris vtrobique apparente, ſcilicet in vtero & in toto corpore. Confirmabit denique huic conſimilis modus loquendi poſtea ſtatim ſequens, nempe ἄνω ἀπ᾽ ἄμφω. Purgationes nunc ergo præſcribit Hippocrates ex helleboro, ſcammonio, peplio; quæ ſunt omnes carholicæ & vniuerſales. Surſum nempe hæc deorſumque humores educunr qui ſunt in vitio, ex hypotheſi. Imò verò ante iſtiuſmodi purgationes, humores eliciendos ex vtero fotu præparat gratioſo odoróq;; ne quid illic prætermiſſum relinquatur quod conceptionem faciliorem faciat. Huius enim nos hîc oporter eſſe ſemper memores, quum cœptæ diſputationis nunc ſit ſcopus Hippocratis. Qui verò prænotatæ veriſimilitudinis ab Hippocrate cauſas paulò magis expendet, repetat is ex antecedentibus neceſſe eſt, quid tam repentini effluxus ſeminis cauſa eſſe poſſit. Meditando enim diu nobiſcum tandem comperiet eius cauſam in vtero, aur in eius potiùs oſcillo, delituiſſe. Introrſum antea obducebatur vterus humore ſatis multo eóque viſcido, tanquam glutine, ac proinde coniectum ſemen ad fundum etiam vſque, eluebatur & diffluebat foras elapſum. Nunc autem quum tantiſper ſemen maneat, quòd ibi paucus eſt humor; dum recens alius íſque liberalis & multus ab vniuerſo corpore influat, cuius vi ipſum diſſipetur diffundatúrque; capiendæ nunc quoque huic coniecturæ quæ ſequitur, locus eſt & occaſio huiuſmodi. Quòd videlicet primis à congreſſu diebus ad id ſufficiens non inerat in vtero copia humoris, quippe qui non ſatis eſſet tam repentè diluendo diſſipandóque viri coniecto in vterum ſemini & fortaſſe inte-

gerrimo. At, quum ad ſextum aut ſeptimum diem vſque ſemen in vtero moram protraxit, iam fit nobis veriſimile, quòd ad hoc malum (quando quærendum eſt duplex remedium præſcripto Hippocratis) dnplex quoque cauſa huius, aut recens alia quædam ſit eáque vegetior conſtituenda. Iuſtè ergo (θεραπεύειν δὲ χρὴ ὧδε) in oratione ſua ſuadebat Hippocr. vtrinque (καθαίρουσι γὰρ ταῦτα ἄνω τε καὶ κάτω) medicandum eſſe hoc modo, qui ſanè duplex eſt, & qui nunc vterque ab eo explicatur abunde. Adde etiam quòd dum poſtea inquiretur in cauſas exuperantis humoris, quæ impedimento eſſe queant conceprioni mnlieribus (σκεπτόμενον ἐς ὅλα τὰ πρήγματα τῶν γυναικῶν) examinandas res ægrotanrinm ſuadebit eſſe vniuerſas: An nimirum à toto corpore quid κινέεσθαι, commoueri videatur, an ab vtero tantùm, an potiùs ab vtriſque. Ex qno loco ἀπὸ ῥόου τῆς χολῆς ἢ ἅλμης iam vſurpari nunc admonemus, de quibus ſtatim enuntiabit Hippocrates *dimoueri*, atque etiam *illabi*, aut *influere* verbum, vt de humoribus ad fluendum paratiſſimis. Cæterùm vtriuſque humoris copia diffluentis duplicem conditionem notamus, ac fortè etiam ſocum vtriuſque diuerſum. Nempe vt è capite in vterum pituita ſalſa cieatur, poſteaquam videlicet ibi putredinem conquiſiuit; & qnòd huc eodem ab hepate bilioſus quoque humor influat. Quod genus vtrumque humoris quando medicamentis enumeratis ab Hippocrate foras excludi oportet; parem vim eorum artificioſè nunc deſiderauit & præpotentem, quò ope eorum caueri & prouideri poſſit toti corpori, quomodo norauit ipſe. Verùm etiam φύσας ἄγειν, educere flatus, Hippocratem dixiſſe notanter, ſuſpicamur; quia, vt eſt ipſe loquutus ſeptimo Epidem. τὰ πλεῖστα τῶν ὑστερικῶν, αἱ φῦσαι, σημεῖον, οἱ ἐρευγμοὶ, καὶ οἱ περὶ γαστέρα ψόφοι, καὶ, &c. Plurimis affectionibus hyſtericis coniuncti ſunt flatus. Hoc verò ructus ſatis indicant, vt & circa ventrem ſtrepitus, tumores lumborum, & dolores qui tenes & crura tunc vulgò excruciant. Quæ verba ſcripta ſunt quo loco Parmeniſci quum filio ſurditas obrepſiſſet, ei perſanandæ contulit auricnlariũ clyſterẽ non adhibere, ſed expurgare lana profuit. Eſt enim hæc ſeptima oblongior diſputatio in Epidem. atque hac ratione ſic locum deſignauimus. Magno igitur artificio hîc tria aduerſus totidem quæ mulieribus moleſtiam inferre ſolent, fortaſſe medicamenta pugnabunt ipſo eodem authore. Quis verò inter medicandum nunc ſeruandus ordo videatur Hippocrati, ſi placet, aduertite.

Πρὸ δὲ τῶν καθαρσίων, *verumtamen ante purgationes odorata*, &c.] Quippe natiuam vteri vim ſuſcitari odoramentorum ſuffitu Hippocratem voluiſſe hîc exiſtimamus, priuſquam aliud quid catharticum inſtitueretur aut hoc aut alio pacto. Quódque videri mirum magis queat, purgationes locorum muliebrium per peſſaria, ante eas attentat, quas vulgus Medicorum vniuerſales appellat. Deinde quomodo viſceribus impactos humores ex conſuetudine aliàs apparamus attenuantibus incidentibúſque ante purgationem: ita nunc in vtero ſtabulantibus craſſiuſculis fortaſſe humoribus, quaſi duriuſculis & inhærentibus, vſu emollientium munit & parat viam ac etiam humores, tandémque etiam ex quibus peſſaria concinnari debent, ipſe recenſet. Sed id quidem, quia ſperauit ſic fore, vt etiam quiddam ex vtero catharticorum ope educeretur. Vnuſquiſque artemiſiam dicaſſe nouit vim ſuam mulieribus, vt & mercurialem; potiſſimùm verò fœminam. Hanc principio rerum natura nunquam molita fuit, nec à mare eam diſiunxit citra rationem. Quis contra? De anemone quid Dioſcorides ſenſerit lib. 2. ipſe videris. Sexto ſimplicium ora vaſorum reſerar & abſterget, ac eius appoſita radix menſes elicit & lac trahit apud Galenum. Dioſcoridi lib. 4. cap. 145. impoſitum partus necat veratrum vtrumque & elicit menſes. Ei detergendi facultatem tribuit Gal. 6. ſimplic. His verò medendi purgandíque artificiis & toti corpori, vt & ipſi vtero, putauit cautum ſatis fore Hippocrates. Indéque adeò ſuum ſermonem concluſit his verbis τῇ μὲν τῶν φαρμακείων ταύτῃσιν ὧδε χρὴ, mulieribus ita affectis vtendum eſſe modo explicato catharticis, gratia conceptionis. Similiter communis eſt diæta & toti corpori, ideóque cuilibet eius parti prodeſſe poteſt aut obeſſe. Quamobrem iſthanc ritè Medicns nunquam inſtituat, niſi peculiari cuiuſque perſpecta natura, & corporis totius & partium ſingularum: num videlicet nimis ſit corpus aridum, exuccum & exangue, an contrà ſncci pleniſſimum. Quum ſiquidem ex illorum diſcrimine diætam inſtituere perpetuò oporteat, vt conſultrice natura, ita quoque arte quæ ad imitationem comparata eſt. Huiuſmodi ſententiam omnium fuiſſe interpretum nunc de diæta, eámque maximè veriſimilem, non nos fugit. Atque eo pacto illos hæc lectio delectauit, ἐς τὸ ὅλον σῶμα ποιέειν, vel σκοπέειν. Attamen nunc Hippocrates aliis, & veriùs fortaſſe, videri poſſit, præcepiſſe nimirum (ἀποσκεπτόμενον τῆς ἀνθρώπου δίαιταν) attendi priùs oportere ad mulieris viuendi rationem; deinde ex illius perſpicientia & cõſuetudine ita mulieris eſſe confirmandum corpus & huius ipſius ſuſcipiendam curam, (hoc enim nunc ſonat verbum σωματοποιέειν) vt modico contrariorum vſu contrarium exceſſum Medicus expugnet & propellat ex eo. Verum enimuero perfacilis eorum lapſus fuit, à coniunctis ſcilicet ad diuiſa; quum retinendum potiùs fuiſſet σωματοποιέειν, vt modò dicebamus, lectione coniuncta: quanquam eodem ferè recidat vtrorumque interpretatio. Cæterùm quid & quantum poſſit hæc aut illa in aduerſam partem diæta, aduertite. Namque hæc forma curandi, vtriſque hominibus communis eſt & æqua, viris nempe & mulieribus. Eſt & hîc notatu dignum, quòd ſic ſit vernaculè loquutus Hipp. ποιέει ὑγρηδόνα ἔτι), humorem toti corpori conciliant. Sed ὑγρηδὼν dictio illi peculiaris eſt & propria, quæ à noſtris paſſim per alteram dictionem reddi poſſit intelligenter, nempe humiditas; quum etiam nonnullis eſſe gratioſus humor videri poſſit.

Ην δὲ ὑγροτέρη ᾖ, *ſin autem erit humidior*] Contrà autem vt oppoſitis ſemper artificioſè euincenda nobis ſunt oppoſita medicando, quoties exuperabit humor in hypotheſi; iſtorum nihil ex vſu erit, ſed planè cõtraria Placebit ergo magis vt cum codice manuſcripto legantur hæc per complexionem, hoc modo: οὐ χρὴ οὖν ψαύεσθαι, οὐδὲ κλύζεσθαι νεοχμῶς, οὐδὲ θυμιῆσθαι, qnanquam in eodem codice pro οὐδὲ (ni fallimur) perperam ἀλλὰ δὲ ſcribatur. In qua Hippocratis oratione ne id quoque prætermittatur, & νεοχμῶς dictionem Hippocrateam eſſe, & θυμιῆσθαι etiam tum affirmando legi obſeruandum eſt; quamuis veriùs alii

ſentiant

sentiant (ni nos fallimut) qui etiam aliter. Illationis verò suæ causam Hippocrates dedit in promptu, πρὸς γὰρ τὸ, &c. Quòd quæ sunt humidiores, vsu rerum humidarum in exitium ferè ferantur præcipites. Quæ ratio quidem aperta est quàm maximè physiologis. Hoc idem fusiùs demonstratum est ab authore quarto de morbis.

Καὶ ἢν ἐξυγρανθῶσι μᾶλλον τῆς, &c. Quòd si humidior attamen, &c.] Iis porrò sic methodicè Hippocr. medetur. Quoties nimirum exuperabit humor in vtero præter naturam, tunc & siccare ipsum oporrebit & vterum suffire: hoc est suffitu odorato exiccare, quo sese consueuit vterus oblectare semper summopere. Atque id demum præstandum etir, quoties in parte tantùm pudenda humor redundabit, nulla totius habita ratione, nulla illius contagione, vnde rigari queat. Qui solitus est autem humor in vterũ illabi, duplicis generis est vulgò. Cui euacuando etiam vtrique distinctè, opportunè sua vsurpari possunt cathartica, è quibus duplex quoque fructus decerpatur. Ad bilis vacuationem multa ab Hippocrate ounc recensentur, quæ id faciant manifestè, vt quæ proximè antea signabantur. Pituitam verò quodam inaspectabili modo detergebit lac asinæ, sicut vini potio eandem potenret coquet aut dissipabit. Cæterùm per alexiteria visus est nobis nunc intellexisse Hippocrates cætera quæque quæ suapte vi obnitantur cuicunque exuperanti humori per exiccationem: vt & aliàs quoque in vniuersum quæ cõtratio quodam modo. Atque huiusce expositionis authorem agnoscimus Erotianum, qui ἀλέξασθαι per βοηθῆσαι auxiliati interpretatur: ὅθεν (ait) καὶ τὸ ἀλεξιφάρμακον, vnde etiam deducta est dictio alexipharmacum.

Χρὴ δὲ σκεψάμενον τὰς, oportet autem, &c.] Hinc quartum hoc etiam, si placet, argumentum sumetur quod sententiam nostram confirmet, qua quid per ὑπ' ἀμφοῖν intelleximus, antea dicebatur: hócque eodem loco ad praxin perutile axioma, quod collegit magno artificio ex superioribus Hippocrat. nunc ipse constituit. Cui est quid ferè simile apud eundem lib. de nat. humana. Attamen illic quod in genere dictum fuit, ad vterum, partem excipientem, commodè nunc aptat; & corpus esse ponit vniuersum, quod in vterum onus deponit suum. Quæ quidem duo sunt. A quibus vtrisque, hoc est, vti suprà dicebamus, quorum vtriusque vitio quod diu ex hypothesi superiore retentum fuerat in vtero viri semen; nunc sexto aut septimo excluditur die. Sit (si placet) ex antedictis complexio huiuscemodi, χρὴ δὲ σκεψάμενον. In omni ergo quæ aliqua cum methodo suscipitur affectuum curatione, morborum vires inprimis esse perpendendas, hoc est, vt cum aliis idem sentiamus, eorum species & magnitudines dignosci oportere, quasi per epilogismum nunc Hippocrates hortatur. Non enim hîc δυνάμιας acceptũ oportet ab Hippocrate pro medicamentis quæ à viribus quibus hæc pollere consueuerunt, vt olim veteribus, sicut scriptum est apud Galen. lib. τῶν κατὰ γένη. Deinde hinc sumpto exordio, vti decet artifices, hoc est à causis manifestis certísque, sine quibus vt est imperfecta Medicorum demonstratio, sic & curatio; fiet progressus ad reliqua, quæ tamen illis non nisi priùs expugnatis tutò cedant dispareántque. Ergo ὅτι ἐς ἄλλα, ad alia (inquam) ἰέναι, eundum esse tum demum Hippocrates voluit noster, quæ nimirum ad vterum pertinent. Quisque enim frustra riuulos exhaurire tentet, si fons perennis erit & inexhaustus manebit. Verè inquam videbitur consentaneum, vt (ὅσαι μὲν διὰ τῶν στομάτων προφανέων αἰτίαι) quæ ab osculis vteri, impedimenrorum conceptionis causæ manabunt, primùm deleantur; & pristino statui oscula restituantur atque directo. Sic enim εὐκρινέα dici opinamur hoc loco.

Ὁκόταν δὲ ἡ ὑγρηδὼν εἴργῃ] Quoties autem mulieri impedimentum multus dabit humor, rebus illius expensis ad vnguem, enitendum quoque erit, vt tollatur similiter, siue causa materialis in partem muliebrem è toto corpore decumbat, quod κινέεσθαι modò dixit; siue ab ipsa eadem parte ortum habeat, siue ab vtrisque. Quod hoc quoque interpretationis nostrę superioris quintum argumentum ponetur. Quid porrò per πρήγματα velit Hippocrates hoc loco intellectum, licet repetere ex doctrina Galeni comment. in aph. 1. lib. 1. prognost.

Τὰς δὲ ὑστέρας ὧδε, quòd si quid ab vtero, &c.] Hoc ex loco decerpta fuit bona pars aphor. 62. Hippocr. lib. 5. aphor. nisi quòd illic ἐξ ἀμφοτέρων τὴν κρᾶσιν σύμμετρον, mediocrem ex vtrisque requirit commoderationem ad fœcunditatem; hoc autem loco siccitatem vteri cupit bonitate succi ita inter curãdum temperari, imò tanto talique superari humore, vt inde præpinguis ille supersit potiùs quàm gracilis tenuisve. Rationem repetes, si gratum videbitur, ex aphor. 5. lib. 1. quanquam isthic de tenuitate victus locutus tum sit Hipp. noster. Attamen audemus tanquam simile insit in hoc aliquid, hîc meminisse τοῦ· γὰρ τὸ ἁμάρτημα ὃ ἂν γίνηται, μέγα γίνεται μᾶλλον ἐν τῇσι λεπτῇσι, ἢ ἐν, &c. quòd maius est delictum quod viuendo tenuiter committitur, quàm vbi paulò pleniùs & cum vbertate viuitur. Quanquam non assentiatur nobis edoctus professor Fuchsius hanc interpretationem in commentario. Sed in oratione sua isthanc adhiberi curam postulat Hippocrates, ὅκως μήτε ὑγραὶ ἔωσι, vt vterus humidus non maneat. Sic enim est simpliciter loquutus Hippocrates. Quod ad verbum reddidimus, quò id quid volumus, faciliùs intelligatur. Ast vbi de euitanda eiusdem siccitate verba fecit, λίην interposuit vt sequitur, μήτε λίην αὐαίνεσθαι; tanquam in hac hypothesi citiùs effugienda esse siccitas videatur, cuius occasione nimirum (ὑστέραι ἰσχναὶ) euadunt vteri tenues graciléśque, sicut (παχέαι) copia benigni humoris, iidem ipsi reddunrur pingues. Atque in hunc quidem scopum nunc εὐχυλίαν, bonitatem succi, Hippocrates desiderauit. Maluit igitur Hippocrates quando remediis pugnabitur aduersus intemperiem vteri, maluit (inquam) vterum humidiorem sic reddi quàm gracilem & attenuatum. Qui eiusmodi tamen euadet, quando ab vno contrario, vt verbi gratia statu sicciore, deducetur in aduersum. Nostræ huic interpretationi quoque ea conditio fauebit, quam procurat ipse in vteris qui nimio humore redundant, quique, vt aiunt, hac atque illac perfluunt. Hos διαβρόχους appellauit, quos tantisper exiccari iussit oportere, dum humoris reliquiæ attamen semper supersint, (καὶ μὴ λίην αὐαίνεσθαι) ne nimis scilicet exarescant. Ad fœcundi-

tatem (credimus) ac vim concipiendi propiùs accedit magísque consentit humor, vt est amicus naturæ principiis, quàm siccitas, quæ ab iis abest longissimè.

Αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τουτέων] In iis tamen nimietas, quia vbique in omnibus, vitanda erit. Offendit quidem assiduè quod nimium est, Tullio teste: sed πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον apud Hippocratem in aphorismis, quidquid est nimium, tanquam hostis infestissimus naturæ bellum indixit.

lib. de Orat. aph. 52. lib. 2.

Λαμβάνει δὲ]. Concipiet igitur mulier non ea quidem quæ est humidior, neque verò etiam quæ nimis exaruit & siccior est, vti demonstratum est suprà; nisi quid horum insit in veteri natura: hoc est, docuit hactenus Hippocrates qua arte quod exuperabit in muliere, siue quid humidum, siue aridum, emendari queat adæquatíque, gratiâ conceptionis (huius enim semper oportet meminisse) adeóque vt si neque humidior fuerit, neque exaruerit, concipere illa quidem possit, sublatis nimirum iisce obstaculis. Exceptio sequitur hæc tamen, Quòd si alterutra conditio insita sit & naturalis, quòd erit illa tum ita conceptioni aduersa atque repugnans, vt non tam facilè cedat remediis suprà præscriptis; quàm si victus errore solo parta fuerit ac euenerit merito diætæ. Sed hic noster Hippocrates conceptionis impedimenta tollere nititur, quæ superuenerunt potiùs quàm quæ sunt natiua. Hæc enim nouerat non posse (credimus) emendari. Eius indicio nimirum dictio ἀρχαίη satis esse potest. Vbi & naturam quoque duplicem manifestò cuiq; integrū est animaduertere in Hipp. doctrina. Arridet magis tamen posterior hæc nobis explicatio, qua sic dicamus: concipere verò illa mulier tum demum poterit, in qua quum antea in alterutro modo aliquid redundabat, ideóque non concipiebat, sublatis iis omnibus impedimentis artificio Medici, neque nunc nimiùm madescit, neque etiam exarescit: nisi quid tamen sit eiuscemodi quod impediat secundum naturam. Atqui neque hic locus est neque institutum Hippocratis, præscribere nunc, qua quis via Medicus queat id quod in muliere secundum naturam exuperat, resecate ad conceptionem; sed quod ei tantùm inest ex accidenti. Hæc verò relegentibus occurrit Erotiani interpretatio quæ nostrum animum confirmauit. Eius hæc sequitur oratio, Ἀρχαίη φύσις, ἡ πρὸ τοῦ νοσεῖν καὶ κατὰ φύσιν οὖσα, quâ vetus natura significatur fuisse Hippocrati, quæ priusquam quis ægrotaret, inerat, & quasi secundum naturam. Aristoteles tamen natura prius, esse quid diuersum voluit ab eo quod tempore est prius. Sed logica hæc veriùs sunt quàm medica, ideóque tanquam quæ extra rem iure prætermittemus.

SENTENTIA DECIMASEXTA.

Porrò autem ad virum mulierem accedere sub decessionem oportet aut accessionem menstruorum, postquam per ea quæ præscripsimus curationem recepit.	1	Ἰέναι δὲ χρὴ παρὰ τὸν ἄνδρα, ὅταν τὰ ἀπὸ τῆς θεραπείης ἔχῃ, ληγόντων ἢ ἀρχομένων τῶν ἐπιμηνίων.
Præstiterit omnino tamen, quando illa penitus substiterint.	2	Ἄριστον δὲ καὶ ἐπὴν παύσηται.
Ac præsertim quidem periculum huius faciendum iisce diebus erit, num scilicet illa concipere possit: quum siquidem sit hoc tempus maximè opportunum.	3	Μάλιστα δὲ ἐν ταύτῃσιν τῇσιν ἡμέρῃσι πειρηθῆναι, ἢν δύνηται κυΐσκεσθαι· αὗται γὰρ κυριώταται.
Verumtamen si statim mulier non concipiat, cæterum illi bene sit; quo minùs cum viro ipsa concumbat aliis etiam diebus, nihil vetat.	4	Ἢν δὲ μὴ αὐτίκα ξυλλάβῃ, τὰ ἄλλα δὲ καλῶς ἔχῃ, οὐδὲν τὸ κωλῦον ἐν τῇσιν ἄλλῃσι τῶν ἡμερέων ξυνιέναι ἀνδρί.
Etenim exercitatio Veneris in illis desiderium adauget, eodémque modo venulas vteri & arteriolas magis relaxat.	5	Προθυμίην γὰρ σφίσι ποιέει ἡ μελέτη, καὶ ἀναχαλᾶται τὰ φλέβια.
Atque si semen viri eodem simul impetu rectà cum eo feratur quod est è muliere, concipiet illa tunc quidem citiùs.	6	Καὶ ἢν τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀπιόντα ὁμορροθῇ κατ' ἴξιν τοῖς ἀπὸ τῆς γυναικὸς, ταχύτερον κυήσει.
Hæc enim est causa conceptionis, siue ijs illico, siue lōgo post tēpore semē excidat.	7	Καὶ γὰρ τόδε αἴτιόν ἐστιν, ἤτοι ἤν τε αὐτίκα, ἤν τε ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ἀπίῃ.
Atque hæc quidem de ijs dicta sint.	8	Ταῦτα μὲν ἀμφὶ τούτων λέλεκται.

EXPLI

EXPLICATIO.

CONCEPTIONIS momenta adhuc Hippocrates persequitur. Inerat antea ex hypothesi in vtero vitium conformationis: aut ipse madebat nimis primò & per se, aut alterius quidem consensu. Quæ deleta, vti ars iussit, omnia quoque sunto ex hypothesi. Etenim curationem præcessisse hæc verba demonstrant, ὅταν τὰ ὑπὸ τῆς θεραπείης ἔχῃ. Seqoitur vt tempus iam accommodarissimum ad congressum deligatur gratia conceptionis. Porrò ex tribus temporibus profluuij menstrualis, Hippocrates id interuallum præfert quod inter duos intercst recursus periodicos menstruorum. In quo periculũ facere futuræ conceptionis licet tum maximè: ac si in eo vis maior & momentũ insit quàm aliàs ad cõceptionem. Dixit Hippocrates αὗται γὰρ κυριώταται: vt & κυρίας ἡμέρας in exegesi sua Galenus (de morbis autem loquebatur, credimus) τὰς τὰ τοιαῦτα κρίνειν πεπιστευμένας, in quibus crises euenire solent, appellauit. Quo quidem tempore si votis euentus non responderit, nec conceptio tam subita quàm spes erat, consequatur; aliis licet etiam diebus Venerem exercere. Id fuerit saltem inde mulier consequuta, quòd & ad id magis accendatur, & alacrior promptiórque ad Venerem fiat, eámque concupiscat vehementiùs quàm antè, & ardeat illius desiderio & complexu viri. Quódque προθυμίην σφίσι ποιεῖ ἡ μῖξις, sicut τὰ φλέβια, venæ & arteriæ quæ suapte natura nimis astrictæ fortasse erant & minùs amplæ, eámque ob causam ineptiores tantò ad conceptionem, amplificati solent tunc eadem exercitatione & laxiores fieri amplioresque; vt & cotyledonas constituant, & alimentum liberalius subministrent & spiritum. Nisi rationes præferantur quas commenti sumus initio statim huiusce libri, vbi quomodo, quoties mulier peperit, εὐρυώτερά οἱ τὰ φλέβια ἐστιν ἐς τὰ καταμήνια, ad menstrualem purgationem mulieri ampliota vasa fiunt, explicuimus. An non enim vt (εὔροά σφιν ποιεῖ ἡ λοχίη, κάθαρσίς τις ἐοῦσα) ipsis patentiora vasa reddit puerperiorum euacuatio, quum purgatio quædam existat: pari ratione continget iis idipsum rerum Venerearum studio vsuque? Vnde dicebat Hippocrates lib. de natura puelli, καὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἢν λαγνεύῃ πολλά, εὐρύτερα γινόμενα τὰ φλέβια, μᾶλλον ἐπάγει τὴν λαγνείην, si vir frequentiùs Veneri indulgeat, venulæ effectæ aliquanto inde patentiores, Venerem magis extimulant. Quidni eadem quoque mulieribus conditio fiat? τῇσι δὲ γυναιξὶν ἐν τῇ μίξει τριβομένου τοῦ αἰδοίου καὶ τῆς &c. illis confricatur nempe pudendum & commouetur vterus, à quo oboriatur tãdem prurigo, ad quã toti corpori cõmunicata voluptas cum calore etiam consequatur, lib. περὶ γονῆς. Verumenimuero qnantumuis pręparatio muliebrium organorum adsit, quę explicata iam est, nisi viris hæc quoque eadem comiterur quæ iamiam exponetur; frustra Venus ad id quæritur & exercetur; hoc est, irrita manebit, quum nec conceptio vnquam inde consequatur. Primùm ergo (quamuis hæc Hippocrates obiter) animaduertamus quæ virum decent. Ponuntur hîc quidem tria ad promptitudinem concipiendi, sed quæ communia illis esse debeant vtrisque, ni fallimur; imò etiam paria. Primo loco author semen notauit viri hisce verbis τὰ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, quæ à viro sunt. Secundo deinde loco, verbo ὁμορροθῇ significauit esse pernecessarium, vt eodem ipsum coniiciatur impetu, atque quod erit à muliere. Vnde & tertium quoque adiungatur, (quum alioqui non sint hæc duo satis) vt κατ' ἴξιν, rectè videlicet feratur semen viri. In quibus quæ tria ius canonicũ desiderauit ad iugum quod indissolubile omnes esse cõsentiunt, cur hoc idem ex parte mulieris meritò non desidererut? Requirit in viris ius illud erectionẽ penicilli intromissionémq; & cõiectionẽ quoq; seminis in vterũ. His verò quæ canones in viris desiderãt positis, cur mulier quæ nõ concipit ex compressu decenti, ad prolẽ inepta pari eadémq; sentẽtia non decernetur, statuetúrq;, si viro nẽpe semen cõiicienti, ea ipsamet semen quoq; intrò minùs libidinosè reddiderit vnà cũ viro? Neq; hoc em est minùs necessariũ ad conceptionẽ, q̃dq̃d denegent aut dissimulẽt abblãdiẽtes muliercul ę. Cuius quidẽ gratia iure nũc mulieris semen requiritur, vt τῆς ἀπὸ τῆς γυναικὸς sermo amplè testificatur. Ne videlicet iis assẽtiri videamur q̃ esse satis putãt, si vir solus in vteri fundũ semẽ cõiecerit, ad cõceptionẽ. Quũ siquidẽ vnicũ agens esse semẽ viri reputetur (per se tamen Hipp. ignauũ) iudicio aut potiùs opinione eorũ. Hoc verò abhorrẽs (inquã) est ab Hipp. doctrina quàm maximè, quia à rei veritate alienissimũ. Nihilò sunt illi sanè delicatulis scilicet virginibus aut mulierculis edoctiores; quæ vt se congressas negent libidinosè, affirmãt se cõcepisse nimis sanè impudẽter, q̃ aiũt sine vlla Veneris titillatione atq; libidine. Mulieris semen req̃rit cõceptio re vera causâ sui. Atq; quò citiùs faciliúsq; ea sequatur, vt cõcurrãt simul semina & cõmisceãtur, vt dictũ est, omnino necessariũ. Ideóq; συμμίσγειν, quod est rebus Venereis vti, appellarũt Gręci, quoties id gratia prolis perficiatur, ita loquuti. Eáq; ratione & iusta q̃dẽ Hipp. lib. 1. de dięta, demẽtiæ eos accusat hisce verbis, q̃ dubitabãt an ex duplici igne tertius exurgeret; vt è duplici aqua aliud tertiũ genus p̃ cõmixtionẽ: εἰ δέ τις ἀπιστέει ψυχὴν μὴ προσμίσγεσθαι ψυχῇ, ἄφρων ἐστίν. Sed enim hîc antea apud Hipp. obseruauimus varietatẽ numerorum in seminibus nunc explicandis colluctatorũ: quãquã & legatur ad finẽ huiusce cõmentatij numero singulari. Fortè verò nũc sic quia multis coniectionibus vir semen reddidit; saltẽ cõpluribus multò quàm fœmina. At summã hanc voluptatẽ viri quasi momentaneam, voluptarij motus iucundiq; quo sensus in mulieribus exhilaratur diuturnitas, etsi fortè nõ ad satietatẽ, satis & abũde nunc quidem cõpensabit ad cõceptionem. Quũ siquidem ἤδεται ἐπὴν ἄρξηται μίσγεσθαι διὰ παντὸς τοῦ χρόνου, μέχρις ἂν αὐτὴν μεθιῇ ὁ ἀνὴρ, à cõgressus principio tantisper fœmina voluptate perfruatur, dum vir semen emiserit, scilicet penitissimè. ἡ γονὴ πεσοῦσα τοῦ ἀνδρὸς ἐς τὰς μήτρας, σβέννυσι τὴν θέρμην καὶ τὴν ἡδονὴν τῆς γυναικὸς, &c. Non nisi priùs coniectũ fuerit viri semẽ in vterũ, mulieris ardorẽ & voluptatẽ id vnquam extinguat, nõ secus quàm frigida affusa feruenti aquę, παύεται ζέον, feruere hæc inde cessat: aut potiùs accidit hoc εἴ τις ἐπὶ φλόγα οἶνον ἐπιχέῃ, si quis in flammam vinũ coniiciat. Ne nempe putetur ex hoc Hipp. loco frigidum semen esse, quum aquam dixit primùm quæ per se frigida est, vinũ postposuit quod suapte etiam natura caloris particeps est; ne quid nimirũ ad facilitatẽ nũc desideretur. Etsi petẽda nũc sit potiùs ex euẽtu ratio similitudinis, quàm ex eius natura quod

æstum feruorémq; restinguit. Porrò in verbo ὁμορροθῇ, ducta est metaphora à remigibus, qui dum remos immergunt in aquam figúntq;, & ex eadem ipsos ardentiùs statim attollũt, aquam sic agitãtes edũt quẽdam strepitũ, qui Græcis est ῥόθος. Et quia eorum artis est suum id munus obire vno nixu consensúq; & pari æqualíq; temporis interuallo; ὁμορροθεῖν tunc propriè illi quidem dicãtur. Quam quidẽ isthancquoque cõmotionis æqualitatem si parẽs vterq; seruabit, quam nunc in rebus Venereis desiderat Hippocr. quidni ὁμορροθεῖν verè nũc etiã (volumus quidem metaphoricῶς) vsurpabitur? Porrò etiam ad mutuam cõgredientiũ accessionẽ recessionémq;, vnius tandem semen ad egressum alterius simul cõfluet & occurret; eodémq; modo fortè intus ῥόθος ciebitur, ad quem μίξις primùm & ex mixtione conceptio duce Natura cõsequatur. Sic sanè quidẽ (ταχύτερον κυήσει) mulier celeriùs longè cõcipiat, quàm si semen vnius aliquantò pòst excipiat ingressum alterius. Quidquid affingãt ipsæ, & κνησμὸν pruritũ vllũ, & ne voluptatis scintillã (vt aiunt) in coitu persensisse mulieres, vt diximus, dissimulent. κατ' ἕξιν perpetuò quidem vt hoc suum negotium fiat, student illæ sedulissimè, ad quam rem trahãtur etiam (scilicet) inuitæ, natura sola duce. Suam porrò de mixtura seminum vtriusq; parẽtis, vt & de voluptate mulierũ, etiámq; de cõcursus profusionis seminis vtriusq; æqualitate dubitationẽ dissimulãs, aliorũ iudicio tegit & velat Arist. sub finem cap. 19. lib. 1. de generatione anim. Sed lõge longéque plurimùm nostri huius veteris, qui idẽ fuit & illius, præceptoris authoritati meritò tribuimus, qua quisq; se tanquã firmissimo propugnaculo aduersus omnes omnium impetus & sententias possit tutari & obfirmare, si velit obstinatissimè. Cæterum inquirendum quoq; est num isthæc quę hoc loco declaratur concipiendi celeritas, argumẽto satis esse possit, quòd res euenire aliàs aliter queat, quódq; sæpe fieri nõ desinat inde conceptio, etsi fortasse seriùs aliquando ipsa contingat. Sed in perpetuum summi huius dictatoris stabit sententia & rata permanebit nunc quæ explicata est. Hîc duo supersunt quæ prætermittere non possumus. Prius est, ad quod nimirum τότε referatur. Deinde quum prius posteriúsque, temporis momentum nunc quoque notarit Hippocrates, (id enim signant αὐτίκα καὶ ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ) quorsum αὐτὴν debeat pertinere. An ad eam voluptatem & spirituum conturbatricem, quæ in eiaculando semine percipitur: (hanc verò paruam epilepsiam Democritus vulgò appellauit) an potiùs ad elapsum ac effluuium seminis, quod tunc propter deforme osculum vteri statim accidit, de quo tam abunde suprà: aut quia in congressu alter altero posteriùs semen reddit & eiaculatur? Tot enim modis posse ἀπιόντα de semine exponi apud Hippocratem ipsi notauimus. Sed de iis nostrum iudicium, si tempus ferer, aliàs statuemus.

SENTENTIA DECIMASEPTIMA.

1 *Sin autem osculũ vteri humidius erit, non poterit* vterus *allicere semen* viri*: idéoque acrioribus pessarijs vti oportebit.*

Ἢν δὲ ὑγρότερον ᾖ τὸ στόμα τῶν ὑστερέων, οὐ δύνανται εἰρύσαι τὸν γόνον, προσθέτοισι δὲ χρέεσθαι δριμέσι.

2 *Obfirmatur enim aliquãdo stomachus* vteri *morsu & calore exuperanti: & sic quoque aliquo modò conciliatur aut potiùs restituitur ipse sibi.*

Δηχθεὶς γὰρ καὶ φλεγμήνας ὁ στόμαχος στερρὸς ἐστὶν ὅτε γίνεται, κατὰ δέ τι ἠδέλφισται.

3 *Atque si ipse occalluerit, acriora indere pessaria præstiterit & quæ mordeant.*

Καὶ ἢν σκυρωθῶσιν, ἄρξον τὰ δριμέα τε προστιθέναι ἃ δήξονται.

4 *Nam fella & quæ ignea vi pollent, callum dissoluunt.*

Τὰ γὰρ γλυκέα καὶ πυρώδεα ἐόντα, τὸν σκύρον διαχέει.

5 *Qui si sic emollescat, perficiunda erit curatio emollientibus quæ nihil mordeant.*

Ἢν δὲ λεπτανθῇ ὁ σκύρος, μαλθακοῖσιν ἰῆσθαι, καὶ ὅ τι μὴ δήξηται.

6 *Cæterùm si* mulier *diuturno tempore non concipiat, apparentibus* tantummodo *menstruis; tertio aut quarto pòst die alumen in tenuissimũ puluerem cõtritum, vnguento dilues, quod exceptum lana intromittas: & quod totum triduum inhæreat; quartóque etiam pòst die posteaquã in oleo deferbuerit fel bouis, & eo gossypiũ imbueris, indas: quod etiam* mulier *contineat, triduum totum; postea verò demat indéque cum viro concumbat.*

Ἢν δὲ διὰ πολλοῦ μὴ κυΐσκηται, τῶν καταμηνίων μὴ φαινομένων, ὅταν ἢ τριταίη ἢ τεταρταίη, στυπτηρίην λείην τρίψας, δεὶς μύρῳ, εἰρίῳ ἀναπολίζων προστιθεῖ· καὶ ἐχέτω ἡμέρας τρεῖς. τῇ δὲ τετάρτῃ, χολὴν βοὸς αὐτὴν ἐν ἐλαίῳ ἀναζέσας, καὶ ἄχνην ἀναδεύσας, προσθέτω· καὶ ἐχέτω ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς. τῇ δὲ ὑστεραίῃ ἐξελέσθω, καὶ τῷ ἀνδρὶ ξυνίτω.

EXPLICATIO.

PROPOSITIO antea fuit huic authori λαμβανέιν ᾖ ἐν γαστρὶ, &c. quòd eſt ei concipiendi tributa poteſtas, cui neque bumidus vterus eſt plus æquo neque aridus. Vt autem hoc loco nullus putet Hipp. velle exuperanri humore vterum deſtitui, ne ſemen nempe obrutum eo extinguatur; (quanquam & hinc quoque queat iſtud periculum imminere) meminiſſe ipſum oportet quòd ea eſt hîc Hipp. mens ratióque, vt in vtero non redundet humor, ne eo relaxatus factúſque infirmior, impotens reddatur ad attractionem & comprehenſionem cõiecti ſeminis viri. Hanc interpretationem ex Galeni doctrina deſumpſimus priore lib. de ſemine, quemadmodum tranſcripta eius oratio ſtatim docebit. Etenim ſatis non eſt vt ſemen in vteri fundum coniiciatur etiam ſumma cum viri cupidine: niſi & auidiùs aliquantò ab vtero contrahatur retineatúrque ad conceptionem & propagationem generis, cuius quippe ſolius gratia vterus ipſe confectus eſt, non rei cuiuſquam alterius. Quatuor tanquam miniſtris natura tutatur ſeſe & conſeruat & fouet. Facultates eas appellant vulgò. Sicuti iiſdem ipſa vtitur ad nutritionem, qui fuit naturæ prior quidem ſcopus, non attamen potior, quum ipſe aliò refeDratur.

Οὐ δυνάνται εἰρύσαι τὸν γόνον, non poteſt trahere ſemen] Summa attrahendi facultatē vterum pollere demõſtrauit Galenus loco præcitato. Coniicit vir quidem ſemen in vterum, ſed illi quomodo (attendite) fert vterus ſuppetias ad conceptionem, teſtantur hæc verba Galeni Cornario interprete doctiſſimo. Quemadmodum (ait) venter vbi cibos concupiſcit, cum fundo ſuo ad ſtomachum occurrit ac eo velut quadam vtitur manu: eodem planè modo vterus propter concupiſcentiam qualitatis ſeminis venit obuiam occurrens quidem totus ad pudendum; collo verò velut ſtomacho ad ſimilitudinem manus vtitur, intrudenti ſimul ipſum ſemen. Audiamus iam & reliqua quæ eodem loco ſequuntur. Itaque ſi quando hic ſtomachus debilitetur planè ad ſimilitudinem ſtomachi ventris, ſemen attrahere non poteſt. Atque id eſt quod ab Hippocrate dictum fuit (ait) Non poteſt ſtomachus ipſius trahere genituram. εἰρύεται autem Erotiano idem quod ἕλκεται, vt notauit ipſe apud Homerum. Hippocrateas attamẽ pro more aucupatus dictiones poterar hîc εἰρύσαι, & ſecundo poſtea libro, vbi καὶ εἰρύεται, καὶ κύφη γίνεται, καὶ ἐκ χαλεμώια, &c. leguntur, obſeruare, & alibi paſſim. Sed quod ſupereſt notatu digniſſimum, eſt, quòd cohærens ſibi ipſi ſemen quo tempore attrahitur, quum ſit viſcoſum craſſumque, extenditur quidem & dilatatur omnibus vteri partibus æqualiter ipſum appetentibus, eodem Galeni loco.

Προςθέτοισι δὲ, ideóque peſſarijs] Vt facilis verò fuit & breuis expoſita conditio vteri, ſic & eius curationem perſtringit Hipp. breuiter nunc per peſſaria vehementiuſcula. Si vterus humidior fuerit, eum ſiccare oportebit, ſcilicet per contraria. Propoſitio eſt ex fontibus hauſta veterum phyſicorum contra nouam Paracelſitarum opinionem. Cui hanc rationem quoque annectit Hippocrates, propterea quòd ſæpe fit, vt iſthac ratione modóque vterus recipiat & ſeruet robur ſuum. Vt qui antea ſemini excipiendo quidem eſſet opportunus, eidem tamen trahendo ſatis eſſe nequeat propter infirmitatem obortam ſanè tunc ab exuperantia humoris. Quod non vſque adeò hoc tamen tutum præſidium eſt, ac ſi eius prolapſu & copia obruatur, vt ex huiuſmodi peſſariorum vſu ſiccatio ſufficiens ſemper conſequatur. Ideóque dixit ipſe ἔστιν ὅτε γίνεται, *eſt quando accidit*. Eodémque loco ſuum ὅτε per κατά τι, ſecundũ quid, ipſemet poſtea interpretatur. Quo etiam loco nos ἠδέλφισαι reddidiſſe notabis lector, quemadmodum Galenus expoſuit in ſua exegeſi dictionum Hippocratis obſoletatum. Vbi & eodem authore σκύρος, πῶρος fuit idem quod callus, & σκυρωθῶσι, πωρωθῶσι.

Καὶ ἢν σκυρωθῶσι, quòd ſi occalleſcat] Quaſi dicat ipſe, etſi videantur aduerſæ conditiones ſtatúſque ipſius vteri ſcilicet qui proximè explicabatur & qui eſt in hypotheſi: potiſſimùm verò ſi occalluerit & concreuerit tumor aut rudis inæqualitas quædam (ſi mauis) ex humore frigidiore (placet nunc etiam σκύρον ſic interpretari) nihilominus tamen vtriuſque remedia eadem eſſe poſſunt, ſcilicet per peſſaria quę mordeant. Fella quorumdam animantium eiuſmodi ſunt & quæcunque alia quæ calefaciunt ignis modo. Liquant nempe fundúntque collectiones humoris potiſſimùm frigidioris, vt dictum iam eſt. Quod cum viris eſt commune quidem remedium. Fatebor equidem ingenuè, quòd me Plinius hac in re iuuit plurimùm, quum triduum totum malè me hic locus antea habuiſſet. Memor auſpicatò tandem ipſe fui, quòd luſerant veteres ſuis loquendi formulis, veritatis omnes ſtudioſi ſemper. Illi, quemadmodũ Galli adhuc ſæpenumero obſeruant, per antiphraſin multa nominabant. Herbulam deſcripſit Dioſcorides, quæ quum capillorum vix ſpeciem ferat, adeò exigua & prætenuis eſt ſuapte natura ac maximè flexilis, ὁλόστεον veteribus ferè ironicè dicebatur: quaſi ſolido illa cõſtet oſſe & oſſea tota ſit. Illa ſine duritie tamen Plinio herba fuit, ex aduerſo (ait ille) appellata à Græcis, ſicut (notate) fel, dulce. Eiuſcemodi excidunt quidem facilè è memoria cuique homini, ſed poſt longas meditationes ſum tandem ipſe conſequutus ex eo, quòd nec hîc λευκὰ alba, nec λεπτὰ tenuia legendum, ſed γλυκέα reponendum fuiſſe, hoc eſt fella. Videbã enim quòd vt Cornarius reddidit *tenuia*, λεπτὰ legerat in Græco exemplari. Quod maximè diſſentaneum videbatur ſuperioribus. Legit quoque λεπτὰ Erotianus, & pro δξυχέ, ignis inſpectans vires, δξυκῆ repoſuit. σκυῤῥωθῶσι quoque interpretatur σκληρυνθῶσι, καὶ δὴ σκιῤῥωθῶσι, & quæ ſequuntur pleraque diuerſa. Sed & perperam longè magis interpres Caluus ad λεπτὰ coniunxit λευκά. Is enim dixit *tenuia albáque*, quæ non bene etiam cohærent cum reliqua Hippocratis oratione. Nam λεπτὰ *tenuia* excogitare retinendum eſſe, quia ſint anguſta ac ſubeant facilè, effutire quiddam eſt, ſed minùs aptè: rem non ſpectare neque vſum:at expedire ſe velle è viſco tantùm, quum ſic eò tamen magis impingant interpretes. Doctores verò licet eſſe perſtudioſos & antiquitatis cultores, rerúmque omnium quæ ad

cap.10.lib.4.

antiquos possunt pertinere. Nostram verò explicationem veritas rei strictè & accuratè defendet, eiq; abūde mox suffragabitur, quòd gratiâ exempli dum se statim ad curationem per pessaria accinget Hippocrates, χολῶ ipse βοὸς, fel quoque bubulum scilicet exiccatum in oleo feruefacit in hunc eundem scopum, quemadmodum & aliàs pluribus locis.

Ην δὲ λαπαχθῇ ὁ σκῦρος, μαλθαχ. & cætera, *quòd si callus emolliatur*] Sic nos hunc locum accepimus, vt siue tumor durus qui ceruicem obsedit vteri, molliusculus sit ipse per se, siue Medici artificio ad imitationem & primum naturæ scopum comparato : scilicet per ea quæ vim attenuandi habent, submollis nempe reddatur, vt non vsque adeò quàm antè, durus nunc appareat; vel cessandum tum videatur ab vsu acrium, si admota antè iam profuerint : vel si nondum vsurpata, prætermittere ea oporteat. Quum bis quæ in oratione explicata sunt, positis, solummodo locus relinquatur emollientibus, quæ sufficere ad curationem perfectam queant. Ea sint autem oportet (μὴ δήξηται) blanda & quæ non mordeant. Ne excrementa nimirum ad inferiora proritentur, quæ damnum, vt sæpe contingit, damno augeant.

Ην δὲ διὰ πολλοῦ μὴ κυΐσκηται, *cæterùm si per tempus longum*] Rerum Venerearum est data viro licentia superiùs ab Hippocrate gratia conceptionis : atque leuato quidem priùs vtero tum ex vitio cōformationis tum incommoderationis seu cuiusuis intemperiei; perfecta denique, vt erat decens, vteri curatione, quam & hîc supponimus. Itaque si in hac hypothesi vir liberis operam dederit διὰ πολλοῦ, diutissimè (hoc verò & per διὰ παλαιοῦ Hippocrates loquutus idem voluit significatum lib. de natura muliebri, vbi etiam ἐμφαινομένων pro eo quod nunc perperam scribitur μὴ φαινομένων aliquātò veriùs legitur ex eadem hypothesi in exemplari Græco communi) suam (inquam) operam dederit vir, & tamen frustra; quandoquidem nulla inde conceptio consequuta adhuc ponatur; huic opportunè remedia instituentur quæ sunt nunc præscripta ab Hippocrate. Sed de his statim postea. In iisce porrò recensendis quid quodque esse debeat, quantúmque & quamdiu gestare quidque oportebit, integrum tunc cuiq; erit animaduertere. Cæterùm per τριταίη ἢ τεταρταίη *tertio quartóque*, quodnam voluit intelligi Hippocrates temporis interuallum ? An dies scilicet, sicuti opinati sunt alij quique interpretes, iure nunc quidem dubitetur. Quanquam (διὰ πολλοῦ μὴ κυΐσκηται) per tempus diuturnum non concipere, ex aduerso ei respondeat quod ita superiùs legebatur, ἢν δὲ μὴ αὐτίκα ξυλλάβῃ, *sin autem protinus non concipiat*; quum siquidem ad spatium menstruum possit referri quadam cum ratione vtcumque probabili. Atque hæc suspicio hinc aliquantum possit augeri, quòd hac eadem loquendi formula vsus sit ipse, quum de trimestri aut quadrimestri menstruorum suppressione illi sermo antea fuit. Cōsentaneum verò magis est doctrinæ authoris, vt hic tamen locus de numero dierum intelligatur. Dies verò dicimus non purgationis, hoc est tantisper dum menses feruntur; quandoquidem ab exacta ea purgatione tempus præscriptum in oratione intellexerit Hippocrates. Ad scopum nempe quem Hippocr. sibi proposuit, referenda omnia sunt. Mens cuius hîc semper fuit, quomodo impedimenta conceptionis deleri possunt, perscrutari, hoc est inuestigando præscribere, quonam pacto ipsæ reddi fœcundæ poterunt & fertiles, quibus conceptio iampridem negata fuerat explicatis de causis & quæ dicentur. De conceptione attamen opinionis conceptæ mulier amplam habere tunc queat occasionem, cui quum in vsu Veneris periodico cursu bellè menses antea responderent, modò eidem illi prorsus non apparent; si, vt nuper dicebamus, μὴ φαινομένων per negationem, non autem ἐμφαινομένων vna dictione, quemadmodum libro de natura muliebri apud Hippocratem, retinebitur. Arridet verò magis affirmans oratio Hippocratis dempta μὴ negante particula. Vt, si modò hîc bene ratiocinabimur, sedulò cuique attēdenti ad verba Hippocratis & conferenti quoque ipsa inter se manifestum fiet. Quasi enim hæc pugnantia à sese quàm longissimè nimirum dissident, τῶν καταμηνίων ἐμφαινομένων scilicet, & quod proximè sequenti capite dicetur, τῶν γυναικείων κατὰ φύσιν ἐρχομένων : Apparere nunc nimirum tantummodo menstrua, hoc est vti cogitamus, exitu libero prohiberi; & foras, quod iamiam dicetur, effundi liberaliter, vti decet secundum naturam. Hinc attamen & illinc (μὴ κυΐσκηται) non venit sæpe conceptio, vt sic vtrobique concipiendi impedimenta semper notentur. Quibus vt se mulier possit expedire, quid ei erit opus facto, iam nunc, si placet, audiamus ab Hippocrate. In hoc verò loco scrupus inest. Quum enim, vt modò explicabamus, menstrua hîc ἐμφαίνεσθαι dicantur, tantummodo apparere; στυπτηρίη autem alumen παρὰ τὸ στύφειν ita Græcis appelletur, quòd astringat arctissimè; quonam pacto, quamtumuis tenuissimè conteratur & vnguento diluatur in hypothesi, conferre possit ad conceptionem? An quòd σχιστὸν scissile alumen Hippocrates voluit intellectum, an verò commune illud concretum, cui leuis quoque detergendi vis esse vsu comperietur, etsi astringendi insit maior potentiórque ? Hæc verò quæ longè potior ei est, in hypothesi vnguento diluitur, vt sic quoque multò remissior reddatur & quasi refrenetur. Verumtamen si eius apposito Medicus voto potitus fortè non fuerit, est quod potētiùs idem ipsum aliquantò præstet, fel bouis ex Hippocratis præscripto apparatum. Namque si ἐμφαίνεσθαι, apparere nunc solùm menstrua dicantur ex hypothesi, quia venarum oscilla vteri ad menstruale profluuium, eadémque ratione ad concipiendi facultatem non satis parent neque dehiscunt, est quod hæc ipsa satis quidem recludat vtrumque illud remedium quod sequitur in scopum Hippocratis. Sed de vtendi modo, gestationis quoque tempore & ordine, & ablatione cōmoda remediorum, dictum sat est ab hoc authore. Post detersionem verò dictam vasorum quæ ad vterum pertinent introrsum, & quorum esse muneris semen concipere aliàs demonuimus, opportunum maximè tunc rerum Venerearum vsum fore ratus est Hippocrates. Itaque ἐξελέσθω καὶ τῷ ἀνδρὶ ξυνίτω, tempori auferendum pessum esse, deinde colluctandum cum viro, sic fatus iussit Hippocrates gratia exoptatæ conceptionis. Eò enim, vt diximus, auferenda omnia nunc semper erunt, quum sit quidem scopus præcipuus adhuc authoris. Cæterùm quid sit ἄχνη, iudicabis facilè, si ei iungetur

getur nomen ὀθονίη, vt didicimus ab Erotiano. Ac reuera quidem sæpius vtrumque iunctum simul reperias apud Hippocr. vt quum verbi gratia ἄχρι ἀπὸ ὀθονίων λεπτῶν ipse dixit lib. de articulis.

SENTENTIA DECIMAOCTAVA.

Ἢν γονὴν μὴ δέχηται ἡ γυνὴ τῶν γυναικείων κατὰ φύσιν ἐρχομένων, ἡ μῆνιγξ ἐπίπροσθεν ἔσται.	1	*Si mulier nõ excipit semen* viri, *etiam si* periodicè *menses secundum naturam ferantur*, suspicio quidem est quòd *membrana propendet pro foribus* vteri.
Γίνεται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων.	2	*Quanquam id contingat alijs quoque de causis* sæpenumero.
Γνώσῃ δὲ τῷ δακτύλῳ, ἅψει τοῦ προβλήματος.	3	*Veruntamen* facilè *digito dignoscas quidnã obtruditur,* scilicet *per cõtactum.*
Πρόσθεμα δὲ ποιήσας ῥητίνην καὶ ἄνθος χαλκοῦ, ἐν μέλιτι εἰς ὀθόνιον ἀποδαλώσας, πρόσθες ῥάμμα ἐκδήσας ἐκ τοῦ ἄκρου, ὡς ἐσωτάτω.	4	Quibus ita positis *pessarium confectũ ex resina & æris flore cũ melle cõmixtis linteolum inficias, quod intromittas in sinum pudoris (appenso* tamen priùs *filo ad partẽ eius extimam) quàm penitißimè.*
Ὅταν δὲ ἐξελκύσῃς, τῇ μυρσίνῃ ἐν οἴνῳ ἀφεψῶν, τῷ οἴνῳ χλιαρῷ διανιζέσθω. Περιελεῖν δὲ τὸν χιτῶνα ἄμεινον.	5	Hoc *verò vbi extraxeris, ac incoxeris myrtum vino, eo se abluat mulier tepente. Sed vndiquaque membranam euellere longè quidem præstiterit.*

EXPLICATIO.

SVBLATA quidem sunt conceptionis impedimenta quædam, de quibus suo loco actum est hactenus ab Hippocrate. Supersunt & alia quæ ex ordine ipse recenset, & suo quidem ea delet summo artificio. Ad quorum explicationem priusquam aggrediamur, aliud esse γονὴν δέχεσθαι, & aliud λαμβάνειν ἐν γαστρί, ad quod κυΐσκεσθαι tamen sæpe sequatur, obseruandum est in Hipp. doctrina; quemadmodum è principio libri περὶ ἀφόρων colligi potest facilè. Superiore postremo capite conceptio nulla veniebat, eò quòd solùm apparere mulieri menses dicebantur: nunc illi eidem quamuis naturaliter ferãtur ex hypothesi, siue nos qualitatem, siue copiam, siue tempus & excretionis modum spectemus; tantùm attamen abest vt conceptio hinc fiat, vt ne quidem semen excipiatur è viro coniectum, quod inprimis foret ad conceptionem pernecessarium. Deinde ne quis patem putet rationem esse egressus menstruorũ quæ sit coniectionis & ingressus in vterum seminis è viro; vt nimirum si liberè menstrua fundantur, sicut est in hac hypothesi, debeat consimiliter seminis viri aditus ad vterum liber esse; is esse sciat pelliculam pro foribus vteri, & hîc intelligi huiusmodi esse impedimentum: atque hanc vndiquaque protensam ex limine oris vteri pessum ferri & propendere, hoc est ab illius ostioli ambitu pendulam esse membranam. Eo sanè pacto venientia quidem tempori menstrua, secundum membranam confluentia, profundentur. E contrario obsistet hæc eadem introrsum repulsa in congressu nimirum arrecto pene & succutiente. Quonam alioqui modo aditu ad vterum semen prohiberi queat: libet contrà facilisque excursus erit menstruorum, vt est in hypothesi? Nostræ quidem sententiæ huius commentationem ex hoc authore desumpsimus. Penè enim hæc eadem sunt lib. de natura muliebri, paucis admodum commutatis: sed lib. περὶ ἀφόρων aperta hæc eius sunt verba aliquantò magis: ὅπου μὴ δύνηται ἡ γυνὴ γονὴν δέχεσθαι, πᾶσα ἀνάγκη μήνιγγα ἐπιπεφυκέναι ἐν τῷ στόματι τῶν μητρέων. Ex quibus sine vllo negotio intelligatur non intus in vtero enatã membranã esse, sed in eius tantùm ostiolo siue circuitu. Vnde & alium locum in lib. nempe περὶ γυναικείης φύσιος restituimus, vbi pro ἐπίπροσθεν τόκου legendũ ἐπίπροσθεν στόματος censemus. Cæterùm hæc perforatam esse tamen membranã fit verisimile: alioquin quonam modo in transuersum menses nunc profundantur? Simillima quoque sunt ad ipsum obstaculum remedia vbique apud Hippocratem: nisi quòd plures curationis sunt modi lib. περὶ ἀφόρων, vbi & therapeutica alia recenset quamplurima. Quemadmodum pessarij magnitudinem definiit, & mansionis quoque tempus illius, & mulieris formam decubitus, vt & horam concubitus. Et quòd penitissimè pessarium sit intromittendum, ῥάμμα, &c. tunc quoque filum appendi oportere; ne scilicet in cauũ vteri si fortè intrudatur, concipiendi concupita facilitas sic magis præpediatur: vtque etiam ad nutum cuiusque possit reuelli. In iis verò suppositiuis ad erosionem pelliculæ diu perseuerãdum esse suadet lib. περὶ ἀφόρων Hipp. ac vicissim penitiores eas pudendi partes confirmandas esse decocto myrti, quemadmodum & lib. post. vbi de curatione vlceris pudendorum illi sermo erit: vt & χλιαρῷ, quod tertium nunc notabitur, nisi subtepido mulier hoc vino vti debeat: quippe qui neruis abundet vterus & dicatus sit generationi; propterea que ma-

gnam ei molestiam quod est actu frigidum, alioquin adferre queat. Tandémque etiam periculi faciundi gratia an pellicula nimirum detrita sit, aut eidem adhuc sit impedimento (μετὰ δὲ ζυνίσιος) congrediendum tunc esse cum viro voluit eodem libro: hisce verò acribus remediis si nõ exedetur fortè membrana, ad amputationem transeundum esse modò cohortatur, quod prætermiserat lib. περὶ ἀφόρων. Itaque præsentem orationem terminauit ipse ita loquutus, περιελεῖν δὲ τὸν χιτῶνα, ἄμεινον, melius fore ratus istam membranam amputare & quasi circumcidere. Ne quiddam scilicet pullulet aut renascatur, quod par possit negotium redintegrare. Satius autem fuerit peritioris manu Chirurgi sensim illam euellendo, opitulari; quàm digiro fatuæ obstetricis cuiusdam lacerando mulierculam in vitæ discrimen induci. Quod longè Chirurgos decet magis quàm technis suis pollicitari mulieribus fœcunditatem; quemadmodum plerique adhuc eorũ factitant, vt & quidam rhopopolarum, attamen idiotatum vtrorumque.

SENTENTIA DECIMANONA.

1 *Mulieres præterea quædam sunt quæ* promptè *quidem* ac *facilè concipiunt, perferre attamen nequeũt; sed fœtus ipsarum statim sub tertium mensem aut quartum* quidem *perduntur, vel nulla etiam superueniente causa, ne assumptis quidem esculentis dissentaneis naturæ.*

Εἰσὶ δὲ γυναῖκες αἵ τινες λαμβάνουσι μὲν ῥηϊδίως ἐν γαστρὶ, ἐξενεγκεῖν δὲ οὐ δύνανται· ἀλλὰ σφέων τὰ παιδία διαφθείρονται ἢ ἅμα τῷ τρίτῳ μηνὶ, ἢ τῷ τετάρτῳ, οὐδεμιῆς αἰτίης ἐπιγινομένης, οὐδὲ βορῆς ἀνεπιτηδείου.

2 *Eius verò causa quod modò diximus, præsertim hæc esse cõperietur, si fœtus suos vteri incremento prohibeant, aut si iisce ipsis* fortè *conturbetur venter.*

Καὶ τοῦτό ἐστιν αἴτιον τοῦ εἰρημένου, καὶ μάλιστα ἢν παραμυνθέωσι τῆς αὐξήσιος τῷ ἐμβρύῳ αἱ μῆτραι, ἢ ἡ κοιλίη σφίσι ταράσσεται.

3 *Quum autem fœtus corrumpuntur,* vulgò *infirmitas incidit, & febris vehemens, fastidiúmque cibi.*

Ἀσθένεια δὲ καὶ πυρετὸς σφοδρὸς, καὶ ἀσιτίη ἐμπίπτει τῷ χρόνῳ τούτῳ, ᾧ αἱ τὰ παιδία φθείρωσιν.

EXPLICATIO.

HIc locus sanè primùm pertinere videbatur ad eum commentarium qui postea proximè scribetur & ordine tertius est, quum non nisi quod cadit in grauidas & eas sæpe opprimit symptoma nũc definiat Hippocrates. Enimuero quando, quòd exoptatus conceptionis finis est perfectus partus, in memoriam reduximus; sermo hic tandem visus nobis non vsque adeò alienus fuit ab instituto authoris. Sed namque sibi cohærent vniuersa quæ vsque adhuc obscuriora illustrauimus. Cæterùm quia in Hippocratis doctrina comperimus duobus saltem modis augmentum posse fœtibus imminui; dubij statim ferebamur, an euenire id hîc vellet Hippocrates διὰ στενοχωρίην, per angustiam locorum, quemadmodum id ipsum contingere aliquando, perspicuè demonstrauit ad finem lib. περὶ γονῆς. Verba cuius sunt: ἢν γὰρ μὴ ἔχῃ εὐρυχωρίην, ἔνθα τὸ ἔμβρυον τραφεῖν, ἀνάγκη ἐστὶν αὐτὸ λεπτὸν γενέσθαι; ἅτε οὐκ ἔχει τῇ αὔξῃ εὐρυχωρίην, & quæ sequuntur. Vt nimirum quando deerit loci amplitudo, spatiúmque in quo fœtus enutriri possit ad incrementum, necesse sit prorsus eum tenuem effingi, quippe qui (inquam) satis amplo ad incrementum spatio destituatur: vt non adsit παντὸς ἰσομοιρίη, æqualis partium potestas, quemadmodum loquitur lib. de aeribus, locis & aquis. Ita quidem omnino fœtus poterit incremento prohiberi, quantumuis etiam suppetat copia nutrimenti etiámq; quàm maximè laudabilis. Quem modum priorem exemplo cucumeris Hippocrates illustrauit, dum iam ipse adhuc & crescit in cucumerario & vase recluditur angusto aut ampliore. Aliàs autem, qui posterior est modus præpediti augmenti, & qui etiam est in proposito, ideóque ad rem præsentem conferre possit: fœtus minuitur; quum quæ gerunt vtero per inopiam alimenti extenuantur supra modum. Eas autem causas quæ tunc abortum faciant, gratia breuitatis ex aphorismis 44.45.& 55.lib.5. nunc duximus repetendas. Siquidem amplissimè eas declarauit Galenus in commentario. Non tamen extenuatio abortionem semper præcedit & efficit, quum alui quoque profluuium liberale idem sæpe præstet; quippe quia hanc abortionis causam his nunc expressit verbis, ἢ ἡ κοιλίη σφιν ταράσσεται, aut liberalior aluus euadit atque profusior: quemadmodum & aph.34.lib.5. hoc idem ita significauit, ἢν ἡ κοιλίη πολλὰ ῥυῇ, &c. Ad cuius causæ expositionem non debet lector plura desiderare quàm quæ Galen. excogitauit in suo cõmentario. Adde quòd etiam multò plurima in principio statim capitis proximè sequentis ab Hippocrate adferentur, quæ periculi abortionis causas sępenumero dimanare demõstrent ab alui perturbatione & eius profusione. Vnde mox quoque eodem loco præscribet ipse ventrem adstringẽdum esse & meritò quidem in hypothesi. At quod prætermissum antè nõ oportuit, cur vnà cũ tertio mense aut quarto fœtus corrũpitur? (hîc enim verius fortasse quàm μηνιαῖον καὶ διμηνιαῖον de embryone vnius aut alterius mensis lib. de nat. muliebri, vbi & hæc verba pro eodem ἐκφέρειν καὶ διενέγκαι vsurpauit Hippocrates) An quòd tunc temporis cibo pleniore fœtus egeat & nutriatur: iaceat is autem materno ventre detentus, ac mater quidem extenuata ponatur

tur præter naturam? Siquidem scriptum sit λεπτὴ παρὰ φύσιν γίνεται. Hanc verò operæpretium foret priùs refici & confirmari; ac postea concipere quidem & perferre, hoc est ad extremum. Cui malo quonam modo mederi oportebit, explicatum habes eodem loco apud Hippocratem lib. de muliebri nat. Itaque ipsum consulito ad curationem. Hâc attamen non posse refici testatur Hippocrates interprete Numesiano absque eo quòd sanguis dicatus embryonis nutritioni, ad eius quæ concepir vires reparandas sustentandásque assumatur. Itaque non absque ratione fœtus nunc perditur, quum sufficienti alimento destituatur. Eiusmodi sanè fuit sententia Numesiani, quam valde verisimilem esse assenrimur Galeno comment. ad aphor. 44. lib. 5.

Οὐδεμιῆς ἐπιφαινομένης αἰτίης] De incidente autem causa quam interpretabatur manifestam aph. 45. lib. 5. nihil hoc loco dicimus, vt neque de cibis dissentaneis & minùs aptis. De his enim ampliùs suo loco, sub initium nempe commentarij proximè sequentis.

Ἀσθένεια δὲ καὶ πυρετὸς σφοδρὸς] Cur verò succedat iis infirmitas & febris cum vehementia, etiámque nunc deiiciatur appetentia, ne simus longiores, repetendum duximus ex commẽtariis perdoctis quidem Gal. in aphor. 53. & 55. lib. 5. Exuperantiæ humoris non solùm causam illorum tribuit, sed virio & corruptioni. Vnde enim abortus hîc alioqui fiat sine occasione manifesta? Sed de causis occurrentibus & manifestis, vt receptum est, commentario tertio magis copiosè. Interim notãdum tamen opinamur bonam partem aphorismorum lib. 5. Hippocratem hinc transtulisse. Addamus etiam ἀσθένειαι virium infirmitatem notasse authorem, quarum robur & integritas foret pernecessaria ad bonitatem partus aut potiùs facilitatem. Expellendi vis autem è cerebro prodit, quæ animalis vulgò Medicis nuncupatur. Consistit altera in corde facultas, quæ etiam opprimi hîc significatur febris vehementia: quemadmodum & naturalem planè integram non esse significat ἀσιτίη, deiecta appetentia. Vt mirari omnino non oporteat, cur τίκτουσι χαλεπῶς καὶ ἐπικινδύνως, ἢ ἐκτιτρώσκουσαι κινδυνεύουσιν, mulieres in hypothesi ægrè nimis pariunt, aut cur quæ abortum faciunt, in vitæ discrimen trahuntur; quemadmodum testatum reliquit Hippocrates in aphorismis. Vnde etiam meritò constituet ipse postea, καὶ κινδυνεύουσιν αἱ φθείρουσαι μᾶλλον· αἱ γὰρ φθοραὶ τῶν τόκων χαλεπώτεραί εἰσι· corruptiones multò esse grauiores quàm partus, vbi scilicet de affectionibus instituetur disputatio quæ cadunt in puerperas.

comment. ad aphor. 55. lib. 5.

aph. eodem.

SENTENTIA VIGESIMA.

Ἔστι δὲ καὶ τόδε αἴτιον.	1	*Accedit & alia hæc quoque causa.*
Ἢν αἱ μῆτραι ἔωσι λεῖαι, ἢ φύσει, ἢ ἑλκέων ἐν αὐτῇσι ἐγγενομένων.	2	*Quòd sit vterus læuis aut suapte natura, aut vlceribus obortis in eo.*
Ἢν γὰρ λεῖαι ἔωσιν, ἔστιν ὅτε περιέχοντες ἔμβρυον ὑμένες ἧσσον ἢ ὡς δεῖ ἐχόμενοί εἰσιν, τῶν μεγάλων οὐλέων ἐουσέων.	3	*Si enim fuerit læuis, euenire quandoque potest vt quæ continent fœtum tunicæ, minùs* arctè *quàm è re sit; adhærescant, ob magnas quæ insunt in eo cicatrices.*
Εἰδείη δὲ ἄν τις τούτων ἕκαστα, εἰ ἐρωτῴη ἀτρεκέως ταῦτα.	4	*Horum verò singula agnoscat is* facilè *qui in hæc exactè inquiret* & examinabit.
Περὶ δὲ τῆς λειότητος, εἰ ἑτέρη γυνὴ ψαύσειεν τῶν μητρέων κενεῶν ἐουσέων (οὐ γὰρ ἁρμόζει) δῆλον γάρ.	5	*Constiterit porrò de læuore, si mulier quædam alia* huius tum *vterum contrectauerit, cùm* is scilicet *inanis vacuúsque fuerit: nequaquam alioqui conueniens.*
Ἢν δὲ ἴωσι τὰ καταμήνια ταύτῃσιν, ἀθρόα ἔρχεται.	6	*Sin autem menstrua ferantur iisce, profusè tum excluduntur* semper atque confertim.
Ἔστιν αὐτέων ᾗσι γάρ, ὥστε ἐκφέρειν τὰ ἔμβρυα.	7	*Quibusdam tamen contingit, vt fœtus* suos *perferant.*
Μελεδαινομένῃ δὲ ἐλπίδες ἔνεισι τόκου.	8	*Ei verò cui adhibebitur cura diligens, spem certiorem faciet* perfecti *partus.*
Ἀμφὶ δὲ τῶνδε ὧδε ἔχει.	9	*Sed de iis hæc dicta sint.*

EXPLICATIO.

EODEM nexu vincta sunt atque coniuncta cum paulò superioribus quæ sequuntur, quo proximè præcedentia. *Ἔστι δὲ καὶ τόδε αἴτιον*] Est nimirum alia causa efficiens abortionis, quippe quæ præpediat quò minùs mulier perferre fœtum eúmque perfectum edere possit.

Ἢν αἱ μῆτραι ἔωσι λεῖαι] Læuitas vteri est (inquam) tunicæ interioris. Etsi enim non vsque adeò intus natura duce asper esse vterus comperiatur, vtilis est ea tamen in eo sufficiénsque inæqualitas ab orificiis venarum exurgens, (venæ enim & arteriolæ ad cotyledonas pertinent Praxagoræ, comment. ad aphor. 45. lib. 5.) quæ semen retineat & comprehendat ad conceptionem. Erit igitur læuitas nunc conceptioni impedimento ex hypothesi. Quæ quum sit duplex, natiua scilicet, vt in omni parte vitia quædam sæpe connata esse possunt; & alia quoque ad vlcera consequens nimirum quæ in vtero etiam oboriuntur; illa an insit nec ne, tactu solo potest diiudicari vtero inani vacuóque. Ideóque ita nunc dixit Hippocrates, *περὶ δὲ λειότητος δῆλον γίνεται, εἰ ἑτέρη γυνὴ ψαύσειε τῶν μητρέων*: Atque vt pudentissimus & optimus vir fuit Hippocr. quemadmodum ipse professus est in horco suo (nec enim potest nuoc esse quidquam honestum sine earum partium verecundia quadam) idcirco in hypothesi partes pudẽdas muliebri manu voluit contrectari, non sua neque virili vlla. Itaque etiam, vt minima quæque nos erudiant, in genere fœminino ita loquutus est principio lib. *περὶ ἀφόρων, δῆλον δὲ μάλιστά ἐστι ψηλαφώσῃ*: quòd soli mulieri id notum esse potest quæ partem illam contigerit. Quæ sanè quidem ad eam perquisitionis partem pertinent læuitatis, quam de illius periculo & examine faciendo Hippocrates intellexit; an ea nimirum sit naturalis nec ne læuitas: Namque quæ proximè & statim sequuntur, scripta sunt de læuitate alterius generis, quæ solet consectaria esse ad magnas cicatrices. Verba enim sunt authoris, *καὶ εἰρομένη εἴποτε ἐν τῇσι μήτρ.* & mulier scilicet interrogata respondeat, an aliquando vterum vlcera obsederunt (*ἢν ἕλκεα ἐγγινομένα μεγάλας οὐλὰς ἐγκαταλίπῃ*) quæ reliquerint in eo magnas cicatrices. *Καὶ ἢν λεῖαι ἔωσιν, οὐ λαμβάνει ἡ γυνὴ ἐν γαστρί*, vt si in vteris aut tactu aut interrogatione læuitas inesse dicatur, nunquam conceptio fiat. Excipient quidem vteri genituram, nisi quædam tamen obstiterit alia causa: non attamen concipient, quum foras semen exceptum relaxent: aut si concipiant quidem, perferre tamen non poterunt ob dictas causas, eodem ipso loco apud Hippocratem. Hoc pacto *εἰδείη δ' ἄν τις τούτων ἕκαστα*, singulorum cognitionem consequatur facilè, si accuratè Medicus perquisierit & singula sedulò examinarit. Idem ergo euentus sic diuersos causarum modos sępe consequitur. Si enim *περιέχοντες ὑμένες*, &c. quæ vestiunt embryonem membranæ minùs quàm decet adhærescant arctè propter explicatam nuper cicatricum magnitudinem: (Namque plures esse is discet ab Hippocrate lib. de nat. pueri, qui in primis, *ἡ γονὴ ἐν ὑμένι ἐστὶ*, membrana cõcludi genituram intellexerit: *ὁκόταν δὲ χρόνος ἐγγίνηται, αὖθις ἑτέρη*, &c. & quòd temporis progressu multæ aliæ membranæ tenues intra hanc primam producuntur eodem modo quo & illa prior formata est:) Si inquam ideo abortio fiat, fiat & ratione læuitatis vtero connatæ, nónne læuitatis varietatem exclusio fœtus meritò sic vtrobique sequatur? Cæterùm comperimus ita scriptum in nostro manuscripto codice: *ἔστιν ἐν περιέχοντες αὐτὸ ἀπὸ ἥσσον ὡς ἐχόμενοι τῶν μητρέων ὡς δεῖ οἱ ὀλίγων ἐκπίπτει*. Quæ lectio nobis magnopere non potest arridere. Legit & Cornarius *ἔστιν ὅτε περιέχοντες αὐτὸ ὑμένες ἥσσον ἢ ὡς δεῖ, ἐχόμενοί εἰσιν, ἢ τῶν μητρέων πλέων*, non autem *ὀλίγων*, vt perperam nonnulli, quanquam sit α in ω commutatio facilis, & facilis quoque lapsus eodem modo. Atque hoc quidem modo inductus fortasse is fuerit in huiusmodi lectionem, quòd mox consequenter scriptum videret, *τῶν μητρέων κενεῶν ἐουσέων*, vt hæc inter se ex aduerso posita sibi respondeat. At nos multùm & diu cogitando intenti semper in scopum & mentem Hippocratis, animo sumus tandem complexi; quòd causæ redditio est, quódque instituto authoris valde erit consentanea lectio huiusmodi, *τῶν μεγάλων ἑλκέων ἐουσέων*. Vt causam nimirum reddat, vt dictum est, cur non satis firmè comprehendantur membranæ, ideóque nec adhærescant. Ac pro *αὐτὸ* etiam *ἔμβρυον* restituimus.

Ἢν δὲ ἴωσιν τὰ καταμήνια ταύτῃσιν, quòd si mulieribus istæ menstrua fundantur] Quorsum verò hîc eruptionis modus menstruorum ab Hippocrate proponitur? Et hoc quoque modo idem ipsum perspicuum erit magis & manifestum; aut saltem orta tum de læuitate vteri suspicio ita quidem meritò augebitur. Hæc ergo nunc ad diagnosin pertinebunt eiusce affectionis vteri, quæ in quæstione posita est. Vt nimirum quando vacuus vterus est & inanis: (quum siquidem *τὰ καταμήνια ὑγιηρῶς μὴ ἐν τούτῳ τῷ νοσήματι χωρέῃ*, mulieribus menses excludantur etiam in hypothesi, ac si ipsæ perfruantur bona valetudine, hoc est illis effluant periodicè) menses tunc temporis profundantur copiosissimi & confertim ferantur mulieribus sic affectis. At quonam id modo? An quia qui diuisus atque dispersus antea sanguis per numerosas venas & complures partes vteri in cauum scilicet influens & è cauo foras alioqui, hoc est si deesset læuitas, excluderetur: totus nunc contrà & in sese quasi collectus ipse hîc propellitur per pauciores; præsente nunc potissimùm ex hypothesi, læuitate? An verò potiùs quòd sanguis diffluens secũdum has læues vteri particulas, tantò celeriùs effertur, & sic confertim magis effunditur? Ne quis hac ratione tamen deploratam hîc habeat aut iudicet esse fœcunditatem, additum est ab authore *ἔστιν αὐτέων ἧσι γίνεται*, in hac rerum difficultate nimirum nonnullas esse quæ *ἐκφέρειν* sine ope vlla fœtum perferant & perfectũ tandem aliquando partum edant. Vnde fiduciæ plenissima hæc conclusio infertur & statuitur ab Hippocrate, *μελεδαινομένη δὲ*, quòd si illis medicina diligẽs adhibeatur, spes sit perfectæ prolis futuræ. Quanquam *ἀνίητος δὲ γίνεται, ὡς ἐπὶ πλέον ἢ τοιαύτη*, insanabile hoc malum alio loco censuerit ipse, vt (*γίνεται δὲ καὶ τοῦτο αἴτιον, τοῦ μὴ συλλαμβάνειν ἐν γαστρί*) hanc ob causam nulla spes omnino supersit conceptionis futuræ. Verumenimuero tunc Hippocratis sermo erat de læuitate quæ ad magnas cicatrices vulgo consequitur, vt erit iudicatu facilè cuique propiùs intuenti. Nec dum attamen nobis est exploratum, ne quidem sumus adhuc id ex Hippocratis lectione consecuti, quomodo scilicet quæ ex minore cicatrice læuitas suborta

initio libri περὶ ἀφόρων.

aliàs fuit,

aliàs fuit, deleri queat; nec qua arte aut huius præscripto, rectè institui possit curatio. Quam hîc ergo nunc spem summam nunciat ipse, fore vt mulieres edant perfectum partum, tunc demum vbi cicatrix erit minuta, adeóque & ipsa læuitas, locum habebit.

SENTENTIA VIGESIMAPRIMA.

1 Ην γυναῖκα μὴ δυναμένην τεκεῖν, τοκέεσθαι ἐθέλῃς γενέσθαι, χρὴ ἐν τοῖσιν ἐπιμηνίοισι σκέψασθαι, ἤν τε φλεγματώδεα, ἤν τε χολώδεα ᾖ.

Ergo si mulierem puerperam fieri percupias quæ antea eius impotens fuit, omnino necesse est dum menstrua eunt, sedulò animaduertere illi ne pituitosa effluant an verò biliosa.

2 Γνώσῃ δὲ τῷδε· ψάμμον ὑποβαλὼν λεπτὴν καὶ ξηρὴν, ὅταν οἱ τὰ ἐπιμήνια γίνηται, ἐν τῷ ἡλίῳ ἐπιχέαι τὸ αἷμα, καὶ ἐᾶν ξηρανθῆναι.

Quod tu hac arte exploratum habebis: dum ipsi menstrua feruntur, quem tu subiecta arenæ tenui & siccæ sanguinem infuderis sub solis æstu, exsiccari eum permitte.

3 Καὶ ἢν μὲν χολώδης ᾖ, ἐν τῇ ψάμμῳ ξηραινόμενον τὸ αἷμα χλωρὸν ἔσται· ἢν δὲ φλεγματώδης ᾖ, οἷον μύξαι.

Ac si quidem exuperet bilis, qui in arena exaruerit sanguis, pallidus apparebit: sin autem pituita vincat, instar quoque *muci erit.*

4 Τούτων ὁκότερον ἂν ᾖ, καθῆραι τὴν κοιλίην, ἤν τε ἄνω δέῃ, ἤν τε κάτω· ἔπειτα τὰς ὑστέρας καθαίρειν.

Alterutrum horum quodcunque fuerit, ventrem purgare oportebit, siue sursum opus esse videbitur, siue deorsum: tum verò postea vterum expurgabis.

5 Ην δὲ θέλῃς ξυλλαβεῖν, τοῦ κισσοῦ ἑπτὰ κόκκους, ἢ τοῦ φύλλου κατὰ μίαν πίνειν ἐν οἴνῳ παλαιῷ, παυομένων τῶν ἐπιμηνίων.

Ac si velis vt ipsa *etiam faciliùs* con*cipiat, aut hederæ aut silphij grana septem è vino veteri, cessantibus mẽstruis, opor*tet *ebibere per singulos menses.*

6 Εψήσας καὶ σίδιον ἐν οἴνῳ εὐώδει ἀκρήτῳ, καὶ βάλανον ἐκ τούτου ποιήσας, προσθεῖναι ἔς τε μεσημβρίην, ἢ στυπτηρίην Αἰγυπτίην τρίψας λείην ἐς εἴριον ἐνδήσας προστίθεσθαι.

At etiam posteaquam in vino odorato malicorium incoxeris meraciori, ac efformaris pessum ex eo, subiicies ipsum *ad meridiem vsque: ni malis Ægyptium alumen detritum ad læuorem immitti, postquam velleri obduxeris.*

7 Ημος δ' ἥλιος δύνῃ, εἶτα ἀφῃρημένην, διανιζέσθω οἴνῳ εὐώδει.

Deinde detracto eo sub occasum eluetur vino grati odoris.

8 Ποιέειν δὲ ταῦτα, παυομένων ἐπιμηνίων.

Quæ tum præstanda sunt opportunè, *quum menstrua* fluere *desierint.*

EXPLICATIO.

Τεκεῖν primùm (vt videbatur) nunc interposuimus ex libris περὶ ἀφόρων, & de nat. muliebri, vbi hæc eadem sententia legitur. Atque Hippocratis tum ea esse etiam videbatur cõtinuatio seriésque orationis, quæ facilè persuadeat verbũ τεκεῖν (quod & notatum à nobis statim fuit initio huiusce commentationis) pro ξυλλαβεῖν nonnunquam vsurpari. Quam acceptionem statim faciat verisimilem quæ iam mox hac eadem sentẽtia propositio hîc ab Hippocrate repetetur per assumptionem. Ea autem est, ἢν δὲ θέλῃς ξυλλαβεῖν, hoc est (inquam) τεκεῖν, &c. vt perbellè quidem coniiciebamus. Hîc namque quorsum de puerperis, si nondum præcessit conceptio, quam præsens denegat hypothesis? Coniiciat attamen etiam alius aliter, quod fortassè non vsquequaque ab Hippocratis proposito alienum putetur: scilicet vt pro illius sententia concepisse quidem nunc non sit satis, sed perferre fœtum natura duce oporteat, hoc est ad destinatum vsque finem, etiámque tempore definito ipsum edere. Quem finem vt tene- *comment. in 1. sent. comment. 1.*

re & voto potiri mulier perfruíque possit, quæ nunquam antè id sit consequuta: nunc quoque ad id præcepta ab Hippocrare statuuntur. Ergo cōsentaneum magis etiam quibusdam illis videatur, vt quando priùs id ipsum præscripsit, hîc per complexionem reperatur. Quòd superioribus ita positis, hoc est, arte deletis omnibus iisce impedimentis conceptionis, de quibus hactenus actum est ab eo, si dubius adhuc animus erit, an habilis mulier sit ad cōcipiendum, an verò propter humoris dominatum inepta; sic fieri tutò periculum possit, vt est statutum ab Hippocrate. Totius enim corporis valetudinem magnas habere vires, multúmque conferre ad concipiendum, nunc sanè debet esse receptum ex Hippocrate. At vulgaris quoque hæc lectio ferri nostra etiam sentētia potest & retineri. Vt quemadmodum valde conducit, vt modò dicebatur, totius corporis puritas ad concipiendi facilitatem; paris sit etiam ad perferendum fœtum momenti, si ab omni redundantis & vitiosi humoris copia vacuum erit hac arte totum corpus & purum ante cōceptionem. Quæ si manebit interpretatio, haud ampliùs hîc quisquam desideret & requirat quonam modo hæc quæ nunc scribuntur, hæreant cum supernis. Etiámque tunc τικεῖν verbū propriè significabit parere, quæ illi quidem notatio prima semper fuit ab instituto. Ex hoc, vt & ex loco præcitato, translatus est aphor. 36. lib. 5. si verba expendantur Galeni in comment. Ex locorum autem inter se collatione ἐν post χρὴ, vt lib. περὶ ἀφόρων, hîc reponendum duximus: quemadmodum & ipso eodem loco post ἐπιχέαι, τι legendum ante ἀπὸ τοῦ αἵματος; hîc autem vtrumque & τι & ἀπὸ ante τοῦ αἵματος interiiciendum esse opinati nunc sumus, aut τὸ αἷμα legendum in accusandi casu. Quæ vniuersa qui oscitanter Hippocr. legunt, aut quidem percurrunt, vix vnquam animaduertant. Postremum etiam est, quod pro τῶν φύλλων ex lexico Galeni legimus τοῦ φύλλου. φύλλον namque τὸ τοῦ σιλφίου σπέρμα, διὰ τὸ πλατὺ εἶ, silphij semen esse sic dictum, eo quòd est latum, didicimus ex Galeno: quódque Hippocrates modò vtitur Libyco, vt & aliàs Æthiopico. Atque re vera isti semini Theophrastus tribuit latitudinem, cap. 3. lib. 6. de historia plantar. Hoc verò etiam nondum animaduerterunt interpretes. Porrò autem memorandum est, quòd menstruum sanguinem linteis subinde commutatis excipiebat antea: nunc autem arena, attamen tenui & sicca, quæ scilicet citiùs ipsum humorem absorbeat in quo vix color inest: & vt hoc absumpto id quod supererit crassum è menstruis, foris faciliùs queat apparere in scopum ab Hippocrate nunc propositum. Lubentes quoque post ξηρὴν copulando statim iunxissemus ἐν τῷ ἡλίῳ, in sole, ne quid dissentiret nimis à superiore præscripto, vbi ob assignatam à nobis causam in bonis duxit Hippocrates, si exsiccatio fiat in vmbratili loco: sed tam multa religiosum valde nobis est ita frequenter immutare.

Τούτων ὁκότερον ἂν ᾖ, καθῆραι, quòd si alteruter humor erit in vitio, ventrem purgare] Hîc & lib. περὶ ἀφόρων opus esse ventris purgatione dictauit Hippocrat. sed senten. 7. comment. huius secundi, priusquam an multa & liberali purgatione opus sit necne, ratum habeat; in mulieris colorem oculos conuertit, ætatem, & robur, etiámque cœli statum, & qualis sit diætæ mulieris vsus, inspectat. Verùm communia hæc sunt quidem cum viris. Iam festinemus, si gratum est, ad reliqua. Priore hoc quidem modo hactenus, vt sterilitatis causæ euellantur, prouisum volumus esse toti corpori (ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ τὸ σώματος παντὸς προνοεῖσθαι, vt

Sent. 7. hoc secundo comment. superiùs loquebatur) qua nunc arte vtero medicina poterit adhiberi? Quæstioni huic secus satisfactum fuit lib. περὶ ἀφόρων. Nempe hoc aliud tamen responsum feres, quod sequitur. Ἔπειτα τὰς ὑστέρας καθαίρειν, secundo loco purgandi studium conuertendum erit ad eam partem cuius est concipere munus proprium. Vterus autem est. Ideóque ita loquutus subsumpsit, ἢν δὲ θέλῃς ξυλλαβεῖν, quam si concipere &, vti decet, ad extremum perferre exoptes; iam quæ id singulariter præstent (κατὰ μῆνα) per singulos menses vsurpanda erunt. Hederæ sunt acini septem aut silphij ex veteri vino propinandi: quæ fortasse sopitam vteri vim suscitent à parte superna. Sed haud mirum nō queat videri, quomodo Grammatica ratio omnibus qui nos præcesserunt, non monstrarit secus reddi oportuisse quàm per *folia* in accusandi, quum τῶν φύλλων repererint in generandi casu. Cur verò hæc παυομένων τῶν ἐπιμηνίων recens confecta purgatione menstruali adhibebuntur? Rationem huius antea expressimus, sed sententia proximè sequenti manifestum fiet id quidem magis. Tantummodo superest, vt ab inferna parte etiam quomodo vterus confirmabitur, explicemus gratia conceptionis & gestationis perfectæ. Tunc sua hæc quoque erunt remedia tempestiua. Ἑψήσας καὶ σίδιον ἐν, &c. Duo scilicet adhibebuntur balanorū genera. Balanus prior supponetur ἐς τὸ μεσημβρινὸν, ad meridiem vsque (non autem sub meridiem, vt alius perperam cogitaret) quemadmodùm & quæ posterioris generis est, quamuis non expresserit Hippocrates, credimus ad vesperam vsque adhiberi oportebit. Hæc quoque scilicet sub horam cubandi (ἡμος δ᾽ ἥλιος δύνῃ, εἶτα ἀφῃρημένη) quando, vt dixit ipse, sol occidet, detrahenda erit, ac tum vterus (ἐγκλύζειν) eluendus quoque erit vino grati odoris, ne quid scilicet è balano isthic relinquatur, & vt ipse magis confirmetur & suscitetur ad comprehensionem tantopere requisitam.

Ποιέειν δὲ ταῦτα] Quæ vniuersa tum facienda Hippocrates iubet, quum recens menstruorum expurgatio desierit. Huius causam modò quidem nuper vobis aperuimus. ἔχει δὲ καὶ τόδε οὕτως. Sed sic quoque se res habet vti sequitur; & ob eas causas quæ iam ab hoc eodem recensebuntur.

SENTENTIA VIGESIMASECVNDA.

1 *Sed etiam sic hæc se res habet: simulatque mulieribus menstrua desierunt, tum maximè cum viro appetēter cōgressæ cōcipiunt,*

Ἔχει δὲ καὶ τόδε οὕτως· ἐπὴν ἀποκαθαρθῶσιν αἱ γυναῖκες, μάλιστα ἐν γαστρὶ λαμβάνουσιν ἱμερωθεῖσαι, καὶ ὁ γόνος ...

ὁ γόνος σφίσι ῥώννυται, ἢν μιγέωσιν ὅτε χρὴ, καὶ ὁ τοῦ ἀνδρὸς ῥηϊδίως μίσγεται.

ac semen ipsis potentius euadit & cōfirmatur, si tempestiuè liberis operam suam dederint; etiámque quod est è viro semen facilè tunc *commiscetur.*

2 Καὶ ἢν ἐπικρατήσῃ τάδε, ἠδέλφισαι.

Quæ si poterunt attemperari, vterinam societatem facilè sic *inierint.*

3 Τότε γὰρ μάλιστα τὸ στόμα τῶν μητρέων κέχηνε, καὶ τεταμένον ἐστὶ μετὰ τὰς καθάρσιας, καὶ αἱ φλέβες τὴν γονὴν ἀπῶσιν.

Hiauit namque tunc patulúmque osculum vteri fuit: ac distentum manet aliquantisper, etiam *post purgationes*, *ac* tum etiam *venæ & arteriæ* potentiùs *semen trahunt.*

4 Ἐν δὲ τῷ πρὶν χρόνῳ τό τε στόμα τῶν μητρέων μέμυκε, καὶ μᾶλλον αἱ φλέβες πλέαι αἵματος ἔωσι, οὐχ ὁμοίως ἀπῶσι τὴν γονήν.

Quum osculum contrà vteri priùs conniuerit, ac sanguinis copia tum *magis refertæ venæ arteriæque semen non æquè trahant.*

EXPLICATIO.

Ad hanc vsque sententiam percensuit Hippocrates quæ conceptioni impedimento fore ratus est. Verumenimuero ex illius doctrina nos passim collegimus etiámque didicimus, quòd quemadmodum in annorum cursu quædam est commodior ætas ad concipiendum, quódque inter quatuor anni partes, tempus est quoddam similiter ad id aptius aliquantò, lib. περὶ ἀφόρων: ita inter periodos mulierum menstruas spatiolum aliquod temporis vel monitore Hippocrate aucupari cuique hîc esse integrum, in quo quàm in reliquis maior inesset ad concipiendum opportunitas. Nō sanè quòd ea vis propensióque ab huius temporis pendeat natura: sed quia, vt mox intelligetur ex Hippocratis oratione, plures tum ad id idoneæ sint opportunitates, siue cōcipientis spectetur habilitas, siue natura eius quod concipitur, siue etiam difficultates incommodáque & quæ explicata sunt nuper aliunde pendere impedimenta. De his enim, vt dictum est, hactenus. Non ita pridem cum Hippocrate dicebamus omni tempore & congressum fieri & conceptionem perfici, si feruntur & reguntur adhuc omnia Naturæ dominatu, hoc est, tantisper dum menstruales esse cœperunt mulierculæ & eiusmodi definito sibi tempore manent. Ex hypothesi terminetur modò illud latissimum purgationis interuallum (idémque ipsum, si placet, gratia disciplinæ vocitemus nūc vniuersale) anno ætatis decimoquarto & quinquagesimo. Triū quoque aut quatuor dierum statuatur esse aliud magis peculiare, quod periodicum nempe est, ac sigillatim recurrit per hebdomadarū terniones aut quaterniones. Hoc enim vtrumque Hippocrateū quoq; est. Huiusce posterioris spatij quænam pars aptior commodiórque nunc videatur ad cōceptionem, auditote iam ex Hippocrate. Mēstruorum eruptionis principium peculiare sua secum vehit incommoda, quæ conceptionem præpediant; vt & incremētum, etiámque vigor & declinatio, de quibus suprà. At simulatque iisce menstrualibus profluuium desiit, μάλιστα ἐν γαστρὶ λαμβάνουσιν, suas habet tempus proximè sequens ad concipiendum commoditates. Ideóque sent. 16. huius comm. 2. consilium Hippocratis fuit, iis maximè diebus πειρηθῆναι ἢν δύνηται κυΐσκεσθαι, tentandum esse vtrum cōceptio fieri possit: potissimùm verò (ἱμερωθεῖσαι) quotiescunque mulieres Veneris erunt appetentissimę. Namque tunc non tantummodo vterus semen excipit, sed capit idémque cōtinet & arctissimè circumplectitur. In promptu verò nūc ratio est huiusce conceptionis facilioris ex parte concipientis, (mulier autem est) & eius quoque quod comprehenditur. Semen id autem est duplex, quod per mixtionem consocialem coit & vnum efficitur. Sed hæc hoc pacto examinemus singula, si antè monuerimus, aliter hîc accepisse interpretes quosque μιγέωσιν, & statim postea μίσγεται aliter. Iam igitur exponatur quomodo (γόνος σφίσιν ῥώννυται ἢν μιγέωσι) mulieribus semen coniectum & exceptum potentius fit & confirmatur, si quando, vt fieri decens est, cum viris rem habuerint libidinosè, hoc est desinentibus iam prorsus menstruis, vbi scilicet commiscetur simul vtrumque. An quia menstruis nuperrime currentibus semen dilutius effectum eodémque pacto nimis imbecille reddebatur, quanquam diuersis canalibus efflueret vtrumque, & antea iisce continetur: an potiùs quòd sic illi alimentum deficiat, excidat, & per profluuium menstruale præripiatur? Quæ enim materia seminalis per sanguinem diffunditur duce natura, simul cum menstruis elapsum, foràs excluditur. Si autem semen suo defraudatum genio & alimento, iure sic sanè imbecillius seipso redditur, etiámque ineptū aliquantò magis ad conceptionem: nónne huius eiusdem gratia per accessionem moderati sanguinis benigni & seminalis robur quoque capiet & meritò confirmabitur? τρέφεσθαι autem semen nutrimentum capere, patet tum ex principio lib. περὶ ἀφόρων, & aphorismo quoque 62. lib. 5. tum ex 1 lib. de diæta, quemadmodum à nobis mox exponetur. Attamē libello de puelli natura φυσώμενα διΐσταται ξύμπαντα κατὰ συγγένειαν, id est, ex iis quæ perfunduntur spiritu innato, quæque cōferuntur ad ea quibuscum

naturæ & generis habent affinitatem;hoc eſt εὑρήσει αὐτῷ τὸ ὅμοιον ἐς τὸ ὅμοιον ἐληλυθὸς, vbique comperietur ſimilia cum ſimilibus coiiſſe;quod dicunt Phyſici,quæ in commixtione heterogenea erant, per ſecretionem homogenea fiunt:vt ex ea ſimilitudine intelligatur, vnde robur in ſemine ortum habeat & incrementum. Quum ſiquidem per commixtionem & vnum ſemen fiat,& confirmetur ante ſanguinis ſcilicet appulſum,quantum conſequi potuimus ratiocinando. Quid autem ἢν μιγέωσι, *ſi miſceantur*,an in plurium numero de parentibus & eorũ congreſſu hic locus intelligatur, quemadmodum voluit vnuſquiſque interpres;quorum vtrique modò aſſentiebamur:an verò de ſeminibus vtriuſque illorum? Etſi variè quidẽ hæc verba queant explicari,res attamen eadem vtrobique manet eodémque vertitur. Quum gratia conceptionis fruſtra parentes inter ſe congrediantur,ſi non illorum ſemina concurrant & vnà com-*ſent.16.huius comment. 2.* miſceantur,vt fidem faciunt quæ non ita pridem Hippocrates literis mandata reliquit, ita loquutus: ἢν τὸ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀπιόντα ὁμοῤῥοθῇ κατ᾽ ἴξιν τῷ ἀπὸ τῆς γυναικὸς, θᾶσσον κυήσει, *ſi quod è viro ſemen impetu eodem rectè feretur ſimul cum eo quod mulieris eſt,concipiet hæc tum citiùs.* Quibus ſanè verbis ſuum nunc (ὅτι χρὴ) ad conceptionem pernecesſarium temporis articulum declarauit apertiſſimè. In quo ſi concurrerint fortè ſemina vtrinque, eueniat omnino vt (καὶ ὁ τοῦ ἀνδρὸς ῥηϊδίως μίσγεται) non ſolùm quod eſt è viro ſemen faciliùs ſic commiſceatur;ſed etiam vt (ταχύτερον κυήσει) & faciliùs inde & celeriùs conceptio fiat,vt nuperrimè ipſe voluit. Hoc autem idem ipſum hoc etiam loco intellexit per ἠδέλφισαι verbũ ſignificari, ſicut ex Ariſtotelis ſententia,quæ nobis potior nunc erit quàm quæ etat Galeni in exegeſi ſua,explicatum à nobis quoque eſt paulò ſuperiùs, ad ſententiam nempe 12. comm. prioris; quum exponeremus quidnam vellet Hippocrates per dictionem ἠδελφισμένως. Locum lectores conſulite, & verba vtriuſque illorũ inter ſe collata diu expenditore. Non enim quod è viro ſemen manat,quia ſatis ſit potens,nũc animus eſt authoris,fraternum fœdus inire cum muliebri ſemine,vt quis poteſt obiter apud ſe cogitare; ſed quum ex huius eiuſdem doctrina aliàs didicerimus,ſolas mulieres in quibus nulla viget intemperies,ad cõcipiendum habiles eſſe eáſque fœcundas;in commoderatione(quam vulgo temperiem dicunt) fœdus ipſum concordiámque conſiſtere apud nos cogitauimus & ratum habuimus. Quum ſiquidem ὁκόσαι τὴν κρᾶσιν ἔχουσι σύμμετρον ἐξ ἀμφοτέρων, αἱ τοιαῦται ἐπίτεκνοι γίνονται, reſtibilis fœcunditatis mulieres viſę ſint Hippocrati, prǫſertim quæ ex vtriſque(etſi tum fuerit alia hypotheſis)oppoſitionibus ποσέρων διακρασίων temperationem obtinent commoderatam. Quamquam iudicium quoque aliud eſſe queat nonnullorum fortaſſe qui voluntatem authoris prauè detorqueant. Quibus ſi non erit ſatis conſcripta expreſsè ſentẽtia Hip-*aphor. 62.* pocratis aph. præcitato lib. 5. videant ipſi quid idem ille in vniuerſum ſenſerit ſent. 11. lib. 1. de nat. hum. de generatione;& quid copioſè admodum conſcripſerit in comm. Galenus. Tantùm aberit tum,vt per ἐπικρατήσῃ τῷδε, (quum ſiquidem τάδε pro τῷδε reſtituerimus) in mixtione quidquam Hippocrates velit alterum alteri præcellere & potentius eſſe, ἐς τὸ ἠδελφίσθαι,ſcilicet ad ortum embryonis qui fit in vtero;vt contrà niſi iſthæc vniuerſa omnino μετρίως πρὸς ἄλληλα ἕξει καὶ ἴσως, ἀλλὰ θάτερον θατέρου πολὺ προέξει,καὶ τὸ ἰσχυρότερον τοῦ ἀσθενεστέρου,ἡ φύσις οὐκ ἂν φύοιτο,moderatè & æqualiter ſeſe mutuò habeant,ſed alterũ alteri longè antecellat vt robuſtius infirmiori; nulla generatio ſequi vſquã omnino queat. Non ſanè quòd nos fugiat miſceri ſimul ſemina oportere, priuſquam, vt ipſe dixit primo de diæta (ὁμοστρέφονται) connutriantur, etiàmque ad finem lib. de nat. pueili (ζωοῦνται) animentur & viuificentur,vt ſcriptum quoque ipſi legimus:ſed quia ſi hęc lectio retinebitur ἐπικρατήσῃ τῷδε,& alterum alteri pręcellat, vti neceſſe ſemper foret, in alia attamen hypotheſi (Non ſolùm ἐν τῇ γυναικὶ καὶ ἐν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ἐν παντὶ ζώῳ ἑκάστῳ γονῆς ἔνεστι καὶ ἀσθενέστερον καὶ ἰσχυρότερον,in muliere & viro,ſed & in omni animante peculiariter ſemen ineſt imbecillum & forte eodem loco apud Hippocratem) eodem modo eorũ permixtione & alterutrius victoria aut mas aut fœmella generetur. Quod eſſet à propoſito maximè alienum,quum ſiquidem nunc ſit inſtitutum ſimplex authoris de conceptione & eius facilitate;de alio autem ſcopo longè plurimis egerit Hippoctates lib. 1 de diæta. Vbi in vtroque genere, hoc eſt ſexu, elucere formas tres diuerſas ab eo demõſtratum eſt διὰ τὸ διακρίνεσθαι καὶ τὸ ξυμμίσγεσθαι,quod vtrumque quia cõtingit ſimiliter tribus diuerſis modis, etiàm inde fit, vt virorũ,ita,pro alterutrius ſeminis victoria nempe, mulierum genus triplex variè gignatur & producatur randem in conſpectum. Sed de his longè copioſiùs apud Hippocr. vt dictum eſt, primo de diæta. Quo loco vſus ipſe fuit quidem eodem verbo,at tum ſanè in ſignificatione longè diuerſa. Atque plures tunc verbi huius ſcripti ſunt modi,figuræ etiam variæ, tempora diuerſa quoque numeríque. Primùm enim vt hoc loco reperias ἐπικρατήσῃ τὸ ἄρσεν,deinde κρατέουσι,tertio loco κρατήσῃ δὲ τὸ ἄρσεν. quod idẽ & paulo pòſt repetiit,vbi de fœmineo ſexu verba fecit. Quum ſiquidem ſcriptum ſit κρατήσῃ δὲ τὸ θῆλυ, αὔξεται ἡ αὐτὴ ἔξω,etiámque iterum atque iterum ſtatim poſtea:ſed in notatione,vt monuimus, ab hac lõgè diſſimili. Qui omnes quotquot ſunt loci in errorem induxerunt interpretes, quum verè quidem locos omnes eos de victoria ſeminis dominatúque expoſuiſſent, perperam ipſi poſtea putarint vt illic vbique, idem nunc omnino apud Hippocratem ſignificari. Nos itaque ἐπικρατήσῃ τάδε, ἠδέλφισαι, conſentaneè reſtituamus,ſi placet. Quæ lectio erudiat nos eodem modo edoceátque quidnam reſpõſum iis oporteat, qui delicatioribus mulierculis ſubdolè blandientes fideíque illarum nimis adſtricti, nimiopere illarum credũt garrulitati. Ex illis namque plures aliquot comperias,quæ etſi protinus & ſæpiuſcule concipiat, vllius ſe attamen voluptatis participes fieri negent ex cõpreſſu, ac ne quidem titillationis ſcintillam vllã nimiùm aſturè & diſſimulãter affirment vnquam perſenſiſſe. Enimuero (ἐπικρατήσῃ) vnum niſi per contemperationem ex intemperatis fieri nunquam poteſt, vt neque vlla cõtemperatio niſi per mixtionem phyſicis vnquam euenire. Quid enim alioqui vnio ſtatuetur eſſe à Naturalibus? Effecit hæc autem contradicens oratio ipſarum ſimulata,vt vbiuis ferè interrogemur, Num ante vtriuſque ſeminis coniectionem in vteri fundum,conceptio fieri queat,duce natura; an verò etiam fiat nonnunquam vt aliquantò poſt ſeminis è viro introitum,ſine permixtione alterius ipſa contingat. Quę quid profuerit vniuerſa re-

censuisse,

censuisse, nisi etiam ne quid ad delectum desit, repetendo, concipiendi opportunitates depromantur, & earum ratio quæque aliquantò apertiùs explanetur eodem modo? Has iam igitur, si molestum non est, ex Hippocrate commemoremus. Exacto nimirum profluuio mẽstruali si mulier complexu viri gaudebit, præsertim tum quidem conceptio fiet. Ex principio lib. περὶ ἀφόρων transferẽda huc erit ratio quæ est huiusmodi, vt & superiùs aliquãtò iam annotauimus. αἱ γὰρ φλέβες τοῦ αἵματος πλήρεις ἐοῦσαι, τὴν γονὴν οὐ δέχονται, &c. quibus verbis significatur, quòd quæ sanguine opplentur venæ & saturatæ sunt, genituram non accipiunt. Siquidem aliquid in vtero subesse sanguinis inueterati necesse prorsus sit, quod prohibeat nutriri genituram. Et quæ sequuntur plurima, quæ mentem omnino explanent authoris. Vacuitatem sic ergo peculiarium vteri venarum Hippocrates ad id desiderauit, adeóque & libidinem mulieris, quo scilicet ῥώννυται, semen robur suum capiat. An non enim congressum gratia cõceptionis quisquam frustrà expetat, si desit quod exceptum semen pari desiderio retinebit, & contrà? Vnde iustè quidem lib. περὶ γονῆς Hippocrates opinatus est, quod ἢν μὲν ὀργᾷ ἡ γυνὴ μίσγεσθαι, πρόσθεν τοῦ ἀνδρὸς ἀφίει, si mulier ardet desiderio Veneris, priùs in congressu quàm vir semen emittit. Tertio itaque loco vtrinque requiritur articulus coniectionis, ad facilitatem mixtionis nimirum seminis quod est è viro, quandoquidem vnius tantùm hæc esse non possit.

Τότε γὰρ μάλιστα τὸ στόμα τῶν, &c. *hiauit namque tunc*, &c.] Ætiologia verò est, in qua tribus opponuntur tria modo ab Hippocrate descripto. Ex iis duo priora propiùs intuenti referri ad excipiẽdum semen veriùs videbuntur, quemadmodum pertinebit etiam verissimè quod est in iis tertium, ad concipiendum. Totidem similiter subsequuntur non ita multò pòst, quæ & hoc & illud prohibeant; seminis è viro exceptionem nempe, proindéque & conceptionem. Si ad egressum menstruorum maximè tunc os vteri (κέχηνε) patuit, etiámque πεπταμένον ἐστὶ μετὰ τὰς καθάρσιας, distentum aliquantisper manet, scilicet vt vertẽdo diximus post purgationes; nónne sic (ἐπὴν ἀποκαθαρθῶσιν) à menstruorum profluuio maximè si non concipient, coniectum saltem semen excipient? Exceptum verò semen inanes venæ attrahent cõcipiéntque, & arctiùs comprehensum deinceps retinebunt. Etsi enim concipere vteri munus sit proprium & peculiare, attamen perficere id is nũquam queat, nisi adiutus ope vasorum, quorum orificia ad cotyledonas pertingunt, vti ipsi aliquãdo demonstrauimus. Vnde vt hoc loco, ita lib. περὶ φύσιος παιδίου, (ὥστε ἢν μὲν ἀποκενωθῇ τοῦ αἵματος ἡ γυνὴ, λαμβάνει ἐν γαστρί· ἢν δὲ πλήρης ἔῃ, οὔ. κενέων γὰρ τῶν μητρέων καὶ τῶν, &c.) censuit & demonstrauit Hippocrates. Quamobrem si menstruo sanguine mulier exonerata fuerit, facilè concipit: sin autem ille redundarit, minimè. Vacuo enim vtero adeóque venis ipso sanguine, promptè liberos mulieres suscipiunt, & quæ sequuntur. Quid nõ etiam obiter obseruemus κέχηνε in præterito Hippocratem vsurpasse, quòd tunc temporis osculum vteri necessariò patuerit in profluuium menstruale; in præsenti contrà nunc osculum (πεπταμένον ἐστὶ) distentum rectúmque adhuc maneat, vt vertimus, aliquantisper scilicet in dictum scopum præsertim exacta purgatione? Hæc causa est sanè cur hinc tum maximè conceptionem sequi modò voluit Hippocrates noster. Sed quonam modo (ἐν δὲ τῷ πρὶν χρόνῳ τὸ στόμα μέμυκε) alio antè tempore osculum vteri conniuit? Hîc quidem vt & senten. 16. assertum fuit, quòd illi dies ad concipiendum sint (κυελότατοι) maximè accommodati; nihil prohibet attamen aliis etiam diebus ξυνιέναι τῷ ἀνδρὶ, virum adire, & cõceptionis gratia rem habere cum eo. Quod facit enim cùm recens desiit profluuium menstruale, scilicet vt inanes venæ auidiùs ad se coniectum semen trahant: præstabit idem, vt dictum est eadem sententia huius comment. μελέτη, Veneris exercitatio. Namque tunc quidem ἀναχαλᾶται τὰ φλέβια, orificia venularum arteriolarúmque, quæ vteri acetabula constituunt, latiùs explicari solent. Sed inquam, quomodo priùs conniuit orificium vteri? An hæc per comparationem intelligantur, quum continentiam in vitiis conformationis antea duxerit Hippocrates: an potiùs vt sic iis occursum etiam esse cautúmque censeamus, quibus os simulatque desiit purgatio menstrualis, solet comprimi claudíque, ideóque semper aliàs redduntur minùs ad concipiendũ opportunæ, quemadmodũ ex hoc fortasse loco in suos commentarios de historia animalium cautè transtulit Aristoteles? Transtulit (inquam) hic idem quamplurima in commentarios de generat. animal. Vide caput 19. sub finem, lib. 1. eius argumenti. hinc enim manifestum fiet. Quanquam contingit eodem hoc authore eodem loco frequens tum conceptio duce Natura. cap. 2. lib. 7. de hist. anim.

Καὶ μᾶλλον αἱ φλέβες πλεῖαι αἵματος, *venæ etiam magis quàm antè sanguine oppletæ*] Nec pari desiderio, nec vehementia semen cõiectum trahunt. Atque hac eadem ratione ductus Hippocrates ratum habuit initio ferè lib. περὶ ἀφόρων, ineptas eas esse ad semen comprehendendum, quibus menstrua purgatio negabatur. αἱ γὰρ φλέβες τοῦ αἵματος πλήρεις ἐοῦσαι, τὴν γονὴν οὐ δέχονται, καὶ ἐν τῇσι, &c. quòd nimirum (quemadmodum hac eadem commentatione non ita pridem annotauimus) quibus sanguine saturatæ sunt venæ, semen non suscipiant, quódque tum quiddam subesse in vtero sanguinis inueterati necesse sit, quod nutriri semen præpediat.

SENTENTIA VIGESIMATERTIA.

Ἢν δὲ γόνος ἀποῤῥέῃ διιπετὴς, καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ οὐ ξυμμίσγεσθαι φιλῇ, καὶ ξυνεοῦσα οὐ κυίσκεται.	1	*Præterea si impetu quodã semen defluat, & amplexus viri* tunc *mulier non* valde *concupiscit, & cõpressa* ferè *non concipit.*
Καὶ ἢν ὀσφὺς καὶ τὰ ἰσχία πόνους παρέχωσι, καὶ μὴ πῦρ ἔχῃ βληχρὸν, καὶ	2	*Quòd si lumborum & coxarum crucietur dolore, tũ febris nõ lenta* eam corri-

piat, & virium succedat infirmitas & animi deliquium.

ἀδυναμίη καὶ ἀψυχίη ἐπιγίνεται.

3 *Accidit etiam* inde *aliquando, vt vterus suo non hæreat loco.*

Καὶ ἔστιν ὅτε αἱ ὑστέραι ἐν τῇ σφέων αὐτέων μὴ εἰσὶν ἕδρῃ.

4 *Siquidem igitur præ copia* semen *prodeat* & continenter feratur, *bonum est* tunc mulierem *missam facere.*

Ην μὲν οὖν ὑπὸ πλησμονῆς ἴῃ, ἐᾶν ἄριστον.

5 *Sin autem vterus laxetur, alica vescatur* mulier, *carne suilla, aut palumbis, aut vino nigro.*

Ην δ' ὑστέρη χαλάσῃ, δίαιτα χόνδρος, κρέας ὕειον, ἢ φάσσης, ἢ οἶνος μέλας.

6 *Potulenta autem sint quæ postea aduersus* muliebre *profluuium describentur.*

Ποτήματα δὲ ὅσα πρὸς ῥόον γεγράψεται.

EXPLICATIO.

Hoc aliud est impedimentum conceptionis, quod quum prætermiserit antea Hippocrates, ad extremum tandem ipse adiunxit nunc susceptæ disputationis. Eius verò etsi duplices causas obseruarit & recensuerit hoc eodem loco, vt prior quidem causa sit repletio ea, quæ etiam faciat continens seminis profluuium: (Ait enim ἢν μὲν οὖν ὑπὸ πλησμονῆς ἴῃ, *quòd si talis affectio à repletione fiat*) deinde etiam vteri laxitas ab eo statuatur huius eiusdem affectionis causa posterior his verbis, ἢν δὲ ὑστέρη χαλάσῃ, *sin autem vterus laxetur*; animus attamen authoris non fuit per hæc aliquot verba ἢν δ' γόνος ἀπορρυῇ διιπετὴς, è sinu muliebri genitale semen profluere, nec iugi cursu, vt Cornarius vertit perdoctus interpres. Διιπετὴς siue διοπετὴς γόνος Hippocrati potuit quidem dici qui ex internis aut supernis potiùs tanquam cœlitus decidit, quíque fluit è pudendis muliebribus instar quasi torrentis. Alioqui vndenam ἀδυναμίη oboriatur posita virium infirmitas in hypothesi? Quàm eadem omnino de causa ἀψυχίη tādem quoque deliquium animi consequatur? At enim cur hîc (ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ οὐ ξυμμίσγεσθαι φιλεῖ) mulier non ardet complexu viri, quòd non ita pridem tantopere commodum videbatur Hippoctati ad conceptionem? An quòd exuperanti seminis euacuatione stimulus Veneris in muliere refrænetur? Demus etiam, si res ita ferat, vt appetat quidem mulier virum etiámque adeat, volumus; (ξυνεῦσα οὐ κυΐσκεται) attamen in hac hypothesi nunquam illa concipiat ex compressu. Nempe quia (credimus) copia seminis etiámque crudioris dilutiorísque, retentrix vteri vis facta paulò imbecillior, impotens eodem modo redditur ad semen comprehendendum. Pluribus autem locis superiùs & coxas & lumbos ingens exercebat dolor obortus ab intemperanti calore ex suppressione materiæ menstrualis. Nunc contrà ab earundem partium infirmitate summa, cui etiam ob eandem causam consectaria sit sæpenumero febris assidua, dolor nascitur. Ex quibus vniuersis nondum satis esse potest manifestum, quid faciat vt vterus (ἐν τῇ σφέων αὐτέων μὴ εἰσὶν ἕδρῃ) non retineatur suo loco. Sed id satis abunde fuerit exploratum perspectúmque, qui meminerit humoris exuperantis prolapsu, sæpe propria vteri ligamenta adeò relaxari, vt ipse de loco excidat, non autem solummodo dimoueatur; aut aliquò etiam, in hanc scilicet vel illam partem conuellatur. Sed de his postea copiosissimè. Vt autem author hic summus fuit vbique medendi magister, curationem huius affectionis singulari artificio sic terminauit breuissimè, quum quæ priori loco causa ponitur, per se detrimentum passa tandem destruatur.

Ην μὲν οὖν ὑπὸ πλησμονῆς ἴῃ] Quæ si finem non faciat tamen seminis egressio; ἐᾶν ἄριστον, totum negotium potenti Naturæ committendum censet. Quid enim repletionem acriùs expugnet in aphorismis, quàm quæ è natura hîc ponitur suscepta euacuatio? Ἰέναι nunc etiam, vt aliàs apud Hippocratem, ferri continenter volumus significare. Breuiter (inquam) perstringit causam posteriorem. Eam nimirum euerti sola viuendi ratione quæ siccet & adstringat, quum morbus principia duxerit (ὅτι αἱ ὑστέραι χαλάσωσι) à nimia vteri relaxatione, hoc est vasorum, quæ ad vterum vsque pertinent. Quanquam si exiccans diæta non erit satis, ποτήματα potiones quæ id præstent, polliceatur præscripturum se. Quod ipse statim facit initio libri posterioris.

aph. 22. lib. 2.

FINIS COMMENTARII SECVNDI.

MAVRICII CORDAEI RHEMI COMMENTARIVS TERTIVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOCRATIS Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 ΝΥΝ δὲ ἐρέω ἀμφὶ νοσημάτων τῶν ἐν γαστρὶ ἐχουσέων. Φημὶ τῇ γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ δίμηνον ἢ τρίμηνον καὶ παραιτέρω, ἢν τὰ ἐπιμήνια παραχωρέῃ αὐτῇ κατὰ μῆνα ἕκαστον, ἀνάγκη λεπτήν τε μὴν γενέσθαι καὶ ἀσθενέα.

2 Ἔστι δ' ὅτε καὶ πῦρ ἐπιλαμβάνει τὰς ἡμέρας ἕως ἂν χωρέῃ τὰ ἐπιμήνια.

3 Καὶ ἐπὴν χωρέῃ, καὶ μετὰ τὴν χώρησιν, χλωρὴ γίνεται· καὶ χωρέῃ δὲ ὀλίγα.

4 Ταύτῃσιν κεχήνασιν αἱ μῆτραι μᾶλλον τοῦ καιροῦ, παραμεθιᾶσί τε τῆς αὔξης τοῦ ἐμβρύου.

5 Κατέρχεται γὰρ, ἐπὴν ἐν γαστρὶ ἔχῃ ἡ γυνὴ, ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος αἷμα ἐπὶ τὰς μήτρας κατ' ὀλίγον, καὶ περιϊστάμενον κυκλόσε περὶ τὸ ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐὸν, αὔξει κεῖνο.

6 Ἢν δὲ χάνωσιν αἱ μῆτραι μᾶλλον τοῦ καιροῦ, παραμεθιᾶσι τοῦ αἵματος κατὰ μῆνα (ὥσπερ εἴωθε) χωρέειν· καὶ τὸ ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐὸν λεπτόν τε καὶ ἀσθενὲς γίνεται.

7 Μελεδαινομένης δὲ τῆς γυναικὸς, ἄμεινον τό τε ἔμβρυον καὶ αὐτὴ ἡ γυνή.

8 Ἢν δὲ μὴ μελεδαίνηται, φθείρεται τὸ ἔμβρυον· κινδυνεύει δὲ καὶ αὐτὴ τὸ νόσημα χρόνιον ἔχειν, ἢν οἱ κάθαρσις πλέον τοῦ δέοντος χωρέῃ.

9 Μετὰ τὴν διαφθορὴν, οἷα τῶν μητρέων μᾶλλον ἐστομωμένων, καὶ κίνδυνος ἔσται.

1 IAM *nunc à nobis diſputatio inſtituitur de morbis grauidarũ. Noſtra ſententia* quidem *ſi mẽſtrua mulieri quæ bimeſtrem aut trimeſtrem vel ætate grandiorem fœtum vtero geſtat, per ſingulos menſes erumpunt, extenuari eam prorſus neceſſe eſt & reddi imbecilliorem.*

2 *Fit interdum etiam vt tantiſper dum fluunt menſes, febris eam prehendat.*

3 *Nec non* ſæpe *in eorum profluuio, eoque eodem etiam exacto, mulier palleſcit, etſi parcè & reſtrictè fluant.*

4 *Iſtis* vniuerſis *vterus dehiſcit plus æquo, idémque* ipſe *incrementum fœtus demittit* & *quaſi relaxat.*

5 *Deſcendit nimirum ſanguis paulatim è toto corpore in vterũ, quãdo mulier vtero gerit, ac circumſiſtẽs* is quaſi *in orbem circũ id quod vtero cõtinetur, ipſum adauget.*

6 *Porrò etiãſi hiauerit vterus, pl⁹ q̃ ẽ re eſt, sãguinẽ ſinit* ꝑ ſingulos *mẽſes (vti cõſueuit* antè) *ꝑdire: indéq; adeò qđ cõprehẽsũ vter⁹ tenet, tenue redditur* & *imbecille.*

7 *Verumtamen ſi de muliere diligens cura ſuſcipietur, bellè quidem & meliuſculè embryo & ipſamet mulier* habuerit.

8 *Contrà autem ſi nulla adhibebitur, abortio* quidem *fiet; tandémque verendum erit ne morb⁹ ipſam diutiùs exerceat, cùm ſiquidem largior purgatio fiat quàm conueniens ſit.*

9 *Ac poſt abortionem* quidem *mulier vix vitam deget ſine periculo, vtero nimirum nimis patefacto.*

EXPLICATIO.

MENDVM ſcripturæ quod hîc duplex eſſe animaduertimus, in primis, ſi placet, corrigatur; deinde ad ſcopum Hippocratis, & mentis illius interpretationem aggrediemur. Prius eſt vt αὐτὴ κατὰ μῆνα ἕκαστον pro αὐτίκα κατὰ μῆνα legatur. Neque enim videmus quidnam periculi mulieribus impendeat, ſi ſtatim, vel non ita multò pòſt, menſes nũc prorumpant. Alterum eſt, vt pro κύκλῳ, κυκλόσε reponatur ex lib. de natura puelli; quanquam poſſit etiam retineri κύκλῳ, quod ſit idem atque κύκλωθεν. Sola verò poſtea inſcriptionis perlectione ſatis ſit notum quodnam eſt in hoc cõmentario inſtitutũ authoris. Vt quemadmodum primò diſputatum fuit de iis quæ communia ſunt omni hominum generi, tandem attamen oratio in affectiones præſertim deſierit quæ in mulieres cadunt, quatenus ſunt huiuſmodi; hoc eſt non ratione communi, qua ſcilicet homines ſunt, ſed mulieres, non autem viri. Sequenti deinde de non concipientibus diſſeratur, & impedimentis cõcipiendi. Nunc ex ordine inſtituatur qum que ſermo Hippocratis ἀμφὶ νοσημάτων τῶν ὀν, &c. de morbis qui vulgò mulieres malè habent, quum conceperunt & iam vtero geſtant. Vt & quarto loco de iis agetur poſtea, quæ parturientes exercent, etiámque puerperas. Sic enim propiùs intuenti quod cœpit inſtitutum authoris, ordine progreditur. Conceperit igitur mulier, demus ex hypotheſi, ſi placet, cum Hippocrate; atque vnius aut alterius menſis, aut etiã, ſit id quod conceptum eſt, temporis diuturnioris. Sanè quidem volumus. Ita verò comparatum ratũinque in Hippocratis doctrina accepimus, quòd τὰ καταμήνια οὐ χωρέει ὁκόταν γυνὴ λάβῃ πρὸς ἑωυτὴν, ἢν μέλλῃ τὸ παιδίον ὑγιαίνειν,

lib. de nat. puelli.

grauidis menſtrua non profluunt niſi magno ſalutis puelli detrimẽto: attamen ſtatim huic exceptio ab Hippocrate ſubiungitur, εἰ μὴ ὅτιν ἧσιν ἐπισημαίνει τὸν πρῶτον μῆνα ὁκόσον ὀλίγον, niſi fortè quibuſdam primo menſe quandam ſui præbeat ſignificationem: tũc enim minimum quid ſanguinis eiuſce citra omnem iacturam elabi poteſt. τῇσι πρώτῃσι τῶν ἡμερέων ὁκόταν ἡ γονὴ ἐς τὰς μήτρας πέσῃ, ἐλάχιστον αἷμα ἔρχεται ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἐς τὰς μήτρας, ἔπειτα δὲ ἐπὶ πλεῖον, quum ſiquidem, poſteaquam genitura in vterum mulieris à viro demiſſa fuerit, primis iiſce diebus ſcilicet à cõceptione, pauciſſimus ſanguis è mulieris corpore ad vterum accedat, copioſior autem deinde; minùs ſit mirum, nec alienum etiam à natura debeat iccirco videri, ſi tũc quum minimum etiam id ſit, ac iuſta ratione minimum quoque hoc augeatur; pars quæ ſupereſt ex pari & conſueto ſanguinis menſtrui ad vterum cõfluxu, excidat & feratur foras ex proportione. Quem quidem locum Hippocratis in ſuos commentarios tranſtulit Ariſtoteles ad finem capitis 19 lib. 1. de generatione anim. vt ipſe plurima ſolet ſæpenumero. Viſus eſt nobis tamen aliter ſenſiſſe Galenus comm. in aph. 60. lib. 5. & cap. 5. lib. 6. de locis affectis. Siquidem excretionem quæ fit in grauidis, putauerit ex venis manare quæ ſunt in collo vteri, non ex penitioribus è quibus tunc propendent ſecũdæ. Sed hiatus vteri maior ſententiam Galeni prorſus conuellit in hac hypotheſi. At verò nunc ratione effluuij nõ ſine magno Hippocratis artificio cœptum eſt à bimeſtri embryone, non autem qui ſit tantùm mẽſis vnius. Quò enim maior & ætate grandior fœtus eſt, eò maiori cũ detrimento & periculo ab vtero ſanguis decidit & effluit in prægnantibus. Periodico igitur ſanguinis profluuio matrem imminui, ipſúmque adeò fœtum, quiſque hinc ediſcat, modò attendat ad ſummam prouidẽtiam naturæ, quæ occludi ſtrictè orificium vteri voluit, ne quod alin qui in nutrimentum fœtus cederet eiúſque incremẽtum, excideret magno illius detrimẽto & ſummo periculo. Vt autem quod hoc loco ab Hippocrate depromitur, accommodatè poſſit definiri, repetendum ducimus ex principio commentarij primi, γυναῖκα ἀραιοσαρκοτέρην καὶ ἁπαλωτέρην εἶναι, prouidentia diuina mulierem rariori effectã eſſe carne molliori que, ideo & capaciori potiùs quàm virum; quòd ipſa nempe non ſibi ſoli ſanguinem cõficeret, ſed & alendo embryoni pernecesſarium, & qui etiam verteretur tandem in incrementum fœtus poſt efformationem, vt pleniùs antea ex Hippocrate demonſtratũ fuit. Huic igitur ne quid deperat, oſculum vteri iure clauditur. Sed cur in hac hypotheſi ἀνάγκη λεπτὴν εἶναι, &c. mulierem extenuari neceſſe eſt & imbecillem reddi, quum perſpectũ curque Hippocrateæ huius doctrinæ cultori debeat eſſe exploratúmque, ſanguinem qui tunc effunditur, minùs ad mulierem, ſed fœtũ potiùs pertinere? Namque huic authori in muliebri raro corpore duplex ineſt penus ſanguinis, vti pro illius mente antea conſtituimus. An quia dum alimẽtum fœtus proprium periodicè effunditur, atque ſuo ſic genio & alimẽto ipſe defraudatur, is interim manet in viuis, ac dum ipſe viuit & alitur, materno quoque interim ſanguine, non ſuo, perfruitur? Siquidem hoc pacto veriùs res in fraudem ſemper cadat & detrimentum matris. Imò verò ſępe tanta paulatim copia ſanguis effunditur, vt præ virium infirmitate, ipſa febrite videri queat; potiſſimùm verò ἕως ἂν χωρέῃ τὰ ἐπιμήνια, dum funduntur menſes; vbi & præter conſuetudinem ταραχὴ καὶ θερμασίη, perturbatio totius adeſt corporis, & eiuſdem ipſius increſcit calor, vti antea demõſtrauimus ex ſentẽtia veteris magiſtri. Porrò etiam ſi cutis effloreſcit humoribus cõſimilis, prima ſtatim periodo lib. de humoribus apud Hipp. quidni nunc vtrobiq; mulier (χλωρὴ γίνεται) iure palleſcat; ſanguine nimirũ præter naturã partim ſecedẽte foras, partim etiã in nutritionẽ fœtus illecto? Tantùndem namque de genuino prægnãtis colore in hypotheſi detrahitur, quantũ minuitur nũc eiuſdem copia ſanguinis qui ſub cutim diffundi antè cõſueuerat duce natura. Sed hæc dicta ſunto hactenus de ſymptomatis. Explicantur iam huius cauſæ (ταύτῃσιν κεχήνασιν, his hiauit, &c.) quæ poſitæ ſunt in maiori amplificatione nõ oris tantùm vteri, ſed oſculorũ relaxatione venarũ quæ ad vterũ pertingunt introrſum, hoc eſt ad acetabula. Vndenam alioqui ſanguinis effuſio quæ nũc in Hippocratis oratione ſtatuitur? Sed hac de re modò, cõtra ſentẽtiã Galeni, mentẽ præceptoris expoſuimus. Addidit autẽ μᾶλλον τοῦ καιροῦ, plus æquo, quia nõ quælibet relaxatio vteri ſanguinẽ profundit, & incremẽto fœtum defraudat, ſed ſola quæ dicta eſt illiuſmodi. Namque vterus modicè relaxatur ſæpenumero balnei tepore aut fotu, immodica quoq; Venere & coitu libidinoſo, vt in ſuperfœtatione, at ſine fraude & ſanguinis profluuio. Ergo ſi quãdo ipſe nimium dehiſcat, vt eſt in hypotheſi, quũ natet ſanguine copioſo, quemadmodũ iam dicetur, in incremẽtum fœtus; hic certè foras poterit prodire. Quod quò faciliùs

percipi-

percipi queat, quomodo fiat, quum accidat id contra naturam: si molestum tibi nõ est, lector, quomodo res geratur duce natura, sub oculos priùs ponito cum Hippocrate. Sic enim planiùs quæque explicabuntur & notiora reddentur cuique.

Κατέρχεται γὰρ ἐπλὼ ἐν γαστρὶ, defertur nimirum sanguis] Finis ergo cuius gratia sanguis trahitur, nutritio primùm eius statuatur (τὸ ἐν τῇσι μήτρῃσι ἐὸν) quod in vtero iacet: (Sic enim nunc periphrasticῶς latissimè loquutus Hippocrates & semen, & embryonem, & puellum omnino complexus est) Deinde eiusdem etiam incrementum. Quo si fortè id non potiatur, præsertim verò quum inueterauerit; iam cuique erit manifestum quanam ratione (λεπτὸν τε καὶ ἀσθενὲς γίνεται) tenue id fiat quod vtero detinetur & imbecillum. Finem verò hunc eundem hæc verba signarunt lib. de puelli natura, ἀλλὰ κατιὸν τὸ αἷμα ἀπὸ παντὸς τοῦ σώματος τῆς γυναικὸς, κυκλόσε περιΐσταται περὶ τὴν ὑμένα ἔξω, &c. Vt non solùm promanet sanguis in prægnantibus ab vniuerso corpore, sed omni ex parte foris circum membranam diffusus introtrahatur & enutriat, quod futurum iam animal est (ait) & eidem præbeat incrementum. Sed ad rem quoque pertinent quæ sequuntur eodem libello. At verò (vt bellè vertit doctor Gorræus) mulier quo tempore vterum gerit, etiamsi menstrua sistantur, non malè attamen habet, propterea quòd sanguis qui singulis mensibus confertim exire solitus erat, non agitatur, sed χωρέει ἡσυχῇ καὶ κατ' ὀλίγον, sensim quotidie paulatímque in vterum defertur sine dolore: καὶ τὸ ἔνδον ἐν τῇσι μήτρῃσι ἐὸν αὔξεται, ac dicebat hoc eodem loco, scilicet versu quinto, Hippocrates, περὶ τὸ ἐν τῇσι μήτρῃσι ἐὸν, αὔξει κεῖνο, quod intus est nimitum in vtero, idem ipsum auget. Sed quum nunc, vt illic, καθ' ἡμέρην, quotidie in vterum sanguis deferatur, quum ibi adhuc puer iaceat & contineatur ex hypothesi; cur non etiam similiter quotidie ipse effunditur, sed κατὰ μῆνα χωρέει, versu sexto primæ huius sententiæ, tantummodo singulis mensibus exit ab vtero? An quia (vt non ita pridem explanauimus) ex alio fonte penúque per singulos menses sanguis periodicè manat: ex alio autem alimentum puer capessit? Alimentum puer (inquam) capit, quia trahit; sanguis autem illic non trahitur, sed foras potiùs materna ope truditur. Hunc verò diorismum nos hæc Hippocratis docuit oratio ὥσπερ εἴωθε, qua naturæ consuetudo significatur: Naturæ (inquam) non puelli aut eius quod vteri amplitudine continetur, sed matris quidem ipsius. E cuius penu exteriori, hoc est muliebri, quum sanguinem non alliciat puer, sed materno tantùm perfruatur in hypothesi; qui satis ei alendo esse non potest; nec trahenti puello cedat semper nec morem gerat ex æquo; λεπτόν τε καὶ ἀσθενὲς γίνεται, minutulus ea de causa necessariò redditur & infirmus. Cæterùm naturæ mos cuius meminit Hippocrates hoc loco, nobis in memoriam reduxit locum eundem aut planè consimilem ex libello de puelli natura. In cuius expositione quum nutasse visus sit nobis vterque vetus interpres, nostram audentiùs aliquantò sententiam statim subiungemus; si antè Gorræi Doctoris versionem propiùs ad germanam accedere monuerimus. Eo loco instituta Hippocratis est disputatio de causis recursus menstruorum. Ac prima hypothesis authoris fuit tum, sanguinem commoueri. Quum autem sanguis in muliere commotus fuerit, (imò addemus etiam, de penu & propria sede iam pulsus) venas vteri proprias etiam oppleuerit; secedit is ab ipso corpore, ait. En verò hîc ille perdifficilis locus sequitur, καὶ πῶς τοῦτο ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ φύσει ὑπῆρξεν; quem sic reddidit Doctor Gorræus, *Reditque status idem corporis qui initio secundum naturam erat.* Bella hæc quidem est, sed quæ tamen sententia vt verior, longè propiùs ad mentem accedat authoris, si quem ille corpori statum tribuit, ad stadium periodicum, hoc est ad certa statáque recursus menstrualis interualla eundem retulisset. Vt quod innuere voluit Hippocrates, sit huiusmodi; si priùs notatum à nobis fuerit, aut legendum esse ἐν τῇ ἀρχαίῃ φύσει ὑπῆρξεν, aut ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ φύσις ὑπῆρξεν. Altiùs hoc pacto (rogamus) repetatur scilicet è physicorum fontibus disputatio. Rebus vniuersis sua est natura, quæ quòd eas signillatim enasci faciat, sortita est hoc inde peculiare nomen. Itaque illa rei cuiusque parens & opifex, vt sui bene consultrix, ita est conseruatrix semper & prouida vtilitatum opportunitatúmque omnium; quanquam οὐκ ἐκ διανοίης, οὐ μαθοῦσα, καὶ ἀπαίδευτος, sine consilio & doctrina etiamque magistro suum omne opus perficiat. Zeno eam ita definiebat, vt diceret ignem esse artificiosum ad gignendum progredientem via. Artificiosum nempe, quòd haberet quasi viam quandam & sectam quam sequatur. Ipsius verò mundi qui omnia suo complexu coercet & continet, Natura non solùm artificiosa, sed artifex planè dicta quoque est ab eo. Hæc natura naturans scholasticè nunc (si placet) vocitetur gratia disciplinæ: vt illa quoque cuiusque peculiaris, dicatur naturata. Quam vtramque hæc verba videri queant notasse apud Hippocratem lib. περὶ κρισίμων, ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πολὺ οὐ νικᾷ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις τὴν τοῦ ὅλου δύναμιν. Neque enim sæpenumero natura hominis superat vniuersi potestatem (ait) quæ in ipsius scilicet eiusdem natura consistit. Atque hanc quoque eandem sententiam Hippocratis tacitè ac dissimulanter sequebatur Aristoteles, verbis commutatis pro more suo, ita loquutus; Sol & homo generant hominem. Hîc verò non extra constitutos physicorum fines, nec terminos egredimur Hippocrateos; ne quis nimirum ad mordendum quàm ad scribendum habitior, modò latret & scripta hæc nostra in sensum deteriorem tentet detorquere. Hæc (inquam) peculiaris cuiusque natura habet πεπρωμένην μοῖραν, sortem vitæ & necis fatalem apud Hippocratem primo de diæta, & vt sui conseruatrix sedula ciet omnes ordinatios motus per se & sua sponte, denique sine ope & alterius industria. Qua quidem quum in corpore humano μικροκόσμῳ nulla sit prior, neque vetustior, quid ni hîc & libro de nat. puelli iure ἀρχαίη φύσις dicatur, primigenia natura? Quæ etiam quia vetustatem non capit, nec morbum patitur in maiori mundo; eadem hæc quoque est illi semper, & manet in sempiternum. Vbi quemadmodum omnia fiunt & accidunt certis numeris statísque spatiis rerum, & interuallis horarum perficiuntur vniuersa, quòd nulla insit scilicet in cœlo materiæ ἀνωμαλία: ita in homine Natura suas motiones molitur, & quidque, vt menstrua, semper mouet per septena-

Marc. Tull. 2. de Nat. Deor.

Hippocr. 6. Epid. sect. 5. eodem loco apud M. Tull.

rios pro viribus; ſublatis (dicimus) quæ multa ſæpe occurrunt è materia, omnibus impedimentis. In eo enim conſiſtit κόσμος, vt & in oppoſito ἀκοσμία. Iraque res tum ſimpliciter naturæ geretur imperio, ſi vbi commotus ſanguis periodicè venas vteri oppleuerit in vacua quidem muliere, è corpore effundatur; καὶ πῶς τοῦτο ἐν τῇ ἀρχαίῃ φύσει ὑπῆρξεν, & hic tum quidem quemadmodum cœpit in verusta & priore narura. Vel πῶς τοῦτο ἐν τῇ ἀρχῇ ἡ φύσις ὑπῆρξεν, de periodica menſtruorum motione inrelligatur, vt quæ natura quiduis eodem ſtato tempore ſemper promoueat, quo ipſa cœpit à principio. Sic autem vtrobique res eodẽ recidet, & ſenſus manebit idem: idémque etiam hoc pacto ſeruabitur recurſus menſtruorum. Si nempe cœperit ipſe primùm per terniones ſeptenatiorum, hanc periodum ſeptimanatum, retinebit vbique natura. Sin autem per quaterniones; quaternarium quoque motum ſeruabit. An verò (ὥσπερ εἰωθε) naturam id facere quiſpiam phyſicus opinetur, quia didicit; vel quidem ex conſuetudine is ad aliquid naturam aggredi ſuſpicetur, niſi analogia & ſimilitudine quadam? Eſt hoc ſanè loco more vulgi, vt ſæpenumero aliàs, loquutus Hippocrates. Quum ſiquidem ex Ariſtotele didicerimus διὰ τὸ ἔθος τι γίνεσθαι, ei opponi quod dicitur διὰ φύσιν. Naturam ergo quidque quod ſuum eſt, moliri per ſe ſtatuimus; vt homines ex conſuetudine, in iis quæ pendent ex conſilio. Ὑποληπτέον δὲ (ait) συνεστάναι τὸ ζῷον ὥσπερ πόλιν εὐνομουμένην: Quod eſt in propoſito accipi ſic nimirum oportere, vt res ſe babeat & adminiſtretur in animante, quemadmodum in bene morata benéque conſtitura Republ. In qua ἐπειδὰν ἅπαξ στῇ ἡ τάξις, οὐδὲν δεῖ κεχωρισμένου μονάρχου, ὃν δεῖ παρεῖναι παρ' ἕκαστον τῶν γινομένων· ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ποιεῖ τὰ αὑτοῦ, ὡς τέτακται, καὶ γίνεται τόδε μετὰ τόδε διὰ τὸ ἔθος· ἔν τε τοῖς ζῴοις τὸ αὐτὸ τοῦτο διὰ φύσιν γίνεται, & quæ ſequuntur: quum ſemel ordo conſtitutus eſt, nihil eorum quæ adeſſe oportet deſideratur in iis quæ geruntur, ſeparato quanquam principe & abſente; ſed ſuum quiſque munus exequitur, vt eſt præſcriptum, omniáque ordine ſuo propter conſuetudinem efficiuntur: Ita in animantibus hoc idem ipſum natura duce perficitur, & quæ ſequuntur eodem loco. Ergo vt didiciſſe naturam, ita & aſſueuiſſe, nunc ſenſu ad vulgus accommodaro accipi licet & intelligi; Καὶ γὰρ ἡ μάθησις, ἔθους ἐστὶν ἄσκησις, quum namque diſciplina ſit quædam exercitatio conſuetudinis. Sic enim Erotianus, vbi μεμαθήκασι notauit idem eſſe quod εἰώθασι. Sed ad propoſirum ſic fiat regreſſio. Expoſitum eſt autem nuper, quanam ratione extenuatio & imbecillitas mulierem opprimat, ſed (τὸ ἐν τῇσι μήτρῃσι ἐὸν λεπτόν τε καὶ ἀσθενὲς γίνεται) cur nunc etiam quod continetur vtero? An penuria nutrimenti accidit, propterea quòd deficit tandem id & deſideratur in vtroque penatio? Ita enim iure vicisſim tandem aliquando detrimentum cadat in ipſum vtrumque. Sed iam audiamus quid Hippoctates de curandi ratione & prognoſtico.

1. verſ. ſent. huius.

Μηχανωμένης δὲ τῆς γυναικὸς, *ſi mulieri curatio adhibeatur*] Quænam autem vſurpabuntur ad hoc vtrumque remedia, ſiquidem referenda quæque videantur ſemper ad vſum? Nexa ſunt ita ſtrictè hæc inter ſe duo, vt vix vni oblatum quidpiam proſit, quin non & alteri eodem modo. Quæ ratio effecit, vt ſic nunc ſir loquutus Hippocrates, ἄμεινον τότε, ſi curatio adbibeatur, melius erit fœtui, vt & ipſi mulieri, ſcilicet vtrique communiter. Ad ipſum attamen priùs quàm ad mulierem incommodum pertinebit, ſi fortaſſe curatio prætermittetur, vt & hoc quoque loco apud Hippocratem ſequitur. An verò id eueniat quia in muliere cernitur manifeſtè quo ſe ipſa tuetur, vt æquum quidem eſt; in puello autem vis ſatis potens interim deſideratur? In quo abortionis labore moleſtiáque (grauiores namque corruptiones quàm partus ſtatuet poſtea hoc eodem libro Hippocrates) quum vaſorum orificia laxiora neceſſariò fiant, κινδυνεύει καὶ αὐτὴ, periculum etiam eſt non ſolùm à morbi diuturnitate, ſed & ne abortionis vi, tanta ſanguinis copia effundatur, quæ mulierem præcipitet ad exitium, οἷα τῶν μητρέων μᾶλλον ἐστομωμένων, quum ſic nimis pateat vterus, hoc eſt venarum ipſius ora, in quibus propter infirmitatem vis retentrix adeò langueſcat; vt ea collapſa vnà cum ſanguine tandem anima quoque fundatur. Ergo prognoſticum ſit; quòd magnopere verendum eſt, ne perditus puer matrem quoque perdat propter nimiam vaſorum in cotyledonibus extremorum dilatationem. Deinde etiam quòd eodem modo ad ſummam virium vtriuſque infirmitatem accedent intempeſtinæ partionis labores ſæuiſſimi, & commotio profluuij maior continuatióque, quæ non poteſt non eſſe vtrique periculoſiſſima. Huic tamen vtrique medicina fiet & ſalutariter, diæta commodiore: cibo primùm, vnde increſcat non ſolùm & liberalior ſanguis fiat, ſed etiam qui craſſeſcat in rem vtriuſque: etiámque vino auſteriuſculo, vt poſtea ex illius ſcriptis demonſtrabitur. Supponetur verò & id (etiámque eiuſdem gratia quidam Practici in Arabum ſcbola ex ſtercore aſinino ſyrupum, inuentum hoc ſcilicet ſuum, concinnant) in eundem ſcopum hoc eodem authore ad finem libri περὶ ἀφόρων. Sententia Hippocratis eſt, ἢν κυούσῃ ἐπιφαίνηται τὰ ἐπιμήνια, ὀνίδα ξηρὴν, μίλτον, ὄστρακον σηπίης τρίψας λεῖα, ἐς ῥάκος ἀποδήσας προστιθέναι, ſi menſes prægnanti compareant & fluant, aſinæ ſtercus ſiccum & minium terram Lemniam & ſepiæ teſtam ſimul ad læuorem contrita & excepta linteo ſupponi oportere. Sunt & alia longè plura pluribus locis deſcripta præſidia. Sed de his ſuo loco poſtea hoc eodem librn.

lib. de animã-tium motu ſub finem.

SENTENTIA SECVNDA.

Præterea ſi mulieri grauidæ pituita caput redũdet, acris pituita tandem *in aluũ*

1

Ἢν δὲ γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἡ κεφαλὴ φλεγματώδης ᾖ, καταβαίνῃ δὲ φλέγμα δριμὺ ἐς

γμα δριμὺ ἐς τὴν κοιλίην, καὶ καταῤῥήγνυται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὴν κοιλίην, καὶ πῦρ ἐπιλαμβάνει αὐτὴν βληχρὸν, καὶ παλμοὶ ἔστιν ἧσιν ἀσθενέες ὑπεκλυόμενοι, ἐπαναδιδόντες ὀξέες.

procumbit, quæ à capite aluum quoque turbat. Mulierem tum sæpe etiam febris lenta præhendit, ac leuis quibusdam accidit palpitatio, quæ modò imminuitur, modò si fortè increscat, acerbiùs sæuire possit.

2 Ην δὲ καὶ ἀσιτίην ἔχῃ καὶ ἀδυναμίην, κίνδυνος ἐν τάχει φθαρῆναι τὸ ἔμβρυον.

Quòd si etiam deijciatur appetentia, ac infirmitas inde eueniat, metus est ne breui fœtus corrumpatur.

3 Καὶ αὐτὴ ἐν κινδύνῳ ἔσται ἀπενεωγμένη, ἢν μὴ μελεδαίνηται.

Sed & nisi sedulò occursum fuerit, ipsamet sic exonerato vtero in periculum veniet vitæ.

4 Επὴν δὲ ἀποφύγῃ, ἅτε τῆς κοιλίης ῥεούσης, αὐτίκα δεῖ καταλαμβάνειν.

Vnde si euaserit, quum cita nimirum aluus ipsam exerceat, quamprimùm ipsam comprimere oportebit.

5 Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι εἰσὶ κίνδυνοι, ἐν οἷσι τὰ ἔμβρυα φθείρονται.

Cæterùm longè & alia plurima pericula imminent, in quibus perditi fœtus etiam *depereant.*

6 Καὶ γὰρ ἢν ἡ γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα νοσήσῃ, καὶ ἀσθενήσῃ, καὶ ἄχθος βιήσηται, ἢ πληγῇ, ἢ πηδήσῃ, ἢ ἀσιτήσῃ, ἢ λειποθυμίην ἔχηται, ἢ πλέονα ἢ ὀλίγην τροφὴν λαμβάνῃ, ἢ δειδίσσηται καὶ πτύρηται, ἢ κεκράγῃ, ἢ ἀκρατήσῃ.

Si etenim verbi gratia *ægrotarit quæ grauida est, aut si euaserit infirmior, aut vi onus* quoddam *sustulerit, aut percussa fuerit, aut saltauerit, aut prorsus se à cibo continuerit, aut animo liquerit: Accidit & id cibo sumpto liberaliori aut nimis parco,* vt *aut si metuerit, etiámque pauore consternata* fortè *fuerit, aut quidem vociferata, aut aliàs* denique *sese gesserit intemperanter.*

7 Καὶ γὰρ καὶ τροφὴ αἰτίη φθορῆς, καὶ πόμα πολύ.

Est etenim cibus, vt & potio liberalior, sæpe *corruptionis fœtus causa.*

EXPLICATIO.

ORTA est nuper disputatio ab Hippocrate quæ ordine tertia est, de morbis grauidarum: ad quorum explicationem dum author modò se parat, incommoda quædam præmittit, quæ veriùs morborum rudimenta, aut potiùs symptomata quàm morbi censeantur. Extenuatio autem primùm proponitur eius quæ concepit, ad quam virium infirmitas vulgò consectaria esse consueuit omni physico, etiámque febris quædam lēta & pallor corporis totius. Vnde consimiliter & fœtus imminutio infirmitásque & vteri relaxatio ferè consequitur, tandémque etiam iustis iis de causis abortio. Isthac nunc quidem ratione viáque decurrit ac voluitur præceptoris oratio in causas abortionis. Quas omnis qui sigillatim examinabit cum eo, nonnullas earum internas esse comperiet, alias autem exteriores. Porrò sit igitur ex hypothesi in censu illarum quæ in capite pituita coaceruatur. Ait enim Hippocrates, ἢν κεφαλὴ φλεγματώδης ᾖ, si caput grauidæ pituitosum est. Quum verò ex capite illa in plurimas partes procumbere possit inferiores: consentaneum quoque videtur (quemadmodum ex lib. περὶ ἀδένων cuique colligere integrū est) potuisse caput priùs oppleri vapore omnis generis, tum ratione situs, tum etiam figuræ; atque in gulam magis promptam fluxionem fore, vtpote (μὴ ξυγκεκαλυμμένον) minùs tectam conclusámque, lib. de locis in homine: sic enim locus debet restitui ex lib. περὶ ἀδένων. Quod sanè vtrumque etsi commune esse queat vtrique hominum generi, in hypothesi attamen grauidæ mulieri caput pituita redundare, quia priùs oppleri oportuit tum ex suppressione profluuij menstrualis, tum etiam ratione intemperantis vitæ & otiosæ; muliebre prorsus nunc statuatur, nempe quia hystericum. Pituita ergo nunc primùm caput aggrauet, si gratum est; deinde etiam illic ipsa acescens per putredinem, vim excretricem vrgeat, ideóque & acriùs quidem sollicitet ad excretionem. Ita enim solet res vtrique homini perpetuò euenire. Quidni hoc modo è sede superna, vt aliàs quoque viro; in subiectas partes pro-

pellatur pituita? Ex iisce igitur quum gula non sit contecta, nec operculum quidem habeat, vti modò dicebamus; in eam prolapsum humoris facilem esse, nunc fit omnino verisimile. Quòd si sic fortè profluuio venter corripiatur, nõ ægrotabit hic inde tamen, ait ille; ac rationem reddidit ipse eodem loco. Quòd nimirum si in ventre moram pituita traheret, ileum induceret, qui periculosior morbus est, sub finem libri de glandulis apud Hippocratem. Ex quibus vtrisque locis promptè quidem consequaris quid φλέγμα δριμὺ, acris pituita, deterius efficiat aut promoueat, quàm quæ suam naturam seruat & conditionem. Quódque illi perperam sanè, qui καταῤῥήσσειν τὴν κοιλίην, *ventrem perrumpere* reddiderunt, quum *perturbare* aut *ventrem deijcere cum impetu* significet & hîc & apud Dioscoridem. Etenim è capite tanquam ex sublimi vertice in aluum pituita labitur, & aliquo cum impetu pessum fertur: hácque de causa spumosæ deiectiones alio loco tum apparebant apud Hippocratem.

Alterum est, καὶ πῦρ ἐπιλαμβάνει αὐτὴν, quòd huiusmodi profluuium febriculam adfert; sed quia hoc est commune symptoma cum viris, vt & palpitatio frequens, maior scilicet & imminuta, tantùm addemus, quòd si diu perseueret & in aluum increscat defluxio, (καὶ ἀσιτίη καὶ ἀδυναμίη) deiicietur appetentia tandem, quæ etiam tantæ infirmitatis vehat consequutionem, vt intra admodum breue interuallum temporis (ἐν τάχει φθαρῆναι τὸ ἔμβρυον) fœtus ipse depereat. Euanescit autem, aut quidem acuitur palpitatio pro vi humoris & impetu illius in tunicam quæ cor cingit. Qui paucus est nempe, facilè discutitur dissipatúrque. Contrà autem humor aut quidem vapor tum magis vrget qui accrescit aut cumulatior in cor procumbit, eóque pacto ægrè admodum discutitur. Quanquam aliàs quoque multas partes hæc nunc exercere possit affectio orta ab humore crasso halituosóque, præsertim autem si frigore tentabuntur, sicuti euenire potest in hypothesi. Quæ causa fortasse fuit cur in plurium numero potiùs dixerit, καὶ παλμοὶ ἔστιν ἧσιν ἀσθενέες ὑποκλυόμενοι, ἐπαναδιδόντες ὀξέες. Imò verò (καὶ αὐτὴ ἐν κινδύνῳ ἔσται) nisi occursum cautúmque fuerit quadam sedulitate, ad prægnantem meritò quòque exitium pertinebit. Non solùm quia abortio (vt quis putet) molestior esse consueuerit quàm partio mulieri, verùm etiam propterea quòd humore pituitoso dominante & in cerebro quidem exuperãte periculum maius creari possit. Quòd si (ἐπὴν δὲ ἀποφύγῃ, &c.) mulieres effugisse & euasuræ videantur fortè per alui profluuium liberale, sicque concedantur induciæ aliquantisper, ac spes quædam affulgeat vitæ aliquantò melioris; res tamen adhuc manebit in ancipiti, nisi, quomodo hîc nunc præceptum est ab Hippocrate, de fluxione hac cephalica Medicus curam suscipiat.

Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι εἰσὶ κίνδυνοι] Multa alia sunt pericula, de quibus actum est in aphorismis lib. 5. ab hoc eodem authore, & commentatore Galeno, quæ à causis nimirum internis dependent. Sed hoc è tribus Hippocrateis morborum principiis tertium est, (τρίτη δὲ ἐστι, ἤν τι βίαιον προσπέσῃ) si quid violentum accidat. Atque hoc quidem hisce verbis idemmet ipse præceptor interpretatur: βίαιον δὲ λέγω τό, τε πτῶμα, καὶ τραῦμα, καὶ πληγὴν, καὶ ταλαιπωρίην, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐστὶ τοιοῦτον. Violentum (ait) appello casum, vulnus, plagam, & sine modo laborem, vt & siquid est aliud huiusmodi. Τούτων δὲ τῶν ἀρχέων μεγίστη ἐστὶ βίη, ἢν μεγάλη ἦ, horum verò principiorum violentia maximum est. Auditote iam, si placet, quid nunc de ea Hipp.
sect. 4. Repetite etiam quid de Agasi 6. Epid. quæ quum virgo esset, non nisi difficulter & crebrò spirabat. Illius enim historia huic loco quandã adferre possit perspicuitatem. Quum siquidem ea ex viro peperisset, leui dolore correpta non longè à partu, & conata esset magnum quoddam onus tollere; visum ei fuit aliquid intus in pectore crepuisse. Vnde nam verò istud, nisi, vt & hoc loco, ex contentione neruorum & membranarum vehementiore? Acerbiùs verò tum multò sæuiebant dolores, quoties brachium ipsa commoueret. Vnde Hippocrati iure quidem consentaneum videbatur, quum therapiã ipse instituisset, allij porrique esu interdicere, vt & carnis porcinæ, ouillæ atque bubulæ, hoc est, ab omni nutrimento ad coquendum difficili, expositore Gal. comm. ad sect. 4. lib. 6. Epidem. atque etiam in rebus gerendis, βοῆς ὀξυθυμίης, à clamore (quod est hîc notatu dignum) & iracundia arcere. In qua narratione obserues multa lector, quæ cum modò præscriptis ab Hippocrate consentiant. Sed hos sigillatim abortionis modos nunc enumerare longioris esset orationis, & tædere posset: liceat attamen nunc in memoriam scorti cantricis historiam reuocare. Iureiurando Hippocrates quondam affirmauerat non se daturum πεσσὸν φθόριον, corrumpens pessarium, mulieri. Sanè quidem. At illius immemorem
in horco suo. statui nunc Hippocratem prædicare, aut delicatioris quidem huius blanditiis precibúsque illectum victúmque, grande nefas vel cogitatu existimamus. Iussu præceptoris quidem septies cantrix illa saltarit, vnde etiam effluxerit in terram genitura cum strepitu, & eius quæ conceperat admiratione summa, sanè quidem volumus. Non tamen protinus id vitio dabit Hippocrati homini planè diuino, qui excussisse solummodo genituram, non ipsum autem fœtum, audierit & apud se animaduerterit; aut crimen hoc saltem sic attenuabit. Non præscripsit ergo summus noster ille præceptor pessarium gratia corruptionis, sed saltum tantummodo ad effluxionem seminis, quæ longissimo distat interuallo ab abortione. Aut ludibundus fortè ita iussit, quum à Venereis rebus tanquam agresti & furioso domino iampridem profugisset. Verumenimuero ad perspicuitatem vtile etiam fuerit nunc historiam commemorare quam descriptam reliquimus antea. Mulier autem erat quæ vterum gestans octimestrem, cum
comment. 1. in sent. 11. suprà. magno vitæ discrimine in angulum impegit saxi grandioris. Nec ad rem minùs quoque pertinebit hîc eorum meminisse quæ ad finem libelli περὶ γονῆς literis ipse mandauit de puelli mutilatione & abortione. Græca hæc, τὸ δὲ πηρωθὲν ἐν τῇσι μήτρῃσι παιδίον φημὶ αὐτὸ ἢ φλασθὲν πηρωθῆναι τῆς μητρὸς πληγείσης κατὰ τὸ ἔμβρυον, ἢ πεσούσης, ἢ ἄλλου τινὸς βιαίου παθήματος προσγενομένου τῇ μητρὶ, sic, si placet, reddantur: Mutilatum in vtero puellũ quidem iudicamus aut contusum ex matris plaga, aut ipsius eiusdem in fœtum casu, aut ex quodam violento & vehementiore affectu qui matri euenerit. Rationem ipse deinde hanc addidit, ἢν δὲ φλασθῇ, ταύτῃ πηροῦται τὸ παιδίον. Qua enim parte mater collidetur & plagam accipiet, eâ solet mutilari puer. Quòd si vehe-

si vehementiùs eueniat & collidatur, vt membrana qua continetur puer (ait) inde rumpatur; φθείρεται τὸ ἔμβρυον, ipse tum inde abortiuus perit. De apertis causis & violentis abortionis occasionibus aliis plura etiam videas apud Galenum, comment. in aphor. 53. lib. 5. Cæterùm ἀκρατίῃ verbum, quòd vetus vterque interpres retulit ad intemperantem victum, de potione meraciori hîc possit explicari. Latiùs etiam poterit diffundi eius acceptio, si de omni exuperantiæ modo locus explicabitur. Interpretum attamen expositioni subscribere & fauere, vel eam quidem confirmare ratio hæc videatur, quæ statim subnectitur ab Hippocrate. Καὶ γὰρ καὶ τροφὴ αἰτίη φθορῆς καὶ πόμα πολὺ, quòd nimirum siue cibus exuperet, siue etiam sit potio liberalior in hypothesi, causæ hinc duci queant abortionis. A paruitate, ideóque & infirmitate fœtus, ratio quidem peti posset, quæ proximè consequetur. Κάρτα γὰρ τὰ πολλὰ σμικρὰ, &c. quòd ferè infirmi sint fœtus qui perpusilli. Sed aliàs quoque ab hoc præceptore accepimus, non tantùm fœtui, sed quod longè amplius est, πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, quicquid excedit modum, bellum indixisse vel ipsi naturæ durissimum exitiosumque. aph. 51. lib. 2.

SENTENTIA TERTIA.

1 Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ μῆτραι ἔχουσι φύσιας ὑφ' ὧν ἐξαμβλοῦται, ἐοῦσαι πνευματώδεες, πυκναὶ, μεγάλαι, μικραὶ, καὶ ἄλλα ὅσα ἔοικεν.

Sed & ipse vterus suas sæpe *habet naturas, vnde abortionis causæ duci quoque queãt, nempe si erit flatulẽtus,* aut *densus, magnus* aut *paruus, & quæ sũt eiusmodi.*

2 Ην γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα τὴν κοιλίην ἢ τὴν ὀσφὺν πονέσῃ, ὀῤῥωδέειν χρὴ δὲ ἔμβρυον ἀμβλώσῃ ῥαγέντων τῶν ὑμένων οἵ αὐτὸ περιέχουσιν.

Si mulierem quæ grauida est, ventris aut lumborum dolor infestarit; magnopere verendum est, ne abortiuum edat scilicet *membranis ruptis quæ ex omni parte fœtum continent.*

3 Εἰσὶ δὲ αἳ διαφθείρουσι τὰ ἔμβρυα, ἢν δριμύ τι ἢ πικρὸν φάγωσι παρὰ τὸ ἔθος ἢ πίωσι, νηπίου τοῦ παιδίου εἴσω ἐόντος.

Sunt præterea quæ præter consuetudinem si acre quiddam amarúmve ederint aut biberint, abortiant, puerulo intus nimirum quoque; *adhuc recẽti & tenellulo.*

4 Ην γὰρ τῷ παιδίῳ παρὰ τὸ ἔθος τι γένηται, καὶ ἢν σμικρὸν ἔτι ᾖ, θνήσκει· καὶ ἢν τοιαῦτα φάγῃ ἢ πίῃ ὥσπερ εἴπομεν, ὥστε οἱ ἀνάγκη ταραχθῆναι τὴν κοιλίην, νηπίου ἐόντος τοῦ παιδίου.

Si quid etenim puerulo præter consuetudinem acciderit, maximè si fuerit tenellus adhuc, sæpe *moritur: si (inquam) ederint biberintve eius naturæ quiddam quod dictum est, vt eis* inde *necessariò aluus etiam cõturbetur, dũ puer tenellus est.*

5 Επαΐουσι γὰρ αἱ μῆτραι τοῦ ῥεύματος χωρέοντος ἐκ τῆς κοιλίης.

Percipit enim vterus molestiam alui profluentis.

6 Καὶ ἢν ταλαιπωρήσῃ ἡ γυνὴ πλέονα τοῦ καιροῦ, καὶ οἱ ἡ κοιλίη εἰρχθῇ ἢ καὶ μεγάλη γένηται, ἀπογίνεται καὶ οὕτως τὸ παιδίον, οἷα θερμανθὲν ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης, καὶ πιεζεύμενον ὑπὸ τῆς κοιλίης.

Præterea si longè supra modum mulier laborarit, & si ipsi coarctetur venter aut quidem *amplificetur, sic quoque fœtus è vita deijcitur: vtpote incaluit ille laboriosa exercitatione, ac ventris angustia constrictus* sæpe *opprimitur.*

7 Κάρτα γὰρ τὰ πολλὰ σμικρὰ ἐόντα, ἐστὶν ἄγγα.

Valde enim perpusilli comperiũtur esse corporis non satis firmi.

8 Τὰ δὲ καὶ μεγάλα φθείρεται παιδία.

Porrò etiam corrumpũtur & qui sunt grandiusculi.

9 Ωστε οὐ χρὴ θαυμάζειν τὰς γυναῖκας, ὅτι διαφθείρουσιν ἄκουσαι.

Quamobrem minùs mirũ debet videri mulieribus, quòd quæ vtero gerunt, suos sæpe fœtus *grauidatæ corrumpant.*

Summa enim cautione opus est prudentiáque, non solùm vt perferant enutriántque fœtũ tãtisper dũ ipse vtero cõtinetur; sed & vt ab ipso liberẽtur in partu.

Φυλακῆς γὰρ καὶ ἐπιστήμης πολλῆς δεῖ ἐς τὸ διενεγκεῖν, καὶ ἐκθρέψαι τὸ παιδίον ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ ἀποφυγεῖν αὐτὸ ἐν τῷ τόκῳ.

EXPLICATIO.

SVVM sequitur incœptum Hippocrates, aliquot alias abortionis causas dinumerans. Ex illis porrò cùm non ita pridem cum eo statueremus nonnullas externas esse, alias interiores; quidni in posterioribus nunc quæ Hippocrati vernaculæ & vteri propriæ sunt, recensebuntur? Verba sunt authoris, καὶ αὐταὶ δὲ αἱ μῆτραι, &c. ac ipsimet vteri suas naturas sortiuntur & peculiares illas obtinent eiusce causas quæ insitæ sunt scilicet & congenitæ, nimirum pro modo & varietate commixtorum inter se seminum, eorum dominatu victoriáque quæ in vtroque genere, hoc est sexu, tribus modis contingit & reportatur eodem hoc veteri magistro authore. Namque vt in maribus tres sunt generationis formæ, sunt etiam totidem in fœminis, primo de diæta. Nos verò nunc haud præterit, quòd quæ aphorismus 62. lib. 5. continet, de non concipientibus quidem prodita sunt ab Hippocrate. Quando attamen illorum recordatio longè faciliorem reddat horum quoque explicationem quæ hoc loco proponuntur; si graue non est, ipsum legetis, & singula quæque quæ sunt in eo diligenter examinabitis. Quæ enim in vtero concipiendi vires obruunt, eadem sæpenumero impediunt quò minùs grauidæ suos fœtus perferant & enutriant ad tempus vsque definitum. Cæterùm obseruatione dignum opinamur, quòd πνεύματα, flatus, ex iis sunt quæ concluduntur continentúrque: vt dictione πνευμ. substantiæ forma non solùm notatur, sed & eius quod continet flatus, natura. Atque hæc quidem vtraque pendent ex temperie nimirum frigidiore: cur verò simile iudicium non erit de huic opposita temperationis forma exuperante? Cur etiam non idem de reliquis? Non enim sermonis huius breuitas nec grauitas authoris patitur formas omnes oppositionum vbiuis describere, quas apertè licet referre ex aphorismo iam cõmemorato. In quo quod detrimentum cadit in sperma Hippocrate authore, in idem nunc ob easdem omnino causas incurrit embryo aut grandior etiam fœtus sæpenumero. Totidem igitur modis ab incommoderatione cousurgent abortionis causæ in communem hominum scilicet perniciem.

Μεγάλαι, σμικραὶ, *magnus, paruus*] Nouæ hîc se produnt causæ ex insidiis vteri, vitio conformationis. Namque connata amplitudo vteri maior & iniqua si quando fortè semen in quiete conceperit, aut leui quidem postea commotione ipsum excutiet, aut embryonem sensim increscentem, ideóque grandiorem grauiorémque vix ad tempus vsque à natura præscriptum satis arctè comprehensum renebit. Secus autem de paruitate vteri iudicandum. Si enim ipsius cauum Natura duce æqualiter exiguum erit; embryonem poterit incremento quidem prohibere, vt & magna cum acerbitate doloris aliàs ante tempus fœtum excludere. Quæ autem ex altera parte tantùm vtero contigerit intus angustia, pro abortione succedet pueri tunc tantùm partis alicuius mutilatio. Ita enim scripto (cui planè credimus) testatum reliquit Hippocrates noster ad finem lib. περὶ γονῆς. Sed longè alia ratio attamen erit aliàs nanorum generationis. Quum siquidem quòd in iis perpusilla seminum moles, inter se contemperata tamẽ, angustiæ vteri cauitatis quadam proportione tum respondeat, nobis necessarium prorsus videatur. In quem hunc diorismum nos rerum sanè deduxit similitudo continuatióque verborum. Nonne enim huiusmodi puerorum affectiones è peculiari natura pendent vterorum? Nonne quòd ipsi sua natura sunt certo hoc quodam modo affecti?

Ἢν γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, *si mulierem quæ grauida est*] Ad rem priusquam aggrediamur, visum nobis est ex vsu fore, si ὄῤῥον monuerimus (quando in eo quidem Galenus institit) τὸ ἱεροῦ ὀστέου πέρας, extremum esse ossis sacri, quod & ὀῤῥοπύγιον nominatur Galeno expositore in sua exegesi. Exponere tamen πῶς συμβαίνει τοῖς φοβουμένοις ἱδρῶτα γίνεσθαι κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, quanam ratione contingit metuentibus repentè (hac ratione enim ὀῤῥωδεῖν est hoc loco idem atque φοβεῖσθαι) nates extremas, hoc est interiores, sudore quodammodo si non diffluere, saltem madere, quia tunc etiam accidit pallescere; loci alterius est & considerationis. Ergo susceptæ disputationis continuatio modò sit in percensendis causis quæ faciunt abortionem. Hîc dolor in his inprimis ponitur, qui si prægnantem (τὴν κοιλίην ἢ τὴν ὀσφῦν) circa ventem lumbósque exerceat, volumus; hoc est quemadmodum lubentes diceremus cum Hippocrate, qui alio loco ita loquutus est, (quanquam locus etiam ille secus, scilicet de epiploo exponendus videri possit) iis quæ conceperunt, ex hypothesi, si περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι καὶ ὀσφύος ἄλγημα, dolores adsint partium circa vmbilicum & lumbos (sic quoque anticas notauit Hippocrates simul cum posticis. His namque partibus quemadmodum firmiùs secundæ hærent, sic iustis quoque de causis quas mox explicabimus, facilè disiunguntur) ὀῤῥωδέειν χρὴ τὸ ἔμβρυον ἀμβλῶσαι, omnino metuendum est ab abortione, ῥαγέντων τῶν ὑμένων, disruptis nempe tunicis quæ fœtum cingunt & circumretitum tenent. Modò autem volebat ipse partes anteriores & posteras dolore cruciari; nunc tantopere dolorem sæuire animaduertas, vt inde ruptio tunicarum sæpe sequatur. Quæ vniuersa sanè hacteuus verisimilia sunt. Sed nondum satis apertum est, expositas partes potiùs iusto dolore premi ac opprimi quàm cæteras. Id verò ex ratione secandi corpora hac arte (si voles) perdiscendum. A lateribus enim vteri alia quidem adstant vasa & aliæ patent viæ ad vterum secundum naturam; sed per eas non possunt causæ doloris ad tunicas deferri quæ abortionis consecutionem inferant. Id verò, vt diximus, docet & demonstrat anatome. Quod etiam Galeni

authoritate posset confirmari; breuitatis autem graria ad sentent. 2. sect.1. lib. 6. Epidem. & ad com.
Galeni lectores relegamus. Hinc enim ediscent non solùm plurimas, sed grandissimas & latè patentes
venas inter tunicas vteri sparsas esse: (id verò in prægnantibus voluit intellectum) ac per illarum tubos
tanquam faciles vias in vterum, causas doloris parentes pertinere & infundi posse, & penetrare. Do-
loris autem causæ, vt dictum est, sensu prægnantis dignoscuntur & illius acerbitate, quemadmodum
literis mandatum reliquit Hippocrates aph.53.lib.5.& Gal.in suo eiusdem commentario. Aphorismus
autem is est, *ὁκόσαι διαφθείρειν μέλλουσι τὰ ἔμβρυα, ταύτῃσιν οἱ τιτθοὶ ἰσχνοὶ γίνονται*, *Quibuscunque metus est ab abortio-
ne, ijs mammæ quidem attenuantur: si etiam duræ rursus hæ fiant, aut in mammas sæuiet dolor, aut in ischium, aut
in oculos, aut quidem genua, ac ferè tum non abortiunt.* Qui quidem aphorismus & ad eum commentarius.
Galeni tanta doctrina támve accurata plenus ac refertus est, vt qui eum expenderit æstimaritque, ni-
hil amplius desideret ad explanationem huius loci pleniorem. Attamen ex hoc facilè intelligas causam
doloris; Quòd si (*εἰς ἕτερον μόριον ἀποθεῖται τὸ περιττὸν ἡ φύσις· ὃ διὰ τῆς ὀδύνης γνωριζόμενον· οὐκ ἔστι φθορά*) in alteram
partē natura quod est redundās recondat; (id verò sensu doloris dignoscitur) nulla hinc fit nec cōtingit
abortio. Namque paulò superiùs, eodem tamen commentario, rationem hanc adscripsit huiusce, de
mammis loquutus Hippocrates, *ἐφ' ὧν πάλιν ἀποτιθεμένης τῆς φύσεως εἴς τινα μόρια τὸ περιττὸν, ὀδυνᾶται μὲν ἐκεῖνα, τὸ δ' ἔμβρυον ἀβλαβὲς διαμένει.* Quæ quum rursus duriores reddātur, etiámq; natura tum trudat ad alias par-
tes id quod inutile est; condolent hæ quidem, sed intactùs attamen tunc fœtus permanebit, & quidem
sine omni etiam offensiuncula. Itaque meritò quisquis vtero tenellus puer continebitur, facilè perpe-
tietur, quoties inerit quiddam in corpore prægnantis quod ei aut iniuriam inferre possit, aut negotiū
facere; maximè verò si *παρὰ τὸ ἔθος*, insolens id fuerit. Sumus ipsi quidem memores tentasse Galenum
demonstrare, quòd (*αἱ πρὸς τὰς μήτρας συμφύσεις τῶν ἐμβρύων ἀνάλογον ἔχουσι ταῖς τῶν καρπῶν πρὸς τὰ φυτά*) consimilis comment ad aph.1.lib.4.
sit ratio connexionis fœtuum cum vteris, atque fructuum cum arboribus; à quibus vtrique illi facilè aut
ægrè disiungi, etiámque excuti queant. Nunc verò longè dissimiliter *παρὰ τὸ ἔθος*, insolitam mulieris ra-
tionem spectauit edendi potandique, ac *νηπίην τοῦ παιδίου*, pueri infirmitatem; quæ duo sunt quidem in qui-
bus agendi vim & patiendi conditionem licet intueri animo acri & intento. Tanta vis est nempe con-
suetudinis in vtramque partem; adeóque potest etiam infirmitas in tolerando, vel cum hominibus v-
trisque communiter. Aphorismo dicto nuper purgationis tempus opportunum quidem præscribeba-
tur: nunc ab Hippocrate acriorum vsus etiam ad nutriendum interdicitur. Cuius suæ opinionis proxi-
mè sequenti versu rationem reddidit ab euentu, qui sit tamen fatalis ad interitum pueri; etiámque e-
uentus causam repetiit (*ταράσσονται*) ab alui conturbatione, de qua videri queat palàm actum esse ab Hip-
pocrate 31.34. lib. 5. & aliquantum pleniùs in comment. attamen non solùm euenit id *λόγῳ τῆς κενώσεως*,
merito euacuationis, quemadmodum visum fuit Galeno ad aph. 34.lib.5. quum paruus sit adhuc puer
in hypothesi; sed conturbatione totius alui, ac præsertim etiam ratione viciniæ & irritationis recti in-
testini, cui vterus ipse incubat natura duce. Vnde subiunxit Hippocrates in oratione *ἐπαΐουσι*, non autem
vt alij, *ἐπαΐσσουσι*, ad commotionem alui, vterum commoueri aut subsultare opinati, etsi eueniat vt ist-
hac quoque ratione corruat & collabatur ipse sæpenumero. Medicorum quisque nouit vel qui salutarit
à limine artem Hippocrateam, complexu diætæ, exercendi consuetudinem inprimis contineri. Si itaq;
cibi etiámque potionis errore offendi modò poterat fœtus in vtero, atque ita ante tempus excludi ex
eoob dictas causas; audiamus iam quid etiam velit Hippocrates de consuetudine exercitationis. Stabit
illud quidem perpetuò & commune vtrique hominum generi, optimum esse studium sanitatis, citra
saturitatem vesci & esse impigrum ad laborem, Epidem. sexto. Hic verò labor quum etiam eodem au- ad finem sect. 4.lib.6.
thore eodémque libro quendam modum debeat tenere; quodnam ille incommodum prægnanti in-
ferre possit, quoties (*πλέονα τοῦ καιροῦ*) excedet & nimius erit, iamiam accipitote ex hoc eodem præcepto-
re. *θερμανθὲν ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης* (ait) incaluit nempe fœtus nimio labore matris. An verò quia vix tum ma-
ternæ arteriæ calorem intus temperando vtriusque sufficere queant, ideóque & fœtus ipse, quum sit
imbecillis & pusillus, extingui possit & suffocari? Ita enim vnum vni poterit respondere verisimiliter.
Enimuero quum angustiam in vtero nunc statuerit & amplitudinem, quæ duo inter se magno interual
lo distant; ecquo pacto (*πιεζόμενον ὑπὸ τῆς κοιλίης*) oppressus vtrobique fœtus emoritur? *εἰρχθῇ οἱ ἡ κοιλίη*,
quia namque angustia vteri ipse quidem premitur, ideóque & prohibetur incremento iusto, vt quòd
ante diem excludatur, minùs mirum meritò debet videri. At verò (*ἢ καὶ μεγάλη γένηται*) ipsum opprimi,
quòd amplitudo insit in ventre maior, nobis quidem nō fit verisimile. Quidni enim alterum ex opposi-
tis non erit alterius consequens? At enim quantum consequi coniectura conati sumus mentem Hippo-
cratis; intellexit ipse ventrosas hoc loco, quibus nimirum venter valde prominet & in nimiam excedit
magnitudinem, quibus etiam nimis est quidem pinguis aqualiculus. Namque quemadmodum quæ
præter modum crassæ sunt, sunt hæ ad concipiendum, quia ad excipiendum, semen ineptæ, quia ni-
mirum etiam promissiore sunt epiploo, quod vteri osculo insidet & incumbit, ideóque idipsum ap-
primit, aph. 45. lib.5. ita hoc loco quibus (*ἡ κοιλίη μεγάλη γένηται*) exurgit & excrescit totus venter in inu-
sitatam magnitudinem ex omni parte, etsi epiploum ad os vteri vsque non propendeat, ideóque ad v-
teri fundum aditu non prohibeat quod è viro sperma coniicitur, etsi sic (inquam) non fuerit conce-
ptioni feminis impedimento; attamen prohibebit fœtum incremento, quum vterus ipse, quia nec a-
bdomen, possit ampliùs dilatari nec amplificari. Vnde sic quoque *ἀπογίνεται καὶ οὕτως τὸ παιδίον*, suffocatus
puer si non primis à conceptione mensibus, at intermediis incrementi spatiis corrumpitur: *καὶ πιεζόμενον ὑπὸ τῆς κοιλίης· τοῦτ' ἔστι, τὸ ἐπίπλοον ταύτῃσι τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ἀποπιέζει, τὸ αὐτὸ πιέζει πάσας ὑστέρας*: nempe cir-
cumpressus, quando etiam ille suffocatus toto eo præpingui aqualiculo ex omni parte, hoc est vt pars
promissa quædam ventris conceptionem illic præpediebat in aphorismis: totus nunc venter nimis pro-

minens & quàm maximè distenrus prohibebit amplificatione & vterum quidem, ideóque & quod continerur vrero. Hinc ergo ducetur præceptum in communem omnium salurem ἐς τὸ διενεγκεῖν καὶ ἐκθρέψαι τὸ παιδίον ἐν τῇσι μήτρῃσι, quod fructuosum scilicer erir & ad egerendum & perferendum perfectum fœrum enurriendúmque rantisper dum comprehensus vrero ipse tenebitur. Vr alia statuantur iam conceptionis, alia egestionis pueri & vteri perfectæ gestationis impedimenta, Hippocrati. Ac quantumuis decens (volumus) conceptio seminis præcesserit, non attamen legitima nec perfecta vteri gestatio semper consequetur, si non deerunt quæ ad hanc obrtudi quoque possinr impedimenta. Efficient abortionem ista quidem sæpenumero, de quibus suam senrētiam exposuir Hippocrares vt vnumquodque est ad agendum paratius duce narura. Frustra atramen efficientes causæ occurtunt, si in subiecto vis obluctandi adsit. Sed in hac hypothesi ptæparatio subiecti non deest quæ nunc per ætiologiam subiicitur. *Κάρτα γὰρ τὰ πολλὰ σμικρὰ ἐόντα ἐστὶν ἄγγια, valde enim perpusilli comperiuntur esse corporis non satis firmi.* Quod quidem sermone explorarum esse potest, quòd maior longè vis est nunc agentis quàm perpetientis. Quorsum alioqui (τὰ δὲ καὶ μεγάλα φθείρεται παιδία) superioribus iisce de causis oppressi excludentur fœtus ante diem, qui sunt grandiores? Quæ quum ita sint, ac fœtus vtriq; illi ita quoq; sint affecti, vt iisdem dictis de causis in periculum abortionis incurrant tū qui minores, rum etiam qui sunt grandiores ætate: οὐ χρὴ θαυμάζειν, non decet omnino mulieres demirari, quomodo, quum ipsæ conceperint, etiámque vtero gestēt, ita frequēter abortiāt. Namque Galeni expositione facti eruditiores, qui ἀκμαίως πεπληρωμένας dixir, vertimus hoc loco grauidatas, granidásve siue prægnantes & impleras. Ne quis scilicet cum omni alio interprete, nolenres & inuitas inrelligi hîc perperam puter oporrere. Ac si diceret, studiosæ sui debent esse conseruatrices quæ gerunt vtero, donec suos fœtus edant, quum non solùm paruulos, sed & seniores eos perdant sæpenumero, quemadmodum nunc ipse posuir & demonstrauit; quod quidem illæ minùs faciunt, attamen sedulò. Itaque meritò eas liberaliter ad id inuitat & ardenriùs ita cohortatur, φυλακῆς γὰρ καὶ ἐπιστήμης πολλῆς δεῖ, summa cautione prudētiáq; opus tum esse significans. Quid enim profuerit conceptio & inchoara vteri gestatio, si non ad destinatum finem mulieres suos fœrus perferant, & rutò, vti decens est, edant in lucem? Tanta (inquam) rātisper opus est diligentia dum pertulerinr, vt non solummodo studium & industriam hîc tum in prægnantibus ipse desideret & requirar: sed & prompram obstetricum opem & operam, prudentiámque anicularum, & consultam matronarum etuditionem, artem, peritiámque. Quæ rario fuit cur ad τὴν φυλακὴν grauidarum, adiunxerit ἐπιστήμην πολλὴν omnium aliarum. Quemadmodum & διενεγκεῖν καὶ ἐκθρέψαι in rem puellorum & præsidium suasit oportere; & ἀποφυγεῖν αὐτὰ ἐν τῷ βίῳ ad certiorem retulit puerperarum salutem.

SENTENTIA QVARTA.

Si præterea mulier quæ vtero gerit, iustè queratur de corporis valetudine, sitq; biliosa, & doloris sensu diuexetur, interdúmq; etiam febricitet, aut os amarescat, aut lingua illi pallescat, vt modò *oculi appareant veluti ictero suffusi,* modò *vngues biliosi,* & acris vrina: aliàs quidem, *sed tum maximè si febricitet, nunc hæc huic; nunc illa accident.*

Quòd si etiam obtigerit illi biliosa purgatio, omnino metuendum quoque erit ne fœtus fiant imbecilles.

Sin autem biliosa etiam *per secessum* mulier *excernat (hoc enim ferè accidit) non ita molestè deget.*

Etiámque si lochia bile saturata appareant aut atra valde, etiam pinguedo solet tum *in superficie cumulari, & sensim ferri, & non ita citò concrescere.*

Ac tum primo quidē tempore faciliùs deget aliquantò, *sed* statim *postea magis*

1 Εἰ δὲ γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα τὸ σῶμα φλαύρως ἔχοι, καὶ εἴη χολώδης καὶ ἐπίπονος, καὶ πυρεταίνοι ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ τὸ στόμα ἐκπικράζοιτο, καὶ χλωρὴ γλῶσσα, ὄμματα ἰκτερώδεα, ὄνυχες χολώδεες, οὖρον δριμύ· ἄλλως τε καὶ εἰ πυρεταίνῃ, ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ταύτῃ ξυμβήσεται.

2 Ἐπὴν δὲ συμβῇ οἱ καὶ τὴν κάθαρσιν χολώδεα εἶναι, πᾶσα ἐλπὶς καὶ τὰ παιδία ἀσθενέα ἔσεσθαι.

3 Ἢν χολώδεα ἀποπατέῃ, (κάρτα δὲ γίνεται τοῦτο) ῥηΐτερον διάξει.

4 Καὶ ἢν χολώδεα τὰ λοχεῖα ᾖ μέλανα ἢ κάρτα, καὶ ἐπιπολῆς λίπος γένεται, καὶ ἔρχεται κατ᾽ ὀλίγον, καὶ οὐ ταχὺ πήγνυται.

5 Καὶ τὸν μὲν πρῶτον χρόνον ῥηϊτέρως οἴσει, ἔπειτα χαλεπώτερον, καὶ ἐπικα-

θαίρεται

θαιρέεται ἐλάσσονα τοῦ δέοντος.

6 Ην γὰρ τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ, καὶ τὰ λοχεῖα οἱ ἐλάσσονα χωρήσει καὶ πονηρότερα.

7 Πείσεται δὲ ταῦτα πάντα καὶ ἣν τὰ καταμήνια χωρέῃ τὰ χολώδεα, ἐλάσσονα δὲ χρόνον νοσήσει, καὶ κινδυνεύσει ἐς τοὺς αὐτοὺς τῇσι ἡ νοῦσος, καὶ σημήϊα, καὶ μεταλλαγάς.

8 Η γὰρ ἔμετος ταύτῃσι χολώδης, ἢ κατὰ τὴν κοιλίαν κάθαρσις ἐπιγίνεται, καὶ ἑλκοῦνται αἱ μῆτραι.

9 Φυλακῆς δὲ πολλῆς δέεται ἡ γυνή.

10 Οτὰν οὖν τοιοῦτόν τι γίνηται, αὐτὴ, ὅκως μὴ θάνῃται, ἄφορος ἔσται.

11 Ην δὲ μηδὲν τουτέων γίνηται, καὶ μὴ μελεδαίνηται, ἀλλά οἱ τὰ λοχεῖα κρυφθῇ, θνήσκει ἐν τριήκοντα καὶ μιῇ ἡμέρῃ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

12 Ταύτῃ φάρμακον πίσαι χοληγὸν, καὶ ἄνισον ἀρήγει, καὶ ὅσα ἐς οὔρησιν.

13 Εμέειν δὲ, καὶ ἱδρῶσαι ἄγειν καὶ τὴν κοιλίην κλύζειν χυλῷ πτισάνης, καὶ μέλιτι, καὶ ὠοῖσι, καὶ μαλάχης ὕδατι.

ægrè: ac parcius quàm è re illius sit, deinceps purgatio consequi solet.

Ratio est, quòd ei quæ prægnās incōmoda fruitur valetudine, copia etiā minori lochia excludētur, & quæ sint natura deterioris.

In hęc verò incurret mulier *vniuersa, in qua illa cui mēses ferūtur biliosi: at nō ita ægrotabit diu; etiāq; in eadē picula morb⁹ veniet; & in signa ac cōmutationes* easdē.

Aut ijs enim vomitio biliosa in hoc morbo *accidit, aut deiectio, etiámque* sæpe *solet vterus exulcerari.*

Sed magna in muliere cautio desideratur.

Quum igitur eiuscemodi euenerit aliquid, etsi fortè *è medio non tollatur, illa manebit* attamen *infœcunda.*

Cōtrà *si nihil occurrat horū, nec ipsa curetur; imò verò ei lochia premātur in occulto, intra vnū & triginta dies ferè moritur.*

Huic qđ bilē ducat pharmacū ebibēdū est: pdest & anisū, & quęcūq; vrinas ciēt.

Etiámq; vomitione cōducet *& sudore* bilē *euocare, aluūmq; eluere hordei cremore, & melle, & ouis, & decocto maluæ.*

E X P L I C A T I O.

De abortionis causis hactenus. Redit nūc ad incœptū Hipp. Vbi multas licet obseruare hypotheses, primùm, quæ perspicuā faciant orationē authoris. In iis prima quidē erit, Quòd quæ vtero gerit, est aduersa mulier valetudine. Deinde quòd bilis in ea redūdat quę ei sensum pariat doloris etiāque febrim; suo postea amarore os inficiat & linguā colore; imò verò in supernis, oculos; queādmodū vngues (neq; enim cū Caluo χλωώδεες retinemus) in partibus extremis. Quódq; etiā si ad inferiora bilis fortè feratur, vt est ad sequēdū sēper paratissima; vrinas mordaces efficiat & acres. Sic partiū vbiq; sui edit signa bilis, quoties exuperat & effręnis est: sed tū pręsertim tamē quādo augetur, acēscit & putret queādmodū per febrē, vt in hypothesi. Atq; isthæc sigillatim nostra nō persequmur explicatione, quinimo quū vniuersa videamus adhuc esse cōmunia cū vitis, volētes prætermittimus. Nec verò simul hæc sēper omnia apparēt in pręgnātiū corporib⁹, quāquā in illis humor ipse turgescat & effrænatus feratur; sed modò hîc, modò illic, pro suo scilicet impetu elucet & partiū infirmitate. Hac nimirum ratione ita ipse loquutus est, ἄλλοτε τε ἄλλοτε τ' αὐτῇ ξυμβαίνει). Iā verò muliebria planè sunt quæ sequūtur, etsi redundās humor biliosus causa sit sola eius quod nūc ostēditur. Est enim bilis eiusce naturæ, vt ferociēs viā sibi quærat & facilè paret. Ergo hîc detur in prægnāte vnà ferri ad vterū cū sanguine destinato in auctionē pueili, quū sit in venis cū eo diffusa mixtáq; Vtero si bilis negotiū fecerit, quāmprimū attentabit ipse pro viribus foras effundere. Ita enim est cōparatū natura. Quod quidē ἐπὴν συμβῇ οἱ ἐς τὴν κάθαρσιν χολώδεα εἶναι, si hoc pacto fortasse eueniat vt purgatio fiat biliosa (purgationē hîc ergo nec menstrualē nec lochialē intellexit Hipp. sed in prægnante symptomaticā) expectandū est, imò verò, quemadmodū vers. 1. sent. 1. huius eiusdē cōm. abūde exposuimus, nō solùm necesse est fœtus reddi tenues, sed & imbecilles. Atq; tū, si animaduertis, solus embryo adhuc capit detrimentū. Hæc cōtrà purgatio nō potest nō esse matri leuamēto, vt nec cōsequens, quæ fieri plerunq; solet per postica. Vnde sequitur, ἣν χολώδεα ἀποπατῇ, sin pręgnās biliosa excernat ex aluo, quemadmodū fit sæpenumero, ῥηΐτερον διάξει, deget mulier cōtrà minùs molestè quàm prius. Quacūq; enim parte exuperās bilis erūpat, aliquantisper mulierē leuat molestia; ac præsertim quidē si huiusmodi fiat excretio per cōmoda & cōsentientia loca, vt in hypothesi postrema scilicet per aluū. Quā si fortè excretionē quātumuis etiā tēpestiuè natura moliatur, sed per loca sibi dissentanea, etsi prima quidē frōte meliori se esse statu mulier persentiat, vt meritò tū quidē istud accidit, quia hoc pacto bilis refrænatur, quia etiā minuitur; sua secū tamen huiuscemodi euacuatio vehit incōmoda, quæ mox exponētur. At verò opportuna tēpestiuáq; illa censeri debet euacuatio, quia χολώδεα τὰ λοχεῖα, quę puerperia feruntur, biliosa apparēt. Apparent (inquā) huiusmodi, quādoquidē atra sunt valde; nimirum per adustionem. Deinde etiā ἐπιπολῆς

(quãquam ἐπιπολὺ verisimiliter legi possit) λίπος γίνε), aut etiam ἐπιγίνε), quod in iisce innatat, quiddã pingue referat, scilicet per colliquationẽ. Id enim in omni excrementorũ genere solet supremũ locũ capessere, ac in vrinis primùm, vbi viscera æstuãt & incendio quasi cõflagrant, quod sitis restatur & scabrities linguæ nigritiésque, vt in deiectionib⁹ quoq; arte vacuatis præsertim; atq; etiam in sanguine qui vasculis exceptus secta vena prępinguis apparet, quoties nẽpe in eo biliosus humor exuperat. Tertiũ sit quoq; signũ, φ κατ' ὀλίγον ἔρχεται, stillæ instar effluit, quia paucus est sanguis, nec citò cõcrescit, pro natura & consuetudine eius qui laudabilis est. Vis enim bilis, qua ipse perfunditur ex hypothesi, nõ permittit citò cũ refrigerari. Ita nãque philosophatus est de sanguine, qui è victima recèns cæsa funditur, Hipp. lib. περὶ ἀρχῶν. At hæc quidẽ cũ viris cõmunia sunt. Incõmoda verò dicebamus nuper, φ (ἔπειτα χαλεπώτερον) statim postea molestiùs degit; molestiùs (inquã) quia ἐπικαθαίρε) ἐλάσσονα τ̃ δέοντος, parciùs expurgatur puerpera, quàm è re illius sit, io hypothesi. Vt verò nihil est vnquam nisi cũ ratione effatus quicquam Hipp. quod ipse nõ ita pridem verũ esse firmabat in parte, statuere nũc idem cũ eo audemus in vniuersum. Neq; hoc

vers. 1. sent. huius quartæ.

enim perceptũ solũmodo in puerperiaib⁹ locũ habere hîc debet æstimari, sed & menstrualibus mulierculis propiùs intueri. Sic tamen hærebit nostra cõmentatio in re proposita, vt quoniã fert hypothesis puerperas deteriori esse modò valetudine; cõsequens similiter videatur, vt puerperia effundãtur parciore manu, & quę sint nequã, & negotiũ faciãt atq; dolorẽ. Qua de re priusquã quis suã sententiã ferat, qd senserit Hipp. animaduertat; quid item illius interpres Gal. Vbi verò est ipse de illis quæ parturiẽtib⁹ accidunt loquutus, adiecit quę quasi sub oculos rẽ subiiciũt, adeò familiaris est ea similitudo. Atq; ea quæ etiã in partione mulierib⁹ rũ eueniũt, ita deprõpsit: (Nãq; in parturiẽtibus similiter sanguis cõmouetur ad excretionẽ, atq; mẽstrualib⁹. Nec vtrobiq; sanguis foras depellitur priusquã cõmoueatur & secernatur ab omni parte corporis, etiãque in vteri cauũ venerit per cotyledonas, è quo tandem fluat expressus scilicet περὶ σαλικῶς) Ταραχθὲν δὲ πρῶτον μὴ ἄρχεται ἔξω, μετὰ δὲ τὸ παιδίον ἰχὼρ παχὺς αἱματώδης· καὶ ὑφήγησις ἐγγίνεται, ὥσπερ ὕδατι ἐπὶ τραπέζης, & quæ sequũtur. Quæ sic, si placet, reddamus. Commotus autẽ sanguis, (etsi motionẽ puello tribuissemus lubẽtes, nisi τ̃ ταραχῆς dictio aut significatio quę liquidorũ potius est, hinc nos auocasset: quũ parturiẽti profluuiũ liberale cruentũ sine dolore, antequã edatur puer in lucem, sit Hipp. suspectũ in lib. de superfœt. etiámq; libello περὶ ἐγκατατομῆς τ̃ ἐμβρύου idẽ periculũ imminere ipse his verbis significarit, ἤνπερ δὲ καὶ τὰ λόχια πρὸ τ̃ ἐμβρύου ἀφιᾶσι, & quę sequũtur. Quædã (ait) præmittunt ánte embryonem puerperia. Vnde necessariò præsagias partionẽ siccã fore & cũ labore, hoc est solito longè magis laboriosam. Siquidẽ quibuscunq; hoc ipsum nõ eueniat, pariũdi munere defunguntur faciliùs, liberentúrq;) cõmotus (inquã) sanguis primùm quidẽ exit, deinde post fœtũ sanies cruẽta & quæ sit perfusa cũ multo sanguine: deinde verò paucis interiectis seqtur quod ad rẽ modò facit, eámq; explicat, χωρέει δὲ αἷμα ὡς ἀπὸ ἱερείου, &c: Exit autẽ sanguis, siquidẽ mulier valetudine fruatur præsenti etiamq; futura, qualis à victima, isq; citò cõcrescit. Quòd si nec mulier tũ sana sit nec sanitatẽ cõsequutura, tũ purgatio parcior, & specie

cap. 8. de atra bile.

qdẽ deterior, & quæ nec citò cõcrescat. An verò secus sẽserit Gal. huius interpres authoris doctissimus, etiã sic accipitote. Etenim ex collatione vtriusq; eorũ, quidnã sit verum, lucescet clarissimè. Gal. attamẽ cautissimè, quũ tacito Hipp. nomine huius loci meminisse nollet, ita Erasistrati opinionẽ esse ex lib. 2. de febr. cõmemorauit, vt veteribus (ait) ille cõsentiens mensiũ excretionẽ, nõ euacuationem simpliciter nominarit, sed purgationẽ. Qui quidẽ locus cõm. in sent. 1. huiusce lib. prioris iam à nobis, quãuis alia ratione, propositus fuit. Sed & ab eodẽ authore isthæc dicũtur; & quæ ab Hipp. qdẽ mẽte, si lector æquè examinarit, valde videãtur discrepãtia. ἐν γὰρ τῇ κυήσει (ait) τὸ χρηστότατον ἑλκούσης αἷμα τ̃ διαπλαττόμενον τ̃ καὶ αὐξανομένου κύημα φύσεως, ὑπολείπε) τὸ μοχθηρότατον ἐν τ̃ φλεψὶν, ὃ μετὰ τ̃ ἀποκύησιν ἀποκρίνε), & quæ sequũtur reliqua. Ex quibus facilè intelligatur, tãtisper dũ vtero geritur puer, sanguinẽ trahi eũ præsertim q laudabilis est, ac portionẽ eius deteriorẽ in venis relinqui quæ excernatur à partu. Ac ne qdẽ tũ res euenit aliter, quàm singulis mẽsib⁹, vbi qui exuperat sanguis, & inutilis est, foras propellitur. Sanè ita quidẽ sit, volumus. Attamen tunc vt copia, sic qualitate semper noxiũ esse, nunquã assentiemur. Ecquonã igitur modo sanguis erit tũ deterior, &, vt ipse voluit eodẽ loco, eo qui se secũdũ naturã habet, longè cõparebit nigrior? Sic verò facilè, si ingratũ nõ erit, vel ex hoc ipso authore deprometur quod sentio. Vt quẽadmodũ secũdarũ venæ alię sũt ab iis quę vterũ perreptãt: varia quoq; sint ea quę illis vtrisq; cõtinentur, sicut & ab illis id quoq; discrepabit quod quasi tertio loco membranis concluditur; vtpote quæ vniuersa dũ vtero geritur puer, quẽadmodũ variis locis disclusa tenẽtur, cur nõ illa variis quoq; tẽporũ spatiis in partione excludentur? Mẽbranis cõtinentur aquosa. Sãguis naturali etiã, cũ Gal quidẽ volumus, lõgè atrior secũdarũ venis cõcluditur: quẽadmodum & colore & consistentia maximè laudabilis is omnis videbitur qui post aquosa cruenta, post puerũ & secũdas, in partione effluet & cõsequetur. Is etenim è venis vteri primùm, sed & tandẽ tamen ex vniuerso corpore funditur, vt prædictũ est, tanquam è victima, si puerpera valetudinem suã seruatura est. Atq; hæc tum demũ propriè fit purgatio puerperialis. Quã quæ præcedunt vniuersa, ὁδὸν ἀφηγήσασθαι τῇ τ̃ λοχίων καθάρσει, viã struere opinatus est Hipp. purgationi huic puerperiali. Illis enim subiunxit statim ita loquutus, μετὰ δὲ τ̃ ἔξοδον τ̃ ἰχῶρος ἡ κάθαρσις γίνε), at post effluuiũ istius aquositatis, purgatio sequitur, hęc nimirũ de qua nunc à nobis fit sermo. Hac ratione viáq; iusta sanguis dicitur ἀνταπόδοσις, foras regeri, cui⁹ portio reliqua ex pari ad vterũ eiusdẽ affluxu, qui principio cõceptionis paucus, ne (ἀποπνιγείη αὖ ἡ γονὴ τ̃ αἵματος ἰόντος πολλ̃) scilicet irruente tũ copia eius immodica semen suffocaretur, absumebatur in nutritionẽ & auctionẽ illius quod erat cõceptũ ex hypothesi; nunc foras regeritur & αὐθήμερος euacuatur. Hinc nimirum λοχεῖη contingit, purgatio puerperialis; quę ἀνταπόδοσις dicta fuit, fluoris menstrualis cõpensatio, Hipp. rei scilicet eiusdem euacuatio, etsi ea contingat post partũ, tẽpore tantũ differens à menstruali. Quidni ergo multus sanguis quiq; roseus sit, effundetur tandem puerperis, & qui citò concrescat, si mulieres erunt sanæ, & valetudinem suam seruaturæ? Namque huius naturæ menstruus mu-

lieribus

lieribus vacuis effluere cõsueuit, dum sanæ sunt. Contraria autem ratione omnia cõtingunt in aduersa valetudine, χωρέῃ ἡ κάθαρσις ἐλάσσων ϗ εἶδος πονηροτέρη, ϗ οὐ ταχὺ πήγνυται; parcior tũ venit purgatio, tum specie deterior, & quæ nõ citò cõcrescit, lib. de puelli nat. Quibus ita constitutis, nõne cuiq; perspectũ iam esse potest, cur mulieri perperã habenti, dum gestat vtero, vt præsens hypothesis tulit, & parciùs feruntur lochia & deterioris aliquantò naturæ? Sic igitur iure nũc per ætiologiã fatus est Hipp. noster: ἐὰν γὰρ τὸ σῶμα φλαύρως ἔχῃ, ϗ τὰ λοχεῖα οἱ ἐλάσσονα χωρήσει ϗ πονηρότερα. Parcior tum (inquam) purgatio sequitur, si deteriùs habet mulier, quia nec tanta copia sanguis coaceruatus est ex parciori assumpto cibo, quũ vulgò tũ desit appetentia: specie deterior, quia iure quidem sanguis cõsueuit esse eiusmodi, quibus valetudo integra nõ est, gestantibus vtero. Ad prognosin pertinent quæ proximè in Hipp. oratione sequũtur: πίσεται δὲ ταῦτα πάντα, perpetietur autem omnino eadem mulier puerpera ex hypothesi, quæ mulier cui menses ferũtur multa bile perfusi. Quæ verò pathemata sint, repetendũ monet Hipp. ex sentẽtiis secũda, tertia, quartáq; cõm. superioris. Vtrarũq; enim omnino cõmunis est ac eadẽ ratio illarũ. Attamẽ nũc etiã nonnulla percurrit ipse. Quum in epigenomenis modò nõ duxisset biliosam purgationem, per ætiologiam vnà nunc cum periculis & cõmutationibus ipsam recenset, ϗ κινδύνους ϗ μεταλλαγάς. Periculosas verò dicimus cõmutationes, si nõ deerit ea moderatio quã antea in mẽstruis biliosis Hipp. desiderauit. Alioq & biliosa vomitio & deiectio, etiámq; profluuiũ mẽstruale in periculũ mulierẽ præcipitabit, quemadmodũ sequẽti versu causas ipsemet declarauit eodẽ loco. E cõtrario autem prægnãti cõtraria euenire cõsueuerunt, eodẽ ipso authore versu cõsequẽte. At si quæ ab vtero excludũtur in hypothesi, modũ nõ retinebũt, ἑλκοῦνται αἱ μῆτραι, vlcus tandẽ aliquãdo occupabit vterũ. Rationẽ ipse adiunxerat versu 9. eiusdem sententiæ, quòd (αἱ μῆτραι δάκνονται ὑπὸ τῆς καθάρσιος τῆς χολώδεος χωρεύσης ϗ ἑλκοῦνται) bilis prætereundo per oscula venarum in cotyledonibus vellicaret & rodendo tandem vterum exulceraret, siquidem exuperat ex hypothesi. Ne verò hinc impendens periculum capitis aut sperabilis alioqui fœcunditatis mulier aut Medicus negligeret (φυλακὴ enim vtrumq; spectare possit) ab illis quasi præsentibus cauendum nunc sic hortatus est Hipp. φυλακῆς δὲ πολλῆς δεῖται ἡ γυνή, studiosissimè procurandum esse, vt omni arte & vtriusq; industria declinari illa queant, quum siquidem è duobus alterum perpetuò creari cõsueuerit, vt est in oratione Hipp. Qua eadem ratione etiam μελεδαίνεσθαι vers. 10. eodem loco curam sedulam adhiberi voluit & cautionem. Namque si quando quod fit ex vtero profluuium, incrementum fortè accipiat, etiámque diutius moram trahat, μεταλλαγή, vitę tandem commutatio cum morte consequetur: aut saltem ἄφορος ἔσται, mulier nunquam vtero geret. In promptu causa hæc dicta fuit loco præcitato ἀπὸ τῶν οὐλέων, hoc est incusata est amplitudo cicatricis vteri, quemadmodũ apertiùs tum declarauimus. Verumenimuero Hipp. videri hîc paulo antè posset per digressionem (siquidem initio commentarij huius sermonem instituerit ἀμφὶ νοσημάτων τῶν ἐν γαστρὶ ἐχούσῃσι, de morbis qui in prægnantes cadunt & eas occupant) loquutus de puerperis & symptomatis puerperiorum. At ratio nostra hæc esto, Hipp. orationis decursu in puerperarum molestias leuiter delapsum esse, eodémque delatum periculorum communione vtrarumq; illarum etiámq; morborum conuenietia, vt & signorum & commutationis affectionum similitudine. Hæc enim vniuersa eodem hoc ipso authore vtrisque communia sunt. De puerperis autem ac symptomatis quæ eis occurrere solent, lõgè plurimis acturus est proxima disputatione, atque tum ex instituto, hoc est commentario quarto.

Cæterùm esse manifestum opinamur ex antedictis, quomodo puerperæ vasa quæque patentiora meritò sunt ad euacuationem; ideóque opportunitatem illi tum maiorem inesse biliosę affectioni dissoluendæ quàm menstruali. Attamen si dum vtero geret (de his est enim præsens disputatio) omnia in muliere bilem redolebunt, vt positum est ab Hippocrate, etsi primùm quidem faciliùs aliquantò degat profluentibus lochiis biliosis, (χαλεπώτερον) opprimetur hæc magis postea tamen, καὶ ἐπικαθαίρεται ἐλάσσονα τὰ λοχεῖα, si parciùs expurgabitur. Qua quidem narratione sic satisfactũ abunde arbitramur ei quæ fieri antè poterat obiectioni contra Hippocratem. Nondum patet tamen, cur in hypothesi comparata ἐλάσσονα χωρεῖν νοσεῖ, non ita diu puerpera affligetur, nisi quòd iisce patentibus adeò riuis à periculo hæc faciliùs poterit vindicari: aut iisdem obturatis, vt longissimùm (θνήσκει ἐν πεντήκοντα καὶ μιῇ ἡμέρῃ) intra vnum & triginta dies emori; præsertim autem ἐὰν μηδὲν τουτέων γίνηται καὶ μὴ μελεδαίνηται, ἀλλά οἱ τὰ λοχεῖα κρυφθῇ, si nihil horum eueniat, si non leuetur puerpera, biliosorum moderata vomitione, nec alui deiectione, nec etiam puerperiorum profusione conditionis eiusce. Idem hæc nempe sonant verba Hippocratis libro de natura puelli: ἐὰν γὰρ μὴ ἀποκαθαίρηται τὰ λόχια, νοῦσος αὐτῇ μεγάλη ἔσται, καὶ κινδυνεύσει ἀποθανεῖν, ἐὰν μὴ μελεδαίνηται ἐν τάχει, καί τις αὐτῇ προσήκουσαν ἐπάγῃ τὴν κάθαρσιν. Namq; si mulier à puerperiis nõ repurgetur, incurret ipsa in grauem morbum, & in magnũ discrimẽ veniet vitæ, nisi occursum breui fuerit & ei ipsi Medicus induxerit purgationẽ conuenientẽ. Quo quidẽ loco etsi conuenientẽ voluerit, cuius nimirũ ope lochia promoueantur; accõmodatissimã hîc attamen audemus eam affirmare quæ (ταύτῃ φάρμακον πίσαι χοληγὸν) instituetur magno semper Hipp. artificio per cholagoga. Cholagogis attamen miscenda hîc quoq; opinamur hysterica, etsi in deriuationis modum scopúmq; hoc authore ipsa offerantur. Cholagoga alioquin cum viris cõmunia sunt. Quæ verò aniso vires nunc tribuantur ab Hipp. condignũ notatu quoq; videtur. Si enim aquas educet semen anisi; consentaneè quidem huic (ϗ ὅσα ἐς οὔρησιν) etiam Hipp. iungeret quę vrinas ciere natura queant. Atq; tum etiã in deriuationis scopum conspirabit alter hic modus curationis per diuretica. Ad reuellẽdum autem vomitio pertinebit, vt & ad vniuersalẽ euacuationẽ hidrotica; quæ sudores moderatè etiã deriuando promoueãt, & aluũ emolliant enemata nõ tam (credimus) vacuationis gratia quàm refrigerationis ac tẽperationis. An nõ enim enemata huius generis eodẽ modo humoris biliosi vim & acrimoniã demulceant, retundántq;, & intestina obsepiant? Atq; hoc sanè pacto nullus ad salutem prægnantis deest Medicorũ beneficij locus. Summã hîc ergo & penè diuinam bene merendi àrtẽ in Hipp. quis non demiretur? Grande dictu nefas Hipp. methodũ curandi non

vers. 3. sent. 3. comm. 2.

1. sent. com. 1. huius prioris.

institisse. Nefas verò longè grandius vel cogitaru, etiam ipsum nõ percalluisse. Imò verò solus hic medendi in posterum cẽseatur magister, vt præ summo huius artificio cæteri quique vilescant iustè, quum scilicet ad eius imitationẽ cẽseamus, quòd id nõ deceat omnes (οὐδ᾽ ἄξιον ἅπασιν) nec quod etiã fieri possit.

lib. περὶ παθῶν.

SENTENTIA QVINTA.

1 *Quibuscũq; ad septimũ vel octauum grauiditatis mẽsem repẽtè cõcidit plenitudo mãmarum & alui, ipsísq; mammę graciliores fiũt, & lac nõ apparet; puerulũ in* vtero *aut periisse enuntiandũ, aut viuere quidẽ* adhuc, *sed esse imbecillẽ & infirmũ.*

2 *Si enim grauidæ sint, & menstrua ipsis appareant; aut abortus accidunt, si copiosiora fuerint & odoris fœdi, aut* quidem *enascuntur* vulgò *fœtus morbosi.*

Ἥσιν ἐν γαστρὶ ἐχούσῃσι περὶ τὸν ἕβδομον ἢ ὄγδοον μῆνα ἐξαπίνης τὸ πλήρωμα τῶν μαζῶν καὶ τῆς γαστρὸς ξυμπίπτει, καὶ οἱ μαζοὶ ἰσχνοῦνται, καὶ τὸ γάλα οὐ φαίνεται, φάναι τὸ παιδίον ἢ τεθνηκὸς εἶναι, ἢ ζώειν τε καὶ εἶναι ἠπεδανόν.

Ἢν γὰρ ἔχωσιν ἐν γαστρὶ, καὶ ἐπιφαίνηται τὰ ἐπιμήνια, ἢ πρόσωμοὶ γίνονται, ἢν πλείονα ᾖ καὶ κάκοδμα, ἢ νοσώδεα τὰ ἔμβρυα γίνεται.

EXPLICATIO.

NOBIS hæc primùm visa fuerãt ad prognosin pertinere, quæ sequũtur. Cogitãtibus attamen postea diutiùs aliquãtò, venit in mẽtem sic potiùs cohærere ista cum supernis, vt suum, quod initio huius disputationis περαιτέρω dixerar, hoc est vlteriùs, exponendo persequatur Hipp. apertissimo ordine. Bimestres enim fœtus atq; trimestres antea tantũmodo ipse perstrinxit. Itaq; audiendũ est nobis hoc loco de prouectioribus. Mẽstrua quidẽ in grauidis significationẽ sui dare aliquãdo primis à cõceptione diebus, ac sine vllò valetudinis dispendio, receptũ est in Hippocratis doctrina, vt patet ex antecedentibus. Etiamq; si quarto quintóq; mẽsibus aut sexto ea ipsa fortè fundãtur (hos enim medios mẽses tãtùm cõplexus est Hipp. suprà dictione περαιτέρω) patet etiã quòd tũ in ipsos tãtùm fœtus detrimentũ cadit, vt explicatũ est. Quòd si eò lõgiùs quoq; quæ vtero gestat, ꝓgrediatur, vt ad septimũ tandẽ & octauũ mẽsẽ; an sic ad portũ (hoc loco ipsimet quęrimus) ipsa puenerit? In portu verò nauigare ea pręsertim putetur, quæ est nonũ grauiditatis mẽsẽ ingressa. Vt si quãdo πλήρωμα septimo mẽse aut octauo, quod mãmæ capiũt ac vterus ipse cõtinet, repẽtè cõcidat, hoc est, nõ præeũte vllo symptomate locũ immutet (sic enim ἐξαίφνης Galenus interpretatur, ac eodẽ quasi modo senserit Philotheus, dixit ἄνευ φανερᾶς αἰτίας sine causa manifesta) vt nimirũ mãmę priori loco sese in vterũ exonerarint, ꝗ etiã onus suscipiẽs foras idipsum depulerit. Quo nãq; modo aliàs πλείονα ᾖ καὶ κάκοδμα, largiore manu possint effundi & fœdi odoris mẽstrua, (vt fert hypothesis) sequẽti versu? Atq; ita fundãtur vt (οἱ μαζοὶ ἰσχνοῦνται) in mãmis marcor eluceat, etiãq; pmaneat; quũ siqdẽ ἢν πάλιν σκληροὶ γίνωνται, οὐ διαφθείρουσιν, denuo si mãmæ fiãt duriores, nõ abortiant, p aph. 53. lib. 5. Quorsũ verò etiã (καὶ τὸ γάλα οὐ φαίνεται) nũc pręsentia spectat &, vt ita dicã, apparẽtia lactis? An qa si è mãmis lac copiosum fluat, meritò illæ tum quidẽ flaccescãt? Legite ad explicationẽ huius loci aph. 37. & 38. & aph. quoq; 53. & ad eũdẽ hũc aph. accuratã & meditatã cõmentationẽ Gal. Ex illis enim manifestò cõpertum lector babebis, quum manifesta causa desit in hypothesi, inutile quiddã excremẽtitiúmq; vnà cũ sãguine naturã in vterũ detrudere, qđ vim illius potẽter sæpenumero suscitet, eũq; excruciet ac solicitet ad excretionẽ. Atq; hãc ob causã (ἐπιφαίνηται τὰ ἐπιμήνια ἢ πρόσωμοὶ γίνονται) si nõ ꝓfundũtur mẽstrua, sed sic apparẽt tũ eo saltẽ modo, vt ad eorũ ꝓfluuiũ abortiones tãdẽ cõsequãtur; qbus sit etiã fœdus cõiunctus odor, ob putredinẽ: aut si in lucẽ puer ꝓdeat fortis, quemadmodũ mẽse septimo potest euenire, ob alimẽti pniciẽ morbidus supersit & degat, nisi statim ipse pereat, vt quũ octauo editur mense. Cæterùm nunc cõdignum notatu videtur, quòd alio modo hîc patet vterus & vacuatur, dũ fit abortus & ad menstrua ipse cõseqtur; alio autẽ, quãdo in lucẽ edũtur morbidi fœtus & inualidi. Hîc nãq; mẽses apparẽt & stillãt inprimis, vt suprà explicatũ fuit; illic autẽ reddũtur ꝓfusi & tetri odoris. Pręterea nec huius loci est singula pcẽsere signa fœtus emortui. De iis enim abũde aliàs ab authore, hoc lib. priore de muliebr. lib. de fœtus exectione, lib. de superfœt. & cap. 3. lib. 3. de nat. facult. vt hîc & illic passim authore quoq; Gal.

comment. in aph. 78. lib. 4.

SENTENTIA SEXTA.

1 *Si mulier grauida pituitosa sit, & caput ei tũ condolet, & interdũ ipsa febricitat, & in capite pituita volutatur, & grauitatis sensum pcipit atq; frigoris, tãdémque in corpus etiãq; venas penetrat ac diffunditur pituita, si quãdo* nimirũ *caput redũdarit.*

2 *Fit præterea & similis plumbo, colore; ac vomitione pituitam reddit, albescitque*

Ἢν γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα φλεγματώδης ᾖ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀλγέῃ, καὶ πυρεταίνῃ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ εἰλέεται τὸ φλέγμα, καὶ βάρος ἔχει καὶ ψύξιν, καὶ ἐς τὸ σῶμα διαχωρέει καὶ ἐς τὰς φλέβας, ὅταν ἡ κεφαλὴ ᾖ πλήρης.

Γίνεται δὲ καὶ μολίβδῳ τὴν χροιὴν ἴκελος, καὶ ἐμέει φλέγμα· γλῶσσα λευ-

κή, καὶ

καὶ οὔρησις κοινῇ ἔκλευκος, ψυχρὴ, ταραξις, δυσκινησίη.

ei lingua, feréque etiam alba vrina effunditur, frigida, accidit quoque conturbatio atque in commouendo ſeſe pigritia.

3 Ἐπὴν δὲ τέκῃ, χωρήσει οἱ ἡ κάθαρσις φλεγματώδης, καὶ φανεῖται ὑμενώδες, καὶ ὥσπερ ἀράχνια διαπεπλεγμένα ἐν αὐτῇ ἔσται.

Poſteaquam verò ipſa pepererit, lochialis expurgatio pituitoſa conſequetur ác comparebit pelliculoſa, necnõ in ea inerunt velut caſſes araneolarum.

4 Καὶ πείσεται μὲν ταῦτα πάντα, καὶ ἡ τὰ καταμήνια ἐχώρεε τὰ φλεγματώδεα, ἐλάσσονα δὲ χρόνον νοσήσει· καὶ κινδύνους τοὺς αὐτοὺς ἡ νοῦσος ἕξει, καὶ σημεῖα, καὶ μεταλλαγάς.

Eadem denique perpetietur vniuerſa quæ ea ſolet cui pituitoſa menſtrua ferebantur nuper: ægrotabit attamen nõ ita diu: qn etiã cõnexa eadẽ ſibi habebit morbus picula, ſignáq; & eaſdẽ cõmutationes.

5 Ξυμβήσεται γὰρ αὐτῇ ἔμετον ἐμέεσθαι φλεγματώδεα, καὶ παθήματα ὅμοια κείνῃ χωρήσαντα.

Eueniet nimirum illi aliquando tandem pituitoſa vomitio, ac prodeuntia quęque patietur conſimilia ſuperiori.

6 Ἐξήρτηται γὰρ τῷ αὐτέῳ τρόπῳ τὰ λοχεῖα καὶ τὰ καταμήνια τὰ φλεγματώδεα, ἐλάσσονα δὲ χρόνον μὲν τῶν καταμηνίων.

Dependẽt etenim fiúntq; eadem ratione puerperia ac menſtrua pituitoſa: quanquã illa breuiori quàm menſtrua tempore.

7 Καὶ ἢν μὴ ῥαγῇ αὐτῇ ἡ κάθαρσις χρονιωθεῖσα, θνήσκει ἐν πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι.

Ac niſi puerperæ purgatio lochialis quæ in ea diuturniorẽ morã traxit, cõfertim ac cumulatè feratur; ipſam mors opprimat intra quadrageſimum quintũ diẽ.

8 Καὶ ἢν οἱ φλεγματώδης ἡ λοχίη κάθαρσις χωρήσει, μελεδαινομένη δὲ ἡ γυνὴ, ὑγιὴς ἔσται, καὶ φυσηθήσεται ἐξ ἀρχῆς, ἢν ὑγιανθῇ· χαλεπὸν γὰρ τοῦτο ἔσται νόσημα.

Quòd ſi pituitoſa ei purgatio lochialis fortè prodibit, modò eius cura ſuſcipiatur, ſaneſcet illa quidem; verumtamen ab initio flatu diſtendetur ſi curationem receperit: grauis enim hic morbus erit.

9 Ταύτῃ χρὴ διδόναι φάρμακον ὅ τι φλέγμα ἄγει, καὶ μίσγειν γάλα ἑφθὸν αἴγειον ξὺν μέλιτι.

Huic operæpretium fuerit pharmacum exhibere quod pituitam ducat, etiámque lac capræ coctum cum melle diluere.

10 Ἢν δὲ πολλάκις μὴ ἐσακούῃ, κάρδαμον, ἢ κνῆκον, ἢ κνέωρον, ἢ πολυπόδιον, ἢ ὀρρὸν, ἢ τὸ ἀπὸ ἁλῶν ξυντιθέμενον διδόναι, καὶ ὅσα φλέγμα χαλᾷ καὶ ἀνάγει.

Quibus ſæpe oblatis ſi fortè repugnet, naſturtium, aut carthamũ, aut cneorũ, aut polypodiũ, aut ſerũ, aut qđ ex ſalib⁹ cõponitur, exhibere oportebit, ac alia quæcunq; pituitoſum laxãt humorẽ & foras trahũt.

EXPLICATIO.

PONEBATVR non ita pridem pituitoſum caput in prægnãte, atque ex illo humor eiuſdem naturæ in aluum voluebatur, aliáque inde plura enaſcebãtur ſymptomata, de quibus actũ abunde fuit eodem loco. Hîc quoq; de pituitoſis ſermo inſtituitur, & non aliter quidẽ quàm modò de iis quæ & malè habebant, & bile redundabant. Eſt enim commune vtriſque τὸ σῶμα φλαύρως ἔχειν. Animaduertimus attamen nunc id eſſe diſſimilitudinis, quòd iſthic res tum inclinaret in periculũ abortionis, quemadmodum mulierem hîc perferre voluit Hipp. & edere perfectum fœtum. Hoc enim modo rem ſe habere quæ apud Hipp. ſequuntur, faciunt fidem, ἐπὴν δὲ τέκῃ, at poſteaquam pepererit, &c. Alterum quoque diſcrimen fuit, quòd nuper tantummodo exuperabat pituitoſus humor in capite: nunc vniuerſum iam corpus occupaſſe & plumbeus teſtatur color tum in toto corpore, tum etiam in lingua atque adeò vrina. Teſtatur & id ipſum oneroſa moles corporis totius pigritiáque, & quæ in mulierem cadũt reliqua, cui pituitoſa menſtrua ferebantur nuper: Nempe non ſolùm pituitam exuperare in corpore, ſed dominium habere vbique locorum. Locos intelligo non caput ſolum, in quo quia pituita ineſt, ineſt quoque meritò grauitatis ſenſus atque frigoris, vt eſt apud Hipp. ſed cum viro quidem communiter. Com-

ſent. 2. comm. huius tertij.

muniter inquam lingua alba tum redditur, vt & vrina; quæ est tunc etiam frigida & perturbata, vt totum est corpus pigrum. Iustè verò hîc primùm quæratur, quomodo εἰλέεται idem sit Erotiano quod ἀποκλείεται. Minimè verò id perpetuum esse potest: sed quia pituita concluditur, ideo quidem in capite cõuoluitur; non aliter quàm quum in inchoato hydrope volutantur aquæ, nimirum spiritibus in partem denegato aditu in quam obfirmeut sese, quemadmodum lõgè apertiùs postea exponemus & defendemus hac Hipp. nostrum fuisse mente. Quæratur etiam secundo loco, an (διαχωρέῃ) grauitas cum frigore dimauet è capite in corpus reliquum, adeóque vt diffundatur per venas, ὅταν ἡ κεφαλὴ ᾖ πλήρης, quum ea caput reduudet. Siquidem ex capite vix eò instillet. Potiùs sanè videri queat sic pituita caput oppleri, quum tota mulier sit pituitosa in hypothesi; vt ex partibus subiectis ob certas causas pituitosi sublime ferantur vapores qui caput oppleant, vt & idcirco eiusce particeps fiat & perfluat corpus reliquum. Quum enim caput non queat hauc totam excipere nec continere, rectè tum quidem διαχωρέῃ ἐς τὸ σῶμα καὶ τὰς φλέβας, sui sensum vehat quoquouersum vnà cum grauitate & frigore. Quorsum alioqui quæ de colore corporis totius sequuntur? quorsum vomitus, ac in lingua & in vrinis albus color, & quæ reliqua Hipp. signat sequente versu? Quæ quidem omnia, si ea quæ per muliebrem sinum effluunt, exceperis; comperies communia esse cum viris. Imò etiam quæ de lochiis & illorum colore consistentiáque nunc enarrantur, explicata iam sunt abunde in pituitosis mensibus. Hac ratione non hîc longior oratio nec explicatio desideratur. Itaque est hîc ita loquutus Hippocrates gratia breuitatis, καὶ πείσεται μὲ πάντα, &c. hoc est, in omnia denique tum incurret mulier symptomata, in quæ ipsa solet cui pituitosi menses antè ferebantur. Repetendæ sunt illorum causæ omnes ex supradictis. Quæ attamen externa, non sunt communia tantùm prægnantibus pituitosis & menstrualibus, sed & puerperis. In quibus hæc etiam alia (ἐπὴν τέκῃ) post partionem apparent, κάθαρσις purgatio nimirum lochialis pelliculosa, cui veluti casses aranearum expassi permiscentur. Eadem ergo perpetietur vniuersa quæ mulier vacua cui pituitosæ solent fieri menstruæ purgationes. Sed isthæc vniuersa explicuit quinta sententia potissimùm Hipp. non autem nona commentarij superioris, (etsi hæc quidem non vsque adeò ab Hippocr. mente dissideant, quum ea quæque comperiantur etiam sæpenumero in mulieribus, pituita simpliciter exuperante) vt possit quispiam alius cogitare; tum autem maximè perpetietur, si res in peius ruat, ac vt est ipse loquutus, ἢν ὁ χρόνος πλείων γίνηται, temporis progressu longiore, succedet nempe tum febris erratica, fastidiúmque cibi & morsus stomachi; præsertim autem si pituita per nares non excludatur, neq; per aluum, neque per aquæ ductus in vesicã delapsa. Ac tum neglecta mulier sic affecta, hoc est si nulla curatio adhibeatur; ne iisdem planè damnis tunc afficiatur metus est, quibus solet angi tandem ea cui menstrua biliosa superiùs ducebantur. Quod euenire sanè cõsueuit, nisi & summa cautione & prudentia profluuiũ quod hinc imminet, refrenetur. Sic enim per παθήματα ὅμοια κείνῃ χωρήσαντα nũc author nobis videri queat voluisse, vt prodeuntia effluentiáq; intelligãtur quæ abradẽdo vlcus tandem creent in vtero, quemadmodũ modò declarauimus pro illius sentẽtia. Profluuiũ dicimus erodens, quanquam sit pituitosum. In quo nimirũ magna colorum varietas possit videri, & varia substãtia, & excretionis modus quoq; varius, vt obseruauit Hipp. Deniq; in quamcunq; mulieris partem, vt tunc ipse volebat, quiddã profluentis istius humoris inciderit, eandem mordebit, etiámque vterum tandem erodet & vlcerabit. Vt si quando morbus vires & incrementum ceperit, similiter angatur, vt dictũ est, ac ea quã biliosa purgatio nõ ita pridẽ exercebat; quanquã non æqualiter nec tã grauiter morbus fortasse premat; nec vlcera quoq; tã tetra aspectu oboriãtur, nec pari magnitudine, nec ita periculosa, nec tã fœdi & grauis odoris. Hoc verò ãpliùs explicatũ fuit cõ. supiore. Persimilia (inquã) sũt ferè in vtrisq; omnia, nisi quod ἐλάσσονα χρόνον νοσήσει, nõ ita diu ægrotabit. Sed huius rationẽ proximè subiũgemus, ne sæpius idẽ cogamur inculcare.

sent. 5. cõm. 2. *sent. 5.*

Καὶ κινδύνους τοὺς αὐτοὺς] Etsi autem lectores ad sent. 5. modò relegarit cõm. superioris, vbi pericula exposita sunt amplissimè, signáq; & cõmutationes; per ætiologiam quoq; (ξυμβήσεται γὰρ αὐτῇ) vomitionem adscripsit pituitæ, ac reliquas affectiones breuiter perstrinxit nomine prodeuntiũ. Ratum namq; ipse firmũq; habuit, quòd (ἐξήρτηται γὰρ ἀπὸ τοῦ αὐτέου τόπου τὰ λοχεῖα καὶ τὰ καταμήνια τὰ φλεγματώδεα) iisdem de causis & fontibus ducũtur puerperia & mẽstrua, quæ perfundũtur & cõmixta explicato modo apparẽt cum multa pituita. Id verò physicis potest esse notissimũ, siue à peculiari mulierũ natura id eueniat, siue diæta. Nũc demũ igitur inquiramus cur (ἐλάσσονα δὲ χρόνον μὲν τῶν καταμηνίων) huiuscemodi puerperia breuiori tẽpore manẽt quàm menstrua, vt & reliqua παθήματα ὅμοια, quæ vacuas mulieres pituitosas similiter afficiũt. Hæc enim ad iudicium cõmune aut popularem intelligentiam minùs quidẽ videntur accõmodata. Atq; etiam nos rationem huius daturos modò recepimus. An verò quòd hîc mulier celeriùs ad exitium præcipitetur, siquidẽ sunt puerperiorum grauiora quàm menstruorũ symptomata? An potiùs quòd maior insit puerperis opportunitas cõmutationis in meliorem statũ cæteris paribus, quũ tunc meatuum libertas adsit egresso puello; desit hæc autem pituitosis menstrualibus? In primis autem signa ipse proposuit in vniuersum, etiámq; pericula abunde ex eo iam repetiuimus. Ac easdẽ huic fore cõmutationes tandẽ quarto ponebat versu Hipp. eásq; ipsas explicabat versu cõsequẽte de prodeuntibus, vt ipsi illustrauimus exemplo in profluuiis. Numnã verò istæ omnes sũt quæ puerperis vulgò eueniũt mutationes? Diximus quoque antea de αὐτοματισμοῦ copiosissimè, quę statim ad partũ consectaria est Natura duce, certóq; fit definitóq; dierũ numero, & præter isthãc euacuationẽ quę puellũ proximè sequitur, aut cũ puello potiùs perficitur. En verò ipsa est purgatio cuius materia toto gestationis tẽpore supprimebatur, quanquã etiã in partu nũc ab Hipp. ponitur ex hypothesi hisce sequẽtibus verbis, καὶ ἢν μὴ ῥαγῇ ἡ κάθαρσις χρονισθεῖσα, nec plenè scilicet perfici neq; cõfertim. Sic enim ῥήγνυσθαι pro instituto naturæ exposuim⁹ Gal. mẽtẽ sequuti antea. Quænã verò hinc venit mutatio aut periculũ potiùs inde creari queat? Θνήσκει ἐν πέντε καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, ferè tũc intra quinq; & quadraginta dies puerpera emoritur. Qui terminus est quidẽ αὐτοματισμοῦ etiã dũ

fœmellæ

fœmella in lucem editur, omnium longissimus, lib. de nar. puelli. Siquidem sanguis primis tot grauiditatis diebus in vterum descendat paucissimus in incrementum puelli, quemadmodum familiarissimè ac facillimè demonstrauit Hippocrates eodem libro. Quod alimentum nisi nunc per totidem dies à partu refundatur, sed suppressum coerceatur; aut morbum magnū inuehit, aut periculum vitæ creat, eodem & authore & loco. Etenim ex eo incendium cum tumore aut vitium aliquod aliud exurgit in vtero, aut in principe quadam parte in quam fortè fecerit impetum suppressus sanguis quoties incaluit, exitu nempe negato. Sed satis hac de re superiùs ex Hippocratis doctrina. Comparatum est ergo ῥήγνυσθαι copiosè atque cōfertim mulierem in partu vacuari oportere duce natura. Naturam verò æquè ad propellendum robustam nunc, vt in biliosis, statuimus, & interuallum quoque patens, ne quid nimirum desit: sed ineptum attamen nimis est & contumax nūc ipsum mobile, pituitosus nimirum sanguis. Vnde magnum & admirabile consilium Hippocratis fuit in hypothesi, καὶ ἢν οἱ φλεγματώδης ἡ λοχίη κάθαρσις χωρήσῃ, quòd si puerperæ pituitosa purgatio, vt ferè fit, prodeat lochialis, paulatim scilicet, non autem, vt decet, copiosè atque confertim, vt si quid nempe natura imperfectè mouerit; (μελεδαινομένη δὲ ἡ γυνὴ, ὑγιὴς ἔσαι) medici operam industriámque omnem adhiberi tunc oportere, vt restitui planè puerpera queat valetudini. Quantumcūque autem hac in re suum Medicus officium etiam sedulò fecerit & omnem lapidem mouerit, quum nullo modo obsistere queat quò minùs vniuersum corpus (καὶ φυσηθήσεται ἐξ ἀρχῆς) etiam statim & principio curationis hydropico ferè modo tumescat; non decedet tamen ab officio, ἢν ὑγιανθῇ, si fortè sic sanitatem ipsa consequuta est. Est quidem in promptu ratio apud Hippocratem, χαλεπὸν γὰρ τὸ νόσημα, quòd magnus scilicet ac periculi plenissimus morbus erit. Cuius magnæ sunt quoque causæ, eáque ratione nō possunt facilè deleri, nisi disiunctæ & per vniuersum corpus disseminatæ tumorem fecerint. Viribus nimirum natura potens est vel maximè quæ in toto, non vna tantùm parte consistit. Ergo ne terreatur Medicus morbi huius magnitudine, atque sic ab incœpto desistat, (ταύτῃ χρὴ διδόναι) ad causarum depulsionem ipsum erudit in praxi; hoc pacto, vt phlegma qua poterit arte educat è corpore. Sed quia quod ad hanc rem artificium requiritur, est cum viris commune, si nunc ad muliebria festinamus, haud mirum vobis debet videri. Grauitatem verò morbi lenit Hippocrates duplici genere remediorum. Minoris sunt momenti & facultatis quæ priore loco imperantur, & pituitam cient, & foras ducunt. Quibus identidem repetitis si morem morbus fortasse non gesserit, vsurpanda tandem ea erunt eodem authore, quæ viribus polleant magis & eius ipsius reliquias abstergeant. Eiusmodi verò est nasturtium, syluestris crocus, cneorum, polypodium cum reliquis. Quæ vniuersa illustrari possent facilè Galeni, Diosc. Plinij & recentiorum quoque sententia plurimorum. Sed potior longè nobis authoris huius penè diuini quàm cæterorum quorumuis authoritas meritò fuit, fixaque hærebit semper. Suum Crateuam Hippocrates habuit ῥιζοτόμον percelebrem. Singula quæque tamen aliàs, si dabitur otium, minutim scribemus per formulas, è quibus minori negotio haurire pòst quisque queat, quæ optet. ist. 16.

SENTENTIA SEPTIMA.

Ἢν δὲ γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα σπληνώδης ᾖ ἀπὸ παθημάτων ὧν εἴρηται, ἐν τῇ νούσῳ τῶν καταμηνίων τὰ ὑδρωποειδέα καὶ φλεγματώδεα ἀφίησι, καὶ τὰ λοχεῖα χωρήσει ὑδρωποειδέα, καὶ ἐλεύσεται μὲν ὁτὲ μὲν πολλὰ, ὁτὲ δὲ ὀλίγα. 1

Quòd si qua est grauida, apparentibus iis quæ modò commemorabantur affectionibus., lienosa fuerit; profluentibus menstruis aqua & pituitæ similia reddit & emittit, etiámque, postquam pepererit, instar aquarum quæ secedent, erunt puerperia; modóque venient plurima, modò pauciora.

Καὶ γίνεται μὲν ὥσπερ ἀπὸ κρεῶν ὕδωρ, ὡς εἴ τις κρέα αἱματώδεα ἀποπλύνοι· ὁτὲ δὲ ὀλίγῳ παχύτερον, καὶ οὐ πήγνυται. 2

Tandémque etiam quasi è carnibus aqua redditur, hoc est non secus quàm si quis carnes abluat cruentas; interdum verò aliquantò craßiora, quæ attamen minùs concrescant.

Καὶ πείσεται ταῦτα πάντα καὶ ἢ τὰ καταμήνια τὰ ὑδατώδεα χωρέει, καὶ κινδύνους τοὺς αὐτοὺς ἡ νοῦσος ἕξει καὶ μεταλλαγάς. 3

Atque incurret hæc in eadem omnia quæ ea cui menstrua aquosa fundi solent: hic denique morbus connexa habebit eadem pericula & commutationes.

Ξυμβήσεται γὰρ οἱ ῥόον γενέσθαι ὑδατώδεα, ἢ κρυφθῆναι τὴν κάθαρ- 4

Futurum enim est, vt hinc profluuium aquosum fiat, aut vt in occulto residēs pur-

gatio lochialis*, ad partes diuertat ventri propinquas,& ad crura, aut etiam ad pectus,aut* in summa *ad harum partium aliquam.*

Ac tum *huic eadem pericula imminebunt,quæ priùs explicata sunt.*

σιν, καὶ τραπέσθαι περὶ τὴν κοιλίην, καὶ τὰ σκέλεα, ἢ ἐς τὸ στέρνον, ἢ τι τούτων.

Καὶ κίνδυνοι ἔσονται οἱ αὐτοὶ οἳ καὶ πρόσθεν εἴρηνται.

EXPLICATIO.

AD rem priusquam aggrediamur,visum nobis est quædam præmittere quæ faciliorem faciant orationem Hippocratis. Sic sanè quo vinculo vincta sunt præsentia cum præcedentibus, iudicabit quisque sine negotio. Inprimis fuit initio dicendi institutum authoris,prægnantium calamitates nunc recensere quæ ab abundantia pituitę pendent.Reuocanda sunt deinde pathemata in memoriam,ὑφ' ὧν, sub quibus,(vt signorum hîc potiùs quàm causarum rationem habere nunc intelligatur)hoc est,quæ si adsunt,vt ipsi reddimus,atque apparent; menstrua prægnans effundat eius naturæ puerperiáque, cuius mox à nobis esse dicentur.Illa porrò pendebat æstimabátque Hippocrates ex capitis dolore,febre,eius ipsius humoris in capite conclusi volutatione,sensu grauitatis atque frigoris, ac diffusione eiusdem humoris per venas in corpus vniuersum.Itémque plumbeus emicabat tum color, ac vomitio inerat pituitę,alba erat lingua,etiámque vrina,& quæ frigoris sensum inueheret & perturbata appareret,& corporis denique totius motio difficilis.Quotquot hæ enumeratæ sunt affectiones, comprehensas esse voluit Hippocrates his verbis, ὑπὸ παθημάτων ὧν εἴρηται. Quas recensuimus de industria, ne quis ab Hippocratis mente longè dissentiens,secus cogitet,ratus hæc ad menstrua referri oportere. Siquidem animaduertimus in prægnante illorum pathematum vnicam eandémque omnium causam esse apud Hippocratē, quæ exuperat nimirum nunc pituita in hypothesi. Atque quòd etiam,si hæc eadem ipsa genita & intus suppressa,in lienem fortè recondatur, vt est ipse ad capiendum habilissimus, quum sit post pulmonem spongiarum instar rarissimus; mulier lienosa tunc meritò esse iudicabitur,ab ingenti scilicet & insolita splenis mole & magnitudine. Neque hîc enim simpliciter σπληνώδεες intelliguntur lienosi, quemadmodum lib. de humoribus,Epid.6.aut aphorismis 42.48.lib.6.aut in Coacis animaduersionibus;à coaceruatione scilicet melãcholici humoris περὶ τὸν σπλῆνα,vt loquebatur Philotheus;sed ex hypothesi,quemadmodum modò prædiximus.Deinde nota dignum quoque est,ἐν νούσῳ τῶν καταμηνίων,in morbo mẽstruorum,ita vernaculè loquutum Hippocratem,vt dictum fuit à nobis ad senten.1.comment.primi. Quanquam & in hypothesi morbosè etiam prægnantibus menses effluant. Iam fiunt sic peruia quæ reliqua sunt omnia in Hippocratis oratione. Ergo si huiusmodi pathemata in prægnantibus appareant,quæ sunt lienosæ à copia nimirum & collectione humoris pituitosi facta in splene eiúsque vicinia; ac fortè vt tumoris huius grãditate & onere natura irritari poterit,attentarit ipsa quoque partem humoris illius depellere concluso priùs vtero naturaliter; quæ tunc erumpent menstrua, iustis de causis aquosa comparebunt pituitosáque.Est namque ipsi ventriculo lien in proximo positus,vt apud Hippocratem non ita multò pòst describetur. Est & rarus & spongiformis, ideóque ad trahẽdum opportunus quàm maximè eodem authore eodem quoque loco. Tãdémque patefactis viis tempestiuè,hoc est,vt ex sententia superiore interiecimus,ἐπὴν τέκῃ posteaquam pepererit; eadem omnino ratione λοχεῖα χωρήσει ὑδατώδεα,aquosa menstrua prodibunt.Intus namque aquis oppletus lien distendebatur quàm maximè. Puerperia hæc autem dum effluent,modò liberali id fiet manu,modò parciore, scilicet pro aquæ mobilis tenuitate aut crassitudine,viarum impedimento aut libertate,naturæ viribus aut imbecillitate.Quæ saturata tandem tamen videantur quodam cruore.Ac si diceret, Aquea præ multitudine primùm erumpent data porta,sed quæ tandem aliquando,dum nempe pauca supersunt,aliquid cruoris in se contineant.Siquidem referant loturam carnis.Hîc verò permixtus tum aquæ sanguis postremo loco consequens,etsi quandam præ se ferat,vt ita loquamur,consistentiam; quia tamen haud laudabilis est, οὐ πήγνυται, neque conglaciat, neque concrescit. Cæterùm (καὶ πείσεται) de calamitatibus in quas incidat tunc puerpera, vt de periculis & mutationibus,quum communia sint omnia,dictum sit sententia quinta comment.superioris vers. 10. & consequentibus. Aut enim (ξυμβήσεται γάρ οἱ, &c.) aquosum profluuium superueniet, (quid verò id faciat, illic explicatum fuit) aut (ἢ κρυφθῆναι τὴν κάθαρσιν) reliquiæ quæ debent euacuari, si suppressæ delitescant fortè in parte aliqua, diuertent aut ad viciniam,hoc est ventrem & partes circumpositas; aut ad infernas,hoc est crura, vt erit materia particeps grauitatis & frigoris: aut ad supernas,vt sternum aut pectoris partem quandam; aut etiam τι τούτων, hoc est superiorem, vt caput,scilicet pro nutu suo, quemadmodum dictum quoque fuit aliàs ab hoc eodem authore in fragmento de Virginalibus. Quidni enim per moras ex putredine non concalescant? Explicata verò sunt pericula loco præcitato.

versu 3.

SENTEN-

SENTENTIA OCTAVA.

Ἢν κύουσα οἰδέῃ, κνίδης καρπὸν ὡς πλεῖστον, καὶ μέλι, καὶ οἶνον κεχρημένον εὐώδεα διδόναι ποτὸν δὶς τῆς ἡμέρης.	1	*Si intumescit quæ vtero gestat, semen vrticæ quamplurimum, & mel, & vinum dilutum odoratum in potu dare oportet bis interdiu.*
Ἢν κυούσαν χολὴ λυπέῃ, πτισάνης χυλὸν δίδου, ῥόον ἐπιπάσσων τὸν ἐρυθρὸν, ἢ τὸν ἐκ τῆς συκαμίνου.	2	*At si prægnanti bilis molestiam adfert, exhibe succum ptisanæ, inspergens rhoem rubentem, aut quod è moro* arbore rubrum colligitur.
Ψυχρὸν δὲ ῥοφεέτω, καὶ καταστήσεται.	3	*Frigidum autem absorbeat*: sic enim bilis *retundetur.*

EXPLICATIO.

HIPPOCRATES perstringit incommoda duo alia prægnantium, quorum causæ, nostra quidem sententia, variæ sunt, quia istorum humores diuersi. Pendet adhuc è pituita propositus tumor, de qua modò ab eo agebatur. Istum nunc discuti præcipit seminis vrticæ vsu largiori. Nouerat Diosc. cap. 89. lib. 4. huius decocta folia dissoluere inflationes. Discat si volet idem ipse vel hoc præceptore diuino Hippocrate, istius eiusdem assumpto semine dissipari quoque tumores. Eius nimirum si puluis melle quod est vtero accommodatissimum, exceptus è vino propinetur manu largiori: quo quasi vehiculo is id præstet quod vult, efficiátque. Altera venit molestia (quam suo loco non recensuerat Hippocrates) prægnanti ab orgasmo, impetu & acrimonia bilis; quæ omnia retundi refrænaríque facilè posse sperat Hippocrates, si ptisanæ succum prægnans absorbeat, qui non refrigerare tantùm queat, sed reipsa eiusmodi sit. Neque enim assentimur interpreti Cornario qui de frigidæ sorbitione ψυχρὸν exposuit. Nec tantùm qui actu frigidus succus est, sed modo nunc dicto paratus & puluisculo conditus immaturæ rhois, vt id fateamur, & cum Caluo consentiamus interprete. Sic enim eam rubentem perplacuit interpretari. Huic nimirum quum maior tum vis insit adstringendo, refrigerandi quàm aliàs; eam deligi tūc quoque temporis maximè voluit in scopum propositum, aduersus videlicet acrimoniam bilis ac summam illius acerbitatem. Quæ attamen si desideretur, vt suggeri aliquid possit tanquam εὐπόριστον; id rubens aliud immaturúmque quod è moro colligi solet arbore, vsurpari iussit. Quispiam putauerit meritò συκάμινα retineri hîc oportere quæ nondum maturuerint ex lib. 2. de facult. alimentorum apud Gal. itémque 2. lib. apud Athenæum; etsi legant aliter nonnulli, hoc scilicet modo, ἢ τὸν ἐκ τῆς συκαμίνου, vt articulo τῆς velint arborem potiùs quàm fructum significari. Res quāquam sit eadem quod ad vsum, lectio est diuersa tamen, & varius vtrobique sermo. Horū fauet opinioni scriptum quod est de curatione gingiuarum apud Gal. quinto τῶν κατὰ τόπους. vbi quū ad id imperasset lac mori, συκαμίνου dixit, τουτέστι μορέας γάλα; &c. Per sycaminum autem intelligi morum oportuit arborem, vt dictum est, non autem fructum. Attamen rhoi nūc & moro est communis vtrique rubor, hoc est eius vtriusque fructui, vt immaturus scilicet vsurpetur vtrobique. Sic enim maior vis adstringēdo inerit, vt dictum est, refrigerandi. Quo propiùs autem accedit ad maturitatem, eò nigrescit magis. Cæterùm καθίστασθαι sisti communiter verterunt quiuis interpretes. At maluimus ad Hippocratis mentem attenti, reprimi dicere & moderari. Quod euenit bili quæ indomita furit etiam suopte nutu, nisi alterius ope retundatur, vt alterutrius superioris fructus adstringente vi & refrigerante. Vsurpauit idem hoc quoque verbum Aristot. 7. de hist. animal. loquutus de muliere quæ ad meliorem frugem reducebatur, in eodem significato. Imò idem nobis in ore est quum de inflammationibus sedandis aut doloribus verba facimus. Sic enim Galenus καθιστῶντες ἐμπυημάτωσιν.

SENTENTIA NONA.

Ἢν δὲ πνὶξ προσπέσῃ ἐξαπίνης ἐχούσῃ ἐν γαστρὶ (γίνεται δὲ τοῦτο μάλιστα ἐπὴν ἡ γυνὴ ταλαιπωρέῃ καὶ ἀσιτήσῃ ἀπομυθησέων τῶν μητρέων ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης, καὶ ἐλάσσονος τῆς ἰκμάδος ἀπολειφθείσης τῷ ἐμβρύῳ, καὶ ἅτε τῆς μήτρης κενεωτέρης τῶν κοιλίων τοῦ χαιροῦ	1	*Quòd si in prægnantem suffocatio repentè cadat (id verò accidit potissimum quando sese conficit mulier labore inediáque, per exercitationem* scilicet *immoderatam æstuāte vtero, & detracto embryoni alimento* imminutóve, *qúmque etiā inanis vterus plus æquo reddetur cauo in-*

teriori) erigit ſetum fœtus & aſpirat *ad hepar & ad hypochondria: hæc quippe vtraque cùm ſcateant humore:eodémque modo fortem mulieri inducet ſuffocationē.*

ἐούσης) ἰθὺ γὰρ τὸ ἔμβρυον πρὸς τὸ ἧπαρ καὶ τὰ ὑποχόνδρια, ἅτε ἰκμαλέα ἐόντα· καὶ πνῖγα ποιήσει ἰσχυρὴν ἐξαπίνης.

2 *Quum ſiquidem perſpiratio intercipiatur quæ conſueuit fieri circa ventrem.*

Ἐπιλαμβαίνεται γὰρ τὴν διάπνοον τὴν ἀμφὶ τὴν κοιλίην.

3 *Ac* tum *ſermonis fandíque impotentia mulierem adoritur, ac* mulier *oculorum alba obuertit, & alia vniuerſa perpetitur antè commemorata, vt quæ cùm non concepiſſet, paſſa fuerat vteri ſuffocationem.*

Καὶ ἀναυδίη ἴσχει τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ λευκὰ ἀναβάλλει τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τἄλλα πάσχει πάντα ὅσα περ εἴρηται, ἥν τις οὐ κύουσα τὰς μήτρας πνιγείη.

4 *Ac ſimulatque fieri ſuffocatio incipit mulieri prægnanti, pituita* tunc *etiam è capite prolabitur in hypochondria, quum nequeat* tum *corpus ſpiritum ducere* ac reſpirare.

Καὶ ἅμα τε ἄρχεται ἡ πνὶξ γίνεσθαι τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ γυναικὶ, καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταῤῥεῖ φλέγμα εἰς τὰ ὑποχόνδρια, οἷα τοῦ σώματος μὴ δυναμένου τὴν ἀναπνοὴν ἕλκειν.

5 *Quòd ſi vnà* fortè *cum prolapſu pituitæ fœtus ipſe repetat natiuum locum, humorem multum ſecum euehens & à pituita peſſum delatus, mulier ſaneſcit* tum quidem.

Καὶ ἢν μὲν ἅμα τοῦ φλέγματος τῇ κατελεύσει ἴῃ τὸ ἔμβρυον ἐς χώρην τὴν ἑωυτοῦ, ὅλην τὴν ἰκμάδα ἑλκύσαν καὶ κατενεχθὲν ὑπὸ τοῦ φλέγματος, ὑγιὴς γίνεται ἡ γυνή.

6 *Excitatur attamen ſtridor, dum fœtus ſuam hanc ſedem deſerit; atque vt plurimùm mulieris venter* tum *profuſior redditur.*

Τρυσμὸς δὲ γίνεται λιπόντος τοῦ ἐμβρύου τὴν χώρην τὴν ἑωυτοῦ, καὶ ἡ γαστὴρ ὑγρὴ γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλέον τῆς γυναικός.

7 *Quòd ſi breui fœtus ad priſtinum ſuum locum ſeſe non recipiat, iam duo ſunt quæ illi moleſtiam pariunt: pituita* primùm *quæ è capite deorſum fertur; (etenim grauat* & premit *& inſidens refrigerat) deinde & loci inſolentia.*

Ἢν δὲ μὴ ἴῃ τὸ ἔμβρυον ἐν τάχει ἐς χώρην τὴν ἑωυτοῦ, δύο γίνεται ἤδη τὰ πονέοντα τὸ ἔμβρυον, τὸ φλέγμα τὸ κατελθὸν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς (βαρύνει τε γὰρ καὶ ψύχει ἐπιμένον) καὶ ἡ ἀηθείη τοῦ χωρίου.

8 *Eíque* hinc *periculum imminebit, niſi quis breui quæcunque pernecesſaria ad victum videbuntur, inſtituerit ſedulò: ſiquidem ſuffocata mulier opprimatur.*

Καὶ κινδυνεύσει, ἥν γε μή τις ἐν τάχει ἐπιτηδειοτέρως διαιτῴη· ἀποπνιγείη γὰρ ἂν ἡ γυνή.

9 *Atque hæc quidem de his ſic ſe habēt.*

Καὶ τὰ μὲν ἀμφὶ τούτων ὧδε ἔχει.

EXPLICATIO.

Sent. 1. comment. 2.

VALDE inepta & abſurda nobis etiámque noſtrum cuique Hippocratis tractatio videatur quæ de affectione hyſterica initio ſtatim commentarij ſuperioris inſtituebatur, quum inprimis à vulgari omnium Medicorum iudicio conſenſúque tantopere illa abhorreret, atque adeò Galeni Hippocratæ doctrinæ aſſertoris acerrimi. Sed longè nunc etiam magis, vt quàm maximè aliena, admirationem moueat præſens Hippocratis diſputatio, qua dum ille in prægnantium calamitates inquirit, has quoque ab vtero poſſe ratus eſt & quidem παραδόξως, repentè ſuffocari. Mulieribus vacuis periculum ſuffocationis ab vtero longè veriſimiliùs poſſit imminere, quàm iis quæ iam conceperunt vteróque geſtant. Leuitas enim ab eo antea incuſabatur ſimul cum ariditate, quarum vix alterutra ac ne vix quidem in prægnantibus vnquam comperiatur. Has attamen hæc moleſtia nunc adoritur & Hippocrate æquo æſtimatore & iudice,

& iudice. Sic enim est ille modò locutus ex hypothesi, ἢν δὲ πνὶξ προσπέσῃ ἐξαπίνης ἐχούσῃ ἐν γαστρὶ, *quòd si mulieri vtero gerenti suffocatio fortè inciderit*. Quam quidem controuersiam is sciens omnis facillimè dirimat, qui quæ antea causæ vtero tributę sunt, nunc in fœtum simul transferet accommodatissimè. Qua namque ratione illic antea mulieres vacuas simpliciter premebat suffocatio; hîc iam vt ratione eius quod conceptum illæ ipsæ tenent, prægnantes esse dicuntur: sic etiam propter affectionem quæ puello peculiaris nunc ab Hippocrate notatur, ad hepar ipse conscendit, & opprimendo diaphragma, suffocationis periculum creat. Expositas antè causas hoc referre loco, vt cum præsentibus sigillatim conferantur, nimis molestum foret. Sed qui eas attamen priùs legerit, atque cum præsentibus acutè contulerit, comperiet sanè is omnia vtrobique similia. Per parenthesin autem causas leuitaris ab immodica exercitatione prægnantis & abstinentia cibi, hîc pendere primùm lector notabis, quæ ad puellum etiam tandem pertineant. Ait enim, γίνεται δὲ τοῦτο μάλιστα, & quæ sequuntur. Ex quibus consequaris facilè ab immodico primùm labore θερμαίνεσθαι τὰς μήτρας, vterum incalescere (mulier enim per se laborat & esurit) καὶ ἀσιτίην, ἐλάσσονα δὲ τὴν ἰκμάδα γίνεσθαι τῷ ἐμβρύῳ, καὶ ἄπο τὴν μήτρην κενεωτέρην τὴν κοιλίην τῆς χειρὸς, & præ abstinentia cibi puellum tãtundem alimento defraudari, eodémque modò magis vacuum sic & inanem vterum reddi, proptereáque opportunè magis in omnem partem posse commoueri. Quæ si vera sunt, cur non vterus (ne dicam nunc quòd puer solus) ad hepar, quod fontem esse diximus aliàs gratiosi humoris, suopte nutu feratur; imò quidni etiam trahatur? Attamen soli puello sequentia hæc verba motionem ad hepar tribuunt, ἰθύει τὸ ἔμβρυον πρὸς τὸ ἧπαρ καὶ ὑποχόνδρια, &c. ad quam fortis, quia fortasse eget vterque & vacuus est ex hypothesi, & ob eandem causam repentina suffocatio ex accidenti consequatur. Ad isthanc (inquam) motionem vteri suffocatio sequitur, ἐπιλαμβάνεσθαι γὰρ τὸ διάπνοον τὸ ἀμφὶ τὴν κοιλίην, quia sic perspiratio quæ fieri debet duce natura deorsum versus, vbi inferior venter est, intercipitur. Quem locum vt aliquantò planiorem faciat nostra commentatio, nouit omnis physicus spirandi vsum ita pernecessarium esse ad vsuram vitæ, vt à sese hæc duo nunquam disiungantur integro animali & superstite. Respirationi autem multa omnis generis organa subseruiunt: Musculi omnes nẽpe laryngis tam communes quàm proprij scilicet à parte suprema; vt à lateribus vbique qui sunt totius thoracis interiores & externi (intercostales vulgò dicuntur) qui quidem pulmones cingunt, vt hi quoque cor principium vitæ vestiunt & ei pabulum subministrant. Quibus vniuersis in imo quodnam substernitur præcipuum in vocis contentione, expirationis & excretionis organum; nónne diaphragma? Hoc verò comprimit ἀμφὶ τὴν κοιλίην circa ventrem conscendens puer, vt dictum est. Quum siquidem eo intus protenso in omnem partem, partes vitales ab iis natura discluserit, quas Medicorum vulgus appellat naturales. Atque ita quidem vehementer premit, scilicet eiuscemodi humorem quo reficiatur & oblectetur sitiens & concupiscens; vt quemadmodum ex sequentibus intelligetur, ad cor & caput appellere etiam tunc dicatur quodammodo. Atque sic tum ἄναυδον ἴσχει τὴν γυναῖκα, non solùm mulier voce priuatur, sed etiam eius opprimendi vis molestiáque ad cerebrum pertingit: vt sic eiusce labis cerebrum particeps fiat, atque ita trahatur in cõsensum. Neque enim cum Galeno opinamur vaporem efferri ab eo immoto, qui mulierem suffocet; sed quemadmodum prima senten. comment. 2. Hippocr. censuit, accidit suffocatio scilicet explicato modo. Sic igitur per sympathiam cerebrum condolens & malè affectum quum sit in hypothesi, τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἀναβάλλει, neruorum propagine ordinis secundi vtrinque conuulsa albas oculorum partes mulier obuertit, καὶ τἄλλα πάσχει, aliáque succedunt hæc, nempe refrigescit, & liuescit, & dentibus stridet, etiámque saliua sæpe in os quasi Epilepticorum more prorumpit. Cæterùm pro ἢν πνεύσῃ τὰς μήτρας πνιγείη, vbi sensus omnis deest, etsi nescio quid de perflatione sit interpres alter philosophatus, legimus ἢν πως ὑποκύσσα τὰς μήτρας πνιγείη. Quibus significatur, quòd quoties grauidis ad hepar vterus appellet humorem sitiens & absorbens, quo puer nimirum expleatur; eis tum omnino eadem meritò accidant quæ ob easdem causas creduntur euenire mulieribus quæ nondum conceperunt. Simile enim iudicium quis non animaduertit Hippocratem habuisse de vtrisque biliosis, idem quoque non ita pridem de pituitosis? Ac eadem ei tum penitus erat vbique forma locutionis.

Καὶ ἅμα τι ἄρχεται ἡ πνὶξ γίνεσθαι τῇ γυναικὶ] Quæ hîc quarto versu leguntur, eadem propemodum scripta sunt sententia prima comment. superioris, versu 8. nisi quòd nunc simpliciter scribitur ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταῤῥεῖ φλέγμα εἰς τὰ ὑποχόνδρια, è capite pituitam in hypochondria procumbere: illic autem ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ὡς πνιγομένης, è capite quidem, sed quasi suffocato. Vbi & quomodo dici possit caput strangulari, explicauimus. Cur verò è capite pituita in suffocatione elabitur? An (οἷα τοῦ σώματος μὴ δυναμένου τὴν ἀναπνοὴν ἕλκειν) quia corpus non potest foris spiritum ducere, vt hîc pro spiritu pituita sequatur? At nunc vt conscendente puello, strictè tum quoque ei connexa erat prægnantis (vt dictum est) suffocatio; sic ἅμα τοῦ φλέγματος τῇ καταλεύσει, & quæ sequuntur, hac cessante causa & desinente siti & ariditate, pituita nimirum saturatus puer (aliàs autem vterus) ipse descendens iam proprias repetit sedes, ac tum ὑγιὴς γίνεται ἡ γυνὴ, quod dixit priùs nono versu sentent. 2. comment. 2. παύεται ἡ πνὶξ, mulier scilicet restituitur, quia desinit nimirum suffocatio, quæ tunc acerbè & crudeliter nimis eam exercuerat.

Τρυσμὸς δὲ, *stridor*] Obseruabis autem vtrobique stridorem concitari apud Hippocratem, sed illius rationem antea reddidimus. An verò is cõcitatur λιπόντος τοῦ ἐμβρύου τὴν χώρην τὴν ἑωυτοῦ, propterea quòd puer locum deserit naturalem? Etsi verò ille societatem inierit tunc cum hepate, vt est aliàs ipse loquutus; attamen hic locus ita verè nunquam appelletur. Imò verò quòd locus minimè eiusmodi sit, celeriùs idcirco puer deorsum refertur. Vnde nunc potiùs stridor concitetur quàm quum ipse modò priùs conscendisset. Quod apertiùs & pluribus antea exposuimus. Citata verò nũc pituita & explicato modo illecta, in aluum sæpe illabitur; ob eámque caussam γαστὴρ ὑγρὴ γίνεται, liquidior venter redditur, dicebat versu 12. sentent. 1. ἢ ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ, quàm priùs, & quidem meritò. Hinc verò quænam venit, vt in cæteris, com-

mutatio; an in aliquod periculum alteruter hinc eorum coniicitur? Ην δὲ μὴ ἴῃ τὸ ἔμβρυον ἐν τάχει ἐς χώρην ἑωυτοῦ, nisi puer breui natale solum repetat, ipsum incommoda duo (ἤδη tandem aliquando reddidimus) circumueniunt & opprimunt. A pituita prior, vt ipse expressit, iniuria infertur. Cur verò hæc puello molesta esse queat, ratio vulgaris est, eáque exposita ab Hippocrate. Etsi autem simul atque illa, bi pituita cœpit & ad puellum appulit, statim non fuerit illi molesta; effecta tamen cumulatior, damnū quoque tandem adauxit iusta de causa. Ideóque non visum est ei fore satis ἤδη dictionem vsurpasse, nisi & moram pituitæ significasset diuturniorem, & quidem ἐπιμένον permanentē adiuncto vocabulo. Ex diuturna ergo mansione pituita sensum inuehit grauitatis adaucta: frigidam hanc esse per se docet physiologia, idque testatum reliquit Hippocrates lib. de natura humana, quum sit puer ad tempus definitum fouendus loco calidiore lib. de natura puelli.

Καὶ ἡ ἀηθίη τοῦ χωρίου] Insolentia loci superest vt explicetur. Si ergo in hepatis viciniam detentus vtero puer fortè rapitur, ibíque manet diutissimè; quis non verè ἀήθως id fieri affirmabit, hoc est præter naturam? Sic enim exponendum quondam erudiebat nos per assignatam à se comparationem lib. de animalium motu Aristoteles, vbi facta est comparatio inter ciuitates & animantes vtrasque bene moratas.

Πονέοντα] Laboris verò causa esse queat, si bene coniicimus, quòd quum natura duce comprehensus puer vtero continendus esset ex omni parte æqualiter; per se consistens scilicet & suo se modo pro virili sustentans molliter (aliàs enim vt quum emortuus est, pessum fertur) in hypothesi, vi sursum trahitur, vbi appressus retinetur duriter & ita acerbè, vt (καὶ κινδυνεύσῃ) ei periculum inde immineat præsentissimum. Creatur hoc autem ex parte prægnantis, quum (ἀποπνιγείη γὰρ ἂν ἡ γυνὴ) mulier sic sæpe suffocetur. Correctio hęc attamē statim sequitur ἣν γε μὴ ἐπιτηδειοτέρως διαιτῷη, nisi quis cōsultiùs & maiori de industria quæcunq; conuenire & pernecessaria ad victum esse videbuntur, instituerit: ἐν τάχει, maturè quidem & sine mora. Siquidem perpetuò metiri debeamus opportunitatem medendi ex periculi pręsentia eiúsque magnitudine, etsi id quidem in acutis morbis potissimùm. Tanti namque momenti semper fuit inter medendum occasio præceps Hippocrati, vt (ψυχαὶ τῶν θεραπειῶν οἱ καιροὶ) ad curandum requisitas medicamentorum vires ipse repetat, æstimet, pendátque ab opportunitate, in ea epistola quam ad Crateuam scripsit. epist. 16.

Καὶ τὰ μὲν ἀμφὶ τούτων ὧδε ἔχει] Atque hæc quidem vniuersa modò occurrerunt incommoda quæ vulgò in grauidarum salutem tantisper dum parturiunt, inuadant. Suas quoque aliquot alias secum vehit molestias ordo parturiendi, de quibus iamiam acturi proximè sumus.

SENTENTIA DECIMA.

Si præterea grauidæ mulieri iam in propinquo partus sit, vt parturiendi vrgeat dolor, nec ad multum tēpus à puerulo mulier absolui possit; is transuersus ferè nascitur, aut in pedes: longè verò præstiterit vt in caput tamen *feratur.*	1	Ην δὲ γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ὁ χρόνος ἤδη τοῦ τόκου παρῇ, καὶ ὠδῖς ἔχῃ, καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀποφυγεῖν ἡ γυνὴ τοῦ παιδίου μὴ οἵη τε ῇ, ὡς ἐπίπαν ἔρχεται πλάγιον, ἢ ἐπὶ πόδας· χρέωδες δὲ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν χωρέειν.
Quòd si transuersus egrediatur, quod patitur mulier, *valde molestum est.*	2	Καὶ ἣν πλάγιον ἴῃ, χαλεπὸν γίνεται τὸ πάθημα.
Quemadmodum etenim si quis immittat ossiculum oliuæ in ampullam oris perangusti olearium, non facile est, vt isthinc *transuersum eximatur; eodem planè modo parturienti graue est, vbi obliquè fœtus vertitur: etenim difficile* est ipsum *exire.*	3	Ως γὰρ εἴ τις ἐς λήκυθον μικρόστομον πυρῆνα ἐμβάλλοι, οὐκ εὐφυὲς ἐξελεῖν πλαγιούμενον· οὕτω δὴ καὶ τῇ γυναικὶ χαλεπὸν πάθημα τὸ ἔμβρυον ἐπὴν πλάγιον ᾖ· ἀτὰρ χαλεπὸν ἐξελθεῖν.
At etiam perdifficile si ipse *decedat in pedes, ac sæpenumero aut interierunt matres, aut pueruli, aut ambo denique.*	4	Χαλεπὸν δὲ καὶ ἣν ἐπὶ πόδας χωρήσῃ, καὶ πολλάκις ἢ αἱ μητέρες ἀπώλοντο, ἢ τὰ παιδία, ἢ καὶ ἄμφω.
Magni hæ quoque momēti sunt causæ cur non educatur facilè puer, *si ipse mortuus fuerit, aut* tanquam *apoplecticus, aut quidem duplus.*	5	Εστι δὲ καὶ τόδε μέγα αἴτιον τοῦ μὴ ῥηϊδίως ἀπιέναι, ἣν νεκρὸν, ἢ ἀπόπληκτον, ἢ διπλόον ῇ.

EXPLI-

EXPLICATIO.

ΩΔΙΝΑ dixerunt Græci totum illud temporis interuallum quo parturiunt mulieres donec pariant, peculiariter tamen hîc videri possit notasse Hippocrates postremam partem eiusce spatij, proximã nimirum editioni fœtus in lucem. Vnde quum hîc illi propositum esset calamitates ob oculos ponere quibus patent quæ vtero gerunt, etsi quæ has ordine præcedunt, nondum omnes recensuerit; expedit hinc se tamen primùm, vt quæ sint maioris fortè momenti, quia plenę laboris & cruciatus omnis generis, & multi tum præsertim periculi. Sic enim poterunt hæc vniuersa vitari. χρόνος ἤδη τοῦ τόκου παρῇ, iam igitur tempus instet partus, & ita quidem instet, vt parturiendi dolores mulierem exerceant, sæuiant, nec eam vrgere cessent acerbissimè. Hoc enim sonat καὶ ὠδῖς ἔχῃ. Quod fit scilicet vehementiùs sese commouente puello & intus calcitrante. Abrumpit enim tum puer tandem membranas, & sæpe priùs cotyledonas diuellit quibus cum vtero firmissimè connexus antea turò gestabatur. Crucietur ergo ex hypothesi parturiens crudeliter, καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον, nec possit hæc tamen etiam ad multum tempus fœtu se expedire; demus quoque si placet ex hypothesi. Grauissima hæc sanè ostenta sunt & portentã mulieri, præter naturam. Fertur enim ex Hippocratis sententia (χωρέει δὲ ἐπὶ κεφαλὴν, εἰ κατὰ φύσιν ἴῃ) in caput puer, si modò secundum naturam prodit. Atque in promptu causa est, eáque naturalis eodem apposita loco, βαρύτερα γάρ ἐστιν (ait) αὐτοῦ τὰ ἄνω ἐκ τοῦ ὀμφαλοῦ σταθμώμενα, quum quæ sunt grauiores in puello partes supernæ, hoc est quæ supra vmbilicũ sunt, ex vmbilico ad amussim aut stateram potiùs, quod συστάθμως initio ipse dixit comm. primi, appendantur. In medium plurimæ rationes adduci possunt aliæ, quæ huiusce fidem faciant pleniorem. At satis abunde fuerit Hippocratis autoritas, cuius hæc alia verba transtulimus ex fine propemodum lib. eiusdem de nat. puelli. Definitum esse ibi tempus voluit omni animantium generi, in quo & parcius alimentum suppetat, & partio instet. Vt mulieres quæ nutrimenti minùs quidem tum præbeant fœtui, tantò maturiùs hac ratione pariant: quæ verò plùs, longè tardiùs. Atque tunc est ipse ita locutus, τὸ δὲ παιδίον, ὅταν περιῤῥαγῶσιν οἱ ὑμένες, ἢν μὲν δὴ ἐπικρατήσῃ ἡ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ῥοπὴ, ῥηϊδίως τίκτει ἡ γυνή. ἢν δὲ πλάγιον ἢ ἐπὶ πόδας χωρήσῃ (γίνεται γὰρ οὕτω πολλάκις, ἢν οὕτως ἡ ῥοπὴ τύχῃ, ἀγομένη ἢ ὑπὸ εὐρυχωρίης τῶν μητρέων, ἢ καὶ ἢν ἡ μήτηρ ἐν τῇ ὠδῖνι μὴ ἡσυχάσῃ τὸ πρότερον) κἢν οὕτω χωρέῃ, χαλεπῶς τέξεται ἡ γυνή. De quibus facilè intelligitur, quòd disruptis mẽbranis mulier facilè puerum edit, si in caput ipse magis inclinet & propendeat: contrà autem si corpore obliquo (in transuersum, diceremus volentes) aut prioribus quidem pedibus exeat; difficilem partum mulier experietur, ac magno suo sæpe detrimento. Ex eodem hoc quoque loco lector ediscet, quòd huiusmodi æger partus, à quo Latini Agrippas dictos esse rati sunt, sæpenumero accidit vel propter vteri amplitudinem, ideóque hoc incommodum nostra quidem sententia iure putetur vix posse declinari; vel quia mater ἐν τῇ ὠδῖνι, dum acerbissimi scilicet & extremi cruciatus parturiendo sæuiunt, nullo primùm loco conquiescat, sed modò sursum se iactet, modò deorsum; nunc in hanc partem, aliàs in illã se verset. Atque ob eas causas & varias volutationes sæpe fieri quidem assentietur, vt fœtus alioqui bellè proditurus & in caput duce natura; ad eos errores matris & commotiones eiusdem vniuersas frequenter obuertatur in contrariam partem. Partes has omnes contrarias appellamus, nates, vmbilicum seu ventrem, & latus vtrumque. Discet hinc (inquam) inde lector medicus, quòd natura dictante cuique parturienti semper omnibus modis quies in posterum imperanda erit, ne partio illi sit grauis atque damnosa. Culpam verò huius aut potiùs causam alij etiam tantùm in puerum aliàs detorquent. Quippe qui si plus æquo fuerit imbecillis, vertere sese nequeat nec deiicere in caput; quandoquidem ad hoc etiam momentum opus esse videatur robore quodam ipsius. Attamen sponte id euenire queat, vbi omnia adhuc tenentur & reguntur solius naturæ dominatu. His tribus de causis obliquo corpore in lucem puer editur. Didicimus quondam ex Arist. quòd quadrupedes reliquæ parere solent iacentes. Quo fit (ait ille) vt fœtus omnes (πλάγια) obliqui in lucem prodeant. Equa autem tempore emissionis aduentãte, id est partionis, recta stans partum edit. Hinc edocti porrò monemus, ne quæ huic incommodo obnoxiæ sunt, decumbentes pariant. Sic enim sperãdum erit, vt quum ex vmbilico propendeat fœtus συστάθμως, momentum fiat in grauiorem partem, vt diximus. Est nimirum caput, vt explicatum nuper fuit: atque ita vt in lucem puer exeat in ipsum (inquam) caput, hoc est faciliùs quàm alio vllo pacto. Χαλεπὸν γίνεται τὸ πάθημα, & cum summa difficultate & angustia. Id verò illustrat dilucida & populari similitudine, quæ non planiorem vllam desideret explicationem.

lib. de nat. puel.

cap. 22. lib. 6. de histor. anim.

Χαλεπὸν δὲ καὶ ἢν ἐπὶ πόδας χωρήσῃ] Valde quoque est laboriosum, si puer in pedes, vt modò suprà dicebamus, excesserit. Imò verò cum discrimine summo coniunctum vitæ alterutrius aut vtriusque, vt est oratione sua modò complexus vtrumque Hippocrates. Libro autem de octimestri partu hãc rationem dedit, cur ἀσφαλέστερον securè magis soluuntur qui in caput quàm qui in pedes enascuntur: τὰ γὰρ συγκαμπτόμενα τοῦ σώματος ἐπὶ κεφαλὴν οὔπω κωλύει ἰόντος τοῦ παιδίου, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἐπὶ πόδας ὁρμήσῃ, τὰ ἐμφράγματα γίνονται, quòd corporis pueri partes quasi ceræ & flexiles, puello foras eunti nequeant esse impedimento. Quum autem in pedes ille prodierit, obturamenta potiùs eueniunt. Quo loco plura sunt quę rem faciant planiorem. Sed breuitatis gratia haud nũc referenda censuimus. Commemoratione dignum tamen videatur, quod modò prætermisimus, nimirum ideo mulierem dare suũ in lucem fœtum obliquè, & fœtum sibi tum ipsi exitum præcludere, ὁκόταν στρέφεται τὸ τοιόνδε, καὶ ὁ ὀμφαλὸς περὶ τὸν τράχηλον περιελίσσεται, quando ipse mouetur ac conuertitur, ac vmbilicus circum ceruicem conuoluitur.

Ἢ καὶ ἄμφω] Huic persimilis locus est apud Hippocrat. lib. de puelli natura. Ita ait ille, loquutus antè de puello qui obliquus nascitur, κἢν οὕτω χωρέῃ, χαλεπῶς τέξεται ἡ γυνή. πολλαὶ δὲ ἤδη ἢ αὐταὶ ὤλοντο, ἢ τὰ παιδία, ἢ ἅμα αἱ μητέρες καὶ τὰ ἐν αὐτῇσιν. Atque si sic egrediatur, pariet mulier cũ summo labore & difficultate. Iam verò plurimæ ex ipsis extinctæ sunt, aut etiam puelli, aut ipsæ quidem matres vnà cum fœtibus suis. Nec

in postremis habendæ videntur causæ quæ sequuntur, siquidem (τὸ μὴ ῥηϊδίως ἀπιέναι) partionem reddat difficiliorem, nempe si mortuus puer erit intus, aut immobilis, aut duplicatus. Hîc autem operæpretium foret, priusquam disputatio præsens terminetur, vt quisque secum etiam attẽtiùs ipse cogitet, quotnam formis obtrudi quidem tempestiuè in lucem puellus potest in vniuersum, dum viuus valénsque adhuc in vtero molliter iacet. Comperiet is sanè tãdem quòd aut in alterutrum extremũ edatur oportet, nempe in caput aut pedes: aut in transuersum, hoc est, vti lubentius paulo nuper vertissemus de industria, in alterutrum latus. Atque postremo hoc pacto si puer stabit pro foribus vteri, exitu omnino solet prohiberi, aut quidem edi, aut veriùs extrahi, certo vtriusque eorum aut alterutrius saltem vitæ dispendio. Attamen in more positum est his ita constitutis, vt introrsum obstetricis manu retrudatur & obuertatur pro voto illius. Postremũ est vt in nates propellatur, aut quidem ventrem, hoc est vmbilicum. Hos duos posteriores exitus modos per *διπλόον duplum* significari opinamur. Tãtùm supersunt duo quæ in eodem difficultatis gradu recensuit Hippocrates, ἢν νεκρὸν ἢ ἀπόπληκτον, si mortuus puer erit aut mortuo persimilis. Vt vtrobique & sensus desideretur pueruli & motus. Quum siquidem partus is sit tum demum facilis, quum naturalis. In quo nimirum expellit quæ prægnans est, eodémque modo ad exitum contendit puellus explicatis de caussis & modis. Consentaneum sanè etiam est, vt is contra naturam ac difficilis reputetur, in quo alterutrius munus agendo desideretur. Si ergo defunctus vita puerulus erit, soli puerperę superest quod agat, quæque propellat ipsum sola foras, Similiter prorsus eueniet, si per aduersam fortè valetudinem, vt sæpe intus ægrotat lib. de morbo sacro, quasi omnis sensus atque motionis expers is fuerit, nec se apoplecticorum modo dimoueat nec promoueat. Hîc enim, vt modò suprà, motio pueruli desideratur: quum vtriusque matris & puelli conatus ad partionem desideretur, quæ fit duce natura. Sed vtriusque horum ex vtero expellendi ratio descripta est ad extremum huius prioris libri.

SENTENTIA VNDECIMA.

Posteaquam fuerit mulier prægnans, pallida tota redditur, quia ipsius sanguis integer purúsque semper quotidie ex vniuerso corpore substillat, & ad fœtum descendit; cui etiam cedit in augmentum.

Eóque pacto sanguine imminuto in mulieris *corpore, necesse est eam pallidam reddi, ac concupiscere inusitatos semper cibos, atque sanguinea in ventrem subire.*

Porrò imbecillior illa *redditur, quia* sic *sanguis* deficit & *minuitur.*

1 Επὴν ἐν γαστρὶ ἡ γυνὴ ἔχῃ, χλωρὴ γίνεται πᾶσα, ὅτι αὐτέης τοῦ αἵματος τὸ ἀκραιφνὲς αἰεὶ καθ' ἡμέρην ἀπολείβεται ἐκ τοῦ σώματος, καὶ κατέρχεται ἐπὶ τὸ ἔμβρυον, καὶ αὔξη οἱ γίνεται.

2 Καὶ ἐλάσσονος τοῦ αἵματος ἐόντος ἐν τῷ σώματι ἀνάγκη ἐστὶ χλωρὴν, καὶ ἱμείρεσθαι ἀλλοκότων αἰεὶ βρωμάτων, καὶ ἐπὶ κοιλίην αἱματώδεα ἰέναι.

3 Καὶ ἀσθενεστέρη γίνεται, ὅτι τὸ αἷμα μινύθει.

EXPLICATIO.

ETSI commentarij huius initio conceptis verbis suum sermonem Hippocrates instituerit ἀμφὶ νοσημάτων, &c. de morbis grauidarum, hęc, quæ tamen irrepsisse nunc possint videri in eius orationem, veriùs inter symptomata quàm inter morbos haberi debent. Sunt nempe pallor & frequens spiritus. Illi quidem connexa esse quædam alia obseruabis aut saltem consequentia: hic autem etsi perpetuò est eiusmodi, quum instat attamen partus, tunc maximè frequens apparet. Ergo priùs dicẽdum de pallore, sed ducto hoc priùs axiomate ex priori parte secundi versus, Καὶ ἐλάσσονα τοῦ αἵματος ἐόντος. Quoriescunque nimirum in humano corpore, nedum muliebri, sanguis minuitur, necesse est hominem pallescere. Si enim suffusione sanguinis rosei, cutis bene coloratur; cur hæc in eiusdem ipsius paupertate genuinum & proprium colorem retinebit? Atqui nunc Hippocrate authore mulieri vtero gerenti sanguisísque purissimus ab extimo corpore κατέρχεται ἐπὶ τὸ ἔμβρυον, quod in fragmento de Virginalibus, αἷμα πλεῖον ἐπιρρέει διά τε σιτία καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος, aut potiùs, vt lib. de nat. puelli, ἕλκει quod est in sanguine γλυκύτατον dulcissimum, hoc idem nunc ἀκραιφνὲς appellauit. Sed ad attractionem sanguinis, suopte nutu descensus eiusdem ipsius facilè sequitur. Sensim (inquam) labitur aut potiùs trahitur, quemadmodum etiam demõstrauimus senten. I. huius comment. introrsum nempe in nutritionem & augmentũ fœtus. Quidni nunc ergo sic mulier iure pallescat? Legite, si placet, commentarium ad senten. I. comm. huius. Palloris autem huius causæ nostra quidem sententia pro temporum gestationis varietate, variæ poterunt signari hoc modo: Vt principio ferè dum mulierculæ cibum auersantur, & illarum fœtuúmque, etsi sic horum perpusillum, corpus nutritur portione sanguinis purioris absumpta in nutrimentum vtrorumque, adeóque fœtus incrementum; rubens qui tunc inerat color natiuus, iure minuatur. Affecta porrò

ita porrò & longiùs gestatione progressa, quum grandiores scilicet euadant & absorbeant sanguinis copiam multò maiorem; eueniat similiter meritò vt ipsæ colore fœdentur & magis pallescant, etiámque macrescant. Quippe cùm sanguinis præsentia rubescat illarum cutis & efflorescat consimilis vbique locorum ferè apud Hippocratem. Pars altera huius secundi versus est de desiderio & appetitu rerum alienarum. Neque enim non existimamus βρώματα latiùs patere Græcis quàm σιτίας. At etiam quid ἱμείρεσθαι, antea explicuimus, & eius causas. Ad quas attamen hæc quoque, si placet, iungatur, καὶ ἐπὶ κοιλίην αἱματώδεα, quòd quæ pars est in sanguine purior, in ventrem intromittatur, illecta. Quid enim ex eo reliquum esse potest, nisi quod cieat & faciat aliena concupiscere? Malaciam hanc tamen gestationis principio frequentiùs accidere antea exposuimus. Præterea quod hîc extremum est, notatu & memoria dignissimum iudicamus, καὶ ἀσθενεστέρη γίνεται, ὅτι τὸ αἷμα μινύθει, quòd debilior fit tandem mulier, quoniam, vt iam diximus, in hypothesi sangnis minuitur. An verò in concretione huius copiáque ex Hippocratis sententia eiúsque schola; an potiùs in partibus solidis virium consistit robur? In his sanè quidem positæ sunt vires natiui caloris, quas tamen fouet sustētátque sanguis, qui venis vtrisque & venulis continetur duce natura. Sed hæc ad physiologiam releganda opinamur. Cæterùm vt pro κραδίη dicta nunc sunt καρδίη κατ' ὑπερβιβασμὸν figuram quæ Grammaticis trāslatio aut commutatio potiùs loci literæ vnius est, sic pro ἀλλόκοτος, qui propriè monstroso & prodigioso partu fœtus editus est, dictus etiam nunc putatur ἀλλόκοτος, vt litera ex vna syllaba in locum alterius transiliat eodem modo. Atque tum latiùs hæc dictio patebit longè, quoniam ad id protēdatur quiduis quod est inusitatum inauditúmque, diuersum denique & abhorrens ab vsu communi. Non hîc enim, vt alij, appellari simpliciter volumus alienos cibos qui sint de mensa aliorum, vt Terentius in Eunucho act. 2. scen. 2. Nec assentiemur Galeno ἀλλόκοτον dicenti ἀτερπὲς καὶ ἄγνωστον, pattum obscurum & iguotum, qui fortasse non certo cuiquam viro tribui possit. Vetiùs ἀλλόκοτον exposuit ἐξηλλαγμένον Erotianus. Vt quemadmodum iam exposuimus, cibos intelligamus diuersos, nòn vsque adeò vsitatos, sed abhorrentes ab vsu communi. 6. Epidem. sect. 8.

SENTENTIA DVODECIMA.

Φημὶ δὲ γυναῖκα, ἣν ἐπίτεξ ᾖ, πνεῦμα πυκνὸν ἀφιέναι.	1	*Mulierem porrò prædicamus, si propinqua partui fuerit, frequentem spiritum crebrò emittere.*
Καὶ ἣν ἡ κάθαρσις ἄρχηται, ἡ κοιλίη πλήρης ἐστὶ, καὶ θέρμῃ πιεζομένη.	2	*Etiam si purgatio* lochialis *incipiat, venter plenus est & calore opprimitur.*
Μάλιστα δ' ἀναπνέει πυκνὸν, ἐπὴν τόκος πελάζῃ.	3	*Ac tum crebrò respirat* quidem *potißimùm, quando partus instat.*
Καὶ τὴν ὀσφὺν τότε μάλιστα πονέει· θλᾶται γὰρ καὶ ἡ ὀσφὺς ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου.	4	*Etiámque tunc maximè angitur lumborum dolore; quum siquidem collidantur lumbi* calcitrante *puello.*
Καρδιώσσει δὲ ἐν τῷ μεταξὺ συμπαντὶ χρόνῳ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, ἅτε τῆς κοιλίης περιστελλομένης ἀμφὶ τὸ ἔμβρυον, μάλιστα δὲ τῆς ὑστέρης.	5	*Atque eo toto temporis spatio stomachus dolet ex interuallis, quippe cùm venter ac præsertim vterus vndique fœtum cingat,* eum *circumplexus.*

EXPLICATIO.

Non nos hoc iam dicere pudebit, priusquam quomodo πνεῦμα πυκνὸν ἀφίῃ, parturiens mulier crebrò spiritum emittat, & solitò frequētiùs respiret, explicemus; quòd quæ hîc varia lectiò comperta est, variè animum affecit & quasi perculit. Namque in editione vulgari scriptum inprimis videbamus ἐπιτέξῃ, secus deinde Cornarius interpres legebat ἐπιτέξῃ, & longè quidem verisimiliùs. Ac tum in mētem subiit, quod nullus interpretum animaduerterat, Ionicè ἐπίτεξ idem esse quod ἐπίτοκος. Vt quum pro suo nunc instituto in vniuersas grauidarum affectiones inquirat Hippocrates, ac tādem partus instet & appropinquet ex bypothesi; (hoc enim est ἐπίτεξ ᾖ) tunc temporis mulier ferè parturiens crebrò spiret & spiritum veriùs emittat. Quum siquidem omnia plena æstuantiáque iustè mox proponētur, & tei eiusdem emissio quæ premit, in propinquo sit, eíque tamen nondum pateat via foras. Quidnam mulieri huic pupellæ & ita oppressæ reliquum est, nisi vt pro onere spiritum frequenter ducat & crebrò emittat? Est quod etiam premat magis, ac in ipso articulo parturientem ita opprimat, vt κάθαρσις ἄρχηται, iam excludi incipiant puerperia, siquidem mulier rumpi nequeat per superiora. Atque dum ad exclusionem eius quod comprehensum intus tenetur, duo mulierem vrgeant pertinacissimè (ἡ κοιλίη πλήρης ἐστὶ καὶ θέρμῃ πιεζομένη) aluus oppleta nempe grandiore puello, ac sanguinis concitatus calor eodem ipso tripudiante & contentiùs effringente fores; μάλιστα δ' ἀναπνέει πυκνὸν, maximè tum crebrò spiritum ducat, scilicet vbique adaucto calore, ideóque & respirationis vsu geminato. Neque enim quando Hippocrates voluit

ad iustam magnitudinem venienti puello alimentum copiosius suppeditari, spiritum excludi voluit, qui satis esse rum nequeat vtrique refrigerando nutriendóque; oppressis nimiùm scilicet maternis pulmonibus propter ingentem & insolitam puelli molem. Sic iustis de causis illi breuior spiratio longè redditur, ἐπλὼ τόκου πιλάζῃ, in ipso partionis articulo. Ac tum etiam τλὼ ὀσφυὼ τότε μάλιστα πονέεται, maximè laborat è lumbis. Quia vt strictissimè iis secundæ colligatæ tenentur, sic vehementiùs & dolentiùs ab iisce soluantur & abrumpantur necesse omnino fuit. Ζητέον οὖν πλείω τροφλὼ τῆς σπαργεούσης τὸ ἔμβρυον, ἀσκαρίζον ῥήγνυσι τοὺς ὑμένας, καὶ λυθὲν τῶ δεσμῶ χωρέει ὁμοῦ ἔξω. Quæritans igitur alimentum amplius sese iactando calcitrandóque membranas abrumpit, & solutis vinculis confestim foras prodit. Ergo non solùm contunduntur, sed φλᾶται quod Ionicum est, seu θλᾶται commune, diuelluntur lumbi lacerantúrque scilicet contentione puelli ad exitum. Suæ verò contentionis & huius incœpti signa, ad partes supernas edebat puer per explicatam nuper crebram spirationem: nunc quoque adsunt ad posticas partes (ὀσφυὼ) scilicet lumbos, dicta de causa. Ad superiores quoque pertinet quòd καρδιώσσει, dolet quoque illi stomachus, quia puelli pedibus colliditur. Non hîc enim καρδιώσσειν, hoc vsurpari verbum existimamus ob morsum oris ventriculi, sed explicato modo.

Εν τῷ μεταξὺ σύμπαντι χρόνῳ] Hoc est, ab initio partutitionis ad partum vsque, quanquam δίζοτε καὶ δίζη, non continēter quidem, sed alias aliásque pro varia scilicet versus superiora puelli calcitratione. Verùm sumus ipsi memores quòd dum quiddam contentum vesica vehementer nititur excludere, aut vterus, atque adeò etiam venter; ad id ea pars omnis contendit περισταλτικῶς circumpremendo. Atque id facit inprimis desuper per latissimum fortémque musculum, diaphragma: vt à parte postica, per musculos lumbares: & ab antica, etiámque lateribus per epigastrij musculos quotquot sunt omnes. Namque quem fœtum arctissimè vterus ventérque continuit vi propria ad tempus definitum, (tantisper autem arctus conclusúsque vterus erat ex omni parte, ideóque hîc additum fuit ab Hippocrate, μάλιστα δὲ τῆς ὑστέρης περιστελλομένης ἀμφὶ τὸ ἔμβρυον) peristaltica vi quoque sua aut potiùs commotione eundem ipsum opportunè excludit eadem circumpremente. Sed aperto tamen priùs secundum naturam vteri osculo, & quidem tempestiuè. Ita enim orificio ventriculi accidit aliàs ad pilorum diducto, cibísque non solùm mitificatis, sed concoctis perfectè, eidem patefacto. Alioqui quantumuis depressus protrusúsque fuerit puer, nunquam excluderetur. At sunt definitæ motiones ac munera naturæ auctore Galeno, itémque ad finem lib. de nat. puelli apud Hippocrat. quo loco de tempore partionis agitur. Hæc si apertiora postulas, ignorans quonam modo munus suum ventriculus perficiat, aut vterus quidem onus suum excludat; ediscas facilè (licet) ex scriptis Galeni lib. 3. de nat. facult. cap. 4.

cap. 11. lib. 1. de dieb. crit. & cap. 10. lib. 3. de crisibus.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

1 *Si eius quæ peperit vterus flatu turgescat, ouis obruendum erit iecur aut capræ, cineribus; ac inde percoquere & in cibum sumere* oportebit; *ac vinum vetus (modò nihil obsit) meracius* eam *ebibere per quatuor dies*, maximè *si paulò longiùs absit à partu.*

Καὶ ἢν τεκούσης ὑστέρη ἐξαιεμωθῇ, ἧπαρ οἷος ἢ αἰγὸς ἐς τέφρην κρύψαι, καὶ μετέπειτα ἑψεῖν, καὶ λαμβάνειν, καὶ οἶνον (ἢν μή τι κωλύῃ) πίνειν ζωρότερον παλαιὸν, ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας, ἢν πορρωτέρω ᾖ ἀπὸ τῆς τέξιος.

2 *Si autem ad partes quæ inter ischium & lumbos interiacēt, dolorem ipsa persentiat, anisum & cuminum bibat Æthiopicum, & aqua calente* se *lauet.*

Ην δὲ τὰς ἰξύας ἀλγέῃ, ἄννησον καὶ κύμινον Αἰθιοπικὸν πινέτω, καὶ τῷ θερμῷ λουέσθω.

3 *Quòd si* eam *prehendat asthma, sulphur instar fabæ* sit, *& compar* huic *cardamomi modus & rutæ, & cumini Æthiopici: hæc postquam contriueris, & vino dilueris,* puerperæ *bibendum exhibeto ieiunæ: & cibos vitet frequentiores.*

Ην δὲ ἆσθμα λάζηται, θεῖον ὅσον κύαμον, καὶ καρδαμώμου ἴσον, καὶ πηγάνου, καὶ κυμίνου Αἰθιοπικοῦ, ταῦτα τρίψας, καὶ διεὶς οἴνῳ, δίδου πίνειν νῆστι καὶ σιτίων ἀπεχέσθω πυκινά.

EXPLICATIO.

lib. 6. de hist. anim. cap. 18.

ALIVD est & hoc symptoma quod afficit puerperas. De quo quum tam breuiter dictum sit, hoc etiam suspicamur in orationem Hippocratis irrepsisse. Cæterùm Aristoteli, Gaza interprete, ἐξανεμοῦσθαι euētari est, quod cadit in equas quum quidem equiunt, hoc est libidine sua percitæ in omnem partem cursitant, & quoquo versum currendo concipiunt. Locum legite. At id autem an fit, quia amor & libido (vt Horatius loquitur) sæuit circa iecur vlcerosum, sedémque habet in eo, an hac (inquam) ratione

tione à iecore nunc quoque remediom peti oportuit? Si ipsum sedes est omnis libidinis & facultatis, qua cuiusque generis voluptates qoisque appetit; an illius sic affecti sympathia vterus commoueatur, vt frenum vtrique eorũ eodem hoc alexiterio, id est iecore sic præparato & adusto, iniici posse quis putet, Hippocratis inotus coosilio? Nuper quidem in hysterica suffocatione ad hepar vterus cooscendebat, atque ex eo humorẽ hauriebat henignum, ac sese explebat; quum in humano corpore iecur pereonis fons sit gratiosi humoris. Nuoc verò omnia sunt vbique dissimilia. Siquidem iecur vtrumque cineribus sit obruendum exiccandúmque priusquam assumatur & vsurpetur in vsum. Paracelsitis splen bouis totos septem dies in aqua vini infusus exprimitur (extractum hoc ipsi vocitãt) muliebri sistendo feliciter profluuio. Vbi magma ferè quidem totum abiicitur: nunc cõtrà quęritur & ad vsus valde dissimiles. Atqoe hîc etiã licet demitari cur & quonam modo Natura quæ nunquam aberrat, nec quicquam frustra facit; genera ounc distinxerit, dum iuber ouiculæ iecur vsurpandum esse, non arietis; cúrque potiùs etiã capræ quàm hirci iecur imperarit mulierculis. Ne quis nimirũ τὸν οἶν hîc intelligat, hoc est io gen. mas. cum Aristot. lib. de generat. animal. aut capram pro hirco intelligi hoc quoqoe loco posse, parum verisimiliter *cap.3.lib.4.* opinetur. Volunt alij vterum ἐξανεμοῦσθαι distendi flatulento spiritu ex resolutione humoris pituirosi, cuius impuritate puerperia in vitio sint ex hypothesi, quum circa locos scilicet stabulentur & exitum non habeant. Vnde etiam symptomatum accessiooe plures puerperæ tandem intra quadragesimum quintũ diem interierunt. Sed illi perperam sanè, quum de symptomatis quæ ad piruiram vulgò sequi solẽt, actũ sit suo loco. Expositio hæc quoque alia est, quæ acumẽ maius fortasse, quàm illæ, habeat. Si cui attamen non arridebit, nouam excogitare licet vel longè magis verisimilem. Sensus verò huius est ex sententia Calui, quòd vterus refrigeratur perflatúrque. Ad ἄνεμον flatum scilicet ipse attendit, qui ferè frigidus est. Atque ita se res babet, quòd si recèns enixæ vterus refrigeretur, aut in eũ aliquis flatus appellat & intromittatur; huius vi sæpenumero distenditur etiã tantopere; vt in maiorem longè molem ipse tunc assurgat quàm postremis etiam grauiditatis diebus. Quod consobrinæ cuidam ante annos viginti vidimus contigisse. Quum hæc enim horis tantummodo duabus à partu rixas apud se audiret, quas verbo & clamore non posset componere, confestim surrexit è lecto, & aliquantisper ad cœnaculi gradus consistẽs & clamitans, quiddam frigoris in sinum pudoris subire persensit, & exhorruit. Hinc vterus quidem cœpit tumere & ita distendi quidem, vt quæque obstetricum & matronarum affirmarẽt ventrem superiorem multò grandiorem euasisse. Illi medicinam fecerunt Ioan. Gorræus & Nicolaus Magnus, viri docti & percelebres, fotu hysterico & admota pelle recèns mactatę ouis vnáque vino meraciori. Qua in re Hippocratis consilium sunt secuti. Is enim hîc vini propinat quiddam, eiúsque ζωοποιέρου, hoc est viuifici; neque eius infringi vires permixtione aquæ voluit, oec nisi calidius, quia vetus, ebibi. Atque ea cõditione, vt nihil prohibeat, nec eius vsum dehortetur. Eiusmodi autem sunt incẽdium maius aliquod, aut febris vehemens, ingénsque sitis, aut acerbus capitis dolor, aut quis affectus cõsimilis alius. Ac istbæc præstari per totũ quatriduum voluit aduersus cõtumaciam fortasse affectus prænotati, aut summam partis infirmitatem. Maximè verò si vetustatem morbus acceperit, aut si longo post partionem tempore isthæc remedia adhibeantur. In prauum enim alioqui affectio induruit, quæ sic inuasit ex hypothesi.

Ἢν δὲ καὶ ἰξύας ἀλγῇ] Alterum muliebris affectionis genus modò sequitur, alterutrius scilicet inanis partis dolor. Cui leniendo quum anisum imperet Hippocrates, suspicionem adaugere meritò queat videri interpretationis quorundam de flatuum copia cõceptæ. Cuminum voluit nunc etiam vsurpari in eundem scopum, quemadmodum & hoc eodẽ ex ouo sorbili pectoris dolorem demulcebat septimo Epid. Sed vtrumque hoc remedium leuat dolorem Hippocrati. Imò verò Hippocratis authoritati multa, vt debuerat, perpetuò tribuit Dioscorides. Librum ipse legerat Hippocratis de humoribus, vt apertè patebit legẽti cap.69.lib.3. Eo siquidem capite meminit Dioscorides cuminum Æthiopicum Hippoctatem regium appellasse.

Καὶ τῷ θερμῷ λουέσθω, & se lauet aqua calida] Positi nuper doloris secundum remedium est lotio. Quam an ad totum corpus, sicut nonnulli censuerunt, aut ad partem dolentem debeas adhibere tantùm, iuxta aph.22.lib.5. facilè iudices ex sequentibus. De fotu enim postea & balneo agetur ab Hippocrate. Siquidem febris interdicat vsum baloei, vt statim sequetur. Illius tamen vicem supplere fotus possit ad partes inanes, ad lumbos aut alias dolentes partes. Cardamomo caret nostra ætas legitimo. Ac conuehere ad nos desiẽte mercatores vnà cum aromatis, vt ipsi olim consueuerãt, è Syria & Ægypto. Illud porrò multos affectus oppugnat Dioscoridi, & quidem tusses. Ac si solo suffitu partus necat, minùs mirum videatur, si facit ad asthma hoc loco, qui reuera muliebris affectus est. *cap.5.lib.1.* Siquidẽ ab vtero ortum habeat. Commiscet cardamomum, rutam, cuminum cum sulphure, quæ omnia hysterica sunt. Sèd componẽdi modum vtendíque repetas hîc licet ex Hippocrate. An verò ea ratione tuta admisceatur, quia prodest aduersus pectoris laterúmque dolores, difficultatem spirandi & quidem tosses: An potiùs quia genituram extinguit & Veneris appetitum coercet lib.8. de simpl. apud Gal. lector iudicabis. Imò verò coli & vteri eodem authore discutit inflationes. Atque supposita iniectáque liberat mulieres vteri strangulatu. Diuturnus medendi vsus res multas notauit in omni Medicorum schola. Ad nos fluxisse ex præceptis Arabum multi persuasum habent aduersus asthma, sulphuris vsum. Namque (ἢν ἆσθμα λάζηται, si asthma præhendat) pro vario admissi flatus in hanc vel illam partem impetu modò ad κενεῶνας, aliàs ad pectus sui indiria ipse dabit, & eam omnem exercebit dolenter. Nec sanè sine iniuria sibi id ipsom vendicant nimis impudenter inter receotiores omnium postremi Paracelsitæ, veteris omnis philosophiæ rudes. Nec sulphuris flores quos Kebur dicunt, ad asthma solum vsurpant, sed ad quemuis affectum traducũt pulmonis, eiusce partis balsamum esse rati. Sic enim illi vulgò loquuntur, ita affectionis cuiusque quæ in pulmonem cadit, vti diximus, certum, ratum, firmúmque præsidium & exploratũ esse, haber persuasissi-

mum. Illis verò longè plurimùm præluxit omnibus diuinus Hippocrates. Quem si imitabuntur & resipiscent, cùm medendo, tum philosophando; nunquam peccent in artem nec ægrotantium salutem, vti miserrimè solent. Sed à cibo sese vt puerpera contineat, sibíque temperet frequenter, cur præceptum hîc esse voluit Hippocrates, suspicari aliud non possumus, quàm vt esset agentis medicamenti quædam vicissitudo, & cibi patientis. Nisi istud πυκνὰ *sæpenumero* velis coniungi cum periodo consequente.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

1 *Si in partu purgatio fiat liberalis, vterus contrahitur, simúlque cum vesica etiam intestinum* rectum : *atque tunc ventris onus non retinent* puerperæ, *vt nec vrinā; quinimo prodeūt ista* quidem.

Ἢν ἐν τόκῳ κάθαρσις ἴῃ πολλὴ, ἡ ὑστέρη ξυνέλκεται, καὶ ἡ κύστις, καὶ ἔντερον, καὶ οὔτε τὸ κόπριον κατέχουσι καὶ τὸ οὖρον, προΐενται δέ.

2 *Quibus de causis oua sorbere iubeto, & panem cineritium edere, quæque scripta sunt reliqua.*

Ὠὰ οὖν ῥοφεῖν δίδου, καὶ ἄρτον ἐγκρυφίην τρώγειν, καὶ ἄλλα λοιπὰ γέγραπται.

EXPLICATIO.

REPETENDVM censemus ex anatome, vt & ex antedictis statuendum est, magnum vteri consensum cū vesica & intestino recto. Siquidem vterus inter vtrumque situs iacet duce eadémque formatrice natura. Præterquam quòd autem trium istorum vicinia patens est & apetta, summam eorum communionem per vasa, huius libri initio superior demonstrauit Hippocratis oratio, in qua scriptum est καὶ ἣν καταρραγῇ τοῦ σώματος τὰ πλησιάζοντα, &c. Quòd si cumulatè ac cum impetu purgatio procedet lochialis, quę sunt corporis vicinæ partes, maximè verò vētris & mammarum, cōfertim vacuantur. Quin etiam vacuatur & corpus reliquum. Vide quid aphor. 34. qui fortè secus quàm ex Galeni sententia exponendus est. Vide quid item Hippocrates sympathiæ iis partibus intercedere existimarit aph. 58. lib. 5. Ergo quum persistat Hippocrates in iis describendis quæ puerperis solent euenire, vbi vix dum scilicet adhuc perfecta partio est; ex hac hypothesi intelligetur, quòd si tam multa & frequens purgatio tunc est assiduáque, vt nullus euacuandi finis consequatur, magnopere verendum quidem sit, ne omnis circumiectarum partium vis retinendi penitus deleatur. Interest enim colligatus vterus, vt diximus, inter vtrumque vtriusque excrementi conceptaculum. Cæterum συνέλκεται retinuimus, quòd cōtrahatur vterus; ex profluuio cōcidens in hypothesi. Caluus ξυνηλκώεται legit, quasi vterus vlceretur. At de vlcere partis huius suo loco latissimè. Quum autem voluit (ὠὰ οὖν ῥοφεῖν δίδου: quanquam & Caluus interpres non οὖν, sed καὶ ῥοῦν reddiderit ita loquutus, *oua cum rhoe Syriaco sumachióve*) seruari diætā in qua mulier oua absorbeat & cineritium panem edat, ei iussit parcè viuēdum esse & tenuiter. Quum enim coctionis discrepent gradu inter se oua lib. 3. de fac. aliment. apud Galen. ῥοφητὰ sorbilia minùs nutriunt quàm τρομερὰ tremula quæ ad nutriendum omnibus præstant. ἑφθὰ verò quæ cocta sunt valde, vt ad coquendum perdifficilia sunt, ita crassiusculum creant alimentum corpori. Aliquid tamen robustum tribuit volucrum omnium ouis lib. 2. de diæta Hippocrates. Vt & ipsa alunt & inflant. Vtriusque rationem Hippocrates reddidit eodem loco. Idem quoque iudicium esto de panum coctionis modis apud Hippocratē eodem libro. Clibano enim panes decocti & οἱ ἐγκρυφίαι qui sub cinere, ξηρότατοι, οἱ μὲν διὰ τὴν σποδὸν, hi quidem propter cinerem : illi verò per testam priuati suo humore redduntur siccissimi. Ἄρτον ἐγκρυφίαν ita definit Erotianus etymologus, παρ' Ἀττικοῖς οὕτως ὀνομάζεται ὁ συντιθέμενος ἔκ τε φοινίκων λιπαρῶν, & c. quòd panis cineritius sic dicatur ab Atticis, quia componatur ex dactylis pinguibus, & farina, quæ excipiantur aqua. Verisimile autem est mihi (ait) appellare qui sub cinere calente reconditus assetur; eúmque ipsum [illegible] (quæ dictio vernacula nobis est & potissimùm Picardis) appellant.

SENTENTIA DECIMAQVARTA.

1 *Quòd si* mulier *dum est in partu, sicca est & humectatur ægrè, oleum bibere* profuerit, *& oleo locos perfundere, ac calenti decocto maluæ : liquidiori cerato oblinere, etiámque infuso anserino adipe cum oleo.*

Ἢν δὲ ἐν τόκῳ οὖσα ξηρὴ ᾖ καὶ δύσικμος, ἔλαιον πίνειν, καὶ καταιονᾶν τὰ χωρία ἔλαιον, θερμὸν μαλάχης ὕδωρ, κηρωτῇ ὑγρῇ διαχρίειν, καὶ ἔγχυτον χηνὸς ἀλείφα ξὺν ἐλαίῳ.

EXPLICATIO.

QVÆ (nostro quidem iudicio) pariunt aut vixdum defunctæ sunt pariendi labore mulieres, dicuntur ἐν τόκῳ εἶ), in partu esse. Ergo quum sit adhuc Hippocrates in iis describendis, quæ parturientibus aut puerperis potiùs accidunt, discere hinc licet, siccum nonnunquam partum esse, vt humidiorem aliàs. Videbis autem num quia præmittunt nonnullæ lochia ante fœtum (nam ὠδῖνα ξηρὴν hac ratione siccam parturiginem vocauit Hippocrates, καὶ ἐπίπονον, & laboriosam) quemadmodum quibus ante fœtum lochia non prodeunt, ῥᾷον ἀπαλλάσσουσιν ἐν τῷ τόκῳ, labore partus non ægrè defunguntur. Sic quanti momenti esse queat humor, quídque ferat opis parturientibus, nedum ipsismet in eo conatu quæ partum edunt, manifestum redditur. Cuius defectum humoris tunc supplebis arte Hippocratea. Interea attamen notato non fuisse satis Hipp. per dictionem ξηρὴ partus dixisse siccitatē, nisi summā humectationis signasset difficultatem alterius dictionis δύσιμος adiectione. Longè porrò magis relaxantur quæ humecta sunt quàm quæ arida. Ratio humectandi potione olei primùm aluo nunc quæritur & procuratur, quæ tandem sui humoris participem vterum facit. Nimirum propter summam quæ illi interest cum eo viciniam & communionem. Hanc anatome satis demonstrat, quæque etiam nuperrimè repetebantur ab interpretatione loci cuiusdam, in quo huius libri principio vicinia partium quæ vtero circumiacent, amplissimè declarabatur. Olei communis loco nunc nostrates succum aut oleum exprimunt ex amygdalis dulcibus sine ignea vi. Deinde humectantur quoque loci muliebres per admota, atque etiam modis pluribus aliis: Oleo simplici illito, aliàs decocto maluæ per fotum, vt nonnunquam humidiori cerato. Liquidum verò nominatim (credimus) imperauit ceratum, quò penitiùs illud subire possit. Atque in eam rem duplo plus olei quàm ceræ iussit accipi & commisceri. Quæ vniuersa si minùs profuerint, adeps anserinus diffusus oleo muliebres locos magis emolliet humectabítque, quippe quum nec ipse concrescat nec indurescat vnquam. ἄλειφα idem quod πιμελὴν esse opinamur Græcis. Adipem reddidimus, eúmque à sæuo discrepare animaduertimus cum Aristotele in historia quam scripsit de animalibus. Confudit attamen ea Plinius quum incertus fertur in reddenda eadem explicandáque Aristotelis sententia. πιμελὴν Aristoteles vocauit pingue. στέαρ initio esse adipem existimauit, vt postea pingue idem ipse reddidit. πιμελὴν quod in aliquo pingue inest, tandem etiam pro adipe vsurpauit, quemadmodum στέαρ pro seuo, quo loco scilicet mentionem fecit de cornigeris animantibus, quæ vna parte dentatæ sunt, & quæ seuo pinguescant, vt adipe reliqua. Sed quare nouæ nuptæ intrantes etiamnum solenne habebant postes eo inungere, vt idem ipse voluit, si posset hoc loco honestè explicari, hoc perdignum inuestigatione nos consecuti, nostram libentes sententiam diceremus. Religiosus (ait) apud antiquos suillus fuit. Sed quod illis imbuti postes adipe significarunt, Romani id fortè vsurparunt olim, vt erant delicatuli. Quibus quum anseres (hac fortè de causa) essent in deliciis, (altiles enim saginatósque expetebant) dubitari iure potest; an vt nunc Hippoctares in rem muliebrem, in eundem illi scopum adipem vsurparint. Ansetis medulla mollissima res est, ac tenerrimis pulpis etiam tenerior. Apud Catullum, Anseris medullula. At sunt hæc extra rem, quamuis muliebria. Cæterùm ἄλειφα, non ἔλαιον oleum, sed στέαρ adipem cum Galen. in lexico Hippoctatis visum nobis est longè accommodatiùs reddidisse.

lib. de exectione fœtus.

cap. 17. lib. 3. Plin. cap. 37. lib. 11.

cap. 9. lib. 28. Plinius.

SENTENTIA DECIMAQVINTA.

Ην δὲ μὴ δύναιτο τίκτειν, ὑποθυμιᾶν ῥητίνην, ἢ κύμινον, ἢ πίτυος φλοιόν.

1 *Sin autem parere* ipsa *nequeat, resinam suffito, aut cuminum, aut* quidem *corticem pini.*

EXPLICATIO.

ETIAM QVÆ in partu esse mulieres possunt dici quæ parturiunt, vt dictum est nuper. Hæc autem parturigo quum diuturnior paulò est (id verò pudendorum siccitate ferè detegitur) remediis superioribus quæ vniuersa emolliunt, quia humectant, & accelerari poterit & sedari dolor. His portò si minùs morem gerat vterus, nunc ad alia transeundum suadet Hippocrates, quæ superioribus præstēt & viribus valeant longè magis. Imò verò per suffitum cortex pini necat partus & prolicit secundas, lib. 1. capit. 114. Dioscoridi.

SENTENTIA DECIMASEXTA.

Ἄσσα δὲ οἰδήματα γίνεται ὑστερικὰ ἐν τόκῳ ἢ ἐκ τόκου, οὐ χρὴ στύφειν, οἷα οἱ ἰητροὶ ποιέουσι· τὰ δὲ φάρμακα ἀρι-

1 *Si qui verò in partu tumores enascantur hysterici, aut à partu* quidem, *non licet constringere, sicuti consueuerunt* nostrates *Medici: quin potiùs præstantis-*

ſima exhibeantur oportet remedia.

Æthiopicum cuminum videlicet, *quantū digitis tribus præhendas, etiámque aniſum, & ſeſeli, quantum quinque aut ſex contineas, pæoniæ cochlearij dimidium, ſiue radicem* acceperis, *ſiue etiam ſemen eiuſdem.*

Hęc vniuerſa *ex vino albo grati odoris maximè, cùm* mulier *ieiuna erit, offerre* oportebit.

Aut quidem *dauci Æthiopici radicem* offerre oportebit, *ſeſeli, & pæoniæ radicem eodem modo.*

Aut hippoſelini, aut dauci Æthiopici ſemen modo conſimili: aut radicem crethmi: aut cumini Æthiopici quadrobolari Atticorum menſura.

Aut piper, aniſum, daucum, & pæoniæ littoralis radicem.

Hæc in vino albo *conterere* primò oporrebit, deinde *propinare: aut duos myrtidani ſurculos aut tres, & cuminum Æthiopicum, & pæoniæ radicem, aut quidem ſemen lini ſimiliter, quod etiam pueri tuſsiculoſi tanquam præmanſum aſſumunt cum oui vitello aſſato,* aut *cum ſeſamo toſto.*

ςα προσφέρειν.

2 Κύμινον Αἰθιοπικὸν, ὅσον τρισὶ δακτύλοισι, καὶ τοῦ ἀννήσου, καὶ τοῦ σεσέλιος πέντε ἢ ἕξ, γλυκυσίδης χηραμίδος ἥμισυ τῆς ῥίζης, ἢ καὶ τοῦ σπέρματος.

3 Ταῦτα ἐν οἴνῳ λευκῷ ἡδυόδμῳ μάλιστα νήστει διδόναι.

4 Η δαύκου ῥίζαν Αἰθιοπικοῦ, σέσελι, γλυκυσίδης ῥίζαν τὸν αὐτὸν τρόπον.

5 Η ἱπποσελίνου, ἢ δαύκου Αἰθιοπικοῦ καρπὸν ὡσαύτως· ἢ κρηθμοῦ ῥίζαν· ἢ κυμίνου Αἰθιοπικοῦ Αττικὸν τετρώβολον.

6 Η πέπερι, ἄννησον, δαῦκος, ἀκταίης γλυκυσίδης ῥίζα.

7 Ταῦτα ἐν οἴνῳ τρίβειν καὶ διδόναι πίνειν· ἢ μυρτιδανῶν κλωνία δύο ἢ τρία, καὶ κύμινον Αἰθιοπικὸν, γλυκυσίδης ῥίζαν· ἢ καὶ λίνου σπέρμα ὁμοίως, ὃ καὶ τὰ παιδία βήσσοντα ψωμίζουσι ξὺν ὠοῦ ὀπτῷ λεκίθῳ, ξὺν σησάμῳ πεφρυγμένῳ.

EXPLICATIO.

Sive per orgaſmum ſponte ſua in partu ad vterum feratur ſanguis, ſiue eôdem depulſus aut etiam expreſſus veniat ad vterum contentione parturientis; ſi quid iiſce nimirum de cauſis intumeſcat fortè eo in loco, admouenda ei tunc tumori nunquam eſſe adſtringentia monet Hippoctates noſter. Quæ verò ſit adſtringentium vis, norunt ſatis omnes. Tantùm dicamus, quòd quum vterus ex accidēti locus conferens eſſe queat & opportunus euacuationi, ſiue illa fiat κατ' ἔκροιαν, ſiue κατ' ἀπόθεσιν, non licet arte duce, eò influentem, intro humorem repellere per adſtringentia. Potiſſimùm verò ſi hæc pura erunt, & eiuſcemodi per ſe naturalibus mulierum admouebuntur. Verendum quippe enim, ne per patentes tum vias in nobile viſcus aliquod introrſum ſanguis regeratur: & quod παλινδρομεῖν recurrere dixit Hippocrates in progn. hîc locum habeat. Videte aphoriſm. 68. lib. 2. progn. & doctiſſimum Gal. com. Legite aphor. 20. lib. 3. quāquam ſint illi de abſceſſibus thoracicis. Non fert partium internarum principatus alieni humoris ad ſe recurſum citra diſcrimen vitæ. Periculi ratio mulieribus communis quidem cum viris eſt. Nec debet vnquam repelli in partem principem, quod extrorſum fertur magiſtra duce natura. Hoc tamen tempeſtate noſtra factitāt mulieres clinicæ non ſine iactura ſępenumero puerperarum, dum illarum videlicet deliciis ſubſeruire ſtudent aut potiùs lenociniis. Aliquoties nos ipſi vidimus, vt eò tum reditus patet perfacilis, aſtringentium vſu ad pudenda, lotione, tum etiam aliâs balneō, lochiales retrudi ſurſum ſordes, quæ tandem omnia fecerint luctuoſa. Id fortaſſe innuebat, quando voluit Hippocrates ſanguinem συστρέφεσθαι in aphoriſmis. Videte Gal. comment. in ſentent. 19. lib. 4. de diæta acut. *aph. 40. lib. 5.* Cæterùm hi tunc tumores enaſci præſertim ſolent, quum pariēdo ſicca mulier eſt, vt cum Hippocrate loquar, aut ſimul & ſemel noſtra quidem ſententia, cum puero perpauca quando effluunt. Ην γὰρ μὴ ἀποκαθαίρηται τὰ λόχια ἡ γυνὴ, νοῦσος αὐτῇ μεγάλη ἔσται, καὶ κινδυνεύσει ἀποθανεῖν, ἢν μὴ ῥηϊδίως θεραπευθῇ ἐν τάχει, καί τις αὐτῇ προσφέρῃ ἐπάγειν τὴν κάθαρσιν. Incurret in magnum morbum puerpera, quæ non vacuabitur per lochialem purgationem, imò vitæ ſalus ſummè periclitabitur, niſi quis conuenientem procuret expurgationem. Sequenti dioriſmo noſtra hæc apertior ſententia eſto. Nō ſecus lochia ſolet quàm morbificos

bificos humores propulsare Natura. Ad quod quum sese accingit, nec eos excernere potest per profluuium; superest vt eos reponat & cogat ad aliquam partem. Quod accommodetur, si ingratum non erit, ad hunc locũ gratiâ dilucidioris explicationis. Atque quod nunc dixit οἰδήματα γίνεσθαι ὑστερικὰ, idem voluisse existimemus, quod per verbum συστρέφεσθαι aliàs, explicatore Galeno. λέγεται (ait) ἐν τῷ μοχθηρῶν χυμῶν μοχθηροὶ συῤῥέουσί τε ἐς ἀθροίζονται κατά τι μόριον, de prauis boc vsurpari verbum solet humoribus qui confluunt ad aliquam partem corporis, ac subinde in eadem coaceruantur. Quod nimirum accidit sæpenumero, denegato illis exitu. Atque hac ratione οἰδήματα eadem erunt Hippocrati quæ συστροφαὶ, quas φύματα καὶ σκληρίας Galenus exposuit ἐν ταῖς γλώσσαις, tubercula & duritiesab alicuius humoris concretione. Ac ex eodem loco dicetur vterus οἰδεῖν tumere, aut eius pars saltem aliqua. Consueuit enim Hippocrates & sæpenumero ἅπαντας τοὺς παρὰ φύσιν ὄγκους οὕτως ὀνομάζειν, interprete Galeno commẽt. in sent. 2. sect. 1. lib. 6. Epidem. & 29. lib. 1. prognost. omnes præter naturam tumores sic appellare. [comment. in sentent. 19. lib. 4. de diæt. acutorum.]

Εν τόκῳ ἢ ἐκ τόκου] In partu non satis fuit Hippocrati, sed & à partu mulieri prodesse & bene consulere. Non solùm enim in ipso partu ad vterum eíque partes vicinas confluunt humores cum sanguine, aut potiùs propelluntur antè oppressa, nunc eadem victrice natura: sed exacto etiam partu ac edito in lucem fœtu. Quod quonam pacto eueniat, exposuimus aliàs pluribus ex Hippocratis sentent. Hinc adeò fit vt duobus iis temporibus in eo eiúsque vicinia tumores gigni queant. Quibus dissipandis discutiendísque tantùm abest, vt quid admotum ex vsu fore censuerit, (copia enim tunc turgent & vterus adhuc & vicinæ partes) vt ne quidem, siquis eam partem tumor opprimat, velit adstringens quidquam Hippocrates admoueri. Hoc attamen factitant plerique omnes, ortus initio tumoris ferè cuiusque aut inflammationis Chirurgi semper per se inconsulti & imprudentes. Sed hæc sunt vltra manus illorum. A quo vulgari medendi modo abborret nunc Hippocrates longissimè dictis de causis suprà & explicatis; ad humoris nempe, temporis, locíque excipientis conditionem attentissimus. In hac enim hypothesi nihil imponi neque supponi iubet ad muliebria, sed optima quæque constituit, parat & offert mulieri sic affectæ remedia. De quorum viribus ne dubitatote, quando isthæc diuinus præscripsit Hippocrates. Esse tanti nobis vt minimùm debet eius quanti alterius cuiusque momenti authoritas. Atque in iis exhibendis quæ φάρμακα ἄριστα nunc, vt quam προσήκουσαν κάθαρσιν libello περὶ φύσιος παιδίου vocauit, consistere conuenientem curationem existimamus: In iis (inquam) quantum cuiusque, quæ quatuor omnino sunt: quo modo, scilicet ex vino albo: & quando, nimirum quum mulier vacuo est adhuc stomacho, summum Hippocratis artificium licet obseruare. Ne quis hoc inuentum iniuria Hippocratis & summo eiusdem detrimento quispiam alius sibi vẽdicet. Summi plena sunt artificij apud Hippocratem vniuersa. Sed non quisquam ad hunc illotis (quod aiunt) manibus. Videbis, si placet, quid myrtidanum, quásque dotes & quomodo longè alias tribuit Dioscorides quàm Hippocrates, imò ipsis, vt videtur, aduersissimas. Vbi adstringendum siquidem illi aliquid fuit, cerato, pessis, insessionibus & cataplasmatis myrtidanum voluit commisceri. Sed virentes (credimus) surculos accepit Hippocrates, quos &, vt est in eius oratione, exhibuit in potu. Dioscorides cõtrà assumpsit desiccatos in vmbra, eósq; admouit tantùm extrinsecus, modis ab eo explicatis nuper. Ideóque myrtidanum folio & semine prædicauit efficacius, quemadmodum expertus ipse fuerat quoties adstringendum videretur aliquid. Τετρώβολον, si minutus nummus obolus fuit, vtpote sexta drachmæ pars, Atticum τετρώβολον æstimabimus scriptulos esse duos, hoc est totidem trientes drachmæ vnius. Iure quidem ᾠῷ λεκίθῳ adiuncta dictio est. Galenus siquidem ἐν ταῖς γλώσσαις, λέκιθον exposuit φακῶν τὸ ἔνδον τοῦ λέπους, quod intus est in lentis cortice. Nam vt lens lutea est, cui detractus est cortex. At præclarè Latini vitellũ dixerunt partem oui luteam. Ex hac enim accedit vita τῷ νεοττῷ pullastro, 2. de diæta apud Hipp. Nec illorum sententia valde dissidet ab Hippocrate, ἐς ᾠὰ ὀρνίθων dixit in genere, ἰσχυρόν τι ἔχουσι, ὅτι γένεσις ἐστὶ ζώου. Itémque libello de natura pueruli, quanquam aliis verbis, γίνεται δὲ ἐκ τοῦ χλωροῦ ᾠοῦ τὸ ὄρνεον. Vide Plinium cap. 54. lib. 10. Huic enim opposita Aristotelis opinio fuit. Qui, ne videretur mutuatus, vt solet optima quæque ab Hippocrate diuino authore, pluribus nugatus tandem sic scriptum reliquit: ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τοῦ νεοττοῦ ἐστὶν ἐκ τοῦ λευκοῦ· ἡ δὲ τροφὴ διὰ τοῦ ὠχροῦ. Iisdem ferè verbis alienam sententiàm loquebatur. Atque tum oui luteum appellauit ὠχρόν. Id enim erat vnde digressi sumus non aliter quàm Hipocrates. Qui quũ semen lini præscripsisset de industria & quidem accõmodatè, memor idem ipsum puerulos adiutare tussiculosos, eadem opera, & etsi extra rem, literis nunc etiam illud voluit testatum esse. Ni potiùs hîc mendi fortè suspicio quædam sit. [cap. 128. lib. 1.] [cap. 3. lib. 6. de histor. animalium.]

SENTENTIA DECIMASEPTIMA.

1 Ην διὰ παιδίου ἀφθῶδες ᾖ τὰ αἰδοῖα, ἀμύγδαλα τρίψας καὶ βοὸς μυελὸν ἐν ὕδατι ἑψεῖν, καὶ ἄλητον ἐμβαλὼν σμικρὸν, διαχρίειν τὰ αἰδοῖα, καὶ διακλύζειν ὕδατι τῷ ἀπὸ τῶν μύρτων.

Si per puerulum, puerperæ *pudenda laborent vlcusculis aphthæ similibus: posteaquam amygdala contriueris, bubulam quoque medullam in aqua decoquere o*pottebit, *túmque inspersa farina* hordei *paucissima, illinere pudenda, etiámque myrtillorum decocto proluere.*

EXPLICATIO.

Hic vlcera puerulo Caluus tribuit fidus alioqui doctúsque huius authoris interpres. Quod absurdum nobis visum est alienúmque ab Hippocratis instituto, ideóque διὰ præpositionem quadam ducti verisimilitudine meditando reposuimus. Quanquam religiosissimum nobis semper fuerit in oratione Hippocratis quiddam innouare. Nos secus etiam quàm Cornarius bene meritus paraphrastes sensimus. Etsi enim superficiaria vlcera esse volentes concedamus, non attamen feruida, cuiusmodi sunt quæ obsidere consueuerunt oscilla infantium, & quę sunt cacoëthea. Quonam igitur pacto statuerit id Hippocrates, statim aperietur breuiter: si primùm quòd ad vlcera de tumoribus præsens Hippocratis transitio est, intellexerimus: quemadmodum & ab vtero parte interiori ad ea quæ patent oculis naturalia. Quæ si exteriora non essent, nec sub oculos caderent, vix vnquam veteres nominassent αἰδοῖα, pudenda. Ἄφθαι ergo, sententia quidem nostra, hîc vlcera non sunt maligna serpentiáque, cum ignea vi coniuncta, quæ tenellos adhuc puellos inuadere solent & oboriri in ore præsertim, & sæpe consumere. Quæ est genuina propriáque significatio. Vlceribus quidem testium idem tribuit Gal. lib. 9. κατὰ τόπους secundo item de morbis fistulæ pulmonum, & hoc etiam loco Hippocrates. Sed quia ille καταχρηστικῶς, per similitudinem Latinè expressimus. Ergo dum puellus vim infert egrediens lib. de nat. puelli, atq; ideo radit deteritque pudendorum saltem epidermida, cuticulam veræ cuti supertensam; veram tunc quoque contundit cutim, quę sensus & capax & particeps est. Quorum vtriusque meminisse nunc oportuit gratiâ curationis. Iam patere quidem existimamus, quonam modo in hypothesi, pudenda mulierum obsident vlcuscula. Non secus nimirum quàm in vlceribus oris aliàs puellorum sola occupatur, raditur, & detrita apparet tum superficies. Contusa subest tamen caro quæ sua reposcit quoque remedia Persananda isthæc igitur nunc sunt vlcuscula ab Hippocrate coniuncta cum dolore. Cui demulcendo leniendóque commoda & aptissima sunt amygdala. Quibus medullam bouis permiscet decoctam in aqua attenuatámque. Hæc sunt anodyna quidem vtraque. Simul commixta tamen, ne locorum muliebrium calore diffluerent, sed quò hærerent diutiùs in affecta parte, eámque refrigerarent, farinam conspersit hordei potiùs quàm tritici. Hac præparatum arte medicamentum ad mulierum naturalia admouet per litum. Quod quãquam dolorẽ sedet & contusas carnes confirmet, intendit eius attamen dotes augétq; priùs myrtillorũ decocto calente per fotũ. Sic sanè solet medicina exerceri & perfici arte Hippocratea.

in Coac. animaduersionib. Hipp. & Epidem. 3. & paßim alibi.

FINIS COMMENTARII TERTII.

MAVRI-

MAVRICII CORDAEI RHEMI COMMENTARIVS QVARTVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 ΝΥΝ δὲ ἐρέω ἀμφὶ λοχείων καὶ τῶν μετὰ τὸν τόκον ἰόντων.

IAM verò ſequitur, vt de puerperijs verba faciamus & alijs quæ poſt partum ſolent prodire.

2 Ὅταν γυνὴ ἢ τὰ λοχεῖα μὴ καθαρθῇ, ἢ τὰ ἐπιμήνια μὴ ἴῃ, ἢ ὑστέρη σκληρὴ ᾖ, ἢ ὀδύνην ἔχῃ τὴν ὀσφὺν, καὶ τοὺς μὲν κενεῶνας, καὶ βουβῶνας, καὶ μηρούς, καὶ πόδας ἀλγέῃ πικρῶς, καὶ ἡ γαστὴρ ἐπαίρηται, καὶ φρῖκαι διὰ τοῦ σώματος διαΐσσωσιν, ἐκ δὲ τῶν τοιουτέων πυρετοὶ γίνονται ὀξέες.

Ergo *quotieſcunque mulieri aut lochia nòn expurgantur, aut menſtrua* omnino *ſubſiſtunt; aut obdureſcit vterus, aut lumbos dolor occupat, & ilia inguináque, & femora & pedes dolent acerbè, & venter* tandem *attollitur, ac vagi horrores erumpũt per corpus* vniuerſum: *ex his verò acutæ febres ſæpe eueniunt.*

3 Ταύτην τὴν οὕτως ἔχουσαν, ἢν μὲν ἄπυρος ᾖ, διαιτᾶν λουτροῖσι, λιπαίνειν δὲ καὶ τὴν ὑστέρην ἐλαίῳ ἀνθίνῳ.

Hanc ſic affectam, ſiquidem expers febris fuerit, curato vſu balnei, ac perungito vterum oleo anthino.

4 Ἕψειν δὲ μαλάχην, ἢ ἔλαιον Κύπρινον ἐς ὕδωρ ἐγχέειν, καὶ ἐγκαθίζεσθαι παρηγορικῶς.

Maluam verò decoque, aut oleum Cyprinum affunde aquæ calenti, vt in ea collocetur, donec dolores mitigentur.

5 Ἐν πάσῃσι δὲ τῇσι νούσοισιν ἐφ' ὧν πυρίῃ ξηρῇ, ἄμεινον ὕστερον χρίεσθαι καὶ λιπᾶν.

Sed in omnibus morbis in quibus fotus ſiccus eſſe ex vſu poteſt, præſtiterit poſteriori loco illini & pingui perungi.

6 Ἢν δὲ πῦρ ἔχῃ, λουτρῶν ἀπέχεσθαι.

At ſi febris adſit, abſtinendum prorſus *à balneis.*

7 Πυρίῃσι δὲ καὶ χλιάσμασι τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ τὴν ὀσφὺν θεραπεύειν.

Fotus ſicci tamen, vt & humidiores, ventri imo lumbíſque pro remedio poterunt admoueri.

8 Διδόναι δὲ πίνειν τῶν φαρμάκων τῶν ὑστερικῶν, παραμίσγοντα ἢ τῆς σηπίης τῶν ᾠῶν, ἢ τοῦ καστορίου.

Sed & ebibenda exhibere oportebit *pharmaca vtero dicata, quibus oua ſepiæ commiſceas aut caſtorij aliquid.*

9 Μετὰ δὲ τοῦτο ῥοφέειν διδόναι, ἄλητον ξὺν πηγάνῳ ἑφθὸν, ἢ πτισάνης χυλόν.

Deinde verò farinam cum ruta decoctam aut ſuccum ptiſanæ dare ſorbitioni.

EXPLICATIO.

QVEMADMODVM eſt admirabilis continuatio ſeriéſque rerum muliebrium ſecundum Naturam; ſic magna quoque eſt methodus artis Hippocrateæ, quæ illam tanquam ſtrenuum ducem ſequitur fidúmque, ac eam pro virili imitatur vbique. De iis poſtrema Hippocrati diſputatio fuit quæ inter

pariundum eueniunt, & sunt connexa cum partu. Maioris momenti caput nunc sequitur & plenissimum consilii, de lochiis cæterísque quæ vulgò à partu venire solent. Duplex autem est hypothesis, vnde suũ sermonem orditur Hipp. quum siquidem de suppressione lochiorum instituatur etiámque mẽstruorum; eodem quoque modo perstringit breuiter curationem suppressionis vtriusque eorum. Quę appositè præscripta quidem animaduertes, si modò absit ab vtero vitium omne conformationis. Alioquin si conciderit ipse sibi, aut aliquorsum diuertat, aut distorqueatur, aut quidem complicetur, satis id esse queat per se isti vtrique restringendo fluori, quemadmodum expositum aliàs fuit hoc eodem libro. Suppressionis enim mẽstruorum calamitates huius initio libri, ferè posuit easdem omnes etiámq; plures, quas nunc ideo & ipse commemorat breuiter. Atque ex hypothesi affectionis cuiusdam in mulieribus, censet consequutionem adferri doloris, hoc est morborum in quos mulieres incurrant necessariò ex suppressione menstruorũ. Iis porrò declinandis dissipandísque nunc etiam maximè opportuna remedia describuntur. Quibus præmittuntur tamen descripta hîc aliquot signa epigenomena. Si enim menstruus sanguis vtero conclusus viciniáque, aliquot mẽses detineatur, non obdurescit ipse solummodo, sed vẽter etiam inde ἐπαίρεται, in molem attollitur aliquãto maiorẽ: aut eadem diffusa lochiali materia in omnem partem aut mẽstruali, (ὀδύνη ἔχει τὴν ὀσφύν, καὶ τοὺς κενεῶνας, καὶ βουβῶνας, καὶ μηρούς, καὶ πόδας ἄκρους) dolor lumbos opprimit, & inguina, etiámque pedes extremos, & sanè πικρῶς, vehementer & acerbè. Quòd si fortè tantus cumulus erit sanguinis, vt partes infernæ continendo esse satis nequeant, nedum intumescens venter explicato modo; concalescet in eo sanguis nimiopere, nec in infernis consistens viam affectabit & quoquouersum feretur ipse ex vtero, (hoc enim est διαΐσσουσι, vt dissiliens emicet) sicq; ad superiora effusus (καὶ φρίκας διὰ τοῦ σώματος) in viis horrorem partibus incutiet. De his verò causisque horum omnium amplissima præcessit explicatio huius initio libri, quo loco agebatur de incommodis suppressi sanguinis menstrualis. Quòdque maius est periculosumque magis, aucto calore tandémque & sanguinis ipsius putredine, (ἐκ δὲ τῶν τοιούτων πυρετοὶ γίνονται) acuta febris accenditur, quemadmodum copiosissimè à Gal. explicatum legimus comment. in sentent. 2. sect. 1. lib. 6. Epidem. Quæ quum ita sint, consentaneum fuerit vt Medicus tempori adhibeatur, & adsit qui perlustret & apud se cogitet quanam arte ei suam operam præstare possit. Ad id priusquam se adiungat, præter id quod in morbis inesse diuinum potest, (hoc enim inprimis oportet) animaduertat sedulò necesse est, naturam affectionis quantùm videlicet corporis excedat vires. Si enim eò progressus morbus fuerit, vt iam mulierẽ (πυρετοὶ γίνονται ὀξέες) acuta febris exerceat, etsi idem sit semper curationis scopus; non protinus tamen idem semper est instituendus curandi modus. Si ergo (ἢν ἄπυρος ᾖ) febris suspicio absit omnis, διαχλιαίνων λουτροῖσιν, curationem balneis Hippocrates perfici debere existimauit. Quod est visum nobis perfacile. At cur (λιπαίνειν δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐλαίῳ ἀνθίνῳ) capiti velit oleum inungi anthinum, quum illud cõcinnetur commixtione atomatum; non pariter nobis apertum esse potest. Ipse videris, si actioris iudicij es, num ausis pro κεφαλὴν, ὑστέρην restituere, vt hanc inungi partem putes oportere lõgè potiùs quàm caput. Quid enim rei esse aut quod remedium institui potest capiti, cui bene hîc sit nisi per sympathiam affecto? Liberum esto tamen cuique iudicium. In summa duo esse capita arbitramur curationis totius. Tubos eorúmque extrema dilatare emolliendo, & sanguinem tenuare, hoc est εὔροα reddere hæc vtraque. Præstabit id autem toti corpori vsus balnei: ad partem verò, si bene coniicimus, à qua & per quam sanguis educendus erit ex hypothesi, oleum quod anthinum appellauit, & debet apponi & inungi. Ipse autem vterus pars ea est. Quomodo (ἄνθεα οὐ μόνον ταῦτα τὰ εἰς στέφανον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα) non tantùm flores ex quibus corollas conficiunt, sed alios etiam omnes appellauit Hippocrates, quídque ἀνθινὸν oleum, liliaceum scilicet ac lirinum, itémque quodnam Susinum appelletur; & quomodo atomatum varietate vnguentum anthinum differebat ab oleo nominis eiusdem, habes explicatum in lexico Hippocrateo.

lib. 1. progn. initio statímque lib de mulíebri nat.

Εψεῖν δὲ μαλάχην, *coquere maluam*] Proposuit Hippocrates curationem per balnea & inũctionem. Sigillatim nunc ea ex quibus conficiatur vtrumque, animaduertite. Etiámque simul hîc vtendi modus exponitur. Ac primùm de balneis artificiosissimè. Hoc enim ipsomet authore (ἐν πάσῃσι τῇσι νούσοισι, &c.) in omnibus morbis ad quos salutariter suffitus (sed & aut balneum aut fotus nostra quidem sententia) præscribi solet, præstiterit post illa, linimẽtum inungi. Est nimirũ eadem omnino ratio vtriusq; eorum. Ad balneum igitur, malua incoquetur aquæ aut id genus aliquid aliud. Qui prior est balneorum modus. Alterum notauit his verbis, ἢ ἔλαιον Κύπρινον ἐς ὕδωρ ἐγχέειν, καὶ ἐγκαθίζεσθαι, vt egelida non tantùm aqua simplex comparetur aut tepens, sed calidior aliquantò. Huic deinde iubet aquæ simplici, non medicatæ, vt oleum Cyprinum affundatur. Quod autem de vnguentorum appellatione Plinius dicebat, quid non etiam locum habeat in oleorum nomenclatura? Ergo sic oleis, vt vnguentis quibusdam cognomina dedere patriæ; aliis succi; nonnullis arbores; aliis causæ. Quibus constet oleum Cyprinum, videbis, si placet, apud Plinium eodem loco. Sed in scopum præsentem myrrbam meritò & panacem nostra & aliorum sententia commisceas. Dioscoridi lib. 1. eadem ferè descriptio fuit vnguẽti, atque olei è Cypro Pliniani. Nec oleo denegauit dotes Plinius quas mirificas suo tribuit vnguento Dioscorides. Sit ergo balneum medicatum, sic arte præparatum. In id ingressa mulier & insidens (hoc enim est ἐγκαθίζεσθαι, ne ex quorundam opinione hunc locum quis intellexisse nos suspicetur: quum sermo adhuc Hippoc. sit de ἀπυρέτοις mulieribus quibus balneum tũc permittebatur) mulier, inquam, collocata in balneo permanere debet tantisper, & sedere in eo, dum (παρηγορικῶς) morbi tædium leniatur & mitigetur acerbitas doloris. Etenim inest παρηγορικῷ propriè vis leniendi. Atque quò diutiùs particeps beneficij huius mulier fiat, præscripto oleo perungatur oportet in balnearum egressu. Et hoc etiam modo visum nobis est ὕστερον explicari oportere. Quod quidem vt non ita pridem ex authoris mente dicebamus, ad methodum pertinet, in qua summum inest artificium medendi. Præsidium hoc idem methodicum,

cap. 1. lib. 13.

qua

quia posteriùs maximè profuerit insessu etiámque foru atque suffitu. Contrà verò (ἢν δὲ πῦρ ἔχῃ) si febris adsit, quid opus facto Hippocrari tum videatur; etiam aduertite. Iam enim pars adest altera diorismi superioris. Prior quidem tantummodo fuit de cura & percuratione earum quæ febris ponebantur expertes, quásque ἐγκαθίζεσθαι Hipp. volebat in balneo sedere: nunc si malum adeò increuerit, vt randem participes fiant alieni caloris; imperat rum λουτρῶν ἀπέχεσθαι, vt à balneis recedant & abstineant. Cuius ratio quum communis sit cum vtrísque, hoc est viris & mulieribus; cogitabit, si ingratum non erit, apud se lector, ea quænam esse possit. Ne attamen febrientes sua quoque præsidia desiderent, balnearum loco quæ sunt totius corporis, (πυρίησι) & fotus sicci attamen summa cum cautione & iudicio, affectæ parti adhibebuntur præscripto Hipp. & potiùs (χλιάσμασι) humidiores quoque vsurpabuntur. Hæc verò quæ χλιάσματα Hippocrati dicta sunt; admouit ad affectam partem gratia pleuritidis libro de diæta acutorum, itémque primo & secundo de morbis, ad alia morborum genera, vt & quinto Epidem. Quasi id per vtriculos perficiatur oppletos aqua calente aut oleò tepente quodam quibus omnis pars oblæsa corporis queat foueri. Quāquam & illa excipi possint re quadam bibula, submolli, & rara, in eundem vsum. Vt sit igitur pro balneo fotus vterque, substituatur is explicato modo. Quum verò proximè ab vtero sanguis menstruus etiámque lochialis, eliciendus sit ex hypothesi; ad eam partem (τὴν νείρην γαστέρα) in qua vterus iacet natura duce, quemadmodū ad alias partes quas est complexus Hipp. per *lumbos*, quibuscum ipse etiam pendulus connectitur, adhiberi iubet fotus vtrosque. Reddentur nimirum hac arte meatus patentiores, ac seipso tenuior aliquantò sanguis effectus, habitior quoq; fiet ad euacuationem. Sic foris cautum esse voluit mulieribus Hippocrates in hypothesi. Quæ verò intrò sumentur, duplicis conditionis sunto, & eiusdem semper tamen scopi. Primùm hystericis pugnat omnibus puris & simplicibus, quibus extra epulas assumptis permisceri censuit oportere oua sepiæ, aut sanè nonnihil castorij. Deinde etiam ne ad motionem ineptus & contumacior sanguis reddatur, néve errore diætæ pristinam naturam ipse retineat, rutam alimentis adiecit Hippocrates. Quæ verò sunt hysterica, mulieres nedum Medici norunt ferè omnes. Atq; in re muliebri nihil est Medicis apertum æquè explotatúmque & consuetum, quoties apud eos de suppressione menstruorum nonnullæ verba facient & consilium inibunt; quàm aperientia eáque hysterica omnia describere: in quorum etiam decocto dissoluantur syrupi de artemisia, de hyssopo, aut capillorum Veneris. Sic ipsi quidem callent quæ sunt hysterica. At quòd in illis oua sepiæ atteri debeant commiscerique, aut quiddam castorij, per nos ediscant, oportet, ab Hippocrate. Huiusmodi verò sepiarum oua sibi comparare, quotquot sunt oscitantes, nesciunt & negligunt rhopopolæ, dum Medicos simulant nimis impudenter, plusquam contenti sua sorte & ignoratione sui. Sepiarum esu succum creari qui (si dictu facile etiámque mirabile) sanguinem attenuet & excretionem cieat per hæmorrhoidas, literis testatum Athenæus reliquit. Quod *cap.9.lib.8.* si dictum est in vniuersum, præstántque id æqualiter in viris ac mulieribus; cur non his sanguinem attenuando, menses etiámque lochia suo tempore non promoueant? Ἰσχυρὸν, fortè, vehemens & præpotēs aliquid in ouis auicularum si agnoscimus cum Hippocrate, quid non par ratio est & pisciculorū? *2. de diæta.* Ergo sepiarum caro si sanguinem attenuabit, præstabunt id quoq; oua præsentiùs potentiúsque. Sepiæ ouorum esu renum detergeri lentorem, & citari vrinam Plinius existimauit, indéque salaciores reddi. Diuinus Hippocrates cui credimus semper magis, vim in illis longè superiorem, quam & nunc eandem ipse tribuit, aliquando expertus est. Præcellit hoc quoque loco iisdem castorium dotibus Hippocrati. Itémque qui ab vtero dolores capitis suscitantur, ope castorij sedauit Hippocrates septimo Epidem.. Et quod periculosum magis est, si prægnans, Plinio authore, castorium prætergrediatur, abortus con- *cap.16.lib. 32.* tinget: vt & fœtus periclitabitur, si superferatur. Ita est illud infestum vtero quiescenti, aut ab vtero ponùs oppleto dissentaneum. Quæ sequuntur reliqua pertinent ad rationem victus: quemadmodum non ita pridem exposuimus hoc eodem commentario. Nisi quòd rutam siccam (credimus) incoqui in vtroque oportere quis existimarit pro mente scopóque Hippocratis. Quanquam & in succo ptisanę vt decet percocto, qui lentor videtur inesse, sit lubricus & obstructiones reseret lib. de diæta acutorum apud Hippocratem; modò quis coquendi & vtendi modum retineat, quem ipse explicuit eodem loco. Cæterùm obliti sumus initio commentationis huius interpretari, quæ post partum prodire solent, esse membranas quasque quæ vestiunt fœtum, & quæ his quoque continentur & consequentia sunt. Deinde etiam prætermisimus monere te, quòd etsi in eodem modo verba periodi secundæ legantur; suspicamur tamen lochiorum expurgationem etiámque suppressionem menstruorum efficere cur cætera quæq; symptomata epigenomena fiant, quæ sunt in oratione. Postremum est, quòd nisi religio summa nobis fuisset Græcam Hippocratis orationem nouare, lubentes pro διαιτῆν verbo, quod interpretes quique *curare* exposuerunt, legissemus διαίνειν λουτροῖσι; vt balneorum scilicet vsu mulieres seipsis humidiores fiant.

SENTENTIA SECVNDA.

Ην δὲ γυναικὶ μετὰ τοῦ παιδίου ἐν τῷ τόκῳ, μὴ ἴῃ τὸ ὑγρὸν ὡς χρὴ, ἀλλὰ μὴν τὴν μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ ἔχῃ τὸ ὑγρὸν ὑπὸ θέρμης εἰρυσθὲν,

1 *Præterea si mulieri (vti pernecessarium quidem est) in partu humor* multus *effluat vnà cum fœtu, sed siquidem in ea humorem caput vi caloris attractū* con-

tineat; *in* ipso *partu etiámque paulò antè caput dolebit.*

Quòd si confertim descendat in aluum, simulatque citatus ipse *fuerit, aluum conturbauerit, ac non* quidem *ampliùs.*

Prouidendum est attamen diligenter, ne superueniens inde diarrhœa malè constituto corpori, mulieri damum inferat.

At si è capite humor profluens ad purgationem lochialem diuertat, & cieatur multùm, faciliùs ipsa *deget* aliquantò.

Quòd si tamen *plus æquo*, eius *curam suscipere* oportebit.

Quòd si in aluum diuertat, *facilior sic puello via pateat foras.*

Sin autem purgatio lochialis *pauca secedat*, metus est *ne vehemens* aliquis *dolor prehendat lumbos, etiámque partes eas quotquot omni ex parte pudendis circumiacent, ac* inde *intumescant.*

Ac tum sæpe *femora exæstuant* & ardent; *etiámque pituita è naribus & ore aquosa valde perfluit: & caput dolet, febricitat, horret, sudat, & dentibus stridet.*

Manebit adstricta aluus interea, itémque vesica; *ac* tum etiam *oculos obuertit* mulier, *& quasi videt per caliginem.*

ἐν τόκῳ, καὶ πρὶν ὀλίγον κεφαλαλγήσει.

2 Ἢν δὲ ἐς τὴν κοιλίην ἔλθῃ ἄλες, ἐπὴν ἀλισθῇ, ταράξει αὐτὴν, καὶ οὐχὶ πόρρω.

3 Τιμωρέειν δὲ ὡς μὴ ἐκ τούτου διάρροια ἐπιγενομένη σώματι φλαύρως ἔχοντι, πονήσῃ μιν.

4 Ἢν δ' ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐλθὸν τὸ ῥεῦμα ἐς τὴν λοχείην κάθαρσιν τραπῇ, καὶ πολλὰ συθῇ, ῥηΐζει.

5 Ἢν δὲ πλέον τοῦ μετρίου, μελεδαίνειν.

6 Ἢν δ' ἐς τὴν κοιλίην, ῥηιτέρη ἂν ἡ ἔξοδος τῷ παιδίῳ γένοιτο.

7 Εἰ δὲ ἡ κάθαρσις τῇ γυναικὶ ὀλίγη χωρέοι, πόνος λάζηται ἰσχυρὸς ἰξύας τε καὶ τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα πάντα χῶρον, καὶ οἰδέει.

8 Καὶ οἱ μηροὶ πιμπρανται, καὶ ἐκ τοῦ στόματος καὶ ἐκ τῶν ῥινέων ῥέει φλέγμα ἰσχυρῶς ὑδαρές· καὶ ἀλγέει κεφαλὴν, καὶ πῦρ ἔχει, καὶ φρίττει, καὶ ἰδίει, καὶ οἱ ὀδόντες βρύχουσι.

9 Καὶ ἡ γαστὴρ οἱ στεγνὴ ἔσται, καὶ ἡ κύστις, καὶ τὰ ὄμματα ἀναδινέει, καὶ ζοφῶδες ὁρῇ.

EXPLICATIO.

EST ἐγκέφαλος cerebrum lib. περὶ ἀρχῶν apud Hippocratem sedes & metropolis frigidi & glutinosi secundum naturam, hoc est humoris pituitosi. Eadémque ipsa formatrice κεφαλὴ caput vt cauum est & sublime positum, cuiusuis vapores generis solet excipere, lib. de glandulis apud eundem. Vt mento situs & collocationis, hoc quidem consequatur; eueniat alterum propter figuram. ἀνέχεται δὲ ἡ κεφαλὴ ἄνω κοίλη ἐοῦσα, &c. vt est eodem loco. Superiacet enim humano corpori caput, vt ex Galeno didicimus, velut tectum domicilio calenti. Excipiendis vaporibus apitudinem natura dedit humano generi. At præterquam viris, quiddam infernis in partibus sexus adiunxit, scilicet mulieribus; túmque præsertim quum conceperunt & vterum gerunt. Atque iisce multa tum & dum agunt in otio, liquida colliguntur, præter ea quæ arctiùs conseruare vterus consueuit ad definitum tempus vsque partionis. Quæ quando calido loco condita retinentur, θερμαίνεται μὲν, incalescunt illa quidem: sed quæ isthinc tamen nunquam aliò influant, nisi vehementiusculè trahantur præter Naturam. Tractionis verò huius violentæ significationem habet connexam sibi dictio εἰρυσθῇ. Quæ nos quidem notare oportuit, quando ad sensum alioqui perdifficilem Hippocrateæ orationis isthæc omnia spectare arbitremur. Tractionis præterea vehementiam declarauit apertè hæc hypothesis. Siquidem (ὑπὸ θέρμης) per vim caloris istud perfici voluerit idem ipse Hippocrates. Ergo sic prænotatam, quæ in capite inerat Natura duce, apritudinem trahendi propter figuram, ascititius calor adauget in hypothesi. Nimirum quòd quando incaluit, ex omni parte instar cucurbitæ ad se trahit, quarto de morbis eodem hoc expositore. Sic enim visum est nobis eodem modo hunc Hippocratis locum faciliorem reddere molesta nimis hac fortasse declaratione. Si ergo (vt tandem de mente Hippocratis nostram sententiam aperiamus) vnà cum puello, sicut in Naturæ legibus positum est, multa humida parturiendo aut etiam

lib. de vsu partium.

cum partu non effundantur; iam, si placet, audiamus quæ & quot mulieri incommoda eueniant Hippocrate iudice. Quum de grauidarum morbis ageretur, illarum pituita caput oppleri quandoque ipse antea meminit. At quod illo loco de pituita nominatim scriptum reliquit, hîc dictum etiam nunc puta in vniuersum: quanquam & epigenomena eadem sint vtrobique multa. Postremum Hippocratis institutum accommodatur disserendo de puerperiis, quæ à mensibus tempore solùm discrepant: & quæ non solùm sanguinem secum vehant syncerum, sed & humorem cui puer in vtero innatat, quo etiam tanquam vehiculo, quum in lucem suo tempore exit, ad faciliorem exitum deducitur. Is porrò humor præter alios vsus quos nunc prætermittimus de industria, disruptis laceratísque membranis quibus circumclusus vtero priùs puer tenebatur, vnà cum puello in partu effunditur; eadémque opera vehiculi munus, vt dictum est, præstare solet, sed quod euenire intelligimus quoties fit partus naturalis. Qui attamen humor nisi simul cum fœtu totus effluat, ὡς χρὴ, sicuti pernecessarium videtur, quum excrementum sit; suspicio est, eáque verisimilis, quòd aliorsum raptus & aliquo repositus loco, latet præter naturam. Nec verò nobis huiusce suspicionis probabile argumentum deest. Siquidem non solùm in partu, sed & paulò ante partum caput incaluisse & condoluisse intellexerimus ex Hippocratis sermone. Quæ sanè vniuersa edisserit subtilissimè ex hypothesi. Ait enim, ἀλλὰ μὴν ἢν μὲν ἐν τῇ κεφαλῇ ἔχῃ τὸ ὑγρὸν ὑπὸ θέρμης εἰρυσθὲν, ἐν τόκῳ καὶ πρὶν ὀλίγον κεφαλαλγήσει. At si in capite habeat mulier conclusum humorem eò raptum vi æstúque caloris, ei caput in partu & paulò antè dolebit. ὀλίγον parum à verbo κεφαλαλγήσει alij non disiungunt, vt minùs acerbum concitari dolorem ex pituitæ copia fortè significent. Rationem idem ipse reddebat libello de glandulis hoc pacto: οὐ γὰρ δύναται ἐμμένειν τὸ ἐπιῤῥέον οὐκ ἔχον ἔνθα ἕδρην, ἢν μὴ τὴν κεφαλὴν πονέῃ. Non enim qui influit in caput humor, in eo permanere potest, quum nec ibi moram, nec sedem habeat, nisi ægrotet. Scilicet in capite stabulari diu ipse non potest sine dolore. E septem rheumatum generibus eodem lib. interiora sunt duo: quorum posterius accidit quoties in ventrem humor funditur, sicuti anterius iure dici potest, quando in tracheiam arteriam idem ipse influet. hanc enim loco priore natura collocauit, quemadmodum eadem formatrice posteriorem locum gula obtinuit, per quam vniuersa siue potulenta sint siue esculenta, in ventrem descendunt. At quoties (inquam) ὄπισθεν ῥεῦμα ᾖ δι' ὑπερῴης, posterius, hoc est penitius siue retrorsum, (hunc locum alioqui rudiorem explanare per digressionem voluimus de industria) fluxio fiet per palatum; influet in ventrem pituita. Vnde, ait, ῥέουσι μὲν καὶ αἱ κοιλίαι τούτων, illorum quidem ventres profluuio corripiuntur: νοσέουσι δὲ οὐ, attamen hinc illi vulgò non ægrotant. Nunc periucundum nobis fuerit, si ex collatione huius vtriusque loci vobis æquum videatur, vt quod hæc verba sonant Hippocratis ταράξαι αὐτὴν, καὶ οὐχὶ πόῤῥω, *ventrem* scilicet *perturbari, ac nihilo magis aut vltrà*, idem prorsus esse putetis quod libello de glandulis, quando sic est loquutus ex hypothesi: Si per palatum humor in ventrem perrepet, ῥέουσι μὲν καὶ αἱ κοιλίαι τούτων, fluet quidem venter, νοσέουσι δ' οὐ, haud tamen ægrotat; idem sit quod nunc καὶ οὐχὶ πόῤῥω, ac nihil quicquam amplius. Vt hæc eadem esse statuantur veráque. Nimirum ex hoc fluore alui tunc vt plurimùm non quidquam vlterius eueniat, nec patiatur; indéque nihilo deteriùs mulier habeat. Qui sanè locus alioqui non sine scrupo legi possit. Non nos præterit in genere scriptum id esse libello de glandulis ab Hippocrate, quum pariter æqualitérque solitum idem sit euenire viris & mulieribus: Nec nos quoque latet, quòd præsens Hippocratis sermo est quasi mancipatus & adstrictus mulierculis, qui quidem in capite circumseptus nunc continetur humor, quum plenum rimarum sit caput; idcòque & hac & illac perfluat, sicut statim explicabitur; simile quiddam vtrobique nunc omnino inesse ponitur. Quum hîc siquidem, vt illic, humoris portio liberalior in ventrem nunc influat ex hypothesi. Nec enim nobis eorum arridere potest interpretatio qui (οὐχὶ πόῤῥω, sed non quid vltra) hîc præceptum therapeuticum voluerunt contineri & intelligi. Quin potiùs ad prophylacticen pertineat. Attamen ad prognosin eorum quæ possunt in deterius vergere, referendum opinamur. Illi contrà quòd debeat Medicus prohibere ne longiùs excurrat humor diutiusve feratur aluo liquidiori. Subsequentis orationis auctoritate freti (credimus) Hippocratis, consentaneam meditatos se esse interpretationem & ad mentem authoris maximè accommodatam ipsi rati sunt. Scriptum enim hoc modo sequitur apud Hippocratem: Τιμωρέειν δὲ ὡς μὴ ἐκ τούτου διάῤῥοια, & cætera. præstandum videlicet esse, ne diarrhœa superueniens aliquam inde pariat molestiam & damnum adferat. Consentit vtraque sibi ferè interpretatio etiámque cum Hippocrate. Attendat porrò igitur Medicus necesse erit paulò quidem nunc diligentiùs ad rem muliebrem quàm libello de glandulis. Cuius ratio nunc sequitur apud Hippocratem σώματι φλαύρως ὡς ἐχούσῃ, quippe cùm mulier malè habeat ex hypothesi. At nullum ex diarrhœa incommodum contingat, si multus alia via humor delapsus, foras deferatur, vt per patentiores vteri venarum meatus, vnà nimirum cum lochiali sanguine; tantùm abest vt mulier peiori tunc videatur loco esse, contrà vt meliùs illi sit longè quàm suprà. Est quidem puerperis locus conferens vterus euacuationi; in profluuio tamen omni aliquis debet inesse modus. Hic verò vt retineatur, diligenter animaduertat Medicus necesse est. Ita enim Hippocrates his verbis iussit, ἢν δὲ πλεῖον τοῦ μετρίου, ἀλγεδαίνει. Indixit enim naturæ bellum quidquid excedit modum. Nec solùm inimicum naturæ dicimus quod excedit, sed & quod deficit, si præter modum. Adeò vt si sanguis paucus effundatur à partu, etsi eo pacto aliquod mulier percipiat inde leuamen; quia & quæ valde opprimebantur partes supernæ; in deteriorem incident attamen longè conditionem, quæ fluentem humorem excipiunt. Hæ sunt autem inferiores. Nã & dolor vicinas pudendis partes detinebit, & eas occupabit humor: Ex sanguinis nimirũ suppressione de suo loco dimoti & non euacuati lochialis. Facilior quo sequitur modo explicatio nostra reddetur. Quemadmodũ ferre non possunt pueri duas consequenter κακοπαθείας, vexationes & molestias primo statim initio lib. de octimestri partu: Ita fieri non potest, vt quum *Hippocrates lib. de octim. partu.*

aduersa iam sit mulier valetudine ex hypothesi, si ei hoc affectæ modo profluuium occurrat alui, id vnquam sine damno aut etiam sine periculo contingat. Atque ideo incumbit ex officio, vt attendat tum perpetuò Medicus diligentissimè, non illud quidem prohibendo supprimendóque, (esset nempe periculosum longè magis) at humoris impetum fluentis potiùs reprimendo. Isthac etenim humor deferri potest salutariter, quum locus videatur aptus & conueniens naturæ. Quanquam & sua emissaria caput habeat partium superiorum. Isthac (inquam) effundi potest, sed ea conditione vt non exuperet nec nimiopere aluus feratur. Ne nimirum quod ex vsu in aluo mulieri debuit superesse ad fœtus nutritionem, virésque sustentandas parentis; eodem pacto detersum effluat magno vtriusque detrimento & vitæ discrimine. Hoc est nimirum quod voluit Hippocrates his verbis πονέει μη. Atque isthæc sit prior pars è capite defluxionis in partes infernas suis aliquot comitatæ symptomatis. Continent alteram quæ sequuntur in oratione Hippocratis, ἢν δὲ ἀπὸ κεφαλῆς ἐλθὸν τὸ ῥεῦμα ἐς τὴν λοχείην κάθαρσιν, *at si fluxio veniens vnà cum purgatione lochiali*. Eáque tum ipsa fluxio duobus modis potest euenire, siquidem permixtè cum lochiali implicetur purgatione. Si enim πολλὰ συῇ, valde citetur, quia (ῥηΐζει) paulo meliusculè habet, nullum illi remedium adhibere oportebit. At si effrenis est & excedit modum; eius curam Medicus opportunè suscipiat, necesse prorsus videtur. Id tamen fluxio tum vtilitatis annexum habebit sibi, quæ ad aluum fertur, modò sit moderata; quòd (ῥηΐτερη αὖ ἡ διέξοδος τῷ παιδίῳ γίνεται) faciliorem puerulo viam facit. Propter viciniam (credimus) cuius occasione humidiora solito omnia redduntur laxioráque. Sed sua isti quoque fluxioni incommoda sunt ad lochialem purgationem deflectenti, quando cum ea implicatur ac permixtè fertur parciori manu & minùs quàm sit ex vsu. Acerrimus nempe (πόνος λάζεται ἰσχυρὸς ἰξύας) lumborum inde consequitur dolor, qui ad proximas pudendis partes ac circumpositas sæpe pertineat. Vnum hoc nunc obseruauimus fortasse nimis curiosè, quum per τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα πάντα χῶρον eas demum partes Hippocratem dixisse voluimus, quæ totum pudendum cingunt. Ne quis nimirum os sacrum aut alias intelligi partes opinetur quàm quæ sub sensum cadunt. Sunt autem alæ, vtrinque vna, pudendi: est anus siue sedes loco posteriori, vbi hæmorrhoides sæpenumero inde intumescunt: sunt inguina, imúsque venter. Quæ quidem (οἰδεῖ) vniuersa tument. Has enim partes quæ portio potior lochiorum retinetur, attollit in molem & magnitudinem. Nam ὀλίγη χωρέει, parca effunduntur manu lochia, scilicet tenuior pars eorum ex hypothesi. Et quæ ex eiusdem sanguinis posita suppressione portio in crura refunditur, crassior nimirum, prægrandes dolores mouet & acerbos, pro ratione propriæ qualitatis. Quæ quum mordax sit, quia particeps caloris est, ideo οἱ μηροὶ πίμπρανται, femora conflagrant æstu. Atque hæc sunt de calamitatibus inferiorum partium. Ex qua quidem oratione tantùm abest, vt parciore hoc lochiorum profluuio supernæ partes ab humore qui ad caput præreptus antea ponebatur ex hypothesi, leuentur; vt ne tum quidem quæ sunt vtero propinquæ & inferiores. Quid sperandum aut veriùs metuendum erit igitur, nisi vt aut oppressa mulier concidat, aut per sua quæ caput habet secundum naturam emissaria, ex molestia humoris istius recreetur, quem antea ad caput vi caloris raptum ab vtero posuimus cum Hippocrate? Ne quis scilicet istius humoris materiam parum opinetur scienter, localem in cerebro generationem habere. Ideo enim (καὶ ἐκ τοῦ στόματος καὶ ἐκ, & cætera) ex ore & naribus valde aquosa pituita effunditur. Est omnibus in confesso, pituitosum humorem nulla qualitate aliena infectum, non creare in vllo loco per se dolorem. Paulò superiùs (ὀλίγον κεφαλαλγήσας) leuiter caput condoluit explicata de causa. Nunc ἀλγεῖ κεφαλὴν, dolore caput tentatur, fortasse quia vix sine commotione, quæ aliquem doloris sensum vehit, possit isthinc humor euacuari. Adde quòd quæ illius tenuior portio est, illis quidem ductibus dum effluit, paulò crassior relinquitur, quæ eodem diutiùs inhærens loco parens doloris esse queat. Cuius nimirum putredo tanta sit, etsi longiùs à corde dissita, febrim vt accersat. Est enim in Hippocratis oratione πῦρ ἔχει. Atque vt eiusce humoris quiddam effluit per meatus dictos patentes: sic quoque aliquid tenuissimum eiusdem excutitur, quod spinam imbuat rigétque: vnde eodem pacto consequatur horror mulierum generi familiaris quàm maximè. Imò verò si multus influet humor postica parte, διὰ τῆς σαρκὸς μέσης, per medias carnes, etiamsi πολλὰ τὰ ἀντικωλύοντα ἔχων ῥεῖ καὶ πίμπλησιν ὑγρότητος τὰς σάρκας, tenuia obstacula aduersum se habeat, influit attamen ac carnes implet, libro de locis in homine apud Hippocratem. Hæc, ni erramus magnopere, mulierem demonstrant (καὶ οἰδεῖ) hîc meritò tumere. Atque quòd si prætumida facie etiam mulier apparebit, antrorsum idem ipse humor feratur stillétque. Imò si opplebit corpus, vt ad totum pertineat; inde hydrops enasci possit, lib. de locis in homine. Ἰδίει *sudat* attamen legimus, non cum cæteris οἰδεῖ *tumet*, quum magis visum sit nobis verisimile humorem qui parens est horroris, nunc per sudores qui etiam leuamento esse queant, dissipari. Quum ergo tanta copia humoris ab vtero, caput opprimat ex hypothesi, minùs debet mirum videri, si eius quoq; portio quædam ad musculos temporum qui μασητῆρες dicti sunt Græcis, influat, vnde consequatur stridor. Nisi etiam veriùs dixeris istos musculos trahi in sympathiam cerebro malè affecto, comm. in sent. 21. lib. 1. prognost. aut quod potiùs strideāt nonnulli: aliis contrà cur qui ad oculos spectant musculi condoleant, quærenti responderis Galeno consentiens, tribuendum id natiuæ harum aut illarum partium infirmitati. Nunc nos aliter (quanquam & patiendi aptitudo naturalis ad id conducat & coadiuuet) quia hoc ab humoris aceruo copiáque pendet. Si enim confluxit humoris portio ad masticatores, quodam conuulsionis modo stridor cadet in mulieres. Quòd si oculos introrsum idē oppetet humor, ζοφώδης ὁρῆν, cōqueretur mulier iustè tenebricosū se quiddā videre. Purissimos enim oculos esse cōducit, quò suū probè munus obeant.

obeant, ad finem cap. 18. lib. 1. de tuenda sanitate, itémque cap. 2. lib. de instrumento odoratus, & sæpe aliàs. At si ad musculos oculorum motores portiuncula quædam eius impetum fecerit, ἀναδινέει, oculos mulier circumagit & in gyrum voluit. Conuelluntur enim vnà ferè omnes musculi, quorum commotionem inconstanter nimis oculi consequuntur sine vllo ordine iussuve. Quæ eadem causa sanè est, cur ipsi tunc agantur voluanturque instar turbinis. Cæterum βρύχειν frendere est, aliud quiddam Græcis quàm πρίειν, quod est serrate. Attamen quando hoc ad alterum vulgò sequitur, sæpe etiam pro eodem acceptum vtrumque ipsi apud Hippocratem obseruauimus. Videbis, ni ingratum erit, Hippocratem sent. 21. lib. 1. prognost. & in comment. Gal. Superesse demum videtur, vt quomodo ἡ γαστὴρ οὐ στεγνή ἐστι καὶ ἡ κύστις, *venter non diffluit nec vesica*, intelligatur. Στεγνὸν propriè dicimus quod tam densum solidúmque est, vt id quod eo continetur, non facilè præterfluat. Sic potiùs ἄστεγος vterus fortè reputabitur. Positum namque anteà nonne fuit diffluxisse & ad caput caloris vi attractum humorem quem vterus ad partum vsque debuit continere? Vbi Theophrastus libro quinto sermonem facit de lignis quæ ad fabricandas naues seliguntur, (non enim ea expedit esse aquis peruia & penetrabilia) στέγειν coniungit cum συμμύειν. Vt non solùm sibi ipsis ligna conniueant, sed constricta sint adeò, compressáque; vt desint rimæ per quas aqua intret, nihil denique insit in illis quòd sit hiatulum. Apud te expendas licet an sit vterus huiusmodi. Hoc igitur loco iure quæri potest, cuinam vētris & vesicæ adstrictionem referat Hippocrates, atque illius causam adscribendam esse opinetur. An capiti opponi velit quod hac & illac perfluit, vti nuper explicabatur: an ipsi vtero, è quo & ad caput humorem efferri antè etiam positum fuit eodem authore. Cui sic responsum esse oportuit, Omne quod in interno corpore viuo humidum est, trahi sursum versus, quoties præsertim caput incaluit: vt nihil, aut valde pusillum in infernis relinquatur. Etenim aliàs quonam modo tot riuis scateat caput in hypothesi, vt per os & per nares diffluat, ac in spinam instillet humor, & in medias carnes, nec non in musculos dentium commotores: & in oculos internos & exteriores? Cuius interpretationis demonstratio ab Hippocrate repeti potest, quum priùs caput incaluerit ex superiore hypothesi. Repetenda quoque tibi sunt quæ initio ferè lib. 4. de morbis, vbi de generatione & incremento pituitæ loquutus est. Eius nimirum narratione manifestum fiet quomodo quum κεφαλὴ κοίλη ἐοῦσα καὶ ὥσπερ σικύη ἐπικειμένη ἕλκει τὸ φλέγμα, ἅτε γλίσχρον ἐόν, &c. quum (inquam) non desit quod trahat, caput scilicet, potentissimè: nec quod dimoueatur, nempe phlegma suopte nutu sequax viscidúmque: nec similiter quâ effluat attractus quoque humor. Rimæ autem sunt, nates, os, oculi, & quæ antè descripta sunt reliqua. Sed hæc vtrique hominum generi quum communia sint, hîc nauseam nunc fortè patiant.

cap. 8. de hist. plant.

SENTENTIA TERTIA.

Γυναικὶ δὲ ἐκ τόκου ἐούσῃ, κάθαρσις ἐπὴν ἴῃ, οὐκ εὐμαρέως χωρέει, οἷα τῶν μητρέων ἐν φλογμῷ γινομένων, καὶ τοῦ στόματος σφέων μύσαντος.	1	*Partu autem defunctæ mulieri postquam purgatio venerit, non expeditè interdum prodit, quippe quum exæstuet vterus & conniueat eius osculum.*
Περιοιδέονται δὲ ὁ στόμαχος τοῦ αἰδοίου μετὰ τὸ παιδίον ποιήσασθαι τὴν ἐκχώρησιν.	2	*Circumsidit verò ac collabitur collum pudēdi, posteaquā excesserit puer* in lucē.
Ἢν γὰρ τουτέων τι ᾖ, οὐ χωρήσει οἱ ἡ κάθαρσις.	3	*Nam si quid horum adsit, non secedet mulieri purgatio lochialis.*
Ἢν δὲ μὴ χωρέῃ οἱ κάθαρσις, ξυμβήσεται ὥστε μιν πυρεταίνειν, καὶ φρίκην ἔχειν, καὶ τὴν γαστέρα μεγάλην ἴσχει.	4	*Si autem purgatio illi non fiat,* procul dubio *eueniet vt & ipsa febriat, & perhorrescat, etiámque vt venter* seipso *grandior fiat.*
Ἢν δὲ ψαύσῃ αὐτῆς, ἀλγέειν πᾶν τὸ σῶμα, μάλιστα δὲ ἤν τις τῆς γαστρὸς ψαύσῃ.	5	*Quòd si fortè eam quis contigerit, quacunque id fiat corporis parte, dolorem per sentiscit: potissimùm verò si manum admouerit* imo *ventri.*
Καὶ καρδιώσσει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ ὀσφὺν πονέει· καὶ ἀσιτίη, καὶ ἀγρυπνίη, καὶ νυγμὸς ἕπεται ἡμέρῃ πέμπτῃ ἢ ἑβδόμῃ.	6	*Ac etiam interdum ipsam stomachi morsus diuexat, & dolor lumbos occupat: fastidium cibi, vigiliæ, etiámque compunctiones stimuli modo sequuntur quinto aut septimo die.*

7 *Interdum etiam fit perturbatio ventris, atráque feruntur & quæ quàm teterrimi sæpe sunt odoris, vrináque asininæ simillima redditur.*

Ἔστιν ὅτε ἡ κοιλίη ταράσσεται, καὶ ὑποχωρέει μέλανα καὶ κάκοδμα κάρτα ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε· καὶ ὡς ὄνου οὖρα.

8 *Quæ si succedant, mulieri meliùs* aliquantò *esse videatur.*

Καὶ ἢν ὑπέλθῃ, δοκέει οἱ ῥηΐτερον εἶναι.

9 *Vt si eius cura suscipiatur, breui sanescat: sin minùs, diarrhœa vehemens cùm superuenerit, in periculum ipsam coniiciet, ac puerperia* tum *in occulto recondentur.*

Καὶ μελεδαινομένη, ἐν τάχει ὑγιὴς γίνεται· ἢν δὲ μή, κινδυνεύσει διαῤῥοίης αὐτῇ ἰσχυρῆς ἐπιπεσούσης, καὶ τὰ λοχεῖα οἱ κρύπτεται.

10 *Si verò neque aluus ipsi perturbetur, neque puerperia per se fundantur, neque verò etiam remedia conuenienter nec citò adhibeantur, temporis autem progressus fiat; pluribus concutietur malis quæ iam explicata sunt.*

Ἢν δὲ ἡ κοιλίη οἱ μὴ ταράσσηται, μηδὲ ἡ κάθαρσις χωρέῃ αὐτομάτη, μηδέ οἱ προσφέρηται ἐν τάχει τὰ ἐπιτήδεια, ὁ δὲ χρόνος προΐῃ, πονήσει πολλὰ τὰ προειρημένα.

11 *Quibus accedit & illud, quod magnopere verendum erit, ne plumbi instar tandem liuidula fiat néve in hydropem incidat.*

Καὶ ἐπὶ τουτέοισι κινδυνεύσει πελιδνὴ γίνεσθαι ὡς ὁ μόλιβδος, καὶ ὑδερωθῆναι.

12 *Nec non etiam* tum *vmbilicus ipsi prominebit ab vtero sublatus, ac nigrescet ipse magis quàm quæ circumiacent partes.*

Καὶ ὁ ὀμφαλὸς ἐκστήσεται αὐτῇ, ἀειρόμενος ὑπὸ τῶν μητρέων· καὶ ἔσται μελάντερος τῶν πέριξ.

13 *Quæ quum* vniuersa *euenerint, vix ac ne vix quidem fieri potest, vt* tum *mulier maneat superstes.*

Καὶ ἐπὴν ταῦτα γίνηται, οὐχ οἵη τέ ἐστι περιγίνεσθαι ἡ γυνή.

14 *Hinc porrò intereunt aliæ alijs morbi temporibus, prout ea quæ corporis sunt, se habent, & quæ sunt affectionis.*

Θνήσκουσι δὲ ἄλλαι ἄλλῳ χρόνῳ, ὅκως τε καὶ τὰ τοῦ σώματος ἔχωσι, καὶ τὰ τῆς πάθης.

15 *Primum attamen & vigesimum diem non excedunt: sic ferè res euenire consueuit.*

Μιῆς δὲ καὶ εἴκοσι ἡμερέων οὐχ ὑπερβάλλουσιν· ὡς ἐπὶ τὸ πλέον οὕτω ξυμβαίνει.

16 *At contrà si purgatio ipsi liberalis & confertim fiat, siue pharmacorum ope, siue etiam sponte (hoc enim quandoque solet, vt quoties vterus os suum relaxat, aut ei vis infertur à sanguine confertim* ac *repentè descendente) si inquam erumpat & confertim fiat; & graueolentia expurgantur & purulenta: est quando & nigra.*

Ἢν δέ οἱ ῥαγῇ ἡ κάθαρσις, εἴτε καὶ ὑπὸ φαρμάκων, εἴτε καὶ αὐτομάτη (γίνεται γὰρ καὶ τοῦτο, ἢν χαλάσωσι τὸ στόμα αἱ μῆτραι, ἢ βιασθέωσι ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀλέως ἐξαπίνης κατελθόντος) καὶ ἢν ῥαγῇ, ἀποκαθαίρεται δυσώδεα καὶ πυώδεα· ἔστι δ' ὅτε καὶ μέλανα.

17 *Atque tum recreabitur, ac illi meliùs erit: etiámque suscepta valetudinis cura* haud dubiè *curationem ipsa recipit.*

Καὶ ῥηΐτερον ἔσται, καὶ μελεδηθεῖσα ὑγιαίνεται.

EXPLICATIO.

SVVM inceptum persequitur Hippocrates de lochiis & aliis quæ solent apparere post partum. Vbi multa complicari reperientur quidem, sed quibus se leuiter lector expediat, strata hac & per nos trita via. In mulierum genere nonnullę cum puero sordes suppressas lochiales totas simul & semel reddūt. Quæ hypothesis hîc locum non habet. Siccus aliis ferè in lucem prodit ac truditur puer. Non hæc quoque presens hypothesis Hippocratis est. Sed quando simul cum puello purgatio inceptat lochialis quę contendit foras, non tenet postea nec seruat diu cursum suum; tum demum accidit quod est Hippocrati in proposito. Scilicet οὐκ εὐμαρέως, nec tum promptè lochialis euacuatio sequitur nec expeditè. Adiunxisse rationem videtur Hippocrates hæc verba loquutus, οἷα μητρέων ἐν φλογμῷ γινομένων καὶ τοῦ στόματος σφέων μύσαντος. Quasi quum ardens vterus æstuánsque sit, effluenti sanguini impedimento esse queat: aut quidem quia conniuens & occlusus. In hoc verò posteriori quādo id probabilius paulò videatur quàm quod priori dicitur loco, in eo (inquam) quòd scilicet idcirco lochia non effundantur facilè, explicando Hippocrates immoratur. Atque notabis, si placet, quia contra recentiores id statuitur anatomistas, os vteri vsque adhuc nostrum Hippocratem nominatim dixisse. In quod, dum se accingit ad exitum puer, caput insinuat duce Natura. Quod faciliùs vt perficiat, βιῆται καὶ εὐρύνει τὰς μήτρας ἐν τῇ διεξόδῳ, in exitu vterum violat dilatátque, lib. de natura puelli. At, vt est in præsenti Hippocratis oratione, μετὰ τὸ παιδίον ποιήσασθαι τὴν ὀκχώρησιν, simulatque fecit discessionem prodiítque puer in lucem; περιειλδοῦται ὁ στόμαχος τοῦ αἰδοίου. Quo loco, post osculum vteri, pudendi stomachum dixisse animaduertes. Quum siquidem versus exteriora, hic proximè post orificium consequatur. Atque id totum spatium, qnod scilicet interuallum interest inter pudendum & orificium vteri, περιειλδοῦται, circumsidit & collabitur, quasi conciderit ipsum in sese circuli modo antea distensum aut potiùs circumtensum. Vt enim antea os vteri rectum non erat, sed considehat, vnde semen non capessebat: sic eadem planè causa est pręclusionis lochiorum per hoc idem verbum hoc loco apertè notata ab Hippocrate. Neque enim reliquos interpretes sequimur qui περιειλδοῦται per verbum *obtorquetur* reddiderunt. Nos ex hinis expositionibus Galeni posteriorem in exegesi sua retinere maluimus. Ei ἰλδοῦται idem quod λοξοῦται *obliquatur* fuit, *detorquetúr ve* priori significatu. Posteriori idem est, quod συνιζάνει considit ex omni parte, περὶ præposita & adiecta præpositione. Ne cuiquam etiam nos περιειλοῦται videri possimus legisse. Æquum enim est, vt quod etiam solummodo specie neruosum corpus per vim quàm maximè in partu dilatabatur, sextuplo nempe seipso effectum maius egrediente puello: egresso eodem in sese quasi in rugas contractum circumsidat & collabatur. Quæ ætiologia deinde his verbis ponitur, ἢν γὰρ τούτων τι ᾖ, referri eam oportere existimamus ad ardorem vteri aut ipsius conniuentiam orificij. Quando siquidem alterutrum satis esse queat sistendis lochiis supprimendísque. Horum verò suppressionem, quæ per ἢν δὲ μὴ χωρέει significatur, multæ calamitates concomitari solent, quarum nunc enumeratio etiam sequitur. Febris autem est & hortor, & ventris quoque tumor. De quibus vniuersis eorúmque causis nihil nunc addemus, quandoquidem sermone postremo explicatio omnium amplissima fuit & aperta. Καὶ τὴν γαστέρα μεγάλην ἴσχει] Amplificatur autem in hypothesi venter iisdem omnino de causis quibus non ita pridem intumescebat. Imò verò quæ vteri gestationem nunquam sunt expertæ, καὶ ἄπειροι τούτων πρηγμάτων, vt harum rerum parum peritæ lib. de Nat. puelli, si quando animaduerterint ventrem sibi tumere, se vtero gerere opinabantur, vt est apud Hippocrat. eodem loco. Isthæc verò ferè accidunt, quando materia puerperialis interno adhuc concepta corpore continetur. Nam si euenerit, vt minùs deserto foco priori diffundatur eadem in corpus vniuersum, ad tactum mulier condolebit vbique partium & locorum: potissimùm verò ad epigastrium in quo iacet vterus pars fatigata & oppressa in hypothesi. Ergo hinc est muliebris notandus aliquis dolor qui ab vtero causas ducat, vt & quæ sequuntur. Si enim ex suppressione sanguinis turgescat bilis ad hepat, καρδιώσσει δῆλον καὶ δῆλον, frequenti mulier tentatur cardiogmo. Cuius descriptio quarto de morbis est apud Hippocratem. Nisi quòd muliebris quoque affectio est, perpensa ratione causæ. Ortum nempe etiā ab vtero duxit. Contrà autem si suppressus humor ad vicinas sedes diuertat diffluátque, lumborum accidet hinc non simplex tantùm grauitas, sed coniuncta cum dolore: fastidium quoque cibi si ad ventriculum per tubulos spirabit vapor ex suppressione. Etiámque mulierem oppriment vigiliæ, si cerebrum appetet humor, eadémque omnino ratione sequetur νυγμὸς, totum corpus compungetur. Quando verò lochia qnæ coercentur, quia nunc sunt infesta Naturæ, non possunt in venis stabulari diu integra sanitate, hoc est citra valetudinis detrimētum, ideo melioribus Naturæ rebus, ἡμέρῃ πέμπτῃ ἢ ἑβδόμῃ quæsita quasi aliquantò pòst via (per hos enim aliquot dies iter affectauit humor & parauit foras) Natura quâ poterit patente & aperta via, humorem propulsabit: vt quandoque per intestina. Hinc enim ἡ κοιλίη ταράσσεται, ventris perturbatio consequuta ponitur. Magna est ac verisimilis huius expositionis significatio, quòd tum ὑποχωρέει μέλανα, nigra sint excrementa quæ ex aluo prodeunt, perfusione scilicet sanguinis lochialis qui ater est, quíque propter moras ac suppressionis diuturnitatē, adeóque si sors feret propter putredinem; κάκοδμα κάρτα, valde etiam sunt odoris fœdi. Vt hac porrò tenuior portio sanguinis, sic illac crassior è venis possit deriuari. Nam & quæ paulò tenuior erit ardentiórque, effluet per vrinas; ac eas crassiores quidem, quando propter perturbationem velut asininæ apparebunt & iumentorum consimiles: sed dicimus crassiores quàm quæ snnt hominum & naturales. Verumtamen si iisce ductibus quæ ex suppressione oppressio inerat, ex parte leuabitur: an non meritò (δοκέει οἱ ῥηΐτερον ἔχειν) persentiet omnia mulier multò leuiora qnàm priùs? Καὶ μὴ θεραπευομένη, quippe etiam cuius si cura suscipiatur, coeffundendo nimirum humoris reliquias potiùs quàm reuellendo per detractionem sanguinis aut vsum balnei ad cutim sanguinem euocantis; spes est & quidem multa, quòd bre-

ui admodum ipsa restituetur pristinæ valetudini. E contrario, ἢν δὲ μὴ ὑπεξέλθοι, si non subducatur, nec effluant illa viis iam dictis; vt nec paulatim Natura tum depellat, nec Medicorum ministerio ad imitationem illius cieantur humores; periculum est ne diuturnitatem suppressionis magnitudo profluuii ventris quod tandem superueniet, vehementiáque compenset. Aut saltem multa hæc ac vehemens per aluum excretio faciet (vt τὰ λοχεῖα οἱ κρύψηται) puerperia mulieri diu delitescant. E puerperiis nuper per vesicam intestináque portio quædam deriuabatur, vnde etiam leuabatur aliquantùm ægrotans. Ab opposito, ἢν δὲ ἡ κοιλίη οἱ μὴ ταράσσηται, μηδὲ κάθαρσις χωρέῃ αὐτομάτη, vt αὐτομάτη ad euacuationis vtrumque genus referatur: μηδὲ οἱ προσφέρηται ἐν τάχει ἐπιτήδεια, hoc est, neque hoc modo qui est Naturæ, neque illo qui fit accommodata Medici ope; si aluus (inquam) non conturbetur, non tantummodo in explicatas aliquot antè mulier incurret progressu temporis calamitates, sed & accedent aliæ quæ singulis horarum momentis cumulabuntur magis ac magis. Cõceptum vitium venis (κινδυνεύσει πελιδνὴ γενέσθαι) cutim fœdabit, tandémque per oppressionem natiui caloris mulierem præcipitabit ad exitium, (ὑδερωθῆναι) scilicet aquarum collectione. Suam hac de re sententiam Galenus tulit lib. de facult. natur. Nec verò in hac diathesi solùm distendetur abdomen, sed & in abdomine ὀμφαλὸς ἐκστήσεται αὐτῇ, vmbilicus prominebit, vtero primùm & per se malè affecto & per putrentem sanguinem suppressum lochialem; tumescente eo nimirum, inquam, iam putrente & liuescente vtero hæc accident. Vnde ἔσται μελάντερος τῶν πέριξ, partibus circumiectis vmbilicus nigrior effectus apparebit. Iisdem nimirum de causis quibus ad inguen tuberculum hîc priùs euascebatur, itémque libello de pueruli natura apud Hippocratem. Καὶ ἐπὴν ταῦτα γένηται, οὐχ οἵη τέ ἐστι περιγενέσθαι ἡ γυνή] Eò verò quum res muliebris venit, deplorata ipsa est & salus ægrotantis. Quum siquidem reditus denuo ad superiorem statum non pateat ipsi vtero, in cuius sympathiam quæ sunt principes vicinæ ei partes trahuntur, ad necem vsque. Quemadmodum agentis est varietas & suscipientis: ita tum in muliere etiam inerit breuitas & longitudo vitæ. Θνήσκουσι δὲ ἄλλαι ἄλλῳ χρόνῳ, ὅκως τι τὰ τοῦ σώματος ἔχουσι καὶ τὰ τῆς πάθης] Extremum suum diem obeunt aliæ aliis morbi temporibus pro varia virium corporis infirmitate & eiusdem partium integritate: etiámque pro affectionis natura, conditione, & eiusdem sæuitia. Accidit vulgò tamen (μιῆς δὲ καὶ εἴκοσι ἡμερέων οὐχ ὑπερβάλλουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλέον) vt vigesimumprimum qui acutorum morborum dies est extremus, non excedant. Atque hæc suppressionis damna sunto.

Ἢν δὲ οἱ ῥαγῇ ἡ κάθαρσις, &c.] Contrà si expurgatio fiet lochialis, quæ duobus modis omnino perfici solet (aut enim ὑπὸ φαρμάκων artificio, aut αὐτομάτη viribus suscipitur & consuetudine naturæ: posterior verò hic modus locum habet quoties vterus os suum (χαλάσωσι) relaxat ipse per se, aut quidem (βιασθῶσι ὑπὸ τοῦ αἵματος ὀξέως ἐξαπίνης κατελθόντος) quum tantus est influentis sanguinis impetus in eum, vt laxare habenas ei cogatur confertim accurrenti) καὶ ἢν ῥαγῇ, hoc autem quando euenit progresso iam morbo, δυσώδεα καὶ πυώδεα, & quæ tetrum spirent odorem, & quæ sunt simillima puris, tum demum expurgantur: Potissimùm verò si lochiorum suppressio vetustatem acceperit, & ad putrẽdum sanguis aptus etiã fuerit. Nam si putredini non ita obnoxius sed ineptus erit, (ἔστι δ' ὅτε καὶ μέλανα) nigrescet ipse saltem & excidet eiusmodi sine vlla putredine. Huius tamen siue sit conditionis, siue prioris, eius euacuatio erit ex vsu. Cuius sufficiens argumentum videatur, quòd ῥηΐτερον ἔσται, recreabitur & meliùs longè mulier deget. Atque quò occasionem perfectæ curationis Medicus captet, Naturæ insistẽs vestigiis; monuit Hippocrates, Quòd si (μελεδανθεῖσα ὑγιαίνεται) eius diligens cura suscipietur, mulier tutò conualescet.

SENTENTIA QVARTA.

1 *Et verò vlcera in vtero possunt enasci lochiis putrefactis.*

Γίνεται δὲ καὶ ἕλκεα ἐν τῇσι μήτρῃσιν, οἷα τῶν λοχείων σαπέντων.

2 *Si ergo* hæc vnquam in vtero *oboriantur, accuratiori opus erit sedulitate, ne vlcera ipsi maiora fiant, & increscant vitio putredinis.*

Ἢν γὰρ ἐγγένηται, πλείονος μελεδώνης δεήσεται, ὅκως μὴ οἱ τὰ ἕλκεα μεγάλα ᾖ σηπεδονώδεα ἔσαι.

3 *Siquidem* tunc mulier *incurrat in vitæ discrimen aut quidem sterilitatis.*

Κίνδυνος δὲ ἢ θανεῖν, ἢ ἄφορον γενέσθαι.

4 *Signa porrò hæc elucescunt, si vlcus obsidebit vterum.*

Σημήϊα δὲ ταῦτα γίγνεται, ἢν ἕλκεα ᾖ.

5 *Posteaquam* enim *purgatio cœperit* lochialis, *tanquam spina per vterum pertransire videtur: necnon eam inuadit ardor, & potissimùm ventrem prænhendit* & infestat.

Ἐπὴν χωρέῃ ἡ κάθαρσις, δοκέει ὡς ἄκανθα διὰ τῶν μητρέων ἰέναι· καὶ πῦρ μιν λάζεται, καὶ μάλιστα τὴν κοιλίην ἐπιλαμβάνει.

Ἀλγέει δὲ ἐπαφωμένη τὸ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ, ὡς ἕλκεος καθαροῦ νευρώδεος εἰ θίγοις.	6	*Vnde si quædam pars infra vmbilicum contrectetur, molestè* quidem *feret atque dolenter, quasi vlcus purum neruosum contigeris.*
Ἔπειτα ὀδύναι ἰσχυραὶ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐμπίπτουσιν ἐς τὰς μήτρας, καὶ πυρετός, ἔστι δ' ὅτε πρὸς χεῖρα βληχρός.	7	*Adde etiam quòd vehemens sæpe incidit in vterum dolor, etiámque febris, licet ad manum quandoque sit mitis lentáque.*
Καὶ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ὑποκακοήθεα χωρέει τὰ λοχεῖα, πυώδεα, δύσοδμα.	8	*Interdúmque etiam mali ferè moris puerperia funduntur,* & *purulenta,* & *tetri odoris.*
Ταῦτα σημήϊά ἐστιν, ἢν ἕλκεα ἐν τῇσι μήτρῃσιν ᾖ, καὶ δέεται πολλῆς μελεδώνης.	9	*Atque hæc signa se produnt, quoties vlcera vterum infestant, quæ multam curam desiderant* & sedulitatem.
Ταύτης μὲν νῦν ἀμφὶ τῆς νόσου τόσαι πλάναι εἰσίν.	10	*Tot* quidem *modis hic definitur morbus atque terminis.*

EXPLICATIO.

Sic cohætere quæ sequuntur, videri queát cum supernis, vt ab hypothesi quæ posita fuit versu quarto sententiæ tertiæ, inter alia consequatur alui profluuium versu 7. etiámque (κάκοδμα κάρτα) odoris grauissimi, vt & aliàs plenissima periculi diarrhœa versu 9. sententiæ eiusdem; quum vtrobique lochia scilicet supprimantur, vt & quidem (καὶ ὀμφαλὸς ἔσται μελάντερος τοῦ πέριξ) nigrescant partes circa vmbilicum versu 12. vnde & eodem loco nunquam fieri possit, vt ægrotans ipsa seruetur ac maneat superstes. Quæ vniuersa quidem eueniunt, vbi in totum lochia supprimuntur. Quæ si tamen tandem, hoc est posteaquam ex mora putredinem ipsa conceperunt, οἱ ῥαγῇ ἡ κάθαρσις, fortè erumpant & confertim vacuentur, (quemadmodum pluribus de causis euenire id posse per parenthesin explicatur versu 16.) ἀποκαθαίρεται δύσοδμα καὶ πυώδεα, etiam tunc meritò expurgentur quæ fœdi odoris sint & purulenta. Quibus constitutis ac (οἷα τῶν λοχείων σαπέντων) putrefactis quoque ita puerperiis, nónne fit iam manifestum vndenam & quonam pacto nonnunquam (γίνεται ἕλκεα ἐν τῇσι μήτρῃσιν) in vtero vlcera nascantur? Quæ si ob dictas causas suboriantur, studium omne sit Medici industriáque & ad prophylacticen omnino conuertatur, (ὅπως μὴ οἱ τὰ μεγάλα καὶ σηπεδονώδεα) ne scilicet amplificentur vlcera & nouo appulsu putris & excrementitij humoris, ex putredine vitium aliquod maius ita consequatur. Metus esset alioqui ne, vt est aliàs ipse loquutus, vlcera ἀγριώτερα ἔσται μέχρι μὲν ὑστερικῇ, tam effera fiant tandem ferociáque, vt puerperam in exitium præcipitent. Vitium eiusdem ipsius partis augebitur affluxu humoris etiam pituirosi, vt hinc quoque σηπεδονώδεα euadant, ac tum quoque iisdem planè mulier afficiatur damnis, qualia nasci solent mulieri cui profluuium menstruale biliosum nuper ferebatur. Quanquam non ita aspectu tetra fiant vlcera à pituita, nec tam magna, nec tam purulenta, nec tam etiam odoris fœdi, vt explicatum est senten. 5. comment. 2. huius prioris libri. De prognostico easdem sententias consulito. Aut enim ex illis vt & modò intelliges (θανεῖν) pereundū huic esse: aut (ἄφορον γενέσθαι) vt minimùm à sterilitate mulieri metuendū. Rationem illic deprompsit Hippocrates ex cicatricum amplitudine. Enimuero vix suam operam aut quidem frustra huic tribuerit Medicus, nisi antè constiterit de vlceris ortu & de eius causis factus sit certior: Itaque non abs re fuerit, signa subiicere quæ (σημήϊα δὲ ταῦτα γίνεται) testentur vlcus subesse in vtero. Ibi verò eodem pacto multa licet animaduertere nondum à quoquam dicta nec antè excogitata, vt quæ sint quasi paradoxa. Inter signa primum est, exquisita in vtero doloris sensio, eáque interior. Alterum petitur ex contractu manus Medici aut alterius cuiusquam, præter æstum qui ventrem hîc obsidet vulgò. Quo loco notandum videtur, quòd πῦρ inesse etiam in ventre præsertim constituerit Hippocr. At, quod prætermissum erat à nobis, efficiēs vlceris causa hisce verbis 5. versu significatur, ἐπὴν χωρέῃ ἡ κάθαρσις, quando excedit purgatio puerperialis, quemadmodum & partis natura statuitur ex specie doloris (ὡς ἄκανθα διὰ τῶν μητρέων ἰέναι) ac si per transuersum scilicet vterum ageretur spina, ac verè sic neruosum vlcus hoc loco ponitur. Reliquæ hysterici vlceris notæ cognitu sunt facillimæ, si priùs intellexeris, quomodo (πυρετός ἐστιν ὅτε πρὸς χεῖρα βληχρὸς) febris ad manum lenta sit sæpe & debilis; quando scilicet nihil dum quod maioris molestiæ sensionem inferat, per vterum pertransit: quemadmodum è diuerso ἄλλοτε ὑποκακοήθεα χωρέει τὰ λοχεῖα πυώδεα, δύσοδμα, interdum mali moris puerperia funduntur, purulenta & grauissimi odoris, atque tum etiam ea quæ versu septimo recensentur, accidunt. Sic enim ad sese isthæc vniuersa debent referri & comparari inter se. Ὀδύναι ἰσχυραὶ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐμπίπτουσι ἐς τὰς μήτρας, tunc nimirum prægrandis concitatur in vtero dolor. Faciliora nobis euadent vniuersa hac comparatione. Vbi mulieribus perfruentibus prospera valetudine, tempus præteriit euacuationis, quæ per singulos

sent. 4. comm. 2 lib. I.

menses ab vtero fieri solita fuit Natura duce;tunc conniuent ora vasorum è quibus & per quæ ipse tum sanguis fundebatur sine detrimento vllo. Quam si viam deinceps periodicè capessat eandémque seruet earò interea intus vlcere in vtero; qui illabetur tunc sanguis per vterum, vlcus, hoc est vlceratam partem, compunget stimulabítque. Tritam hanc eandem viam & vlceratam nónne pari ratione affluens perfluénsque sanguis lochialis, spinæ instar iustè vellicabit perforabítque? Adeóque faciet id tam dolenter, vt ex acerbitate doloris mulierem febris prehendat, ac etiam potissimùm vt ea parte ardor exæstuans persentiatur in qua vterus ipse vlceratus est. In promptu causa est, vt & cur ad eam attacta partem mulier, etiam suspensa doliter manu: ὡς ἕλκεος καθαροῦ νευρώδεος εἰ θίγοις, ac si quis vlcus purum neruosum non tantùm contingeret, sed & pungeret. Quamquam pars quæ tactu hîc læditur, vlcerata non est extrinsecus, sed mulier tamen molestiam sentit doloris, appressa manu. Qui reuera non est tum qualiscunque dolor, sed tãtus támque grauis, vt quasi per auxesin hîc rem muliebrem exaggeret author. Quo nimirum quæ quantáque ab vlcere vteri acerbitas & magnitudo doloris est, perciperetur promptiùs faciliúsque. Non enim satis Hippocrati nunc fuit per hypothesin vlcus θίγεσθαι tangi, nec etiam compungi simpliciter: vt nec νευρῶδες neruosum esse, hoc est isthanc vlceratam partem neruis consitam esse, ideóque participem sensus exquisiti: sed καθαρὸν vlcus quoque posuit esse purum, non sordidum, non putre, nec mucosum. Hoc namque pacto exquisitioris sensus pars hæc esse credetur, ac proinde quòd sensus doloris tristior tunc meritò concitabitur, vt longè tum etiam acerbior reddetur per cõtactum. Lucescet hæc longè postea apertiùs, quum de exquisito sensu vteri præter vulgarem Medicorum sententiã, quod sensit ipse, depromet statim iam noster Hippocrates. Ὑποκακοήθεα, perniciosi ac deprauati ferè moris esse dicuntur lochia, quorum quippe κακοηθείας certa hæc indicia erunt. Quòd nimirum iisce permixtum pus inest, & quòd fœdus odor. De lochiorum tamen prauitate morum iudicium nemo ferat, qui apud se priùs non expenderit qualisnam eorum debeat esse natura; qui etiam & quales eorundem mores: vnaquaque nimirum perpensa eorum conditione. Quod vt faciat, repetat id ab Hippocrate operæpretium est expendátque ex hoc (si volet) libro, itémque libello de pueruli natura, ne dictorum auctoris, hoc est orationis huiusce, perturbatio vlla fiat confusióve apud Hippocratem. Ac si quis percupiat exquisitiùs rimari aliquantò quid κακοήθεα καὶ εὐήθεα illis dictus mos prauus fuit aut quidem mitis, Hippocratem consulat in Progn. vt & in comment. Galenum: itémque comment. in 14. senten. lib. 1. Prorrhet. Aut, si volet vltrà, quonam modo mos discrepat affectionis ab eiusdem magnitudine, ediscet istud facilè è cap. 4. lib. 3. de crisib. apud Galen. & quarto methodi, & alibi passim. Ne nimirum quæ hîc cum viris communia sunt, pluries repetita cuiquam legendi nauseam pariant. Ergo ταῦτα σημεῖα, omnia hæc signa elucebunt vlcerati vteri quæ diximus. Vt species primùm spectetur doloris, ac inde affectæ partis ardor attendatur ex parte sensúque mulieris nimirum puerperæ; etiámque molestia tactus manus alienę, tandémque & acerbitas doloris & febris assiduitas: postremò vt quæ tres sunt omnino animaduertantur excrementorum conditiones. Tot sunt ex lochiorum suppressione molestiarum exitus & fines muliebrium calamitatum in puerperiis.

2. sent. lib. 3.

SENTENTIA QVINTA.

Si lochialis autem purgatio fiat tribus aut quatuor diebus primis, deinde euanescat ipsa repentè, similes vt superior ærumnas mulier tum *patitur, aliquantò attamen minores.*	1	Ην δὲ κάθαρσις ἡ λοχείη τὰς μὲν πρώτας ἡμέρας τρεῖς ἢ τέσσαρας χωρήσῃ, ἔπειτα ἀπόλωλεν ἐξαπίνης αὕτη, πάσχει παθήματα τῇ προτέρῃ ἀδελφεά, ἧσσον δέ.
Quòd si fortè *morbus subeat mutationem, commutabitur* ipse prorsus *in idem: diuturnus* hic *tamen* morbus, *sed mitior* quidem *erit priori.*	2	Καὶ ἢν μεταπίπτῃ ἡ νοῦσος, εἰς τωὐτὸ μεταπεσεῖται· χρονίη δὲ καὶ βληχροτέρη ἔσται τῆς προτέρης.
Certa autem, vt est decens, *si vtetur diæta mulier, conualescit, modò commoda & conueniens eius suscipiatur cura.*	3	Διαιτεομένη δὲ ἡ γυνὴ περιγίγνεται, ἢν ἀρμοῖ μελεδαίνηται.
Sic se res habet, vt instituimus, *de affectione proposita.*	4	Αμφὶ δὲ τῆς νόσου ταύτης ὧδε ἔχει.

EXPLICATIO.

SVSCEPTÆ disceptationis continuatio est de lochiorum conditionibus & symptomatis quæ per suppressionem illorum ferè contingunt. Qui sanè locus ad intelligendũ non ita facilis est ei qui non

erit memor

erit memor consuetudinis Naturæ in commotione scilicet & profusione lochiorum. Hanc nobis clarissimè hisce verbis aperuit aliàs Hippocrates noster, αἱ δὲ καθάρσιες αἱ ἐκ τοῦ τόκου τῇσι γυναιξὶ, &c. Quæ Doctor Gorræus Latina sic fecit. Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quòd antè, ad secundum & quadragesimum vsque diem, si vtero puella gestetur: aut vsque ad trigesimum, si masculus, paucissimus sanguis ad incrementum fœtus illabitur: deinde verò copiosior, donec in lucem prodeat infans. Quamobrem purgationem in lochiis refundi reddíque, atque ita compensari isthanc suppressionem priorem sanguinis ad proportionem necesse est. Quod idem explicat longè pluribus eodem libro ad extremum ferè & inculcat, ne cuiquam paradoxum id queat nimirum videri. Paulò posteriùs deinde sequitur: Quòd si mulier nec sana sit, nec sanitatem cõsequutura, fit tum purgatio paucior, tum specie etiam deterior. Hæc autem ratio, hoc est, vt vulgari loquamur more, proportio dierum quantopere in hac hypothesi desideretur & quidem deficiat, omnes agnoscent facilè, si cum Hippocrate dicamus, ἢν δὲ ἡ κάθαρσις ἡ λοχείη τὰς μὲν τρεῖς ἡμέρας ἢ τέσσαρας χωρήσῃ. Nam si pro totidem & plurimis vt nuper diebus ab Hippocrate descriptis, tres aut quatuor ad summum dies ex hypothesi lochia excludãtur, ἔπειτα ἀπόληται ἐξαπίνης ταύτῃ, ac repentè statim perdantur ac supprimantur, quid non (πάσχει παθήματα τῇ προτέρῃ ἀδελφεά) tum mulierem opprimant incommoda quæ minùs dissimilia, sed quæ sint illis cognata quæ non ita pridem mulierem infestabant, cui nimirum ex suppressione lochiorum febrire contigit, & horrere, & ventrem tumere? Quæ eadem ipsa tactum alterius non poterat ferre vlla in corporis parte, potissimùm autem in ventre, & quæ dicuntur illic reliqua, perpessa fuit. Triduum enim aut quatriduum totum hanc lochia profudisse nunc ponitur, quod eam potuit leuare quodam modo ab oppressione, aut quod saltem detrahere quiddam de oppressione posita, ac minuere debuit credibiliter.

Καὶ ἢν μεταπέσῃ ἡ νοῦσος] Nec mirum etiam debet videri, si fortè morbus commutetur; iisdem nimirum perseuerantibus causis, quòd in idem ipse omnino commutabitur. Manent enim eædem, quanquam imminutæ sint paulò magis, causæ (vt dictum est) ex hypothesi, in Hippocratis oratione. Χρονίη δὲ καὶ βληχροτέρη, &c. *diuturnus quidem hic morbus, sed tamen mitior*, &c. Superesse demum videtur, vt cùm (βληχροτέρη) morbus hic sit debilior mitiórque aliquantò superiori, explicemus quonam modo (χρονίη) longus tamen dicatur ac diu durare queat. Nam si morbo deerunt vires, vt est in hypothesi; quòd pusilla quoque sit causa eius iure cogitari potest. Ideóque & quòd parum illa contumax & minùs diuturna fore videatur, reputari. Sed huic satisfactum abundè quidam putabit alius, si respondebitur, Quòd quia affectio hæc moram trahit & durat diu, hac eadem ratione mitescit ipsa magis virésque amittit eundo; hoc solui, quod λύεσθαι Græcis est, vulgus Medicorum appellat; non autem κρίνεσθαι, quod est acutorum peculiare. Nisi potius verisimiliúsque esse videatur, cùm nihil violentum consueuerit esse diuturnum, ratione ducta ab opposito, & pari omnino de causa & iustiore; durabit quoque diu longè magis affectio, quia debilis mitísque est, sicuti videtur Hippocratis ratio resonare. Pertinẽt reliqua ad curationem, quæ suscipietur per certam rationem viuendi. In cuius expositione, cùm omnia cum viris communia essent, pluribus immorari noluimus. Attamen mulieris curam tum suscipi oportere, eámque studiosam, cum Hippocrate etiam nunc significamus.

SENTENTIA SEXTA.

Ἢν δὲ ἐκ τοῦ τόκου μὴ καθαρθῇ, οἰδεῖ ἡ γαστὴρ, καὶ ὁ σπλὴν, καὶ τὰ σκέλεα.	1	*Quòd si* mulier *non purgetur ex partu, intumescit venter, & lien, & crura* similiter.
Καὶ πῦρ ἔχει, καὶ ῥῖγος λαμβάνει, καὶ ὀδύναι ἀΐσσουσι πρὸς τὰς ἰξύας, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ πρὸς τὰ σπλάγχνα.	2	*Túmque* ipsa *febricitat, etiámque riget, & in lumbos dolores insultant: accidit quando & ad viscera.*
Καὶ ἀποψύχεται, καὶ πῦρ ἔχει.	3	*Ac* tum etiam *perfrigeratur, & febrili conflagrat ardore.*
Σφυγμοὶ βληχροὶ, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ὀξέες, ἄλλοτ᾽ ἀειρόμενοι, ἄλλοτε ἐλλείποντες.	4	*Pulsus* in ea sunt *debiles: est & cùm* percipiantur *acuti, modò* auctiores & *elati, modò deficientes.*
Ταῦτα πάσχει ἀρχομένης τῆς νούσου, καὶ ὧδε ἔχει.	5	*Hæc morbi principio* mulier *patitur, & se quidem habet explicato modo.*
Ἢν δὲ προΐῃ τοῦ χρόνου, τὰ κοῖλα τοῦ προσώπου ἐρυθρὰ γίνεται.	6	*Tempore autem* paulò magis *progresso, faciei caua rubescunt.*
Ὅταν ὧδε ἔχῃ, διδόναι κοῦφα σιτία.	7	*Quando verò sic affecta* mulier *videbitur, ei cibos leues oportet exhibere.*

8 *Atque si orgasmus erit, quod purget per inferiora medicamentum offerre o*portebit: *si biliosa quidem fuerit, quod bilem ducat: si verò pituitosa, quod pituitam.*

Κὴν ὀργᾷ, φάρμακον πίσαι κάτω· ἢν μὲν χολώδης ᾖ, ὅ τι χολὴν καθαίρει· ἢν δὲ φλεγματώδης, ὅ τι φλέγμα.

9 *His peractis, per suaueolentia vterum fouebis* opportunè, *tandem vt pessarium emolliens interdiu intromittas.*

Μετὰ δὲ τοῦτο, πυριῆσθαι τὰς ὑστέρας εὐώδεσι, καὶ προσθεῖναι μαλθακτήριον τὴν ἡμέρην.

10 *Sin autem densiori corpore illa videbitur & adstricto, suffiri osculum* vteri *per totum diem* oportebit, *nec non etiam subiici quæ emolliendo prosint: & lauari postea aqua calenti, ac plumbeas fistulas intromitti.*

Ἢν δὲ στερρὴ ᾖ, τὸ στόμα πυριῆν ἅπασαν ἡμέρην, καὶ τὰ μαλθακτήρια προστιθέναι· ἔπειτα λοῦσαι θερμῷ ὕδατι, καὶ τιθέναι τοὺς μολίβδους.

11 *Deinde verò grana* aliquot *salis & myrrham in linteolo postquam colligaueris, & in lana elixam picem, par quidque scilicet horum & æquale efficiens paruæ gallæ*, penitiùs *diem & noctē imponito.*

Μετέπειτα δὲ ἁλὸς χόνδρους καὶ σμύρνην ἐς ῥυχίον ἀποδήσας, καὶ τὴν πίσσαν τὴν ἑφθὴν ἐν εἰρίῳ, ἡδύσματα ξυμμίξας, ἴσον ἑκάστου ποιέων, ἴσον κικίδι σμικρῇ· προσκείσθω δὲ ἡμέρην καὶ εὐφρόνην.

12 *Exinde interquiescere* oportebit, *ac iisdem ipsis suffiri.*

Μετὰ δὲ τοῦτο καταλιπεῖν ἡμέρας τρεῖς, καὶ πυριῆσθαι τοῖσιν αὐτέοισι.

13 *Sed & Gnidia grana cortice dempto subiicienda erunt, ad vnius aut alterius mensuram potionis, ac tantumdem contriti piperis ad læuorem, permiscendo oleum Ægyptium albū & mel præstantissimū.*

Προστιθέναι δὲ καὶ κόκκους ἐκλέψας ὅσον δύο πόσιας, καὶ πεπέρεος τρίψας λεῖα, παραμίξας ἔλαιον Αἰγύπτιον λευκὸν, καὶ μέλι ὡς κάλλιστον.

14 *Hoc* totum *postquam illineris lanæ* carptæ *& in orbem complicaris, pinnatum intromittere* oportebit *totum diem & noctem.*

Τοῦτο ἐμπλάσας ἐν εἰρίῳ, καὶ περιελίξας, περιπτερὸν προσθεῖναι ἡμέρην ἅπασαν καὶ εὐφρόνην.

15 *Atque si* hac arte *tibi expurgata videbitur, præstiterit missam facere: si contrà purgatione egere, à remediis cessādum erit binos dies, ac postea denuo quod pessariū cum cucumere syluestri* confici solet, *diem & noctem intromittendum.*

Καὶ ἢν σοι δοκέῃ κεκαθάρθαι, ἄμεινον ἐᾶν· ἢν δὲ δοκέῃ δέεσθαι καθάρσιος, δύο ἡμέρας διαλιπεῖν, καὶ αὖθις τὸ ξὺν τῇ σικύῃ ἡμέρην καὶ εὐφρόνην προστιθέναι.

16 *Indéque netopum, & rosaceum odoratissimum, & adipem liquefactum cerui, lana subiicies vnum diem, & calida multa lauabis quàm poterit fieri minima cum molestia.*

Κἄπειτα τὸ νέτωπον, καὶ ῥόδινον ἔλαιον ὡς εὐωδέστατον, καὶ ἐλάφου στέαρ τήξας, εἰρίῳ προστιθέναι μίην ἡμέρην, καὶ λούειν πολλῷ τῷ θερμῷ, ὡς οἷόν τε ᾖ εὐμυθυές.

EXPLICATIO.

SVPPRESSIONIS incommoda lochiorum quum persequatur Hippocrates (hoc enim est quod prima huius hypotheseos verba sonant, μὴ καθαρθῇ, inde nimirum vt edoceamur ex sententia Hippocratis

pocratis nihil dum adhuc effluere prorsus puerperiorũ) quęnam censeantur partes ad hunc refluum humorem suscipiendum aptiores capacioresque, quàm quæ vicinæ & spongiosæ? Huiusmodi sunt autem mulieris abdomen totum & crura etiámque lien, vt demonstratum abunde fuit commentarij primi statim initio, vbi de molliori mulierum carne diximus. Hæ verò partes & vicinę sunt & sanguinis capaces. In quibus dum suppressus stabulatur humor & coaceruatur ex suppressione, nimis concalescens tãdem putrescit. Indéque adeò vapor erumpẽs, adeóque idem ipse refluus humor, πρὸς τὰς ἰξύας in lumbos, ibidem cier dolores atque rigores. Cæterùm ἀΐσσουσι simplex hîc quidem est, quod idem compositum vsurpauit Hippocrates in re cõsimili, libello de Virginalibus. Quibus vtrisque locis impetus humoris significetur & acerbitas quoque doloris, sanguini hîc & illic exitu denegato. Si tot autem libello de Virginalibus ac tantæ calamitates ingruunt ex suppresso laudabili sanguine ac turgescẽte solùm virginibus; nũc ad copiam lochiorum si deterior conditio accedat & vitiosa qualitas; quid non mulieres in exitium, ne dum acerbiores ærumnas & quæ sunt grauiora superioribus symptomata, præcipitet? Septis adhuc suis retinetur humor lochialis, sed cumulatior factus & nimis putrescens; participes suæ labis partes alias sæpenumero facit, etiámque eas penes quas corporis reliqui principatus est. Has hoc loco dixit Hippocr. τὰ σπλάγχνα, in quibus est & principatum cor tenet semper communi Medicorum consensu. Quod quidem in cõsensum tandem trahitur, in deteriorem scilicet statum commutato calore naturali: qui quum sit febrilis & deterioris alicuius naturæ, quia teti odoris parens in excrementis, inde debiles arteriarum (σφυγμοὶ βληχροὶ) redduntur motus. Etenim præter oppressionem quam facit copia sanguinis, in se etiam sanguis ipse aduersum quiddam & quasi venenatum continere potest, quippe cùm sit lochialis non solùm, sed etiam putris, è quo nimirum teter quidam & grauis vapor cor arcem vitæ oppetat feriátque. Vsus si hic in febre auctior erit simpliciter (ἔσι δ' ὅτε ὀξέες δῆλον ἀειρόμενοι) acutior quoque tum pulsus erit & elatior, vt in diuersum statum mutatio fiet causis aduersis præsentibus iisdémque verè commutatis.

Ταῦτα πάσχει ἀρχομένης τῆς νούσου] Quæ quidem omnes ferè incidunt molestiæ, vt primùm lochia supprimuntur, hoc est morbo ineunte. Nam si auctis de causis & (προϊόντι τῷ χρόνου) gradiẽte morbo viciniæ claustra, hoc est interioris corporis, refringantur; vt inde etiam solùm vaporis modo erumpat humor versus superiora, τὰ κοῖλα τοῦ προσώπου ἐρυθρὰ γίνεται, quæ sunt infra zygoma cauæ faciei partes rubore suffunduntur: hoc est, vt sententiam nostram simul explicemus, caput vapores etiámque humores tandem capit, quorum est parens frequenter aut potiùs comes myrias malorum, de quibus plura leguntur in fragmento de Virginalibus apud hunc eundem authorem. Hæc verò non tantùm elucent nec apparẽt foris, sed intus in capite plura cõsurgunt quæ cerebrũ percellant & quasi euertant; vnde symptomata penè innumerabilia tãdem cõsequantur. Isthæc verò sint de calamitatibus suppressionis eiúsq; symptomatis.

Quæ sunt curationis, his verbis proximè continentur, ὅταν ὧδε ἔχῃ, διδόναι κοῦφα σιτία, *quæ quum ita sint, cibos ei leues*, hoc est, vt ipse aliàs, debiles, *oportet exhibere*. Vbi curandi ratio primùm cõsistit omnis in diætæ modo & purgationis opportunitate. Atque hæc quidem vtraque totius corporis sunt, hoc est totũ subiectum respiciunt spectántque. Vt videlicet vniuersalia artificiosè, id est arte Hippocratea, præmittatur perpetuò (sicut vulgus loquitur) particularibus. Summum porrò Hippocratis artificium in ciborum & catharticorum delectu spectatur, vti videre licet & obseruare etiam restrictè in eius oratione. Quæ quum vtraque vtrisque communia sint viris & mulieribus, iam properãdum videtur pro instituto ad muliebria: si priùs dignitatem artis, hoc est artificij Hippocratei, in leuiorum vsu præscribendo ciborum notauerimus. Κοῦφα σιτία, leuiores ergo cibos Hippocrates imperauit accommodatè, siquidem redundat sanguis in hypothesi; ne solito plus vires opprimantur, & incipiens geminetur oppressio: sed sic potiùs applicet natura sese in eo euincendo cumulatiori & absumẽdo sanguine exuperãti. Cibi etenim leues leuiter & valde parum corpus enutriunt. Itaque mulieris corpus sanguine nunc redundãs lochiali, assumpti leues illi nunquam onerabunt. Facilia sunt reliqua de purgantiũ vsu in Hipp. oratione.

Μετὰ δὲ ταῦτα] Quibus antegressis transeundum monet ad affectam partem & singularia eius remedia quæ (πυριῆσαι τὰς ὑστέρας εὐώδεσι) suffitus sunt aromatum, vt aph. 28. lib. 5. (καὶ προσθεῖναι μαλθακτήριον) & pessarium emolliens, quod admitti primùm (τὴν ἡμέρην) interdiu tãtùm voluit Hippocrates & retineri. Huic si non parebit tamen malum remedio vtrique, vt quum (στερρὴ ᾖ) adstricto est corpore mulier & densiori; præterquam quòd tum (τὸ στόμα πυριῶν) suffumigabitur oscillum vteri (ἅπασαν ἡμέρην) diem totum & continẽter, etiam quibus emolliri illud idem possit, pessaria iubet (προστιθέναι) imponi & quæ sint diuersi generis, progrediendo scilicet ad fortiora. Ea enim de causa in hoc eodem sermone quod non ita pridem μαλθακτήριον, nunc statim μαλθακτήρια minutatim iubet vsurpari, sed vti diximus commutando gradatim (ni nos ipsi fallimur) ad fortiora. Quæ si & hæc quoque minùs voto satisfacient, (ἔπειτα λοῦσαι) calida nõ tantùm debet lauari, sed post balnea & lotiones multas, (πθέναι τοὺς μολίβδους) appositæ fistulæ eodem loco debẽt cõtineri diu scilicet ad maiorem apertionem eiusce partis atque dilationem. Sic enim antea Hippocrates quum præcepta proponeret quæ mulierem erudiant de excipiendo & cõcipiendo semine viri, scilicet ad prægnationem faciliorem. Itémque alio postea loco vbi osculum vteri dirigẽdum & restituendum erat suo loco. Μετέπειτα δὲ διὸς, quod dicebat alio antea loco, εἶτα ὑφεζομένη, hoc est detractis aliquantùm pòst fistulis, partes æquas salis cõmunis & myrrhæ excipit linteo. Deinde cũ elixa pice suaueolentia commiscet modo explicato atque mensura, ab Hippocrate. Hæc ergo simul commiscẽs omnia Hippocr. in modum pessarij efformat, quod deinde diem & noctem supponit velut vehementius quiddam. Vt cuius tres totos dies (καταλιπεῖν) intermitti vsum oportere deinde moneat. Interea enim nec eius vis inusta feriatur; recreatur vterus tamen aliquantùm, quò postea iisdem possit πυριῆσαι, suffiri faciliùs, & item eorundem vapore vtiliùs suffumigari. Vehemẽtiusculum postea & hoc pessarium statim sequitur, προστιθέναι δὲ καὶ κόκκους ὀκλέψας, &c. Conterit Hippocr. nostra sententia semen thymelææ (quanquam

Galenus aliter, dum dictionem κόκκαλα exponit in exegesi sua, quod est granū Gnidium Dioscoridi lib. 4.cap.167. detracto putamine & quantum in duabus potionibus assumi securè potest ac exhiberi tutò pro consuetudine. Sic enim ὅσον δύο πόσιας visum est exponendum nobis hoc loco. Quod quidem quot sunt interpretes, exposuerunt de potus mensura parum intelligenter. Nec dum quod ipsi volunt, planè sumus consequuti, nisi nunc ὅσον scriptum & intellectum de copia mensuræ putemus Gnidiorum granorum, qua solebant ipsa propinari vna etiámque altera potione communi ad libertatem alui & deiectionem.

Πεπέρεως τρίψας] Piperis tantundem fortasse adiicit quod ad irritandum ro dendúmque aptum satis est, etsi remissiùs aliquantò remedio superiori, etiámque (λεία) attritum in puluerem quàm tenuissimè. Thymelææ enim folia Diosc. solo appositu partus necant. Quod præstabit potentiùs semen, nostro quidem iudicio, excorticatum & attritum. Adeóque vt quadamtenus eorum vis retundatur vtriusque, oleo excipiuntur Ægyptio & melle præstanti, quanquam & agant similiter & idem procurēt, hoc est hic quoque admisceantur, in eundem scopum. Hæc verò vniuersa ad rationem compositionis & misturam pessarij adhuc pertinēt. Quænam etiam eius ipsius forma aut potiùs formatio esse poterit, Hippocrate authore? Non parum enim hoc habet obscuritatis. Τοῦτο ἐμπλάσας ἐν εἰρίῳ, commixtum hoc totum postquam in speteris lanæ & circumuoluetis πτερὸν pinnatū, (vt in ambitu multas pessarium habeat pinnulas, & eminētias quasdam circum se, veluti ædificium pinnas aut in lateribus columnas) intromittendum erit hac forma, vbi maneat & retineatur diem totum atque noctem. Isthæc excorticata postulat nunc Hippocrates grana, quòd, vt Dioscorides scriptum reliquit eodem loco, duriusculum sit putamen eorum. Ideóque quoties idem ipse bilem, aut pituitam, aut aquas etiam detrahi cupit, vsurpari in vsum partem tantùm interiorem voluit. Ex iis etiam granis κνίδελαιον concinnabat lib.1. Quæ esse extra rem omnia iure queant videri, si non eodem pacto ipsius Dioscoridis sententiam sequuti, explicassemus cur nam corticem demi imperarit breuissimus alioqui noster Hippocrates. De præparatione enim medicamentorum agere præsens non est nobis propositum, vt nec Hippocrati. Nihil non discussum prætermittemus tamen quod difficile cuiquam videri queat & scrupum mouere.

Καὶ ἢν σοι δοκέῃ κεκαθάρθαι, &c. *quòd si purgata satis tibi videbitur, operæpretium fuerit eam missam facere*] Hinc enim licet mentem attendere auctoris & in scopum eius intueri. Nos locho biorum hîc suppressionem ex hypothesi statuimus cum Hippocrate. Qua nunc ergo meliùs arte poterunt grauiota declinari quàm procurata purgatione? Consilium Hippocratis est huiusmodi in aphorismis. Hâc hac ratione frequentibus molitur Hippocrates pessariis. Quotum apposi tu si lochia promouebuntur, voto abunde satisfactum putetur Hippocratis. Ideóque ἄμεινον ἐᾶν, eam operæpretium fuerit missam facere: vt maneat intacta & ab omnibus remediis abstineat. Cōtrà autem si (δοκέῃ δεῖσθαι καθάρσιος) mulier purgatione opus habere videbitur, quia inducias facit affectio præsens, (δύο ἡμέρας διαλιπὼν) intermitti remedia tutò possunt dies aliquot. Quibus elapsis (καὶ αὖθις) rursus etiam quod ex syluestri cucumere pessarium cōficietur, subiicere oportebit, vt quod postremū fuit, diem & noctem. Quis verò eius sit modus, quæque illius compositionem perficiant, si quis nosse cupit; sigillatim ea repetat ex libro quem Hippocrates scripsit de superfœtatione. Atque quod ex eius fructu conficitur elaterium, in pesso subditum euocat menses & partus necat, cap.149.lib.4.Diosc. Κάπειτα, hoc est exactò biduo, νέτωπον scilicet oportebit etiam adhibere, & quæ sequuntur. Arduum verò est, quia sæpe & plurimùm quæsitum esse animaduertimus, quid verè νέτωπον sit, interpretari. Putāt hoc nonnulli inter sub ditiia principatum obtinere; quid tamen illud sit, illi planè nesciunt, aut non declarant. Arbitrantur alij Ægyptium oleum esse. Hîc netopum retinuit Cornarius interpres. Libro de superfœt. netopum quoque dixit, sed per disiunctionem *siue netopium vnguentum* adiunxit, ratus quandam fuisse formam vnguēti. Atque si integrum est cuique animi sensa eloqui & scripto mandare, vix illis assentiamur qui deceptum esse existimant eum affinitate dictionum, quamquam permagna illa quidem sit. Dioscoridi lib. 3. Galbanum succus est nascentis in Syria ferulæ, quam nonnulli netopium vocant. Quod quidem ex vino deuoratum cum myrrha fœtus deiicit etiam mortuos eodem loco. Notatum id abs re non est neque extra sermonem propositum. Maius hoc attamen est, quódque fidem facit longè potiorem, lib.1. quod præscripsit Dioscorides. Fit in Ægypto (ait) vnguentum quod metopium (vt Ruellius ille, de re Medica perbellè meritus, Latinè loquebatur) patrio nomine appellarunt, propter galbani commixtionem. Nam lignum, vt est eodem loco, in quo galbanū enascitur, metopium vocant. Quibus verò id constet, eodem loco describitur, quæ ad tem faciant non dissimiliter quàm quæ sequuntur. Ora nempe venarum aperit. Deinde paulò pòst, cum ceteris medicamentis (ait) efficax est, tandémque vteri (non autem, vt reddit alter, vuluæ) spitacula recludit, & duritias eius emollit. In summa emolliendi, vt dixit ad extremum, habet naturam. Deinde ἐλάφου στέαρ τῆς, quum adeps cetui dutiusculus sit, liquefacit, eique permiscet tosaceum fragrantissimum, vt emollitus ille hac arte aptiùs ex vellete apponatur in sinum muliebrem. Est dicatum explicādis adipum viribus caput peculiariter 69.lib.1.apud Dioscoridem. Vbi vis si omnibus inest eodem authore excalfacere, mollite, & rarefacere; quid non cum Hippoctate diuino cerui adipem eliciendis conuenite lochiis concertiemus? Vt anserinus gallinaceúsque muliebribus malis conueniunt eodem capite & authore Dioscor. Pergamus ad reliqua, & expendamus, si gratum erit, qua arte quantóque artificio progressus Hippocrates appatet ipsum mobile, hoc est sanguinem lochialem attenuet. Haud enim satis est, quòd vteri claustra laxentur, sed & præter vim expultricem (quod secundum hîc quiddam est) Naturæ, quæ est etiam toti corpori congenita & insita; oportet sanguinem fluxilem (quod etiam tertium quid est) reddi. Hoc vt consequatur Hippocrates, ipsum fundit balnei tepore aut moderato quidem calore. Ab vniuerso enim corpore euocandus ipse est per laxiores tubos; & quæ conclusa priùs erant, nunc patefacta (ex hypothesi)

hypothesi) vteri venarum oscula; quanquam ab ipso vase, id est vtero, primùm ac maximè. Medicinam facit igitur ordine ac modo admirabili Hippocrates. Quam ob rem totum mulieris corpus ac potissimùm inferiores (λούειν πολλῷ τῷ θερμῷ) aqua plurima lauandum esse censuit diuinus Hippocrates semper. Multa (inquam) ne quis balneo tantùm minori hîc locum esse suspicetur parum verisimilirer, quod semicupium barbarè vulgus appellauit. Nec Hippocrates huic tum satis fore ratus est, si multa eluatur; sed præcipit balneo tantisper vtendum donec recreetur & animo cœperit esse meliori. Hoc est mulieri in eo permanendum esse (sic enim ὡς οἷόν τε ᾖ εὐμενὲς exposuimus) quàm fieri iucundè poterit ac toleranter, & minima cum molestia. De balnei conditionibus nihil hoc loco. Dicemus attamen scienter leuiori vsu balnei ac parum diuturno quæ intus retinentur, quæque refluxerunt introrsum penitiùs adeóque sursum lochia; vix ac ne vix quidèm posse cieri foràsque euocari, vti æquum est, ad sanitatis hypotheticæ mulierum securitatem.

SENTENTIA SEPTIMA.

1 Καθαρτηρίοισι δὲ αὐτίκα καὶ θερμῷ καθηραμένη τὰ ἀμφιπονεύμενα χωρία, ἀλειφέσθω τὸ στόμα τῶν μητρέων χηνείῳ στέατι, καὶ σμύρνῃ, καὶ ῥητίνῃ χλιαρῇ, καὶ θάλπειν.

At simulatque purgantibus pessariis & aqua calente mulier expurgata fuerit circum dolentes & oppressas partes; illinat oscillum vteri simul commixtis anserino adipe & myrrha resináque tepidis; deinde etiam fouere oportebit.

2 Κλυζέτω δὲ τὰς ὑστέρας τῷ οἴνῳ καὶ τῷ ναρκισσίνῳ ἐλαίῳ τῇ ὑστεραίῃ· ἢν δὲ μὴ ᾖ ναρκίσσινον, οἴνῳ μόνῳ.

Sed & postridie vino perfundat vterum & oleo Narcissino. Si deerit Narcissinum, vino solo.

3 Ταῦτα ὅκως σοι πρὸ τῶν ἐπιμηνίων ἡμέρῃ μιῇ πρόσθεν ποιήσηται.

Hæc verò vna die priusquam ferantur menses, tibi vsurpanda erunt.

4 Ἐπὴν δὲ τὰ ἐπιμήνια γένηται, τὰς μὲν ἐν ἀρχῇ ἡμέρας, τρίβουσα μελάνθιον τὸ Κύπριον, καὶ ἁλὸς χόνδρον ἐπιχέασα, εἰρίῳ ἀναφορύξαι· τοῦτο ἐν τῷ σώματι ἐχέτω ἐπ᾽ ὀλίγον.

Quando autem menstrua eruperint, primis tum diebus vbi cōtriuerit nigellam Cypriam, & affuderit modicum salis, lana subigere oportebit: Hoc mulier in corpore intus contineat aliquantisper.

5 Καὶ νῆστις οἶνον ἄκρητον εὐώδεα ἐπιῤῥοφεέτω.

Ac vinum meracum quódque suauioris odoris est, ieiuna absorbeat.

6 Ἐπὴν δὲ παύσηται τὰ ἐπιμήνια τὴν ἡμέρην, τὸ ξὺν γλήχωνι προστιθεὶς, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα ἴτω.

Postquam verò mēstrua cessarint etiā diei vnius tantùm interuallo, subiiciat quod cum pulegio pessarium conficitur: tandémque accedat ad virum.

7 Κὴν ἐν γαστρὶ σχῇ, ὑγιὴς γίνεται.

Nam si ipsa conceperit, pristinæ restituitur sanitati.

8 Σιτίοισι δὲ χρέεσθω ἐν τῇ καθάρσει· πρὸς τούτοις ἀρήγει ἑψεῖν τὴν λινόζωστιν, καὶ συμμίσγειν πράσα, σκόροδα, καὶ κράμβην, κόκκωνά τε· καὶ τὸν χυλὸν ῥοφείτω τρισὶ δακτύλοισι.

Sed cibo sustētet vires, dum mēstrua ferũtur, oportet, iisque ipsis mercurialē incoquere valde profuerit, & porra, & allia, & braßicā cōmiscere, etiāq; grana thymelææ: deinde tres digitos decocti huius absorbeat.

9 Καὶ ὄψοισι θαλασσίοισι μᾶλλον ἢ κρέασι χρήσθω· τῶν δὲ γλυκέων εἰργέσθω καὶ ἐλαιηρῶν.

Ac potiùs obsoniis vescatur marinis quàm carnibus; prohibeatur autem ab vsu dulcium & à pinguibus & oleosis.

10 Πινέτω δὲ αἰεὶ νῆστιν τὸ ἀπὸ τῆς δᾳδὸς, ἐς τ᾽ ἂν καθαίρηται.

Vtile est & inani stomacho semp tædaceũ vinũ bibere, donec ipsa expurgabitur.

11 Ἐν δὲ τοῖσιν ἐπιμηνίοισιν μάλα πινέτω.

Fluentibus autem menstruis ipsa liberaliùs assumat & potet.

EXPLICATIO.

SVÆ artis est ac methodi industrius semper obseruator Hippocrates. Itaque καθαρτηρίοισι pessariis purgantibus & aqua mulierem detersam nuper volebat pluribus modis. Quod vbi Medicus præstiterit, ne si desistat ab incœpto, contumacior cura reddatur, vltro progrediendum censet, vt αὐτίκα simulatque sic expurgata fuerit purgantibus pessariis & aqua calenti (ad extremum enim sententiæ superioris multa aqua voluit lauari) non corpus vniuersum lauet, sed τὰ ἀμφιπινεύμενα χωρία, tantùm circa vterum & eius vicinas partes exteriores, quæ quum vix tum queant expertes esse doloris; tantisper in iisdem perseuerandum consuluit, donec fructus aliquis percipiatur. Eadem deinde hac de causa inungi osculum vteri quod introrsum spectat, præcipit per verbum ἀναχρίεσθω, simul scilicet anseris adipe & myrrha & resina cõmixtis inter se. Quæ esse debent omnia, dum iisce partibus admouentur, (χλιαρὰ) tepida: aut aliàs quidem potiùs (θάλπειν) actu calida: nisi malis, iisce appositis calida superponere, quorum contactu calor ibidem foueatur & conseruetur. Sic enim eorum vis citiùs ad peragendum suscitatur, eadémque ratione eorundem energia euadit maior. Foris quidem cautum antea fuit aquæ fotu calidioris, pessariis & inunctionibus; prouisum quoque est intus oscillo vteri atque eiusdem stomacho. Sed nihil dum admotum est vteri cauo quo pertinent omnia venarum oscilla & arteriarum, è quibus & menstruus & lochialis stato certóque tempore stillare sanguis consueuit. Præstat hæc verò nũc Hippocrates infuso per metrancbytam (κλυζέτω δὲ τὰς ὑστέρας τῷ οἴνῳ καὶ τῷ ναρκισσίνῳ ἐλαίῳ) vino albo, si bene coniicimus, in quo attenuandi aperiendíque vis maior inest: constat infusum & Narcissino oleo, cuius descripta ratio est lib.1.apud Diosc.cap.52.vbi vuluas emolliẽdi attribuit vires & aduersus earum præclusiones. Sic enim Ruellius. Si autem narcissi radix vlcerum sordes expurgat Dioscoridi, & extrahit infixa corpori, lib.4.cap.155.num tibi alienum videatur, si eius ope detergebit Hippocrates vteri cotyledonas, per quas sanguinem eliciat ex hypothesi? Has enim in vniuersum potestates Galenus narcisso tribuit simplicium octauo. Atque postridie idipsum facit, vt cuique sua scilicet agendi vicissitudo relinquatur. Quòd si narcissinum deerit, id tam aptè præstabit vinum, vt solum & per se id possit; quanquam non ita promptè nec vehementer fortasse. Quæ vniuersa tempestiuè & quidem opportunè vsucapiẽda monet, & vteri claustra tum demum reseranda ἡμέρῃ μιῇ, pridie tantùm recursionis solitæ menstruorum. Tũc siquidem adminiculantem habebit Medicus naturam. Quæ quantumuis onus excutiat suũ, frustra id tamen attentet sine arte proposita ab Hippocrate. Consistet hæc autem in reserãdis orificiis vteri venarũ. Quibus patefactis, &, vt fert hypothesis, agẽte natura tempestiuè; quid obstaculo esse queat, quominus sanguis ab ea foras propulsetur? Summa est vsus igitur industria Hippocrates, quum & modum & illud tẽpus vtẽdi elegit & definiit explicato modo. Sequitur deinde pessarium aliud ex alia hypothesi, ἐπὴν δὲ τὰ ἐπιμήνια γένηται, postquam verò mẽstrua eruperint. Erit autem hypothesis ab Hippocrate proposita, Superiorum vsu remediorum iam menstrua ferri & promoueri. Quæ vt primùm superiorum remediorũ eruperint ope, semen nigellæ Cypriæ conteri iubet, quod (αἰαφορύξαι) farinæ instar aspersum velleri cum granis aliquot salis, simul in pessarium conformetur. Atque tãdem trudatur in sinum pudoris, ne videlicet ipsa statim subsistant. Penitiùs autem vult vt admoueatur (ideóque ἐν τῷ σώματι ἐχέτω diuti significãter, de interno corpore scilicet loquutus: attamen ἐν τῷ σόματι legit Caluus, & osculum vteri intellexit similiter) credimus, quia mẽses fluunt; atque eadem ratione paulisper eodẽ loco relinquatur. Nam affuso introrsum sanguine menstruali, & eo fortasse concreto, vis commixtorum retusa obliteratur, & via currenti præcluditur. Deinde verò illius eiusdem sanguinis & faciliorem & citatiorem Hippocrates depulsionẽ facit meracioris vini potione & suaueolentis, quæ fiat inani stomacho, hoc est ieiuno. Namque (ait) καὶ νῆστις οἶνον ἄκρητον εὐώδεα ἐπιῤῥοφείτω. Sic enim viribus magis integris sanguinem vinũ ciet, naturámque confirmat & suscitat celeriùs ad munus suum, quod suscipitur propulsando foras in hypothesi. Ne quis nimirum vini potionem meracioris referendã putet ad rationem victus; hoc est inter cibos vinum hîc vsurpari existimet & inter epulãdum, quum Hippocratis mens sit hîc ad medicandũ conferre. Cæterùm quis non etiam nunc summam authoris industriã non demiretur? De proritandis lochiis cœpta Hippocrati oratio fuit. At propter diuturniorem illorum moram periodúmque appetẽtem, quæ ferè minimùm menstrua esse consueuit (ἡμέρῃ μιῇ πρόσθεν ποιήσηται, pridie enim eruptionis menstruorum consuetæ, suscipi isthæc omnia ponit oportere) nunc iam mutato nomine haud sine magno & admirabili artificio eandem semper materiam intelligit proritandam esse. Itaque περὶ τῶν ἐπιμηνίων dictionem vsurpare maluit quàm aliter loqui. Sed quorsum nunc obseruandam iubet desinẽtem naturæ depulsionem notata diei vnius intermissione? Scriptũ enim est, ἐπὴν δὲ παύσηται τὰ ἐπιμήνια τὴν ἡμέρην. Atque per istud quidem interuallum, quod cùm pulegio conficitur pessarium subũciendum esse. Quò scilicet retentrix vteri sic suscitata vis auidiùs semen excipiat in congressu, & exceptum circumplectatur atque cõcipiat. Quanam enim alia ratione mulierem hortetur Hippocrates, vt virum adeat; ac tum cum eo congrediatur? Perpetuum est Medici propositum valetudo prospera siue sanitas. Quam mulier, si fortè nunc conceperit, certò consequatur. Quippe semen quod tum ex hypothesi conceptum est, sanguinem suppressum qui mulieri antea negotium facessebat, paulatim absorbebit & absumet. Suaui ergo hac industria mulieri sanitatem conciliabat noster Hippocrates. Superioris consilij egregia hæc quædam ratio quasi ponatur, ac si dixisset ipse sic, Nam si hac tum arte mulier conceperit, omnino sanescit ac sibi restituitur. Namque alioqui verendum esset ne recurrentibus mẽstruorum periodis ad securam mulieris valetudinem, idem ipsum identidem perpetuò faciundũ foret. Σιτίοισι δὲ χρήσθω ἐν τῇ καθάρσει] Ei quod ieiuna mulier suaue ebiberet nuper atque meracum, cibum capere nunc opposuit Hippocrates, ac si vellet ipse; Dum purgatio fit & menstrua feruntur, vt à cibo ipsa se tẽperet cõtineátque, sicuti priùs, necesse tum non sit, aut vt cibos

aut vt cibos assumat leuiores: quinimo fortiori cibo & aliquantò pleniori reficienda est, ne menstruorũ depulsioni vires oppressæ alioqui tũ sufficere nõqueãt. Sic enim σιτίοισι δὲ χρέο ἐν τῇ καθάρσει, perplacuit interpretari. Redit igitur Hippocrates ad cœptum antea de mẽstruali purgatione suum sermonem. Vnde προσπίνῃς, iis vt adiiciat, monet, misceátque tanquam egregium quiddam mulier mercurialem, & eam incoquat, & quæ reliqua sequuntur in oratione. In quibus κόκκωνα thymelææ grana incoquat etiam oportet, vertimus facti certiores & eruditiores aliquãtò lectione superiori Hippocrateæ orationis, quæ de re eadem fuit & scopo consimili. Verumenimuero quòd plerique discruciant se in expositione τοῦ χυλοῦ καὶ τοῦ χυμοῦ & vtriusque explicando discrimine, nos non quidem præterit; nec quòd etiam ad præsentis loci explicationem quiddam id conferre possit. Reueta recens est expositio & inaudita quidem hactenus, quam nunc ipsi dedimus. Apozema diximus aut decoctum quidem significare. Id magis familiariter iusculum vulgus appellat. Audentes portò etiam monemus, quòd nostra hæc quidem uori est, sed Hippocratis explicatio, in cuius mentem lubentes iurauimus. Incoquit Hippocrates hæc quinque quæ simplicia dicuntur, & quorum vites prætermittimus de industria, ad alia festinantes. Incoquit ille (inquam) & commiscet cum cibis attentus semper in scopum propositum. Est autem nunc lochia proritare suppressa. Deinde huius decocti (τρισὶ δακτύλοισι) quemadmodum vulgus Gallorum loquitur, digitos tres propinat, non sine magna, vti dictum fuit, & admirabili medendi methodo. Quæ genuina (ni nosmetipsi magnopere fallimur) & vera Hippocratis est sententia. Quam qnidem quotquot nos præcesserunt ætate interpretes, quum minùs assequuti essent, pro τρισὶ δακτύλοισι, vitiosè πόσι legerunt Græci scriptores: interpretes autem Latini hanc vtramque dictionem aliquantò cautiùs prætermiserunt, mensuræ nomen & notã esse minùs aduertentes fortasse. At cur ὄψοισι θαλασσίοισι μᾶλλον (hîc enim ὄψον cum Athenæo πᾶν τὸ κατασκευαζόμενον εἰς ἐδωδὴν, scilicet omne quod comparatur & apponitur ad edendum, propriè sumendum esse cogitamus & defendimus) vescendum marinis potiùs hoc loco quàm carnibus suadeat Hippocrates, exponendum iamiam est. Isthæc enim ad fluendum inepta videantur & crassum sanguinem creare, pigrum quoque lentúmque. Sed admodum tamen sic cautè per Hippocratem. Ne scilicet quæ suppresso sanguine mulier opprimitur in hypothesi, duplo opprimatur magis, assumpto nempe quodam fortiori cibo, hoc est carnis esu. Aptitudinem verò perfluendi nunc accommodatam in sanguine ex marinis creato concretóque conciliauit, eámque retinuit Hippocrates vini ἀπὸ τῆς δαιδὸς, tædacei vsu matutino & diuturniore. De hoc autem viribúsque eius antea pluribus. Atque tantisper perseuerandum esse in huius vsu intellexit (ἐς τ' ἂν καθαίρηται) donec erumpant lochia aut quidem menses. Dulcibus contrà interdixit & oleosis, quum explicata de causa cibus non debeat esse plenioris nutrimenti. Quòd si cur (μᾶλλα πινέτω) vini tædacei potio liberalior esse debeat menstruis fluentibus addubitabit aliquis apud Hippocratem, sibi satisfactum abunde putet, si memor fuerit, quòd multa diuturnáque lochiorum suppressio nunc delenda statuitur ab Hippocrate. Imò verò quòd compensanda est pariter diuturna lochiorum isthæc suppressio profluuio menstruorum liberaliore. b.7. initio.

SENTENTIA OCTAVA.

Ην δὲ ὀλίγῳ ἐλάσσονα τοῦ δέοντος χωρήσῃ γυναικὶ τὰ λοχεῖα, οἷα τῶν μητρέων στενοστόμων ἐουσέων καὶ παρεστραμμένων, ἢ τοῦ αἰδοίου ἤ τι μεμυκὸς κάρτα ὑπὸ φλεγμασίης, ἡ γυνὴ πυρεταίνει ὀξέως, καὶ καρδιώσσει, καὶ ἀλγέει τὸ σῶμα πᾶν, καὶ σφαδάζει.	1	*Quòd si puerperia* fortè *pauciora quàm par sit, aliquantò fundantur, quasi vterus angustioris osculi sit atque peruersi; aut pudendi pars quædam valde conniueat ab inflammatione: febrit acutè* tunc *mulier* puerpera, *ac stomachi tentatur morsu, totúmque ei corpus condolet, nec vllo stare loco potest* præ anxietate.
Καὶ ἐς τὰ ἄρθρα τῶν χειρέων, καὶ τῶν σκελέων, καὶ τῆς ὀσφύος ἡ ὀδύνη φοιτᾷ, καὶ τὸν ἀμφὶ τὴν δέρην τόπον, καὶ ῥάχιν, καὶ βουβῶνας ἀλγήσει, καὶ ἀκρατέα τινὰ τῶν μελέων τοῦ σώματος γενήσεται.	2	*Nec non etiã modò ad brachiorũ articulos,* modò *crurũ, etiámq; lũborũ quasi quodãmodo vagatur dolor; ac pars quoq; illa quæ circũ ceruicẽ est, vt & spina & inguina cõdolebũt: nõnulla* denique *mẽbra corporis infirma reddẽtur impotentiáque.*
Ἔπειτα πῦρ ἐρεμαῖον, φρίκη πάνυ φανερή.	3	*At febris inde mitescit, fit rigor contrà valde manifestus.*
Ἐμέουσι δὲ καὶ φλεγματώδεα, πικρά, δριμέα.	4	*Ac tum etiam vomitione pituitosa redduntur, amara,* denique *acria.*
Καὶ ἀμφὶ τῆσδε ὧδε ἔχει.	5	*Eiusmodi sanè est huiusce mulieris stat⁹.*
Καί οἱ ξυμβήσεται, ἢν μελεδαίνηται,	6	*Est tamen futurum, vt si diligens cura*

ſuſcipiatur, ipſa conualeſcat: ſin minùs, vt quidem *claudicet, aut manca ſit & corporis quibuſdam capta membris.*

ὑγιέα γενέσθαι· ἢν δὲ μή, χωλὴν ἢ ἀκρατέα τῶν μελέων γίνεσθαι τοῦ σώματος.

7 *Cæterùm hic morbus non eſt admodum moleſtus, nec toleratu grauis.*

Ἀφόρος δὲ ἡ νοῦσος οὐ πάνυ.

EXPLICATIO.

INTVMESCEBANT antea venter, ſplen quoque, καὶ τὰ σκέλεα, crura, bráchiáque. Præhendebat eadem de cauſa febris & rigor, nec non vnà cum ſanguine recurrebat ad connexiones lumborum ingens dolor & ad viſcera: pleraque alia dira infeſtáque magis à partu ſymptomata enaſcebantur ex ſuppreſſione lochiorum; de quibus cauſiſque eorum abunde tractatū ſuperiùs à nobis eſt cum Hippocrate. Quo loco ſic ipſe loquebatur, ἢν δὲ ἐκ τοῦ τόκου μὴ καθαρθῇ, οἰδέει ἡ γαστὴρ καὶ ὁ σπλὴν, &c. Hîc autē hypotheſis non eſt, in totum (vt antea) ſupprimi puerperia, ſed ὀλίγῳ ἐλάσσονα parciore iſta ſundi manu, quàm è re ſit puerperarum. Vnde fit vt tunc exoriantur tandem & tot ferè tantæque calamitates & ærumnæ mulieribus ex proportione, de quibus ſuam ſententiam explicauit Hippocrates in oratione. Atque paucitatis lochiorum tres cauſæ hoc loco tantùm notantur per hypotheſin, Anguſtia oſcilli vteri, eius diuerſio in aliquam partem, & alicuius partis pudendi conniuentia propter inflammationem. Quibus ſanè de cauſis ſupprimi in totum lochia poſſunt eodem authore aliàs, nedum pars eorum retineri tantùm. Audiamus iam igitur quid ſiniſtri parſimonia vehat eorum.

ſent. 6. huius comment.

Πυρεταίνει ὀξέως] Febris autem eſt quæ, cur inde fiat acuta, explicatū antea eſt ex comm. Galeni in ſent. 2. comm. 1. in ſext. Epid. Vt autem ex bile febris vulgò naſcitur, ſic hæc parens eſſe poteſt bilis copioſæ. Vnde mulier puerpera (etſi id veriùs nūc ex refluxu ſanguinis ad ſupernas partes eueniat) καρδιώσσει, ſtomachus à bilioſo ſaltem ſanguine commorſus vellicatur. Eadémque de cauſa ἀλγέει, toto etiam puerpera corpore dolet. Siquidem ſanguis qui tēpeſtiuo exitu prohibebatur, primùm refunditur tunc in corpus vniuerſum. Cui quum copia ſit ipſe moleſtus, ſe ipſo calidior iure tandem redditur. Hac enim de cauſa tantùm, huius libri principio exiſtimauimus mulieres eſſe calidiores viris cum Hippocrate. Atque tum doloris quoque cauſa eſt aſcititius ille calor. Imò verò & cur mulier etiam σφαδάζει, hoc eſt (ſi voles cum Galeno in exegeſi ſua) δυσφορεῖ, ſe moleſtè gerit & anxia eſt. Etſi aliter σφαδάζειν (quòd propriè equorum ſit qui paſtu oppreſſi, nullo queunt loco ſtare) Latinè conuerterit M. Tullius tertia Tuſcul. nouo tactu exagitari ex Euripidis Theſeo. Vt hoc fortaſſe ſenſu velit nunc idē Hippocrates ſignificari, atque quū diceret antea lochiorum ſuppreſſionis incommoda commemorando, ἢν δὲ ψαύσῃ αὐτῆς, ἀλγέει πᾶν τὸ σῶμα, quo loco explicatæ ſunt iam cauſæ omnes omnium quæ nunc recenſentur ſymptomatum; quum eadem propagari dicantur vtrobique, imò plura illic grauioráque enumerentur.

Καὶ ἐς τὰ ἄρθρα τῶν χειρέων καὶ τῶν, &c.] Ita menſibus diu ſuppreſſis Phaëthuſæ vxori Pytheæ vnà cum dolore ad articulos rubores oborti ſunt: ὀδύνη φοιτᾷν, hoc eſt ὁρμᾷν, impetu quodam nunc ferri dicatur ſimiliter dolor ad articulos. Articulos inquam τῶν χειρέων, non quidem ſolummodo manuū, quemadmodum illi opinati ſunt; ſed brachiorum, ſicut quodam loco loquebatur Ariſtoteles loquendi veterum imitatus cōſuetudīnem. Sic enim & hic noſter imperauit libello de ſuperfœtatione his vſus verbis, γυνὴ ἥτις ἀφικνύμων (hoc eſt expoſitore Galeno, ἡ ταχέως ἐγκύμων γινομένη, quæ citò ac facilè prægnans redditur) ἐοῦσα πέπαυται κυΐσκομένη, φλεβοτομείσθω δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν σκελέων. Quæ facilè grauida fiebat, ſi concipere ceſſabit mulier, ei per ſingulos annos bis è brachio vtroque & crure ſanguis detrahatur. Non enim niſi ridiculè dixeris è manibus, ſicut dictat percelebris illa venarum partitio quam pro authoris ſententia & dignitate rei, pluribus antea explicauimus. Ergo quæ ſunt in motu reliquiæ puerperiorum vbique partium indicia plerumque edunt ſui. Siquidem per tubos venarum arteriarúmque refunduntur & ad omnes partes corporis pertinent, quibus negotium faceſſant. Quæ etiamſi in aliquam partem obfirmarint ſeſe, (ἀκρατέα τινὰ τῶν μελέων) hæc non imbecillis tantùm & ignaua ad opus reddetur ſuum; ſed impotens, quaſi capta motu aut quidem ſenſu. Sic enim libro de morbo ſacro ἀκρατὲς γίνεται ἐκεῖνο τὸ μέρος, impotens corporis pars redditur per interceptionem ſpiritus aſſumpti: & ἀκρατέες οἱ πόδες ἐς ὁδοιπορίην γίνονται, impotentes ad iter faciendum pedes, per torporem ab oppreſſione ſuppreſſi ſanguinis, in fragmento quoque de Virginalibus, & aliis denique pluribus locis apud Hippocr.

comment. 1. ad ſenten. 1. lib. 1.

Ἔπειτα, *deinde*] Hoc eſt, poſteaquam infirma quædam pars corporis tantam lochiorum portionem exceperit, vt priſtina natiuáque deſtituatur facultate per oppreſſionem: πῦρ ἠρεμαῖον γίνεται, non quidem ſine ratione tunc febris miteſcit, quum non ita pridem dicta ſit mulier febricitaſſe ὀξέως, vehementer & acutè; Omnis nimirum quum intus antea circumſeptus humor contineretur circa præcordia. Rigor contrà valde φανερὸς, tum ſenſibilis eſt in reliquis nempe partibus corporis, ac potiſſimùm in præcordiis. Inde enim rigoris cauſa materialis educitur, & quæ quia vomitione reiicitur; lenamen aliquod adfert ſæpenumero. Primùm attamen pituita qua ferè fundum ventriculi perpetuò natat, redditur. Dicebat Hippocrates, ἐμέουσι δὲ φλεγματώδεα hac quidem de cauſa: ſecundo poſtea loco πικρὰ amara reiiciuntur, cuiuſmodi ſuapte natura bilis eſt, lib. de nat. hum. tandémque δριμέα acria mordaciáque, quorum ſtimulis ſtomachus pungebatur. Nam ciebat cardiogmum nuper corrodēs humor apud Hippocratem in hoc eodē morbo. Quæ quidem vniuerſa quanquam videantur eſſe ſymptomata, καὶ ἀμφὶ τῆσδε ὧδε ἔχει,

ac in ea quum sic appareant & habeant omnia sese: si tamen curam sedulam Medicus, sicuti deceos est, adhibuerit; (ὑγιέα γίνεσθαι) mulier omnino & integrè conualescit. Ne quis fortè morbum hunc prorsus perniciosum esse putet & lethalem. Atque vt breuiter nostram sententiam apetiamus, quidquid dubium & formidabile per se ex eo eueoire queat, etiamsi eius spernatur euentus, ac Medicus manum non adhibeat; (χωλὸν εἶ) claudicatio est: non autem (χολὼ) vomitio bilis, sicut Marc. Fabius interpres perdoctus opinabatur. Apertè nimiùm illius repugnant senteotiæ, nedum dissentiunt hæc quæ sequuntur io Hippocratis oratiooe, καὶ ἀκρατέα τινὰ τῶν μελέων γίνεσθαι τοῦ σώματος. Vt miaoca scilicet oon tantùm sine manu isthinc mulier fiat, sed etiam alio quodam intercepta membro.. Insolens superest dictionis ἄφορος explicanda significatio. Non est enim verisimile sic morbum appellari ab Hippocrate, quòd infertilem ex hoc Hippocrates existimet mulierem reddi & infœcundam; at, vt reddidimus, quia morbus non sit valde difficilis, sed ferè moderatus; non grauis & molestus, sed potiùs ἄφορος, tolerabilis. Perperam ergo Cornatius & Caluus interpretes sterilem hîc dici morbum existimarunt.

SENTENTIA NONA.

1 Ἢν μὲν αἱ μῆτραι ἑλκωθῶσι, καὶ τὰ λοχεῖα μὴ παρῇ ὡς χρὴ, πάντα πονήσει.

Sin vlceretur vterus, & puerperia, vt par est, non effundantur; dolorcm omni in parte mulier persentiet.

2 Καὶ ἢν μὴ μεγάλα ᾖ τὰ ἕλκεα, μελεδαινομένη ἐν τάχει, ὑγιαίνει.

Si tamen vlcera non fuerint ampla, ac tempestiuè opera adhibeatur; restitui potest mulier sanitati.

3 Χρὴ δὲ τὴν μελέτην ἀτρεκέως ποιέεσθαι ἑλκέων τῶν ἐν τῇσι μήτρῃσιν.

Verùm vlceribus obortis in vtero, conferenda verè eò collocandáque omnis industria est.

4 Ἅτε γὰρ ἐν ἁπαλῷ ἐόντα, καὶ εὐεπαισθήτῳ, καὶ νευρώδει τῇ κοιλίῃ· πολλὰ δὲ τὰ κοινωνέοντα, βρέγμα, στόμαχος.

Quippe quum ipsa in teneriori sensúsque participe & quidem exquisiti, neruosa cauitate existant: pluribus autem cum vtero communicatio est ac societas, vt verbi gratia syncipiti, etiámque stomacho.

5 Γνώμη ἀΐσσεται, καὶ κακοῦται, καὶ οὐ ῥηϊδίως ἐθέλει ξυνιέναι.

Corruit mens & animus deprauatur, nec facilè intelligit.

6 Ἢν δέ οἱ αἱ μῆτραι στενόστομοι γενοίατο, καὶ μὴ παραχαλάσωσι τὴν λοχείην κάθαρσιν, φλεγμήνουσιν.

At si mulieri fuerit vterus oris præangusti, ac purgationem lochialem non relaxarit; inflammationem ipse concipit.

7 Ἢν μὴ μελεδαίνηται ἐν τάχει, πάντα μὲν μᾶλλον πονήσει· καὶ ὀδμὴ πονηρὴ, καὶ οἰδίσκεται ἡ ἔξοδος.

Quæ si non percuretur breui, eam omnia hæc acerbiùs exercebunt: & grauis erit ac teter odor, etiámque exitus turgescit tumétque.

8 Καὶ ἢν μὴ φλεγμήνωσιν αἱ μῆτραι, αὐτόματον ἔξεισι κακὸν ὀζόμενον καὶ πελιδνὸν ἐὸν, ἢ μέλαν ἐὸν θρομβῶδες· καὶ ἡ γυνὴ καθαίρεται τὰ λοχεῖα.

Contrà si inflammatio vterum minùs occuparit, suopte nutu effluit malum grauis odoris, atque tum liuidum istud est, aut nigrum quidem grumosum existit & apparet: eóque modo à puerperijs mulier expurgatur.

9 Ἔστι δ' ὅτε οὐκ ἔξεισιν, ἀλλὰ τῇ γυναικὶ θάνατον σημαίνει, ἢν μή τις ἐν τάχει φλέβα τέ-

Accidit verumtamen vt nihil interdum excidat indéque stillet: sed exitium mulieri id tum portendit præsentissimum, nisi quis breui venam incidat aut

molliat aluum.		μη, ἢ τὴν κοιλίην μαλθάξειν.
Tum etiam profuerit perfundere aluum clystere.	10	Ἄμεινον δὲ καὶ κλύσμα ποιῆσαι.
Quòd si mulierem *nactus eris ad vomendum facilem, profuerit quoque vomitionem ciere: satius præterea* vtiliúsque *vrinam promouebis, etiámque sudorem.*	11	Ἢν δὲ εὐέμετος ᾖ, καὶ ἐς ἔμετον ἄγειν· κρέσσον δὲ διουρέειν καὶ ἰδίειν.
Horum verò occasio vtendi *optima est, quum res postulauerit.*	12	Τούτων δὲ καιρὸς, ὅτε δέοι, ἄριστος.

EXPLICATIO.

MORBOS eorúmque explicationem sigillatim aliquot persequutus est Hippocrates qui ex suppressione lochiorum accidunt, symptomatáque illorum. Connectit nunc quædam inter se, & simul ea ipsa complexus, exponit quo hîc modo sequitur. Sit ergo hypothesis hæc prima cum Hippocrate, vt obsessus vlcere vterus ponatur: ac etiam non effundi puerperia, quantùm mulieri foret pernecessarium. His duobus positis, πάντα πονήσει, corpus vniuersum tandem occupabit dolor. Huiusce porrò doloris iam sæpius causas exposuimus, vbi de suppressis mensibus & puerperiis nuper agebatur. Tum sermone postea de lochiis intermisso, obiter quædam scribit notatu dignissima de vlceribus, partitus ea in amplissima & non vsque adeò magna. Atque istorum curationem aliàs pertractaturus ex instituto, horum spetabilem Hippocrates facit sanitatem, modò tamen ἐν τάχει, tempestiuè ac maturè illatum cura suscipiatur. Potiùs siquidem videri queat referenda celeritas ad tempus, (ætatem vlcerum diceremus lubentes, quum sint nouitia) quàm ad breuitatem sanationis eorundem, quæ breui debeat sperari. Non quidem quòd opinemur sanescere ipsa per se minori aut paruo temporis interuallo: sed quòd si tempestiuè & statim suscipiatur curatio, ad sanitatem perduci tutò tandem queant. Quanquam & secus cogitari, & aliò possit referri ἐν τάχει, non sine verisimili explicatione. Ac ne quis dubitet aut diffidat potiùs vlcerum vteri sanationi, hortatur nos Hippocrates quasi per parenthesin in vniuersum; (quod apertè respondet fauétque interpretationi nostræ, imò verò sententiam nostram confirmat & sancit) vt habita ratione peculiaris naturæ vteri ac eius substãtiæ quæ in submolli & teneriori carne cõsistit, suam omnem operam det, laborem, studium & industriam Medicus conferat, eámque exquisitam, (ἑλκέων τῶν ἐν τῇσι μήτρῃσιν) ad vlcus vteri persanandum. Ἀτρεκέως intrepidè ad verbum dixissemus lubentes, quod est audacter seu confidenter: Tzetzem imitati, si ingratum non erit, ἀληθῶς exponens aut ἀκριβῶς cùm Hesychio & Erotiano. Illi τρέω idem esse tamen visum fuit quod φοβοῦμαι. Siquidem qui vera loquuntur, non vereantur reprehensionem: sicut illi debent qui ementiti oderunt veritatem, eiúsq; lucẽ pro virili fugiunt & vitant. Verũenimuerò monemus, vt animaduertant & hinc ediscant insolentes nostri temporis & immeritò superbiẽtes quidã Chirurgi, Quòd visum est nostro Hipp. quodcunque nimirum vlceris genus desiderare sedulam illorum manum, quotiescunq; in molliuscula & teneriori carne consistet. Tum namque non est quòd obsistat quidquam putredini. Superiùs quando de putredine lochiorum actum fuit, diuinus hic author sedulò prouidendum esse monebat, vt vlcera inde non nascerentur magna & putrescentia. Rationem adscripsit eodem loco. Vlcerati deinde vteri signa perquirẽns idem ipse, ex erosione & morsu prætereuntis per eum sanguinis, dicere audebimus etiam aliquantùm laudabilis, colligit & æstimat vterum vlcere obsessum esse. Dum enim isthâc purgatio fertur, dicebat eodem loco, (ea verò fit natura duce) δοκέει ὡς ἄκανθαι διὰ τῶν μητρέων ἰέναι. Qui sanè locus, vt & præsens, si mens bellè perspicit, pugnantibus cum sententia Galeni ac contrariis studiis omnino descriptus est, Siquidem Galen. comment. 1. lib. 6. Epidem. quadam tantùm similitudine vterum neruosum esse opinatus sit, quum in triplici neruorum notata ab eo acceptione locum habere nequeat: aut vt idem ipse loquitur Cruserio Campensi interprete, ex nullo trium generum vterus neruos multos suscipiat. Contrà verò nunc se res habet. Non enim Hippocrati fuit satis eam dixisse partem ἁπαλὴν, molliusculam, explicata modò de causa sed νευρώδεα, quoque neruosam. Nec distentione solùm & contractione facili, sed sensus acumine, Sic enim visum nobis est εὐαίσθητον, quod est maximè sensus particeps & quidem exquisiti, reddi oportuisse. Ergo neruos, quia eorum propriam substantiam, vterum habere & potentiam, hinc præter vulgarem omnium opinionem etiámque Galeni ediscemus ab Hipp. Vt neruosus propriè deinceps dicẽdus videatur, & sicut iam dictum est, sensus exquisiti. Tantum abest vt neruos imitetur tantùm. Idem de cole notatum à Galeno legimus eodem quoque commentario: quod & posteri facilè crediderunt hactenus. Verumtamen inter omnes totius corporis humani partes nullam dissecando vnquam obseruare datum hactenus fuit, quæ tot, nedum plures & robustos magis & frequentes neruos contineat quàm latera virilis pudendi: musculos cauernosos perperàm dicere cõsueuerunt Anatomistæ, quippe quum expertes competiant carnis illi eas esse partes. Non igitur propter corpoream substantiam quæ contrahi distendíque queat facilè, quin potiùs secundum neruorum potentiam propriè neruosum illud vtrumq; in Hippocratis doctrina iure audeamus appellare. Quomodo alioqui, vt ipsiusmet Gal. ratione nitamur, sentiret ipse? Quòd si neruos qui in vterum

inferuntur,

inſeruntur, eſſe ſubtiles & perpuſillos Galenus obiecerit comment. prædicto, vti ſe quidem res habet; reſponſum illi ſit, Quòd frequentia quoque granditatem ipſorum compenſat. Porrò etiam exquiſiti ratio ſenſus pertinebit ad voluptatem; voluptas autem ad deſiderium congreſſus refertur, tandémque etiam ad humani generis propagationem. His enim alioquin turpibus & fœdiſſimis partibus pudendíſque ſi natura voluptatis igniculos & libidinis ex hypotheſi detraxerit; proh dij immortales, quis concubitum (facinus hoc tam indignum & horrendum) adoriatur & incœptet? Iiſce ergo in partibus & rebus pudendis inſeuit cautè natura neruos & ſenſus exquiſitiſſimi, quia libidinem & voluptatem omni animanti cumulatè largira eſt ſummo quidem iure ad propagationem ſcilicet generis cuiuſque.

Πολλὰ δὲ τῷ κοινωνέοντα, multa verò cum eo communicant] Iſthæc fortaſſe altera ratio eſt, cur ad diligenter & exactè percurandum vlcus vteri Medicum hortetur Hippocrates. Quòd cum eo nimirum malè affecto aliæ plurimæ partes condoleant, & pari ferè moleſtia tententur. In iis verò eſt ſynciput. Cuius ſympathiæ explicatur modus multis admodum ab eodem Galen. dicto comment. in 6. Epid. Cur verò in ſui ſympathiam ſtomachum quoque trahat, præterquam quòd antea apertè expoſuimus, patere id ſatis poteſt ex anatome. Eadémq; ratione γνώμη ἀΐσσεται ἐκ κακοζοΐης, ratiocinandi libertas tollitur, aut ſaltem deprauatur, etiámq; οὐ ῥηϊδίως ἐθέλει ξυνιέναι, more melancholicorum colloquium fugit, & hominum congreſſum vitat: etſi in conuertenda Græca oratione, ξυνιέναι ad intellectum retulerimus, vt vaporum copia mens confundatur & conturbetur. Imò quæ in virgines vniuerſa cadunt moleſtiæque omnes ex menſtruorum ſuppreſſione maturorum, iiſdem penè omnibus mulieres in hypotheſi nūc iure poſſunt tentari. Apud Hippocratem legimus ὑπὸ μὲ ὀξυφλεγμασίης μαίνεται, ὑπὸ δὲ τῆς σηπεδόνος φονᾷ, & quæ ſequuntur reliqua apud eum in fragmēto de virginalibus, vt in deſcriptis in ipſam cōmentariis explanauimus.

Iam hypotheſis altera ſequitur, ἢν δὲ οἱ αἱ μῆτραι στενόστομοι, quòd oſcilli ſcilicet anguſtia vteri expurgationem retardat lochialem, indéque (φλεγμήνωσιν) partis eiuſdem inflāmatio conſequitur. Conſentaneum quoque videtur, vt (ἢν μὴ μεθελαύνηται ἐν τῷ τάχει, πάντα μιν μᾶλλον πονήσει) damna explicata nuper incrementum accipiant, ſi non præuenerit diligens & quàm maximè opportuna cura Medicorum. Incrementi porrò hæc erunt argumenta ſymptomatum, ὀδμὴ πονηρή, putidus ingratúſque odor, & (οἰδίσκει ἡ ἔξοδος) pudendorum, nedum ceruicis, aut etiam vteri adauctus tumor. Si enim à partu ſtatim cotyledones dehiſcunt, ac exæſtuet quoque ſanguis Hippocrate authore per ſuppreſſionem; an non putidum quiddam redolebit hians vterus, & ad extremum pudendi quæ labra ſunt, iure pertinebit tumor? Sic enim ἔξοδον reddere maluimus quàm ſecus, quum iam nimirum oſcillum vteri peranguſtum ſit in hypotheſi. E contrario, ſi omnia tam bellè regantur Naturæ dignitate & magiſterio, vt & oris anguſtiam vteri dilatet & quaſi rumpat expultricis naturæ robur; αὐτόματον ἔξεισι κακὸν ὀζόμενον, καὶ πελιδνὸν ἐόν, ἢ μέλαν, ἢ θρομβῶδες, auertet ſanè inflammationem grauis & fœtidus humor erumpens ſua ſponte, qui modò liueſcēs, modò ater & grumoſus comparebit. Per grumos ſcilicet id euenire conſueuit. Vt hîc non ſecus quàm cùm lac à partu fœminis exire deſierit, dēſatur in mām̄is tandē in exigua fruſta concreſcens: Ita grumeſcit & coit nunc ſanguis è propriis effuſus vaſis abſcedens in ſpatia vicina. Id ſæpenumero patet in renibus & veſica: in ſtomacho aut inteſtinis, vt & in naſo, vtero deniq; ipſo. Vide aph. 20. lib. 6. & com. Gal. De quib' eorúmq; cauſis antea, ne hîc quid repetatur, ſatis diximus. Quæ ſi vſquā euenerint, mulierē eripient ab omni moleſtia. Namque eo pacto (γυνὴ καθαίρεται τὰ λοχεῖα) purgationē mulier ſubibit lochialē feliciter; quum lochia nunquam (ἔστι δὲ ὅτε οὐκ ἔξεισιν) malis niſi naturæ rebus reſiſtant. Ideóque hoc nunc eodem dixit loco (δηλοῖ τῇ γυναικὶ θάνατον σημαίνει) mulieri eſſe funeſtum & lethale. Dicebat ille lib. de nat. pueruli, νοῦσος αὐτῇ μεγάλη ἔσται, καὶ κινδυνεύσει ἀποθανεῖν. Vt ſi à puerperiis mulier repurgata non fuerit, in grauem morbum incidat, & in ſummo vitæ periculo verſetur. Ἢν μή τις ἐν τάχει φλέβα τάμῃ, ἢ τὴν κοιλίην μαλθάξῃ, niſi quis maturè venam ſecet, aut ventrem emolliat, & quæ ſequuntur. Sed poſtremò habitæ orationis ab Hippocrate correctio ſtatim proponitur. Nō eſt enim funeſta ſemper ſuppreſſio puerperiorum, funeſta (inquam) non eſt ſimpliciter, quando auerti iſtud malum & periculum vitæ euitari poſſit. Vt nunc per correctionem curationis aliquot recenſeat modos, qui ſuo loco omnes ex ordine declarabuntur; ſi priùs hanc aliàs adumbratam ab Hippocrate methodum curandi adiunxerimus. Dicebat enim libello de natura pueruli de puerperiis loquutus, καὶ κινδυνεύσει ἀποθανεῖν, ἢν μὴ μεθελαύνηται ἐν τάχει, καί τις αὐτῇ προσφέρουσαν ἐπάγῃ τὴν κάθαρσιν. Coniicietur mulier in vitæ periculum, niſi quis (ex hypotheſi) prouidebit ſedulò, & conuenientem protinus purgationem inducet. Purgandi nunc autem illi ſex modi conuenientes explanantur. In eis tenebit primas ſanguinis detractio è malleolo interiori. Recta enim lib. de virginal. ac proximè ab vtero partibúſque vicinis, ſanguis hoc pacto educetur lochialis. Aut quidem (τὴν κοιλίην μαλθάξαι) ventrem emollire oportebit cathartico. Clyſmate tertio loco reliquias euocare tentabit foras per inferna. E ſuperioribus autem ventris partibus nonnihil deinde ſuppreſſi humoris, vomitione mouebit. Ea cautione tamen, vt εὐέμετος ᾖ, ad vomēdum facilis mulier promptáque ſit. His artibus quæ portio craſſior eſt in puerperiis, expurgabitur.

Κρέσσον δὲ διαθερμαίνειν καὶ ἱδίειν] Sudore verò quod tenue ſupereſt ac aliquantò ſubtilius, diſſipabitur: aut ſaltem ad veſicam deriuabitur per aquæ ductus. Hac etiam cautione, vt in iis vſurpandis (καιρὸς) occaſio captetur. Cæterùm in (ὅτε δέοι) interuallo temporis, in quo nimirum neceſſitas poſtulabit, etiam καιρὸν ſeorſum notat, ita exactus & diligens eſt obſeruator in omnibus Hippocrates. Verteret alius, nec ſine quadam, etſi leui, veriſimilitudine, *horum aliquis modus eſto.* Attamen & in (χρόνῳ καιρὸς) tempore ineſt, & continetur, & ſpectatur occaſio, prima ſtatim periodo lib. qui dicitur παραγγελίαι, è qua deſumpſit de tempore Ariſtoteles quamplurima, eáque diſſimulanter pro more ſuo mutatis verbis dilatauit, auxit, & amplificauit fusè latéque.

SENTENTIA DECIMA.

Quòd ſi à partu purgata mulier fuerit paulò ampliùs quàm par ſit, (ſiquidem hoc quoque fit, ſi erit vterus ore patulo & venarum quædam quæ ad vterum pertinent, plurimùm euacuentur præ violento egreſſu pueli) præhendet eam cum rigore febris, eáque tenuis, etiámque calor per corpus vniuerſum diffundetur.	1	Ην δὲ ἐκ τόκου γυνὴ καθαρθῇ ὀλίγῳ πλέονα ὧν χρὴ (γίνεται γὰρ καὶ τοῦτο, εἴ αἵ τε μῆτραι εὐρύστομοι γένοιατο, καὶ τῶν φλεβῶν τινες καταῤῥαγέωσιν, αἳ τείνουσιν ὑπὸ τὰς μήτρας, ὑπὸ βίης τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου) πυρετὸς καὶ ῥῖγος ἕξει αὐτὴν λεπτὸς, θέρμη τε ἀνὰ πᾶν τὸ σῶμα.
Nonnunquam verò & horror aderit *faſtidiúmque cibi : & quidlibet abominabitur, & extenuabitur, & infirmior fiet ; & palleſcet, & intumeſcet, & à cibo* ſeſe omnino *continebit.*	2	Ἔστι δ' ὅτε καὶ φρίκη καὶ ἀσιτίη· καὶ βδελύξεται πάμπολυ, καὶ λεπτὴ ἔσται, καὶ ἀσθενὴς, καὶ χλωρὴ, καὶ οἰδαλέος, καὶ ἀσιτίη.
Si quid verò illa *edat aut bibat, non mitificabitur.*	3	Ην δέ τι φάγῃ ἢ πίῃ, οὐ πέσσεται.
Quibuſdam verò & aluus & veſica multùm vacuatur, vnde exhorreſcunt illæ magis.	4	Ενίῃσι δὲ καὶ κοιλίη καὶ κύστις καταῤῥήγνυται, καὶ φρίκη ἔχει μᾶλλον.
Ac de ſtatu huius res ſic ſe habet.	5	Ἀμφὶ δὲ ταύτης ὧδε ἔχει.

EXPLICATIO.

AB aduerſis cauſis nunc hypotheſis vertitur in oppoſita ſymptomata. Primum eſt, vt ad amplitudinem oſculi paribus cæteris lochia erumpant & copioſiori ferantur manu. Ab oppoſito argumentum ducitur ex conſequenti. Conſequens porrò eſt circumfluere mulierem lochiis, & in eorum abundantia verſari, qui contrarius ſtatus eſt omnino ſuperiori. Mulierum verò huiuſce conditionis ab authore duæ ſignantur cauſæ, quæ duo ſimul eius gratiâ connecti neceſſe prorſus fuit. Εἰ αἵ τε μῆτραι εὐρύστομοι γένοιατο, καὶ τῶν φλεβῶν τινες καταῤῥαγέωσιν] Patulum ſcilicet eſſe oſculum vteri, & quæ ad vterum intrò venæ pertinent, multùm & liberaliter vacuari. Hoc enim ſonat verbum καταῤῥήγνυσθαι, quemadmodùm expoſuimus primo huius libri principio ſequuti ſententiam Galeni aduerſus Iulianum. Ex iis ſi deerit alterum, id ſatis eſſe queat ad ſupprimenda lochia : quemadmodum, vt natura ferantur duce, vtrumque moderatum requiritur. Euacuationis autem viæ Hippocrati (αἳ τείνουσιν ὑπὸ τὰς μήτρας) ad vterum deſinunt. Ne quis ſub vtero aut ad locum vtero inferiorem eas venas perſtringere ſuſpicetur, ſicut recentiores aliquot plures perperam Anatomiſtæ. Minùs nos pudeat ὑπὸ hîc accipi pro εἰς ſiue ἐπὶ notaſſe. Num verò huiuſmodi cauſas (ὑπὸ βίης τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου) puellus egrediens procurabit & ſuſcitabit ſemper præ violentia ? Violentiam (quanquam ſit ea ex abortu calamitoſior) ducet in malis poſtea Hipp. quum ad eam ferè aut vlcus aut inflammatio illius partis ſequatur. Quod vtrumque eodem ipſo iudice vix vnquam non eſt periculi particeps. Sed, ſi placet, demus πλέονα ὡς χρὴ, plura quàm par ſit, effundi puerperia. Ideóne protinus πυρετὸς ἕξει αὐτὴν, febris præhendet eam διὰ ταραχὴν, propter perturbationem, vt rigor (καὶ ῥῖγος) ſanguine per lumbos vehementiùs diſcurrente : eodémque modo (θέρμη τε ἀνὰ τὸ σῶμα) mulieris corpus totum concaleſcet, quia ex omni is parte tandem confluet in vterum puerperialis humor ? Sed & nonnunquam (καὶ φρίκη καὶ ἀσιτίη) horret mulier, & cibum auerſatur omnino, viribus ſcilicet collapſis nimiùm, præſertim verò ſtomachi : & βδελύξεται πάμπολυ, non ſolùm auerſabitur, ſed prorſus abominabitur quidquid occurret. Itaque iuſtis de cauſis λεπτὴ ἔσται καὶ ἀσθενὴς, etiámque iure extenuabitur ac infirmis reddetur viribus. Denique palleſcet eadem ratione, ſanguinis penuria ſcilicet & paupertate caloris natiui & inopia, eadémque ratione corpus intumeſcet.

Ην δέ τι φάγῃ ἢ πίῃ, οὐ πέσσεται] Quòd ſi cibum ſumere fortè non recuſet, aut quidem non appetens capiat, quidquid illa edat aut ebibat, incoctum manebit. Deperiit enim vis caloris cùm ventriculi, tum earum partium quæ ei circumiacent, quarum nempe vicinia augebatur ſtomachi coctrix inſita virtus.

Ενίῃσι δὲ καὶ κοιλίη καὶ κύστις] Sed & ſæpe fit vt tanta ruat è partibus ſupernis, totóque adeò corpore, humorum copia præ imbecillitate, vt & aluus humore diffluat & veſica, ad euacuationem pleniorem. Quæ quum accidunt mulieribus, φρίκη ἔχει μᾶλλον, horrent illæ magis, aucto ſcilicet humoris hac atque illac decurſu. Huius mulierum conditionis hiſtoria eiuſmodi eſt, quæ & eſt notatu digniſſima.

comm. in ſent. comm. primi.

SENTEN-

SENTENTIA VNDECIMA.

1 Ἢν δὲ ἐκ τόκου ἐούσης συμφραχθῇ τι τοῦ αἰδοίου (ἤδη δὲ καὶ τοῦτο εἶδον, ἢν ἑλκωθῇ τὸ στόμα τοῦ αἰδοίου, καὶ ἐπειδὰν ἑλκωθῇ ἐν τόκῳ βιηθὲν ὑπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ παιδίου, ἐγίνετο ἴκελόν τι ἄφθῃ) καὶ ἐφλέγμηνε κάρτα, καὶ τὰ χείλεα ὑπὸ τῆς φλεγμασίης συνέπεσε πρὸς ἄλληλα, καὶ ἐλάβετο ἀλλήλων, ἅτε ἡλκωμένα ἐόντα.

Si præterea pudendum puerperæ aliqua ex parte obturatum fuerit, (iam verò & hoc ipsi vidimus, quoties os vlceratur pudendi: ac posteaquam vlceratum fuerit in partu ab exeūte puello violatum, aphthis quid in eo fit persimile) & inflammatur valde, ac tum labra præ æstu ac inflammatione *in sese coincidunt ac mutuò præhendunt, vtpote vlcerata.*

2 Καὶ ψύξις δὲ γίνεται, καὶ μεμύκει ἄμφω τὰ χείλεα, ξυνδήσασα τὸ τῆς καθάρσιος ἀπολελειμμένης.

Refrigeratio autem tandem *sequitur; túmque conniuent vtraque labra quæ constringant reliquias interceptæ purgationis* puerperialis.

3 Εἰ δὲ ἐχώρεεν ἡ κάθαρσις, οὐκ ἂν ἐμυκώθη τὰ ἕλκεα· νῦν δὲ ἐπιρρεῖ, καὶ παχύνεται ἀλλοκότῳ σαρκί.

Quòd si purgatio procederet, nūquam in vlceribus quidquam promineret: at nūc ipsa quidem affluit & redundat, *& ideo aliena carne vlcera quoque crassescunt.*

4 Καὶ ἰῆσθαι οὕτως ὡς τὰ ἐν τῷ ἄλλῳ σώματι, καὶ ἐς ὠτειλὰς ἄγειν.

Hæc certè, velut in cæteris corporis partibus reliqua, persanare oportet, *ac cicatricem eis inducere.*

5 Τὸ δὲ χωρίον λεῖον ἔστω καὶ ὁμόχροον, εἰ φροντίς.

Sed esto locus læuis, & vnius ac eiusdem coloris, si cura erit.

6 Ἔπασχε δὲ ταῦτα ἃ πάσχουσιν αἱ μῆτραι οὐκ ἀποκαθαιρόμεναι τὰ λοχεῖα· καὶ ἐπὶ τουτέοισι ἤλγει τὸ αἰδοῖον.

Patiebatur autem verbi gratia mulier *ea quæ pati solet vterus non expurgatus puerperijs, adde etiam quod condolebat pudendum.*

7 Καὶ ψηλαφῶσα ἔγνω, ὅτι ξυνεπέφρακτο, καὶ ἔφρασε, καὶ μελεδαινομένη ἀπεκαθήρατό τε, καὶ ὑγιὴς ἐγένετο καὶ φόρος.

Ac ipsa *deprehendit tactu quòd erat obturata, ídque exposuit, vnde curata sedulò, expurgata est, euasítque sana ac fertilis.*

8 Εἰ δὲ μὴ ἐμελεδάνθη, μηδέ οἱ ἡ κάθαρσις ἐρράγη αὐτομάτη, τὸ ἕλκος μέζον ἐποίησε, καὶ μὴ ἀφεῖσα ἐκινδύνευσεν ἐς τὸ καρκινωθῆναι τὰ ἕλκεα.

Si verò curata nō fuisset, nec ipsi esset sua spōte purgatio facta liberalis, vlc⁹ adauxisset: & cùm nihil emisisset, metuendum erat ne in cācrum vlcus degeneraret.

EXPLICATIO.

EST & hæc hypothesis de obstructione muliebris pudendi, quæ, quòd cadat etiam in puerperas, se testem præbet & spectatorem fuisse constituit Hippocrates. Sibi quærebat viam antea & (ὑπὸ τῆς ἐξόδου) vi egrediens osculum vteri tantummodo dilatabat puer quo modo explicatum est. Alia iam eiusdem partis affectio recensetur, ac quonam pacto os quoque pudendi violat puer, exponit. Nam & στόμα etiam τοῦ αἰδοίου, os in muliebri pudendo notat Hippocrates sua oratione, vt & partes exteriores quę χείλεα, suprema sunt labra. Ac in his quod vtrinque prominet, etiam πρόχειλον Græcis dictum fuit. Distendere verò non vsque adeò sempet pudenda sine noxa potest puer egrediens, (aut quia contingit & hoc paulò esse natura adstrictius, aut quia inusitata corporis granditate, aut potiùs mole aliquando ipse puellus est) non potest (inquam) semper, quin in ipso conatu pudendum abradendo vlceret fal-

tem ipsum leuiter. Quod quum accidit (ἐγγίνεται ἰκελόν τι ἄφθῃ) aphthis vlcus aliquod consimile nascitur. Etsi enim ἄφθαι vlcera, oris tantùm superficiem occupent proprio & frequentiori significatu, ac in tenellis adhuc puellis frequentiùs quàm in alio annorum decursu: interdum tamen viris itémque mulieribus, quanquam impari, quia non tanto cum periculo accidunt, & aliquando in alias quoque corporis partes cadunt. Galenus ἀφθώντας διδύμους curandos suscepit testes quasi aphthis exulceratos nono τῶν κατὰ τόπους. Quod & secundo de morbis fistulæ pulmonis euenire & puellorum pudendis, vt nunc mulierum, hoc eodem libro postea testabitur Hippocrates. Nunc ergo vi violentiáque creatis vlceribus quidni succedet ingens ardor, qui ad se sanguinem trahat, vnde pudendum intumescat eiúsque labra? Hac siquidem ratione (Συνέπεσε πρὸς ἄλληλα) inter se concidunt, (quanquam & συμπίπτειν pars quæ intumuit, vbi ad pristinum habitum rediit, dici possit) καὶ ἐλάβετο ἀλλήλων, & mutuò excipiunt se, vt quæ fiunt vtrinq; ex partibus vlceratis productiones per affusionem & appulsum sanguinis lochialis ad eas ipsas partes, sicut didicimus ex Galeno in exegesi sua, excipiant mutuò sese, & ita vlcus concludant & impleant. Quæ ratio ad extremum ponitur apud Hippocratem, hanc me docuit expositionem. Contingit hoc idem vlcerato peni, & ambustis quoque digitis, & alij omni ferè parti. Contingit nempe hoc idē, quoties ei cui abscissę nates fuerint, nasus regenerãdus erit & reformandus eleganti manu Chirurgi industriáque. Ita tunc fit nimirum, vt vulnus vulneri cohæreat, ac conglutinatis vulneribus è brachio tantum carnis cultello demátur, quantum instaurari conueniat. Nasi enim venulæ alimentum præbet, cutísque demum superinducitur, quemadmodum longè pluribus hoc ipsum declarauit Alexander Benedictus in historia corporis humani. Ergo mutuò sese labra excipiunt in hypothesi prædicto modo. Quia quum in vtrisque cauitates insint leues & superficiariæ, mutuo contactu coire in vnum per productionem carnis, & vnum fieri queant, quum vlcerata sint. Sicut fieri & euenire sæpenumero vidimus Venerea lue infectis, quibus hydrargyri litu perfecta alioqui curatio fuit. Illis quippe sæpenumero vlceratæ genæ gingiuis iungantur ac coeant inter se per incuriam Chirurgorum. Vnde ψύχει reddi etiam poterat per ξηραίνειν, quum vlcerum curatio in desiccando consistat: ac tum ψύξις istarum etiam partium refrigerationem significabit. Cuius nostræ explicationis rationem hæc Hippocratis verba apertè reddunt ἅτε ἡλκωμένα ἐόντα, quum vlcera sint. Tulit hypothesis, labra pudendi inflammationem eámque satis ingentem concepisse: Nunc (ψύξις γίνεται) deferbuisse ponitur. Sua quidem habet tempora ætatémque omnis inflammatio: vt ipsa consenescat tandem necesse etiam prorsus videatur. Refrixerint ergo pudendi labra (volumus) cum Hipp. His est consentaneum & consequens, ni nosmetipsos mens nostra fallit, vt (μεμύκῃ τὰ χείλεα) considant conniueántq; ambo prætumida labra pudendi, (ξυμμύσαντα τὸ τῆς καθάρσιος ἀπολελαμμένης) quę præpediant prohibeántq; exitu quæ purgatio superest puerperiorū.

Εἰ δὲ ἐχώρεεν ἡ κάθαρσις] Quæ si ipsa fieret, τὰ ἕλκεα, vlcera conniuere, aut potiùs τὰ χείλεα, labra, verè dici non possent. Modò enim χείλεα legebatur. Nec nisi admodum impropriè ἕλκεα retineri hoc loco potest. Ergo in hypothesi ex denegata lochiorum purgatione labrorum conniuere tunicas, quasi ipsæ in sese complicentur, colligit ex consequenti. Attamen ἐμυκώθη Dioscoridis authoritate idem est quod συνέμυσε, cōclusum est: plerisq; verò interpretibus significat τὸ ἐπιφύσεις ἔσχε πλαδαρὰς ὥσπερ οἱ μύκητες, productiones habuit flaccidas fungorum instar: vt annotauit Gal. in sua dictionum exegesi. Atq; vt refrixisse etiámque consedisse labra concedamus, νῦν δὲ ἐπιρρέει, purgatio affluit lochialis, καὶ παχύνεται, vnde vlcera quidē crassescunt. Sic sanè quidē vt isthunc sanguinem minùs laudabilem non cōtineant conceptaculis propriis, venis arteriisq;, sicuti quū non ita pridē ardere ponebatur: quin potiùs ἀήθεϊ σαρκὶ, insolenti carne & minùs apta, quasiq; fungosa, crassescāt (inquam) vnde concidant sibi labra & contingant sese.

Καὶ ἴησθαι ἔτι, ὡς τὰ ἐν τῷ ἄλλῳ σώματι] Quæ quum ita sint, quæ nunc quoque eorum curatio instituatur, audiamus, ab Hippocrate. Idem est horum (inquit) curationis modus vlcerum, atque eorum quæ cæteras corporis partes obsident. Hęc sententia his est communis planè atque virorum vlceribus: hoc est quæ virorum corpora inuadunt. Nunc verò, vt est propositum, muliebria consectamur. Restitutionem in vlceribus deperditæ carnis sequitur ex arte cicatrix. Hanc verò repletio præcedit per affusionem sanguinis, si poterit fieri, laudabilis, qui conuenienti procuratur diæta: eiúsque suffusione concolor locus redditur. Nam ὁμόχροον potiùs existimauero dictum de vlceribus primùm & in vniuersum (etsi extra rem possit videri) quæ partes obsident exteriores, quæque sub sensum cadunt, hoc est sub aspectum. Hac de re videto quid senserit Hippocrates sentent. 8. lib. 1. prognost. & Galen. in comment. Hæc siquidem quum communia sint cum viris vniuersa, etsi, vti diximus, extra propositum. Bellè cicatrix tamen aptéque induci vix potest, nisi læuis planúsque & vniusmodi reddatur locus: aut si fortè voles, non sit ipse saltem rugosus & inæqualis. In hypothesi metuendum est alioqui à conniuētia labrorum pudendi dicta de causa. Quod ne sit obscuriùs dictum, illustrat Hippocrates exemplo verisimili. Iisdem ergo molestiis quædam puerpera exagitetur, atque illæ, volumus ex hypothesi, quibus antea lochia supprimebantur. Imò etiam nunc suppressa ponantur, atque, si placet, præter eas angustias & calamitates pudendum etiam occupet dolor. Is enim innotescit puerperæ, sensu ponderis atq; tristitiæ. Nuper verò suppressionis puerperiorum causa obstructio erat, quam hîc iterum statuit Hippocrates (ψηλαφῶσα ἔγνω) deprehensa mulieris tactu. Vbi etiam licet obiter notare, quòd sese contingebant ipsæmet puerperæ, non quispiam alius, nisi ab huius narratione Hippocratem reuocarit fauor pudicitiæ. Obturatam se ergo puerpera sensit, id quod ἔφρασε, aperuit mulier, vt rem suam ægrotantes decet exponere Medico aut quidem assidentibus, qui fideliter ipsi totam referant. Ediscant porrò Medici postea (monemus) ex Hippocrate, quanta sedulitate in rem muliebrem inquirendum erit ex officio, quum qui sanabiles per se sunt morbi, ægrotantium pudore aut potiùs incuria Medicorum, sæpe perniciosi reddantur, etiámque funesti. Errat, vt dicet posthac Hippocrates hoc eodem libro, errat

lib. 4. cap. 39.

(inquam)

(inquam) magnopere mulier, quam rurpitudinis merus aut pudor retiner ab eius quod sentit ant de se iudicar, explicatione: Erudire quippe quæ Medicum de re sua debear. At is quoque peccar Medicus grauiter longè magis, qui non satis exactè morbi causam percunctatur & eam inquirit; sed virilium instar medicatur. Imò verò (vt dicet de se postea) noui quæ ab huiusmodi affectionibus perierunt, permultas: Indéque ipse conficiet de causa morbi mulierem sedulissimè interrogandam esse semper. Inter se enim (vti scriprum legimus eodem loco) dissidet muliebrium morborum & virilium curatio quàm maximè. Verecundior ægrotantis de se confessio curationem reddidit faciliorem, (μὴ ἐκκαθαιρομένη) suscepta eius cura ad expurgationem nimitum vsque, quæ eductio puerperiorum est; nec sanitati solùm, sed & fœcunditati mulier sic restituitur. Εἰ δὲ μὴ, quæ si procurata non esset artificio Medici, neque eorum etiam depulsio (αὐτομάτη) sponte euenisset; minimum quod impendisset damnum, (τὸ ἕλκος μέζον) augmentum esset vlceris quod cum obstructione in vtero antè ponebatur inesse. Καὶ μὴ ἀνιεῖσα, atque hoc pacto si nihil submittat mulier effundátve scilicet per inferiora, quamquam ipse vterus lochiorum copia tanquam aliquis fons oppletus statuatur, ac nihil exiliat inde tamen eius quod illic cõtinetur; (sic enim ἀνίημι ex quodam Aristotelis loco, lib. de mundo, reddidimus) verendum esser, & quidem iustè, ne quod minori quàm nunc de causa vlcus iam creuisse modò volebat Hippocrates, id (ἐς τὸ καρκινωθῆναι) in cancrum randem aliquando etiámque citiùs auctioribus causis degeneret. Nostra sic declinabit explicatio præsens à sentẽtia Cotnarij hominis sanè in Hippocratea doctrina versatissimi, qui istud ἀνιεῖσα ad molestiá retulit, qua mulier nunc conflictari ponitur. Erenim vertit, *& malo non remittente*. Ad ipsammet puerperam nos referri maluisse nostra explicario demoustrat. Ne nimirum hic locus, quanquam difficilis, nostrũ, vt Calui alterius interpretis & quidem perdocti, iudiciũ præteruolasse putetur. Isthũc fortasse volens prętermisit sciénsque. Vterum igitur copia oppleri puerperiorum ex hypothesi Hippocratis primùm dicimus. Suppressa quippe quæ posuerir Hippocr. in oratione sua. Nónne ex ipso vtero ita puerperiali sanguine opplero exiliat meritò aliquid eius quod continerur? Medicorum arte sanitati mulier restituebatur catharsi modò apud Hippocratem, imò eriam fœcundirati. Illam si Medicus neglexerit, nec cœperit sua sponte lochiorum profusio, maiusculum efficiat vlcus, vt dictum est, hystericum. Atque ita vtero symptomaticῶs aperto (καὶ μὴ ἀνιεῖσα) si nihil, inquam, submittat mulier (ad verbum loquimur) neque relaxet puerperiorum: ἐγκινδυνεύουσιν ἐς τὸ καρκινωθῆναι, metus est ne quod simplex vlcus principio fuit, degeneret ac in deterius abeat, hoc est, ne commutetur in cancrum. Quod succedit symptoma, quando non nimis incandescens vlcerán sque puerperialis humor circa vterum stabulatur, Nam si acescat & incalescens longè ferocior reddatur per moras, suas tum istiusmodi suppressio molestias habet, de quibus iam (si placer) audiamus Hippocratem.

SENTENTIA DVODECIMA.

Εἰ δ' ὁρμηθείη γυναικὶ λοχείη κάθαρσις ὡς ἐς κεφαλὴν, θώρηκά τε καὶ πλεύμονα (γίνεται γὰρ τοῦτο) καὶ θνήσκουσι πολλάκις αὐτίκα, ἢν ἴσχηται.	1	*At si mulieri rapiatur ad caput purgatio puerperialis, aut ad thoracem, aut* quidem *pulmonem (nam id* quoque *accidit) etiam* ipsa *sæpenumero repentè extinguitur, si* illis *cõstrict⁹* humor *tenebitur.*
Εἰ δὲ χωρέοι κατὰ στόμα ἢ ῥῖνα καλῶς, ἐξαίτης γίνεται.	2	*Quòd si per os satis abundè effluat aut per nares, periculi morbo defuncta verè est* securáque.
Εἰ δ' ὀλίγον ἡ νοῦσος χρονιωτέρη γένοιτο, καὶ πάσχοι ἂν ἡ γυνὴ ὅσα εἴρηται ἀμφὶ τῆς παρθένου, ἢν τὰ ἐπιμήνια πρῶτα ὥρμησεν ἄνω.	3	*Si verò diuturnior morbus aliquantò fiat, incurrat etiã mulier* meritò *in ea quæ dicta sunt de virgine, cui* quum *primi signa sui menses edant; cursu citato sursum refluxerunt.*
Ἢ δὲ γυνὴ πλέονα χρόνον περιέσται τῆς παρθένου, καὶ βληχρότερα τὰ παθήματα ἔσται οἱ μέχρις οὗ ὁ πνεύμων διάπυος γένηται).	4	*Mulier attamẽ diutiùs supstes q̃ virgo manebit, mitioráq;* omnia *patietur symptomata, donec puruletus pulmo reddatur.*
Ἢν δὲ μὴ χωρέῃ ἡ λοχείη κάθαρσις κατὰ τὸ στόμα, ἀλλ' ἄνω ὁρμηθεῖσα ῥαπῆται, κεκρύψεται τὰ λοχεῖα, καὶ οὐ χωρήσῃ κατά γε δίκην.	5	*Si verò ex ore non effluat purgatio lochialis, sed cum impetu sursum versa fuerit, iacebunt in occulto puerperia, & non erumpent* saltem *pro consuetudine.*
Καὶ βὴξ ὑπολήψεται καὶ ἄσθματα.	6	*Túmq; eã tussis corripiet & asthmata.*
Καὶ πληρευμένου τοῦ πλεύμονος ὑπὸ τοῦ	7	*Oppletóque pulmone copia sanguinis.*

latus condolebit valde & metaphrenum.

αἵματος, πονήσει τὸν πλεύμονα κάρτα, καὶ τὸ μετάφρενον.

8 *Ac quando tußiet, tußiendo siccum reddetur: aliàs verò & spumosum expuitur: ac progrediente tempore sputum apparet subnigrum, cœnosum* & graueolens.

Καὶ ὅταν βήξῃ, ξηρὸν ἀποβήσσεται· ἄλλοτε δὲ ἀφρώδες πτύεται· τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος τὸ πτύαλον ἐπιφαίνεται ὑπόμελαν ἐὸν καὶ θολερόν.

9 *Et pectus prehendit calor plus q̃ reliquũ corpus, quippe q̃a sanguis ipsũ calefecerit.*

Καὶ τὰ στήθεα πῦρ ἔχει τοῦ ἄλλου σώματος πλέον, οἷα αἵματος θερμήναντος αὐτά.

10 *Verùm etiam febricitat mulier, cui & aluus adstringetur, & cibum fastidiet, & vigiliis torquebitur, & abominabitur, nec* ipsa *manet* vulgò *superstes; sed vt plurimum intra vnum & viginti dies moritur.*

Καὶ πυρεταίνει ἡ γυνὴ, καὶ ἡ γαστὴρ οἱ στεγνὴ ἔσται, καὶ ἀσιτήσει, καὶ ἀγρυπνήσει, καὶ βδελύξεται, καὶ οὐ περιγίνεται, ἀλλὰ θανεῖται ἐν μιῇ καὶ εἴκοσιν ἡμέρῃσιν ὡς τὰ πολλά.

11 *Quòd si purgatio impetu sursum commota per os non feratur, neque in pulmones conuersa fuerit, ipsi lochia diuertent in faciem, quæ multo rubore suffundetur, indéque caput ingrauescet, quod non nisi cum labore dimouebit.*

Ἢν δὲ οἱ κάθαρσις ἀνορμήσασα κατὰ τὸ στόμα μὴ ἔλθῃ, μηδὲ εἰς τὸν πνεύμονα βάπτηται, τρέψεταί οἱ ἐς τὸ πρόσωπον τὰ λοχεῖα, καὶ ἔσται ἐρυθρὸν κάρτα, καὶ ἡ κεφαλὴ βαρείη, οὐδὲ κινῆσαι αὐτὴν ἔσται πόνων ἄτερ.

12 *Oculi præterea plurimùm erubescent, ex quibus etiam tenuis effluat sanguis.*

Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐρυθροὶ κάρτα ἔσονται, καὶ ἐκ σφῶν αἷμα ῥεύσεται λεπτόν.

13 *Sunt quibus profluat quoque è naribus, qui si effundatur, diuturnior hoc pacto morbus redditur.*

Καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν ἐστιν οἷσιν αἷμα ῥεῖ· ἢν τοῦτο ἴῃ, ὧδε χρονιωτέρη ἡ νοῦσος γίγνεται.

14 *Nec in hoc morbo* mulier *auribus erit acutis, & stomachi vexabitur dolore, & ructabit, & insaniet, & maniaca deliria succedunt.*

Τοῖσί τε οὔασιν οὐκ ὀξέως ἐστὶ τὸ ἀκούειν ἐν τῇ νούσῳ· καὶ ἐρεύξεται, καὶ ἀλλοφρονήσει, καὶ παράνοιαι γίνονται μανιώδεες.

15 *Aliis etiã toruorũ ferocitas adest oculorũ, alia denique omnia* eam *malè habebunt, non secus atque si ad pulmonem purgatio diuerterit, vt dictũ est, præterquam quòd non tußiet, neque consimilia expuet, neque similiter metaphrenum dolebit.*

Ἔστι δ᾽ οἷσι θράσος ὀμμάτων ἰλλώδεες, καὶ τἄλλα πάντα πονήσει, ὅκως καὶ ἐς τὸν πλεύμονα, ὡς εἴρηται, ἢν ἡ κάθαρσις βάπτηται, πλὴν οὐ βήξει, οὐδὲ πτύσεται τοιαῦτα, οὐδὲ τὸ μετάφρενον ἀλγήσει ὁμοίως.

16 *Curata autem restituitur valetudini.*

Μελεδαινομένη δὲ ὑγιαίνει.

17 *Neque verò magna spes est, vt superstes manere queat.*

Οὐ πολλαὶ δὲ ἐλπίδες εἰσὶ περιγενέσθαι.

18 *Quòd si* fortè *superstes manserit, hæc ferè surda erit, aut* quidem *cæca.*

Ἢν δ᾽ ἄρα καὶ περιγένηται, κωφὴ ἔσταί οἱ, ἢ τύφλωσις τὸ ἐπίπαν.

19 *Atq; huius morbi exitus est huiusmodi.*

Ἀμφὶ τῆσδε τῆς νόσου ὧδε τελευτή.

EXPLICATIO.

ERGO hæc quoque alia aliquot membra superne partitionis explicantur. Aut enim sanguis lochialis suppressus vicinas partes afficit, hoc est vlc. inficit & adauget in vtero, aut incalescẽs ecce magno impetu (ὁρμηθὲν ἐς κεφαλὴν θώρηκά τε καὶ πλεύμονα) nunc ad caput summũ rapitur, ad thoracẽ aliàs aut pulmonem partes interiectas & aliquãtò inferiores vtrasque. Γίνεται γὰρ τοῦτο, hoc enim euenire potest, quando etiam non ita ferociet, vt priùs. Atque θνήσκουσι πολλάκις αὐτίκα, præsentissimum mortis discrimen vix tum effugiunt,

effugiunt, ſi (ἴσχηται) his conſtrictus locis tenebitur vitioſus humor ille puerperialis. Sic etenim vnà cor oppreſſum deſinit micare, in cuius officio vitæ conſiſtit actio & ſuſtentatur. Vt autem inter principes princeps ſummus, illud eſt, viribúſque potens quàm maximè, adeóque ſi hinc ſe expedierit, onus ſuum (κατὰ στόμα) per os excutiens conuenienter, aut quidem κατὰ ῥῖνα (ſupremam enim arcem occupat) per nares; aduerſa ſic leuatur mulier valetudine, vt ἐξάντης γίνεται, è damno emergat præſentíque periculo, ac maneat puerpera ad tempus ſaltem ſuperſtes. Εἰ δὲ ὀλίγον ἡ νοῦσος χρονιωτέρη γένοιτο, quòd ſi affectio paulò longiùs fortè trahatur, etiam incurret mulier in eadem prorſus quæ virgo cui primùm quum ſui ſigna ediderint ſolùm menſtrua, exitu negato ſurſum refluxerunt; vti explicatum à nobis commentariolo in illud fragmentum Hippocratis de virginalibus. Ne quid autem tardetur, ſi non moleſtum erit, commentarium perlegite.

Ην δὲ γυνὴ πλέονα χρόνον, &c. *quòd ſi mulier longiùs*] Comparatio eſt aut potiùs correctio per comparationem. ἢν δὲ γυνὴ, quòd ſi virum nouerit (ſiquidem ſic mulierem definimus) πλέονα χρόνον περιέσεται τῆς παρθένου ἢν τὰ ἐπιμήνια πρῶτα ὥρμησεν ἄνω, diutiùs longè manebit ſuperſtes quàm virgo, cui primi menſes cum impetu ſurſum refluxerunt exitu negato ὡραίως. Sic enim ὡραῖα quæ hîc prima dicit menſtrua Hippocrates appellauit matura lib. de ſuperfœtatione. Cauſa eſt, ſi bene coniicimus, quòd vaſa quàm in priori ſunt multò capaciora, ideóque plus temporis confici & elabi ſolet interim dum hæc opplentur per ſuppreſſionem quàm in virginibus, vbi meatus ſunt ſtrictiores ac nimis anguſti. Primis aliquot huius libri periodis demonſtratum id eſt ab Hippocrate, vt & libello de pueruli natura. Eadémque ratione (βληχρότερα τὰ παθήματα ἔσται οἱ) blandiores ſunt, quotquot ſunt omnes aliæ mulieribus affectiones, μέχρις ὅ ὁ πνεύμων διάπυος γένηται, donec ſanguis ſuppreſſus incaleſcens pulmonem, qui proximus eſt & ad ſuſcipiendum ſua natura aptiſſimus, oppleuerit & purulentum effecerit. Adde quòd magna vis eſt conſuetudinis in omnem partem. Mulier verò repleri conſueuit, non item virgo, hoc ipſo authore huius libri ſcilicet principio.

Ην δὲ μὴ χωρέῃ ἡ λοχείη κάθαρσις] Si retenta puerperia ſupernas partes petunt, eámque nacta viam per os effluunt, non niſi bonis id poteſt euenire rebus puerperæ. Exitu contrà ſi prohibebuntur, nec iſthâc foras ferri queant, quid non aliquo id fiet mulieris detrimento? κεκρύψεται, latebunt (ait) puerperia, vt nihil eorum prorſus ſtillet: aut ipſa ſanè οὐ χωρήσει κατά γε δίκην, non effluent pro ratione nec conſuetudine. Poſſet quoque κατὰ δίκην verti iuſto modulo. Siquidem ἄνω ὁρμηθεῖσα τράπηται, bona eorum portio ad ſuperna iter inflectat, aut potiùs cum impetu vertatur ex hypotheſi.

Καὶ βὴξ, &c.] Atq; tũ tuſſis eam opprimet aut aſthmata. Quũ enim pulmo rarioris ſit texturę & ſpongoedis, eſt ad ſuſcipiendum quemq; humorem ſuapte natura valde opportunus. Hoc quoties accidet puerperę, affectiones quoq; ſuccedẽt quæ in oratione recenſentur ab Hipp. Quæ cũ viris vniuerſa ferè cõmunia ſunt, quãuis hîc tum muliebris ſit materialis cauſa. Καὶ πληρευμένου τοῦ, &c.] Sic verò puerperiali ſanguine oppletus pulmo, vt de ſymptomatis dicatur eodẽ modo; πονήσει τὸ πλευρὸν κάρτα καὶ μετάφρενον, lateris dolorem creabit & metaphreni. Qui vt ad eam partem appulit, (βὴξ ἢ) conſequutionem primùm tuſſis adferet: Quia verò nondum is tum humor computruit, (ξηρὸν) ſiccum præ febris ardore phlegma ſputant puerperæ: tandémque & ἀφρῶδες, ſpumoſum, ſpiritu ſcilicet concluſo ab agitatione pulmonum frequentiori. Sed exeſis (τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος) tandem etiam bronchiis oppreſſæ partis, ac in pulmonibus putreſcente puerperiali humore; ſputum (ὑπόπελιον) ſubnigrum apparebit, etiámque graueolens & cœnoſum. Etenim ſic θολερὸν reddimus, quemadmodum non ita pridem ἐπιμήνια θολερὰ, hoc eodem libro, ídque Hippocrateè. Opinio Galeni fuit in Prorrhetico & comm. in ſent. 24. lib. 1. de humoribus, dum quid θολερὸν πνεῦμα ſit laboraret, quòd nullo in libro qui ſit legitimus, hic author ſpiritum nec quiduis aliud πνευματῶδες, θολερὸν nominarit. His verò libris frequenter admodum, vt & ſent. 31. ſectione 2. lib. 1. Epidem. ſcriptum legimus οὖρα θολερὰ καὶ οὐδὲν καθιστάμενα. Deinde ſequitur apud Hippocratem καὶ τὰ στήθεα πῦρ ἔχει, & paſſim alibi. Quotquot ſunt interpretes, voluerunt quòd calor in pectore vigeat magis quàm in reliquis partibus corporis. Quorum explicationi accedimus facilè, quamuis nihil huiuſmodi reſonet Græcus Hippocratis ſermo; niſi fortè πλέον loco πολλὸν ipſi legerint. Noſtræ aſſertionis ratio pendet ex hac ætiologia authoris, οἷα αἵματος θερμήναντος αὐτά. Non enim αὐτὸ, ſicut alij, retinendum cenſemus, quum deſit ad quod queat referri. Adeóque pectus concaleſcit, vt inde (πυρεταίνει γυνὴ) puerpera febricitet, ipſoque calore febrili abſumatur humor, quòd (γαστὴρ οἱ στεγνὴ ἔσται) pigra reddatur aluus & adſtricta, cæteráque exoriantur ſymptomata, quæ viris etiam cum mulieribus communia ſunt omnia, de quibus apud Hippocratem: quanquam ſit vbique muliebris illorum cauſa. Quæ etiam tantopere ſæuiunt aliquando, vt (οὐ περιγίνεται) ſuperſtites non maneant, (ἀλλὰ θανεῖται ἐν μιῇ καὶ εἴκοσιν ἡμέρῃσιν ὡς τὰ πολλὰ) ſed primum & vigeſimum diem mulieres ferè non excedant.

Ην δὲ οἱ κάθαρσις ἀφορμήσασα, *ſin lochialis purgatio delata ſurſum, per os non excludatur*] Concedamus ergò, ſi placet, lochia quæ ad ſuperna impetum fecerint, nec per os effundi neç ad pulmonem conuerti, vt eſt in Hippocratis oratione. Quid tum inde? Quum tanti eiuſce humoris non ſit caput capax: & (οὐ δύναται ἐμμένειν τὸ ἐπιῤῥέον οὐκ ἔχον ἔνθα ἕδρην) immorari diutiùs nequeat ſine dolore, libro de glandulis; lochiorum quiddam effundat in partes vicinas, vt (ἐς τὸ πρόσωπον) faciem, quæ (ἐρυθρὸν κάρτα) rubicundior inde fiat, prorſus neceſſe eſt. Quemadmodum legimus de virgine Lariſſæa in Epidem. cui ob primorũ menſtruorum ſuppreſſionem ἔρευθος προσώπου, rubor faciei oboriebatur. Remorantur illorum tamen reliquiæ, quum vlterius nequeant conſcendere, quæ ſatis eſſe queant (κεφαλὴ βαρείη) ad grauandum caput vnà cum ceruice. Quonam enim alio pacto quáque ratione (οὐδὲ κινῆσαι αὐτὴν ἔσται πόνων ἄτερ) non ſine moleſtia doloríſque ſenſione caput mulier tunc dimoueat? Imò (οἱ ὀφθαλμοὶ ἐρυθροὶ) eodem modo eadem de cauſa rubeſcunt oculi tanto ſanguinis affluxu (ſiquidem ſanguinis ſuppreſſio ſit in hypotheſi) vt

ex illis (αἷμα ῥεύσεται λεπτὸν) expressus pertenuis præsertim sanguis effundatur. Qui quum tamē minùs cōferre locus videri possit, vix tum queat in bonis duci. Contrà autem si ἐκ τῶν ῥινῶν profluat è naribus iuxta aphor. 33. lib. 5. quando sic & sufficienter effundi queat & per conferentem illum quidem locum; commodi id saltem connexum habet huiusmodi tum euacuatio (ὧδε χρονιωτέρη) quòd quum mora & diuturnitate sua morbus inducias det, in eo sic vitetur periculum præsens. Adde etiam, quòd capite ita oppleto (οὐκ ὀξέως ἀκούειν) non sit integrum acutè in hoc morbo audire & attenrè; sed nec etiam nisi aliena cogitare, vt tandem & maniacum aliquid verba redoleant. Mulieribus id enim fit ac viris communiter in prognost. & Epidem. quoties superas sanguis immorans occupat mentis sedes. Estque tum verisimile, plus multò influere in caput, quàm quod è naribus stillat. Sed & quòd (καρδιώξις καὶ ἐρεύξεται) stomachi tribuendus sit dolor ructúsque imbecillo calori, aut portioni sanguinis quæ ad stomachum affectat iter, fit nobis quoque verisimile. Quúmque decens oculorum motus cerebri integritate regatur, θράσος ὀμμάτων, superbam oculorum proteruiam ei malè affecto non iniuria vendices. Discutiantur hîc reliqua facili admodum negotio, quippe quum multa habeant consimilia cum puerperis quarum conditiones sunt à nobis explicatæ non ita pridem. Discrepant iustè tamen, vt est in Hippocratis oratione, quòd (μελεδαινομένη) arte scilicet sanescit illa quidem pristinæque (ait Hippocrates) restituitur sanitati: modum verò ipse non exposuit. Cuius conditionis mulieres si prætermitterentur, ac neglectæ iacerent sine Medicorum ope, (οὐ πολλαὶ δὲ ἐλπίδες) diffidendum esset meritò de illarum salute. Minimū verò quod illis hinc superesse queat detrimentum, est horum alterutrum, κώφωσις ἢ τύφλωσις, surditas nimirum aut quidem cæcitas. Siquidem & opprimebantur aures antea, itémque oculi condolebant.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

Si fluxio præhendat mulierem *à partu, & maneat cibus in ventre, vuas nigras dulcísque granati mali granula contrita vino diluens nigriori vtitor: caprinum caseum rasum, triticeámque farinam torrefactam, aspersamque, vt decet commixtam, exhibe.*

1 Ην ἐκ τόκου ῥόος λαμβάνῃ, καὶ τὰ σιτία ἐν τῇ γαστρὶ μείνῃ, ἀσταφίδα χρὴ μέλαιναν, καὶ ῥοιῆς γλυκείης τὰ ἔνδον τρίψας, οἴνῳ διεὶς ἐν μέλανι χρῶ, τυρὸν ἐπιξύσας αἴγειον, καὶ ἄλφιτα πύρινα πεφρυγμένα ἐπιπάσσαι, καὶ εὔκρητον δίδου.

EXPLICATIO.

Et hæc quoque hypothesis de profluuio pertinet ad puerperas. Quod ne gynæceium tamen esse, sed ventris intelligatur apertiùs aliquantò, legendum erit sic negatiua adiecta particula, καὶ τὰ σιτία ἐν τῇ γαστρὶ οὐ μείνῃ, *& nec maneat cibus in ventre*, quasi laboraret mulier leienteria. Est verò ei nunc remedium paratu facile, descriptum ab Hippocrate.

SENTENTIA DECIMAQVARTA.

Quòd si sanguinem mulier *vomat à partu, illata vis est ingens hepatis canaliculo, & ad viscera pertinet dolor, & cor conuellit.*

Hanc multa calida lauare ex vsu fuerit, etiámque quæ facilè ferat fomenta subijcere: & bibendum dare lac asininum per septem aut quinque dies.

Postea autem lac nigræ vaccæ stomacho ieiuno, si ea quidem *poterit*, *dies 40. vesperi autem propinare* oportebit *contritum sesamum.*

Qui sanè periculi non est morbus expers.

1 Ην δὲ αἷμα ἐκ τόκου ἐμέσῃ, τοῦ ἥπατος ἡ σύριγξ τέτρωται, καὶ ὀδύνη πρὸς τὰ σπλάγχνα φοιτᾷ, καὶ τὴν καρδίαν ἅπτεται.

2 Ταύτην χρὴ λούειν πολλῷ θερμῷ καὶ τῶν χλιασμάτων ἃ μάλιστα προσδέχεται, προστιθέναι· καὶ πιπίσκειν ὄνου γάλα ἑπτὰ ἡμέρας, ἢ πέντε.

3 Μετὰ δὲ ταῦτα πιπίσκειν βοὸς μελαίνης γάλα ἀσιτεύουσαν εἰ οἵη τε εἴη ἡμέρας μ΄. ἐς δὲ τὴν ἑσπέρην σήσαμον τρίψαντα πιπίσκειν.

4 Η δὲ νοῦσος κινδυνώδης.

EXPLI-

EXPLICATIO.

Non hic tam longè à proposito aberrare videtur, quàm nouissimus Hippocratis sermo de profusiori ventre puerperarum. Qunm etenim suppressa puerperia exitu negaro sursum sæpenumero refluant, sicur est demonstratum abunde; ex venis quæ hepar perreptant, ita nunc in hypothesi venulæ quædam possunt tumere distendíque prę sanguinis copia, (maior enim vena σύελιγγας, λεπίας ἀποφύσιας ἔχει ἐς ἃς σχίζεται, tenuiores productiones habet in quas diuiditnr) vt aut aperiantur, aut findantur, vndè (αἷμα ἐκ τῆσιν ἐμέει) randem etiam consequatur vomitio cruenta. Arque hîc aliter quàm aphor. 32. libr. 5. accidit vomitio huiusmodi, vbi tum fit quidem nulla rupta vennla, nulla exesa, sed simplici menstrualis sanguinis ad partes supernas refluxu. Hæc porrò vomitio (ὀδύνη πρὸς τὰ σπλάγχνα) connexum viscerum habet dolorem (credimus) ab oppressione. Imò verò & inde cor σπᾶται, conuellitur. Vestrum tamen, esto iudicium, num pro παλμοῦ hîc vsurparit spasmum Hippoc. Ad hunc verò cruorem tria hoc ipso authore consequuntur, aut sunt veriùs coniuncta, quæ posita sunt & explicata in illius orarione. Siquidem vomitio commemorata per se satis innotescat, nec requirat pathognomonica signa vlla; vt ad curationem iure iam transitio fiat.

Ergo (ταύτην χρὴ λούειν) quodnam huic malo remedium inueniat Medicus auctore Hippocrate? Puerperam lauat Hippocrates aqua calenti multa, ad commoderationem sanguinis (si bene coniicimus) cõturbati & meritò concalescentis. Atque eá subiicit, aut intromittenda esse (προστιθέναι) præcipit ipse primùm quæ ferat mulier facilè, deinde progrediendo ad vehementiora, monet, vt sic reuulsio fiat. Balneo fudit ne Hippocrates humorem puerperialem non solutu difficilem, vt est verisimile, nec ad euacuationem ineptum, quoniam vomitione reddatur; aqua calenti? Imò verò temperauit & dilatauit ita tubos hystericos. Allicit igitur ipsum secundo loco, & eliciendum & reuellendum potiùs procurat (προστιθέναι) pessariis, ducto ab iis principio quæ toleranter maximè ferat puerpera, ad acriora deinde progrediendo, vt diximus. Frustra enim quispiam vias præparet & humorem vitiosum commoueat, si non cieatur extrà.

Καὶ πιπίσκειν, exhibere in potum] Incalescens sanguis factus artificiosè seipso tennior sursum modò petebat. Ipsum deinde cõtemperatum eodem loco fundebat, eiq; vias parabat Hipp. vsu calidę, quò foras conueniẽtet & faciliùs profunderetur. Manet attamen adhuc hepatis τρῶμα sine vllo remedio, queadmodum & viscetum dolores sine alleuamento. Quorum vtriusq; saluti subueniendum, doloremq; demulcendũ etiam, & τρῶμα percurandũ, censet Hipp. asinino lacte. Cogitet & apud se recenseat Medicus quisque huius dotes aduersus omnes vlceris formas. Quæ si non satis erunt, crassioris multò substantię est lac bouillum, (mirum verò multis videatur quòd hîc lac imperatit vaccæ nigræ, vt & asinæ modò etiam nigræ nostrates potiùs) ex eo quantùm imperabit Medicus, ieiuna mulier potabit tantisper & interuallo temporis ab Hippocrate definito, si poterit. Valde enim dubium est, an quæ fit copia & quę per εἰ οἵη τε εἴη verba, puerperæ significatur, mulier ad suum ieiunium debeat referre, an verò ad tempus vtendi præscriptum ab Hippocrate. Quod an curationis terminus quoque acutorum morborum statui debeat, inquirere huius quidem loci non est. Atque hunc 40. dierum præscripsit ipse, ne quid hîc esset indefinitum, si bene coniicimus. Ne attamen, si minùs hæc sufficiant malo proposito, alia desideret quoque Medicus quæ tandem prosint: sesamum conteri iubet, (vt noxa non inferatur stomacho, quum manducatum ei aduersum sit, cap. 92. lib. 2. apud Dioscoridem) & dicto modo affectæ mulieri propinari. Quum enim viscosum quid in se habeat, pingue etiámque emplasticum; in hypothesi non sine summo artificio huic mulieri vtendum esse Hippocrates commonuit 8. simpl. apud Gal.

Ἡ δὲ νοῦσος κινδυνώδης, periculosus hic morbus est] Difficile est puerperam in hoc morbo non periclitari, quum maximopere ipsi metuendum sit, ne vehementiori quadam vomitione animam efflet vnà cum sanguine.

SENTENTIA DECIMAQVINTA.

Τὸ δὲ γάλα ὅκως γίνεται, εἴρηταί μοι ἐν τῇ γενέσει τοῦ παιδίου τῇ ἐν τόκῳ, καὶ τ' ἄλλα παραπλησίως.	1	*Quonam verò pacto lac gignatur, dictum nobis est in generatione puelli quæ fit in partu, & alia similiter.*
Ἢν γάλα σβεσθῇ, πράσα τρίψας, διείς τε ὕδατι, δίδου πίνειν· καὶ ἐν θερμῷ λουέσθω· καὶ εἰς βρῶσιν πράσα καὶ κράμβην ἐσθιέτω.	2	*Sed si lac deperditum fuerit, contrita porra & aqua diluta, propinato: aqua etiam calente sese* puerpera *lauet: deinde porra, etiámque braßicam aßumat in cibum.*
Συνεψεῖν δὲ καὶ κυτίσου φύλλα, καὶ τοῦ χυλοῦ ῥοφέειν.	3	*Coquenda sunt autem* cum ipsis *folia cytisi & absorbendum decoctum.*
Πιπίσκειν δὲ καὶ τοῦ χυλοῦ τοῦ μαράθου,	4	*Bibere præterea decoctum fœniculi nec*

non radicis illius oportebit, & hordeum molitum, & butyrum simul decocta & refrigerata ad bibendum dare.

καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν μαραθρείων ῥιζῶν, καὶ κριθὰς ἐπτισμένας, καὶ βούτυρον ἑψήσας ὁμοῦ, καὶ ψύξας, δίδου πίνειν.

5 *Et verò conferunt* valde *hippomarathrum & hipposelinum, etiámque cytisus: hæc simul enim vniuersa lac copiosum faciunt & augent.*

Ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ ἱππομάραθρον, καὶ τὸ ἱπποσέλινον, καὶ κύτισος· ὁμοῦ ταῦτα πάντα γάλα πουλὺ ποιέει καὶ αὔξει.

6 *Capræ Scyriæ*, *etiámque* ex iis *casei ad id conferunt quàm maximè.*

Σκυρίαι αἶγες, τυροὶ δὲ μάλιστα ἀγαθόν.

7 *Sed & saluiam quoq; coquere iuuabit.*

Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλελίσφακον ἑψεῖν.

8 *Aut è bacculis iuniperi aut è fructu cedri expressum succum, vbi vinum* mulier *infuderit, ebibat: ac etiam reliquias edat, affuso oleo.*

Ἢ ἀπὸ τῶν ἀρκευθίδων ἢ κεδρίδων ἀποχέουσα τὸν χυλὸν, καὶ οἶνον ἐπιχέουσα, πινέτω, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἔλαιον ἐπιχέουσα ἐσθιέτω.

9 *Cæterùm ab acribus, salsis, acidísq; & oleribus crudis omnibus* ipsa *abstineat.*

Καὶ τῶν δριμέων, καὶ τῶν ἁλμυρῶν, καὶ ὀξέων καὶ ὠμῶν λαχάνων πάντων εἰργέσθω.

10 *Confert* etiam ad id *cardamum è vino haustum: lac enim expurgat.*

Τὸ δὲ κάρδαμον ἐν οἴνῳ πινόμενον, ἀγαθόν· καὶ γὰρ τὸ γάλα καθαίρει.

11 *Deinde etiam calida lauetur & egelidam bibat. Quidni fructum agni casti è vino propinabis?*

Καὶ τῷ θερμῷ λουέσθω, καὶ ἀπόθερμον πινέτω· καὶ ἄγνου καρπὸν ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν.

12 *Adde quòd epotus succus betæ lac liberalius reddit: sesamum postea trimestréque hordeum conijcies in mortarium, hæc omnia teres, & per linteolum transcolabis & exprimes, deinde admixto melle aut amamelidis* fructu *ex vino nigro bibenda præbe.*

Καὶ ὁ χυλὸς τοῦ τεύτλου γάλα πουλὺ ποιεῖ πινόμενος, καὶ σησάμου ἀπ' αὐτοῦ, καὶ κριθέων τριμηνιαίων ἐμβαλὼν ἐς θυίαν, τρίψας πάντα, δι' ὀθονίου τὸν χυλὸν ἐπιχέας καὶ ἐκχυλίσας, παραμίξας δὲ καὶ μέλι, ἢ ἀμαμηλίδας, εἶτα ἐπ' οἴνῳ μέλανι διδόναι πίνειν.

EXPLICATIO.

DVOBVS omnino modis lac potest in fœminis generari, quemadmodum amplissimè à nobis explicatum fuit & apertissimè cõm. ad sent. 11. cõm. 6. in hunc priorem librum de mulieb. Aut enim menstruus sanguis vndiquaque ad mammas refunditur exitu vt nuper negato, & ibi lactescit mammarum propria vi & facultate: aut eodem expressus puerperialis. Illius meminit Hipp. aph. 39. lib. 5. Quod multis compertum esse putamus experientia, ac sine vlla vteri gestatione, sine partu, vel etiam vllo viri congressu. Posterior autem modus generationis admodum fusè explanatus lib. de generatione pueli apud Hippocratem, vt ille nunc etiam indicauit in sua oratione. Qua in re ne quis suspicaretur vel quid minimum hîc esse detortum à sua sententia, in hũc modum est ipse loquutus, quum incidisset in sermonem de lacte iísque, quæ ab eo euenire mulieribus possunt, incõmodis: τὸ δὲ γάλα ὅκως γίνεται, εἴρηταί μοι ἐν τῇ φύσει τοῦ παιδίου. Quo autẽ pacto (ait) lac gignatur, dictum nobis est lib. de generat. puelli. Deinde addidit τῇ ἐν τόκῳ, hoc est quæ fit in partu scilicet ex puerperiis. Quasi signans alterum generationis modũ, diceret; vt fieri aliàs ex menstruis consueuit, vti exposuimus. Atq; ex hoc lôco notatu dignissimũ censemus hoc esse de lactis generatione discrimen, nec solùm in materia, sed & in modo generationis. Nũc enim, hoc est in partu, lac voluit Hipp. generari κατὰ πίεσμὸν, per compressionem. Qui sanè perarduus locus est ad intelligendum vel Hippocrate iudice. Ideóque ducta similitudine ab inuncta pelle imbutáq; oleo copioso eadémq; expressa, locum facilem tẽtauit reddere pro virili & apertum. Nostrum, si id vnquá maturuerit, iudiciũ lubẽtes interponemus. Gorræo Doctori in Hippocrateo puluere homini versatissimo quæ de lactis generatione dicta sunt loco citato, non valde probantur. Atq; hoc idioticum magis & plebeiis rudibúsq; docendis accõmodatum exemplum existimauit. Laræ sententiæ rationẽ ille repetit ex aph. præcitato. Qua perpẽsa deductáq;, tandẽ omniũ cõsensu philosophorũ conficit aduersus Hipp. triplici lac omne substãtia cõstitui, eáq; de causa pinguedine lac quidẽ cõstare: Ratio verò modúsq; quo id fiat, planè illi certè sic videtur popularis potiùs quàm philosophic⁹. Sed discriminis in generatione lactis, & modi

modi vtriusq, illius lector meminisse debet pro dignitate Hipp.atq; doctrina. Differt enim alter ab altero, nuper exposita per nos ratione. Quorsum autem tam multa de lacte eiúsq; generatione? Nimirum quia quum lac quod nunquam nisi posteriori modo in puerperiis generari consueuit, nunc sui copia, vt aliàs defectu aut qualitate quidem aliena molestum esse possit; eruditum hîc cupit esse Medicum aduersus molestias superiores iuxta propositum scopum. Scilicet vt eas delere ipse condiscat. Ergo quæ prima venit puerperæ molestia ratione lactis, eius perditio sit (si placet) extinctióve ex hypothesi. Huius copiam sanè quæ hæc multa sequuntur, suscitabunt. Potio, balneum, cibus, sorbitióque; diuersa denique potionis genera. Quæ omnia simul non solummodo lac quod est extinctum, creant; sed aliàs tantummodo imminutum, valdè etiam adaugent. Plurimi deinde facit vsum lactis caprilli etiámque casei. Nec illi fuit satis quæ ad id conferant, recensere, sed & quæ mulier vitet & quorum vsum refugiat, ne sint nimirum impedimento. Acria sunt autem, cuiusmodi piperata & aromatum ferè genus omne aphor.57.lib.5. Etiámque salsa quæ sanguinem nimis exiccant: quæque nimis etiam refrigerant, & officiunt sanguini fluenti. Huius generis sunt omnia nimis acida. Deinde quòd lac quoque purum (καὶ γὰρ τὸ γάλα καθαίρει) reddat magis, nasturtium commendat. Multáque alia eupotista quæ scripta sunt in eius oratione. Cytisi historiam multis persequitur Plinius lib.13.cap.24. ac ouiculis mirificos ferre fructus prædicat pro pabulo. Quinetiam nutricibus in defectu lactis crudum decoctúmque in aqua dari cum vino potui iussit. Amamelidon meminit Gal. in lexico Hippocrateo. Meminit & Athenæus cap.21.lib.14. tum ex sua tum aliorum sententia. Vt & Dioscorid.cap.133.lib.1.

SENTENTIA DECIMASEXTA.

Ὅταν γυνὴ τέκῃ, καὶ τῶν ὑστέρων μὴ ἀπαλλαγῇ, διδόναι ἄμεινον, ὑφ' ὧν μάλιστα καθαίρεται τὰ λοχεῖα, σκόροδα ἑφθὰ, ἢ ὀπτὰ ἐν οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ, μετὰ πουλυποδίων ἢ σηπιδίων: ἐπ' ἀνθράκων δὲ ὅ τι ἂν βούληται τουτέων.

1 *Vbi pepererit mulier & à secundis non est liberata, ex vsu fuerit exhibere quibus puerperia expurgentur potentissimè*: exempli gratia eiusmodi erunt *allia cocta aut assa in vino & oleo cum polypis minutulis & sepiolis: sed & super carbones quicquid mulier maluerit istorum.*

Καστόρεα δὲ ἢ νάρδον πινέτω.

2 *Decocto autem castorei aut nardi vtatur in potu.*

Πινέτω δὲ καὶ πήγανον ἐν οἴνῳ μέλανι γλυκεῖ νῆστις, ἢ ἄνευ οἴνου.

3 *Bibat verò etiam rutam in vino nigro dulci, stomacho* adhuc *ieiuno, aut sine vino* quidem.

Ἢν δὲ μὴ γλυκὺς ὁ οἶνος ᾖ, ἄμεινον μέλι παραμίσγειν.

4 *Quòd si vinum dulce deerit, mel* quoque *profuerit admiscere.*

Κράμβην ἑφθὴν ὁμοῦ πηγάνῳ καὶ λινοζώστει· καὶ τῶν σπερματίων τι πίνειν τῶν ὑστερικῶν.

5 *Braßicam cum ruta & mercuriali decoctam, & exilium seminum aliquod bibere ex hystericis etiam* oportebit.

EXPLICATIO.

Hoc caput de iis est quæ purgationem cient puerperialem. Quanquam ex hypothesi magis accommodatum meritò videatur ad exclusionem inhærentium adhuc à partu secundarum. Has quippe relictas esse nec sine discrimine in vtero post partum obstetrices dicāt iure quidem & verissimè. Quod & puerperæ experiuntur magno suo sæpe malo. Eas ergo Medicus vt & puerpera, eiiciat; exhibebit ὑφ' ὧν μάλιστα καθαίρεται τὰ λοχεῖα, ea quorum ope puerperia promoueantur quàm potentissimè. Atque hinc edíscere cuique integrum est, authore & Doctore Hippocrate, iisdem lochia concitari, & ex vtero propulsari posse secundas. Porra verò apparata hoc vel illo modo huiusmodi viribus pollent. Easdem ex eodem fortè hoc Hippocratis loco Dioscorides alliis tribuit vires, vt etiam venarum ora aperiant lib.2. cap.146. Sed ne non ista sufficiant, admiscuit quoque polypos & sepiolas. Istos (credimus) adiici voluit, quòd fortasse similibus præstent viribus ac sepiolæ. Hæ verò sanguinem attenuant, vt hæmorrhoidas etiam cieant, cap.9.lib.8. apud Athenæum, vti sæpe priùs monuimus. Hæmorrhoidalem porrò sic sanguinem ciere audemus interpretari viris æquè ac mulieribus. Quid non etiā sanguinem menstruum pariter mulieribus aut quidem puerperialem? Iudicabit verò lector num σηπιδίων nomine oua intelligi voluit Hippocrates sepiarum, non verò ipsasmet sepiolas. Sepiarum oua Plinio vrinam cient in cibum assumpta & tenuem lentorem detergent. Nucibus & allio paratis sepiolis qui vescuntur, sentiunt se in

Venerem prorumpere salaciores. Ἐπ' ἀνθρώπων δὲ, &c. Hoc verò ad coctionis modum videtur pertinere in eundem semper scopum. Βούληται, prout voluerit. Quid non enim ægrotātis libidini aliquid condonabitur, vt aliàs consuetudini?

aph.17.lib.1. apud Hipp.

Κάστορα δὲ ἢ νάρδον πινέτω, castorium verò aut nardum. Non fuit satis Hippocrati cibum ex præscripto assumi medicatum, qno secundarum reliquiæ eiicerentur: sed & castorium infundi aut decoqui in potum, ipse nunc quoque iubet, etiámqne nardum. Iis enim si vrinæ cieri possunt, possunt & menses etiam aliquo pacto etiámque secundæ. Cæterùm castoris testes (malunt alij liquidum quid in istis inbærens) ad binas dracbmas cum pulegij decocto poti mouent menses, & partus eiiciunt, vt & secundas, cap.23. lib.2. Dioscoridi freto Hippocratis præsenti authoritate. Καὶ πήγανον] Rutam nimirum hortensem in vino propinat: hæc enim menstrua pellere consueuit. Rustica autem non menses modò mouet, sed & partus necat. Acrior enim hæc est longè priori validiórque, 7. simplicium apud Gal. & Diosc. cap.45. lib.3. Vnde etiam & ipsemet de Hippocrate est loquutus, cap.13. eiusdem lib. Dioscorides, Rnta fœminarum purgationes ciet secundásque & emortuos partus, vt Hippocrati (inquit ipse) videtur, ex vino dulci nigro pota. Quanquam nobis potior longè sit Hippocratis authoritas. Ἐν οἴνῳ μέλανι, in vino nigro] Hîc vini etiámque mulieris conditiones obseruare licet. Sed quando communes sunt cum viris, prætermisimus eas de industria. Notandum tamen est, ἢν δὲ γλυκύς, quòd si copia non erit vini dulcis, licitum nunc est mel commiscere. Explicatas quoque mellis dotes videre licet à plerisque. Venarum tubos deterget, bumores fundit, etiámque Dioscoridi aperit ora venarum cap.75. lib.2. Κράμβην δὲ ἑφθὴν] Tria supersunt quæ simul decoquit, eorúmque decoctum propinat semper in scopum propositum, quanquam dispari valde mensura. Quibus & hystericōn seminum nonnihil miscet inter coquendum. De brassica quid Plinius senserit, literis mandatum reliquit ipse cap.9. lib.20. Crudus illi brassicæ caulis si mandatur, emortuos pellit partus. Mercurialem verò nunquam in hanc rem prætermittere consueuit Hippocrates. De ruta ex aliotum sententia abundè dictum est nuper. Σπερμάτων τε ὑστερικῶν] In feminum censu quæ nunc vocat Hippocrates hysterica vteróque dicata, præterquam quòd apertiùs postea declarabitur; dauci, pæoniæ vtriusque, cumini, fœniculi, & apij, generísque cuiusque semina reponentur.

SENTENTIA DECIMASEPTIMA.

1 *Si verò* vteri *grumescant, ac in infimo ventre oboriatur dolor, porra decocta exhibere oportebit, siue syluestria erunt, siue satiua: præpinguia attamen* ex vsu fuerit *facere vniuersa.*

Ἢν δὲ θρομβωθῇ, καὶ πόνος ἐν νειαίρῃ τῇ γαστρὶ γένηται, διδόναι πράσα ἑφθά, καὶ ὅσα ἄγρια καὶ ἥμερα· λιπαρὰ δὲ ποιέειν ἅπαντα.

2 *Sed & præterea tertio quoque die* eam *lauari mitiori cœlo* valde profuerit, *quia iis est frigus aduersißimum.*

Λούεσθαι δὲ καὶ διὰ τρίτης ἡμέρης ἐν εὐδίῃ· τὸ γὰρ ψύχος ταύτῃσιν ἐναντίον.

3 *Etiámque à balneo subinungere* iuuabit: *calida porrò satiùs est* tum *non multavti.*

Καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν ὑπαλείφειν· ἄμεινον μὴ πολλῷ θερμῷ χρῆσθαι.

EXPLICATIO.

HN δὲ θρομβωθῇ, *si autem grumescant*] Hæc verba Hippocratis existimauit vetus vterque interpres περὶ θρομβωθέντων λοχείων, de grumescentibus puerperiis, quæ scilicet per grumos è locis excidunt, intelligi oportere. Attendit illorum vterque ad θρομβωθῇ dictionem quæ grumorum primæ fuit veteribus appellationis. Suspicio hîc est tamen, quòd accommodatior videri queat ad scopum Hippocratis interpretatio, si pro ὄγκῳ hîc θρόμβος dictus ad corpus vteri putetur pertinere, & de inæquali eius tumore intelligatur. Hoc nempe sensu continuata erit Hippocratis oratio de puerperiis quæ à partu subsistunt, quibus cùm exitus negetur; cogantur inde in grumos quasi orificia venularum sese attollere & in inæquales tumores. Nimirum quia si bene coniicimus, quum accingat se vterus quodam naturæ instinctu ad depulsionem eius quod redundat, atque etiam subsistit id ex hypothesi (Nunc namque puerperia substitisse ponatur necesse est) cogit ipse quidem sese quasíque colligit, & depellit id inquam in extrema venularum, partium vicinarum & circumiectarum, quia id potentiùs agit & propulsat. Sic (θρομβωθῇ) grumescit vterus, non autem puerperia. Quanam enim aliàs ratione καὶ πόνος ἐν νειαίρῃ γένηται, hinc etiā exoriatur dolor in infimo ventre? Neque enim à puerperiis, quum ipsa tum per grumos effluant pro illorum quidem sententia. Præterea non erat Hippocratis sermo de locbiis, sed postrema hypothesis fuit de derelictis in vtero secundis. Vt longè verisimilius sit quiddam secundarum vnà cum lochiis grumescētem vterum facere, quàm grumescere ipsamet puerperia. Ergo interiore ea parte seipso granulatim

tumidior

tumidior factus, eiusmodi tactu deprehenditur. Hoc nunc voluisse visus est nobis Hippocrates verbo φρομβωθῇ. Ad quam quidem expositionem quasi manu deducti sumus alia hac Hippocratis oratiooe lib. 2. ἢν φρομβωθῶσιν αἱ μῆτραι, τὸ σῶμα αὐτέων γίνεται ὡς ὀρόβων μεστόν· καὶ ἢν ἐπαφήσῃ, ὄψει οὕτως ἔχον, καὶ τὰ ἐπιμήνια οὐ γίνεται, οὐδὲ ἡ γονὴ ἐμμένει πῶς ἂν ὧδε ἔχῃ. Ex quorum enartatione intelligas & vteros rumere, hoc est, vt suimetipsius interpres est, veluti orobis plenum, quod quidem (ait) tactu dignoscitur: & quòd etiam non fiunt meoses. Imò verò adeò strictè tunc vteri osculum coocludi, vt genitura noo admittatur; dixit ipse non maneat. Non maneat inquam semen etiam coniectum tum è viro, πῶς ἂν ὧδε ἔχῃ, tátisper dum sic se habebit. Itaque curatiooem præscribit Hippocrates consequenter & artificiosè. Locum, si molestum non erit, consulite. Illic enim curatio subsequitur. Pouamus igitur in vtero lochia restitisse, atque ideo infimum ventrem granulatim, vt dictum est, tumere, etiámque dolere. Hæc enim duo notantur in vteto ab Hippocrare. Erit rum in manu remedium paratu facilè, (διδόναι πράσα ἑφθὰ) porra huius vel illius generis coquere, λιπαρὰ δὲ ποιεῖν ἅπαντα, ac in præpingui vtrobique iusculo apparara exhibere. Hoc quidem præsidium affectæ parti infimæ & inreriori operam suam dicauit.

Λούεσθαι δὲ, &c. *lauari verò*] Deinde verò toti & quidem ipsi patti communiter bene consultum cupit vsu balnei. Encathisma credimus voluit vsurpati Hippocrates, balneum verò partium vmbilico inferiorum, non aurem corporis vniuersi. Semicupium vulgo vocant pharmacopœi. Sed in boc has voluit etiam conditiones obseruari, vt rertio quoque rantùm die vsurpetur, & ἐν εὐδίῃ, cœlo non quidem sereno, vt alij, sed clementi, molliori & quasi subtepido. τὸ γὰρ ψῦχος, frigus enim iis ioimicū. Rationem statim subiunxit petitam ab iniuria aëris frigidioris. Vide aphor. 22. & 23. lib. 3. Tertium est καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν, vt in egressu balnei iis mulier subungatur quæ relaxandi emolliendíque viribus polleanr. Ex quibus quum expectandus sit fructus vberior quàm à balneo, cuius est parare vias potissimùm dilataréque; monuit ad extremum multa calida minùs vtendum esse. Leuis nimirum vt sit lotio moderatáque, ooo autem diuturnior; ne (credimus) attractio fiat è distanrioribus locis.

SENTENTIA DECIMAOCTAVA.

Ὅταν δ' ὕστερον μὴ αὐτίκα ἀπίῃ μετὰ τὸν τόκον, τῆς νείρης γαστρὸς γίνονται πόνοι ἐν κενεῶσι, καὶ ῥίγεα, καὶ πυρετός.	1	*Si quando secundæ statim à partu non exciderint, ventrem infimum opprimunt dolores versus inanem partem, etiámque rigores & febres.*
Κἢν ἀπαλλάσσηται δ' ὕστερον, ὑγιαίνει ἡ γυνή.	2	*Quòd si secundæ decesserint,* pristinæ *mulier sanitati restituitur.*
Σήπεται δὲ πουλύ· ἀπαλλάσσεται δὲ ἑκταίη, ἢ ἑβδομαίη, ἢ καὶ ἀνωτέρω.	3	*Vt plurimum autem* ipsæ *putrescunt, abscedunt attamen sexto aut septimo die, aut* sæpe *etiam postea.*
Ἐπὶ τῇ διαίτῃ χρὴ διδόναι φάρμακα, ἃ ἂν ἐγὼ γράψω, καὶ πνεῦμα κατέχειν.	4	*Ideóque quæ præscribimus medicamenta, exhibere oportebit, ac spiritum* ipsam *continere.*
Ἄριστον δὲ πάντων οἶδα ἀρτεμισίην βοτάνην καὶ δίκταμνον.	5	*Est verò omnium præstantissimum ex his quæ ipsi nouimus, herba artemisia atque dictamnum.*
Λευκοΐου ἄνθος καὶ ὀπὸν σιλφίου κεράσας ἐν ὕδατι πινόμενον ὅσον κύαμος ἑλληνικός.	6	*Albæ violæ flores, silphiíque succus laudabilis est ad Græcæ fabæ quantitatem ex aqua potus.*
Καὶ ἢν τὰ ὕστερα μὴ δύνηται ἀποφυγεῖν, ἀσιτέειν.	7	*Quòd si ne his quidem secundæ cedant, à cibis mulier abstineat.*
Κἄπειτα πέταλα τῆς ἄγνου τρίψας ἐν οἴνῳ καὶ μέλιτι, καὶ ἔλαιον ἐπιχέας, καὶ λιπαρὰς, δίδου πίνειν ὅσον κοτύλην, καὶ ἔξεισιν.	8	*Eíque postea in vino ac melle contrita folia agni casti exhibe, quantum cotyle* mensura *capit: his artibus prodibunt* secundæ.

EXPLICATIO.

QVOD τὸ ὕστερον Græcis dictum fuit veteribus, secundas nuncuparunt Latini pari & eadem omnino ratione. Nimirum quia αὐτίκα ἀπὶν κτ᾽ τὸν τόκον, debeant statim sequi post partum natura duce, simulatque scilicet in lucem editus est puer. Contrà autem si quãdo fortè acciderit, hæ indevenniunt puerperis, quæ nunc iam sequuntur calamitates atque miseriæ. Nondum etenim est definita de symptomatis & ærumnis puerperarum oratio Hippocratis.

Τῆς νειαίρης γαστρὸς γίνονται πόνοι] Acerbitas ergo doloris iusta de causa imum ventrem perstringat. Symptomaticōs enim loco alieno continetur, vterum grauans pondere suo primùm, deinde etiam qualitate molestum, id quod est in eo relictum ex hypothesi.

Ἐν κενεῶσι, *in ilius*, & vtrisque, aut quidem alterutris. Ferè enim fit, vt tum colligat sese vterus, etiámque intrudat se in alterutrum vacuum latus, ac interim secundarum etiam reliquias circumplectatur. Deinde quum puerperia pariter tunc quoque coërceantur, putrescens vtrumque id eodem pacto, vt statim ponetur; rigorem sæpe accersit, etiámque febrim. A quibus vniuersis tamen protinus mulier leuabitur è contrario, quoties (ἀπαλλάσσηται τὸ ὕστερον) propulsatæ foras exciderint secundæ.

Σήπεται δὲ πουλὺ, *at sæpenumero ipsa computrescunt*.] Quum enim antea nutrirentur præterеunte per eas illecto sanguine tractóque vi fœtus gratia nutritionis incrementique: eodem ipso absente fœtu, vita cum eo antea communi nunc destituitur, vnde & mors succedit, tandémque etiam putredo inducitur. Atque vt est studiosa sui semper partis cuiusque natura, à se perpetuò hoc malum depellere vterus ipse nititur; nunc sexto aut septimo, aliàs citiùs aliquantò tardiúsve, hoc est quando per putredinem vincula relaxantur, quibus cum vtero ad cotyledonas antea stringebantur secundæ. Quid autem viuenti cum emortuo commercij est, quid societatis? Etenim alioqui vt depelli possit, valde id ineptum est; necexpellenti naturæ quantumuis robustæ, secus id vnquam cedet. Intelligunt physici facilè quod volumus. Namque ex putredine stimulus quidam accedat ad grauitatem necesse est gratia excretionis vegetioris. Quòd si ne sic etiam sat promptè natura suscitetur ad depulsionem, hîc non desunt remedia, quibus occurri huic possit. Itaque ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ (ait) χρὴ διδόναι φάρμακα, sic afflictæ mulieri quæ modò recensebuntur medicamenta offerre oportebit. Iam igitur ad curationem Hippocrates aggreditur. In qua duo animaduertere licet omnino, διδόναι φάρμακα, dare medicamenta, καὶ πνεῦμα κατέχειν, & spiritum continere, sternutatorio etiam oblato, si ex vsu fore videbitur. Hoc verò perstrinxit admodum breuiter Hippocrates, sed id manifestè magis exposuit alio loco in aphorismis ita loquutus, τῷ ἐπιλαμβάνειν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὸ στόμα, nares (dixit ille) ósque comprimendo. Alienum non erit Græca interpretationis verba Philothei adscribere; quippe quum huius rationem contineant, ὅπως τὸ πνεῦμα ἐπὶ τὰ κάτω χωρῆσαν τῇ βιαιοτονίᾳ καὶ τῷ κλόνῳ τοῦ πταρμοῦ κατενεχθῆναι, ποιήσαι τὸ χόριον, id est, vt spiritus ad inferna descendens vi & concussione sternutamenti secundas faciat deorsum ferri. Qua eadem de causa mulieri ab vtero oppressæ aut quæ partum ederet difficultet, superueniens sternutamentum Hippocrates duxit in bonis. Itémque aphor. 49. eiusdem libri, vt excuteret secundas, naribus sternutatorium admouit, nares ósque premens. Qui sanè locus, vt & plerique ferè omnes libri quinti, certè decerptus videtur ex hoc priore libro. Sed, si placet, regressio ad medicamenta fiat. Quædam præstantia egregiáque nouisse Hippocrates fassus est, quæ in ordines duos referri sic possunt. In priori vt quatuor constituãtur, scilicet artemisia, dictamum, albi violæ flores, & succus Cyrenaicus: latiora deinde folia agni casti in posteriorem reducantur. De artemisia eiúsque viribus quid opus est plura recensere? Hanc qui prætermiserit in quibuslibet hystericis remediis, parum cautus nostris reputetur. Eius vires exposuit Dioscor. cap. 110. lib. 3: vbi mirum videri queat, quum calefacere suapte vi dicata sit, Galeno simplicium sexto, quomodo ad inflammationes vteri possit conferre. In muliebres desessus vtrumque vsurpatur genus feliciter ad detrahendos menses & partus, secundásque: itémque ad præclusiones eiusdem partis. Atque tam tenuium partium est, vt Dioscoridis Galeníque indicio communi calculos atterat minuátque. Imò vrinam suppressam ciet & menses pellit ad pubem appositum.

Καὶ δίκταμον] De pulegio Dioscorides loquutus cap. 30. lib. 3. eiúsque viribus aduersus vteri inflationes duritiésque, capite sequenti sic est effatus de dictamno. Longè efficaciùs præstat quæ pulegium satiuum.
cap. 16. lib. 9. Nam non potum modò (ait) sed appositum quoque aut suffitum defunctos partus eiicit. Gustu radix calefacit accelerátque partus. Creticum Theophrasto ad plura perutile. Pollet potissimùm tamen ad partum. Difficiles enim partus folia faciunt faciliores, aut certè penitus sedant dolores. Quod plerisque mulierculis foret gratissimum. Propinantur autem ex aqua.

Λευκοῖν ἄνθος] Reddamus, si placet, albi violæ flores, quanquam in medendo luteos flores commendarit Dioscorides cap. 121. lib. 3. Valde enim discrepant inter se λευκοῖν genera, florum colore. Huius ergo aridi flores feruefacti in desessionibus valent contra vteri inflammationes. Imò verò menstrua expellunt. Semen drachmarum duarum pondere ex vino potum aut cum melle inditum, menses, secundas & partus extrahit apud Dioscoridem. Ex albis violæ floribus, qui cęteros odore pręcellunt, Iasminum parabatur vnguentum apud Persas, quod inter epulãdum gratia odoris grati, solitum erat vsurpari, Diosc. cap. 66. lib. 1. Cui arridet quoque Galenus 7. simplicium ad menses, secundas, & fœtum siue viuentem siue vita defunctum. Quòd si aliquis volet copiosioris aquæ permixtione refrænare eorum vehementiam mitigaréve, habebit (inquit) & ad phlegmonem vteri præstans medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, vteri phlegmonas identidem perfusum sanat, præsertim autem quæ tempore diuturniori in scirrhi modum induruere. Semen vt est facultatis eiusdem, aptissimum est medicamentum drachmarum duarum mensura epotum, tum mensibus ciendis appositum cum melle conuenire

creditur,

creditur, fœtúmque viuentem interficere, ac mortuum eiicere. Similis sunt quodammodo facultatis radices.

Καὶ ὀπὸν σιλφίου, ac silphij succum] Quòd ὀπὸς *succus κατ' ἐξοχὴν* dictus sit qui è silphio manat, demonstratur manifestè eius quidem præstantia. Cyrenaicus verò, quia ex oppido Cyrenarum optimus & landatissimus afferretur. Vide, ne plura congerantur, Dioscoridem cap. 618. lib. 3. Theophrastum cap. 3. lib. 6. & Galenum lib. 8. de simplicibus medicamentis.

Τῆς ἄγνου, agni casti] Cur hoc nomen Græci indiderint, rationem reddidit Dioscorides cap. 110. lib. 1. quòd nimirum in thesmophoriis, quæ sacra Cereris erant, Atheniensium castitatem custodientes matronæ, huius foliis sibi cubitus sternebant. Semen quoque eius (eodem iudice) lac euocat, menses ciet drachmæ pondere in vino potum. Decoctum foliorum & seminis in desessione mulieribus malo vteri opportunis opitulatur, itémque inflammationibus. Purgationes mouet semen cum pulegio assumptũ, etiámque suffitu vel appositu, & quæ sequuntur capite citato apud Dioscoridem. Huic denique tantum Hippocrates tribuit, vt si quæ priori loco ipse recensuit, non propulsent secundas; Medicos releget ad illius vsum quasi ad sacram anchoram. Imperat & (ἀσιτέειν) ieiunium tamen priùs, quò (credimus) liberiores fiant meatus, per quos ad vterum vis eorum pertineat sine negotio & impedimento. Deinde eiusdem foliis modo & mensura abs se præscriptis cum vino & melle & oleo commixtis inter se & propinatis, tantopere credit fidítque, vt (ἔξεισιν) certum ratúmque habeat hinc fore depulsionem secundarum.

SENTENTIA DECIMANONA.

1 Ἢν δὲ γυναικὶ τὸ χορίον ἐλλειφθῇ ἐν τῇσι μήτρῃσι, τοῦτο δὲ ὧδε γίνεται.

Quòd si chorion mulieri in vtero fuerit relictum, hoc autem etiam hac ratione accidit.

2 Ἢν ῥαγῇ βίῃ ὁ ὀμφαλὸς, ἢ ἀμαθίῃ ἀποτάμῃ ἡ ὀμφαλητόμος, τὸν ὀμφαλὸν τοῦ παιδίου πρόσθεν ταμοῦσα, πρὶν ἢ τὸ χορίον ἐξιέναι ἐκ τῶν μητρέων, αἱ μῆτραί τε ἀνασπῶσι τὸ ὕστερον ἄνω, ἅτε ὀλισθηρὸν ἐὸν καὶ χεόμενον, καὶ κατίσχουσιν ἐν ἑωυτῇσι.

Si vi abruptus videlicet *vmbilicus fuerit, aut* quidem *exectus per imprudentiam vmbilici sectricis quæ ipsum antè secuerit quàm effluxerint ex vtero secundæ: vterus* nimirum *secundas* tunc *sursum reuellit, vtpote labiles & fusiles, etiámque retentas circumplectitur.*

3 Τέταται γὰρ τὸ χορίον ἐκ τοῦ ὀμφαλοῦ τοῦ παιδίου· καὶ ὕστερος ἔξεισιν ὁ ὀμφαλὸς ἐκ τῶν μητρέων.

Etenim ex vmbilico puelli protenduntur: adde quòd vmbilicus etiam ex vtero posterior egreditur.

4 Ἢν γὰρ πρότερος ἐξίοι, δι' αὐτοῦ οὐκ ἂν διέλθοι τῷ παιδίῳ ἡ τροφὴ, ὅτι ἐξήρτηται ἐξ αὐτέου.

Namque si loco prodiret priori, non vtique per ipsum puello nutrimentum diffunderetur, quum siquidem ex eo ipse propendeat.

EXPLICATIO.

QVÆCVNQVE præsunt parturientibus matronæ, iis perficiundum est hoc de euellendis secundis negotium cautè diligentérque, ne quid videlicet incommodi pro expectata ope ipsæ persentiãt, coniectæ in summum discrimen vitæ suo magno quidem & obstetricum errore. Hoc autem vsu venire consueuit sæpenumero subsistentibus in vtero à partione secundis. Nec solùm in vitio sunt communiter, sed in magna nimis ignoratione rerum versantur, non dicam Iudices, sed penes quos Reipublicæ dominatus versatur eiusdémque salus; si illi imperitis obstetricibus vulgi vxores committãt aut etiam suas. Imperitas dicimus quas nouimus minùs eruditas Medicorũ ratione & oratione. Chirurgis manu exercitatis committebantur parturientes veteribus. Nihilo nunc sunt illorum plerique aut admodum paulò fatuis obstetriculis hac in re eruditiores manu, vt existimant quamplurimi. Æquare se attamen audent præceptoribus vel iisce, vt sermo est eorum, doctissimis. Sumus ipsi memores, quòd cùm tyrocinium in hac nobilissima arte Asclepiadarum adhuc exerceremus, ac de supponenda in sinum pudoris manu gratia dignoscendæ affectionis vteri cum chirurgorum quodam ageremus, qui se collegis suis quibuslibet & præferebat, & re vera communi ferè illorum iudicio antecellebat cæteris; se in media pudendorum scilicet quæ æquè distat ab extremis, via muliebrium; deprehendisse perpetuò orificium vteri impudenter inscientérque nimis affirmasse. Dicere haud quidem placet, quòd illud è medio (ne quis hallucinetur) hoc est è directo opposito aut quidem fundo, exterioribus pudendis duce natura

respondeat: sed quia in medio ipso ductu (si quod est cauum interius penitiúsque exceperis) qui totus penem virilem refert, os vteri deprehendatur, dicebat ille, semper delitescens. Egregia quidem affirmatio, ignorationis plenissima & manu digna subrustici potiùs quàm delicata & erudita chirurgi. Ergo dum parturientibus obstetrices adsunt, si non veram prudentiã, pusilli saltem iudicij quandam speciem in ipsis meritò desideramus; ne in subleuando ab onere vtero quiddam secundarum ipsæ relinquant.

Τοῦτο δὲ γίνεται ὧδε] Accidit verò id duabus errandi viis. Aut quia (ῥαγῇ βίῃ ὁ ὀμφαλὸς) abrumpitur sæpe ab obstetrice, (vt & à puello) vehementiùs trahendo secundas; maximè verò vbi tenuioris substantiæ sunt quæ à secundis ad vmbilicum puelli vasa pertinent: Aut si ipsa quidem robusta sunt satis, quando inscitè imprudentérque obstetrices ea ipsa vasa rescindunt, πρὶν ἢ τὸ χορίον ἐξιέναι, priusquam nempe effluxerint ex vteri fundo vnà cum secundis. Inde adeò fit, vt vterus munere defunctus suo propulsandi, hoc est pariundi, eodémque pacto onere leuatus, colligat sese, atque sic (ἀνασπάσει) trahat secum superiora versus adhærescentes adhuc secundas, aut quidem illarum reliquias. Atque id tantò promptiùs faciliúsque facit, (ἅτε ὀλισθηρὸν ἐὸν καὶ χεόμενον) quia suapte natura & leues secundæ sunt, & lubricę, madentes atque diffusæ. Quam ob causam obsequuntur facilè, vt sunt tunc ad sequendum paratiores. Nec quidem sòlùm vterus reuellit secundas, statim eas postea redditurus; sed (κατέχουσιν ἐν ἑωυτῇσι) suo quasi conceptas concauo retinet. Quod non potest non accidere summo puerperæ detrimento & vitæ periculo. De hac verò molestia copiosiùs aliàs.

Τέταται γὰρ τὸ χορίον, tenditur verò chorion ex vmbilico puelli, ac vmbilicus secundo loco ex vtero egreditur] An verò hoc videri debeat verisimile, quòd in hypothesi hac de causa vterus secundas ad se reuellit, eásque circumplectitur, quia educuntur ipsæ, aut quidem protenduntur ex vmbilico puelli? De generationis modo puelli loquutus Hippocrates libello de natura eius adscripsit, coniecto in vterum semini pelliculam primùm induci, quod cùm spiritu ac calore perfusum sit & vita fruatur, sibi ipsi viã munit membranam perrumpens, quo spiritum & sanguinem anquirat causa vitæ, nutritionis & incremẽti. Ex mutato autẽ concretóque tandem sanguine caro nascitur, per quam mediam vmbilicus extenditur, quemadmodum in præcitato opusculo expositum legimus. Ergo per vmbilicum spirat genitura, & alimẽtum & incrementum capit. Nulla verò alia ratione id vnquam eueniat, nisi puelli venæ & arteriæ vmbilicales mutuis ac paribus osculis respondeãt, quò spiritus ducatur, maternis nimirum arteriis: maternísque venis venæ inserantur puelli, ad alliciendum etiam sanguinem gratia incrementi. Ergo sic hinc inde vmbilicus extenditur, hoc est ductus siue quæ ad vmbilicũ puelli vasa pertinent, vt æquum consentaneúmque & pernecessarium quidem sit extremorum altero exciso ruptóve (eo scilicet exempli gratia quo cum cohærent ipsa puello) sursum versus reuelli eam partem vasorum quam adhuc aptari ad cotyledonas vteri cum secundis ponimus quoque ex hypothesi. Quibus positis nónne consectarium videtur, etiam sine vllo negotio reuelli ac quasi resorberi posse secundas abruptas aut excisas, quòd tendantur ipsæ ex vmbilico puelli? Deinde idem hac sequenti ratione confirmat Hippocrates, καὶ ὕστερος ἔξεισιν ὁ ὀμφαλὸς ἐκ τῶν μητρέων, quia ex vtero exeat vmbilicus posterior. Id quod perpetuum quidem est, quoties naturæ dominatu reguntur vniuersa. Etenim interest tunc vmbilicus cum secundis tanquam quoddam vinculum maternæ societatis cũ fœtu siue puello. Vnde libro de puelli natura Hippocrates, de ruptione pellicularum quæ fit in partu locutus, τότε λύεται (ait) ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τὸ ἔμβρυον, καὶ χωρέει ἔξω κλονηθὲν, tunc vinculis fœtus ipse soluitur, foràsque eiectus prodit. Quòd si interiectum vinculum non esset, sed osculo vteri sit vnà cum secundis vmbilicus propior, eáque de causa (πρότερος ἐξίοι) exeat ipse ante fœtum, ὡς αὐτοῦ οὐκ ἂν διέλθοι τῷ παιδίῳ ἡ τροφή, quonam sanè modo per ipsum medium & eius cauum ad corpus puelli nutrimentum pertingat? ὅτι ἐξήρτηται ἐξ αὐτοῦ, *nam & ex eo ipso propensus est puer*: non contrà, sicuti foret necesse, si priori loco prodirent secundæ foras vi propria vteri depultrice. Ita verò propendet puer ex secundis per vmbilicum, vt cur in caput duce natura ipse in lucem prodit, dum inuestigando diu meditatur Hippocrates libello præcitato, hanc causam ipse assignet valde probabilem: βαρύτερα γάρ ἐστιν αὐτοῦ τὰ ἄνω ἐξ τοῦ ὀμφαλοῦ σταθμεόμενα, quia puello longè sint partes supernæ grauiores appensæ ex vmbilico tanquam è statera quadam aurificis & ea quidem ad amussim posita.

SENTENTIA VIGESIMA.

1 *Si præterea quæ grauida est, embryonem menstruum corrumpat aut* quidem *bimestrem, & secundæ excidere nequeãt, ipsa sit autem attenuata: huius primùm corpus purgare oportet, deinde pinguefacere.*

1 Ὁτὰν δὲ ἐν γαστρὶ ἔχουσα φθείρῃ τὸ ἔμβρυον μηνιαῖον ἢ διμηνιαῖον, καὶ τὰ ὕστερα ἐξιέναι μὴ δύνηται, ἢ δὲ λεπτὴ, ταύτης χρὴ τηνικαῦτα καθῆραι τὸ σῶμα καὶ πιᾶναι.

2 *Non enim antè putrefacti fœtus depelluntur, quàm fortis euadat vterus benéque compactus.*

2 Οὐ γὰρ πρότερον ἔξεισι τὰ ἔμβρυα σαπέντα, ἢν μὴ ἰσχυραὶ αἱ μῆτραι ἔωσι καὶ εὐπαγέες.

EXPLI-

EXPLICATIO.

De secundis hactenus Hippocrates, credimus, vbi fœtum perfecto partus tempore mulier edidit, non tantùm inchoato. Quæ symptomata quæque accidere solent mulieribus illis quæ inter puerperas verè debent recenseri. Quòd si attamen eueniat vt mulieres conceperint, menstruúmque contineant, aut etiam bimestrem fœtum gestantes adhuc, alterutrum corrumpant (de iis enim Hippocrates ex hypothesi) quasi ab ouo symptomata repetens puerperarum, audietis statim quibusnam remediis iisce bene consultum nunc cupit Hippocrates. Ergo continet hypothesis tempus concepti fœtus menstruum aut quidem bimestre: continet & concipientis conditionem statúmque. Mulier enim gracilis statuitur & extenuata. Sed sanè minùs mirum debet videri, quum (ἢ δὲ λεπτὴ) mulier exilis sit corporis & extenuati, quomodo (φθείρῃ) fœtum corrumpat, siue menstruus tantùm ipse sit, siue bimestris, siue longioris etiam ætatis. Sic enim genio fraudatus alimentóque, iure tabescit ipse & corrumpitur. Legite aphorismos 44, 45, 46. & de iis iudicium Galeni in comment. οὐ γὰρ πρότερον ἔξεισι τὰ ἔμβρυα, nō enim priùs propulsantur fœtus foras, &c. Subsistit fœtus per se ἀκίνητος in vtero, quia vita priuatus, ex hypothesi, nec ipse egredi, nec pari ratione (τὰ ὕστερα ἐξιέναι μὴ δύναται) possūnt secundæ tantisper, dum ἰσχυραὶ αἱ μῆτραι ἔωσι καὶ εὐπηγέες, robur suum statúmque firmum vterus recuperarit. Etsi enim (τὰ ἔμβρυα σαπέντα) menstruus etiámque bimestris fœtus putris sit, ac proinde vtero molestus: ad eius expulsionem tamen non antè vterus accinget sese aut quidem frustra, nisi potens ipse fuerit & opimus. Nam quemadmodum multò tenaciùs hærent quæ sicca sunt: sic quæ humorem in se continent vberiorem, soluūtur inter se faciliùs dissipantúrque. Quanquam etiam secus εὐπηγέες exponi potest, Legite aph. 44. lib. 5. & expositionem Galeni sedulò expenditote. Attamen de extenuatis præter naturam eorum vterque intellexit. Vide etiam quid in commētario Numesianus. Quandiu nimirum viuus in vtero fuit fœtus valénsque, εὐπηγὴς quoque erat vterus ipse, collectus in sese, hoc est bene compacto & composito corpore: at fœtu corrupto, vterus laxior factus est & ferè dissolutus & eneruis. Hinc in pristinum statum regressus, conualescat necesse est. Quod quidem perficietur duplici remedio. Siquidem nunc de curatione dicendum est.

Τῇ τοιαύτῃ καθῆραι τὸ σῶμα] Imprimis accommodata purgatione ad corpus vniuersum. Ne scilicet in imbecillum vterum humores confluant: eodémque pacto, vt sine vllo incommodo nutritio laudabilior fiat iuxta Hippocratis sententiam 10. lib. 2. Καὶ πιᾶναι, dein saginatione: vt inde reddatur corpus pingue & magis obesum. Isthæc enim duo ad corpus totum referri oportere existimamus. Ad quæ tandem consequetur, vt ad se vterus ipse redeat & pristinum recipiat statum. Vnde robustior effectus & bene constitutus, cum putri fœtu reliquias depellat secundarum, vti modò à nobis dicebatur.

SENTENTIA VIGESIMA PRIMA.

Ἢν γυναικὶ δ' ὕστερον ἐλλείφθῃ, ἢν μὴ εὐρύστομοι αἱ μῆτραι ἔωσιν, χωρέει ἡ κάθαρσις ἔλασσον τοῦ καιροῦ.	1	*Si in muliere remanserint secundæ, nisi vterus amplo ore fuerit, purgatio paucior sequitur quàm ex vsu sit.*
Καὶ ἡ γαστὴρ σκληρὴ γίνεται καὶ μεγάλη.	2	*Et induresc it venter & amplificatur.*
Καὶ ψῦξις ἔχει, καὶ πυρετὸς ὀξύς.	3	*Deinde* mulierem *frigus capit, etiámque acuta febris.*
Καὶ πόνος καθ' ἅπαν τὸ σῶμα, γαστρὸς δὲ τὸ κατώτερον τοῦ ὀμφαλοῦ.	4	*Ac tandem corpus vniuersum dolor* occupat, maximè *autem eam ventris partem quæ est* proximè *vmbilico inferior.*
Καὶ βάρος γίνεται ἐν τῇσι μήτρῃσι, καὶ στρόφοι ὡς ἐμβρύου ἐόντος.	5	*Et oritur in vtero grauitas, & tormina fiunt non secus atque si fœtus in eo detineretur.*
Καὶ μελεδανθεῖσα ἐκβάλλει τὸ ὕστερον ἐν τάχει σαπρὸν, καὶ ὑγιαίνεται.	6	*Vbi autem adhibita remedia fuerint, quamprimum vterus eiicit secundas putres, sícque sanescit.*

EXPLICATIO.

Altera hypothesis sequitur de muliere non gracili, vti superior fuit, sed robusta: cui attamen vitio conformationis propter adstrictum scilicet orificium vteri, quoad vnà in eo secundæ putrescent, hinc inde eam obruunt & circumueniunt multæ molestiæ. χωρέει ἡ κάθαρσις ἔλασσον τοῦ καιροῦ, parcior primùm quàm è re sit, purgatio lochialis consequitur. Atque id nónne quidem meritò? Constrictum

est enim nimis vteri osculum. Imò verò ad modicam huiusmodi euacuationem γαστὴρ σκληρὴ γίνεται καὶ μεγάλη, durior redditur venter præ plenitudine, eadémque ratione fit amplior sese aliquantò. Multa sic etiam superstite copia lochiorum, eáque putrescente, φρίξις ἔχει καὶ πυρετὸς ὀξὺς, exoritur rigor iure, quem acuta febris tandem excipiat. Inde synochum concitari Galenus ratus est 6. Epid. Et quanquam ex hoc cœno & putrente loco vapores efferantur, (πόνος καθ' ἅπαν τὸ σῶμα) & per corpus vniuersum diffundantur, qui negotium huic facessant; γαστρὸς δὲ τὸ κατώτερον τοῦ ὀμφαλοῦ, ea pars tamen quæ pube definitur & vmbilico, condolet potissimùm. Καὶ βεῖθος γίνεται, vt ea quidem parte pondus inane quoddam tunc percipiatur præ copia rei contentæ etiámque plenitudine. Καὶ στροφὴ ὡς ἐμβρύου ἐόντος, indéque adeò torminibus nunquam diuexari desinat, donec foras propulsetur, quasi subesset in vtero puer foras propellendus. Quæ quidem tormina etsi sic verissimè dicantur, & appellentur propriè, solent attamen mulieres vulgò tunc nuncupare flatus, de quibus nunquam non ipsæ queruntur.

comment. 1. in sent. 1.

Καὶ ῥᾳδίως ὑγιείη ἐκδέξεται τὸ χορίον] Sed adhibita cura quamprimum reddit mulier iam putrentes secundas ex suppressione, atque eo modo restituitur sanitati. Curationis verò modos prætermisit Hippocrates de industria, quando sunt huic communes cum suprà dictis.

SENTENTIA VIGESIMASECVNDA.

Quando ex partu exulceratus fuerit vterus, ei rosarum floribus mederi oportebit.	1	Ην ἐκ τόκου ἡ μήτρη ἑλκωθῇ, ῥόδων αἰθῇ ἰῆσθαι.
Licet *& adstringentium infuso* ipsum *perluere.*	2	Διακλυζέσθω δὲ καὶ στρυφνοῖσιν.
Quòd si os eius *fuerit vlceratum cum inflammatione, myrrham, & anserinum adipem, & albam ceram, etiámque thus iisce pilis qui leporum ventri inhærent, oportet commiscere, & ad læuorem* isthæc *redacta & vellere excepta supponere.*	3	Ην δὲ ἑλκωθῇ τὸ στόμα καὶ φλεγμήνῃ, σμύρναν καὶ στέαρ χηνὸς, καὶ κηρὸν λευκὸν, καὶ λιβανωτὸν, λαγωοῦ θριξὶ τῇσιν ἀπὸ γαστέρα μίσγειν, καὶ προστιθέναι ἐν εἰρίῳ λεῖα ποιοῦντα.

EXPLICATIO.

EST Hippocratis propositum vteri persanare vlcus puerperarum ex hypothesi. Cuius hìc cùm non describantur notæ, vt nec etiam causæ, si non erit ingratum, repetentur ex superioribus. Repetantur & ex Aëtij sermone quarto tetrabibli 4. cap. 88. Nec enim omnia describi possunt nec debent omni loco. Verumtamen vt hìc vlcera sede, sic & curandi modo ponuntur discrepare.

Ην ἡ μήτρη ἑλκωθῇ] Vlcerato vtero medetur Hippocrates ῥόδων αἰθῇ, decocti, in quo rosarum flores incocti fuerint, perfusione.

Διακλυζέσθω δὲ καὶ στρυφνοῖσιν] Etiámque aliorum adstringẽtium abluenti decocto, credimus per metrenchytam: vt διακλυζέσθω ad vtrumque referatur. Penitius enim nunquam quid eluat, nisi intromittatur. Secus se res habet in consequente hypothesi.

Ην δὲ ἑλκωθῇ τὸ στόμα] Quòd si os tantùm vteri vlcus obsidebit & inflammatio, non est tum necesse perfundi affectam partem, sed (προστιθέναι) ad eam pessarium indi, cuius descriptionem apertam reperias apud Hippocratem. Inflammatæ à partu mammæ thure cum cimolia & rosaceo, magna vtilitate perunguntur apud Diosc. cap. 70. lib. 1. itémque cap. sequenti. Eius corticis eadem vis est quæ thuris, sed validior tamen adstrictiórque. Ideóque vtero fluxione laboranti cõferre in pesso creditur. Galeno quoque abstergens quiddam thus habet. Eóque nomine expurgare & implere videtur quæ in oculis vlcera consistunt, vt & myrrha & styrax, septimo simplicium. Sed ex hoc loco idem præstare thus in vlceribus vteri ediscemus quóque ab Hippocrat. Atque hæc quidem vlcerato ori conferent. Sed etiam (φλεγμήνῃ) positum fuit osculum vteri inflammatione tentari. Cui quum descripta præsidia nec commoda, nec satis esse queant, audite quæ hanc sedare possint. Si enim vlceratum vterum persanabunt, sanabunt & eius oscillum facillimè.

lib. 7. simpl.

SENTENTIA VIGESIMATERTIA.

Si ex partu conceperit vterus inflammationẽ, corpus mulieris *febris quædam lenta prehendit, & oculorum caligo.*	1	Ην ἐκ τόκου φλεγμήνωσιν αἱ ὑστέραι, πυρετὸς ἴσχει τὸ σῶμα βληχρὸς, καὶ ἀχλύς.

2 Ἐκ δὲ τῆς κοιλίης οὐδέποτε ἐκλείπει τὸ πῦρ, καὶ διψῇ, καὶ τὰ ἰσχία ἀλγέει, καὶ οἰδέει τὴν γαστέρα τὴν νέρθεν ἰσχυρῶς, καὶ ἡ κοιλίη ταράσσεται.

Nec tantiſper ab aluo deficit ſummus ardor, ac ſitit mulier, & dolore premitur coxarum, ac mirum in modum tumet infimus venter, & aluus turbatur.

3 Ὑποχώρημα δὲ κακὸν καὶ ὀζόμενον· καὶ λάζεται τὸ πῦρ σφοδρὸν, καὶ ἀσιτίην ἔχει, καὶ τὸ βρέγμα ὀδυνᾶν, καὶ οὐ δύναται εἰρύσαι τῆς κοιλίης ὁ στόμαχος ποτὰ καὶ σιτία, καὶ δύναται πέσσειν.

Sed & malum eſt excrementum, & graueolens, & febris prehendit vehemens, adéſtque faſtidium cibi, & dolor ad ſinciput: nec ventriculi ſtomachus cibum trahere poteſt nec potum; non poteſt ſaltem *mitificare.*

4 Καὶ ἢν μὴ θεραπεύωνται εὐθέως, αἱ πλεῖσται θνήσκουσιν· ἡ κοιλίη δὲ αἰτίη.

Denique hinc *intereunt plurimæ, niſi confeſtim ſuccurratur: cauſa eſt autem aluus.*

5 Τῆς ἀκτῆς τὰ φύλλα ὡς ἁπαλώτατα ἐν πύρων κριμνοῖσιν ἑψήσας σιτωμίοισιν, ἀχλίαρον ῥοφέειν, διδόναι τε καὶ μελίκρητον, καὶ οἶνον ὑδαρέα.

Sambuci folia quàm tenerrima poſtquam incoxeris in triticea farina craſsiore glutinoſa, leuiter tepefacta oportebit *abſorbere; & melicratum offerre & vinum aquoſum.*

6 Καὶ τὸ ἦτρον καταπλάσσειν τοῖσι ψυκτικοῖσι, σιτίον δὲ ὡς ἐλάχιστον ἐσθίειν, καὶ τὴν γαστέρα ἵστασθαι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἰῆσθαι, ὑποχόνδριον δὲ καταπλάσσειν καὶ τὸν μηξέων τόπον.

Ac ad ventrem infimum admouebuntur cataplaſmata refrigerantia: cibum autem dare quàm parciſsimum, & ventrem ſiſtere, & ad caput remedia, & ad hypochondrium cataplaſma apponere, & ad vteri ſedem potiſſimùm.

EXPLICATIO.

CONCALESCENTIS vteri & inflammatione quidem obſeſſi ſigna nuper dicebamus repetenda ex Aëtio & hoc eodem Hippocrate, vt & hortamur adhuc. Quæ quum in puerperas cadat affectio, vterum ex partu eiúſque violentia ſic ſe habere, ſi placet nunc quoque ſtatuamus. Hoc enim inde poteſt euenire. Quæ verò tum hic morbus connexa habebit ſymptomata, erunt huiuſmodi. Totum è veſtigio corpus prehendet febris, ſed quę principio tamen iure ſit puſilla lentáque. Siquidem nihil dum ferè computruir. Mediis autem eius temporibus reddentur fortiora omnia grauioráque. Vnde pro febre lenta præſenti, non ſatis tum erit Hippocrati πῦρ ardentem notare febrim, niſi & illius quoque vehementiam ſignet dictione σφοδρὸν adiuncta. Addentur & reliqua, de quibus dicemus ſuo loco. Alterum ſymptoma eſt ἀχλὺς, caligo. Hæc verò cadit in aërem cõditio, quemadmodum ex Coacis animaduerſionibus affirmari poteſt. Itémque quiſque agnoſcat facilè quid conſtitutio ἀχλυώδης τε καὶ ὁμιχλώδης, caliginoſa & nebuloſa, Epid. primo apud Hippocratem, & 2. Prorrhet. comment. 2. Sed ad oculorum quoque ſpiritus effertur craſſiuſculus quidam vapor à putrẽte quodam foco, qui perturbationem quandam iuducet ſpiritibus, & leues offundet tenebras radiis oculorum. Ἀχλυὼ alitet alij definiunt. Ex quibus etiam quomodo hæc ab ἀμαυρώσει diſſideat, ediſcere quiſque poſſir. Transfertur ergo teter quidam vapor ab infernis ad caput ſupernam partem, cuius omnium primi participes fiunt oculorum ſpiritus ſuapte natura puriſſimi. Ita ſanè caligo oculis offunditur, vt diximus: ideóque vertendo iuſta ratione oculorum dictionem adiunximus gratia perſpicuitatis maiotis. Febricula modò vniuerſum corpus inuaſit, ſed cur (ἐκ τῆς κοιλίης οὐδέποτε ἐκλείπει τὸ πῦρ) nunquam illud incendium ventrem deſerat mitiúsve faciat? In eo ſanè vterus poſitus iacet, in quo nunc accenſus focus ponitur.

Καὶ διψῇ] Vnicuique ſitis cauſæ patent ſatis, ſcilicet poſita, vti eſt, in vtero inflammatione. Καὶ τὰ ἰσχία ἀλγέει, vtero malè habito condolent merirò coxæ, condolet & venter, atque adeò infima pars eius dicta νειαίρη, non propter viciniam tantùm, ſed & vaſorum communionem. Verùm etiam abdomen torum in quo obſeſſus concluſúſque ferueſcens humor ſpiritus omnes conturbat ac locum inflar principio libelli de puelli natura apud Hippocratem. Ardenri verò humori quando exitus negatur, vias anquirit & molitur, ac diſperſus ille per moras (ἡ κοιλίη ταράσσεται) in aluum refluit, cui adfert turbarionem, quæ tandem cum murmure proritet euacuationem. Argumento ſunt quòd quæ prodeunt (ὑποχώρημα κακὸν καὶ ὀζόμενον) ex aluo excrementa, deterioris eſſe conditionis appareant; quia grauioris ſolitò ſint odoris.

Accidit hoc autem ab aucta intensáque putredine, vti explicatum legimus ab Hippocrate in prognosticis. Eadémque ratione (σφοδρὸν) facta febris auctior est, quæ non ita pridem erat sepulta: (καὶ ἀσιτίη) & oblati cibi puerperæ fastidium adferunt. Sed morbifici humoris vapores ad partes quoque pertinent remotiores.

com. in sent. 1. lib. 6. Epid.

Κατὰ τὸ βρέγμα] Sui enim copia & qualitate deteriori capitis dolorem creant, maximè verò anteriori parte. Ex sententia Galeni rationem nuper reddidimus. Tantopere tamen œconomia sic conturbatur naturalis, (καὶ οὐ δυνάσεται εἰρύσαι τῆς κοιλίης ὁ στόμαχος τὰ ποτὰ καὶ σιτία) vt nec trahendo cibo nec potioni stomachus alui satis esse queat. Ergo cibos trahere munus esse stomachi ventris, hinc ediscamus licet etiam ab Hippocrate. Eodémque modo notabimus, ne quid in illius oratione redũdet, additum esse κοιλίης, quòd partes aliæ sint in muliere, quæ suo stomacho non destituuntur. Aut sanè si illius vi cibus attrahetur potióque, (ἀδυνατέει πέσσειν) ista proinde tamen venter non concoquet (huius enim, non autem stomachi est propria mitificatio ciborum) aut ægrè quidem mitificabit. Quod verò ad prognosin spectat, ἢν μὴ θεραπεύωνται εὐθέως, nisi eius celeriter curatio suscipiatur, in vitæ discrimen incurrere solẽt quamplurimæ.

Η κοιλίη δὲ αὐτῇ] Ab aluo huius periculi causa ducatur. Quãquam & in causa vterus quoque esse queat ex accidenti. Si enim in vteri inflammatione suum officium stomachus facit, etiámque ventriculus, ac non (ταράσσεται) ipse diffluit, (nam ventrem sistendum iamiam æstimabit) mulier tandem poterit periculo defungi. Sed iam audiamus quid de therapia quoque Hippocrates.

Τῆς ἀκτῆς τὰ φύλλα ὡς ἁπαλώτατα] A ratione viuẽdi exordium curationis ducit, & cibum offerri iubet suo medicatum modo. In quo aperta faciliáque omnia sunt, siue simplicium delectus spectetur, siue etiam apparandi modus. Tantùm de σπανίοις multa dici possent, quæ gratia breuitatis duximus petẽda ex Hippocrate sent. 41. lib. de articulis. Ex Gal. comment. in eundem locum. Ex Dioscoride cap. 107. lib. 2. Ex Theophrasto cap. 2. lib. 8. de historia plantarum: quem conferendum locum opinamur cum 4. cap. eiusdem libri. Ex Plinio cap. 25. lib. 22. Nec prætermittendum videtur lexicum Galeni in Hippocratem.

Διδόναι τι καὶ μελίκρητον] Non sua carebit potio quoque medicina. Siquidem impetio Hippocratis vti tum debeat melicrato puerpera, aut vino aquoso, quorum vtriusque descriptæ sunt vires lib. de diæta acutorum ab Hippocrate. Hac arte quando toti consultum satis esse videbitur, (τὸ ἦτρον καταπλάσσειν) ad partem affectam quæ totius ventris infima est, & in qua vterus ipse continetur, cataplasmata admouebuntur (τοῖσιν ψυκτικοῖσιν) refrigerantia, quorum descriptio hoc etiam authore cuique perfacilis est. Deinde quasi per correctionem sobriè viuendum monet ita loquutus, σιτίον δὲ ἐλάχιστον ἐσθίειν. Quod est egregium præceptum & hoc authore dignissimo condignum. Quoties enim in negotio & labore ventriculus est, vt & quando catharticum propinabitur, cibi tantum & potionis oportet tum adhibere, vt leniter vires reficiantur, non opprimantur. Facit nunc iniquitas temporis aut potiùs hominum incuria, vt secus plerique se gerant non sine magno ægrotantium sæpe incommodo & detrimento. Atque quo plus Hippocratis industriam demireris, perlustres licet quasuis incusatas ab eo partes. Iis bene consultũ ex ordine cupit vniuersis & sigillatim quidem. Ventrem, qui antea liquidis excrementis ferebatur, vult modò reprimi. Infirmitas antea capitis tulit, vt cum dolore sinciput vapores exercerẽt. Huius nunc curam suscipi quoque desiderat artificiosè. Quum verò ad ἦτρον infimam ventris partem solummodo adhibuisset nuper cataplasmata, nunc ad partes etiam superiores quæ dissectoribus vulgo hypochondria dicuntur, admoueri censet oportere, ne nimirum quæ iisce principes partes continentur, trahantur in consensum. Quæ quidem omnia quando concinnantur cum viris communiter & mulierculis, hîc hysterica remedia, hoc est, vt ipsi interpretamur, muliebria nulla non recensuit. Præcipuè tamen ad locum in quo latet vterus, necessariò debent admoueri, (ardens enim nunc & inflammatus ponitur) ideóque per repetitionem addidit ad extremum, καὶ τὸν μητρέων τόπον, vteri locum præsertim commendans. Cuius amplitudine inguina comprehendas, os quoque, si voles, sacrum & ilia.

SENTENTIA VIGESIMAQVARTA.

Quum sedes aut alia quædam pars ex partu cruciatur dolore, iuniperi bacculas aut semen lini & vrticæ conterere, etiámque ad potandum præbere oportebit.

1 Ὀχέτην ἀλγέῃ τὴν ἕδρην, ἢ ἄλλό τι, ἀρκεύθου καρπὸν, ἢ λίνου σπέρμα καὶ κνίδης τρίβειν, καὶ διδόναι πίνειν.

EXPLICATIO.

AB partum frequentia hæc symptomata concurrunt, & sæpe etiam vehementiora consequuntur. Quia verò antrorsum, quanta retrorsum, vis inferri non potest egressu puelli, imò verò istis ferè tum nulla impendet molestia, quænam remedia posteriores malè affectas partes & condolentes molliant, nec eas tantummodo, sed quasque demulceant, quanta solet breuitate, depromit nunc Hippocrates. Summo namque artificio aut potiùs beneficio naturæ cautum præclarè fuit, ne dum puer in lucem prodit, vlli anteriorum partium iniuria inferatur. Os transuersum pubis (quicquid de eo nonnulli commententur Anatomistæ) nec vllo modo tunc à sese disiungitur, nec diducitur: sed in media eius quæ arctissima strictissimáque apparet nariua coniunctione, hoc est in inferiori latitudinis extremo versus

partes

partes pudicas, quum huius gratia quiddam in osse (inquam) concauum natura molita sit, ad id quasi ad anchoram in ipsa partione perfugium & præsidium salutis, vrethra parturientis recipit sese & occultat. Crena autem est, quæ oculis patet apertissimè. Quod quidem (dictum hoc sit obiter citra ostentationem & gloriolæ cupiditatem vllam) hactenus quenquam obseruasse nec ipsi vidimus, nec vspiam audinimus. Quod attamen in viris quisque, si velit, inuestiget, etiámque competiat (volumus) quanquam ipsi non parturiant. Namque persuasum etiam initio habuimus iisce hoc ipsum naturam fuisse largitam, ne quid in vtrisque dispar esset in ossium fabrica & constructione; non secus scilicet quàm mammas in corpore virorum ipsam effinxisse, ne etiam in vtrisque inesset, inquam, quiddam dissimile. Quorsum enim in maribus mammæ? At tandem diutiùs meditando nobis in mentem quoque subiit, (quum nihil naturam frustra suo quidquam modulo effornasse recordaremur) quòd neque sua tum viris deest hinc etiam necessitas, neque ab huiusmodi crena vtilitas: sed os pubis sic esse conformatum, vt dictum est, magno commodo & quidem opportunó, ac cuique manifestissimo. Si quando nempe vir ad congressum se parat, nónne in penicillum spiritus concurrunt omnis generis tanquam milites ferè subsidiarij, aut eiusce potiùs luctæ Veneris authores; qui ἔρχονται διὰ τῶν ὀρχίων μεσσάτων ἐς τὸ αἰδοῖον, medios testes scilicet perreptant, initio lib. περὶ γονῆς? Nónne è contrario quibus attriti sunt testes & nerui, ὁ δὲ ... τείνειν καὶ χαλᾶν eodem loco apud Hippocratem, nempe ὑπὸ τοῦ πώρου? Quibus contraria ratione latiores sunt viæ ad pudendum patentioresque, nónne spirituum appulsu, copia, præsentiáque penis ipse turgescit, qui amplitudine & proprio tumore tunc crenam opplet; ab eodem osse alioqui vt parte superna scilicet pleno, recto & integro magnum incommodum & summam iniuriam alioquin (inquam) perpessurus? Summa itaque prouidentia naturæ tantummodo vis infertur partibus posticis interpatiundum, non autem anticis, quum siquidem ad robur & firmamentum maius parte præsertim superna, has in vnum coniunxerit quàm firmissimè. Quòd si aliquando apparuerint in nonnullis partes ambæ ossis huius à se inuicem diuulsæ, nondum mulieres illæ ad iustam statámque formam peruenerunt. Quum siquidem maribus quibusdam ita contingat. Sed hac quoque de re tractatum est à nobis in explicatione ad 24. sent. comment. 7. Circumstant ad vtrumque latus ischia quæ in partione plenissima laboris diduci à sese oportuit libro de puelli natura. Partibus autem posticis longè vis maior infertur & acerbior, vnde hæmorrhoides venæ nimis sæpenumero intumescant & condoleant acerbissimè. Id nimirum est quod his verbis hoc loco de sede expressit Hippocrates, ὅκόταν ἀλγέῃ τὴν ἕδρην, iuniperi fructū sedis demulcere dolores. Iuniperi vim expertus Dioscorides existimauit præcipuum eius vsum ad dolores & tumores hæmorrhoidum. Id quod est effatus quidem in vniuersum: sed qui in puerperarum tamen tumoribus sedis & doloribus principem, ni fallimur, habeat locum. De lini semine nihil huiusmodi reperias apud Dioscoridem. Discutit & emollit tamen intus omnem forisque inflammationem, si, vt eodem loco explicatum est, nonnullis eodem loco explicatis permixtum vsurpetur. Imò etiam aduersus vteri erosiones intromittitur salutariter; quemadmodum in insessione perquam vtile est inflammationi eiusdem partis. Ad varios vsus oleum quod ex eo solet exprimi, expetitur multis & commendatur iure. Etiámque peruutile est, ait, omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatis, rimis & doloribus: ac fœminarum induratos locos emollit. Sunt Matthiolo notatore, & qui hoc hibendum magno successu iis exhibent qui lateris vexantur dolore. Verùm recens sit oportet, ait. Aliàs enim rancore incalescit nimis & nauseam mouet. Quæ monitio ad omnes pertinet. Hoc idem præmansum tussientibus puerulis in os indidit Hippocrates quodam loco. Foliis vrticæ inflata discutiēdi vim Diosc. tribuit cap. 89. lib. 4. vt & narium sistendi profluuia. A tabes quoque ex illis syrupum apparant vulgò de lamio dictum, cuius ope ad vncias ij. omnem hæmorrhagiam reprimunt. Hippocrates verò nunc eius semen voluit esse anodynum. Cætera quæ sequuntur in Hippocratis oratione, ad præparandi modum pertinent.

cap. 11. lib. 13.

cap. 96. lib. 2.

SENTENTIA VIGESIMAQVINTA.

Ἢν ἐκ τόκου ἀλγέῃ, ῥητίνην τερεβινθίνην, καὶ μέλι, καὶ οἶνον χλιαρὸν διδόναι ῥοφέειν.	1	*Si ex partu condolet* puerpera, *resinam terebinthi, & mel, & vinum tepidum sorbendum* conducit *offerre.*
Καὶ ἢν φλεγμήνωσιν αἱ μῆτραι, τοῦτο παύσει.	2	*Si autem vterus conceperit inflammationem, istud quoque eam sedabit.*
Ἢν δὲ μὴ ἀλγέῃ τι τῶν μητρέων τόπον, ἀμυγδάλας τρίψας πικρὰς, ἐλαίης τε τὰ ἁπαλὰ φύλλα, καὶ ἄννησον, καὶ ἐρύσιμον, καὶ ὀρίγανον, καὶ νίτρον· ταῦτα μίξας καὶ τρίψας λεῖα, κολλούρια ποιέειν μητρέων.	3	*Quòd si nulla vteri parte* puerpera *laboret, amygdala amara postquam contriueris, & oleæ teneriora folia, & anisum, & erysimum, & origanum, etiámque nitrum: hæc* (inquam) *vbi simul miscueris, & ad læuorem contriueris,* oportet *in colluria vteri componere.*

At si uterus ipse *inflammatus fuerit, unà cum dolore; rosarum foliis, & cinamomo, & caßiæ omnibus contritis affundes netopum.*	4	Ην φλεγμήνωσιν, καὶ ὀδύνην ἔχῃ, ῥόδων φύλλα, κινάμωμον καὶ κασίην τρίψας ἐν τῷ αὐτῷ λῖα, ἐπιχεῖ νέτωπον.
Atque ubi trochiscos confeceris ponderis unius drachmæ, testam recentem igni excandcfactam tibi *compares, cui* mulierem *ubi circumlocaris obuolutam vestibus, uterum suffire* oportebit.	5	Καὶ ποιήσας φθοίσκους ὅσον δραχμιαίους, ὄστράκινον χυτρίδιον καινὸν διάπυρον ποιήσας, περικαθίσας καὶ περιστείλας ἱματίοισι, θυμιῶ ἐς τὰς μήτρας.
Hoc enim mitigabit *dolores* etiámque *delebit.*	6	Τοῦτο ὀδύνας παύσει.

EXPLICATIO.

MVLIERIBVS puerperis est (inquam) dolor frequentissimum symptoma, ad molestiam pariendi consequens ac sæpe coniunctum. Qui quum paulatim deletus, per se euanescat frequenter; aliàs quoque tantus est, quippe cùm tantopere sæuiat & cruciet, vt non sine Medicorum ope obliterari sæpe possit; præterquam quòd tanta fit tunc turbatio corporis vniuersi ad fœtus exclusionem, abs se vt abducantur etiam coxæ strictioribus vinculis inter se quidem & cum interiecto osse sacro sat apre natura connexæ. Adde quòd secundæ ab vtero quo cum strictissimè per cotyledonas constrictæ ante partum tenebantur colligatæque, tunc disiunguntur quasi abruptæ, saltem non contingit id vnquam sine magna molestia atque dolore. Tertium est, quòd vincula per quæ circumligatus vicinis adhærescens partibus, vterus detinetur, ex tensione valde laborant. Premitur deinde & sedes & eius partes vicinæ. Vis denique partibus pudendis infertur tanta, vt non sine cruciatu summo ab egressu puelli abradendo frequenter vlcus enascatur. Dolor hinc ergo obortus sit ex hypothesi. Oborta quoque inflammatio inde ponatur. Huic vtrique malo (τοῦτο παύσει) remedium facilè inuenias, si mellis electi, gratia exempli, vnciam & semissem cum drachmis duabus resinæ terebinthi ex vino tepente propinetur. Satis abundè tamen profuerit, modò nulla ex parte vterus condoleat, in potum exhibere, exempli quoque gratia, amygdalorum amarorum vnciam ex vino consimili. Ac eodem modò meliùs sic consultum iri sperat Hippocrates ipsi quoque vtero, modò etiam (credimus facilè) suspicio omnis absit partis eius phlegmones. Tenerrimæ oleæ folia ergo in hanc rem deligi poterunt. Anisum quoque ad id est plurimùm laudabile: vt & erysimum & origanum, quæ vnà cum nitro conteri debent tenuissimè. Omnia deinde excepta melle effingi conformaríque in colluria, quæ penitius vsque ad os vteri mittãtur in pudendum. Quòd si ex præsenti Hippocratis sermone quisquam suspicari meritò videatur sibi superiorem de anodynis sententiam in vniuersum latam esse; quorsum quod est propositum de puerperis symptomatísque earum, aliò nunc diuertat Hippocrates & ad omnes trãsferat & applicet; nisi quòd quum isthæc prodesse omnibus consueuerint, explicato hîc quoque pacto puerperas iuuet & ex hypothesi.

Ην ἐκ τόκου ἀλγέῃ] Etiámque gratia exempli aliud præsens præsidium proponit Hippocrates de industria ad sedandos qui supersunt ex partione dolores. Sorbitio autem est quam tria hoc eodem authore concinnabunt, quámque vult Hippocrates (χλιαρὸν) cum tepore exhibẽdam esse. Nec hac sorbitione solùm dolor delebitur: sed ἢν φλεγμήνωσι αἱ μῆτραι, τοῦτο παύσει, si quam vterus fortè conceperit inflammationem, istam hæc quoque sorbitio sedare potest. Terebinthi deinde resinam cum melle commiscet in inflammatione, ἐλαίης τε τὰ ἁπαλὰ φύλλα, & oleæ folia teneriora, & alia quædam postea recenset Hippocrates ex quorum permixtione colluria componãtur in eundem finem. De collurij autem etymo variæ sunt veterum sententiæ, quas cuique licet repetere ex Grammatistis. Dicta putantur quasi colluria, hoc est κολαβὰ τὴν οὐρὰν, vel κολαβαὶ οὐραὶ, quòd sint instar mutilatæ caudæ. Adeóque figuram illis tribuit Oribasius caudæ mutis persimilem, quemadmodum & quatuor digitorum longitudinem & soliditatem. Sícque non secus quàm balani, quodam oleo poterũt inungi ad vsum requisitum. Quòd si illinc re vera deriuantur, contra Latinorum scribendi vsum communem; per λ simplex & cum diphthongo iure videbitur scribi oportere. Nostra verò cur non varios habeant vsus coluria, vt sua quondam veteribus? Vetustis olim fistulis, naribus, etiámque auribus indebantur. Adhibebantur quoque in anum, etiámque in vterum, in scopum quidem multiplicem. Ac tum illis variæ eorum statuebantur differentiæ, sed quæ in tria tantùm nunc genera facilè cogantur. Verùm de iis vide quid Gorræus doctor in suis definitionibus.

cap. 23. collect. med. lib. 10. ex Antyllo.

Ην δὲ μὴ ἀλγέῃ τι τῶν μητρέων, *quòd si nulla parte mulieri dolebit vterus*] Ergo si de sensu doloris queretur puerpera, præter quæ superiùs descripta præsidia, hæc minuent illi quoque molliéntque dolorem quæ sequuntur in coluria effi cta efformatáque. Hęc sunt inquam, si bene coniicimus, quæ nunc vulgò dicere consueuimus pessaria.

Ην φλεγμήνωσιν καὶ ὀδύνην ἔχῃ, *at si vnà cum phlegmone coniunctim irrepserit in vterum dolor*] Et hoc quoque supernæ partitionis de vsu remediorum est aliud membrum. Sui inflammationem declarat vterus sæ-

penumero moleſtia ardoris ſine inſigni dolore & manifeſto. Accidit & aliàs, vt eodem affectus modo ſui det indicia acerbitate doloris ſæuitiáque. Quod quoties accidet, (ῥόδων φύλλα, κινάμωμον, &c.) tria depromit quæ certo quoque ſimul permixta modo exceptáque netopo vſurpentur in ſuffitum.

Ὀσφραινον χυτρείδιον καιρὸν, &c.] Suffitus deinde modum apertum ſic facit; teſtam accenſam ſellæ ſphæricæ ſubiiciens.cui perforatæ nudata inſideat puerpera, (περιστείλας ἱματίοισι) veſtimentis, vt decet, bene & accuratè contecta: ne quid nimirum tranſpiret vaporis, quod eius feriat nares, & negotium illi faceſſat. Qui ſperabilis eſt inde fructus, (ὅτι ὀδύνας παύσει) dolorum finis ſiue ceſſatio eſt.

SENTENTIA VIGESIMASEXTA.

Ἢν δὲ ἐκ τόκου αἱ ὑστέραι πονήσωσι, ἐληχρὸν ἔχει τὸ πῦρ, ἔνδοθεν δὲ ἡ κοιλίη ἡ νέρτη περιφλεγέθης ἐστὶ, καὶ ἐς τὸ ἰσχίον ἐνίοτε ἀποιδέει, καὶ ὀδύνη ἴσχει τὴν νειρέην γαστέρα, καὶ ἐς τοὺς κενεῶνας.

1 *Si præterea vterus laborarit ex partu,* puerperam tunc *prehendit lenta febris, & aluus ardet parte interiore, ac ſæpe tumet ad coxam vſque; etiámque ventris infimi dolor ad partes inanes pertinet.*

Καὶ τὰ ὑποχωρέοντα χολώδεα καὶ κάκοδμα.

2 *Quæque* tum *ab aluo exeunt, biliosa ſunt & graueolentia.*

Καὶ ἢν μὴ στῇ ἡ κοιλίη, ἐξαίφνης θνήσκει.

3 *Quod ſi fortè tandem aluus non ſiſtatur, corruit ipſa repentè.*

Ὅταν οὖν ὧδε ἔχῃ, χρὴ ψύχειν τὴν κοιλίην, φυλασσόμενον ὅκως μὴ φρίξῃ.

4 *Sic affecta quando videbitur* puerpera, *ea cautione & ſedulitate aluus erit refrigeranda, vt non perhorreſcat.*

Πινέτω δὲ, ἢν μὴ ἵστηται, τὸ ἀπὸ τοῦ κρίμνου· τρωγέτω ἄρτον ἄλητον.

5 *Ebibat autem, ſi minùs* ipſa *conſtiterit, decoctum hordei farinæ craſſioris: ac panis ex hordeo ſit cibus.*

Ῥοφέειν δὲ σίδης οἰνώδεος τὸν χυλὸν, κεράσας ὕδατι.

6 *Etiámque ſorbitio erit huiuſmodi, vt granatorum ſuccum vinoſum aqua temperes.*

Ἐπίπασσε δὲ λεκίθῳ φακόν· καὶ τούτῳ ἐπιμίσγων φακὸν, καὶ κύμινον, καὶ ἅλας, καὶ ἔλαιον, καὶ ὄξος· τοῦτο διδόναι ῥόφημα ψυχρόν.

7 *Catino autem inſperge lentem: quæ dum* ea *decoques, lenticulam & cuminum admiſceas, etiámque ſalem, & oleum, & acetum: hoc* iſthac *paratum* arte *abſorbendum* oportebit *offerre refrigeratum.*

Καὶ φακῆν ὀξείην, καὶ ἐπιπίνειν οἶνον οἰνώδεα πράμνιον.

8 *Etiámque lenticulam conditam aceto* ipſa abſorbeat, *vinum Pramnium generoſum ſuperbibendo.*

Τῶν δὲ ἄλλων σιτίων ἀπέχεσθαι χρὴ, ἔστ' ἂν ὁ πυρετὸς λυθῇ.

9 *Ab aliis tantiſper cibis temperandum puerperæ eſt, dum ſoluta febris videbitur.*

Ἢν δὲ δοκέῃ, καὶ λουέσθω.

10 *Verùm etiam, ſi viſum fuerit, ipſa lauetur.*

Ἢν δὲ ἀσθενῶς ἔχῃ, πίνειν δίδου τὰ ἄλφιτα· ἢν δὲ ἀκιδνοτέρη ᾖ, ἐν ὕδατι ψυχρῷ.

11 *Quòd ſi infirma erit, ebibendam exhibeto polentam, atque etiam ex aqua frigida, ſiquidem fuerit tenuioris fortunæ.*

Σιτίον δὲ προσφερέσθω κοῦφον ὅτι μὴ ἵστηται, ὅταν τὸ πῦρ μεθῇ.

12 *Sed leuis offeratur* omnis *cibus qui non vacuetur, quando febris mitior erit.*

Ἡ δὲ νοῦσος ὀξείη τε καὶ θανατώδης.

13 *Morbus hic & acutus eſt & funeſtus.*

EXPLICATIO.

Et hæc altera hypothesis est de calamitatibus puerperarum, quæ quum laborent (πονήσωσι) semper omnes parturiendo, laborem hîc intelligi opinamur cum Hippocrate, non quemuis, nec omnis generis, sed acerbissimum, insolentem & extraordinarium. Ad quem hæc omnia consectaria tandem sunt symptomata. Febris primùm, quamuis initio (βληχρὸν) lenta videatur (siquidem longè dissitus locus est doloris à corde) intus tamen tantopere aluus (πυρὶ φλεγέθῃ) ardet, infima præsertim parte, vt ad sese ab vniuerso corpore quasi modo cucurbitæ humores suppressos euocet cum sanguine. Vnde (ἐς τὸ ἰσχίον ἀποτεινόμενον ἀποιδέει) venter intumescat sæpenumero ad coxam vsque. Nec tum adeò solùm ὀδύνη ἴσχει τὴν νειαίρην γαστέρα, ventrem infimum dolor excruciat, sed & partes aliquantò superiores, nempe quæ in eo à latere sunt. Eáque de causa & quæ aluo continentur, & quæ in eam ingeruntur, ὑποχωρεῦντα, secedétia, naturam bilis induunt, & tetrum grauémque odorem spirant. Quò quum adacta puerpera est, ἢν μὴ στῇ ἡ κοιλίη, nisi qua dicetur arte aluus constringatur, ἐξαίφνης θνήσκει, non poterit illa diu superstes esse, sed sæpe repentè extingui solet. Sic enim tot modis puerperæ viribus profligatis, ad perniciem citò deducta ipsa corruit, aluo nimis profluente.

Ὅταν οὖν ὧδε ἔχῃ, *quæ quum ita sint*] Pertinent ad curationem reliqua quæ sequuntur in Hippocratis oratione. Hippocratis autem scopus vel à principio semper fuit, ψύχειν, auxilium adferre per ea quæ refrigerandi viribus polleant, sed quę certa tamen ratione vsurpentur modóque. Hoc enim iis verbis innuebat ipse, φυλασσόμενον μὴ φρίξῃ, à rigore nimirum declinando certa quoque ratione.

Πινέτω δὲ, ἢν μὴ ἴσχηται] Medetur huic ergo puerperæ hoc affectæ modo Hipp. potione, vt & (σιτίῳ) cibo: etiámque (ῥοφέειν) sorbitione. Quæ vniuersa suo more Hippocr. cócinnauit. In iis portò condignú nota nihil animaduertimus, nisi quòd pro λεκίθῳ, λεκίσκῳ legeremus lubentes, seu λεκισκίῳ, quod escarium vas fuit veteribus, cibo excipiendo quàm maximè aptum. In quo fortasse plus quàm interpretes tamen reliqui deludimur. Sed de λεκίθῳ oui luteo quorsum, nisi quòd astringendi valeat vi? Eadémque hæc ratio esse potuit, cur cum galla frigatur in patinis apud Dioscoridem. Nempe vt cibo sistat aluos cap. 44. lib. 2. quanquam durum etiam per se possit offerri eodem loco. De lente suam quoque ex hoc Hippocrate sententiam deprompsit Dioscorides, cap. 100. eiusdem libri. Aluum (inquit) cocta cum cortice sistit. Ac melius (ait etiam) suo munere perfungeretur contra fluxiones alui additis cum aceto, intybo, portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, &c. Quo loco notanter Dioscorides acetum admiscuit inter decoquendum, ne, vt idem adiunxit, aluum ipsa conturbet.

Ῥόφημα] Sorbitionem verò offerri iussit frigidiusculam, non sine magno artificio. Interno nempe incendio aluus conflagrabat nuper ex Hippocratis hypothesi. Si enim quiddam ingereretur perfusum calore reipsa actúque, vt solet dici, tum contingeret repentina quædam, quæ non nisi damnosa esse posset, communicatio, etiámque auctio; eóque pacto qui restinguendus hîc calor proponitur, se ipso factus auctior, maiori esset detrimento.

Καὶ φακῆν ὀξείην, *aut lentem medicatam aceto*] Modum sorbitionis supernæ explicuit Hippocrates, qui si cuiquam difficilior aliquantò videbitur, lentem incoquet ille aliàs cum aceto tantùm, hoc est sine admixtione aliorum. Ne verò sic nimis etiam puerpera refrigeraretur, aut potiùs quò promptius leuamen ipsa perciperet; statim epotandum vinum esse πράμνιον imperauit. De huius autem etymo dictum sit, si placet, ne, quemadmodum multi modo diuerso, sæpiuscule grammaticemur. Sed quod ad rem conducit, huiusmodi Pramnium vinum esse nigrum austerúmque interpretabatur in lexico suo Galenus. Sicuti & Athenæo crassum visum fuit lib. 1. austerúmque & durum. Cuius eiusdem meminit & Dioscorides cap. 9. lib. 5. Meminit & Plinius cap. 5. lib. 14. Quibus omnibus, si secus illi quidem sensissent, dissideremus audentes, intenti in præsentem scopum Hippocratis. Iis enim quibusque quid non hîc longè præcellat, ac iure præstet auctoritate? Ne verò varietate ciborum ab incœpto auocetur Natura, τῶν δὲ ἄλλων σιτίων, ab escis alterius generis temperādum tantisper esse monuit Hippocrates, ἐς τ' ἂν ὁ πυρετὸς λυθῇ, dum decesserit febris, tempus scilicet definiens præsentis diætæ.

Ἢν δὲ δοκέῃ, καὶ λουέσθω, *lauetur*] Vt isthac quoque arte aluus refrigeretur, scilicet in encathismate. Eiusmodi enim balneum magni esse potest etiam momenti ad refrigerium.

Ἢν δοκέῃ, *si ita visum fuerit*] Quod tum demum vsurpabitur, si voto Medici non responderint reliqua.

Ἢν δ' ἀσθενὰς ἔχῃ] Ac si fractis viribus puerpera sit, polentam quæ pleniùs paulò enutriat, sicque vires magis sustentet, offerri putat oportere. Quanquam postea statim κοῦφον, leuem cibum pręscribet. Vt per τὰ ἄλφιτα quæ ad victum pernecessaria quæque sunt intelligere, ac in victum assumi solent, quispiam meritò possit suspicari. Atque si paupercula fuerit (ἀκιδνοτέρη enim ad tenuitatem fortunæ potiùs quàm ad imbecillitatem virium puerperæ hîc existimamus pertinere) polentam ipsi exhibendā iubet Hippocrates ex aqua frigida, quæ videlicet patabilis est quàm maximè inter omnia quæ nata sunt refrigerare. Præter hæc nihil notatione dignum superest, nisi quòd pro εἰνήσεται (qui nos malè diu habuit locus) tandem reponendum duximus ἰνήσεται ex quodam Hippocratis loco lib. de locis in homine. Adde verò quòd ἰνέει pro κενοῖ *vacuat* dictum est, vt in Hippocratis doctrina obseruauit quoque Galenus in sua exegesi. Cuius & nos commonefecit Grāgerius doctor Medici illustris & viri boni præceptoris filius moribus verè paternis, vt & doctrina non dissimilis. Cæterùm quæ de leuitate ciborum nunc possent congeri, cum virorum diæta, communia etiam sunt. Hîc verò cum Hippocrate consectamur muliebria.

SENTENTIA VIGESIMASEPTIMA.

Ἢν δὲ φλεγμήνωσιν αἱ ὑστέραι λεχοῖ, πίμπλαται ἡ κοιλίη καὶ μεγάλη γίνεται, καὶ πρὸς τὰ ὑποχόνδρια πνὶξ ἔχει.

1 *Si inflammetur vterus ei quæ puerpera recens est, aluus* tum *oppletur magnáque fit* vulgò, *etiámque suffocatio premit ad hypochondria.*

Ὅταν ὧδε ἔχῃ, καταπλάσσειν βρύῳ τῷ θαλασσίῳ, ὃ ἐπὶ τοὺς ἰχθύας ἐπιβάλλουσι.

2 Puerperæ *hoc modò affectæ cataplasma adhibere* oportebit *ex musco marino, quem in pisces vulgò piscatores coniiciunt.*

Κόψαι δὲ ἐν ὅλμῳ, καὶ ξυμμίσγειν ὠμήλυσιν, καὶ σποδιὴν κληματίνην, καὶ λίνον φώξαντα.

3 *Sed* ipsum prius *conterere* oportet *in mortario etiámque hordei farinam admiscere & sarmentitium cinerem & semen lini.*

Βάλλειν δὲ ταῦτα καὶ ἀναφορύξαι ὄξει καὶ ἐλαίῳ· ποιεῖν δὲ οἷον κυκεῶνα παχύν· ταῦτα ἕψειν, ὡς οἷον στέαρ γίνεσθαι.

4 *Hæc verò* tantisper *versare & aceto & oleo subigere, dum in cyceonem crassiusculum componas,* oportebit: *etiámque decoquere, dum pulticulam imitetur.*

Καὶ τούτῳ καταπλάσσειν ὡς θερμοτάτῳ, καὶ ἢν χρηΐζῃ, ἐγκαθιγνῦσθαι.

5 *Tandem denique ex eo cataplasma confectum admouere quàm poterit fieri calidissimum, vel in eorum decocto (si ex vsu videbitur) ipsam collocare.*

EXPLICATIO.

Si fas est pro λεχοῖ, λέχει reponere, de Venereis rebus scriptus hic locus putetur. Dictum est enim Græcis λέχος concubitus, propterea quòd solitus sit in lecto perfici frequentiùs, sicuti complures annotarunt. Quanquam λέχειν decumbere peculiariter de puerperis etiam vsurpabatur. Decet enim tunc temporis omnes fœminas lecto detineri iacentes. In hac lectione vt excipiatur quæ interpretatio sequitur, quid vetat? Scilicet si inflammetur vterus ex concubitu, &c. His igitur positis hæc sententia esto, Quòd etsi rara quidem multis, non omnibus est tamen nulla venus puerperis. Qua si ardentiùs nonnunquam vtantur, aut vt veriùs, abutantur; non secus quàm ipsa lucta vterus sæpe incalescit, sic potest eadem omnino ratione aliquando inde concipere inflammationem. Concedatur id quoque modò puerperis, si placet, ex hypothesi. Ad ista quæ sequuntur in oratione, meritò consequentia erunt hæc eodem authore, vt & (πίμπλαται ἡ κοιλίη) oppleatur aluus & dilatetur magis, indéque adeò vt ab oppressione quasi videatur tandem ad hypochondria pertinere forma quædam suffocationis.

Ὅταν δὲ ἔχῃ] Nunc pertinebunt reliqua ad therapiam. Cuius duo erunt omnino modi, cataplasmate & insessione totum perficiet Hippocrates negotium. Quatuor autem sunt quæ cataplasma certo modo concinnabunt, eáque oleo excipienda erunt, & aceto. Ne quid tamen ex iis etiam in cyceone sua fortasse noceret vi frigidiore, voluit Hippocrates actu calidum adhiberi cataplasma: nisi quòd sic præsentiùs vim suam exerere cataplasma Hippocrates existimarit. Peruia verò quæque alia sunt, nisi & quòd quum de musco loquitur Hippocrates, valde ambiguum sit an post ὃ articulum ἐπὶ oporteat figuratè legi, vt (ἐπὶ) in muscum piscatores dicamus coniicere suam prædam esse solitos: an verò quòd captatos pisces musco contegant, insternántque, ad ἰχθύας pisces præpositio debeat referri; vti reddidisse nobismetipsis visi sumus cum Hippocrate. Quanquam vtrobique præpositionem accentu distinctam, distinguere facilè quiuis queat, & nodum præsentem dissoluere. Sed siue hic, siue ille seruetur sensus, recordando quòd præcipuum principio inflammationis remedium est refrigeratio, quódque satis id potenter muscus marinus præstat, de varietate interpretationis non magnopere videtur discruciari oportere. Abunde siquidem quum Hippocratis pateat scopus apprimè vtilis, per muscum scilicet marinum refrigeratio. Cui consentiunt Dioscor. cap. 94. lib. 4. & Galen. 6. de simplicibus. Corallinam postea neoterici istum nuncuparunt. Postremum est vt pro ἐγκαθιγνῦσθαι cum Cornario perdocto interprete ἐγκαθίζεσθαι legatur. Quum enim ex quibus nuper crassus cyceon conficiebatur, ignis æstu, eorundem decoctum incalescere quantumuis paulatim queat ad ἐγκάθισμα, quod semicupium barbari vocat, ἢν χρηΐζῃ, si minùs scilicet superiora in cataplasmate profecerint, in eorum calidiori decocto ἐγκαθίζεσθαι puerperam tantisper insidere oportebit, dum fructum ipsa reportet.

SENTENTIA VIGESIMAOCTAVA.

Si præterea ex concubitu vterus inflammationem perpetiatur, intumescit ipse: etiámque cùm lochia suppressa manent, occultè distenditur.	1	Ἢν δὲ λεχοῖ φλεγμήνωσιν αἱ ὑστέραι, οἰδέουσι· καὶ ὁκόταν τὰ λοχεῖα ἐμμείνῃ, κρύβδην τείνονται.
Accidit verò id *quum frigoris iniuria condensatus fuerit.*	2	Γίνεται δὲ ἐπὴν πυκνωθῶσιν ὑπὸ ψύχεος.
Hunc tum, *siquidem sit ipse perfrigeratus, calefacere* oportebit.	3	Ταύτῃσιν ἢν μὲν ἐπιψύχωνται, θερμαίνειν.
Si incendio contrà conflagrarit & frigere desierit, subiiciendum quod pugnet cum inflammatione.	4	Ἢν δὲ περιφλεγέες ἔωσιν, καὶ τὸ ψύχος ἀφῇ, προσθετὸν ποιέειν ὅ τι φλεγμασίῃ ἐναντιοῦται.
Etiámque lauare eodem modo & suffire, & medicamenta offerre oportet *quæ nosmetipsi describemus suo loco: deinde & ore & naribus* gratus aliquis *erit ducendus vapor.*	5	Καὶ λούειν ἅμα καὶ πυριῆν, καὶ φάρμακα προσάγειν, ὧν αὖ ἐγὼ γράψω· ἕλκειν τε ἀτμίδα ἐς τὸ στόμα καὶ ἐς τὰς ῥῖνας.
Ad quæ si accesserit suffocatio, lentes in aceto coquantur cum sale, etiámque origano multo, vt attractionem puerpera queat moliri.	6	Ἢν δὲ πνίγωσι, φακοὺς ἕψειν ἐν ὄξει, καὶ ἁλὶ, καὶ ὀριγάνῳ πολλῷ, καὶ ὁλκὴν ποιέεσθαι.
Et nunc *edat mercurialem, ac ex eius decocto tenuem quoque farinam absorbeat.*	7	Καὶ τὴν λινόζωστιν ἐσθιέτω, καὶ ἐν τῷ χυλῷ λεπτὸν ἄλητον ῥοφεέτω.
Sed & primo quoque tempore, hoc est priusquam sæuus ei *oboriatur dolor, pharmaca exhibenda erunt, quæ finem faciant vterino dolori.*	8	Ὅτι αὖ τάχιστά τε καὶ πρὶν τὴν ὀδύνην ἔχειν, πρότερον διδόναι τῶν φαρμάκων ὅσα τὰς ὑστέρας παύει τῆς ὀδύνης.
Assumat in cibum denique quæ reddant aluum facilem.	9	Καὶ σιτία διαχωρητικὰ προσφερέσθω.
Quòd si fortè *venter exæstuet, protinus* etiam *clystere perfundatur* oportet.	10	Καὶ ἢν ἡ γαστὴρ φλεγμαίνηται, ὑποκλύζειν ὅτι τάχος.

EXPLICATIO.

Hæc consimilis ferè hypothesis est superiori. Dissidet in eo tamen quòd non iisdem in locis eluceant noxæ, quas secum inflammatio inuehit recentibus puerperis. Nuper inflammatio oborta consequutionem adferebat explicatis de causis, & expletionis alui & magnitudinis. Quæ etiam sub visum cadebant symptomata. Modò propter inflammationem partis eiusce (ὑστέραι οἰδέουσι) tumebit vterus quidem verisimiliter, καὶ ὁκόταν τὰ λοχεῖα ἐμμείνῃ, atque etiamsi lochia nulla fundantur (quorum suppressione omnia iure auctiora fiunt) si circumsepta eodem vtero ipsa tenebuntur, κρύβδην τείνονται, ob oculos non proinde tamen distentio vteri obuersabitur, quum non nisi appressa detegetur manu. Modò etiam causa reddebatur, quòd sanguis circumseptus puerperialis vtero detinebatur latenter.

sent. 27. Γίνεται δὲ] Accidit verò id nimirum quòd ipse non diffunditur, ἐπὴν πυκνωθῶσιν ὑπὸ ψύχεος. Non diffunditur autem, quia condẽsatur vterus vi & magnitudine frigoris. Qui quidem vt queat locus sine negotio percipi, quàm maximè profuerit aphorismum 62. lib. 5. in memoriam reuocare & in eum quam perdoctè sententiam tulit Galenus. ὁκόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσιν, οὐ, &c. in quo densitatem cum frigore visus est coniunxisse Hippocrates, quasi causam huius illud esse voluerit significare. Sic enim

exposuisse

exposuisse Galenum in comment. obseruauimus. Ab immoderato frigore vterus euadit longè densior seipso, vti annotauit ipse eodem loco. Vnde etiam (subiunxit ipse postea) vasorum ora quæ ad vteri cauum pertingunt, meritò angustiora fiunt. Acciditque sæpenumero vt inde sterilescant fœminæ. Quandoquidem vasorum orificiis in hypothesi adnasci secundæ nequeant. Aut si hoc quidem fiat, ait, plenè non potest fœtus enutriri. Vel enim nullo modo fiunt in hisce mulieribus purgationes, vel omnino paucæ. Deinde sequitur etiam in eodem commentario: Densitas igitur ex necessitate vteros consectatur valde frigidos. Sed his positis, vt simul nempe de remediis agatur, eodémque pacto omnia referantur ad vsum; quid, quæso, æquè ad medendum ex vsu esse possit in hypothesi, ac (θερμαίνειν) calore vterum fouere & recreare? Quemadmodum si (ὑπερφλεγέες ἔωσιν) cessante frigore vterus forrè exarserit, ψυχρὸν ποιέειν, ea subiicere quæ restinguant inflammationem?

Καὶ λούειν ἅμα καὶ, &c.] Denique & lotione & suffitu & omni remediorum genere quæ suo quæque loco à nobis explicabuntur (ait Hippocrates) succutrere oportebit. Eiusmodi erit (ἕλκειν τι ἀτμίδα ἐς τὸ σῶμα καὶ, &c.) per os & nares ductus ex vapore aliquis gratiosus odor. Ad quem tamen si (πνίγωσι) suffocatio consequetur, φακοῖς ἑψῶν, &c. hoc remedium habes in promptu ex quo vapor educi queat.

Καὶ τὴν λινοζωστιν ἐσθιέτω] Atque si superiora minùs forrasse etiam suffecerint, iussu Hippocratis mercurialem quoque in cibū huic obtrudes puerperæ. Cui vires magnas & admirabiles in quaque affectione hysterica author perpetuò dedit. Quas etsi non expertum Matthiolus sese profiteatur, verè in ea tamen inesse non desinent.

Καὶ ἐν τῷ χυλῷ] Hoc est ex mercurialis decocto (vt suprà de aliis, nunc similiter loquatur Hippocrates) sorbitiuncula comparetur.

Ὅτ' ἂν τέχωσί τι] Pertinent hæc quæ sequuntur reliqua ad tempus & modum vtendi; atque (σιτία) ad diætæ institutionem aut potiùs viuendi modum.

Καὶ ἢν ἡ γαστὴρ φλεγμαίνηται] Quòd si tanta vis æstus erit in vtero, vt venter eiusce particeps fiat (ὑποκλύζειν) ab iis quæ aluum eluant, remedium comparandum est aut saltem quærendum alleuamentum.

FINIS COMMENTARII QVARTI.

MAVRICII CORDAEI RHEMI COMMENTARIVS QVINTVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 *Si pituita vterus* fortè *compleatur, concitantur flatus in eo, ac* tum *menstrua parciori manu funduntur, alba, pituitosáque.*

Ἢν αἱ μῆτραι φλέγματος ἐμπλησθῶσι, φῦσαι ἐγγίνονται ἐν τῇσιν ὑστέρῃσι, καὶ τὰ ἐπιμήνια προέρχεται ἐλάσσονα, λευκὰ, φλεγματώδεα.

2 *Accidit interdum etiam vt & sanguis tenuis purus* & integer, *pelliculis plenus sit.*

Ἔστι δ' ὅτε αἷμα λεπτὸν ἀκραιφνὲς, ὑμένων ἀνάπλεον.

3 *Conturbatur verò quibusdam, ac tertum in mense apparet, adeóque præ nimio humoris affluxu,* mulier *minùs expetit & delectatur viri consuetudine, quandoquidem nec Veneris æstu commouetur: sed potiùs extenuatur.*

Καὶ ἔστιν ἦσι κυρκανᾶται, καὶ πρὸς τοῦ μηνὸς ἐπιφαίνεται, καὶ τῷ ἀνδρὶ ὑπὸ τῆς ὑγρότητος οὐκ ἐθέλει μίσγεσθαι, οὐδ' ὀργᾷ τοῦτο δρᾷν, καὶ λεπτὴ γίνεται.

4 *Verùm illi* tunc quidem *venter imus condolet,* condolent *& lumbi, & inguina.*

Ὀδυνῶνται δὲ τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ ἰξύας, καὶ τοὺς βουβῶνας.

5 *Quòd si mordeat qui fluit humor & exulceret oras pudendi, hinc dignoscas* facilè *fluxionem diuturniorem fore.*

Καὶ εἰ δάκνοι τὸ ῥέον, καὶ ἑλκοῖ τὰ ἀμφίδεα, χρόνιον φαίνεται τὸ ῥεῦμα.

6 *At si minùs copiosa fluxio videbitur, exhibenda fuerit lenticula cum helleboro ad vomitionem.*

Καὶ ἢν μὴ πολὺ εἴη, φάκιον ξὺν ἐλλεβόρῳ διδοῦναι ἐμέσαι.

7 *Idémque ipsum postea infundere* oportebit *in nares, & quod infernè purget medicamentum exhibere.*

Ἔπειτα ἐς τὰς ῥῖνας ἐγχέαι, καὶ φάρμακον πῖσαι κάτω.

8 *Ipsa porrò non arceatur ab acrium esu.*

Σιτίων δὲ οὐκ εἰργέσθω δριμέων.

9 *Quòd si grauiùs* mulier *prematur dolore & frigore, vt etiam inde torpescat, ei lac exhibendum erit,* & *vinum grati odoris.*

Ἢν δὲ βαρύνηται καὶ ψύχηται, καὶ νάρκη ἔχῃ, γάλα διδόναι, καὶ οἶνον εὐώδεα.

10 *Ebibat autem ieiuna decoctum hyperici, seminis lini &* foliorum *saluiæ ex vino bene olenti aquoso.*

Πινέτω δὲ νῆστις ὑπερικὸν, λίνου σπέρμα, ἐλελίσφακον ἐν οἴνῳ εὐώδει ὑδαρεῖ.

Καὶ κλύσαι τὰς ὑστέρας τῷ ξὺν τῇ τρυγί.	11	*Nec non etiam vterum colluere* oportebit *vino vnà cum fæce permixto.*
Καὶ ἢν ἡλκωμέναι ἔωσιν, διαλιπόντα ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς, κλύσαι τρὶς ξὺν τῷ κόκκῳ, μετὰ τοῦτο δὲ στρυφνοῖσι.	12	*Ac si vlceratus ipse fuerit, duobus intermissis diebus aut tribus ; ter colluere* quoque *decocto grani Gnidij* oportebit, *deinde verò & ex adstringentibus.*
Ην δὲ ἡλκωμέναι ἔωσι, νίπτεσθαι τῷ ἀπὸ τῆς μυρσίνης καὶ δάφνης ἀφεψήματι· καὶ ἐγχριέσθω τῷ ξὺν τῷ ἀργυρέῳ ἄνθει.	13	*Quòd si ne sic quidē vlcerari desinat, decocto myrti & lauri lauandus erit, deinde oblinendus medicamento, quod conficiatur cum argenti flore.*
Η δὲ νοῦσος χαλεπὴ, καὶ ὀλίγαι ἐκφεύγουσι.	14	*Grauis hic certè morbus est, ex quo euadunt admodum paucæ.*

EXPLICATIO.

PRÆCLARI huius operis incœptio huiusmodi fuit Hippocratis continuatióque, vt principio quidem ipse quædam præmiserit, hoc est duobus commentariis primis, quæ vtrumque hominem spectent, ac ex vtriusque illorum inter se in corporea φύσιος collatione cōfecerit mulierem ptobarítque rariori esse carne & molliori, hoc est, vti interpretati tum sumus, capaciore. Quippe quæ sanguinem non sibi solummodo conficiat, cogat, & coaceruet; sed & comprehenso semini alendo, augendóque κυήματι tempestiuè, tádémque & fœtui per tempus totum grauiditatis. Captata inde sermonis occasione, multa dicta sunt quæ & exceptionis seminis & conceprionis impedimenta tollant, & de illorum dignotione Medicum priùs erudiant. Namque ad concipiendum effecta mulier à natura fuit. Conceperit igitur mulier ex hypothesi. Grauiditatis calamitates symptomatáque suo ordine, tertio commētario explicantur, atque iisce etiam dicitur quibusnam pręsidiis occurri possit. Alioquin frustra conceptio fiat seminis etiam prolifici, nisi hinc fœtus ducatur, & ibi conseruetur ad tempus à natuta præscriptum. Quo quando ventum est, & iam parturit mulier; ea gestationis quoque pars suas habet molestias, quæ hoc eodem loco & commentario exponuntur. Tandem verò ὠδῖνα, partus dolores, quam si voles paritudinem nuncupabis, ordine etiam partio subsequitut. Sic sanè cōsequenter disseritur etiam meritò de puerperiis & iis quæ ad partum cōsequi solent, commentatio quarto. Puerperiis autem vt est tempus definitum, hoc quoque eodem exacto descriptóque pariter vnoquoque symptomate, in quod tum incurrere possit puerpera; ad intermissam disceptationem Hippocrates modò iam regreditur, quę erit de molestiis, quas à partione deinceps ad nouam conceptionem vsque mulier capere paríque possit. Quemadmodum enim actum concipiendi primum proximè antecedit temporis inreruallum quoddam: ita à partu & quidem puerperiali expurgatione, alia statim temporis intercapedo sequitut ad alteram, scilicet cōsequentem, dicamus etiā redintegratam concipiendi vsque facultatem, vbi mulier verè dici tum possit affecta aliter quàm priùs, nimirum quando nunquam antè concepisset. De hac enim & hoc affecta modo, quæ duobus commentariis prioribus scripsit Hippocrares, intelliguntur. Ergo cùm non ita pridem propositum fuerit Hippocratis expedire symptomata quæ cadunt in puerperas, nunc patet quorsum de pituitoso vtero iterum suam interposuit orationem. Pituira ergo ex hypothesi oppleatur vterus exactis puerperiis, siue ipsa decurrat è cerebro (hoc enim accidit sæpenumero mulieribus per grauiditatem) siue, quemadmodum viuēdi errore aut aliis de causis euenire potest, è ventriculo. Aliàs enim ex eiusdem huius doctrina didicimus, quòd totidem sunt fontes vteri pituitosi lib. de muliebri natura. Atque quòd vt ex fontis diuersitate, signorum tunc elucet diuersitas; ita etiam curandi varietas cum ratione & artificio solet institui & vsurpari. Palam istud est loco præcitato. Vtrum autem sit, an hoc vel illud; quibus notis detegi potest? Signatæ sunt notæ loco prædicto, sed vtrobique tamen φῦσαι ἐγγίνονται, oboriuntur in vtero flatus qui etiā auditione percipiantur; eadémque ratione omnino qua in eo subnasci antea voluit Hippocrates βορβορυγμός. Sunt & signa quæ oculorum quoque sensu deprehendantur, quum (τὰ ἐπιμήνια παρέρχεται ἐλάσσονα, λευκὰ) nimirum parciori manu tum sanguis menstruus reddatur, quia specie deterior est, vt antea explicatum fuit. λευκὰ, albi verò sunt menses, qua de causa? An quòd (φλεγματώδεα) pituitosi, vt est in oratione & hypothesi? Quòd si fortè eueniat, vt phlegma seorsum in venis cōcrescat sine permixtione scilicet sanguinis purioris, accidet tū (ἔστι δ' ὅτε αἷμα λεπτὸν ἀκραιφνὲς) vt pro pituitoso albóque tenuis & integer fluat, sed tamen (ὑμένων ἀνάπλεον) cum membranis perfusus, aut qui innatātes habeat pelliculas. Nam posse sic aliquando contingere quæ apud Hippocratem protinus leguntur, apertè demonstrant καὶ ἔστιν ὅτε κυρκανᾶται, quia nimirum ita in quibusdam confundantur membranæ commisceantúrque, vt quod inde consurgit, mixtum sit ex vtrisque. Nisi malis susque déque adeò vniuersa ferri & conturbari, (τρὶς τοῦ μηνὸς ἐπιφαίνεται) vt iam sui & consuetudinis immemor natura aut impotens potiùs, ter in mense sanguinem sinat elabi menstruum negligenter. Quæ enim confertim & liberalis non fit mēsibus singulis euacuatio, ista sanè nec naturalis est, nec ope naturæ suscipitur. Tam sæpe (inquam) ἐπιφαίνεται, hæc tunc apparet effluxio, vt (ἀπὸ τῆς ὑγρότητος οὐκ ἐθέλει μίσγεσθαι) locorum mador ferè perpetuus duplici ratione

lib. de natura pueri.

lib. de natura muliebri.

mulierem arceat à viri congressu. Ac tantùm abest, vt pro more aliarum quibus periodicè vt decet menses excurrunt, quorum profluuio illæ ad Venerem incitentur; vt contrà viri congressum ipsa tum recuset, (οὐδὲ ὀργᾷ πρὸς ἄνδρα) nec id mulier nimirum facere expetat nec Venerem exercere. (Sic quoque Galli loquuntur cum Græcis communiter) Restinguitur nempe eius libido ac Veneris impetus reprimitur nimia pituitosi humoris perfusione. Tanta namque abundantia & cõtinuato humoris decursu pudenda madẽt mulieris sic affectæ in hypothesi, vt (λεπτὴ γίνεται) inde potiùs attenuetur. Addidit Hippocrates lib. de nat. muliebri, καὶ ἀχρὴ ante λεπτὴ, ac iusta quidem de causa, quæ etiam cum viris reuera communis est; quum omnibus qui attenuantur, roseus color ferè depereat.

De more iam etiam ab eo symptomata explicantur, quæ mulieres modo dicto affectas solent comitari. Ὀδυνῆται δὲ τὴν ὀσφὺν, &c.] A postico siquidem lumbi trahuntur in consensum meritò: vt & inguina venter ab antico: quid non & hinc quoque & inde inguina? Quibus addere etiam licet sæpenumero & crus vtrumque; etsi hoc quidẽ prætermiserit Hippocrates. His enim partibus, vt anatome certò demonstrat, vterus propendet connexus firmissimè. Tanti denique momẽti est qui frequens adeò dominatus pituitæ in fœminas esse percẽsetur, vt (τὰ πλεῖστα τῶν ὑστερικῶν ποιέουσιν αἱ φῦσαι σημεῖον, &c.) plurimas earum affectiones in vtero flatus creet. Indicio suot, ait Hippocrates, ructus & qui circa ventris partes sonitus eduntur, itémque lumborum tumores atque dolores in vicinia tenum coxarúmque Epid. 7. apud Hippocratem. Quibus vniuersis remedium præscripsit eodem loco ex aromatis.

Καὶ εἰ δάκνοι τὸ ῥέον καὶ ἕλκοι τὰ αἰδοῖα, &c. quòd si quod fluit, mordeat & vlceret, in ambitu fortè pudendum] Qui nunc apud Hippocratem diorisimus sequitur, longè apertior legitur, etsi iisdem ferè expressis verbis, libro de muliebri natura. Quo loco (ἐρέσθαι οὖν χρὴ αὐτὴν, &c.) à muliere sic affecta rescire iussit percõtando interrogandóque oportere Hippocrates, num qui fluit humor, mordeat vlcerétque. Vnde hunc locũ fortasse lector restituas. Ait enim, καὶ ἢν μὴ δάκνηται, &c. Atque si non mordebit (quæ pars est partitionis posterior) ἀπὸ τῆ ἐγκεφάλου φαίνεται, &c. à cerebro asseuerandum omnino huiusmodi fluxum promanare: sin minùs, à vẽtriculo. Hoc verò maiori sedulitate obseruandum putamus, quòd singulis membris variam adaptet Hippocrates curationis formam, nec sine arte quidem & industria, vt dictũ est. Quod quidem aduersum eos dictum sit obiter, qui inscitè & nimis impudenter negant vlla remedia ad proslĩgandum morbos peti posse ab huius authoris descripta doctrina. Ἢν μὲ οὖν ἀπὸ τῆς κοιλίης ᾖ, si quidem igitur à ventriculo dependeat, cienda ei vomitio videatur decocto lenticulæ. Secundo postea loco persciendam esse purgationem existimet helleborismo. Nunc autem permiscet helleboro lenticulas. Tertiò tandem etiam immittendum idem vtrobique decoctũ in nares, ad deriuationem (credimus) eiusce humoris qui stomacho negotium facesseret è supernis suopte nutu pessum ruens.

Ἔπειτα δὲ σοι ἡ ἄνω κοιλίη] Nec purgationem Hippocrates censuit per inferiora moliri priùs oportere, quàm sufficiens præcesserit, tanquam fons sic exhauriatur, partium superiorum euacuatio. Quem curationis ordinem hîc non tam distinctè nũc expressit Hipp. Ipsum videto te, dum properamus ad reliqua.

Σιτίων δὲ μὴ εἰργέσθω δριμέων, &c.] Minùs autem prohibeatur mulier ab actium vsu. Huic nõ parum quid dissimile est alio quoque loco apud Hippocratem, vbi de ciborum delectu verba fecit. Ex quorum æqua collatione visum nobis fuit, negando locum honc legi oportere. Siquidem scriptum sit lib. de natura muliebri, σιτίων δὲ ἀπεχέσθω λιπαρῶν καὶ γλυκέων, abstineat hoc affecta mulier modo à pinguium etiamque dulcium esu. Τὰ δὲ δριμέα προσφέρειν, ὡς σύμφορα. Quæ nimirum acria suot, ei vt conferentia quum offerre oportear. Quod non est effatus Hippocrates in vniuersum, sed (ἢν μὴ τὰ αἰδοῖα ἡλκωμένα) si sine vlcere erunt pudenda. Alias addidit conditiones & remedia quæ nuoc quoque Hippocrates prætermisit.

Ἢν δὲ βαρύνηται, at si graui mulier afficiatur dolore] Ex arte grauitatem doloris, potione lactis Hippocrates rentat mollire, (καὶ ψύχηται) vt vsu vini generosioris frigus depellere. Quod vtrumque quidem genus remedij tempore diuidere ac accommodare, (vt erit decens) acrioris est Medicorum iudicij.

Πινέτω δὲ νῆστις, ebibat autem ieiuna] Fonte nimirum, vt Hippoctati visum fuit, probè priùs euacuato ac pro viribus exhausto, è quo antea in partes infernas præceps ferebatur humor: nuoc verò ex arte coosectatur riuulos Hippocrates, & exiccat decocto hysterico sequenti, quo tantisper vtendum erit, dum ipsi ficciores euaserint. Siquidẽ bellè coniicimus ex hac Hippocratis oratiooe, ἔπειτα δὲ παύσηται τὸ ῥόον, postquam verò desierit fluxio. Quæ hypothesis ad decoctũ nuper præscriptũ, proximè sequitur. Quasi illius vi effluuiũ intercipiatur, ac spatia desiccẽtur, hoc est viæ per quas humor morbificus in vterũ prolabitur. Tandémq; etiã nec sine suo summo & admirabili artificio, bene ita cõsultũ vtero excipiẽti voluit.

lib. de natur. muliebri.

Καὶ κλύσαι τὰς ὑστέρας] Ipsum enim eluit vino cum sua fæce diluto mixtóque: quem perfundi iusserat libro de nat. mul. τῷ χυλῷ τῶν ὀλυνθων, grossorum decocto, quo vtrobique nempe partem sustentet ac reficiat, eique robur adferat tanquã infirmiori. In Hippocratis schola vtero dicatæ sunt ficus roborando ac sedando eiusdem dolori. Quod suum scilicet esse cõmeotum perperam opinati sunt Paracelsistæ hoc suum esse tati magisterium, Ita eoim illud vocitant, quod ex ficubus in vteri gratiã ipsi componunt.

Καὶ ἢν ἡλκωμένα ἔωσι, quòd si vlceratus ipse fuerit] Præsens Hippocratis sermo fidẽ facit nuper descripta remedia ex vsu quidem fore, si sine vteri vlcere madebunt pudenda: vt hæc altera pars sit partitionis supernæ. Ergo vterus quoq; obsessus vlcere statuatur. Ad eius curatiooem ipsa hæc eadem vsurpãda Hippocratis præscripto existimamus: etiámque in eorũ vsu diutiùs fortasse perseuerandũ. Deinde vt de remediorum fructu quiddam exploratũ tibi sit, διαλιπόντα ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς, dies aliquot tibi quiescendum ac temperandum esse monet à remediis. Quibus tamen elapsis (τοῖς) decoctum grani Gnidij pluries vsurpetur, vt pessrui voto nimirum possis. Etiámque (μετὰ δὲ τὴν σμυρναῖα) deinceps infuso vterum terget et adstringentibus. Quod alio loco Hippocrates dixit μεταχλύζειν τοῖσι στρυφνοῖσι. In quibus solis coriumque vsu aliàs ipse totus constitit: nunc verò minùs, quum præsidia opponat aliquantò firmiora.

Νήπιον

[illegible]] Ablutio autē est ex validioribus, (καὶ ἐγχριέσθω) & descripta quoque inunctio. Quod vtrumque quibus constet, satis est ex Hippocratis oratione manifestum. Sed ad hîc connotatam, vt aliàs, grauitatem morbi, periculum nunc adiunxit ita loquutus Hippocrates, καὶ ὀλίγαι ἐκφεύγουσι, quippe quòd vix effugiant vllæ. Non abs re autem fuerit, si in hysterico decocto superiori pro (λίνου) lino Calui, (σελίνου) apij semen Cornarium interpretem notemus quoque vsurpasse. *lib. de nat. muliеb.*

SENTENTIA SECVNDA.

Ἢν δὲ κοτυληδόνες φλέγματος περίπλεαι ἔωσι, τὰ ἐπιμήνια γίνονται ἐλάσσονα.	1	*Si pituita cotyledones redundarint, non ita copiosi menses fiunt.*
Καὶ ἢν ἐν γαστρὶ ἴσχῃ, διαφθείρει, ἐπὴν ἰσχυρότερον τὸ ἔμβρυον γένηται.	2	*Quòd si* mulier *vtero gestet, abortum patitur, quando euaserit fœtus aliquantò firmior.*
Οὐ γὰρ ῥώννυται, ἀλλ' ἀπορρεῖ.	3	*Non enim obfirmatur ipse, contrà delabitur.*
Γνοίης δ' ἂν τῷδε· ὑγρὴ γίνεται, καὶ τὸ ἀπορρέον μυξῶδες καὶ γλίσχρον, οἷα ἀπὸ κοιλίης φέρεται, καὶ οὐ δάκνει.	4	*Huius rei tibi fidem faciet, quòd humidior* mulier *fiat, quódq; quod effluit, mucū referat, & viscosū sit, qualia* ferè sunt *quæ ferūtur ex aluo: quódq; id nō mordet.*
Καὶ ἐν τοῖσιν ἐπιμηνίοισιν ἐπὴν παύσηται τοῦ αἵματος καθαιρομένη, καὶ δύο ἡμέρας καὶ τρεῖς βλένναι ἴασιν ἐκ τῶν ὑστερέων.	5	*Et quòd in periodico menstruorū cursu, simulatq; purgari* mulier *desierit sanguinis proluuie; ex vtero continenter mucosa ferantur per duos aut tres* totos dies.
Καὶ φρίκη ἔχει, καὶ θέρμη οὐκ ὀξεῖα, πλὴν οὐκ ἐκλείπει.	6	*Adde quòd* aliàs ipsam *inuadit horror & calor, quanquam non valde acutus; nisi quòd sit indesinens.*
Ταύτην κλύσαι ἀπὸ τῶν ὀλύνθων ἀφ' ὧν ὕδωρ ἅπαν καθαίρεται καὶ δὶς καὶ τρίς.	7	*Hanc grossorum decocto vnde omnis aqua depurgetur, iterum atque tertiò abluere* operæpretium *est.*
Ἐπὴν δὲ καθαρθῇ, στρυφνοῖσι τὸ λοιπὸν χρήσθω.	8	*Vbi* sic satis *expurgata videbitur, reliquum curationis tempus in adstringentium vsu consistat.*
Προστιθέναι δὲ τὰ μαλθακά, ὑφ' ὧν καθαίρεται φλέγμα· καὶ πυριῆν τὰς ὑστέρας τῷ ξὺν τῇ δάφνῃ· καὶ κλύζειν τῷ ξὺν τῷ ὄξει· καὶ θυμιῆν, ἐπὴν παύσηται τὰ ἐπιμήνια, τοῖσιν ἀρώμασι.	9	*Conuenit autem mollia supponere, à quibus pituita expurgetur; deinde* fumāte *decocto quod ex lauro cōficitur, vterū suffire: etiāq; colluere alio quod fiat ex aceto: nec non succendere odores* profuerit *ex aromatis, cursu menstruorum confecto.*
Κἄπειτ' ἀσιτέειν χρὴ καὶ ἀλουτέειν.	10	*Posthac abstinēdū erit à cibo & à balneo.*
Ξυνίτω δὲ τῷ ἀνδρί.	11	Mulier *autem ad virum* tunc *accedat.*
Καὶ σιτία καὶ οἶνον ὀλίγα λαμβάνειν, καὶ θερμαίνειν, καὶ εἰρινικὰς ἀμφὶ τὰ σκέλεα ἑλίσσειν, καὶ ἐλαίῳ ἀλείφειν.	12	*Exinde cibi & vini parum capere* vtile est, *& calidā cōtinere sese, braccísq; laneis crura obuoluere, & inungere oleo* priùs.

EXPLICATIO.

PROXIME multa enarrauit Hippocrates quæ videri præfatus queat, vt recideret tandem eius oratio in scopum ab se propositum de puerperis, & calamitatibus earum. Vbi obseruatione dignum est, quòd antea, quando vacua mulier ponebatur, oppletionem retulit ad vterum iusta de causa. Nunc verò quum (ἐν γαστρὶ ἴσχῃ) conceperit mulier ex hypothesi, ideóque fœtu vnáque suis impedimētis & annexis oppleatur vterus; iam fuerit necesse non quidem vtero, sed cotyledonibus pituitæ copiam contineri. Quanquam & ne quid Hippocratem prætervolet, ab eis exordium ipse duxerit, quæ nondum gra-

uidaræ sunt fœtu. Non hîc tamen ordinem nec modum tenet eundem, quem aphorismo 45. lib. 5. qui hinc decerptus est. Siquidem ex redundantia pituitæ, de paupertate menstruorum nunc ratiocinetur. Cuius in promptu causa est, quæ petitur à motionis pituitæ pigritia, etiámque ab ea quam ipsa eadem creare potest, obstructione. Obstructis enim orificiis venarum arteriarúmque quæ ad vterum pertingunt, vt parcior solitò aut nullus omnino feratur sanguis, sæpe contingit. Sed (καὶ ἐν γαστρὶ) omisso partitionis membro priori, ad inchoatam disputationem regreditur, in qua alia eáque lõgè plurima, quàm quæ aphorismo citato nuper explicantur, & valde (ni nosmetipsi fallimur) illis dissimilia. Molis ergo corporeæ primùm, siue etiã (μετρίως τὸ σῶμα ἔχουσι, vt ipse loquitur in aphorismis) mulieres vt mediocri sint corporis habitu, propereáque ad concipiendum aptiores, non meminit hoc loco, quia non est argumenti præsentis. Deinde ex periculoso abortionis euentu causam colligit Hippocrates latẽtem & minùs manifestam, in cotyledonibus nẽpe pituitæ redundantiam, à posteriori. Qua priùs hoc loco posita ac suis notata in muliere indiciis, quæ iamiam sigillatim recensebimus; præsentit prædicítque Hippocr. fore, vt abortiat. Eodémque modo tunc abortionis tempus non designat mensibus numerans, quod & tertium est; sed (ἐπειδὰν ἰσχνότερον) infirmitate puelli potiùs quàm (ἰσχυρότερον) robore & corporis valetudine, sicuti statim pluribus exponemus. Quanquam & Cornarij & Calui doctissimorum interpretum de redditione Latina æqua quoque defensio esse possit. Quartum est, quòd quum abortionis causas recẽsuit in aphorismis; puelli incusauit põdus. Cuius occasione οὐ δυνάσται κρατέειν, nequeât matres ipsum continere. Nunc autem ideo abortus sequitur (οὐ γὰρ ῥώννυται) quia non confirmatur; siue ad puerũ referatur robur, (non enim recreari reficíq; potest ipse vllo modo, quũ pituitosi humoris lẽtore ad illius nutritionẽ incremẽtúmq; aditu prohibeatur alimentũ) siue ad vincula & cõnexionẽ vasorũ. Hæc enim paribus osculis ad vteri cotylas quũ sibi respõdeât duce natura, firmissimè cõstringi debẽt; quò puellus ipse chorio impedimẽtísque aliis circumtectus tutò queat & pẽdere & cõtineri securè. Ne nimirũ eueniat, quod est postremũ in vtrisq; discrimẽ; hîc nẽpe (ἀπορρεῖ) desidat pessúmq; ruat puer vinculis cõmunibus mucore laxatis, quia ἀπορρήγνυται rumpũtur aliàs, eadẽ ratione vt dixit in aphorismo. Quem vtrumque locum, quò tu faciliùs Hippocr. sentẽtiam cõsequaris, cõpares oportet inter se, & cum comm. quoque Galeni. Cõsulere etiã licet eũdẽ & lib. 6. de loc. affect. c. 5. & 15. de vsu part. & lib. de semine, & de sectione vteri.

Γνοίης δ' ἂν τῷδε, *ita autem agnoscas*] Sed regressio ad signa fiat quæ præcurrere solent hypotheticæ abortioni. Ea sunt autem quinque.

Ὑγρὴ γίνεται] Primùm quidem est, quòd mulier humida redditur, cùm tũc nunquam non madeant loci præterfluente tenuiori portione humoris pituitosi, quo obsidentur acetabula ex hypothesi. Quanquam (quod est secundum) τὸ ἀπορρέον μυξῶδες, id quod elabitur sit mucosum lentúmque, ac tum præsertim id ipsum aliquantò crassiusculum persentiant mulierculæ; quum experrectæ scilicet è lecto exurgũt, simulatque cœperint deambulare, aut erectæ permanserint aliquantisper. Nisi fortè id eueniat, quia inter somnum & trahit moram in cotyledonibus humor, ideóque magis spissescit. Vt is humor muco simillimus ei appareat, quo quidem perpetuò obducta intestina sordent etiam duce Natura. Tertium signum est, καὶ οὐ δάκνει. Attamén morsus & omnis acrimoniæ tunc expers est pituita. Ne quis, sicut ex lib. de nat. mul. nuper commemorabamus, mordentis alioqui pituitę causam dependere opinetur ab hepate, eóque modo à bilis permixtione acrior facta censeatur, & compungendi facultate dotata fiat seipsa tãdem mordacior. Non est ergo humoris causa generationis repetẽda altiùs quàm ab acetabulis. Quartum est quòd (ἐν τοῖσι ἐπιμηνίοισι, &c.) quoties periodicè purgatio menstrua fit, vbi quamprimùm ferri sanguis desiit, hunc continenter sequuntur βλένναι biduum triduúmque, pro copia scilicet præsentis ibíque latẽtis pituitæ. Vbi βλένναι dictionem Græcam placuit retinere, quam etsi hîc apud Hippocr. videas, tribuit Galenus tamen Prodico, qui de hominis natura librum scripserat, sed pro sentẽtia quidem ipsius Galeni. Id verò fuit albi coloris, quod omnes homines Græcè φλέγμα vocãt 9. cap. lib. 2. de facult. natur. & cap. 6. lib. 2. de differentiis febrium. Quintum superest, φρίκη ἔχει καὶ θέρμη, horrere nimirum etiámque calere mulieres sic affectas. Sed mediocriter putrenti pituitæ febrim superuenire nouum non est; quum pariter æqualitérque viris accidat & mulieribus. Eiusce generis febrium meminit Hippocrates libro de superfœtatione, cui ἠπίαλος πυρετὸς febris epiala dicta fuit, quæ & in virgines sæpe cadit quibus tempestiua & præmatura denegantur menstrua.

Θέρμη δὲ οὐκ ὀξεῖα καὶ οὐκ ἐκλείπει] Quòd sit assidua febricula, hoc loco audemus dicere & vertere cum M. Tull. lib. 10. epist.

epist. 21.

Ταύτην κλύσαι χρὴ, &c. *hãc colluere oportebit*, &c.] Pertinẽt ad curationẽ præcepta, quæ quamplurima cõsequuntur. Primi ordinis erunt collutiones per metranchytam, eæque duplicis generis. Parabũtur enim priores ex decocto ficuũ immaturarũ: posteriores cõficient στρυφνὰ, ea quæ paulò astringũt magis. Quæ vtraque si minùs satisfecerint, ad secundũ remediorũ ordinem tum transitio fiat. Ea autem sunt (προσθεῖναι) pessaria. Sed quonam ea modo, quum sint μαλθακὰ, vsurpabimus? An quòd ipsa emolliãt, quum contrà purgandum hîc detergendúmque prorsus videatur? An ne potiùs eadem ratione qua μαλθακτήρια φάρμακα Hippocrati dicta sunt medicamenta generis oleosi, vt quæ adipibus cõstant, œsypo, resinis, butyro & cera? Sic enim discrepãt ea ἀπὸ τῶν μαλθακτικῶν in definitionibus Medicis apud doctorẽ Gorræũ.

Καὶ πυελοῦν τὰς ὑστέρας] Hoc & aliud genus præsidij est, quod in excipiendo vapore, qui ex lauri decocto effertur, veriùs quàm in vsurpando eiusdem fotu cõsistit. Emollientem & calefacientem vim probauit lauri ad encathisma muliebre Diosc. lib. 1. Atque siccando etiam iuuare laurum scriptum quoque reliquit Gal. sexto de simpl. Hîc porrò animaduertendum est, an ad detersionem vehementiorem voluerit Hippocrates ablui vterum oportere aceto calenti, quódque præcipuum & summum est remedium, sub vtero odores accendi imperauit Hippocrates ex aromatis, quorsum? Idem quoque ipsum visum est ei

laudabile,

laudabile, quando ſcripſit in aphoriſmis, γυναικείων ἀγωγὸν ἡ ἐν ἀρώμασι πυρίη, ad menſes ciendos. Sed hîc aromata ſuccendi voluit Hippocrates, ἐπὴν τὰ παύσηται ἐπιμήνια, non priùs quàm tempeſtiuè menſtrua ſubſtiterint. Quò (credimus) promotæ βλένναι educerentur potentiùs, quas ceſſante ſanguinis profluuio periodico quaſi hîc ſtillare totum triduum continenter, ipſe ponebat nuper. Iis autem cotyledonibus vix cautum ſatis fuerit, ni corporis quoque ſuſcipiatur cura, (ἀσιτεῖν) per inediam, etiámque (ἀλουτεῖν) à balneo ceſſationem, quæ nimirum deficcent corpus vtraque ex accidenti. Et ſemen vterus ipſe tum eripiet, & tractum auidiùs eóque ſtrictiùs complectetur, quo ſiccior puriórque ipſe tunc quoque euaſerit opera Medicorum. Id demonſtratum abunde fuit huius libri principio ab Hippocrate. Ac tum quidem iuſtis de cauſis eueniet, vt vterus nunquam ante legitimum partionis tempus fœtum excludat preſſus copia humoris glutinoſi; quo alioqui ſordeſcerent quæ ad ipſum pertinent acetabula:

Καὶ σιτία] Leuiter tamen & moderatè vires monet ſuſtentandas eſſe & ſpiritus recreandos ſuſcitandóſque, vt ſemini retinendo eíque fouendo ſufficiant, (καὶ ἀλεαίνειν) ac hoſtile declinandum frigus. Quòd commodiſſimè fiet, ſi εἰρινικὰς ἀμφὶ τὰ σκέλεα, ex lana adaptarit ſibi mulier ſubligacula, quæ Galli ἐμφαπτηριους dicunt *des Calçons* non parum ſanè ſignificanter.

Καὶ ἐλαίῳ ἀλείφειν] Sed crura ſibi oleo priùs perfricuerit mulier, bonum quidem eſt, quo obſtructa cutis iniuriam frigoris non modò arcere poſſit & aditu ad vterum prohibere, ſed etiam exitu. Cur non ſic vẽ & calorem magis foueat augeátque, cúmque diu & arctè magis contineat toto etiam geſtationis tempore?

SENTENTIA TERTIA.

Ην δὲ ὕδερος ἐν τῇσι μήτρῃσιν ἐγγένηται, τὰ ἐπιμήνια ἐλάσσονα καὶ πονηρὰ γίνεται, καὶ προαπολείπει.	1	*Si collectio aquarum in ipſomet vtero fiat, mẽſtrua manu parciore ſolitò funduntur & deteriora, eáque ante tẽpus deficiũt.*
Καὶ ἡ νειέρη γαστὴρ οἰδέει, καὶ οἱ μαζοὶ στερροὶ καὶ μαλθακοί.	2	*Præterea infimus venter tumeſcit, & ſolidæ mammæ molleſcunt.*
Καὶ τ' ἄλλα πονηρῶς ἔχει.	3	*Deteriora denique omnia fiunt.*
Καὶ δοκέει ἐν γαστρὶ ἔχειν.	4	*Et vtero gerere videtur ipſa ſibi.*
Καὶ ἐν τούτοισιν γνώσῃ ὅτι ὕδερός ἐστι· σημήϊον δὲ καὶ ἐν τῷ στόματι τῇσιν ὑστέρῃσιν.	5	*Atque hæ quidem notæ fidem faciunt de hydrope hyſterico: ſed in vtero ſua quoque adſunt ad oſculum indicia.*
Ψαυούσῃ γὰρ ἰσχνὸν καὶ ὑγρὸν φαίνεται.	6	Digito *enim ſi mulier contrectabit, tenue id tum apparet & præhumidum.*
Καὶ ῥῖγος καὶ πῦρ λαμβάνει.	7	*Tandémque rigor prehendit & calor.*
Οσῳ δ' ἂν ὁ χρόνος πλείων γίνηται, ὀδύνη ἔχει τὴν νειέρην γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας, καὶ τοὺς κενεῶνας, καὶ τοὺς βουβῶνας.	8	*Quantò autem tempus procedet longiùs, ventrem infimum, lumbos, & inanes partes, inguináq;* ingẽs *excruciabit dolor.*
Αὕτη ἡ νοῦσος ἐκ τρωσμοῦ γίνεται· καὶ ἐξ ἄλλων δὲ προφασίων, καὶ ὅταν τὰ ἐπιμήνια κρυφθῇ.	9	*Hic ex abortu morbus* vulgò *oboritur: ſed aliis quoque de cauſis, etiámque ſi quando menſes occultè deliteſcant.*
Λούειν χρὴ πολλῷ καὶ θερμῷ, καὶ χλιάσματα προστιθέναι, ἢν ἡ ὀδύνη ἔχῃ.	10	Hanc aqua *multa eáque calente lauare* oportebit, *& fotus ſupponere, ſi ſæuierit dolor.*
Επὴν δὲ παύσηται, φάρμακον χρὴ πίσαι κάτω· καὶ πυριῆσαι τῷ ξὺν τῷ βολίτῳ τὰς ὑστέρας· ἔπειτα προσθεῖναι τὸ ξὺν τῇ κανθαρίδι, καὶ διαλείπειν δύο ἡμέρας ἢ τρεῖς.	11	*Vt autem ceſſarit ipſe, quod aluum ducat medicamentum bibẽdum erit. Deinde vterus* calenti *ſtercore vaccino fouebitur: peſſarium præterea admouebitur ex cantharide: biduum attamẽ aut* quidem *triduũ* à medendo *etiã tũc intermiſsio fiat.*
Καὶ ἢν ῥώμη ἔχῃ, νετώπῳ κλύσαι.	12	*Et ſi robur adſit,* vterus *netopo* quaſi *colluendus erit.*

Quòd si submollis reddatur venter, mulierique decessio febris fiat, ac pro ratione menses fundantur; concumbat ipsa *cum viro, & ab vsu pessariorum tamen non desistat.*	13	Καὶ ἢν ἡ γαστὴρ λαπαρὴ γένηται, καὶ οἱ πυρετοὶ παύωνται, καὶ τὰ καταμήνια προχωρέῃ κατὰ λόγον, καὶ τῷ ἀνδρὶ ξυγκοιμάσθω, καὶ ἐν τοῖσι προσθέτοισι μενέτω.
Vtque primùm *dies illuxerit, crethmi corticem bibat, & grana pæoniæ nigra quinque: fructúmque sambuci* sumat *ieiuna.*	14	Καὶ μεσηγὺς ἡμέρης πινέτω κρήθμου φλοιὸν, γλυκυσίδης τοὺς μέλανας κόκκους πέντε, καὶ ἀκτῆς καρπὸν ἐν οἴνῳ νῆστις.
Nec non multam quoque *edat mercurialem, & cruda coctáque allia.*	15	Καὶ τὴν λινόζωστιν ἐσθιέτω ὡς πλείστην, καὶ σκόροδα ὠμὰ καὶ ἑφθά.
Etiámque mollibus vtatur sub somnum, & potione larga, mollibúsque cæteris, & opsoniis marinis potiùs quàm carnibus.	16	Καὶ τοῖσιν μαλθακοῖσιν πρὸς ὕπνον χρήσθω, καὶ πολυποσίῃ, καὶ τοῖσιν ἄλλοισι μαλθακοῖσι, καὶ ὄψοισι θαλασσίοισι μᾶλλον ἢ κρέασι.
Quæ attamen si fortè pariat, conualescit.	17	Καὶ ἢν τέκῃ, ὑγιαίνει.

EXPLICATIO.

VTERI ὑδέρου hæc sex signa sub oculos modò supposuit Hippocrates. Primùm est, quòd aliquantò parciùs menstrua fluunt in hypothesi, eáque deterioris, quod est secundum, conditionis quàm priùs: & quòd etiam euertendo ordinem Naturæ eiusdémque opprimendo vires, (προαπολείπει) deficiunt illa ante tempus; quod tamen dixit Aëtius, nullo seruato ordine prodeunt. Quæ tria quidem omnino sunt. Quum enim ex hypothesi multorúmque sententia, hepar nec tam copiosum sanguinẽ cõficiat nec satis laudabilem: quúmque etiam sit expellentis naturæ, vbi est illa bene morata, suscitare nimirum se ad excretionem opportunam, frustráque ad id aggrediatur, nisi copia subsit sanguinis; hîc iustissima de causa (ἐλάσσονα καὶ πονηρὰ γίνεται) parciora effundi deterioráque affirmare quidem audemus cum Hippocrate. Cur verò hîc non solùm rumeat infimus venter, sed & quòd aliquid è mammis cuius præsentis solidiores priùs apparebant, ad vterum deertarit, indéque etiam euaserint molliusculæ; apertior causa reddetur, si quomodo isthæc vniuersa ab abortu pendeant, confestim explanabitur. Quæ tria hæc alia quoque sunt, de quibus facilè etiam iudicium est, si non τὸ γάλα πονηρὸν, quin potiùs καὶ τ' ἄλλα πονηρὰ, vel πονηρῶς ἔχει, legendum antè monuerimus ex hoc eodem authore. Huius verò commutandæ lectionis ratio pendebit ex eorundem nunc symptomatum enumeratione. Hęc enim ipsamet posteaquam Hippocrates recensuit libri de mulierum natura, principio; vt nunc est loquutus ferè non aliter gratia breuitatis, addidit, καὶ τ' ἄλλα (non τὸ γάλα, vt ex minima commutatione facilis error fuit) πονηρῶς ἔχει. Nunc siquidem quorsum de lacte ac eius conditione, dubitet hîc etiam quisque meritò. Tumescit igitur venter infimus ex soliditatis deperditione mammarum, sicuti ei fiet manifestum qui aphorismos Hippocratis 52. & 53. lib. 5. & sententiam Galeni in eos, acutè expenderit. Communes autem mammis venas quasdam esse docet anatome lib. de partibus corporis humani apud Hippocratem & comment. in aphor. 37. & 38. lib. 5. apud Gal. Tumet (inquam) ab aquis tantopere venter, vt (δοκέει ἐν γαστρὶ ἔχειν) vterum ipsam gerere quiuis suspicetur. Suspicionem autem hanc longè certiora quæ sequuntur indicia delebunt, & adstruent de aquarum in eo collectione. Ψαυόσῃ γὰρ, &c. & lib. de nat. muliebri ψαύουσι, non solùm quia tactu (ἰσχνὸν) os vteri attenuatum vt citato loco, sed quia (ὑγρὸν) humidum nunc apparet. Dixit aliàs quoque Hippocrates ὕδωρ αὐτὴν λαμβάνει, ipsam aquæ obruunt. Sed quemadmodum suæ oppressionis facit partes vicinas affectus sic vterus participes: ita quoque (χρόνος πλείων) per moras (ὀδύνην ἔχει τὴν νείαιραν γαστέρα) facit & doloris. Consortij nimirum lege accidit tunc partibus enumeratis dolor. De vicinia autem eiúsque ratione, huius libri principio dictum fuit copiosissimè.

Αὕτη δὲ ἡ νοῦσος ἐκ τρωσμοῦ γίνεται] Ex abortu ergo præsens morbus, sed, vt dixit alio loco μάλιστα, præsertim ac sæpiuscule nascitur. Quonam autem id pacto? προσγίνεται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων, *producitur verò & ex aliis*] Quod sæpenumero superuenit hydrops diuturnæ mẽstruorum suppressioni etiámque eorundem euacuationi immoderatę, non est nisi parum expertis ac minùs versatis in operibus artis nouum & inauditum, lib. 2. de natur. facult. Súntque huiusmodi hydropes ab vtero iuxta aphorism. 57. lib. 5. Aliud est
Gal. cap. 8. lib. 2. quòd hoc loco quæritur ab Hippocrate, hydrops nempe qui in vtero sedem habet. De qua vteri affectione quum initio lib. de mulierum natura verba fecit, potiores eius causas tribuit abortioni, vt nunc & hoc loco: ac deteriores menses ferri paucioresque constituit, tantùm abest, vt ex hypercatharsi hîc ortum ducat in hypothesi. Cuius hysterici hydropis quum (ἐξ ἄλλων προφασίων) multæ statuantur causæ, quas ferè vniuersas Galenus recensuisse comment. in aphor. 53. lib. 5. ne à propositis puerperarum pathe-

lib. 4. serm. 4. cap. 79.

nitis digrederetur Hippocrates, non quidem ὕδερον qui (ὅταν τὰ ἐπιμήνια κρυφθῇ) ex deliteſcentibus menſtruis ſurgit, modò perſequitur: ſed tantummodo cuius abortus ipſe cauſa ſit. Atque quonam modo id eueniat, in dubitationem cadit. Nec occurrere ſtatim cauſa ambigui poteſt, & niſi ægrè admodum diſtingui. Si veteres ſcrutari, & ex iis quæ prodiderunt ſcriptores, ferre iudicium integrum erit; planè neſcire nos ingenuè ſatebimur, ecquid veriſimile eſſe queat in iis quæ ſequuntur. Multorum morborum cauſas in profundo abſtruſas & quaſi penitus obrutas reliquerunt veteres poſteritati. Ex iis ſtudioſiſſimus doctor Fernelius, vt conſueuerat ipſe ſemper, aliquas eruere tentauit cogitando prudenter. Aquarum copia vterum aliquando tumere & hunc vterinum eſſe hydropem ipſe voluit lib. 6. de morbis partium & ſymptomatis. (cap. 15.) Eius deinde ſigna recenſuit, inflationem, ſed cum qua maior ineſſet iuncta grauitas etiámque ſonus quaſi fluctuantis aquæ. Cuius & non ſecus quàm aſcitæ efficiẽs eſſet cauſa aquarum collectio iecoris aut lienis vitio parta in abdomine, quæ tandem ex illius cauo cæcam & inuſitatam ſibi ad vterum viam pararet. Alteram quoque cauſam ipſe eodem loco meditatus eſt, quum cauam venam ſolum ſanguinis ſerum eodem interdum inſtillare opinabatur. Quod iudicium ſuum viſus eſt ſibi confirmaſſe narratione ſequenti. Mulier (ait ipſe) quædam hoc hydrope correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluéſque ſex aut octo complebat aqua citrina feruentiſſima, dum vterus totus ſubſideret. Mox deinde ex præſcripto naturæ menſes inſequebantur. Collecta proximo menſe par colluuies ſtato deinde tempore profluebat. Quæ tandem perſanata vterum geſtauit, peperítque bene vitalem fœtum. Hæc doctus Doctor Fernelius, vt rerum abſtruſarum ſagax perſcrutator fuit & induſtrius. In quo quidem hydrope, ſiue hoc ſiue illo modo ipſe naſcitur, planè non videmus quàm veriſimiliter (ſi prima hiſtoriæ lex eſt, ne quid falſi dicere audeat quiſquam) (M. Tull. de orat. 2.) aquæ intus collectæ menſtruo ſanguini præcurrere periodicè queant. Variæ ſunt ſcriptorum opiniones & multùm inter ſe diſſidentes ſententiæ. Quaproptet hac de re Aëtij mentem quò aliquantò faciliùs conſequeremur, conferre Græca cum Latinis volebamus: ſed inuentum exemplar Græcum vſpiam non eſt, nobis diutiùs etiámque perquirentibus ſedulò. Ex iis quæ perdoctus Cornarius Latina fecit, ſuperioribus multa valde diſſimilia reperias, ſiue generandi hydropis cauſas inſpectes, ſiue in varietatem locorum in quibus aquæ colliguntur, intuearis. Adde, ſi placet, & quòd diuerſa quoque ſunt ſigna, quódque varij & aliquantùm diſſimiles curationis modi. Quum menſes (ait ille) longo tempore fuerint ſuppreſſi præpeditáque impregnatio, ſæpenumero copia humoris confluit in vterum. Et aliquando corpuſcula quædam veſicæ ſellis ſimillima generantur in quibus humor colligitur. Signa deinde eodem loco conſequentia quædam recenſentur, quæ hîc ſcribi nequeunt ſine tædio moleſtiáque. Viſum eſt notatu dignum tamen, quòd quum dixiſſet menſes & conceptus impediri, ſtatim ſubiecerit. Et quæ prodeunt (inquit) nullo ordine ſeruato deferuntur. Dicebat Hippocrates τὰ ἐπιμήνια ἐλάσσονα καὶ πονηρὰ γίνεται, καὶ θεραπεύεται. Vbi verò hæc violenter (addebat quoque Aëtius) excernuntur, ruptis aliquando paruis illis corpuſculis quæ veſicis ſimilia diximus, viſcoſa quædam ac aquoſa erumpunt. Reliqua apud eum quæ diligenter, ſi placebit, perlegenda tibi ſunt, ferè ad curandi rationem omnia referri animaduertes. Cæterum vti ſcriptum quoque eſt, ad aquæ receptacula, eas videlicet veſicas quas in vtero generari modò dicebamus cum eo, fomentis vtemur ex aromatis quæ menſes eliciunt, & peſſis ſanguinem trahentibus. Mitiſſimum verò omnium ad huiuſmodi pelliculas & aqua refertas veſiculas, eſt mercurialis maſculæ, imò verò fœminæ, ſi quis ſuſpicioni locus eſt, ſemen cum modica myrrha, ſale ac melle, exceptum lana & pluribus diebus ſubditum. Quæ ſingula tranſlata nunc ſunt ex Aëtio de induſtria, vt cum iis quæ noſmetipſi aliquando vidimus & in hunc locum congeri oportere indicauimus, (ſiquidem non videantur extra rem) quiſque conferre queat. Nam & hiſtoriæ altera lex fuit veteribus, Ne quid veri non audeas. Anno igitur Domini 1567. quum ſortè fortuna mulier quædam de hydrope (is enim morbus omnibus notis inſignitus tum fuit expreſſis modò ab Hippocrate) apud Medicum quendam quereretur, ei hypercatharſin ipſe procurauit correcti ſtibij certo granorum numero. Vnde quum fructum mulier non tuliſſet, ad Nicolaum Picardum alterum doctorem Pariſienſis ſcholæ nullis melioribus auſpiciis profecta, tãdem octauo Martij è viuis diſceſſit Lutetiæ in vico cui antiquitus à mortalitate nomen obtigit ſecundum Sequanam. Huius euiſcerato tantùm cadauere, nulla capacitas, hoc eſt, nihil cauum in eo deprehenſum fuit, in quo veſica non pendebat ſecũdum geometricam omnem dimenſionem loco coæqualis ac conformis ei qui ſuo ambitu ipſam contineret. Locos cauos dicimus non veſicam tãtùm, renes & vterum, ſed & ventriculum inteſtináque, cor, pericardium, & id genus reliqua, è quibus, prout tam intus quàm foris natiuum cuique ſolum contigiſſet; cyſtes pendulæ conſpiciebantur aqua citrina oppletæ & ſine omni fœtore, etiam poſt vigeſimum diem. Nullas partes ſupernas excipimus etiam ad iugulum vſque, inferiores quoque nullas, ne quidem proximum ſedi locum; quæ haſce ſuo cauo non caperent veſiculas. Hepar quoque intelligi volumus tectum iiſce oppreſſúmque foris, adeóque lienem totum. Si quaſque vel minutulas in numerum quiſpiam retuliſſet, octingentas numerus ſuperaſſet facilè. Calathos piſcarios omnis is nouit qui Lutetiæ diuerſatur ex conſuetudine. Ex his ne quidem duo maiores veſicas continuiſſent. Ad me baiulus quidam tot ſanè detulit rogatus. Quas multi etiámque è ſenatoribus aliquot plures, haud ſine magna admiratione inuiſerunt, viderunt, & expenderunt, addamus etiam, ſeduliſſimè. Harum porrò fabrica fuit huiuſmodi, vt binæ eas membranæ conficerent. Valde candicans interior, altera fuit tunicæ ventriculi ſimillima, tenuior aliquantulò tamen, ſed ei quidem concolor. Diſſecabat hoc autem cadauer chirurgus diligens & induſtrius magiſter Ioannes Giraldus, manu tam bellè (ait audacter ille) eruditus quàm quiuis recentioris ſectæ operariorum (de iis verò ſolis dictum ſit, ſi qui ſunt huiuſmodi) qui nunc togis ſuccincti & diffluentes impudenter nimis audebunt in poſterum doctores Medicos ementiri. Atque huic hiſtoriæ

andeat (per nos licet) vir qui bonus est & simplicis veritatis amicus, facilè fidem adhibere. Qua quidem narratione posteris maximè seruiendum esse iudicauimus, ne rei huius immemor maneret consequentium seculorum posteritas. Adeóque hæc more maiorum, hoc est sine fuco & fallacia descripta esse credat firmissimè.

Καὶ οἱ μαζοὶ στέῤῥοὶ καὶ μαλθακοὶ, *etiámque solidæ mammæ mollescunt*] Vbi forsan quis ξηροὶ maluerit ex initio lib. de nat. mul. pro στέῤῥοι. Aut si hoc retineatur, pro καὶ legendum erit γίνονται. Quæ solidæ priùs mammæ fuerant, vbi (γαστὴρ οἰδεῖ) venter intumuit etiam symptomaticῶς; quomodo molles ipsæ fiunt, patebit ei satis qui aphorism. 53. lib. 5. ὅσῃσι ἐξαίφνης μαζοὶ ἰσχνοὶ γίνονται τὰ ἔμβρυα, &c. in memoriam reuocarit. Scriptum in eo est, Quæ corrupturæ sunt suos fœtus, iis mammæ tenues fiunt: si verò rursus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infestabit, & non corrumpent. Plenissimus doctrinæ Galeni commentarius est in hunc aphorismum. In rem propositam is prodesse queat quamplurimùm.

Καὶ δοκεῖ ἐν γαστρὶ ἔχειν] Et in vtero habere videri, est quidem signum commune. Hîc enim vt libri de muliebri natura principio in molem ingentem attollitur venter: sic & libro de aëribus, locis, & aquis, ex porione aquæ palustris. Postquam enim plurima retulit Hippocrates de symptomatis quæ accidunt ex illius vsu, Fœminæ (ait) sæpe putant se in vtero habere, sed vbi partionis tempus instat, vêtris euanescit moles plenitudóque. Hoc autem ex aqua contingit, quum vteri ex aqua concepta (vt verit interpres) laborant. Sic sanè pluribus de causis ventres sæpenumero tument mulierculis.

Καὶ ἐν τούτοισι γνώσῃ ὅτι ὕδερός ἐστι, *ex iis etiam dignoscas, &c.*] Quæ superiùs signa dedit Hippocrates, cadunt sub aspectum: sed (σημαίνῃ δὲ καὶ ἐν τῷ σώματι) non sunt minùs certa quæ ex contactu oris vteri sumi possunt. Ideóque dixit ψαύοντι δὲ, *contrectanti verò*, &c. At quemadmodum osculum vteri côniuere signum commune est alicuius rumoris in ea parte itémque conceptionis in muliere, quod attamen dijungi discernique duritie necesse est comment. in aphorism. 54. lib. 5. ita quoque multas ob causas accidit, vt os vteri (ἰσχνὸν) attenuetur. Id discernetur autem certiori hoc iudicio, si (καὶ ὑγρὸν φαίνεται) ipsum humore madens fortè deprehendetur.

Καὶ ῥῖγος] Rigor ab aquarum videlicet copia in hypothesi, aut quidem frigore, sicuti multis explicatû licet videre aphorismo 69. lib. 5. ῥίγεα ἀρχεται, vt & in comment. Galeni.

Ὅσῳ δ᾽ ἂν ὁ χρόνος πλείων, *quantò autem tempus procedet longiùs*] Hæc quoque in incremento morbi consequentia signa elucebunt. Quum siquidem stabulante in vtero causa morbifica, verisimile sit, quòd in sui consortium trahet tandem vterus proximas sibi partes. In vicinia autem lumbi sunt. Sunt & sagones & inguina. Imò verò fortè aliquando prolabitur humor in crura, ad finem lib. 4. de morbis apud Hippocratem.

Αὕτη ἡ νόσος ἐκ τρωσμοῦ] Hic initia sui morbus ducit ex abortu, ait. Nondum verò nobismetipsis planè concepisse videmur, quo modo hydropis hysterici causa esse queat abortio. Qua de re aliàs iudicium faciemus, si nostra mens fortè meditando consequi poterit conatus suos.

Ἐξ ἄλλων δὲ προφασίων] De aliis quoque eius causis suprà, vt quum (ἐπιμηνίων κρυφθῇ) incidit vterus in hydropem ex suppressione menstruorum.

Λούειν χρὴ πολλῷ καὶ θερμῷ, *hanc aqua multa lauare oportet*] In ratione curandi præscripta ab Hippocrate, illud primum est, quòd ἢν ἡ ὀδύνη ἔχῃ, si dolor adsit, eum pluribus modis demulcere tentat. Lotione nimirum calentis aquæ continenti etiámque fotu; siue is per sacculos fiat, siue per spongias opportuno calente decocto madentes; siue etiam per vtriculos aqua calida aut oleo tepente plenos. Nam χλιάσματα ἀσκία coniunxit Hippocrates Epid. quinto. Quasi vtres aut vesicas aqua & oleo tepentibus oppleat & ad fouendum paret, quibus ad partem læsam appositis dolor sedari possit.

Ἐπὴν παύσηται, *vt primùm cessarit dolor*] Non enim priùs facit fouendi finem Hippocrates, quàm à muliere depellatur dolor, sicut principio libri de mul. nat. est ipse loquutus. Ex quo eodem loco ad imitationem Hippocratis nunquam purgans impetrabimus medicamêtum, nisi discussa & abolita priùs acerbitate doloris.

Καὶ πυριῆσαι τῷ ἔξω τῷ βολίτῳ] Ergo inprimis voluit deleri dolorem Hippocrates: deinde eo extincto per inferiora vacuauit corpus vniuersum. Tertium nûc est, fimum vaccinum admouere calidum. Quanquam quibusdam βόλιτον propriè putetur ὄνων ἀποπάτημα, excrementum asinorum. Nec existimamus πυριῆσαι Hippocratem vsurpasse nunc in significatione propria. Etsi stercus bubulum Galenus & Dioscor. facultatis exiccantis esse nouerint, proindéque vtiliter ad phlegmonas discutiendas rusticorum vsurpari posse, atque adeò aqua intercute laborantes iuuare; adhibebant illi tamen humidum & tecens, ac vere collectum, quum scilicet herbas depascuntur boues. Ideóque πυριῆσαι vertimus calidum, vt in eundem scopum non nisi iam calescens imponi debeat imo ventri. Quanquam si πυριῆσαι τὸ ἔξω τῷ βολίτῳ legamus, de exiccato, vnde vapores cieantur, possimus etiam interpretari.

Ἐπειτα προσθεῖναι τὸ ἔξω τῇ κανθαρίδι] Quartum remediorum genus è pessariis nunc repetit Hippocrates. In præsidiis ponendis huiusmodi progressus esse consueuit etiam veteribus Medicis, vt ad fortiora semper transitio fiat è pusillis. Nam si triplici remediorum supradictorum genere nihil profectum hîc fuit, ad cantharidas quæ sanguinem ducere etiam natæ sunt, vti dicetur postea hoc eodem libro, confugere oporrebit. Cap. 54. lib. 2. apud Dioscor. additæ sunt illæ emollientibus pessis, quia cient menses. De earum præparatione hac quoque eodem libro postea, vbi de pessariis aget Hippocrates quæ sanguinem ducunt. Cantharidas antidotis impositas hydropicis auxilium ferre alij prodiderunt, argumento quòd vrinam moueant. Vide quid commentario in lib. 4. de morbis acutorum Galenus prodiderit de audaculo Medico quodam qui eas hydropico cuidam propinabat, vt & alter etiâ alteri cuidam. Interiit verò vterque orto ex earum vsu ruptóque priùs abscessu. Enimuero tutissimus est earum vsus in inchoato

hydrope,

hydrope, si priùs adurantur & parcissima offerantur manu.

Καὶ διαλείπειν δύο ἡμέρας ἢ τρεῖς] Intermitti biduum aut triduum etiam oportere monet Hippocrates, quò (credimus) diligenter interea obseruetur, num cantharidum ope sperabilis quispiam videatur fructus.

Καὶ ἢν ῥώμη ἴσχῃ] Et tanta si vis vteri erit, vt ne cantharidum quidem permixtione quæ sanguinem alioquin solent educere, quicquam possit promoueri; *νετώπῳ κλύσαι*, vnguento coæqualibus Hippocratis sic nuncuparo, eluere, scilicet continenter oportebit. De cuius viribus actum est à Dioscoride lib.1.cap. 60. Spiracula quū eo authore recludit vteri & eiusdem durities laxat. Sermone primo primæ tetrabibli præparabatur oleum in Ægypto, quod Netopium appellatur propter lignum Galbani admixtum. Fitque ex oleo omphacino & amygdalis amaris. Eius conficiendi modus eodem loco describitur. Sed eodem quoque authore calefacit, venatúmque operit ora, attrahit & purgat vlcera: facit ad hernias aquosas. In summa emolliendi vi pollet. Cuius ope si vsque adeò profectum fuerit, vt qui distēdebatur, subsidat vēter, & λαπαρὸς laxus, quia vacuus & inanis fiat, & febris decedat aut minuatur, tandémque etiam sic bene omnia morata reddātur, vt (*καταμήνια προχωρέῃ κατὰ λόγον*) bene menstrua sibi respondeant: *τῷ ἀνδρὶ συγγινέσθω*, audacter cum viro (etiam licet) congrediatur: non tam in expectationem conceptionis futuræ, quàm vt partes vteri lucta Veneris cōcalescentes & erectæ, semper aliquid attenuent & vacuēt, quod faciat & promoueat partis valetudinem. Aut vt Veneris titillatione partes suscitentur ad eius excretionem, quod vtero antea negotium facere consueuerat. Eodémque modo vt aquæ fundantur suoptéque etiam nutu fluant.

Καὶ ἐν τοῖσι προσθέτοισι μενέτω, ac in eorum quæ subiiciuntur, vsu perseueret] Pessulum foribus obdidit anus in Eunucho 3,5, & Heauront. 2,3, apud Terent. atque ea quæ fœminis subiiciuntur πεσσοὺς vocarunt Græci, vti notauit Celsus. Vide quid de illorum quoque forma Paulus cap. 61. lib. 3. Sed ἐν τοῖσι προσθέτοισι penis recensetur, qui est in obscœnis. Opera cuius vult natiuam vteri vim suscitari ad depulsionem eius quod est molestum ex hypothesi. Atque quum is sit τῶν προσθέτων vsus, vt mutuo contactu agant continenter, (fotus enim balneáque, linimenta, atque suffitus, & id genus reliqua nunquam nisi ex interuallis vsurpari solent) in admouendis pessis perseuerandum putauit Hippocrates, vt interim reliqua quæque quæ alioqui antea ad hanc partem admoueri solebant, prætermittebantur aliquantisper. Gestari contrà pessi perpeniò possunt per subligacula. Ipsi verò sine vllo negotio gestabuntur saltem de nocte. Scriptum est enim eodem loco *μεσηγὺς ἡμέρης*, hoc est per diem (aut reddetur quidem, *vt primùm dies illuxerit*, si ex dictione νύκτὸς aliquis dabitur locus coniecturæ) alia adhibebit Medicus remedia. Corticis cęterùm nonnihil ctethmi cum pæonię nigris quinque granis & seminis sambuci, verbi gratia, portione pari præscribit ex vino. Etiámque ἐσθιέτω in cibum, mercurialem quamplurimam, ac modò percocta, modò etiam, si gratum erit, allia cruda. Quæ vniuersa vt nunc nostra dictabat interpretatio, sufficient interdiu. Nam (πρὸς ὕπνον) ineunte somno consulit quæ vim suam præstent emolliendo. Huiusmodi sunt autem polypi. Néque iis interpretibus possumus assentiri qui meminerunt nunc πολυποδίης, quum æquè nobis nihil fugiendum putemus, quàm multam aut frequentem potionem; in hypothesi. Adde etiam quod statim coniunxit superioribus, quod sequitur, καὶ τοῖσιν ὄψοισι μαλθακοῖσι. Vtatur, inquam, polypis & emollientibus reliquis, quorum ipse suprà meminit. Cui eidem fauebunt expositioni quę sequuntur, καὶ ὄψοισι. Vbi non fuit satis opsonia dixisse quæ de piscibus videtur Terentius intellexisse Atticorum more, Hippocratem imitatus: sed ipse nunc addidit θαλασσίοισι μᾶλλον, polypos assumi oportere & pisces marinos potiùs in cibum quàm carnes. Ne cibis nimirum fortibus qui multi sunt succi & alibilis, augeantur omnia, quum piscibus qui sanguinem & humores attenuent, quíque eos ipsos foràs promoueant, nūc vesci necesse sit magis, ad sanitatem. Superest quòd ἢν τέκῃ, ὑγιαίνει, si pepererit, pristinæ restituitur muliet valetudini. Quorsum? An quòd eius sit expectanda salus pariundo? Sic enim affectus malè vterus æstimatur ineptus ad conceptionem. An verò quia præterquam quòd mulieris vterus quæ aliquando peperit, iam consueuit repleri, vti legimus huius libri principio, & propellere quoque assueuit & onus excutere? Si quidem partio vt puelli, ita & vteri actio sit communis. Hinc enim naturę propulsantis robur spectatur hoc loco & penditur. Non abs re fuerit tamen si quis (ὑγιαίνει) ex conceptione primùm, deinde & ex gestatione perfecta præsentiat fore, vt mulier sic malè affecta iustè conualescat, & libera quoque maneat ab omnibus ὕδερυ reliquiis: vt hic locus ad prognosin referatur. Hic enim ὕδερος vteri proprius erat & peculiaris ab infirmitate suimetipsius, orta nimirum ex labore & abortu, vt positum etiam fuit ab Hippocrate.

SENTENTIA QVARTA.

Ἢν ὕδρωψ φύηται ἐν τῇσιν μήτρῃσι, τὰ ἐπιμήνια ἐλάσσω γίνεται καὶ κακίω, καὶ διὰ πλείονος χρόνου· καὶ χαιρῷ ἐλάσσονα, ἢ μικρῷ πλείονα ἴη· καὶ οἰδέει ἡ κοιλίη, καὶ τὸ ἐπικτένιον, καὶ αἱ κνῆμαι, καὶ ἡ ὀσφύς.

1 *Si hydrops in vtero fiat, parciùs fluunt menses, & deterioris quidem naturæ, & longiore temporis interuallo; parciùs attamen q̄ par est, aut paulò plura ferūtur cōtinenter: alioqui tumet venter & locus supra pectinē, etiámq; crura, adeóq; lūbi.*

At longo pòst tempore grauida facta fœtum corrumpit & abiicit, atque vnà cum eo aqua funduntur.

2 Ἐπειδὰν δὲ συχνὸς χρόνος γένηται, καὶ ἐν γαστρὶ ἔχῃ, διαφθείρει καὶ ἐκβάλλει, καὶ ὕδωρ ξὺν αὐτῷ χέεται.

Ità sæpenumero mulier emoritur.

3 Καὶ ἡ γυνὴ θνήσκει ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Subit saltem tunc sanguis corruptionem, & aqua refert naturam.

4 Τὸ δὲ αἷμα φθείρεται, καὶ ὑδεροῦται.

Huic conducet lac bibere & decoctum pepli, donec moueri fœtus queat.

5 Ταύτην γαλακτοποτέειν, καὶ μηκώνιον πίνειν, ἐς τ' ἂν τὸ ἔμβρυον κινέεσθαι δύνηται.

Adhuc tamen vt plurimùm ante hoc etiam ipse fœtus corrumpi solet & foras eiici: tunc autem vterus diffluit sanguine & aquoso humore.

6 Ἔτι δὲ πρὸς τούτῳ ὡς ἐπὶ τὸ πουλὺ διαφθείρεται καὶ ἐξαμβλώσεται· καὶ αἵματος καὶ ὕδατος ῥέουσιν αἱ μῆτραι.

Hæc mulieri nihilò frequentiùs accidunt ex labore quàm ob alias causas.

7 Ταῦτα δὲ πάσχει οὐδέν τι μᾶλλον ἐκ πόνου ἢ ἄλλως.

Porrò dignoscas quòd hydrops est, digito eam contrectans: hîc deprehendes nimirum vteri osculum gracile & humore circumfusum.

8 Τοῦτο δὲ ἂν γνοίης, ὅτι ὕδρωψ ἐστὶν, εἰ ἀφάσσων τῷ δακτύλῳ εὕροις τὸ στόμα αὐτῆς ἰσχνὸν, καὶ περίπλεον ὑγρασίης.

Sin autem fœtus in muliere non sui quidem principio, sed iam bimestris corrumpatur & suffocetur; tunc infimus venter intumescit, & ad tactum dolet, quasi vlcus subsit, & ingens prehendit febris & stridor dentium, & pudendorum vehemens dolor; ísque acutus quidem & vrgens infimum ventrem occupat, iliáque, & inanes partes, & lumbos.

9 Ἢν δὲ ἐν αὐτῇ τὸ ἔμβρυον μὴ κατ' ἀρχὰς, ἀλλ' ἤδη δίμηνον, διαφθείρηταί τε καὶ ἀποπνίγηται, ἥ τε γαστὴρ ἡ νείρη ἐποιδέει, καὶ ἁπτομένῃ ἀλγέει ὡς ἕλκος, καὶ πυρετὸς μέγας αὐτὴν καὶ βρυγμὸς λαμβάνει, καὶ ὀδύνη ἰσχυρὴ τὸ αἰδοῖον, καὶ τὴν νειαίρην γαστέρα, καὶ τὰς ἰξύας, καὶ τοὺς κενεῶνας, καὶ τὴν ὀσφὺν ὀξέα τε καὶ ἀπερχνή.

Quando igitur sic affecta fuerit, & ipsam calida lauare oportebit, si dolor adsit; & adhibere fomenta, obseruando cautissimè quid admittat ipsa maximè & facilè ferat; & medicamentum purgans deorsum.

10 Ὅταν οὕτως ἔχῃ, λούειν τε αὐτὴν θερμῷ, ἢν ὀδύνη ἔχῃ, καὶ χλιάσματα προσάγειν, πειρώμενον ὅ τι ἂν μάλιστα προσδέχηται, καὶ φάρμακον καθαρτήριον κάτω.

Tantùm autem intermittendum erit temporis, quantùm mulieri satis esse videbitur.

11 Διαλιπεῖν δὲ χρόνον, ὅσον αὐτῇ δοκέῃ ἱκανὸς εἶναι.

Postea etiam colluere & suffire, & cyclaminum dilutum melle in linteo oportebit ad vteri os apponere.

12 Καὶ κλύσαι, καὶ πυριῆσαι, καὶ τὴν κυκλάμινον ἐς ῥάκος μέλιτι δεύων, προσθεῖναι πρὸς τὸ στόμα τῶν μητρέων.

Etiámque ramenta cupressi aquis intincta, similiter adhibere: breuiori verò tempore, etiámque longiori, quò morsus maior fuerit vellicatióque.

13 Καὶ τῆς κυπαρίσσου καταξύσας καὶ τέγξας ἐν ὕδατι προσθεῖναι ὡσαύτως· ἐλάσσονι δὲ χρόνῳ, καὶ διὰ πλείονος τούτου, ὅσῳ μᾶλλον δάκνει καὶ ξαίνει.

Ac specillum stanneum vbi compararis, intromittas oportet, ac digitũ similiter.

14 Καὶ μήλην ποιησάμενος κασσιτερίνην ἐγκαθιέναι, καὶ τὸν δάκτυλον ὡσαύτως.

15 Καὶ τὰ ποτήματα ὅ τι ἂν μάλιστα προσίηται, πιπισκέτω.

Potiones autem quas lubens admiserit, ebibere conducet.

16 Καὶ ξυγκοιμάσθω τῷ ἀνδρὶ ὡς μάλιστα τῶν καιρῶν παρεόντων.

Porrò autem concumbat cum viro, maximè exſpectato & opportuno tempore.

17 Ἢν γὰρ συλλάβῃ τὴν γονὴν καὶ κυήσῃ, ὑποκαθαίρεται καὶ τὰ πρόσθεν ὑπιόντα ξὺν αὐτοῖσι καὶ οὕτως ἂν μάλιστα ὑγιὴς γένοιτο.

Si enim conceperit, vteróque geſtet, ab inferna parte expurgatur, quæque antea iſthac ferebantur continenter, cum ipſis: eóque nempe *pacto hæc conualeſcit vt plurimùm.*

EXPLICATIO.

HINC verò lector intelligas, & ſecundario hydrope hyſterico mulieres prehendi poſſe, & per illud quoque interuallum tẽporis eas in huiuſmodi affectionem impingere, quod à lochiis intereſt ad redintegratam vſque grauiditatem. Quanquam hydrops tum quidem abortionis conſequutionem inferat, quemadmodum ex ſequẽtibus vnicuique manifeſtum magis fiet. Quorſum alioqui ita nunc ſcripſiſſet Hippocrates, ἐπειδὰν δὲ συχνὸς χρόνος γένηται, καὶ ἐν γαστρὶ ἔχῃ, διαφθείρει καὶ ἐκβάλλει, &c. poſtquam multũ temporis exceſſerit, etiámque mulier facta fuerit grauida; quòd & fœtum corrumpit ſæpenumero, & quòd etiam ipſum foras extrudit, ac profundit cum eo magnam colluuiem aquarum? Abſurdum ſanè ac meritò quidẽ videatur (volumus) mulierem eam concipere quæ hydrope hyſterico teneatur. Enimuero an huiuſmodi aquarum collectio in vteri cauo nunc comperiatur, an potiùs in venis hyſtericis aut iis quæ cum vtero communionem habent, iure hîc etiam quæritur. Cauo contineri, non eſt veriſimile; ſiquidem iſthinc patulo eius ore, aqua protinus efflueret ſine impedimento: quemadmodum ſi in propriis etiam vteri venis ipſa fluitaret, nunquam conceptio vlla ſequeretur ante curationem: quæ tamen proximè ſtatuetur ab authore etiámque in hypotheſi. Quibus perpenſis diu, apud ſe Medicus meditando tandem ratum habebit aquas in toto corpore coaceruari, (non vt modò ſuprà in venis vteri) vnde per venas communes in hyſtericas prolapſus fiat: indéque in cauum vteri quaſi per ſtillicidium ferè aſſiduum. Attactum oſcillum vteri rem ſe ſic habere in illius cauo reſtabitur, vt & de venis corporis totius hæc facient fidem verba authoris, τὸ δὲ αἷμα φθείρεται καὶ ὑδεροῦται; quibus ſanguinis à laudabili receſſus, & contrà eiuſdem iam aqueſcentis natura apertè declarabitur. Sed ex ordine illuſtrentur ſic, ſi placet, ſingula. Ergo ex perſpicientia notarum quas in muliebribus locis paulò pòſt ſignabit Hippocrates, in vtero enatus dicatur hydrops. Huius porrò eiuſdem Hippocrates quoque meminit ad extremum lib. 4. περὶ νούσων. Nempe poſteaquam plurima enarrauit author de generatione hydropis eiúſque euentis, huiuſmodi illius ſunt verba, vt ex eorum intelligentia ſenſúque hoc nunc deſcriptum opus περὶ γυναικείων, Hippocratem ſibi vendicare & confirmare eſſe ſuum comprehendat quilibet veriſſimè: aut neutrum quidem illorum, huius authoris eſſe. Illa ſunt autem, γίνεται δὲ καὶ τῇσι γυναιξὶν ὁ ὕδρωψ ἐν τῇσι μήτρῃσιν, καὶ τὰ ἐν τῇσι κοιλίῃσι, καὶ τὰ ἐν τοῖσι σκέλεσι, καὶ τ' ἄλλα σημεῖα ταῦτα ἴσχει, ἀποπέφανται δέ μοι ἐν τοῖσι γυναικείοισι νοσήμασι περὶ αὐτοῦ. hoc eſt, Accidit etiam mulieribus in vtero hydrops qui & hęc in cauitatibus, etiámque in cruribus alia eadem ſigna ſui edit. De eo autem (ait) à nobis dictum eſt libris de morbis muliebribus. Ergo ſit alia hypotheſis de vterino hydrope ſecundario, qui creari poſſit in ea cui recens puerperia deſierunt. Hypotheſis hæc enim bimembris erit, nempe ſi vacuo accidet hydrops vtero aut eidem oppleto. Si hic (inquam) inanis erit, hoc eſt mulier non conceperit, τὰ ἐπιμήνια ἐλάσσω γίνεται καὶ κακίω, admodum pauci menſes fluunt, illíque deteriores. Cõmentario ad ſententiam ſuperiorem, cur ſic eueniat, opinãmur ſatis declaraſſe: ſed in oratione reddetur mox alia ratio petita ab alienatione ſanguinis laudabilis. At cur (ἐπὶ πλείονας χρόνου) excludi ſolent mẽſes aut elabi potiùs, multùm quidẽ diu, Epid. ſect. 1. lib. 6. cauſam ipſe aperuit ita loquutus; γυναικεῖα τῇσιν ὑδατουμένῃσιν ἐπιπολὺ παραμένει, menſtrua aqueſcentibus mulierculis diutiſſimè permanent: καὶ χρόνῳ ἐλάσσονα, etiámque aliàs parciùs quàm par eſt, effluunt: ἢ μικρῷ πλείονα ἴῃ, aut paulò liberaliùs, ſed lento tunc ſanè & continenti tamen curſu; prout nimirum natura opprimitur illorum copia, aut quidem langueſcit per virium infirmitatem, quod omnibus euenire cõſueuit ob multas cauſas. Hæc verò vniuerſa repetuntur ex menſtruorum diſcrimine & fluxionis differentia eorum, modóque.

Iam verò locus qui ſequitur in hoc authoris ſermone eſt, καὶ οἰδεῖ ἡ κοιλίη καὶ τὸ ἐπιχτένιον, καὶ ἡ κνήμη, καὶ ἡ ὀσφύς, *alioqui tumet venter & locus ſupra pectinem, etiámque crura, adeóque lumbi.* Cuius interpretationem dicamus audacter mendicatam eſſe & tranſlatam ex hoc eodem Hippocrate. De ſuppreſſione enim euacuationis conſuetæ ſuum tunc ſermonem inſtituiſſe exiſtimamus, qui huiuſmodi eſt, ὅταν δὲ μὴ ταχὺ ἴῃ, ἐπιοιδεῖ. Quòd ſi breui iſta non prodeant, fit & increſcit inde ventris & circumiectarum partium tumor. Has verò partes nominatim expreſſit in oratione, quas ſi ſimul iunxeris, iudices facilè hîc totum abdomen diſtendi, potiſſimùm verò ad infimam eius partem quæ pubi proxima eſt, & veteribus Grȩcis dicta in mulieribus ἐπιχτένιον, ſicuti annotabat Galenus in exegeſi ſua. Iuſtè autem id tum fiat in ſuppreſſione, quemadmodum aliàs iam antea demonſtrauimus.

Ἐπειδὰν δὲ συχνὸς χρόνος γένηται, καὶ ἐν γαστρὶ ἔχῃ, διαφθείρει καὶ ἐκβάλλει] At poſt multum interuallum temporis

si fortè ante hydropem conceperit, (quod alterum est membrum partitionis supernæ) fœtum corrumpit & corruptum foras etiam extrudit: modò nempe mulier ad propellendum eum sit satis. Hinc namque sæpenumero ipsi vidimus vtrumque in vitæ discrimen incidisse. Καὶ ὕδωρ ξὺν αὐτῷ χέεται] Æquum est enim, vt cum corrupto fœtu excludatur magna vis aquarum, si cõstabunt nimirum vires propellendi in muliere. Eodem nempe cauo vtrumque teneatur tunc temporis necesse videtur in hypothesi. Dubium tamen esset, An vtero gerẽti hydropem superuenisse hîc voluerit Hippocrates, an hydropicæ potiùs conceptionem; si petitioni huic aliàs abunde satisfactum non esset. Sic scriptum reliquit ipse alio loco, ὁκόσαι καθύγρους τὰς μήτρας ἔχουσι, οὐ κυΐσκονται: Nunquam concipiunt quæ vtero sunt humidiore. Huius verò exposita ratio est eodem loco. Nunc ergo statuatur hydrops obortus post conceptionem qui abortionem faciat; etsi tunc seminum bonitate vtriusque parentis auerti hoc diu possit tempus abortionis; ἐπειδὰν δὲ συχνὸς χρόνος γένηται, quasi dicat, tandem attamen διαφθείρει, fœtum corrumpit, eadémque omnino ratione, qua præcitato aphorismo præpediebatur sæpe conceptio. Illic nimirum oppressa extinctáque manebat genitura: nunc, quemadmodum iam explicabit ipse, διαφθείρεταί τε καὶ ἀποπνίγεται, fœtus corrumpitur & suffocatur, aquarum copia nimis exuperanti. Vnde in abortu vnà cum fœtu (notauit ipse) multæ aquæ profundi solent. Quod quum accidit, γυνὴ θνήσκει ὡς ἐπιπολύ, animam mulier ferè simul efflat. Namque ad abortum qui nunquam periculi plenus non est, accedit & magna spirituum dissipatio non valdè quàm aliàs dissimiliter, vt scilicet in paracentesi; nempe quoties simul & confestim omnis tunc aqua profunditur. Quanquam per ætiologiam hæc Hippocratem subiunxisse opinemur, τὸ δὲ αἷμα φθείρεται καὶ ὑδεροῦται, quia scilicet sanguis totus non manet laudabilis, & nimis aquosus generatur. Est sententia Hippocrate digna sect.1. Epid.6. qua nuper significabamus ὑδαταινούσῃσι, mulieribus præhumidis & aquescentibus effluere vulgò menses ad multos dies. Quódque si ipsi cunctabuntur, nec tempori fundantur; illis sanè corpora prætumida reddunt. Vide perdoctam expositionem Galeni in comment. è qua facilem facias præsentem Hippocratis orationem, ne congerantur omnia nempe omni loco.

Ταύτῃ γαλακτοποτέειν, *mulieri tum profuerit lac bibere*] Hæc verò ex ordine ad therapiam pertinent. Variæ sunt cap.64.lib.2.apud Dioscor. lactis facultates. Sed visus est Hippocrates vnà cum tempore quam vim sperauit ex eius vsu, eam modò terminasse, quando addidit, ἐς τ' ἂν τὸ ἔμβρυον κινέεσθαι δύνηται, scilicet vtendum eo esse tantisper, dum queat fœtus ipse moueri, quum lac ei sit summè amicum & familiare, quemadmodum ex sententia Hippocratis postea intelligetur. Vt quum lac boni sit succi & plurimi alimenti, ad motionem puello robur adferat, & valde cõferat. Ne in abortione mulier emortuum quidem edat, quod longè periculosum magis foret quàm si pareret viuum, etiam maiori longè conatu quàm ex consuetudine. Ἔπι δὲ] Quanquam vsque adhuc & antequam commoueat se puer ad exitum, vt plurimùm διαφθείρεται, corruptus foras extruditur. Nam spes vix vlla puello superesse queat alicuius status melioris & conditionis ex tanta corrupti sanguinis, quia aquosi, colluuie. Vnde abortiendo (καὶ αἵματος καὶ ὕδατος ῥέουσιν αἱ μῆτραι) meritò quidem vterus diffluens, multum sanguinem simul & aquas profundit foras, vt dictum est.

Ταῦτα δὲ πάσχει οὐδέν τι μᾶλλον ἐκ πόνου ἢ δίψας] Quomodo frequentiùs ex labore accidit hydrops, non est manifestum magis quàm suprà, quonam is accideret modo ex abortu. Summus inest attamen perpetuò in abortu labor. Attentet verò quisque consequi id apud se diuturniori meditatione. Lubentes legeremus ἐκ ποτῶ, quum siquidem liberalis potio, caussa sit huius affectionis frequentior, vt etiam patebit ex sequentibus clarissimè. Atque sic foret sensus orationis lõgè manifestior. At ipse videris, quum non nisi religiosè verba commutemus authoris.

Τοῦτο δ' αὖ γνοίης, &c.] Eandem porrò affectionis huiusce notam præscriptam fuisse capite superiori ab Hippocrate memor esto. Hactenus tamen dicta esse de puellis, qui ætate sunt inferiores quàm qui bimestres, quos Hippocratem voluisse κατ' ἀρχὰς ortus principio comprehensos intelliges quoque ex sequentibus. Si verò δίμηνος bimestris est, διαφθείρεται, corrumpitur; quod est cum natu maioribus etiam commune. Atque superiùs simulatque corruptus erat, foras propulsabatur. Nũc ad corruptionem quæ ad minùs laudabilem nutritionem consectaria est, (ἀποπνίγεται) suffocatio sequitur. Iam verò hîc audiamus quæ adiuncta tum signa comparebunt. Ἡ τε γαστὴρ νεείρη ἐπιδέῃ, *tumet* (ait) *venter*. Suffocatione mortuus puer nunc erat ex hypothesi. Quid non modò etiam intumescat ex putredine, sicuti vulgò euenire quisque idiota intueatur in externis? Tument liuéntque cadauera exposita æstuanti Soli. Nec calore, nec excrementitio etiam humore puer mortuus destituitur vtero comprehensus in hypothesi. Vnde (ἀπτομένη ἀλγέει ὡς ἕλκος) si ad eam partem, in qua mortuus tumescens puer iacet & inflatus, manum admoueris; ei inferatur molestia tanquam exulceratæ. Contactus enim per turgidulum fœtum & computrentes humores in vtero, summè distentam etiam nimiopere premit mulierculam. Imò verò omnia tantopere putrent in eo, vt (πυρετὸς μέγας αὐτὴν λαμβάνει) ingens mulierem febris inuadat, si terum putrentium vapor cor oppleuerit: & (βρυγμὸς λαμβάνει) dentium eam quoque prehendat stridor quem verbo πρίειν notauit primo prognosticῶn, quoties humor aut fœdus quidam vapor peruenerit ad musculos μασσητῆρας, quemadmodum ex senten.24. lib.1. progn. licet colligere & in eum comment. Galeni. Καὶ ὀδύνη ἰσχυρὴ τὸ αἰδοῖον] Aut infernarũ partium aliquam partem, in quam pessum feratur putris humor vtero conceptus in hypothesi, dolor obruerit, sicut pluribus nunc exposuit Hippocrates.

Ὅταν οὕτως ἔχῃ] Hæc Hippocratis sequens oratio ad curationem spectat. Summis cruciatibus modò partes torquebantur infernæ explicatis de causis. Præterquam quòd nunc mitigandus est dolor, muniendа est quoque via & humori morbifico & ipsi puello. Vtrumque verò præstat balneum aquæ dulcis per aphor.22.lib.5. vt & χλίασμα, fomentum, eodem authore lib. de diæta acutorum, de quo non ita

pridem,

pridem. προπειρώμενον, facto (dicamus) periculo, quasi scilicet sciscirando ex muliere, vtrum malit ipsa balneum ingredi, an verò foueri. Cuius alterutrius ope quando parariora omnia videbuntur, (καὶ φάρμακον καθαρτήριον κάτω) valde tum opportunus purgatiooi quæ per inferiora suscipitur, locus erit, Hippocrate authore. Atque vt cum venia aut gratia ægrotaotis præsens negotium conficiatur, taotum intermittere oportebit temporis, quantum mulieri gratum videbitur. Danda enim quies est, quum (ἀναπαύεσθαι τοῦ νοσήματος τὸν νοσέοντα μετὰ τοῦ ἰατροῦ χρή) ægrotanrem pugnare aduersus morbum oporteat vnà cum Medico, ad finem constit. 2. lib. 1. Epid. Quod intermissionis spatium quando præterierit, quot & quibus perfici curatio reliqua queat, exponitut deinde hîc ab Hippocrate. Modi sunt autem (κλύσαι) collutio (καὶ πυριῆσαι) etiámque suffitus (καὶ προσθεῖναι) & pessarium denique duplex. Cuius vtriusque huius materia conficiendique modus describitur in Hippocratis oratione. Ελάσσονι δὲ χρόνῳ] Mansionis in vulua pessariorum tempus magnitudine morsus definit Hippocrates & εὐφορίᾳ, eiusdem paruitate. Καὶ μήλῃ πειρώμενος, hoc est perstudiosè curandum est, vt via patescat, siue exeundum erir ex vrero humori exuperanti; siue admirtendum semen in vterum excipiendúmque ex viri congressu. Nam viri consuetudinem Hippocrates mulieri statim commēdabit. Illa patebit autem si modò vuluam mulier specillo dilatauerit, modò etiam digito. Κασσιτερίνῃ] stanneo. De μήλης generibus, quæ omnia chirurgorū organa sunt, multa Galenus quidem in suo lexico. Primum est μήλη διαστομωτρὶς, quo aliquid nimirum διαστομοῦσθαι καὶ διαστέλλεσθαι, & quod in præsentem vsum vsurpari debet & aptari. Cęterum quum cōstituat Plinius genera plumbi duo, est preriosissimum quod candidum est & κασσίτερος dicitur Græcis. Alterum quoque nigrum. Sed quorsum (τὰ ποτήματα) nunc de suauitate potionis? Non est cuiuis explicatu facile. An verò quòd nutrientes expetat eas Hippocrates, an potiùs medicatas potiones? Hactenus verò admodum cautè cum vtero ab inferna parte. Quid si eidem ipsi meliùs per potiones consultum à parte eriam superna foret? Quibus positis opportunissimum fuerit apud Venerem diuersorium, & id quidem iucūdissimum. Ratio sequitur eodem loco. Quia si ipsa conceperit, & facta sit hinc fortè prægnans; (ὑποκαθαίρεται) per inferna quæ coaceruata priùs inerāt, vnà cum puerperiis tempori secedentia facilè poterunt expurgari. Ξὺν αὐτοῖσι] Per ipsa verò γονὴν Hippocrates intellexit καὶ κύημα, quæ solent dum aut effluxio illic fit, aut hîc abortus, excedere depurgatione. Καὶ οὕτως ἂν] Si qua verò arte industriáque in pristinam fieri regressio poterit valetudinem, vulgò ac maximè tum sic eueoire quidem queat.

SENTENTIA QVINTA.

Ἢν δὲ γυνὴ ὑδρωπιήσῃ, οἱ αὐτῆς σπληνὸς ὑδατώδεος καὶ μεγάλου ἐόντος, γίνεται ὁ σπλὴν ὑδατώδης ἀπὸ τοῦδε τοῦ παθήματος.	1	*Si ex aquoso liene magnóque mulier hydrope tentetur, fit lien aquosus eo quòd hinc sic afficitur.*
Ἐπὴν πῦρ ἔχῃ, καὶ μὴ ἀφίῃ τὴν ἄνθρωπον, καὶ δίψα μιν λαμβάνῃ καρτερὴ, καὶ πίνῃ, καὶ μὴ ἀπεμέσῃ.	2	*Postquam* nimirum *vehemens* mulierem *febris inuasit, & ab ea non decessit,* & mulier *potando paruit vrgenti siti, & nihil vomitione quidquam reddidit.*
Τὸ μὲν γὰρ ἐς τὴν κύστιν διηθὸν διουρέεται, τὸ λοιπὸν δὲ ὁ σπλὴν λαμβάνει, διασπῶν ἀπὸ τῆς κοιλίης πρὸς ἑωυτὸν, ἅτε ἀραιὸς ὢν καὶ σπογγώδης, κείμενός τε κατὰ τὴν κοιλίην.	3	*Etenim meiendo reddi solet quod in vesicam descendit; reliquum autem quicquid est, absorbet* totum *lien, ad sese ex aluo eliciens id, rarus* nimirum *quum sit & spongiæ consimilis:* *adde quòd* ipse etiam *est prope ventrem situs.*
Καὶ ἢν τούτων οὕτως ἐχόντων μὴ ἱδρώσῃ, μηδὲ ἡ κοιλίη χαλᾶται, αἴρεται ὁ σπλὴν ὑπὸ τούτου, καὶ μᾶλλον ἢν ὕδωρ ᾖ τὸ ποτόν.	4	*Quæ cùm ita sint, si nec* mulier *sudet, nec aluus laxior fiat,* hinc *lien* tumescens *attollitur, eóque magis si aquæ potione* mulier *delectetur.*
Καί μιν ἢν τις ἐπαφήσαιτο, μαλθακὸς ὡς χνοῦς ἐστιν· ἔστι δ' ὅτε ἀντιτυπεόμενος.	5	*Lienem verò si quis contrectet, mollem censuerit instar lanuginis:* licet *aliquando tamen renitatur.*

6 *Sublatus is autem oppletúsque corpori refundit per venas, maximè verò in epiploum & partes aluo propinquas, & in crura.*

6 Ἀερθεὶς δὲ καὶ πιμπλάμενος ἐκδιδοῖ κατὰ τὰς φλέβας τῷ σώματι, καὶ μάλιστα ἐς τὸ ἐπίπλοον καὶ τοῖσιν ἀμφὶ τὴν κοιλίην ἐοῦσι χωρίοισι καὶ τοῖσι σκέλεσι.

7 *Sese etenim pars corporis in partem exonerat quoties in vnaquaque plus inest quàm par sit, & continere non potest.*

7 Ἕτερον γὰρ ἑτέρῳ διεκδιδοῖ ἐν τῷ σώματι, ἐπὴν πλέον ἑκάστῳ τοῦ καιροῦ ᾖ, καὶ μὴ δύνηται κατέχειν.

8 *Suboritur verò hydrops ex potione semper, quando ad sese trahere consueuit splen natura rarus laxúsque.*

8 Ἐπιγίνεται δὲ ἀπὸ ποτοῦ ὕδρωψ ἀεί, ἐπὴν μάθῃ ὁ σπλὴν ἕλκειν ἐς ἑωυτόν, φύσει ἀραιὸς ὢν καὶ μανός.

9 *Accidit verò & quibusdam hoc morbi principium sine febre,* vt *si quis in ventre æstus restiterit, aquarum scilicet in eum confluxu.*

9 Γίνεται δὲ αὐτῇσι ἀρχὴ αὕτη τῆς νούσου καὶ ἄτερ πυρετοῦ· ἢν καῦμά τι τῇ κοιλίῃ ἐνσταίη, οἷα ὕδατος ἐς αὐτὴν κατιόντος.

10 *Etiámque si mulier sitim non continuerit, vesica autem minùs vrinam reddat, vt nec venter onus, & non conuenienti mulier vtatur diæta.*

10 Καὶ ἢν ἡ ἄνθρωπος τὸ δίψαν μὴ κατέχῃ, μηδὲ ἡ κύστις μηδὲ ἡ κοιλίη διηθέουσιν οὖρόν τε καὶ κόπρον κατά γε δίκην, μηδὲ ἐπιτηδείῃ διαίτῃ χρέηται ἡ ἄνθρωπος.

11 *Quòd si hydropica sit, multa repentè menstrua funduntur, aliàs autem pauca.*

11 Ἢν δὲ ὑδρωποειδὴς ᾖ, ἔρχεται τὰ καταμήνια πολλὰ ἐξαπίνης, ὁτὲ δὲ ὀλίγα.

12 *Etiámque tanquam aqua, nonnunquam fluunt ipsa è carnibus; quasi* nimirum *quis eluerit carnes cruentas.*

12 Καὶ γίνονται ὁτὲ μὲν ὡς ἀπὸ κρεῶν ὕδωρ, ὡς εἴ τις αἱματώδεα ἀποπλύνειεν.

13 *Interdum verò aliquãtò fortiora, quæ minùs* tamen *concrescant.*

13 Ὁτὲ δὲ ὀλίγῳ ἰσχυρότερα, καὶ οὐ πήγνυται.

14 *Verumenimuero ipsam* in hypothesi *opprimit* asthma, *antequam mẽses excurrant.*

14 Καὶ ἆσθμά μιν λαμβάνει, πρὶν ἢ τὰ καταμήνια χωρέειν.

15 *Túmque in splene est dolor, præsertim verò vbi quid* mulier *esitarit dulce.*

15 Καὶ ὀδύνη ἐν τῷ σπληνί, καὶ μᾶλλον ἐπὴν τι γλυκὺ φάγῃ.

16 *Adeóque tumet* tum & *magnus venter redditur.*

16 Καὶ ἡ γαστὴρ ἐξαίρεται, καὶ μεγάλη ἔσται.

17 *Quòd si plus esitarit, quàm ex consuetudine; illi quoque condolet venter, identidémque lumbi, ipsámque subitò prehendit febris.*

17 Καὶ ἐπὴν πλέονα τοῦ μάθεος φάγῃ, πονεῖ τε τὴν γαστέρα, καὶ τὴν ὀσφὺν ἀλγέει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ πῦρ μιν ἐπιλαμβάνει δι᾽ ὀλίγου.

18 *Ac posteaquam* menstruis *expurgata fuerit, bellißimè iudicat esse sibi ad superiora habita respectu: reuoluitur eodem* tamen *statim postea.*

18 Ἐπὴν δὲ ἀποκαθαρθῇ, ῥήϊστον δοκέει πρὸς τὰ πρόσθεν, ἔπειτα ἐς τὸ αὐτὸ καθίσταται.

19 *Quòd si diligens eius cura suscipitur, conualescit* quidem.

19 Καὶ ἢν μελεδαίνηται, ὡς χρή, ὑγιὴς ἔσται.

20 *Sin minùs, &* menstruorum *fluxio fiat, per totum etiam semper tempus*

20 Ἢν δὲ μή, καὶ ὁ ῥόος ἐπιφαίνεται, καὶ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου αἰεὶ

ῥεύσεται

ὕδατα κατ' ὀλίγον οἷ ἰχὼρ, ἐπιμελείης πλέονος δέεται.	*velut sanies lento cursu feretur*; túmque adeò *sedula curatione* mulier *egebit*.

EXPLICATIO.

EADEM opera expedire author ea possit videri (quando incidit in menrionem de hydrope, eiúsque caussis) quæ rem muliebrem, hoc est in hypothesi menstruam, & rurbare vulgò solent & impedire. Quod quonam modo fiat, postea clariùs hoc eodem loco exponetur. Hydrope ergo laboret mulier, detur ex hypothesi. Idque euenerit etiam lege consortij aquosi lienis & prætumidi, non autem ab hepate aquis obruto, quemadmodum dictat aphor. 55. lib. 7. apud Hippocrar. De eo enim aliàs. Iam audiamus, ni molestum erit, quonam pacto expletur tunc lien aquis & intumescit. Hoc etenim hydropem præcedit in hypothesi. Quomodo autem aquas lien ad se trahar, exposuit apertissimè Hippocrates lib. 4. περὶ νούσων, φημὶ δὲ ἐπὴν ὁ ἄνθρωπος πίνῃ πλέον, &c. Quibus significatur, quoties bibit homo liberaliùs, & corpus & splenem ex ventriculo ttahere ad sese aquas. Positæ sunt tractionis occasiones ab Hippocrate, vti mox explicabitur. Portò tum necesse est vt sic mulierem afficiant quæ sequuntur. Partitio hæc igitut esto, quòd quum hydrops suboritur, aut eum perpetuò febris præcedit, (quæ quidem partitionis pars prior statuatur, quando hoc loco scriptum est, ἐπὴν πῦρ ἔχῃ, postquam mulierem febris prehenderit) aut quidem fit, & saltem fieri incipit absente febre. Nam sic quoque postea statim Hippocr. loquetur de hydrope, καὶ ἄπερ πυρετοῦ : quæ etiam partitionis pars posterior meritò notabitur.

Ἐπὴν πῦρ ἔχῃ] Ergò mulierem febris detineat, eáque vehemens, quæ alterius etiam pathematis huius consequutionem ferat, (καὶ δίψα) nimirum sitis; ídque iustè & communiter cum viris. Καρτερὸν, hæc autem vehemens & inexplebilis est Galeno in exegesi sua, quandoquidem febris μὴ ἀφίῃ, à muliere non decedat, sed assidua sit & continens.

Καὶ πίνῃ, etiámque bibat] Quod dicit hoc eodem capite καὶ μὴ τὴν δίψαν κατέχῃ, vt non secus quàm compotando muliet sitim compescat. Vt febris igitur sitim, sic siris potionem accersat, licer omnino, eámque multam. Nec dum id satis. Καὶ μὴ ἀπεμέσῃ, vomitione aquam non reddat mulier, etiam vomitus. (Aquæ namque potionem nunc hypothesis quoque feret) Vomitione (inquam) quandoquidem id erat solenne & oppottunum valde tempore Hippocratis, vt in febribus acutis multam siriculosis offerrent, quam vomitione etiam statim ægrotantes redderent, Epidem. 4. ad extremum finem. Cuius rationem & vtilitatem repetiit Hippocrates eodem loco, ab enacuatione bilis. Quam quidem praxin rustici huius nescij fructus adhuc retinuerunt. At hæc si multa in aluo substiterit, quod incommodum inde sequitur? Vt, quemadmodum (τὸ ἐς τὴν κύστιν διελθὸν) quæ pars vrinæ descendit in vesicam, mictione eiicitur : ita (τὸ λοιπὸν δὲ) reliquum ad se alliciat ipse lien, indéque tumescat, sicut statim dicetur. Duplices verò tractionis statuit hic author causas, ἀραιὸς ὢν, à raritate partis substantiæ prior petitur : κείμενός τε κατὰ τὴν κοιλίην, pendet posteriot ex eius ipsius visceris situ. Splèn enim stat à latere ventris, & quidem in vicinia, vt docet anatome. Et hoc quoque iuuare & augere vbique creditur trahendi facilitatem. Locum verò natiuum lienis, præcedens quæ debet hîc esse anatomes pe- nitus, demonstrat. Atque ne posteritatem quod in Germania inferiore à quodam Hispano factitari nuper ipsi vidimus inter medendum, pratereat, (quando ex vsu nostris, vt leuamento ægrotis esse potest) auditote si placet, quæ hac de re scripto mandata esse voluimus, quanquam extra rem fortasse, de industria. Quod suo sanè loco dixissemus lubentes, tempestiuè tamen nunc, quando est incertum quàm longa nostrum vita cuiusque futura sit. Latet permultos, an vis quædam trahendi venis insit & arteriis, & in aquæ ductibus, per quos penetrat vrina ad vesicam. Tacitè enim Hippocrates etiam possit videri hîc censuisse aquam suo pondere eò viam parare pet tubos. In iis inest tamen & pellendi vis omnibus, & trahendi in vesica, quanquam fortè exigua, vt continèndi magna, sicuti in apologismo monstrabitur, quem aliquando habere confidimus pro anatome Hippocratea. Medico igitur illi Hispano valde frequens ex renum calculo & grauis quidem dolor fuit. Quo quoties vrgebatur, cucurbitulas admoueri secundum vreteris ductum imperabat ipse sibi, ducto primùm à parte dorsi proxima exordio, deinde iisdem remotis identidémque deorsum gradatim toties repositis; vt tandem longè diuturniorem trahendi moram ferret ipse ad imum ventrem in quo vesica iacet, quàm vbiuis. In semetipso ex illis mirificos persentiebat (si est adhibenda ei fides) fructus. Et in aliis periculum idem ipse fecerat (si eriam credimus) frequentissimum. Etenim summa isthac industria conatúque calculum ex vretere præcipitem, in cauum vesicæ exturbabat sæpenumero. Votóque responsum aliàs id sanè nobis visum etiam fuit. Cuius & periculum facere sine periculo cuique licet. Ne quis autem hinc suopte tantùm nutu vrinam descendere in vesicam coniiciat, quum non dissimiliter quàm calculus deorsum deiiciatur viribus naturæ pellendi. Hîc manifestum quanquam longè sit magis quàm in vrina, cuius fluxio ad inferiora, quæ nũc ab Hippocrate transitio dicitur, etiam per se oculis patens est & aperta. 3. Verrina apud M.Tull.

Καὶ τῶν τούτων οὕτως ἐχόντων, his positis] Per hæc autem non solùm quæ nunc recensentur, sunt intelligenda; sed iis quoque annecti superiora existimamus oportere. Sic præsentia igitur conferamus cum superioribus. Multa superiùs aqua potabatur (sic enim quarto de morbis notanter, φημὶ δὲ ἐπὴν ὁ ἄνθρωπος πίνῃ πλέον) Eius verò nunc valde quid parum influit in vesicam. Quid proinde sequi-

tur? Aqua assumpta, vt decedat aliò, nempe foras, aut resideat in corpore omnino necesse est. Sed primùm (μὴ ἱδρώσῃ) nihil hîc exudate ab Hippocrate ponitur, hoc est, nihil aquæ distribuitur quod ad habitum corporis pertingat, ideóque nec quod sudoribus dissolui queat: μηδὲ ἡ κοιλίη χαλᾶται, neque verò ad aluum ipsa diuertit & penetrat, cuius diffusione laxior aluus fiat. Quæ quum ita sint ex hypothesi, an consentanenm quidquam magis videatur quàm (αἴρεται ὁ σπλὴν ὑπὸ ποτοῦ) vt ob potandi frequentiam, aut vt ob hanc causam, id est quia retinetur, si ὑπὸ πότου legetur; splen quum sit σπογγώδης, spongiis assimilis, quemadmodum est loquutus de pulmone M. Tull. 2. de natura Deorum, assurgat in molem; καὶ μᾶλλον ἢν ὕδωρ ᾖ τὸ ποτὸν, eóque magis, si in potum tunc aqua sumatur? Vulgò fit enim, vt quemadmodum vbi potione meraca hepar perfruitur, nimis concalescat: sic largiori aquæ potu lien quoque rumescat. De aquæ ortu in splene eiúsque coaceruatione amplissimè dictum est ab Hippocrate quarto de morbis, quemadmodum de humoribus reliquis, sed priùs, eodem libro. Eiusmodi verò ibi tum inceptum Hippocratis fuit, vt sequens eius oratio sonat: Νῦν δὲ ἐρέω περὶ ὑδρώπων, ὥστε καὶ διὰ τί πλεῖον γίνεται ἐν τῷ σώματι, καὶ ὅκως ἕλκει ὁ σπλὴν ἐς ἑωυτόν. Præsens nobis, ait, est oratio de hydrope, hoc est, si bene coniicimus, de ortu aquarum & coaceruatione circa ventrem in humano corpore; etiámque inquirimus quonam modo ipsas lien ad sese alliciat. Deinde φημὶ δὲ, &c. Qui sanè sermo plurimùm conferat ad huius loci explicationem. Itaque ipsum perlegite, quum operosum nimis videatur quiduis quouis & cumulare loco, & recensere.

comment. ad aphor. 14. Progn. lib. 2.

Καὶ μὴν ἤν τις ἐπαφήσαιτο, ac si quis lienem contrectet] Ad tactum persentiatur lien molliusculus etiam instar lanuginis, aliàs verò renitens & durus; quid tum? Vt nimirum quum mollis ipse sit Naturæ instituto, præter naturam induruisse aliàs intelligatur, quemadmodum ex plenitudine aquarum copiaque in hypothesi. Sed quodnam (quæso) damnum posita splenis plenitudo facit? Tandem certè mulierem coniicit in discrimen hydropis. Quum enim ἀερθεὶς καὶ πιμπλάμενος ipse oppletus est, ὁ σπλὴν, suum deponit onus κατὰ τὰς φλέβας, hoc est διὰ φλεβῶν, per vasorum rubulos, in corpus non externum quidem, vt meritò suspicari quis videri potest, (hunc vulgò corporis habitum appellant) sed potiùs & primùm in partes interiores: vnde in Hippocratis oratione sequitur καὶ μάλιστα, ac primùm quidem (hîc enim licet aliquam rationem progressus notare & ordinem consequutionis) ἐς τὸ ἐπίπλοον, in epiploum, quod interius quoddam corpus est, quò nempe viæ communes à fundo ventris proximè pertinent, & inde vasorum extrema desinunt. Vnde nimirum in inedia ventriculus escam repetit, quasi gratia ruminationis. Neque enim hominum genus aliter ruminare dici potest, quàm hoc modo, & quidem impropriè. Propriè boues, vaccæ, damæ, cerui, & ouillum genus omne; quum siquidem ad rumen isthæc vniuersa cibum, atterendi molliendíque gratia, reuocent, quem aliò inter pascendum priùs dimiserant, ad nutritionem sufficientem. Ergo quod est pera siue penus secundaria cibi iisce animantibus brutis; idem esse hominibus epiploum multis venis & arteriis intertextum & adipe multo saturatum statuemus verissimè cum Hippocrate. Enimuero Galenus omentum in intestina protensum opinatus est, quo vim illorum coquendi infirmam adiuuet foueátque suo calore. Secundarius sit hic (sanè detur) scopus naturæ, quum, quemadmodum ipse obseruauit, epiploum venis abundet & arteriis quamplurimis. At enim vtilitas cui primùm id seruit, est, vti iam diximus; vt alimentum subministret & quidem rependat per inedias longiores. Et hic quoque recens sit fœtus percelebris Hippocrateæ Parisiensis scholæ. Experimento suam sententiam confirmare nitebatur Galenus, quòd gladiator cui omentum fortè fortuna exectum fuerat in lucta, quia minùs ipse coqueret, habuerit opus postea pluribus fomentis. At obiectioni quidem huic est nuper satisfactum satis abunde. Epiploum igitur primum est post ventriculum cibi, si non potionis receptaculum, officina saltem prima nutrimenti & quidem (dicatur etiam) secundarij: cuius per vim referentur extrema venarum inferiora. Vt scilicet angustos cæcósque meatus Medici scholæ Hippocrateæ alumni, hoc est naturæ, in posterum contemnant explodántque; & cuique etiam tenuissimo corpori locum dandum viámque duce natura patefaciendam putent; necesse hîc prorsus videtur, nedum verisimile. Vt quæ ex larga nimirum potione, aqua modò in splene cumulata ponebatur ab Hippocrate, isthac eadem quasi per impluuia in abdomen instillet cauúmque eius. Ne scilicet etiam Paracelsitarum nisi commentis indignè & immeritò reputemur: aut alienæ tum veterum, tum etiam recentiorum quorundam opinioni fauere contra Hippocrateum dogma: atque nos opinari ne quis etiam putet, hepar, saltem eius cuticulam aut rumpi aut exedi findíve semper, vt & hac tum & illac perfluat; eóque pacto tanquam per stillicidia has instillantes aquas, in abdomine colligi, & in interuallis illius fluctuare. Quæ quidem posterior defluxit interpretatio ex mente Galeni comment. ad aphorism. 55. lib. 7. Sed quem intelligi tamen locum & aphorismum Hippocratis oportere censemus de hydrope qui obortus sit primùm ex aquoso liene, hoc nunc eodem ipso authore. Detorquebat interpretationem suam Galenus in vesiculas adnatas hepati, quas disrumpi maluit; aut epiploum quidem exedi potiùs quàm muliebres has arculas perscrutari (vnde obrutum hunc authoris sensum inuestigando eruimus) eáque sic data porta viáque facta patentiore, in abdominis scilicet amplitudinem aquas effundi. Nos contrà per venas epiploi earúmque oscula quæ præ liberaliori aquæ epotæ copia dehiscunt, eôdem apertius penetrare pro veritate rei arctè defendimus & mordicus tenemus cum Hippocrate. An verò ad adstrictionem illorum voluerit Hippocrates inter cętera genera remediorum panes calidos vino nigro & oleo intingi, deinde edi; non abs re quidem hoc loco inquirendum ex libro de victus ratione acut. vbi hydropum genus tantummodo duplex ipse posuit. Verumenimuero ne hîc quæ de aphorismis & locis aliquot Hippocrateis se occasio offert ad dicendum & explicandum nostram sententiam, præripiatur nobis postea, eáque nunquam recurrat, quia hac eadem de re indicta sunt multa ac nondum expl-

dum explicata ab interpretibus pro mente Hippocratis; ea teoremus modò explicare pro viribus, quum præſertim etiam valde cooferant ad præſentis orationis facilitatem. Ac primùm quidem lib. περὶ τῶν κτ̀ ἄνθρωπον, vbi ſermo illi de tabe fuit, quæ euenire conſueuit ex fluxiooe in partes poſticas, ſplenem fieri magnum per febrem exiſtimauit, cùm corpus exteouatur. Namque quibus ſplen (ait) germinat & augeſcit, iiſdem omnino corpus tabeſcit. Deinde verbis aliquot interpoſitis ſubiuoxit, ἀπὸ τοῦ σπληνὸς θάλλοντος ἀποῤῥεῖ ἐς τὸ ἐπίπλοον, ὡς ἐγγύτατα ἐὸν τὸ ἐπίπλοον, & à ſplene pullulante & augeſceote in omentum fluxio fit, vtpote vicinum valde exiſtens. Quæ eadem ratio eſt, quam nuper adferebat de vicinia ſplenis cum ventriculo. Libro quoque περὶ παθῶν, poſtquam magnum eſſe ſplenem poſuit, præſcripſitque varias remediorum formas quæ ipſum emolliant tenuéntque, ita eſt etiam loquutus: Quidam verò ſplenici à pharmacorum potu nihil opis ſentiuot, neque etiam ab alia curatione gracilior illorum ſplen euadit; ſed quæ adhibentur, à morborum magnitudine ſuperaotur. Progreſſu verò temporis (ἐνίοισι μὲν ἐς ὕδρωπα περιίσταται ἡ νοῦσος καὶ διεφθάρησαν) aliquibus in hydropem morbus degenerat, qui tandem intereant. Tertium eſt, vt quod aphor.14.lib.6. ſcriptum eſt ab Hippocrare, conferatur cum ſenteo.55.lib.7. Videntur enim inter ſe diſſidere longiſſimè. At iſthanc controuerſiam diſſipabit quod quarto loco deprometur ex Hippocratis deſcripto ſermone ad finem lib. 4. de morbis. Ergo vt primum quod hic aphoriſmus continet, intelligatur facilè, operæpretium eſt prænotare, dici in Hippocratis doctrina eos ὑπὸ ὕδρωπος ἔχεσθαι, hydrope detineri, quibus abdomen tanta aquarum copia diſtenditur, vt ſummè promineat: ſiue ea hepate & liene, hoc eſt venis vtrique communibus comprehẽdatur, ſiue etiam illis quæ epiploi ſubſtantiam petuadunt & ad illius extremum pertinent. Tantiſper autem huc & illuc aqua defertur, & ſanè quidem ſine vllo ſenſu doloris, vt euenire conſueuit quum quis liberaliùs aliquantò ſeſe ad potionem aquæ præſertim inuitauit, quemadmodum ipſemet ſignabit poſtea; τὸ κτ̀ τὰς φλέβας ἐς τὴν κοιλίην ὕδατος ῥυέντος, λύσις: Hydropis verò huius ſolutio fieri quidem poteſt, aquarum per venas ſcilicet in ventrem, hoc eſt inteſtina, decurſu. Eſt nimirum totum corpus transfluxile, atque adeò extrema venarum quædam introrſum ad inteſtina deſinunt. Quis negat? Id verò clariſſimè demonſtrat anatome. Quem hunc quidem hydropem Medicorum vulgus appellat inchoatum. Contrà autem, ſi hæc eadem vis aquarum concepta ſeptáque iiſdem quoque venis (hoc enim eſt quod hoc aphoriſmi 55.lib.7. principium ſignificat, ὁκόσοισι τὸ ἧπαρ ὕδατος πλησθὲν, quandoquidem expleto fonte in omnes venas refunditur, quarum omnium inter ſe cootinuata eſt vbique communicatio, lib. de locis in homine apud hunc eundem authorem) εἰς τὸ ἐπίπλοον ῥαγῇ, io epiploi venas per eum ductum nempe qui gaſtroepiplois recentioribus dictus eſt, ſummo impetu atque confertim vacuetur, quas rantopere expleat, vt illarum extrema dehiſcant & aperiantur præ plenitudine; τουτέοισιν ἡ κοιλίη ὕδατος ἐμπίπλαται, iis venter aqua impletur, quæ apertis (vt modò dicebamus) venarum epiploi orificiis tunc guttatim inſtillat & influit in illud alui ſpatium quod ſub peritonæo inteſtina continet: καὶ ἀποθνήσκουσι, ac tum inde moriuntur neceſſariò: integro etiam tunc principio morbi quantumuis hepate & ſanguinem conficiente vel quàm maximè laudabilem. Hunc quoque hydropem vulgò confirmatum appellant & inſanabilem. Si recens erit tamen affectio, & iuuenis adhuc ægrotus & integris viſceribus; poterit iſthanc aquarum copiam in vapores etiámque ſudores fontis Puccenſis & Spadenſis potio diſſoluere & diſſipare. Cuidam iuueni benenato vidimus hoc anno 1584. hinc tã fauſtè & feliciter cõrigiſſe, vt perfectã ipſe curationem receperit, & ex confirmato eo hydrope magis etiam in dies conualeſcat. Quod & communi omnium ſermone longè priùs ad nos quidem de aliis perferebatur; nuoc verò eiuſce teſtes oculati ſumus. Hoc ipſum ſymptoma in paroxyſmo tettianæ febris ex potu liberaliore & nimio eueniſſe ipſi nuper inquam vidimus, & ſæpenumeto aliàs poſt annos viginti antea obſeruauimus. Quæ verò hîc tanta hepati iniuria inferri poteſt, quæ ipſius viſceris vim αἱματώσιος tam repentè poſſit labefactare atque infirmare? Iudicium planè iſtud ridiculum. Atque noſtri huius dioriſmi Hippocratem monemus authorem fuiſſe ad finem lib.4. περὶ νούσων. Huiuſmodi autem eſt illius oratio, vt quum propoſuerit declarare nõ ſolùm quonam modo, ſed & quibus de cauſis (ait enim διὰ τάδε ὕδρωψ γίνεται) in ventre hydrops exoritur; ſtatuerit primùm (δῆες ait ἐπιγίνηται) confertim aquam ibi ſuccreuiſſe & coaceruatam eſſe. Quod euenire hoc loco poſuit per aquæ potionem etiam in febre (detur) ex hypotheſi. Dum hæc autem in principio viam & locum anquirit, (ἀποβληθῇ ἐν τοῖσι φλεβίοισι) in venulis coocepta hinc & inde retruditur, quum perſpiratione nimirum careat, nec ſe tum ſanè obfirmare poſſit. Ac hoc quidem pacto, vt nuper diximus, ſentẽtiam Hippocratis huiuſmodi fuiſſe in aphor.14.lib.6. deſcriptam antea expoſuimus. Quod quum arduum ſatis foret ad intelligendum, valde egregia ſimilitudine eáque dilucida rem ipſam attentauit Hippocrates explanare. Eam expenditote, ſi gratum erit. Sed quod prætermiſſum antè non oportuit, hîc, ſi placet, etiam interponatur. Nempe quod plerique ridiculum fortaſſe opinabuntur, quum ante nos nemo interpretum ita ſenſerit: at ſeutentiam eorum quæ expoſitionem noſtram conuellat, animus eſt expectare gratia veritatis, modò illorum reprehenſio ſuis firmata ratiooibus ad poſteros perueniat. Non ita pridem principium hydropis ſecundum, ſine febre ducebatur ab æſtu quodam (quod καῦμα dictum ei fuit) cuiuſdam partis ioterioris. Qui ſanè locus nobis aphor. vndecimum lib. 4. reduxit in memoriam. Cuius noſtra hæc eſſe fortaſſe ſtulta quoque meditatio commentatióque quibuſdam videbitur, noua quum ſit & inaudita hactenus: ſed ſecum etiam illi meditentur oportet diu, quomodo aduerſam huic ſententiam ferant. Volumus enim ex vtriuſque loci huius collatione germanam Hippocratis ſententiã elicere, & tanquam exprimere id quod eſt verum. Qui ſunt in naturæ penetralibus educati, cuiuſdam cauſæ cauſam aliam & principium aliud aliquod eſſe, abſurdum haud vnquam æſtimabunt. Atque huius etiam opinionis fuit Hippocrates ad finem ſect.4.lib.2.Epid. Quod qui poterũt capere, & quodnam diſcrimen inter ea eſſe poſſit, diiudicare; peruia quæque eis ſuperſunt quæ eorum

aphor.14. lib. 6.

ad finem extremum lib. 4. de morbis.

animos ad Hippocratis sensum germanum quasi manu ducant. Vera sit igitur eáque sola coniunctáque hydropis causa circa ventrem (sic enim Hippocrates ad finem lib. 4. de morbis) aquarum collectio in amplitudine abdominis. Hæc ne prima debet haberi, an verò etiam huius quoddam principium est? Pulchrè quidem quia verè respondet Hippocrates, καῦμα τι τῇ κοιλίῃ ἐνεσὸν, incendium quoddam internū (per ἐνεσὸν enim dictionem existimamus hoc voluisse significatum) aut æstum in aliqua parte interiore. Καῦμα autem lõgè secus quàm Galenus interpres vsurpasse videtur Hippocrates, secus etiam quàm Philotheus, qui opinatus est ὅτι καυσώδει πυρετῷ, ad ardentem febrem referri oportere. An verò propius ad authoris accedat mentem Celsus, qui videri queat hunc locum sic conuertisse, lector videris: ὅτι καύμασιν ἰσχυροῖσι σπασμὸς ἢ τέτανος, κακόν. Per magnos (ait) feruores corporis rigor aut distentio, malum. Ad corpus sanè Celsus retulit & internum quidem, si bene coniicimus; ad Hippocratis præsentem sententiam veriùs quoque accedens aliquantò quàm cæteri. Καῦμα sit igitur in ventre ex hypothesi. Quisnam verò partes vētris accuratè magis ferè vniuersas recenseat, quàm per aphor. 11. lib. 4. ὁκόσοισι στρόφοι καὶ πὸν ὀμφαλὸν πόνοι, & quæ sequuntur reliqua? Quos intestinorum tormina (sic enim, si placet, intestinorum dolores nunc vocitemus, non autem dysenteriam, vt Celsus interpres; quum siquidem vt intorta sunt intestina, dolor qui hæc tum exercet, iustè στρέφεσθαι, vnde στρόφοι, dici possit; hoc est huc illuc volui & contorqueri per illorum scilicet anfractus, priusquam in aliquam partem obfirmet sese) & iuxta vmbilicum labores & lumborum dolor infestat, qui neque à medicamentis, neque aliter soluitur; in hydropem siccum firmatur. Luce verò commentarij careat hic aphorismus ex hypothesi, vt ad illius expositionem nihil prorsus ex commentario Galeni quæratur; quonam sensu Hippocratem dicas lector huiusmodi sermonem habuisse? Καῦμα intellexisse Hippocratem hîc cogitamus, quod infit in aliqua parte ventris. Partes verò medias, hoc est inrestina, author significauit, quum στρόφους dixit, quemadmodum nō ita pridem exposuimus, in quibus scilicet fit καῦμα quod στρόφους (inquam) hoc est tormina creet; non tam ob conclusos spiritus in inuolucris intestinorum, quàm ob vehementem morsum, has enim causas duas torminum in suo ad eum aphorismum commentario expressit Galenus. Morsus autem vehementia à bilis abundantia pendet & eius feritate; quæ sæpenumero impetum facit in intestina. Hoc verò testatur in illis biliosa frequens dysenteria, quæ hydropis ferè parens est, si est diuturna & mordax, quæque non cedit sæpe analogis medicamētis. Sed petatur hoc quidem ex physiologia, quum sit commune vtrique hominū generi. Anticas quoque partes Hippocrates significauit, quum circa vmbilicum dixit labores. Quid verò intereft inter vmbilicum aliud & intestina, quàm epiploum? In hoc sæpe etiam exuperans bilis effunditur, quæ illi laborem & negotium faciat, aliter attamen quàm in priore hydropis forma, quum siquidem ipsum nunc erodat: illic autem aqua tantopere epiploi extrema distendat venarum, vt dilatãdo paulò nimis, ea ipsa solùm aperiat, quemadmodum nuper pluribus explicatum fuit. Quum etiā lumbos dixit malè affici, nónne & eodem pacto posticas intellexit? Quæ vniuersa quidem legi oportere per disiunctionem aliquis meritò suspicetur. Sic igitur iure καῦμα τι τῇ κοιλίῃ ἐνεσὸν in ventre æstus statuetur, vt aut antrorsum scilicet, aut retrorsum conflagret, aut in partibus interiectis, hoc est mesenterio, è quo intestina propendent. Legite (lectores) aphor. 1. lib. 2. prognost. ac singulas partes illius diligenter expenditote. Explicationi enim huius sententiæ superioris lib. 4. aphor. Hippocratis, quam enodatè modò narrauimus; fauere quidem & eundem sensum cōtinere videbitur & confirmare. Erit nempe lectio vnius, alterius expositio perfacilis eodem modo. His verò cum sic affectarū partium symptomatis ictetus semper iunctus est, aut longè diu sæpe præcedens; qui nec nisi tunc perseuerantibus remediis morem gerit & continuatis in multos menses. Insidens alioqui bilis in quadam illarū parte, per moras eam erodit, quæ tandem faciat siccum hydropem. Has partes, demus igitur, bilis vellicet, mordeat, etiámque rodat, vt est suapte vi acerrima; ac tum præsertim quum aliquo loco intus retinetur, vt in hypothesi. Quid tum postea? Ab erosione stilla secus quàm nuper sequitur. Vt summa nunc cum ratione nobismetipsis abunde satisfactum putemus, imò etiam arctè teneamus & iustè defendamus tanquam verissimum, & præclarè nos censuisse, quia rationi congruentet & sententiæ Hippocrateæ; quia etiam conuenienter Naturæ; & pro φλέγματος etiam aptè ὕδατος hîc restituisse. Vt sit in posterum oratio Hippocratis huiusmodi, οἷα ὕδατος ἐς αὐτὴν κατιόντος. Etenim aquarum descensus, est ad erosionem partis perpetuò consequens. Atque in hac tum posteriori forma generationis hydropiseos, collectionem aquarum sensim factam significanter notauit dictione κατιόντος: quemadmodum in forma quoque priori, verbo ῥαγῇ simul & semel, hoc est confertim colligi aquas in abdominis amplitudine, aphorismo 55. lib. 5. notanter significauit & declarauit admirabilis hic in scribendo, vt inimitabilis Naturæ, ita morborum interpres diuinus Hippocrates. Num verò physica omnis ratio iubet vbique moniturum, priùs necessariò dari viā oportere, per quam aliquò aliò aquæ deferantur, quoties fit ingens & repentina quædam euontura illarum collectio, vt alibi nuper, ita etiam nunc in abdomine? Aliter igitur & ob alias quidem causas hic, vt illic antea, Hippocrate autore circa ventrem aquæ colliguntur. Vtrobique tamen hydrops semper consurgit vtriformis. illic ab hydroposia, hîc caumate posito & antecessore. Illic simul & semel affectio nascitur, hîc paulatim aquæ colliguntur; quantumuis vtrobique aquarum vis collectióque augeatur, data vbique & patente attamen via. Illic prodesse tempori potest paracentesis, quum integra sint adhuc omnia principio: tandem verò viscera trahuntur in consensum. Hic frustra quæritur & sectio adhibetur, quum non nisi fractis viribus contingat hydrops & præcedente morbo graui & acuto aut saltem diuturniori. Testis est huiusce Hippocrates aphor. 1. lib. 2. prognost. Vtrique formæ tamen communis est nimia potio, quamuis ratione diuersa. Καὶ ἢν ἄνθρωπος τινὰ δίψα μὴ κατέχῃ] Mulier enim sitim continere non potest qua premitur, sed assumit multam, quam nec vesica reddat nec aluus; nec sudore corpus diffluat, nec vomitione quoque ipsa reiiciat. Tot namque modis

comment. ad aphor. 13. lib. 7.

semel

semel hæc assumpta foras eiicitur. At si ita est, quomodo in hydropem siccum ἱδρύεται, obfirmatur? Ad causæ principium attendit Hippocrates, quum isthunc aphorismum descripsit, quasi velit ipse superiorem modum enasci hydropis, vt dictum est, ab hydroposia, scilicet in febre: nunc verò extra febrem καῦμα causam esse aut principium potiùs explicato modo. Minùs nos etiam præterit ad marasmum hepatis quandoque & summam eius infirmitatem Galeno authore hydropem sequi. Sed marasmum καῦμα nuper cõplectebarur. Quamuis autem einsdem ipsius visceris ἀτονίᾳ sanguinis aquosi copia pro laudabili generetur, viam patere tamen aquis in abdomen necesse prorsus videtur omni physico. Alioquin hic λευκοφλεγματία fiat tantùm aquoso sanguine in venis oberrante. Quòd si quis è venis illic neget aliquid stillare in abdominis amplitudinem, quia sanguis vnà cum aquis non deferatur; vim qua quod est amicum naturę retinet, vasis inesse ipse resciat & agnoscat, pernecessarium. An verò quæ iam pridem hausta fuit opinio de ortu hydropis ab hepate, debet explodi & reiici vt notha absurdaque, quid non & in meliorem hanc nostram commutari tanquam rediuiuam Hippocratis? Quondam hic editus in lucem fœtus magno isto patre, vnico doctore amplissimo & magistro Hippocrate, per nos ergo, si condignum videbitur, renascatur. Etiámque in Asclepiadeæ Parisiensis scholæ familiam ascitus iure cooptatúsque, obuiis vt aiunt vlnis, communi omnium exceptus cõsensu & manu; molliter quoque cum aliis tanquam in sinu foueatur, donec reuiuiscat, & adultus tantopere grandescat, vt per nostros collegas consecratus memoriæ sempiternæ, Hippocratis magistri nomine commendetur. Alioqui quæ prodesse consueuerat paracentesis tempore Hippocratis, quid auxilij nunc ipsa ferat, si ruptio aut erosio in hepatis manebit cuticula: aut si hoc quidem ipsum plenum rimatum erit, vt foret per huiusmodi illorum interpretationem necessarium? Exitio multis isthæc fuit post tot ab Hippocrate secula, nempe quòd eam in omni hydrope adhibuerint sine diorismo & discrimine vllo. In hac nostra Parisiẽsi Asclepiadarum familia percelebri magnus est & frequens numerus Medicorum, ceteruæ vbique sunt multæ atque conuentus. Vix inter eos vllum reperias, cui non contigerit hydropicum aliquod cadauer euiscerare. Quodnam verò in illis commentum simile superiori reperias? Integrum est in multis hepar ex omni parte, quibus exortus est hydrops ex aquoso liene; saltem principio pathematis huius generationis. At temporis progressu flaccescit id quidem, marcescitque & attenuatur fluctuatione & inundatione scilicet aquarum. Sic enim iure quæ è propriis conceptaculis in cauum abdominis confertim aquæ eruperint, modò dicantur. Attamen sua est hepar vbique obductum membrana, eadémque continua semper, integra, etiámque sine fissura, sine rima. Siquidem hydropis initiũ fecerit aquæ præsertim compotatio liberalior & sui ortus initio quidem. Aliàs enim, vt dictum est, hepar ab aquis mutuò afficitur & reparitur, tandémque sæpenumero etiam corrumpitur. Quæ ratio Hippocratem induxit, vt consuleret hydropicos (αὐτίκα τάμνειν) statim secandos esse lib. 6. Epid. sect. 7. Sectionis autem modũ declarauit aphor. 27. lib. 6. & libris περὶ παθῶν & περὶ ἐντὸς παθῶν, & passim alibi. Quid verò sectio iuuerit in secundario hydrope qui ab æstuante quadam nimirum parte interiore, eáque exesa aut erosa ortum acceperit? Si enim quantum secando ademeris, tantundem quotidie & in momenta ferè singula influat in cauum per rimas; annon vanus est hic reputandus labor, quemadmodum de perenni causa fluxionis in partes infernas, libro de glandulis bellè quidem est & verè philosophatus Hippocrates? Commẽta hæc autem post Hippocratem de vesiculis hepaticis descripta sunt à veteribus, ne spatium nẽpe deesset viáque qua aquarum fieret impetus (ῥαγῇ enim dixit) in amplitudinem ventris. Atque reuera quum hic tantus tumor sæpenumero tam repentè oboriatur; æquum quidem est, vt decurrentibus aquis aliquis locus pateat in abdomen. Is eiusmodi autem est, quem nuper descripsimus. Vt postea ratum statúmque maneat hydropi repente orto, sectionem statim ex vsu fore integris adhuc scilicet visceribus. Namque si quis ab hydrope se sperat seruatum iri & restitutum, εὐσπλαγχνον εἶ), integris esse visceribus oportet, 2. prorrheticõn. Qui autem paulatim sensímque fiet, frustra eum quisquam, quia inconsultò, secabit & præcipitem dabit in exitium. Quum siquidem intus sit immedicabile vulnus, erosio. Contigit id autem (luctuosum sanè & miserabile conciuibus vniuersis) anno 1583. Nicolao Magno Doctori, viro clarissimo, & de re publ. & multorum priuata homini meritissimo. Quum is enim hydrope iampridem teneretur posterioris formæ, (καῦμα nempe dextri renis hepar inficiens & adurens huic malo primordia dedit) & per distentionem abdominis summam discruciaretur miserrimè, sese perfodi ad vmbilicum maluit & exoptauit (namque migrandum è viuis is præsentiebat) ne exectari & malè precari ferè cogeretur ipse sibi per angustias scilicet & acerbitatem doloris sæuissimi. Sed regressio ad hydropem formę prioris nũc fiat. Opplebatur non ita pridem epiploum, nec id solum quidem, sed (καὶ τοῖσιν ἀμφὶ τὴν κοιλίην ἐοῦσι χωρίοισι, hic verò Hippocratismus est) & partes quotquot sunt vicinæ interiores, eiusce participes tunc fiunt. Huius autem demonstratio repetenda est ex huius libri principio versu ferè quarto, vbi de communione quæ fit propter viciniam, actum à nobis est. Vicinæ autem in consensum tandem (καὶ τοῖσι σκέλεσι) crura trahunt & partes inferiores reliqnas. Ratio eius statim sequitur in vniuersum descripta ab Hippocrate, ἐπὴν πλέον, &c. quoties in aliqua corporis parte quippiam redundabit, ὅπερ ἐπὶ τῷ δικαιῶσι, ea corporis partium quarumlibet est œconomia, is etiam mos est & lex in corporis humani præsidiis posita, vt quod vno aut altero modo cuidam parti negotium facessit, amandet id Natura procul quàm maximè pro viribus. Decliui præterea loco sunt crura pedésque; quod est momenti ad excipiendum aquas quàm maximi.

Καὶ μὴ δύνηται κατέχειν, non possit continere] Nam etsi suapte natura rarus sit lien, & ad se valde multam copiam illiciat aquæ consocialem sibi & amicam suæ naturę, si non ad continendum ipsam fuerit satis; cur non eam propellat?

Ἐπιγίνεται δὲ ἀπὸ ποτοῦ, suboritur verò à potu] Est hæc pars extrema ac conclusio superioris demonstra-

tionis. Fit ergo hydrops perpetuò ἀπὸ ποτῶ, ab immoderata aquæ potione. ἐπὴν μάθῃ] Quoties & semel cœpit & assueuit lien (quod est præter naturam) portionem aquæ maiorem ad se attrahere, ἀραιὸς ὢν, rarus existens. De cuius compositione quam vulgò texturam dicunt, antea.

Γίνεται δὲ αἷς ἀρχὴ αὐτῆς τῆς νούσου (non autem αὐτὴ) *accidit verò quibusdam principium huius morbi*] Superiórem hypothesin suprà partiebamur in duas partes cum Hippocrate. Actum est priùs de priori, quæ annexam sibi febrim habuit καῦμα corporis vniuersi. Posterior hydrops cõtrario modo se habet, quum siquidem in eo pro febre quæ totius pathema fuit, (ἢν καῦμά τι τῇ κοιλίῃ ἐνσαίῃ) inerit æstus in ventre; mirum ne videatur, si quomodo priùs sitim sedare, aut incendium restinguere febricitanti, nunc quoque eandem sitim in æstuante foco oporteat aquæ largiori potione? Nam etsi (ἀρχὴ αὐτῆς τῆς νούσου) hic morbus principio febris expers sit, sui principia tamen & quasi fundamenta constituere non desinit, οἷα ὕδατος ἐς αὐτὴν κατιόντος, quandoquidem aqua tunc in ventrem prolabatur. hîc enim mendum esse omnino suspicamur, vt dictum quidem fuit. Nisi quis velit φλέγμα ἀποκλείεσθαι καὶ ὀδύνην παρέχειν, & concludi priùs pituitam & inferre dolorem, vt est apud Hippocr. aphor. 55. lib. 7. At fert idem locus nec exitum habere foras, nec in aliam cauitatem viam patere. Sed quanta potuimus fide locum hunc prædicto modo restituimus. Vestrum attamen iudicium sit an Prodici more vel secus phlegma æstum & ardorem voluerit Hippocrates significare. Nam si phlegma descendens hoc loco in ventrem erit pituita, quid quæso conceptum intus incẽdium restinguat præsentiùs, quàm idem ipsum? Accedit & quòd hîc meminerat modò καύματος, quòd & nimius calor & ardor in mulieris corpore fuit causa sitis. Quam quidem hanc præsentem si mulier (μὴ κατέχῃ) non continuerit, sed potiùs potio (sic enim non deerit humor) in muliere sitim excesserit, quandoquidem ipsa mulier siti pareat in hypothesi, eodémque pacto magnus aquarum aceruus & coaceruatio fiat; μηδὲ ἡ κύστις, μηδὲ ἡ κοιλίη διηθέωσιν, &c. neque tamen κατά γε δίκην, vt æquum erat & decens, (maximè verò in hydropicis, in quibus vrina aliò diuertit, vbi tandem coaceruetur) aquæ copiam qua sitim mulier expleuit, vesica traiecerit: neque etiam aluus liquidior facta inde sit. Etenim vt ventris onus analogum esse voluit cibo assumpto, ita & vrinam potioni, prognost. primo Hippocrates. Μηδὲ ἐπιτηδείῃ διαίτῃ] Nec probam seruet mulier rationem viuendi, quæque humores absorbeat morbificos. Enimuero venit nobis in mentem locus Hippocratis, quo bene consultum fore ipse hydropicis existimauit, si in potu exhibebuntur non solùm medicamenta quæ aquas ducant; sed & edulia offerantur quàm pituitosissima. Sic enim eodem modo hinc etiam expediemus. Verba sunt authoris, σιτία ἐσθίειν τὰ φλεγματωδέστατα. Vt sic nimirum bibendi appetitus eludatur potandíque libido declinetur, lib. de locis in homine. Hanc verò rationem victus opportunam intellexisse diiudicamus, cuius scilicet ope à potando auertatur ægrotans, vnde aquarum collectio quoque vitetur. Hæc sunt quæ hydropi futuro præcurrere vulgo solent symptomata, si quãdo ex aquoso splene ortum habuerit. Iam verò animaduertamus etiam quæ sunt consequentia. Ait enim, ἢν δὲ ὑδρωποειδὴς ἦ, ἔρχεται τὰ, &c. Si ergo in splene aquarum collectio fiat (agit enim Hippocrates ex hypothesi) largiori manu menses effundantur, auctiores nimirum facti aquarum permixtione. Háncque ob causam sequitur in oratione apud Hippocratem, γίνονται ὅτε μὲν ὡς ἀπὸ κρεῶν, loturæ carnis simillima redduntur menstrua; ὅτε δὲ ὀλίγα, quãdoque verò pauciora, vt quando impermixta effluunt. Eadémque ἰσχυρότερα, ob id fortiora censentur Hippocrati, quæ Cornarius interpres visus est quodã iure, spissiora reddidisse. Καὶ οὐ πήγνυται] Aquosiora sunt tamen quàm vt instar laudabilis sanguinis & citò conglaciare & concrescere foris queant facilè.

Καὶ ἆσθμα μιν λαμβάνει, *ac inuadit mulierem asthma*] Nam quum ex duplici fonte isthæc duo superiora ad excretionem natura commoueat, appetente menstruorum cursu; primum est quòd sanguis, ac si turgescat in hepate, diaphragma comprimendo asthma tunc ementitur contractiori & decurtata respiratione. Καὶ ὀδύνη ἐν τῷ σπληνὶ] Concitatis deinde aquis in splene prætumido ex hypothesi, in eo dolor quoque cietur. Καὶ μᾶλλον ἐπὴν τι γλυκὺ φάγῃ, maximè verò si mulier dulcibus vescatur, quod est vtrique hominum generi commune. Siquidem id habet lien cõsimile cum ipso hepate, quemadmodum ex Galeno didicimus, & experientia comprobatum habemus cum eo communitet, quòd omni re dulci ipse tumescit. Quum enim quæcunque dulcia sunt, leui de causa obturent meatus quibus continentur, (quod ex fontibus naturæ primis haustum priùs oportuit) ad obstructionem quis non videat consectarium esse tumorem? Καὶ ἡ γαστὴρ ἐξαίρεται καὶ μεγάλη ἔσται] Quibus de causis iísque manifestis & venter attollitur & redditur grãdior ampliórque. Καὶ ἐπὴν πλέονα τοῦ μάθεος φάγῃ] Æquum etiam est iisdem positis, quæ vniuersa malè iam ventrem afficiunt, & occupant & circumtentum valde detinent; vt postquam plus cibi ingesserit quàm consueuit ipsa, πονεῖ τι τὴν γαστέρα, de ventris mulier conqueratur dolore qui ad summam illius distentionem meritò consequitur. Καὶ τὴν ὀσφὺν ἀλγέει ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, *doleántque lumbi ex interuallis*] Appetentibus nimirum menstruis ac eò recurrentibus, vt ferebat nuper hypothesis. Túmque lumborum cieri dolorem, influxu potiùs ad vterum sanguinis menstrualis negato, quàm insolenti ciborum vsu quis neget? Quamquam vtriusque etiam horum coniunctione dolor intendi queat (καὶ πῦρ μιν ἐπιλαμβάνει δι' ὀλίγου) qui tam sæuus sit & ita affligat acerbè, vt intra breuissimũ interuallum temporis consequutionem febris adferat. Hæc verò vniuersa tantisper mulierem miserè exagitát, dum qui sunt in propinquo menses erumpant. Ἐπὴν δὲ ἀποκαθαρθῇ, at post illorum purgationem, à quibus scilicet mulier purior euasit, (ῥήϊον δοκέει πρὸς τὰ πρόσθεν) facillimè degit (sed quidem ad tempus) quem-

Philipp. 5.

admodum videtur ipsa sibi, habito ad superiora respectu. Sic enim M. Tullius, Quum respectum ad Senatum & ad bonos viros non haberet. Ἔπειτα ἐς τὸ αὐτὸ καθίσταται, sed statim in eundem tamen statum mulier relabitur. Cuius tam repentinæ commutationis & recidiuæ causas si quis perquirat, partium diatheses modò explicatarum incusabit, quæ nondum sunt obliteratæ. Καὶ ἢν μὴ ἐξαιρέηται, quas si tamen Medicus euellat sedulò, ὡς χρὴ, id est radicitus: (Nam perspectis antea hoc eodem libro morborum viribus,

viribus, exquirendas causas esse ex quibus nascantur illi quidem, Hippocrates monebat, eóque pacto ad alia progrediendo curationem instituebat, ad singulos singularum partium morbos aggressus) ὑγιὴς ἔσται, planè veréque restituitur valetudini. Ἢν δὲ μὴ καὶ ὁ ῥόος] At contrà si mulier in contemptu manebit, & quædam profluuij menstrualis suspicio subsit & apparentia, quam verbo ἐπιφαίνεται declarauit Hippocrates, etiam magnopere verendum tunc est, ne semel si cœperit, toto decursu morbi ab vtero velut saniosum (quanquam pusillum) quiddam perpetuò sensim feratur. Ἐπιμελείης πλείονος δέεται] Túmque adeò non tam negotio facili restituetur pristinæ valetudini, sed accuratiori egebit mulier curatione & magis assidua & diuturniore. Causæ enim altas radices egerunt & plures, quæ non sine cura & quidem sedula auelli vnquam tunc queant.

SENTENTIA SEXTA.

1 Ἢν δὲ μὴ ῥόος ἐπιγένηται, ἀλλ' αἱ μῆτραι ὑπὸ τῶν πρόσθεν μὴ χαλάσωσι τὰ ἐπιμήνια, ἥ τε γαστὴρ οἱ μεγάλη ἔσται, καὶ βρῖθος ἐνείη ὡς τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ.

Verumtamen si leuis *menstruorum fluxio non superueniat, nec menstrua ab iis quæ priùs* inerant, *vterus relaxet: & mulieri amplificabitur venter, & pondus inesse videbitur quasi vtero gerat.*

2 Καὶ δοκέῃ ὡσεὶ παιδίον ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς κινέεσθαι, ἅτε τῶν μητρέων ὕδατος ὑπεων πεπληρωμένων, καὶ τοῦ ὕδατος κινευμένου.

Adde quòd videtur in eius vtero dimoueri puellus, nimirum vtero aqua expleto & in eo commota.

3 Ἄλλοτε γὰρ καὶ ἄλλοτε κλυδάζεται αὐτῇσι τὸ ὕδωρ ὡς ἐν ἀσκῷ, καὶ ἀλγεῖ ψαυομένη τὸ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ.

In eo etenim fluctuat aqua aliàs aliásque tanquam in vtriculo: ac tum *fert contactum* mulier *molestè sub vmbilico.*

4 Καὶ αἱ κληῖδες, καὶ ὁ θώρηξ, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὰ ὄμματα καταλεπτύνεται, καὶ αἱ θηλαὶ αἴρονται.

Nec non clauicula, thorax, atque adeò facies, & oculi extenuantur, & è medio attolluntur papillæ.

5 Ἔστι δ' ᾗσι μὲν ἥ τε κοιλίη καὶ τὰ σκέλεα πλήθει ὕδατος· ᾗσι δὲ ἐς θάτερον τουτέων.

Cæterùm nonnullis aqua oppletur venter, itémque crura: aliis verò horum tantùm *alterum.*

6 Καὶ ἢν μὲν ἄμφω πληθῇ, οὐδεμία ἐλπὶς περιγενέσθαι τὴν ἄνθρωπον.

Quòd si implebuntur vtraque, ne quidem exigua spes vlla superest de mulieris vita, ita est in angusto.

7 Εἰσὶ δὲ, ἢν θάτερον τούτων, ἐλπίδες ὀλίγαι, ἢν μελεδαίνηται, καὶ μὴ λίην τεταλαιπωρημένη ᾖ.

Est perpusilla quadam tamen, si eorum alterutrum tantummodo *repleбitur, modò* mulieris *suscipiatur cura, ac non valde fuerit morbo & labore confecta.*

8 Χρονίη δὲ αὕτη ἡ νοῦσος.

Hîc erit morbus attamen diuturnior.

9 Γίνεται δὲ πάντα μᾶλλον μὲν τῇσιν ἀτόκοισιν· γίνεται δὲ πολλάκις καὶ τῇσι τετοκυίῃσιν.

Quæ vniuersa iisce frequentiùs eueniunt quæ nondum pepererunt: in qua tamen incurrant sæpenumero, quæ pariundi laborem iam sunt experta.

10 Ἐπικίνδυνα δέ εἰσιν, ὡς εἴρηται, καὶ τὸ πουλὺ ὀξέα καὶ μεγάλα καὶ χαλεπὰ ξυνιέναι, διὰ τοῦθ' ὅτι αἱ γυναῖκες μετέχουσι τῶν νούσων· καὶ ἔσθ' ὅτε οὐδ' αὐταὶ ἴσασιν ὅτι νοσέουσιν, πρὶν ἢ ἐμπειροι νούσων γένωνται ἀπὸ καταμηνίων,

Hæc autẽ cũ periculo sunt ferè cõiuncta vti iam *diximus, ac acuta plerumque grandiáque, & quæ animo non ita percipiantur facilè, propterea quòd quum mulieres morbo affliguntur, accidit sæpenumero vt se ægrotare non intelligant, priusquam*

quam expertæ morborum insultus subierint qui ratione menstruorum solent oboriri, & grandiores fiant.

καὶ ἔωσι γεραίτεραι.

11 *Tunc verò necessitas adeóque temporis diuturnitas ipsis morborum causam demonstrat.*

Τότε δὲ σφέας ἥ τε ἀνάγκη καὶ ὁ χρόνος διδάσκει τὸ αἴτιον τῶν νούσων.

12 *Aliàs verò accidit dum non dignoscunt vndenam ægrotant, vt priusquam vnde ægrotatio venerit ab affecta muliere medicus verè erudiatur, insanabilis euadat affectio.*

Καὶ ἔστιν ὅτε τῇσι μὴ γινωσκούσῃσιν ὑφ' ὅτου νοσοῦσι φθάνει τὰ νοσήματα ἀνίητα γινόμενα, πρὶν ἂν διδαχθῆναι τὸν ἰητρὸν ὀρθῶς ὑπὸ τῆς νοσεούσης ὑφ' ὅτου νοσέει.

13 *Etsi enim perspectam habeant, eas tamen pudet suo sermone* affectionem *diuulgare, id sibi fore ratas turpissimum ob suam imperitiam inscitiámque.*

Καὶ γὰρ αἰδέονται φράζειν, κἢν εἰδῶσι· καί σφιν δοκοῦσι αἰσχρὸν εἶναι ὑπὸ ἀπειρίης καὶ ἀνεπιστημοσύνης.

14 *Et verò Medici pariter peccant qui exactè non inuestigent morbi cuiusque causam: iis medentes morbis tanquam virilibus.*

Ἅμα δὲ καὶ οἱ ἰητροὶ ἁμαρτάνουσιν οὐκ ἀτρεκέως πυνθανόμενοι τὴν πρόφασιν τῆς νούσου· ἀλλ' ὡς τὰ ἀνδρικὰ νοσήματα ἰώμενοι.

15 *Ac sanè iam ipsi vidimus quamplurimas ab huiusmodi affectionibus interiisse.*

Καὶ πολλὰς εἶδον διεφθαρμένας ἤδη ὑπὸ τῶν τοιούτων παθημάτων.

16 *Est autem operæpretium exquirere imprimis causas exactè morborum percontando interrogandóque.*

Ἀλλὰ χρὴ ἀνερωτᾷν αὐτίκα ἀτρεκέως τὸ αἴτιον.

17 *Quippe cùm muliebres morbi à virilibus curatione discrepent quàm maximè.*

Διαφέρει γὰρ ἡ ἴησις πολλὸν τῶν γυναικείων νοσημάτων καὶ τῶν ἀνδρώων.

EXPLICATIO.

SIC nunc cohærent hæc cum supernis, vt ab illis dependeant. Modò enim (ῥόος ἐπιφαίνεται) sua sibi coniuncta babebat incommoda quædam profluuium quod ex hyporhesi ponebatur, ideóqueaccuratam desiderabat Hippocrates in eo diligentiam Medicorum. Sed si (ἢν δὲ μὴ ῥόος) nulla stilla fiat, nec (ἀλλ' αἱ μῆτραι) suo tempore quiddam menstruorum vterus refundat; sua hæc quoque damna suppressio menstruorum secum vehet quæ iam explicabuntur, si primùm dixerimus quid per (ὑπὸ τῶν πρόσθεν) priora putemus intellectum ab Hippocrate. Tam est hæc aperta Naturæ cõsuetudo, vt ne pigrum ignauúmque vulgus ea prætereat vllo pacto, saltem in aluo exoneranda. Vt etenim clauus clauum, sicuti in prouerbio est, sic cibus posterior pellit priorem Natura duce, quoties onusta aluus est. Se secus habere res videri possit in menstruis. Quantumuis sit à ventris onere res muliebris & menstrua dissimilis, vtraque illa tamen dissimili non propelluntur nec reguntur natura. Vis est enim eadem Naturæ dispersa per omnes corporis partes sibi semper cohærens, quæ omnia in corpore obit munera facitque, sicuti multis demonstratum fuit ab Hippocrate primo de diæta, & passim vbique. Atque eundem hũc ordinem à Natura institutum esse recordamur, quemadmodum sigillatim ab eo explicatum legimus initio quarti de morbis. Is autem ordo est, quòd in humorum ad aliquam partem affluxu, qui prior in ea humor inerat, priori quoque loco, etiámque tempore ex ea excludatur. Isque clariùs eluceat longè ex fontibus secundariis, in aquoso splene qui aquæ potione largiori talis effectus est. Qui etiam locus plurimùm conferat ad explicationem affectionis huius, vt & superioris. Si priora igitur menstrua vterus non effundet, sed accedat ad ea menstruus sanguis alterius mensis, hoc est consequentis, qui influat in vterum exitus gratia; nónne γαστὴρ οἱ μεγάλη ἔσται, mulieri grandior venter fiet & iusta de causa? Καὶ βρῖθος ἐνείη, eadémque ratione pondus quoddam ipsa persentiet ac si vterum gerat? Ac tum grauiditatis suspicionem magis augebit, quod ad ventris amplitudinem eiúsque grauitatem accedat sensus motionis rei internæ. Δοκέει γὰρ ὥσπερ παιδίον ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς κινέεσθαι] Siquidem, vt postea ponitur, aquæ fluctuatio puelli motionem ementiatur: quoties (ὕδατος κινουμένου) vnà cum ventre ipsa cietur.

ἄλλως δὲ καὶ δῆλον] Correctio est hæc tamen opinionis supernæ. Siquidem in se mulieres aquas innndare, saltem fluctuare verè nunc diiudicent, tanquam in vtre. Vnde grauiditatis opinio funditus euertitur. Imò verò (καὶ ἀλγῦ ψαυομένη) si quis imum mulieris ventrem attrectabit qui est vmbilico inferior; ita quidem lædat, vt nunquam illa ferat sine sensu doloris. Καὶ αἱ κλαΐδες καὶ ὁ θώρηξ, ac quotquot in corpore sunt supernæ partes, summè extenuantur omnes. Quod quia est viris commune tentatis hydrope cum mulieribus, aliò properemus.

Καὶ αἱ θηλαὶ ἀείρονται] Hunc locum interpres vterque de elatione & magnitudine papillarum exposuit. An contrà de submissione & paruitate earũ dici possit, lector videtit. Vt in mammis scilicet tum, etiamque papillis qui priùs inerat tumor, resideat; & concidant papillæ in sese collapsæ. Quanquam ὀρχίων οἰδήσιος (non autem οἰδήσιος, vt alij) μαζῶν ἄρσις legatur apud Hippocratem quinta sectione lib. 2. Epidem. Quod de maribus intellectum quidem oportere existimamus. Quorsum enim quonámque pacto ad φυσιογνωμονικὴν peritiam iudicandi de corporis humani partibus quæ sub aspectum cadunt, Hippocratis verba alioqui pertineant? Est magnus vtero cum mammis consensus, vti docet per anatomen vasorum communio; idémque ipsum fert communis sententia Medicorum, at morborum euentus qui per metastasin materiæ morbificæ fiunt, demonstrãt. Alio loco ait Hippocrates, ἢν τῶν μαζῶν αἱ θηλαὶ καὶ τὸ ἐρυθρὸν χλωρὸν ᾖ, νοσῶδες τὸ ἄγγος, si mammarũ papillæ & quod in iis rubet, pallescat; morbosum vas est. Per quod dum negat Galenus vterum posse notari, (quo frequentius nihil tamen Græcis fuit quàm ἄγγος dici omne conceptaculum) fatetur sentítque obiter ipse, vterum cum mammis summa societate cõiungi, eodémque modo illi vt vera excidit incautè eadẽ ipsa interpretatio negata priùs de vocis huius acceptione. Ex quo quidem loco, si quod rubrum inest in mammis & in earum papillis, nos faciat certiores de vteri valetudine: quanam nunc aliena (obiici potest) & minori ratione, tumulo discrepabũt à mammis papillæ? Si iustis de causis attenuabuntur mammæ, cur erectæ papillæ manebunt, nec ipsæ flaccescent? Imò verò ἀείρονται (dicet alius) quasi delentur, è medio earum scilicet sublato tumore. Multa eáque præclara sanè notauit Erotianus Hippocraticè. Ac ab illorum sententia nos dissentiens huius interpretatio debet reuocare. Αἴρεται idem quod ἐπαίρεται voluit apud Hippocratem significare. Erectæ manerent hoc loco & in altum sublatæ (ipso expositore & authore) papillæ in hypothesi. Quomodo? Non turgent nec tument papillæ, vt audacter possent illi iterum opponere, tenuatis mammis. At vt in fidibus Austro flante decurtat amplitudo & minuit longitudinem: ita relaxantur illæ temperato cœlo: Sic flaccescentibus & collapsis mammis papillæ rectæ & oblongiores fortè apparebunt. Vt hæc signa ad diagnosin quæque pertineant. Cæterùm legite aphor. 53. lib. 5. & commentarium Galeni. Edisces hinc ex vtrisque, ducẽ natura & magistra, semper in aliquam partem depelli & reponi noxium humorem concitatum, quoties exitus ei denegatur. Minùs ergo mirum debet videri, si detritis attenuatísque partibus supernis in hypothesi (ἤτοι μὲν ἥ τε κοιλίη καὶ τὰ σκέλεα) aqua in has partes influet inferiores, qua tandem ipsæ oppleri possint. In harum verò cẽsu est venter, isque maximè capax. E quo etiam inter moras riuuli in crura ducitur. Namque aqua nutu suo agens cuniculos, rãdem capessit & occupat imum. Quòd si copia aquarũ minùs exuperarit (ἐλπίδες ὀλίγαι) spes est quanquam exigua (modò hęc adsint duo quæ sequũtur) de mulieris sic affectæ vita & eius salute. Duo verò hæc sunt: (μὴ ἐνδεδέηται) vt eius recreandæ nimirum valetudini studium adhibeatur, (καὶ μὴ λίην τεταλαιπωρημένη ᾖ) atque vt nõ detrita sit valde mulier victáque vi morbi nec fracta dolore. Frustra enim cum morbo Medicus congrediatur, si secum colluctãtem non habet naturam & opitulantem. Quantumuis è cõtrario natura iuuet & opem ferat; non attamen in hypothesi efficiet nec præstabit vnqnam, quin χρονίη αὕτη ἡ νοῦσος, hæc affectio accipiat diuturnitatem. Tanta eius vis est. Tanti (inquam) momenti est, vt si aquarum colluuie oppleantur enumeratæ partes vtræque, vt πᾶσαι ἐλπὶς ἀπεγνῶσθαι τὴν ἄνθρωπον, iam cõclamata sint omnia. At si quis fortè dubitat quid causæ sit, cur (γίνεται δὲ πάντα μᾶλλον μὲν τῇσιν ἀτόκοισιν) hæc vniuersa accidũt potiùs iis quæ nondum pepererũt quàm aliis; satisfactum sit ei sic plenissimè, si maximam morbi huius opportunitatem respondérimus ab angustia vasorum pendere, quæ summa est in iisce mulieribus quæ nunquam pepererunt, quemadmodum amplissimè demonstratum fuit ab Hippocrate huius statim principio libri. Præsens verò ægrotãdi occasio est, quòd (ἢν δὲ μὴ ῥόος ἐπιγίνηται) nullus fluor ab vtero fiat, nec mẽstrui sanguinis quicquam ipse fundendo remittat. Vtrisque verò illis sunt omnia periculi plena, ὡς εἴρηται, vt dictum est, quum non ita pridem de mulieris salute desperabatur (καὶ τὸ πουλὺ ὀξέα καὶ μεγάλα, &c.) tum propter morbi grauitatem eiúsque magnitudinem, (καὶ χαλεπὰ ξυνιέναι) tum verò quia hæc sunt ad intelligẽdum perardua. Sed cognitu hęc quidem difficilia non tam sunt ipsa per se, quàm διὰ τόδε ὅτι αἱ γυναῖκες μετέχουσι τῶν νούσων, quòd suos morbos continẽt apud se & ipsæ secum, nec eas, vt est loquutus de dictis Horatius, foras eliminãt. Clam secum (inquam) has suas affectiones ipsę continent & celant. Expendimus sedulò veteris vtriusque interpretis sententiam, dum vult vterque mulieres morborum participes fieri in hypothesi. Sed attenti semper magis ad animum auctoris scopúmque eius, quid velit ille, consequuti tandem visi ipsi sumus. Mens erat Hippocratis causas periculi in qund mulieres sua sæpe culpa præcipites feruntur, explicatas reddere & notiores. Quum præter alia multa, ægrotantis oratio valde cõferat ad diagnosin morborũ, initio primi prognosticωn & periodo ferè prima tertij Epid. apud Hippocratem, negotium muliebre præsens (χαλεπὰ ξυνιέναι) Medicus haud consequetur facilè, διὰ τόδε ὅτι αἱ γυναῖκες μετέχουσι τῶν νούσων. propterea quòd mulieres suos secum morbos continent & celant, quum sibi medendi magistrum adiungere debeant, quo cum audeant omnia sic loqui, vt ipsæ secum. Namque quòd vniuersa (ἄρρητα ἡγεύμεναι εἶναι τὰ τοιαῦτα) huiusmodi tanquam arcana occultáque esse debeant, ratus est Hippocrates in horto suo. Atque silentij rationem iamiam repetet Hippocrates noster à verecundia. Prior verò nunc erit, καὶ ἔστιν ὅτι ὑπ' αὐτέων ἰσασιν νοσέουσιν, quòd accidit sæpenumero vt ægrotare ipsæmet sese nesciant, πρὶν ἢ ἔμπειροι νούσων γένωνται

sect. 5. lib. 6. Epid.

ad finem const. 2. lib. 1. Epid.

Horat. 1. Ep. 5.

ὑπὸ καταμηνίων, priusquam expertæ morborum insultus subierint qui menstruorum causa solent suboriri. Καὶ ἔωσι γεραίτεραι, & ætate grandiores factæ. His ergo modis duobus sapiunt mulieres suo sæpe malo, experientiáque quæ non nisi contingit annorum decursu. Τότε δὲ σφέας ἥ τε ἀνάγκη καὶ ὁ χρόνος] Nam tūc inuitæ cognoscunt (eas siquidem ad id adigat necessitas) quòd ex menstruis morborum ducuntur causæ: siue, vt aliquantò dilucidiùs postea exponet Hippocrates libro sequenti, proficiscātur illæ quidem ab vniuerso corpore, siue ab vtero tantùm. Quod diiudicare muneris est Medicorum. Καὶ ἔστιν ὅτε τῇσι μὴ γινωσκούσῃσιν ὑφ' ὅτου νοσεῦσι] Accidit verò aliàs mulierculis, vt dum minùs dignoscunt (propterea quòd nulli rem suam communicāt, vti dictum iam est) menstruorum experientia nihilò eruditiores, nec annorum numero factæ certiores; Adeò pusillo sunt ipsæ animo & iudicio. Ὑφ' ὅτου νοσεῦσι, vndenam ægrotant] Atque eo modo sæpe tam altas radices morbi interim agunt & tantopere sæuiunt, vt (inquam) πρὶν ἂν διδαχθῆναι τὸν ἰητρὸν ὀρθῶς ἀπὸ τῆς νοσεύσης ὑφ' ὅτου νοσέει, priusquam vnde ægrotationes venerint, & ab affecta malè muliercula rectè Medicus erudiatur, φθάνει τὰ νοσήματα ἀνίητα γινόμενα, nonnunquam affectiones reddantur insanabiles. Καὶ γὰρ αἰδέονται φράζειν, κἢν εἰδῶσι] Etsi enim ei perspectæ aliquo pacto

Terent. Heautont.

esse queant illæ, nihilominus pudet mulierem eas diuulgare. Eam nempe, vt est apud Terentium, pudet dicere verbum turpe. Siquidem id turpe opinētur (καὶ σφιν δοκοῦσι αἰσχρὸν εἶ)) ratæ (in numerorum mutatione Hippocratismum frequenter animaduerte) id fore sibi turpissimum & indecorum ὑπὸ ἀπειρίης, tum propter ignorationem (Quo fortassè loco idem ἀπειρία est quod ἀπειροκαλία, quæ ignorantia fuit decori veteribus) καὶ ἀνεπιστημοσύνης, tum propter inscitiam summam. Ergo hisce modis mulieres & in se & in valetudinis commoda peccant explicato modo.

Ἅμα δὲ καὶ οἱ ἰητροὶ ἁμαρτάνουσιν οὐκ ἀτρεκέως] Quid non meritò reprehensione dignissimi quoque Medici videantur, qui percontando interrogandóque non satis sedulò veram rescīscūt morbi causam? Ἀτρεκέως veram diximus, hoc est muliebrem: Quum (ἀλλ' ὡς τὰ ἀνδρικὰ νοσήματα ἰώμενοι) muliebribus pathematis medicinam factitent, morborum instar virilium. Opinantur illi quidem esse virilia quæ reuera muliebria sunt, hoc est quorum causæ ab vtero pendent. Quæ hæc sanè occasio nobis potissima fuit, cur nostras horas succisas studiáque aliquantò ardentiùs ad hæc scribenda contulimus. Manca alioqui & inchoata tantùm ars Hippocratea putetur, in qua pars altera nimirum funditus desideretur. Quę qui non perlustrant, expendunt, & non intelligunt, cæteráque huius eiusdem argumenti opera Hippocratis; ex parte tantùm media iam sese medicinam factitare, magno quidem alterius hominum generis damno & detrimento deinceps rescīscant. Nempe eam ob causam (καὶ πολλὰς εἶδον διεφθαρμένας) se profitetur Hippocrates obseruasse horum desiderando intelligentiam, hoc est dum ista Medici minùs accuratè discernunt, vti foret perutile & necessarium; magna eorum culpa quamplurimas interiisse. Mulieribus scilicet, Hippocratis tempore (quemadmodum & modò vbique) medebantur similiter atque viris. Quod artis & naturæ legibus repugnat quàm longissimè. Porrò igitur (moneo) præ manibus habeant Medici recentiores in posterum hunc grauissimum authorem, & vnicum esse hūc magistrum Hippocratem recognoscant, ac summa cum obseruātia colant, ament, & ornent, vt qui hortatore me & adiutore pro virili eos pertrahat in aduersam sentētiam. Cuius præceptis deinceps morem gerant & (χρὴ ἀνιστορεῖν αὐτίκα ἀτρεκέως τὸ αἴτιον) inprimis percontando interrogandóque postea ex ægrotantibus mulieribus attentent & audeant etiam pudenter veram elicere morborum causam. Id quidem est de quo nonnulli tantopere digladiantur, parum scienter sanè, si illi animaduertunt. Ἀλλ' ὅτι τὴν πρόφασιν διελθεῖν καὶ τῆς προφάσιος τὴν ἀρχὴν, siquidem nunc monuerit Hippocrates ad causam confugere inter medendum oportere. Nec id quidem satis, sed ad causæ veniendum vsque principium, vt ex fine quartę sect. lib. 2. Epidem. antea notauimus, Ne quis nimirum de venarum sectione scripturiens diuini Hippocratis verba in alie-

lib. de lege.

num sensum illic detorqueat. Videat ille quid lex vetat ad extremum Hippocratis. Hæc enim ὄργια sunt. Sui deinde rationem dicti ipsemet subiecit in hypothesi. Διαφέρει γὰρ ἡ ἴησις πολλὸν τῶν γυναικείων νοσημάτων καὶ τῶν ἀνδρώων. Quando quæ de muliebribus curatio suscipitur ad valetudinem; toto genere differat ab ea quæ solet esse virilium. Solo quippe, attamen quàm dissimili, vtriusque generis homines dissident inter se conceptaculo, qui vterus est, quíque vbique semper in viris desideratur; duce natura.

FINIS COMMENTARII
QVINTI.

MAVRI-

MAVRICII CORDAEI RHEMI COMMENTARIVS SEXTVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 Ἢν δὲ αἱ μῆτραι ἑλκωθῶσιν, αἷμα καὶ πύα καθαίρεται, καὶ ὀσμὴ βαρείη γίνεται, καὶ ὀδύνη ὀξείη λαμβάνει ἐς τὰς ἰξύας, καὶ ἐς τοὺς βουβῶνας, καὶ ἐς τὴν νειαίρην γαστέρα.

2 Καὶ ἄνω φοιτᾷ ἡ ὀδύνη ἐς τοὺς κενεῶνας, καὶ ἐς τὰς πλευρὰς, καὶ ἐς τὰς ὠμοπλάτας.

3 Ἐνίοτε δὲ καὶ ἐς τὰς κληΐδας ἀφικνέεται, καὶ δάκνεται, καὶ κεφαλὴν ἀλγέει σφοδρῶς, καὶ παρανοεῖ.

4 Τῷ δὲ χρόνῳ ἀνοιδίσκεται πᾶσα, καὶ ἀσθενείη μιν λαμβάνει, καὶ ἀψυχίη, καὶ πυρετὸς λεπτὸς, καὶ περίψυξις· οἰδίσκεται δὲ μάλιστα τὰ σκέλεα.

5 Ἡ δὲ νοῦσος λαμβάνει ἐκ τρωσμοῦ, ἥτις ἂν διαφθαρεῖσα τὸ παιδίον ἐγκατασαπὲν μὴ ἐγκαθαρθῇ.

6 Καὶ τὸ σῶμα πολὺ πῦρ ἔχει.

7 Λαμβάνει δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥόων.

8 Καὶ ἢν ἐπὶ σφέας δριμέα ἀνίῃ καὶ χολώδεα, δάκνει.

9 Ἢν οὕτως ἐχούσῃ ἐπιτυγχάνῃς, ἐπὴν μὲν αἱ ὀδύναι ἔχωσι, λούειν τε πολλῷ καὶ θερμῷ, καὶ χλιάσματα προστιθέναι, ὅκου ἂν ἡ ὀδύνη ἔχῃ.

10 Καὶ ἢν μὲν ἄνω ὀδύναι ἔωσι, καὶ ἰσχυρή ἐστιν ἡ γυνὴ, πυελιήσασθαι

1 *Si praeterea vterus vlceretur, vnà cum pure sanguis* effluit & *expurgatur,* & *grauis comitatur odor, & dolor acutus lumbos opprimit, & inguina, infimúmque ventrem.*

2 *Isque effertur saepe sursum ad partes inanes, saepe etiam ad latera & omoplatas.*

3 *Ad claues interdum etiam pertinet, vbi & morsus* quispiam *sentitur, & grauis capitis dolor*, indéque saepe *delirium sequitur.*

4 Quódque deterius est, *temporis aliquando progressu tota tumet, & infirmior* mulier *redditur, & animo deficit, & febrit leuiter, & refrigescit: maximè verò* etiam *crura tumescunt.*

5 *Morbus hic ex abortu initia* causásque *ducit: vt quando ipsa puellum corruperit, & iam putrentem non eiecerit* foras.

6 Tandem verò *totum corpus magnus capit ardor.*

7 *Verumenimuerò accidit* & hic morbus *ex profluuiis.*

8 *Quòd si in vterum acria influant & biliosa, ea quidem mordent.*

9 *Si in sic affectam* mulierem *fortè incurras, vt primùm coeperint cruciatus torquere, eam aqua multa eáque calente lauare* oportebit, *& fotus subiicere qua parte vrgebit dolor.*

10 *Quòd si partibus supernis* ipsa *dolebit & tolerare possit, totam* oportebit *suffi-*

re, & quod infernè purget medicamētum, exhibere.

ὅλην, καὶ φάρμακον διδόναι κάτω πίσαι.

11 *Quācunque anni tempestas feret, coctum ferum lactis, si fuerit ipsa satis potens, insuper dabis bibendum per quinque dies.*

Καὶ ἐπὴν ὥρη ᾖ τοῦ ἔτεος, ὀῤῥὸν ἀφεψῶν, διδόναι ἐπιπίνειν ἡμέρας πέντε, ἢν δυνατὴ ᾖ.

12 *Quòd si fortè seri copia non sit, coctum lac asinæ triduum aut quatriduum exhibebis.*

Ἢν δὲ μὴ ᾖ ὀῤῥὸς, ὄνου γάλα ἑψεῖν, καὶ διδόναι πίνειν ἡμέρας τρεῖς ἢ τέσσαρας.

13 *Ab hac lactis potione mulierem aquarum vsu restitues ac recreabis, idoneísque cibis, exempli gratia ouilla carne teneriuscula & iuniore, itémque carne aniculorum, & beta, & cucurbita.*

Μετὰ δὲ τὴν γαλακτοποσίην, ὕδασιν ἀνακομίσαι αὐτὴν, καὶ σιτίοισιν ἐπιτηδείοισι, κρέασι μηλείοισιν, ἁπαλοῖσι, νέοισι, καὶ ὀρνιθείοισι, καὶ τεύτλῳ, καὶ κολοκύντῃ.

14 *A salsis contrà mulier abstineat & acribus, omnibúsque marinis, itémque carnibus porcinis & bubulis, vt & à caprinis.*

Ἀπεχέσθω δὲ τῶν ἁλμυρῶν, καὶ δριμέων, καὶ τῶν θαλασσίων πάντων, καὶ κρεῶν χοιρείων, καὶ βοείων, καὶ αἰγείων.

15 *In cibum præterea panes assumat.*

Ἄρτους δὲ ἐσθιέτω.

16 *Quòd si vrgeant animi deliquia, & non sit robusta, & valde frigescat, sorbitione vti eam oportet.*

Ἢν δὲ ἀψυχίαι ἔχωσι, καὶ μὴ ἰσχύῃ, καὶ περιψύχηται, ῥόφημα λαμβάνειν.

17 *Nonnulli verò capite dolentibus lac bibendum prabent, quòd capitis dolore premantur: quidam verò aquam, aduersus deliquia animi.*

Εἰσὶ δέ τινες οἳ ταύτῃσι κεφαλὴν ἀλγεούσῃσι πιπίσκουσι γάλα, ὅτι κεφαλὴν ἀλγοῦσι· οἱ δὲ ὕδωρ, ὅτι λειποθυμοῦσι.

18 *Iis nostra est omnino vtrísque aduersa sententia: si dolet caput, & mens læditur, valde aqua congruet: quando verò morsus aliquis & acrimonia est, lac iis est quoque admodum conueniens.*

Τἀναντία δὲ οἶμαι, εἰ κεφαλὴν ἀλγέουσι, καὶ φρενῶν εἴη ἅψις, ἁρμόζον ὕδωρ· ὅτε δὲ δάκνεται καὶ δριμέα ἐστὶ, γάλα ταύτῃσιν εὐμαθές.

19 *Atque posteaquam tibi validior videbitur, vterum colluere tunc oportebit: primùm quidem medicamento ex fæce vini: deinde verò tribus aut quatuor intermissis diebus tepente decocto braßicarū lotio fiet: intermißis iterum tribus diebus, decocto lauanda erit quod cum butyro.*

Ἐπὴν δέ σοι δοκέῃ ἰσχύειν, κλύζειν τὰς ὑστέρας, πρῶτα μὲν τῷ ἀπὸ τῆς τρυγὸς, μετὰ δὲ ταῦτα διαλιπὼν ἡμέρας τρεῖς ἢ τέσσαρας, κλύζειν τῷ σὺν τῷ κραμβίῳ χλιηρῷ· καὶ αὖθις διαλιπὼν ἡμέρας τρεῖς, κλύσαι τῷ σὺν τῷ πικερίῳ.

20 *Quæ si dum molieris, restituatur vterus pristinæ valetudini, malicorij decocto colluet.*

Καὶ ἢν ταῦτα ποιήσαντι ὑγιάζωνται αἱ ὑστέραι, κλύσαι τῷ ξὺν τῷ σιδίῳ.

21 *Ac vlcera medicamento oblines quod ex argenti flore, galla, myrrha, thure, granulis spinæ Ægyptiæ, œnanthe agresti, chrysocolla, æris squamma lotíque ramentis concinnatur, croco & alumine Ægyptio vsto.*

Ἐπὶ δὲ τὰ ἕλκεα ἐπιχρίειν ἀργύρου ἄνθος, καὶ κηκίδα, καὶ σμύρναν, καὶ λιβανωτὸν, καὶ τῆς Αἰγυπτίης ἀκάνθου τὸν καρπὸν, καὶ οἰνάνθην τὴν ἀγρίην, καὶ χρυσοκόλλην, καὶ λεπίδα, καὶ λωτοῦ πρίσματα, καὶ κρόκον, καὶ στυπτηρίην Αἰγυπτίην κατακεκαυμένην.

Τούτοισιν

22 Τούτων ἓν ἔστω ἴσον ἑκάστου· τὴν δὲ στυπτηρίην, καὶ τὴν κικίδα, καὶ τὸν κρόκον ποιῆσαι μίαν μοῖραν πάντων.

Cuiusque horũ par ſit æquáq; mẽſura: ſed alumen & galla vnà cum croco portionem faciant & æquent *reliquorum.*

23 Τρίψας δὲ καὶ ξυμμίξας πάντα λεῖα διῆσαι ἐν οἴνῳ λευκῷ γλυκεῖ· ἔπειτα ἑψεῖν, ἐς ὃ ἂν παχὺ γένηται οἷον περ μέλι.

Hæc vbi contrita ad læuorẽ miſcueris, diluere oportebit *omnia in vino albo dulci: quæ deinde tantiſper coquenda erũt, dum mellis imitentur craſsitudinem.*

24 Τούτῳ δὲ ἐπαλείφειν δὶς τῆς ἡμέρης διδόναι, νίψαντα ὕδατι χλιαρῷ· ἑψεῖν δὲ ἐν τῷ ὕδατι καὶ κισθὸν, καὶ ἐλελίσφακον.

Hoc verò ad ſe bis quotidie illinendũ, dare oportebit; ſed lotã priùs *aqua tepẽti, in qua ciſthus cum ſaluia incoquatur.*

25 Καὶ ἐπὴν σοι δοκέῃ ταῦτα ποιέοντι ῥᾷον εἶναι, πρῶτον γάλα ἑφθὸν αἴγειον μίην ἡμέρην· ἔπειτα διδόναι γάλα βόειον τὸν αὐτὸν τρόπον οἷον ἐπὶ τῇσι προτέρῃσι.

Ac poſtquàm hæc quidem omnia præſtanti meliùs eſſe tibi videbitur, diem vnũ lac caprinum coctum propinãdum erit, ac deinde bubulum, quo modo aliis, de quibus ſuprà.

26 Μετὰ δὲ τὴν γαλακτοποσίην, παχύναι σιτίοισιν ὡς μάλιστα, καὶ ποιέειν ὅκως ἐν τῇ γαστρὶ ἔχῃ· ὑγιὴς γὰρ γενήσεται.

Poſt lactis vſum cibis quàm maximè reficienda & incraſſanda eſt, ac procurandum omnino *vt prægnans fiat: ſic enim ſaneſcet.*

27 Ὡς δὲ τὰ πολλὰ ἐκ τῆς νούσου ταύτης ἐκφεύγουσι, καὶ ἄτοκοι γίνονται.

Ferè ex hoc morbo euadunt & ſteriles manent.

28 Τῇσι δὲ γεραιτέρῃσιν οὐ πάνυ τι.

Hæc verò ſenioribus non admodum eueniunt.

29 Πίνειν δὲ μετ᾽ αὐτὰ φάρμακα λίνου σπέρμα ἀποπεφωσμένον, καὶ σήσαμον, καὶ κνίδης καρπὸν, καὶ γλυκυσίδης ῥίζαν τὴν πικρὴν τρίβων ἐν οἴνῳ εὐώδεϊ μέλανι κεκραμένῳ.

At poſt iſta medicamenta ebibet lini ſemen toſtum & ſeſamum, & ſemen vrticæ, & radicem amaram pæoniæ tritam in vino boni odoris nigro dilutiori.

EXPLICATIO.

Hæc quoque ex ſuperiori apta hypotheſis eſſe poterat artificioſè, atque connexa. Quum enim inſtitutus ſit ſermo Hippocratis quæ in puerperas cadunt, ἡ δὲ νοῦσος λαμβάνει ἐκ τρωσμοῦ, ac morbus de quo hîc agitur, eueniat ſæpe ex abortu; opportunè cum cauſis ſuis iure nunc is etiam expediatur. Eſt autem vlcus in vtero. Cuius attamen expoſitio quum maioris eſſe momenti iure videri poſſit, eam à ſuperiori diſputatione gratia facilitatis & vtilitatis, cuius eſt pleniſſima, diſtinximus. Huius verò ſemper poſitæ ſunt notæ veteribus, αἷμα καὶ πύα καθαίρεται, &c. & ſanguis, & pus, & fœdus odor, & dolor acerbus, de quibus vniuerſis cauſiſque eorum actum antea fuit ampliſſimè, vbi quomodo vterus exquiſiti ſenſus maximè particeps eſt, expoſuimus.

Καὶ ἐς τοὺς βουβῶνας, καὶ ἐς τὴν νειαίρην, &c.] Enumeratio exinde partium ponitur cum quibus ſocietatem quandam habet vterus, vt explicatum etiam eſt antea. Dolorem expertus fuit tunc Aetius ad extremos digitos pertinere quo nunc dicetur loco.

Καὶ κεφαλὴν ἀλγεῖ] Atque adeò in caput ſæpe effertur dolor ab vtero, ſicuti hîc aliàs pluribus ex doctrina Galeni etiam diximus; qui tam vehementer puerperam exerceat & cruciet, vt (παραφρονεῖ) delirium inde ſequatur. Sed non ita tibi facile eſt, quomodo temporis progreſſu (τῷ δὲ χρόνῳ ἀνοιδίσκεται πᾶσα) roro mulier corpore tumeſcat, explicare; niſi Galenum tibi ex cap. 7. lib. 14. methodi interpretem adhibeas & conſultorem. 6. Epid.

Καὶ ἀσθενείη] Ex ſæuitia autem doloris tanta ſæpenumero virium accidit infirmitas, (καὶ ἀψυχίη) vt animi deliquium etiam adferat ipſe conſequenter, ſcilicet præ ſui magnitudine.

Καὶ πυρετὸς λεπτὸς καὶ περίψυξις] Lenta ſiquidem febris & extremarum partium refrigeratio, vulgò ſunt ſoboles extincti propemodum caloris natiui, ídque fit cum viris communiter. Ac in hoc morbo tam infirmus languénſque frequenter redditur natiuus calor, vt (οἰδίσκεται δὲ μάλιστα τὰ σκέλεα) præ illius paupertate crura tumeſcant. Quod ſatis eſt compertum cuique, & experientia manifeſtum, in iis conſtat potiſſimùm qui ex morbo diuturniori aut paulò quidem rigidiori conualeſcunt. Hæc verò de vlceris

vteri notis dicta sunto. Plures Aëtius recensuit cap. 88. tetrabibli 4, sermone 4. Eius causæ iam declarabuntur in Hippocratis oratione. Has Hippocrates statuit tãtùm duplices. Ad eas tamen non ita multò pòst addet & partum, sed si bene coniicimus, nimis laboriosum intellexit. Ad quas adiunxit etiam Aëtius alias aliquot, vt diximus, ex Archigene. Sunt Hippocratis (ἐκ τρωσμοῦ) abortus, (καὶ ἐκ τοῦ ῥόου) & erodens, vt loquebatur interpres Aëtij Latinè, profluuium. Ad fœtus autem corruptionem & fluxionem rodentem, quæ duo sunt, acrimoniam medicamentorum, ruptionem abscessus, & difficultatem partus, itémque fœtus extractionem (credimus) vehementiorem Archigenes perdoctus addidit. Quod quàm meritò & verè, apud se expendat vnusquisque. Omnino enim licet. Quamuis nec Hippocrates noster postea prætermittat, quando in medicamentis non quidem assumptis, sed inditis, accusabit (vt animaduertes) acrimoniam, & diorismos omnes reliquos scripto commemorabit.

Ἤν δὲ διαφθαρεῖσα τὸ παιδίον, si quando puelli corruptio præcesserit, cum attamen mulier corruptum foras non excluserit] Quum enim ei quod mortuum iam est, cum viuente nulla prorsus societas nec communicatio esse queat, nisi in detrimentum: (ἐγκαθσαπῇ) si emortuus puer iam putris erit, eiusce putredinis tandémque & enati morsus ex putredine particeps fiet vterus interior, vnde breui fortè temporis interuallo vlcus exoriatur in eo. Potissimùm verò (μὴ ἐγκαθαρθῇ) si minùs expurgata fuerit mulier, hoc est non vnà cum fœtu emortuo, aut quidem non ita pòst, lochia excluserit. Quorum etiam suppressio faciet, & quidem iusta de causa (καὶ τὸ σῶμα πᾶν πῦρ ἔχῃ) vt toto corpore ipsa ardeat & febriat.

Λαμβάνει δὲ ἐκ τοῦ ῥόου, exoritur quoque ex profluuio] Altera nempe hîc causa facti vlceris in vtero notatur ab Hippocrate. Quam hoc eodem libro priùs multò, tribuerat profusæ & liberaliori lochiorum purgationi, eámque communem vtero, vesicæ, & intestino, ad vlcerandum. Vnde etiam in horum vtrisque minùs voluntaria excretio sequeretur. Neque enim intestinum tunc stercus, vt dicebatur, poterat retinere, nec vrinam vesica, in dicta hypothesi, vti ex sententia & ratione Hippocratis antea explanauimus. Atque quum varias vteri partes vlcus possit occupare, si vlcus erit expositum, hoc est (nisi nos opinio fallit, quando integrum nunquam nobis fuit cum Græco Latinum Aëtij conferre exemplar) si cadit sub aspectum; id per vsum dioptræ deprehendetur. In profundo autem reconditum abunde indicant humores qui excernuntur, quemadmodum Aëtij scripta ferunt. Illi ergo se impostorum instar simulant Chirurgos, qui solùm digito in pudendum immisso, strictè & accuratè tutantur se certò dignoscere quam partem in vtero vlcus occupet. Quum illi de præsentia vlceris nihilo plus scienter etiam vt Chirurgi audeant (etsi fortè magis impudenter) quàm Medici, quos illi (sed apud idiotas) solent ementiri, diiudicare. Quibus positis sic, & vlceris signa patebunt, & locus vteri, vlcere detegetur obsessus, eiúsque etiam lucebunt causæ explicato modo ab Aëtio & Hippocrate.

Καὶ ἢν ἐπὶ σφέας δριμέα ἀεὶ ἴῃ καὶ χολώδεα, δάκνει, etsi in vterum acria ferantur, aut biliosa, illa quidem mordent] In exemplari Græco scriptum legebatur vbique ῇ, id quod quum Latinum fecit Cornarius, aliquantò accedens propiùs ad mentem Hippocratis, ita reddidit, *Etsi in ipsis acria fuerint, & biliosa, mordent.* Idémque ipsum Caluus inuertisse visus est ita loquutus: *Sique in sese acria biliosáque contrahant quæ lancinent.* Quæ imperfecta quidem oratio est, quum, vt vulgò Logici dicunt, perfectum in animo sensum non gignat. Ideóque illa vtraque redditio posteris mendosior fuit. Quippe quia in errorem induxerat antea perdoctos eos interpretes minùs illa verax scriptura Græca & nondum emendata. Quum autem ἐπὶ particulam accusatiuo σφέας iungi in oratione Hippocratis animaduerteremus, de motionis significatione nobis non defuit occasio suspicionis. Eámque adauxit quoque magis facilis ac distincta Aëtij explicatio, in qua ipse voluit in vteri profundo vlcus delitescens indicari per humores qui excernuntur. Vt quòd Aëtio humores excernantur in hypothesi, & ἐπὶ accusandi casui præpositio iuncta sit apud Hippocratem; de ἰέναι ante ἴῃ præponendo, atque huic etiam alio subscribendo ἰέναι cœperimus cogitare. Verbum enim ἰέναι idem esse quod continenter ferri, in schola Hippocratis didiceramus ex commentariis Galeni. Manebit hisce de causis lectio huiusmodi, vt quæ ad Hippocratis scopum nobis videatur accommodatissima. Καὶ ἢν ἐπὶ σφέας δριμέα ἀεὶ ἴῃ καὶ χολώδεα (oratione scilicet Hippocratis adhuc suspensa) δάκνει, hoc est, atque si in vterum acria aut biliosa continenter ferantur, mordent ea sanè. Siue enim in vteri profluuio quæ continenter eunt, acria sint, vt quæ eiusmodi euadunt permixtione putris humoris pituitosi: siue etiam bilis perfusione χολώδεα, biliosa fiant; (δάκνει) ea suo rodenti morsu molesta, vterum vellicant semper & vlcus adaugent; maximè verò quoties per nudatas partes & ab erosione hypothetica vlceratas excrementa funduntur, vti iam huius ferè principio libri exposuimus ex huius eiusdem sententia Hippocratis. Ad therapiam pertinent quæ sequuntur reliqua, *ἢν οὕτως ἐχούσῃ ἐπιτυγχάνῃς, ἐπὴν μὲν αἱ ὀδύναι ἔχωσι, λούειν τε πολλῷ καὶ θερμῷ, si in mulierem ita affectam incurras, hanc te in ipso cruciatu doloris lauare oportebit aqua multa, eáque calida*: hoc est, balneo tentabis vt Medicus dolores lenire. Quotquot verò sunt libri de re muliebri apud Hippocratem, eos, itémque sectioni. 5. lib. 2. Epidem. inspeximus, quo loco de ἀγόνοις verba fecit. Verùm ex iis didicimus, quòd quoties quiddam muliebre negotium perficere mens erat Hippocratis, eius vbique duplex cura fuit. Prior quidem corporis totius, altera muliebris partis. Quibus de causis & iisdem insistens nunc vestigiis, Medicum hortatur Hippocrates, vt si quando in mulierem prædictis quasi depictam & affectam coloribus fortè incurrerit; balneo aquæ dulcis & subtepidæ vniuerso corpori primùm consulat, (ἢν ὀδύναι ἔχωσι) in doloris acerbitate. Sic enim interpretamur. Nimirum quòd alioqui dum in id sæuit dolor magnopere, ex eo toto deferuntur excrementa in partem, gratia cuius hîc à Medico negotium omne suscipitur. Eáque lex est sanè perpetua generi vtrique communis inter curãdum. Virile ac muliebre dicimus.

Καὶ χλιάσματα προσηθέναι, & fotus subiicere] At toti postquam bene consultum fuerit, de vtero, non dicam de pudendis, secundo loco Medicus curam suscepturus est. Isthanc enim partem modestè notauit Hippocrates iisce verbis, dum voluit ipsam foueri, *ὅκου ἂν ἡ ὀδύνη ἔχῃ, qua parte inest & viget dolor.* Quonam enim pacto commodiùs quisquam fotus adbibeat, vt vtero prosit? Ex iis, aut anodynon potius decocto, introrsùm vapor effertur, qui eôdem non penetret ex sacculis imo tantùm ventri foris ad pubem appositis. Quanquam & ὅκου de parte possis etiam verè interpretari, in qua foris vlcus demonstratur intus esse. Vt etiam quæ interiori pars respondet exterior, foueatur.

Καὶ ἢν μὲ ἄνω ὀδύναι ἔωσι καὶ, &c. *Quòd si supernas etiam partes dolor occupat*, &c. Est hîc secundus ordo remediorum positus ab Hippocrate & dicatus toti corpori. Est nimirum de suffitu & purgatione quæ infernè fit artificio ad imitationem Naturæ comparato, cuius perpetuò Medicus imitator debet esse diligens & amicus. Ea conditione tamen, vt mulieris vires ferendo esse queant. Quod omni in loco voluit esse receptum Hippocrates.

Καὶ ἐπὴν ὥρη τῦ ἔτεος, ac posteaquam feret anni tempestas] Tertium hoc etiam est, quòd quum temporis tempestas verna æstiuáque feret, etiámque robur corporis, totum quatriduum vel etiam quintiduum decocto sero lactis in quo alibilis succi inest modicum, mulier contenta victitet. Cuius fortasse si copia desit, vt arescentibus pratis ferè fit, quo nimirum tempore lac paucum gignitur, hyberno videlicet & Aquilone vigente; in omnem cibum lac mulier sumat eo temporis curriculo modóque definito ab Hippocrate.

Μετὰ δὲ τὴν γαλακτοποσίην, ab vsu autem & potione lactis, &c.] Quod quum effluxerit interuallum temporis atque diætæ, mulier iam sese conuertat oportet ad vsum carnis, nec sic quidem sine delectu. Ouillas enim carnes teneras, recentes, vt & auicularum, Hippocrates probat. Porcinarum autem esum interdicit, itémque bubularum, vt & caprinarum. Illarum tamen æstum (si quis inerit) vt & nutritionis modum, temperabit mulier aquæ potu. In qua quum vis alendi nulla omnino insit, inerit vberior aliquantò in beta & cucurbita.

Ἀπεχέσθω δὲ τῶν, abstineat verò à salsis] Quibus etsi fortè perfrui mulier nequeat, ei non licet protinus tamen salsa, acria aut marina (vt procliuiùs ad ea feruntur omnes) assumere. A quibus dum sese cupiunt illæ ægrotantes continere, aut victæ monitis Medicorum aut obsequentes; sæpe ab omni cibo deficiunt. Ideóque quidnon mulierem in hypothesi lipothymia iure corripiat, cui eadem ratione frigus non succedat? Hîc verò saltem integrum sit decoctum absorbere prædictarum carnium ad vires sustentandas: quum vice earum perperam nonnulli lactis vsum imperēt, de capitis dolore parum solliciti. Quam sanè ob causam peccant ipsi grauiter.

Οἱ δὲ ὕδωρ] Nec minori etiam reprehensione digni nobis videntur, qui lipothymiam student frustra fugare potione aquæ frigidioris. Quod etsi remedium sit euporisticum & aliquando laudabile, quódque spiritus recreet suo frigore; impar est illis tamen, quàm vt iisce exhaustis satis esse queat & plenè spiritus resarcire. Verumenimuero parui momēti non est ad valetudinem hoc disquirere loco, cur nam Hippocrates voluit affectam dicto modo mulierem beta vesci & cucurbita; ac etiam interim temperare sibi ab esu ciborum sale conditorum, ab acribus, & omnibus marinis: à carne suilla, bubula & caprina. Quæ quidem dubitatio duas in se partes cōtinet. Satisfactum autem fore priori opinamur, si aquei humoris & saporis esse dixerimus betam & cucurbitam. Qui physicis disciplinis instructus ad Asclepiadeæ therapeurices orgia aditum parat, sciat inprimis oportet præceptū istud esse Hippocratis inter medendum; vt & primo quoque tempore & loco ægrotantium doloris leuetur acerbitas quibusuis modis. Id quod vt nunc ipse præstet (dolorem enim statim principio posuit sæuire) balneum imperauit, fotum, suffitum, pharmacum, serum lactis, & lactis vsum asinæ. Imò verò reliquam curationis partem esse perficiendam iussit potione aquæ & cibo conuenienti & opportuno. Ciborum varia inde genera recensuit huius eiusdem causa. In iis postrema fuerunt beta & cucurbita vnius semper saporis & succi. Quippe qui leuiores sint illi omnes cibi & minùs fortes. Ne nimirum quum illorum vis penetrarit in corpus gratia nutritionis, augeat dolorem in hypothesi. Sed istis sanè mulier vescatur pro Hippocratis imperio, cur à salsis & generis eiusdem reliquis mulier sese continebit? Hæc enim duo sunt, eáque dissimilia inter se. Verùm ex Dioscoridis historiographi scriptis aliquando audiuimus, cibos enumeratos ferè omnes, postremos saltem esse in medio constitutos excessus omnis; atque ideo ab vehementiori quolibet cum illis permixto ad quemuis excessum facilè & ex æquo duci posse & aditum eis patere. Superiores cibos aliquot Hippocrates enumerauit, ob suæ substantiæ lubricitatem, vt vertit Budæus accommodatè, & communem omnium humidorum rationem ciborum, qui scilicet citra adstrictionem eiusmodi sunt omnes, non ægrè subire per aluum nec isthâc effluere difficulter. Quæ esse causa queat, cur perpusillum ab illis quibuslibet ad id quod nutritur accedat, ac proinde cur ex eorum ad partem accessione dolor valde parum augeatur & capiat incrementum. Quod summè commendatum esse debet inter omnes (vti diximus) bene medendi modos. Hoc verò diæta facit quæ inter eos tenet primas Medicorum consensu communi. Atque in vterini vlceris therapia istud quod nunc dicimus, est ex Chirurgia, si diis placet, repetendum, haud minùs quidem quàm quod proximè sequitur. Quorum vtriusque nunquam sit is ignarus doctor, qui muneribus & officiis Chirurgorum præest. Præsit autem semper. Abest enim à manu quàm longissimè Medicina, quando & huius quoque parens philosophia. Manus industria in agendo quidem consistit, nec sine viribus corporeis, quibus ars medendi caret facilè, quum hæc sit animi potiùs. Sed vt sit regressus ad rem propositam, si plenior contrà ab initio diæta erit cibúsque fortis & parum idoneus, cuius nimirum occasione plenior quoque nutritio fiat; aut in habitum corporis quiddam mordax aut salsum trahatur, nihilò minùs hinc dolor imminuetur: quinimo rei con-

similis appulſu factus ipſe ſeipſo auctior, efficiet vt deſcripta in hypotheſi ſymptomata quæque vigeant magis, vt quæ iſthinc ſcilicet capiant incrementum. Quidquid alter ille chirurgus nimirum moliatur manu. Vlcus enim tanti præſertim momenti, & clauſi & recōditioris loci, ſola manus induſtria nec poteſt curari nec perſanari.

Ἄρτοις δὲ ἐσθιέτω] Ne cibis fortibus vterentur, interdictum nuper fuit mulieribus. Hîc panes excipit ipſe tamen, quum ex illorum eſu ſimile damnum nullum ſequatur, vt ex ſuperioribus reliquis. *Ην δὲ ἀψυχίας ἔχωσι*] Cæterùm hîc obſeruandum putamus (quanquam inter ſe plurimùm ſint diſſimilia, vbi quid propriè quidque horum ſignificat, inquiritur) an ex hiſce tribus ſingulis, *ἀψυχίαι, λειποθυμοῦσι, καὶ φρενῶν ἅψις*, idem intellectum oporteat in Hippocratis oratione. Quibus vniuerſis vnum *ἀνακομίσαι* (quod eſt interprete Budæo animum recipere ex deliquio) oppoſitè reſpondeat. Quanquam tertio *περὶ δὲ κεφαλῆς ὀξέων, ἅψις φρενῶν*, mens tacta læſáque idèm ſit quod *παραφροσύνη*, delirium, quod ad grauem & acerbum capitis dolorem ferè conſequitur. Vnde etiam hoc loco apud Hippocratem, *εἰ κεφαλὴν ἀλγέοιτο καὶ φρενῶν ἅψις*, cum capitis dolore eſt læſio mentis coniuncta. Quorum vtrique eſt aqua conueniens medicamentum. Interea etiam monet obiter *ῥόφημα λαμβανέιν*, vbi ſumma adeſt virium infirmitas, alimentum hoc analogum fore, quum ſufficiens ex ſorbitione ſumi poſſit. In temerarium (*εἰσὶ δὲ τινες*) poſtea iudicium quorundam apertè inuehitur, qui, quum ſedādo internarum partium dolori lac commodum eſſe compertum habeant, ipſius eiuſdem vſum audacter nimis traducunt ad mitigandum capitis dolorem, à ſimili ſcilicet belliſſimè argumento ducto. Iis eſt igitur vtrinque diſſentanea quàm maximè Hippocratis ſententia. Nam parti ſupernæ dolenti, quod caput eſt, quia ſphæricum & edito loco ſitum, ac proinde vapori excipiendo cuique capax & aptiſſimùm, aquam conueniens & opportunum ratus eſt Hippocrates remedium ex accidenti. Etenim præterquam quòd dulcia quæque facilè bileſcunt, fumant ipſa quoque facillimè præſertim detenta loco calidiore. Eſt lac hac ratione, quum caput dolet, aduerſiſſimū: vt & aphoriſmo 64. lib. 5. Hippocrates ſignificauit. *Ὅτι δὲ δάκνεται*] Demorſis contrà partibus infernis eroſiſque (*γάλα δεῖ εὐμενές*) id voluit amicum eſſe & periucundum. Eius vires perſtrinxit Galenus cap. 14. lib. 3. de facult. alimentorum. Vbi etiam eius præparandi præſcripſit modum. Vide quid (inquam) aphor. 64. lib. 5. Hippocrates, & quid item Galenus in comment. Varias eſſe lactis dotes Medicorum latet ferè neminem. Id quidem refrænat omnia quæ mordent intus, vt & quæ ſunt bilioſa. Sed corporis ſuſtētat quoque vires & eius tuetur valetudinem. Vnde ſi ex huius potione & fortiorum ciborum eſu, quorum vi robur corporis ſeruatur, (*ἐπὴν δέ σοι δοκέῃ ἰσχύειν*) priſtinæ valetudini animaduertes reſtitutam eſſe mulierem, ſpreta interim ad tempus corporis totius conditione & partium internarum cura tantiſper neglecta; (*κλύζειν τὰς ὑστέρας*) tum demum acies animi conuertenda ſit ſtudiúmque ad affectam partem. Ac primùm partis collutione procurabis valetudinem meliorem. Vbi obſeruanda tibi erunt omnino lotionis quatuor genera in hypotheſi. Quæ non debet vnquam Medicus, niſi ſuo quidque tempore & loco, vſurpare. Fæcem vini hîc lotio prima capit. Tepenti deinde decocto braſſicarum perficitur poſterior. Cui eidem tertiò butyrum recens affundetur cauſa mitigandi, & quidem ex interuallis temporum definitis ab Hippocrate. Quæ enim affecta pars priùs erat, ac nūc ex hypotheſi conualeſcēs, reficitur ac interim recreata tandem in ſtatu firmatur. Fit inde adeò, (*ἐὰν ὑγιάζωνται αἱ ὑστέραι*) ſi per eas artes & præſcriptos fotus conualuiſſe fortè vterus videbitur; (*κλύσαι τῷ ξιῷ τῷ σιδίῳ*) vt ipſe debeat corticis punici mali (quod quartum eſt) decocto potentiùs confirmari. Atque hactenus de vtero, qui vlcere laceratus non ponitur ex omni parte. Totum iſtud tamen vas ſi robuſtum euaſerit artibus explicatis, id profuerit plurimùm quò iter præpediri prolapsúſque humoris in eam partem intercipi poſſit. Siquidem robur vteri inter iuſtas fluxionis cauſas recenſuerit Galenus comment. in aphor. 57. lib. 5. Quod ſit dictum etiam obiter contra peruicacem quorundam opinionem duràmque & periculoſam pertinaciam eorum, qui quod ſuum eſt, ſolummodo probant, & vbique vſurpant.

Ἐπὶ δὲ τὰ ἕλκεα ἐπιχρίειν ἀργύρου ἄνθος, καὶ κικίδα, &c. ac vlcera medicamento oblines quod ex argenti flore, galla, &c.] Hæc verò ad vlcera ſingulariter ſpectant. Toti namque corpori ex arte cautum antea fuit. Deinde verò pars excipiens tota quoque firmata eſt explicato modo. Vterus autem eſt. Sed in hac parte quæ particula vlcere rodebatur ex hypotheſi, regitur nunc linimento, quod vndecim concinnabunt omnino. Quæ deligi ſingula quoque debent quàm præſtantiſſima. Ex iis octo priora pari pondere in id accipies. Poſtremorum autem trium ea conditio & modus eſto, vt (*ποιῆσαι μίαν μοῖραν πάντων*) partem ſimul omnium faciant, hoc eſt, niſi nos iudicium fallit, vt hæc poſtrema aliquot pondere æquent reliqua. Ergo ad compoſitiones medicamentorum, poſt delectum (Hippocrate authore) modus & pondus ſic eorundem perpetuò ſequatur. Tertio loco (*τρίψας λεῖα*) ad læuorem præparatio ponitur ab Hippocrate. Cui (*ξυμμίξας*) permixtio ſuccedat ſuo loco. Quæ denique omnia (*δεῦσαι*) excipiantur vino albo dulci. Nec dum hoc confectum negotium eſt. Nam iſthæc vult ſimul coqui tantiſper dum mellis inſtar incraſſata concreſcant. Patet ex iis (credimus) apertè ſatis cuique etiam idiotæ, Hippocratem pharmacopolarum miſcendi & componendi modum tenuiſſe; atque eos qui ſecus opinantur, (opinamur autem eſſe quamplurimos) in aphoriſmis & expoſitione eorum conſtitiſſe. Pulchrè tamen ab his quidem factum, ſi non datur vltrà. Atque etiam hîc præter vulgare ſuum, quanquam nimis inſolēs Chirurgorum huiuſce temporis inſtitutum, Hippocratem pingue nihil ſuis linimentis inſtillaſſe obſeruamus, quo in ægrotantium fraudem vlcus enutriret. Quod niſi ignoranter (moneo) noſtri nunquam deinceps ergo committant.

Τούτῳ δὲ ἐπαλείφειν, hoc verò inungere] Sed quorſum præſcriptus hic illitus fuit ab Hippocrate, *δὶς*, bis, hoc eſt veſperi & manè, mulier vt ſe inungat qua parte ſcitum eſt? Atque ea ſemper methodo viáque, vt (*πλυναμένην*) priùs ipſa ſe lauet pro imperio Hippocratis ſuperiore. Quatuor enim collutionis genera

non ra

non ita pridem ipse constituit. Is verò ritus medendi fuit Hippocratis, vt qui manu vlceribus medicinã facerent præsente se, perpetuò iuberet vlceratam partem conuenienti decocto elui priùs oportere ad robur ipsius expurgarique. Ad tritam hanc viam medendi nunc regreditur eámque seruat, vlcus ante linimentum vtili decocto eóque tepente colluens. Conuenientem lotionem dicimus cum Hippocrate ex us compositam quæ vlcus detergendo, partem roborent. Neque hîc enim vnquam placebit expositio veteris vtriusque interpretis. Κισσὸν ipsi legerunt, quum κισθὸν debuissent pro Hippocratis mente. In aqua enim hederam cum saluia incoquebant ad colluendum. Sed scriptionis decepti vtriusque dictionis eius similitudine. Quoties autem consilium erit aliquam partem roborare, quæ plusculo exoluatur humore; confirmes ipsam facilè decocto cisthi aut hypocisthidis permixtione. Ex cistho hypocisthis est, quam multis modis, vt & alia pleraque, seplasiarij solent adulterare. Sed hęc extra rem. De vtriusque viribus Dioscorides lib. 1. Non ita pridem scopum quærebamus, in quem & vlcus lauari volebat Hippocrates, & exinde descripto illini medicamento. Is verò iam apertiùs ex eius oratione innotuit. Verba eius sunt, καὶ ἐπὴν σοι δοκέῃ ταῦτα ποιέοντι, *ac postquam omnia hæc quidem præstanti.* Quasi velit ille, hoc vtroque vtendum esse tantisper, dum (ῥᾴων ἔῃ) vitam mulieris ipsa fecerint beatiorem, & meliorem eius valetudinem, Qua quum ipsa perfruetur vt voto potita, transiget integrum diem contẽta lactis capræ decocti potione, deinde sequẽti die vsura pleniori paulò diæta, scilicet ex vaccino lacte, eodem planè modo, quo illæ de quibus suprà actum est ab Hippocrate. In meliorem enim statum pinguiorémque mulieris, nostrum nunc intueri Hippocratem quis neget? Imò verò hunc ipsum procurat quàm potest cibis boni succi studiosissimè. Id enim est quod verba sequentia sonant, παχύναι σιτίοισι ὡς μάλιστα, cibis incrassare quàm maximè. Sed quorsum? Est hîc scopus posterior positus in Hippocratis oratione. Καὶ πειρᾶν ὅκως ἐν τῇ γαστρὶ ἔχῃ, vt qua præstari poterit arte, mulier in hypothesi concipiat. Ὑγιὴς γὰρ γίνεται]. Nempe quia mulier sic sanescat, atque tum vt signum hoc potiùs fuerit, quàm vt causa. Quodnam certius (quæso) euidentiúsque vteri integritatis indicium aliud quisquam desideret quàm cõceptionem; quæ in vtero, natiuo solo, debet perfici, nedum inchoari? Quanquam & meliorem vteri valetudinem conceptio fortasse faciat in hypothesi, vt aliàs plerumque. Sic enim quæ est recens obducta cicatrix firmatur magis: aut si ipsa quidem desit, inducitur per conceptionem.

Ὡς δὲ τὰ πολλὰ ἐκ τῆς νόσου ταύτης] Huius morbi tamen exitus vt plurimùm consueuit anceps esse, quum mulierem sæpe ad exitium præcipitet, quando summa potissimùm omnia fiunt, & eodem hoc pacto naturæ virtus opprimitur.

Καὶ ἄτοκοι γίνονται, *steriles fiunt*] Sed curnam hæc affectio omnem spem adimit conceptionis? Non quòd (vt aiunt illi) obducta cicatrix aditu sanguinem prohibeat ad cauum vteri, (hoc enim posterius est ad id quod hîc volumus) sed potiùs quia spermati parentis vtriusque in vterum coniecto, primùm nulla communicatio potest esse cum spiritibus maternis, (quæ re vera sanè conceptio ipsamet est, si diu manet) ideóque nec postea cum eius sanguine in alimentum sui. Cicatrix obducta ergo in causa esse creditur. Quòd si abesset obstaculum, essétque γόνιμον semen vtrumque, sperabilis inde conceptio semper foret. Quum enim ἔμψυχον semen sit Hippocrati ex vtroque parente vnum, quid vtrique ipsi opus fuit, ad obeundum munus, vtero; nisi vt concepraculo? Longè videtur verisimilius, imò verò certissimum, insita vi seminis, quæ magna quidem est ad agẽdum sicut principij, vterum suscitari. Sed quid ad agendum dicimus, quando vterus ipse tum recipiat & patiatur magis ab eo? Non trahit auidiùs semen vterus è viro (trahit autem auidissimè) quàm semen ἔμψυχον agit Hippocrati, testibus vtrinque spiritu & vita cohærens quàm strictissimè. Quibus si destitutum careat ac refrigescat, vel ad minimum temporis articulum; tota vis eius deleta perditáque cessat, quæ illi insita priùs fuit & congenita. Nostrę verò huic opinionem aduersam in recentiorum quorundam mentes ouorum induxit similitudo, quæ gallinis solent supponi. De terra cum segete & tritico idem iudicium prorsus esto. In ouis sepultam & consopitam vim gallinacei seminis suscitat ad vitam calor incubantis. Sed secus longè se res habet in animantibus quæ extra se viuos fœtus edunt quàm quæ oua ponunt, in schola Hippocratea. Hîc per vim externam res aliena tenetur & suscitatur quasi tepore & natiuo incubantis calore. Non nisi contrà res illic propria proprio fouetur calore, vt principio. Imò verò de calore & spiritu quibus tãquam principiis semen perfusum tenetur, hæc physicè primo de diæta sic est loquutus Hippocrates, ἐσέρπει δὲ ἐς ἄνθρωπον ψυχὴ, πυρὸς καὶ ὕδατος ξύγκρησιν ἔχουσα, μοίραν σώματος ἀνθρώπου, irrepit autem in hominem anima, ignis & aquæ commoderationem sortita, partem corporis humani, scilicet viuentis & organici. Qui quidem locus nec cuiquam ridiculus esse debuit, nec plagas pati à Scaligero, viro sanè docto & percelebri, & de re literaria meritissimo, comment. in primum statim apotelesma libri de insomniis. Turpiter nimis (ait) Hippocratem voluisse animam ex aëre & igni conflatam esse. Si attẽtiùs spectasset, aquam legisset, non aërem. Turpitudinem in eum repellet omnis qui Hippocratis erit amator & veritatis. Et quidem principiorum δυνάμεως meminisse priùs debuerat, quàm sentiret, nedum effutiret ille aliquid aduersus Hippocratem. A quo nihil nisi scitè relictum posteris, perperam nihil dictum quoque de veteribus. Agentem verò vim in concreto, formam scilicet intellexit, & quæ ad pariendum comparata est magis, scilicet materiam. Hanc dixit aquam: illam verò intellexit per ignem. Verba sunt Hippocratis eodem libro, τὴν δὲ οὖν δύναμιν αὐτῶν ἑκάτερον ἔχει τοιήνδε· τὸ μὲν γὰρ πῦρ δύναται πάντα διὰ παντὸς κινῆσαι, τὸ δὲ ὕδωρ πάντα διὰ παντὸς θρέψαι. Vt ignis in concreto illius sit semper, hoc est in omnem partem & dimensionem (illius inquam) cuiusque rei mobilis, perpetuus sit commotor: hæc autem, aqua nempe, omnia nutriat per omnia, modo quoque superiùs explicato in omnem partem. Vnde cum Aristotele huius loci interprete & assensore, consentiamus auctionem fieri propriè secundum formam. Etsi enim hæc duo discrepent, vt idem ipse loquitur Hippocrates κατὰ τὴν δύναμιν, facultate: conspirant tamen in vnum eundémque finem: si-

quidem (τὴν χρῆσιν) in vſum, ſiue, ſi placet, dicamus in vſuram vitæ. Neque magnum iſthunc philoſophum μοίρα vocabulum tantopere debuit commouere, etſi ſanè iſtorum duorum dixerit Hippocrates noſter temperationem habere partem corporis humani. σώματος (inquam) ἀνθρώπου dixit, quia lex lata naturæ prius longè fuerat in vniuerſum, quum antea dixiſſet de omni animantium genere, ξυνίσταται μὲ, &c. Partem is eam corporis in homine tunc non ſolùm intellexit, quæ vt pars (vocabula ſcholaſtica, quia ἐμφατικωτέρως rem exprimunt, non ſit moleſtum, rogamus, audire) integrans totum tandem conſtituat, quemadmodum viſus eſt nobis perdoctus ille Scaliger accepiſſe: ſed quum ſtatutum ſit Hippocrati dicere de generatione hominis; explicauit eodem pacto, quomodo (ἀνθρώπου ψυχὴ ἀεὶ φύεται μέχρι θανάτου, vt aliàs loquutus eſt) anima (at boni conſulite, ſiquidem phyſicorum ſepta non egredimur) qua vult perfuſum eſſe ſemen vtriuſque parentis, quod ἔμψυχον quoque conſtituit; ad mortem vſque producitur duce natura. Vt ſcilicet quod vnà cum parentum ſemine coniicitur in vterum, hinc intelligamus non ſolùm generis formam, hoc eſt ſexus alterutrius (ταῦτα δὲ τὰ θήλεα καὶ ἄρσενα Hippocrates addidit) vim in ſeſe continere; ſed & τὴν πεπρωμένην μοῖραν, peculiarem cuiuſque particulam, nimirum fatalem viuendi & moriendi neceſſitatem. Ad hoc enim vtrumque ducuntur τὰ εἰσιόντα, quæ ab vtroque parente coniecta in vterum congrediendo ingrediuntur, τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ βίης καὶ ἀνάγκης διωκόμενα, vi ſcilicet eodem modo & neceſſitate coacta. Vim verò & neceſſitatem Hippocrateam ſemper & vbique hîc intelligi volumus, hoc eſt naturæ. Ne quis nos nempe mordeat maleficus, aut noſtram ſententiam quiſquam fortè detorqueat maleuolus. Hæc verò aduerſus Scaligerum, cùm decretum nobis ſit ab intolerabili ignorationis iniuria Hippocratem verè diuinum aduerſus omnem hominem in perpetuum & ſempiternum, ſi ſors ferat humana, vindicare. Ex hoc igitur loco in poſterum ſtatuatur (rogamus) μοῖραν nunc priori loco aliter quàm proximè poſtea, ſcilicet quamque partem corporis humani ſignificare; quæ omnis quidem ineſt in ſemine κατὰ δύναμιν. Ineſt (inquam) illa in ſemine, quod etſi ſpiritu valens ſit & potentiſſimum; vt & calore; ἔχον ξύγκρησιν πυρὸς καὶ ὕδατος, eam vnà attamen habet certam pro materia duorum commoderationem ac temperiem, cui vix niſi diſpar vnquam in alio comperiatur ac valde diſſimilis, quæ pòſt eadem quoque cauſa ſit πεπρωμένης μοίρας, fatalis nempe cuiuſque pro ſuo modulo, vt dictum eſt ſuprà, vitæ & mortis neceſſariò tandem conſequentis. Ac tum hæc ſanè eſt altera τῆς μοίρας acceptio & ſignificatio apud Hippocratem primo de diæta. Statuatur (inquam, rogamus etiam) in poſterum & ἐσέρπειν ψυχὴν hæc verba pro eo calore capiátque ſpiritu, quo ſemen eſſe perfuſum hactenus fuit omnibus in confeſſo; & cuius vtriuſque ratione idemipſum eſſe ἔμψυχον Hippocrates exiſtimauit. In ſemine enim, vti iam ſæpenumero dictum eſt, & formam cum materia cõiunctiſſimam, vt vnum efficiant, Hippocrates ſpectauit vbique cauſa generationis. Formam porrò, quum vis ſit eius quoque agens & longè tum potior quàm materiæ, quæ nata eſt ad patiendum ſemper; in hoc ſic cõcreto, ignis nomine author dotauit ſignificanter. Quæ vis attamen ſi, vt euenit nonnunquam, fortè diſſipabitur (hoc verò viris eſt in ſomno frequẽs, iuuenibus præſertim; quemadmodum mulierculis perpetuò, dum ab irrito compreſſu diffluens ſemen excidit) quid hoc aliud vtrobique tum ſupereſſe quàm puſillum quiddam frigidum & humidum perſentias? Paucum hoc appellet etiam quiſque licet hac ratione, aquæ nomine merito & cõuenienter. Quod quidem & mole perpuſillum eſſe ſaltem comparatè animaduertas; maximè autem refrigerato & extincto calore. Semen verò integrum, quia multo ſpiritu perfuſum & calore potens eſt, valde quoque tumet; atque ideo multum & copioſum eſſe ſentiatur (hac quoque ratione ἀφροδίσια Græcis dictæ ſunt res Venereæ) nempe dum agitatum ſuccuſſu coniicitur in vteri cauum. Quod quum ſit, an ex omni parte ipſum ſemen καθ᾽ ὅλην διιπετὲς deciduum debeat cenſeri, an verò ſpiritus & caloris potiùs perfuſione, nunc iure quæritur. Vt verò partes principes ſunt inter ſe omnes

lib. de nat. pueri.

connexæ communione vaſorum, & ad teſtes vſque continuæ ſunt venæ omnes, nerui & arteriæ, & per eos quoque penetrant perreptántque: ita inter congrediendum ab illis potiſſimum quidem fontibus ſpirituum omnis generis vnà cum calore non ſine impetu quidem & agitatione fit concurſus, vt & caloris, quemadmodum à reliquis quibuſque partibus, qui non ſine ſubiecto ideam ſecum rapiant & inuehant illarum vniuſcuiuſque. Hinc verò ὁρμῶντα dicebantur Græcis ipſi ſpiritus. Hinc quoque γονὴ διιπετὴς ab hoc eodem authore antea nuncupabatur; & quòd ab omni parte hæc quidem decidua ſit, præſertim verò è cerebro ſuprema mentis arce, tanquam ab Ioue deſcendat, iure ſic appellabitur. Quæ hæc ſpirituum conturbatio indéque concurſio quãdo ex cerebro præſertim petitur, in quo epilepſia ſedem habere conſueuit; eadem de cauſa Democrito parua epilepſia quondam alias quodam iure dicebatur. Vt enim in cerebro voluptas eſt ſumma eiúſque ſenſio; ita ab eodem magna vis ſeminis defluit & irrumpit per congreſſum in cauum vteri. Hic idem ſpiritus cum perpuſilla, vti modò explicatum eſt, materia ſtrictè cohærens & copia etiam ſtrenuè potens, ἐσέρπει ἐς ἄνθρωπον πυρὸς καὶ ὕδατος ξύγκρησιν ἔχουσα· ξύγκρησιν (inquam) μοῖραν σώματος ἀνθρώπου: quum nempe eodem modo ſemen in ſe contineat, vt ſuprà dicebamus, κατὰ δύναμιν humani corporis partes vniuerſas. ξύγκρησιν verò dictione materiam notare tunc voluit in ſemine Hippocrates: ſiquidem ex ſolo ſemine partium vnaquæque ortum ducat in omni animante. Namque non ex ſanguine materno, quum quod eſt conceptum, haud ſanè alliciat ad ſe quicquam ſanguinis materni ante typoſin partium corporis deſcriptionem cõformationémque; etſi ſeriùs quidem in fœmellarum ortu, vt & maturiùs aliàs, nempe in partium corporis maſculi perfecta deſcriptione; quemadmodum clariſſimè expoſitum fuit eodem loco ab Hippocrate. Atque hæc ſuppreſſio ſanguinis materni, quæ fit ſtatim primis à conceptione diebus, eſt omnino cauſa cur purgatio puerperialis proximè ſit conſequens & annexa omni partioni quæ fit duce natura. Iſthanc appellauit Hippocrat. ἀνταπόδοσιν, lib. de puelli nat. Vniuerſas ergo, vt noſtram ſentẽtiam obiter etiam ſubiiciamus, ſemen partes continet fortaſſe etiam aliter quàm vulgò putatur. Οὔτινος γὰρ μὴ ἐνείη μοῖρα ἐξ ἀρχῆς, οὐκ ἂν αὐξηθείη,

οὔτε πολλῆς

ὑπὸ πολλῆς ἐπιούσης τροφῆς, ὑπὸ ὀλίγης· οὐ γὰρ ἔχει τὸ προσαυξόμενον. Namqne cuiuscnnque pars non inerit à principio, nunquam vllo pacto poterit augeri, siue multum & liberale ad id accedar nutrimentum, siue etiam parcum; deest illi tunc nempe ad quod accretio fieri possit. Accedir etiam quòd si isthæc ambo priùs notâssimus, quæ nimirum materiæ rationem habeant atque etiam formæ, quid prosit maternus sanguis nisi commutatus in alterutrius horum substantiam? Hoc verò ipsum est quod in scholis nostra disputatione postrema comprobare nuper tentauimus aduersus eos qui sanguinem maternum (menstruum hunc vulgò nuncupant) alterum generationis principium perpetam statuerunt; quum ex aduerso his opposita valde mens sit Hippocratis, & ad omnia vbique alterum sufficere vsque ad generationem & conformationem perfectam abunde queat; atque quod conceptum est, tum demum ad se sanguinem maternum pelliciat, quum ad quamque partem corporis adiicere natura aggreditur, hoc est incrementum cuiusque illarum procurare, quæ tamen antè effecta sit. Namque quid aliud hæc sibi volunt verba authoris primo de diæta? ταῦτα δὲ (ait) ξυναμφότερα αὐτάρκεά ἐστι, πᾶσι δὲ ἄλλοισι πᾶσι καὶ ἀλλήλοισιν, ἑκάτερον δὲ χωρὶς ἀπ' ἑωυτοῦ, ὑπ' ἄλλου οὐδενί. Horum verò aliquot locorum Hippocraris depulsâ obscuritate & nube tanquam discussâ, depulsam eodem modo opinamur ab hoc penè diuino authore turpitudinem inscitiæ, cuius labem nimis fœdè inusseat variæ significationis τῆς μοίρας crassa ignoratio. Quis verò tam leuis philosophus ψυχὴν partem corporis opinetur? At μοῖραν, vt diximus, ad σύγκρισιν hic author verè diuinus voluit referri. Atque nunc eodem modo conuellemus sententiam eorum qui maternum quidem sanguinem generarionis principium esse alterum opinati sunt; quum auctionis solummodo cuique propiùs intuenti debeat videri longè verisimilius.

Τῇσι δὲ γεραιτέρῃσιν οὐ πάνυ τι, *senio confectis ferè hæc non accidunt*] Ergo dictum suprà ab Hippocrate prognosticum de mulieribus fuit, quæ non sunt vsque adeò ætate prouectæ, vt concipiendi spes nulla supersit. Senioribus autem vulgò idem hoc non euenire & meritò quidem, facilè intelliges, si memor eris signatæ nuper huius affectionis vtriusque causæ. Abortus autem prior fuit, qui, quia neque ipsa conceptio, nunquam cadit in seniores duce natura. Fluxio quoque per vterum, causa posterior notabatur, acrioris & erodentis humoris, qui nec ipse ortum nec sedem habet in senibus: Aut quidem (οὐ πάνυ) tantùm. An non enim septuagesimum damisellæ cuidam agenti, ex rapida & concitatiore rheda, proindéque quæ nimis eam succuteret, non ita pridem nosmetipsi vidimus id contigisse? Atque hoc idem aliis etiam quamplurimis postea iniuriam fecit, sed iuuenculis, vt sic dicam, ferè omnibus. Quæ verò post enumerata isthæc remedia Hippocrates præscribit, ea tu primùm quæque deligas, delecta deinde appares, & ex vino fragranti nigro aqua temperato offeras certo quodam modo oportet.

SENTENTIA SECVNDA.

1 Ἢν αἱ μῆτραι ἑλκωθέωσιν, καὶ αἷμα καὶ πύον ῥέοι καὶ ἰχὼρ (σηπομένων γὰρ τῶν μητρέων νόσημα ἀπ' αὐτέων γίνεται) καὶ ἡ γαστὴρ ἡ νέρθε ἐπαίρεται, καὶ λεπτὴ γίνεται.

Si vlcerosus vterus fuerit, & effluat inde sanguis cum pure & ichore (vbi etenim vterus putrescit, morbus ex eo nascitur) venter infimus modò attollitur, tenuis modò etiam redditur.

2 Καὶ ἀλγέει ψαυομένη ὡς ἕλκος.

Etiámque tanquam vlcere læsus dolet ad contactum.

3 Καὶ πῦρ ἔχει καὶ βρυγμὸς αὐτήν, καὶ ὀδύνη ὀξείη καὶ συνεχὴς ἔς τε τὰ αἰδοῖα, καὶ ἐς ὀπίσθιον, καὶ ἐς τὴν γαστέρα τὴν νέρω, καὶ ἐς τὰ κενεῶνα, καὶ ἐς τὰς ἰξύας.

Adde quòd mulierem prehendit febris, dentiúmque stridor: irruítque tum in pudenda acutus dolor vrgens & assiduus, tum in partes pudendas, ac in pilosas quidem, adeóque in infimum ventrem, partes inanes, & lumbos.

4 Ἡ δὲ νοῦσος λαμβάνει μάλιστα μὲν ἐκ τόκου, ἢν ἐν αὐτῇσι τι διαφθαρὲν σαπῇ, καὶ ἐκ φθορμοῦ, καὶ ἄλλως ἀπὸ ταὐτομάτου.

Ortum habet hic morbus ex partu præsertim, si quid putruerit in vtero laceratum: accidit verò & ex abortu, vt & alias sua sæpe sponte nascitur.

5 Ταύτῃσιν ἢν ἐπιτυγχάνῃς, λούειν ἐν ὕδατι πολλῷ καὶ θερμῷ, καὶ ὅκου ἂν ἡ ὀδύνη ἔχῃ, τοιαῦτα τὰ χλιάσματα προστιθέναι, καὶ σπόγγον ἐξ ὕδατος θερμοῦ· καὶ κλύζειν τὰ

Si in sic affectas mulieres incurras, lauandæ erunt aqua calente multa, & qua parte occuparit dolor, huiusmodi fotus supponere oportebit, & spongiam ex aqua

calida: & *eluere* mulieres *acria vitando* & *astringentia.*

δριμέα καὶ τὰ στρυφνὰ ἀπεχομένην.

6 *Emollientia autem admisceto, quomodo videbitur occasio postulare.*

Τῶν δὲ μαλακωτέρων διαμίσγε ὅκως δοκέῃ σοι καιρὸς εἶναι.

7 *Atque etiam lini & sambuci contusa semina, postquam cum melle miscueris & in pharmacum concinnaris, eo vtitor.*

Τοῦ τε λίνου τὸν καρπὸν κόψας, καὶ τῆς ἀκτῆς, συμμίξας δὲ ἐν μέλιτι καὶ ποιήσας φάρμακον, τούτῳ χρῶ.

8 Eam *verò aqua calente lauato:* & *accepta spongia aut lana submolli aqua calēte imbuta, detergeto pudēda* & *vlcera.*

Λοῦσον δὲ ὕδατι θερμῷ, καὶ λαβὼν σπόγγον, ἢ εἴριον μαλθακὸν βάπτων ἐς θερμὸν ὕδωρ, διακάθαιρε τά τε αἰδοῖα καὶ τὰ ἕλκεα.

9 *Rursúsque postea intincta in vinum meracum spongia eodem modo vtitor.*

Εἶτα ἐς οἶνον ἄκρητον ἐμβάπτων πάλιν τὸν σπόγγον ἢ τὸ εἴριον, τὸν αὐτὸν τρόπον χρῶ.

10 *Tertio postea loco isthoc* eodem *inunge medicamento, quotiescunque tibi ferre occasio videbitur.*

Ἔπειτα τῷ φαρμάκῳ τούτῳ ἐγχρῖε, ὁσάκις ἂν δοκέῃ σοι καιρὸς εἶναι.

11 *Deinde aliàs resina & adipe suilla vnà commixtis cum* superiori *medicamento inungere sæpenumero oportebit diúque noctúque.*

Ἔπειτα ῥητίνην καὶ στέαρ ὕειον μίξας ὁμοῦ τῷ φαρμάκῳ διαλείφειν πολλάκις μεθ' ἡμέρην καὶ τῆς νυκτός.

12 *Post hæc autem lini semen vbi torrefeceris, contuderis, excussérisque cribro, papauer* quoque *album farinæ instar contusum cribro similiter excusseris,* & *de caseo caprino tosto sordem derasam cum amaro miscueris & salsuginem: ac rursus farinæ partem* vnam, *vnam deinde pharmaci, itémque casei & farinæ* alterius.

Μετὰ δὲ ταῦτα λίνου σπέρμα φώξας, καὶ κόψας, καὶ σήσας, μήκωνα λευκὴν κόψας ἐν ἀλφίτοισι καὶ σῆσαι, καὶ τυρὸν αἴγειον ὀπτῶν περιξύσας τὸν ῥύπον καὶ τὴν ἅλμην, καὶ τὸ πικρὸν συμμίξας, καὶ πάλιν ἀλφίτου, εἶτα ἓν τοῦ φαρμάκου μέρος, καὶ τοῦ τυροῦ, καὶ τοῦ ἀλφίτου.

13 *Epotandum hoc dato sub auroram ieiunæ, ex austero vino dilutiore.*

Τοῦτο διδόναι πίνειν ἐξ ἠοῦς νήστει ἐν οἴνῳ αὐστηρῷ κεκρημένῳ.

14 *Admiscere verò & cyceonem crassum* oportebit *exhibendum vesperi, ac quodcunque muliebre maximè admittat* mulier medicamentum, *propinetur.*

Ἐς δὲ τὴν ἑσπέρην μίσγων καὶ παχὺν κυκεῶνα διδόναι, καὶ τὸ γυναικεῖον ὅ τι ἂν μάλιστα προσδέχηται, πιπίσκειν.

15 *Et tantisper dum copiosus fluat sanguis, & acuti sæuiant dolores, etiámque parumper intermittant, ista conuenit vsurpare.*

Καὶ μέχρι μὲν ἂν τὸ αἷμα πολὺ ῥέῃ, καὶ ὀδύνας ὀξείας ἔχωσι, καὶ ὀλίγον χρόνον διαλίπωσι, ταῦτα ποιέειν.

16 *Postquam autem imminutum vlcus fuerit ac longiore temporis interuallo mitiùs aliquātò* mulierem *dolores exercuerint, pharmaca exhibeto quibus per inferiora potiùs purgetur quàm per superna, tantundem temporis intermittendo quantum occasio* noua *feret.*

Ἐπὴν δὲ τὸ ἕλκος ἔλασσον ᾖ, καὶ ὀδύναι βληχραὶ προσλαμβάνωσι, καὶ διὰ πλείονος χρόνου, φάρμακα πιπίσκειν ὑφ' ὧν μέλλει καθαίρεσθαι κάτω μᾶλλον ἢ ἄνω, διαλείπειν χρόνον, ὁκόσον ἂν δοκέῃ ἐπικαιρὸς εἶναι.

Καὶ πυελίῳ βληχρῇσι πυρίῃσι ἀνακαθίζοντα ὑψόθι, ἢν δοκέῃ ἑκάστοτε χρεὼν εἶναι.	17	Mulierem *præterea in sedicula sedentem sublimi, suffitu molli suffire* oportebit, *si videbitur tibi crebrò vsus postulare.*
Ταῦτα ποιέουσα ὑγιὴς γίνεται.	18	*Hæc si præstabit* mulier sedulò, *valetudini* planè *restituitur.*
Ἡ δὲ νοῦσος βληχροτέρη καὶ θανατώδης, καὶ διαφεύγουσιν αὐτὴν παῦραι.	19	*Atque hic morbus etsi lentior est, attamen lethalis, vnde vix dum vllæ effugiunt.*

EXPLICATIO.

De vlceribus vteri alia hypothesis sequitur. Nam quum Hippocrates noster pro quarundam caussarum varietate antea curationem adhibuerit (binas autem assignauit tantùm, vt aliquot aliæ supersint) nunc ex alia hypothesi reliquas recenset quas delendas esse demonstrat arte sua. Pendebat superior hypothesis vlcerati vteri ex parte τῶν ἐχομένων, eorum nempe quæ continebantur. (Emortuus autem fœtus erat in vtero putrescens, & humores mordentes & acres qui fundebantur, quemadmodum pluribus suprà explicatum est) Modò quod vlcus in vtero statuitur, ἀπὸ τῶν ἐχόντων, ab iis quæ continent, contrà manat, vt statim expediemus, si nonnulla priùs repetantur ex Aristotele, quæ dilucidiorem faciant authoris sententiam. Quum ipse cap. 3. lib. 7. de historia animalium totus est in explicanda formationis fœtus diuersitate sexus vtriusque, suæ demonstrationis argumentum petit ex διαφορᾶς (ἀποφθορὰν verò ante eum dixerat 6. Epidem. vt & ἔκρυσιν vbique locorum vsurpauerat Hippocrates) κυημάτων corruptelæ fœtuum discrimine. Cuius modum eodem loco bipartitò cōstituit. Ἔκρυσιν appellat priorem, quæ fit in maribus, vt longissimùm, intra diem quadragesimum. Quæ autem postea accidit corruptio fœtus, ἐκτρωσμὸν abortionis nomine nuncupauit. Atque hæc quasi mancipata Aristoteles transtulit vniuersa ex doctrina Hippocratis, vt ex eo abstrusa sua quæque consueuit. Denique vbi κυημάτων corruptionis in maribus ipse meminit, quod argumētum certioris hac de re iudicij Aristoteles recensuit, erat huiusmodi. Nam si mas est (ait) & id quod ante tempus exclusum apparet, in quemuis coniiciatur humorem, diffusum in eo, statim euanescit: si contrà quis τὸ κύημα in frigidā immittat, consistit id & compactum manet, tanquam in membranula. Τούτου δὲ (ait ille) διακνησθέντος, φαίνεται τὸ ἔμβρυον τὸ μέγεθος ἡλίκον μύρμηξ τῶν μεγάλων. Qua quidem lacerata membrana, instar apparet ipse fœtus formicæ maioris. Quæ sanè plura iustè videri possent & parum ad rem pertinere, nisi, quum omnia sint argumenti eiusdem, patefacerent quidnam per τὸ διακνησθὲν σαπῇ intellectum oportuit in oratione Hippocratis: & monimenta scriptorum Hippocratis perlustrasse Aristotelem sedulò, hinc etiam cōstaret apud omnes planissimè. Sed reuocetur (volumus) vnde huc nostra declinauit oratio. Ergo intus partem aliquam vlcere teneri, testis est excrementum triplex, sanguis nimirum, pus, & sanies effluens. Quod idem & in viris sumi potest ex quacunque parte vlcerata argumentum commune. At quum illud feratur ex vtero, & infimi tumor ventris adsit eiúsque tenuitas vicissim recurrat, & locus doloris, & febris, dentiúmque stridor, & discrimen notetur doloris, qui modò in pudendum, modò ἐς τὸ ἐπίσιον, partem signatam pubis ab Hippocrate pilísque contectam sæuit, cum definitis denique ab eo reliquis partibus malè affectis; fidem faciunt omnia hęc vel plenissimam vteri vlcerati. Quibus connectas licet longè antea reliquas ab hoc eodem explicatas caussas illius. Postulat iam igitur locus vt de vlceris partis eiusce causis congruè paulò pluribus philosophemur, atque vt pro more & methodo Hippocratis eas inuestigemus & perscrutemur. In eo scriptum sequitur, ἡ δὲ νοῦσος λαμβάνει μάλιστα, vt plurimum verò ob has causas hic morbus inuadit mulierculas. Non ita pridem quomodo vlcus nascebatur in vtero ex parte τῆς ἐχούσης, nobis receptum fuit commemorare. Quod vt exequamur & conficiamus promissi munus, scitum sit oportet, accidere id aut oppleto vtero semper, aut vacuo eodem ipso. Ad modum priorem partio & abortio debent referri, quam vtramque ipsemet notauit Hippocrates: Etsi partionem hîc dicimus non naturalem, sed in qua potiùs vtero vis inferatur, de qua etiam suo loco postea pluribus. In abortione autem quum omnia violenta contingant, minùs mirum debet videri, si sibi consectarium ferè vlcus aduocet & secum ipsa vehat. Quum enim tunc tenaciùs ad cotylas constrictæ adhæréscant secundæ quàm in partu tempestino & naturali; vix tum etiam excuti aut abstrahi, nisi laceræ ex vtero possunt & quasi (διακνησθῶσι) vngue disruptæ. Quanquam τὸ διακνησθὲν ad vteri membranam interiorem, vti iam sumus interpretati, referri potiùs nostra quidem sententia oporteat. Atque si quod κύημα retentum vtero priùs continebatur ex hypothesi, siue hoc, siue illo modo per vim excludatur, indéque (τὸ διακνησθὲν σαπῇ) pars vteri quædam interior aut particula diuellatur; quæ ex vtero pendeat vngue lacerata; eadem ipsa tandem putrescens sua acrimonia vellicando vlcus efficiet & dilatabit. Sed (ἄλλως) quonam alio modo ἀπὸ ταὐτομάτου vlcus aliàs patietur vterus spōte sua, non est vsque adeò intellectu facile. Verumtamen vacuo accidit id semper, notabis, vtero, vti dictum à nobis nuper fuit; externa scilicet nulla molestia, vi illata aliunde nulla, nulla iniuria. Quonam igitur id pacto? Si nimirum, vt sæpe euenire consueuit, depulso tempestiuè in vterum sanguini menstruo exitus negabitur certa de causa; quis in eo sanguinem non vi-

ex lib. de phelli nat. lib. de genit. & aliis eiusdem argumenti libris.

dear & coaceruari & putrere, indéque in suppuratum posse conuerti, ad quod sæpenumero vlcus consequitur? An non in omni corporis parte vlcera hoc modo αὐτομάτως solent suboriri?

Sed videamus, si placet, quid iam de curatione Hippocrates. Scriptum enim est, *ταύτῃσιν ἢν ἐπιτυχάνῃς, in hoc modo affectas mulieres si fortè incurras*, &c.] In primis tres ergo proponuntur ad curandum lotionis modi. Λούειν ἐν ὕδατι] Primum locum aquæ dulcis balneum tenebit, dicatum toti corpori. Καὶ ἵκου ἂν ἡ ὀδύνη ἔχῃ] Secundum postea occupabunt fomenta admota foris ad eam partem, in qua sensus doloris est: eodémque pacto spongia ex aqua calida. Tandem etiam tertiò (κλύζειν τὰ δριμέα καὶ στρυφνὰ ἀπεχομένην) de lotione vteri suscipietur cura. Vbi στρυφνὰ, acerba, nostro quidem iudicio vsurpauit Hippocrates pro adstringentibus: quibus opponuntur (μαλακωτέρων) quæ vsurpantur emollientia, materia, vt quisque nouit, ad fouendum maximè accommodata. Hîc cæterum obseruabis lector in dictione ἀπεχομένην per terminationem fœmininam, significationem quoque fieri (vt is mulierem quamque decet & ornat) alicuius pudoris ab Hippocrate. Vt hæ nimirum partes, quas idcircò αἰδοῖα dixerunt Græci, & decenter & honestè elui possint authore Hippocrate, quia cum verecundia & quodam pudore. Nec solùm vtendi tempus obseruandum voluit Hippocrates, sed (διαμίσγε) miscendo, præparandi modum quoque significauit, etiámque omnia recensuit ex quibus (χρὴ) ad vsum vnitas fiat. Quáquam (λοῦσον δὲ ὕδατι ψυχρῷ) ad nos hæc correctio videri queat nunc pertinere. Vt quod modò de lotione vniuersi corporis interpretabamur, intelligere queat quiuis de imbuenda aut lana aut spongia, ídque verisimiliter, in scopum positum ab authore.

Διακάθαιρε δὲ τὰ αἰδοῖα καὶ τὰ ἕλκεα] Vt ad detersionem nimirum partium pudendarum etiámque vlceris, lotionem accommodare Hippocrates videatur vtramque. Verumtamen vterum potiùs spectant posteriora: quemadmodum priora toti corpori tribuenda sunt magis. Sed aquescente spongia linteóve tergeantur pudenda quantumuis & vlcera, (εἶτα ἐς οἶνον ἄκρητον ἐμβάπτων μάλιν) cur tunc vino vlcera madescent præter vulgarem Chirurgorum vsum & consuetudinem? An quod prius ad sedãdum dolorem & vlcus emundandum, sic & ad roborandum pertineat quod sequitur suscitandúmque calorem natiuum? Has enim vinum meracum vires habet. Nec verò vlcera vnquam nisi vino madefieri Hippocrates suo tempore passus est.

Ἔπειτα τῷ φαρμάκῳ τούτῳ, *deinde medicamento*, &c.] Verumenimuero depurgata mundáque omnia sint fotu, eóque duplici; inungendum cur vlcus esse tempestiuè medicamento paulo antè præscripto iubet nunc Hippocrates? An non enim meritò dubium videatur si (τούτῳ) ad illud quod cum melle confici nuper voluit, sit referendum: siquidem melli commiscebat semen lini itémque sambuci contusum (ποιήσας φάρμακον) vt in medicamenti formam concinnaret: an verò ad id quod modò parabat Hippocrates ex resina adipéque suillo in diurnum nocturnúmque vsum? sed tu ipse iudices, si quemadmodum duobus modis fouendo, medicinam nuper inuestigauit, in hac ita eadem hypothesi ferre opem duplici moliarur vnguento.

Μετὰ δὲ ταῦτα λίνου, *posthæc autem lini*, &c.] Sunt de diætæ & nutriendi ratione duo qui sequuntur particulæ modi apud Hippocratem, vtrique ad siccandum peropportuni. Victus enim rationem præscribere cuius ope maximè sicca mulier euadat, scopus est Hippocratis, quemadmodum sequenti capite declarabitur. Quinque potionem priorem, si enumerabis, component; quæ ex austero meraciori propinetur sub auroram. Altera parabitur eáque (ἐς δὲ τὴν ἑσπέρην) siccioris & crassioris aliquantò consistentiæ ad vesperam. Ideóque Hippocratem tum potiùs quàm primo diluculo potionis opinamur meminisse. Hîc verò si penitus animaduertis quonam ordine scripta Hippocratis posita quæque sunt, per te notarum quoque oportuit hactenus, quisnam debeat simplicium medicamentorum esse delectus, vt ex iis vnitas nunc fiat in propositum ab eo scopum. Vbi & quæ modò dicuntur, ad pharmacopœorum etiam artem pertinent aut potiùs industriam. In quibus nihil non facilè est, nisi vbi miscenda simul omnia sunt, exponere cur (ἀλφίτου ...) quum principio farinæ partem ad concinnandum assumpserit, ac deinde parem casei prædictam quoque mensuram, cur, inquam, iterum farinam tandem etiã velit commisceri. Quod satis arduum cuique poterit videri, nisi priori loco semina contundi omnia ipse iusserit, concutíque eadem ipsa cribro, pollinis aut farinæ instar, hoc est ad alterutrius horum tenuitatem. Ad hoc enim sigillarim singula referri oportere opinamur, vt de singulis consequens redditio cuique nota hoc pacto esse queat & aperta. Sigillarim enim quæque in puluerem contundi, deinde cribro concuti, vt farinæ modo omnia tenuissima reddantur, ante commixtionem; nónne artis est pharmacopœiorum & alicuius industriæ illorum? Isthanc porrò præscriptam & viuendi & medendi rationem cẽsuit Hippocrates teneri oportere tantisper (μέχρι μὴ ἀπῇ τὸ αἷμα) dum hæc tria consistent; multus nempe dum ex vlcere sanguis fundetur, & doloris manebit acerbitas, ísque paululùm etiam cessabit, vt tandem intermittat. Quæ quidem tria vlceris hysterici amplitudinem arguunt, quemadmodum hypothesis sequens de paruitate vlceris, patefaciet. Nam addit ἐπὴν δὲ τὸ ἕλκος ἔλασσον ᾖ. contrà autem si medicamentorum superiorum vsu tantopere profectum est, vt de amplitudine vlceris cruciatúque doloris aliquid videatur remissum, siue tu (βληχρὰ) imminutam spectes vlceris magnitudinem, siue (διὰ πλέονος χρόνου) diuturnã, vt modò eius perseuerantiam.

Φάρμακα πιπίσκειν, *medicamenta propinare*] Est tunc per inferiora purgatio, non autẽ vomitio, opportuna. Ne quid nimirum vomendo propulsatum excuriatur in affectam partem. Contrà etenim sic humor in aluum deriuabitur per catharticum. Sed hîc tamen ita cautè, vt Medicus gerat se secus quàm antea, vbi ad robur virium omne per diætam studium quantumuis continens referebatur. Nunc verò vt vires etiam recreentur vicissim inter purgandum, (διαλείπειν χρόνον, ὁκόσον) tantum temporis intermitti putat oportere Hippocrates, quantum (ἐπίκαιρος) occasio noua feret, (sic enim ἐπὶ nunc reddimus in

composito)

composito) & satisfactum abunde putabitur toti corpori, è quo humor deferri consueuerat in vlcerosam partem. Nam his positis (καὶ πυριῇ βληχρῇσι) blandiori quoque suffitu vtero monet prouidendum esse. Quod vt fiat, (summam hîc licet animaduertito industriam Hippocratis) mulierem (ἀνακαθίσας) collocat in sede sublimi; vt, si videbitur (ἑκάστοτε καιρὸς) vsus frequentior postulare, id perfici facilè & commodè queat. Hæc verò si (ποιέουσα) mulier exequatur sedulò, ὑγιὴς γίνεται, vlcere siccato sanescit.

Η δὲ νοῦσος βληχροτέρη] Est quidem vlcus, quum paruum est, quasi minimè mali moris: neglectum tamen (θανατώδης) mulierem ex lento suo progressu tandem sæpe ad exitium præcipitat. Vnde sequitur (διαφεύγουσιν αὐτὴν παῦραι) paucas vt plurimùm euadere, nec superesse ex hoc morbo multas.

SENTENTIA TERTIA.

Ἢν δ' ἑλκωθῶσι σφοδρῶς, αἷμα καὶ πύον καθαίρεται, καὶ ὀδμὴ γίνεται βαρεῖα.	1	*Si vterus valde vlceratus fuerit, sanguis & pus effunditur non sine grauitate odoris.*
Καὶ ὁκόταν ἡ ὀδύνη περιλάβῃ, ὡς ἀπὸ ὠδῖνος τὰ περὶ τὸν ῥόον γίνεται· καὶ ὁκόταν χρόνος ᾖ, τὰ σκέλεα καὶ οἱ πόδες οἰδέουσι.	2	*Cúmque præhenderit dolor, contingũt tunc ea quasi circa profluuium, quæ aliàs solent sub parturiendi labore: ac temporis progressu crura & pedes tument.*
Καὶ ἰῶνται τοῦτο οἱ ἰητροὶ ὡς ὕδρωπα· τὸ δ' οὐκ ἔστι τοιοῦτον.	3	*Cui sanè morbo medentur Medici tanquam hydropi, quanquam non sit huiusmodi.*
Ταύτην ἢν λάβῃς, λούειν προσφόρως θερμῷ, καὶ χλιαίνειν, καὶ κλύζειν δριμέσι, καὶ μαλθακοῖσι, καὶ στρυφνοῖσι, ὕδατί τε καὶ οἴνῳ.	4	Mulieris *hoc modò affectæ si curam suscipias, inprimis calida lauato, deinde foueto, modò acribus, modò emollientibus, aliàs adstringentibus, & ex aqua & vino colluito.*
Καὶ πολύκαρπον, καὶ πολύκνημον, καὶ μέλι ἑψῶν ὁμοῦ· εἶτα εἴριον εἰς τοῦτο βάπτων, διαχέειν τὰ αἰδοῖα.	5	*Tum etiam cratæogonum & origanum vnà cum melle coquito: quorum decocto posteaquam lanam imbueris, pudenda deinde perfundito.*
Καὶ ῥητίνην, καὶ μέλι, καὶ συὸς ἔλαιον ἐγχρίειν.	6	*Resinam quoque cum melle & adipe suillo inungito.*
Καὶ πιπίσκειν λίνου καρπὸν, καὶ σήσαμον φώξας, καὶ βούτυρον, καὶ τυρὸν αἴγειον, καὶ ἄλφιτον ἐν ἅπασι, πιπίσκειν ἐν οἴνῳ νῆστιν.	7	*Ad potandum præterea exhibe semen lini & sesamum torrefactum, & butyrũ, caseúmque caprinum, vt isthæc omnia reddantur instar pulticulæ dilutioris, quæ ebibat* mulier *stomacho ieiuno.*
Ἐφ' ἑσπέρην δὲ μέλι ἐπιχέειν πουλύ.	8	*In vesperum autem magnam copiam mellis affundito.*
Καὶ ἕως μὲν ἂν τὸ αἷμα καθαίρηται, καὶ ὀδύναι ὀξεῖαι ἔχωσι, καὶ ὀλίγον χρόνον διαλείπωσι, τοῦτο ποιέειν.	9	*Ac quandiu sanguis purgabitur, & qui acerbè dolores vrgebunt paulisper remittent, ista vsurpato.*
Ὁτὰν δὲ οἱ ἔλασσον ἴῃ, καὶ ὀδύναι βληχρότεραι ἴσχωσι διὰ πλείονος χρόνου, φάρμακον πιπίσκειν κάτω, καὶ διαλείπειν.	10	*Quum verò parcior sanguis feretur, ac dolores diutiùs* aliquanto *mitiores manebunt; pharmacum exhibebis quod per inferna purget, nec quidem id sine intermissione.*

X

Hæc si faciat mulier, *conualescit: sed spes nulla superest propagationis.* 11 Ταῦτα ποιέουσα ὑγιὴς γίνεται· ἄγονος δὲ ἔσται.

EXPLICATIO.

VLCERIS vteri omnes notæ repetendæ videntur ex hypothesi superiore. Illæ quidem in vtero vlcus enatum esse fidem faciebant. Sed ne id quidem satis Hippocrati qui vlcerum discrimina Medico quoque nota esse cupiebat. Consilium Hippocratis fuit huiusmodi de varietate dolorum partis
aph.5.lib.6. cuiusque in aphorismis, ἢν μέγα διαφέρωσι καταμαθητέον, an inter se multùm ipsi discrepent, perdiscendum esse. Quem locum vt scitè quidem de doloris magnitudine Galenus exposuit; hîc alienum quoque non videatur, si eundem gratia facilitatis aptemus ad vlcerum amplitudinem. Vlceris ergo leuioris in vtero positi signa præcesserunt, eius quoque cura, vt & prognosticum. An verò magnum sit illud, nec ne, nondum per supradicta signa satis manifestum. Sed quod discerni ac diiudicari queat sine negotio, si ad pus & exeuntem sanguinem copiosum accedat grauitas quædam odoris. Inest enim in vtroque vlcere semper teter & grauis aliquis odor. Est res ægrotantis meliori tamen loco si exiguus inerit ille & perpusillus. Quanam enim recta alia ratione pus ἄοδμον quasi sine odore vt in bonis duceretur, Hippo-
aph.20.sect.2.lib.1. Coac. crates desiderauit? Est tamen puris in suo genere, si quis penitiùs perpendat, fœtor aliquis; quum sit particeps caloris vtriusque, etiámque sit materia quæque putrescens in vlcere quantumuis benigna.
aph.vlt.lib.1. prognost. Vnde meritò sanè inter conditiones quas in laudabili pure denotauit Hippocrates inesse in prognosticis, pus esse quærebat ἥκιστα δυσῶδες, non quemadmodum verterunt alij, minimè fœtidum, sed quàm minimum; vt valde parum grauem tum odorem spiret, Galeno etiam interprete in comment. His positis neminem vel in ratione physica versatum leuiter tam tardo ingenio esse opinamur, qui ex consequenti non videat & colligat, (ὀδμὴ γίνεται βαρεῖα) posita nunc in pure odoris grauitate, quæ alioqui, vt explicatum est, quasi debet esse insensilis; vlcus magnum in vtero delitescere. Quam explicationem valde con-
comment. in aph.5.lib.6. firmabit hic haustus è fonte physico alius Galeni locus quodam commentario in aphorismis. Increscit nimirum (ait) cuiusque opus causæ efficientis, substantia eius adaucta.

Καὶ ὁκόταν ἡ ὀδύνη περιλάβῃ, *ac quoties dolor occupat*] Ad certiorem vlcerati vteri dignotionem hæc legi signa coniunctim oportet cum antecedentibus. Primum est, quòd quoties prehendit dolor in hypothesi, tum mulier non secus affligitur ab iis quæ circa profluuium contingunt, quàm ὑπὸ ὠδῖνος, si ipsa parturiat. Tunc enim peruadit sanguis per partes vlceratas, ac prætereundo eas conuellit ac pungit modo aculei aut spinæ instar, vti aliàs antea pluribus declaratum fuit ab hoc eodem authore.

Καὶ ὁκόταν ὁ χρόνος] Alterum est, quòd temporis progressu, hoc est vergẽte ægrotantis statu in deterius, aut iam commutato; τὰ σκέλεα καὶ πόδες οἰδέουσι, cum tempore & crura, & pedes intumescunt tantopere, & quidem, vt dictum est, symptomaticῶs; vt (ἰῶνται τοῦτο οἱ ἰητροὶ ὡς ὕδρωπα) signorum decepti similitudine accingant sese Medici sæpenumero ad curationem huiusce affectionis, tanquam hydropis. Tument autem explicatæ partes corporis infernæ præ caloris natiui paupertate & in eas prolapsu humoris pituitosi, aut sanguinis ex dimidio cocti. Verumenimuero (τὸ δὲ οὐκ ἔστι τοιοῦτον) quum non sit hydropicus huiusmodi tumor, ei remedium aliis modis quærendum erit & præter Medicorum eorum consuetudinem.

Ταύτην ἢν λάβῃς, λούειν] Primùm à balneo aquæ dulcis, quæ lotio est corporis vniuersi, initium duces. Pudendorum fotu secundo loco iuuabis, & in vterum infusione petutili. Δριμέσι καὶ μαλθακοῖσι] Nonnunquam verò acrium decocto vterus eluetur, aliàs emollientia incoquentur in eundem vsum, aliàs adstringentia. In percurandis enim vlceribus vteri & partis cuiusque, vniuersalia tempora debent obseruari descripta ab Hippocrate & toties decantata explicatáque à Gal. in comment. & omnibus ferè locis. Atque pro iudicio & prudentia Medici, iis aptanda vsurpandáque remedia sunt captata quæ sese tunc offeret occasione. Nam non semper sordent vlcera pure & ichore generis vnius, vt nec etiam tabo, nec sanguine. Ὕδατί τε καὶ οἴνῳ, *aqua & vino*] Modum & ordinem infusionis repetes, si placet, ex capite superiori. Vbi ex aqua lotio eam præcedebat, quæ fieri solita erat ex vino. Rationem reddidimus eodem loco.

Καὶ πολύκαρπον, καὶ πολύκνημον, *crataeogonum & polycnemum*, &c.] Vterum pudendáque lauit Hippocrates, cui & nunc ex tribus illitum pro suo more superinducit apposita lana scilicet imbuta linimento. Cæterùm in sua exegesi Galenus πολύκαρπον idem existimauit quod τὸ κραταιόγονον ὀνομαζόμενον, cuius
cap. 122. Dioscorides meminit lib. 3. Id verò haud multùm expetunt pharmacopœi, maximè qui fructum quærunt. Nec id præscribunt quoque Medici, quia minùs norunt. Hoc autem vel illo nomine vocitetur, perinde nobis est; magnarum id tamen esse virium, eius appellatio declarat penitiùs intuenti. Cæterùm quando ipsi memores sumus, quòd κνημὸν origanum Argiui quondam appellabant, partitè hoc loco πολὺ κνημὸν legissemus volentes, scilicet pro multo origano, hîc inesse mendum suspiciosè rati. Sed
cap.92.lib.3. Gal. 8. simpl. polycnemi meminit Dioscorides: idque agglutinandis vulneribus aptissimum esse existimauit, quemadmodum etiam postea Galenus simplicium octauo. Duo ista ergo decoquẽda putat author cum melle ad litum pudendi tantùm. Eáque fortè de causa διαχρίειν verbum, quod perungere est, potiùs vsurpauit: vt quum penitiores vteri partes mox erunt inungendæ, vtetur ἐγχεῖν verbo, quo similiter quod in illius cauum infundi & quasi intrudi oportebit, significetur. Idque vt præcedens linimentum tria conficient in vsum præscriptum.

Καὶ

Καὶ πτισάνειν λίνε] Ad victus rationem tandem transit Hippocrates, qua tenuiter vires sustentat. In preparando autem cibo multa instar farinæ conterit, ad pulticulæ diluitioris compositionem. Sic enim πτισάνειν placet hoc loco interpretari. Eáque commixta inter se, diluculo priori hortatur exhiberi oportere ex vino. Nec quicquam immutat nec nouat ἐφ' ἑσπέρην, in vesperam, nisi quòd plus admiscet mellis. Retinet vtrobique tamen notantér tenuitatem diætæ. Nec ab ea recedendum priùs putat (καὶ ἕως μὲν τὸ αἷμα καθαίρηται, &c.) quàm symptomata quæque imminuta quasi cœperint obliterari, etiámque res ægrotantis meliori loco constitui. Id etenim sequens sonat oratio Hippocratis, ὅταν δὲ οἱ ἔλασσον ᾖ, καὶ ὑγιαίη, &c. Quo quum ventum erit, nec quidem priùs, purgandum mulieris corpus censet per inferna. Abhinc (credimus) Hippoctatem metus hic auertebat. Ne nimirum concitatus humor cathartico, difflueret in vlceratam partem. Καὶ διαλιπεῖν] Atque sæpe intermittendum suadet Hippoctates interpurgandum: Ea conditione, vt intermissio hæc non semel tantùm ferat catharticum repeti, sed per vices, hoc est, vt sit purgationis & aliorum medicamentorum opportuna tum quædam vicissitudo. Alioqui quomòdo Hippocrati videatur interquiescendum, ingenuè fatemur vix posse nos dijudicare.

Ταῦτα ποιέουσα, ὑγιὴς γίνεται, γόνου δὲ οὐκ ἔνι, *hæc si mulier perfecerit, sanescit: at spes nulla superest propagationis*]. Ad diagnosin aut potiùs prognosin quæ sequuntur, pertinent reliqua. Non quòd semen mulieris sit minùs prolificum quàm priùs: sed quia coniectum id exceptúmque ex omni parte vterus amplecti nequit nec circumplecti. Si deficit sic autem conceptio, quænam spes propagationis & sobolis esse vlla potest? Porrò autem ex persanati vlceris magnitudine superiùs posita, amplitudo cicatricis resultans & ad eam consectaria iustum conceptionis impedimentum ac sufficiens vt plurimùm esse potest. Alioqui si erit id vlcus leue aut exiguum, & ex alterâ tantùm parte vteri interiore (mirum dictu, attamen cum veritate summè consentiens) quia aliunde semen comprehendi potuit initio conceptionis, poterit & aliqua prolis futuræ spes affulgere & propagationis, eodem ipso hisce verbis Hippocrate teste, ἕλκεος γενομένου, καὶ ἐξυγιασθέντος, τὸ χωρίον τοῦτο λειότερον καὶ σκληρότερον ἀνάγκη γίνεσθαι, καὶ ἧσσον δύνασθαι ἐν γαστρὶ λαμβάνειν ἢν μὲν ἐν τοῖσιν ἐπ' ἀριστερὰ γένοιτο ἕλκος, ἡ δὲ γυνὴ ἐν γαστρὶ λάβοι, εἴτε τὸ ἕλκος ἔτι ἔχουσα, εἴτε λοιπὸν, &c. Quibus apertè declaratur & propter læuitatem & duritiem minùs quidem aptum esse vterum ab vlcere ad conceptionem, attamen comprehensurum semen parte integra, per quam si sufficiens & copiosum satis alimentum trahatur gratia nutritionis puelli, perferat eum ad destinatum vsque terminum. Prorrh. lib. 2.

SENTENTIA QVARTA.

Οσα δὲ ἑλκώματα γίνεται ἐν τῇσιν ὑστέρῃσιν ἀπὸ φθορῆς, ἢ ὑπ' ἄλλου τινὸς, ταῦτα χρὴ ἀποσκεπτόμενον εἰς τὸ ὅλον σῶμα θεραπεύειν πάντα, ὁκοίης ἂν δοκέῃ δέεσθαι θεραπείης· ὥστε σοι δοκέῃ ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος ἢ αὐθεντος θεραπευτέη εἶ), τῶν ἀπ' αὐτέων.	1	*Quæcunque exulcerationes vtero contingunt ex abortu aut aliis de causis, mederi iis oportebit vniuersis ratione habitâ totius corporis* circumspectáque, *quacunque* mulier *egere videatur curatione: siue curationem* eius *petendam existimes è toto corpore, siue ex vtero* tantùm.
Γνώσῃ δὲ, εἰ ἀπ' αὐτέων τῶν ὑστερέων ἐστί.	2	*Hac verò notione discernas an ab ipso vtero.*
Τὰ μὲν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἑλκωμάτων τὴν κάθαρσιν παρέχει πυώδεα τε καὶ ξυνεστηκυῖαν· τὰ δὲ μὴ ἀπ' αὐτέων, λεπτήν τε καὶ ἰχωρώδεα.	3	*Quæ ex eo* quidem *sunt vlcerationes, purulentam ac compactam* vulgò *reddũt* & fundunt *purgationem: quæ contrà minùs ab eo pendent, & tenuem* semper effundunt *& saniosam.*
Οσα μὲν οὖν ἐστι λεπτὰ τῶν ῥευμάτων, ταύτας μὲν χρὴ θεραπεύειν ἐν φαρμάκῳ.	4	*Quamobrem quotiescunque tenuia effluent, huiusmodi mulierum curationis posita spes est in pharmacia.*
Καὶ διδόναι καὶ ἄνω καὶ κάτω· πρότερον δὲ ἄνω.	5	*Ac tum exhibendum videtur & quod infernè purget medicamentum, & quod supernè* aliud *: sed priori tamen loco quod sursum.*

6 *Quòd si perfecta hac purgatione parcius profluuium fiat, & minùs contumax, aut nonnihil etiam intermittat, purgabis rursus eodem modo.*

Καὶ ἢν μὲν μετὰ τὴν φαρμακείην τὰ ῥεύματα ἐλάσσω γένηται, καὶ εὐπετέστερα, ἢ διαλείποντα, αὖθις φαρμακεύειν τὸν αὐτὸν τρόπον.

7 *A purgatione autem eam viuendi rationem constituito, in qua quàm maximè mulier desiccetur.*

Μετὰ δὲ τὴν φαρμακείην διαιτᾶν διαίτῃ τοιαύτῃ, ἐν ὁποίῃ ἂν εἴη μάλιστα ξηροτάτη ἡ ἄνθρωπος.

8 *Id fiet porrò, si suffita fuerit ea toto corpore, tertio quoque die quartóve: & à suffitu vomitiones statim cieantur.*

Ἔσται δὲ, ἢν αὐτὴν πυριῇς δι' ἡμέρης τρίτης ἢ τετάρτης, ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἐμέτους ποιέῃς ἐκ τῶν πυριῶν εὐθύς.

9 *Sed & post vomitiones etiámque suffitus sit institutum vitæ huiusmodi, vt permaneat* mulier *illota*, & *aqua* & *pane victitans, nullo verò opsonio, præterquam vino nigro meraciore, olere quoque nullo.*

Μετὰ δὲ τοὺς ἐμέτους καὶ τὰς πυρίας, διαιτῆν ἀλουσίῃσί τε καὶ ὑδροποσίῃσι, καὶ ἀρτοσιτίῃσιν, ὄψῳ δὲ μηδενὶ, ἀλλ' ἢ οἴνῳ ἀκρήτῳ μέλανι, λαχάνῳ δὲ μηδενί.

10 *Cæterùm quando vomitionem parabis, tum demum tibi opus est* mulierem *satiare multis oleribus & acribus, multis item eduliis, opsonióque quodcunque illi libuerit: necnon vino aquoso multo* eam *opplere: & à suffitu* eam *lauare multa calida.*

Ὅταν δὲ τὸν ἔμετον παρασκευάζῃς, τότε χρείην ἔχεις λαχάνων πολλῶν καὶ δριμέων ἐμπιπλάναι, καὶ σιτίων πολλῶν, καὶ ὄψου ὁκοίου ἂν βούλωνται· καὶ οἴνου πολλοῦ ἐμπιπλάναι ὑδαρέος· καὶ λούειν ἐκ τῆς πυριῆς πολλῷ θερμῷ.

11 *Atque hac quidem curationis sit methodus fluxionum huiusmodi.*

Αὕτη μὲν θεραπείη τῶν τοιουτοτρόπων ῥευμάτων.

12 *Præstiterit autem in vtrisque medicamento vti purgante, & vomere, & trahere sursum.*

Ἄμεινον δὲ ἄμφω φαρμακεύειν, καὶ ἐμέειν, καὶ ἄνω ἕλκειν.

13 *Præstantior quoque diæta siccans erit, quæque sine balneo sit.*

Δίαιτα δὲ ξηραντικὴ κρεάτων, καὶ ἀλουσίη.

14 *Sed in vteri curatione hic modus esto.*

Τὰς δὲ ὑστέρας χρὴ θεραπεύειν ὧδε.

15 *In primis fumante foliorum decocto sambuci fouebis.*

Πρῶτα μὲν πυριᾷν ὕδατι ἀκτῆς ἀφεψῶντα τὰ φύλλα.

16 *A suffitu deinde smegmate collues ex fæce vini.*

Ἔπειτα μετὰ τὴν πυρίην κλύζειν ἐκ τῆς ἰλύος τῷ σμήγματι.

17 *Si quidem putredo insit in vlceribus, & quæ ex iis* perpetuò *excrementa stillant, grauem odorem spirent, smegmate lauabis meraciori: sin autem nihil* insit *huiusmodi, dilutiore.*

Ἢν μὲν σηπεδὼν ἐν τοῖς ἕλκεσιν ᾖ, καὶ τὰ ἀπιόντα δυσώδεα, ἀκρητεστέρῳ τῷ σμήγματι· ἢν δὲ μηδὲν τοιοῦτον, ὑδαρεστέρῳ.

18 *Etiámque post hanc fæcem aqua* eluatur, *sed in qua myrtum incoxeris, etiámque saluiam.*

Μετὰ δὲ τὴν ἰλὺν ὕδατι, ἐν δὲ τῷ ὕδατι ἐναφεψεῖν μυρσίνην καὶ ἐλελίσφακον.

19 *Ac exinde post lotionem hanc elues mero albo tepente.*

Μετὰ δὲ τοῦτο οἴνῳ κλύζειν ἀκρήτῳ λευκῷ χλιαρῷ.

20 *Iam verò si quando ab iis lauacris mor-*

Ὁκόταν δὲ δάκνηται ἤδη ὑπὸ τῶν

κλυσμάτων,

κλυσμάτων, τότε ἤδη καθαρά ἐστι τὰ ἕλκεα.

21 Κλύζειν οὖν χρὴ ὑδαρεστέρῃ τῇ ἰλύϊ καὶ οἴνῳ μέλανι.

22 Μετὰ δὲ τὸν οἶνον, πιμελὴν ὑὸς τήξαντα νεαρὴν, ἔλαιον παραμίξαντα, ἢν μὲν ᾖ χηνὸς, ἢν δὲ μὴ, ἄλλου του, μάλιστα ὄρνιθος.

23 Εἰ δὲ μὴ, τὸ ἐκ τῶν ἐλαίων παλαιὸν, τούτῳ χλιαρῷ κλύζειν.

24 Μετὰ δὲ, τὸν οἶνον ἐς ἕτερον κλυστῆρα ἐγχέαντα ἐς τὸ στόμα.

25 Καὶ ἢν ἑλκώμενα, μοτοὺς ποιοῦντα τῶν μαλθακτηρίων προστιθέναι.

26 Καὶ ἢν καῦμα παρέχωσι προσκείμενοι, ἀφελομένην τὴν γυναῖκα κελεύειν αὐτὴν νίψασθαι ὕδατι χλιαρῷ τοιούτῳ, οἵῳ περ ἐκλύζετο.

27 Ἢν δὲ πρὸς τὴν δίαιταν τήνδε τὰ ῥεύματα μὴ ἀπαλλάσσηται, ἐλάσσω δὲ γίνηται, καὶ δάκνηται σφοδρῶς, καὶ τὰ ἀπορρέοντα χολή τε εἴη καὶ ἅλμη, καὶ μὴ μόνον τὰ ἔσω, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω ἑλκοῖ, μεταβάλλειν χρὴ τὴν δίαιταν, καὶ ὑγραίνειν πᾶσαν, ὅκως τὰ ῥεύματα ὡς ὑδαρέστατα ἔσται, καὶ ἥκιστα δηκτικὰ, λουτροῖσι θερμοῖσι πουλλοῖσι, μάζῃ, λαχάνοισιν ἑφθοῖσι πᾶσι λιπαροῖσιν, ἰχθύσι τοῖσι σελάχεσιν, ἐν κρομμύοισι καὶ κορίοισιν ἕψοντα ἐν ἅλμῃ γλυκείῃ, (ἕψειν δὲ λιπαρῶς) κρέασιν ἑφθοῖσι πᾶσι, πλὴν βοὸς καὶ αἰγὸς (τούτοισι γὰρ διεφθοῖσιν ἐν ἀνήθοισι καὶ μαράθροισιν) οἴνῳ μελιχρόῳ, κιῤῥῷ, ὑδαρεῖ, πλεόνι γαλακτοποσίῃ μετ' οἴνου γλυκέος.

28 Τὰ δὲ ἄλλα περὶ τῶν κλυσμάτων ποιέειν κατὰ τὸν ὑφηγημένον λόγον.

29 Αὕτη μὲν νῦν περὶ τῶν τοιούτων ἡ θεραπείη.

30 Ὅσα δὲ πυώδεά τε καὶ ξυνεστεῶτα ἄπεισι τούτων, τὸ μὲν ὅλον σῶμα οὐδὲν δεῖ κινέειν· κλύζειν δὲ καὶ ἀπὸ τούτων τὴν θεραπείην πᾶσαν ποιέεσθαι.

deri incipiat, facta iam tum quoque *vlcera pura sunt.*

His de causis aquosiori fæce vini eluere oportebit *vinoque nigro.*

A vino autem adipem suillum recentem liquefactum, admixta anseris pinguedine, si copia tibi sit; si non adsit, alia aliqua, & *maximè gallinacea.*

Quòd si hæc quoque desit, ex aliis alia quadam veteri, eáque tepente colluas.

Sed & postea vinum per alterum clysterem in os vteri *infundito.*

Quòd si sint vlcerata, linamenta immittes ex emollientibus.

Quæ si fortè *indita ardorem inducãt, mulieri imperandum erit* cuidam *vt ipsi detrahat, quò colluatur aqua tepente, quali eluebatur* antea.

Enimuero si ad hanc diætam fluxiones non desierint, sed minuantur, vehementer tamen mordeant; & quæ funduntur biliosa sint & salsa, nec interiora solùm vlcerent, sed & externa; immutanda omnino *diæta erit, & humectanda quoque* mulier *toto corpore, vt fluxiones euadãt quàm aquosissimæ, etiámque mordentes quàm minimùm fiant, multis* scilicet *calẽtibus balneis, maza, percoctis oleribus iisque pinguibus vniuersis; piscibus cartilagineis, cepa & coriandro medicatis in aqua marina dulci: (coquenda autem sunt cum adipe multo) carnibus* etiam *omnis generis, præterquam bouis & capræ (decoquenda enim hæc sunt cum anetho & fœniculo) mellito vino, fuluo, aquoso, & largiori potione lactis cum vino dulci.*

Quæ ad collutiones autẽ spectãt reliqua, perfici ea debẽt iuxta supradictum modũ.

Atque hæc esto quidem huiusmodi fluxionum curatio.

Quæcunque contrà & purulenta & compacta fundũtur, totum quidem earum corpus nihil mouere oportebit, sed eluere, & postea totam curandi rationem aggredi & suscipere.

31 *Operæpretium autem est iisdem nunc collutionibus vti quibus antea vtendum diximus, eodem modo.*

Κλύζειν δὲ τοῖσιν αὐτέοισι κλύσμασιν, οἷς προείρηται, τὸν αὐτὸν τρόπον.

32 *Describentur verò à nobis & aliæ postea.*

Γεγράψεται δὲ καὶ ἄλλα κλύσματα.

EXPLICATIO.

QVOD cum superiori præsens cohæret oratio, consequentia digito quasi demonstrabunt. Sed ante omnia apud se perpendat vnusquisque (rogamus) an ratum hîc esse debeat, vlcus non tantùm nomine ἑλκωμάτων, sed causas quoque quæ vlcus faciunt, significari. Hîc porrò etiam nunc statuatur, quòd quemadmodũ varij sunt modi curationis vlcerum quæ in vtero suboriuntur, ita commune esse quiddam, quod in illis percurandis nunquam prætermittendum erit. Adscriptæ sunt causæ apud Hippocratem, vbi pro illarum diuersitate variam instituit curandi rationem. Commune quod dicimus ac vtrobique persimile, est; intentum esse scilicet oportere semper in hypothesi ἐς τὸ ὅλον σῶμα, ad statum totius corporis: vt eius nimirum spectanda habendáque ratio sit vbique tum continenter. Deinde vt secundo loco præceptum curationis illud quoque præcipuum esse intelligatur in iis vlceribus: spectandum nempe vbique sedulò, an quod est enatum vlcus in vtero, causam habeat colluuiem corporis vniuersi (huius enim cura potior habenda tunc esset) an ipsemet vterus sentina quidem sit, vt quando vitium inest (ἀπ᾽ αὐτέων) in hoc ipso tantùm, nec aliunde eò defluit & illabitur. Deinde huius quoque vtriusque notas signat oratione facili & cum artificio summo & admirabili. Γνώσῃ δὲ, εἰ ἀπ᾽ αὐτέων, *discernes verò* (ait ille) *sit, an ab vtero.* Notas autem discriminis huius vt certissimas repetit ab excrementi quod ex vtero fertur, substantia vel diffluente vel consistente quidem atque compacta. Siquidem κάθαρσιν hîc iustè excrementum vertimus. Ad huius diorismi explicationem priusquam accedamus, videto, si molestum non est, num iis ipsis signis hoc quoque meritò possit adscribi: si quidem aliquando ex huius eiusdem scriptis haustum sit: quòd quæ funduntur scilicet per vterum ex toto corpore, copia vincant ea quæ ab ipso vtero tantùm. Iure enim quid non liberalius erit excrementum totius quàm partis? Expendamus ergo qua nunc de causa quod excernitur, consistens esse debuerit ac puris consimile: idémque ipsum diffluet aliàs & comparebit aquosum. An quia quod hîc erosum excidit ex affecta parte, dum aliquãtisper in ea manet, cultum subit & quendam pepasmum recipit, ideóque quodam pacto siccescens incrassatur & magis consistit: contrà autem quod fertur ex toto corpore cacochymo in partem, detentum antea venis & per earum tubos diffluens aliàs decurrénsque, naturæ tandem ope & consuetudine quasi depulsum in eandem partem sensim illabitur, è qua etiam statim propter copiam excidit aut potiùs stillat, tanquam redundans quiddam & excrementitium? Etsi enim ora venarum semper aliquantum dehiscant in vlceribus vteri; vlceratæ tamen partis natura vísque eius retentrix dum feret & satis potens erit, sanguinem effundi nunquam permittet, nec quidquam eius elabi, sed vt ipse est familiaris & amicus, eum continebit strictissimè non secùs quàm in hydrope. Ichor contrà (siue sanguinis potiùs portio quædam tenuis) quo semper perfusus sanguis diluitur ad motionis fluxionísve facilitatem, ex vlcerata parte primùm effluit tantisper dum (inquam) pars potens erit & dominatrix. Nam vt primùm hæc fatigata fuerit vis retinendi, & fracta vlceris morsu, tanto sæpe impetu sanguis prorumpit ab vtero pro ichore, vt nec tum sit modus nec finis vllus ad necem vsque. Inde adeò magnũ vteri vlcus hæmorrhagia exuperans & immoderata, quæ præsentissimum vitæ periculum creet, tandem sæpenumero consequitur. Vbi verò ichor aut tenuis pars illa in concretione sanguinis munere suo defuncta est, tractrice vi renum tũc reuellitur & per aquæ ductus fertur in vesicam, vt postea foras propellatur. Vt & eius quædam portiuncula per diaphoresin dissipata, euanescit in auras: aut etiam non vsque adeò extenuata per sudores ad cutim depellitur & transcolatur. Ex huius seri profusione vlcera sordescunt ferè vbique locorum in corpore.

lib. de nat. hum.

Ὅσα μὲν οὖν ἐστι λεπτὰ, *ea de causis quæ tenues fluxiones erunt*, &c.] Est conclusio ex superioribus per assumptionem, quæ varios in se pharmaciæ modos complectitur. Omnium primus est qui suscipitur per catharticum omnino duplex. Purgationi verò quæ fit nunc per inferiora, eam præmitti iussit (πρῶτον δὲ ἄνω ait) quæ per vomitionem suscipitur. Quò, credimus, excrementitij humoris nutus propensióve ab inferna parte reuocetur, aut si quis inerit eius impetus ab incœpto. Nunc igitur reuulsioni primas tribuit dum ad vlceris curationem aggreditur Hippocrates. Vnde si quis queat fructus percipi, in ea perseuerandum putat oportere, aut saltem (αὖθις) iterare. Ad perceptionis autem fructus tres notas attendite. Si enim Medicus per vomitionem reuellendo profecerit, (ῥεύματι ἐλάσσω γίνεται) in primis tantundem detrahitur de copia humoris qui in vterum illapsus ex vlcere manabat continenter, quantùm mulier vomitione reiecit. Vnde etiam sequens consequatur vtilitas, καὶ εὐπεπτότερα. Ac proinde qui fluit humor non ita mordebit postea nec punget, mitioris & boni moris factus & conditionis. Euasit nempe mitior ex accidẽti per purgationem, quum eiusce partem mulier vomuerit, cuius permixtione ferocior molestáque magis fluxio reddebatur. Quæ quum ita sint, vt primùm vomitione copia humoris fluentis minuta sit per reuulsionem: eodémque modo de qualitate & acrimonia humoris detractum quoque sit aliquid (quantitatis enim noxiæ & alienæ qualitatis stimulo suscitari natura solet ad excretionem) mirum ne videatur, si (διαλείποντα) fluxiones ipsæ aliquantisper intermittant? Hanc verò tertiam statuimus

timus & enumeramus inter signatas vtilitates. Alienum siquidem opinemur in accusandi casu accipere, & veteres vtrosque interpretes imitando ad purgandi munus ἀγαλείποντα referre, hoc est ad Medicum. Quandoquidem de fluxionis continuatione intelligi hoc debere apud nos cogitemus cum Hippocrate.

Μετὰ δὲ φαρμακείην, ac post purgationem] Consilium Hippocratis primum fuit in tenui fluxione ad vterum, reuellendo impetum humoris sursum reuocare explicato modo. Διαιτᾶν διαίτῃ τοιαύτῃ] Desiccans victus ratio occupabit secundum locum. Cursus etenim humoris hoc pacto per interceptionem rumpitur permagno ægrotantium commodo valetudinis. Quanti sit autem momenti victus ratio ad valetudinem, edisces facilè ex libris de victus ratione acutorum, aphorism. primo, quarto de morbis, & lib. de salubri diæta, & tribus de diæta libris apud Hippocratem. Si enim copia humoris sit fluxionis causa, quid promptiùs eam destruat quàm quod pollet viribus siccandi? Exemplis aliquot demonstrauit Hippocrates contrariorum ope profligari contraria: idque in vniuersum. Siquidem καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις dicebat in aphorismis.

Διαιτᾶν διαίτῃ τοιαύτῃ] Mulierem exoptat Hippocrates beneficio diætæ reddi quàm siccissimam. Ἐὰν μάλιστα (ait) ξηροτάτη ἡ ἄνθρωπος. Atque vt sæpenumero est hic interpres suæ mentis, alia quoque de re hũc exponit locum Hippoctates quàm de eduliis. Ait enim ἔσται δὲ, ἐὰν αὐτὴν πιέσῃς, *fiet id porrò*, &c. Siccante quidem cibo per dies singulos paulatim perfici potest, quod est nunc ab eo propositum: sed id etiam per suffitum tertio aut quarto cur die tantùm? An quòd ægrotantis vires vix alioqui sufficiant, nec ferendo satis esse possint continuando? Medendi quidem & nutriendi esse debet quædam vicissitudo. Remedium & hoc aliud vult (ἐκ τῶν πυελῶν εὐθὺς) simul atque desierit suffitus, vsurpari. Ἐμέτους ποιῆς] Humidum nempe quo stomachi fundũ natar, vomitione reddi. Quanam rogamus de causa? Ne quod fortè liquefactum calore suffitus per gulam è capite in ventriculum irrepserat, vtero malè habenti negotium facesseret & molestiam inferret, & quasi prælium redintegraret. Quartum etiam est quòd ab hypocausti vsu iubet Hippocrates διαιτῆν ἀλουσίῃσι, vt maneat mulier non oblita quidem pannis, neglecta & in immunda illuuie, & squalore, Pythagoreorum more scilicet, lib. 4. apud Athenæum, (siquidem sordes satis detergeantur suffitu in hypothesi) sed vt sese à balneo contineat potiùs, & iure quidẽ imperat, vtque maneat illota. Balnei namque tepor præterquam quòd humectat nimiopere, multa in eo etiam requiruntur, quæ si prætermittas inter medendum, pecces grauiter in ægrotantis salutem. Verumtamen quum debeant mulieres ex instituto Hippocratis diæta vti siccante, quonam modo (ὑδροποσίην) eis aquam modò offert in hypothesi? Credimus re vera abstemias desiderasse nostrum nunc Hippocratem. Vix enim quum sine potione mulier degat, ac vinum consueuerit, vt est καρηβαρικὸν, caput non solùm opplere & granare, sed & fluxiones quoquouersum concitare; hac de causa eáque iusta mulieres maluit & iussit aquæ potiùs vti potione quàm vini: Non dissimiliter quàm pane vesci ad vitæ tenuitatem (credimus) & siccitatem corporis vniuersi. Ac in eundem semper scopum (ὄψῳ δὲ μηδενὶ) sine opsonio vllo, præterquam οἴνῳ ἀκρήτῳ μέλανι, vino meraciori nigro. Fortasse verebatur Hippocrates, ne opsonio opulento quodam inductæ ad epulas sese mulieres liberaliùs inuitarent. Quo ex loco notabitur obiter ad ampliorem dictionis huius Grammatistarum significationem, vinum etiam duci in opsoniis ab Hippocrate. Siquidem opsonium omne inter edulia tantùm ipsi hactenus recẽsuerint. Sed quid non etiam nunc Hippocrates, vt suprà, vini interdixit vsu? Ἀκρήτῳ] Existimamus Hippocratem concessisse merum mulieribus, vice medicamenti. Qua de re etiam adiunxit eodem loco (μέλανι) vtendum esse nigriori. Præterquam enim quòd eas cupiebat modò aquam bibere, vti explicatum est, nunc etiam assumi meracum volumus oportere: sed paucum intelligit semper in scopum eundem, hoc est ad desiccandum. Adde etiam, quòd est subnigri vis vini vias constringere, quibus delapsus humor qui est in vitio, ad vterum cotrueret partem vlceratam in hypothesi. Verùm etiam (λαχάνῳ δὲ μηδενὶ) omni interdixit olere Hippocrates, eadem (credimus) ratione qua opsonio diximus nuper interdixisse. Se secus autem longè res habeat (ὅταν τὸ ἔμετον παρασκευάζῃς) quoties iuxta Hippocratis institutum medendi, vomitio cienda erit. Huius verò methodum exponit per regressionem. Nam tum susque deque ferenda erũt illa quæque præcepta medendi superiora, quorum connenit nos semper esse memores, quò sit antithesis cuique aperta magis & nota eorum cum consequentibus. Inprimis nunc enim olera multa, sed (ἐμπλῆσαι) ad satietatem, concedit: attamen (δριμέων) quæ sint acria nempe ad perturbationem. Nec hęc quidem satis, sed intentus perpetuò ad vomendum medicus, (σιτίων πολλῶν) indulgebit & permittet ciborum omne genus, quippe quia longè plus eorum tunc ingetitur qui ingentem faciant perturbationem stomachi, eóque modo vomitionem faciliorem. Καὶ ὄψῳ] Et opsonium quodlibet, scilicet grauidentioris plenitudinis. Vini copiam mulieri etiam facit, sed ὑδαρέος, aquosioris; quò magis sese ipsa oppleat, & eius copia fluctuet ventriculus, vnde eodem modo maneat paratior semper ad vomendum.

Καὶ λούειν] Balneum denique à suffitu concedit; vt quod reiici vomendo oportebit, & paratius ad id sit & promptius semper aliquanto: & viæ dilatatæ magis pateant in scopum propositum. His artibus vtrique fluxioni Hippoctates consueuerat (αὕτη θεραπείη) ita mederi. Sed (ἄμεινον δὲ ἀμφω) communis vtrique is erat modus medendi Hippocratis, vt quinque quæ sequuntur remedia nunquam prætermitteret. Ista verò sunt, purgare, vomere, ad cutim reuellere quasi ventrem superiorem per suffitum proliciendo sudores, (sic enim ἄνω ἕλκειν visum est nobis explicari oportere: siquidem sumus memores nos inferiotem & superiorem ventrem pro mente Hippocratis constituisse sententia quinta comment. primi) victus ratione (ξηραντικὴ χρέεσθαι) opportuna siccare, (καὶ ἀλουσίῃ) & continere mulierem in illuuie, hoc est sine balneo & vlla lotione. Quæ vniuersa, si placet, pertineant ad antecedentis causæ de-

clinationem. Quæ verò coniunctam destruunt, communia omnia sunt tam detergendo vlceri quod in vtero superest ex fluxione beneficio superiorum remediorum exhausta, quàm persanando ei quod causas non longiùs educit quàm ab vtero. Iam verò quæ isthæc communia sunt, si placet, ex Hippocrate recenseamus, vtero dicata vniuersa. Vtero nempe sua remedia adhibere præsens nunc est propositum Hippocratis, cuius verba sequuntur, τὰς δὲ ὑστέρας χρὴ θεραπεύειν ὧδε, *vlceris autem quod ab vtero, curatio sit huiusmodi*. A leuioribus autem & facillimis initium curandi facit. Ergo (πρῶτα) in primis fumante sambuci decocto fouendus vterus est. Nunc enim sic πυριᾶν verbum vertimus. Ἔπειτα μετὰ τὴν πυρίην] Remedium secundum erit, quo ea quæ fotu præparata videri queant, smegmate scilicet duplici, paulatim abstergantur. Sic verò dictum est Græcis quod detersioni vtile & aptissimum medicamentum. De vario smegmatis vsu Aëtius plurimis locis & Dioscorides. Smegma hîc duplex dicimus cum Hippocrate, (ἀκρητεστέρῳ) meracius scilicet vnum notauit, quod detergendi tanta vi pollet, vt quasi rodat aut radat: ideóque hoc putat vsurpandum (ἢν μὲν σηπεδὼν ἐν τοῖς ἕλκεσι ᾖ) vbi putredo quædam tanta inest in vlceribus, quæ (ἀπόντα δυσώδεα) graui excrementorum odore detegatur. Quemadmodum vsurpatur aliàs alterum, quãdo scilicet nihil est huiusmodi. Facit idem tamen hoc quod prius, sed paulò aut multò imbecilliùs, quia (ὑδαρεστέρῳ) nempe dilutius.

Μετὰ δὲ τὴν ἴλην] A smegmate quod leuiter radendo terget, cur myrti & saluiæ foliorum decocto fouet vlcera vteri? An ad robur partis & inducendam ei cicatricem potiùs quàm detersionem? Myrtus

cap.128. Dioscoridi lib.1. vesicæ rosioni & partium extremarum exulcerationi prodest, sed laboranti fluxione vtero lõgè magis. Etiámque decoctum saluiæ vlcera tetra purgat: sed si verum est id quod apud Aëtium tradunt, eiusdem foliorum supra carbones candentes suffitu sistuntur menses immodici, vt & muliebre profluuium. Vnde non nisi potest ex vsu esse quàm maximè.

Μετὰ δὲ τοῦτο οἴνῳ κλύζειν, *postea verò colluere vino*] Per supradicta remedia rem ægrotãtis eò venisse confisus Hippocrates, vt vlcus satis detersum videri possit; huius eiusdem periculum nunc tamen facit ad maiorem fidem & cognitionẽ certiorem Id quod dum facit, lotione vtitur ex vino albo, vt quod propter tenuitatem partium penettet magis; & meraciore, quod acrius longè est & mordacius: etiámque tepido, ne viam præcludens suo frigore promptiùs agendi occasionem præripiat sibi, instar omnis rei frigidioris.

Ὁκόταν δὲ δάκνηται ἤδη, *quum autem mordetur*] Iam id exploratum habet Hippocrates, cuius causa nuper instituerat plura lotionis genera: scilicet depurgatum vlcus esse satis deprehendit ex morsu. Quo ex loco quidem nostra primùm interpretatio de fotu quem vini perfusione perfici nunc ipse volebat, confirmabitur. Ac præterea præceptum ad praxin statuitur apprimè vtile, nimirum (τότε ἤδη καθαρὰ ἐστι) tantisper vterum conuenienter foueri oportere detergentibus, dum morsus aliquis ex fotu persentiatur in vlcerata parte Siquidem faciat hoc plenissimam fidem de munditia, vt dicam, & vlceris purgatione sufficienti. Quo in statu quando res ægrotantis constituta fuerit, (κλύζειν οὖν χρὴ) pro fotu lotio erit vsurpanda ex iis quæ minimùm detergendo partis quoque robur augeant. Namque gratia huius post smegma ex vini fæce dilutius, perluit partem vino μέλανι, subnigro.

Μετὰ δὲ τὸν οἶνον] A lotione quæ vino fit in vterum infuso, Hippocrates vlceratam partem oblinit vnguento, quod cum (πιμελῇ ὑὸς) axungia suilla recenti cõficitur, & quadam parte adipis anserini. Verumtamen haud nos præterit πιμελὴ & στέαρ inter se discrepare pro Aristotelis iudicio lib.3. de hist. animal. cap.17. Quem locum Latinè visus est expressisse sibi Plinius pro nutu suo cap.37. lib.11. Notarum attamen exoptamus obiter, πιμελὴ vsurpasse hîc Hippocratem de quadrupede: de bipede autem ἔλαιον, ne paulò scilicet diutiùs vertendo immoremur. Atque etiam nos à rei veritate decessuros minùs arbitramur, si quod ἐλαιῶν de oliuis vetus vterque dixit interpres, nos ἐλαίων retinendo, nota scilicet accentus commutata eiúsque loco, de adipe interpretemur. Quum enim sit authoris animus recenti suillæ pinguedini miscere adipem anserinum aut gallinaceum; huius copia vtriusque si fortè deerit, aliquem ipse substitui maluit ex veteribus & vsitatis quàm nullum. Εὐπορίας enim perstudiosus Hippocrates noster perpetuò fuit. Quòd autem suillus adeps sit omnium animantium humidissimus, vnde diffluat instar olei quàm facillimè: quódque vi præstet emolliendi maximè, docuit nos Aëtius sermone 21. tetrabibli primæ cap.152. Eodémque authore anserinus tenuitate partium excellit, ideóque infundi paratissimus & vtilis est his qui in corpore penitiori morsum persentiunt. Siquidem tota corpora penetrat sua tenuitate summa, vt humoribus serosis mordacibus permixtus, eorum retundat & hebetet (ait interpres) mordacitatem. Inter hunc vtrumque medium locum tenet gallinaceus itémque, vti scriptum est, gallorum. De iis alia plurima eodem loco, vt & apud Dioscoridem, etiámque Galenum.

Ἀλλὰ τοῦ, ὄρνιθος] De volucrium genere hunc locum intellexit Cornarius interpres, quum de gallinaceo intelligi possit longè verisimiliùs; siquidem sit εὐπόριστον remedium, inuentu perfacile. Tanti fit autem εὐπορία Hippocrati in remediis, vt si quæ excellũt, desint; alia ipse in locum capiat, quæ simile quid præstant quàm proximè. Hac ratione (ἢν δὲ μὴ) si gallinacei adipis copia, vt est dictum, non erit; τὸ ἐκ τῶν ἐλαίων παλαιὸν, eum ex adipum genere Medicus potiùs vsurpet, qui neglectus etiam fortuitò vetustatem acceperit, quàm nullum. Τούτῳ χλιαρῷ κλύζειν] Perfundat hoc verò tepente vterum explicata de causa.

Μετὰ δὲ, τὸν οἶνον ἐς ἕτερον, *postea autem vinum infundere*] Nos hîc præmittere quædam necesse est, vt & nonnulla immutare in Græco Hippocratis sermone, priusquam implicatam eius declaremus sententiã; vnde vix nos etiam fortasse expediamus. Nimirum est oratio suspendenda primùm post μετὰ δὲ, siquidem iniicere vinum per clysterem oporteat; ac μετὰ δὲ ad superiora referre. Expendendum deinde sedulò, si pro ἐγχέαντα non debeat legi ἐγχέειν, vt sit eiusdem modi atque quod proximè antea, κλύζειν. Arduum est valde de tertio iudicium, vt sequitur. Ad quid nempe referri ἑλκούμενα dictio possit, quum ἑλ-

κούμενα

ῥεύματα probabiliùs videatur retinendum & ad *σῶμα* vteri pertinere verisimiliter. Postremo loco *ταῦτα* sine ς legimus, quanquam fortasse perperam. His positis sic videatur peropportunum exprimere animi sensa Hippocratis. Non secus autem (ni nos opinio fallit) nunc vinum infundi cupit in pudendum, ad os vteri vsque; quàm non ita pridem in eius cauum. Quum verò sint huius partis vlcera quàm illius periculosa magis, & difficilioris multò curationis; iustis quidem de causis, quæ ad vlcerarum vterum ex arte præscribi poterat ratio curandi, eam præcessit quæ nunc instituitur ad vlceratum illius osculum. Inter prima autem hoc erit remedium, si videbitur, vt *ἐς ἕτερον κλυστῆρα*, *in alterum clysterem* (ex quibus verbis vnum iam scilicet hystericum præcessisse conijcere & commemorare licet) *ἐς στόμα*, osculi hysterici gratia, vinum infundatur. Ex qua quidem perfusione vini meracioris (Græcum verò non sequemur exemplar, quin potiùs versionem non negantem Cornarij interpretis) *τὸ ἑλκώμενον*, si vlceratum vteri os erit: Caluus interpres alter *ἑλκώματα* de tractione exposuit, quasi *ἑλκύσματα* in suis codicibus scriptum habuisset, quod etiam quia vinum colluendo mordebit aut minùs, discernitur certissimè; confectum tunc ex emollientibus linamentum eò immittendum Medicus curabit ad illius scilicet diagnosin paulò certiorem. Atque etiam tum si fortè *καῦμα*, ardorem quendam vini vsus induxerit, subtractò inde eodem ipso (*ἀρθρωμένην τὴν γυναῖκα*) perstudiosa sit mulier necesse est, vt ad eam partem proluatur eodem quo antea, tepente decoctò. Quum enim earum partium morbus idem tunc fuerit ex hypothesi, earundem ipsarum idem quoque remedium esse quid vetat? Alia si tamen in posterum occurret lectio, aut quoddam Græcum offeretur aliud exemplar; minùs tunc pudebit aliam quoque ex nobis expositionem quæ in meliorem commutata sit, producere & eam explicare.

Ην δὲ ὡσῇ τὴν δίαιταν, quòd si ne quidem ad hanc diætam, &c.] Magnum hoc Hippocratis artificium est in proposita fluxione exhaurienda, siue diætam, siue remediorum, quorum perplura sunt sanè, genera animaduertas. Conabatur Hippocrates antea omni arte & industria, vt quàm maximè *ξηροτάτη* mulier euaderet sicca. *Ην ᾗ ὡσῇ τὴν δίαιταν*] In qua & tot præscriptis ab eo remedijs si nihil quicquam tam efficax est, vt etsi eorum ope omnium (*ἐλάσσω δὲ*) imminui fluxio possit, nequeat attamen prorsus exhauriri (imminui verò intellexit ita Hippocrates; vt æqualis non sit humoris copia influentis in vterum, sed aucta vis eius tandem tantopere, vt (*δάκνηται σφοδρῶς*) vehementer mordeat) commutanda (*μεταβάλλειν χρὴ τὴν δίαιταν*) ratio victus videatur, quemadmodum exponetur pluribus postea, si priùs dixerimus quid fluxionem mordentem efficiat. Eiusce verò duplex est omnino causa. *Καὶ τὰ ἐπιρρέοντα χολή τε εἴη καὶ ἅλμη*] Permixtio scilicet influentis humoris biliosi aut quidem falsi, hoc est pituitæ quæ ex mora putredinem conceperit per suppressionem. Nec (*σφοδρῶς*) tantùm ideo morsus vehementioris fluxionem censebimus, quòd acriùs rodat aliquam partem vteri; sed (*καὶ μὴ μόνον τὰ ἔνδον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω ἑλκοῖ*) quia potiùs non vlceret solùm internas partes, sed etiam exteriores. Externas modò appellamus quæ sunt infra osculum vteri. Atque hic sanè locus nobis interpretationis superne dedit occasionem, Quando nimirum de posteriori clystere facientes verba, os vteri volebamus eo perfundi tantùm, non vt priori, vteri fundum: & *ἑλκώμενον* pro *ἑλκώματα* legi scilicet in numero singulorum. Quum nempe etiam (quod suo prætermisimus loco) *μοτοὺς* linamenta solus admittat ductus pudendi, non autem vterus ipse. Superest iam ad commutationem diætæ regressio. Ex vsu esse non potuit antea quæ exsiccans ratio vitæ erat, (siquidem eius vsura humor influens nimis côcalescerer) quid optatius aliud ergo contingat, quàm vt (*ἐξυγραίνειν πᾶσαν*) humectetur mulier toto corpore quibuscunque modis? Quorsum etiam (*ὅκως τὰ ῥεύματα ὡς ὑδαρέστατα ἔσται*) dilutissimæ quætantur fluxiones ac moderatæ, nisi (*καὶ ἥκιστα δηκτικά*) vt hoc pacto minimùm mordeant? Hic est enim nunc potior medendi scopus Hippocratis. Siquidem quum expers fluxio fuerit omnis acrimoniæ & mordacitatis, solis tum exiccantibus supradictis possit ipsa intercipi & exhauriri.

Sed (*λουτροῖσι θερμοῖσι πολλοῖσι*) iam diluendi humoris, qui in vterum influit, modi sequuntur aliquot, in quibus, hortamur, summam animaduertat Medicus antithesin, siue balneum ex præscripto fiat, siue offeratur cibus aut etiam potio exhibeatur. Quæ vniuersa ad popularem & perfacilem intelligentiam accommodatè dicta videantur, nisi quòd *ἐν ἅλμῃ γλυκείῃ*, quum in muria dulci quædam decoqui oportere, non videretur esse alienum interpretibus; vertere maluimus & iubere vt decoquantur cum pauculissimo sale in aqua, quam marinam diximus dulcem, intenti perpetuò in scopum Hippocratis; qui modò est acriores humores aquosissimos reddere & non mordaces. Quis enim vnquam in muria cibos incoquat ex hypothesi?

Inter potiones alius est quoque scrupus de vino *μελιχρῷ*. Voluit Cornarius quòd debeat esse mellei coloris: vt & quod dulce sit, Caluus. Sed hac eadem periodo vini *γλυκέος* dulcis idem ipse meminit. Ergo expendendum opinamur, an dulce vinum intellexerit Hippocrates sub finem periodi, quod suapte natura sit huiusmodi. Mellitum autem dicatur factitium & effectum artificio dulce, nempe per admixtionem mellis. Quanquam & eius coloris esse, dici verè tum possit. *Κιρροῦ* namque fului meminit quod est in rubris, quæ æqualiter distant ab extremis. Nigrum & album extrema ducimus. Hæc autem vt suos gradus habent & amplitudinem; ita & rubro est sua quoque latitudo, in cuius medio constitui *κιρρὸν* oportere iudicamus cum Hippocrate. Dictum ergo sit Latinè fuluum. Namque ex tertio *κατ' ἰητρεῖον* tria tantùm genera vinorum constituerunt veteres, *μέλανα*, *λευκὸν*, *καὶ κιρρόν*. In quibus singulis licet cogitare plurimos gradus inesse; quid non etiam in medio rubrorum integrum erit fuluum reponere? Nam non secus vina discrepare existimamus, quàm varietate colorum, differentiis & gradibus inter se mulieres diffidere accepimus ab Hippocrate, primo statim initio libri de muliebri natura. Sic verò & illthunc locum interpretabimur, si placet, obiter. Quum mulieres quasdam voluit Hippocrates esse *οἰνωπάς*, vinosi coloris, hoc est, varij gradus coloris rubri: *μέσον τι* (ait) *ἀμφοτέρων ἔχουσι*, quippe quæ coloris

vtriusque extremi participes illę fiant, sed eius tamen magis à quo propiùs abesse spectantur. Erunt mulieres μέλαιναι nigræ, vnius extremi. Sunt etiam ὑπέρλευκαι, candidissimæ, alterius.

Τὰ δὲ δίαιτα περὶ τῶν κλυσμάτων ποιέειν χρὴ, &c.] Ad diætam formas clysterum addit ex vino temperato aut meraciori, de quibus hoc eodem capite modò diorismus & explicatio præcessit perfacilis.

Αὕτη μὲν ἴησις περὶ τῶν πνευμάτων, atque fluxionum huiusmodi hæc esto posita curatio, scilicet in pharmacia explicato modo, siue fluat humor tenuis ex cauo, hoc est vlcerata penitiori parte vteri: siue infra os eiusdem vlcus ortum sit, vnde idem perpetuò effundatur humor pertenuis.

Ὅσα δὲ πυοειδέα τε καὶ ξυνεστεῶτα ἄπεισι, *quæ autem tum purulenta, tum crassiuscula excluduntur*, &c.] Pars est hæc altera supernæ partitionis, in qua de varietate agebatur excrementorum, quæ omnino duplicia fecerat nuper Hippocrates. Aut enim è toto ferebantur corpore, eáque tenuia erant, aut ab vtero. Hæc verò erat purulēta crasśaque purgatio, cuius rationem vtriusque suo loco reddidimus. Ergo hic curandi modus alius sit à superiori necesse est, siquidem alia causa morbi huius quoque sit; quam non altiùs repetendam quàm ab vtero priùs diximus ex Hippocratis sententia, eáque de causa soli huic remedia quælibet adhiberi oportere.

Τὸ μὲν ὅλον σῶμα οὐδὲν δεῖ κινέειν] Nullo autem pacto corpus tunc mouendum esse, ne quidem alterutra purgatione: non inferna, non vomitione, non denique pharmacia. Nec obseruanda ea methodus est, ne quælibet conditiones diætæ erunt hîc etiam retinendæ, quas Hippocrates enumerauit in oratione. Erunt autem in iis suffitus & vomitionis quædam vicissitudines. Erit illuuies, & aqua, potus: vt & panis, cibus: & quæ eodem loco scribuntur reliqua, eáque sanè plurima.

Κλύζειν δὲ, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν θεραπείην πᾶσαν ποιέεσθαι] Is ergo solus esto ad perfectam mali huiusce curationem, colluendi vteri modus, eius continuatio ordóque, qui suo quoque loco ab eodem Hippocrate modò dictus fuit. Cætera remedia spernantur nunc vel hoc monitore Hippocrate, quæ toti corpori eodem loco erant dicata. Itaque iam audiamus alias (si non erit molestum) collutiones vteri, quæ ad posita vtrobique vlcera conferre queant.

SENTENTIA QVINTA.

Atque hæc etiam ad vlcerum sanationem pertinebunt.	1	Ἑλκῶν ἴησις.
Recens axungia cerui in pessarij formam supponatur: sed eluere vino decocto priùs oportebit, optimum fuerit tamen cerusam affundi, *quando vlcus permanebit, & narcissinum* quidem *oleum.*	2	Ἐλάφου στέαρ χλωρὸν προσθετόν· κλύζειν δὲ χρὴ αὐτίκα οἴνῳ σιραίῳ, κράτιστον δὲ ψιμυθίῳ, ἕως ἕλκεα ᾖ, καὶ ἐλαίῳ ναρκισσίνῳ.
Cibis interea quàm maximè emollientibus vtatur ipsa semper, *& non acribus.*	3	Σιτίοισι δὲ μαλθακωτάτοισι χρῆσθαι, καὶ μὴ δριμέσιν.
Quòd si sorde inquinatum vlcus erit, & serpat, & mordeat vicinam partem, purgare id, & producere carnem recentem, etiámque in cicatricem perducere (etenim ibi tum *non ægrè vlcera relaxantur, ac induunt* sæpe *peruersam naturam) & sæpenumero lauare.*	4	Ἢν δὲ ῥερυπωμένα ᾖ καὶ νενέμηνται, καὶ τὸ πελαστάτω χωρίον δάκνῃ, καθαίρειν, καὶ νέαν σάρκα φῦσαι, καὶ ἐς οὐλὰς ἄγειν τὴν σάρκα (ῥηιδίως γὰρ ἀναχαλᾶται, καὶ κακοήθεα γίνεται) καὶ λούειν συχνῶς.

EXPLICATIO.

PENDENT hæc, quemadmodum videtur, ex hypothesi superiore, qua pure vlcera sordere & consistente excremento nuper positum est. Eorum verò ἴησις etiam, sanatio, aliis prioribus his tribus remediis poterit procurari: pessario, lotione per clysterem, & cibis qui aluum quàm maximè emolliant. Non acribus, ne eorum scilicet vsu incandescat malum vteri. Quia verò perperam fortasse præposuerat pessarium τῷ κλύζειν, lotioni quæ institui solet per clysterem; ideo addidit, si rectum iudicium est, ea cautione & conditione indi pessarium oportere, vt αὐτίκα, priùs (sic enim nunc placuit αὐτίκα exponere) eluatur vterus οἴνῳ σιραίῳ, vino decocto, hoc est sapa aut defruto, quippe quæ differant inter se solùm coctionis gradu. Iure autem vino tergetur sordes vlcerum, priusquam pessarium intromittatur, quemadmodum fieri oportere suprà imperauit frequenter Hippocrates. Quibus si non cedat vlcus remediis,

(κράτιστον

(κράτιστον δὲ) conducet quàm maximè cerusam in vino, quum videbitur ex vsu, dissoluere; aut vnguentum confectum ex narcissi radice. Eorum quippe vis est siccando quàm tergendo magis prodesse. Vnde si fortè vlcera ῥερυπωμένα ᾖ, tantopere sordescant, (καὶ νενέμηνται) vt serpant longiùs & depascantur quæ sunt in propinquo partes; (καθαίρειν) tunc opus iis sit quæ vehementiusculè detergeant. In quorum vsu tantisper erit perseuerandum, dum (νέαν σάρκα φῦσαι) caro sub nascatur recens: (καὶ ἐς ἀτειλὰς) cui, si modò ipsa erit laudabilis, induci cicatrix facilè queat.

Καὶ λούειν συχνῶς] Ac tum lauare mulierem sæpe oportebit, ad temperiem scilicet. Alioqui enim verendum esset, ne quoddã in parte incõmodum cõmuni corporis vitio foueretur. Cæteræ namq;, per parenthesin, scripta debent legi, nempe (ῥηϊδίως γὰρ ἀναχαλᾶται καὶ κακοήθεα γίνεται) quia, ait, vlcera facilè relaxantur. Vt ratio sit, cur quasi statim carni renascenti debeat induci cicatrix paulatim in hypothesi; quòd pars hæc alioqui leui admodum de causa denuo dissoluatur. Nam euenire vulgo solet, quoties vlcera sunt ἐν ἁπαλῷ, in loco teneriori; vt, quod postea dicetur (ταχὺ αὔξεται) augeantur breui, hîc nunc sit ἀναχαλᾶται, expandantur & relaxentur: quódque hîc (κακοήθεα γίνεται) maligna fiant scilicet ex putredine; illic omnino idem hæc significabunt, καὶ περὶ ταχὺ γίνεται, quemadmodum statim sequenti capite scriptum legetur apud Hippocratem. Sed vt ad curationem redeamus, compertum non est quidquam de adipe ceruino mandatum memoriæ veteribus: attamen si Rhasi lib. 60. animalibus dicato, ceruinus sanguis clysteribus infusus intestinorum vlcera sanat, cohibétque fluxiones alui diuturniores; an quis præter rem dicat fore, si aduersus fluxionem & vlcera vteri, seuum cerui nunc præscribetur ab Hippocrate? Ex eo autem pessarium conficere solitus ipse fuit. Cerusam variis modis confecit Dioscorides; adussit & reposuit: Quódque hyeme possit parari etiam voluit, siquidem idem quod Sol, præstet ascendens calor, ait. Præter quas multas tribuit ille dotes eodem loco; quæ enim (ait) excrescunt in vlcere, ea reprimit, & perducit id ad cicatricem. Magna ergo ex arte Hippocrates post vlcus detersum οἴνῳ σηπίῳ, ex cocto vino, per clysterem; (κράτιστον ψιμυθίῳ) ex vsu fore duxit partes vlceratas collui siccante cerusa; aut narcisso, cuius vis est vlcerum sordes tergere & expurgare, & glutinare quidem præcisos neruos, Dioscoridi, itémque Galeno in simplicibus lib. 6. Ac quod ad rationem attinet vitæ, vti cibis mulier tum debet μαλθακωτάτοισι, aluum emollientibus, quò educatur nimirum ex ea semper id, cuius præsentia fieri possent omnia grauiora & vlcera magis sordescere. Eadémque ratione (μὴ δριμέσιν) acriorum esu interdixit Hippocrates hoc eodem quoque loco. Diosc. 155. lib. 4.

SENTENTIA SEXTA.

1 Ην δὲ γυνὴ ἐκ φθορμοῦ τρῶμα λαμβάνῃ, ἢ προσθέτοισιν δριμέσιν ἑλκωθῇ τὰς μήτρας (οἷα πολλὰ γυναῖκες ἀεὶ δρῶσί τε καὶ ἰητρεύουσι) καὶ τὸ ἔμβρυον φθαρῇ, καὶ μὴ καθαίρηται ἡ γυνὴ, ἀλλά οἱ αἱ μῆτραι φλεγμαίνωσιν ἰσχυρῶς, καὶ μεμύκωσι, καὶ τὴν κάθαρσιν οὐκ οἷαί τε ὦσι παραμεθιέναι, εἰ μὴ τὸ πρῶτον αἷμα τὸ ἐν τῷ ἐμβρύῳ· αὕτη ἢν μὲν ἰητρεύηται, ἐν τάχει ὑγιὴς ἔσται, ἄφορος δέ.

Quòd si mulier ex abortu vulnus accipiat, aut acrioribus pessarijs fuerit vlceratus vterus (qualia in se *multa mulieres experiuntur semper dum sibi mederi student) & fœtus corruptus fuerit, & mulier non expurgetur, sed ipsi vehementem vterus inflammationem crearit, vnde &* ipse *conniueat & purgationem nequeat transmittere nisi præmisso sanguine qui est in fœtu: hæc si curetur* mulier, *restituetur statim valetudini, sterilis erit ipsa tamen.*

2 Ην δέ οἱ ῥαγῇ αὐτόματα τὰ λόχια, καὶ τὰ ἕλκεα ὑγιανθῇ, καὶ ὧδε ἄφορος ἔσται.

Si contrà ei suopte nutu lochia largiori manu vacuentur, etiámque persanata fuerint vlcera, sic quoque permanebit ipsa *sterilis.*

3 Ην δέ οἱ ἡ μὲν κάθαρσις γένηται, τὰ δὲ ἕλκεα μὴ μελεδαίνηται, κίνδυνος σηπεδονώδεα εἶναι· ἢν δέ οἱ κάθαρσις ἴῃ τετρυχωμένῃ, θνήσκει.

Si præterea mulieri purgatio fiat, nec vlla diligẽs cura de vlceribus suscipiatur, verendum est omnino ne hæc putredinem concipiant: at si eidem ipsi attritæ morbo & extenuatæ purgatio continenter feratur; actum est, ipsa perijt.

4 Κὴν ἐν τῷ τόκῳ κάρτα ἑλκωθέωσιν αἱ

Quin etiam si in partu valde vlceretur

vterus, non ſecundum naturam iacente fœtu, perpetietur eadem quæ illa cui vlceratus ipſe fuit ex abortu.

μήτραι, τοῦ ἐμβρύου μὴ κατὰ φύσιν ἐόντος, πείσονται τὰ αὐτὰ τῇ ἐκ διαφθορῆς ἑλκωθείσῃ τὰς μήτρας.

5 *Etiamque* eaſdem *commutationes, eoſdem quoque exitus* tum *morbus habet, ſiue vlcus ortum habuerit ex abortu, ſiue è partu.*

Καὶ μεταλλαγὰς καὶ τελευτὰς τὰς αὐτὰς ἡ νοῦσος ἴσχει, ἤν τε ἐκ διαφθορῆς, ἤν τε ἐκ τόκου αἱ μῆτραι ἑλκωθῶσι.

6 *Si lochia tamen tota tranſmiſerit* vterus, *minùs dolebit, niſi prægrandia vlcera fuerint.*

Καὶ εἰ τὰ λοχεῖα πάντα παρείησι, ἧσσον πονήσῃ, ἢν μὴ μεγάλα ἕλκεα εἴη.

7 *Etiámque ſaneſcit illa breui, ſi eius cura ſedulò ſuſcipitur.*

Καὶ μελεδαινομένη, ἐν τάχει ὑγιαίνει.

8 *Quoties autem vterum vlcera occupabũt, omnem eò quamprimùm operam ſtudiúmque conferre* oportebit.

Χρὴ δὲ τὴν μελεδώνην προσέχειν ἐν τάχει, ἢν ἕλκεα ἐν τῇ μήτρῃ ἔνι.

9 *Quia nimirum quæcũque ſunt in molli* parte & teneriuſcula, *citiùs incremento augeſcunt, breuiíque putreſcunt.*

Ἅτε γὰρ ἐόντα ἐν ἁπαλῷ, ταχὺ αὔξεται, καὶ σαπρὰ ταχὺ γίνεται.

10 *Iiſce tamen vlceribus vt alijs ſimiliter reliquarum partium corporis medendum erit, arcendo inflammationem,* vlcera *repurgando, replendóque, ac* demum *inducendo cicatricem.*

Ἰῆσθαι δὲ τὰ ἕλκεα, ὡς καὶ τὰ ἐν ἄλλῳ σώματι ἀφλέγμαντα χρὴ ποιέειν, καὶ ἀνακαθαίρειν, καὶ ἀναπιμπλάναι, καὶ ἐς ὠτειλὰς ἄγειν.

11 *Aquam verò dare potui operæpretium eſt, non vinum:* ſint *rara* quoque *edulia, non attamen multa.*

Διδόναι δὲ ὕδωρ εἰς πόσιν, οἶνον δὲ μή· σιτία παῦρα, πολλὰ δὲ μή.

EXPLICATIO.

EST hæc hypotheſis de vulnerato vtero, cuius duas tantùm cauſas Hippocrates ponit & reponit hoc loco. Actum antea pluribus fuit de priori, quemadmodum repeti mox poterit breuiter: alteram acriora peſſaria inducunt, quæ ſibi mulieres efformant & indunt in ſcopum à ſe propoſitum, dum mederi ſtudent ipſæ ſibi & fœtum corruptum excludere. Nam (ἔμβρυον φθαρῇ) iſthunc emortuum eſſe audimus ex Hippocratis oratione, ideóque non niſi magno parentis incommodo intus diu detentum coerceri. Nunc igitur cum Hippocrate τρῶμα, vulnus vteri, ἀπὸ τοῦ ἕλκεος, ab vlcere, ſi placet, diſtinguatur. Etſi ſæpenumero vt initio libri de vlceribus, confundantur inter ſe, quemadmodum & τρῶμα etiámque τρῶμα eiuſdem quoque ſint ſignificationis comment. ad ſent. 36. ſect. 3. lib. 1. prorrhet. hæc enim leuiuſcula quæſtio ridiculáque caprinam lanam ſpectat potiùs quàm grauitatem ſententiarum. Sed & externa vi vtero τρῶμα infertur: concitatur ἕλκος contrà ferè ex interiore cauſa. ἢν μὲν τρῶμα γένηται, ait Hippocrates lib. 4. de morbis, δῆλον ὅτι ἡ σὰρξ διεκόπη, καὶ ἕλκος ἐγένετο. Vbi tamen vulnus factum fuerit, fit quoque manifeſtum, quòd caro (ait Hippocrates) etiam diſſecta fuerit, & vlcus enatum. Vnde compertum exinde ſit ab externis etiam ſæpe creari vlcus. Detur ergo ex hypotheſi & mulier abortiens vulnus acceperit, ídque in vteri cauo. Hoc enim euenire ex abortu poteſt, membrana nempe vteri vngue lacerata, vti antè notatum fuit ab Hippocrate; quando emortuus fœtus nimirum obſtetricis manu vi vellebatur nuper: ſed nunc etiam ex hypotheſi; caſu aut lapſu, fracto & impacto pueri oſſiculo in tunicam, verbi gratia, vteri interiorem, quæ tunc temporis quidem admodum tenuis eſt, grandioribus maximè puellis propter diſtentionem ſummam eiuſdem ipſius. Poſterior ſit ergo pars hypotheſeos (προσθέτοισι δριμέσι) peſſaria ſupponi acriora, quorum ope embryo vita priuatus extrahatur, aut per actia quidem vellicatione facta ſuſcitetur vterus ad excretionem.

Οἷα πολλὰ γυναῖκες αἰεὶ δρῶσι] Neque verò hoc tempore innouatum videtur, quòd mulieres ſibi mederi pro ſuo conatu conſueſcant. De honeſtis loquimur quæ ſignificationem pudoris & ſpeciem probitatis quandam præ ſe ferunt. Verumtamen ſi ſuis & muliebribus præſidiis lochia ſaltem profunderentur in hypotheſi, poſſet ſic quadam ex parte mulier leuari: ſed (μὴ καθαίρηται ἡ γυνὴ) ne ſtillam lochio-

rum vllam effundit in hypothesi. Ad quod quid omnino videri queat cōsequens? Μήτραι φλεγμήνωσιν ... nisi vt in ingētem inflammationē vteri ipsa incurrat scilicet, geminata atq; duplicata oppletione & oppressione tum ex puelli corrupti præsentia, tū copia suppressi sanguinis materni & lochialis; vnde tantopere vterus tumescat, (καὶ μεμύκωσι) vt eius conniuens osculum concludatur? Quæ causa & hæc quoque sit cur (κάθαρσιν οὐκ περιχεῖται), quod verbum sonat Hippocratissimum) nequeat vterus foras excludere sanguinem lochialem, nisi is antè effundatur qui est in puero, quíque est eidem ipsi circumfusus. ... esse apud Aristotelem idem quod neglectim emittere & quasi sinere elabi, Budæus existimauit. Sed quum mens sit Hippocratis, vtrumque hîc coeffundi & simul propulsari foras, maternum dicimus lochialem, & eum qui in puero est, aut transmitti maternum significare, intracto puerili; isthac de causa afferere maluimus, quemadmodum consequuti videmur, περιχεῖται idem esse quod foras emittere aliquid per aliud, aut cum alio proiicere. Vt & esse duo intelligatur, & alterum transuersum agi per aliud, hoc est vt vnum alterius substantiam traiiciat & penetret viribus naturæ foras depulsum. Quod quia (ἢν εἶναί τι ὅσι) fieri prorsus non potest, idcirco adiunxit, εἰ μὴ τὸ πρῶτον αἷμα τὸ ἐν τῷ ἐμβρύῳ, præmitti prius oportere sanguinem, quem puero proximè alendo Natura destinarat. Siquidem mulier simul depellere non possit vtrumque, puerilem hoc est & lochialem. Sed quænam huiusce causa, quæso, excogitari potest? Viam obturat qui in puero sanguis est, quia extrorsum priorem locum corpus puerile cepit, eúmque occupat, potissimùm verò posita vteri phlegmone. Ergo si via munienda parandáque erit materno sanguini detento & residenti in loco quodam penitiori; nónne qui circum pueri corpus saltem contiœrur sanguis, foras eiiciendus quoque erit loco priore? Quòd sanè deinceps Medicum esse statuatur præceptum oportet ad curationem consequentem. Nam (αὕτη ἢν μὴ ἐπιτρεύηται) curationem recipit mulier & valetudinem, vt breui sanescat; si probè & ex arte ipsa quidē curatio instituitur: id demum damni passa, (ἄφορος δὲ) quòd non geret vtero: nimirum propter summam quæ illi fetenda fuit, ex abortu molestiam, & propter vlcus vteri coniunctum cum inflammatione. Curatio autem sit huiusmodi, vt sanguis vtrúque ille educatur, & tutò obducatur vlcus cicatrice.

Ἢν δὲ οἱ ῥαγῇ αὐτόματα τὰ λοχεῖα] Quæ lochialis purgatio si suopte nutu erit liberalis, etiámque (ὑγιανθῇ) vlcera sanescant, quæ contraria proximè superiori hypothesis est; (καὶ ὧδε ἄφορος ἔσται) nihilominus tamen ipsa sterilescet, vt non inde minor supersit quàm ex priore posteritati calamitas. Pendebit hoc damnum (credimus) ex amplitudine vlceris etiámque ab vteri ad comprehendendum infirmitate. Vterus nuper transfundere lochia non poterat, nunc ipsa quidem erumpunt sponte sua; ac vlcera etiam sanescunt. Ita sanè fit. Sed non proinde tamen mulier fœcunda superetit explicata de causa, etsi erit tum quidem à periculo vitæ secura. Secus se res contrà habebit aliàs currentibus tamen lochiis, & spretis interea vlceribus. Ait enim, τὰ δὲ ἕλκεα μὴ ὑγιαίνηται. In qua hypothesi (κίνδυνος σηπεδονώδεα) periculum impendebit à summa quæ inest in vlceribus putredine. Tandémque ex perenni eorum profluuio & erosione ita contabescens mulier tenuabitur; vt (ἢν κάθαρσις ἐπιτρυχωμένη, θνήσκει) superueniens purgatio lochialis mulieri mortis periculum tandem creet. Nempe quia tum impar mulier redditur tanto nimirum oneri ferendo continenter. Ne quis verò putet aliam medendi rationem seruari oportere vteris vlceratis ex partu, aliam ex abortu; (κλὼ ἐν τῷ τόκῳ καρπῶ) eodem modo latam nunc ratámque esse voluit Hippocrates suam sententiam de vtrisque. Mulier etsi (πίσονται τὰ αὐτὰ) incurret priùs nimirum in eadem incommoda (quanquam ad vterum πίσονται verbum referendum sit) atque ea cui vlcerabatur nupet vterus ex corruptione. De quibus non ita pridem actum fuit copiosiùs ab Hippocrate. Quo loco ex eius quidem doctrina declarabamus quomodo aut ex abortu vlcus nascebatur, aut ex profluuiis iísq; acribus. Quódque dolor acutus & mordax vagus tūc erat per corpus vniuersum. Vbi & capitis aderat dolor & deliriū, & corporis totius tumor, deliquium animi, febris, refrigeratio, & quòd etiam tum maximè cruta tumebant. Paria ergo omnia ferè sunt vtrobique posita. Nisi quòd in posito vlcere ex partu naturali, καὶ additum fuit ab Hippocrate; vt magnum tunc vlcus sit ex hypothesi. Quū enim hîc omnia gerantur natura duce magistráque, nisi vlcus vinceretur ab alio ex abortu, magnitudine: in vtrisq; longè foret dispar omnis quidem & commutatio & finis omnis. Huiusmodi nempe morborum Natura consueuit esse medicatrix, Epid. 6. Galeno interprete. Id discriminis tamen continget, sicut obseruari poterit; quòd tantisper dum medela fiet vlceribus quæ ex partu orta sunt, si (λοχεῖα πάντα παρέλθοι, ἧσσον πονήσῃ, ἢν μὴ μεγάλα ἕλκεα εἴη) nihil ex lochiorum purgatione relinquatur, non etiam tanta tum persentiatur doloris acerbitas: maximè verò si vlcus in vtero erit pusillum. Alioqui ex affectionis (vt ferè fit) magnitudine pendebit periculum. Nostra itaque superior de magnitudinis vlcerum dissimilitudine expositio vera fuit. Ex qua Hippocratis oratione præsenti, ad prognosin ergo hoc statuatur præceptum. Quòd vlceribus vteri ex partu enatis, si minora hæc erunt, poterit pristinæ restitui mulier valetudini. In hypothesi enim sequitur, καὶ ὑγιαίνομένη, ὡς τὰ πολλὰ ὑγιαίνει. Sed nondum satis quidem declaratum est, quomodo καὶ μετάσχῃ καὶ τελευτᾷ ταῖς αὐταῖς ἡ νοῦσος ἴσῃ, ὥστε ἐκ διαφθορῆς, ὥστε ἐκ τόκου αἱ μήτραι ἑλκωθῶσι, & mutationes easdem, & exitus (etenim nescimus an τελευτᾷ in deteriorem partem interpretari, dicamus mortes significare) morbus qui est in hypothesi, habere possit, & eosdem quoque progressus. At sanè esti enatum sit vlcus in vtero antegressis differentibus causis, quid tamen vetat & progressus & commutationes & exitus eosdem esse? Quæcunque prægressa causa principium fecerit vlceris in vtero, semel cœptum vlcus fluxio superueniens poterit tunc fouere & adaugere; vt consimiles inde euentus & iidem fines io eo ferè consequantur. Sit autem huius generis lochiorum suppressio ex hypothesi, aut parsimonia etiam eorum. Nam & istud vtrumque euenire potest, si in deterius res ægrotantis mutabitur. E contrario quemadmodum expositum iam fuit, εἰ τὰ λοχεῖα πάντα παρέλθοι, si tota lochia prodierint, num iusta nunc quoque de causa ἧσσον πονήσῃ, omnia imminuentur symptomata; vt tunc cæteris paribus

ſalus meritò videri poſſit ſperabilis? Ideo nimirum conſequens hæc fuit ab Hippocrate poſita exceptio, ἢν μὴ μεγάλα ἕλκεα εἴη, niſi prægrandia vlcera fuerint in hypotheſi. Quæ per abundantem lochiorum profuſionem imminutio doloris leuamentúmque ſi euenerit, in vtero vlcere enato minori, ſperandum eſt omnino (μεγεθαινομένη ἐν τάχει ὑγιαίνει) fore breui vt mulier reſtituatur priſtinæ valetudini, ſuſcepta nimirum de re ægrotantis cura diligenti tempeſtiuè. Atque ſuum ἐν τάχει, hoc eſt *ſtatim*, ipſemet declarat apertiùs per admonitionem, in conſilio dando apprimè vtilem. Ex quo quidem ſuperiori ſermone ne quis occaſione oblata tamen, vlcerum paruitate confiſus nimiopere, diuturniori ſua cunctatione rem ægrotantis vergere in deterius permittat; (quod non ſine permagno huius periculo, nedum incommodo contingat) quæ Græca ſunt verba Hippocratis, attendite. Ab eo præceptum ex iis eſſe quiuis intelligat, Quòd ſimulatque vteri vel vlcerati leuiter ſigna lucebunt, ſummo ſtudio tunc ſit incumbendū, imò verò conuertendum ſtudium omne, vel à primordiis quidem continenter ad curationem vlceris vſque perfectam. In ſcripto cauſa eſt poſita ab Hippocrate, eodem loco: Ἅπτεται γὰρ ἐόντα ἐν ἁπαλῷ, ταχὺ αὔξεται. Vlcera nimirum quæ ſunt in parte teneriori & molliuſcula, non tantùm ex parua cauſa, ſed & breuiſſimo quoque temporis interuallo increſcere, quod χαλᾶται verbo priùs eſſe voluit ſignificatum: at etiam καὶ σαπρὰ ταχὺ γίνεται, (nuper dicebat σηπεδονώδεα, vt & paulò ſuperiùs κακοήθεα) & breui admodum putreſcere; vt & deteriorem & pernicioſam nimis ſæpe naturam ſubeant in hypotheſi. Præſtet ergo ſe diligentem Medicus operæpretium quidem eſt, tempeſtiuè. Sed quomodo? Audiatis μεγεθύνω, ſi moleſtum non eſt, deſcriptam hîc ab Hippocrate. Ait enim ἰῆσθαι δὲ τὰ ἕλκεα, ὡς καὶ, &c. *ſanare verò vlcera, vt &*, &c. Ergo ad curationem vlcerum quibus vterus hîc obſeſſus eſt ex hypotheſi, expoſtulat Hippocrates inſtructum Medicum ſaltem vulgari methodo quadam medendi, in qua nihil omnino inſit muliebre, quod ſit dicatum ſcilicet mulieribus ſingulariter, ſed præſcribuntur omnia in vniuerſum. Abunde nimirum iiſce vlceribus (ὡς καὶ τὰ ἐν ἄλλῳ σώματι) ſimiliter medendum monet ac aliis aliarum partium corporis humani. His tamen non dicam perſimilia licet repetere, ſed catholica eadem omnino præcepta medendi ex proximo capite ſuperiori. Nimirum ſi iis (ἀφλέγμαντα ποιέειν) impedimentum inflammationis adferatur (hinc enim modò vitæ diſcrimen dependebat) & (λούειν συχνῶς) lotionem adieceris frequentiorem: etiámque quæ ſingularia remedia huic morbo omnia recenſuit eodem loco. Huius claſſis fuerunt ſeuum cerui, excoctum vinum, ceruſa atque narciſſus. Obſeruandum quoque videtur ἀναπιμπλάναι, quod nunc replere eſt in percurandis vlceribus communiter, idem nuper fuiſſe Hippocrati, quod νέαν σάρκα φῦσαι, producere carnem recentem. In cuius generatione vt eſt diæta magni momenti tum propter ſe, tum ratione ſymptomatum quæ ſolent interuenire; nunc, & quidem iuſtè, vini interdixit vſu, quamuis vinum etiam ſit hyſtericum. Expoſita verò datáque eius proximo etiam ſuperiori capite à nobis ratio fuit. Διδόναι δὲ ὕδωρ εἰς πόσιν, aquámque in potum exhiberi dixit oportere. Ac priùs etiam (σιτίοισι μαλθακωτάτοισι χρῆσθαι) cibis vtendum iuſſit quæ aluum emolliant; hoc eſt ſi interpretari audemus, quæ parui ſint nutrimenti. Sunt ſiquidem huiuſmodi μαλθακώτατα quæque & in percurandis vlceribus quibuſuis perneceſſaria, quemadmodum etiam noſmetipſi ex doctrina Hippocratis collegimus & in chirurgia exercenda obſeruauimus. Indéque adeò Hippocrati nunc non ſatis fuit ὀλίγα παρέχειν, raros exhiberi cibos, ſed addidit πολλὰ δὲ μή, de induſtria; etiamſi ex longioribus interuallis offerantur. Ne nimirum copia eorum facta confertim, frequentiam compenſet eóque modo oppreſſionem faciat, ac parem alioqui pariat moleſtiam, & negotium naturæ quoddam. Ex multo nempe cibo & nimis copioſo liberaliores ac multæ ſemper excrementorum reliquiæ ſolent ſupereſſe cuique Phyſico.

SENTENTIA SEPTIMA.

1 *Qui præterea ab abortu fœtus diſcedere nequeunt, nimirum quòd grandiores toti embryones ſint, pársve eorum quædam: aut quia minores ipſi* quidem, *ſed tranſuerſi infirmíq; (ſiquidē ſint huiuſmodi ſecundū naturā) eorū quæ à nobis recēſebūtur, aliquod tū debes offerre* mulieri, *ſed poſteaquam prolueris aqua quamplurima.*

Ὁκόσα δὲ ἐξαμβλωμάτων γινομένων, μὴ ἀπαλλάττεσθαι δύναται μεζόνων ὅλων τε ἢ τῶν μελέων τῶν ἐμβρύων ἐόντων, ἢ ἐλασσόνων καὶ πλαγίων καὶ ἀδυνάτων (τὰ τοιαῦτα ἢν μὲν κατὰ φύσιν εἴη) διδόναι τῶν φαρμάκων τι, ὧν ἐγὼ φράσω, προλούοντα θερμῷ παμπόλλῳ.

2 *Quòd ſi nitentes* ipſimet *ad exitum minùs expeditè abeant, quum ſint ſecundum naturam; ſic affectis* mulieribus *ſternutatorium tunc offerēdum cenſemus: tum verò etiam apprehēdere nares* oportebit *ad ſternutandum, & os comprimere quò q̄ maximè efficax ſternutatio fiat.*

Κἢν ἐθέλοντα προϊέναι μὴ εὐλύτως ἀπίῃ, κατὰ φύσιν ἐόντα, τῇσι τοιαύτῃσι τὸ πταρμικὸν προσφέρειν· ἐπιλαμβάνειν δὲ τὸν μυκτῆρα, καὶ πτάρνυσθαι, καὶ στόμα πιέζειν, ὅκως ὁ πταρμὸς ὡς ὅτι μάλιστα ἐνεργήσῃ.

3 Χρῆσθαι δὲ καὶ σεισμοῖσι· σείοις δ᾽ ἂν ὧδε.

Quassatio quoque fuerit ex vsu: concutere autem hoc modo possis.

4 Κλίνην λαβεῖν ὑψηλὴν ῥωμαλέην, καὶ ὑποστορέσαντα ἀνακλίνειν τὴν γυναῖκα ὑπτίην.

Deligendus primùm *lectus est editior ísque firmus, & in quo, quum substraueris, mulierem decumbere iubeas supinam.*

5 Τὰ δέ γε στήθεα, καὶ τὰς μασχάλας, καὶ τοὺς βραχίονας προσκαταλαμβάνειν ταινίῃ, ἢ ἱμάντι πλατεῖ μαλθακῷ πρὸς τὴν κλίνην, καὶ ζωννύειν, καὶ τὰ σκέλεα ξυγκάμψαι, καὶ κατέχειν τῶν σφυρῶν.

Tum verò pectus & axillas etiámque brachia antrorsum comprehendere fasciis, aut lato quidem molliori loro ad lectum alligare & cingere, eodémque modo crura simul recuruare, & sic continere iniecto in malleolos vinculo.

6 Ὅταν δὲ εὐτρεπίσῃς, φρυγάνων φάκελον μαλθακῶν, ἤ τι τῷδε ἐοικὸς εὐτρεπίζειν, ὅσον τὴν κλίνην οὐ προσέψεται ἐπὶ τὴν γῆν ῥιπτουμένην, ὥστε ψαύσαι τοῖσι πρὸς κεφαλὴν ποσὶ τῆς γῆς.

Quæ cùm aptè composueris, ex tenerioribus virgultis fasciculum conficies, aut huic persimile aliquid tam bellè eatenus adornabis, vt qui humi lectus consternitur, nullà ex parte conspicuus esse queat; vt ipse pedibus tamen qui sub capite sunt, humo adhuc inhærens sit ac contiguus.

7 Καὶ κελεύειν αὐτὴν λαβέσθαι τῇσι χερσὶ τὴν κλίνην, καὶ μετέωρον πρὸς κεφαλὴν τὴν κλίνην ἔχειν, ὡς κατάρροπος ᾖ ἐπὶ πόδας, φυλασσόμενος ὅκως μὴ προπετὴς ἔσται ἡ ἄνθρωπος

Ac postea tum mulieri præcipiendum erit, vt manibus lectum prehendat, ac etiam edito ad caput cubili ita statuatur, vt videri possit in pedes ipsa propendere; attamen ea cautione & industria, *vt mulier non corruat.*

8 Ὅταν δὲ ταῦτα ἐνεργῆται, καὶ μετάρσιος ᾖ ἡ κλίνη, ἐκ τῶν ὄπισθεν ὑποθεῖναι τὰ φρύγανα, κατορθοῦσθαι δὲ ὡς μάλιστα.

Iisce peractis & ita constitutis, ac elato in sublime lectulo, exinde supponenda erunt à postico phrygana, quæ quàm maximè fieri poterit, erectũ lectile cõtineant.

9 Ὅκως δ᾽ οἱ πόδες μὴ ψαύωσι τῆς γῆς ἐμπλησμένης τῆς κλίνης καὶ τῶν φρυγάνων ἔσωθεν ἔσονται.

Vt verò etiam mulieris *pedes terram non contingant, illi intus in constrato lecto & phryganis farti tecti conseruentur* oportet.

10 Αἴρειν δὲ ἐξ ἑκατέρου τοῦ ποδὸς ἄνδρα τῇδε καὶ τῇδε, ὡς κατ᾽ ἰθὺ πέσηται ἡ κλίνη ὁμαλῶς καὶ ἴσως, καὶ μὴ σπασμὸς ᾖ.

Vir autẽ robustus eum *attollat hinc & illinc scilicet ex vtroq; pede, vt ad perpendiculum lectus decidat plano & æquabili modo, ne quid in eo rumpatur diuulsum.*

11 Σείειν δὲ ἅμα τῇ ὠδῖνι μάλιστα.

Concutere tum verò maximè oportebit, *simulatque pariendi vrgebũt dolores.*

12 Καὶ ἣν μὲν ἀπαλλάσσηται αὐτίκα, πεπαῦσθαι· εἰ δὲ μή, διαλαβόντα σείειν, καὶ αἰωρέειν ἐπὶ κλίνης φερομένην.

Quòd si embryones *statim exciderint, cessandum* prorsus*: sin minùs, decet ex interuallis concutere, & in lecto suspensam continere.*

13 Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ποιέεσθαι, ἣν ὀρθά τε καὶ κατὰ φύσιν ἀπαλλάσσηται.

Itaque explicato modo ista peragenda videntur, si ipsi *decedant & rectè & natura duce.*

14 *Sed liquidiore cerato inungere priùs oportet, (in omnibus nempe huiusmodi quæ sunt circa vterum affectionibus optimum id quidem) etiámque maluæ decocto perfundere & fœnugræci, aut quidem prisanæ triticeæ potiùs cremore.*

Χρὴ δὲ κηρωτῇ ὑγρῇ προσχρίειν (ὅτι πάντων δὲ τῶν ἀμφὶ τὴν ὑστέρην τοιουτέων παθέων ἄριστον τόδε) καὶ μαλάχης ὕδωρ καταιονᾶν, καὶ βουκέρας, ἢ πτισάνης πυρίνης μᾶλλον χυλόν.

15 *Fouere autem tum sedem pudendáque oportebit etiam ad inguina vsque; quum autem vehementes quàm maximè dolores vrgebunt parturiendi, tum etiam maximè insessus fiant: vel aliud nihil in mente agitando nec exquirendo.*

Χρὴ δὲ ἄχρι βουβῶνος ἕδρην καὶ αἰδοῖον πυριᾶν, καὶ ἐνίζεσθαι δὲ, ὅταν αἱ ὠδῖνες σφόδρα ὀχλέωσι μάλιστα, καὶ μηδὲν ἐν νόῳ ἕτερον ἔχειν.

16 *Sed mulier quæ ista adhibet & curat; emollientibus oscula dilatet & aperiat, idque sensim præstet & agat, quò tandem vnà cum fœtu vmbilicum educat.*

Τὴν δὲ ἰητρεύουσαν τὰ στόματα μαλθακοῖσιν ἐξανοίγειν, καὶ ἠρέμα τοῦτο δρᾶν· ὀμφαλὸν δὲ ξυνεφέλκεσθαι τὸ ἔμβρυον.

EXPLICATIO.

Ex occasione præsens hæc est hypothesis de abortu, sed in qua etsi fœtus infirmus sit, in viuis tamen adhuc esse existimetur. Nam aliæ sunt artes præter eas quæ hoc loco scribuntur, quibus quum ipse vita priuatus est, foras protrudi possit. Ex Hippocratis ergo oratione expendamus, si gratum erit, quam ob causam in abortu haud semper decedunt etiam viui embryones. Aut enim possent illi quidem, si adesset libertas viatum: aut via etiam patente, si iis exeundi non deesset potestas. Prioris ordinis sunt (μειζόνων) ij qui præ corporis sui magnitudine exitu prohibentur. Hîc autem est magnitudo aut in toto spectanda, aut in parte. Aliàs nempe etsi erunt embryones (ἢ ἐλασσόνων) minores, quia tamen aguntur in transuersum, aut sunt imbecilles: nec produci nec educi possunt facilè. Qui vtrique si abortu perfecto erunt propellendi, quis modum hîc inueniat?

Διδόναι τῶν φαρμάκων] Ex iis vult Hippocrates medicamentorum aliquid exhiberi oportere, quorum & copia & varietate totus hic ferè liber postea circũfluet. Vnde non temere pollicetur se (ὡς ἐγὼ φράσω) scripto postea mandaturum ad finem scilicet libri huius. Libello etiam de exectione fœtus obiter quorundam meminit, vt dictamni & testium fibri, quæ ex vino Chio propinat. Quæ quum medicamenta ab internis foras propellant, magna miráque admodum arte vias muniri priùs cupit Hippocrates & apparari, (προκλύσαντα θερμῷ παμπόλλῳ) antecedente permulta lotione ex aqua calente, cuius vires nosse debet quisquis ad therapiam vsúmque præsentem aggredietur. Frustra nimirum aut non sanè sine vi magna ac molestia quicquam cieri queat ex corpore interiori, si id locorum angustia non feret meatuúmque. Hi verò arte præscripta si poterunt aliquantò magis dilatari, non tamen sic iustè, hoc est non satis: itaque fœtus nouo cuneo excutiendus tunc erit, qui postea adigetur ex Hippocratis quoque præscripto. Educendi quendam modum explanauit Aëtius. Sed cuius verba non adscripsimus, quando ad rem conferre quidem queant, attamen quæ nullatenus authoris mentem explicent.

Ἐθελόντα προϊέναι] Affectare siquidem viam foras possit fœtus videri, quum (κατὰ φύσιν ἐόντα) pro foribus est & in caput vergit (sic enim κατὰ φύσιν ἐόντα visum est nobis explicãdum esse cum Aristot. cap. 8. lib. 7. de historia anim. quem quidem locũ desumpserat ex lib. de nat. puelli, qui Hippocratis est) μὴ εὐλύτως ἀπίῃ, nec tamen facilè egredi possit. Quis verò tum cuneus inferri, quódve remedium debeat adhiberi huic malo, declarauit euentus apud Hippocratem, vbi pariendi difficultas se obtulit, aphor. 35. lib. 5. Quòd si sternutamentum mulieri quæ difficulter partum edit, bonis Naturæ & ægrotantis rebus sponte aduenia; nónne vt ad secundarum depulsionem naribus admoueri sternutatorium, indéque statim circumprimi postea nares cum osculo iussit: eadem omnino ratione éaque iustissima ad fœtum excutiendum idem tempestiuè poterit vsurpari. Sic enim inspirando attractus aër & expiratione negata constrictus, per arterias maximè ad inferna cogitur & embryonis excretionem reddit faciliorem ex accidenti. Nonnulli sanè perperam diiudicant sternutationem ex capite semper concitari, nixi scilicet authoritate Hippocratis in aphorismis. Sed illi euoluant perdoctum commentarium Galeni, priusquam hac de re iudicium suum ferant. Cogitent apud se etiam (siue ex pulmone ducantur principia sternutationis, siue ex capite; siue alienus humor faciat sternutationem, siue acris aut hostilis alia quædam qualitas) nunquam nisi præcedente aëris valde copiosi inspiratione, concitari sternutationem posse. Cui si ore concluso naribúsque pressis exitus negabitur, quidnon consentaneum, vt spiritus repens gratia exitus ad inferna, id ex accidenti quod contra naturam ibi retinetur, pellat; aut vim suscitet ad excretionem?

aph. 52. lib. 7.

tionem? Ersi enim vtroque patefacto meatu, hoc est mioùs compresso, & apposito pipere, helleboro, aut euphorbio, aut persimili quadam re ad nares admota perfici non desinat concitata sternutatio: noo tamen ἀρρηνεῖ, præstabit potenter satis quod speramus, nisi præclusis quoque supernarum partium tabis modo descripto ab Hippocrate. Qui & idem omnino descriptus locus est ab authore ad extremum sect.5.lib.2.Epid. vt ab vtero secundas depulser. Alter nũc describitur modus excussionis ab Hippocrate in eundem finem. Ar hic à consoetudine quotidiana abhorrere videtur quàm longissimè.

Σείειν δ' αὖ ὧδε, concutere autem hoc modo possis] Hîc suspicaremur volentes idem quod est præfatus Hippocrates, quum de spina reformanda sermonem instituit libro de articulis. Hoc esse nimirum μηχάνημα, & quod eorum inoenrum possit videri qui inanem consectantur gloriolam, quíque rumusculos imperiti aucupantur vulgi, dum quid exoticum illi excogitant & insolens aliquod remedium proponunt. Iosolens inquam adhuc dicemus audacter Chirurgis, quippe quum nunquam boc hactenus ipsi in vsum vocauerint. Eodémque loco tunc puduit Hippocratem his machiois cuiquam (ait eodem loco) facere medicinam, (διὰ τοῦτο ὅτι πρὸς ἀπατεώνων μᾶλλον οἱ τοιοῦτοι τρόποι) propterea quòd huius generis modus curationis ad impostores pertineat potiùs quàm artifices. At adiecir (nostro quidem iudicio) ipse tamen hanc excutiendi formam, ne, qnod posser alioqui quoddam leuamen adferre sic excruciatis mulieribus, rumor esset se Hippocratem præteriisse. Magno nostra hæc est comparara labore interpretatio, quæ sequitur. Quæ si vera est, dissidebat ea à veritate rei quàm longissimè, quæ fuit quondam data à veteribus. Id autem vt dignoscatur, legitote vttamque explicationem interpretum. Videtant illi fortasse, Cornarius saltem, plurimi faciendus tamen interpres, pectus & axillas; itémque brachia (sic enim τὰς χεῖρας reddimus hoc loco more maiorum & interprete Aristotele, post hunc ipsum authorem attamen diutissimè) Hippocratem enumerasse, & partes eas esse supernas omnes. Post has facto progressu ad inferiores, si τὰ σκέλεα, crura, itémque (τῶν σφυρῶν) malleolos nominatim recensuit Hippocrates eodem loco, quæ vniuersa parturientẽ spectant; quidnon verisimilirer visi sint sibi etiam interpretes exposuisse, si consequenter post dictas tunc propriè manus, (τοῖσι ποσί) pedes eadem ratione prætoatis malleolis annexos ad decumbentem retulerint? Caurior aliquantò interpres alter fuit Caluus, quum siquidem isthæc vniuersa prætermiserit in expositione Latina. At quum de salebris huius loci ad æquales aliquot retulissemus, monebat nos quidam ísque non vulgaris doctrinæ Medicus, vt sunt plerique in immutando Hippocratis sermone parum religiosi, quemadmodum & alij nimis audaces; πρὸς κεφαλὴν expungi oportere, eóque pacto orationem Hippocratis fore faciliorem. Cui priusquam hac in re assenriremur, diu multúmque apud nos cogitauimus anxiè, & expendimus id quidem diligenter. Sed sanè hoc idem ipsum πρὸς κεφαλὴν solum induxit & direxit tandem nos ad comprehendẽdum paulò veriorem sententiam authotis & sinceram magis, ni nos fallimur ipsimet magnopere. Non enim vsquequaque, etsi fortè maiori ex parte; hic nobismetipsis satisfactum vbique adhuc ingenuè confitebamur. Euoluimus attamen quæ lib. de superfœratione scripto mandata author reliquerat de partu excutiendo. Perlegimus etiam quæ idem ipse libello de exectione fœrus, quæque Celsus aliàs obiter eadem de re lib.7. cap.29. vbi qua curatione partus emortuus excuti possit, quæritur. Iam enim etiam partum appellat ipse, etiamsi vtero adhuc puerulus contineatur in hypothesi. Ac ex sedula interse omnium collatione ad scopum authoris attenti assiduè meditãdo, id sumus saltem consequuti quod sequitur. Instructam nunc nimirum quòd sibi anquirit Hippocrates machinam, cuius ope pro animi sententia fœtum excutiat. Quam fabricam vt fingat adstruátque ipse artificio maiori, lectum postulat imprimis (hîc enim apparatus plures sunt) editiorem, quò à ministris prehendi posset negotio faciliori, sicuti statim fusiùs exponetur postea. Editior autem fiet, si quum suis pedibus folcitur sustentatúrque, binos anteriores & posteriores totidem habere lectum cogitemus & humi stratum esse. Hos norauit his verbis, vt nosipsi obseruauimus, τοῖσι πρὸς κεφαλὴν ποσὶ τῆς γῆς, pedes nempe qui ad caput, dicito etiam, si voles, qui sub capite sunt: vt & alios, quum à viro apprehendi (ἐξ ἑκατέρου τοῦ ποδὸς) pedem iussit vtrumque in scopum à se propositũ. Priori enim loco pedes tam sublimè attolli voluit posteriores, vt terram non contingerent omnino, ac supra anteriores insistentem lectum manere sublatum & erectum quàm fieri posset maximè. Locum quoque ἀντίτυπον, qui non cederet cadenti, sed reniteretur, quíque cogeret resultare, postulauit lib. de articulis, vt & alias quoque conditiones quas bîc de industria omittimus. Ergo lectum sic editum habere ægrotantem, vt à ministris ex omni parte prehendi possit tempestiuè, statuatur nunc in hypothesi. Antequam verò lectus attollatur sursum, certo modo corpus mulieris voluit in eo constitui & colligari; sed vbi nihil insit, quod lectorem remoretur (quemadmodum animaduerti poterit etiam consequenter) Secundo loco lectum ῥωμαλέον esse desiderat, quò fortis firmúsque sit tâmq; compactus bene & accuratè, vt ei quum vis excutiendo fœtum inferetur; tunc ruptionis metus omnis absit, vt ad extremum quoque exponetur. Quanquam tunc etiam præcipiet, vt ὁμαλῶς, æquabili modo excutiatur, ne quid violentiùs scilicet concussum, frangatur. Tertium est, quòd (ὑποστορέσαντα) substerni censet lectum oportere, sua nimirum culcitra aut tomento, quò suspicio quoque desit omnis molestiæ & iniuriæ futuræ. Quæ ad eximendum quoque metum pertinent vniuersa. Huic ergo cubili molliter substrato parturiens apponitur, & cum eo aut fascia aut loro submolli quodam constringitur. Hic ζωννύειν dixit, quod περιελίσσειν lib. de articulis. Ea scilicet arte, vt supra pectus succingatur mulier ad axillas promissis brachiis, iisdémque postea vinculo etiam circumstrictis: apertis interim contrà manibus & liberis de industria. Cuius quippe rationem modò audies ab Hippocrate. Nec non crura ξυγκάμψαι tunc huius quoque iussu recuruari debent. Quia quemadmodum perbellè Celsus exposuit, feminibus eius ipsius illa sic comprimantur. Atque adeò vt imus venter sit in conspectu Medici, & infans ad os vuluæ propiùs compellatur. In qua figura tantisper continebitur mulier (siquidem ait κατέχειν τὴν cap.29.lib.7.

σφυροῖν) vinculis in malleolos nimirum coniectis, dum succussus fiet. Protensa crura alioqui vteri osculum comprimerent, sicuti esse accepimus aliquando præceptum ab hoc authore, quando imperauit coniecto in vteri fundum semine, demitti oportere crura ad conceptionem nempe faciliorem, atque in eo etiam statu mulieri diutiùs manendum esse. Nec id quidem satis. Sed φρύγανα fasces vilioris cuiusdam etiam rei & pretij (quorum multitudine antea ferè obruebatur parturiens ægrota) vndique ad lectum circumsterni etiam desiderat, vt ipsa (ὑπερελόψηται) eorum qui circunstant, effugiat quidem conspectum. Minùs verò conspicuum lectum esse intelliges cum Hippocrate, quamdiu sic apparatus stratúsque ipse iacebit humi. His namque de causis esse debuerunt in promptu phrygana. Vt se in tuto primùm mulier esse animaduertat, si quando sublatam se in sublime intuebitur, velut exponetur postea ex sententia authoris. Præterea vt non desint quibus lectus, quum erectus fuerit in pedes, nempe anteriores; eo ipso statu firmissimè contineri possit. Ad id enim percommoda quoque erũt phrygana subiecta & circumiecta, (Sic nempe φρυγάνων ἔσωθεν ἔσονται hoc loco placeat interpretari, ne videlicet huius misellæ pedes in terram impacti duriùs lædantur) nobis nunc essent & circumponerentur puluini aut stipulæ pro phryganis. Est vt quid huic simile Georgicon tertio apud Vergilium:

Et multa duram stipula filicúmque maniplis
Sternere subter humum.

Verùm nequid ex Hippocratis oratione præteruolet quod non sit à nobis expositum satis apertè, cur manus pendulas ipse reliquit, hoc est quare non iussit eas expressis verbis constringendas, quemadmodum hoc loco cæteras partes in muliere sic affecta & colligata toto corpore reliquo? Vt si lecto in pedes sublato anteriores parum se securam mulier iudicet inter vincula: (λαβέσθω τῇσι χερσὶ τῆς κλίνης) lecto vtrinq; sua manu prehenso aduersus casum magis obniteretur. Sic illa sibi nimirum magis deuincta constãter videbitur, & adhęrescens tunc quoq, firmiori nexu. Lectũ igitur apparauit, eiq; ita firmis vinculis mulierẽ cõstrinxit Hipp. nõ laxis, queadmodum lib. de articulis; vt nulla periculi suspicio de casu subsit, etiãsi, sed suppositis tamẽ phryganis, q̃ rectissimus in anteriores pedes lectus tunc cõstituatur. Quid tũ? Obseruet Medicus monet Hipp. noster, (ἅμα τῇ ὠδῖνι) quo tempore parturiendi sæuient dolores. Tum scilicet opitulatricem is qui lectum excutiet, aut paupella potiùs, nãciscetur naturam. Ad obeundũ munus huic persimile desiderauit Hipp. εὐπαιδεύτους, instructos & eruditos: ὅκως ὁμαλῶς ἢ καλῶς ἢ ἰσόῤῥοπος, vt id æqualiter, probè, & ad æquilibrium perficerẽt, quiq; viderent, ne (μήτι ἡ κλίμαξ ἑτερόῤῥοπος εἰς γῆν ἀφίξῃ) inæqualiter scala ad terram appelleret & inclinãs in alteruttã partem summo nempe decumbentis incommodo. Hoc autem loco, qui lecti pedes attollat viriliter, & dirigat vti foret necesse; hominem quærit. Nec solùm enim hominem, sed virum, hoc est non mollem & effœminatum; sed strenuum, fortem & robustum, hîc per ἄνδρα volumus significari, siue corpus quidem spectes, siue etiam animum. Nam sublatis erectisq; posterioribus pedibus lecti per phrygana supposita, iisdémq; constitutis in sublimi vt dictum est; quidnon ei qui anteriores tentabit attollere, viribus omnino opus sit corporeis? Sic enim nõ tantùm lecti partem eleuabit, sed totum vnà cum corpore parturientis ægrotæ. Vt autem dirigat lectũ manu & rectiorem statuat, & planam & æquabilem faciat cõcussionem, quis in eo similiter iudicium non requirat acre; vt & industriam? Ἄνδρα porrò dixit singulariter Hipp. de industria, vni viro forti id negotij committens, non autem duobus ex vtroq; pede, sicuti putauit Cornarius interpres; qui lectum eleuet & in humum demittat ad Medici nutum eodem prorsus nimirum temporis articulo. Id quod præstare vix duo æqualiter queant, quum in eorum actione, siue lectum attollant ipsi, siue demittant, sæpe prius aliquid, vt & quid posterius signari possit.

Hîc verò sequitur κατ' ἰθὺ ποιῆται ἡ κλίνη, quod est ita loquutus de scalis aliàs lib. de articulis, μήτι ἡ κλίμαξ ἑτερόῤῥοπος εἰς γῆν, &c. In scripto hæc ratio est apud Hippocratem, καὶ μὴ σπασμὸς ᾖ, ne quid alioqui vi maiore diuulsum rumperetur. Spasmum enim ad fabricam lecti hoc loco potiùs quàm ad corpus muliebre referendum opinamur. Superest vt quid ὁμαλῶς in planum sit cadere versarique vt quid in cultrũ, repetatur, si placet, ex Vitruuio, vel monitore Budæo. Quanquam eo possimus carere facilè. Nam nihil hîc nunc aliud ab Hippocrate præcipitur, quàm vt æquabili ita motione pedes ferantur lecti in terram delapsi; vt in neutram partem inclinent & propendeant; ne quid nimirum rumperetur diuulsum. Quæ minutula quæque eo quidem animo nunc explanauimus, ne veteris alterutrius interpretis vestigia sequutus lector, in quiddam asperum errando nunc induceretur incautus.

Σείειν δὲ ἅμα τῇ ὠδῖνι] Pendent consequentia hæc ex supradictis, quibuscum legi debent coniunctim. Tempus verò deligit Hippocrates (vt diximus sæpiuscule) accommodatissimum, quemadmodum videtur, ad cõcussionem; ἅμα τῇ ὠδῖνι, vt id nempe fiat in dolorum parturiendi acerbitate, quò opem tunc natura ferat, sicuti proximè antea notauimus. Ideóque magna quidem cum ratione quæ sunt mulieres eruditæ & ad hanc rem instructæ obstetrices magis, dum animaduertunt parturientes suas dolorum cruciatu premi acerbiore; hortantur hæ tum eas, vt bono animo sint & alacri, & ad fœtus expulsionem toto conatu & integris viribus ad id quidem aggrediantur; quod faciunt sic felicissimè. Siquidem tũc temporis ἅμα τῇ ὠδῖνι simul coniuncta duo foras onus propulsent præter insitum eiusdem gratia puelli motum. Etenim ad exclusionem ἀπροαιρέτως & fœtus & natura commouetur, cui animosè succurrit omnis omni conatu voluntarius parturientis conatus. Id verò prorsus negotij committebat Hippocrates mulierculis lib. de exectione fœtus. Quæ nimirum per sindonas in crura brachiáque coniectas parturientem firmè & tenaciter prehensam continerent ad concutiendum. Crebro autem concussu puellum commoueri hîc oportere existimamus. Quòd si ἀπαλλάσσηται αὐτίκα, excutiatur ipse ad aliquot concussus priores; (παῦσαι) abstinendum deinde erit omnino ab omni commotione. Εἰ δὲ μὴ, διαλαβόντα σείειν, καὶ αἰωρέειν ἐπὶ κλίνης φερομένην, cõtrà verò, si ita non exciderit, ex interuallis cõcutienda videtur,

detur, & sublata appensáque quasi lecto continenda quietè. Vt sit concussionis hîc nimirum & quietis quædam vicissitudo. Mulieres autem ita affectas μὴ ἔλασσον ἢ δεκάκις, non minùs quàm decies concutere quondam solitæ erant libello præcitato apud Hippocratem. Quæ si ne sic quidem voto potiebantur, quid tum ipsæ moliebantur meritò, audietis iamiam postea. Correctio enim sequitur, ταῦτα μὲν οὖν ἐπὴν πιέσωσι, ἢν ὀρθά τε καὶ κατὰ φύσιν ἀπαλλάσσηται. Vt non perpetuò his machinis, sed tum demum vterentur veteres, quum viui embryones sua sponte decedere non poterant, nec faciliùs aliter; etiamsi ὀρθά τε καὶ κατὰ φύσιν, rectà & secundum naturam, hoc est in caput (hîc & libro de puelli natura eo ipso interprete & ratione data explicatore) ad exitum conarentur ipsíque prodirent. Frustra enim idipsum attentes hoc modo, ne si millies quidem & infinitè concutias; si non duce natura prodit puer, vt quum transuersus pro foribus vteri iacet, quemadmodum longè apertiùs intelliges ex sequentibus proximè.

Χρὴ δὲ κηρωτῇ ὑγρῇ, oportet autem cerato humidiore] Quæ sequuntur, ad curationem & exitus facilitatem referenda putamus. In quibus axioma per parenthesin legitur apprimè commodum ad praxin cuique Medico. Siquidem ἐπὶ πάντων τῶν, &c. in omnibus quæ circa vterum contingunt & huiusmodi sunt, semper habeat locum. Porrò remedia proponit aliquot, quibus quum (μηδὲν ἐν νόῳ ἕτερον ἔχειν) quiddam adiungere aliud non integrum, saltem non necesse sit; confisus est ista fore satis Hippocrates ad parandum iter, vtpote quorum ope puellus facilè tum, aut nunquam in lucem prodeat. Remedia sunt autem (προχρίειν) linimentum, etiámque (καταιονᾶν) infusum; sed hoc quidem vsurpādum priori loco. Siquidem ordo tenendus hic sit Medico cuique Medicinam agenti arte & ratione duce. Tertium quoque erit (πυελοῦν) fotus, quem postremò (ἐνίζεσθαι) insessus consequetur: ὅταν αἱ ὠδῖνες σφόδρα ὀχλέωσι μάλιστα; præsertim verò quoties valde erunt anxiæ & grauiores parturiendi molestiæ. Sed præter remediorum formas præscriptas ab authore, licet hîc quoque vtendi modum obseruare & tempus definitum, quo singula vsurpanda erunt. Deinde verò partes numerantur quibus, &, explicatur quoque, quatenus ex vsu erit remedia adhibere. Isthæc enim insunt apud Hippocratem vniuersa. Cæterùm quod viro tribuit nunc succutiendi munus, idem ac decorè multò magis mandatum cupiebat, vti nuper dicebamus, mulierculis libello de exectione fœtus. Quibus has easdem nūc attribuit simúlque & Medici partes, quemadmodum (τὴν δὲ ἰητρεύουσαν) illius verba demonstrant. Non est ipse immemor pudoris tantùm, sed & decori perstudiosum & pudicitiæ claustris conclusum omnem Medicum vsque semper desiderat Hippocrates; præsertim verò quoties partibus pudendis admouenda manus est, quæ & aliàs alia perficiat, & nunc (τὰ στόματα μαλθακοῖσιν ἐξανοίγειν) vias amplificet non fotu solùm insessúque & linimento emolliente ad exitum puelli faciliorem & expeditum; sed etiam digito primùm adacto vno, deinde binis trinísque, tandémque & tota manu. Nam eius ope (ἠρέμα τοῦτο δρᾶν) sensim etiam præstari id oportere approbamus cum Hippocrate, hoc est oscula dilatari, scilicet ob consequentes causas, & spectatos & sperabiles fructus.

Ὀμφαλὸν δὲ ξυνεφέλκεσθαι τὸ ἔμβρυον] Extrahendus quippe vmbilicus est tutò vnà cum fœtu, & quidem industria manu & erudita. Sed ὀμφαλὸν nunc vmbilicum dicimus chorion videlicet, & appendices quas vulgus appellat secundinas ex vmbilico protensas & propendentes. Ne quid intus nimirum relinquatur, quod tandem puerperæ exitio esse possit, quemadmodum plurimis solet euenire, vti declarabitur postea longè pluribus.

SENTENTIA OCTAVA.

Ὅσα δὲ δίπλυχα περιύσεται καὶ ἐγκέεται ἐν τῷ στόματι τῶν ὑστερέων, ταῦτα δὲ ἤν τε ζώοντα, ἤν τε τεθνεῶτα ᾖ, προωσάντα ὀπίσω πάλιν στρέφειν, ὅκως κατὰ φύσιν ἴῃ ἐπὶ κεφαλήν.	1	*Quotquot embryones in duplum plicantur, & in foribus iam vteri iacent, siue viui fuerint, siue emortui; protrusos retrò, iterum eos versare* oportebit, *vt in caput prodeant natura duce.*
Ὅταν δ᾽ ἀπωθέειν βούλῃ ἢ στρέφειν, ἀνακλίναντα χρὴ ὑπτίην ὑπὸ τὰ ἰσχία ὑποστορέσαι τι μαλθακόν.	2	*Quum autem repellere* eos *tentabis, aut* quidem *conuertere; posteaquam iusseris supinam decumbere, coxis substerni molle quiddam* oportebit.
Καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς κλίνης, ὅκως ὑψηλότεροι ἔσονται οἱ πρὸς ποδῶν πόδες, συχνὰς ὑποτιθέναι χρή τι.	3	*Atque etiam sub pedibus lecti, quo altiores* nimirum *parturienti pedes à pedibus esse queant, suppositum semper aliquid esse* sic *oportet.*
Καὶ ἀνωτέρω δὲ τὰ ἰσχία τῆς κεφαλῆς ἔστω· προσκεφάλαιον δὲ μηδὲν ὑπέστω τῇ κεφαλῇ, προμηθεόμενος ταῦτα.	4	*Sed & coxæ capite superiores sunto, contrà nullum esto ceruical sub capite: hæc* enim ante omnia *præmitti debent.*

5 *Quum verò repulsus fuerit ipse embryo, & hinc inde circumactus*, tum le*ctus restituatur secũdum naturam, etiámque coxæ, ademptis iis quæ lecti pedibus supposita priùs fuerãt, adeóque lapidibus, & eo quod sub coxis.*

Ὅταν δὲ ἀπώσηται τὸ ἔμβρυον καὶ περιδινῆται τῇδε καὶ τῇδε, κατὰ φύσιν καθίσασθαι καὶ τὴν κλίνην καὶ τὰ ἰσχία, ὑπεξελόντα τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς κλίνης καὶ τοὺς λίθους, καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἰσχίων.

6 Capiti contrà puluinar supponito.

Πρὸς κεφαλὴν δὲ ὑποθεῖναι ὑποκεφάλαιον.

7 *Procuranda* nempe *talia hæc sunt eo pacto.*

Τὰ τοιαῦτα τούτῳ τῷ τρόπῳ θεραπεύειν.

EXPLICATIO.

LATIVS hæc diffusa hypothesis ad embryonem viuum pertinet & iam vita quoque defunctum. Quæ prima eius est quidem conditio. Altera fert quoque isthunc embryonem complicatum esse. Quod quidem euenire tribus omnino modis patebit ei apertissimè, qui diligẽter ad Hippocratis verba attendet, vti sequitur. Aut enim in latus alterutrum foras vergit, aut in nates, aut in vmbilicum. Sed ita sanè δίπλυχον, duplicatum embryonem esse concedamus. Ita is affectus puer quomodo δίπλυχον πλύσσεσθαι, in duplum plicari posse intelligetur? Δίπλυχον πλύσσεσθαι, duplicatum plicari dixit nunc Hippocrates de industria, ne quis nimirum in hypothesi suspicetur multis modis embryonem simul & semel complicari. Aliàs enim quæcunque plicando voluuntur & aptantur, vt sindones, panni, lintea, papyrus, & id genus alia; in multas formas & plicaturas, vt ita dicam, eásque multis modis duplicatas solent complicari. Quanquam vix id ac ne vix quidem eueniat puello tantisper, dum vtero continetur. Attamen nihil nũc voluit Hippocrates esse indefinitum, nihil dubium; ideóque, quemadmodum initio huius explicationis diximus, de industria est ita loquutus δίπλυχα πλύσσεται, duplicati embryones plicantur. Ergo sic plicari duplicatum intelligamus in hypothesi. Si nimirum qui intus alioqui complicatus embryo esse ponitur, ἐγκείμενον τῷ στόματι τῶν ὑστερέων, incumbit & instat in vteri osculo, vt ferè & id operiat & obstruat; ita quasi prominet foras. Nostro quippe iudicio Hippocratis sententia huiusmodi esse potest. Huic verò incommodo quodnam in promptu excogitetur remedium facile? προσώσαντα ὀπίσω πάλιν στρέφειν, si postquam affectum sic embryonem introrsum statim retruseris, hoc est si secus ipsum coneris inuertere, vt repulsus ad canum vteri, in caput obuertas ad exitum, vt sequitur.

Ὅκως κατὰ φύσιν ἴῃ ἐπὶ κεφαλήν, *vt duce natura in caput ex vtero prodeat*] Exposuimus verò antea, quomodo quum ex vmbilico propendeant embryones, & supernæ sint grauiores partes infernis, proptereáque etiam natura duce in caput foras prodeunt; præsertim verò si ad egressum ipsi aggrediantur. Siquidem ad hoc natiuum momentum aliquid addat & augeat.

Ὅταν δὲ ἀπωθεῖν βούλῃ, *quum autem intropellere, aut versare attentabis*]. Iam nunc obstetricem aut etiam Medicum instructum cupit ad opus & scopum propositum, antè tamen etiam erudit parturientem, vt sequitur. Ἀνακλίναντα χρὴ] Recumbat scilicet in lecto mulier, præcipiendum inprimis est. Altera deinde conditio est, vt sit resupina, quia nimirum (ὑπὸ τὰ ἰσχία ὑποστορέσαι) substerni quippiam coxis quoque oporteat molliusculum. Quæ sequuntur, potiùs ad lectile spectabunt. Namque contrario prorsus ordine, vt res quoque est diuersa omnino, lecti pedes anteriores attolli iubet per quædam illis supposita. Anteriores dicimus qui decumbentium pedibus suppositi sunt, vt propiores. Gratia exempli attollantur per saxa. λίθους enim remoueri non posse, nisi priùs subiectos, non est qui non arctè defendat. At verò imperabit postea vt auferantur.

Ὅκως ὑψηλότεροι ἔσονται οἱ πρὸς ποδῶν πόδες, *vt sublimiores mulieris hoc modo queant esse pedes lecti à pedibus decumbentis scilicet*] Sic fore nimirum repulsam retrorsum faciliorem; quemadmodum non ita pridem ipse voluit, quò extrorsum magis ferretur embryo, (ἐκ τῶν ὄπισθεν ὑποθεῖναι τὰ φρύγανα) phrygana supponi posticis pedibus lecti. Eas autem partes posticas lecti intellexit per τοὺς πρὸς κεφαλὴν πόδας, pedes qui sub capite sunt quoque decumbentis. Quo autem quod intendit Medicus nunc, faciliùs consequatur; eodem modo (καὶ ἀνωτέρω δὲ τὰ ἰσχία τῆς κεφαλῆς ἔστω) & vt editiori sint loco coxæ quàm caput, præcipit: nullum contrà ceruical subsit sub capite. Ait enim προσκεφάλαιον δὲ μηδὲν ὑπέστω τῇ κεφαλῇ. Quæ sic omnia apparari debent constituíque, ex præmeditato; ad conuersionis puelli facilitatem. Itaque addidit etiam artificiosè προμηθούμενος ταῦτα, vt quæ nimirum præmeditari & præmittere vniuersa prudentem Chirurgum pro officio oporteat. Hoc nempe modo eruditus ceruical remouebit. Vnde coxæ etiam capite appareant valde superiores, eodémque pacto vergat puer in caput parturientis deuolutus, vt longiùs tunc ipse absit ab osculo vteri, embryo repulsus introrsum, quasi in gyrum. Quo quum res venerit misellæ parturientis (sic enim περιδινῆται τῇδε καὶ τῇδε vertimus, vt tum instar turbinis embryo circumactus referatur in partes vteri penitiores) κατὰ φύσιν καθίστασθαι καὶ τὴν κλίνην καὶ τὰ ἰσχία, lectum restitui oportet in pristinum & planum locum, & coxas quoque vt antè promitti, aut saltem relaxari. Id verò eueniet, si à pedibus lecti saxa fortasse aut simile aliquid aliud quod suppositum antè fuerat, remouebitur: itémque

quod

quod sub coxis. Hypothesis etenim quiddam supposuerat iisce vtrisque, quò sublimiores pedes essent quàm caput in destinatum finem. Atque his ita restitutis, iuxta nimirum consuetudinem; (sic quoque κατὰ φύσιν hoc loco acceptum sit) vt similiter etiam pro consuetudine positum iaceat caput; ὑποθεῖναι ὑποκεφάλαιον, tunc necesse est puluinum reponi supponíque scilicet sub capite. hinc enim dictum est ὑποκεφάλαιον. Namque ex hac collocatione quod vacuum apparet post humerum versus superiora secundum caput, oppletur; & caput decumbentis erectum continetur suo loco. Inclinaret caput alioqui inferius aliquantò quàm humerus est, quod esset præter naturam, & quod præsens præpediret inceptum. Τὰ παιδία τούτῳ τῷ τρόπῳ θεραπεύειν] Hac via vnicuique sigillatim cautum fuerit ad vtriusqne valetudinem.

SENTENTIA NONA.

Ὅσα δ' ζῶντα τῶν ἐμβρύων, τὴν χεῖρα ἢ τὸ σκέλος ἔξω προβάλλεται, ἢ καὶ ἄμφω, ταῦτα χρὴ ὅταν τάχιστα προσημήνῃ τὴν ἔξοδον, εἴσω ἀπωθέειν τῷ προειρημένῳ τρόπῳ, καὶ στρέφειν ἐπὶ κεφαλήν, καὶ ἐς ὁδὸν ἄγειν.

1 *Quicunque præterea brachium, aut crus, aut vtrumque, viui embryones foras promittunt, hæc simul atque exitum sui præmonstrarint, intrò retrudere oportet supradicto modo, & in caput conuertere, etiámque* (si fieri poterit) *in viam inducere.*

Καὶ ὅσα πλάζεται τῶν ἐμβρύων πεπτωκότα ἢ ἐς τὸν κενεῶνα, ἢ ἐς ἰσχίον ἐν τῷ τόκῳ, χρὴ ταῦτα ἀπορθοῦσθαι καὶ στρέφειν.

2 *Nec non quicunque in partu complicantur embryones, illapsi tamen in lateris mollitudinem, aut in ischium; eos* similiter *isthinc dirigere oportebit & conuertere.*

Καὶ προσκαθίζεσθαι ἐς ὕδωρ θερμόν, ἄχρις ἂν ἰαίνηται.

3 *Sed* mulierculas *priùs collocabis sedentes in aqua calida, donec dissoluantur & emollescant.*

EXPLICATIO.

DVPLICATI modò appellebant ad osculum vteri fœtus exeundi gratia, præter naturam, iique aut vita defuncti, aut ea nondum etiam priuati. Alterutrum enim certò designare ex perspicientia notarum quæ sunt in hypothesi, impossibile est nunc iudicatu nedum perarduum. Aliàs verò dabuntur signa eaque splendidissima, quibus vtrorumque discrimen innotescar certissimè.

Ὅσα δὲ ζῶντα τῶν ἐμβρύων] Si autem embryones viui, quæ hypotheseos tantùm altera pars est, aut brachium, aut crus præmittant foras; aut vtrumque etiam, demus ex hypothesi: ζῶντα autem viuos dixit notanter. Siquidem dictum sit aliàs, quòd aut brachium aut pedem foras eminere, mortuum esse embryonem significat. Sed expendendum tamen diligenter quomodò cum ea Hippocratis sententia consentiant, quæ scripsit Galenus eadem de re cap. 3. lib. 3. de natur. facult. Hæc verò simulatque eminere cœperint aut depromere potiùs sese, vt rem aliquanto faciliùs, si placet, exponamus; ταῦτα χρὴ ὅταν τάχιστα προσημαίνῃ τὴν ἔξοδον, atque quamprimum sic exitum instare præsignificauerint, εἴσω ἀπωθέειν τῷ προειρημένῳ τρόπῳ, intrò embryones, hoc est illorum partes prominētes, repellere oportebit explicato modo. Sed στρέφειν ἐπὶ κεφαλὴν quorsum? Vt vertatur nimirum in caput foras proditurus embryo, sicuti nuper ab Hippocrate explicabatur: etiámque, si poterit fieri, quò promoueatur magis negotium naturæ, vel quidem acceleretur, ἐς ὁδὸν ἄγειν, caput extra vteri osculum scilicet in ductum pudēdi inducere necesse tum erit, quod ad exitum foret multò maioris momenti. Quòd si quis inquirat in causas huiuscemodi præmissionis membrorum, apud se cogitet ipse, easdem eius statui posse atque cur in pedes aut etiam transuersi occurrant embryones in partu; sub finem libri de puelli natura apud Hippocratem. In iis verò sunt εὐρυχωρίη, amplitudo vteri, & (ἢν μήτηρ ἐν τῇ ὠδῖνι μὴ ἡσυχάσῃ) quòd mater parturiendo tumultuari quàm quiescere malit; sicuti explicuisse nobis visus fuit Hippocrates præcitato loco. Quæ nos aliquando aliàs quum ad propositum magis pertinerent, voluimus commemorare. Nunc verò obiter, ne quid extra rem.

lib. de exectione fœtus Hippocr.

Καὶ ὅσα πλάζεται τῶν ἐμβρύων, *& quicunque duplicati embryones illapsi in lateris mollitudinem*, &c.] Est & hæc alia hypothesis, conditionibus aliquot pluribus quàm superior circumscripta. Si parturiendo nempe in lateris mollitudinem aut in ischium decubuerit puer, quod ferè nō fit sine doloris aut saltem grauitatis sensu & aduersa parturientis valetudine; auditote quid nunc, vt aliàs, sequens ab eo præscripta ratio curandi demonstrabit. Libro de natura puelli, ad exitum conuertit se puer natura duce aliquot ante partum diebus. Quod quum facit, si trāsuersus ad osculum adpellit vteri, libello de interna sectio-

ne fœtus; (καὶ ἐπίχῃ τὴν ἔξοδον) & exitum reprimit, & (ἐς τὸ ἰσχίον ἐπιμβαίνῃ τὴν κεφαλὴν) caput ischio superiniicit, &c. Quid tum? χρὴ ταῦτα ἀπορθοῦσθαι καὶ στρέφειν. Hæc tum soli puello destinata & meritò quidem non est hæc ratio curandi; sed & eodem modo bene consultum cupit parturienti Hippocrates. Decubuisse verò puellum in hanc vel illam partem, præterquam quòd explorari tactu potest; discernetur quoq; sensu doloris, qua parte nimirum afficitur. Vnde huic misellæ parturienti priùs bene consultum oportet quàm moliatur manus Medica dirigere puellum & eius inducere caput in osculū vteri. Id verò tempestiuè præstabit encathisma siue insessus in aqua tepente aut potiùs calida. Quod verbo προσεγκαθίζεσθαι in Hippocratis oratione significatur. In aqua autem mulier insidens, tantisper (inquam) illa quasi parturiens morabitur, ἄχρις ἰαίνηται, dum muliebria pudenda tepescant, mollescant, & dissoluantur. ἰαίνεσθαι enim hoc loco idem, si placet, significabit quod τήκεσθαι καὶ διαλύεσθαι. His ergo artibus primùm in caput puer conuertetur, deinde & via explicabitur & aquæ leuiter calentis infuso amplificabitur ad exitus facilitatem.

SENTENTIA DECIMA.

1 *Quicunque mortui in vtero embryones aut crus habent foris, aut brachium, operæpretium fuerit hæc (siquidem fieri potest) introrsum repellere, indéque vtraque ea in caput conuertere.*

Ὁκόσα δὲ τεθνεῶτα τῶν ἐμβρύων, ἢ τὸ σκέλος, ἢ τὴν χεῖρα ἔξω ἔχει, ταῦτα ἄριστον μὲν, ἢν οἷόν τε, ἀπώσασθαι εἴσω, καὶ ἄμφω ταῦτα ἐπὶ κεφαλὴν στρέφειν.

2 *Quòd si minùs fieri possit, quia intumescant; licet hoc modo diuidere.*

Εἰ δὲ μὴ οἷόν τε ᾖ, ἀνοιδίσκηται δὲ, τάμνειν τῷδε τῷ τρόπῳ.

3 *Posteaquam in partes comminueris caput scalpello, has molliter atterere oportebit, ne quid volsella dilaceres: deinde ossicula paulatim extrahere: aut helcystere ad clauiculam immisso, quoquo se habuerit modo, euellere: non vniuersa simul, sed singula foras eiiciendo, identidémque eadem de re annitendo.*

Σχίσαντα τὴν κεφαλὴν μαχαιρίῳ ξυμφλάσαι, ἵνα μὴ θραύσῃ τῷ πιέστρῳ· καὶ τὰ ὀστέα ἕλκειν ὥστε ὀλίγῳ· ἢ τῷ ἑλκυστῆρι παρὰ τὴν κληΐδα καταθέντα, ὡς ἂν ἔχηται ἕλκειν, μὴ κατὰ πουλὺ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἐξανιέντα, καὶ αὖθις βιώμενον.

4 *Verùm posteaquam hæc foras extraxeris, ventum autem fuerit ad humeros; abscindere vtraque brachia cum humeris oportebit ad articulos.*

Ὅταν δὲ ταῦτα ἔξω εἰρύσῃς, ἐν δὲ τοῖσιν ὤμοισιν ἐνῇ, τάμνειν τὰς χεῖρας ἄμφω ἐν τοῖσιν ἄρθροισι μετὰ τῶν ὤμων.

5 *Ac vbi hæc abstuleris, siquidem fieri id potest, euellenda etiam erunt promptè reliqua.*

Καὶ ὅταν ταῦτα κομίσῃς, ἢν μὲν οἷόν τε ᾖ, ἰέναι καὶ τ' ἄλλα εὐπετῶς ἕλκειν.

6 *Quòd si nihil obsequatur eorum, pectus totū iugulo tenus findito: ea cautione tamen vt non in ventrem disseces, nec dilanies quicquam extorum embryonis.*

Ἢν δὲ μηδὲν ἀκούσῃ, τὸ στῆθος τοῦ μέχρι τῶν σφαγέων σχίζειν· φυλάσσεσθαι δὲ ὡς μὴ κατὰ τὴν γαστέρα τάμῃς, καὶ ψιλώσῃς τι τοῦ ἐμβρύου.

7 *Exibit alioqui venter, & intestina, etiámque stercus.*

Ἔξεισι γὰρ ἡ γαστὴρ, καὶ τὰ ἔντερα, καὶ κόπρος.

8 *Quòd si quiddam excidat horum, operosius istud iam euadet inde negotium.*

Ἢν δέ τι τούτων ἐκπέσῃ, πραγματωδέστερον ἤδη γίνεται.

9 *Atterenda quoque sunt latera educendáque simul cum humeris: ac post eas partes quæ supererūt embryonis reliquiæ, prodibunt facilè, nisi iā illi intumescat venter.*

Ξυμφλάσαι δὲ τὰ πλευρὰ, καὶ τὰς ὠμοπλάτας ξυνάγειν· καὶ ῥηϊδίως μετὰ ταῦτα χωρήσει τὸ λοιπὸν ἔμβρυον, ἢν μὴ ἤδη οἰδαλέον ᾖ τὴν κοιλίην.

10 Ἢν γὰρ ᾖ τι τοιοῦτον, ἄμεινον τὴν γαστέρα τοῦ ἐμβρύου νύξαι πρηέως.

Si etenim huiusmodi euenerit aliquid, præstiterit embryonis ventrem perpungere leniter.

11 Ἔξεισι γὰρ φῦσα μόνον ἀπὸ τῆς γαστρὸς, καὶ εὐπετέως οὕτω χωρήσει.

Etenim tum erumpet solummodo flatus è ventre, eóque modo hinc exiliet *facilè* puer.

12 Ἢν δὲ ἐκπεπτώκῃ ἡ χεὶρ ἢ τὸ σκέλος τεθνεῶτος τοῦ ἐμβρύου, ἢν μὲν δυνατὸν ᾖ, εἴσω ἀπῶσαι ἄμφω, καὶ εὐθετίσαι τὸ ἔμβρυον.

Si verò brachium exciderit aut crus embryonis vita defuncti, vtraque (siquidem poterit fieri) intrò retrudere oportebit; deinde embryonem rectè constituere.

13 Ταῦτα ἄριστα.

Quæ nobis hæc visa sunt *præstantißima.*

14 Εἰ δὲ μὴ οἷόν τε ᾖ τοῦτο ποιῆσαι, ἀποτάμνειν ὅ τι ἂν ἔξω ᾖ, ὡς ἂν δύνηται ἀνωτάτω, καὶ τοὐπίλοιπον ἐσμασάμενος περιῶσαι καὶ στρέψαι τὸ ἔμβρυον ἐπὶ κεφαλήν.

Quòd si fieri nequeat hoc, quidquid eminebit foris, resecandum id erit quàm poterit fieri penitißimè, ac reliquum reponens debebis *protrudere, & embryonem in caput conuertere.*

15 Ὅταν δὲ στρέφειν ἢ κατατέμνειν μέλλῃς τὸ παιδίον, τὰς ἰδίας χεῖρας χρὴ ἀπονυχίσασθαι.

Quum autem ad inuertendum embryonem aut excindendum tete accinges, è propriis manibus oportet vngues resecari.

16 Τὸ δὲ μαχαίριον ᾧ ἂν κατατάμνῃς, καμπυλώτερον ἔστω ἢ εὐθύτερον.

Scalpellum verò, quo excindes, incuruum esto magis quàm rectum.

17 Καὶ τοῦτο κατὰ κεφαλὴν ἀμφικαλύπτειν, τῷ λιχανῷ δακτύλῳ ἐσματευόμενον, καὶ ὁδηγεῦντα, καὶ ὀρρωδέοντα, ὅπως μὴ ψαύσῃς τῆς ὑστέρης.

Idque ipsum ad caput indice tuo *circumteges, etiámque idipsum impones & manu duces in via, & formidabis ne contactu vterum* lædas.

EXPLICATIO.

Vt hypothesis postrema de viuis embryonibus fuit, quibus tribuebat antea verbum actionis προβάλλεται, *præmittunt*: sic quòd per hæc verba ἔξω ἔχει, embryones simpliciter crus & brachium foris habeant, nos nunc notasse non debet pudere magis. De embryonibus mortuis est hæc modò hypothesis, quibus est denegata iam vis agendi mouendíque. Habeant ergo foris embryones crus aut brachium ex hypothesi, etiamsi sunt adhuc in vtero, volumus; quò huic malo remedium adferri possit, varium est consilium Hippocratis, quemadmodum & ad extrahēdum embryones, modi quoque ab eo instituuntur varij. Si attamen poterit fieri, ἄριστον primum & quàm optimum est, quódque attentari debet in primis; vt intrò repellantur, & conuertantur in caput ad naturalem exitum, ideóque tantò faciliorem. Sin autem retrudi non poterunt, eo quòd iam ἀνοιδίσκηται, per putredinem intumescant; eos dissecandi modum deinde præscribit Hippocr. qui non magnopere ab eo dissimilis est, cuius posita iam breuis descriptio antè fuit ex libello de superfœtatione. Sine negotio vllo illos locos conferre licet inter se. Quò verò præsens consilium Hippocratis ex vsu esse queat, aliquot hîc proponuntur organa, quibus Chirurgum instructum esse cupit, & hunc eorum ope officium suum perficere. Notauit autem primùm μαχαίριον, quod scalpellum diximus siue cultellum. Alterum quoque signauit τῷ πιέστρῳ, quæ varia quidem sunt, vt sunt hîc diuersa quoque Chirurgorum munera. Priori enim caput vult molliter comminui & in partes minutiores. Sic hoc quidem loco ξυμφλάσαι vertimus volentes. Erit autem posterioris apprehendere (credimus) constringēdo. Siquidem ἀπὸ τοῦ πιέζειν, quod premere siue stringere est, agnoscamus πίεστρον dictum esse. Quanquam in Lexico Hippocrateo illud destinatum esse opinetur Galenus cōfringendo fœtui organum. Quum namque scriptū reliquerit: θλάσιν, τὸν ἐμβρυοθλάστην, ὅπερ καὶ πίεστρον καλεῖται. ποιούμενον ἐν πρώτῳ γυναικείων. hoc est, Instrumentum confringendo embryoni commodum, quod & πίεστρον appellatur. Quod nomen legitur priori libro de muliebribus (air) apud Hippocr. Vt attamen nosmetipsos

cõciliemus Galeno proximè, duplex statuamus oportet ἑλκυστήρων genus. Erit eõrum prius, qui punctim impacti in rem obiectam, in ea manent, incurui scilicet, simplices & soli, sibi roti per se cohærentes, hoc est sine aliorum & interiectione & fabrica; vt tum ἑλκυστῆρες non constent pluribus partibus, quæ secerni saltem queant sine fractione. ἑλκυστῆρες contrà alij obtusa habent extrema, quibus Chirurgi obiectum corpus embryonis aut quiduis aliud prehendãt: recti sunt, aut incurui: non simplices, sed suis partibus per quandam copulam coniunctis inter se cohærentes & coagmentati; in quas possint disiungi diuidique facilè & sine fractione. In horum numero πίεστρον recensemus. Alterius verò generis ὄνυξ, vnguis siue hamus erit, cuius meminit Hippocrares, & quem voluit ipse vsurpari ad hanc rem, hoc est ad extrahendum embryonem mortuum, lib. de superfœtatione. Vnde etiam in sua exegesi Galenus quoque ἑλκυστῆρα esse interpretabatur ἐμβρυουλκὸν, scilicet organum embryoni extrahendo aptum esse. Nam si sic affectus embryo nequeat sola sponte sua nec vi medicamenti excidere, ad id etiam suimetipsius nutu coadiuuante; Chirurgi manum aut obstetricis oblini cerato scribit liquidiore & intromitti in vterum oportere, quæ à ceruice digiti maioris nimirum ope humeros auellat. Quod vt faciat negotio faciliori & sine damno quidem, ὄνυχα iussit ἔχειν ἐπὶ τῷ δακτύλῳ τῷ μεγάλῳ, vngue organo aut vnco magnum digitum armandum esse. Ferreus nempe vncus est ille, isque recuruus; sua, vt ita dicam, curuitate aduncis recuruísque volucrium vnguibus persimilis. Hic verò inter ἑλκυστῆρας cur non debeat recenseri? Non sunt ἑλκυστῆρες vniusmodi nec figuræ semper eiusdem, vti explicatum modò fuit. Quo quid trahitur manu inter medendum, in genere potest ἑλκυστὴρ appellari iure. Eius igitur amplitudine & ὄνυχα & πίεστρον putamus contineri, quemadmodum antea (inquam) nuper dictum fuit. Sed non ita latè ἐμβρυουλκὸς nec ἐμβρυοθλάστης, quum soli sit dicatum vtrumque extrahendo fœtui organum, diffunditur. Ac totum Hippocrates hoc negotium voluit attentari primùm πιέστρῳ, quo quod vteri cauo comprehensum stringendo tenetur, eximi faciliùs postea vellique possit. In hac autem hypothesi apprehensionem capitis officulorum, eorundem comminutio præcessit, quam existimassemus perfici μαχαιρίῳ, qui veteribus culter fuit, vt mens Hippocratis esse videbarur; nisi Galenus noster sensisset secus in suo lexico. Dum enim hunc locum interpretatnr, instrumentum ad confringendum embryonem scripsit aptum esse, vti iam notauimus. Atque omnino si stringit πίεστρον, quidquid capit, & tam vehementer premit, vt inde fractio rei conceptæ consequatur; hæc quidem vera consentaneáque Galeni interpretatio iustè iudicabitur. Manet vsque adhuc nostra ramen sententia, qua modò videbatur voluisse nobis Hippocrates μαχαιρίῳ minutim confringi, atteríque caput molliter in cauo vteri oportere; manu intromissa, ac vngue, si voles, adunco priùs instructa. Vnguis sit verò nunc licet aut vncus, aut, si mauis, cultellus, etiámque scalpellum, aut potiùs vtrumque. Abundè hîc satis fuerit nobis caput in particulas diuidi molliores, (de ossibus capitis autem est tum Hippocrates loquutus) quas quum Chirurgus volet, immisso introrsum πιέστρῳ capere (volsellam nunc vertimus attenti semper ad scopum consequentem) τὰ ὀστέα ἕλκειν ὥστε ὀλίγῳ, quò singulas trahat eodem organo, ipse præcepit de industria, vt eas partes dissectas priùs attritu postea Chirurgus emolliat aut potiùs comminuat. ἵνα μὴ θραύσῃ τῷ πιέστρῳ, ne quoddam nimirum vulnus iniuriáve alioquin, si partes ossis grandiores essent ideóque rudes, matri inferretur in via.

Ἢ τῷ ἑλκυστῆρι παρὰ τὴν κληῖδα καταθεὶς, *aut vnco ad clauiculas immisso*] Per disiunctionem alter extrahendi modus ab Hippocrate nunc subiungitur. Quum hîc siquidem extractio puelli scopus sit suscepti negotij præcipuus. Quasi Hippocrates vellet, quòd si non possit Chirurgus singula officula pro dicto imperio eximere, rotics & sigillatim πιέστρῳ intromisso; (τῷ ἑλκυστῆρι παρὰ τὴν κληῖδα) apprehensa per hamum clauicula puelli, (ὡς ἂν ἔχηται, ἕλκειν) quocunque fieri poterit modo, ea capitis officula detrahet. Ea tamen cautione prudentiáque (μὴ κατὰ πουλὺ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἐξανιέντα) vt non omnia simul euellat, sed eiiciat singula identidémque idipsum attentando & iterando. Sic enim αὖθις βιώμενον modò explicamus. Vt hæc scilicet vicissim omnia protrudantur foras, nec relinquatur intus quidquam eorum, quod negotium postea facessere queat vllo pacto.

Ὅταν δὲ ταῦτα ἔξω εἰρύσῃς] Adempta sint ex Hippocratis præscripto officula capitis modo explicato. Simulatque ea foras detruseris, ventum fuerit autem ad scapulas, est quoque quod tum facias, præscriptum ab Hippocrate. Atque hæc quidem dependent vniuersa ex anatomes dignotione. Clauibus parte superna thorax clauditur, etiámque ab vtroque latere humeris terminatur. Quibus quum sint appensa brachia vtraque, (sic enim continuamus vertere τὰς χεῖρας ἄμφω) rescindi quoque hæc vtraque censet Hippoctates oportere, loco ad diuisionem aptissimo scilicet in articnlis, μετὰ τῶν ὤμων, vnà cum omoplatis. Nam hoc pacto aliquid etiam maiusculum & effatu dignum à lateribus detrahetur depuelli corporis latitudine, vnde ex vtero auulsa faciliùs reliqua consequantur. Quum siquidem has postremò enumeratas partes euellere videatur laboriosum, ἢν μὴ οἷόν τε ᾖ ἰέναι, si poterit fieri vt abscissæ, vti est ab Hippocrate præceptum, exeant; καὶ τ' ἄλλα εὐπετῶς ἕλκειν, certum quoque sit quòd citra vllum ferè negotium reliquæ educi possinr. Quia nimirum, vt diximus, superni corporis latitudo puelli per sectionem modò explicatam valde fuerit imminuta; quæ alioquin exeunti esse poterat maiori impedimento. Attamen valde expedit non ignorari qua quis industria reliquas partes extrahere queat aptè, (ἢν δὲ μὴ ἀκούσῃ) si ne sic quidem trahenti earum fortè vlla obsequatur. Iam igitur Hippocrates imperat coràm quid opus est facto, vt est apud Terentium, puerperæ.

in Andria 3.2.

Τὸ στῆθος πᾶν μέχρι τῶν σφαγέων σχίζειν] Qua nuper arte euellebat Hippocrates capitis officula, eadem nunc trahit thoracica, ἀπὸ τοῦ σχίζειν, à diuisione totius thoracis exorsus. Torum igitur à clauiculis dissecat thoracem secundum sternum ad diaphragma vsque. Etenim definiti sunt hi fines sectionis ab Hippocrate. Supernos quidem (μέχρι τῶν σφαγέων) scilicet iugulo terminauit: deinde verò (μὴ κατὰ γαστέρα) ven-

re aut diaphragmate potiùs, infernos.

φυλάσσεται δὲ ὡς μὴ ἐς, &c.] Cur verò cautè pectus secandum obseruandúmque voluit ipse tum, vt (ἐς τὴν γαστέρα) in cannm abdominis non penetret acies gladioli? An quia sectio huiusmodi (πραγματωδέστερον) mains sic facessat negotium, vti mox apud Hippocratem scriptum legitur? Nec verò caret dubitatione qui locus apud eundem quoque sequitur. Quem quum prætermisisset Caluus, vt solet ipse in ardnis sæpenumero; interpres Cornarius exposuit de intestino. Verùm video num qui scrupulus hinc etiam superesse potest, hoc pacto euelli queat ex animo. Ac primùm sit dissectum pectus Hippocratis iussu in duas partes secundum longitudinem, adhibita ea cautione quam præscripsit ipse. Volumus ex hypothesi. Eiusce hæc ratio subiuncta legitur apud Hippocratem, καὶ φλάσῃς τι τοῦ ἐμβρύου, in Græco exemplari vtroque etiámque alio manu scripto. Quæ sanè lectio (vt videtur) retineri non debet, quando minùs vera est, & non consentanea nec cohærens cum superioribus. Reclamat quippe thoracis sectio præcedens, quæ partem aliquam embryonis necessariò detegit & nudat. Nec pariter omni subducta ratione hic locus potest de extis quæ cauo tantùm tenentur thoracis, intelligi; quemadmodum nec debet quidam alius libro de superfœtatione: vbi cùm ventrem secar embryonis, præcipit Hippocrares ἡσυχῇ ἐξῆχειν τὰ ἐντοσθίδια. Quo nomine interanea omnia tam superni quàm inferni ventris intelligit. Alioqui ἐνστηθίδια legendum esset, si de pectoris partibus internis tãtùm voluisset locum intelligi. Nam id quod est iunioribus Medicis στέρνον, idem quoque est στῆθος apud Hippocratem, vt declarauit Galenus. Os medium nempe in quod costæ antrorsum sese insinuant. Vnde & quæ intra pectus sunt, siue pectoris partes internæ, τὰ ἐνστηθίδια iustè dicuntur. Istud nos docuit Pollux lib. 2. Ait enim τὸ δὲ ὑπὸ τὰς κλεῖδας, στῆθος· τούτου τὰ ἐντὸς, ἐνστηθίδια. Ergo huius loci de intestinis expositionem Cornarij admittimns, vt qui per intestina dixerit (vti debuit) internas ventris partes, quemadmodum fidem facit quæ subest apud Hippocratem oratio eodem loco; vt quod est in vtroque Græco exemplari ἐντοσθίδια oporteat retinere. Quibus ita expensis debent ea hîc apud Hippocratem intelligi, quæ in ventre, hoc est cauo abdominis circumsepta manent duce natura. Vt ampliùs non careat suspicione verisimili interpretatio, qua pro τι τοῦ ἐμβρύου, restituendum meritò erit τι τῶν ἐντοσθιδίων, quod longè latiùs patet quàm τι ἐντέρων aut ἐντέρου. Augeri verò suspicio potest ex eo, quòd abdominis singulæ partes statim eodem modo per ætiologiam ab eo recenseantur. Vbi & cautionis hæc quoque ratio scripta subiungitur, quare nimirum præscripta sectio non debeat pertinere ad cauum abdominis. Ne quid (ait ille) partium eius interiorum detegatur. Atque huius ipsius alia hæc ratio quoque redditur: ἔξεισι γὰρ ἡ γαστὴρ, καὶ τὰ ἔντερα, καὶ κόπρος, propterea quòd aut aluus (quem Medici iuniores non satis expresse ventriculum nuncupant, quibuscum sic boc loco γαστέρα vertimus) excideret, aut quiddam efflueret intestinorum quæ huic eodem ductu connexa sunt, aut quidem quæ in illis fæces diffluunt. Quæ vniuersa ea esse opinamur quæ dilacerati abdominis superna parte, hoc est proxima thoraci, si fortè præter artem ipsa laceretur, effluere queant. Etsi namque aliæ sunt partes in eo, appensæ certè sunt, ac constrictæ suis vinculis suo loco in cauo abdominis retinentur: siue sint renes, siue bepar: siue lienem, siue vesicam inspectes, atque si etiam vterum, longiusculè dissitas quasque eas partes. Sed euisceratus sit sanè thorax. Quia nihilo ferè sic faciliùs ex illius vtero ossa prodibunt, ideo (ξυμφλάσαι δὲ τὰ πλευρὰ) atteri oportere costas postea molliusculè, hîc quoque notamus eodem ipso authore, ac non dissimiliter quàm non ita pridem capitis ossicula; vt eximantur ea scilicet cum omoplatis. Nempe opportunitas hæc inde sequetur, quòd post enumeratas partes, id intus quod superest è corpore embryonis facilè prehendatur, etiámque fluat, aut quidem saltem sequatur, modò (dicimus) obstaculum hinc omne absit. Eueniat alioqui vt (οἰδαλέον) tumescat in ventre quidpiam quod puelli egressum impedire possit. Idem scriptum, quanquam diuersa oratione, legitur libro de superfœtatione. Vbi auferri voluit primùm ἐντοσθίδια, ἔπειτα ἐξῄοντα συντρίψαι τὰ πλευρία, ὅκως ξυμπεσὸν τὸ σωμάτιον, εὐσταλέστερον γένηται, καὶ ῥᾷον ἐξίῃ, μὴ ὀγκῶδες ἐόν. Hæc postquam adempta erunt, deinde submolles confringere oportebit costas, quò concidens pnelli corpusculum expeditiùs & faciliùs exeat, nempe quum nondum tumescat. Locum lector, si placet, perlegito.

Ην δὲ ᾖ τι τοιοῦτον, ἄμεινον τὴν γαστέρα] De obstaculis autem nunc Hippocrates loquitur. Quibus quidem quomodo mulierem expedire oporteat, docet ex hypothesi. Primus autem occurrit tumor, quem dissipandum esse opinatur; ac quonam id pacto præstandum sit, ipse aperuit eodem loco: compuncto videlicet pueruli ventre ἀτρεμέως, leniter. Vetabat paulò superiùs ob dictas causas dissecari ventrem puelli Hippocrates. Nunc satis fore ratus est, si quum à flatu abdomen embryonis distenditur, hoc compunctum perforetur leuiter. Quanquam si quod ei amplum inferatur sic vulnus, ea non multum negotij faciant quæ illac effluent, quum sint omnia molliuscula. Verùm satis abunde fuerit si (μόνον) soli causæ isthoc eodem loco conclusæ, eique tenui, exitus patebit qui dictus est.

Ην δὲ ἐκπεπλώκῃ ἡ χεὶρ, &c. *si verò brachium exciderit*] Ne verò quid præterfluat, per occupationem alteri nunc respondet etiam hypothesi de mortuo extrahendo fœtu, cui crus & bracbium extra vterum prominent. Ergo conandum inprimis erit, ἢν μὲν δυνατὸν ᾖ, si quidem fieri poterit, vt intrò retrusus puer vertatur in caput, qnando (ταῦτα ἄριστα) id videatur Hippocrati opportunum magis. Si attamen id in manu non fuerit, prudentissimum consilium Hippocratis est, vt in altissimo, hoc est penitiori parte, illa quidem quæ foris sunt, resecentur; hoc est, vt nosipsi cogitamus, ad articulum, si fieri poterit. Ne quum abstrabetur mutilum puelli corpusculum, matrem exulceret quiddam in via.

Οταν δὲ στρέφειν ἢ κατωτέρω μένειν μάλλης, *quum autem conuertere, &c.*] Perbellè nunc ad secandum rudem instituit & erudit Chirurgum, siue spectetur manus organum eius præcipuum (ἰδίας enim ad χεῖρας adiunxit, ne quis verba hîc fieri indicet perperam de manibus puelli, vt & de eius antè corpusculo) siue

τὸ μαχαίριον aptum ad ſectionem inſtrumentum. In manu vngues debent reſecari: caput cultelli oportet recuruatum eſſe & circumtegi appoſito indice digito Chirurgi. Vt non ſpeciem cultri tantùm obſeruare liceat in Hippocratis oratione, ſed & continendi & intromittendi artificium explanetur eodem modo; fine etiam cuius hæc gratiâ fiunt, propoſito, (ὅπως μὴ ψαύσῃς τῆς ὑστέρης) ne integro & erudito parum Chirurgo, aut vnguis acies aut etiam inſtrumenti vtero poſſit eſſe vlli damno vel detrimento. Multa his conſimilia reperias apud Aëtium cap. 23. tetrabibl. 4. ſermone 4. quæ explicatiorem faciant Hippocratis orationem.

SENTENTIA VNDECIMA.

Cæterùm huiuſmodi cauſas conceptus molæ ſtatuimus.	1	Περὶ δὲ μύλης κυήσιος τόδε αἴτιον.
Poſtquam quæ copioſa feruntur menſtrua ſemen paucum idque morboſum conceperint, cõceptum non rectè ſatum gignitur: oppletur tamẽ vẽter quaſi vtero gerat.	2	Ἐπὴν πουλλὰ τὰ ἐπιμήνια ἐόντα γονὴν ὀλίγην καὶ νοσώδη ξυλλάβωσιν, οὔτε κύημα ἰθαγενὲς γίνεται, καὶ ἡ γαστὴρ πλήρης ὥσπερ κυούσης.
Sed in ventre nihil commouetur, neque in mammis lac innaſcitur, quamuis pectus totum *turgeſcat.*	3	Κινέεται δὲ οὐδὲν ἐν τῇ γαστρὶ, οὐδὲ γάλα ἐν τοῖσι τιτθοῖσι ἐγγίνεται, σφριγᾷ δὲ τὸ στῆθος.
Sic affecta quidem mulier biennium totum *manet, ſæpenumero etiã trienniũ.*	4	Αὕτη οὖν δύο ἔτεα, πολλάκις δὲ καὶ τρία, οὕτως ἔχει.
Ac ſiquidem vna tantùm tunc *caro effecta ſit, mulier commoritur: neque enim ſupereſſe poteſt.*	5	Καὶ ἢν μὲν μία σὰρξ γένηται, ἡ γυνὴ ἀπόλλυται· οὐδὲ γὰρ οἵη τε ἐστὶ περιγενέσθαι.
Sin plures, ſanguis copioſus & is quidem carnoſus ipſi ex pudendis euacuatur.	6	Ἢν δὲ πολλαὶ, ῥήγνυται αὕτη κατὰ τὸ αἰδοῖον αἷμά τε πολὺ καὶ σαρκῶδες.
Quòd ſi hic modum tenebit, mulier *incolumis eſt; ſin autem, correpta profluuio extinguitur.*	7	Καὶ ἢν μετριάζῃ, σώζεται· ἢν δὲ μὴ, ὑπὸ ῥόου ἄγουσα ἀπόλλυται.
Et ita quidem morbus ſe habet.	8	Τὸ μὲν νόσημα τοιοῦτόν ἐστι.
Verumenimuerò iſtud diſcernetur eius ratione, quo impleta eſt, quódque idipſum in ventre non dimoueatur.	9	Κρίνεσθαι δὲ χρὴ τῷ πληρώματι, καὶ ὅτι οὐ κινέεται ἐν τῇ γαστρί.
Mas etenim tertio menſe, fœmina quarto moueri conſueuit.	10	Τὸ μὲν γὰρ ἄρσεν, τρίμηνον· τὸ δὲ θῆλυ, τετράμηνον τὴν κίνησιν ἔχει.
Quando hoc igitur elapſo tempore, nihil mouebitur, hîc proculdubio morbus eſt.	11	Ἐπὴν οὖν τοῦ χρόνου παρελθόντος μὴ κινέηται, δηλονότι τοῦτό ἐστι.
Permagnum eſt quoque argumentum, quòd lac in mammis non ſuboriatur.	12	Ἔστι δὲ τόδε τεκμήριον μέγα· ἐν τοῖσι τιτθοῖσι γάλα οὐκ ἐγγίνεται.
At hanc quidem potiſsimùm ſic perſanandam ſuſcipies.	13	Ταύτην μάλιστα μὲν ἰῆσθαι.
Atque inprimis totum quidem *corpus ſuffito, deinde per ſedem enemate* mulierem *eluito, vt confertim copioſus ſanguis vacuetur.*	14	Καὶ πρῶτα μὲν πυρίησον ὅλον τὸ σῶμα, ἔπειτα κατὰ τὴν ἕδρην κλύσον, ὅκως αἷμα καταρραγῇ πουλύ.
Ita enim commoueris fortè embryonem, qui quidem videbatur eſſe cõpactus, mu-	15	Καὶ γὰρ ἴσως ἂν κινήσαις τὸ ἔμβρυον, δοκέον εἶναι τὸ ξυνεστηκὸς, διαθερμαν-

θείσης τῆς

μύσης τῆς γυναικὸς ὑπὸ τοῦ φαρμάκου.	–	*liere vi scilicet medicamenti concalefacta,*
Κλύζειν δὲ χρὴ κατὰ τὰς μήτρας, ὅκως αἷμα ἀγάγῃς.	16	*Eluere verò* eam *oportebit per vterum, quò sanguinem promoueas.*
Εἰ δὲ μὴ, προσθέτοισι χρῆσθαι τοῖσιν ἀπὸ τῆς βουπρήστιος ἰσχυροτάτοισι, καὶ πιπίσκειν δὲ δίκταμνον τὸ Κρητικὸν ἐν οἴνῳ.	17	*Quòd si sic minùs, pessariis vtendum erit validissimis è bupresti, etiámque ex vino Creticum dictamnum propinare o*portebit.
Εἰ δὲ μὴ, καὶ τὸν κάστορειον ὄρχιν· καὶ ὄπισθεν αὐτῇ σικύην προσβάλλειν πρὸς τὰς κενεῶνας, καὶ ἀφαιρέειν ὅτι πλεῖστον αἷμα.	18	*Ac si ne sic quidem, fibri* propinabis *testem : ipsíque ad vacua latera parte postica admouere cucurbitulam erit necesse, & copiosum sanguinem detrahere.*
Προσβάλλειν δὲ καὶ ὅτι μάλιστα, τεκμηράμενος τὰ κατ᾽ αὐτάς.	19	*Hæc autem adhibeto facta diligenter de illarum statu priùs coniectura.*

EXPLICATIO.

VLTIMVM huius tractationis caput est de mola, eius signis, causísque, & curatione. Hinc enim & puerperæ sæpenumero in exitium feruntur præcipites. Atque si rectè cõiicimus, adiunxit ideo Hippocrates πόθι αἴτιον, præter consuetudinem, nimirum causas se explicaturum; quòd varias esse hac de re sententias veterum videret aut quidem fore præsentiret. Non enim ad nos quidquam hac de re venit quod sit proditum memoriæ ante Hippocratem. Ex iis qui sunt posteriores ætate, multi multa eáque diuersa scriptitarunt. Etymi rationem dedit Aëtius cum pluribus communiter. At magnopere fallitur, (ni nosmetipsi magis) opinatus eum induratum tumorem qui ex inflammatione vteri nascitur; aut aliàs ex eius vlcere cui magnam in molem caro accrescat, molam esse. Quid verò μύλη propriè quóque modo creari possit, quibus item discerni notis à vero fœtu, petatur ab Hippocrare. Is enim longè secus quàm cæteri. Etsi mola semper quadam obducta cute apparear, & interioribus venis abundare; manet illa perpetuò tamen sine ossibus, sine intestinis & visceribus. Contrà in fœtu omnino, vt edisces, mox ex Hippocrare. Verè aliquantùm definierat carneum tumotem esse Actuarius, qui oppleret vterum, quíque vt plurimùm τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν σύστασιν ἀπ᾽ ἀγόνου σπέρματος, principium & quod habet compactum, sumat à semine minùs prolifico. Sed quum addidit, ἔσθ᾽ ὅτι δὲ καὶ καθ᾽ αὐτὴν, &c. quòd vterus vitia huiusmodi adstruit per se sibi; deerrat ipse in eandem ferè sententiam ab Hippocrate, cum superiori. Dissidet ab iis aliquo modo Paulus Ægineta lib. 3. At probabilem magis apud Medicos & aliquantò æquiorem habebit excusationem in re Medica Plutarchus Chæroneus, quippe qui solùm tractat in genere quæ physica esse dicuntur. Ex eius oratione, hoc κυήματα inter se intelliges discrepare, quòd nulla mulierum liberos suscipere vnquam queat absque viti consuetudine: possit autem conceptus informes & carnosos ac quid compactum consisténsque in seipsis ex corruptione, quas μύλας καλοῦσι, molas (ait ille) perpetam appellant vulgò. Scribit enim, παιδίον μὲν γὰρ οὐδεμία ποτὲ γυνὴ λέγεται ποιῆσαι δίχα κοινωνίας ἀνδρός· τὰ δὲ ἄμορφα κυήματα καὶ σαρκοειδῆ, καὶ σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς ἐκ διαφθορᾶς λαμβάνοντα, μύλας καλοῦσι. Videre quoque licet quodnam Plinij iudicium de mola fuit, cap. 15. lib. 7. Quia (credimus) paucum est semen & morbosum, ideo inanimis est mola, ait. At vt longè veriùs sensit, quia Medicè magis, Galenus; ita & propiùs accessit ad Hippocratis sententiam. Ne diutiùs ergo erremus, Galenum ducem sequuti, nunc mordicus Hippocratis partes tuemur, cuius sit explicatio, si placet, huiusmodi: modò priùs indicatum fuerit, eandem prorsus orationem haberi ab eo ad extremum ferè libri de sterilibus. Perperam quippe iudicant illi Galenum voluisse ouo proportione respondere conceptum molæ. Isthic Galenus nonnullos interrogat per ironiam, num id ipsi velint ex hypothesi in gressilibus. Namque tantum abest, vt is ad eorum opinionem accedat, vt contrà per regressionem eosdem ipsos mendacij in iis explorandis arguat, quæ solent euenire. Non enim (ait) sicut gallinæ sine maribus oua pariunt, ita mulierem aliquando viderunt sine congressu viri, vel molam vel eiusmodi quippiam aliud concepisse. Primum igitur ex viri consuetudine, imò & seminis ab eo coniecti in vterum cum muliebri permixtione κύημα omnis scilicet generis conceptum esse ponamus cum Hippocrare. Quid verò est quod hîc modò concipit, quale istud quoque est quod concipitur; itémque id quale erit post conceptionem? Hîc tria sanè, gratia perspicuitatis quæruntur; deinde explanabuntur consequentia. Decertant nonnulli seminis in vterum coniecti ab vtroque parente & inter se commixti in vnum, retentionem conceptionem non esse; quamuis id ratio nominis videatur indicare. Ac potiùs actionem esse vteri, qua seminis sopita & delitescens potestas suscitatur & insitum sibi munus obit reipsa & exequitur. Sed Hippocrati de diæta primo ἐσέρπει ἐς ἄνθρωπον ψυχὴ, πυρὸς καὶ ὕδατος ξύγκρησιν ἔχουσα, μοῖραν σώματος ἀνθρώπου. Non minùs sanè viuit semen etiam simulatque coniectum vtrinque commiscetur, quàm

cap. 56. lib. de dignosc. aff.

cap. 7. lib. 14. de vsu part.

pars quædam corporis materni. Namque per cotylas, quæ verè sunt acceptabula, corpori materno strictè sic inseritur; vt arboris trunco ramus qui virescit adhuc & vita tenetur. Eodémque libro superiùs aliquantò, τὸ μὲν γὰρ πῦρ δύναται πάντα διὰ παντὸς κινῆσαι· τὸ δὲ ὕδωρ πάντα διὰ παντὸς θρέψαι. Vt primis temporũ momentis, hoc est per septem boras priores aut etiam dies, si permixta intus maneant auidissimè illecta, ex eorum concursu conceptiò certissimè consequatur. In qua quum ex vtriusque parẽtis semine effectum principium fuerit vnum agens, quod tum solum & per se mouet: ita & ex iisdem vnum resultare modò statuimus (vt ita dicamus) passum, quod nutritioni sufficiat per dies septem priores, imò etiam quadraginta ante conformationem, vt ex Hippocratis mente multò pluribus demonstratum fuit. Atque hæc sic sufficiunt ipsa sibi interea. Quod tempus vbi præteriit, non secus quàm vbi semen conceptum humi calescendo putrescens ramos emisit sursum, rumpit se tandem quoque infrà demittens radices quibus cognarum anquirat alimentum sibi: ita confecto dierum septem, imò etiam quadraginta curriculo expostulat trabítque sanguinem ex venis vteri, huic ad cotylas per chorion semen mixtum adhærescens, adhuc iisce diebus κύημα dictum. Ταῦτα δὲ ξυναμφότερα αὐτάρκεα ἐστὶ πᾶσί τε ἀλλήλοισι πᾶσι καὶ ἀλλήλοισι. Isthæc ambo igitur eodem Hippocrate, simul hactenus sufficiunt tum aliis omnibus tum mutuò ipsa sibimetipsis. Eóque modo per elapsos omnes hosce dies aliena non egebunt opera, sine nutriendũ interim erit, ac minùs etiam aliàs si quid peragendum. Nec ignoramus quidem Hippocrati in terram coniectum semen ab humore oppleri quodam, impletúmque inflati ac tumere tandem magnopere; sed vim dicimus cum Hippocrate quæ in eo inerat à principio, semen rumpere, quemadmodum non illepida similitudine dicta explicabatur primo statim initio libri de natura pueruli. Quanquam & idiotica ea planè videatur & plebi accommodata explicatio, vt & quæ data est similitudo de cibo illapso in fundum ventriculi. Dissimilia namque insunt pleraque omnia in coniecto in vterum semine commixtóque, quemadmodum non ita antè declarauimus ipsa satis esse sibi aliquantisper.

Gal. 7. cap. lib. 14. de vsu part.

statim principio lib. de nat. pueruli.

Tria quærebantur nuper, quibus sic sit responsum, si placet, ab Hippocrate. Sed priùs perpendẽdum sedulò putamus, an pro ἐόντα hîc debeat ἰόντα reponi. Quanquam enim eodem recidat vtraque lectio, verisimilis hæc tamen magis apparet quæ posterior est, vt explicato modo videatur oportere restitui: Ἔπειτα πολλὰ τὰ ἐπιμήνια ἰόντα. Quæ copiosa ergo menstrua feruntur, minùs propriè semen dicamus quidem concipere. Est vteri propria nempe vbique conceptio. Sed quum συγγένεια quædam, cognatio debeat interesse parentis vtriusque seminis commixti, cum vtero & eius sanguine; nunquam morbosum semen vterus conciperet, (quippe quum huius sit vis natiua paulò imbecillior) nisi ad id opem ferrent quasi vltrò quæ hîc saltem per suos spiritus deferuntur menstrua ex hypothesi. Est nempe conceptio veluti spiritus vtrinque concurrentis communicatio. Maternos complecti volumus modò spiritus & seminales. Hi verò nunc ambo sunt vnus tantùm, vt antea duo, scilicet ante conceptionem. A commixto autem semine quum propter summam eius hypotheticam naturæ infirmitatem nõ nisi ægrè admodum vlla actio spiritus depromi queat; occurrit (& auspicatò aliàs quidem) decurrentis sanguinis materni spiritus obuiam seminali. Vt tunc qualiscunque ea sit, ex eorum concursu conceptio fiat, quemadmodum proximè exponetur. Quæ fortasse foret ἰθαγενὴς legitima & naturalis, si simplex alioqui esset seminis imbecillitas. At est illud quidem morbosum semen in Hippocratis præsente hypothesi. ὁ γόνος ἔρχεται ἀπό τε τῶν ὑγιηρῶν ὑγιηρὸς, ἀπό τε τῶν νοσερῶν νοσερός. Ac sanis semen prodit sanum, à morbosis morbosum, libro de morbo sacro apud Hippocratem. Non attamen proinde perfici desinet quædam conceptio. Sed quia præcitato loco ad partes corporis, valetudinem retulit Hippocrates, constabit ipse sibi, si quod prodire nunc ponitur, statuerimus cum eo totum morbosum esse, non ex parte; (καὶ ὀλίγον) ac simul etiam paucum. Eóque pacto maior in semine intelligetur semper infirmitas inesse. His ita affectum semen conditionibus, iam id quoque quod concipitur, hinc satis constare quale sit opinamur, quod alterum erat positum in quæstione. Ex quo etiam tertium hoc resultet consequenter, ὅτι κύημα ἰθαγενὲς γίνεται. Vt nimirum explicatis de causis præter naturæ legem ac consuetudinem aliquid conceptum quoque nunc hîc ponatur, non integrum tamen nec legitimum. Atque si quando in semine non tam vigebit vis morbi, vt omnem formatricem facultatem protsus impediat; etsi rudimentum apparebit formæ cuiusdam, duntaxat ea tamen inchoata tunc iure manebit; quum siquidem morbosum semen sit in hypothesi. Sed id ampliùs aliquantò declarabitur, vbi quandiu mola moram in vtero trahit, dicetur. Vt duo sunt autem quæ suspicionem adferant grauiditatis in Hippocratis oratione: sic per antithesin totidem ponuntur quæ omnibus isthanc adimant, aut quæ saltem deleant ex animis Medicorum. Mulieri primùm tantopere tumescit venter, vt gerere vtero ipsa videatur. Nec hac solùm de causa mulier de se suspicionem conceptus præbet apud Aëtium. Subsistunt tum quoque menses, tumescunt mammæ, & stomachus subuertitur, grauantur lumbi, & venter (ait) attollitur, vt ventris etiam amplitudo præ se ferat quandam hydropis imaginem; sed progressu temporis facilè quiduis discernitur: & quæ sequuntur eodem loco. Est & in molæ conceptu fallax alterum iudicium de grauiditate, quòd (σφριγᾷ τὸ στῆθος) omne pectus turgescat. At totidem hoc eodem loco signa recensentur eáque maioris longè momenti, quæ ex aduerso pugnant, quæque ex animis adimant suspicionem grauiditatis. Etsi enim primis generationis diebus κύημα viuat & nutriatur more plantarum vi vegetatrice (vt ipsi loquuntur) contentum; temporis tamen, vt dictum iam fuit, progressu, si ἰθαγενὲς idipsum est, seipsum quoque mouet, quod nunquam mola facit; etsi ipsa fortasse enutrita augeatur paulatim in vtero biennium totum, vel quandoque etiam triennium. Per se loco dimoueri animantis est. Mola tantùm versatur ad nutum materni ventris. Intelligunt facilè Physici quod volumus. Quanquam hac de re statim postea longè pluribus agetur à nobis, vbi nostram obiter de lactis generatione sententiam aperiemus explicatissimè.

lib. de sacro morb.

Κύημα

Κινέεται οὐδὲν] Quòd ergo nihil vnquam in ventre per se moueatur, abunde fidem facit mulierem prægnantem non esse in hypothesi. Est & hoc quoque argumentum secundum, οὐδὲ γάλα ἐν τοῖσι τιτθοῖσι ἐγγίνεται, quòd in præsenti mulieris statu (quanquam ea lactis abundet materia, & summopere pectus, vt dictum est, distendatur) lac in mammis tamen non subnascitur. Qui pugnare locus videtur cum aphorismo 39. lib. 5. Sed huius vtriusque loci explicationem, non sit, rogamus, molestum vobis, differri quoque aliquantisper. Aliquando è fontibus physicorum hausimus quæ sequuntur, quorum ope non solùm perdifficilis de lactis generatione locus apud Hippocratem libro de natura pueri explanabitur: sed & cur in ventre non se mola mouet, & eadem ipsa præsente & crescente in molem quàm maximam, lac in mammis non subnascitur, decretum statúmque manebit, & ad posteros quoque pertinebit fœliciter. Siquidem hoc posterius Hippocrati pendet è priori. Naturæ primùm motiones esse definitas aliàs didicimus & adhuc credimus esse terminatas. Quódque plantarum instar vitam agit inprimis vnumquodque κύημα physici testantur, siue sit illud inutile informéque vt mola, siue ἰθαγενὲς rectè sit satum & legitimè, cuius est generis fœtus quisque naturalis. Eatenus verò huic vtrique est hæc vitæ ratio communis. Cui quum eadem Natura duce debeat animalis succedere, quæ sensu motúque solet definiri, quando aptè corpus efformatum erit quod dixit organicum Aristot. lib. de anima: si contrà deerit Galeno authore calor, quantum adesse expedit ad fœtus conformationem; non est frigidum tamen planè semen & iners humidúmque. Alioqui ex eo nihil posset perfici. Quippe ratio ea est eodem authore, cur molam mulier non gignat sola, hoc est citra viri congressum. Quòd semen scilicet eius sit frigidius humidiúsque aliquantò. At verò ei si semen accedat viri, & frigidius quidem naturali, ideóque minùs fœcundum; non poterit eousque venire & eatenus progredi, vt hominis formam effingat. Est enim hoc, vt scriptum est eodem loco, vegeti caloris ac spiritus natiui opus. Sic ratiocinantur nonnulli ex cap. 7. lib. 14. de vsu partium apud Galenum, suspicati in semine tum quippiam deesse ad perfectionem: vt hoc autem perfici queat, solam à masculo desiderant ipsi quoque caliditatem. At huiusce opinionis Galenum non fuisse, non est huius loci, quia valde longum esset, demonstrare. Placitum quondam est Hippocrati in aphorismis, quasdam temperamentorum requiri conditiones ad conceptionem. *lib. 5. aph. 62. & 63.* Verumenimuero generationis credere principia à solis aut commixtis inter se qualitatibus dependere, minùs est id sanè Hippocrateum. Quæ Natura creari iussit animantia ad vitæ societatem & coniunctionem, ex iis per congressum aliquid quoque voluit vtrinque necessariò commisceri, vt vulgò loquuntur, ad speciei conseruationem. In mundi fabrica quondam is fuit semel constitutus ordo Naturæ. Itaque quum sic sit comparatum natura in iis quæ fœtum legitimum atque perfectum solent producere, omnino necesse est vt pars formæ insit in vtroque semine ante congressum. Dissideat attamen ab iis qui volet, diuiduam obtrudens formam non esse; feremus id quidem patienter, quandiu facta nondum est ex seminibus commixtio, in quibus inerat forma potestate tantùm eius quod erat futurum. At verò post ἰθαγενὲς conceptum cui iam dominatur forma & quæ actu inest, & quòd tum eam nemo partiri possit denuo, arctè etiam tenemus & defendimus; etsi non plenè nec omnino, vt fit deinde, perfectis scilicet omnibus organis. Mola menstruis profluentibus nuper concipiebatur apud Hippocratem. Nunc in eius quoque conceptu semen ex viri parte & paucum requirit Hippocrates, & quod sit etiam morbosum. Perpusillus alioqui fœtus fortasse aut sanè mancus enasceretur: vt si morbosum semen excipiatur nempe quod est immissum, idque sit copiosum; poterit quoque valetudinarius aliquis puer generari. Vtraque ergo conditio hæc si inerit in semine, alteri altera fuerit impedimento ad vitæ diuturnum robur, vti est explicatum ab Hippocrate. Quibus positis iam constare liquidò existimamus, quòd mouere se non potest quod est conceptum in vtero, quum dictis de causis tam infirma habeat principia, vt vix ea ad breue temporis interuallum sufficiant fouendis viribus, vt ita loquamur, vegetandi. Ita strictè tamen sæpe cohæret mola cum vtero, vt (αὐτοῦ δύο ἔτεα, πολλάκις δὲ καὶ τρία) nonnunquam biennium intus enutriri possit (vti enim dictum est, frequentibus venis abundat) sæpenumero etiam triennium totum. Atque non tam alliciendi ad se alimenti potestate natiua, quàm naturæ fortis & bene moratæ eò menstruum sanguinem propellendi consuetudine, ad id consentiente etiam loci εὐρυχωρίᾳ. Cui excipiendo ad incrementum molæ, maximè verò si is est laudabilis & integer, quum nequeat semper vterus satis esse, tandem necesse est vt mulierem det præcipitem, aut sanè vt molam foras propulset. Nam ἢν μὲν μία σὰρξ ῥήγνυται, ἡ γυνὴ ἀπόλλυται, si mola carnea est éaque vna, præ sui & distentionis vteri magnitudine, quemadmodum ipsa incremento aliquantisper, sic etiam exitu tandem prohibebitur; vnde præsens mulieri periculum sensim creetur. Adde quòd, quemadmodum hoc eodem scholio demonstratum fuit, quum mola nutriri non possit iusto tempore; quia ab ipsa natura minùs definito, simulatque natiua vis eius tum defierit vegetatrix, corrupta quoque ipsa putrescet; quod non potest non esse mulieri calamitosum. Etenim quænam vlla sperari potest viuenti cum mortuo societas? Accidit inde vt (οὐδὲ γὰρ οἵη τέ ἐστι περιγίνεσθαι) hac affecta mulier calamitate, nequeat tum superesse diu.

Ἢν δὲ πολλαὶ] Si attamen molæ plures erunt intus numero, non vnica; (quod nequit dignosci nisi à posteriori) harum conditio æquior quidem foret quàm illarum, sed admodum paulò.

Ῥήγνυται αὕτη κατὰ τὸ αἰδοῖον αἷμά τε πολὺ καὶ σαρκῶδες] Quando nimirum multus & confertim sanguis effluet tunc è pudendo & frustis aspersus carnosis pluribus.

Ἢν μετριάζῃ] Si excurrens ille in hypothesi modum habebit, (σώζεται) seruari hæ poterunt integræ & incolumes. ἢν δὲ μὴ, ἀπὸ ῥόου, &c. Contrà verò si eueniat, non à conceptæ rei granditate, vt quæ erant in sorte superiori mulieres, sed à nimio potiùs sanguinis profluuio facilè intereant.

Τὸ μὲν νούσημα τοιοῦτόν ἐστι, *hic sanè morbus est huiusmodi*] Hoc est, ipse sic definit, quum habeat tandem

has mutationes & fines. Etenim hoc pacto de aliis est aliquot morbis antea loquutus Hippocrates. Si attameo de hoc morbo nunc iudicandi locus aliquis est ante exitium, κρίνεσθαι δὲ χρὴ τῷ πληρώματι, discerni etiam poterit interea dum vtero adhuc continetur, ὅτι οὐ κινέεται ἐν τῇ γαστρί, quòd id quo vterus oppletur, motionem non consequatur à principiis suis tempore à natuta præscripro & definito.

Τὸ μὲν γὰρ ἄρσεν, τρίμηνον] Nam siue mas est, siue fœmina, si tempus præteriit vtrique separatim definitum ab Hippocrate sine motione; coostituere certò oportebit morbum esse ex conceptu molæ. De rerna autem multiplicatione suam alij sententiam apetuerunt, siue formationem spectemus, siue motionem embryonis. De infantis primo motu scriptum hoc Auicennas reliquit nobis. Si tempori quo formationem fœtus accepit, bis rantundem temporis addideris; fœtus ipse mouebitur. Quamobrem si mas triginta diebus, hoc est mense vno efformatus fuerit, mouebitur vtique diebus sexaginta post trigesimum, hoc est die nonagesimo, mēse scilicet tertio. Similiter quum fœminam dixerit diebus 42. conformati; si plures duplo dies his accedaot, hoc est alij octoginta quatuor, tunc se mouere fœmina incipiet, quarto nimirum mense & diebus sex. Sed tamen hoc loco sex istos dies omisit Hippocrates, vt & libro de natura pueruli, teste & annotatore Gortæo Doctore percelebri, quoniam non tam certò præscriptus sit hic dierum numerus, quin aliquando (ait ipse) euariet. Vt enim de formatione dicebat, illa tempotum spatia non esse necessariò definita, sed maioribus paulò mioori búsque (huius enim hæc verba sunt) formationem fœtus accidere: sic est etiam de motionis tempore prorsus existimandum; atque ad illius portionem istud quoque varium esse oportere. Quate vt nihil certi de formatione puelli constitui potest: ita nec de eiusdem motu, quando nimirum primùm incipiat. Quódque ab Auicenna scriptum antè retulimus, id experientia (ait idem ille Gotræus) magis quàm ratione ab eo est cognitum & proditum. Attamen (ait quoque) certa adduci causa potest, cur non simulatque formatus est infans, moueri is etiam possit. Motus (ait) actio cerebri est, quod postremum, vt inquit Galenus, inter principes partes ex humidiori seminis portione conficitur, & proinde vltimum vim suam agendo exercet: eóque etiam seriùs mouetur, quo ad motum maior neruorum durities quàm ad sensum necessaria sit, quæ non protinus, sed longo temporis spatio comparatur. Sed vti hoc eodem scholio antea dicebamus, quum futurum animal esset κύημα ἰθυφυές, quod esset rectè satum in vtero; debuit suo tempore gratia mouendi sese (quum motu nimirum omois animans discrepet & ab iisce discernatur quæ solùm plantarum more vitam agunt) debuit (inquam) priùs efformari corpus humanum, quod dixit Aristoteles animam definiens, organicum fieri. Nec opinio illorum probari sanè potest, qui existimant sibi inuicem animi facultates succedere: quinimo suo potiùs ordine (vt quæque physica solent) à natura exerùntur & ad actionem transeunt definito. Siquidem facultas omnis insita sit omnium in semine omnino eodem temporis articulo. At, vt diximus & inculcamus etiam sæpe, suo illa quæque tempore & ordine suum munus obit & conficit ex officio. Quæ etsi sunt hæc planè philosophica, eò nos tamen pertraxit & difficultas & magnitudo rei, quam ipsi quidem comperimus in explicanda Hippocratis oratione præsenti.

Ἔστι δὲ τόδε τεκμήριον, ἐν τοῖσι τιτθοῖσι γάλα οὐκ ἐγγίνεται] Quòd nimirum & hoc non patuum est argumentū molæ præsentis, quia in mammis lac non geoeratur. Vt contrà audemus quoque affirmate, locupletem testem esse embryonis in vtero detenti atque viuentis, lactis generationem & eius præseutiam. Sic est enim ille idem loquutus alio loco: ὁκόταν δὲ κινηθῇ τὸ ἔμβρυον, τότε δὴ ἐπισημαίνει καὶ τὸ γάλα τῇ μητρί. Simulatque

lib. de nat. pueri.

cœperit fœtus moueri in vtero, lac sui ootam exhibet matri. Quòd si secus aliquando eueniat, tribuendum id esse (πυκνοσάρκοισι) mulieris carnis densitati, declaratum fuit eodem loco. Sed ecquo pacto quis se expediat ex opposito huic sententiæ aphorismo Hippocratis? Ἢν γυνὴ μὴ κύουσα, μηδὲ τετοκυῖα γάλα ἔχῃ, ταύτῃ τὰ καταμήνια ἐκλέλοιπε. Quòd scilicet si mulier quæ neque grauida est, neque peperit, lac habet; menstrua defecerint. Qui istum communi Medicorum iudicio ac vulgari fretus interpretatione assequi tentabit, & eius eruere sensum; ille toto poterit aberrare cœlo, aut nosmetipsi quidem lōgiori longè interuallo, quum valde ipsi sentiamus dissimiliter. Longiori nempe vtitur partium enumeratione in suo commentario Galenus, vt doceat; quòd cuique parti similis naturæ redditur qui in eam influit humor. Vt tandem ipsemet conficiat, quòd etiam quum adenes mammarum albi sint & exangues, proprium non immeritò humorem reddunt talem qualis est lac; eiúsque copiam maiorem quo plus alimenti defertur ad eos. Octauo autem & nono mense plus defertur, quando oppletæ sunt communes venæ mammarum & vteri, & quod sequitur. Quod verum esse, vt certè est, demonstrat animantium anatome quę vtero gerunt. At quum ait, fit autem & tale nonnunquam, quanquam ratò, quum mulier grauida non est; quando nempe ad similem peruenerint venæ repletionem ex reteotione mēstruorum, cuius nunc affectionis meminit Hippocrates. Si ea oratione sanguioem per venas quas idem ipse modò notauit communes, opinatus est refluere; istud sanè minùs erit Hippocrateum, quum eas velit ad lactis posteriorem modum generationis pertinere Hippocrates, vti postea planiùs exponetur. Nam ex huius ipsius diuina penè doctrina & scriptorum eius lectione frequenti didicimus & consequuti tandem sumus diu meditādo, vt diuersis tubis ad mammas sanguinem deferri, ita & duobus modis lac in illis generari, quod est notatu apud Medicos dignissimum, & per nos post Hippoct. memoriam renouatum. Quódque vt longè dissiti sunt loco venarum ductus, qui nec inanes nec vacui ad mammas pertinent: sic quòd duplicis est naturæ lac, quod illarum insita quoque vi cōficitur. Atque hinc creditum quoque est vtrobique lac, & generationis tempore vt & modo discrepare, etiámque chymo, sapore, copia & colore. Quódque lactescit eodem authore, omnis qui eo sanguis adfluit, earum scilicet proprio glandularum munere. Dolcescit lac contrà tantùm quod venit ab vtero, huius quippe solius natiuo tepore benigno mitificatum; quemadmodum ex illius orationis perlectione patebit cuique magis intuenti.

aph. 39. lib.

Attamen priùs valde cupimus notarum esse quæ ad mamas spectant, venarum alios esse ramos illis quidē proprios, alios communes. Illustrabitur verò facilè quod molimur venarū descriptione consequenti, desumpta ex anatome, quæ nec quidem omnibus perspecta est neque etiam hactenus explorata. Vt ad confirmationem nostræ expositionis tandem Hippocratis locus proferatur, vnde istbanc deprompsimus. Venatum partitionis supernæ pars ergo prior est huiusmodi. Priusquam perreptēt venæ in brachium, ab axillari quæ est inferior; & humetaria quæ superior est: irémque à vena caua, antequam extra thoracem abeat, aliquot rami propagantur ad mammas, eósque omnes volumus comprehensos teneri supemæ, vt diximus, partitionis membro priori, & mammarum proprios esse ad nutritionem illarum. Per descriptos hos namque ductus affluxu sanguinis non solùm glandulæ quæ in pectoribus μαζοὶ καλέονται (vt descendamus etiam ad locum Hippocratis, huius alterius interpretem) dictæ mammæ nutriuntur, sed etiam ἀείρονται, attolluntur, & viris quidem & mulieribus adhuc communiter. Nec enim quicquam adbuc ab vtero mammæ accipiunt, quum id altera parte orationis contentum seruetur ad explicationem modi alterius quo lac aliàs dicetur generari; καὶ τὴν τροφὴν ἣν ἕλκουσιν ἐπὶ σφᾶς, ἀλλοιοῦσιν ἐς τὸ γάλα, boc tanquam humore proprio quem ad se pertraxerunt, saturatæ in lactis quandam speciem commutant & quasi eius naturam; siquidem multo plus atttahant sæpenumero quàm sit ex vsu ad sese alendum. Sed magna id factum fuit prouidentia naturæ, quum spongiarum instar sint rarissimę, ideóque quàm maximè copiosi capaces humoris. Omittimus turgidulas apparere ætatis progressu ad delicias & viri vitæ dulcedinem: sed prouidentiam naturæ spectamus & admiramur magis in attrahendo humore quo scatent perpetuò mulieres, eóque excrementitio & redundanti excipiendo, ex quo quum fructum ceperunt, reliquias absorbent & dissipando absumunt bonis naturæ rebus, vt sequitur. Ἀγαθὰ δὲ ἔχουσι τοῖσιν ἔμπροσθεν ὅμοια, similes sunt nempe Hippocrati harum atque dictarum antè glandularū opportunitates, quum ἀποστερίζουσι τὴν πλεονεξίην τοῦ ἄλλου σώματος, vniuersi corporis sordes absorbeant, vti superior Græca sonat oratio Hipp. Atque quum adenes sint albi & exangues, vt nuper repetebamus è Galeno; ἀλλοιοῦσι (inquam) ἐς τὸ γάλα, in quandam speciem lactis conuertunt. Scitum est enim, quòd lactis nomen humor sortiri non potuit, nisi καταχρηστικῶς apud Hippocratem, vti speramus nos breui demonstraturos. Atque hæc omnia fanè fiunt adhuc citra viri congressum. Porrò quod est prætermissum, de mammarum vtilitate fidem facient, ait Hippocrates eodem loco, mulieres quibus aliquis morbus aut alius euentus quidam eas ademit. Nam & vox ipsarum redditur asperior, perenni (credimus) istius alioquin absorbendi humoris in arteriam asperam defluxione: quemadmodum perpetuò eodem ipso aliàs scatere nonnullis solet stomachus, vnde πτύζουσι, euadunt ipsæ sputatrices: quemadmodum & ex eius ipsius redundātis aliquādo suppressione, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀλγέουσι, aliȩ crebrò capitis cruciantur dolore. Denique ἀπὸ τῶνδε νούσοισι, illius occasione humoris nimiū patent mulieres quæque noxis quamplurimis & miseriis, quibus natura duce queant leuari prægrandi prædicto mammarum tumore. Quæ quidem mala Amazonas alioqui omnia exercuissent passim miserrimè, nisi secūdarium istud mammarum munus pellasset illa mulierum electissimarū multa equitatio, ac alius virilis labor in armis assiduus, aut venatio, & exercitatio alia quæque frequens. Si igitur mammæ, vt & cæteræ quæque partes, sibi simili alimento gaudeant, si humoris reliquias persimiles sibimetipsis conficiant; quod hinc supererit, etsi album appatebit aliquantum, tenuioris id erit longè tamen substantiæ quàm lac quod mox dicetur laudabile, vteri nimirum tepore excultum, & viarum spatiis & longitudine elaboratum. Sic chymo alterum ab altero quidem discrepabit. Adde quòd quemadmodum proximè statuetur ab Hippocrate, si lac verum dulcescit vteri cultu & natiuo eius blandóque tepore, hunc lacteum humorem excrementitium acrem quodam modo esse credimus saltem fieri instar, non verè dulcem. Nec verò etiam fieri posse opinamur, vt quum sint reliquiæ solummodo proprij mămatum nutrimenti, par sit eius copia æqualisque lacti veto, quod esse effectum constat ex sanguine potestate menstruo, infanti alendo satis copioso, duce natura. Quódque nulli animalium (quanquam *ferè* is addidit) lac fieri consueuerit antequam vterum ferat, Aristoteles scripto mandauit. Nec nos modi aliquot similiter prætereunt, quibus sperat non prægnantibus lac elici è mammis aliquando posse, etsi *rarò* etiam ipse addidit. Adeóque tanta copia (ait) vt sufficiant alicui alendo infanti. Idque euentu consimili tentat confirmare in animantibus brutis. Sed responsum ei idem exopramus, quod de maribus eodem loco scriptum ipse reliquit, in quorum māmis lac gigni dicebatur quoque ab eo. Recensendum istud esse nimirum inter portenta. Atque reuera non est magis physicum matribus lac in mammis subnasci, quàm mulieribus non præcedente cōceptu ex viri cōgressu legitimo, idē hoc euenire. Quo sine hoc diorismo non potest esse, vt nec fuit facilis hactenus, apborismus superior verus & explicabilis. Si mulier quæ neque grauida est, neq; concepit, lac habet, menstrua defecerūt. Nónne verò quid portenti simile est, si sic ὕστερον πρότερον in actionibus erit naturæ? Nos enim ratio physica edocuit, vt definiros, ita esse ordinatos naturæ progressus inter agendum. Lac verò verum in corpore patētis enasci posse ante puellū, non est magis verisimile; quàm conceptionem perfici legitimam ante seminis cōfectionem. Si præterea quidque agit Natura alicuius gratia: quorsum tùnc lac verum ipsa produxerit? Frustra ne id moliatur, an verò alterius potiùs causa, vt ad nutritionem sui fœtus? Sed suam ex Hippocratis iudicio operam confert vterus ad generationem veri lactis, quemadmodum per explicarionem alterius membri supernæ partitionis iamiam demonstrabitur, quæ est buiusmodi: καὶ ἀπὸ τῆς μήτρης παραγίνεται ἐπὶ τοὺς μαζοὺς ἐς τὴν μετὰ τὸν τόκον τοῦ παιδίου τροφὴν, ἣν ἵνα ἀποπιέζῃ, εἰ καὶ ὑπερβάλλῃ τὸ ἐπίπλοον ἐς τὰ ἄνω στενοχωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου. Vt quemadmodū nuper per descriptos venatum tubos gratia sui, vi mammarum propria trahebatur sanguis ad nutritionem peculiarem: nunc è diuerso non iam eò attractum (παραγίνεται) accedir, sed potiùs expressum. Quȩ dicta sunt enim antea de lacte, pertinebant ad explanationem formæ prioris & impropriæ lactis gene-

Iustinus lib. 2.

cap. 20. lib. 3. de hist. anim.

rationis. Hîc nunc autem quo modo verè & natura duce lac in mammis ortum habeat ad nutritionem fœtus peculiarem, explicatur sic ab Hippocrate. Mammæ trahebant ad se, quemadmodum dictum est, sanguinem vt alimentũ proprium & per eos omnes quidem venarũ sibi circumiectos tubos, qui ad eas tandem etiam desinunt: (quanquam ἀγόμενοι ἐς τὸ γάλα, eum sanguinem in speciem quandam lactis aliquando etiam, vt quum ipse exuperat, conuerterant) Contrà nunc eôdem accedit sanguis expressus à puero, non allectus, vt suprà; & per alios longè venarum ductus ab explicatis. Nam (ἀπὸ τῆς μήτρης παρεγγύς) illi protenduntur ab vtero & ad mammas pertinent, sibi continui semper, non contigui, sicuti plures perperam adhuc mordicus tenuerunt, & minùs quidem Hippocrateè, quemadmodum ex lib. de nat. pueruli statim declarabitur. Trahebatur ergo sanguis ad mammas ad nutritionem illatum. Nunc ἐς τὴν μετὰ τὸν τόκον τοῦ παιδίου τροφὴν, non mammarum gratia, sed quòd à partu futurum sit alimentum puello. Ad huius porrò nutritionem lac prioris formæ ineptum esse omnino credimus. Nec totum id quidem lactescit, sed (ἀλλ' ἵνα ἀποπιέζῃ) quam illius partem exprimit: εἰ καὶ ὑπερβάλλῃ τὸ ἐπίπλοον ἐς τὰ ἄνω στενοχωρούμενον ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου, maximè si epiploum redundabit ad partes supernas in angustum à puello coactum. Quæ vniuersa ex fine libelli de glandulis, quum ad modum generationis lactis posteriorem intelligendum conferant, desumpsimus gratiâ perspicuitatis. Quæ eadem tantopere ardua ad explicandum visa sunt Hippocrati, vt attentarit id ipse familiari admodum similitudine & quasi idiotica illustrare. Verba Hippocratis sunt de generatione lactis lib. de natura puelli. Posteaquam enim est quædam loquutus de puelli in vtero commotione, & quonam modo, cúrq; moueatur mas ante fœminam, explicuit; adiicit illi: ὁκόταν δὲ κινηθῇ τὸ ἔμβρυον, τότε δὴ ἐπισημαίνει καὶ τὸ γάλα τῇ μητρί. Simulatque cœperit fœtus in vtero dimoueri, sui tum notam exhibet matri, ait. Idque facit per compressionem inferiorum partium, quæ quum sanguinis copia redũdant & tument; in earum quoque vicinia quum puer se mouet, partem eius exprimit & cogit redũdantiæ viam locúmque anquirere, (credimus) in quam diffluẽs excipi possit & contineri vel prouidentia summa naturæ. Quum nihil verò in vlla omni ea parte pateat in quod sanguis diffluat præter tubos qui vtero & mammis interiecti sunt, verisimile prorsus quidem videtur vt ad eos ipsos influat compressus sanguis, non autem ad alios venarum ductus. Vnde fit vt (οἵ γὰρ μαζοὶ αἴρονται καὶ αἱ θηλαὶ ὀργῶσι) matri attollantur mammæ & papillæ tandem turgescant, (τὸ δὲ γάλα οὐ χωρέει) nec proinde tamen profluat lac foras. Ratio sequitur eodem loco, quæ ad rem non conducit, quæ est posita nunc in quæstione. Legite aphorismos 53. & 54. lib. 5. & in eos Galeni commentarios. De lactis autem postea hæc sunt scripta generatione, δι' ἀνάγκην δὲ τοιήνδε γίνεται τὸ γάλα. Fit lactis generatio ob huiusmodi necessitatem. Ὁκόταν αἱ μῆτραι ὀγκηραὶ ἔωσιν ὑπὸ τοῦ παιδίου, &c. Vbi vterum præsente puello imprimis ponit tumere, & huius tumoris causam puerum esse. Secundum est quòd πιέζουσι τὴν κοιλίην τῆς γυναικὸς, vterus ventrem mulieris, hoc est matris, comprimit. Τῆς δ' ὁκόταν πλήρεος ἐούσης ὁ πιεσμὸς γίνηται, ἀποπηδᾷ τὸ πιότατον ἀπό τε τῶν βρωτῶν, &c. Ad quam Hippocratis orationem hanc subsumptio deinde sequitur. Quòd si ventre oppleto compressio fiat, pinguissimum quodque, siue id sit ab esculentis siue à potulentis, foras in omentum etiámque carnes exiliet. Quod quomodo fit, quum non nisi ægrè concipi queat; exemplo Hipp. rem declarare conatur, quod plebeiis est rudibúsque edocendis accommodatissimum. Nam quemadmodũ si quis pellem oleo copioso imbutam presserit, compressione oleũ resudabit: οὕτω δὲ τῆς κοιλίης τὸ πιαρὸν ἐν αὐτῇ ἐχούσης ἀπὸ &c. sic sanè & ventre continente id in sese, quod à cibis assumptis & potionibus accepit pingue, eóque compresso ventre ab vteri tumore per grauiditatem quicquid pinguedinis inerit: διαπηδᾷ τὸ πιαρ εἰς τὸ, &c. transilit & quasi per saltum quendam transit in omentum & genus omne carnosum. Quæ adhuc omnia respondent similitudini superiori, & quæ quorundam iudicio, vt Fuchsij expositoris doctissimi, locum etiam habeant in virgine, cui suppressa menstrua sunt. Attamen Hippocratis aph. 39. lib. 5. de muliere fuit quæ iam cõsuetudine viri perfruitur, non de virgine. Deinde paucis interiectis de pecoribus, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ, rationem diuersam non esse in mulieribus opinatus addit (vnde lac dulcescere vteri ope & calore intelligas) ἀπὸ γὰρ τοῦ πίονος διαθερμαινομένου καὶ λευκοῦ ἐόντος τὸ γλυκαινόμενον ἀπὸ τῆς θέρμης τῆς ἀπὸ τῶν μητρέων ἀποθλιβόμενον ἔρχεται εἰς τοὺς μαζοὺς, namque pingue inprimis in ventre calescens albescit: ac ex eo quod dulce fit vterino calore, ad mammas expressum adpellit, etiámque ἐς τὰς μήτρας δι' ὀλίγον ἔρχεται διὰ τῶν αὐτέων φλεβῶν, quiddam eius refertur in vterum per easdem venas, τείνουσι γὰρ ἐς τοὺς μαζοὺς, &c. Interiectæ enim sunt inter vterum & mammas venulæ, quarum ope ductúque communicatio vtrisque patet manifesta. Sed quid quæso maiorem faciat fidem communionis vtriusque horum per vasa, quàm qui periodicè cuidam electissimæ mulieri aliquando sanguis è mamma excurrebat; quum ipsa desiisset aliquantò prius pro more (credimus) menstrualis esse per loca scilicet ad id destinata & conferentia? Quod autem hîc volumus, est huiusmodi, & iam nunc referentur ea ipsa verba Doctoris Fabri, qui ex Ruellio nepos dictus antè à nobis fuit & veritatis esse amantissimus; nec fraudem sanè faciemus vllam posteritati. Visa est (ait) & altera mulier 1569. (plures enim descriptas ab eo historias eadem demissa ad nos cõtinebat schedula) Castelloduni ad superiorem portam inhabitans, cui menstrua per mammæ sinistræ papillam mensibus singulis tanta copia profluebant, vt quatuor aut quinque lintea quæ vocat vulgus mantilia, imbuberet inquinaretve sordidissimè. Quid verò (quærimus) inde iudicij aut eruditionis nunc sequatur, quod ad lectores pertineat & eos erudire possit? Nimirum quòd si è circumiectis mammæ venulis quas nuper percensuimus omnes, huc sanguis conflueret; ibi tum moram quoque trahens coaceruaretur, vnde tumescerent solummodo mammæ, eiusce sanguinis præsentia copiáque, nempe in modum & proportionem partium totius corporis reliquarum, quæ sanguine nimis copioso quidem satiatæ manent. At in hac hypothesi menstruorum instar confertim sanguis vacuatur è mammis & liberaliter; ideóque tunc minimè lactescit vt solet nutricibus, in quibus commoratur sanguis tantisper in mammis & vtero, aut potius

in interiectis

in interiectis inter illa venis volutatur & circulari modo mouetur, vt dictũ est, dum ipse quidem lactis colorem induat atque naturam. Quum siquidem ascensus eiusce principia per se commotus puer in vtero dederit & quasi (vt modò dicebamus cum Hippocrate) sursum lac expresserit tanquam è corio: Quod tam ineptum, tam incredibile & absurdum, quemadmodum ipsi quidem audiuimus, visum nuper fuit cuidam Hippocrateæ disciplinæ perdocto professori; vt opinatus sit ipse hac sola ratione ductus, authorem huius prioris libri fabulam incœptasse, eodémque modo censuerit quæ scripta nunc sunt ab eo, Polybi phrasin referre potiùs quàm diuini veteris huius magistri Ionismum redolere. Bella verò isthæc censura quidem est de operibus Hippocrateis. At illi responsum, vt & longè pluribus aliis cumulatè satisfactum initio putamus, scilicet in præfatione. Quum siquidem penitius animaduertenti omnis quæ nunc conscripta legitur de muliebribus disputatio, siue sit περὶ ἀφόρων, siue etiam de muliebri natura; primi huius magistri artis sermonem & antiquitatem redolent, etiámque præ se ferat vbique Hippocratismum. Hic verò plenissimus dubitationis, quia difficultatis, locus est tamen. Qua de causa in eo diu multúmque is hæsitabit meritò, qui ad eius attẽdet sensum & penitiùs secum cogitabit. Meditando siquid sumus ex Hippoc, lectione consequuti, quiuis iudicabit lector. Sic enim sensa mẽtis exprimere scribendo visum fuit nobis cum Hippocrate. Nemo non fatetur naturæ motiones & diuersas esse & terminatas, maximè verò, si physicorũ trutina quæq; expẽderit. Atq; vt aliis aliquot, sic varietate nutrimenti in vtero fœtum, tẽporibus diuersis oblectari, & differre natura duce distinguiq; persuasum habebit facilè quiuis Hippocrateæ disciplinæ æquus amator. Id qui nescit, ediscat, si volet, ab Hipp. Expositũ antea fuit quomodo quum sit ἔμψυχον semẽ, sorte contentũ sua, dies septem priores portione sui minùs exculta & humidiore & fouetur & enutritur. Indéq; constat id ipsum spiritus sui ope vias tandẽ anquirere quib⁹ cũ materno sanguine societatẽ ineat, & ex eo aliquid alliciat gratiâ & nutrimenti & augmenti. Quod quidẽ tantisper facit dũ plantarũ instar vitã agit. Omnis generis organa fiũt formátúrq; interea. Id verò natura quę nunquã otiosa est, dispensat & facit certo temporis & dierũ numero, vt explicatũ eodẽ loco fuit ab Hipp. At quũ satis dignè & vti animantẽ decet, affectum corpus est efformatúmq; ac suis instructũ tubis & organis pernecessariis ad vitã secundariã, quæ animantium est; vis tũc animalis vigere incipit, & eiusce alterius facultatis dominatus cũcta moderatur & regit; & quod prius erat nutrimentũ, nimirum sanguis, tunc etiam in lac conuertitur, in mãmas scilicet eius gratia viã affectans, vt est expositum, aut potiùs expressum. Quod quia fit vnà cum prima quæ est per se animãtis, motione; (qua sola animantiũ vita in hypothesi dignoscitur & discernitur) lac ideo simul cũ motu fieri primùm dicitur Hipp. Siquidẽ etiam lacte tunc animans nutriẽdum fuit ex hypothesi, quando motum subire eodem debuit quasi temporis articulo. Iis adeò de causis in vtero motionem puelli generare lac, vsque adhuc receptum fuit in schola Hippocratea: sed attentè parum nec satis intelligenter. Alia est ergo tum quum fœtus mouetur, eius ipsius vita à superiori: alia quoque vis & eius nutrimentum longè tum etiam est, vt decet, à priori. Quum enim incipit moueri, fieri tum quoque demum incipit inferioris vteri consensus cum mammis, partibus supernis. Namque quemadmodum in cõcretione sanguinis qui vtero continetur, habilior est eius portio quædam, quia pinguior, vt caloris particeps promptiùs suapte natura fiat & alboris: sic τὸ γλυκαινόμενον, quæ portio eadem dulcis redditur vteri calore natiuo, ἀποθλιβόμενον tanquam mutua partium societate cogitur, aut potiùs sic communicatur, vt (ἔρχεται) veniat ad mammas (καὶ ἐς τὰς μήτρας δι' ὀλίγον ἔρχεται διὰ τῶν αὐτέων φλεβῶν) ac deinde fœdere quasi percusso nõnihil eius ad vterum etiam redeat per easdem vias, ad fœtus qui iam euasit animans ex hypothesi, secundæ sortis & vitæ beneficio, nutritionem quoq; secundam. Diebus primis ac etiam mẽsibus ne vlla quidem lactis stilla cõparuit. Totus nempe sanguis propriis vteri tum adhuc venis retinebatur. At quum cœpit puer viuere vitam secundã, portio eiusdem sanguinis tanquam chymico modo, hoc est circulari, cœpit, vt exposuimus, sursum ad puelli motum cõmoueri. Quod ipsum quidem an his verbis velit Hipp. significatum, quando hæc quæ sequuntur, libro de alimento descripsit, cuique iudicandum relinquitur: γάλα καὶ αἷμα τροφῆς πλεονασμὸς, περίοδοι ἐς πολλὰ σύμφωνοι, ἐς ἔμβρυον καὶ ἐς τὴν τούτου τροφήν. αὖθις δὲ ἄνω ῥέπει ἐς γάλα, καὶ ἐς τροφὴν, καὶ ἐς βρέφος. Reliquiæ alimenti redundantiáve sunt lac & sanguis. Ad multa περίοδοι circuitus conueniunt, ad embryonem & illius nutrimentum. Rursus verò sursum repit ad lactis generationẽ, & nutritionẽ, & ad infantem. Quem βρέφος dictum esse opinatus est quidam ex τρέφος, τ mutato in β, quadã verisimili ductus coniectura. Quanquã alij etiam aliter. Refertur ergo ex Hipp. sententia quædã portio lactis in vterum à mãmis per easdem vias quasi motione circulari. Quũ verò ad vterum relapsus lacteus ille humor peruenit, ἰδέην ἔχει τοῦ γάλακτος, verè tum iam lactis obtinet naturam. Ne quis nimirum hoc loco ἰδέην speciem perperam conuertat. Καὶ τὸ παιδίον ἀπ' αὐτοῦ ἐπαυρίσκεται ὀλίγον, ac tum ex superno lacte, vt & priùs ex sanguine loco inferiori detento puellus aliquantùm fruitur. Assuescẽdum quippe etiam antea puerulo fuit lacti, dum ergastulo adhuc contineretur, vt secundario cuidam postea foris futuro sibi nutrimento. Deinde eodem loco scribuntur, οἱ δὲ μαζοὶ δεχόμενοι τὸ γάλα, αἴρονται πιμπλάμενοι· καὶ ὁκόταν τίκῃ, ἀρχῆς κινήσιος ὑποτυπωμένης, χωρέει τὸ γάλα, &c. Ex quibus facilè intelligas ab vtero mãmas capere lac ac eo illas oppleri: atq; etiam post partũ se eôdẽ lac recipere, principio motionis (ὑποτυπωμένης) subministrato à puelli cõmotione scilicet, vti explicatum antea fuit à nobis facillimè. Vbi profectò sigillatim licet multa obseruare, quæ diutiùs paulò q̃ nos nũc decet & locus postulat, retineant. Sufficere quiuis poterit qui Asclepiadeæ scholæ, hoc est rationis physicæ, perstudiosus est. Sed ni nos magnopere fallimur, qui huic dissimilis alter sensus elici poterit ex oratione Hipp. excogitaríve, vix nisi labore maiori & sedulitate, diuturnioríq; meditatione vnquam cõquiretur. Quæ vniuersa etsi lõgè sunt plura q̃ è re videbatur: exoptandum etiam nobis visum fuit sanè, vt nõ cuiquã isthęc nauseæ molestiã pariant. Quũ siquidẽ in pauciora cõtrahere in nobis sitũ nõ erat, quibus ab initio propositũ fuit, quomodo lac in mãmis nõ succre-

ſcere, mulieri grauiditatem denegat neceſſariò, modò explicare. Adde etiam quòd omnia hęc cumulaſſe valde profuerit, vt intelligatur ecquo modo quonámque loco lac in muliere grauida & vacua verè generatur. Namque de eius modo generationis, libello de natura puelli; ad quem delegat ipſe lectorem, ſe ex profeſſo dixiſſe commemorabit poſtea Hippocrates.

Reliqua quæ ſuperſunt, expeditionem à mola ſpectant formæ poſterioris. Eáque ratione Hippocrates modò hortabatur, ταύτην μάλιστα μὴ ἐᾶσθαι, ſuſcipere de hac potiſſimùm curam oportere, cui plures nimirum in vtero molæ enatæ per ſigna lucebant, quæ deſcripta ſuperiùs ponuntur ab Hippocrate. Atque vt ad vſum omnia ſemper referantur, eius methodica curatio erit huiuſmodi. Ordinem enim dictiones πρῶτα & ἔπειτα apud eum connotant. Vt primùm quidem (πυριῆσαι ὅλον τὸ σῶμα) ſex remediorum modos author proponat ad therapiam. In iis verò eſt quid primum, vt nunc nuper notabamus, quid ſecundum tertiúmque. Curationem aggreditur autem ab hypocauſtis Græcorum, quæ dicta ſunt aſſa Marco Tullio, vt Senecæ ſudatoria. Communi quidem omnium conſenſu in iis ſicco calore ſudor eliciebatur. Vide quid Celſus libro 2. Sed crediderim facilè quòd eo modo fluxiles redduntur humores magis, quódque ſanguis ſic incaleſcens fuſúſque ad exitum euadit promptior paratiórque. Educendus quippe ſanguis modò proponitur è toto corpore & in vterum deriuandus priori loco ad molæ depulſionem, aut embryonis qui in eo latitat, commotionem primam; quippe quæ Medicum certiorem de eo ſaltem reddat, quod continetur vtero.

cap.17.

Ἔπειτα κατὰ τὴν ἕδρην] Deinde propiùs aliquanto accedens ad affectam partem inter medendum ſanguinem commouet vehementiuſculè per ſedem, ὅκως αἷμα καταῤῥαγῇ πουλύ, quò multus confertim ſanguis, ſi fieri poſſit, euacuetur. Quibus autem clyſter nunc conficiatur, plurimis poſtea exemplis demonſtrabitur. Sed is educatur licet quantumuis per ſedem, quid ſic Medicus promouerit? Vteri tantus eſt & alui conſenſus propter viciniam, vt hac ratione vi ſcilicet medicamenti præſcripti & immodico eius calore, embryon fortaſſe commoueatur, qui quid eſſe compactum alioqui poſſit videri. Alia tamen eſt ſanè, quæque veriſimilior fortè videatur, veteris vtriuſq; interpretis & lectio & expoſitio. Iudicium facilè, ſi gratum erit, dum properamus aliò. Obſeruato re interea tamen (διαθερμαντικῆς) mulierem incaleſcere medicamentorum vſu quæ ſanguinem nata ſunt ciere foras. Cæterùm perpuſillum hoc notare non pudebit, κατὰ τὴν ἕδρην κλύσον hæc ſcilicet quia periphraſticῶs, dixiſſe cõiunctim, quo nunc aluinus quidam clyſter intelligatur, vt vterinus proximè dicetur, & aliàs auricularis: Quum ſiquidem in quiduis cauũ collutio iniici quædã poſſit, accõmodato ad eam rẽ organo. Ex propoſitis ſex remediorum formis tertia ergo eſt, apta collutio per metrãchytam, eiuſdem cum ſuperiori virtutis & ſcopi, quò (ὅκως αὖ αἷμα ἀγάγῃς) nimirum continuando ſanguis elici poſſit. Quòd ſi ne ſic quidem fructus quicquam reportetur, ſuadet Hippocrates ad vehementiora tranſeundum eſſe. In iis ſunt porrò (προσθέτοισι) peſſaria ex bupreſte. Hincne verò didicit Dioſcorides, ſi commiſceantur bupreſtes cum peſſis emollientibus, menſes cieri? Sed modò iubet Hippocrates (ἰσχυροτέροισι) bupreſtium vim retundi non oportere, quum tunc iure quidem debeant eſſe vehementiſſima huiuſmodi medicamenta. Eſt porrò quartum, ídque duplex, quum à leui potione tranſitus fit ad potentiorem. Dictamo componitur prior Cretico. Altera verò ad id præſtantior eſt longè quę teſtem capit fibri. Diluitur attamen vtrumque vino in potum. Ex quo hoc loco fortaſſe factus eruditior etiam Dioſcorides, dum cum pulegio dictamum confert, cenſuit hoc efficaciùs multo omnia præſtare quæ pulegium ſatiuum. Etiámque addit, non potum modò, ſed appoſitum aut quidem ſuffitum dictamum eiicere partus defunctos; tantæ virtutis ei viſum fuit. Quid non etiam hinc didicerit vſu teſtis fibri & menſes & partus moueri? quemnam verò etiam Medicorum percelebrium in admirationem nõ coniiciat, quod eſt in his poſtremũ apud Hippocratem? Apud quem ſi locus & ordo tulit, vt à leuioribus ad ea quæ ſunt momenti maioris progreſſio fiat, hoc ſanè ſit omnino & efficaciſſimum & medicatiſſimum medicamentum, vt eſt περὶ σοφίας aliquando idem ipſe loquutus. Scitum eſt illud ſanè de admouenda ſub mammis prægrandi cucurbita, gratia reuulſionis apud Hippocratem. Cuius meminit etiam hic ipſe Epidem. 2. & methodi quinto Galenus cap. 3. At nunc hîc σικύην προσβάλλειν, cucurbitam apponere loco ab Hippocrate deſignato, res eſt quàm maximè diuerſa. Etſi id enim reuellendo fiat, vlterior longè eſt qui nunc nobis aut Hippocrati potiùs ſcopus proponitur. Non ita pridem dicebamus molam in vtero anima vegetatrice contentam, inſtar ſtirpium vitam agere. Hæc ſi genio defraudabitur, alimentóque, appoſita nempe πρὸς τὰς κενεῶνας ad partes poſticas inanes cucurbita cum multo & frequenti ſcarificatu (ſic enim ἀφαιρέειν πλεῖστον αἷμα placitum Hippocrati fuit, ſanguinem auferri copioſum) ea cautione tamen res hæc debet geri, vt ratio eorum habeatur quæ ad mulieres ſpectant, quæq; ad earum ſtatum & valetudinem. Hoc pacto ſiquidem τὸ κατ' αὐτὴ viſum nobis eſt reddi oportere pro mente Hippocratis & eius ſententia. Quamuis nempe ex hypotheſi præſente mens Hippocratis eſt, alimento molam fraudare, is tamen ſanguinem detrahendo modus prudenter teneatur, vt res ægrotantis perpetuò inſpectetur muliercułæ, hoc eſt virium ſeruetur robur, quarum ope & miniſterio molam ea foras propulſet. Perpetuum enim id eſſe & ſpectari ſeruaríque oportere aſſerimus in muneribus naturæ.

cap. 55. lib. 2.

cap. 31. lib. 3.

cap. 23. lib. 2.

ad finem epiſtol. 16.

aph. 50. lib. 5.

SENTENTIA DVODECIMA.

Atque hactenus quidem dictum ſit de morbis qui ratione eueniũt puerperiorum.	1	Καὶ τούτων μὲν πέρι τῶν νουσημάτων τῶν ἀπὸ λοχείων γινομένων εἴρηται.

Εἰσὶ δὲ οἱ κίνδυνοι ἐν αὐτῇσιν οὐ σμικροί. 2

In quibus quæ insunt, leuia vix esse possunt pericula.

Ὀξέα γάρ ἐστι καὶ ταχὺ μεθιστάσοντα, καὶ μᾶλλον πονοῦνται αἱ πρωτοτόκοι, ἢ αἱ τινές εἰσιν ἔμπειροι τόκων. 3

Acuta sunt enim & quæ transmutari citò queant: atque etiam quæ primùm pariunt, grauiùs ægrotant quàm quæ expertæ sunt partum sæpiusculè.

Χωρέει δὲ τὰ λόχια τῇ ὑγιηρῇ γυναικὶ, ἰκμὸν ὅσον Ἀττικὴ κοτύλη καὶ ἡμίσεια τὸ πρῶτον, ἢ ὀλίγῳ πλέονα, ἔπειτα ἐπὶ ἐλάσσονα κατὰ λόγον τούτου, μέχρις ἂν παύσηται. 4

Cæterùm mulieri quæ prosperâ perfruitur valetudine, lochia feruntur satis abunde, si quantum capit Attica cotyle, & ad mediam eius mensuram primùm aut paulò plus, deinde pro huius ratione sensim per imminutionem, donec desierint.

Χωρέει δὲ οἷον αἷμα ἀπὸ ἱερείων, ἢν ὑγιηρὴ, ὡς ἔφην, ἡ γυνὴ ᾖ καὶ μέλλῃ ὑγιαίνειν· καὶ ταχὺ πήγνυται καὶ καθαίρεται. 5

Hæc fluunt autem tanquam sanguis è victima; sana si est, vt diximus, & in eo statu permansura: ac citò etiam concrescit, & expurgatur.

Καὶ μετὰ τὸν τόκον ὡς ἐπὶ τὸ πλέον τῇ ὑγιηρῇ ξυμβαίνει· ἐπὶ μὲν τῇ κούρῃ ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ δύο τὴν χρονιωτάτην κάθαρσιν· ἀκίνδυνος δέ ἐστι καὶ εἴκοσιν πρὸς ταῖς πέντε ἡμέραις καθαιρομένη. 6

Etiámq; mulieri sanæ à partu accidit vt plurimùm, enata scilicet puella diuturnissimã fieri purgationem per dies duos & quadraginta: piculi tamẽ ea est omnis expers, quę dies viginti quinq; expurgata est.

Ἐπὶ δὲ τοῦ κούρου ἡμέρας τριήκοντα ἡ κάθαρσις γίνεται ἡ χρονιωτέρη· ἀκίνδυνος δέ ἐστι καὶ εἴκοσιν ἡμέρας γινομένη. 7

In puello autem purgatio fit vt longissimè dies triginta: extra aleã omnem *hęc quoque fuerit, cui fluxerint dies viginti.*

Καὶ τῶν διαφθαρεισῶν τὰ ἔμβρυα κατὰ λόγον ἡ κάθαρσις γίνεται τούτων τῶν ἡμερέων· καὶ ἐπὶ τῇσι νεωτέρῃσι φθαρεῖσιν ἐλάσσονας ἡμέρας, ἐπὶ δὲ τῇσι γεραιτέρῃσι πλέονας. 8

Ac iuxta hanc proportionem purgatio fieri solita est in ijs quæ abortum fecerunt: vt in iunioribus quæ abortiunt, purgatio fiat per pauciores dies; prouectioris ætatis autem per aliquot plures.

Παθήματα δὲ ταὐτά ἐστι περὶ λοχείων φθαρείσῃ τε τὸ ἔμβρυον καὶ τεκούσῃ, ἢν μηνιαῖον φθείρῃ τὸ παιδίον. 9

Eædem porrò occurrunt affectiones ratione puerperiorum ei quæ fœtum corrupit, & quæ edidit partum, modò menstrui fœtus corruptio fit.

Καὶ κινδυνεύουσιν αἱ φθείρουσαι μᾶλλον. 10

Quæ fœtum *tamen corrumpunt, magis periclitantur.*

Αἱ γὰρ φθοραὶ τῶν τόκων χαλεπώτεραί εἰσιν. 11

Grauiores quippe esse solent abortiones quàm partus.

Οὐ γάρ ἐστι μὴ οὐ βιαίως φθαρῆναι τὸ ἔμβρυον, ἢ φαρμάκῳ, ἢ ποτῷ, ἢ βρωτῷ, ἢ προσθέτοισιν, ἢ ἄλλῳ τινί. 12

Namque non fieri potest quin tum *violenter intereat embryo, siue id fiat medicamento, siue potione, aut cibo, siue pessarijs, aut quopiam alio.*

Βίη δὲ πονηρόν ἐστιν. 13

Violentia in malis autem semper *est.*

Ἐν γὰρ τῷ τοιούτῳ κίνδυνός ἐστι τὰς μήτρας ἑλκωθῆναι ἢ φλεγμῆναι. 14

In huiusmodi nempe metus est, ne vlceretur vterus, aut hic quidem *concipiat inflammationem.*

Hæc verò vtraque *res est periculi plenissima.* Τοῦτο δὲ ἐστιν ἐπικίνδυνον.

EXPLICATIO:

Ex qua Hippocratis oratione intelligi facilè potest, hoc caput quod de calamitatibus puerperarum propositum antè fuit, nunc definitum terminari: atque Hippocratem quũ hactenus deesset quod alioquin initio dicendi dictum oportuit, id modò subiicere quasi per anacephalæosin. Vt enim prima statim periodo totius huius libri, quum ibi tum acturus esset de menstruis, mulieres inter se contulit, eas inquam quibus primùm menstrua fluunt cum iis quibus pluries iam effluxerant, eóque modo à collatione earum inter se exordium duxit; vt & acerbitatem doloris qui ex profluuio menstruorum excitatur, in iis examinarit quæ nunquam pepererunt, aliísque etiam quæ partum frequenter iam sunt expertæ: ita quoque nunc, quum hoc capite instituisset Hippocrates molestias periculosas recensere, in quas vulgò incurrunt puerperæ, ratione puerperiorum; quod prætermissum principio fuerat; addit & monet ad extremum. Eas scilicet periculosiùs multò agere quibus lochia prima feruntur, quàm quæ secunda aut tertia quartáve. Magnitudinis verò periculi rationem repetit (ὀξέα γάρ ἐστι καὶ ταχὺ) ex acumine morborum & celeri eorum qui hinc ortum ducunt, transmutationis promptitudine. Quod quia his est commune cum virilibus, volentes hoc loco prætermittimus. Tantam porrò vim consuetudinis illic tum explicuimus, vt quæ sunt dicta περὶ ἀτόκων, de iis quæ nondum pepererunt; hîc quoq; locum habere queant pari omnino ratione. An verò qui ex parte puerperiorum morbi ortum ducunt, eueniant ipsi propter lochiorum mensuram aut eorundem vitium, lector quisq; sententiam ferat. Cæterùm singulas orationis Hippocrateæ partes recensere, esset laboriosum valde; potissimùm verò quando tam longa eáq; perfacili oratione exposita sint ab eodem Hippocrate libello de puerili natura. Cuius verba huc transferre cupimus quidem exoptamúsque, quando id notatum priùs fuerit tantùm obiter; Quòd si quædam corruptio aut quoddam vitium aliud in lochiis inerit, dignosci discerníque id possit varietate colorum. Ideo namque adscriptum fuit ab Hippocrate, χωρέει δὲ δὴ αἷμα ἀπὸ ἱερείου, &c. Quòd nimirum mulieri quæ prospera diu perfruetur valetudine, effluet sanguis tanquam à victima, hoc est
annot. 28. in lib. de nat. pueri. integer & sincerus, rubens & floridus, rosei coloris & nulla in re vitiosus. Sic enim perdoctus doctor Gorræus. Rationem hic quoque reddidit, quia deligi victimæ solebant veteribus optima sanitate præditæ & ætate florentes, à quibus non nisi optimus sanguis promanat: proinde nec nimiùm citò, nec nimiùm serò concrescit. Illud enim (ait) crassioris, hoc verò humidioris magísque serosi sanguinis indicium est. Verba autem Hippocratis his explicandis sufficient, si adiunxeris annotationes Doctoris Gorræi. De diuturniori autem duorum scilicet & quadraginta dierũ cõformationis spatio, aut breuiori triginta dierum loquutus Hippocrates, hinc isthincq; diuturnioris breuiorísq; profluuij puerperialis causas repetit idem ipse hoc modo. ἢν γὰρ ἐπὶ πολὺ ξυμβαίνῃ ἐν τούτῳ, &c. Quę sic Doctor Gorræus reddidit: Accidit frequentissimè isto temporis spatio aut paulo maiori minoríve fœtum efformari. Siquidem post partum vt plurimùm etiam purgantur mulieres. Quæ quidem filiam peperere, diebus duobus & quadraginta, quæ certè purgatio vt maximè est diuturna, sic perfecta est. Attamen periculo vacauerit, si viginti quinque diebus peragatur. Verùm quæ marem genuerunt, triginta diebus purgantur, éstque longissima eiusmodi purgatio, plena perfectáque. Quæ tamen si viginti modò dies duret, nihil prorsus habet periculi. Sed postremi temporis minima purgatio est. Cæterùm iuniores diebus paucioribus: seniores autem pluribus repurgantur. Laborant verò in partu puerperióque vehementissimè quæ primùm pariunt, nunquam aliàs fœtum enixæ. Quæque minùs sæpe vterum tulerunt, iis quæ frequentiùs peperere, multo grauiùs discruciantur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quòd antè ad secũdum & quadragesimum vsque diem, si vtero puella gestaretur, aut vsque ad trigesimum, si masculus, paucissimus sanguis ad incrementum fœtus delabitur, deinde verò copiosior, donec in lucem infans prodeat. Quamobrem purgationem à partu manare forásque ferri ad portionem dierum necesse est. Quúmq; autem mulier parturit, incipit sanguis commoueri & incalescere, fœtu vehementer sese mouente. Deinde verbis aliquot interiectis, de quibus antè hæc verba leguntur: Purgatio sequitur initio quidem quãtum hemina & dimidia capit, aut paulò plus minúsve, ac deinceps ad eius portionẽ, donec purgari desinat. Exit autem sanguis, siquidem mulier valeat aut valere debeat, qualis ẽ victima, & citò concrescit. Quòd si mulier nec sana sit, nec sanitatem consequutura; purgatio tum paucior fit, tum specie deterior, nec citò concrescit. Hoc autem habet in hunc modum. Si mulier quo tempore gerit vterum, morbo aliquo non congenito laboret; quum à puerperio purgatur, perit. Sin autem ipsa grauida primis diebus non repurgetur, siue sana sit, siue non; & repentè postea vel à medicamento vel etiam sponte purgatio erumpat, ad portionem dierum, quibus nihil profluxit penitus, erumpet. Siquidem nisi mulier à puerperio repurgetur, in grauem morbum incidet, magnóque in periculo versabitur, nisi protinus purgatio adhibeatur, & purgationem aliquis conuenientem inducat. Hæc quidem à me hoc loco adducta sunt quo demonstrarem distingui discerníque puerorum artus; fœminæ quidẽ intra duos & quadraginta dies vt longissimùm, maris verò intra dies triginta. Cuius rei fidem facit purgatio quæ post partum accidit per dies quidem duos & quadraginta, si puella nata est: per triginta verò, si mater masculum pepererit. Quæ sanè sunt purgationis spatia longissima. Repetam ista verò denuò quò clariùs intelligantur. Aio quidem paucissimum illum sanguinem qui ab vniuerso mulieris corpore puellam gerentis, in vterum, concepto iam semine, secedit; diebus duobus & quadraginta regeri

atque

atque vacuari. (Nos ἀντεπιδίδοσθαι reddi viciſſim dicimus, hoc eſt vacuari per compenſationem. Vt ſanguis qui ſtatim vacuatur à partu, refundatur & ex proportione reſpondeat ei qui paucus ad vterum affluxit, conceptionis principio. Sic ergo menſtruorum fluoris aut potiùs nunc puerperiorum fiat modò ἀντεπίδοσις & compenſatio per profluuium puerperiale.) Poſtea ſequitur: Namque hoc dierum numero puerorum membra articulantur. Deinde verò plus multò ſanguinis affluit. Fiunt verò eadem, paríque modo etiam in maſculo per ſpatia triginta dierum. Quòd autem hæc ita ſe habeant, hoc tibi aliud argumentum eſto. Poſteaquam in vterum mulieris genitura demiſſa fuerit, primis quidem diebus paucus ſanguis à muliere in vterum delabitur, deinde verò copioſior accedit. Nam ſi repentè ſimúlque multus decumberet, genitura ſpiritum trahere difflaríque non poſſet, ſed immodica ſanguinis irruentis copia ſuffocaretur. At verò is contrà in purgatione redditur retribuitúrque. Quæ enim à puerperio purgantur, primis quidem diebus plurimum ſanguinis profundunt, deinde ſenſim minus, quouſque purgatio penitus ſuppreſſa fuerit. Porrò autem multæ iam mulieres puerum abortiuum paulò ante trigeſimum diem edidere, ſed eum prorſus indiſtinctum atque inarticulatum. Qui verò poſt eum diem, aut eo ipſo die eiecti eſſent; viſi ſunt omnes compoſitis membris articulatíſq;. Sic verò res habet etiam in puella ad portionem duorũ & quadraginta dierum, ſi quãdo abortu perierit. Siquidem vt ante iſtud tempus aut poſtea vtero fœtus exciderit, ſic membra diſtincta & compoſita meritò neceſſarióque habet, puella quidem die ſecundo & quadrageſimo; puer verò trigeſimo. Namque argumento ſunt abortus & purgationes à partu. Quòd autem fœmina tardiùs concreſcat atque articuletur, id efficit ipſius genitura imbecillior & humidior quàm maris. Eámque ob cauſam fœminam tardiùs quàm marem conformari neceſſe eſt, atque etiam purgationem genita fœmina quàm maſculo eſſe diuturniorem. Sed iam (ait Hippocrates) eò reuertar, vnde digreſſus ſum. Quæ vniuerſa Doctor Gorræus ita Hippocrateè expoſuit, vt non ſine iniuria interpretationem alterius deſideres. Quemadmodum autem is non planè auſus eſt Hippocratem reprehendere ſua annotatione 24. ita non niſi audacter nimis fortaſſe ab iis dicemur diſſidere, quæ ſcriptis mandauit ipſe ſcholio conſequenti. E re ſunt ipſa tamen vtraque præſenti. Ergo poſteaquam Hippocrates recenſuit quomodo quæ ſit poſtremis puerperiorum diebus purgatio, ἐλαχίστη, minima eſt parciſſimáque, vt fieri quidem iure debet eiuſmodi; Græca hæc ſequuntur verba eodem loco, ἐπὶ δὲ τῇσι νεωτέρῃσιν, ἐλάσσοσιν ἡμέρῃσιν καθαίρονται. Ex quibus facilè conficias mulieres quæ iuniores fœtus corruperunt, exinde repurgari per pauciores dies: quæ verò ſeniores, per multò plures, ac eadem hac omnino de cauſa qua fieri expoſitum fuit antea ab eodem Hipp. Δεῖ δὲ τὴν κάθαρσιν ἀποδοθῆναι ἐν τοῖσι λοχίοισι, καὶ ἐξιέναι ἔξω κατὰ τὸν λόγον τῶν ἡμερέων: neceſſe eſſe nimirũ purgationem refundi à partu quaſi per compenſationem, & ſanguinẽ ferri foras ad portionẽ & numerũ dierum poſt conceptionem. Vt quo plus inueterarit conceptio fœtus, qui abortum paſſus eſt ex hypotheſi, hac de cauſa dies aliquantò plures purgatio poſt abortum feratur. Quò autem eiuſdem conceptio recentior erit, per pauciores contrà purgatio foras ſequatur. Iuuentutem namque etiámque ſenium ad quæ diuturnitas purgationis breuitáſque conſectaria eſt, non referri cogitamus oportere ad numerum eius annorum quæ prægnás erat, quin potiùs ad embryonis ætatem pro ratione dierum ſcilicet eiuſdem ipſius conceptionis. Eſt integrum cuique tamen ſentire (ſi volet ipſe) ſecus. Ei verò petitioni nondum per nos eſt ſatisfactum quæ antea poterat obtrudi ſuper numero dierum purgationis lochialis definito ab Hippocrate in ortu puellæ diſcrepante ab eo qui eſt puelli, hoc eſt maris. Cui ſic, ſi placet, reſponſum volumus. Vtrobique voluiſſe Hippocratem id ſæpenumero euenire. Quippe quia quod libro de natura puelli dictum fuit ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, libro hoc priore quiuis dixiſſe animaduertat, ὡς ἐπὶ τὸ πλέον. Eſt tamen, ſententia quidem noſtra, veriſimilius affirmare, ita natura principio eſſe comparatum: atque quemque ordinem in humano corpore manare ab ea non præpedita, vt & errorem & ordinis perturbationem à materiæ contumacia pendere, & eiuſdem anomalia. Intelligunt phyſicæ rationis cultores perſtudioſi ſatis quod volumus. Expedit autem, ait Galenus eodem loco, Medicum qui Hippocratis arte dignus vult haberi, ſi quid aliud, hoc certè perſuaſum habere, atque ſic ad experientiam progredi iudicandam; Naturam nimirum, rem quandam eſſe ordinatam: & quum materiam ſuperarit, proportionibus quibuſdam definitis & ordinatis periodis eiuſdem motiones perfici. At quæ præter rationem accidunt aliquando, & ordinem confundunt; tunc ipſi obueniunt, quum ipſa non planè materiam vicerit, ſed impeditur ab ea, ac prohibetur proportionibus ſuis dimoueri. De iis eſt hæc effatus quidem ipſe quæ criticè accidunt; ſed quæ locum tamen vbiuis habeant, quando reguntur omnia dominatu naturæ per ſeptenarios. Adde etiam quòd vt ferebant, ante natum Hippocratem & poſt eius vitam, diuturniſſima ſecula; regula & præſcriptio naturæ (quæ tum erat mediocritatis optima) eadem poſtea fuit, in more inſtitutóque maiorum. Non fuit enim, Galenus ait, aliud ex natura temporibus Hippocratis, & in conſuetudine aliud. Optimæ tantùm denique tribuit naturæ Galenus, vt aliàs exiſtimarit eam non plura appetere quàm quæ coquendo queat ſuperare etiam ſine præſide. Sic tum ergo eam quæ eſſe conſueuerat in vacua muliere excretio, compenſabit iure puerperialis deſcripta ab Hippocrate euacuatio, ac ſemper quidem Natura duce, quam antea veterem ipſe aliquoties appellauit.

cõm. in ſent. 11. lib. 2. prognoſt. de ſomno. cap. 84. in arte parua.

Παθήματα δὲ ταὐτὰ ἐστι] At quomodo eadem poſſunt dici pathemata ratione puerperiorum, ei ſolita oboriri quæ dedit perfectum partum, atque illi quæ abortiuit; non poteſt non eſſe arduum diiudicare. Hîc eſſe mendum quidem iure ſuſpicaremur, ſed eſt religioſum nobis valde in oratione Hippocratis quidquam innouare. Reponeremus verò & quidem ex animo, τριμηνιαῖον, vt trimeſtris dicatur embryon pro eo quod ibi μηνιαῖον menſtruus eſt. Id verò indicaſſe ſit, ſi placet, ſatis. Namque effluuium ſeminis quod alioqui retentum fuerit dies quadraginta, non ἀποφθορὴν corruptionem, ſed ἔκρυσιν vulgus

ſoler appellare. Ariſtoteles tamen aliter ſeptimo de hiſtoria animal. ἐκβρωσμοὶ enim ei ſunt corruptiones ad diem quadrageſimum: ἐκρύσεις autem per primos ſeptem tantùm conceptionis dies. Sed quod deſumpſiſſe diſſimularit ex libro de ſeptimeſtri partu Hippocratis. Nempe effluxionem tantiſper dici, dum nihil ex ſemine efformatum eſt. Quo ſanè tempore vixdum poteſt adhuc copia & magnitudine profluuij, euacuatio lochiorum eam ſuperare, quæ menſtrua eſt ſolùm; hoc eſt quæ ſanguinis eſt menſtrui & vnius menſis tantùm.

Καὶ κινδυνεύουσι, in periculo verſantur maiore] Correctio nunc poſſit videri. Eadem modò dicebantur Hippocrati vtrarumque pathemata. Nunc in diſcrimine verſantur multo maiore quæ abortiunt. Quia nimirum grauiores ſunt abortiones quàm partus. Deinde ab enumeratione eorum quæ vim ſolent inferre parenti, ſtatim ratio redditur. Siue enim pharmaco, aut potione abortio procuretur, ſiue cibo peſſariiſve ad eam rem accommodatis, ſiue ἄλλῳ τινὶ, alio etiam quouis modo. Has enim iniurias moleſtiáſque ſaltus nonnunquam adferr, adfert & caſus & clamor, & in partem poſticam recutuatio & iracundia ſæpenumero.

Βίη δὲ πονηρόν ἐστιν] Eſſe quid malum violentiam norunt quidem omnes. Sed ad ſuperiora quæque ratio hæc apta ſit eáque ſufficiens: quia metus eſt, ne in eiuſmodi euentu omni violento, vterus (ἑλκωθῶσαι ἢ φλεγμῆναι) vlceretur aut hinc etiam concipiat inflammationem. Quæ effectiones non poſſunt non eſſe cum imminente aut præſenti periculo coniunctiſſimæ. Præter ea autem quæ de vtriſque iis dicta ſunt ſuperiùs, illuſtrabuntur eadem ipſa, vbi de vlceribus vteri plura dicentur poſtea & eius inflammatione

SENTENTIA DECIMATERTIA.

Ecquo autem pacto lac generatur, dictum à nobis eſt in natura pueri eius qui eſt in partu.

1

Τὸ δὲ γάλα ὅκως γίνεται, εἴρηταί μοι ἐν τῇ φύσει τοῦ παιδίου τοῦ ἐν τόκῳ.

Poſteaquam mulier grauida facta eſt, ei non ſæpe prodeunt menſes præterquam pauci.

2

Ἐπὴν δὲ κυΐσκηται ἡ γυνὴ, καταμήνια οὐ μάλα χωρέει, πλὴν ὅτι ἢ ἦσιν ὀλίγα.

Quod namque ex cibo ac potione dulciſſimum eſt in ſanguine, ad mammas vertitur, ac ex iis ſugendo trahitur quaſi per papillas.

3

Τρέπεται γὰρ ἐς τοὺς μαζοὺς τὸ γλυκύτατον τοῦ ὑγροῦ, ἀπό τε τῶν σιτίων καὶ τῶν ποτῶν, καὶ ἐκθηλάζεται.

Indéque prorſus neceſſe eſt reliquum corpus inaniri, etiámque tum *minus* re*uera ſanguinis ineſt.*

4

Καὶ ἀνάγκη ἐστὶ καὶ τὸ ἄλλο σῶμα κενωθῆναι μᾶλλον, καὶ ἧσσον πλῆρες γίνεται τοῦ αἵματος.

Hoc ſanè *modo iſtud contingit.*

5

Τοῦτο οὕτως γίνεται.

Sunt autem ſine lacte quædam ſecundum naturam, & ipſas lac ante tempus deficit.

6

Εἰσὶ δὲ αἵ τινες φύσει ἀγάλακτοί εἰσι, καὶ σφέας ἐπιλείπει τὸ γάλα πρὸ τοῦ καιροῦ.

Hæ ſunt nempe duce natura ſolidæ & denſæ carnis: ideóque ex ventre ad mammas non peruadit ſatis copioſus humor; via nimirum denſiore & nimis adſtricta.

7

Αὗται δὲ φύσει στερραί εἰσι καὶ πυκνόσαρκοι· καὶ διὰ τοῦτο οὐ διέρχεται ἐπὶ τοὺς μαζοὺς ἐρχόμενα ἰκμὰς ἀπὸ τῆς κοιλίης, πυκνῆς τῆς ὁδοῦ ἐούσης.

EXPLICATIO.

TO. δὲ γάλα ὅκως γίνεται] E ſuperiori præſens dependet oratio, qua dicebatur concreto in molam ſemine ita affecto vt dictum eſt, lac in mammis non generari. Quæ autem vſque adhuc interiecta ſunt, continuatio orationis ea coniunxit. Sed de lactis generationis modo tam multa dicta ſunt, vt verendum ſit omnino, ne nauſeam tædiúmve lectoribus pepererint. Itaque ſit, ſi placet, ſatis.

Ἐπὴν

Ἐπὴν δὲ κυΐσκηται ἡ γυνὴ, at postquam mulier prægnans est] Tacitæ nunc queat videri Hippocrates obiectioni respondere, ac simul causas recensere generandi lactis: Pendere etiam eas quasi ex menstruorum suppressione. Attamen hoc non nisi in grauida muliere, vti expositum & demonstratum pluribus antè fuit, locum habere queat. Scriptum enim est, ἐπὴν δὲ κυΐσκηται, & cætera, quasi diceret, Simulatque facta conceptio est, οὐ μάλα, non admodum, nec sæpenumero foras menstrua excerni solent; πλὴν ἔστιν ἧσιν ὀλίγα, præterquam quibusdam pauca. Etsi enim ita strictè ostiolum vteri concludatur à conceptu, vt ne specillo quidem pateat aditus ad cauum vteri: vsque adeò tamen quæ tantisper solita fuit natura quod redundabat, antea semper foras propulsare; obliuisci statim non potuit tam diuturnæ consuetudinis, quum suis aliquando ardentiùs commota periodis, os vteri aliquantùm recludat eiusdem gratia, & pro more suo quiddam sanguinis etiam remittat, qui suppressus consueuerat, nuper vt diximus, exuperare. Nec dum enim principio magnum aliquid & effatu dignum in vtero alitur nec augetur, quod tunc exhauriat id quod duce natura redundare potest pro consuetudine. At progresso longiùs aliquantò tempore grauiditatis, τρέπεται καὶ ἐς τοὺς μαζοὺς, quum scilicet quod in humido, hoc est sanguine suppresso, dulcissimum est & amicum naturæ, ad mammas tandem vertitur. Id quod quamplurimis expositum antea fuit, vti iam sæpe diximus. Ad mammas tum ergo (τρέπεται) quidem vertitur, sed quomodo? eiusce conuersionis principium causasque antea repetebamus ab insira puelli commotione. Quo etiam loco sententiæ Galeni responsum oportuerat quod sequitur, si priùs positum fuerit cum eo id discriminis inter menstruum sanguinem & lacteum esse, (ita enim, si placet, is appelletur qui modò in lac commutatur re vera in hypothesi) quòd hic non tantùm mittatur, sed etiam trahatur alterius beneficio: mittatur autem ille tantùm libro quinto de simpl. medic. facultatibus capite vigesimosecundo. Responsum, inquam, ei sit, Tum demum istud discrimen de motione locum habere, quum vtero fœtus adhuc gestatur & continetur. Quia nimirum ex ergastulo postquam ipse profugit, sanguis tantummodo trahatur, quamuis accepto aliàs aliunde motionis principio, vt explicatum est: Siquidem verum id est Hippocratis, καὶ ὁκόταν τίκῃ, ἀρχῆς κινήσιος ὑποσχομένης, χωρέει τὸ γάλα ἐς τοὺς μαζοὺς, lac in mammas se quidem recipit: sed id quidem ἢν θηλάζῃ, si modò puerum lactet mater. Quod longa Hippocratis oratione consequenti dilucidius etiam longè redditur, scilicet ad finem ferè disputationis de pueruli natura.

Καὶ ἐκθηλάζεται, fugitur ex mammillis] Est & hoc aliud responsum ad tacitam alioqui obiectionem. Si ita est enim comparatum, vt in muliebri genere multus sanguis & conficiatur & cumuletur, gratia alterius scilicet nutritionis, qui alioqui menstruus sit & per singulos menses effluat foras & vacuetur; quonam res muliebris statuetur loco, si copiosus is coaceruetur, & attamen (καταμήνια οὐ μάλα χωρέει) vt est apud eundem nunc Hippocratem, non multus vacuabitur? Explicatum antea fuit de grauidis, quomodo primis mensibus grauiditatis, & quidem iusta de causa, sanguis paucus stillat nonnullis: quæ nunc sequuntur, ad vacuas pertinent, quæ suos tamen fœtus enurriunt & lactant. Vnde verbo ἐκθηλάζει) vsus est, quod est è mammis per papillas educi sugendo foras, quemadmodum eius compositio notat Grammatica. His positis sic consequenter, si placet, cum Hippocrate ratiocinemur. Si qui ἐκθηλάζεται, sanguis ad mammas attractus venit, foras totus educitur multo atque frequenti suctu, vt in nutricibus manifestissimè deprehenditur; necesse quoque est vt quidquid sphærico mammarum tumore & in vicinia continetur, priori etiam loco vacuetur. Sed καὶ ἀνάγκη δεῖ καὶ τὸ ἄλλο σῶμα κεκενῶσθαι μᾶλλον, vt consimiliter & corpus tandem reliquum magis inane etiam reddatur, aut vt (κεκενῶσθαι) eodem modo magis euacuari dicatur, hoc est, vt sequitur eodem loco καὶ ἧσσον πλῆρες γίνεται τοῦ αἵματος, quòd sanguine mulier tunc minùs abundat. Eis porrò vt quisque maiorem fidem adhibeat, sicuti decet; addidit ad extremum Hippocrates, τοῦτο οὕτως γίνεται, rem se ita habere professus, quo modo explicuit. Cui si quid etiam tertium obieceris Hippocrati; est in promptu quod is quoque respondeat consequenter. Obiectio verò est Εἰσὶ δὲ αἵ τινες φύσει ἀγάλακτοί εἰσι, *at verò sunt sine lacte quædam*, & cætera. Quasi ipse velit, oppositum etiam sibi ipsi confringens, quod est de lacte statutum modò ad vacuationem scilicet mulierum solennem aut potiùs menstruorum compensationem; id quidem non esse perpetuum nec vsquequaque verum. Quum siquidem nonnullæ sint in quibus non possit lactis euacuatio menstruam compensare. Eiusmodi sunt autem ἀγάλακτοι, quæ sunt sine lacte prorsus: aut vt minimùm (σφέας ἐπιλείπει τὸ γάλα πρὸ τοῦ καιροῦ) si non erunt illæ omnino lactis expertes, quòd saltem generatio lactis ante tempus eas deficiat, hoc est priusquam partus desierint opus habere lacte & egere. Responsio Hippocratis est, manare id à corporeæ constitutionis varietate, hoc est à substantia. Quanquam enim, vt huius libri principio diximus, mulierum corpora laxa sint valde & rarioris longè substantiæ quàm virorum; si res hæc spectetur & explicetur in vniuersum, vt ad finem libri de glandulis: inter se autem si ipsæ attamen conferantur; aliis aliæ videbuntur reuera mollioris esse substantiæ, aliis aliæ multò densioris & magis adstrictæ. Vt sunt enim tria virorum genera libro de diæta apud Hippocratem, sunt sic totidem ab eo quoque posita mulierum eodem loco. Qua re autem discrepent mulieres inter se, etiam intelligi potest facilè ex principio libri de muliebri natura. Sed sic sanè esto. Mulieres explicata corporis constitutione atque natura differant inter se. Licet enim. Quid tum? In nonnullis quanam ratione lactis generatio citiùs cessabit quàm è re earum sit? αὗται δὲ φύσει στερεαί εἰσι καὶ πυκνόσαρκοι, nempe quia hæ duce natura solidum densúmque corpus sortitæ sunt, & compactum valde per comparationem. Sed de raritate & densitate corporum antea copiosissimè.

Καὶ διὰ τοῦτο οὐ διέρχεται ἐπὶ τοὺς μαζοὺς ἀρκέουσα ἰκμὰς ἀπὸ τῆς κοιλίης] Hac de causa & quidem valde insta, non nisi summa cum difficultate ad mammarum glandulas dulcis & benignus humor ex partibus infernis potest penetrare. Quid verò per solidas & densas carnes acceptum voluit, exponit deinde apertiùs & ferè paraphrasticωs. *πυκνῆς τῆς* (ait) *ὁδοῦ ἐούσης*, quum non sit iter peruium nec rarum satis : sed nimis densum, hoc est minùs quidem patens & apertum. Quæ enim sunt huius naturæ vasa, ac venarum ductus eiusmodi etiam inanes facti & arteriarum; facilè ad pristinum statum scilicet collapsi redeunt : maximè autem cessante ac definita puelli commotione. Editus est enim ipse in lucem ex hypothesi. Vis autem trahendi mammarum huiusmodi, valde tunc est exigua & quasi nulla. Non etenim sunt illæ raræ spongiarum instar in mulieribus ita affectis & huius prædictæ Naturæ. Quibus ne sua tamen desint ad valetudinem remedia, ea auditore, si ingratum non erit, quæ mox ordine recensebit noster Hippocrates. Varias verò ac multiplices, vel omnis etiam generis formulas remediorum commentarius sequens complectetur, quas ad singulas affectiones priùs descriptas, quisque alioquin meritò possit desiderare.

FINIS COMMENTARII
SEXTI.

MAVRI-



MAVRICII CORDAEI RHEMI
COMMENTARIVS SEPTIMVS IN LIBRVM PRIOREM HIPPOcratis Coi de Muliebribus.

SENTENTIA PRIMA.

1 ΕΠΙΜΗΝΙΑ κατασπᾶται.

2 Ἐλατηρίου δύο πόσιας· ξυμμίσγεται δὲ καὶ στέαρ οἰὸς ἀπὸ τῶν νεφρῶν, ὅσον δὲ ἐλατήριον μὴ διαθρύπτεσθαι· ποιέειν δὲ δύο προσθετά.

3 Ἢ μελάνθιον δὲ ἐκ τῶν πυρῶν τρίψας, ὕδατι φορύξαι, καὶ προσθετὰ δύο ποιῆσαι.

4 Προστιθέναι δὲ ταῦτα πρὸ τῶν ἡμερῶν ἧσι μέλλει ἐπέρχεσθαι.

5 Ποιέει δὲ μὴ ἐξερχόμενα, ῥίγεα καὶ πυρετούς.

AM quæ possunt educere menses, nunc proponũtur. *Elaterij potiones duas* accipies: *admiscendus deinde adeps est qui ouicularum renibus adnascitur, pari cum elaterio copia quod non conteretur, vt inde pessaria duo fiant.*

Aut melanthium ex tritico cõtritum aqua subigere oportebit, *& duo* itidem *pessaria conficere.*

Admouenda hæc autem erunt paucis aliquot antè diebus quàm prodeāt menses.

Quòd si ne sic quidem prodeant, rigorem suscitant etiámque febres.

EXPLICATIO.

QVEMADMODVM σημειωτικὴ, cui etiam est τέκμαρσις ferè coniuncta, πρὸς τὶ dicitur, & ad diagnosin morborum referenda est perpetuò inter medendum: sic sanè quisque fuerit consequurus frustra cognitionem morborum, nisi vim & grauitatem eotum consultò sistineat, & furentes ac violentos illorum impetus, quæ vulgus Medicorum symptomata appellauit, reprimat; vt tandem aut sola prognosi contentus de vitæ certo discrimine sententiam dicat & valere iubeat: aut sperabilem contrà valetudinem affirmet, & ad huius curationem semel aggressus, huic suam det inde omnem operam eique subseruiat; valetudinem denique ipsam sustentet atque confirmet. Hippocrates vsque adhnc in muliebrium morborum causas quanta potuit arte & sedulitate inquisiuit: inuestigatas eas proposuit, & pro illarum natura, vique & grauitate, modò periculosos morbos esse prædixit & significauit; sæpe etiam perniciosos atque funestos, modóque pro sua sententia curationem instituit, nempe quia sanabiles existimauit. Namque deploratos attingere semper ratus est ipse præter officium Medici atque decorum esse. Itaque de nonnullis antea solicitus, vt occurrit quidem sæpenumero postea & obtulit sese occasio, curationem præscripsit; at quia tunc breuiter nec vllos curandi modos oratione sua sæpe perstrinxit & illustrauit, vt nec varias remediorum formas exposuit; nunc est hoc quidem quod in hypothesi fusissimè explicaturum sibi ipse proposuit ad extremum huius susceptæ disputationis. Sperauit nimirum ita fore, vt omnes tantam in promptu hinc habeant remediorum syluam & vbertatem adeò sufficientem, vt quorum ope nimirum Medici aduersus descriptas antè affectiones satis viriliter pugnent & eas profligent. Quando igitur vetera, hoc est quæ initio explicuimus, vestigiis insistentes Hippocrateis, memoria repetimus; meritò quidem, etsi fortè id euenerit, meritò, inquam, gaudemus hunc locum nostræ huic disputationi relictum esse, & quasi triumphantes vehementer lætamur. Nuncsiquidem quum videamus nostros commentarios in hunc priorem librum de muliebribus, septenario numero contineri & terminari. Hic enim naturæ seipsum dicauit, si memoria quidem valemus; aut, vt veriùs aliquantò loquamur, Natura hunc ipsum delegit potiùs quo se erigat súaque munia obeat, & omnia ordine certo dispenset, moderetur & perficiat; tutetur etiam sese & anquirat quę necessaria sunt, & contraria non solùm declinet; sed à se etiam ea propulset & euincat. Vt igitur vnde instituta cœpit disputatio tandem terminata desinat, & ad vsum referatur; (alioquin quacunque de re

vltima periodo περὶ ἀρχῶν & sep. partu.

id fiar, frustra suscipitur) nónne à suppressione menstruorum prima tum mulieri veniebat molestia? Nónne inde obortus est huius disputationis initio in toto corpore dolor, indéque etiam calor identidem factus est in mulieribus quàm in viris longè intensior? Qui quidem locus Hippocratis magnum isthunc etiam virum & philosophum Iulium Cæsarem Scaligerum decepit ad finem exercitationis 131. id quod prætermissum initio à nobis fuit. Exotericas enim de subtilitate exercitationes scripsisse subtiliter magis aduersus Cardanum nemo huius memoriæ ferè nesciuit Physicorum. At quomodo mulieres dicantur Hippocrati viris esse calidiores, versu 9. sent. 5. comment. primi, explicatum à nobis abunde fuit eodem loco, scilicet in comparata hypothesi ptoposita tum ab Hippocrate. Sed regressio, si placet, fiat ad propositum. Opinabamur verò inprimis Hippocratem nunc bene consultum voluisse mulieribus, quibus aut lac deesset omnino, aut quidem deficeret ante tempus à natura præscriptum. (Postremus nempe sermo de lacte babitus est.) Quod esse ablactationis suspicati quidē sumus, verisimili coniectura ducti. Atque adeò tunc legebamus, ἐπιμήνια καθαίρονται ἐλατηρίου δύο προσθετὰ, hoc est, Hæc sunt quæ menses ducunt in ἀγαλάκτοις, atque etiam iis quibus ante tempus cessat generatio lactis. Ne videlicet humor benignus ad superiora solitus deferri, noxius esse possit, molestias inferens, quæ recensentut plurimæ sub finem libelli de glādulis. Refusus nempe ad principes aliquas partes molestus esset, atque ideo quòd ipsum elicere nunc tentaret ex arte Medicus duplici pessario consequenti; coniiciebamus, vt dictum est. Verumenimuero tandem succurrit nobis in mentem, menstruorum suppressio huius libri prioris initio statim lectori proposita. Quódque hæc prima, vt modò dicebamus, causa ponebatur antè obrepentis omnis muliebris molestiæ & symptomatum quorumque, de quibus actum tunc fuit ampliùs ab Hippoctate. Vt igitur prima hæc causa muliebris molestiæ deleatut, iam auditote quænam sunt in Hippocratis otatione. Tentabit primùm duobus pessariis euocare sanguinem suppressum menstrualem. Vt autem pessaria concinnentur in eum scopum, assumi solùm oportere putat Hippocrates, tanquam abunde sufficiens, elaterium. De cuius viribus multi tam multa dixerunt, quæ ex eorum sctiptis quiuis potest repetere; vt plenè quidem sufficiat, si cum Mesue ad id opportunissimum ideo esse censuerimus, quòd abradat & vasorum oscula aperiat. Eius autem puluisculum Hippocrates excipiendum voluit esse definita adipis ouilli copia. Atque etiam eum vsurpati opottere qui renibus ouium spectatur adhærescens. Quia is (credimus) paulò durioris est naturæ quàm qui aliis partibus adnasci solet. Nisi & ex ouicula potiùs, ratione generis scilicet, & vteri eius vicinia motus ita Hippocrates senserit. Sic igitur accommodatissimum ad menses ducendos elaterium excipi oportuit adipe cōuenienti. Ecquo autem modo δύο πόσιας, potiones duas iussit vsurpari, quum pessos compingete, non autem potiones, ad menses ducendos authoris sit propositū? Frequens est ei & familiaris hic loquendi modus, quemadmodum postea apertum cuique fiet vel ex hoc eodem septimo comment. ἐλατηρίου dicet ὅσον δύο πόσιας, & θαψίης ῥίζης ὅσον δύο πόσιας, vt & aliquanto pòst ἐλλέβορον ὅσον δύο πόσιας, & vbique passim similiter. Quasi velit Hippocrates duplo maiorem copiam elaterij accipi in vsum præsentē oportere, quàm ausit securè & consueuerit Medicus semel offerre in potum, hoc est vna potione. Verbi gratia, si septem elaterij grana quis tutò, non autem plura, offerre consueuerit, nunc ad pessum conficiendum quatuordecim accipiat. Consimile esto iudicium de melanthio. Attamen huiusmodi diorismus est Galeni distinctióque, quando menstruotum accidet suppressio ob crassitiem humorum & viscositatem, septimo simplicium.

Τὸ ἐκ τῶν πυρῶν] Quasi nolit Hippocrates omne melanthium omni satum loco & solo vsurpandum esse, sed id solum quod turi cum tritico. Vt nimirum Medicus in metendo hunc delectum faciat. Et hoc idem (τρίψας τι λεῖον ἰσχυρῶς, καὶ μέλι, &c.) valde contetendum esse monet ad læuorem & cum melle commiscendum lib. περὶ ἀφόρων. Eodémque loco ad febres adiunxit & articulorum tumotes, & (καὶ δηκτικὸν ἰσχυρῶς ἐστι) morsum vehementem inducere idipsum.

Προστιθέναι δὲ ταῦτα, &c.] Hæc quoque seruanda perpetuò est ad dictum scopum Hippoctatis in supponendis pessis conditio, vt (πρὸ τῶν ἡμερῶν) paucis aliquot antè diebus isthæc supponantut quàm menses aduentent. Sic enim hæc quæ humorem menstuum conturbant & mouent, opitulatricem habebunt naturam. Natura siquidem quando suæ spontis est, sublatis impedimentis, expultrix manet menstruotum sigillatim cœpta periodo per se per ternas quidem, aut vt longissimùm quaternas septimanas.

Ποιεῖ δὲ μὴ ἐξερχόμενα] Quæ si ne tum quidem per pessaria hæc vtriusque generis tempori foras producantut, (ῥίγεα) & rigor sequitur, irritata nempe materia mestruali & non vacuata: (καὶ πυρετοὺς) & febres fiunt, erroris nempe participes. Quæ pro pattium tamen in quas ipsa fortè impetum feceriot, diuersitate; atque etiam humoris ex suppressione menstruorum synathrismo & puttedine; huic aut illi adscribentur tandem generi. Eáque de causa febres potiùs quàm febrem dixisse Hippocratem hîc opinamur. Naturam verò tum ad excretionem suscitari menstruúmque humorem frustra commoueri demonstrat concussio corporis totius, rigor. Quibus omnibus positis, boc est & motrice natura & irritato menstruorum sanguine, non vacuato tamen; quid est quod obstaculo queat esse illius excretioni aliud, quàm venatum arteriarúmque quæ ad vterum pertinent, obstructio oscillorum? Huic verò soluendæ, & detergendo quoque, si opus videbitur, viscido humori, atque etiam ex consequenti declinando rigori, febribúsque restinguendis quæ inde sequi modò videbantur authori; inuentum est multiplex quod sequitur remedium. Ideóque ait ipse ita locutus, vt proximè sequitur.

SENTEN-

SENTENTIA SECVNDA.

Μαλθακὰ, ὑφ' ὧν καθαίρεται ὕδωρ καὶ ψάμμος, καὶ ἀλλ' ἐπιμήνια, ἢν μὴ πολυχρόνια ᾖ, καὶ τὸ στόμα μαλθάσσει. 1

Hæc ſunt *emollientia, quorum vſu aqua educi poteſt & arena: menſes, niſi diutiùs reſtiterint*, hæc *etiam poterunt* eadem *promouere*, *& oſcillum* vteri *emollire*.

Νάρκισσον, σμύρναν, κύμινον, καὶ λιβανωτὸν, ἀψίνθιον, κύπειρον, ἴσον ἑκάστου, ναρκίσσου δὲ μόνον μοίρας τέσσαρας, ἐπικτένιον ὠμοῦ λίνου, ξυμμίξας ταῦτα, τρίβειν ὀριγάνου ἑψημένου σὺν ὕδατι, καὶ ποιέειν βάλανον, καὶ προστιθέναι. 2

Ergo *narciſſi, myrrhæ, cumini, etiámque thuris, abſinthij, cyperi, portiones æquæ eligi debent; niſi quòd è ſolo narciſſo quadruplum debet capi, etiámque qui pectendo relinquuntur molles villi è lino crudo. hæc ſimul omnia poſtquam miſcueris, cõtundere oportebit cum decocto aquæ origani, & in glandis formam effingere, & ſubiicere.*

Ἢ καὶ κυκλαμίνου μίσγε ὅσον ἀστράγαλον, καὶ ἄνθος χαλκοῦ ὅσον κύαμον τρίψας, μέλιτι δεῦσαι, καὶ ποιῆσαι βάλανον, καὶ προστιθέναι. 3

Aut ſi *etiam* mauis, *tantum admiſce cyclamini quantum aſtragali fert magnitudo; ac poſtquam contriueris florem æris ad fabæ magnitudinem, commixto melle excipies vt glandem conficias & intromittas.*

Ἢ γλήχωνα, ἢ σμύρναν, λιβανωτὸν, ὑὸς χολήν τε καὶ βοὸς ἐν μέλιτι ἀναταράσσειν, καὶ ἀναπλάττειν βάλανον. 4

Aut quidem *pulegium, aut myrrham, thus, & fel quoque ſuis & bouis cum melle agitando miſcere* oportebit, *& glandem ſimiliter efformare.*

EXPLICATIO.

QVÆ vulgò Medicis dicantur μαλακτικὰ φάρμακα, Galenus annotauit quinto de ſimplicibus. Etiámque μαλθακώδη quæ vocet Hippocrates, Doctor Gorræus expoſuit in lexico ſuo. Non eadem enim ſunt. Quanquam μαλθακὰ videri queat dixiſſe eadem nunc quæ μαλθακώδη aliàs. Nempe quæ ſunt oleoſi generis, vt quæ adipibus conſtant, œſypo, reſinis, cera & butyro. Quorſum tamen iſta vſurpet Hippocrates noſter, hæc indicio ſatis ſunt verba conſequentia, καὶ τὸ στόμα μαλθάσσει. Deficit ψάμμος in exemplaribus quibuſdam Græcorum. Ac ſanè vix vlla ratio hanc lectionem retineat. Quanquam fateamur ingenuè à minori argumento ducto, ſi huiuſmodi medicamenta arenas eliciant, etiam menſes poſſe. Hos attamen illa educunt ægrè, vbi πολυχρόνια ſunt eodem hoc authore, hoc eſt, ſi vetuſtatem acceperit menſtruorum ſuppreſſio.

Νάρκισσον, σμύρναν, κύμινον, &c.] In hoc primo proſtheto nihil videtur dignum explicatione, niſi quòd hic ſeruandus modus eſt in ſingulis, vt omnia æqualia ſint. Si exceperis tamen narciſſi quadruplam proportionem eſſe ad reliqua oportere. Fortè quia periculum ipſe fecerat, huic maiorem vim ineſſe ad ſuũ ſcopum, quàm in reliquis quibuſque. Alterum eſt nota dignum de ἐπικτενίῳ ſignificatione tranſlata, Galeno explicatore in lexico ſuo. Nam vt ſupra κτένα, hoc eſt pubem, lanugo quædam ſolet ſubnaſci, quæ hac ratione ἐπικτένιον primaria ſignificatione iure nuncupatur: ita idem ipſum nomen ſortiantur villi, qui dum apparatur crudum linum pectine, pectini adhæreſcentes remanent molliuſculi. Quos nunc permiſceri cum cæteris in oratione ſigillatim enumeratis Hippocrates iubet, vt effingi inde faciliùs peſſarium poſſit. Villi etenim lini reliqua colligant, origani affuſo decocto: quemadmodum in peſſario conſequenti, melle commixto δεῦσαι ſtatim ipſe præcipiet.

SENTENTIA TERTIA.

Quòd si menses non prodeant, anseris adipem, & netopum, & resinam commixta, quando lana exceperis, supponito.

Purgans est alterum hoc *prosthetum* & emolliens: *Caricas* primùm *decoquito, deinde expressas terere ad læuorem* oportebit: *postea* eas *lana* excipito & *subiicito.*

Aut quidem *rosaceo vnguento, acris brassicæ & rutæ partibus æquis simul tritis, eodem modo vtitor.*

Hoc alterum est *purgans*: *In anseris ad magnitudinem fabæ, aut bouis, aut cerui medullam, rosaceum vnguentum infunde & lac muliebre, & contere in formam vnguenti, eóque postea osculum vteri inunge.*

Hoc est aliud prostheton emolliens: Anseris medullam ad magnitudinem nucis; ceram, fabæ; itémque *ad fabæ crassitudinem, lentisci resinam aut terebinthi: hæc simul cum rosaceo vnguento liquata ad lentum ignem, effingito in modum cerati; eodem deinde vteri os inungito, & imbuito totam pubem.*

Aliud hoc quoque purgat: Farinam vnius anni, myrrhæ obolos tres & croci tantundem, obolum castorij accipe: *hæc contrita ex rosaceo vnguento apponantur.*

Aut quidem *semen vrticæ succúmque maluæ cum anserino adipe commixta subiicere* oportebit.

Prosthetum aliud purgans, quando menstrua non apparebunt: In styracem & origanum trita ad læuorem commixtáque, adipem anserinum infunde, itémque admoue.

Aliud prosthetum purgans tum vtero expurgando, tum euacuando accommodatum sanguini: Radicem absinthij tritam ad læuorem cum melle & anserino adipe mixtam similiter *inde.*

1 Ἢν τὰ ἐπιμήνια μὴ γίνηται, χηνὸς ἔλαιον, καὶ νέτωπον, καὶ ῥητίνην ξυμμίσγουσα, προστίθει, τῷ εἰρίῳ ἀναλαμβάνουσα.

2 Πρόσθετον καθαρτικὸν μαλθακόν· Ἰσχάδα λαβὼν, διέφθον ποιέειν, καὶ ἀποπιέσας τρίβειν ὡς λειότατον· εἶτα προσθὲς ἐν εἰρίῳ.

3 Ἢ καὶ ῥοδίνῳ μύρῳ τὸ δριμὺ κράμβης πηγάνου ἑκατέρου ἥμισυ τρίψας, τὸν αὐτὸν τρόπον χρέο.

4 Καθαρτικόν· Χηνὸς μυελὸν, ἢ βοὸς, ἢ ἐλάφου ὅσον κύαμον, παραχέοντα μύρον ῥόδινον, καὶ γάλα γυναικὸς, τρίβειν ὡς φάρμακον τρίβεται· εἶτα ἐν τούτῳ ἀλείφειν τὸ στόμα τῆς μήτρας.

5 Ἕτερον πρόσθετον μαλθακόν· Χηνὸς μυελὸν ὅσον κάρυον, κηρὸν ὅσον κύαμον, ῥητίνης σχινίνης ἢ τερεβινθίνης ὅσον κύαμον, ταῦτα τήξας σὺν μύρῳ ῥοδίνῳ ἐπὶ πυρὸς μαλθακοῦ, ποίησον ὡς κηρωτὴν· εἶτα τούτῳ χλιηρῷ ἐναλείφειν τὸ στόμα τῆς μήτρης, καὶ τὸν κτένα καταβρέχειν.

6 Ἕτερον καθαρτικόν· Ἄλευρον σητάνιον, σμύρνης τριώβολον, κρόκου τὸ ἴσον, καστορίου ὀβολόν· ταῦτα τρίψας, μύρῳ ῥοδίνῳ προστιθέσθω.

7 Ἢ κνίδης καρπὸν, καὶ μαλάχης χυλὸν, καὶ χηνὸς στέαρ ἅμα συμμίξαντα προσθεῖναι.

8 Πρόσθετον ἄλλο καθαρτικὸν, ἢν τὰ γυναικεῖα μὴ φαίνωνται· Στύρακα καὶ ὀρίγανον τρίψας λεῖον καὶ συμμίξας ἐπιχέαι χηνὸς ἔλαιον, καὶ προστιθέναι.

9 Ἕτερον καθαρτικὸν πρόσθετον, ὥστε μήτρας ἐκκαθαίρειν, καὶ αἷμα ἐκκενοῦν· Ἀψινθίου ῥίζαν τρίψας λείην, μέλιτι καὶ ἐλαίῳ χηνὸς μίξας, προστίθει.

10 Ἕτερον προσθετὸν καθαρτικόν· Βουπρήστιος ἀφελὼν κεφαλὴν, καὶ πόδας, καὶ πτερὰ, τὰ δὲ ἄλλα αὐτοῦ τρίβειν, καὶ ξυμμίσγειν τοῦ σύκου τὸ ἔνδον.

Alterum prosthetum purgans: Quod est in bupresti, capite abscisso, pedibus alísque, corpus reliquum oportet contere-re, etiam quod est *in ficu internum commiscendo.*

11 Διπλάσιον δὲ τοῦ σύκου τὸ πῖον ἔστω.

Sit autem duplum quod est in ficu pingue.

12 Τοῦτο φυσᾷ τὰς ὑστέρας, τοῦτο καὶ ταῖς ἀπαυδήσαις ἄριστον.

Vterum hoc inflat: idémque *hoc ipsum facultate loquendi priuatis quàm maximè prodest.*

13 Ἡ λινοζώστιος τὰ φύλλα λεῖα προσθετὰ ποιέειν.

Aut trita ad læuorem folia mercurialis in pessarij formam oportet componere.

14 Τοῦτο λεπτὴν ἄγει χολώδεα κάθαρσιν.

Hoc tenuem educit biliosam purgationem.

15 Καὶ ἡ ἀρτεμισίη ποιέει ὡς ἡ λινόζωστις, καὶ καθαίρει κρέσσον.

Etiámque idem artemisia præstat quod mercurialis, ac efficaciùs purgat.

16 Ἐλλέβορος μέλας ἐν ὕδατι λεῖος, ἄγει καὶ οὗτος οἷον ἀπὸ κρεῶν ὕδωρ.

Elleborus niger ad læuorem tritus in aqua, etiam educit aquas carnis loturæ persimiles.

17 Καὶ στυπτηρίη δὲ καὶ ἡ ῥητίνη τὸ αὐτὸ δρᾷ.

Et verò alumen & resina hoc idem præstat.

18 Κύπειρος, ἀψίνθιον, ἀριστολοχία, κύμινον, ἅλες, μέλι· ταῦτα πάντα ἐν τῷ αὐτῷ τρίβειν καὶ προστιθέναι.

Idem quoque præstant *cyperus, absinthium, aristolochia, cuminum, sal, mel: quæ vniuersa conterenda erunt in eadem* pila *subiiciendáque.*

19 Καὶ ἐλλέβορος ἐν οἴνῳ γλυκεῖ μετ' ἀλεύρου αἰρῶν καὶ πυρίνων μέλιτι φυρηθεὶς ἐν εἰρίῳ προστιθέσθω.

Aliàs helleborus niger *in vino dulci cum farina loliј & tritici, melle subactus apponatur ex lana.*

EXPLICATIO.

Si e hæc vniuersa cum antedictis cohærent, vt à προσθετῶν vsu non priùs recedendum censuerit Hippocrates quàm menses ferantur. Alioqui namque rigores fiunt & febres, vti nuperrimè demonstratum fuit ex huius eiusdem auctoris sententia. In eam rem ergo scopúmque tot nunc iure descripti sunt pessariorum modi. Ne quid nimirum quemquam commoueat horum multitudo aut etiam varietas. In iis purgantia alia sunt & emollientia. Emollientium quoque genus est multiplex, si animaduertis. Alia in formam pessarij, alia verò vnguenti, alia cerati, supponuntur. In quibus porrò monemus, vt obseruet quisque, quasnam vires cuique tribuerit modò Hippocrates. Hinc enim (quicquid de Dioscoride suspicentur nonnulli) & ex aliis pluribus aliquot locis apud Hippocratem suas simplicium historias, non dicimus figuras nec descriptas formas & sub oculos descriptiones positas, quas etiam illi fatentur verissimas esse: sed vires simplicium (inquam) Dioscorides ipse transtulir. Vide ergo quid de bupresti & quomodo vterum sufflati voluit eius apposiru cum Hippocrate. Saltem qui buprestin biberit, ram venter quàm stomachus mirum in modum vt in hydrope difflatus inturgescit, cap.3.lib.6. Diosc. Cæterùm hîc quoque obseruamus, Hippocratis tempore mulieres muliebria tractasse, non autem viros. Cuius fidem facient nobis abunde ξυμμίσγουσα & ἀναλαμβάνουσα dictiones in Hippocratis oratione. Nec hîc duximus prætermittendum, quòd vbi nunc mercurialis meminit Hippocrates, de fœmina intelligi oporteat. Frustra enim alioqui quæ sic nihil vnquam facit natura, produxisset fœminam vnà cum mare. Atque tenera etsi totum id quod ab elementorum commixtione mas eft consequutus, exerat quidem in mulieres: eosdem tamen effectus nunquam tunc præstabit ipse, quos in mares: & contrà.

SENTENTIA QVARTA.

1 *Pessaria sequuntur alia, si per praecedentia* mulier *nequeat purgari.*

Προσθετά, ἢν μὴ τὰ κατὰ πρῶτα καθαίρῃ.

2 *Mercurialem, myrrham, violam albam, cepam quàm acerrimam, & melanthium, & mentam, si* mulier *ferat, simul mixta admoueto.*

Λινόζωστιν, σμύρναν, λευκόϊον, κρόμμυον ὡς δριμύτατον, καὶ μελάνθιον, καὶ τὸ ἡδύοσμον, ἢν ὑποφέρῃ, συμμίξας προστίθει.

3 *Pessaria* hæc quoque *acria sanguinem ducunt: Cantharidas quinque pedibus auulsis vnà cum capite, & thus, & myrrham* oportet *commiscere,* & *iis mel affundere.*

Προσθετὰ δριμέα ἄγοντα αἷμα· Κανθαρίδας πέντε πλὴν τῶν ποδῶν καὶ τῶν κεφαλέων, καὶ σμύρναν, καὶ λιβανωτὸν ἅμα συμμίσγειν, καὶ μέλι μετ᾽ αὐτῶν.

4 *Deinde vbi* id *intinxeris in rosaceum aut Ægyptium vnguentum, interdiu poterit intromitti.*

Ἔπειτα βάψας ἐς ἄλειφα ῥόδινον, ἢ Αἰγύπτιον, προσθέσθω τὴν ἡμέραν.

5 *Abstrahatur* illud *tamen simulatque* mulier *senserit morderi sese.*

Καὶ ἐπὴν δάκνηται, ἀφαιρέεσθαι.

6 *Rursúsque in lac muliebre & Ægyptium vnguentum immergere* oportebit.

Καὶ βαπτίζειν πάλιν ἐς γάλα γυναικὸς, καὶ μύρον Αἰγύπτιον.

7 *In noctem verò hoc ipsum* rursus *ponendum est*: postridie *aqua grati odoris perlues, ac inde adipe inunges.*

Προστίθεσθαι δὲ τοῦτο ἐς νύκτα, καὶ διανίζεσθαι ἐν ὕδατι εὐώδει, προστιθέναι δὲ στέαρ.

8 *Et verò buprestis parua vtiliter admouebitur detractis pennis, pedibúsque vnà cum capite: sin autem erit maiuscula, admiscenda non erunt quæ* nuper *cum cantharidibus: sed per se vsurpabitur & imponetur simili modo.*

Ἁρμόζοι δ᾽ ἂν βούπρηστις, ἢν μὲν σμικρὴ ᾖ, ἄνευ πτερῶν, καὶ ποδῶν, καὶ κεφαλῆς· ἢν δὲ μεγάλη ᾖ, μὴ συμμίσγειν ταῦτα ἃ καὶ τῇσι κανθαρίσιν, ἀλλὰ μούνην τιθέναι καὶ προστιθέναι ὁμοίως.

9 *Quòd si iis opus fuerit quæ potentiùs emolliant, buprestì vinum commiscebis* & *cuminum Æthiopicum, vuam passam & pollinem seselios & anisi: ac vinum vbi* primùm *ferue feceris, ipsúmque* postea *affuderis,* cōterere omnia oportebit *ad leuorem,* deinde *in trochiscos componere ponderis drachmæ vnius, vt* tandem *ex iis nonnihil admoueas in modum pessarij, myrrha & thure commixtis.*

Ἢν δὲ μαλθακωτέρου δέηται, τῇ βουπρήστει μίξαι οἶνον καὶ κύμινον Αἰθιοπικὸν, ἀσταφίδα τε καὶ πάλην σεσέλιος, καὶ ἀννήσου· καὶ ἀναζέσαι τὸν οἶνον, ἀποχέας δὲ, τρίψαι λεῖον, καὶ πλάσαι φθοΐσκους ὅσον δραχμιαίους· τούτων προστιθέναι σμύρναν καὶ λιβανωτὸν μίσγοντα.

10 *Eodem* denique *modo gerenda omnia sunt quo in cantharidibus.*

Ποιέειν δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ ἐπὶ τῇσι κανθαρίσι.

11 *Aut melanthium ex tritico tritum ad leuorē & melle subactū apponere* opor-

Μελάνθιον δὲ ἐκ τῶν πυρῶν τρίβοντα λεῖον μέλιτι φυρῶντα προστιθέναι· ἢ

αὐτὸ τὸν

αὐτὸ τοῦτο δὲ μελάνθιον τρίβοντα μετὰ τοῦ μέλιτος ποιέειν οἷον βάλανον.

tebit: *aut idem ipsum melanthium contritum cum melle in glandem effingere.*

12 Πτερῷ δὲ περίπλασσε.

Pennis autem id circumducito in *formam* glandis.

13 Προσθετὸν ἐνεργόν· Ὀπὸν μανδραγόρου καὶ κολοκυνθίδος ἀγρίης ξὺν γάλακτι γυναικείῳ προσθέτες· ἢ τρύγα ξηρὴν ἐξ οἴνου παλαιοῦ λευκοῦ καίειν, καὶ οἴνῳ σβέσαι.

Efficax hoc aliud est *prosthetum: Succum mandragoræ & syluestris cucurbitæ cum muliebri lacte subiicito: aut siccam fecem veteris vini albi vrere* oportebit, *deinde vino extinguere.*

14 Καὶ κολοκυνθίδα ἀγρίην, λινόζωστιν, νίτρον, καὶ ἐρύσιμον.

Porrò *etiam syluestrem cucurbitam, mercurialem, nitrum* & *erysimum* oportet *apponere.*

15 Θᾶσσον καταστᾷ καὶ μανδραγόρου ῥίζα, κανθαρίς, ἕρπυλλος, δάφνης καρπός, μύρον ἴρινον, δάφνινον.

Quinetiam citiùs longè *trahit radix mandragoræ, cantharis, serpillum, baccæ lauri, irinum vnguentum aut laurinum.*

16 Τιθυμάλλου τὸν ὀπὸν μίσγειν καὶ ἀνακινέειν, καὶ τὸν ἰξὸν ἀφαιρέειν, καὶ διδόναι ὅσον ὄροβον.

Iis tithymali succum aliàs oportet *admiscere & agitare: ac viscum detrahere, vt exhibeas ad orobi magnitudinem.*

17 Καὶ προσθετὸν ποιῆσαι, ἄριστον.

Et verò ex iisdem *pessarium conficere. profuerit quàm maximè.*

18 Εἰ δὲ πλεῖον ἴοι, οἴνῳ προσκλυζέσθω.

Quòd si ob id liberaliùs prodeant, mulier *abluat* se *vino.*

19 Ἢ ὀπτοῦ χαλκοῦ ἐκδιεὶς, χλιερὸν ἀναλαμβάνειν εἰρίῳ, καὶ προστιθέναι.

Aut quiddam æris vsti diluere, ac lana exceptum etiam tepidum poterit *apponere.*

EXPLICATIO.

MENS esse potest omnibus nota scopúsque Hippocratis per superiorum cum cõsequentibus collationem. Omnibus modis attentat author menstrua promouere. Atque in eum scopum præscripsit nuper quæ id faciant pro viribus quamplurima. Quotum tamen si tam ignaua vis erit, vt id nequeant satis; quæ sufficiant alia nunc depromuntur, quæque expertus ipse fuit maioris esse momenti. Ex quo quidem progressu & cum ratione cõiuncto deducti, paucis admodum immutatis duximus hic esse pro καταπότια legendum καὶ πρόσθετα. Non enim videbamus carapotia vlla Hippocratem recensuisse, sicut perdoctus vterque vetus interpres communiter opinatus est. Adde quòd supernis & inferioribus expensis pessariis & inter se collatis sedulò, competimus multò plus in posteriotibus efficacitatis & artificij, quàm in antedictis. Vnde Hippocrates possit videri in oratione sua vim pessatiorum auctiorem persequendo quasi per gradus inquirere; ideóque προσθετὸν ἐνεργόν, vt efficacius hoc pessarium cæteris, quod sequitur, meritò subiecisse. Imò verò canthatides suo modo decurtatæ (quod priori loco positum esse debuit) si in sinum pudoris intromittantur, sanguinem euocant; quia, credimus, erodendo exulcetant. Has verò acertima cepa in oratione præcessit, cui perferendæ ne mulier tunc satis esse non queat, veritus est Hippocrates. Hanc porrò tolerandi facilitatem præterquam verbo ὑποφέρῃ declarauit Hippocrates, ex eiusdem quoque ipsius coniecimus monitione sequenti. Hortatur etenim ipse (ἐπὴν δάκνηται, ἀφαιρέεσθαι) si ex appositu pessariotum morsus aliquis persentiatur, detrahi hæc oportere. Vt attamen intermitti veriùs quàm prorsus omitti vsus eorum queat dici. Ne verò iterum hæc intromissa vlcerent rodendo, & vim illorum antea non sine artificio voluit retundi, & (βαπτίζειν πάλιν ἐς γάλα γυναικὸς) eius gratia in lac muliebre mergi, ac etiam oblini Ægyptio vnguento: ibique per noctem solùm immorari, vt sub auroram nimirum aqua aut aliquo decocto conuenienti & odoris iucundi mulier sese eluat; & morsus periculum deuitet accommodato quoque ad id adipis deinde alicuius litu. Quonam enim tempore modóque aliàs Hippoctatis iussu die lucente possit διανίζεσθαι ἐν ὕδατι εὐώδει?

E bupreste delecta & præparata certo quodam modo pessarium aliud quoque facit. Compingit, si res postularit, & potentius aliquod aliud secundo loco. Sic enim μαλθακωτέρου δέηται exponẽdum videbatur ex pessariorum inter se comparatione. Componuntur & aliquot postea modis alia ex melanthio.

In quibus peruia ſunt quæque, & nihil io illis niſi facile. Tandem & tria caput ſequens continet peſſariorum genera. Quod primum eſt in illis, mandragoræ ſuccum capit cum aliis aliquot. Excipit alterum reliquias ſiccatas ex vioo albo, vſtáſque, & certo reſtinctas modo. Ac inde conficit poſtremum, cum aliis agreſtis cucurbita. Sed iuſta quidem de cauſa τρύγα ξηρὴν, ſiccam fæcem nō dixit Hippocrates ſimpliciter, ſed ἐξ οἴνου παλαιοῦ λευκοῦ, ex vino albo veteri ſubſidentem. Ne ſcilicet more veterum pet τρύγα videretur τὸν οἶνον vinum intellexiſſe. Sic enim Pollux. Adde quòd etiam τρὺξ dicebatur veteribus non ſolùm ἐπὶ οἴνου, in vino, ſed & ἐπὶ ἐλαίου, in oleo, quam nomine peculiari ἀμόργην Græci, quemadmodum amurcam Latini, vocitarunt. Nónne & de rebus ſiccis Græci τρύγα vſurpabant? Hiſce verò poſtremis ſi quod proſthetum potentius deſiderabitur, ſaltem quod promptiùs menſes ducat, radix id præſtabit mandragoræ cum quatuor aliis conſequentibus. Neque hîc enim irinum vnguentum cum laurino coniungimus, vt nec ſimul vtrumque vſurpandum modò cenſemus ad collectionem aliorum; hoc eſt, vt quæ peſſarium ſimul componunt, coeant collecta colligatáve: ſed ab altero diſiungimus alterum, quum alterutrum ad id ſufficiat abunde. Quod vtrumuis tamen fuerit admixtum, detrahi monet nunc oportere, quoties ex iiſdem illis medicamentum volet deuorandum quis coocinnare. Atque tum in illius locum tithymali ſuccus ſubſtituetur. Cuius perfuſione ex omnibus fiant trochiſci magnitudinis granorum orobi. Alioqui enim ſaporis admodum reddetur ingrati, nedum odoris. Qua de cauſa τὸν ἰξὸν ἀφαιρέειν, id quod eſt lentum viſcidúmve in hac miſcellanea ſuperiori, remoueri, vt dictum eſt, iubet Hippocrates modò oportere. Sic enim locum hunc, qui nos diu malè exercuit, perplacet interpretari. Hæc ſi attamen penitiùs expendantur, πρόσθετον ποιῆσαι, ἄριστον, eſſe conficiendis peſſis aptiora longè iudicabuntur. Verumenimuero cautè omnia adeò Hippocrates noſter omni ex parte, vt ſi ſuperiorum proſthetωn appoſitu πλείονα ἴοι, liberalius fortè menſtrua abundantiúſque promoueantur; medicina petatur ex vino oigto auſteróque, quo loci muliebres debeant perfundi per metranchytam: aut quidem æs vſtum diſſolueodum erit, cui ineſt adſtringendi vis ſumma, ſiccandi reprimendíque, deinde id exceptum lana debet in ſinum intromitti pudendum, in ſcopum vtrique ſemper communem & propoſitum.

Dioſcorid. cap. 47. lib. 5.

SENTENTIA QVINTA.

1 Caput de iis ſequitur, *quæ conceptum iuuant: Cedriæ acetabulum, bubuli* item *adipis quatuor drachmas læuiter tritas, ſimul in peſſaria confingens, admoueto ieiunæ*, ac inde *decumbens totum diem ab omni cibo mulier abſtineat.*

Κυητήριον· Κεδρίης ἐμβάφιον, στέατος βοείου δραχμὰς τέσσαρας, λεῖα τρίψας, καὶ ἐς τὸ αὐτὸ τρίψας, πεσσοὺς ποιέων, προστιθέτω νῆστις, καὶ προσκειμένη ἐχέτω τὴν ἡμέρην.

2 *Semel verò ac iterum admoueantur, ſub auroram* nempe, *vt & ſub veſperam*, atque id *periodicè exacto curſu menſtruorum: deinde poſt cœnam lauet, & dormiat cum viro.*

Προστιθέσθω δὲ δὶς, πρωῒ καὶ δείλης, μετὰ τὰ καταμήνια, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον λουέσθω, καὶ κοιμάσθω σὺν τῷ ἀνδρί.

3 *Aliàs* quidem *melanthium contundere* oportebit, *& in linteo colligare, adiecto anſerino adipe, vt ſupponendum offeratur.*

Ἢ μελάνθιον φλάσαι, καὶ ἐς ῥάκος ἐνδῆσαι, καὶ χηνὸς ἔλαιον ἐμβάλλειν, καὶ δοῦναι προστίθεσθαι.

4 *Ad conceptum* hoc eſt *aliud: Ita ſe obſequioſum præſtare mulieri conueniet gratia conceptionis.*

Ἕτερον κυητήριον· Γυναῖκα θεραπεῦσαι, ὥστε ξυλλαβεῖν ἐν γαστρί.

5 *Vrinam* tibi *comparabis veterem, & ferri ſcoriam per fragmenta ad magnitudinem diplæ.*

Οὖρον λαβὼν παλαιὸν, καὶ σιδήρου σκωρίην ὅσον διπλᾶ ἐς τὰ θρύμματα.

6 *Collocata* deinde *muliere in ſede ſua & corpore recto & capite; in peluim pedibus ſubiectam* ſedis, *tria circiter*

Ἔπειτα καθίσας τὴν γυναῖκα ἐπὶ δίφρου, συγκαλύψας καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν, ὑποθεῖσα ἐς πόδας νιπτῆρα, ἐμβαλεῖν κατὰ

τρία [illegible]

τεία διάπυρα τὰ τῆς σκωρίης θρύμματα.		*ignita scoriæ frusta iniicere* oportebit.
Ἔστω δὲ τὸ παλαιὸν τοῦτο οὖρον, ὅσον χοῦς.	7	*Vetus autem hæc sit vrina ad congij capacitatem.*
Καὶ ἐν τούτοις πυριᾶν αὐτὴν, ὅσον τεσσαράκοντα πυρίας.	8	*Ac in iis mulierem suffire* oportebit *vel quidem tricesies.*
Ἐπὴν δὲ πυριήσῃς, σμῆχε τὴν κεφαλὴν τῷ οὔρῳ, ἕως ἂν πυριηθῇ ἐναποσβεννύων πάλιν τοὺς λίθους, καὶ τὴν πυρίην πάλιν θερμήνας.	9	*Posteaquam verò suffieris, caput vrina rigato tantisper dum* omnis *suffitus fiet iterata lapidum extinctione, &* *sic iterum concalefacta suffitione.*
Μετὰ δὲ ταῦτα λοῦε κατὰ κεφαλῆς ὡς πλεῖστον, ἕψων δὲ ἐν τῷ ὕδατι πόλιον, καὶ τῆς ἄγνου ὡς πλεῖστα.	10	*His peractis* mulieris *caput lauato quàm plurimùm decocto polij & multi agni casti.*
Ταῦτα δὲ ποίεε ἡμέρας ἑπτά.	11	*Hæc verò facito per septem dies.*
Τρὶς δὲ ὑποθυμιῆν· τούτων ἑκάστην πυρίην πρὸ τοῦ σμήχεσθαι.	12	*Suffire autem ter oportebit* & quidem *sigillatim, antequam* caput *riges* explicato modo.
Χριέσθω δὲ ἐκ τοῦ λουτροῦ ἐλαίῳ δαφνίνῳ.	13	*Ac inungatur etiam statim à lotione oleo laurino.*
Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον φαγοῦσα κρόμμυα, ἐμβάπτουσα ἐς μέλι, καὶ μελίκρητον χλιηρὸν, ὅσον κοτύλας τέσσαρας πιοῦσα· ἔπειτα ἐπὴν φάγῃ, σμικρὸν ἐπισχοῦσα ἀπεμεέτω.	14	*Sed & postquam cœnauit assumpsítque in melle intinctas cepas, ac tepidum ebibit melicratum, quãtum quatuor capiunt cotylæ; deinde postquam comedit,* & id totum *conticuit aliquantisper, euomat.*
Καὶ ἀνακλιθεῖσα ὑπτίη, τοῦ πηγάνου ἐχέτω, καὶ ἐν τοῖσιν ὠσὶ, καὶ ἐν τῇσι ῥισί.	15	*Ac supina decumbens, ad nares rutam etiámque aures admoueat.*
Καὶ ἄρτον ζυμίτην, ὅσον ἕκτον μέρος χοίνικος, ἐς ζωμὸν ἐνθρύψαι ὄρνιθος, ἔχοντα σελίνου ὅσον χήμην προσφερέσθω.	16	*Panem* præterea *fermentatum contritúmque, quantum chœnicis sexta pars capit, ex iure galli gallinacei medicato seminis apij tribus drachmis offerto.*
Καὶ πάλιν δίδου τὸ ἴσον ἐπὶ τῷ δείπνῳ· τὸ αὐτὸ δὲ ποίεε τὰς ἑπτὰ ἡμέρας.	17	*Et verò offer in cœna iteratò tãtundem: idémque ipsum facito per istos septẽ dies.*
Ἔπειτα δὲ τὴν κοιλίην κλύζε ἡμέρας ἑπτά.	18	*Deinde verò aluum elue per* alios *dies septem.*
Ἔστω δὲ κλύσμα, ῥητίνης δραχμαὶ τέσσαρες, μέλιτος ὀξύβαφον, τῶν πλατέων ἔλαιον ἴσον, πιτύρων σητανίων χυλὸς, νίτρου ἀφρὸς, ὠὰ λεπτά.	19	*Clyster autem constet resinæ quatuor drachmis, amplo mellis acetabulo & olei mensura pari, cùm decocto furfuris recentis, additáq; spuma nitri, & tenuibus ouis.*
Ἔστω δὲ τὸ κλύσμα, κοτύλαι ὀκτώ· τούτων αἱ τρεῖς πτισάνης χυλοῦ.	20	*Octo autem cotylas clyster continebit: ex his, cremoris ptisanæ tres erunt.*
Κλυζέτω δὲ πλαγίην, καὶ λοῦε ὀλίγον.	21	*Mulieri verò clysterem iniice in latus decumbenti, ac paulisper elue.*
Προστιθέσθω δὲ καὶ βαλάνους ἑπτὰ τῆς ἡμέρης· κατεχέτω δὲ, ἔστ᾽ ἂν κατατακῇ.	22	*Porrò etiam* expedit *interdiu apponi septem glandes, donec singulæ liquescant.*

23 *Thure verò constent nitróque & galbano cum decocto melle.*

23 Εστω δὲ λιβάνου, νίτρου, χαλβάνης, μέλιτος ἑφθοῦ.

24 Illáque *cibo vtatur eodem* interea.

24 Σίτῳ δὲ χρήσθω τῷ αὐτῷ.

25 *Quique suffitus erit, fiet ex pilis asini albi & stercore lupi.*

25 Υποθυμία δὲ ὄνου τρίχας λευκοῦ, καὶ λύκου κόπρον.

26 Candenti *autem carboni magnam eorum copiam iniice, ac mulierem collocatam in sede obuolutámque suffito ea semper cautione, vt non aduras.*

26 Επίβαλλε δὲ ὡς πλεῖστον ἐπὶ ἀνθρακιὴν· καὶ περικαθίσας αὐτὴν καὶ περιστείλας, θυμία, φυλασσόμενος μὴ κατακαύσῃς.

EXPLICATIO.

CAPVT hoc varias etiam continet pessariorum formas, quæ, vt expertus Hippocrates fuit, faciunt omnes ad conceptum. Non vbiuis tamen nostra quidem sententia, sed quoties præpeditur is peculiari vteri vitio. Hoc verò quando varium ac multiplex est, credimus facilè inesse plus laboris in dignoscendo conceptionis impedimento; quàm eo cognito, eodem ipso delendo. Quò igitur pertineant priora duo pessaria, aperiemus, si quædam priùs prænotata fuerint, quæ quandam nobis molestiam in animo pepererunt. Primùm quòd κεδρὶν vulgò dicta cedria, pix est quam colligunt pro more patrio ex arbore cedro, Dioscoride teste verissimo. Cui quas Hippocrates noster tribuerit vires hoc loco, ipse videris. Sed illius drachmas sex conterendo commiscet cum adipis bubuli drachmis quatuor, in dictum scopum. Nam, si credimus Budæo, ἐμβάφιον mensura, beminæ partem quartam capit; hæc verò quatuor & viginti: vnde hîc data per nos interpretatio consentanea manebit. Εμβάφιον autem idem sonat atque ὀξυβάφιον annotatore Galeno in lexico suo. Hoc nempe vasculum, quemadmodum verbi notatio dictat, aptissimum erat in epulis aceto continendo, vereribus ad intingendum cibos. Cum Cornario interprete doctissimo, acetabulum retinuimus. Ergo picis Cedriæ sex ferè drachmas excipit Hippocrates axungiæ bubulæ quatuor drachmis ad compositionem pessariorum, modo prædicto. In quorum vsu multas admodum conditiones obseruamus ab Hippocrate descriptas omnes. Mulierem primùm cupit Hippocrates stomacho non tantùm esse ieiuno; sed vt (προσκειμένη ὀκτηστευέτω τὴν ἡμέρην) decumbens ieiunium seruet integrum diem. Ne, credimus, excidat pessarium & non auocetur natura, cuius vbique est medicamenti depromere vires in actum. Quæ vegetiores vt esse queant, & agendi virtute polleant magis, vesperi renouat pessum.

Προστιθέσθω δὲ δὶς] Manè vesperíque scilicet. Etiámque quò ad patiendum suscipiendúmque mulier habitior paratiórque reddatur, pessaria admoueri tum demum suadet oportere, μετὰ τὰ καταμήνια, prægresso iam perfectóque menstruorum cursu. Quo nimirum tempore nondum planè conniuent vteri orificia vasorum, per quæ sic certiùs paulo fore speremus, vt vis quoquouersum penetret medicamenti. Sic enim singula hîc persequi physicè, licet. Valde attamen ambiguum est, quum tam studiosè ieiunium imperarit ipse, vel diem totum seruari oportere; an (μετὰ τὸ δεῖπνον) hîc cœnam ad capiendum cibum referri oporteat, an verò ad tempus cœnæ, hoc est assumendi tum cibi. Primus est autem vesper. Si enim voluptatis innatæ locorum auidæ spectentur libidines, quibus temerè & effrenatè ad potiundum ipsi inflammantur & auiditate inflammari rapiuntur vteri, non modò ad semen suscipiendum, sed retinendum; ista meritò referri ad tempus oportere, facilè quiuis iudicabit. Ad quod scilicet vsque punctum temporis, pessarium posterius debet in sinu retineri tantisper. Cuius attamen ne impedimento cuiquam esse queant reliquiæ, (liquescit enim adeps in pesso, locorum natiuo tepore) λούσθω lotionem præscribit ipse postea, sed quæ perficiatur dicta nuper de causa, rerum adolentiū perfusione. huic verò mulieri quando omnia detersa erunt mundáque, tum κοιμάσθω σὺν τῷ ἀνδρὶ, cum viro ipsa congrediatur gratia nimirū conceptionis. Prætermittere nunc verò non potuimus, visum Dioscoridi fuisse concipiendi vim adimere cedriam, quoties ea ante coitum genitale perungitur. Cuius euentus rationem visus est sibi quoque Matthiolus in commentario reddidisse. Quod vtrumque pugnat ex aduerso (si ironia absit) cum Hippocrate.

cap. 89. lib. 1.

cap. 89. lib. 1.

Η μελάνθιον φλάσας] In hoc altero pessariorum genere nihil dignum explicatione animaduertimus, nisi quòd ex lexico Galeni ἐνδήσαι excutere pro ἐνδῆσαι lubentes legeremus: vt quod tum esset redactum in tenuissimum puluerem melanthium per linteolum percolare, (nunc per setaceum excutere est) & addito anserino adipe in pessarium conformare. In hac enim significatione hoc idem verbum Hippocrates vsurpabit noster posteriori libro. Sed nunc vt solemus, nihil immutamus libenter. Monuisse id, si placet, sit satis.

Ἔπειτα κωνίειον γυναῖκα, &c.] Hóc tertio loco prosthetum aliud præscribit Hippocrates ad conceptiooem. In quo plus sanè inest aliqoantò artificij & industriæ quàm in antedictis. Atque ideo postulat γυναῖκα θεραπεύσῃ, hac quasi vtitur præfatione, ex Medico sedulitarem repetens & industriam. Sic enim verbum θεραπεύσῃ interpretamur hoc loco. Mulieri igitur vt antea affectæ, hoc est mensibus prægressis, in sella sedenti ad exonerandam aluum accommodata, peluim substituit. πόδας enim sellæ pedes dicere hîc voluit & significare. Lotium verò continebit peluis, non recèns emictum ramen, sed quod sit vetus & qnasi ex mora iam fœtens indéque efficacius longè ad propositum scopum. In hoc vas coniecta extinguuntur ferri frusta scoriæ, tria vt minimùm, & quidem candentia. Arque obseruabis mensuræ modum Hippocratem præscrip sisse tum continenti vasi, tum etiam scoriæ ferri ignitis frustis & candentibus, nomine διπλᾶ. Quantum χοῦς capit quíd ve sit, Doctor exposuit Gortæus in definitionibus suis. Diplam verò etsi à quoquam non intellexerimus, attamen facilè iudicamus mensuræ etiam nomen esse, quódque de mole & magnitudine potiùs dicitur quàm pondere aut capacitate. Quonam enim modulo meosuráve frusta scoriæ aliàs æstimentur? Illa sint enim, oportet, iustę alicuius magnitudinis aptæque in scopum Hippocrati nunc propositum. In suffitione autem perutili atque secura prouidendum est sedulissimè, ne quid vaporis fotas feratur, néve expiret quicquam quod sedentis mulierculæ feriat nares. Hácque de causa (συγκαλύψαντα καὶ τὸ σῶμα) circumtectam mulierem nuoc Hippocrates desiderauit. Obseruare præterea hîc licet & suffitionis numerum & quidem vices. Sed labotiosum valde nobis fuit, cur (σμῆχε τὴν κεφαλὴν τῷ οὔρῳ) caput vrina riget Hippocrates, excogitare. Nec certè satis intelligunt illi, quantus sit vteri consensus cum capite, quanta sympathia; qui non sunt memores descriptæ sententiæ Hippocratis Epidem. sexto & dilucidæ Galeni in comment. demonstrationis. aph.1.sect.1. Sunt quoque ipsi immemores, quòd ex capite semen multò plurimum coniicitur in vterum gratia cóceptionis. Quódque sit sperma spumosum & ἔμψυχον, plus virture quàm copia pollens. Hæc enim singula repetere quæ sunt communia vtrique hominum generi, otio abutentis & loco hominis est. Vnde, hoc est, è capire si semen etiam laudabile & prolificum nec liberè nec liberalirer in vterum delapsum feratur ad conceptionem, mulier frustra congreditur, frustra quoque succussa exagitatur. Istud verò vt fiat qua arte procutandum? Qui vires vrinæ non norunt esse ad tergendum porentissimas, & ad incidendum discutiendúmque; quorsum ex ea suffitiones tot Hippocrates noster imperarit, non desinent vnquam mirati. Sed exploratum esse potest cuique satis chymico quid ea possir in metalli genus omne & quidem certissimè; quídque ea plus satis concalescens possit ad dolores primùm sedandos, discutiẽdos quoque incipientes tophos arthriticorum etiámque confirmatos; vel qui in lapidem obduruerint quàm tenacissimè. Híncque est medicina petenda, vt occurratur abortioni quæ secundo aut sequenti accidit mense sine manifesta causa. Hippocr. lib. 5. aph. 45. Imò verò ea quum tam potenter discutiar, à quocunque humore obstructio nata sit in vteri vasis, siue quæ à testiculis ad generationem introrsum pertinent, siue quæ eôdem à toto corpore ad nutritionem primùm, secunda deinde intentione ad menstruorum decursum; nunqnam ibi vllum tunc obstaculum offeretur quod non vrioæ vapor obliteret, discutiat, & dissipet continenti aut saltem tricesies (vt hîc imperatum est) iterata suffitione. Quæ fortè suffitionum summa vt quàm numerosissima, definira fuit ab Hippocrare de industria. Inest verò συγγένεια quædam vrinæ humanæ cum humano corpore in quo generatut, si quis penitiùs animaduertat. Inest & renuitas quàm maxima & actis, si in examen excrementa vocentur quæ ex corpore permiscentur, & refunduntur simul cum ea. Bilis autem est, vt huius est index in ea color. Quod, si placet, dictum sit obiter. Hîc enim facultates simplicium vt nec compositorum persequi, propositum nobis non est. Cæterùm vrina humana caput perfundere aut aliam corporis partem puduit aliquando Galenum, vbi est ipse loquutus de vrinæ humanæ viribus amplissimè in suo de simplicium medicamentorum facultatibus decimo libro.

Μετὰ τοῦτο δὲ, his peractis] Antecedentibus quidem cohærent quæ sequuntur. Quum enim (quemadmodum est hoc dignum notatu, sic cur id quáque ratione agit Hippocrates, perquisitione dignissimum foret) tam capitis rationem habeat hîc gratia conceptionis author, quàm vteri, cuius tamen solius actio maximè propria, conceptio est; posteaquam quibus vtero bene consultum esse queat, remediis breuiter aperuit, ipse suum modò studium conuertit in caput mulieris, & accuratam illius curationem. Quippe quia (credimus) caput copioso humore redundat iudicio Hippocratis, vt manifestum erit ex eorum descriptione quæ iamiam recensebuntur. Ac lotio verbo λοῦε inptimis inter ea significatur. Hæc verò quibus perficiatur, scribuntur sigillatim; & in ea quousque perseuerandum, eodem loco exponitur. Eodémque tempore, quod sit dictum secundo loco, si placet; (τοὺς δὲ ὑποθυμιῶν) tot voluit suffitus suscitati, & vicissim, & ad diuersas partes. Vices autem caput rigando notauir nullas: at multum diúque elui id oportere opinatus est, vt fortè sie dioturnitare lotionis frequentia compensetur, & iusta de causa. Metus est alioqui ne pars ea, cui calorem lotione accommodata promouere studemus, nimis refrigescat: & in capite qui sedem habebat homor, in partes infernas effusus dilabatur multò maiori quàm priùs ægrotantis detrimento. Suffitus contrà aliquoties iteratur, quia qui io pudendis ex suffitione calor semel concipitur; ad vniuersum corpus pertinet & diffunditur, sieut ex initio huius eiusdem libri cuique potuit manifestum esse, & ex libelli de natura pueruli perlectiooe.

Χριέσθω δὲ ἐκ τοῦ λουτροῦ, at inungatur statim à lotione] Petitur hic tertios medicandi modus ex perunctione partis eiusdem. Nam sic ad eaput quasi adhærescens aliquid continenter, contineotet quoque molitur Hipp. aliquid, & facit in scopum semper ab se propositũ. Sed quia attenuaro humoti frequenti & continuato calore lotionis, via facilis est ex capite in stomachum paténsque, vtpore non contectum,

lib. de locis homine.

ſicuti thorax eſt lib. de partibus corporis humani apud Hippocratem; artificioſè nunc quidem (μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον) cœna priùs opplet ventrem Hippocrates; deinde (φαγοῦσα κρόμμυα ἐμβάπτουσα ἐς μέλι) mellitas cepas quæ ipſum flatu diſtendant, offert. Καὶ μελίκρητον χλιαρὸν, & melicratum quod copia & aſcititio tepore ſtomachum moueat, eadémque opera vomitionem faciat faciliorem. Minùs hoc pacto verendum erit ab illius humoris nuper diffuſi prolapſu in vterum, quem tamen ab omni alieno humore vacuum purúmque efficere nunc tentandum nobis eſt omni arte, ad conceptionem.

Σμικρὸν ἐπισχοῦσα] Aſſumpto autem melicrato poſtea cunctandum etiam eſſe, non ſine artificio monet, aliquantiſper; quò ſic in ventre vires eius ſimul cum humore diffluant quoquouerſum, atque vt à vomitione nihil in eo reliquum ſit quod moleſtiam pariat, & conceptioni impedimento eſſe poſſit.

Καὶ ἀνακλιθεῖσα ὑπτίη, *ſupina decumbens*] Decocto non ita pridem polij itémque agni, caleſcenti cerebro Hippocrates robur creabat, ſed & ex eo fortaſſe ſemen fugabat, ſi vim peculiarem agni quiſpiam expēderit; non ſecus quàm in eoſdem ſcopos poſtea auribus & naribus vtriſque rutam admoueri præcipiet oportere ſub ſomnum. Quæ an ita ſe res habeat, iudices lector apud te, licet. Sed iudicamus ſilentio diſſimulandum non eſſe, quòd ſi communio ineunda cerebro erit cum vtero gratia conceptionis; quódque ſi ex ſupernis ſemen, quod ibidem frigidius aut craſſius inerat ex hypotheſi, lotione caleſcens & excultum proritandum ſit ad inferiora; fiet id commodiſſimè per deſignatos iſtos meatus. Quibus enim patentibus aliis viis rutæ vis introrſum penetret accommodatiùs & prompriùs, vt cum vtero ſcilicet cerebrum, vnde præſertim ſemen ducitur, communicet & fœdus quaſi percutiat ad cōceptionem? Sint ſanè ruta caſtúſque, volumus, cephalica; enimuero quis hæc eadem deneget hyſterica fuiſſe veteribus? Cæterum quod ad olei laurini ſupradictum attinet vſum & appoſitionem rutæ præſentem, ex iis chymicè (ni nos iudicium fallit) in eam rem præſtiterit oleum elicere.

Καὶ ἄρτον ζυμίτην, ὅσον ἕκτον μέρος, *panem præterea fermentatum*, &c.]. Nunc tenuis diæta præſcribitur ab Hippocrate. Quemadmodum enim inedia ſiccat, ſiccat & tenuis ſuo quoque modo diæta. Differt panis à pane materia, & artificio pinſendi; differt & fermentandi quoque ratione. Quæ quando vtrique hominum generi communia ſunt, nunc placeat miſſa facere. Nam & loci alterius ſunt & conſiderationis. De his ampliſſimè apud Hippocratem lib. de diæta actum fuit.

Cæterùm χοῖνιξ καὶ χήμη menſurarum nomina ſunt, vti ex aliorum ſententia quiſque repetens poterit digno ſcere. Sexta chœnicis pars poterit pēdere vncias quatuor, & plus etiam aliquantò, vt drachmā cum dimidia. Sed in hac diæta pertenui, etſi poſtulat Hippocrates paucum fermentatum panem gratia nutritionis; poſtulat ſanè & in galli gallinacei iure, radice apij medicato intingi. Eſt apium nempe hyſtericum, præterquam quòd aperiendi viribus pollet attenuandíque. Sed qua nunc ratione diætam hanc eſſe ſeptem dierum Hippocrates iuſſit oportere? Vt quoad fieri poterit, ſit Medicus imitator naturæ. Hæc nimirum quicquid facit & molitur, per ſeptenarios incœptat id vbique; ſiue per momenta quid agat, ſiue per horas, dies, etiámque menſes, ſiue per annos penè etiam innumerabiles. Imò verò in balanis admouendis eundem numerum poſtea ipſe retinebit. Atque non ſecus quàm totum ſeptiduum vniuerſo corpori per rationem victus prouiſum modò fuit: ita tantiſper per deriuationem cautum eſſe voluit ipſi quoque vtero, vſu clyſteris frequentiori. In cuius compoſitione nihil nos magnopere motatur, niſi quod πλατείων ἔλαιον hoc coniunxit vtrumque Cornarius interpres, regionis alicuius πλατείων nomen eſſe ratus cum Caluo communiter. Sed videris lector, an ad amplitudinem menſuræ retulerimus aliquanto veriſimiliùs. An etiam χυλὸς decoctum potiùs quàm ſuccus, Hippocrate debeat reddi; & quid per ὠὰ λεπτὰ poſſit intelligi. Aut enim hîc mendum eſſe ſuſpicamur, aut nondum planè quod vult Hippocrates, ſumus conſequuti. In ouis multæ inſunt partes quæ variis dotibus præſtant. Conceptus fœtúſve, qui proportione fructibus reſpondent, procreatos eſſe ad generis propagationem Galenus mandatum ſcripto reliquit, atque etiam vnum ex iis ouum factum eſſe ad ſucceſſionem generis & perpetuitatem. Qua an hac quidem de cauſa ad conceptionem nunc oua præſcribat Hippocrates, ferat (volumus) ipſe lector iudicium. Oua tenuia, hoc eſt minima, in gallinaceorum genere adhuc fiunt & creſcunt, & totum ſemen tum & integrum adhuc continent. Aut ex albo fortè partem eam tenuem ſeminis exiguámque, quæ germen vulgò putatur, ſecerni & diſſolutā cum præſcriptis inijci voluit Hippocr. Diuerſæ tamen in albo ouorum & partes & facultates, vt diximus, inſunt. Cuique liberum erit quod iudicet, quum ſit valde ambiguum. Sed & non ab omni prorſus ratione alienum videri ſcripſiſſe, quiſpiam ſuſpicetur ὠὰ λευκά; quum nobis deſint exemplaria. Oua pretermiſit Caluus, & λεπτότητα retulit ad ſpumam nitri. Hæc verò leuitate commendatur. Quum autem λεπτὸς à verbo λέπω ducatur, vide an non potiùs ὠὰ λεπτὰ, ſquamulis & albumine ſuo nudata intellexerit Hippocrates. Atque tum quidem ex eis quod luteum eſt, in infuſo diſſoluetur ad leniendam aluum. Quæ poſtrema quum ſit interpretatio, minùs mirum meritò videatur, ſi hęc abſcedit forſan propiùs à veritate rei. Quid autem ſi oua ſepiarum etiam quæ tenuiſſima eſſe dicuntur, hîc intelligantur? Aut quid ſi etiam ὀὰ, τὰ πρὸς τῶν πολλῶν ὦα καλούμενα, quæ à multis nimirum ſorba dicuntur? hunc enim ſcrupum Galenus nobis iniecit in exegeſi ſua. Attamen vbique conſtringere ſorba creduntur; vt de luteis veriſimilior interpretatio videri quibuſdam queat, quæ dicta modò fuit.

Κλυζέτω δὲ πλαγίην] Vterque interpres πλαγίην obliquam reddidit non ſatis intelligenter. Ad formam namque mulieris decubitus hæc retulit Hippocrates. Vt vertatur in latus mulier nimirum, quæ volet perfundi clyſtere. Ne quis, vt ferè fit ab imperitis pharmacopœis pluribus & omnino ignaris anatomes, error committatur. Addes & id, ſi moleſtum non erit, quòd fiſtulæ extremum ſecundum ſpinam dorſi aut os quidem ſacrum, debet intromitti. Verēdum alioqui ne in inteſtino recto ex vulnere vlcus creetur magno ægrotantis incommodo ac ſæpe etiam detrimento.

Προςθέτω

Προστίθεσθαι δὲ, *supponi autem*] Non ita pridem obseruabamus in immittendis balanis Hippocratem septenarium retinuisse. At tum minùs notatum fuit, vt modò, quousque debeant intus contineri. Nisi verò tantisper ibi vt decet, maneant, Hippocratis iussu; balanos vel etiam dicto plures frustra admoueris. Deinde quatuor recensentur quæ huiusmodi glandes componant. Atque quum diæta ex vsu sit semper, quæ sit victus ratio interim seruanda, non sine summo artificio author præscripsit noster.

Ὑποθυμιᾶν δὲ, ὄνου] Post glandes postponitur postremo loco suffitus. Cuius vapor quum ex multis simul mixtis in rem præsentem suscitetur; vniuersa vsu perspecta fuisse Hippocrati & experientia, omnino credendum est. Faciat ipse periculum cui videtur istud minùs verisimile. Tutum enim est. In hoc autem promouendo suffitu quid, quantum, & quo modo quidque gerendum sit, quámque sedulò ministranda omnia videantur Hippocrati, est expositum eodem loco. Pilis vstis vim in genere tribuit Gal. 11. simpl. calefaciendi siccandíque. Sed cur hæc sit delecta species animantis & coloris, apud te, lector, expendito; ne quis similitudinem comminiscatur. Producuntur autem pili ex portione sanguinis spermatica quæ inest in corpore. Vnde an ad conceptionem aliquid auxilium ipsi præstent, quisque viderit & penitiùs examinarit.

SENTENTIA SEXTA.

Ἢν δὲ γυνὴ μὴ δύνηται τίκτειν πρότερον τίκτουσα, νίτρον, καὶ ῥητίνην, καὶ σμύρναν, καὶ κύμινον Αἰθιοπικὸν, καὶ μύρον τρίβειν ἐν τωὐτῷ, καὶ προστίθεσθαι. 1

Quòd si gignere nequeat mulier quæ concipiebat priùs, nitrum, resinam, & myrrham, Æthiopicúmque cuminum & vnguentum terere simul oportebit, *vt supponatur.*

Ἢ γλήχωνα ξηρὴν ἐν ὀθονίῳ προστιθέσθω. πίνειν δὲ τὴν γλήχωνα, ἐπὴν εὕδειν μέλλῃ. 2

Aut pulegium quidem *siccum in linteo admoueatur. Sed & pulegium bibendum erit, priusquam ineat ipsa somnum.*

Ἕτερον κυητήριον· Διαιτᾷν δὲ τὴν γυναῖκα ἥτις δέεται κυήσιος, καὶ διδόναι αὐτῇ ἅπερ δέχοιτο, καὶ ἐσθίειν καὶ πίνειν. 3

Aliud hoc conceptum iuuat: Instituenda primùm *est mulieri diæta, quæ studet conceptioni; eius facta cibi & potionis potestate, quem ipsa capere possit.*

Τῷ δὲ ἀνδρὶ τῆς γυναικὸς τ' ἄλλα, πλὴν σκορόδου, καὶ κρομμύων, καὶ ἔτνου, καὶ ὀποῦ σιλφίου, καὶ ὅσα φυσητικά· τούτων δὲ ἀπεχέσθω. 4

Mulieris autem viro alia quæque ab alliis & cepis & ex leguminibus pulticula silphiique succo, & iis quæ inflāt, concedantur: iis (inquam) *omnibus abstineat.*

Ὁμοίως ἔγχυτον κυητήριον, εἰ μὴ κυίσκεται· Γάλα γυναικὸς κουροτρόφου, σίδης νεαρῆς τοὺς κόκκους τρίψας, καὶ ἐκπιέσας τὸν χυλὸν, καὶ χελώνης θαλασσίης τὸν περίνεον κατακαύσας, τρίψας, ἐγχέαι εἰς τὸ αἰδοῖον. 5

Similiter hoc *infunditur ad conceptionem, si concipere nequeat: Mulieris lac quæ marem lactat, ex recentis granati contritis granis expressum succum & marinæ testudinis perineum adustum tritúmque, in pudendum muliebre infundito.*

Ὁμοίως ἔγχυτον κυητήριον μὴ κυούσῃ· Γάλα, καὶ ῥητίνην, καὶ σίδης γλυκείης χυλόν· ταῦτα ξὺν μέλιτι μίξας ἐγχεῖν πάντα. 6

Istud non facilè concipienti infunditur similiter ad conceptionem: Lac, & resinam, & dulcis granati pomi succum: simul hæc cum melle commixta omnia infundere oportebit.

Κυητήριον· Βολβοῦ τοῦ λευκοῦ καρπὸν, ἢ τὸ ἄνθος τρίψας ξὺν μέλιτι, ἐν εἰρίῳ ἑλίξασα, προστιθέσθω πρὸς τὴν ἡμέρην ἡμέρας τρεῖς. 7

Ad conceptum aliud: *Albi bulbi fructū, aut quidē florē tritū cū melle, in formam pessarij ex lana admoueto p tres dies.*

Τῇ δὲ τετάρτῃ μαλάχην ἀγρίην τὴν πλατύφυλλον τρίψασα, μίξαι γυναικὸς 8

Quarto autem die maluam syluestrem eā quæ lato folio est, cōtritā mixtámq; cū

muliebri lacte & obuolutâ lanâ apponito.

γάλακτι, καὶ εἰς εἴριον ἑλίξασα προστιθέσθω.

9 *Exinde concumbat cum viro.*

Εἶτα κοιμάσθω μετὰ ἀνδρός.

10 *Antè autem cum farina decoctum sorbeat pulegium, etiamque pulegium tenue ebibat ex vino.*

Προσρυφεέτω δὲ γλήχωνα ἐπ' ἀλεύρεσιν ἑφθήν· καὶ πινέτω γλήχωνα ἐν οἴνῳ λεπτήν.

11 *Sin autem ab iis abhorreat, ex concisa odorata conyza expressum succum mixtúmque cum vino, ebibat stomacho ieiuno.*

Ἢν δὲ τούτου μὴ ἐπακούῃ, λαβὼν κόνυζαν εὔοδμον, ξυγκόψας, καὶ ἐκθλίψας τὸν χυλὸν, καὶ μίξας οἴνῳ, πινέτω νῆστις.

12 *Et hoc aliud ad cōceptum: Simili quoque modo semen asparagi ex vino sumat.*

Ἕτερον κυητήριον· Ἀσπαράγου καρπὸν πινέτω ὁμοίως ἐν οἴνῳ.

13 *Aliud ad conceptum: Chorion mulieris, & vermium capita contrita, & alumen Ægyptium adipe anserino dilutum ex lana ad osculum vteri apponito.*

Ἕτερον κυητήριον· Χόριον γυναικὸς καὶ τῶν σκωλήκων τὰς κεφαλὰς τρίψαι, διεὶς στυπτηρίην Αἰγυπτίην ἐν χηνὸς στέατι, ἐν εἰρίῳ προστιθέσθω πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης.

14 *Aliud ad idem: Æruginem, florem æris, vtriusque semiobolum; thuris masculi, aluminis scissilis, fructus silvestris vitis, gallæ, myrrhæ, malicorij, resinæ, polij, æqualiter singulorum obolum, in melle postquam contriueris, per triduum bis quotidie apponito.*

Ἕτερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ· Ἰὸν, χαλκοῦ ἄνθος, ἡμιωβόλιον ἑκατέρου, λιβανωτοῦ ἄρσενος, στυπτηρίης σχιστῆς, οἰνάνθης ἀμπέλου, κηκῖδα, σμύρναν, σίδιον, ῥητίνην, πόλιον ἀνὰ ὀβολὸν ἑκάστου ἐν μέλιτι τρίψας, προστιθέσθω ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις δὶς τῆς ἡμέρας.

15 *Quòd si fortè acrius hoc fuerit, anserini adipis aliquid* oportebit *commiscere, & quid nitri* quoque *cocti.*

Ἢν δὲ ἴσως δριμύτερον ᾖ, παραμίσγειν χηνὸς στέαρ, καὶ νίτρον ὀπτόν.

16 Profuerit *autem vinum exhibere, maiorem vim eius declinando & vitando vehementiam.*

Διδόναι δὲ οἶνον, φεύγοντα δὲ ἐν αὐτοῖς μέθυος.

17 *Ad conceptum aliud medicamentum:* Designatum *vermem qui etiā caudam habeat, posteaquam assumpseris ex eo tres aut quatuor partes, & in tenuissimum puluerem origanum vbi contriueris cum rosaceo vnguento, intromitte* penitiùs *ad os vsque vteri.*

Ἕτερον κυητήριον· Εὐλὴν ἥτις ἔχει τὴν κέρκον, λαβὼν ἀπ' αὐτῆς τρεῖς ἢ τέτταρας μοίρας, καὶ ὀρίγανον λεπτὴν τρίψας ἐν ῥοδίνῳ μύρῳ, προστιθέτω πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης.

18 *Aliud* hoc quoque est *ad conceptionem medicamentum:* Contritam *portulacam cum anserino adipe, myrrha, seminéque porri & bouis felle, vbi circumduxeris lanæ; ad os vteri apponito.*

Ἕτερον κυητήριον· Ἀνδράχνην τρίψας μετὰ στέατος χηνὸς καὶ σμύρνης, καὶ πράσου σπέρματος, καὶ βοὸς χολῆς ἐν εἰρίῳ ἐνελίξας, τιθέναι πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης.

EXPLICATIO.

SVNT in mulierum censu quæ nunquam conceperunt nonnullæ, quantumuis diuturna frequẽtíque consuetudine virorum ipsæ perfruantur: Sunt & quæ perplures antea liberos susceperunt, desierũt attamen ante tempus & concipere & generare. Quæ illis ad conceptionem auxilium præstant remedia, hactenus Hippocrates singularia quædam commemorauit. Posteriores etiam quæ restituant fœcunditati, nunc consequenter describũtur ab Hippocrate, eadémque ratione modóque πάντων hoc loco aliter

quàm

quàm pro veterum interpretum expositione, sequuti mentem Hippocratis, procreare; non autem parete, reddidimus. Quanqnam & hæc quoque acceptio quibusdam videri queat longè verisimilior, & quidem non omnino iniustè.

Νίτρον, καὶ ῥητίνην] Quatuor verò πρόσθετα prius, quod boc faciat opns destinatum, componunt; quæ simul omnia pro accommodata Medici descriptione oleum quoddam in rem ægrotátis excipiet, aut aliquod vnguentum colligabit.

Η γλήχωνα] Ex puluere pulegij siccati affuso similiter oleo quodam pessarium alterum fiet gratia eiusdem. In hoc posteriori tamen id discriminis obseruamus, quòd ad concubitum mulier parata (sic enim ὡδὲ ἐν μέλλῃ nunc exponimus) decoctum pulegij debeat potare: aut eiusdem siccati attenuatique ex vino quiddam absorbere, Hippocratis iussu.

Ετερον κυητήριον· διαιτᾶν δεῖ τὴν γυναῖκα, &c.] Etsi magni momenti sit in muliere ratio viuendi ad conceptionem, id tamen ei Hippocrates concedit licentiæ, vt pro animi libidine iisce vescatur quæ eam oblectent, & quæ appetat etiam ea quàm maximè. Secus autem in viro rem se babere iudicabit lector hoc eodem ipso authore. Cui satis quidem fuit, vt paucis enumeratis quorum esu distendatur venter, conficeret in genere ab iis abstinendum esse viro, quæ flatus gignant. Nam si vir aliter se gerat, incusari is meritò possit & argui sterilitatis; potissimùm verò si ex eius opportuno & frequenti satis congressu minùs mulier conceperit. Atque idcirco nunc meminit virorum diætæ Hippocrates ex accidenti. Ne nimirum τὰ φυσητικά, quæ flatuosa sunt, viris vitio vertantur, & impedimento esse dicantur ad concipiendum; etsi hæc sit coniectura sæpe parum verisimilis. Erit igitur hoc alterum κυητήριον, quasi diceret, his ita positis & ad dietam accommodatis omnibus; ex cōsequentium apposítu quendam fructum mulier sibi persentiet adferri ad conceptionem. Aut saltem sic certior fiet vterque, vnde concipiendi impedimentum dimanet, an vteri vitio, an verò istud eueniat potiùs culpa viri. Ne quid ergo vitæ huius errori tribui queat, abstineat (decet.) is ab eorum esu quæ flatus gignunt. Quæ quanquam faciant eadem ipsa quoque ad Venerem, is attamen tum modus vitæ constituēdus videtur Hippocrati, vt simplex teneatur & consuetus, nihil in eo committatur, semen quod afficere malè possit & immutare. Vt omnis absit scilicet excusatio suspicióque (vt dictum est) impedimenti.

Τούτων δὲ ἀπεχέσθω, *ab his abstineat*] Quibus ita constitutis, ὁμοίως ἔγχυτον κυητήριον, eodem quo antea modo sequens proximè medicamentum intromittetur in dictum scopum. Quæ nisi hoc quidem pacto sensúque legantur, minùs nos videre fatemur ingenuè, quorsum hæc diæta pertinere possit. Sed κουροτρόφον potiùs hîc legendum crederemus, ni persuasum nobis oporteret, mulieres quæ perfectos pepererant solitas fuisse tunc veteribus enutrire fœtus suos. Tribus porrò infusum constabit. In lactis (gratia exempli) vnciis quatuor mulieris κουροτρόφου, quia in hoc est & cognatio & consociatio maior cum muliere, quàm in lacte alterius animantis cuiusuis; & vis quoque potentior ad agendum, quemadmodum in semine masculino, siue id è mare ducatur, siue è fœmina, (duplex enim inesse potest in vtroque patente, eodem hoc nostro teste Hippocrate & experientia) In ℥. iiij. inquam huius lactis, succus è malo granato expressus & defæcatus ad vncias duas, ad robur partis & vim suscitandam vteri fortasse retentricem, affundetur. Tertium est (πρόσεστι δὲ) quòd testudinis marinæ perineum suo præparatum descripto modo cum illis Hippocrates voluit commisceri, ad stimulum Veneris scilicet, vt credimus facilè. In eo siquidem esse sedem libidinis viderat Hippocrates & seminis vim atque voluptatis. Qua quidem eadem ratione, copiam seminis nobis subministrari ex lumbis scincorum; & testibus eorundem, illius seminis acumen intendi nos iampridem consuetudo docuit & cōfirmauit: indéque adeò scriptum hoc reliquit Dioscorides. Aiunt (ait ipse) carnes quæ renes eorum amplectuntur, id sibi virium vindicasse, vt si dracbmæ pondere bibantur, Venerem accendant & stimulent. Sed cur non εἰς τὸ αἰδοῖον, in pudendum infundi istbæc nominatim dixit oportere Hippocrates? Imò verò addere penitius debuit, ne quis, vt idem ipse aliud iubebat nuper, in aluum intruderet nimis imprudenter.

Ομοίως ἔγχυτον κυητήριον μὴ κυέσῃ· γάλα καὶ, &c.] Quòd si hoc prius infusum per metranchytam immittatur in vterum; ac ne (μὴ κυέσῃ) sic quidem mulier ad concipiendi consuetudinem redierit; tria simul commixta sunt excipienda melle, quæ infundantur similiter in eundem scopum. In iis verò lac quod admisceri debet, muliebre ducimus intelligi oportere, & quidem ex ea quæ marem pepererit, explicata nuper de causa.

Deinde (κυητήριον, βολβοῦ τοῦ λευκοῦ) pessarium describitur ex semine bulbi albi, aut eius floribus cum melle contritis & conformatis in glandem, quę per totum triduum supponatur in scopum semper propositum. Modò autem pessarium in pudendū solummodo, nō penitius immittebat; nunc apponit πρὸς τὰς μήτρας, ad vterum. Ac re vera ea pars debet, quemadmodum aliquando didicimus, cōmoueri ad conceptionem. Frustráque ad alias partes huius gratiâ quiduis admouebitur, nisi vis huius eiusdem penetrarit ad illam. Cæterùm quas partes è bulbo deligat Hipp. animaduertendum, quantúmque aptet eas artificiosè. Antiquis, minùs verò nobis, bulborum genus omne notissimum fuisse satis constat; & apud eos, præsertim gratia Veneris, in vsu fuisse frequentiori. Esculentum intelligi suspicio quædam esse queat, qui magis expetebatur ad Venerem, vt in Xeniis suis testatur sic fatus ille:

Quum sit anus coniux, quum sint tibi mortua membra, Martialis in Xeniis.
Nihil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Sed quòd quarto die emolliens & anodynum aliud componendum velit Hippocrates ex malua, quam πλατύφυλλον nuncupauit, confisus est ille posse se hoc modo, si quid vsu superiorum fuerit fortè detritum in pudendo, resarcire; fidem pleniorem quoque facit vomitorium potiùs voluisse, in quo longè maior vis inest quàm in altero. Est enim eorum genus duplex. Totum triduum ergo nunc bulbum sinu

contineri voluit pudoris, credimus, quò sic paulò ardentiùs ad congressum vterus stimuletur. Quarto pòst igitur die, vbi Veneris incendio accensus abunde iam ille videbitur, quòd eum etiam eodem modo magis adstringat, apponi iussit μαλάχην ἀγρίην, maluam syluestrem scilicet. Aut fortè fuit quæ transmarina nunc appellatur, in qua inesse etiam hystericum quiddam vulgo creditur. Cuius opinionis (si ita est) noster Hippocrates videri fuisse etiam queat hoc loco. Atque hanc similiter ac superiora, lacte eodem muliebri excipit in pessarij confectionem. Confirmatus hac arte quando vterus satis fuerit, iam tum aptus est excipiendo semini concipiendóque. Ideóque (εἶτα κοιμάσθω μετὰ ἀνδρὸς) cum viro tunc congredi putat Hippocrates maximè opportunum. Atque vt magis sint quæque accommodata ad conceptionem, duobus modis pulegium priùs offerendum monet, tantæ illud virtutis esse videbatur ad vim suscitandam vteri retentricem gratiâ conceptionis. Hac enim de causa (προροφείτω) absorberi id oportere dixit ante concubitum, (καὶ πινέτω) & idem ebibendum esse, Hippocrates. Quæ si fortè mulier detrectet (vt euenire potest) remedia (ἢν δὲ τούτου μὴ ἐπακούῃ) succus geret vicem eorum qui è conyza cõtusa exprimetur. Is vino commixtus die sequenti matutino, ex vino propinabitur stomacho ieiuno. Hîc cæterùm quæ parua est & (εὔοδμος) odore præstat, assumetur. Quanquam ad menses fortiter educendos, & partus eiiciendos omne genus conyzæ probet & Dioscorides & septimo de simplicibus Galenus.

cap. 119. lib. 3.

Ἕτερον] Nibil difficile continet prosthetum, in quo asparagi semen ex vino assumitur: sed in eo quod huic proximè subiungitur χορίον γυναικὸς, duo sunt, quæ quum habeant eximias vires authore nunc Hippocrate, pessarium vnà componunt cum reliquis. Chorium est igitur prius, in quo quot signari vulgo solent pelliculæ, repetendum duximus ex anatome, nequid confundatur. Quid hoc verò possit & præstet, ediscere hinc licet etiam experientia demonstratrice. Quidni de chorio fidei nunc credemus Hipp. Is enim non tantùm doctus artis magister quondam habitus est: sed (id quod est in ea multò maius) experientissimus & in medẽdo diligẽtissimus fuit. Ne quis nimirum in posterum haud esse fidendum experimentis (quanquã non quidem temere) perperã sibi persuasum habeat; quæ cuiq; nota esse possunt, non tantùm artifici, sed etiam idiotæ, lib. περὶ παθῶν, & vulgatissima, apud Hipp. Est alterum quod nobis negotium facessit, quid εὐλαὶ possit hoc loco significare. Siue autem τὰς εὐλὰς cum Herodoto legamus, siue εὐλαὶ, sicut Homeri notauit scholiastes, verisimilius longè videtur nobis voluisse hîc hoc nomine γῆς ἔντερα, terræ lumbricos intelligi, quibus diureticam vim tribuit Dioscorid. & humorem Galen. qui committit icterum, expurgandi libro de Theriaca ad Pisonem capit. 12. verisimile inquam id magis est voluisse, quàm eos vermes qui vulgò nascuntur in cadauere aut in vlcere neglecto ex putredine, παρὰ τὸ εἰλεῖσθαι, vt ille voluit scholiastes Homeri. Et σηπεδόνες & εὐλαὶ καὶ σκώληκες ὑπὸ φθορᾶς ἢ σηπεδόνος ἐκ τοῦ περιπτώματος ἀναζέουσι. Ac nonnullorum sententia vermes huiusmodi ex arboribus colliguntur: aliorum autem in corpore nascuntur; quanquam vtrobique semper oriantur ex putredine. Vt iure quidem perquirendi locus nunc sit, an vt buprestes nonnunquam & pithyocampæ etiámque cantharides: ita σκώληκες, qui & εὐλαὶ dicuntur, vermes ἐκ τῶν δένδρων leguntur; assumi debeant in præsentem vsum præscriptum ab Hippocrate. Nam & Theophrasto arbores σκώληκας ἔχουσι, quod est Plinio verminantur. Vt vermiculi tum assumendi viderentur, quibus aliquando solent arbores infestari. De vermibus hunc quidem locum Cornarius interpres exposuit, qui in corpore nascuntur ex putredine; quos indefinitè nimis, vermes eulæos Caluus reddidit. Quam quidem vtramque expositionem ab Hippocratis mente alienam esse suspicamur, etiamsi assentiremur vermes intelligi posse qui in corpore nascuntur ex putredine, vt in vlcere aut vulnere potiùs, sicut ex Homero notatur. Est namque σηπεδὼν Nicandro in Theriacis quoddam lacertæ genus. Vnde iniectus scrupulus nobis est ac dubitatum iure, quum lacertæ contritum caput appositum, quiduis quod est corpori infixum euellat, cap. 58. lib. 2. apud Dioscorid. lacertáque σαῦρα dicatur Græcis; si pro εὐλέων non esset σαυρῶν reponendum. Quod indicasse, si placet, sit satis. Hac de re tamen, si molestum non erit, Vitruuium consulito. σκωλήκων enim multas formas in lignis inuestigat & dirimit inter se. Vermes quidem reddidimus: sed hîc suspicetur etiam qui volet, teretes lumbricos, qui in nobismetipsis subnasci solent in intestinis. In iis enim & summam vim subesse competiet, qui periculum fecerit frequenter. Sed hoc vtrumque elui oportere existimamus eodem quo iam explicabitur modo. Chorium tamen mulieris deligendum censemus inprimis quæ sit integræ valetudinis, sit quoque illa iuuenis, & non tantùm restibilis, sed multæ semper fœcunditatis. Exinde albo vino eóque generoso abluendum tãtisper esse & aquâ artemisiæ & mercurialis fœminæ; dum tenuis membrana sola supersit. Sensim autem siccabitur, priusquam veniat in vsum. Ac tum etiam in puluerem conteretur tenuissimum. Perfici reliqua quidem possunt sine negotio vllo. Vsurpati verò chorium opinamur oportere, quod masculum vestiebat, superiùs dicta de causa. Annon enim ex semine primùm ac maximè consurgit chorium coniecto eo scilicet in vterum vtriusque parentis mixtóque simul, lib. περὶ γονῆς, quoties est conceptio consequutura? Huic verò fructuosè quosdam studuisse nouimus opiatæ vsu, quæ chorion sic apparatum caperet; vt & aliàs idem ipsum exhibuisse ex accommodatis conseruis in bolo, & nonnunquam ex iusculo, necnon sæpiusculè cum tinctura coralli rubri & vnionum lacte. Sic hæc enim vocitant qui horum facere nunc periculum consueuerunt. Siquidem vtraque hæc mulieris vniuersas partes spectare creduntur, quæ in congressu solent Veneri subseruire.

Quæ verò pessarium sequens componant, sigillatim (ἰὸν χαλκοῦ) depromuntur & explicantur ab Hippocrate. E quibus quum flos desit æris in officinis, duplum æruginis addendum esse crediderim facilè. Atque Hippocratem enunciasse coniunctim οἰνάνθης ἀμπέλου, propterea quòd est herba quædam idem hoc sortita nomen, quæ veteribus Græcis sic dicebatur simpliciter, cuius meminerunt Dioscorides libro tertio, Theophrastus libro sexto, Galenus, etiámque Plinius. Nec prætermissum hoc quoque

cap. 118. cap. 7.

volumus,

voluimus, ἀνὰ dictionem, quam esse ex Arabum schola multi iniquè existimabant, nunc nos obseruare Hippocratem, vt vulgus practicorum, pro *æqualiter* vsurpasse.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δὶς] Totum verò triduum pessarium hoc voluit hic author admoueri, nempe vt quod fortè adhæret vteri tunicæ interiori, possit tutò excuti aut potiùs sensim detergeri. Idque quò potentiùs fiat, singulis tot diebus bis renouat isthoc pessarium. In priori autem isthæc vniuersa excipiuntur melle. Quod acrius tamen si videbitur, cæteris paribus numero, pro melle anserinum adipem Hippocrates misceri iussit; & incidendi attenuandíque vim eius retineri, ac fortè paulò magis etiam intendi admixtione nitri adusti. Hanc enim Galenus nitro acquiri vstione existimauit iure, nono de simplic. medicam. lib.

Διδόναι δὲ τὸν οἶνον] Sed vini vsus quorsum nunc meminit Hippocrates? An quia quoquouersum sine noxa vis assumpti vini penetrat, sicque spirituum corporis communionem facit & medicamentorum ad vuluam appositorum; vt inde cognatio quædam maior & sic societas communis exurgat toti corpori cum medicamentis in sinum pudicitiæ intromissis?

Φεύγοντα τὸ ἐν αὐτοῖς μένος] Vina attamen vehementiora vitari censet oportere, nè quum vinum suapte natura sit maximè hystericum, vterus nimiùm hinc commotus & incalescens etiam in agendo conturbetur.

Ἕτερον κυητήριον· εὐλὴν ἥτις ἔχει τὴν κέρκον] Cuique est satis manifestum, hoc instituti pessarium aliud ab Hippocrate in eundem semper scopum. In cuius descriptione nihil dignum notatu animaduertimus, nisi quòd in plurali tantùm εὐλὴν dictio hactenus legebatur apud alios quosque authores. Vnde vermes qui nō nisi plurimi simul semper enasci solent, persuasum habebamus isthac dictione significari; eadémque ratione in vsum capita eorum multa vsurpari solùm oportere, quum valde sint exigua. At nunc εὐλὴν eam totam & simul cum cauda quam habet natura duce, assumi imperauit Hippocrates. (Sic enim ἥτις ἔχει τὴν κέρκον reddidimus) Ideóque valde nobis est suspecta adhuc eius superior assignata significatio. Quæ quidem augeatur, iusta de causa, suspicio; quòd ex designati animalis corpore velit assumendas author noster tres esse, aut quatuor partes vnà cum tenuissimo foliorum & florum origani puluere; vt affuso scilicet rosaceo, vniuersa tādem componi queant in formam pessarij, quod intromittatur & ad osculum vsque vteri pertingat gratia conceptionis, vt est propositum. Attamen valde diffidimus hîc mendum subesse.

Ἕτερον κυητήριον· ἀνδράχνην τρίψας] Crassiori extenuando incidendóque glutinoso humori porra dicata esse, vnde non solùm soluant obstructa discutiántque, literis mandatum legimus secundo de facultatibus alimentorum apud Galenum. Imò verò aduersus præclusiones vteri, eiusdémque duritias, porrorum vtilem comam esse quondam est expertus Dioscorides lib. 2. Iustè ergo hîc quid tergendum esse aperiendúmque quod conceptionem impediat, coniicimus ex admixtione eorum quæ nunc ad conceptum admouentur ea de causa, præscripto Hippocratis. Quorum vis tamen quò retundatur, quæ alioqui futura erat aliquantò vehementior; & anserinum adipem & portulacam cōmisceri Hippocratem voluisse etiam opinamur. Myrrha porrò mordet tergítque, & semen porri incidit, & bubulum fel multo quoque magis hoc vtrumque præstat. Ex quibus simul vniuersis pessarium nunc conficiatur in finem propositum semper ab authore. p. 143.

SENTENTIA SEPTIMA.

1 Ἢν μὲν τὰ καταμήνια γίνωνται πολλὰ, οὐ συλλαμβάνῃ δὲ, χαλκοῦ ἄνθος ὀβολοὺς δύο, καὶ στυπτηρίης σχιστῆς ὡσαύτως, τρίψας λεῖα ἐν μέλιτι, εἶτα ἐν εἰρίῳ ἀναπογγίσας, ἐνδήσασα ἡ γυνὴ δὲ εἴριον ἐς ὀθόνιον λίνων, προσθέτω ἕως ἔσω αὐτῆς· τὸ δὲ λίνον ὑπερεχέτω.

Quòd si fortè *menses copiosi fiant, nec attamen conceptio* inde *cōsequatur, posteaquam floris æris obolos duos, etiámque aluminis scißilis parem mensuram, cum melle contriueris ad læuorem, etiámque obduxeris velleri; (vellus autem hoc irretierit mulier in lacinia linea) in sinum hæc intromittat pudoris interea:* sic tamen *vt rete foras emineat.*

2 Εἶτα, ὅταν καλῶς καθαρθῇ, ἀφιέτω καὶ οἶνον ἀναζέσας εὐώδεα, μυρσίνης φύλλα ἐμβαλὼν, τούτῳ προσκλυσάσθω, καὶ ἴτω πρὸς τὸν ἄνδρα.

Deinde quum ipsa *fuerit expurgata decenter,* istud quoque *abijciat: ac postea odorato vino, cui incocta sunt* priùs *folia myrti, colluat* pudenda, foueátque; *vt viri tandem consuetudine perfruatur.*

3 Hic quoque *pessus facit ad conceptum: Mel, myrrham, fructum tamaricis, humidam resinam, anserinum adipem,* hæc *simul postquam contriueris vniuersa, velleri obuoluta* deinde *subijcito.*

Κυητήριον προσθετόν· Μέλι, σμύρναν, μυρίκης τὸν καρπὸν, ῥητίνην ὑγρὴν, χηνὸς στέαρ, τρίψας ἅπαντα ὁμοῦ, ἐν εἰρίῳ ἐνδήσασα προστιθέσθω.

4 *Hic pessus* alius est, *qui quum conceptum iuuet, valde vterum potest dilatare, si quando conniueat, nec possit concipere: potest &* hic idem *aquas expurgare: Hęc vbi delegeris, anchusam paruam scilicet, lentiscum, cuminum, cyperum,* vnáque *& cucumerem syluestrem, nitrúmque rubrum, & sal Ægyptium, magnámque anchusam;* hæc inquam *vbi contrita erunt omnia ad læuorem, per linteolum percolare* oportebit.

Κυητήριον προσθετὸν σφόδρα ἀναστομῶσαι μήτρην δυνάμενον, ὅταν μεμύκῃ καὶ μὴ δύνηται κυῆσαι, καὶ ὕδωρ ἐκκαθῆραι· Λαβὼν χελιδόνα τὴν μικρὴν, καὶ σχῖνον, καὶ κύμινον, καὶ κύπερον, καὶ ἀγρίην κολοκύντην, καὶ νίτρον ἐρυθρὸν, καὶ ἅλα Αἰγύπτιον, καὶ χελιδόνα τὴν μεγάλην, ταῦτα πάντα λεῖα ποιήσας, δι' ὀθονίου διηθῆσαι.

5 *Indéque mel igne molliori decoquere* separatim, *ac simulatque hoc deferbuerit, ceram & resinam admisceto.*

Λαβὼν δὲ μέλι, ἕψησον ἐπὶ πυρὶ μαλθακῷ· ἐπειδὰν δὲ ζέσῃ, παράμιξον κηρὸν, ῥητίνην.

6 *Atque omnibus* tandem *commixtis vbi oleum affuderis, ac deinde ab igne sepofueris quoad tepescant, ea obuoluto velleri postquã* etiam *obduxeris, donec* mulier *fuerit purgata, ad vterum admoueto.*

Ἔπειτα ξυμμίξας πάντα, ἔλαιον ἐπιχέας καὶ ἀφελὼν, χλιήνας, εἰρίον ἐγκυλίδωτον ἐνδήσας, προστιθείη τῇ μήτρῃ, μέχρις ἂν καθαρθῇ.

7 *Aliud ad conceptum faciens: Si* tamen *exoptes vt concipiat mulier, non est* quidem *satis, vt superioribus vtatur catharticis; sed eam quoque decet gaudere viri consuetudine: adde etiam bacculas decem nigras lauri ac tres pugillos thuris, & cuminum postquam contriueris cum melle, lanam succidam ijsce obductam semel quotidie ad vterum* mulier *admoueat, semel itẽ demat per quatuor dies: ac postea à cibo tẽperet ipsa sibi per istos dies.*

Ἕτερον κυητήριον· Ἢν γυναῖκα βούλῃ κυῆσαι, καὶ τοῖσι καθαρτηρίοισιν ἤδη χρῆται, καὶ δεῖ πρὸς τὸν ἄνδρα ἰέναι, καὶ δαφνίδας μέλανας δέκα, λιβανωτοῦ δὲ δραχμίδας τρεῖς, καὶ κύμινον ὀλίγον τρίψας ἐν μέλιτι, ἐς εἰρίον πινῶδες ἐγκυλίων ἅπαξ τῆς ἡμέρης, τῇ αὐτῇ προστιθέσθω καὶ ἀφαιρείσθω ἅπαξ ἕως ἡμερῶν τεσσάρων, καὶ ἔπειτα ἀσιτείτω ταὐτὰς ἡμέρας.

EXPLICATIO.

COHÆRENT ita hæc strictè cum antedictis, vt ex illis dependeant omnino. Adeóque vt si quando superiorum vsu medicamentorum, prænotata iam obstructio deleta appareat, ac nimis liberè menstrua fortasse ferantur & liberaliter; sic enim γίνονται πολλὰ vertimus, vt sanguinis quidem copia simul & vasorum amplificatio significetur: quum siquidem opinari multa nunc menstrua quamprimum suo nutu concitari & citra impedimenta vlla, ad rem præsentem videatur minùs pertinere, (ἢν συλλαμβάνῃ δὲ) nec tamen conceptio fiat; attendito lector quibus auxiliis huic quoque cupit bene occursum esse Hippocrates, & quonam modo idem ipse postulat quasi resarciri mulieribus fœcunditatem. Neque secus enim cum Caluo interprete perdocto multa menstrua hîc conceptum præpedire existimamus quàm ex accidenti. Quinimo iusta ratione coniicimus aut laxiora esse venarum arteriarúmque quę ad vterum pertingunt, orificia: tantum abest vt conceptionem impediat obstructio: aut præ nimio humore aliquantò infirmiora. Hæc verò summo artificio Hippocrates modò constringit siccátque, vt

ipsa

ipsa nimirum roborentur firmissimè ad coniectum semen retinendum gratia conceptionis. Pares ergo in hanc rem portiones ex flore æris & alumine erunt Medico sumendæ, quæ quàm tenuissimè primùm conterantur, conuenienti deinde mellis exceptæ modo, velleri obducantur. Illigabit autem vellus mulier postea, acu quasi traiecto filo lineo, quò tandem id tutò intromittat penitissimè, & quod ibi retineatur tantisper, dum purgatio menstrua perseuerabit. Sic namque προσθέτω ἕως ἔσω αὐτῆς duximus reddi oportere, quod prætermissum hactenus fuit ab omni interprete.

Τὸ δὲ λίνον ὑπερεχέτω] Promineat fascia foris scilicet pendula è pessario. Quemadmodum verò appendent filum mulieres vulgò suæ spongiolæ, si quando spongiam sibi indunt in alium nempe, quem ab illis aliàs scopum didicimus: ita nunc lanæ in pessarij formam obuolutæ, ὀθόνιον linteolum quoddam filúmve adsui oportere censet Hippocrates, quò tutiùs euelli id queat tempestiuè, quod est intromissum in hypothesi. Etenim quasdam ipsi nouimus in quibus quum ex subere pessulum confectum, vt aduersus vteri descensum obniterentur, sibi subiecissent; qui hinc nulla arte euelli posset, quia nec apprehendi, circumpressus remansit in locis. Quanquam ne obstaculo quidem hoc fuisse quibusdam mulierculis conceptioni, scripto proditum suspiciosè legerimus apud Franciscum Russetum, vt literis politum hominem, sic morum & vitæ integritate commendatum. Menstruorum igitur cursum reprimit saltem leuiter prosthetum modò descriptum ab authore. E quo foris pendulum voluit filum apparere, quo demi apprehensum posset, vt dictum est, opportunè. Opportunitatem verò detractionis pessuli istius statim notauit his fatus verbis Hippocrates: ὅπως καλῶς καθαρθῇ, quando nimirum visa fuerit mulier satis expurgata bellè. Vt & ex hac eadem oratione intelligatur pessarium hoc subiiciendum esse interim, dum adbuc feruntur menses. Quorum cursu quasi peracto, parandum quoque postea ex iis decoctum erit, quę explicantur eodem loco sigillatim ab Hippocrate. Ne quid autem ex pessario relinquatur quod faciat negotium præpediátque expectatum conceptum, in eorum perseuerat vsu Hippocrates, quæ partis robur conseruando augendóque, abstergendi quoque vi præpolleant. In vino odoro nimirum feruente folia incoquuntur myrti ad fouendum abluendúmque priùs designatos locos. Has partes siquidem puras fortes & integras facilis requirit & fida omnis conceptio. Cuius gratia peractis omnibus præscriptis ab authore, tum demum (ἴτω πρὸς τὸν ἄνδρα) ad congressum cum viro mulierem adhortatur.

Κυητήριον προσθετόν· μύης, σμύρναν, &c.] Et hoc destinatum est aliud conceptioni facilè paratu prosthetum. Quod verò inde sequitur, hypotheticum est, Conceptum nempe iuuat, & (ὅπως μεμύκῃ) ex conniuentiæ præsentis hypothesi vasorum quæ ad vterum pertinent, quid istud possit, manifestò author declarat: σφόδρα ἀναστομῶσαι μήτρην δυνάμενον, aperire vterum valde nimirum posse. Vterum verò dicimus, non vteri osculum; quin potiùs oscilla vasorum quæ ad eum desinunt eiúsque cauum; quorum semper muneris esse existimauimus, moliri conceptionem. Tenemus id verò adhuc & defendimus accuratissimè. Dilatare ergo hoc valde posterius posse prosthetum, prior quidem huius virtus est. Altera eáq; præstantior fortè erit, ὕδωρ ἐκκαθῆραι, elicere aquas posse eodem modo. Quænam verò hoc posterius continet, & quibusnam constat? λαβὼν χεδλάδα τὴν μικρὴν, &c. in hoc delectum simplicium inprimis signauit singulorum Hipp. dictione λαβών. Deinde præterquam quòd obseruamus per χεδλάδα τὴν ἀγχοῦσαν (λέγεται γὰρ ἐστὶ οὕτω, quum sic quoq; dicatur) anchusam vel monitore Galeno intellexisse: obseruare etiam licet Hippocratem hanc duplicem statuisse; nũc scilicet minorem, vt alteram proximè postea maiorem. Ad quod genus vtrumque adiunxit tertium Dioscorides, etiámque quartum Galenus sexto simplicium, quibus vniuersis etsi variæ, eximiæ quidem ab his tribuuntur vires. cap.25. lib.4.

Ταῦτα πάντα λεῖα τρίψας, hæc posteaquam contriueris omnia ad læuorem] Quæ quidem pertinent reliqua ad modum (vt vulgus loquitur) faciendi. Quod est omnino vnicum hoc munus pharmacopœorum. Ne scilicet suo marte cathartica audeant aut quid aliud præscribere in posterum, vt quidam inter hos scioli iam vbique locorum & gentium impudenter nimis consueuerunt. Illi inquam si quid Græcè saperent, agnoscerent attenti ad orationem præsentem Hippocratis λεῖα ποιήσας, primùm hîc suam contritionem omnium decentem. Deinde quò id quod est agere natum quidque, promptiùs agat perficiátque; δι᾽ ὀθονίου διηθῆσαι, Hippocrates iubet hæc eadem percolari necessarium, vt nostra scilicet nunc ætate per setaceum. Hæc vbi pharmacopola habebit in promptu, hoc est, vti decet, manu; mellis decoquendi modum quasi ille sub oculos ponit, quando ait πυρὶ μαλθακῷ, esse coquendum videlicet id igne molliusculo, vsque dum ζέσῃ feruescat. Sic quoque descriptus hîc est eius decoquendi finis. Attamen, si Diis placet, modum isthunc suum faciendi ignorare volunt pharmacopœi Medicos, qui scholam solam Hippocrateam consectantur. En hoc quoque aliud est quod ad μηχανὴν eorum spectat. Namque sigillatim postea (παραμίξον κηρὸν) commiscendorum ordinem ipse præscribit priusquam ab igne istbæc eodem authore dimoueantur. Quum verò placitum sit nuper mel deferbuisse; vt exciperentur reliqua in vsum statim (eò etenim tendunt spectántque semper vniuersa) καὶ ἀφελὼν, ab igne deponi iubet oportere: quò (χλιήνας) vt primùm ad teporem ipsa redierint omnia (nam duriuscula bæc in rem præsentem alioqui forent) ἀνελίξας iisce vellus possit obduci facilè.

Προςτιθεῖ μέχρις ἂν καθαρθῇ] Id autem postea intromittendum monet tantisper esse, dum mulier purgabitur. Eadem de causa nempe quæ explicata est quando nostram sententiam aperuimus, vbi προσθέτω ἕως ἔσω αὐτῆς interpretabamur quomodo imponi intra se nuper intellexisse visus nobis fuerit Hippocr.

Ἕτερον κυητήριον· ἢν γυναῖκα βούλῃ κυῆσαι] Alterum præceptum & maioris longè momenti, hoc est ad conceptionem, quàm superiora. Ergo quotiescunque Medicus ex arte suscipiet ac procurabit, vt quæ concipere mulier antè non consueuit, posthac certò concipere possit; non est quidem satis vt hisce omnibus à nobis vtatur præscriptis catharticis: sed oportebit omnino quod longè potius est, ad virum

statim mulierem accedere, hoc est eius perfrui consuetudine. Quæ nempe causa fuit cur temporibus Romuli, Iuno consulta matronas Romanas, si fœcundæ fieri vellent, à capro iniri oportere respondit. Ac sic Græcè potiùs quàm Latinè loquuta est. Neque enim tam caprum intellexit quàm illum κάπρον in quo præcipuum putatur esse remedium aduersus mulierum sterilitatem. Non quod sanè nesciat vousquisque conceptionem non posse perfici sine congressu, sed nunc sine ioco hortatur Hippocrates noster, vt simulatque detersus vsu superiorum satis esse vterus videbitur depurgatúsque; hoc fore tempus apprime vtile & maximè opportunum ad conceptionem. Atque huius gratia vt ad virum statim accedat, esse tunc pernecessarium.

Καὶ δαφνίδας μέλανας δέκα, ac bacculas lauri nigras decem] At ea tamen interim conditione, vt hoc quod postremum in eam rem modò perscribitur, per totum antè quatriduum adhibeatur. Certo numero, descripto nempe, è lauro bacculæ primùm decerpantur; exinde conterantur cum thure & cumino, & simul excipiantur mellis sufficienti copia ad supponendum. Quoties verò per singulos dies & quamdiu pessarium hoc debeat pudendis contineri, signatum quoque id animaduertes apud Hippocratem. Sed curnam ipse iussit eodem modo (*ἀσιτείτω τὰς αὐτὰς ἡμέρας*) interea vt mulier maneat in inedia, hoc est saltem sine multo cibo? Siccine eueniet, vt quando exhauserit natura vitiosum aut exuperantem humorem quo saltem redundare credebatur vterus antea, tanquam cibi appetens stomachus iucundioris, alliciat ipse postea semen magis & comprehensum auidiùs & strictiùs circumplectatur? Res est vtero nimirum semen quàm maximè familiaris, suauis & amica. Cuius si quando dulcedine perungitur, ac eius tandem gaudet perfusione, promptissimè semper conquiescat. Non secus (*ὥσπερ εἴ τις ἐπὶ ὕδωρ ζέον, ἕτερον*, &c. quàm si in aquam feruentem quis infundat alteram frigidiorem, cessat ipsa feruere, vti explicatum est ab Hippocrate lib. *περὶ γονῆς*.

SENTENTIA OCTAVA.

1 *Conceptionē præpediēs medicamētum.*

2 *Si quando minùs conducet* mulieri *cōceptio, ad magnitudinem fabæ aqua dilutum misy exhibere* oportebit *in potum: hac arte* mulier *hoc anno* saltem *propè dixerim, nunquam concipiet.*

Ἀτόκιον.

Ἢν μὴ δέῃ κυΐσκεσθαι, μίσυος ὅσον κύαμον διεὶς ὕδατι, πίνειν διδόναι· καὶ ἐνιαυτὸν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐ κυήσεται.

EXPLICATIO.

QVANQVAM ἀτόκιον imperare idem omnino non sit quod πεσσὸν φθόριον; iure tamen quodam videretur in horcum suum sanctissimum peccasse Hippocrates datámque fidem, si conceptum præpediret medicamento nunc descripto io oratione. Ergo apud se quisque penitiùs perpendat; quantopere hæc discrepent inter se superiora. Istud enim prætermittimus volentes certa de causa. Enimuero nosmetipsi ad summam probitatem authoris maximè attenti semper integritatémque, coniicimus eum facilè, aut certas & iustissimas quasdam impediendæ cōceptionis causas & exploratas habuisse, aut quum fortè fortuna velut ὑπόμνημα gratia memoriæ hoc ipsum minùs cogitatè scripsisset ad marginem, inepsisse id in contextum orationis tandem, ac tum maxima quidem culpa & inscitia cuiusdam librarij. Quod posterius aliquantò verisimilius putetur, siquidem minùs hæc cohæreant cum antedictis. Porrò etiam alienum videatur tam breue caput bac de re institutum fuisse, si cōferatur nimirum cum reliquis, quæ descripta nuper sunt ab Hippocrate & mulieres spectant. Nobis persuasum quidem est, si constituisset Hippocrates de iis quæ conceprionem auertunt, commentarium describere, quòd cogere longè plurima poterat idem ipse quæ id faciant quàm certissimè. Quæ verò proximè absoluta disputatio præcessit, de iis erat quæ conceptionem procurant in rem nostram & propagationem generis humani. Quæ vbi perfecta est, vt sunt omnino quæque naturæ motiones terminatæ: eam sequens excipit partio laboriosa semper, eadem duce natura. Enimuero quæ promptam faciliorémque ὠδῖνα reddant, hoc est parturientium labores imminuant, capite sequenti descripta subiunguntur ab Hippocrate. Muliebre etenim genus ἀθυμότερον καὶ ὀλιγωρότερον εἶ) existimabar quondam Hippocrates; quemadmodum ex fragmento de virginalibus colligere integtum omnibus est, quanquam tunc alia in re, sed non vsque adeò tamen dissimili.

SENTENTIA NONA.

1 *Hęc verò ægrè parienti partionem facilem reddunt: Derasam radicem lauri, aut baccas* eius *ad dimidium acetabuli concalefactas ex aqua in potum exhibeto.*

Ὠκυτόκια δυστοκεούσῃ· Δάφνης ῥίζαν ξύσας, ἢ τοὺς κόκκους ὅσον ἥμισυ ὀξυβάφου ἐφ' ὕδατι δὸς πιεῖν θερμήνας.

2 Ὠκυτόκιον· Δικτάμνου ὅσον δύο ὀβολοὺς τρίψας ἐν ὕδατι θερμῷ πινέτω.

3 Ἢ ἀβροτόνου δραχμὴν, καὶ κεδρίδας, καὶ ἄννησον ἐντρίψας ἐν γλυκέος οἴνου κυάθῳ, παραχέας ὕδατος παλαιοῦ κύαθον, δὸς πιεῖν.

4 Τοῦτο καλὸν δίδοται, ἢν πρὸ τῶν ὠδίνων δοθῇ.

5 Ἢ δικτάμνου ὀβολὸν, σμύρνης ὀβολὸν, ἀννήσου δύο ὀβολοὺς, νίτρου ὀβολόν· ταῦτα τρίψας διὰ γλυκέος οἴνου, ἐπιχέας κύαθον, καὶ ὕδατος θερμοῦ κυάθους δύο, δὸς πιεῖν· εἶτα λοῦσον θερμῷ.

6 Ὠκυτόκιον· Ῥητίνην τερμινθίνην, μέλι, ἔλαιον διπλάσιον τούτων, οἶνον εὐώδεα ὡς ἥδιστον· ταῦτα συμμίξας, χλιήνας, διδόναι ἐκπιεῖν πλεονάκις.

7 Καταστῆσαι δὲ χρὴ καὶ τὰς μήτρας, ἢν φλεγμήνωσιν.

8 Ἕτερον ὠκυτόκιον· Τοῦ σικύου τοῦ ἀγρίου ὅστις ἂν ᾖ λευκὸς, τὸν καρπὸν ἐμπλάσας κηρῷ, εἶτα εἰρίῳ ἐνελίξας φοινικῷ, περίαψον περὶ τὴν ὀσφύν.

9 Ἢν δὲ ἡ κύουσα πουλὺν χρόνον ἐπέχηται, καὶ μὴ δύνηται τεκεῖν, ἀλλ' ὠδίνῃ πλείονας ἡμέρας· νέη δὲ ᾖ καὶ ἀκμάζῃ, καὶ πολύαιμος· τάμνειν χρὴ τὰς ἐν τοῖσι σφυροῖσι φλέβας, καὶ ἀφαιρέειν τοῦ αἵματος, πρὸς τὴν δύναμιν ὁρῶν.

10 Καὶ μετὰ ταῦτα λοῦσαι θερμῷ διὰ φλοιῶν δάφνης, πιεῖν δὲ δοῦναι ἄγνου καρπὸν, καὶ δίκταμνον Κρητικὸν, ἴσον ἑκατέρου ἐν οἴνῳ λευκῷ ἢ ἐν ὕδατι.

11 Πρόσθετον δὲ ποιήσας πρόσθες χαλβάνην, καὶ δαφνίδας, καὶ ῥόδινον ἔλαιον, ἐν εἰρίῳ ἐνελίξας.

12 Ὠκυτόκιον· Τῆς δρυοπτέριος τὴν ῥίζαν τρίψας, ἐν οἴνῳ δὸς πιεῖν· καὶ ἀδίαντον τρίψας, ἐν ἐλαίῳ διεὶς ἀλείφειν ἐν οἴνῳ ἀκρήτῳ.

Aliud hoc quoque *partionem accelerat: Ebibat ex aqua calente* mulier *obolos duos contriti dictamni.*

Drachmamve abrotoni, aut baccas cedri, aut anisum in cyatho dulcis vini veteris, affusa pari aquæ mensura, ad bibendum exhibeto.

Datur hoc quidem feliciter, si ante partus dolores exhibeatur.

Aut dictamni quidem *obolum alias exhibebis, obolum* quoque *myrrhæ, anisi obolos duos, etiámque obolum nitri: Hæc in vino trita dulci, affuso scilicet cyatho, cum duplo calentis aquæ exhibeto bibenda; deinde calida lauato.*

Aliud *hoc* similiter *facilem partum facit: Resinam terebinthi, mel, duplum plus olei, vinum odorum quàm suauissimum: hæc commixta simul tepefacta, in potum exhibere* oportebit *sæpiusculè.*

Quidni etiam restituendus sibi vterus erit, si fortè conceperit inflammationem?

Huius etiam ope mulier partum excludit facilè: Fructum cucumeris syluestris albi oblitum cera, puniceáque obuolutum lana ad lumbos accingito.

Quòd si alioqui quæ vtero gestabat antea, diutiùs cunctetur, nec vlla arte possit partum edere, sed multos dies excrucietur parturiendi dolore; iuuenis autem sit & viribus valeat, & sanguinis copia redundet; è malleolis venas secãdas & pro viriũ ratione sanguinẽ mittendũ esse cõsulimus.

Exinde mulier quoque *calenti decocto corticis lauri lauãda erit, & aquæ portiones seminis agni & dictamni Cretici in potum ei exhibenda ex albo* quidem *vino aut aqua.*

Quòd si pesso mauis vti, indito quod sequitur: accepto galbano laurique baccis & oleo rosaceo in lana obuolutis, pessariũ fiat.

Hoc alterum *accelerat* partum: *Filicis quercinæ radicem contritam ex vino propinato, & adiantũ contritũ dilutũ in oleo inungere* oportet *cum vino meraco.*

EXPLICATIO.

EST & hoc capur de iis quæ faciliorem partionem reddunt. Hoc fuit perpetuũ Hippocratis, quemadmodum cuiusque debet esse Medici, consilium; vt referantur omnia semper ad vtilitatem & solatium καμνόντων, fatigatorum, quouis modo ipsi laborent. Non solùm quippe Medicus esse debet imitator naturæ, sed eius etiam minister affectus bene, hoc est beneuolus. Ac proprium maximè est & præcipuum munus naturæ φύειν producere, quod γεννᾶσθαι aliàs gignere est. Quódque ipsa adoritur aut etiam suopte nutu facit ac per se, hoc ipsum facit sine vllo labore ac molestia. His de causis quæ nunc dicuntur, non nisi magno artificio (diceret alius non sine methodo) scribuntur ab Hippocrate. Audiamus ergo ex Hipp. narratione ὠκυτόκια, quæ, si quis volet, (vt vterque interpres) dicat, tardantem partum accelerant. Reddat alius etiam, quæ partionem facilem reddunt. Etsi enim ὠκυτόκια sint eadem quæ ὀξυτόκια, imò verò quæ & ταχυτόκια, scilicet quæ intra breuissimum temporis spatium excutiãt perfectum partum, vt meritò fortasse opponi ei possit quod subsequetur nõ ita multò pòst: ἢν δ' ἡ κύουσα πουλὺν χρόνον ἐπέχηται, καὶ μὴ δύνηται τεκεῖν: appositio tamen dictionis sequentis δυστοκούσῃ nos induxit minùs repugnantes, vt coniiceremus hanc cõmentationem Hippocratis intelligi oportere de pariendi facilitate; ac præsens institutum authoris esse, mandare scriptis, quæ partionem faciant faciliorem, ac puerperialem consequentem quoque facilem reddant purgationem. Hanc verò post partum purgationem primo statim totius huius operis principio vernaculè λοχεῖα appellauit Hippocrates. Capite de cyclamino lib. 2. cap. de dictamno lib. 3. cap. de periclymeno lib. 4. itémque lib. 5. cap. de Samio lapide, pluribus denique aliis locis apud Dioscoridem, quæ ad partus celeritatem conferunt medicamenta Ruellius Dioscoridis interpres doctissimus ὠκυτόκια esse dicta Græcis ratus est. Quæ ad id an ipsa conferant, quisque viderit. Nostræ verò huiusce interpretationis Plutarchum habemus fautorem, lib. πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα, ἢ τὰ ἔνυδρα. Ex eo siquidem ὠκυτόκιον facilè percipias quid significare hoc loco possit. Verba eius sunt, οὐ μὴν δοτέον, ὥσπερ δυστοκούσαις γυναιξὶ, περιάπτεσθαι τοῖς φιλοσόφοις ὠκυτόκιον, ἵνα ῥᾳδίως καὶ ἀταλαιπώρως τὸ δίκαιον ἡμῖν ἀποτέκωσι, hoc est, Nunquam assentiemur, vt, quemadmodum mulieribus quæ suum partum edunt magno cum labore, philosophis circumnectatur oxytocium, quo nimirum facilè & sine maiori molestia nobis pariant (hoc est aperiant) quod est æquum. Quid clarius possit desiderari, vnde quisquam consequatur vim omnem quę speratur reposita in ocytocio? Quisquis in veterum inquiret mores, comperiet ipse quidem tum, quòd collo appendebatur ὠκυτόκιον pro amuleto. ὠκυτόκια quæ facilem partionem reddunt, rectè nos vertisse periphrasticῶς, hæc ergo apud Plutarchum verba demonstrabunt, ἵνα ῥᾳδίως καὶ ἀταλαιπώρως τὸ δίκαιον ἡμῖν ἀποτέκωσιν. Ex qua nimirum oratione scopus quem ipse sibi proposuerat, dignoscatur quoque sine negotio. Vnde etiam duplicem esse partionem ediscamus obiter licet: Vt corporum scilicet vnam, mulieribus: sic philosophis alteram esse animorum. Annon posterioris huius memores Latini, animo concipere sæpenumero vsurpare consueuerunt inter loquendum? Aliquot autem describuntur ab Hippocrate oxytocia, in quibus pauca admodum notantur digna explicatione, quum & mensuram suam in illis quidque habeat, & præparandi descriptum modum. Summo tamen & admirabili artificio præscripsit & admonuit Hippocrates, hæc exhibendi fore tempus opportunissimum, περὶ τὰς ὠδῖνας; si simulatque parturiendi cruciatus exurgent, isthæc mulieri propinabuntur. Quippe ergo cuiusque Medici industria hęc esto in posterum, quemadmodum Hippocratis quondam fuit; vt attendatur perpetuò ad commotricis naturæ incœptum periodicum; siue proritanda fuerint aliquando menstrua, siue excludenda quandoque erunt tempestiuè lochia simul cum fœtu. Quorsum verò interiecta nunc est ab Hippocrate mẽtio de vteri inflammatione? Scriptum est enim ἢν φλεγμήνῃ. An quia, quum hæc vnaquæque descripta vterum exagitent, & in eam partem sanguinem deriuent ad exclusionem; hinc sæpenumero vterus adeò turgescat copiosi scilicet sanguinis affluxu & impetu, vt in inflammationem ipse incurrat? Nisi verò ad emollienda patefaciendáque venarum & arteriarum oscilla vteri, ad os quoque eius pertineret aqua calescens (λοῦσον enim ait θερμῷ) opinaremur sanè non ita pridem ex aqua lotionem præscriptam esse ab Hippocrate de industria, propter metum scilicet ab inflammatione partis eiusce.

In alio hoc oxytocio περίαψον περὶ τὴν ὀσφῦν, animaduertimus longè diuersum ab aliorum vsu, aptandi modum, & hunc definitum quidem ab Hippocrate. Admoto eo nempe, lumbos circumcingi. An verò vt ab illis vterus relaxetur etiámque dissoluatur, quibuscum duce natura annexus pendet & colligatus est?

Ην δὲ ἡ προσθεν κύουσα, &c.] Præoccupatio hæc quoque fore ex illis videtur quæ accidunt plerunque inter medendum. Quòd si eò nempe ventum sit, quasi diceret, necessitaris; vt quantumuis hæc vniuersa vsurparit Medicus artificiosè, ne hilum attamen profecerit vsu eorum, ἀλλ' ἀεὶ δὴ πλείους ἡμέρας, contrà autem dies aliquot plures parturiendi cruciatu mulier diuexetur; iam quæso aduertite: sed posteaquam partitionem venarum repetiueris ex antecedentibus, quot conditiones author requirat, & quàm cautè & quasi religiosè hîc ipse se gerat, vt sectis in vtroque interiore malleolo venis conturbatus sanguis fœtum excutiat. Nam (ἐν τοῖσι σφυροῖσι) & de malleolis in numero plurium itémque (φλέβας) venis eadem ratione loquutum Hippocratem cogitamus; ne per vnius tantùm sectionem sanguis decurrens, ad alteram partem tantummodo in detrimentum purgationis puerperialis, adeóque etiam fœtus secum vterum obuertat. His de causis & conditionibus ab eo commemoratis vtrobique Medicus venam secabit in malleolo, quò nimirum sanguis æqualiter conturbatus & effluens, fœtum quoq; pariter tunc vtrinque commoueat ad exclusionem. Sanguinis porrò detrahendi modum finémque cõstituit definitque Hippocrates robore virium parturientis: idque cum viris communitet, quanquam

ratione

ratione diuersa. Atque hæc quidem potissimùm foris petuntur & vsurpantur adhuc in scopum modò propositum. Quidni autem introrsum etiam fœtum foras propulset aquæ potio aut vini albi potiùs, ex agni semine & dictamno Cretico? Imò verò ne quod obstaculum ex vlla parte relinquatur, imperauit hic quoque author noster, (καὶ μετὰ ταῦτα λοῦσαι θερμῷ διὰ φλοιῶν) vt ex decocto corticis lauri lotione ac perfusione, vteri fores referentur. Namque frustra omnino ex interioribus excludere quidquam attentes, si minùs promptè adfuerit meatuum libertas amplitudóque, hoc est si quid in via inhæreat, aut aliquid obstet pro foribus. Sed quod nec silentio dissimulandum putauimus, superest; quum variis de causis difficultas pariendi consurgat, (quas ferè quia sigillatim Aëtius omnes recensuit, prætermittimus volentes) obliterandam eam quoque accommodatis ad eius varietatem causatum remediis & arctè tenemus & accuratè defendimus. Ab Aëtio igitur (monemus) singulas quisque repetat & illas sedulò expendat. cap. 22. serm. 4. tetrab. 4.

Προσθετὸν ποιήσας προσθεῖς] Quot modis partio reddi potuerit antea expeditior faciliórque, superiorum enumeratione iam innotuisse quidem arbitramur. Pessos attamen aliquot quum prætermisisset bactenus Hippocrates, eos nunc substituit, ne quid desideretur. In iis porrò prioribus aliquot, nihil magnopere explicationem requirit. Credimus verò & eos suapte vi tantundem effecisse & profuisse rèm pore Hippocratis, vt viam puello egredienti munierint, & exitum facilem & felicem illi procurarint. Quorsum igitur Medicorum modò cura vertetur? Iam sequitur. Itaque, si placet, attendite.

SENTENTIA DECIMA.

1 Λεχοῖ τὰ λόχια καθαίρει ἄμεινον.

Hæc recenti puerperæ lochia rectè expurgant.

2 Χελώνης θαλασσίης ἧπαρ χλωρὸν ἔτι ζώσης ἐν γάλακτι γυναικείῳ τρίβειν, καὶ ἴρινον μύρον καὶ οἶνον ἀναδεῦσαι, καὶ προσθεῖναι.

Testudinis marinæ iecur recens adhuc viuentis, lacte muliebri tritum, vnguento irino & vino exceptum oportebit *supponere.*

3 Ἢ λινοζῶστιν τετριμμένην ἐν εἰρίῳ προσθεῖς· ἢ ἀρτεμισίην τρίβων ὁμοίως ἐν εἰρίῳ προστιθέναι.

Aut tritam mercurialem ex lana apponere; aut quidem *artemisiam tritam similiter ex lana.*

4 Καὶ λινοζώστιος καὶ σικύης ὀλίγον τρίψας, ἐν οἴνῳ τε καὶ μέλιτι δεύσας, προσθεῖναι.

Etiámque ex mercuriali & cucumere syluestri quiddam contritum, in vino & melle subactum admouere.

5 Ἐκ τόκου καθαρτήριον λοχείων· Πυροὺς τριμηνιαίους ἐρείκειν ὅσον ἥμισυ χοίνικος ἑψῆσαι ἐν ὕδατι κοτύλῃσι τέσσαρσιν· ὅταν δὲ ζέσῃ, δὶς ἢ τρὶς δοῦναι ῥοφῆσαι.

A partu hoc expurgat lochia medicamentum: *Triticum trimestre decorticatum ad chœnicis dimidium, decoquendum* erit *in aquæ quatuor cotylis: postquam verò deferbuerit, bis aut ter sorbendum exhibere* oportebit.

6 Ἕτερον· Τῆς ἀκτῆς τὰ φύλλα ἑψήσας ἐν ὕδατι ἐπιχέαι καὶ πίνειν.

Aliud: Ex aqua decoctum foliorum sambuci fundere oportebit *etiam in potum.*

7 Τρωγέτω δὲ καὶ κράμβας ἑφθὰς, καὶ πράσα, καὶ μάραθον, καὶ ἄννησον, καὶ πουλύποδας, καὶ καράβους.

Quinetiam brassicis decoctis mulier *vescatur & porris, fœniculo & aniso, etiámque polypis mariníſque locustis.*

8 Ἢ τοῦ ῥοῦ τὰ φύλλα, καὶ ἐρύσιμον ἐν οἴνῳ· ἄλφιτ' ἐπαλήνων δοῦναι πίνειν.

Aut quidem *ex vino folia rhois & erysimum:* & *aspersam farinam vino exhibere* oportebit *in potum.*

9 Ἢ μίσυ, ὅσον δύο ὀβολοὺς τρίψας ἐν οἴνῳ, φρύξας προστιθέναι.

Aut misy quantum pedent oboli duo, in vino contritum, deinde exiccatum supponere.

EXPLICATIO.

CONSEQVENS quidem est, vt educantur decenter puerperia mulieribus recens enixis. Id verò testudinis marinæ, cuius antea meminit perinei, efficiet & præstabit hepar χλωρὸν, quod viride Gornarius reddidit, Caluus autem prætermisit interpres pro more suo. Recens ipsi vertimus & adhuc madens ac humidum. Vt non secus quàm quum ex lignis viridibus & præhumidis ignem suscitari iussit M. Tullius, colorem non spectauit ipse, sed humorem: sic nos quoque recens modò hepar intelligamus, vt quod redundet adhuc ichore & proprio succo, cuius perfusione & prænotati lactis commixtione lochia proritentur ad exclusionem analogia quadam. Vix namque hæc tum possiot effundi simplicia lochia, hoc est vnius coloris & eiusdem naturæ. Posteaquam enim editus est puer in lucem, ἰχὼρ παχὺς αἱματώδης ἔρχεται, crassiusculus primùm cruentúsque effunditur ichor, quem eodem libello sub finem postea appellauit Hippocrates ὕδρωπα αἱματώδη καὶ ἰχῶρα. Non simplicia (inquam) ea fuor, sed μελαντώδης substantia quædam cum lochiis permiscetur; vt coeffundatur exeátque simul, melioris puerperæ gratia valetudinis. Atque quod valde huic fauet nostræ explicationi, non fuit satis Hippocrati χλωρὸν hepar recens suóque adhuc humore madens enuntiasse, οὐ ξηρὸν, non exiccatum; quinimo voluit adeò esse recens à consociis extis auulsum, vt (ἐπὶ ζώσης) testudo nondum planè è viuis excessisse, sed quasi vita rum videatur adhuc potiùs teneri.

lib. de natura pueli.

Καὶ ἴρινον μύρον] Quid verò vnguentum irinum efficiat, & quomodo fiat, repetas quoque licet ex Dioscoride, cap. 55. lib. 1.

Η λινοζῶστιν] Quæ scripta sequuntur quæque eodem loco, hysterica sunt & euporista. Triticum verò trimestre quanto sit in pretio habitum veteribus, quídque ipsum præster ad valetudinem, hinc Dioscorid. sumpsisse suspicamur. Itaque ipsum, si placet, consulite & cum hoc loco conferte. Capite enim 78. lib. 1. ipse mandauit scripto.

Ετερον· τῆς ἀκτῆς] Et hæc quoque pertinent ad puerperialem purgationem. Sed quemque lectorem hîc malè scrupus habere potest, an ἐπιχέαι verbo perfundi vterum oportere decocto foliorum sambuci, significetur; an verò istud idem infuodere tantummodo iusserit Hippocrates, scilicet in potum. Quæ expositio posterior, ob id verisimilior aliquantò videatur, quòd periodis consequentibus aliquot, quid in potum, quid item in cibum assumi conducere potiùs queat, animaduertamus præscriptum hîc quoque contineri in eundem perpetuò scopum.

Καράβοις autem locustas marinas coniunctim reddidimus, perdoctum interpretem Cornarium imitati: addidit nimirum ipse pisciculos, ne quis perperam opinaretur quæ degunt humi locustas hoc loco intelligi, quas appellauit ἀκρίδας Dioscorid. De illis verò Aristoteles in libris de historia anim. locis pluribus, itémque Plinius & alij aliquot plures.

lib. 2.

Η τῆ ῥοοῦ τὰ φύλλα] Expendat quisque cui gratum id erit, quum nunc lochia ciere mens sit Hippocratis, quonam modo ῥοῦ τὰ φύλλα, folia rhois præscribat ipse. Hæc enim coriariorum operi condensando, spissandóque corio dicata esse, vt & ramusculos, opinantur nonnulli: atque hac ratione dictum βυρσοδεψικὸν, excoriarium, quo etiam Medici vulgò vtebantur ad fluxiones cōpescendas. Hoc autem nunc loco μαγειρικὸν scilicet quod condit opsonia, vsurpandum potiùs semen videretur nunc aliquantò probabilius. Sed eorum sententiam conceptis verbis explosit Hippocrates, inter esculenta recensens folia rhois. Ait enim, τρωγέτω δὲ καὶ κράμβας, deinde subdit ἢ τῆ ῥοῦ τὰ φύλλα, &c. Alioqui in hac dictione valde diffidimus & quidem meritò mendum inesse. De erysimo Dioscorid. consule libro 2. & 7. simpl. Galenum.

Αλφιτ' ἐπαλήνων δοῦναι] Interpres Caluus reddidit, *farinam aspersam vino*. Quæ causa fuit, cur pro ἀπαλήνων, ἐπαλήνων iure restituamus. Hoc verò est expositore Galeno in exegesi sua dictionum idem quod ἐπιπάσσων *inspergens*. Quanquam veteribus frequentiùs longè vsurpatum obseruemus παλήνων.

Η μίσυ ὅσον] Valde dubium est quorsum nunc de pessario tam breuiter. In eo etiam φρύξας fortè perperam subactum dixit. Nec quidem quomodo misy torrefactum postulet Hippocrates, planè possumus diiudicare. Nisi exceptum priùs vino, deinde in pessi speciem conformatum, ita modicè resiccetur; vt in sinum intromitti possit in scopum semper propositum ab authore.

SENTENTIA VNDECIMA.

Ducit hoc menses & lochia præcipuè, sed & aquas ducit aliáque: Struthij contritæ radicis ad læuorem pugillum subactū melle oportebit apponere.	1	Καθαρτήριον ἐπιμηνίων καὶ λοχείων μάλιστα, καὶ ὕδωρ ἄγει, καὶ τ' ἄλλα· Στρουθίου ῥίζαν λείου κεκομμένου ὅσον τοῖσι τρισὶ δακτύλοισιν ἐν μέλιτι δεύσας προσθεῖναι.
Enascitur hoc autem in Andri insulæ littoribus.	2	Φύεται δὲ τοῦτο ἐν Ἄνδρῳ ἐν τοῖσιν αἰγιαλοῖσιν.
Hoc quoque alterū purgat eodē modo:	3	Ετερον καθαρτήριον ὁμοίως·

Ερύσιμον ἕψειν ἐν ὕδατι, καὶ ἐπιχέειν ἔλαιον ὅταν ἀναβλύῃ, καὶ ψύχειν, καὶ ὑποθυμιῆν.

Erysimum in aqua decoquendum est: et & *oleum affundendum simulatque deferbuit, postea paulum refrigerare, deinde suffire* oportebit.

4 Ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸν χυλὸν, καὶ σιτίοισι μαλθακοῖσι χρῆσθαι.

Enimuero præstiterit etiam decoctum infundere, *&* *mollioribus cibis vti.*

5 Λοχεῖα καθαίρει: Ἐρύσιμον τρίβε ἡσύχως, καὶ ἀναφυσᾶν θέλε τὸ κέλυφος.

Et hoc *expurgat puerperia: Erysimum modicè conterendum est, quò faciliùs detritum corticem flatu depellas.*

6 Ὅταν δὲ καθαρὸν ποιήσῃς, τρίβειν λείως, καὶ ὕδωρ παραστάζειν, καὶ ἅλας, καὶ ἔλαιον μίσγειν.

Reliquum *autem quum tua opera purius euaserit, ad læuorem* accuratiùs *conterere oportebit, &* *aquam affundere, indéque sal &* *oleum commiscere.*

7 Ὅταν ἐπιπάσῃς ἄλητα, ἕψε, καὶ ῥοφείτω.

Vbi autem farinam insperseris, coquito, & *absorbendum offerto.*

8 Ην μὴ καθίῃ κάθαρσις, ἢ λοχείη μὴ χωρῇ, λαβὼν σικύης ἐντεριώνης ὅσον τριώβολον, καὶ ἀρτεμισίην ποίην, καὶ λιβανωτοῦ ὅσον ὀβολὸν τρίψας καὶ ἐν μέλιτι μίξας, ἐς εἴριον ἐνελίξας, προσθεὶς πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης, νυκτὸς ἀεὶ καὶ ἡμέρης, ἄχρις ἡμερῶν πέντε τοῦτο ποιέειν.

Si menstrua *purgatio deorsum non feratur aut substiterit quæ lochialis est, ex assumpta ad triobolum cucumeris syluestris parte interna, &* *herba artemisia &* *thure oboli pondere,* omnibus *vnà contritis,* & postea *exceptis melle, circumductis lanæ pessarium concinnato intromittendum ad os vteri vsque: noctu verò &* *interdiu id præsta, tantisper dum effluxerint quinque dies.*

9 Η τὸ ἀμπέλιον τρίβειν χλωρὸν, καὶ μέλιτι μίσγων ἐς εἴριον ἐνελίξας, προστιθέναι τὸν αὐτὸν τρόπον.

Aut aliàs viticulam recentem conterere, eámque exceptam melle & *lanæ obductam* oportebit *apponere eodem modo.*

10 Η τῆς κυπαρίσσου τὸν καρπὸν, καὶ λιβανωτὸν τρίψας, ἐν τῷ αὐτῷ ῥοδίνῳ διεὶς, καὶ μέλιτι ἐς εἴριον ἐνελίξας, προστιθέσθω.

Aliàs verò fructum cupressi & *thus contritum, indéque rosaceo dilutum, melle admixto, obducito lanæ ad supponendum.*

11 Η ἀβρότονον ὅσον δραχμὴν, καὶ σικύης ἐντεριώνην ὅσον ὀβολὸν τρίψας, καὶ λίβανον ἐν μέλιτι, ἐς εἴριον ἐνελίξας προστιθέναι.

Aut quidem *abrotoni drachmam &* *partem interiorem cucumeris syluestris ad obolum tritas &* *thus ex melle,* hæc vniuersa *postquam velleri obduxeris,* conducet etiam indere.

12 Η ἐλατηρίου ὀβολὸν, καὶ σμύρνης, τρίψας ἐν μέλιτι, ἐς εἴριον ἐνελίξας προστιθέσθω.

Aliàs etiam licet obolum elaterij ac myrrhæ tantundem, trita simul ex melle velleri in pessum obducere.

13 Η κυπαρίσσου καρπὸν καὶ σικύης ἐντεριώνην, καὶ λιβανωτὸν μέλιτι μίξας, ἐν εἰρίῳ προστιθέσθω.

Aut fructus cupressi & *partis internæ cucumeris agrestis portiones pares &* *thuris, melli commiscere, vt supponantur ex vellere.*

EXPLICATIO.

ISTHÆC verò digressio non est, nostra quidem sententia, à proposito. At cùm ex instituto moliretur vnaquæque Hippocrates recensere, quæ lochia commoueant; quid omnino struthium suo præparatum modo possit, eadem opera significauit. Menses nimirum ciet, ciet & puerperia; sed aquas præsertim tamen, quamuis & pleraque alia. Ῥίζαν radicem verò nominatim dixit Hippoc. quia venit potissimùm ea in vsum, saltem expositore Galeno simpl. 8. Ἄλλα inquam videas, annon scilicet vrinam & aluum & calculum intelligi velit Hippocrates cum Dioscoridis sensu & interpretatione. Absumit &
cap.157 lienis quoque duritiem & præstat alia plura, de quibus Dioscorid. lib. 2. Nunc ergo inprimis notato delectum in struthio. Notabis deinde quantùm, & quomodo apparari possit, vt melle exceptum componatur ex arte, in pessarium.

Ἕτερον καθαρτήριον ὁμοίως] Pessario puerperia educere modò tentabat. Nunc verò conatur idem præstare (ὑποθυμιῶν) suffitu, vapore nimirum sublato ex temperatiori decocto erysimi. Magnum verò licet inspectare hoc loco, modò quidem animaduertas, artificium Hippocratis. Decoqui præcepit inprimis in aqua erysimum, nec priùs affundi oleum censet oportere quàm efferbuerit: idque præter sciolorum ac superbientium temporis huius pharmacopœorum consuetudinem. Fortè quia olei perfusio quæ tum perficitur ex hypothesi, non patitur vires erysimi in aquam transfundi vllo modo. Nihil huiusmodi putant illi quidem hunc authorem scripsisse, atque idcirco modum faciendi suum opinantur illi quoque falsò Hippocratis cultores medicos præterire. Aberrant hi sanè toto cælo, siquidem nõ quicquam ignorarit diuinus Hippocrates, quod è re ægrotantium fuit. Itaque hunc ipsum legite, & singula quæque in eo ad examen expenditote & obseruate sedulò ad pharmaciam.

Καὶ ψύχειν καὶ ὑποθυμιῶν] Quod non fuit satis Hippocrati imperasse simpliciter, sed id etiam voluit modicè refrigerari, priusquam securè vtero possit vapor excipi, nunc quoque est obseruandum in eius oratione. Verendum esset alioqui, ne grauitas capitis induceretur eiusce vaporis nimio & exuperanti calore. Cur verò τὸν χυλὸν, tantopere decoctum effert? Namq; hoc modo, vt aliàs antea, nunc placitum est χυλὸν reddere. An vt eo vterus perfundatur, aut vt idem ipsum potiùs absorbeatur? Ipse quidem videtis. Sic enim non medicandum esse tum videretur solo vapore per suffitum: sed etiam calente decocto erysimi longè vtilius foret proluere prænotatas partes. Attamen mollibus interea vescendum cibis erit, hoc eodem authore, quò partes interiores reliquæ (credimus) vt ferè fit, vnà cum aluo relaxẽtur.

Λοχεῖα καθαίρει· ἐρύσιμον, &c.] Elicit puerperia potio quoque sequẽs. In qua duplex contritio ad pharmacopolas nunc quoque pertinebit rudiores. Crassiuscula aut fractio potiùs leuis prior appelletur, cuius ope quod est in herba aut radice erysimi pendulum & leuiter adherescens, impurum nulliúsque vsus excuti possit. His verbis eam notauit Hippocrates τρίβε ἡσύχως. Quod detritum hac erit arte, nec cortex censendus est, nec putamen; sed quid sordidum & minùs purum. Id κέλυφος vernaculè Hippocrati dictum est, quod leuiori flatu secernere nunc oportebit ex arte pharmacopolarum. Atque sic quando expurgatum fuerit, accedat altera (τρίβειν λείως) contritio longè accuratior oportet. Sic facilè dissolutum aqua erysimum, sale & oleo conditum, leuiter aspersa etiam farina poterit ad sorbendum offerrin scopum semper propositum ab authore.

Ἢν μὴ κατίῃ κάθαρσις] Hippocrateæ huius orationis initium præ se ferre satis videtur, quid sequens caput possit continere; Quæ conferunt nimirum resistentibus menstruis & puerperiis, in hoc præscribũtur ab Hipp. Vbi inter λοχεῖα & λοχίων notatu quoq; discrimen dignissimum colligas & inculces, quod iam à primo statim totius commentationis huius diligenter obseruauimus, & literis tum quoq; mãdauimus initio. Verba authoris tũc erant: εὔροια δέ σφιν ποιεῖ ἡ λοχίη, κάθαρσίς τις ἐοῦσα. Quiddam hac de re etiam notauimus ex sententia Galeni, quam ipse nobis aperuit lib. de atra bile cap. 8. Reliqua verò quæ his remediorum formulis continentur, omnia ferè ad operarium munus pharmacopœorum pertinent. Nisi quòd summus hic præceptor (πρόσθες πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης) ad osculum vteri vsque pessarium intromitti ratus est oportere, quò quod agit, depromat & agat potentiùs, quia cominus & vicinius; vt est verisimile. Atque eodem ipso in loco, pessarij mansionis tempus certum esse voluit, quinque dierum nempe; ne quid hîc videlicet relinqueretur indefinitum. Χλωρὸν deinde recentem vertimus, vt nuper, præter sententiam aliorum. Nondum attamen planè quid per τὸ ἀμπέλιον *viticulam* intellectum velit, sumus consequuti. Huius interea vicem gerent qui eodem hoc loco plures scribuntur pessi ab Hippocrate, & quidem paratu faciles quique.

SENTENTIA DVODECIMA.

Medicamentum *hoc* mulieres potest *purgare minùs euacuatas à partu:* Eis *offerto* igitur *in potum folia trifolij ex vino albo.*	1	Καθαρτήριον, ἢν ἐκ τόκου μὴ καθαρθῇ· Τοῦ τριφύλλου ἐν οἴνῳ λευκῷ πίνειν.
Menstrua hoc quoque multum ac confertim vacuat in formam pessarij appositum, etiámque vulgò excludit fœtum.	2	Καὶ τὰ καταμήνια καταῤῥήγνυσι τ' αὐτὸ καὶ προσθετὸν, καὶ ἔμβρυον ἐκβάλλει.

Μητρέων καθαρτικὸν, ὅταν τοῦ παιδίου ἀποθανόντος αἷμα ἐμμείνῃ· Κολοκύνθην ἀγρίην τρίψας ἐν μέλιτι λειχέτω, ἢ προστιθέσθω. 3

Si quando extincto in utero fœtu sanguis supprimitur, uterum expurgabit sequens *medicamentum:* Contritum *cucumerem agrestem vnà cum melle* mulier *delingat, aut* quidem *supponat:*

Λοχείης πάσης, ἢν μὴ καλῶς ἴῃ· Ἐρύσιμον ἑψεῖν, καὶ ἄλφιτον καὶ ἔλαιον ἐπιχέας, ὅταν ᾖ ἑφθὸν, ῥοφεέτω, καὶ σιτίοισιν ὡς μαλθακωτάτοισι χρεέσθω. 4

Puerperia in vniuersum semper hoc quoque purgat medicamentum, si minùs ipsa bellè responderint: Erysimum inprimis coquendum est, deinde postquam farinam & oleum affuderis, iterúmque vnà decoxeris, istud *absorbeat* puerpera *: ac* tum *cibis vtatur quàm mollißimis.*

Ἢ σκαμμωνίην τρίψας ἐν γάλακτι γυναικείῳ, εἰρίῳ ἀναςπογγίσας, προσθεῖναι. 5

Aut scamonium in lacte muliebri conteratur, vellere excipiatur, vt pessariũ fiat.

Ἢ τῆς γλυκυρίζης μέλιτι δεύσας, καὶ ῥοδίνῳ μύρῳ ἢ Αἰγυπτίῳ, ἐν εἰρίῳ προστιθέσθω. 6

Aut glycyrrhiza melle subacta & rosaceo vnguento, aut Ægyptio; ex vellere supponatur.

Ἢ ἄλφιτον πλυτὸν ὁμοίως προστιθέσθω. 7

Aut lotam farinam sibi supponat eodem modo.

Πινέτω δὲ κρήθμου καρπὸν καὶ σεσέλιος, πηγάνου καρπὸν, ἢ ὀπὸν, ἑκάστου ὀβολοὺς δύο, τρίβειν ὁμοῦ, καὶ ἐν ἀκρήτῳ, ἢν μὴ πυρεταίνῃ, διδόναι. 8

Semen autem crethmi ebibat & seselios, ac semen rutæ, succúmve, vtriusque ad duos obolos conterere simul oportebit, *vt* postea *ex vino meraciori exhibeatur, si febris absit.*

EXPLICATIO.

HIC non ita pridem, vt & pluribus longè libro de puelli natura, exposuit Hippocrates, quomodo quibúsque de causis, ne in grauem morbum aliquem aut periculũ vitæ mulier incidat puerpera, debet à partu multùm & prolixè euacuari. Nec solùm in ipsa partione, sed certis diebus aliquot pro sexus discrimine consequentibus, explicatis eodem loco fusissimè. Vt nimirum (quemadmodum multò apertiùs & sigillatim declarauit eodem loco) ἀνταπόδοσις, retributio vicissim fiat redditióque per analogam compensationem. Non intelligent id facilè qui quòd ex eodem libello in huius commentarionis principium transtulimus, nunquam adhuc perlegerunt. Vbi sanè tum meminit eiusce illius libelli Hippocrates, ac se in eo professus est abunde declarasse & dilatasse hoc genus euacuationis. Ad isthunc locum, si gratum erit, ipsi consultò se conferent lectores, ne tædium adferat toties repetita crambe. Ergo quum ex defectu euacuationis à partu, in acerbum aliquem morbum incurrat necessariò puerpera, vel in præsentissimum sæpenumero vitæ discrimen; ἢν μὴ μεταδιαίτηται ἐν τάχει, καί τις αὐτῇ προσήκουσαν ἐπάγῃ τὴν κάθαρσιν, nisi protinus (ait) curatio adhibeatur, ac cõuenientem ei purgationem aliquis exhibeat; audiamus iam alia ab Hippocrate præsidia (ἢν ἐκ τόκου μὴ καθαρθῇ) quibus si lochia restiterint, ipsa elici sine vllo negotio queant. Nam & de his multa aliàs hoc eodem libro. Ex vino albo in potum folia trifolij exhibet Hippocrates in propositum scopum.

Καὶ τὰ καταμήνια καταῤῥήγνυσι] Eadémque admouenda putat, si menstrua proritare oportebit aut fœtum perdere. Aduersus multos affectus miras tribuit vires. huius semini & foliis Dioscnrides; ac fœminis vitiis vteri opportunis censet auxiliari, & mẽses citare, si quantũ imperauit ipse, in vsum vsurpentur. Vrinam & menses prouocat quoque trifolium simpl. 8. apud Galen. Quod sanè credimus, si ab obstructione ipsi remorentur; quemadmodum de laterum dolore philosophatus Aëtius fuit sermone primo primæ tetrabibli.

Μητρέων καθαρτικὸν, ὅταν τοῦ παιδίου, &c.] Ad id pessus etiam alter sequitur. Sed hæc hypothesis fert quidem duo; & sanguinem esse suppressum, & in vtero obiisse fœtum. Siue autem ἀποθανόντος, siue ἐναποθανόντος legatur, perinde nobis est. Vtrum verò horum colocynthis efficiet? Excludet credimus vtrumque. Alioqui nõ videmus quo modo foret hoc μητρέων καθαρτικόν: ac vterum expurgasse minùs diceretur verè, alterutro scilicet superstite & remorãte in eo. Lector præterea viderit, an λειχέτω referatur ad immortuum fœtum, vt & προστιθέσθω ad sanguinem suppressum. Quanquam hæc vtraque per disiunctionem in oratione copulentur.

Λοχείης πάσης, ἢν μὴ καλῶς ᾖ] Minoris momenti quàm pessus superior non est ad euacuationem puerperialem sorbiriuncula consequenter descripta ab Hippocrate. Siquidem ad id quod ipse loquitur, additum oporteat καθαρτήριον, quasi tum hoc sit modo legendum, λοχείης πάσης καθαρτήριον, vt quod omni puerperiorum purgationi prodesse semper possit. Igitur erysimum in aqua decóquitur, affunditur deinde farina & oleum; quo simulatque vnà recocta fuerint (sic enim ὅταν ᾖ ἑφθὸν reddimus) sorbitio inde fiat & huic offeratur misellæ.

Καὶ σιτίοισι ὡς μαλθακωτάτοισι χρεέσθω] Ac interea cibos iubet apparari quoque molles, vt omnia in corpore liquescant & ad profluuium paratiora euadant. Qui nihil nimirum adstringant. Nunc etenim non existimamus eos intelligi qui fortibus opponuntur, vt plerisque alijs in locis apud Hippocratem.

Η σκαμμωνίην τρίψας] In eundem quoque scopum vnus aut alter pessus cõpingitur. Ac primus quidem ex scamonio in lacte muliebri propter συγγένειαν credimus diluto. Componitur alter ex glycyrrhiza, de qua viderit lector Galen. in lexico Hippocrateo, sub dictione γλυκύμης βοτάνης, &c. Quo quidem loco lubentes γλυκυσίδης legissemus virium pæoniæ memores. Sed nihil immutamus, etsi γλυκυσίδη, quæ pæonia est, fœminis detur à partu non purgatis, & possit ciere menses Dioscoridi, cap. 140. lib. 3.

Η ὄξηπτον πλυτὸν] In hoc postremo pessario mendum inesse valde suspicamur.

Πινέτω δὲ κρηθμοῦ] Eiusdem gratia offertur & hoc aliud per potionem medicamentum. Quæ priusquam potio exhibeatur, expendendum iussit Hippocrates, an febris adsit; quum ex seminibus componatur, quæ calore pollent, aut quidem succis eiusdem conditionis: ac vino excipiantur omnia meraciore ex hypothesi. Vbi & cum Caluo interprete fido, legimus πηγάνου καρπὸν ἢ ὀπὸν ἑκάστου, quum alterutrum satis esse possit in scopum propositum ab auctore.

SENTENTIA DECIMATERTIA.

Pessarium foras eiiciens chorion intus *relictum, est folium sambuci.*	1	Προσθετὸν ἐκβόλιον χορίου ἀπολελειμμένου, τῆς ἀκτῆς τὸ φύλλον.
Priùs tamen suffitus fiat; deinde cum cantharide *medicamentũ apponatur: Hoc ipsum imbecillis quibusq; poterit mederi.*	2	Προσπυριῆν δὲ καὶ προστιθέναι τὸ ξὺν τῇ κανθαρίδι· Τοῦτο καὶ ὅσα ἠπεδανὰ ἰᾶται.
Quòd si fortè vellicet mordeátque, auferendum è vestigio erit, ac tum lana tincta rosaceo apponenda.	3	Ἢν δὲ ἀμύσσηται καὶ δάκνῃ, αὐτίκα ἀφαιρέειν, καὶ ἐς ῥόδινον εἴριον ἀποβάπτουσα προσθέσθω.
Potest & hoc *pessarium chorion educere, & menses euocare, & embryonem perculsum: Ex cantharidibus quinque euulsis alis & cruribus vnà cum capite, etiámque ex tribulo marino cum radice tuso foliísque ad mensuram cochæ, itémque chamæmeli & seminis apij partibus æquis; & quindecim ouis sepiæ in vino dulci diluto effictum pessarium supponetur.*	4	Προσθετὸν δυνάμενον χορίον ἐξαγαγεῖν, καὶ ἐπιμήνια καταπάσαι, καὶ ἔμβρυον ἀπόπληκτον· Κανθαρίδας πέντε, ἀποτίλας τὰ πτερὰ, καὶ τὰ σκέλεα, καὶ τὴν κεφαλήν· εἶτα τρίβολον θαλάσσιον κόψας σὺν τῇ ῥίζῃ, καὶ τοῖσι φύλλοισιν ὅσον κόγχην, καὶ τὸ χαμαίανθεμον, καὶ σελίνου σπέρμα τὸ ἴσον, καὶ σηπίης ὠὰ πεντεκαίδεκα ἐπ' οἴνῳ γλυκεῖ κεκρημένῳ προσθεῖναι.
Quòd si quispiam hinc *oboriatur dolor, in aqua calida* mulier *desideat, & melicratũ ebibat aquosum & dulce vinũ.*	5	Καὶ ἐπὴν ὀδύνην ἔχῃ, ἐν ὕδατι θερμῷ καθήσθω, καὶ μελίκρητον ὑδαρὲς πινέτω καὶ οἶνον γλυκύν.
Quinetiam huius eiusdem, *triti* tamen *staterem Æginæum ebibere* oportebit *in vino dulci.*	6	Καὶ τοῦ τετριμμένου ὅσον στατῆρα Αἰγιναῖον ἐν οἴνῳ πίνειν γλυκεῖ.
Quòd si & hoc aliquid molestiæ pariat, candescentia cicera, & vuas in aqua decoquere oportebit, *deinde refrigeratum decoctum in potum exhibere: ac si quando* hinc *eueniet stranguria; etiam,* vt nuper, *in aqua tepente desideat.*	7	Ἐπὴν δὲ ὀδύνην ἔχῃ, λευκοὺς ἐρεβίνθους, καὶ σταφίδας ἑψήσας ἐν ὕδατι ψύξαι, καὶ διδόναι πίνειν, ὅταν ἢ στραγγουρίην ἔχῃ, καὶ ἐν ὕδατι χλιερῷ ἐγκαθήσθω.

Ἐκβόλιον ὑστέρων· Σικύου ἀγρίου τὸν ὀπὸν ὡς μάζιον ἐμπλάσασα, προσθεῖναι προνηστεύσασα ἐπὶ δύο ἡμέρας· οὐκ ἂν εὕροις τούτου ἄμεινον.

8

Eijcit secundas medicamentum: Cucumeris agrestis succum subactum instar pulticulæ oportet *apponere, si* totum *biduum priùs à cibo sibi* mulier *temperarit: quo* quidem *nullum est præstantius inuentu remedium.*

EXPLICATIO.

Si spectemus quid post editum in lucem fœtum aut vnà cum eo debeat ex vtero vacuari, comperietur id omne siue parturientis aut puerperæ potiùs discrimine nunquam supprimi posse; siue sit sanus puer aut secus: siue educendum chorion erit, aut quidem puerperia. Dictum obiter quiddam fuit antea de iis quæ lochia promoueant, quæ item chorion, quæ immortuum quoque fœtum, & quæ etiam menses. Quæ vnaquæque in singulos ordines esse congesta meliùs longè foret; sed à diuini huius authoris explicandi forma luhentes non recedimus: præsertim quum omne quod citat & mouet quiddam ex illis aliquot enumeratis, possit & cætera eiusdem generis facilè commouere. Conducit ergo idem medicamētum ad isthæc singula quatuor sæpenumero. In iis enim lochia quoque annumeramus. Quæ causa nunc fuit, cur (ἐκβόλιον χορίου) quum discere solummodo de secundarum depulsione præsens institutum esset, statim sit sic ipse loquutus cōiunctim, προσθετὸν δυνάμενον χορίον ἐξάγειν, καὶ ἐπιμήνια καθαίρουσι καὶ ἔμβρυον ἀπόπληκτον, eodem pessario educi posse tatus secundas, & menstrua, & concussum quoque puellum. Suppressæ sint igitur puerperarum cuidam secundæ ex hypothesi, ecce eas pessus eiiciet; (προσθετὸν ἐκβόλιον χορίου ἀπολελειμμένου, τῆς ἀκτῆς τὸ φύλλον, aliter enim quàm interpres vterque legimus) qui ex folio sambuci conficietur. Cui si minùs morem secundæ gerāt ex sambuci foliis suffitus primùm fiet ad muniendum iter, aut quidem fotus; deinde pessarium ex cantharidibus poterit imponi, cuius descriptio etiam proximè subiicitur ab Hippocrate. Τοῦτο καὶ ὅσα ἠπεδανὰ ἰᾶται, hoc ipsum debilibus, infirmis, & sensu quasi priuatis medendo satis erit: hoc est, (ni nosmetipsi valde deludimur, quando facilè id intellectu non est) naturam expultricem irritare satis potest & suscitare, etiamsi sopita fortè videatur, vt dictum est. Est namque tam acris & erodens vis eius, vt à diuturniori eius appositu magnopere vereri oporteat, ne tandem parti prænotatæ vlcus inuratur. Cuius tamen vsu (ἣν δὲ ἀμύσσηται καὶ δάκνῃ) si quid rodatur aut oblædatur fortè morsu; αὐτίκα ἀφαιρέειν, celeriter demendum esse nunc præcipit, quo huic symptomati quoque occurratur, (καὶ ἐς ῥόδινον) mutato pessario ex lana imbuta leuiter tectáque rosaceo vnguento, ad leniendum scilicet potissimùm.

Προσθετὸν δυνάμενον χορίον ἐξάγειν] Iam, si placet, attendamus ad id quod ex cantharidibus prosthetum conficitur, vt quod tanti sit momenti iudicio Hippocratis, ad propellendum. Quisquis verò cantharidas suis solet remediorum formulis in vsum drachmatim impetare, is agere id parum scienter, iure quidem putetur; præsertim verò si accidat, vt sigillatim eas velit dinumerare. Tum enim de sententia volens ipse recedat; vtpote qui viso earum cumulo terreatur à se præscripto. Hęcque ratio fuit, cur non potiùs pondere quàm numero visa sit Hippocrati hoc loco vis cantharidum dimetienda. Namque subiungit ipse κανθαρίδας πέντε ἀποτίλας. Ergo contra recentiorum omnium ferè consuetudinem inprimis cantharidas in numerum refert, non eas autem pondere metitur diuinus semper Hippocrates. Quibus tribulum marinum vnà cum sua radice & foliis ad κόγχην descriptam à Gal. in suo lexico mensuram; æquásque chamæmeli (τὸ εὐάνθεμον etiam sic modò secus quàm alij reddimus monitore Galeno, eodem quoque loco) & seminis apij portiones admiscet, cum certo etiam ouorum sepiæ numero, vt simul hæc vniuersa excipiantur vino albo meraciori, & compacta in formam pessarij intromittātur explicata de causa: ea lege tamen & conditione, vt si leuis morsus aliquis persentiatur, (sic quoque καὶ ἐπὴν ὀδύνην ἔχῃ reddimus) ne sua huic etiam medicina desit, quid est quod cantharidum nequitiam præsentiùs infringat dissoluátque magis quàm encathisma dictum seplasiariis semicupium vulgariter? Nec verò huius solius gratia præscripsit nunc encathisma Hippocrates; sed vt quod est cœptum ope pessi, ex leuiusculo oscillorum demorsu cùm venarum, tum etiam arteriarum, scilicet abrasio aut saltem detersio; eorundem inde & dilatatio maior & amplior multò consequatur. Ad quod vt efficacissimum auxilium præstabit balneum aquæ calentis veriùs quàm egelidæ. Sed dignum longè maiori admiratione vel quidem industria plenissimum artificium sequitur Hippocratis. Frustra nimirum dehiscāt oscula vasorum etiam patentissimè, si perhellè Medicus iudicabit artifex; nisi introrsum quoque natura concitetur ad propulsandum id quod negotium facessit & infert noxam, aut quidem ad id suapte vi conetur & attētet: hac ratione & quidem recta, summus hic vetus præceptor à balneo μελίκρητον, mulsam paulò primùm dilutiorem propinauit. Καὶ οἶνον γλυκὺν, ac secundo deinde loco, vt progressus paulatim aliquis vegetior aliquantò fiat, vinum album; tandémque si minùs ista quoque profecerint, quò res ad extremum deducatur, τοῦ πεπεμμένου ὅσον σπυρίδα, cinnum, aut è miscella potiùs superiori contritum aliquod ad semunciam, scilicet in potionem, offert, quippe quæ summas habeat in hunc scopum vires & potentissimas. Expendendum hîc censemus tamen, an (τοῦ πεπεμμένου) quod conteri oportere hoc loco dicitur, ad tribulum possit referri; quum nonnisi valde ambiguum esse possit. Hunc locum Caluus prætermisit.

Quem de ranunculo fortasse perperam videatur Cornarius etiam intellexisse. ἡμίσεα verò semunciam nostratem pendere existimauimus, & Αἰγιναῖον sortitum esse nomen à loco, insula nempe ex Cycladibus. In qua quum merces generis cuiusuis diuenderentur, mensurarum nómina etiam vulgatissima cuique fuerunt à loco nuncupata. Hinc quoque quòd oriundus esset Paulus doctor Medicus, Ægineta dictus fuit. Huius potionis vsus si quid doloris aut molestiæ adferat, ne hîc quoque remedium vllum desideretur, ecce potio medicata sequens opem quidem feret. Namque vbi decoctum cicerum alborum & passularum refrixerit, huic in potum exhiberi voluit Hippocrates. Molestiam verò ex authoris sentētia intellige, quæ potuit inuri partibus, per quas delapsum superius ferebatur decoctū erodens. Nam quem solent vulgò infernæ parti ardorem cantharides inferre vesicæ, nunc stranguriam appellauit; (ὅταν τις ὀλίγον ἀποκρίνῃ οὖρον συνεχῶς, στραγγουρία τὸ πάθος καλεῖται, quando substillum vrinæ cōtinuò fit, ita hæc affectio Græcis appellatur) eum restinguet, vt suprà, (καὶ ἐν ὕδατι ἐγκαθήσθω) balneum dulcis aquæ tepentis. His artibus Hippocrateis Medicus suo voto vel sine ægrotantis tædio molestiáque vulgò potitur.

Ἐκβόλιον ὑστέρων] Et hoc prætermissum fuerat ad propulsandas secundas accommodatissimum pessarium. Succum nempe priùs expressum ex agresti cucumere coquendum esse coniicimus ὡς μάζιον, instar pulticulæ, quod consueuit vulgò dici, ad consistentiam aut paruæ mazæ aut quidem pultis. Deinde (ἐμπλάσασα) posteaquam succum velleri illeuerit mulier, vt pessarium; facilè poterit intromitti. Alioqui namque quo pacto queat supponi, ardunm nimis cogitatu. Sed quid etiā ieiunio in totum biduum instituto puerperam Hippocrates diuexabit? An quo vteri retentrix natiua potestas interea sensim fatiscens & genio fraudata, de se quiddam remittat? Vtque eo temporis prætetlapso spatio, trahenti faciliùs cedat naturæ vis medicamento? Quod nunquam eueniat, si cibo sustentata suum semper ipsa seruabit robur. Atque hoc loco vix admirabile nisi propiùs paulò intuenti videatur artificium Hippocratis. Facilis alioqui hæc expositio putetur, sed quam tamen ante nos nemo excogitauerit.

SENTENTIA DECIMAQVARTA.

1 *Hoc modo fit de fœcunditate periculum: MolyZam allij decoctam supponere* inprimis oportebit *per horam.*

Πειρητήριον· Μώλυζαν σκορόδου ἀποζέσας προσθεῖναι ὥρην.

2 *Fit & hoc aliter periculum: Netopi quiddam obuolutum lanæ apponendum erit, attendere* sedulò *deinde* oportebit, *nunquid os eius aliquid redoleat.*

Ἕτερον πειρητήριον· Νέτωπον ὀλίγον εἰρίῳ ἐνδήσας προσθεῖναι, καὶ ὁρῇν, εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζηται.

EXPLICATIO.

BINOS hos quidem locos, de allio priorem, posteriorem de intromittendo netopo, quiuis & meritò & verè coniiciat, etsi Hippocratis sunt, ex latere tamen commentariorum, in rectam authoris orationem irrepsisse. Quod quum cōsultò euenerit & vtile queat esse cuique, hoc factum vnumquemque lectorem etiam oportet æqui consulere. Signum huius autem coniecturæ sufficiens posit videri, quòd quæ præcedunt & quæ etiam consequuntur; sint vnius & eiusdem argumenti, etiámque scopi. De iis nimirum agebatur, quæ secundas foras propulsent. Quorsum nūc igitur de sterilitate aut fœcunditate mulier ipsa periculum faciat? Scimus in his commentariis muliebria tantùm declarari. Et quòd sua quoque viri habent & gestant vtriusque eius affectionis signa, vt & causas, memores quoque ipsi sumus. Id quod latuit plerosque, quemadmodum appositè quidem notatū legimus in perdocto commentario Galeni ad aphor. 62. lib. 5. Causas ergo præ se ferunt quoque viri; de quibus & doctissimè & fusissimè suam nobis sententiam ipse explicuit eodem loco. Ipsum, si videbitur, consulite. Etiámque Hippocratis idem hoc iudicium fuit. Siquidem consequenter muliebri re peracta scriptum reliquerit aphor. 63. παραπλησίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρένων. Quem quidem locum, hoc est aphorismum, quum illustraret Galenus, falsam in Hippocratē opinionē errorémque notasse visus est ipse sibi. Sed ex clarissimo aphorismi superioris lumine in ardua aliquantò magis & obscura consequenti interpretatione mentis Hippocrateæ, eius fortasse caligarunt oculi. Veritati sanè consentit aphorismus vterque. Ac si tantum laboris impendisset Galenus in vnius quantum in alterius commētatione, honorificentiùs ipse quidem longè esset loquutus de suo magistro Hippocrate. Huic diuino authori non nisi iniquo maximè animo iniuriam inferri vnquam, quisquis est veritatis amator, patietur; quum in eius scriptis nondum errorem vllum, etsi obscura pleraque, animaduertant plerique omnes. Sumus ipsi memores, quòd hic præclarus commētator palàm profitebatur, nihil ab Hippocrate perperam scriptum esse. A vero minùs hæc aberrarunt diuina Hippocratis oracula. In quibus si quid vt in tenebris, occultum iacet; eius qui enunciat culpa non euenit, sed qui consilium exquirit potiùs, quíque consultoris quidem verba audit; verè autem non intelligit. Hæc verò dicta sunt obiter, vt quando per commemorationem causarum sterilitatis mulierum, occasio oblata nobis præsens fuit, vindicaremus eodem modo Hippocratem ab ignoratione

tione causarum sterilitatis, quæ creduntur ex viris dependere. Enimuero vtraque, tum quæ aphorismo priori de mulieribus, tum quæ posteriori de viris, sibi edita putet Galenus voce, tanquam oraculo, diuini Hippocratis: iis, inquam, quum verius vnquam nihil queat dici, quemadmodum aliàs, si fata ferent, facilè poterit demonstrari. Atque scriptum hoc esse ex instituto si crederemus ab Hippocrate, proferremus ex locis quamplurimis longè plura, quæ illius orationem explicatiorem reddant. Sed nunc meminisse sit satis, quod est de suffitu proditum ab eodem lib. 5. aphorismorum, quum siquidem vtrobique odor ad os & nares diffundatur eodem modo viáque, pro Galeni & Philothei sententia. Aphorismus est, γυνὴ ἣν μὴ λαμβάνῃ, &c. Si mulier non concipit, cupis autem an ea id possit, dignoscere; pannis circumtectam suffito. Quòd si per corpus odor ad os & nares perueniat, scias quòd ipsa per se sterilis non est. Ediscere hoc idem postea licet eodem ipso dictatore, vbi libro sequēti vnguentum album Ægyptiū phiala voluit argentea recondi huius eiusdem gratia. Ac ea quæ dicimus, explicabuntur, etsi breuiter magis; apertiùs tamen suo loco. Reuera suffitus aromatum præterquam quòd menses ducit aphor. 28. lib. 5. aphorismorum; nónne per ductus venarum arteriarúmque ab eo delatus vapor caput opplebit & grauitatem eius creabit? Ex eo nimirum etiam ad os & nares spiracula patent odori tanquam ad partes viciniores & apertas. Iure igitur iussit Hippocrates noster ὀρῶν, εἰ ὄζει τι τοῦ στόματος ὄζηται, attendendum esse sedulò, si quis ex ore exhibit odor. Huius autem esu frequenti ita caput potest oppleri, vt oculorum inde acies tandem obtundatur. Ad huius experimenti explicationem conferre queant quæ Galenus & Philotheus interpretes philosophantur perdoctè dicto commentario.

Cæterùm μώλυζαν σκορόδου non caput allij integrū derasum, vt Cornarius interpres, reddidimus. Quum verò alliorum genus sit duplex, hoc loco intelligi oportere monocephalon lector cōsentiet, si ex Dioscoride cap. 146. lib. 2. didicerit satiuum quoddam esse quod singulari capite, vt porrum, constat, dulce, paruum, vergens in purpureum. Reliqua verò magna cādidáque, ex pluribus coagmētata nucleis, quos ἀγλῖθας ἢ ῥάγας, hoc est nucleos siue spicas nominarunt Græci. Hîc igitur allium intelligi debet quod vnicum caput habet, expositore Galeno in lexico suo. Ac μώλυζαν σκορόδου dixit coniunctim Hippocrates, ne quis (ὥς τινες τὸ μῶλυ) pro herba eiusce nominis ipsum posuisse opinaretur. Μώλυζα σκορόδου vnius capitis est καὶ μὴ διαλυομένη εἰς ἄγλιθας, quæ nec in plures nucleos solui potest, expositore Galeno in exegesi. Cæterùm vt ὤρῃ in prostheto priori scribēdi forma ab ὀρῶν differt posteriori: ita & ratione & significatione. Hoc enim sedulitatem commendat: designat autem illud mansionis diuturnitatem manifestè. Quod quia prætermissum vidimus ab vtroque interprete, noluimus intactum relinquere.

Ἐμπρ.] Præterea quod in illo obseruandum præcipiebatur inter vtendum, in hoc vsurpādum quoque opinamur, & contrà. Vt vtrobique prosthetum designato spatio temporis, intus remaneat, eodémque elapso diligenter obseruetur quid postea spiret ex ore. De netopo autem dictum antea fuit. Sui quoque appositum ad vteri osculum indicia præbet galbanum per odorem lib. de superfœtatione. Ex quo qui volet studere conceptioni, colligat Medicus plurima præcepta, quorum ope factus aliquātò eruditior, magnū aliquid cōsequi possit. Sed de his quādo quæ ad conceptū faciāt, tractabitur, amplissimè postea.

SENTENTIA DECIMAQVINTA.

Πρόσθετα· Σκορπίου θαλασσίου τὴν χολὴν ἐν εἰρίῳ τήξας, καὶ ξηράνας ἐν σκιῇ, προστίθει.	1	*Prostheta: Fel scorpij marini lana exceptum siccatúmque in vmbra apponito.*
Ἢ γλήχωνα ξηράνας, καὶ ἐν μέλιτι δεύσας, ἐν εἰρίῳ προστιθέναι.	2	*Aut pulegium siccum subactum melle è lana* similiter licet *apponere.*
Ἢ ἄνθος χαλκοῦ ἐν μέλιτι ἐς ὀθόνιον ἐνδήσας προσθεῖναι.	3	*Aut supponere florem æris cum melle linteo obductum.*
Ἢ σικύος σπέρμα καὶ ὄστρακον καταπλύνας, ἐν οἴνῳ τε δεύσας, ἐν λαγωήσιν θριξὶν, ἢ εἰρίῳ προστιθέναι.	4	*Aut semen cucumeris & elotam testam, & vino maceratam, ex pilis leporinis aut lana admouere* oportebit.
Ἄλλο πρόσθετον· Στυπτηρίην Αἰγυπτίην ἐν εἰρίῳ κατειλίξας προσθεῖναι.	5	*Pessarium aliud: Alumen Ægyptiū lanæ obuolutum apponere.*
Ἢ κανθαρίδας τρίψας, οἴνῳ τε δεύσας, προστίθει.	6	*Aut cantharidas tritas vino subactas appone.*
Ἢ τὴν ἀρτεμισίην ποίην οἴνῳ δεύσας προστίθει.	7	*Aliàs artemisiam herbam vino subactam supponito.*
Ἢ μελάνθιον τρίψας ἐν οἴνῳ, ἐν εἰρίῳ προστίθει.	8	*Aut melanthium contritum vino ex lana appone.*

9 *Aut bulbum ex tritico tritum vinóque subactum apponito.*

Η βόλβιον δὲ ἐκ τῶν πυρῶν τρίψας, ἐν οἴνῳ τε δεύσας, προσθεῖναι.

10 *Aut vini albi veteris deustam fæcem, vinóque albo extinctam tritámque, in linteo* oportet *apponere.*

Η οἴνου παλαιοῦ λευκοῦ τὴν τρύγα κατακαῦσαι, καὶ κατασβέσαι οἴνῳ λευκῷ, καὶ τρίψαι, καὶ προσθεῖναι ἐν ὀθονίῳ.

11 *Aut galbanum, & netopum, & misy, ex rosaceo vnguento* similiter *in linteo.*

Η χαλβάνην, καὶ νέτωπον, καὶ μίσυ, ἐν ῥοδίνῳ μύρῳ, ἐν ὀθονίῳ.

12 *Aliud prosthetum: Elaterij potiones duas & fauũ in vino per linteũ apponito.*

Αλλο πρόσθετον· Ελατηρίου δύο πόσιας, καὶ κηρίον ἐν οἴνῳ δι' ὀθονίου προσθεῖναι.

13 *Aut butyrum & alumen subactum melle similiter: aut quidem succum scammonij & adipem in modum pultis simul commixtos, vinóque subactos, per linteum inducere* oportebit.

Η βούτυρον καὶ στυπτηρίην μέλιτι δεύσας ὁμοίως· ἢ ὀπὸν σκαμμωνίης, καὶ στέαρ ἐν μάζῃ ξυμμίξας, οἴνῳ τε δεύσας, δι' ὀθονίου προσάγειν.

14 *Ad idem: Interiora colocynthidis agrestis in lacte muliebri trita* etiam *ex linteolo supponantur.*

Επὶ τοῦ αὐτοῦ· Κολοκυνθίδος ἀγρίης τρίψας δὲ ἔνδον ἐν γάλακτι γυναικείῳ, ἐν ὀθονίῳ προστιθέσθω.

EXPLICATIO.

BELLE hæc cum superioribus cohærebant tanquam vnius & eiusdem argumẽti, nisi quæ interiecta sunt duo, irrepsissent (vt antè dictum est) in orationem Hippocratis. Causas suspicionis huius nobis adaugent, quę non ita pòst subnectentur; scilicet ποτὰ δυνάμενα χορίον τι κρατηθὲν ἐν τῇ μήτρῃ ἐξαγαγεῖν, quæ recensebuntur nimirum descriptæ potiones, quæque possunt in vtero subsistentes secundas propellere. Ad intermissam igitur breui admodum interuallo disputationem sit hæc ex hypothesi regressio. In qua quum quatuordecim prostheta diuersi vnaquæque generis describantur vsu potiùs probãda, quàm ratione explicanda faciliori; hæc simplici narratione continentur & sigillatim commemorantur ab Hippocrate. In iis portò quid, quantum, & quonam modo quidque vsurpatum debeat in vsum commisceri; hoc quoque loco statuitur ab authore. Notatione tamen & obseruatione dignum nobis visum fuit, quòd vt vino nonnulla excipi solẽt, alia melle, aut quidem felle: sic nonnulla ex vellere, plura ex linteo, alia quoque ex leporinis pilis supponuntur ad educendas secundas, quæ à partione restiterũt, vt dictum est, prætér naturam.

Ελατηρίου δύο πόσιας] Sed modò inter prostheta quorsum potiones? An quia impetauit noster hic authór diuinus, tantundem elaterij in confectionem pessi consequentis sumi oportere; quantum duplici potione tutò possit exhiberi? At elaterium ceræ aut fauo potiùs commiscet ipse, diluítque vino; vt per linteum, non verò per litum; quemadmodum aliàs ex lana linteóve aut bombace, supponi possit. Sic enim δι' ὀθονίου, conclusa scilicet linteo aliter nunc intromittantur, quàm nuper ἐν ῥοδίνῳ μύρῳ aut ἐν ὀθονίῳ, necesse est. Ibi tum enim quæ sunt præscripta, cum litu immittebãtur. Per linteum autem credimus nũc elaterium Hippocratem idcirco supponi voluisse, ne acris videlicet vis eius & mordens tam vehementer suo cõtactu, quũ sic sine interuallo alioqui eroderet penitiores & in circum positas partes. Eadémque ratione de aluminis & scammonij appositu idem hoc iudicium esto. Quum siquidem (δι' ὀθονίου προσάγειν) vtrumque velit linteo circumclusum contineri, priusquam supponarur in propositum scopum. Etiámque operæpretium speramus fore, si modo cõsimili colocynthidis agrestis pars interior lacte muliebri dissoluta indatur. Quanquam ἐν ὀθονίῳ, in linteolo scriptum legatur apud Hippocratem. Quum verò colocyntbis immittatur in forma pessi, eam eodem orationis cursu teneri debere opinati quoque sumus; non inter pocula, etiamsi gratia eiusdem sæpenumero vsurpetur, nunc hîc recenseri.

SENTENTIA DECIMASEXTA.

1 *Hæ potiones vim habent educendi chorion, quod vtero retinetur: Silphium ex vino ad magnitudinem fabæ propinato.*

Ποτὰ δυνάμενα χορίον τι κρατηθὲν ἐν τῇ μήτρῃ ἐξαγαγεῖν· Σίλφιον ὅσον κύαμον ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν.

2 *Hoc aliud* quoque *eiicit: Mulier* primùm *axillis comprehensa, excutienda erit validißime.*

Ετερον ἐκβόλιον· Υπὸ τὰς μασχάλας λαβὼν, σεῖειν ἰσχυρῶς.

3 Ποτὰ δὲ διδόναι ἄγνου πέταλα ἐν οἴνῳ· ἢ δίκταμνον Κρητικὸν ὅσον ὀβολὸν ἐν ὕδατι τρίβειν καὶ διδόναι· ἢ κονύζης τῆς δυσόσμου ὅσον χεῖρα πλείω διδόναι πράσου χυλῷ, καὶ νέτωπον σὺν χήμην ἁδρήν.

Exhibere deinde oportebit *in potum folia agni casti ex vino: aut obolum dictamni Cretici in aqua triti exhibeto; aut conyzæ fœtidæ manipulum succo dilutum porri, & netopum ad mensuram largioris chemæ.*

4 Ταῦτα ἐν οἴνῳ δοῦναι πιεῖν, τρίψαντα λεῖα.

Hæc ad læuorem trita, ex vino ebibenda oportet *exhibere.*

5 Ἢ δᾷδα πιοτάτην ἕψειν γλυκεῖ οἴνῳ ἐν λευκῷ, ἐπιχέας ὅσον τρεῖς κυάθους, καὶ χαλβάνης ὅσον τριώβολον, καὶ σμύρναν ἑψήσας, ἐπὴν παχὺ γένηται, δὸς πιεῖν χλιηρόν.

Tædam pinguissimam aliàs coquito in vino dulci, quod vbi ad cyathos tres effuderis, & tres obolos galbani postea *etiámque myrrhæ tantundem decoxeris, donec venerint* omnia *ad iustam crassitiem; in potum tepida debent exhiberi.*

6 Ἢ πράσου χυλὸν, καὶ σμύρναν, καὶ οἶνον γλυκὺν ὁμοῦ.

Aut porri succum & myrrham simul cum vino dulci.

7 Ἢ ἀνδράχνης καρπὸν λέαινε· δίδου δὲ ἐν οἴνῳ λευκῷ παλαιῷ.

Aut adrachnes arboris *contritum semen ex albo vino veteri exhibeto.*

8 Ἢ αἰγείρου Κρητικῆς κόκκους ἐννέα τρίψας ἐν οἴνῳ πινέτω.

Aut populi nigræ *Creticæ grana nouem trita ebibat ex vino.*

9 Ἢ βατραχίου βοτάνης ἐκ τῶν φύλλων καὶ τοῦ ἄνθεος τετριμμένου ὅσον δραχμὴν Αἰγιναίην, ἐν οἴνῳ πίνειν γλυκεῖ.

Aut ranunculi herbæ foliorum etiámque florum contritorum Æginæam drachmã ex vino dulci assumere oportebit.

10 Ἢν δ' ἔτι ἀνέχηται τὸ χορίον, λεβηρίδος ὅσον ὀβολὸν τρίβειν ἐν οἴνῳ, καὶ πίσαι.

Sin autem adhuc adhæserit chorion, anguis senectæ obolum in vino tritæ bibendum offerto.

11 Ἢ σελίνου ῥίζαν, καὶ μύρτα ἑψέτω, πίνειν δὲ ἡμέρας τέσσαρας.

Aut radicem apij & baccas myrti coctas assumat in potione per quatriduum.

12 Ἢ κύμινον Αἰθιοπικὸν, καὶ τὸ καστόρειον ὅσον ὀβολὸν, καὶ κανθαρίδος μικρόν· ταῦτα ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν.

Aut cuminum Æthiopicum & castorium oboli mensura, cantharidísque pusillum : omnia *hæc ex vino ad bibendum offerto.*

13 Ἢ μαράθου ῥίζαν ἐν οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ καὶ μέλιτι ἀναζέσαντα πιπίσκειν.

Aut fœniculi radicem in vino feruefactam vnà cum oleo & melle propinato.

14 Ἢν δὲ χορίον μὴ ὑποχωρέῃ, κόνυζαν τρίψας, ἐν εἰρίῳ προσθέτω· πίνειν δὲ ἄμεινον.

At si ne sic quidem foras secundæ prodeant, conyzam tritam ex vellere supponito: ebibere autem longè potius erit.

15 Ἢ κονύζης ὅσον χειρὸς δρὰξ χεὶρ, πράσου τε χυλὸν, καὶ νέτωπον ξυμμίξαι ὅσον χημίδα· ταῦτα ἐν οἴνῳ πινέτω.

Aut quidem conyzæ manipulum & succum porri cum netopo commiscere oportebit ad mensuram maioris conchæ. At hæc ex vino propinabis.

EXPLICATIO.

DICEBAMVS non ita pridem, eóque nomine tunc nostram explicationem confirmabamus, Hippocrati in voto fuisse; non solùm per prostheta euocare; sed & per pocula educere secundas. Eò quidem iam venit orationis progressus authoris, etiámque res puerperarum ex hypothesi. Itaque hîc meritò sequuntur ποτὰ δυνάμενα χορίον ἐξάγειν, ea quæ epota adhærescentes adhuc secundas possunt foras

propulsare. Editus sit ergo puer modò in lucem ex hypothesi, secundæ ipsum statim sequantur natura duce, prorsus necessarium nunc quoque videtur. Hac ratione enim ὑστέραι siue δευτέρειον, dictæ sunt secundæ Græcis. Quod quoties non eueniet; verendum omnino erit; ne earum suppressio eueniat permagno puerperæ valetudinis incommodo. Ideóque omni conatu studendum Medico est semper, vt quoties chorion in partu restiterit, educi id omni arte tentetur; ita tamen vt tutò fiat. Ad id etiam multa superiùs quidem præscripta pessaria sunt ab Hippocrate; sed si quædam assumpta idem hoc ipsum præterea introrsum propulsabunt; fore id maioris quoque momenti & vtilitatis sperandum quidem est. Est autem in horum censu apud Hippocratem silphium, ὀπὸς κατ' ἐξοχὴν, succus, qui quòd præstantissimus ex oppido Cyrenarum antiquitus afferretur; Cyrenaicus quoque cognominatus tum fuit veteribus. Ex eo si magnitudinem dictam ab Hippocrate, ἐν οἴνῳ, ex vino (albo credimus) Medicus propinarit; optatum facilè is consequi possit & voto potiri.

Ἕτερον ἐκβόλιον· ἀπὸ τῆς μαγάλας] Hoc alterum est ἐκβόλιον, medicamen nempe partum eiiciens, attamen ei dissimile quod præcedit, quia non simplex & vnum; sed (σείειν ἰσχυρῶς) concussionem quoque adiunxit cum potione diuersi generis Hippocrates. Nimirum vt, quod efficere vna non potuerit, id altera tertiáve aut commutata identidem porio alia, efficaciùs præstet. De concussionis autem forma quando antea copiosissimè diximus hoc eodem libro, vbi de excutiendo immortuo fœtu antè agebatur; etiámque ex libello Hippocratis περὶ ἐγκατατομῆς τοῦ ἐμβρύου referebamus; & quomodo huius gratia debet comprehendi, & quibus vinculis aut sindonibus potiùs velanda nunc erit, quò concuti ipsa tutò queat, quando (inquam) pluribus antè explanatum fuit, ex istis locis ducimus nunc repetendum. Quid verò chema sit, dicebatur quoque nuper. Quid item tæda & quæ arbores illius occasione emoriantur, multo quoque priùs ex sententia veterum repetebamus. At (δὸς πιεῖν χλιαρὸν) cur voluerit Hippocrates, vt horum cuiusque modi potiones enumeratæ omnes in propositum modum tepescãt, nondum innotuit nobis, nisi quòd vtero sit hostile frigus & inimicum; & quòd hoc etiam pacto vis agendi ferè solet accelerari.

Ἢ περὶ τοῦ χυλὸν] Et hæc antecedentibus ita connectuntur, vt quæ etiam ποτὰ δυνάμενα, &c. epora queãt depellere secundas. In iis cõdigna notatu aliquot esse quæ sequuntur, opinati sumus. Ανδράχνην primùm legit interpres vterque, ac eodem modo portulacam reddidit, parum, ni nósmetipsi quoque longiùs erremus, verisimiliter. Cogitantibus enim diutiùs, quòd vim adstringendi summam refrigerãdíque vsque adhuc habuisset antiquorum opinione portulaca; de mendo oborta quoque nobis suspicio fuit, attendentibus præsertim ad scopum authoris. Sed huic delẽdo satis etiam fore visa fuit statim postea, & meritò quidem, literulæ vnius litura. Itaque pro ἀνδράχνης detracto ν elemento, ἀδράχνης restituimus. Hæc

cap. 22. autem arbor fuit veteribus, cuius Plinius meminit lib. 13. vires nullas tamen illius recẽsuit. Si molestum non erit, Plinij auditote verba. Adrachnen omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur; quum hæc sit herba, & andrachne vocetur vnius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne (subiungit ipse) est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis vnedoni; folio tantùm minore & nunquam decidente; cortice non scabro quidem, sed qui circumgelatus videri possit, tam tristis aspectu est. Ex quo quidem hoc loco plures fortassis reponendi loci sunt apud Theophrastum libris de historia plantarum. Cæterùm notandum etiam est ἐν οἴνῳ λευκῷ παλαιῷ, ex vino albo veteri istud semen offerri, vt & cætera quæque, si animaduertis, proximè sequentia medicamẽta; nempe quia huius ope agunt ipsa prompriùs potentiúsque. Adde quòd est quoque vinum hystericum. Cum βατραχίου autem βοτάνης Hippocrates coniunxit, vt aliàs similiter, gratiâ distinctionis. Ne nimirum aut ranam quæ degit in aquis; aut ranunculum scilicet tumorem phlegmonodem partium quæ sunt sub lingua & venarum præsertim, quíque vt plurimùm in pueros cadit eósque infestat; hîc intelligi quis perperam opinaretur. Est valida satis & potẽs batrachij, potissimùm verò si propinetur, vis huius. Attamen ἢν ἔτι ἐνέχηται τὸ χορίον, si secundæ intus adhuc detinebuntur, nec relaxentur ab eius vsu; alia plurima quæ id efficiant, nunc præscribuntur ab authore. Et quidem longè promptiùs, ac tum maximè, quum per totum quatriduum ea ipsa in vsum continenter vsurpabuntur. Quòd enim hæc conditio inter vtendum debeat esse omnibus communis ratáque, iure quidem hîc cogitamus & statuimus. In iis verò tenebunt primas λεβηρὶς, exuuiæ serpentum, quòd à Lycophrone σύφαρ aliàs dicebatur. Ad quem hunc quidem locum si fortè attenderint Paracelsitæ, conclamabunt protinus vtique etiam hac Hippocratis authoritate freti, Similibus similia percu-

cap. 12. lib. de theriaca ad Pison. cap. 16. lib. 2. rari. Non sic autem hoc loco, quemadmodum terræ vermes, qui γῆς ἔντερα & Galeno & Dioscoridi dicebantur, sed potiùs ipsimet ἕλμινθες στρογγύλαι ad lumbricos eiusdem naturæ & formæ, se habent qui solent nobis in intestinis subnasci; aut non sic etiam vt χορίον se habet recentis cuiusdam puerperæ præparatum, vt decet, ad secundas alterius puerperæ quæ in vtero restiterint & iam suffocationis periculum creant: ita nunc veteres serpentis exuuiæ ad secundas in vtero præter naturam detentas affectæ quidem sunt. Magna namque inest vtrobique varietas, magna est, inquam, in illis dissimilitudo. Quanquam vt ad depellendum illa totidem separatim fortasse, hæc vniuersa quoque conueniant; si, vti est decens, apparata, & conuenienter certáque mensura & tempestiuè exhibebũtur. Sed de his quidem aliàs. Exhibet obolum quoque castorij ad potandum Hippocrates, sed simul cum eo, nec quidem sine ratione, κανθαρίδος μικρὸν, minimam tantummodo portionem cantharidis voluit commisceri, propter rodentem vim eius & valde deleteriam. Quæ satis quidem omnia esse queant ad propulsandas secundas; ἢν τὸ χορίον μὴ ὑποχωρέῃ, attamen si ne sic foras ipsæ prodeant; aliud supponi censet oportere Hippocrates, quod maximi omnium momenti queat videri fore etiámque fructus, si propinabitur. πίνειν δὲ, ait, ἄμεινον. Potione siquidem id multò magis præstet, vt periculum ipse fecerat sæpenumero.

SENTEN-

SENTENTIA DECIMASEPTIMA.

1 Χορίον ἐξάγει, καὶ ἐπιμήνια κατασπᾷ, καὶ τὸ ἔμβρυον ἡμίεργον ἕλκει.

Hoc *educit secundas, menstruáque vellit, & imperfectum embryonem trahit* medicamentum.

2 Κανθαρίδας πέντε ἀποτείλας τὰ πτερὰ καὶ τὰ σκέλεα καὶ τὴν κεφαλὴν, εἶτα τρίβολον τὸν παραθαλάσσιον κόψας ξὺν τῇ ῥίζῃ καὶ τοῖσι φύλλοισιν ὅσον κόγχην, καὶ τὸ εὐάνθεμον τὸ χλωρὸν τρίψον ἴσον πλῆθος, καὶ σελίνου σπέρμα, καὶ σηπίης ὠὰ πεντεκαίδεκα ἐν οἴνῳ γλυκεῖ κεκρημένῳ· ταῦτα ὁμοῦ, καὶ ἐπειδὰν ὀδύνην ἔχῃ, πίνειν.

Cantharidibus quinque si excideris alas, crura capútque; ac inde tribulum marinum contriueris simul cum radice & foliis ad conchæ capacitatem: adde iis & euanthemum recens tritum mensura pari, & semen apij, & quindecim oua sepiæ in vino dulci diluto: hæc simul omnia, *vt primùm dolor inuaserit, epotet.*

3 Καὶ ἐν ὕδατι θερμῷ ἐγκαθιζέσθω, πινέτω δὲ μελίκρητον ὑδαρὲς, καὶ γλυκὺν οἶνον λευκόν.

Et eodem modò in aqua calida mulier *desideat: ebibat tamen* interea *melicratum dilutius & vinum album dulce.*

4 Ὕστερον δύναται ἐκβάλλειν ὁλοκωνίτιδος τῆς γλυκείης ῥίζα· ἔστι δὲ ὡς βολβὸς, σμικρὸν δὲ ὡς ἐλαίη· ταύτην τρίβειν ἐν οἴνῳ, καὶ διδόναι πίνειν.

Et secundas eiicere potest radix holoconitidis, quæ dulcis est, sua figura bulbum referens; vt & oliuam magnitudine: in vino terenda erit, vt ebibenda offeratur.

5 Ἢν μὲν ᾖ σμικρὰ, δύο· ἢν δὲ μείζω, μία ἀρκεῖ.

Quæ si erunt exiguæ, duæ quidem; *sin autem maiusculæ, vna satis esse queat.*

6 Παραμίσγειν δὲ τῶν σπερμάτων κύμινον Αἰθιοπικὸν, καὶ σέσελι Μασσαλιωτικόν.

Admiscenda verò sunt è seminibus, cuminum Æthiopicum & seseli Massiliense.

7 Ἢ φύλλον τὸ Λιβυκὸν ξηρὸν ἡμιχοίνικον σὺν οἴνῳ κοτύλῃσιν τρισὶν ἕψειν, καὶ ἄγειν ἐς τὸ ἥμισυ· καὶ ἀπὸ τούτου πινέτω.

Aut folium Libycum siccum ad semichœnicem cum vini tribus cotylis decoquendum curabis, *donec media portio superfit: ex eo autem* mulier *bibat.*

8 Ἄλλο· Λύγου καρπὸν, σεσέλιος ἴσον, σμύρνης τρίβειν ὁμοῦ, καὶ σὺν ὕδατι διδόναι πίνειν.

Aliud: Agni casti semen, & seselios & myrrhæ partes æquas simul terere, & ex aqua exhibere mulieri oportebit *in potione.*

9 Ἐκβόλια· Ἄγνου λευκῆς νέης ὅσον ὀξύβαφον ἐν οἴνῳ λευκῷ εὐώδει δὸς πιεῖν, τρίψας λεῖον.

Hæc fœtum quoque *abiiciunt: Agnum album recentem contritum leuiter ad acetabuli mensuram in albo vino gratíque odoris bibendum præbe.*

10 Ἕτερον· Καστορίου ἢ σαγαπηνοῦ ὀβολὸν, ἀσφάλτου δραχμὴν μίαν, νίτρου δύο· πάντα τρίψας ἐν γλυκεῖ οἴνῳ, καὶ ἐλαίου ὅσον ἡμικοτύλιον, δὸς πιεῖν νήστει ὀβολοὺς δύο.

Hoc est & *alterum: Castorij aut sagapeni obolum, bituminis drachmam vnam, & nitri duas,* commisce: *ex omnibus his in vino dulci contritis, olei tamen priùs affusa semicotyle, præbe ad bibendum obolos duos stomacho ieiuno.*

11 Καὶ λοῦσον θερμῷ καλῶς.

Decenter exinde calida lauato.

EXPLICATIO.

DEEST huius potionis descriptio in expositione Cornarij. Quam prætermittere non debemus tamen, si tam multa quàm eius dictat historia; potest in rem susceptam ab Hippocrate. Eius nimirum vsu & proritatione vehementiori chorium Hippocrates confidit eductum iri, vt & menstrua, imò etiam fœtum inchoatum. Ac sanè si hic tenaciùs adhærebit, vt est verisimile, ac potionis huius vehementia depellatur; huius quoque eiusdem vsu lochia promouebuntur. Atque sic omnino quatuor eodem medicamento commodissimè poterunt cieri. Admirabilis hæc igitur potio adiumenti est, sed quæ cantharidas certo præparatas modo excipiat aliquot; quibuscum & quatuor alia quædam iungantur in compositionem & euergiam maiorem. De sepiæ autem nunc præscriptis ouis antea; vt & quòd per εὐαίθημον chamæmelum intellexit Hippocrates, dictum est priùs. Id enim ex lexico didicimus Hippocrateo.

Ταῦτα ὁμοῦ πίνειν, *hæc simul vniuersa*] Fuit semper industrius omnium veterum consensu, naturæ minister & imitator Hippocrates. Multa fuisse commiscenda modò monebar in suum scopum: at ea tum offerenda nunc cum ratione censet, ἐπειδὰν ὀδύνη ἔχῃ, quum sæuire cœperint dolores. Tunc enim vt res aliena alieno detenra loco naturæ negotium facessit: sic & suapte vi & motione natiua ad eam propulsandam foras maximè tum insurgit natura, quemadmodum permagno antè artificio; quæ menses proritare suapte vi poterant, adnentante eorum cursu periodico exhiberi oportere omnia existimauit. Sed frustra etiam alioqui (sicut antea indicatum est) introrsum quidquam etiam tempestiuè promoueas, si non exteriores ad exitum patebunt fores. Hac iusta ratione voluit nunc consequenter mulierem (ἐν ὕδατι θερμῷ ἐγκαθιζέσθω) non tam calida aqua lauari quàm in ea insidere; nec quidem vnum aut alterum diem, sed aliquot plures. Interea verò iubet dari, dum menstrua periodus venit & appropinquat, μελίκρητον ὑδαρὲς καὶ γλυκὺν οἶνον λευκὸν, illi in potionem melicratum aquosum & vinum dulce album etiámque dilutum. Sic quoque ad euacuationem meabiles magis reddentur meatus, eodémque modo poterit suscitari natura (cuius instat τάραχος) ad excretionem eius quod noxium est, etiámque quod est molestum eadem opera vsúque præscriptorum attenuabitur, eodémque modo paratius longè reddetur ad euacuationem.

Cæterùm ὀλοκωνίτιδος meminit Galenus in suo lexico, vt quod veteribus fuerit olus syluestre quoddam. Cuius saporem notauit hoc loco Hippocrares, vt & eius radicis figuram descripsit & magnitudinem, & præparandi rationem. Reliqua ferè facilia sunt, nisi quòd per φύλλον τὸ Λιβυκὸν Galeno interprete eodem lexico, semen silphij, propterea quòd latum est, intellexit, vt citat ex Hippocratis lib. 2. de muliebribus. Etiámque sic fatus idem ipse est, Addidit in oratione quandoque Hippocrates Libycum (vt hoc notamus nimirum loco) quemadmodum & Ærhiopicum aliàs. Potiones aliquot aliæ postea scribuntur, quas exhiberi censet oportere, ne quid illarum muniis & facultatibus obstaculo sit, (δὸς πιεῖν νήστει) mulieri stomacho ieiuno. Id quod nostra quidem sententia perpetuum debet esse, etiámque omni potionum generi commune; non dissimiliter quàm (λοῦσον θερμῷ κάλως) in eum finem decet mulierem toties lauari, vt quæ scilicet in infernis partibus vasa cōniuent, queant amplificari in ea dilatatíque ad vacuationem multò magis facilem, vt dictum est sæpe & inculcatum antea.

SENTENTIA DECIMAOCTAVA.

Hoc similiter aliud se habet: Marinos tres echinos omnino tritos ad læuorem in potum exhibe ex vino odoris iucundi.

1 Ἄλλο ὁμοίως ἔχον· Ἐχίνους θαλασσίους τρεῖς τρίψας ὅλους λείους ἐν οἴνῳ εὐώδει δὸς πιεῖν.

Aliud: Menthæ paruum fasciculum, & rutæ, & coriandri, & cedri, aut quidem cupressi semen offer ex vino odoro.

2 Ἄλλο· Μίνθης δεσμίδα μικρὴν, καὶ πηγάνου, καὶ κοριάνου, καὶ κέδρου, ἢ κυπαρίσσου σπέρμα, ἐν οἴνῳ εὐώδει δὸς πιεῖν.

Ac sanè ex echinis, si copia adsit, similiter aliquid mulier sæpiusculè sorbeat: calida deinde se proluat.

3 Καὶ τῶν ἐχίνων ἢν ἔχῃ, ῥοφεέτω ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡσαύτως· ἔπειτα λούσθω θερμῷ.

Simile hoc aliud: Anisum, bacculas cedri, semen apij, cuminum Æthiopicum, seseli, medium scilicet cuiusque acetabulum, vbi priùs ad læuorem contriueris, in vino albo propinato.

4 Ἄλλο ὁμοίως· Ἄννησον, κεδρίδας, σελίνου καρπὸν, Αἰθιοπικὸν κύμινον, σέσελι, ἑκάστου ἥμισυ ὀξυβάφου, δὸς ἐκπιεῖν οἴνῳ λευκῷ, τρίψας λεῖον.

5 Ἄλλο ὁμοίως· Δικτάμνου δεσμίδα, καὶ δαύκου καρποῦ δραχμὰς δύο, καὶ μελάνθιον ἴσον ἐν οἴνῳ λευκῷ, τρίψας λεῖον, δὸς πιεῖν, καὶ λοῦσον θερμῷ.

Aliud simile: Dictamni fasciculum, & seminis dauci binas drachmas, itémque melanthij tantundem in albo vino, postquam contrieris ad læuorem, in potum exhibeto, & calida multa lauato.

6 Διδόναι δὲ πρὸς τὴν ἰσχὺν τοῦ νοσήματος.

Hæc verò tum maximè exhibenda censemus, quum morbus vigebit.

7 Ἄλλο· Χαλβάνην ὅσον ἐλαίην τρίψας ἐν κεδρίνῳ ἐλαίῳ, προστιθέσθω.

Aliud: Galbanum ad magnitudinem oliuæ in oleo cedrino contritum supponito.

8 Τοῦτο δύναται διαφθείρειν καὶ ἐκβάλλειν τὸ νοχελές.

Hoc potest & fœtum necare & pellere secundas.

9 Ἄλλο ἐκβόλιον ἔγχυτον ὑστέρων· Ὁτὰν σαπῇ νεκρωθὲν ὑπὸ ψύχεος, ὅταν ἄνεμος ψυχρὸς ᾖ, κρόκον τρίψας λεῖον ὅσον δραχμὴν, ὁλκὴν ἐν στέατι χηνὸς ἐγχέαι, καὶ ἐᾷν ὡς πλεῖστον χρόνον.

Et sequens hoc *aliud etiam infusum eiicit secundas: Si extinctus frigore fœtus computruerit, vento nimirum flante frigidiori, crocum læuiter tritum drachmæ pondere ex anseris adipe infundito, ibique diutissimè remoretur.*

10 Ποτὸν συμβαλλόμενον πρὸς τόδε καλῶς· Κόνυζαν τὴν ἡδύοσμον τρίψας λείην, ἐν οἴνῳ εὐώδει, ἢ ἐν συρμαίῃ, δοῦναι πιεῖν, καὶ λούειν θερμῷ.

Ad idem apprimè vtilis erit potio sequens: Conyzam eam quæ suauis odoris est, tritam læuiter, in vino odorato aut in syrmæa ad bibendum præbe: & calida deinde lauato.

11 Ἄλλο ὁμοίως ποτὸν, τοῦ παιδίου καὶ τῶν ἐνόντων κακῶν· Ἰὸν χαλκοῦ ξυντρίψας ξὺν μέλιτι καὶ συρμαίῃ, δὸς πιεῖν.

Consimilis alia potio ad puerum & quæ in vitio intus sunt, perutilis: *Florem æris cum melle & syrmæa contritum ad bibendum præbe.*

EXPLICATIO.

HÆc quæ sequuntur aliquot in potionum quoque censu debent haberi. In iis verò id est potissimum ad therapiam, quod est positum postremo loco. Nempe διδόναι δὲ πρὸς τὴν ἰσχὺν τοῦ νοσήματος (non enim cum interprete Cornario σώματος retineri posse assentimur) isthæc offerri remedia oportere, vbi & morbus vigebit, & cœperint acerbiùs sæuire dolores, vti antea eodem hoc authore dictum fuit sæpenumero. Quo loco adiuncta ratio est à naturæ congressu cum morbo petita. Præceptum est aliud omnibus hoc quoque commune, si animaduertis; vnumquodque horum scilicet ex vino exhibendum esse. Cuius & rationem suprà quoque dedimus. Tertium est, quòd si quoties potio offeretur quæ ducit secundas, eodem modo (λοῦσον θερμῷ πολλῷ) partium præsertim inferiorum lotio fiet, aut fotus adhibebitur; magnum mulier exinde fructum consequuta reportet. Echinos ergo inprimis exhibet, non χερσαίους quidem, terrestres, quorum Dioscorides meminit cap. 2. lib. 2. sed θαλασσίους, marinos, de quibus cap. 1. lib. eiusdem.

Ἄλλο.] Deinde μίνθης menthæ pugillum cum quibusdam aliis offert ex vino. Quanquam enim inter hæc duo nonnulli aliquid interesse opinentur, cùm ea herba tamen prorsus est eadem μίνθῃ, quæ ab odore suaui veteribus dicta fuit alio nomine ἡδύοσμος. Cæterùm duobus locis, si animaduertet lector, hic lotionem commendat Hippocrates, & magna cum cautione, vti prænotauimus.

Ἄλλο· χαλβάνην] Interiiciuntur hoc loco nonnulla, quæ quanquam sint eiusdem scopi, non potione tamen solummodo, sed & iniectione & appositione secundas eiiciant. At modò quorsum (διαφθείρειν) de fœtus nece, vbi (ἐκβάλλειν τὸ νοχελὲς) secundarum expulsio conquiritur ex hypothesi? Quò tantæ virtutis hoc esse prosthetum intelligatur, vt fœtui etiam sufficiat interimendo; ne quis illius nimirum vsu in id tam vehemens & periculi plenissimum incautus incurrat incommodum. Namque & ab eo abhorruit semper vir quidem bonus Hippocrates, sicut proposuit & iureiurando sese adstrinxit ipse in horco suo.

Ἄλλο ἐκβόλιον ἔγχυτον ὕστερον, infusum hoc aliud eiicit secundas] Antea demonstratum abunde fuit, quomodo vita defunctus puer in vtero, primùm putrescendo iustè intumescat, (pluribus autem de causis quæ nunc extra rem, ibi immoritur) Attamen si quando (νεκρωθὲν ὑπὸ ψύχεος) exitium puello crearit frigoris iniuria, est in promptu ad id, remedium nunc apud Hippocratem. ὅπως αἵμως ψυχρὸς ᾖ, hæc enim Hippocratis, quàm sit vtero fœtuíque inimicum frigus, satis demonstrat oratio. Cuius & pleniot multò facta fides est locis quamplurimis, tum lib. de aëribus, locis, & aquis, tum etiam in aphorismis.

Ποτὸν συμβόλιον] Notatione hæc quoque condigna sunt, quòd & ex vino conyzam propinat, καὶ λούειν θερμῷ, & quòd à potione mulieris partes lauat pudendas, explicata antè de causa. Quid verò συρμαίη sit, edisci ex Gal. potest comment. 2. in lib. de articulis. Sed genus potionis quoddam potiùs quàm cibi fuisse existimamus, & hystericum etiam fortasse veteribus. De ea quid Doctot Gortæus, videto. Potioni etiam posttemæ summas tribuit hic auctor vites. Atque re vera flos æris, cuius iampridem vsus exoleuit, conferre multùm potest, quamuis stomacho valde dissentaneus possit videri.

SENTENTIA DECIMANONA.

Aliud hoc prosthetum eiicere potest fœtum immortuum: Scobem limatam æris molli exceptam linteo ad os vteri vsque appone, & sic profueris.

1 Ἄλλο προσθετὸν ἐκβόλιον, ἢν ἀποθνήσκῃ· Χαλκοῦ ῥινήματα ἐνθεὶς ἐς ὀθόνιον μαλθακὸν, προσθεὶς πρὸς τὸ στόμα τῶν μητρέων, καὶ ὠφελήσεις.

Aliud: Testam recentem tritam cum adipe anserino sibi mulier indat.

2 Ἄλλο· Ὄστρακον νέον καὶ στέαρ χήνειον τρίψασα προσθέσθω.

Aliud prosthetum: Nitrum coctum cum resina, in glandulam efformatum, & gallinaceo intinctum adipi, admoueto.

3 Ἄλλο προσθετὸν· Νίτρον ἑψήσας ξὺν ῥητίνῃ, καὶ ποιήσας βάλανον, βάπτων ἐς ὄρνιθος στέαρ, προστίθει.

Aliud prosthetum: Charien nuncupatum vulgò, huius radicem interuallo temporis breuissimo ad vmbilicum admoueto.

4 Ἄλλο προσθετόν· Χάριεν τὸ ἐπονομαζόμενον, τούτου ῥίζαν πρὸς τὸν ὀμφαλὸν προσθεὶς μὴ πουλὺν χρόνον.

Aliud: Syluestrem cucurbitam & murium stercus contrita læuiter apponito.

5 Ἄλλο· Ἀγρίην κολοκύνθην καὶ μυῶν ἀπόπατον τρίψας λεῖα, προστίθει.

Per modum vinculi aliud medicamentum: *Resinam & gallinaceum adipem simul trita mixtáque, vmbilico & toti ventri mulier circumliget.*

6 Ἄλλο ἐπίδετον· Ῥητίνην καὶ στέαρ ὄρνιθος, τρίψας ἅμα καὶ μίξας, ἐπιδησάσθω ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὴν γαστέρα.

Aliud prosthetum: Fructum hederæ candidæ & scobem serratam cedri trita & in glandes composita mulier *admoueat sibi.*

7 Ἄλλο προσθετόν· Τοῦ κισσοῦ τοῦ λευκοῦ τὸν καρπὸν καὶ κέδρου πρίσμα τρίψασα, καὶ βαλάνια ποιήσασα προστιθέσθω.

Aliud: Cerebrum testudinis marinæ cum croco Ægyptio & Ægyptio sale tritum mixtúmque in glandes effictum apponito.

8 Ἄλλο· χελώνης θαλασσίης τὸν ἐγκέφαλον, καὶ Αἰγύπτιον κρόκον, καὶ ἅλα Αἰγύπτιον τρίψας καὶ ξυμμίξας ποιέειν βαλάνους, καὶ προστιθέσθω.

Sequens abigit fœtum suffitus & detentum in vtero sanguinem educere vi potest: Folia salicis ad ignem conspersa suffire oportebit, & circumlocatam mulierem facito tum manere tantisper dum fumus in vterum penetrarit.

9 Ἐκβόλιον θυμίαμα δυνάμενον καὶ αἷμα γαστρὸς ἐξελάσαι· ἰτέης φύλλα ἐπὶ πῦρ ἐπιθεὶς θυμιῆν, καὶ περικαθίσας τὴν γυναῖκα ἐᾶν ἄχρις ἂν ὁ καπνὸς ἐς τὴν μήτρην εἰσίῃ.

EXPLICATIO.

Ad prostbera præsens regressio est, quæ suapte vi eliciant quoque secundas. Ergo à minori ad maius nunc, si placet, argumentum ducatur, ne remotior digressio fiat à re proposita. Si enim pessarium hoc ex vtero fœtum eiicit (τὸν ἀποθανόντα) immortuum; quid non secundas? Ex altero consequentiedifcet mulier pudicè in sinum, cuius mulierem vnamquamque debet pudere, pessarium intromittere. *τρίψασα προσθέσθω, contritum indat*] Sic enim cum muliere colloquitur sæpenumero Hippocrates.

Tertiò loco notandum est, id quod eò intromittitur, (ποιήσας βάλανον) confingi oportere in formam glandis. Sed χάριον τὸ ὑποπυριαζόμενον, grarius fore hoc politioribus mulierculis medicamen, ex hac dictione χάριον volentes suspicaremur, si non proximè subiunxisset Hippocrates τὴν ῥίζαν, ex huius scilicet radice concinnandum esse cataplasma, quod tanti esse momenti expertus erat, vt id appositione ad vmbilicum mulieribus foret acceptabile & magis gratum quàm suppositione; & quod etiam breui suum munus perficeret. Cur sic alioqui loquutus esset Hippocrates, προσθῆς μὴ πουλὺν χρόνον? Cæterùm an de tithymalli radice hôc, paucis mutatis, intelligi quoque queat qui characias dicebatur, lector viderit. Hunc enim omnium esse vehementissimum scripto mandatum reliquerunt recentiores, fortè quia apud Dioscoridem cap. 159. lib. 4. ipsi legerint; quòd qui lac extrahebant ex eo, cogebantur corpus suum, ac præsertim faciem, collum, scrotúmque genitalis quodam adipe aut oleo cum vino perungere. Ac sanè solo appositu suum nunc munus facit plantæ radix huius apud Hippocratem, tantæ virtutis est. Deinde & aliud huic pessarium subnectitur ex colocynthide & stercore murium. Sed ἄλλο ἐπιθετὸν quod huic statim consectarium est, appositu quoque, non intromissione munus quod est suum obit; eóque longè maiori dignum commendatione apud mulierculas politiores, vt dictum iam est in re consimili.

Ἄλλο προσθετόν· Κισσοῦ λευκοῦ] Per hederam candidam eam intellectam puta quæ fructus candidos habet Dioscoride explicatore. Καὶ κέδρου πρίσματα, scobem serratam cedri reddidimus. Nam vt quod inter secandum deteritur serra, πρίσμα nunc Hippocrati: ita quod limæ iterato ductu decidit ex eo quod secatur, ῥίνημα non ita pridem in ære dictum fuit. Reddidit ῥινήματα Cornarius ramenta. Limaturam qui volet, vertat: diximus limatam scobem. Quonam autem modo ex descriptis hederæ corymbis & scobe serrata cedri (βαλάνια ποιήσασα) mulier glandulas conficiat, nisi addito vt priùs adipe gallinaceo? Hūc quoque eundem affundito licet in compositionem prostheti consequentis; si non forsitan ad hoc ille qui in cerebro marinæ testudinis inerit humor, satis fore videbitur.

Ἐκβόλιον θυμίαμα] Vt eodem filo modos omnes expediat Hippocrates, quibus educi possunt secundæ, quando hoc præcipuum est eius institutum; nunc & ipse suffitionis meminit, quæ vt facillima paratu est, etiam in promptu tempori esse queat. Parabitur hæc autem (ἰτέης φύλλα ἐπὶ πῦρ) ex desiccatis salicum foliis. Quarum nempe vires prætermittere (etsi præter rem) nunc nunquam potuimus, quum siquidem visi sint nobis tantopere veteres ab Hippocrate dissidere. Siue enim lachrymam expendamus, quam sponte sua exudat arbor: siue quæ manat ex plaga, dum floret, exciso cortice: aut quæ etiā ramorum stillat truncatione; quódque folia eiusdem ad glutinandum vulnus etiam cruētum alij commendent, succum verò & arboris corticem alij ad desiccandum; tandem tamen quasi dictorum sint ipsi parum memores, humorem concretum ex corticis plaga colligunt ad expurganda ea quæ aciei oculorum obstaculo esse consueuerunt, magnam vim esse in eo rati, quem dum etiam tenuium maximè partium esse opinantur, hoc eodem pacto per experientiam nimirum in Hippocratis sententiam relabuntur incauti. Sic ipsi scilicet probè sibi & firmè constant. Etsi autem dum viret & floret salix, quid summè lentum & tenax apparet in ea, quod instar glutinis & balsami modo vulnus etiam cruentum valde disiunctum colliget atque coniungat, aut etiam albicantem eius spumam potiùs quàm semen, sanguinem expuentibus potu prodesse iam pridem quisque fuerit expertus; non proinde tamen desiccata eiusdem folia desistent insita vi & summæ partium tenuitatis præstantia penitiùs paulò introrsum deferri, & ibi temorantem sanguinem suffitu tenuare, eodémque modo & tubo fœtum priuatum vita simul & sanguinem educere. Est enim huiusmodi Hippocratis sententia. Referuntur reliqua ad fumigandi modum quæ sunt in Hippocratis oratione, siue (περικαλύψας) iubeat Hippocrates vaporem arctè vestimentis circumcludi; siue (ἔστ' ἂν ἄχρις αὖ) ipse definiat quonam vsque debeant suffimenta continuari.

SENTENTIA VIGESIMA.

Περὶ ἰάσιος ἐκτρωσμοῦ· Ὁκόταν ἡ γυνὴ ἐκτρώσῃ, καὶ τὸ παιδίον μὴ ἐξίῃ, ἤν τε σαπῇ καὶ οἰδήσῃ, ἢ ἄλλό τι πάθῃ τοιοῦτον, πράσα καὶ σέλινα ἐκθλίψας, τὸν χυλὸν διὰ ῥάκεος ἀμφοτέρων ἐπισυνάξας, καὶ κοτύλην ῥοδίνου ἐλαίου, καὶ στέαρ χηνὸς ὅσον τεταρτημόριον, ῥητίνης τε ὀβολοὺς τρεῖς καταμίξας ἐν 1

De abortionis curatione siue medela: Quando mulier abortum fecerit, nec puer tamen elabitur, siue putruerit intumueritque, siue simile quid aliud perpessus fuerit; porri apiíque succum linteo expressum, & cotylen olei rosacei, & quadrantē adipis anserini, & tres obolos resinæ; hæc vbi in

oleo liquefeceris (constitueris autem mulierem pedibus elatis) in vterum infundito, quæ mulier *decumbens detineat quàm fieri poterit diutißimè.*

ἐλαίῳ, καὶ ποιήσας πρὸς ποδῶν ὑψηλοτέρην, ἔγχεον ἐς τὰς μήτρας, καὶ ἐχέτω κειμένη χρόνον ὅτι πλεῖστον.

2 *Curato deinde vt ipsa per quatriduum in sella insideat.*

Ἔπειτα κάθισον ἡμέρας τέσσαρας.

3 *Ea* siquidem *arte computrefactus puer egredi consueuit.*

Καὶ ἐξέρχεται τὸ ἀποσαπὲν παιδίον.

4 *Quod si minùs tamen contingat, salem Ægyptium & syluestrem recentem cucurbitam simul trita, cum mixto melle in cibum exhibeto.*

Ἢν δὲ μὴ, λαβὼν ἅλας Αἰγυπτίους, καὶ κολοκύντην ἀγρίην χλωρὴν, μέλιτι μίξας καὶ τρίψας, δοῦναι φαγεῖν.

5 *Quo quidẽ assumpto,* operæpretium videtur vt *sese in omnem partem mulier commoueat.*

Καὶ ἐπὴν φάγῃ, κινεέσθω τῇδε καὶ τῇδε.

EXPLICATIO.

INSCRIPTIO capitis huius satis apertè demonstrat, siue ἀποφθορεῖν, aut ἄμβλωσιν, siue διαφθορεῖν aut ἐκβωσμὸν, aut secus quis appellet, non tum demum abortionem contingere, quum ante tempus fœtum excludit mater. Ecquam alioqui rationem curandi hîc nunc ipsa desideret & requirat? Adde quòd dissentanea hæc Hippocratis oratio esset hypothetica; quódque frustra ab eo instituerentur aduersus periculum ex abortione remedia, relicto, vt præsens fert hypothesis, in vtero fœtu. Veruntamen euenit sæpenumero, vt fœtum mater corrumpat perdátque; non excludat attamen fœtum, siue mortuus ipse sit, siue sit adhuc in viuis. Ideóque meritò fert Hippocratea hypothesis, & fœtum suum mulierem corrupisse, & (τὸ παιδίον μὴ ἐξίῃ) puellum in lucem nondum editum esse. Quod fieri quando nunquam consueuit sine summo parturientis discrimine, vt ei nunc succurratur ex arte, consilium Hippocratis est & quidem pernecessarium. Ἐκβωσμὸν hinc esse igitur annotabit lector, hoc est abortionem; quoties abruptis vinculis à matre puellus disiungitur, siue intus remoretur ipse; siue quidem propulsetur foras. Huius verò abortionis quænam Medico elucere indicia possunt? Quamuis longè plures huius sint notæ ab enumeratis, attamen duarum solummodo harum percensione iure quidem voluit Hippocrates reliquas significari & satis intelligi. Sic est enim modò hic idem loquutus, ὥστε σαπῆ καὶ οἰδήσῃ, putredinem puelli nominatim incusans & hinc ex distentione ventris tumorem. Sed est reliquas notas, vt modò dicebatur, complexus sequenti hac oratione, ἢ ἄλλο τι πάθῃ τοιοῦτον, de quibus dictum fuit antea ab eo ampliùs aliquantò.

Πεσσοῦ καὶ σίκυα, &c.] Infusum nunc ex quibusdam etiam aliis parat in eundem semper scopum, definita nempe horum cuiusque mensura, quod per metranchytam in vterum intrudi iubet penitissimè; priùs (ποιήσας πρὸς ποδῶν ὑψηλοτέρην) attamen reductis quasi ad nates pedibus, quemadmodum ex anatome fert dictátque collocatio istarum partium ad aditus nimirum aut coniectionis potiùs facilitatem & promptitudinem. Non etenim hîc, sicut Medicorum opinatur vulgus, vt faciliùs istud contineat vterus quod infunditur; quinimo vt directè magis eodem, vt dictum est, & via faciliore intromittatur quod est coniectum, penitiúsque. Nam simulatque exceperit mulier quod intruditur, ei demittenda omnino erunt crura. Quãdoquidem hoc pacto os vteri strictissimè cõcludatur etiámq; fructuosissimè; atq; non quidem secus quàm ad arctiorem seminis complexum & conceptionis facilitatem maiorem, hoc idem aliàs imperabat nuper Hipp. Atque hoc modo, si placet, ἐχέτω κειμένη χρόνον ὅτι πλεῖστον, cruribus demissis extentísque & pedibus simul etiam coniunctis infusum ipsa detineat quàm diutissimè fieri quidem poterit, in maiorem fructum & vberiorem.

Ἔπειτα deinde] Hoc est, quod vbi satis diu continuisse mulier videbitur, & quasi ad eiectionem nimis vrgeri; (obtrudenda enim sunt interim quæ obstent) κάθισον ἡμέρας τέσσαρας, iubeto vt diductis iam cruribus & apertis in tripode mulier sigillatim insideat per quatuor dies. Non quidem vt tantisper ipsa conetur ad exclusionem: sed vt in sella quotidie obseruet interea quonam temporis articulo id quod sperat & expectat sanguinis effluuium incœptet; simulatque nimirum nacta fuerit eiusce opportunitatem. Si enim abortiendo totus fortasse sanguis effluxerit puerperialis, vnáque & ichores, vt hac de causa maior posthac toranda sit inter pariundum molestia, propterea quòd sic effecta sunt omnia sicca lib. περὶ ἐγκατατομῆς τοῦ ἐμβρύου; tum per hoc infusum humidior feliciter reddetur partus, ideóque non ita laboriosus apud Hippocratem eodem loco. Quòd si per virium infirmitatem ne sic quidem mulier in lasano queat sedere, quid agas tunc, Hippocratem consulito libro de superfœtatione. Ediſces enim ex eo quomodo statuere lectum oportebit & recta collocare, vt suopte pondere nutúque puerpessum delatus, hac arte expeditiùs possit egredi & prodire foras.

Τέσσαρας δὲ] Definitum est autem ab Hippocrate spatium quatuor dierum, vt quod fuerat expertus fortasse quàm diuturnissimum exitus puelli interuallum; nec desistendum priùs ab incœpto putauit. Sic enim καὶ ἐξέρχεται τὸ ἀποσαπὲν παιδίον perplacet interpretari. Quo quidem exacto si frustra mulier excludere idipsum tentarit, (id verò hæc consequentia verba sonant, ἢν δὲ μὴ) est in promptu ad id apud Hippocratem remedium. Hoc namque ab internis foras propulsabit, quod præter naturam intus retinebatur; modò vt primùm mulier istud assumpserit, (κινεέσθω τῇδε καὶ τῇδε) dimoueat sese quoquouersum. Atque præterquam quòd ex multa motione promptior expectatur actio efficaciórque epoti medicamenti, fieri hioc quoque potest, vt bellè & secundum naturam puer prodear; accepto nimirum in caput momento ex isthac varia matris dimotione. Etenim quemadmodum nonnunquam puelli caput ad maternæ motionis errorem in latera aut sursum voluitur: ita ipse prodituros duce natura ad motum matris in aduersam partem sæpe obuertitur. Hæc verò translata ab extremo ferè fine libelli de puelli natura, deprompsimus ex Hippocratis doctrina. Vt ex iis iam innotescat vniuersis, quo modo quáque ratione mulieri nunc imperarit Hippocrates motionis varietatem in hypothesi. Quidquid enim facit, facit id semper consultò; nec quidquam in ipsius oratione omnino redundat. aph.14.& 15.lib.4.

SENTENTIA VIGESIMAPRIMA.

Εκβόλιον προσθετόν· Ἅλας Αἰγυπτίους, καὶ μυόχοδα, καὶ ἀγρίην κολοκυνθίην, καὶ μέλιτος ὅσον τεταρτημόριον ἐπιχέειν ἡμίεφθον, λαβὼν ῥητίνης δραχμὴν μίην, ἔμβαλλε ἐς τὸ μέλι, καὶ τὴν κολοκυνθίην καὶ τὰ μυόχοδα, συντρίψασα πάντα καλῶς, καὶ ποιήσασα βαλάνους, πρὸς τὴν μήτρην προστιθέσθω, ἕως ἂν δοκέῃ καιρὸς εἶναι. 1

Pessarium excutiens fœtum : Salem Ægyptium, & muscerdam, & syluestrem cucurbitam, affundendo quartam partem mellis semicocti, resinæ drachmam vnam primùm *asperge in ipsum mel, deinde cucurbitam & muscerdam, omnia (vti decet) simul trita & in balanos composita, vbi occasio feret, ad vterum apponito.*

Ετερον ἐκβόλιον, ὃ τὸ παιδίον βλητὸν γενόμενον ἐκβάλλει· Ελξίνην ἐν οἴνῳ τρίψας πότισον. 2

Hoc aliud medicamentum puerum eijcit attonitum ictúmve : Helxinen in vino tritam in potum exhibeto.

Ετερον ποτὸν ἐκβολῆς, ὃ τὸ παιδίον ἐκβάλλει πελιδνόν· Τοῦ ἐκτόμου τὰς ῥίζας τρίψας λεπτὰς, καὶ τοῖσι τρισὶ δακτύλοισι, καὶ σμύρνης ὅσον κύαμον ἄρας, ἐν οἴνῳ γλυκεῖ πιπίσκε. 3

Est hęc alia potio ad expellendum sugillatum puellum : radicum tenuiter tritarum verari nigri pugillum vnum & *myrrham instar fabæ ex vino dulci præbe ad bibendum.*

Εκβόλιον· Κορίανον σὺν τῇ ῥίζῃ, καὶ νέτωπον προστεθειμένη, περιπατείτω. 4

Ecbolium : Coriandrum vnà cum radice, & netopum postquam in vterum mulier *indiderit, inambulet.*

Εγχυτον ἐμβρύου, ἢν ἀποθάνῃ παιδίον ὥστε ἐκβάλλειν· Κρόκον τρίψας ἐπίχεε χηνὸς ἔλαιον, καὶ διηθήσας ἔγχεε ἐς τὰς μήτρας, καὶ καταλιμπάνε ὡς πλεῖστον χρόνον. 5

Sequens *infusum eijcit immortuum fœtum : Contrito croco anseris adipem affunde*, & *percolata in vterum infundito, ibíque relinquito quàm diutissimè.*

Εμβρυον ἀκίνητον φθεῖραι καὶ ἐκβάλλειν· Στυπτηρίης σχιστῆς δραχμὴν μίαν, σμύρνης ἴσον, ἐλλεβόρου μέλανος τριώβολον, τρίψας λεῖα ἐν οἴνῳ μέλανι, βαλάνια ποιέειν, καὶ προστιθέναι ἄγχι, ἄχρις ἂν κατ' ὀλίγον ἀπολυθῇ. 6

Embryonem immotum corrumpit & eijcit sequens medicamentum *: Aluminis scissi drachmam vnam, myrrhę tantundem, hellebori nigri obolos tres, in vino nigro* simul *trita tenuiter, in glãdulas componito & propiùs apponito, donec à* cotyledonibus *sensim dissoluatur.*

EXPLICATIO.

PERMANET adhuc Hippocratis oratio in medicatis potionibus enumerandis, quæ tempore & loco fœtum excutiant. Sed inter eas quædam pro suo more interponit prostheta Hippocrates, quæ idem hoc quoque foris, hoc est ab anteriori parte, perficiant; ne sopita nimirum vteri vis iaceat, aut si quando fortè languescat in opere, ea quidem suscitari possit (vt nunc Hippocrates loquitur, ἕως ἂν δοκέῃ καιρὸς εἶ)) tempestiuè. Quod in corpore namque cietur, citatum autem foras non pellitur; oppressionem inferre consueuit vtique. Ergo è potionibus hæc esto prior, quæ ἑλξίνην ἐν οἴνῳ offert, ex vino parietariam, id est, eius, ni fallimur, succum. Siquidem (τρίψας) vt conteratur, imperarit ipse. Tanta vis est nimirum huius inter εὐπόριστα. Medici recentiores nouas simplicium potestates ex omni parte anquirunt. Atque si quis alius hac tempestate (ita rerum nouarum desiderio tenentur omnes) præsentem helxines vim in lucem produceret, admiratione dignus reputetur. Hic verò vetus & verax semper fuit interpres & imitabilis naturæ diuinus & sedulus obseruator Hippocrates. Potio autem posterior ἔκτομον capit, hoc est Galeno explicatore in suo lexico, veratrum nigrum. Ex qua quidem expositione Galeni pro ἔκσομον restituas. licet, ἔκτομον lib. 4. apud Dioscoridem cap. 146. Cum pugillo igitur hellebori nigri myrrha commiscebitur definita mensura, & simul vtrumque ex vino propinabitur dicta aliàs de causa.

Παιδίον ἐκβάλλει πελιδνόν] Foras propellit puellum ex causa fortasse sugillatum, si cum sua radice coriandrum contriuerit priùs mulier, vt in sinum cum netopo intromittat sibi penitissimè. Deinde quò ex motione hoc efficaciùs agat medicamentum; mulieri imperatur ab Hippocrate deambulatio. Sic enim vtroque pacto fatigatæ partes infernæ ad depellendum onus stimulabuntur.

Εγχυτὸν ἐμβρύου, ἢν ἀποθάνῃ παιδίον] Iisce se expedit eodem modo Hippocrates, quæ sibi veniunt in mentem, fœtúmque (nedum secundas) foras educunt. Atque quod priori loco ponitur, id sanè facit per infusionem; quemadmodum alterum præstat quoq; idem per suppositionem. Illud autem quia paulatim & mitiùs vterum mouet, (καταλίμπανε ὡς πλεῖστον χρόνον) relinqui in vtero, vt sic diutissimè contineretur, necessarium Hippocrates putauit. Tanta verò támque præsens est alterius, scilicet prostheti, efficacia; vt (ἀκίνητον φθεῖραι καὶ ἐκβάλλειν) si captato ex immobilitate indicio, tandem depellendum fœtum aut Medicus aut aliquis alius iudicauerit; vnumquemque nunc Hippocrates hortetur, vt cautè hîc & prudenter se gerat in hoc indendo prostheto, quandoquidem non solummodo puellum tum possit expellere, sed & necare. Cæterùm, vt in vsum prædictum vsurpetur crocus, conteri priùs eum oportere Hippocrates modò monebat: at ex eodem hoc ipso trito similiter, aquæ, vini & ignis ope si quid artificiosè priùs infusum diu, deinde (vt decet) extrahatur; minima hoc tum quidem copia assumptum omnino idem ipsum longè præsentiùs promptiúsque præstet, quàm præparatum arte Hippocratis in hypothesi. Extractum croci, hoc illi vulgò vocitant.

Ἄγχι, quod *propiùs* vertimus, vterque prætermisit interpres. Sed valde ad agendum confert (vt quisque nouit) medicamenti vicinia, etiámque contiguitas. Qua omnino ratione non ita pridem prosthetum esse ad os vteri vsque intromittendum Hippocrates ratus est.

Κατ' ὀλίγον ἀπολυθῇ] Nos huius loci facilitatem mutuati sumus ex aphorismo 45. lib. 4. & perdocto ad eum commentario Galeni. Quanquam eo loco ἀπορρήγνυται pro præsenti ἀπολυθῇ verbo vsus sit Hippocrates. Verùm quisnam tam tardo animo est, qui vim euentus aut violentiam in aphorismo non animaduertat: hîc verò eruditionis plenissimam breuitatem non admiretur Hippocratis? Si enim non κατ' ὀλίγον sensim Medicus secernat, quod hæret tenaciter; euellendo potiùs vterum dilaceret, ac suapte inscitia vlcus ita ipse creet, eóque pacto miserè parturientem mulierem in exitium præcipitet, vel minimùm sanè prosit.

SENTENTIA VIGESIMASECVNDA.

Lotiones quæ sequuntur, *vteros purgandi vi pollent, siue ex pariendi difficultate vlcus ipsi acceperint, siue ex inflammatione.*	1	Κλυσμοὶ καθαρτικοὶ μητρέων, ἢν ἐκ τόκου ἑλκωθῶσι ἢ φλεγμασίης.
Aqua ergo *in qua decoxeris hybernas grossos percolata reponatur; oleum deinde affundes tepidum, & commiscebis.*	2	Ὀλύνθους χειμερινοὺς ὕδωρ ἐπιχέας καὶ ζέσας, ἀφεῖναι καὶ καταστῆσαι· εἶτα ἔλαιον ἐπιχέαι χλιερὸν, καὶ μίξαι.
Organo *autem concludere duas* eius *heminas ad summum* oportebit: *omniū nempe quibus lotiones perficiuntur, mensura isthanc non excedat.*	3	Κλύσαι δὲ δύο κοτύλῃσι τὸ πλεῖστον· πάντα δὲ τὰ κλύσματα μὴ πλέω τούτων κλύζειν.

Καὶ σιδίου

Καὶ σιδίοισι καὶ μάννῃ ἐν οἴνῳ αὐστηρῷ ἑψηθέῳ· εἶτα ἀποχέας τὸν οἶνον, τούτῳ κλύζε.

4 *Aliàs malicorium & mannam in vino decoque nigro austeróque: postea vinũ effundito, vt collutio ex eo fiat.*

Ἄλλος κλυσμός· Τρύγα οἴνου καύσας τῆξον, καὶ ἐν ὕδατι κλῦσον.

5 *Alia lotio: Vstam vini fæcem aqua liquefacito, vt* inde quoque *ablaas.*

Εἶτα σίδια, μύρτα, σχοῖνον εὐώδεα, φακοὺς ἑψήσας ἐν οἴνῳ, ἀποχέας τὸν οἶνον, κλύζε.

6 *Deinde malicorium, bacculas myrti, odoratum iuncum, lentes in vino* simul *postquam* vniuersa *decoxeris, vinúmque effuderis, inde* quoque *ablutio fiat.*

Ἄλλος κλυσμός· Βούτυρον, λιβανωτὸν, ῥητίνην, μέλιτι τήξας ἐν τῷ αὐτῷ, οἶνόν τε ἐπιχέας, κλύζε χλιαρῷ.

7 *Alia* quoque *lotio: Butyro, thuri & resinæ liquefactis simul in melle, vinum affundito, & eo tepente abluito.*

Ἢ ἀκτῆς καρπὸν ἑψήσας ἐν ὕδατι, ἀποχέας δὲ ὕδωρ, τρίψας ἐν τῷ αὐτῷ σέλινον, σμύρναν, ἄννησον, λιβανωτὸν, ἐπιχέας τε καὶ οἶνον ὡς εὐώδεα, ἴσον τῷ ὕδατι διηθήσας τε δι' ὀθονίου χλιήνας, κλύσαι.

8 *Aut vbi sambuci fructum coxeris in aqua, háncque effuderis (simul autem apium contriueris, myrrham, anisum, thus, etiámque vinum affuderis pari cum aqua mensura, & per linteum percolaris) ijs tepentibus abluito.*

Ἄλλο· Κράμβην, καὶ λινόζωστιν, καὶ λίνου σπέρμα, καὶ χλωρὸν δὲ λίνον ἑψήσας, ἐν ὕδατι ἀπηθήσας, κλύσαι τῷ ὕδατι.

9 *Alia* quoque lotio *: Brassicam, mercurialem, lini semen, ipsúmque linum recens in aqua decoquito, hácque percolata proluito.*

Μυρσίνης τῶν φύλλων ὀξύβαφον, σμύρνης, ἀννήσου, μέλι, ῥητίνην, μύρον Αἰγύπτιον, τρίψας πάντα καὶ ἑνώσας, ἐπιχέας τε καὶ οἴνου λευκοῦ ὡς εὐωδεστάτου κοτύλας δύο, διηθήσας, χλιήνας, κλῦσον αὐτῷ.

10 *Acetabulum foliorum myrti, myrrhæ, anisi tantundem, additis melle, resina, vnguentóque Ægyptio, ijs omnibus tritis, vnitísque, postquam vini quoque albi quàm odoratissimi duas affuderis cotylas, necnon percolaris & tepefeceris, hoc ipso ablue.*

Ἢ δάφνης καρπὸν καὶ γλήχωνα ἑψήσας ἐν ὕδατι, μύρον τε ῥόδινον ἐπιχέας, τούτῳ κλύζε χλιήνας.

11 *Aut baccis lauri & pulegio in aqua decoctis & ijs affuso vnguento rosaceo, hoc si tepefeceris, eluito.*

Ἢ χηνὸς στέαρ τῇ ῥητίνῃ μίξας, ἐπιχέας τε πρὸς τοῦτο οἶνον, καὶ χλιήνας, κλύσαι.

12 *Aut anserino adipe mixto cum resina affusóque vino, tepentibus ijs abluito.*

Ἄλλο· Βούτυρον καὶ κέδρινον ἔλαιον, ἐν μέλιτι ὀλίγῳ χλιήνας, κλῦσον αὐτῷ.

13 *Aliud: Butyro oleóque cedrino cum pauco melle tepefactis elue.*

Ἢ δάφνης καρπὸν, ἢ βδέλλιον μέλι, βούτυρον, σχοῖνον, κάλαμον εὐώδεα, βρύον θαλάσσιον, καὶ ἑψῆσαι ἐν οἴνῳ· εἶτα ἀπηθῆσαι, καὶ οὕτω κλύσαι.

14 *Aut lauri baccas, aut mel cum butyro, iunco, & calamo odoro, muscóque marino simul in vino coctis, deinde percolatis, sic quoque vterum perfundito.*

Ἢ σελίνου καρπὸν, σεσέλιος, σμύρναν, ἄννησον, μελάνθιον, ἐν οἴνῳ ἀπηθήσας, τὸν οἶνον κλύσαι.

15 *Aut semen apij, itémq; seselios, myrrhã, anisum, melãthium in vino postquã coxeris, percolatum vinũ infunde* in vterum.

Ἢ κέδρον ἑψήσας ἐν οἴνῳ, κλύσαι τῷ οἴνῳ.

16 *Aut vbi vino cedrum incoxeris,* vterum *vino perfunde.*

17 *Aut quidem decocto hederæ, ubi priùs eam in aqua decoxeris.*

Η κιασὸν ἑψήσας ἐν ὕδατι, κλύσαι τῷ ὕδατι.

18 *Aut elaterium, aut betonicam quantum duabus potionibus offeras; in aqua coquito; deinde duas decocti tepentis heminas infunde.*

Η ἐλατήριον, ἢ κέστρον δύο πόσιας, ἑψῆν ἐν ὕδατι, καὶ ὅσον δύο κοτυλῶν κλύσαι χλιηρῶς.

19 *Aut cucumeris syluestris ad magnitudinem digiti, in heminis duabus aquæ cocta interiori parte, ad aquam melle & oleo additis, isthoc oportebit uterum perfundere.*

Η σικύης ἐντεριώνης ὅσον δάκτυλον ἑψήσας, ἐν κοτύλησι δύο ὕδατος, ἐπὶ δ' ὕδωρ ἐπιχέας μέλι καὶ ἔλαιον, τούτῳ κλύσαι.

20 *Aut ad radicem thapsiæ leuiter tritam quantum duplici offerres potione, affuso melle & oleo; omnibus iis in aqua tepida dissolutis ad duarum heminarum mensuram infunde.*

Η θαψίης ῥίζης ὅσον δύο πόσιας τρίψας λεῖον, ἐπιχέας τε μέλι καὶ ἔλαιον διεὶς ὕδατι χλιηρῷ ὅσον δυσὶ κοτύλησι κλύσαι.

21 *Aut helleboro nigro quãtum capiunt vulgò duæ potiones, vino dulci & aqua dissoluto* vterum similiter *perfunde.*

Η ἐλλεβόρου μέλανος ὅσον δύο πόσιας διεὶς οἴνῳ γλυκεῖ καὶ ὕδατι, κλύζειν.

22 *Aut grana Gnidia circiter sexaginta, ad læuorem trita, affuso melle oleóque & aqua, infundito.*

Η κόκκους Κνιδίους ὅσον ἑξήκοντα τρίψας λείους, ἐπιχέας τὲ μέλι, καὶ ἔλαιον, καὶ ὕδωρ κλύσαι.

EXPLICATIO.

De potionum generibus quę fœtum aut potiùs secundas excutiant, dictum hactenus est ab Hippocrate. Quarum auxilio si quem fructum Medicus consequatur, votóque potitus ex vtero fœtum eduxerit itémque secundas; quid modò consequens & consentaneum magis videatur, quàm huic exoneratæ parti bene cõsulendo, omnibus modis ipsum scilicet vterum detergere & confirmare vicissim? Hoc verò sequentes κλυσμοὶ, hoc est quæ infunduntur in vterum per metranchytam, efficiunt. Nos imitati Plinium lotiones vertimus. Enimuero quum de vteri vlceribus antea ageretur, inter eorum causas abortio primas tenebat, eámque primo loco Hippocrates iure tum recensuit. Cuius erant verba, ὅσα δὲ ἑλκώματα γίνεται ἐν τῇσι ὑστέρῃσιν ἀπὸ τρωσμοῦ, etiámque aliàs, ἢν γυνὴ ἐκ τρωσμοῦ τρaῦμα λαμβάνῃ; vt & nonnunquam ἐκ διαφθορῆς ἑλκωθῶσι. Qui nos monuerunt quique loci, vt nunc per τόκον saltem intelligẽdum opinemur laboris solitò pleniorem partum. Nisi tum quidem contigerit etiam abortio, vt nunc est in Hippocratis hypothesi. Disquirere verò nunc an ἐκ τόκου, hoc est vt modò interpretabamur, ratione abortionis, ἢ φλεγμασίης, aut inflammationis quidem, quæ est sæpenumero ad abortionem consectaria; vterus tantummodo vlceretur; loci non potest esse huius. Scitum est istud tamen, quòd siue hoc, siue illo modo vlcus vterum occupauerit, (καθαρτικοὶ) iri purgatum (κλυσμοὶ) sequentibus infusis per metranchytam vtiliter. In quorum censu si qui primum locum habet, eum demeretur propter grossorum vires atque præstantiam; cur eas se vtero primos conciliasse comminiscantur homines noui & se falsò inuenisse opinentur Paracelsitæ? O furtum non insolens, sed insolentem delirantium impudentiam? Ergo ad ficus immaturas Hippocrates aquam affundit quæ tandem feruescat & ebulliat. Curat deinde (ἀφεῖναι) vt ipsa transcoletur. Sed quid καταστῆναι signat? Hoc enim vterque prætermisit interpres, eôq; nos hic magis diutiúsq, locus exercuit. Apud nostros quippe videbamus fastigiatos tumores & acutos καθίστασθαι, suo nimirum exacto statu & vigore, subsidere quidem: Nec non aliàs τῷ ζεστῆναι verbo illud opponi, vt quum feruore decoctum antea conturbaretur, nunc quoque possit καταστῆναι dici; quum eius scilicet crassamentum iam subsidet pesśumve ibit. Quæ sanè visa fuisset nobis probabilior postrema hæc verbi notatio, nisi pertraxissent aliò nos quæ in Hippocr. oratione proximè subnectuntur. Verba sunt eius, εἶτα ἔλαιον ἐπιχέαι χλιηρὸν καὶ μίξαι. Ex iis enim agendorum ordinem quendam animaduertimus, vt ad id velit primum attendi Hippocrares, quãdo plura geri & perfici debent ex officio pharmacopolæ, Percolatum decoctum nempe inprimis καταστῆναι collocari constituíque suo loco, hoc est ad tempus breue missum fieri. Siquidem in vterum breui admodum postea debet infundi. Ergo sic percolato decocto, εἶτα ἔλαιον ἐπιχέαι, adhuc tepenti oleum affundetur quoque tepidum. Tepescens etenim adhuc decoctum esse ponimus, quandoquidem paratum iam sit oportet ad infusionem. Res hæc

autem

autem parui sit quidem momenti, volumus: sed quæ iustè lectorem tamen tardet, quoties Hippocratem diuinum, vti meretur ipse & tanti nominis virum decet, non obiter legat.

Κλεῖσαι δὲ δύο] Antequam autem heminas duas esse eorum mensuram quę in vterum intrudi debent, statuamus (τὸ πλεῖστον) quàm maximam; κλύσματα μὴ πλείω τούτων κλύζειν, atque vltra hanc quidem in vterum quicquam infundere integrum cuiquam non esse; expendendum putamus, An κλεῖσαι legi oporteat, an verò κλύσαι cum Cornario perdocto interprete. Si enim apocleismate organo (quod metranchytam Græci, nostri syringam dicunt) concludi voluit Hippocrates omne decoctum ad infusionem; repositum iam ex hypothesi; κλεῖσαι legendum quidem tunc erit, etiamque δύο κοτύλας: κλύσαι contrà, si hoc ipsum idem simpliciter infundi oportere quidem intellexerit, atque tum legere oportebit δυσὶ κοτύλῃσι.

Καὶ σιδίοισι καὶ μάννῃ] Est hoc infusum ordine secundum, quod nempe præter malicorium excipit mannam, quàm λιβάνου thuris fuisse Cornarius sua declarauit explicatione. Sed fortè quia quum sit sine vlla additione loquutus Hippocrates, imitatus Galenum ipse fuit, cuius de manna sententiam videas lib. 3. de fac. aliment. & 4. κατὰ τόπους.

Τούτῳ κλύζε] Ergo duorum decocto vterum perfundi oportere intellexit Hippocrates. Duo autem ista in vino ex Hippocratis consuetudine decoquuntur. Tertio loco, lotione duplici vterus eluitur.

Τρύγα] Prior fæcem adustam vini excipit, quam dissoluit aqua Hipp. ad perfundendum. Verendum esset alioqui, ne si ex vino iniiceretur, paulò acriùs eroderet vteri cauum. Quæ confirmando autem postea vterum (εἶτα σίδια) detergent, grati sunt odoris, & vino eorum decocto vterus etiam ipse perfunditur, quemadmodum proximè antea in ipsum eundem scopum. In eundem quoque scopum dicimus, infinita propemodum sequuntur genera infusorum descripta ab hoc eodem authore. Quæ quia nihil continent difficultatis, eorum sensus satis patebit sola perlectione.

SENTENTIA VIGESIMATERTIA.

1 Κλυσμὸς κρατιώτηρος, ἢν ἕλκεα ᾖ καθαρά· ὀλιώθοις χειμερινοῖς τρίβειν καὶ ἐπιχέειν ὕδωρ, βρέξον δὲ ὅλην ἡμέραν, καὶ ἔλαιον ἐπίχεε, καὶ κλύσαι.

Lotio corroborans, si vlcera pura euaserint: Hybernis grossis primùm *tritis aquam affundito, (madescant autem totum diem) deinde addito oleo oportebit vterum perfundere.*

2 Ἢ σιδίοισι καὶ λωτοῦ πρίσμασιν ἐν οἴνῳ μέλανι ἑψεῖν.

Aliàs verò id fiet malicorio ac limata loti scobe in vino nigro decoctis.

3 Ὅταν δὲ ἀκάθαρτα ᾖ, καὶ φέρηται, τρύγα καίειν οἴνῳ, καὶ ὕδατι κλύζειν.

Sin autem vlcera impura fuerint, fluántque; adustam vini *fæcem ex vini & aquæ mensura pari oportebit infundere.*

4 Ἢ σιδίῳ, ῥοῷ βυρσοδεψικῇ, μυρσίνης φύλλοισι καὶ βάτου, ἐν οἴνῳ μέλανι ἑψεῖν καὶ κλύζειν.

Aut malicorio, coriaria rhoë, & folijs myrti & rubi, in vino nigro decoctis colluere.

5 Κλύσματα πρὸς τὰ παλαιὰ ἕλκεα· Χυλῷ κράμβης ἑψημένης κλύζειν, καὶ λινοζώστιν ὁμοίως.

Hæc infunduntur aduersus antiqua vlcera: Decocto braßicæ primùm *abluito, itémque mercurialis decocto similiter.*

6 Καὶ νίτρον παραμίσγε ἐρυθρὸν ὀλίγον, σμύρνης ὀξύβαφον, λιβανωτὸν, σέσελι, ἄννησον, σελίνου σπέρμα, νέτωπον, ῥητίνην, μέλι, χηνὸς στέαρ, ὄξος τὸ λευκὸν, μύρον τὸ λευκὸν Αἰγύπτιον· ταῦτα πάντα ὁμοῦ τρίβειν λεῖα, εἶτα οἴνῳ διεὶς λευκῷ, κοτύλῃσι δυσὶ χλιηροῖς κλύζειν.

Atque ijs paucum nitrum rubrum admisceto, myrrhæ acetabulum, thus; semina seselios, anisi, apij; netopum, resinam, mel, adipem anserinum, acetum album, & vnguentum Ægyptium quod est album: hæc simul omnia ad læuorem terere oportebit: *ijs deinde dilutis vino albo & tepentibus ad duas heminas vterum* oportebit *abluere.*

7 Ἢ λινοζώστιν ἑψεῖν ἐν ὕδατι καὶ ἀπηθεῖν, ἢ σμύρνης ὀξύβαφον, λιβανωτὸν, σέσελι, νέ-

Aut mercurialem gratiâ eiusdem oportet *in aqua decoquere & percolare; aut myrrhæ acetabulum, thus, seseli, ne-*

topum, cuiusque nimirum *portione pari tepidè* oportet *infundere.*

τωπον, ἴσον ἑκάστου, χλιαρῶς κλύζειν.

8 *Aut saluiæ quidem abluere decocto & hyperici, postquam in aqua incoxeris.*

Η ἐλελίσφακον, καὶ ὑπερικὸν, ἐν ὕδατι ἑψήσας, κλύζειν τῷ ὕδατι.

9 *Aut fructus sambuci & baccarum lauri partes æquas in vino decoque ad abluendum quidem ex vino.*

Η ἀκτῆς καρπὸν καὶ δαφνίδας ἑκατέρων ἐξ ἴσου ἕψε ἐν οἴνῳ, εἶτα τῷ οἴνῳ κλύζε.

10 *Aut aqua pulegij abluito, aut liquefacito anserinum adipem in resina, similitérque & olei cedrini affundēdo parum, melléque diluto tepidè perfundito.*

Η γλήχωνος τῷ ὕδατι κλύσον, ἢ χηνὸς ἔλαιον ἐν ῥητίνῃ τήξας, ὁμοίως κέδρινον ἔλαιον παραχέας ὀλίγον, καὶ μέλιτι διατήξας, κλύζειν χλιαρῶς.

11 *Aut argenti florem in vino, melle, & cera dissoluito, deinde cyperum & iuncū, etiámque calamum (quæ sanè etiam commisceri solent in vnguentum) & iridem & muscum in vino incoquens, postea abluito.*

Η ἀργύρου ἄνθος ἐν οἴνῳ καὶ μέλιτι καὶ κηρῷ τηκτὸν, καὶ κύπερον, καὶ σχοῖνον, καὶ κάλαμον, ἅτινα δὴ καὶ ἐς μύρον μίσγεται, καὶ ἶριν, βρύον, ἐν οἴνῳ ἑψῶν, κλύζειν.

12 *Aliàs semen apij, anisum, seseli, myrrham, melanthium in vino coques* eiusdem gratia.

Η σελίνου καρπὸν, ἄννησον, σέσελι, σμύρναν, μελάνθιον ἐν οἴνῳ ἑψῆσαι.

13 *Aut Creticam cedrum in vino* oportet *coquere, & huius decocto* vterum *abluere: aut hederā Creticam in aqua* quidem gratia eiusdem.

Η κέδρον Κρητικὴν ἐν οἴνῳ ἑψεῖν, καὶ κλύζειν ἐν ὕδατι· καὶ κισσὸν Κρητικὸν ἐν ὕδατι.

14 *Hæc verò perficienda erunt, si vterus vulnus habebit; etiámque aqua myrrham dissoluendo perfundere* vterum oportebit.

Ταῦτα δρᾶν, εἰ ἔχει τρῶσιν, καὶ σμύρναν διεὶς ἐν ὕδατι κλύσαι.

15 *Aut elaterij duas potiones ex aqua infundere.*

Η ἐλατηρίου ὅσον δύο πόσιας ἐν ὕδατι κλύσαι.

16 *Aut syluestres cucumeres duos in vino aut lacte cocto materaris, ad quatuor heminas percolatum decoctum oportebit infundere.*

Η κολοκυνθίδας ἀγρίας δύο ἐν οἴνῳ ἢ ἐν γάλακτι ἑφθῷ ἀποβρέξας ὅσον τέσσαρας κοτύλας, καὶ ἀπηθεῖν, καὶ κλύζειν.

17 *Aut cucumeris parte interiori quantum manus caua capit, decocta in quatuor heminis aquæ, deinde verò melle affuso oléoque, opus tuum facito.*

Η σικύης ἐντεριώνην ὅσον παλαιστὴν ἑψήσας ἐν ὕδατι κοτύλῃσι τέσσαρσι, μέλι τε καὶ ἔλαιον ἐπιχέαντα, ἐνεργεῖν.

18 *Aut thapsiæ radicem quantum duabus potionibus solet offerri, dulci dilutam vino cum aquæ duabus heminis tepidè infundito.*

Η τῆς θαψίης ῥίζης ὅσον δύο πόσιας ἐν οἴνῳ γλυκεῖ διεὶς σὺν ὕδατος κοτύλῃσι δύο, κλύσαι χλιαρῶς.

19 *Aut hellebori duas potiones ex vino dulci dilue ad heminas ferè duas.*

Η ἐλλεβόρου ὅσον δύο πόσιας ἐν οἴνῳ γλυκεῖ διεὶς ὡσεὶ δύο κοτύλῃσιν.

20 *Aut thlaspios acetabulum vnà cum*

Η θλάσπιος ὅσον ὀξύβαφον μέλι-

τι παραμίξας, ὕδατι διεὶς, ὅσον δύο κοτύλῃσι, χλιερῷ χλιηρῷ.

melle mixtum, duabus aquæ heminis dilutum, in vsum tepidè infundito.

21 Η σικύης ὅσον παλαιστιαῖον, καὶ κνεώρου ὅσον μίαν πόσιν ἑψήσας ὕδατος κοτύλῃσι πέντε, μέλι παραχέας καὶ ἔλαιον, κλύσαι.

Aut cucumerem ſylueſtrem *manu* ferè *plena, aut cneorum quantum offeras vna potione, coquens in aquæ heminis quinque, melle, oleóque affuſis, infundito.*

22 Η κόκκοις Κνιδίοις ὅσον ἑξήκοντα εἰς μέλι, ἢ εἰς ἔλαιον σὺν ὕδατι διεὶς, κλύσαι.

Aliàs grana Cnidia circiter ſexaginta diluta melle aut oleo cum aqua intrudito per metranchytam.

EXPLICATIO.

SVNT capite ſuperiore deſcriptæ lotiones, quæ enatum in vtero vlcus expurgent. Quod ſi ſatis conſequutus eſſe Medicus fortè videbitur, quid conſentaneum nunc & huic conſequens eſt magis, quàm medicamentorum commemorario quæ expurgatum vteri vlcus ad cicatricem perductum obfirment? Meritò hîc igitur (ἢν ἕλκη ᾖ καθαρὰ, κλυσμὸς κρατυντήριος) ab authore præſcribitur infuſum hoc loco vterum corroborans, quando ſuperiorum vſu lotionum pura priùs (inquam) mundáque eius euaſerint vlcera, vt dictum eſt.

Ολυνθοις χειμερινοῖς] Vt ficus hyſtericas vteróque dicatas eſſe nouerat Hippocrates, ſic ad omnes eius affectiones, illas ferè ſemper vſurpat, ſicuti nunc; ſiue vterum vlcus erodat, ſiue ab eius morſu ſit ipſe liber & perſanatus. Hanc verò lectionem quum retinuerit interpres vterque & quidem veriſimiliter, à ſententia quam ex verborum authoris ſuperiorum cum conſequentibus connexione hauſeramus, deceſſimus non repugnantes. Cæterùm ἐρινοῖς ſine addito, ſylueſtres fuiſſe ficus veteribus quidem notauimus: ſed ὀλύνθοις χειμερινοῖς eſſe ſcriptum comperimus in Hippocratis oratione. Secus autem ſi quis eſſe legendum cenſuerit; aut ἐρινοῖς quidem, aut potiùs retinebit ἐρινεοῖς. Viderit lector, ſi moleſtum ei non erit, Athenæum lib. 3. & Theophraſtum lib. 4. cap. 16. Etiámque ἐρινεὸν σῦκον ipſe comperiet, lib. 9. de hiſt. animalium apud Ariſtotelem. Quæ ſanè ſic Græcis dicta agreſtis ficus, ad omnia longè valentior eſt quàm ſatiua, 8. de ſimpl. facult. apud Galenum. Cur autem groſſos diem totum voluit macerari Hippocrates; priuſquam cum earum decocto oleum commiſceatur? An quia ſic maior vis earum in aquam tranſit; & cum ea faciliùs longè quàm addito antè oleo perfunditur? Hoc ſcilicet illi intelligunt pharmacopolæ aut veriùs quidem ſeplaſiarij, qui quæſtum affectant, non induſtriam, & ægrotantium leuamen parui faciunt. Vtero quoque robur maius addet infuſum ſequens. Πρίσμασι enim loti arboris Hippocrates intellexit ex Dioſcoridis etiámque Galeni explicatione. Cui tribuit vterque vires aduerſus muliebre profluuium. Hic ſimpl. 7. alter lib. 1. Atque reuera ſi cum malicorio ramenta loti in vino auſtero incoquentur, excellet decoctum tunc adſtringendi dote, & non exiguum robur vtero conciliabit. cap. 134.

Οταν δὲ ἀκάθαρτα, *quum autem impura fuerint*] Eſt hoc membrum alterũ ſupernæ partitionis. Namq; ſi ne per prædicta quæque infuſa, deterſa ſatis erunt vteri vlcuſcula (innoteſcet id autem veriſſimè, ſi ea ſordeſcent adhuc, aut quidpiam ſtillabit ex illis) duplicis generis aliæ lotiones deſcribuntur, quæ id prõptiùs & efficaciùs quàm ſuperiores præſtent. Quæ eſt poſita priori loco, pares vini & aquæ admittit portiones. In altera quæ adſtringant, ἐν οἴνῳ μέλανι, in vino tantùm eóq; nigro auſteróque ad maius robur incoquuntur. Quæ ſi ne his etiam remediis perfectam curationem recipiant; eſt magnopere verẽdum, ne tandem vetuſtas vlcus occupet. Atque hoc quoties euenerit, magno artificio antedictis ſubnectit Hipp. noua remedia, quæ iſthanc vetuſtatem abſtergendo deleant. Ergo (κλύσματα πρὸς τὰ παλαιὰ ἕλκη) has lotiones præſcripſit ille ad vlcerũ curationem veterum. In quibus præter nudam ſimplicium enarrationem nihil reperias, niſi quòd conteri ea oportere iubet ad læuorem, & intromitti tepida pro more ſuo & à ſe definita menſura. Ferè enim perpetuò eſt horum cuiuſque memor contra multorum ſententiam, atque illorum præſertim, qui ne à limine quidem Hippocratis ſcriptum ſalutarunt, nedum euoluerunt, vti antè decebat, ſedulò. Monet prætèrea (ἅπαντα δὴ ἐς μύρον μίσγεται) quædam ſimplicia gratia huius etiam eiuſdem in formam vnguenti pro infuſo poſſe concinnari. Quódque eſt condignum notatu, pro vlcere τρῶσιν vſurpauit Hippocrates de vtero ita loquutus in hypotheſi, (ἢν αἱ μῆτραι εἰ ἔχει τρῶσιν) niſi vulneris memor, quod vi abortionis illatum antea ponebatur, in vlcus reſponderis id tandem (vt ferè fit) per vetuſtatem degeneraſſe.

SENTENTIA VIGESIMA QVARTA.

1 Ην ἐκ τόκου διάῤῥοια ληφθῇ,

Quoties puerpera *ex partu diarrhœa*

corripietur, vuas passas nigras ebibat, etiámque mala Punica dulcia, hoc est *id quod intus est, & coagulum hœdi.*

πινέτω ἀσταφίδα μέλαιναν, καὶ σίδια γλυκείης ῥοιῆς τὸ ἔνδοθεν, καὶ πιτύλω ἐρίφου.

2 *Hæc vbi vino nigro diluta fuerint, & caseo caprino & triticea farina inspersis; ad bibendum* omnia *prabeto, modò priùs triticum leuiter torrefeceris.*

Ταῦτα διεὶς οἴνῳ μέλανι, καὶ τυρὸν αἴγειον καὶ ἄλφιτα πύρινα ἐπιπάσσειν, καὶ διδόναι πίνειν· τοὺς πυροὺς δὲ ἐπ' ὀλίγον φώξαι.

EXPLICATIO.

ÆQVE manifestum non est, quomodo ex partu diarrhœa corripiatur mulier puerpera; atque vndenam ei symptomata queant suboriri, de quibus actum hactenus est ab authore. Quia cautum tamen Medicum decet prouidentia valere ac instructum esse etiam aduersus quasque puerperarum calamitates; quodnam, si mulier fortè puerpera in diarrhœam incurrerit, est in manu remedium, quo ipse opituletur? Est id ipsum in promptu apud Hippocratem. Cuius si spectentur vires, suspicio est ab immoderata potione diarrhœam venisse, quæ est in hypothesi. Quispiam nimirum cogitet tantopere mulierem parturiendo excruciatam esse, vt inde conquisita sitis non nisi multa potione possit extingui. Quanquam vinculis fœtu soluto, ad prolapsum pituitæ in stomachum, qua cerebrum priùs onerabatur, diarrhœa consequi posset. Annon enim cum capite & stomacho magna intercedit vtero societas & communicatio? Ne verò nimis profluuio hinc enato vires opprimantur; aut veriùs vt non per diarrhœam lochia supprimantur; hac arte occurrendum nunc erit præscripta ab Hippocrate. Tria primùm in eo quæ adstringant omnia Hippocrates diluit vino nigro. Deinde inspergit casei caprini & farinæ triticeæ aliquid. Quemadmodum autem farinam, quò vis adstringendi eius esset valentior, (ἐπ' ὀλίγον φώξαι) hîc paulùm torrefieri iussit: ita quoque caseum (ἐπιξύσας) voluit detadi in eundem finem libro de natura muliebri, quod nunc prætermiserat Hippocrates. Hanc eodem ipso loco eandem legimus hypothesin. Haud siquidem à sese discrepant quæ nunc διάρροιη, & qui illic ῥόος dictus Hippocrati fuit. Cui etiam quod sequitur connectens, diarrhœam ibi definiebat, καὶ τὰ σιτία ἐν τῇ γαστρὶ μὴ ἐμμένῃ, vt quæ nimirum assumpserit mulier in cibum, in ventre non remaneant, sed effluant quasi inculta. Eodémque modo & remedij huius formula aliquantò apertior euasit. Non enim eorum decoctum quæ vtrobique recensuit, propinat Hippocrates, vt quis opinari potest: sed (τὰ εἴσω τρίψαντα) & quæ in vuis passis & malis Punicis insunt interiora: non, vt Cornarius malicorium, conterenda esse intellexit & desiderauit, (κεράσας εὔκρατον δὸς πιεῖν) commoderationem eorum omnium commendans his verbis, libro de natura muliebri.

SENTENTIA VIGESIMAQVINTA.

1 *At si sanguinem vomitione puerpera fortasse reddat ex partu, illi esse hèpatis fistulam sauciatam* audacter pronuntia.

Ην δὲ ἐκ τόκου τὸ αἷμα ἐμέῃ, ταύτῃ ἡ σύριγξ τοῦ ἥπατος τέτρωται.

2 *Huic* quidem *asinæ lac in potum cõsulimus; deinde verò bubulum vt quid facile per quadraginta dies; etiámque sesamum tritum, donec conualescat.*

Αὕτη πινέτω γάλα ὄνου, ἔπειτα βοὸς, εὐμαρὲς τεσσαράκοντα ἡμέρας· καὶ σήσαμον τριπτὸν, ἄχρις ἂν εὖ ἔχῃ.

3 *Lac* autem *sumat stomacho ieiuno.*

Πινέτω τὸ γάλα νῆστις

EXPLICATIO.

LIBRO de muliebri natura aliquantò pluribus hæc sunt scripta ab Hippocrate. Est hæc alia scilicet hypothesis de vomitione cruenta, quæ in puerperas cadit; nempe ex pariendi cruciatu atq; labore. Sit hoc nimirum loco laboriosus quoque partus, necesse hîc videtur omnino. Quanam enim alia tatione vomitio hîc sanguinis cieri queat? Namque ad sanguinis copiam oborta sæpenumero accedit ex labore sæuóque parturiendi dolore, eiusdem ipsius acrimonia coniuncta cum calore. Incalescens igitur sanguis in hypothesi, factúsque etiam acrior huc illuc cursitat ac sæpe rapitur, tandémque aut perforando venas bepatis, ad quod excursu foras scilicet negato, mutatis velis præter naturam recurrit, vt

&op-

& oppreſſionē rum faciat & vim inferat; venas inquā heparis ſic dilacerat & abrūpit. In hepate namq; cauum nihil ineſt præter id quod φλὲψ Hippocrati aliàs dicebatur. Atque reuera cuinis Medico propiùs intuenti & apud ſe perpendenti diu, quæ ex multis quaſi radiculis conſurgens vena porta Anatomiſtis hactenus vulgò dicta fuit; in medium hepar inſeritur, & fiſtulæ modo traiecta ad cauam vſque, etiamque craſſiore quidem Minerua iudicanti cōſpicitur in hanc degenerare. Traducitur autem hęc nō diſſimiliter, quàm per medium arboris truncum ab imo radices κατ' ἴξιν efferuntur & producuntur vſque ad extrema, ſiue ad fructus illæ quidem, ſiue etiam ad folia pertineant. Hoc eſt quod tam apertè aliàs indicatum voluit Hippocrates noſter, dum de hepate hæc fecit verba tractatu περὶ ἀνατομῆς. Αἴτενιμ, τὰς κορυφώσιας ἔχον δύο, ἃς καλέουσι πύλας ἐν δεξιοῖς τόποις κειμένας, hoc eſt, Habet hepar extrema duo, quæ portas nuncupant in dextro quidem latere ſitas; imò etiam dicere audeamus à ſe inuicem lōgè diſſitas. Quem Hippocratis diorismum & tam manifeſtum quidem ſermonem, mirum non queat nunc non videri, eos qui poſt tot ab hoc primario patente artis ſecula, toties & tam accuratè corpora tam multa ſecuerunt & euiſcerarunt, ad ἀκριβολογίαν etiam anatomen reuocarunt; prætetiiſſe. Excitanda porrò nobis eſt ſemper animaduerſio diligentiáque, ne quid oculorum aciem, nempe ex internis partibus corporis ad valetudinis ſecuritatem, effugiat in poſterum. Id verò redoluerunt paſſim ſcripta Hippocratis, ſi attenderit lector vti decet diligentiùs. Euoluat ipſe quidem libros Epidemiorum, Prorrheticorum, Aphoriſm. & Prognoſticōn, etiámque pleroſque alios, (vt id apud Hippocr. notemus obiter) imò etiam in morborum iudicationibus quiſnam tam duræ ceruicis eſt, qui antea non viderit è maioribus venis atque adeò corpore vniuerſo in tranſuerſum hepat per profluuia aluina morbificos agi humores atque refundi; iiſdémque viis modiſque morbos aliquando ſolui & iudicari? Quis (inquam) Medicus vel tam rudis eſt & nouitius, qui in naturæ & certis muneribus artis nondum id animaduerterit? Ergo hoc pacto hepati fiſtulam in poſterum tribuamus. Hæc ſauciata aliquatenus fortè fuerit, & in ventrem ſanguis detruſus regeratur; quidni hic etiam vomitione excludatur? Nec patitur earundem partium deſcriptio poſitióque ſanguinem aliunde vomitione nunc reddi. Non hic nempe tuſſiendo reiicitur in hypotheſi. Quæ igitur vena traiiciens hepar pertranſit, ea quoque à portis in cauas pertinet, & nō ſolùm ad principes, ſed ad partes quaſque etiámque ad vngues extremos diffuſa perreptans: hæc venam inter ſe communicario facit (vti literis teſtatum reliquit Hippocrates, ὀδύνη ἐς τὰ σπλάγχνα φοιτᾷ, potiſſimùm verò καὶ τὴν καρδίην) vt ſanguis illic concluſus inferens ſenſum doloris, quia naturali longè acrior, copiā ſui viſcera quæque opprimat & lædat, præſertim autem cor fontem natiui caloris perennem & inexhauſtum. Communicant etenim venæ omnes & mutuò inter ſe cōfluunt ex anatome Hippocratea, libro de glandulis. An verò (καὶ ἀσπαίρει) conuellatur propriè cor, non eſt loci huius quidem diſquirere; iure hîc tamen dubitari poſſit, quum & fibris rectis & tranſuerſis intertextum eſſe conſpiciatur manifeſtiſſimè. Apertè quidem concutitur & ex communi quidem omnium ſententia. Nec etiam ignotamus quòd hæc affectio veriùs παλμὸς dicebatur Græcis: nec quod apud te ſit perpendendum, an hoc idem fortè videatur atque quod in fragmento de virginalibus infatuari; præ nimia nimirum ad ipſum fontem refuſione & copioſi ſanguinis moleſtia. Hippocratis ibi tum verba ſunt, ὁκόταν οὖν τοῦτα πληρωθέωσιν, ἐμωρώθη ἡ καρδίη. Quanquam aliàs redditum ita ſit à nobis, vt cor in officio langueat. Quoniam attamen etiam cor veteribus os ſuperius ventris appellabatur, ſitque ſermo præſens de vomitione cruoris, qui eius gratia in ventrem refunditur; iure etiam hîc fortè quæritur, num hîc ſtomachum Hippocrates intellectum velit. Sed ne quid longiùs repetatur, iam ad therapeuticen reliqua referantur.

lib. de mul. nat.

comm. in aph. 17 lib. 4. & ad finem libr. 2. de placit. Hippocr. & Platonis.

Αὕτη πινέτω γάλα ὄνου] Ad curationis methodum hîc omne Hippocratis conſilium pertinet, quod duobus tantùm capitibus continetur. Vſu nimirum lactis quod erit duplex, & alterum alteri cōſequens nunc dicto modo: etiámque potione ſeminis contriti ſeſami. Sed animaduertendum, quòd vt conditio prima iubet lac exhibendum non eſſe, niſi ſtomacho ieiuno & certo finitóque temporis intetuallo: ita, quòd poſteaquam hi dies aliquot effluxerint, præceptum eſſe etiam ab authore, non priùs ab vſu ſeſami recedendum, ἄχρις ἂν εὖ ἔχῃ, quàm dum proſpera perfruetur mulier valetudine, tanta eſt ſpes repoſita ſtatus melioris in illius vſura. Ac ſanè ſunt plures, vt mox referetur, huius percurandæ affectionis aliàs deſcripti modi ab Hippocrate. Vbi & æſtum temperat ſanguinis, ſicuti hoc loco, potione lactis aſinæ per dies quinque primùm (quod nunc ebibendi definitum tempus prætermiſit) deinde vaccæ his verbis βοὸς μελαίνης colorem (notatu dignum) ſignauit, ac etiam interim ab aliorum eſſe ciborum eſu puerperæ temperandum. Ne, ſi bellè coniicimus, lactis intermittatur agendi vis & energia; hoc eſt vt quod facit, quum ſenſim faciat, non quidem viciſſim nec interruptè; ſed continenter potiùs agat. Ex eius attamen oratione ἐς τὴν ἑσπέρην, quòd ſcilicet veſperi ſemen ſeſami in potum imperet, iudicamus facilè, vt has potiones nunc eſſe diuerſas: ita variis diſtinctiſque temporibus offerri voluiſſe, ac eodem pacto (ἀσιτέειν δὲ ἡμέρας τεσσεράκοντα) etſi à ciborū vſu cum interprete Cornario, ſaltē ab vſu potionis alterius interea his verbis puerperam minùs excludi oportere. Cibo autem omnis generis alterius interdixiſſe conſentaneum fuit interea, ne ſic alioqui venæ oppleantur tantopere, vt ſaturatæ & tumeſcentes interim ſanguinis copia, opportunæ ſic magis reddantur ad ſuppeditandum, gratia huius vomitionis, quæ eſt in hypotheſi. Molles contrà & inanes factæ magis & exinanitæ per inediam, non ita facilè ſanguinem ad euomendum ſubminiſtrabunt. Præſcriptam igitur tenuantem vitæ rationem ab Hippocrate, interea ſeruare operæpretium eſt quàm maximè. Temperat nunc, ſic inquam, æſtuantem ſanguinem Hippocrates per lactis potionem diuturniorem: quemadmodum & quod eſt diuiſum, vnit & reparat, vt eſt einſce potens ſubſtantia quoque lactis. Sed quis præterea in eundem ſcopum ſcilicet priorem, ταύτην χρὴ λούειν πολλῷ καὶ θερμῷ, balneum non ſolùm puerperæ, ſed (τῶν χλιασμάτων) fotus etiam

lib. de mul. nat.

Lib. de mul. nat.

percommodos & faciles non animaduertat hîc Hippocratem imperasse? Nec verò (tanti momenti hic morbus visus ille est) eo etiam loco prognosticum nunc prætermisit Hippocrates.. Quippe qui (ἡ δὲ νόσος ἐπικίνδυνος) periculi plenissimus morbus visus sit. Ideóque quod & magna laude dignum est & admiratione, (atque id sanè iustis de causis inculcamus iterum volentes) perseuerãdum nunc esse monuit Hippocrates in vsu sesami, tantisper dum ex hoc morbo viderit Medicus planè puerperam conualuisse: Agnouerunt nempe veteres istud crassioris esse aliquantò succi, & idcirco quòd percoctus diuisusque is non transit celeriter in vniuersas corporis partes, lib. 1. de alimentis apud Galenum. Atq; quòd quum non parum etiam glutinis is succus contineat, 8. de simplicibus, pinguis est & viscosus, & emplasticam vim habet; eadémque ratione egregium cum Hippocrate prædicamus ac potens & ad id præstantissimum, quod est disiunctum in hepatis fistula ex hypothesi, redintegrandum. Suas se igitur inuentasse scilicet superbiant in posterum Medici recentiores, potiones ad vulnera medicatas. Quis nostrum non eas & commendarit, & ex Hippocratis eductas inuento & arte non admittat; ac non in vsum meritò postea semper vsurpet.

SENTENTIA VIGESIMASEXTA.

Si in sede puerpera *dolorem ex partu persentiat, iuniperi baccæ cum radicibus lini coquantur, vt exhibeatur decoctum per quatuor dies.* 1 Ἢν ἐκ τόκου τὴν ἕδρην ἀλγέῃ, ἀρκεύθου καρπὸν, λίνου ῥίζαν, ἑψῆν καὶ πίνειν ἡμέρας τέσσαρας.

Nec non cõtritum semen lactucæ cum adipe anserino mulier *edat.* 2 Καὶ θρίδακος σπέρμα τρίψας σὺν χηνείῳ ἀλείφατι ἐσθίειν.

EXPLICATIO.

SED quænam ex partu causæ dolorem in sede concitent? Quærenti id quidem quiuis obtrudat meritò, quod Medico nefas cogitatu iure videatur, nedum absurdum dictu & indignum omnino; vt literis obsignatum id posteritati relinquatur. Diduci nempe os pubis perperam opinantur nonnulli & antrorsum diuidi æqualiter in partes duas, quod vulgi superat opinionem. Obfirmasse contrà tenemus & defendimus magis accuratè, ac valentissimis firmísque præmuniisse vinculis naturam connexas inter se strictè eas partes & colligatas, quas aliquando à se disiungi oportebat; coactas nimirum ad angustias & suas necessitates; hoc est quoties & quando sese offeret occasio, & rei vrgebit & postulabit necessitas. Id verò fit præsertim in enixu & emittendo in lucem viuo aut mortuo fœtu. Atque cùm circa hãc exitus viam (sic enim Hippocrates in fragmento de virginalibus, τὸ στόμα nempe τῆς ἐξόδου appellabat) antica posticáque quædam notentur, & circumsita sint ei à lateribus alia, quo duam sit in promptu magis huic obiectioni responsum, quàm quod cadit sub oculorum conspectum? Eam partem scilicet quæ minùs firmata est, quàm longissimè fieri poterit inter pariundum dilatari, & ita premi, vt acerbus sæpenumero hinc oboriatur dolor. Hippocrati quæ stant partes ad latera muliebris pudendi, διΐστασθαι, à se diduci disiungíque, libello de natura pueri scripto proditum legimus. Atque in eum scopum quisque potest intueri neruosam ossibus nonnullis interiectam quandam substantiam duce natura, per quam patientem substantiam & eius conditionem, etsi vi aliquando aliquousque à sese ossa dimoueantur & abducantur paululum; ipsa contigua tamen eiusce interuentu remanere queant & ad se, vt ita dicam, redire. Id tum fit & accidit ossi sacro, à quo aliquantùm abducuntur ossa in partu quæ illi colligata circumiacent. Ne partes videlicet quædam inualidæ fiant, ad se vt etiam redeant, & robustiores factæ in posterum relinquantur in statu suo. Quòd si quando extra modum per violentiam dissitæ fuerint, eóque ipso statu remanserint; claudæ & ad incedendũ impotentes quoque diu manebũt puerperæ. Multæ verò id passim spectantur perpessæ, quod est in hypothesi. Quod quum exploratum habeant ferè obstetrices quæque, situ eas partes reparant & restituunt obfirmántque balneo medicato arte sua, ceratis & suis eupotistis vnguẽtis & emplastris, quæ vix Chirurgorum vulgus agnoscat. Quod hoc scilicet intermedium si ossi pubis natura negauit, ac pro contiguo non modò, id est sibi totum cohærens, nec obscurum adipiscatur partis eius vtriusq; motum scilicet per harmoniæ coniunctionem, sed est reuera continuum; quorsum id in eo interiectũ non spectabitur, in aliis autem synarthroseos formis apparebit id duce natura? Quódque tertium est, nihil plus distantiæ in eius linea licet intueri, quàm in osse medio maxillæ inferioris. Non sanè inter eius ossis partes quas ipsi duas constituunt, vnquam digitus posset vnus aut alter inseri, (ne quidem inter pariundum, quemadmodum nimis impudenter ipsi comminiscuntur) quin id rei alicuius fiat interpositu, & cuius ope ad seipsa ambo postea redeant & reiungantur. Perlustrent ipsi bellè (licet enim) quasque synarthroseos formas. Comperient etenim, quum non sint illius ossis ambæ partes molliusculæ, mutuò inter se post motum, hoc est disiunctionem suppositititiam; vniri sine copula denuo nunquam posse. Coalescant cõtrà alterius interuentu, motione definita necesse est; quũ siccitate præstent & densitate. Non deniq; per synarthrosin, siquidẽ tanto interuallo dissitas dimoueri ipsi constituant. At veriùs per diarthrosin, interiecto facilè, quemad-

modum

modum illi tum volunt, vt minimùm digito. Quod eſt abſurdum valde dictu ei, qui ſingulos vtriuſque compoſitionis oſſium modos formáſque accuratiùs volet explorare. Deinde verò quidnam ad hanc rimam oſſis in mulieribus poſſit notari, quod non eodem quoque loco in viris ſpectabitur eſſe nullius vtilitatis? Et quod eſt longè maius ac vrget magis, ad inferius mediæ oſſis lineæ extremum, hoc eſt ſub medio oſſe pubis (quò aſſeriores eiuſdem opinionis partes eius oſſis putarunt coire ſibi) quorſum molita fuiſſet natura quid cauum & concamerarum quaſi in eo; niſi vt eò (id verò omnium primi nos noſtra meditatione & obſeruatione, nunquam dictum antea, diſſecando conſequuti videmur) tempeſtiuè foras in lucem properanti puello, matris vrethra tutum haberet perfugium, & vt ad id cauum ſeſe tanquam in aſylum reciperet? Huic alioqui vrinæ meatui externo inuenienda tum quoque erat Hippocrati & Medicorum alij cuique medicina. Quis enim puellus egrediens eum meatum premendo non lædat; aut quis tam puſillus vt tunc allidens, ipſum non contundat? Iſtud quod modò notamus in hoc oſſe cauum, non fruſtra vt nec quicquam aliud fecit nec formauit vnquam natura. In viro autem ſi is deſideretur ad perfugium vſus, non voluit natura oſſa compingendo, vt nec conformando mammas & venas earum cõfingere in vtroque homine quidquam diſſimile, ſiue ſecus quàm ſe res habet de cranio vulgus opinetur, ſiue de pubis oſſe. Nec vſpiam comperietur diſcrimen in ſceletis & coniunctis oſſibus reſiccatis vllum ineſſe, etiamſi os pubis aſſeruetur eiuſce parẽtis quæ pepererit fœtus viuos etiam viginti perfectóſque; vt cum eo confetatur nimirum quod ſit è mare, nato tantùm annos quinque, etſi is vix dum nuper è viuis deceſſerit ex hypotheſi. Adiunximus & quæ ſequuntur, vt eandem hãc opinationem & aſſenſionem nimis temerariam cõuelleremus. Si ſpeculum matricis (quod Chirurgorum vulgus appellat) vt ſe ſæpe occaſio offert, ſatis eſſe poteſt meatui amplificando & educendo puello intus reſiſtenti, ídque tum fiat citra apertionem huius oſſis vllam; ad quid nunc tantopere commentitia effictáque oſſis eius tranſuerſa apertio? Quò quod nunc volumus, minori negotio intelligatur, obſeruanda erunt in primis duo in oſſe pubis. Eius primum, ſi placet, facies nõ anterior quidem, ſed ſuperna ſibi in totum cohærens & vnita, nullius planè rei interuentu coniuncta ſibi, & in vtroque quidem homine omnino ſimiliter. Inferior eſt pars altera ſub qua ſcilicet crena latet, à cuius latere oſſa ſtant per quę obturatores muſculi perreptãt certa ratione. Vrethram hæc crena ſanè capit & tutò tenet in partu, quum ſiquidem ad eam tum perfugium tẽpeſtiuè ipſa faciat, vt aliàs diximus, & hactenus prætermiſſum à veteribus fuit. In crenam huiuſmodi ſi euellendo fortè intrudatur puer, quid magis veriſimile, quàm prominentes vtrinque eas oſſis partes, à ſeſe abduci aliquouſque illi illata nempe per organum prædictum violentia? Si in partione os illud pubis vi quodam modo dilatatum ſatis quidem cedit & ad eam crenam inflectitur inferiora nimirum verſus, dum eò ſe puer inſinuat perfecta vteri geſtatione; adeóne quiſquam cum ratione ſtatuet, os quidem ipſum omnino à ſeſe diduci, vt pars dicta ſuperior vnita per ſe, in egreſſu potiùs quàm in extractione puelli, in partes duas ſecta diuidatur; & ad ſe poſtea repentè reducta redeat, ac eiuſmodi ſemper, (hoc eſt vnita per ſe) appareat animante defuncto aliter quàm cõuiuente? Namque huiuſmodi paſſim eſſe videntur in κοιμητηρίοις, in quibus humata corpora iacent mortuorum: quorum ſceleti vtriuſque ſexus nulla re diſcrepant, nec compage à ſe inuicem prorſus differunt vllo pacto. Qua quidem longiori quàm par erat oratione demonſtratum exiſtimamus, quum nihil antrorſum diſiungatur & ad latera valentiſſimis vinculis quæque obfirmata ſint mulieribus; minùs videri mirum oportere, ſi partibus poſticis illata vi parturiẽdo præſertímque pariendo, ad ſedem eiúſque vicinas partes acerbior aliquis ſæpe oboriatur dolor. Huic enim ſoli demulcendo ſedandóque, ſunt cibo & potione nunc deſcripta ab Hippocrate remedia. Enimuero & ſedis & pudendi coniunctio tanta eſt atque vicinia in mulieribus; vt ſi partis poſticæ gratia doloris admouebuntur fotus ad eam partem aut alterius generis præſidia, in alterutrius detrimentum illa facilè cedant. Quæ ſanè cauſa Hippocratem mouit, cur aſſumptis huic medendum ſymptomati potiùs exiſtimauit quàm appoſitis. Quæ vix diſcernat Chirurgus, quantumuis ſit ipſe manu peritus, quando ſunt petita ἀπὸ τῆς γνώμης. Ergo baccas lauri vnà cum lini radice coquit Hippocrates ad ſedis ſedandos dolores, qui conſequutionem ſæpenumero adferũt hæmorrhoidum. Itémque nõnulli ſimiliter vt liquidam vernicem cõficiant, iuniperinum gummi oleo diluunt ex ſemine lini expreſſo; cuius eſt vſus præcipuus aduerſum tumores etiámque dolores hæmorrhoidũ. Cæterùm etſi vt eſt lini radix exigua, leuioris videatur eſſe momenti, hãc eſſe potiorem ducimus tamen ad decoquendum quàm ſemen; propterea quòd rancorem quendam contrahat facilè hoc, & quòd oleoſum nonnihil etiam redoleat. Id quod radici minùs euenire conſueuit. σελίνου attamen legit, non λίνου (quum ſiquidem apium reddidit Cornarius interpres) nec ſine ratione veriſimili.

Καὶ θρίδακος] At quomodo lactucæ ſemen in cibum cum anſerino adipe conteri bellè poſſit, explicatu videatur arduum; niſi in modum pulticulæ id velit commiſceri, quod puerperæ ingratum foret (vt videtur) quàm maximè.

SENTENTIA VIGESIMASEPTIMA.

Ην δὲ ἐκ τόκου αἱ μῆτραι φλεγμήνωσιν, στρύχνου χυλὸν ἐγχέειν, ἢ τεύτλου, ἢ ῥάμνου.

1 *Quòd ſi ex partu vterus conceperit inflammationem, ſuccum ſolani infundere* oportebit, *aut betæ, aut* quidem *rhamni.*

2 *Sin autem ex partu crus claudum remanſerit ab vtero, vt exurgere nequeat* puerpera; *hyoſcyami ſemen ad cheramidis plenam menſuram tres dies potet ex vino nigro.*

Ην ἐκ τόκου δὲ σκέλος ὑπὸ ὑστερέων χωλωθῇ, ἀνίστασθαι δὲ μὴ δύνηται, πινέτω ὑοσκυάμου καρπὸν, ὅσον χηραμίδα ἐν οἴνῳ μέλανι ἡμέρας τρεῖς.

3 *Eius autem potione qui leuiter delirat, calicem lactis aſinæ exhauriens ſoluitur; indéque medicamenti vſu quo phlegma ducatur.*

Παραφέρεται δὲ ὁ πίνων· Λύσις γάλακτος ὀνείου πίσαι ὅσον κύλικα, ἔπειτα τοῦ φαρμάκου, ὑφ' οὗ τὸ φλέγμα καθαίρεται.

4 *Ac præterea ſuffitus totum triduum fiat ex ſandaracha, cerato, & pilis leporinis.*

Σανδαράκῃ δὲ, καὶ κηρωτῇ, καὶ λαγωοῦ θριξὶ, θυμιήσθω τρεῖς ἡμέρας.

EXPLICATIO.

EST alia hæc hypotheſis de vteri inflammatione. Quæ quibus ex arte extingui debeat remediis ſtatim poſtea exponetur, ſi priùs puerpera quæ clauda eſt ab vtero, & recta ſtabit, & non claudicabit, adiuta ope, vt ſequirur, Hippocratea. Nam & quæ nunc apud Hippocratem leguntur de inflammatione, eo tunc quoque loco mox repetentur. Perpendendum igitur eſt quomodo in hypotheſi, ex partu ſcilicet, crus χωλωθῇ, reddatur claudum. Nunc ſiquidem non tam largè patet ſignificatio verbi huius, quàm explicatur in lexico Galeni. Ac quomodo quiſque claudus fit vulgò, humore in artus illabente, multùm longa oratione aperuit Hippocrates lib. de locis in homine. Sed quæ iſthic data tum demonſtratio fuit ſimpliciter & in vniuerſum, nihil ad diſputationem præſentem poſſit pertinere. Siquidem in hypotheſi cauſa huius ſymptomatis & peculiariter & tantummodo cadat in puerperas. Hippocratis verba ſunt, ἢν ἐκ τόκου τὸ σκέλος ὑπὸ ὑστερέων χωλωθῇ, poſt partum ſcilicet accidere ab vtero claudicationem. Nec verò ampliùs excurrendum putamus, ſed repetendum in ſcopum præſentem potiùs ex aphoriſmo 57. lib. 5. & comment. in eundem aphor. Galeni, quinam morbi dicantur Hippocrati ἀπὸ τῆς ὑστέρης, ab vtero. Initio ferè libri de pueri natura expoſitum fuit, quomodo poſtquam ab affluxu ſanguinis ex vniuerſo corpore in vterum factus hic quidem eſt calidior; & quòd etiam ex diuturniori ſanguinis in eo quoque mora, primùm ipſe remittit calorem in corpus vniuerſum, ſed & ipſum ſanguinem vnà ſæpe refundit in corporis totius venas; vnde & venæ omnes ferè doleant & intumeſcant. Subiunxit deinde Hippocrates eodem loco, ἔστι δ' ὅτε καὶ κίνδυνος ἐκ τοιούτου χωλωθῆναι, nempe verendum aliquando eſſe, ne ex huiuſmodi refuſione ſanguinis in venas, & dolor naſcatur & tumor, qui faciat claudicationem. Accidit & nonnunquam vt ex ſuppreſſione ſanguinis veſica prematur & concludatur, ad quod vrinæ conſequatur quoque ſtillum. Ex quo quidem ſermone apertum eſſe iam cuique opinamur, quid in hypotheſi adferat claudicationem. Si enim partes à ſe longiuſculè diſſitas vterus ſui oneris fecit participes, quidni etiā viciniores? Ἔστι δ' ὅτε πλήρεες αἵματος αἱ μῆτραι προσπίπτουσιν ἢ πρὸς τὰ ἰσχία ἢ πρὸς ὀσφῦν, καὶ πόνον παρέχουσιν. Si vterus refertus ſanguine ad iſchium cum acerbitate doloris aliquando procidit, nónne hinc quoque ortum capiat claudicatio? Sed hæc, dicet alius, locum habent in menſtruorum ſuppreſſione: præſens hæc ſit autem diſputatio de moleſtiis puerperarum. Etſi verò idem ſit omnino de vtriſque iudicium, quæ tamen de ſamula Idumæa Epid. 2. ſcripta hiſtoria eſt ab Hippocrate, fidem quoque longè faciet hac de re multò pleniorem & ſufficientem abunde. Ei nimirum quum filiam peperiſſet, conuerſo vteri oſculo ad iſchium & ad crus lateris eiuſdem ingens obortus eſt dolor. Vt clauda euaderet prorſus futurum erat, ei ſi non occurſum fuiſſet induſtria Hippocratis, ſcilicet ad malleolum interiorem phlebotomia. Vt ergo ſanguinis menſtrui, ſic & puerperialis ſuppreſſio puerperam claudam reddere conſueuit ſæpenumero.

ad finem ſect. 4.

Ὑοσκυάμου καρπὸν, *hyoſcyami ſemen*] Damnatur Dioſcoridi & Galeno, etiámque, credimus, Hippocrati, hyoſcyamus in vſu communi. At quum grauitati morborum eorúmque acumini debeant ἀνάλογως reſpondere remedia; ſi ſæuiat tantopere dolor, indéque adeò & obſiſtat claudicatio vt (ἀνίστασθαι μὴ δύνηται) puerpera nequeat exurgere nedum ambulare; (crus etenim præcipuum ambulationis organum nimiopere patitur in hypotheſi) quis hyoſcyami vſum (ὅσον χηραμίδα) ad exiguam ita menſuram, & tam breue temporis ſpatium iure pertimeſcat? Adde quòd ſemen eius propinat Hippocrates ἐν οἴνῳ μέλανι, ex vino nigro. Enimuero vinum inter alexiteria quæ hyoſcyami noxam reprimant, Dioſcorides recenſuit, vt & Auicenna. Vtero quoque conducit eodem authore lib. 4. & mammarum & aliarum partium inflammationibus ſedandis. Vt mitiſſimum attamen quod eſt candidi floris & ſeminis, deligendum exiſtimauit. Cuius ſi copia non erit, quod eſt ſubflaui coloris, ſubſtituendum. At ſi huius quoque vſu fortè παραφέρηται ὁ πίνων (eodem modo enim vtrique hominum generi ſic bene conſultum cōcupiſcebat Hippocrates, quum ſi aluus quoque huius decocto perfundatur ad perſanandum vlcus coli, idem Dioſcoridi efficiat) mente is moueatur, vt ferè fit, qui eius ſemen vſurparit in vſum; λύσις, γάλακτος ὀνείου πίσαι, eſt hoc eupotiſtum & in promptu ad id remedium apud Hippocratem, aſinæ lac definita menſura. Namque eodem

c. 64. lib. 4. apud Dioſc.

cap. 15. lib. 6. cap. 64.

que eodem Dioscoride authore, cedit noxa illius perfacile medicamentis; quod est ducendum in bonis saltem, quoties percellet & formidolosè perturbabit aciem mentis. Cuius discutiendis tenebris largam mulsæ copiam voluit offerri Dioscorides in hypothesi & lac propinari præsertim asininum, vt ait idem ipse eodem loco. Nónne is sic fidus iure videatur interpres Hippocratis? Hic enim gratia eius quod est in hypothesi, asinæ lac ebibi iussit pleniori haustu. Huius nimirum ὅσον κύλικα πίσαι, calicem offerens in potum, vt sic quantum scilicet sufficiat & prodesse possit. De cuius viribus præstantiáque eiúsque noxis diximus abunde & eò propensiùs, quò in vsum magis familiarē nobis hyoscyamus reuocetur; iis conditionibus attamen, quas in Hippocratis oratione lector sedulus facilè animaduertat & in fidis illius interpretibus. Horrenda alioqui plurima secum (credite) inuehat ipse sympromata, siue tu aciem mentis spectes, vt accidit ex infuso nuper; siue corporis vires. Se res habet in opio similiter, in mandragora; ac hellehoro, iunipero, silphio, stibio & hydrargyro, aliísque consimilibus, quorum vi sola (modò arte quidem omnia excolantur conuenienti, hoc est chymica) eáque præstanti inter cætera alterius generis etiam cuiusque, grauissima quæque præsertim corporis mala opprimantur & funditus tollantur; summáque illorum energia eodem pacto Asclepiadarum eluceat artis nobilitas, & euadat in posterum illustrior dignitas & admirabilis authoritas Medicorum.

Ἔπειτα τὸ φαρμάκον, deinde medicamento] Sed modò quorsum mulieri claudæ nunc ex suppressione lochiorum, phlegmagogum imperatur ab Hippocrate? Ad claudicationem simpliciter referri qui iudicabit posterius hoc esse præscriptum ab Hippocrate remedium, verè is quoque putetur à via aberrare authoris scopóque. Nam quum deleteriam vim hyoscyami, quæ à proprietate ei innata est, tẽtarit Hippocrates antea asinæ lactis vsu perdere; conquisitum ex eiusdem frigore soporem postea ipse etiam artificiosè conatur delere pharmaco phlegmagogo. Est enim hyoscyami vis intemperãter refrigerans, quæ mulieri soporem fortè induxerit cum frigore multo coniunctum. Ne verò exuperãti humore & frigore inimico naturæ vterus eíque circumsitæ partes in sui detrimentum etiam maneant sopitæ (θυμιῆσθω) pudendis suffitum quoque supponit ex tribus aliquot præpotentibus. In cuius compositione si sandaracha admittitur, quæ est generis ferè eiusdem cum auripigmento; cessabit, vt speramus, omnis admiratio, si quando huius quoque nidorem excipi tutò posse per fistulam aduersus veterem tussim quisque intellexerit: ac delinctam etiam cum melle vocem expedire: & anhelosis cum resina in catapotiis exhiberi securè, authore Dioscoride.

SENTENTIA VIGESIMAOCTAVA.

Περὶ φλεγμονῆς ἐκ τόκου.	1	*De inflammatione ex partu.*
Ην ἐκ τόκου φλεγμήνωσιν αἱ ὑστέραι, στρύχνου χυλὸν ἐγχέαι, αἰδοίων ἔσω, ἢ σελίνου, ἢ ῥάμνου, ἢ τεύτλου, ἢ κολοκυντης χυλὸν, ἐκπιέσας αὐτόν.	2	*Si ex partu inflammatus erit vterus, succum solani penitiùs in pudenda infundito: aut apij, aut rhamni, aut betæ, aut colocynthidis succum expressum.*
Η ἀκτῆς δὲ μέσον καὶ ἁπαλώτατον περιξέσας μακρὸν ἔνθες.	3	*Indito aliàs quod est medium in sambuco quàm tenerrimum, detracto* priùs *cortice in oblongum.*
Η ἀψινθίου ἐν ὕδατι τρίβειν, εἰρίῳ δὲ ἀναποσπογγίσας.	4	*Aut apsinthium quidem in aqua tritum, lanâque exceptum.*
Ην δὲ φρίξῃ, ἀφαιρέειν.	5	*At si horrescat, demito.*
Η κοτυληδόνος φύλλα καὶ πράσα ἑψεῖν ἐν πυρῶν κριμνοῖσιν, ἔλαιον ἐπ᾽ αὖθις χέας δίδου.	6	*Aut vmbilici veneris folia porrúmque decoquere* oportebit *cum triticea farina crassiori & affuso insuper oleo exhibere.*

EXPLICATIO.

QVOD ex partu nimis laborioso possit puerpera in periculum incurrere inflammationis vteri, ex antedictis compertum satis arbitramur, vt quæ ad eam remedia præscribuntur demum supersint nunc recensenda. Horum porrò genera tria sunt, ἐγχέαι verbo primum notauit Hippocrates genus lotionis, esse infundendum scilicet per metranchytam. Atque varium quidem, quia quintuplex est hoc omnino quod componit. In quo an per στρύχνου χυλὸν, decoctum solani, vt suprà aliàs, esset intelligendum, addubitassemus; nisi aliquantò pòst (ἐκπιέσας αὐτὸν) succum exprimi oportere verba hæc consequentia edocuissent. Est alterum remedij genus, prosthetum, quod etiam verbo ἔνθες significatur.

Sed si hîc mendum non est, & nihil desideratur, ecquid fructus videatur sperandum ex sambuci medulla (sic enim ἀκτῆς τὸ μέσον καὶ ἁπαλώτατον vertimus) quàm sambucum abradi in longum tantisper ad id oportere, dum hæc sola supersit? Non esset alioqui molliuscula, vt Hippocratis oratio videtur postulare. In apsinthio intromittendo contrà, veteri morsum potiùs Hippocrates videatur, quum illius retundat acrimoniam (ἐν ὕδατι τρίβειν) aquæ admixtione & attritione in ea; ac etiam ipse iubeat (ἀφαιρέειν) esse demendum, si ex eo confectum pessarium erodendo (credimus) horrorem fortè concitarit. Postremum remedium in potionis aut pulticulæ potiùs modum offerendum esse suspicamur ex verbo δίδου.

SENTENTIA VIGESIMANONA.

Hæc bilem ex vtero ducunt medicamenta.	1	Χολῆς καθαρτικὰ ἐκ μήτρης.
Cucumeris agrestis interiora trita læuiter & subacta melle, deinde *in glandem efformata apponito.*	2	Σικύης τῆς ἐντεριώνην λείην τρίψας, καὶ μέλιτι φυρήσας, βάλανον ποιέων, προστίθει.
Medicamentum autem exhibere oportebit, & sursum purgare etiámque deorsum, & calida quidem *lauare.*	3	Φάρμακον δὲ χρὴ διδόναι, καὶ ἄνω καὶ κάτω καθαίρειν, καὶ λούειν τῷ θερμῷ.
Supponere verò anisum oportet aut melanthium, aut internam partem colocynthidis syluestris læuiter tritam & subactā melle similiter oportet *supponere.*	4	Προστιθέναι δὲ ἄννησον ἢ μελάνθιον, ἢ κολοκυνθίδος ἀγρίης τὸ ἔνδον, λεῖον ποιέειν, καὶ μέλιτι φυρῶν, καὶ προστιθέναι.
Elaterium quantum quatuor potiones ferunt, anserino adipe admixto aut caprino, in glandem effingito longiorem, ad supponendum.	5	Ἐλατηρίου ὅσον πόσιας τέσσαρας, ξυμμίξας στέαρ χήνειον ἢ αἴγειον, βάλανον ἐπιμηκεστέρην προστιθέναι.
Aut nitrum, & cuminum, & allium, & ficum, omnia trita læuiter, subactáque melle, apponito.	6	Ἢ νίτρον, καὶ κύμινον, καὶ σκόροδον, καὶ σῦκον, λεῖα πάντα ποιήσας, καὶ μέλιτι δεύσας, προστίθεσθαι.
Exinde calida lauato, etiámque à balneo bibat.	7	Θερμῷ δὲ λουέσθω, καὶ ἀπὸ λουτροῦ πινέτω.
Aut læuiter thlaspin tritam & melle subactam apponito.	8	Ἢ θλάσπιν λείην ποιέων, καὶ μέλιτι φυρῶν προστιθέναι.
Aut abrasum quod inest pingue in vetere ficu, admixto elaterio quantum duplici potione offeras, & pari portione nitri, melle subactum admoueto.	9	Ἢ σύκου παλαιοῦ τὸ πῖον ξύσας, ξυμμίσγειν πόσιας ἐλατηρίου δύο, καὶ νίτρον ὅσον τὸ ἐλατήριον, μέλιτι δεύσας, προστίθει.
Aut cyathos tres peucedani exhibeto in potum.	10	Ἢ πευκεδάνου ὁκόσον τρεῖς κυάθους δίδου πίνειν.
Et anisum & melanthium vino diluta etiam in potum exhibeto.	11	Καὶ ἄννησον, καὶ μελάνθιον διεὶς ἐν οἴνῳ δίδου πίνειν.
Aut elaterium quantum tribus potionibus solet offerri, cum ouillo adipe apponito.	12	Ἢ ἐλατηρίου πόσιας τέσσαρας, μίξας στέατι μηλείῳ.
Quæ vbi attamen *detraxerit mulier, aqua odorata sese eluat, quæ* etiam *adstringat leuiter.*	13	Ἀφελομένη δὲ διανιζέσθω ὕδατι εὐώδει ἠρέμα στύφοντι.

14 Ἢ ἐλατηρίου πόσιας τρεῖς ξὺν μηλείῳ στέατι βάλανον προσπλεκτὴν ποιέειν· ἐὼν δὲ ἀφέληται, διανιζέσθω ὕδατι ἱκανῷ.

Aut elaterium quantum tribus etiam potionibus exhibeas, cum adipe ouillo pinnatam glandem componito & indito: eáque detracta, aqua sufficienti mulier *colluatur.*

15 Ἢ θλάσπιος ὅσον πόσιν ξὺν μέλιτι διδόν.

Aut thlaspin cum melle quantum fert communiter dosis, offerto.

EXPLICATIO.

Si quo vincta sunt nexu consequentia cum superioribus fortè quætatur, An verisimilis quædam ratio ex hac nostra sequenti oratione duci possit, priùs apud te, lector, perpendito. In puerpera, quemadmodum & in alio quouis homine, perpetuò aliquis dominatur humor, cuius occasione vt nunc affluxu vnà cum sanguine ab acerbiore pariendi cruciatu, possit vterus in hypothesi, vt aliàs alia quædam pars corporis concipere inflammationem. Non quòd arbitremur vtero ex ea conualescenti Medicum posse ex officio puerperis hæc quæ sequuntur remedia imperare; quum siquidem nimis hoc abhorreat à ratione: statui verò potiùs potest & quidem verisimiliùs, isthæc modò conscripta esse ab hoc authore causa prophylactices. Vt cùm ex signorum perspicientia agnouerit Medicus quæ ipsum certiorem faciant de humoris dominatu ante conceptionem (sicuti illa deprompsit antè suo loco Hippocrates & quæ repetenda ipse aliàs monuit ex menstrui sanguinis varietate colorum) futuram ex eo prospiciēs iniuriam, eam ipsam declinet nimirum tempestiuè arte sua. Cogitare enim hæc nunc pertinere ad therapeuticen, non est ignari prorsus hominis, sed qui parui attamen nimis videatur esse in quæstione proposita iudicij. De educenda pituita ab vtero non ita pòst similiter disputatio ab hoc instituetur authore; quando hæc nimirum antè definita fuerit tractatio de purgatione biliosi humoris. Eo quòd ad horum alterutrum omnino referri morborū causas semper ferè oporteat in Hippocratis doctrina, quemadmodum quisquis penitiùs intuebitur, frequentiùs saltem tunc animaduertet. Præsertim autem in re muliebri, quotiescunque scilicet mulieres aut mēstruum sanguinem profundent natura expultrice, aut puerperialem; quandoquidem haud hîc semper vtrobique qui laudabilis sanguis est, simpliciter exuperabit. Ergo nunc modi sint euacuationis biliosi humoris per prostheta priores: alij deinde per infusa continuabuntur, quæ lotiones vertimus Plinium imitati. Enimuero in prostheτῶn vsu is perperuò ordo tenendus deinceps erit, vt priusquam ea adhibeas, φάρμακον δὲ χρὴ διδόναι, &c. medicamentum quoque debeas exhibere. Quasi hoc subiecerit consilium Hippocrates, Exhibendum priùs scilicet medicamentum, cuius vis sit vsque adeò vehemens, vt bilem moueat quoquouersum, quàm vtero pessaria admoueantur. Toti inprimis consulendum & priùs quàm parti lex iatrica vetus perpetuò iussit. Consilium fuit autem ἄνω καὶ κάτω in hypothesi purgandum esse. Quid tum? Καὶ λούειν τῷ θερμῷ. Dulcis aquæ calentis balneo impetum bilis refrænare tutum iudicat secundo loco. Impetum quidem dicimus, siue eius tu spectes naturam, siue prolapsum illius in vteri cauum. Hoc autem in censu prostheτῶn quæ notatu digna obseruauimus, accipito. Singula quæque primùm melle subacta aut adipe in glandem conformari ad scopum propositum. Deinde quòd adeps modò omnis, aut anserinus, aut caprinus, aut ouillus quidem sit. Ac sumus ipsi memores in exponendo Hippocratis non ita pridem mentem, vt bilem temperaret, balneum ab eo præscriptum esse. An verò nobis minùs constare nostro merito videbimur post adhibita aliquot modò prostheta ab Hippocrate, si hæc θερμῷ λουέσθω καὶ, &c. secus interpretabimur? Quis verò ex hac oratione non iudicet authoris esse consilium, vt si non satis plenè expurgata fuerit bilis, prostheτῶn vsu superiorum; iteratò quasi compēsandum esse vsu balnei, sed in alium longè scopum quàm nuper? Quippe cùm, præterquam quòd huius ope fluxilis humor reddatur & ad euacuationem longè obsequentior paratiórque, permeabiles quoque fiant meatus vteri, etiámque lōgè magis patentes. His de causis magno (ni nos magnopere fallimur) artificio (ἀπὸ λουτροῦ πινέτω) in balnei, si voles, egressū offerendum erit medicamentum quod bilem ducat. Idem quoque esto in phlegmate educendo postea iudicium. Ne quid verò postea supersit in partibus infernis, perseuerādum in prostheτῶn vsu quoque cōsulit eiusdem semper efficaciæ etiámque scopi. Eáque de causa statim adiunxit, ἢ θλάσπιος λεῖον, &c. ἢ σύκου πεδηχαῖον, &c. Quoddam tamen interposuit genus potionis nempe in eundem semper scopum. Vt quum (ἢ πευκεδανῆς) decocti radicis peucedani mensuram definitam imperauit in potum. De cuius præstantia Dioscoridem consulito. Miras quippe huic tribuit ipse vires, siue partus difficilis fuerit, siue mulierem vteri quoque suffocatio infestarit. cap.77.lib.3.

Ἢ copula hoc etiam loco desideratur proximè ante ἐλατηρίου, vt & post dictionem μηλείῳ verbum προσπηθέναι. Hortatur autem, vt si quid dosi auctiore elaterij eiúsque vehementia (πόσιας τέσσαρας enim præscripsit) interiùs acceperit noxam, eo detracto διανιζέσθω ὕδατι εὐώδει ἠρέμα στύφοντι, sese puerpera eluat aqua quæ sit gratiosi odoris, & quæ aliquantùm etiam adstringat. Sic sanè vterus recreabitur, & confirmatus robustior seipso fiet.

Ἠρέμα στύφοντι] Adstrictione autem maiori quàm par sit in vtero bilis resistet; quod pugnat omnino cum hypothesi. Quo autem hæc grauis quę ex priori prostheto impēdebat noxa, declinetur, lenius hoc

sequens prosthetum præferre oportebit, ἢ ἐλατηρίου πόσιας τρεῖς: à quo etiam si leuiuscula quædam adferetur vtero molestia, eluetur isthæc facilè aqua sufficiente. Resarcietur tamen vis eius deficiens potione sequenti, quæ ex thlaspi ad mensuram communem cum melle apparabitur.

SENTENTIA TRIGESIMA.

Lotio, si biliosa erit puerpera: *Ad elaterium quantum duabus potionibus efferri solet, aqua dilutum, affundere oportebit oleum narcissinum, vt eo vterus perfundatur tepido.*	1	Κλυσμὸς, ἢν χολώδης ᾖ· ἐλατηρίου ὅσον δύο πόσιας ὕδατι διεὶς, ἐπιχέαι ἔλαιον ναρκίσσινον, καὶ κλύζειν χλιηρῷ.
Aut in quatuor heminis œnogalactis cocti colocynthides binæ syluestres erunt maceradæ, deinde in percolata vna earum admiscendum quoque erit oleum narcissinum lotionis gratia.	2	Η κολοκυνθίδας ἀγρίας δύο ἀποβρέξας ἐν οἰνογάλακτι ἑφθῷ ὅσον τέσσαρας κοτύλας, τὴν μὲν μίαν ἀπηθέειν, καὶ ξυμμίσγειν ἔλαιον ναρκίσσινον, καὶ κλύζειν.
Alia lotio, si pituita & bile redundabit puerpera: *Heminis quatuor aquæ potabilis percoctæ cum manipulo interioris cucumeris, affuso melle & oleo anthino, poterit quoque perfici lotio.*	3	Αλλος κλυσμὸς, ἢν χολώδης καὶ φλεγματώδης ᾖ· σικύης ἐντεριώνης ὅσον παλαιστὴν ἑψήσας ἐν ὕδατι ποτῷ τέσσαρσι κοτύλῃσι, καὶ μέλι μίξας καὶ ἔλαιον ἄνθινον, κλύζειν.
Expurgat lotio sequens pituitam & bilem: sexaginta granorum Cnidiorum aquæ decocto, melle & oleo anthino commixtis vterum *colluito.*	4	Φλέγμα καὶ χολὴν καθαίρειν· κόκκους Κνιδίους ἑξήκοντα, μέλι τε καὶ ἔλαιον ἄνθινον μίξας, κλύζειν ἐν ὕδατι.
Aut cnestrum in quinque heminis aquæ potabilis coquito, deinde harum percolatis duabus tantùm *melle & oleo anthino mixtis cum narcissino licebit eluere.*	5	Η κνῆστρον ἑψήσας ἐν ὕδατι ποτῷ, ἐν πέντε κοτύλῃσιν, ἀποχέας δύο κοτύλας, συμμίξαι μέλι καὶ ἔλαιον ἄνθινον σὺν ναρκισσίνῳ, καὶ κλύσαι.
Lotiones aliæ purgantes: postquam aqua hybernas grossos exiccatas maceraueris, & ad hanc transcolatam oleum affuderis, licet etiam colluere.	6	Κλυσμοὶ καθαρτήριοι· ὄλυνθοι χειμερινοὶ καυθέντες καὶ βραχέντες ἐν ὕδατι, ἀποχύσαντα δὲ ὕδωρ, ἔλαιον ξυμμίσγειν, καὶ κλύζειν.
Decocto etiam eluere postea oportebit *granatorum, gallæ, ramentorum loti.*	7	Καὶ μετακλύζειν σιδίοισι, κηκῖδι, λωτοῦ πρίσμασι.
Decoquantur autem oportet in vino nigro.	8	Εν οἴνῳ δὲ μέλανι χρὴ ἕψειν.
Aut vini adustæ fæcis aquæ decocto vtendum erit similiter.	9	Η τρύγα καίων χρῆσθαι σὺν ὕδατι.
Deinde verò eluere etiam vterum oportebit decocto eorum quæ sequuntur: nempe sunt myrti folia & rhoë coriaria, quæ in odorato vino nigro incoquenda erunt.	10	Μετακλύζειν δὲ τούτοισι τοῖσι τῆς μυρσίνης φύλλοισι καὶ ῥοῷ τῇ βυρσοδεψικῇ· ἑψεῖν δὲ οἴνῳ μέλανι εὐώδει.
Hanc verò excipiet alia lotio quæ se-	11	Μετακλύζειν δὲ ξένου φύλλα, καὶ

ἐπιεικοῦ,

ὑπερεικὸν, καὶ ἐλελίσφακον, ἑψήσαντα σὺν οἴνῳ μέλανι εὐώδει· ἢ κράμβης ὕδατι, κἂν τῷδε ἑψεῖν λινόζωστιν, νίτρου ἐρυθροῦ ὀλίγον, καὶ κλύζειν.

quitur: *In vino nigro odorato folia lentisci cum hyperico & saluia incoquantur: Aut,* si mauis, *brassicæ decocto ex aqua, in qua etiam mercurialis decoquatur & aliquid nitri rubri, collues.*

12 Ἢ ἐλατηρίου ὅσον πόσις, σὺν ναρκισσίνῳ ἐλαίῳ ἢ ἀνθίνῳ, καὶ κλύσαι χλιηρῶς.

Aut quidem *quantum fert vna dosis, tepidum infundere* oportebit *elaterium cum oleo narcissino aut anthino.*

13 Ἢν δὲ χολώδης ᾖ, κολοκυντίδας δύο ἀποβρέξαι ἐν γάλακτι ὀνείῳ ἐφθῷ ὅσον τέσσαρσι κοτύλῃσι, καὶ ἀποβρέξαντα κλύσαι, ξυμμίξαι τε ἔλαιον ναρκίσσινον, ἢ ἄνθινον, ἢ τὸ διὰ τῆς σικύης ἐντεριώνης ὅσον παλαιστὴν, ἑψεῖν ἐν ὕδατι ποτῷ τέσσαρσι κοτύλῃσι, καὶ μέλι παραχέαι, καὶ ἔλαιον ἄνθινον.

Sin autem bile abundabit, vbi colocyntidas duas in quatuor heminis lactis asinini cocti maceraueris, lotio quoque fiat; admixto tamen oleo narcissino aut anthino. Coquere aliàs oportebit *in heminis quatuor aquæ potabilis manipulum cucumeris interioris; deinde mel & oleum anthinum affundere.*

14 Οὗτος ὁ κλυσμὸς φλεγματώδει καὶ χολώδει ξυμφέρει.

Profuerit hæc lotio pituitosæ, vt & biliosæ puerperæ.

EXPLICATIO.

NVNC ex hypothesi superiore recensebat Hippocrates χολῆς καθαρτικὰ ἐκ μήτρης, quæ in vniuersum ex vtero bilem educunt. Inter ista primas tenuerunt, vt est à nobis expositum, pessaria, de quibus præsertim hactenus. Secundum locum tenebit quæ iam instituitur tractatio de variis lotionum formis eiusdem semper facultatis & scopi. Quæ autem lotio est omnium prima, potiores & summas quas habet vires, sortita est ex elaterio. Hoc aqua tantùm diluitur, quò eius acumen (credimus) retundatur. Capit altera colocynthidem, cuius vis sola maceratione (hoc enim ἀποβρέξας sonat) in œnogalacte trāsfunditur. Videris attamen lector annon ex sequentibus proximè ἐν ὀνείῳ γάλακτι verisimiliùs legatur. Interest enim quid valde pusillum inter vtrumque, si spectemus ductus literarum, non autem sensum. Non ea autem colocynthis coquitur ob eam causam quæ postea statim explicabitur. Cæterùm œnogala genus potionis, lactis & vini capiebat partes æquas veteribus. In huius heminis quatuor voluit Hippocrates colocynthidem primùm saltem macerari, deinde ex illis quatuor vnam percolari tantummodo, vt quæ sufficiat clysmati componendo cum narcissino oleo in scopum propositum.

Ἄλλος κλυσμὸς, ἢν χολώδης, &c.] Tertia quartáque communis est lotio omnibus puerperis, cùm iis quibus bilis sola redundat, tum etiam quibus tantummodo phlegma. Atque in priori pro heminis quatuor œnogalactis, tantundem aquæ potabilis transcolandum nunc esse monet, quantum nuper illius, scilicet vnam heminam, vt ex omnibus simul iunctis lotio fiat. Posterioris lotionis descriptio ex aliis postremis (hanc verò quarto loco locauimus) iubet grana sexaginta incoqui in quinque heminis aquæ potabilis, quæ est amplior longè mensura quàm superiorum. Adde etiam quòd ἀποχέας δύο, sic liberalior quoque esse debeat mensura decocti, quæ transcoletur, vt excipi nimirum possint cætera. Percolat enim heminas duas, ampliorem duplo quàm sit mensura communis.

Ὀλυνθοι χειμερινοὶ, &c.] At nunc modus lotionis alter est, & dissimilis à superiori. Ficus (καυθέντες) siccat primùm, deinde (βραχέντες) aqua macerat eas tantùm, alia nunc ratione quàm quæ dicetur consequenter, sicuti apertiùs tunc explicabitur. Ne (si bellè hîc coniicimus) lentor quidam coquendo conquiratur alterius virtutis quàm sit in hypothesi; vt tandem (καὶ κλύζειν) introrsum immittatur in propositum semper scopum. Sed (καὶ μετακλύζειν) isto verbo iam edocemur hoc esse alterum genus secundæ cuiusdam lotionis & facultatis. Scilicet referri ad robur partis, & hoc infundi secūdo loco in hunc scopum, siue quæ nunc incoquuntur, siue vini vis spectetur & color. Nisi quòd adustam vini fæcem dissoluit in aqua. Sic enim quæ per adustionem parta est illi potestas, quæque acrior euasit & mordacior, mitescit & multùm retunditur. Idémque hoc μετακλύζειν verbum reperit aliquoties, quò huius quoque posterioris generis plures formas hîc signare possis. Postremum (ἢ κράμβης ὕδατι) ad lotiones prioris generis regreditur. Etiámque minùs sit vobis molestum, rogamus, si (κολοκυντίδας δύο ἀποβρέξας ἐν γάλακτι) verbum hoc iterum vsurpari notabitur. Hippocratis nimirum moris ferè fuit, quoties quæ agūt paulò vehementiùs, nec ferè citra aliquod detrimentum naturæ, ea mitificare. Quia nimirum infuso quæ sunt vehementiora, mitiùs agunt cum natura, quàm decocto aut suamet tota substantia.

SENTENTIA TRIGESIMAPRIMA.

1 *Pessarium pituitam ducens: Grana mandragoræ in aqua terere* oportebit, vt collutio fiat: *liberalis hinc enim & varia purgatio sequitur.*

Κλύσμα ἕλκον φλέγμα· Κόκκον τρίβειν τοῦ μανδραγόρου ξὺν ὕδατι· κάθαρσις γὰρ παμπόλλη τε καὶ παντοίη ὑπὸ τούτου γίγνεται.

2 *Allium* deinde *vnius capitis, nitrum, ficus partẽ interiorem pinguem postquam ex æquo contriueris ad læuorem, efformare* oportebit *ad gallæ nucis magnitudinem, & intromittere.*

Σκορόδου μώλυζαν, νίτρον, σύκου τὸ ἔνδον τὸ πίον, ἴσον τρίψας λεῖα, ὁκόσον κικίδα ποιέειν τὸ μέγεθος, καὶ προστιθέναι.

3 *Aut cumini folia in vino trita ex lana apponito.*

Ἢ κυμίνου φύλλα ἐν οἴνῳ τρίψας εἰρίῳ προσθές.

4 *Aut terram albam, quantum offeras vna potione.*

Ἢ γῆς λευκῆς ὅσον πόσιν.

5 *Aut ex radice alba læuiter trita, exceptáque melle cocto, glandem admouebis.*

Ἢ λευκὴν ῥίζαν τρίβειν λείην, καὶ μέλι ἐπιχέας, καὶ ἀναζέσας, βάλανόν τε ποιήσας προστίθει.

6 *Aut silphij succo ficus emollitas in formam glandis apponito.*

Ἢ ὀπὸν σιλφίου μετὰ σύκων μαλάσσειν, καὶ βάλανον ποιέειν.

7 *Profuerit autem & semen cucumeris similiter terere.*

Ἀγαθὸν δὲ καὶ σικύης σπέρμα τρίβειν ὁμοίως.

8 *Aut fel tauri, & nitrum rubrum, & netopum, cyclaminum, illorum* quidem *cuiusque magnitudinem gallæ: cyclamini verò copiam maiorem, & addito melle, quæ curatur* puerpera, *sibi subiiciat.*

Ἢ χολὴν ταύρου, καὶ νίτρον ἐρυθρὸν, καὶ νέτωπον, κυκλάμινον, τούτων ὅσον κικίδα, τῆς δὲ κυκλαμίνου πλείονα μοῖραν, μέλιτι ξυμμίξασα ἡ θεραπευομένη προστιθέσθω.

9 Aliud *prosthetum: Caput cyclamini aqua depurgatũ terere* oportebit, *& lanæ paulò molliori circumductũ supponere.*

Πρόσθετον· Κυκλαμίνου τὴν κεφαλὴν καθαίρειν ὕδατι τρίψαι, καὶ εἰς ἄχνην ἀναφορύξαντα προστιθέναι.

10 *Aut myrrham, sal, cuminum, fel tauri cum melle, eodem* quoque *modo.*

Ἢ σμύρναν, ἅλας, κύμινον, χολὴν ταύρου ξὺν μέλιτι ὁμοίως.

11 *Aut grana decorticata circiter tria medicamenti Indici quod oculorum est & piper nuncupatur, aut rotunda tria.*

Ἢ κόκκους ἐκλέψας ὅσον τρεῖς Ἰνδικοῦ φαρμάκου τοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ὃ καλέεται πέπερι, καὶ τοῦ στρογγύλου τρία.

12 *Hæc verò trita læuiter dilutáque vino veteri tepido in glãdem pennis auium circumponendo subiicito.*

Ταῦτα δὲ λεῖα τρίβειν, καὶ οἴνῳ παλαιῷ χλιηρῷ διεὶς, βαλάνιον περὶ πτερὸν ὄρνιθος τιθέναι, καὶ ὧδε προσάγειν.

13 *Aut tithymalli succum melle subactum: aut scillæ radicem sex ferè digitorum longitudine, ad latitudinem duorum digitorum lana obuolutam supponito.*

Ἢ τιθυμάλλου ὀπὸν μέλιτι ἀναδεύσας, ἢ σκίλλης ῥίζαν ὅσον ἑξαδάκτυλον, ἑλίξας τοὺς δύο δακτύλους ἐν εἰρίῳ προσθές.

14 *Aut ipsammet scillam sine radice* oportebit *terere, ac obuolutam lana eodem modo admouere.*

Ἢ αὐτὴν τὴν σκίλλαν ἄνευ ῥίζης τρίβειν, καὶ ὡσαύτως ἑλίσσειν εἰρίῳ, εἶτα προστιθέναι.

EXPLI-

EXPLICATIO.

VT erat propositum antea, ventum randem est ad alterum purgationis modum, quo pituita scilicet per prosthera educitur. In quorum effingendo omnium primo, multa insunt quæ ad purgandum valent naturam irritando; sed præstat inter cætera ὀπὸς μανδραγόρου. Sic enim legeremus lubentes huius capitis principio. Retinuimus attamen antiquam lectionem (etsi de pomis eius κόκκον Caluus interpretetur, vt incertus fertur Cornarius interpres) quum suis partibus quibusque purgandi viribus dotata sit. mandragora. Hac verò etiam de causa suo nunc sermoni Hippocrates interposuit, κάθαρσις γὰρ παμπόλλη τε καὶ πανταίη. Eius nimirum succo purgādi vehementiam cum Hippocrate communiter tribuerat Dioscorides lib. 4. hellebori modo bilem vomitione pituitámque (ait) expurgat, vt plerumque largiore eius potu vita adimatur. Vnde, vt sumus ipsi memores, huius quoque radicis ope tristes ægrotos anxiósque & suffocare laqueo volentes sese, olim percurare consueuerat Hipp. sed parciore huius quidem manu quàm quæ insaniam faceret. Alioqui enim melancholicos ἁδροτέρως τὰς κάτω, paulo vehementiùs purgandos esse per inferiora, aliàs monuerat ipse consultò. De molyza iam antea. Etenim diximus esse allium capitis vnius. Ac in hoc eodem prosthero quantitatem signauit singulorum & præparationis modum. cap. 61. aph. 9. lib. 4.

Η γῆς] Sed quodnam terræ genus Hippocrates intellectum velit per terram albam; quum variæ sint vbique terrarum sortes, explicatu non est vsque adeò facile. Inter Erythriadas vna valde alba fuit lib. 5. apud Dioscor. Credibile est hanc vulgarem fuisse Hippocratis temporibus: similitérque λευκὴν ῥίζαν omnibus notam fuisse veteribus & in vsu communi. At vtrumque in puluerem redactum tenuem cocto melle fuit excipiendum in confectionem pessarij, quod nūc etiam apponatur vicissim. Quæ sequuntur cætera quæque, satis legendo manifesta reddentur. Cæterum κεχηνωμένη dictio indicio nobis est decorum seruari solitum fuisse temporibus Hippocratis, & per mulieres muliebria tunc pertractari. Deinde quum ex capite cyclamini aliud prostherum parat, id aqua dilutum circumfundit pertenui lana. Per ἄχνην nempe molliusculam lanam instar lanuginis Hippocrates intellexit. Aliud deinde quod prostherum sequitur, est admodum facile, & fel capit tauri: sed non æquè aliud quod κόκκους accipit Ἰνδικοῦ φαρμάκου, nisi hæc quæ nunc additio ponitur, τὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὃ καλέεται πέπερι, magis istud aperuisset. Quis verò de pipere & quo modo hæc planta suum fructum gerit, sententiam dicat; nisi qui traiecto mari immenso Indiam perlustrarit & proprias eius regiones? Hîc magna quæ est, vt & in Italia, arbuscularum piperiferarum varietas, & quæ racemorum instar suos fructus edūt, testis est eas quoque varietatis longè maioris in India reperiri. Idque ita sanè sit. ἐκλέψαντα dictio tamen nos in sententiam firmam pertrahit & facit, vt perfecti piperis huius grana credamus siliquis contineri, quemadmodū perbellè visus est post Dioscoridem lib. 2. Plinius exposuisse lib. 12. Aptissimum hoc etiam ocularibus remediis post Hippocratem iudicauit Dioscorides eodem loco, quum abstergeat caliginē, (vt ibi loquitur eius interpres) quæ oculis obuersatur. Ac, vt moneamus obiter, febrium horroribus circuitu repetentibus & potu & litu subuenit. Quod literis testatum quum reliquisset Dioscorides, perperam transtulerunt in vsum & curationem febrium periodicarum innouatæ doctrinæ Theophrasti illius excultores. Aliud verò longè scriptum est Dioscoridis: aliud istud quoque quod nimis temere illi audent pollicitari. Ac sæpenumero in id periculi ægrotantes similiter præcipitant, cuius aliàs meminit Galenus noster, quoties aduersus quartanam suo tempore theriaces aliquid intempestiuè Medici offerebant. Tria porrò grana posteriora alij quoque admiscent. Alij contrà, vt Cornarius interpres, disiungunt. Nullam expositionem reliqua desiderant. cap. 128. Diosc. cap. 153. Plin. cap. 7.

SENTENTIA TRIGESIMASECVNDA.

Κλυσμὸς, ἢν φλεγματώδης γυνὴ ἦ· ἐλλεβόρου δύο πόσιας ἐν οἴνῳ διιέναι γλυκεῖ, ὅσον δύο κοτύλας, καὶ κλύζειν μίσγοντα.

1 *Lotio, quoties pituita mulier redundabit: Helleborum quantum duabus potionibus solet offerri, dissolutum vino dulci* oportet *admiscere, deinde duas circiter heminas* diluti *infundere.*

Ἢν καθαρσίος δέηται, πράσα δεῖ ἕψειν, ἢ ἀκτῆς καρπὸν, ἢ ἄννησον, λιβανωτὸν, σμύρνην, οἶνον· ταῦτα πάντα τρίβειν, καὶ τῷ χυλῷ τουτέων κλύζειν.

2 *Quòd si indigere* mulier *videatur purgatione, porrum decoquere* oportebit, *aut semen sambuci, aut anisum, thus, myrrham, vinum: hæc vniuersa conterenda erūt, & horū decocto perficienda lotio.*

Ἢ κράμβην ἑψήσας ἐν ὕδατι, ἐν τῷ χυλῷ ταύτης ἕψει τὴν λινόζωστιν, καὶ σμικρὸν ἀποχέας, ἀπόκλυζε.

3 *Aut postquam in aqua braßicam decoxeris, in huius quoque decocto coquenda mercurialis, deinde huius percolata minori copia* vterum *eluito.*

4 *Aut cnestrum quantum vna dosi offeras, melle solutum immittere* oportebit.

Η κνήστρου πόσιν ἐν μέλιτι διεὶς ἐνιέναι.

5 *Sed perpendendum erit sedulò, an tum sanguis menstruus perfundatur bile, an verò pituita.*

Σκέπτεσθαι δὲ χρὴ τὰ ἐπιμήνια, ἤν τε χολώδεα, ἤν τε φλεγματώδεα ᾖ.

6 *Huius porrò gratia aspergenda est soli arena, pertenuis siccáque, vt interim dum fluent menses, sanguinem profundas in eā, & sinas inarescere.*

Η ψάμμον ἐς τὸν ἥλιον ὑποβαλόντα λεπτὴν ξηρὴν· καὶ ὅταν τὰ καταμήνια ἴῃ, τοῦ αἵματος ἐπιχέαι, καὶ ἐᾶν ξηρανθῆναι.

7 *Et siquidem biliosa erunt menstrua, qui in arena sanguis fuerit exiccatus, pallidus conspicietur : sin pituitosa,* ipse *muci comparebit instar.*

Καὶ ἢν μὲν χολώδεα ᾖ, ἐπὶ τῇ ψάμμῳ ξηραινόμενον τὸ αἷμα χλωρὸν γίγνεται· ἢν δὲ φλεγματώδεα, οἷον μύξαι ὁρῶνται.

8 *Si igitur pituita abundare* mulier *comperietur, cnestrum quantum offeras vna potione, solutum hemina melicrati, infundere* oportebit.

Ην οὖν φλεγματώδεα ᾖ, κνήστρου ὅσον πόσιν διιέναι, καὶ σὺν μελικρήτου κοτύλῃ κλύσαι.

EXPLICATIO.

AGIT hîc quoque Hippocrates ex hypothesi, & pituita mulierem ponit redundare iis in locis præsertim, qui non nisi per inferiora queant euacuari : & per infusum quidem, vt ordo postular medicamentorum Hippocratis. Verùm in hoc infuso animaduertendum & helleborum assumi: quantum autem ex eo quódque ex vino dissoluitur, spectãdum pro eorum ratione, de quibus nostram nuper sententiam tulimus. Helleborum porrò notamus Hippocratem præscripsisse, vbi pituitosi humoris exuperat copia. At cur quum pituitosum esse posuerit, postea nunc sic loquutus agit ex conditione? Scriptum est enim, ἢν καθαρσίος δέηται. Adeóne vt si fortè sic affecta mulier ex consequentium signorum cõspectu, quæ statim ipse sub oculos subiiciet, videbitur egere purgatione; suis purgantibus medicamentis Medicus artifex hysterica commisceat? Sic enim fore spes est, vt faciliòr purgatio procedat, ac ex ea parte potissimùm, de qua nobis præsens fit sermo ab Hippocrate. In hanc rem πάντα τρίβειν, conterenda esse omnia ponitur, quò eorum decocto vterus perfundatur. Ergo post attritum cuiusque enumeratorum erit parandum decoctum, ac tum demum χυλῷ τουτέων κλύζειν, vterus commodè eluetur. Sed hæc altera lotio aliena quibusdam videatur, quæ (κράμβην ἑψήσας ἐν ὕδατι) decoctum capit brassicæ, & ex eo tanquam ex priori conficitur, quod est nota dignum. Imò continet, si animaduertis, quod meritò etiam maximè iudicetur condignum imitatione. Seplasiarij nostri qui pharmacopolarum imitantur artem & industriam, absurdum sæpenumero rati sunt, quòd quis Asclepiadarum familiæ Medicorum, hysterica iusserit simul coqui, aut cephalica, aut splenitica. Deinde etiam quòd in eorũ decocto colato quæ à parte malè affecta humorem euocent, alia incoqui Medicus præscripserit; quanquam id fiat, vt nunc fit, Hippocrateè. Quantum id sit ex arte eos præteriit quidem; sed artificiosum id hinc esse tamen edocentur euidẽtissimè. Vt si in hac re vestigiis hactenus Hippocratis antea quisquam institerit; quo cœpit pede, postea pergat: qui verò minùs, edíscat ex hoc loco Hippocr. imitari, & Hippocr. artificium captet, teneátque hoc in posterum in artis exercitatione. At (σμικρὸν ἀποχέας) secundarij huiusce decocti mẽsura minore vterũ nunc perfundi iussit. An quòd vis vtriusque vicissim vtrique trãsfusa decocto sit satis potens, & largiorem copiã penset? Quid autẽ cnestrum, dictum fuit antea. Itaque ex antedictis repetatur.

Σκέπτεσθαι δὲ χρὴ τὰ ἐπιμήνια] Præsens hæc adhortatio quandam præ se fert generalem doctrinam; quæ, quoties de dominatu humoris periculum artificiosè fiet, locum habere queat. Verùm eiusdem gratia, honestiùs aliquantò linteum pudendis prætensum appendatur; quod Medicum æquè erudiat de exuperantia ac varietate humoris, quemadmodum hîc suprà Hippocr. exposuit, & libro de muliebri natura.

SENTENTIA TRIGESIMATERTIA.

1 *Hoc emolliens purgat medicamẽtũ, & aquam ducit, & pelliculas, & subcruentos ichores; etiámque mẽstrua ciet, nisi fuerint diuturniora, quódq; vteri osculũ emollit.*

Καθαρτικὸν μαλθακὸν, ὕδωρ ἄγει, καὶ δέρματα, καὶ ἰχῶρας ὕφαιμον, καὶ καταμήνια κατασπᾷ, ἢν καὶ μὴ πολυχρόνια ᾖ, καὶ ὑστέρων στόμα μαλθάσσει.

2 *Vnguentum narcißinum, cuminum*

Μύρον ναρκίσσινον καὶ κύμινον ὃ ἐσθίεται, σμύρναν

ται, σμύρναν τε καὶ λιβανωτὸν, ἀψίνθιον κύπριον, ῥόδινον ἄλειφα, ἄλφιτα, τούτων δὲ ἴσον τῶν ἄλλων ἑκάστου, τοῦ δὲ ναρκισσίνου τέσσαρας μερίδας, ἐπικτένιον ὠμοῦ λίνου ξυμμίξας, πάντα τρίψον· καὶ ποίησον βάλανον περὶ πτερῷ, ῥάκος λεπτὸν περιθεὶς, καταδῆσαι, καὶ ἐμβάψαι ἐς ἄλειφα λευκὸν Αἰγύπτιον, καὶ προστιθέναι, καὶ ἐᾷν ὅλην τὴν ἡμέρην· λουσαμένη δὲ καὶ ἀφαιρεομένη, διανιζέσθω τῷ ὕδατι τῷ εὐώδει.

esculentum, & myrrham, & thus, apsinthium Cyprium, rosaceum vnguẽtum, pollentam: horum cuiusque portiones aequas; narcissini autē olei quadruplū, admixta tenuissima ea lini substantia quae pectini adhaerescens actione perfecta relinquitur, omnia conterito: deinde in glandis formam obducito pēnis tenuissimum linteum obligando circumiiciens, & vt intromittatur, in Ægyptium oleum album intingens: ibi finito donec totus praeterierit dies: deinde vbi abstulerit & lauerit mulier sese, grati odoris aqua perluatur.

Ετερον καθαρτικὸν, ὕδωρ ἄγει, καὶ δέρματα, καὶ μύξας, καὶ ἰχῶρα ὕφαιμον· σμύρναν, ἅλας, κύμινον, χολὴν ταύρου, ταῦτα συμμίξας, καὶ μέλιτι φυρήσας, καὶ ἐς ῥάκος ἐνθεὶς, προσθεῖναι, ἡμέρην δὲ ὅλην ἐντίθεσθαι· εἶτα λουσαμένη καὶ ἀφελομένη διανιζέσθω ὕδατι τῷ εὐώδει.

3 Aliud purgans medicamentum, aquam educit & pelliculas & mucum ac subcruentos ichores: Myrrham, sal, cuminum, fel tauri; haec simul mixta & subacta melle, linteóque indita apponito: hoc verò totum diem contineatur: deinde pesso remoto & lotione perfecta, aqua lauetur mulier odorata.

Αλλο· Αλες, κύμινον, χολὴν ταύρου, μέλιτι ἀναφυρέειν, καὶ προστίθεσθαι.

4 Aliud: Sal, cuminum, fel tauri, melle subigenda sunt admouendáque.

Καὶ σίλφιον τῷ σύκῳ μίξαι καὶ προστίθεσθαι, εἶτα διανίψαι μύρῳ ῥοδίνῳ.

5 Et silphium cum ficu apponere oportet; deinde rigare rosaceo vnguento.

Η κόκκους ἐκλέψαντα, πόσι τε τρίψαντα, καὶ βάλανον ποιέειν.

6 Aut decorticata grana Cnidia etiámque quantum vna offert potio, contrita & efformata in glādē oportet supponere.

Η σκόροδον, καὶ νίτρον ἐρυθρὸν, καὶ σῦκον· τούτων ἑκάστου ἴσον μίξας μέλιτι, δοῦναι προστίθεσθαι. κἢν τοῦτο ἀφέληται, ἐλάφου στέαρ προστίθεσθαι, τήξας ἐν οἴνῳ.

7 Aut allium, & nitrum rubrum, & ficum; horum cuiusque partes aequas mixtas cum melle dare ad supponendum: demptóque eo adipem ceruinum vino dilutum immittito.

Η πεπέρεως κόκκους πέντε σὺν ἐλατηρίῳ ὀλίγῳ (παραστάζειν δὲ γυναικὸς γάλα) ἐν εἰρίῳ, ἐς μύρον ἀποβάψας· προστιθέναι δὲ καὶ ἀφαιρέειν ὡσαύτως.

8 Aut piperis grana quinque cum elaterio modico (instillandum autem lactis muliebris aliquid) ex lana, postquam intinxeris in vnguentum: supponendum id verò erit & demendum similiter.

Η σύκου τὸ πιότατον ξὺν ἐλατηρίου πόσει, καὶ νίτρου ἐρυθροῦ τὸ ἴσον, καὶ μέλιτος ἴσον ὡσαύτως.

9 Aut quod est in ficu pinguissimum cum potione vna elaterij, & nitri rubri aequa portione, & pari quoque parte mellis, similiter.

Η χολὴν ταύρου καὶ νίτρον ἐρυθρὸν, νέτωπον, κυκλάμινον ἴσον ὡσαύτως κικίδα ἐν μέλιτι.

10 Aut fellis tauri & nitri rubri, netopi & cyclamini aequales itidem partes ex melle instar gallae apponito.

11 *Aut fel tauri intinctum in vnguentum Ægyptium apponatur, ac eo remoto, vnguento rosaceo perungatur.*

Ἢ χολὴν ταύρου ἐς Αἰγύπτιον ἔλαιον βάψασα προστιθέσθω, καὶ ἀφελομένη ῥοδίνῳ.

12 *Aut cucumeris syluestris eius quæ longior, interiora, abstracto semine, cum lacte mulieris quæ marem nutrit, & myrrham puram, & parum mellis, & Ægyptium vnguentum terere quoque oportebit ad supponendum.*

Ἢ σικύης τῆς μακρῆς τὴν ἐντεριώνην, τὸ σπέρμα ἐξελὼν σὺν γάλακτι γυναικὸς κουροτρόφου, καὶ σμύρναν ἄκρητον, καὶ μέλι ὀλίγον, καὶ μύρον Αἰγύπτιον τρίβειν, καὶ προστιθέναι.

13 *Aut exiccata cucumeris illius interiora sine semine contundere* oportebit, *& adiecto melle decoquere & componere in oblongam glandem quæ vnguento albo tincta supponatur.*

Ἢ τὴν ἐντεριώνην σικύης αὐήνας, κόψαι δὲ ἄνευ τοῦ σπέρματος, καὶ μέλι ἐμβαλεῖν, καὶ ἀναζέσαι, καὶ βάλανον ποιέειν ἐπιμήκεα, καὶ βάπτειν ἐς ἔλαιον λευκόν.

14 *Aut syluestrem cucumerem eodem modo.*

Ἢ τὴν ἀγρίην κολοκύντην ὡσαύτως.

15 *Aut elaterium quantum tres offerunt doses in farina triticea aqua subacta terere* oportebit, *& in glandem formare* in eundem scopum.

Ἢ ἐλατηρίου τρεῖς πόσιας ἐν σταιτὶ τρίβειν, καὶ βάλανον ποιέειν.

16 *Aliud consimile: Tria grana* Cnidia *sine cortice cocta ad* vnam *dosin melle affuso apponito; deinde rosaceo perfundito.*

Ἄλλο ὁμοίως· Κόκκους ἐκλέψας τρεῖς ὅζν πόσιν ἑψήσας, καὶ μέλι περιχέαι καὶ προστίθεσθαι· ἢ ῥόδινον ἄλειφα.

17 *Quæcunque autem glandem sibi indiferunt & admittunt, eum decet priùs qui* omnia *in glãdem compegit, tenue linteolum obducere lanæ; vt postquam oleo intinxerit Ægyptio supponatur: hæc verò ducunt potissimùm & auferunt pelliculas.*

Ὅσαι δὲ βάλανον προστίθενται, ἐμπήξαντα χρὴ πρότερον ἐς τὴν βάλανον, ἔπειτα ῥάκος περιτεῖναι λεπτὸν ἐν εἰρίῳ, βάψασα ἄλειφα Αἰγύπτιον προστίθεσθαι· ἄγει δὲ μάλιστα καὶ δέρματα ἀφαιρεῦνται.

EXPLICATIO.

Vt quo hæc quæ sequuntur, cum antedictis vinculo cohæreant, dignoscere lector possit, sciat ipse, oportet; generis diuersi ea esse quæ debét educi salutatiter ex corpore puerperarum. Gratiâ disciplinæ recentiores nostri hos humores appellarunt non naturales cum quibusque omnis generis hominibus communes. De quorum purgatione suam modò mentem Hippocrates explicuit; aut biliosi & pituitosi saltem humoris. Haud illi quidem continentur semper cauo vteri, nec partibus eius vicinis: etsi excipit ipse eos factus scilicet seipso infirmior, quum redundãtes eos foras sæpe natura propulset etiam à corpore vniuerso. Sunt verò aquosa alia ichorosáque, & quæ vtero adnatæ pelliculæ aut insitæ potiùs ad vmbilicum puelli pertinebant, quæque vnà cum eo aut statim postea extrudi solent victrice & duce natura. Hac enim ratione ὕστερα antiquitus dicebantur membranæ discrepantes accentu ἀπὸ τῶν ὑστερῶν, quas pro vtero ipsi etiam vsurpabant annotatore Galeno. Hæc, sua quoque mirabili arte, omnia hoc loco tentat Hippocrates depellere; quum diu intus si substiterint, non possint non esse calamitosa puerperis, lib. de puelli natura.

comment. ad aphor. 49. lib. 5.

Ὕδωρ ἄγει, καὶ δέρματα, καὶ ἰχῶρας, aquam educit, secundas scilicet & ichores] Galeno visus est ordo admirabilis quo singula quæque scribuntur sententia quinta sect. 6. lib. 6. Epid. ab Hippocrate. Sed spectandum & perpendendum nũc esset pariter & quid, & quo etiã quidque ordine sequens contineat descriptum hoc medicamentum ab Hippocrate. Magnæ est hoc verò quod modò dicitur, siquidem pulchrè iudicamus, pollicitationis. Siue enim quæ huius libri principio literis prodita sunt, inspectentur: siue quæ libello περὶ ἐγκατατομῆς τοῦ ἐμβρύου, aut quæ etiã libro de natura puelli; Aquas exitus viam munire exeunti puello vnusquisque ibi comperiet, aut in lucem puellum cum illis simul prodire, quem chorium

& subcruenti

& subcruenti ichores consequantur. Quæ sunt sanè multa. Vt permagni res hæc momenti & efficaciæ veteribus medicamentum hoc quoque fuisse intelligatur, quod isthæc omnia proritet ad exclusionem, si quando restiterint. Ad rem puerperarum hæc pertinent vniuersa, vt ferebat etiam hypothesis Hippocratea. Sed non veritus est Hippocrates eodem pacto profiteri idem & hoc posse medicamentum, καταμήνια καταστῆσαι, euocare menses. Quanquam his pollicitationibus hæc proximè subnectatur correctio, καὶ μὴ πολυχρόνια ᾖ: Modò scilicet horum suppressio non fuerit temporis diuturnioris. Hoc foret enim laboriosum magis, quemadmodum faciliùs aliquantò vnusquisq; nouit. Potest hoc idem tamen ὑστερῶν στόμα μαλθάσσειν, osculum quasi conniuens vteri, propter diuturnitatem menstruorum suppressionis ex hac hypothesi; potest (inquam) os vteri emolliendo dilatare. Quod minùs solet in puerperis desiderari, siquidem id tunc diu permaneat satis amplificatum. Vim ei nimirum attulit egrediens puer, lib. de puelli natura, vt est antea abunde quidem demonstratum. Septem sunt ergo quæ postea laudabile istud medicamentum constituunt. Ad sex posteriora esse debet quadrupla proportio narcissini olei aut vnguenti quidem. Vtrumque enim tum in vsu frequenti fuit. Quæ vniuersa postquam, vti fert pharmacopœorum industria, tenuissimè contrita fuerint; simul colligabit ἐπικτένιον, quod superesse solet in pectine adhærescens, ex accuratissimè concerpto lino crudo. Cuius quum duas dederit Galenus acceptiones in lexico suo; posteriorem, si placet, lector in rem tuam retinebis. Præsenti hoc autem exemplo Hippocrates istud illustrat, de quo ad huius scriptionis extremum generalis quædam doctrina statim instituetur, vbi verba scilicet eius erunt huiusmodi; ὅσαι δὲ βάλανον προστίθενται, ἐμπήξαντα χρὴ πτερὸν ἐς τὴν βάλανον, ἔπειτα ῥάκος, &c. Ratum nempe postea volet Hippocrates, vt antequam pessarium opportunè possit in sinum intromitti pudoris, vili aliquo linteo contegatur inuoluatúrque prætenui. Vbi magnum quoque vt aliàs ferè artificium Hippocratis licet intueri, & plures & varios vsus. Quæ vniuersa pharmacopœorum augeat artem. Hîc enim tria animaduertimus. Primum λεπτὸν ῥάκος, in linteo quod pessarium tegat, raritatem quærit; ne pessarij sic conclusi præpediatur efficacia. Deinde vult sindonem (περιθεῖναι) obduci & circumponi; ne quid quoque excidat foras eorum quæ simul mixta pessarium cōficiunt. Iubet etiam tertio loco καταδῆσαι, obligandum esse id; vt & intromissum (credimus) contineri & abstrahi quoque possit tempestiuè. Nam etsi huius eiusdem iussu sinendum id intus erit integrum & totum diem, vt compareat quod præstet: λυσαμένη δὲ καὶ ἀφαιρεομένη, priusquam sanè mulier tunc eluatur, detrahere pessarium rationi consentaneum videtur & pernecessarium. Atque huius quidem gratia filum antea extrorsum appendi iussit summa industria. Detracto autem tantæ virtutis pessatio, curnam elui partem decocto imperauit εὐώδει, quod sit iucundi & grati odoris? An vt defatigati superiorum vsu remediorum, vteri vires recreentur? Nam & hoc idem modò inculcabit monebítque vt fiat; cæteris nempe ex vulua ademptis remotísque, quorum hîc iam longior proponitur enumeratio in oratione. In iis porrò omnibus nihil notatu dignum, nisi quòd electio est eiusce lactis, quod ad enatum consequens masculum fuit. De hoc autem antea. In aliis quæ consequenter describuntur pessariis, multorum est cōmune examen cum iis quæ modò dicebamus. Tandem verò proponit & docet in vniuersum, quod est in pessis omnibus intromittendis perpetuò seruandum. Cuius iam quia facilis antea præcesserit explanatio, hîc nostra commentatio finem (si placet) accipiat.

SENTENTIA TRIGESIMA QVARTA.

Πρόσθετα καθαρτικὰ ἰσχυρὰ ὕδωρ ἄγειν δυνάμενα, καὶ μύξας, καὶ δέρματα μᾶλλον τῶν πρόσθεν.

1 *Pessaria hæc vehemēter purgant: possunt* enim *aquas ducere mucosaque, & secundas validiùs* quidem *quàm superiora.*

Τοῦ πεπέρεως κόκκους τέσσαρας τῶν μεγίστων, ἢ καὶ τῶν μικρῶν εἰ δέοι, ἐλατηρίου πόσιν συμμίξας, τρίβε λεῖα, παραστάζων γυναικὸς γάλα, καὶ μέλι ὀλίγον ἀναφυρήσας, τοῦτο ἐς εἴριον μαλθακὸν καθαρὸν περὶ πτερὸν περιελίξας ῥάκεα, καὶ καταλαβὼν προστιθέναι ἐς λευκὸν ἄλειφα Αἰγύπτιον βάπτων· προσκείσθω δὲ ἡμέρην· καὶ ἐπὴν δὲ ἀφέλῃ, προστιθέσθω τὸ στέαρ τοῦ ἐλάφου.

2 *Grana quatuor piperis maiuscula aut* quidem *minora, si occasio ferat mixta cum dosi vna elaterij leuiter tere, lac muliebre instillando, & commiscendo quiddam mellis: totum hoc ex lana molli pura circum pennam obuolutū linteo, tinctúmque oleo albo Ægyptio, apponito: id autem interdiu supponatur; & vbi remotum fuerit, adeps cerui in eius locū reponatur.*

Πρόσθετα καθαρτικά, ἢν μὴ ποτὰ καθαίρῃ· λινόζωστιν τρίψας καὶ σμύρναν προστιθέναι.

3 *Purgant hæc pessaria, si potiones nihil expurgent: Contritam cum myrrha mercurialem indito.*

Hæc similiter pessaria cathartica eÿcere possunt secundas, & menses euocare, & attonitum embryonem foras depellere.

4 Προσθετὰ ὁμοίως καθαρτικὰ χορία δυνάμενα ἐκβάλλειν, καὶ καταμήνια κατασπᾶν, καὶ ἔμβρυον ἀπόπληκτον ὑπεξαγαγεῖν.

Cantharidibus quinque quum alas detraxeris crura caputque; deinde & tribulo aquatico radices abscideris foliáque, & quod supererit foris tenerum & molle pari mole cum apÿ semine contriueris, & oua sepiæ quindecim in vino dulci dilutiore. Interim verò mulier *sedeat in calida, & melicratum bibat aquosum, & vinum dulce.*

5 Κανθαρίδας πέντε ἀποτίλας καὶ τὰ πτερὰ, καὶ τὰ σκέλεα, καὶ τὴν κεφαλήν· εἶτα τρίβολον παραθαλάσσιον κόψας τῇσι ῥίζῃσι καὶ τοῖσι φύλλοισι, καὶ τὸ χλωρὸν τὸ ἔξω τρίψας ἴσον ὄγκον καὶ σελίνου σπέρματος, καὶ σηπίης ὠὰ πεντεκαίδεκα ἐν οἴνῳ γλυκεῖ κεκρημένῳ, καὶ ἐν ὕδατι θερμῷ καθηγνύσθω, καὶ μελίκρητον ὑδαρὲς πινέτω, καὶ οἶνον γλυκύν.

Ac deinde contriti superioris illius medicamenti ex vino dulci semunciam mulier ebibat.

6 Καὶ τοῦ τετριμμένου ὅσον στατῆρα Αἰγιναῖον ἐν οἴνῳ γλυκεῖ πίνειν.

Oborto hinc *autem dolore, cicerum alborum & passularum decoctum refrigeratum quidem offerto in potum.*

7 Ἐπὴν δὲ ὀδύνην ἔχῃ, λευκοὺς ἐρεβίνθους καὶ ἀσταφίδας ἑψήσας ἐν ὕδατι, καὶ ψύξας, διδόναι πιεῖν.

Quòd si prehendat stranguria, curato vt mulier *in tepida desideat, & vinum* etiam tunc *dulce bibat.*

8 Ὅταν ἡ στραγγουρίην ἔχῃ, ἐν ὕδατι χλιαρῷ καθήσθω, καὶ οἶνον πινέτω γλυκύν.

EXPLICATIO.

EIVSMODI sunt omnino argumenti & virium cum superioribus, quæ hîc scribuntur; nisi quòd forrasse comperiẽtur esse agendo longè illis vehementiora. Eadem educere nimirum possunt, siue quid effluat facilè, cuius est generis ὕδωρ, aqua; siue tenaciùs adhærescant, vt quæ recoquuntur per suppressionẽ in vteri cauo & partibus eius vicinis, & quæ hoc pacto mucosa reddũtur & hætere solent, vt dictum est, tenaciùs; μύξας hic noster appellauit: siue etiam quæ non nisi ægrè admodũ auelli possunt, cuiusmodi sunt δέρματα, insitæ vtero secundarum pelliculæ. Hæc verò vniuersa euellunt quæ sequũtur prostheta, μᾶλλον τῶν πρόσθεν, potentiùs nempe multò quàm nuper præscripta. Hac de causa inter ea quod est primum, continet elaterium; quod quia vehementer corpus commouet & nimis turbat, vnde frequentes etiam inducit hypercatharses; hoc esse sortitum nomen aliquando didicimus. Accipit & piperis grana tria maiora, aut si videatur, fortè minuscula. At cur quum ad hæc excipienda vtraque mel possit sufficere, (παραστάζων γυναικὸς γάλα) affundi aliquid muliebris lactis; stillando, dixerit oportere? Sentiat qui secus volet: sed id voluisse propter συγχύσιν existimamus. Spectant reliqua ad normam & modum faciendi pharmacopœorum, quem esse communem omnibus pessis nuper diximus. Interdiu verò hoc apponetur tantummodo, vt si aliquantum mordeat, euelli possit tempestiuè. Si ne accidat hoc quidem, vt tamen quæ tum inuti labes potuit, non patiatur augmentum de nocte, eam adeps ceruinus appositus statim temperabit, & sanè, vti speramus, tandem delebit. Cæterum & præcedentia pessaria consequentiáque, quando sunt ad purgandum nata validè; vsurpabis quoties quod moliris per potiunculas, ex animi sententia fotas non prodibit. Propiùs enim intuenti est etiam tutò audendum maius aliquid per apposita quàm assumpta. Nónne huius cuique ratio in promptu esse potest? Eupotistum autem obiter prosthetũ proponit ex myrrha & mercuriali. Deinde ad ea redit, quæ vt hæc etiam æqualiter purgare valent. Ait enim, προσθετὰ ὁμοίως καθαρτικὰ, &c. Vide etiam tum quid hæc præstent. Idem omnino sanè, nisi quòd pro pellibus etiam fœtum (quod est aliquid aliquantò grandius) extrahunt apoplecticum. De hoc autem aliàs. Sed quis pro sententia interpretum hanc consequentem potionem intelligendo consequatur? Quæ exponendo vnus omittit sciens, plura nescius inuertit alter quidem sæpenumero. Aut si quid aliàs non perperam, id valde reddit sæpe parum intelligenter. Iniquè faciat, qui non legerit priùs quæ sunt Latina; quàm de his iudicium ferat. Ad Græcum sermonem Hippocratis & eius stateram tanquam artificis, diligenter examinauimus singulorum verborum pondera, & quàm industrium se Hippocrates gerat, attentè expendimus. Dum sententiam elicere ipsi conaremur, excogitando, meditandóque id expressimus quod est huiusmodi. Apparat primùm cantharidas, deinde & tribulum aquaticum (ἀποτίλας τὰ πτερὰ) detrahendo illis nimirum alas, & caput, & crura. Huic autem tribulo (κόψας τῇσι ῥίζῃσι) radices etiamque folia resecando, (καὶ τὸ χλωρὸν τὸ ἔξω τρίψας ἴσον) deinde

verò quod ex contuso tribulo fuerit tenerum & molle, (sic enim hoc loco τὸ χλωρὸν reddimus) quod superfuerit, inquam, pari id mole assumatur & æquali mensura & pondere, cum apij semine. Pertinent hæc ergo vniuersa ad eruditionem pharmacopœorum, si bellè coniicimus. Quid etiam postea? Contundit & oua sepiæ quindecim similiter (de quibus suprà) in vino dulci temperato. Hæc sic omnia simul miscentur & contunduntur in vsum explicandum ab Hipp. Interim verò vt nunquam corporis negligens fuit, nec tuborum immemor, per quos educendum ex eo quidque est quod molitur: iubet introrsum deinde per assumpta prouidendum esse viis quæ ad purgandum destinatæ sunt natura duce, vsu dilutioris melicrati & vini dulcis. Pro admotis autem erit encathisma siue insessio in aqua calēte: vt non ita pòst alia de causa insidendum imperabit ipse in aqua tepente. Nunc enim ex illo loco pro καθιζέσθω hîc καθήσθω reponimus, assequuti mentem Hippocratis, facti aliquantò eruditiores, eorum scilicet perlectione quæ proximè sequuntur. Quæ quum hac arte apparata erunt omnia, & prudenti Medico satis commoda videbuntur; τῶ πεπεμμένου ὅσον στατῆρα Αἰγιναῖον, istius cinni superioris, dicamus cyceonis, si placet, propinat semunciam Hippocrates ex vino dulci, tanquam vehiculo faciliori. Verumenimuero non est qui nesciat indictum bellum cantharidibus cum vesicæ integritate. Ideóque prudenter quidem & quàm maximè consultò, quod damnum vsus illatum inferre potuerit, modò resarciri iubet; atque vt est illud quidem duplex, ita duplici quoque via occurrendo, & duplici quoque remedio. Cicerum alborum decocto iisce in locis obortum dolorem author demulcet sedátque refrigerato: vt stranguriam quoque compescit & diffundit encathismate subtepido: nec sanè nisi interea vinum album compotando. Hac enim arte promptiùs id exclusum iri sperat cum vrinis, quod iis in sedibus alioqui non sine noxa motam trahat.

SENTENTIA TRIGESIMA QVINTA.

Πάσης νούσου δυνάμενον καὶ ἀναστομῶσαι, καὶ καθῆραι· σμύρναν ὀλίγην, καὶ ἐλελίσφακον, καὶ ἄννησον τρίψας χρῶ.	1	*Hoc in omni morbo & osculum vteri potest dilatare & expurgare: Pauca myrrha vtitor, & saluia, & aniso*, simul omnibus *tritis*.
Καθαρτικὸν δυνάμενον ἄτοκον καθῆραι· ἢν δὲ στόμα τῆς μήτρης ὀρθῶς ἔχῃ, πυριῆν βόλβιτον ξηρὸν κόψας καὶ διασήσας τέσσαρας χοίνικας, ὄξεος δὲ κοτύλας δέκα, καὶ οὔρου βοείου ἕτερον τοσοῦτον, καὶ θαλάσσης ἅλμης κοτύλας εἴκοσι.	2	Medicamentum *hoc mulierem expurgandi vim habet, quæ nunquam peperit: Si se rectè habet os vteri, fotus fiet ex bubulo stercore sicco, tuso, excußóque ad chœnicas quatuor: his aceti heminas decem* affundes *& vrinæ bubulæ tantundē, & heminas viginti marinæ salsuginis.*
Πυριῆν δὲ βληχροῖσι πουλὺν χρόνον.	3	*Fouebis verò diutiùs dictis* βληχροῖσι *oleribus.*
Εἶτα λουσαμένη φάκιον ποιοῦσα, καὶ μέλι καὶ ὄξος μεμιγμένον πιοῦσα ἐμεσάτω.	4	*Deinde vbi elota sibi pultem parauerit è lenticula, biberítque mel cum aceto commixtum; euomat.*
Καὶ ῥοφέειν ἄλευρον διδῶναι, καὶ ἐπιπίνειν οἶνον εὐώδεα παλαιὸν ἐξηθριασμένον.	5	Tum adeò *etiam absorbendam farinam offerre* oportebit; *& vinum vetus odoratum, percolatum, erit superbibēdum.*
Σίτου δὲ μὴ γευέσθω τῇ τοιαύτῃ ἡμέρῃ.	6	*Cibum autem ne eo* quidem *gustet ipso die.*
Τῇ δὲ δευτέρῃ κόκκον διδῶναι καταπότον, τῇ δὲ τρίτῃ διδῶναι διουρητικὸν, ἀσταφίδας καὶ ἐρεβίνθους λευκοὺς, δύο χοίνικας, καὶ ἐπιχέαι ὕδατος τρία ἡμιχόεα· ἔπειτα ἀποχέας πρὸς τὴν αἰθρίην θεῖναι, καὶ τῇ ὑστεραίῃ πίνειν, καὶ τοῖσι προσθέτοισι χρέεσθαι.	7	*At postridie grana deuorabit, vt perendie exhibebitur quod vrinam cieat medicamentum: ad passularum & cicerum alborum chœnicas duo affundes aquæ cōgium & semis: deinde* istud *percolatum vt sedimentum deponat, oportebit relinquere, quò offeratur in potum die sequenti, & vsum pessariorum non intermittat.*

EXPLICATIO.

De mercuriali & myrrha videtur Caluus præsens auxilium intellexisse, quod sit ex hypothesi omnibus vteri & ab vtero morbis commune. Retulit alter interpres ad sequens medicamentum quod in se continet tria, Basileæ, excusum exemplar (credimus) suum sequutus his fatus verbis: *Aliud ad omnem morbum & aperire & purgare potens.* Loquutus contrà de myrrha etiámque mercuriali commixtis inter se, & quæ debeant intromitti, sic Caluus reddidit: *Nam hoc morbum omnem discutit & os aperit.* In vtroque est lectio diuersa, & vtrobique mendum inesse persuademus nobis facilè. Sed & myrrha & saluia suis qualitatibus possunt in percurandis affectionibus multis quidem vsurpari feliciter: hysterica esse tamen hæc vtraque opinamur, itémque & anisum. Quãquam & hoc quoque solæ temperiei coctionem iuuet & flatus discutiat. His de causis possunt hæc vniuersa in morbo omni hysterico prodesse. Sed quæstio altera recẽs se prodit, quod nempe medicamentũ mulierem purgare potest quæ peperit antea nũquam. Sic enim ἄτοκον iusta ratione vertimus iam principio totius huius cõmentationis periodo prima. Cornarius intellexit de sterilitate, idémque Caluus, si quis propiùs paulò intuebitur. Ad postremum proximè medicamentum referremus lubentes: sed de sequenti attamen quod instituitur ex hypothesi, longè verisimiliùs explicabitur. Id porrò est, ἢν τὸ σῶμα τῆς μήτρης ὀρθῶς ἔχῃ, &c. Ergo fert hypothesis collocatũ esse vteri osculum natiuo loco. Nam secus fi erit, & in alterutram partem vterus diuertat; inutilis quoque suffitus putetur etiámq; fotus. Adeóq; conformationis vitium priùs tunc obliterandũ foret, quàm vlla in re fotus prodesset. Fomentum autem hoc tribus constat formis liquidorum. In iis stercus bubulum certa mensura dissoluitur. Exiccandum tamen primùm est, deinde (κόψας καὶ διασήσας) sectum in diuersas partes, aut veriùs contusum excutitur; vt quod in eo erit tenuissimum, viribus integris subire possit & penetrare partes longè dissitas & penitiores. Cæterùm (πυέλῳ βληχρῷ) ad modum & leuitatem fouendi retulit interpres vterque. Viderit lector annon oporteat potiùs ad mulierum imbecillas vires. Quæ quòd fotus vehementiam & æstum fomenti nequeant esse ferendo; istud quidem temporis diuturnitate compensetur. At verisimilior videatur tamen illorum interpretatio.

Ἄτοκον] Purgare scopus est Hippocratis, ope sequentis medicamenti, nedum puerperas in quibus iam omnia dehiscunt paténtque. Est porrò notandum quòd proximè post φάκιον dictionem, non πιοῦσα quidem, vt post μεμιγμένον; sed ποιοῦσα reponendum. Sibi enim à lotione mulierem conficere pulticulam in cibum intelligimus præscriptam ab Hippocrate. Deinde ea etiam assumpta, mel cum aceto commiscere in potum, ni nos opinio fallit, est animus quoque authoris; (ἐμεσάτω) ad vomitionis facilitatem. Hoc enim & ad purgandum quoque valde spectat. Quò quisque nimirum attendat perpetuò ad Hippocratis industriam, eámque vt magnificam pro dignitate semper demiretur.

Quorsum verò post vomitionem pultis, ἄλευρον δοῦναι καὶ ἐπιπιεῖν οἶνον, farinam tribui nunc imperauit, si non ad nutritionem? Huius nostræ interpretationis testis est locuples hæc sequens oratio Hippocratis, σίτου δὲ μὴ γευέσθω, qua eo ipso die ab omni cibo alterius generis mulieri temperandum esse iussit. Atque vt eodem modo intelligeretur ad absorbendum, liquidioribus potiorem locum dandum esse in suum scopum, non autem iis quæ sunt substantiæ crassioris, ῥοφέειν vsurpauit verbum. Sed quod ἐξηθριασμένον vinum desiderat, est hoc æquè ambiguum sanè quid tum ipse velit; quàm quæ idem significabit Græca eiusdem statim subsequens autoris oratio. An scilicet vinum refrigerare oporteat, sicuti ratus est interpres Cornarius (voluit enim id sub dio per noctem exponi) an verò ad solem calefieri. Quà de re iure quidem dubitetur, quum nihil dum planè constet: nihilóque apertius hoc fiat periphrasticè descripta sequenti postea oratione, quàm modò, nisi quis Hippocratis tamen arculas penitiùs perscrutetur. Ductus est verò cõiectura Cornarius interpres perdoctus hac verisimili. Quippe viderat ipse post persimilem huic formam loquendi, statim præscriptum, τῇ ὑστεραίῃ πίνειν, vt die postera decoctum exhiberetur in potum. Sed ad hanc interpretationem Cornarius inducebatur fortasse, quòd aliàs Hippocratem, in additamento nempe ad librum de vulneribus capitis, sub dio aquam ponere legisset, quò citiùs & magis concresceret. Est autem hîc alius Hippocratis spectandus scopus, qualem exposuimus. Verumenimuero vt perpetua fuit constánsque nobis sentẽtia de rei veritate in oratione Hippocratea, diu ac tam multùm cœpimus apud nos expẽdere ac penitus cogitare, vti solemus semper apud Hippocratem in re perardua; ac tandem meditando id consequuti, comperimus; quod certum maneat & indubitatum in Hippocratis doctrina & eius tum vernacula & peruulgata forma loquendi. Vt quemadmodum discussis in aere nubibus vulgò succedit αἴθριον κατάστημα, constitutio cœli serena, illustris & suda; vino hîc similiter possit vsuuenire, recenti præsertim & priùs conturbato. Vt si quando vinum huiusmodi offeratur in hypothesi, hoc est turbidum & inquinatum rei alicuius permixtione; illud tantisper mittatur residere, dum sordem, fæcem, & sedimentum omne posuerit; illustre verò appareat & planè pellucidum. Atque ea ratione παλαιὸν Hippocratem desiderasse nũc existimamus. Nam de vini
cap. 53. & 163. odore grato antea. Passiua voce ἐξαιθριασθὲν legimus aliter acceptum lib. 3. à Dioscoride. Sed hæc excogitata à nobis significatio mera Hippocratis quidem est eíque peculiaris omnino. Ergo (σίτου δὲ μὴ γευέσθω) ab alio omni genere ciborum mulierem tunc temporis continebat Hipp. Abunde nimirum sit cuique satis, quoties viribus integris quiddam perficiendum suscipitur magni alicuius momenti, ægrotantis tunc sustentare vires, nedum augere; ne etsi sic minùs etiam ipsæ opprimãtur, auocetur sic quoque interim ab incœpto natura moderatrix scilicet perpetua Medicorum ministerij. Postera die itémq; tertia in remediorum perseuerat vsu opportuno. Instituitur autem diureticum ex passularũ & cicerum alborum decocto mẽsuta quoque descripta ab eo. Verisimiliùs nunc verò putetur decoctũ etiam præscripto percolatum Hippocratis oportere, πρὸς τὴν αἰθρίην θεῖναι, quod periphrasticωs sonat idem quod

nuper,

nuper, ἐξαιθριάζειν, quicquid fæculentum id haber, deponere. In decoctũ namque ex simplicibus quantumlibet mundis perpetuò aliquid crassiusculũ & inutile transit transfunditúrq; (quod subsidat postea tandem operæpretium quidem est) intér coquendum. Est id ipsum sanè qnod recentiorum nonnulli tentant arte sua chymica, sicuti aliquando degustauimns, laudabiliter secernere.

Καὶ ἔπειτα προσθέτοισι χρέεσθαι] Quibus ita positis, hoc est pro Hippocratis artificio industriáque omnibus peractis, tum demum opportunè transitus fiet ad prosthetωn vsum superiorum.

SENTENTIA TRIGESIMASEXTA.

1 Ἔγχυτον καθαρτικὸν καταμηνίων· βόλβιτον πλάσαι ὅσον σκαφίδα, φυρῆν δὲ καὶ ξυμμίσγειν τοῦ κυπαρίσσου τὰ πρίσματα, ξηραίνειν δὲ ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ ἐς τοῦτο τὰ θυμιήματα ἐμβάλλειν.

Infusum expurgans menses: Formare bubulum stercus quantum scaphæ mensura capit, primùm oportebit: *deinde verò subigere & commiscere ramenta cupressi, etiámque solis æstu exiccare, vt ad id suffimenta inspergas.*

2 Εἰς ὅμοιον πάθος· ἢν τὰ καταμήνια ἴῃ, ἀκάνθης λευκῆς τὰ φύλλα τρίψας καὶ ἐξηθήσας καὶ ἐπιχλιήνας ἐγχέειν.

Ad affectionem consimilem: Si menses eunt, ex spina alba contritis foliis expressum *succum percolare* oportebit & *infundere tepidum.*

3 Καταχριστὸν καθαρτικὸν ὥστε μήτρας καθαίρειν· πράσου σπέρμα καὶ καρδαμώμου τρίψας, ἐν οἴνῳ τε διεὶς καὶ γάλακτι ἑφθῷ, διαχρίειν τὴν νειαίρην γαστέρα.

Purgans linimentum quod vterum expurgare possit: Porri & cardamomi seminibus tritis, & in vino & lacte cocto dilutis, imum ventrem illinere oportebit.

4 Καταχριστὸν μαλθακτήριον, ὕδωρ δὲ ἄγει καὶ μύξας καὶ δέρματα, καὶ λοχεῖα φέρει, καὶ οὐχ ἑλκοῖ· σμύρνης ὡς ἀρίστης ἥμισυ, καὶ ἁλὸς χόνδρον ὁμοίως, πίσσαν ἡδυντὴν φλάσας, μίξας τε λεῖα· ἔστω δὲ τὸ τῆς σμύρνης τὸ ἥμισυ τοῦ ἁλὸς, καὶ τῆς πίσσης ἐμβάλλειν ἐς ῥάκος τῆς πεφλασμένης μέγεθος ὅσον κηκίδα μεγάλην.

Linimentum emolliens: Aquam verò educit & mucum & pelliculas, etiámque abstrahit puerperia, nec tamen exulcerat: Myrrhæ optimæ partem dimidiam & salis pariter grumum, picémque conditam aromatis & oleribus, *emollitámque oportet commiscere. Sit autem*, vti dictum est, *myrrha ad mediam partem salis, ac de pice* dicto modo *emollita ad magnitudinem gallæ maioris linteo oportebit aspergere.*

5 Δύο δὲ ἔστω, ὡς τὸ μὲν ἡμέρας ἔχῃ, τὸ δὲ εὐφρόνης ἐς τ' ἂν καταταχῇ.

Linteola autem sint duo, vt interdiu vnum habeat, alterum noctu, donec fuerit colliquatum.

6 Λουέσθω δὲ θερμῷ, εἶτα ἀφαιρέουσα διανιζέσθω ὕδατι εὐώδει.

Et calida lauetur, deinde eo detracto abluatur aqua odorata.

7 Καθαρτικὸν ἄτοκον καθῆραι, ἢν τὸ στόμα ὀρθῶς ἔχῃ· ἢν ἄτοκον θεραπεύῃς, βόλβιτον αὖον ἡλίῳ διασείσας ὅσον τέσσαρας χοίνικας Ἀττικὰς, ὄξους δὲ κοτύλας δέκα, καὶ ὀρόβου χοίνικα, καὶ θαλάσσης κοτύλας εἴκοσι, πυριῆσαι θαμέα πουλὺν χρόνον.

Medicamentum eam expurgans quæ nunquam peperit, modò os sit rectum vteri: Si mulieris quæ nunquam peperit, curationem suscipias; stercus bubulum exiccatum sole postquam excusseris ad chœnicas quatuor Atticas, (affundes *autem aceti heminas decem, granulorum erui chœnicem, & marinæ salsuginis heminas viginti) fotus ijs frequens & diu fiat.*

8 *Deinde è lēticula sibi pulticulam paret, & mel & acetum admisceat, & vomat: postea absorbeat farinam superbibēdo odoratum vinum.*

Ἔπειτα φακίον ποιῆσαι, καὶ μέλι καὶ ὄξος μίξαι, καὶ ἐμεέτω, καὶ ῥοφεέτω ἄλητον, καὶ ἐπιπινέτω οἶνον εὐώδεα· σίτου δὲ μὴ ἁπτέσθω ταύτῃ τῇ ἡμέρῃ.

9 *Hoc ipso autem die ne quidem cibum contingat: deglutiet autem postridie grana Gnidia, & ebibat perendie diureticum.*

Τῇ δὲ ὑστεραίῃ κόκκον δοῦναι καταποτον, τῇ δὲ τρίτῃ διουρητικόν.

10 *Sin autem velis, vuas albas ciceráque alba ad chœnices duas, affuso aquæ semicongio.*

Ἐὰν δὲ βούλῃ, λευκὴν σταφίδα καὶ ἐρεβίνθους λευκοὺς δύο χοίνικας, ἐπιχέας ὕδατος τρία ἡμιχόεα.

11 *Capere autem huius dimidium* oportebit, *deinde vt sedimentum faciat, reponere; & die sequenti ex hoc ebibendum paulatim erit & admouenda prostheta.*

Ἀφέψειν δὲ τὸ ἥμισυ, εἶτα ἐς τὴν αἰθρίην θεῖναι, καὶ τῇ ὑστεραίῃ πίνειν ἐκ τούτου κατ' ὀλίγον, καὶ τοῖσι προσθέτοισι χρέεσθαι.

EXPLICATIO.

HACTENVS quum quendam ordinem tenuisse antecedentia videantur, vix hoc loco queat dignosci quomodo ipsis connectantur consequentia. Plenissima suspicionis cogitatio hæc verò est, nimirum quæ sequuntur in orationem irrepsisse Hippocratis. Purgandi vim præ se fert Hippocratis argumentum & quidem per infusum, quum in formam trochiscorum omnia eius præscripto ad suffitum compingantur. Adde quòd nec verè nec aptè iisce vllo modo connecti possint. Quū enim ad consimilē affectionem præscribantur, (ἣν τὰ καταμήνια ἴῃ) ex hypothesi menses feruntur; & aduersus profluuium eorum aut potius stillicidium (hoc enim ἰέναι verbum sonat in disciplina Hippocratea) remedia præscribuntur. Facilè nobismetipsis persuademus, quòd Hippocratis temporibus ex foliis albæ spinę tusis succus exprimebatur, quódque molli igne tepescens is in finem propositum penitiùs per metranchytam in vterum intrudebatur. Quod est planè notatu dignum, quamuis sit euporistum & in promptu.

Καταχριστὸν καθαρτικὸν] Præterea linimentum duplex præscribitur. Prius ad purgationē appositione sola ad imum ventrem, vt inde vteri euacuatio procuretur. Aliud verò est quoddam posterius μαλθακτήριον, ad emolliendum valde potens, & longè quàm prius momenti maioris. Quippe cui vim aquas ducendi tribuerit Hipp. excrementa quoq; mucosa, quibus sępenumero madet vterus puerperarum; ipsasmet etiam secūdas, & secundū eas, quæ assolent sequi puerperia. Quæ quū vix quidquā aliud præstet sine acrimonia & morsu, per occupationem isthæc quidem perfici sinē vlcere Hipp. audacter pollicetur posse.

Σμύρνης ὡς ὀρίσης ἥμισυ] Myrrha, sal, pix, quæ sunt tria, istud component definita mensura ab Hippocrate. Sed dubium tamen esset valde, an hoc vt illud velit vicissim admoueri ad infimum ventrem gratia purgationis, quemadmodum non ita pridem: nisi duobus diuidendum id quoque voluisset & temporibus & linteolis, quò vnum interdiu nempe, vt alterum noctu intromitteretur. Placet nunc enim sic τὸ ἔχειν interpretari. Mansionis etiam tempus postea definiuit his verbis, ἐστ' ἂν κατατακῇ, videlicet ibi continendum tantisper, dum suo ordine vtrumque scilicet vicissim colliquescat.

Λούεσθαι δὲ] Balneum aquæ dulcis existimamus intellexisse, non partis alicuius fotum, vt statim in oratione significabitur per verbum διανιζέσθω, quo colluendam esse partem pudicam significauit, ὕδατι εὐώδει, aqua aut decocto potiùs periucundi cuiusdam odoris. Balnei nimirum ope & calore intus omnia & magis liquescent, & dilatabuntur etiam viæ gratia euacuationis facilioris i eodémque modo ad exitum vel quidem profluuium sic habitiora reddentur quæque. Quo res si quando videbitur esse posita loco, ἀφαιρέουσα, erit istud demendum protinus: vt vterus grati odoris rebus cum aqua permixtis possit refici & recreari, vt sæpiuscule antea dictum est.

Καθαρτικὸν ἄπονον καθῆραι, &c.] Quod aliud proximè catharticū sequitur, paucis admodum mutatis idē esse aque præcedens videbitur, de cuius expositione antea pluribus egimus. Quippe eandem omnino in eius descriptione animaduertas hypothesin de situ natiuo oris vteri & recta eius collocatione. Idem vomitionis ac nutririonis quoque modus ponatur. In quo denique similia ferè vbique comperiantur vniuersa, vt hîc & quæ liberos nunquam susceperit, suscipiatur etiam percutanda vt antè. Quæ causa sanè est, cur à superioribus non debeat esse molestum, horum cuiusque expositionem repetere.

SENTENTIA TRIGESIMASEPTIMA.

1 *Si concipere mulierē desideras, & ipsam purgare &* eius *vterū* oportebit: *deinde*

Ἢν βούλῃ γυναῖκα κυῆσαι, καθῆραι αὐτὴν καὶ τὰς μήτρας· ἔπειτα δι-

δίδου ἄλητον ἐσθίειν νῆστει, καὶ οἶνον ἐπιπίνειν ἄκρητον, καὶ προστιθέναι νίτρον ἐρυθρόν.

pulticulam offer edendam stomacho ieiuno, vinúmque superbibat meracum: nec- non decet nitrum rubrum supponere.

2 Καὶ κύμινον, καὶ ῥητίνην μέλιτι δεύσας, ἐν ὀθονίῳ προσθές.

Aliàs cuminum & resinam subactam melle ex linteo vili apponere.

3 Καὶ ὅταν τὸ ὕδωρ ἀποῤῥυῇ, τοὺς μέλανας πεσσοὺς προστιθέσθω μαλθακτήριον, καὶ τῷ ἀνδρὶ συνευνάσθω.

Quúmque eorum ope aqua effluet, pessi nigri ad emolliendum apponatur, & cum viro mulier concumbat.

4 Ἢν δὲ τὸ στόμα μεμύκῃ, προστιθέσθω καὶ ὀπὸν συκῆς, μέχρις ἐὰν ἀναστομωθῇ, καὶ ὕδατι αὐτίκα ἀπονίζεσθαι.

Quòd si os attamen coniuebit vteri, fici quoque succus tantisper supponatur, dum reseretur: exinde protinus aqua colluatur.

5 Ἴρηκος δὲ ἄφοδον τρίβειν ἐν οἴνῳ γλυκεῖ, καὶ πίνειν νῆστιν, καὶ τηνικαῦτα συνευναζέσθω τῷ ἀνδρί.

Stercus verò accipitris tritum in vino dulci ebibat ieiuna, atque tum ipsa viri gaudeat complexu.

6 Ἢ ὁκόταν τὰ καταμήνια παύηται, χηνὸς ἢ ἀλώπεκος ἄφοδον ἐν ῥοδίνῳ μύρῳ τρίβειν, καὶ τὸ αἰδοῖον χρίεσθαι καὶ συνευνάζεσθαι.

Aut quando menstrua defecerint, anseris contrito aut vulpis stercore in rosaceo vnguento illinendum erit pudendum, indéque concumbendum.

7 Ἢν ἕλκεα ᾖ δριμέα, καὶ ἦν φλεγμαίνῃ, χρὴ τῷδε κλυσμῷ· χηνὸς ἔλαιον, καὶ ῥητίνην μίσγε, καὶ διεὶς ὕδατι χλιηρῷ κλύσαι.

Hinc si tamen vlcera acria fiant & concipiant inflammationem, collutione vtere sequenti: Adipem anserinum misceto cum resina, iisce aqua tepente dilutis ablutio fiat.

8 Ἢ μέλιτι βούτυρον μίξας τῆξαι καὶ κλύσαι.

Aut permixto cum melle butyro, liquefactis etiam, abluito.

9 Ἢ ἐχεβρώσιος ξύσαι ὅσον σκαφίδα μικρήν, καὶ σμύρνην, καὶ μέλιτος ὁμοίως· ταῦτα διεῖναι ἐν οἴνῳ μέλανι εὐώδει, καὶ κλύζειν χλιηρῷ.

Aut bryoniæ ramentis ad magnitudinem scaphæ minoris myrrham & mel similiter misce: his odorato vino nigro dilutis tepidisque ablutio fiat.

10 Ἢν ἑλκωθῇ ἢ φλυκταινῶν ἀνάπλεα ᾖ ἐν τῇ καθάρσει ἄκρα τὰ χείλεα· σάρκα βοὸς, ἢ πικέριον, ἢ χήνειον ἄλειφα, καὶ ἄννησον, ἢ κόκκον, ἢ σποδὸν Κυπρίην, τρίψαι ταῦτα πάντα, καὶ περιαλεῖψαι τὴν σάρκα, καὶ προστίθεσθαι.

Si summa labra, dum fertur purgatio, aut vlcere obsessa fuerint aut pustulis; bubula caro, butyrum, aut anserinus adeps, & anisum, aut granum Cnidium, aut spodium Cyprium; hæc omnia terenda erunt, quibus oblita caro etiam supponatur.

EXPLICATIO.

RECENTIORES pharmacopœi quidam, quidam & Chirurgi huius quoque temporis audaciores abdita se quædam præsidia certò tenere audent temere nimis & impudenter profiteri aduersus omnem sterilitatem, vt ipsi audiuimus. Sunt & mulieres quædam eiusdem quoque sortis & fallaciæ. At debuerant illi sanè de virorum habitu esse soliciti potiùs, vt decet viros, ac idem æqualiter pollicitari; si bene videri volebant medicinã facere & artificiosè. Ediscet verò hinc quiuis apertè, quàm bellè id illi præstent & quidem sufficiant, hoc est quàm id sit in eorum manu situm verè; eodémque modo ratum habebunt impudens nimis istud esse paradoxum, falsámque pollicitationem & temerariam eorum plus æquo audaciam de fiducia scilicet conceptionis. At ex pacto quidem illi agunt inpri-

mis, partémq; mercedis asturè accipiunt & emungunt. Sic sibi cauti, nimis confidentes, peruersi sunt illi impudentes ac nebulones improbi. Quippe qui sine diorismo, sine consilio & arte vlla; nullaq; ratione habita corporis vniuersi, vt nec vteri: nec verò vllius humoris dominatus offerant se vltro, pollicentur & confirment pro certo, sese summa fide curaturos vel perfecturos etiam vt coniectum è viro semen mulieres comprehendant, ac conceptum pro arbitrio animi cõtineant ad tempus definitum. O facinus præclarum, hominibus iisce ignorantissimis, fide dignis tamen scilicet, dignissimum. Sit hæc igitur Hippocratea hypothesis in pharmacopolarum pharmacopoliis & tonstrinis Chirurgorum & pyxidibus parum diuulgata (volumus) aduersus impudentem illorum quorundam temeritatem, & temerariam effrænatámque eorum audaciam præcipitem. Necesse verò primùm nosse fuit, ac de hoc pluribus modis periculum facere, Semen ne prolificum subesset nec ne in vtroque parente. An etiam mulier per se videretur sterilis, aut vir, quidem eiusmodi natura suapte. Quod quum essent assequuti, opportunè tum quidem iudicassent, si videbantur ipsi consociales; vnius esse nimirum conditionis & eiusdem naturæ: aut si quid vni deficeret, aut exuperaret, an alterius admixtione, scilicet contrarii, posset restitui aut corrigi emendarique. Intelligunt facilè quod volumus qui sunt in Asclepiadarum educati familia & eruditi arte Hippocratea. Hoc verò vt moliatur Hippocrates, corporis onus excutit inprimis purgatione; tempestiuè postea ad curationem vteri aggressurus. Siquidem ex alterutro horum ratus sit in muliere obstaculum quoddam inesse, aut quidem vtroque. Qua autem egeat mulieris corpus purgatione, aut ipse vterus; iis erat discernendum notis, quas hoc libro ipsemet posuit esse ex arenis petendas, aut prætensis aliàs quidem pudendo linteolis, hîc & libro de muliebri natura. Sed hoc faciunt pauci, Hippocratis nempe disciplinæ omnes ferè negligentes & ea fortè indigni, aut in ea parum versati & rudes.

Καθῆραι αὐτὴν] Hîc verò de corporis purgatione præcepta prætermisit, quando ea de re sæpius antea suam sententiam explicuerit & multis in morbis communiter. Attentus igitur nunc est (καὶ τὰς μήτρας) ad rem vteri omnino, vt statim consequitur. Nam (semel quod dictum sit, quia longè pluribus antea) nunc (δίδου ἄλητον ἐσθίειν) offerendam farinam esse censuit tantùm, vt tenuem viuendi rationem seruaret mulier; quum sic & auidiùs introrsum semen vterus comprehendat, & solitus tunc etiam sit arctiùs continere. οἶνον tamen ἄκρητον, vinum meracum propinat, tum ad robur totius, tum verò ob eam quam habet vinum sympathiam cum parte hîc onere pressa ex hypothesi. Ergo dum bene vtero consultum cupit; censet Hippocrates melle tria excipi oportere, vt pessus fiat, & admoueatur is ex linteolo. Cuius efficacia si ex vtero (ὕδωρ ἀποῤῥυῇ) educuntur aquosa, vt sunt hæc semper ad exitum pataiora quàm crassa: (τὰς μέλανας πεσσοὺς προστιθέσθω μαλθακτήριον) consistendum tunc erit in vsu pessariorum nigrorum, vtpote quum vis emolliendi abunde tum sufficiat, quæ in eis inest. Cuiusmodi autem hæc fuerint & quibus constent, nondum nobis compertum satis fuit. Est idem attamen omnino locus, eadem quoque verba apud Hippocratem, vbi quomodo nasturtium lac purgat, literis mandatum reliquit libro de muliebri natura.

Καὶ τῷ ἀνδρὶ] Aqua verò vbi profluxerit, idoneum tempus videtur, & offerri tum se locus dici possit opportunè ad congrediendum, gratiâ nimirum conceptionis.

Ην δὲ τὸ στόμα μεμύκῃ] Contrà autem, si ne prosthetῶn appositu quicquam educatur, sed vteri os conniueat, quid opus facto? Tantisper iniiciendus erit in vterum lacteus qui è vulnerata ficu stillat humor, μέχρις ἐὰν ἀναστομωθῇ, dum dehiscat & os aperiatur vteri. Ne tamen quiddam eius quod vlcus ibi erodendo faciat, relinquatur; pro suo more Hippocrates (ὕδατι αὐτίκα ἀπονιζέσθω) aqua id omne detergendum voluit, credimus, odorata. Adde quòd valde decens est, vt ea pars excrementis vacet, præsertim verò quum erit congrediendum. Nec id quidem satis. Sed quod eam partem irritet & commoueat ad munus suum, hoc quoque loco ponitur. Ἴρηκος δὲ, scilicet stercus accipitris offert ex vino dulci, & vacuo quidem stomacho; quò auidiùs semen vterus nimirum excipiat, & exceptum circumplectatur. Ita tum accommodatè gaudeat mulier viri consuetudine.

Η ὁκόταν ἡ καθαμηνία] Aut si Medicus malit, & hoc quoque opportunum tempus erit ad conceptionem, quum menses ferri desinent, suo scilicet cursu definito. Cursum verò dicimus, quem remedia superiùs descripta concitarint. Ea conditione attamen, vt (τὸ αἰδοῖον χρίεσθαι) pudenda inungantur ante congressum, stercore anseris aut vulpis, apparato quo modo præscriptum nunc est ab Hippocrate. Empeiriam hîc videatur quibusdam Hippocrates profiteri in stercoris vsu. Quidni? Sed ne excrementa quidem etiam his viliora, comperient fuisse inutilia veteribus, qui eorum monumenta euoluent. In agris depascentes aliquando anseres, otiosi nos quidem inspeximus. Sed tum nos etiam vidisse sumus ipsi memores litora in quibus luxuriare antea & abundare prata solebant, herbarum multitudine florúmque varietate, adeò arida euasisse steriliáque; vt nihil suprà dici possit. Accidisse id verò respondebant omnes non tam quòd ibi pascerentur anseres (inerant autem tunc frequentissimi) quàm quòd ibi residerent sæpe quieti & ventrem iis in locis laxarent omni tempore, vt libido veniebat alui exonerandæ. Vulgò enim sunt illi aluo profusiore. A pastu verò se eò recipiebant, vbi aut se quieti dabant, vt possent emundare interim sese aut pennas excutere. Adurit (credite) stercus anserinum & mordet eas partes, roditque appositum muliebri pudendo; quanquam nondum eius periculum fecerimus De vulpino idem persuasum nobis est, quando id quoque est Hippocrateum. Quidni enim credamus hæc in
cap.37. lib 2. re Hippocrati diuino, quemadmodum vulgus Medicorum Dioscoridi vulpis præscribenti pulmones aduersus suspiriosos? Appositum hoc vtrumque igitur rodendo vehementiùs potest exulcerare. Quæ ratio prudentem hunc authorem coniecit in hypothesin sequentem: (ἢν ἕλκεα ἢ δριμέα, καὶ ἢν φλεγμαίνῃ) vt si stercoris alterutrius appositu morsus fiat, quem leue aliquod vlcus consequatur aut inflam-

matio; sit

matio; sit quoque in promptu remedium hîc nunc apud eundem collutio triplex, quæ nihil factu difficile vlla continet aut intellectu. Illis verò sic enatis vlceribus ita sit medicatum. Quid autem si qui ἐν τῇ καθάρσει manat ex vtero sanguis, est cum calore tanto coniunctus & acrimonia, (quum siquidem ita euenire possit) vt vlcuscula aut pustulas ipse conciliet in pudendorum extremis? Et iis hîc quoque cautum fuit arte Hippocratea. Bubulam carnem ob id conformat in pessum, deinde anisum, granum Gnidium & spodium Cyprium simul trita excipit butyro aut anserino adipe satis copioso; vt oblinantur mixta prædicto pesso ad intromittendum.

SENTENTIA TRIGESIMAOCTAVA.

1 Ην ἕλκεα γένηται καὶ ὀδάξηται· βοὸς σάρκα, στέαρ ἐπαλείφειν, καὶ τὴν σάρκα προστιθέναι, καὶ ἐκκλύζειν, ἢν ῥυπαρὰ ᾖ, καὶ πυελίῳ συκῆς ἀπὸ ῥίζης, καὶ μετέπειτα καὶ πίονι ἐν γλυκεῖ πινέτω.

Si fiant vlcera quæ mordeant, adipe bubulam carnem oblinito, & isthanc carnem admoueto. Ac siquidem etiam sordida sint ipsa, eluito & decocto radicis fici foueto: ebibat tum postea mulier *vinum in quo insit pingue aliquid.*

2 Ην ἐν τοῖσιν αἰδοίοισι τὰ ἕλκεα γένηται· βόειον στέαρ ἐπαλείφειν, καὶ μυρσίνην ἐν οἴνῳ καθεψῶν, διακλυζέτω τῷ οἴνῳ, ἢ ἐλαίας φύλλα, καὶ βάτου, καὶ ῥοιῆς, καὶ ὁ οἶνος ἔστω πραμνίος.

Si in pudendis vlcera oboriantur, adipe bouis lenire oportebit: *ac vino in quo myrtum incoxeris, abluito: aut folia* quidem *oleæ, & rubi, & granatorum, vinum autem Pramnium esto.*

3 Ταῦτα δὲ οὕτως ποιέειν, καὶ περσέης φύλλα τοῦ δένδρου δηλαδὴ, λεῖα τρίψαι, καὶ πρὸς τὰ αἰδοῖα ἐπιθέναι.

Atque hæc in hunc modum facienda iudicauimus*: & folia arboris Perseæ pudẽdis admouẽda erũt trita ad læuorem.*

4 Η ἀνήθου καρπὸν καὶ σελίνου τρίψας ἐπίχριε.

Aut oblinenda eadem, contritis seminibus mixtísque *anethi & apij.*

5 Ην ἀφθήσῃ τὰ αἰδοῖα, πῶς δεῖ ἰᾶσθαι· σάρκα βοὸς ὡσεὶ δύο παλαιστῶν τὸ μῆκος, πάχος δὲ ὡσεὶ σφηλαῖος, προστιθέσθω μέχρις ἑσπέρης· τὴν δὲ νύκτα αἴρειν.

Si aphthis pudenda erunt obsessa, persanabis hoc modo: Carnem bubulam, palmorum ferè duorum longitudine, crassitudine autem eius ligni quod in foramẽ securis inducitur, ad vesperam vsque admoueat: sub noctem deindè demendum existimamus.

6 Τῇ δὲ ὑστεραίῃ πάλιν προστίθεσθαι μέχρι μεσημβρίης, καὶ ἐπιπινέτω οἶνον γλυκὺν μέλιτι τὸν οἶνον ξυμμίσγουσα.

Sed reponendum postridie vsque ad meridiem: ac superbibat deinde mulier *quod cum melle vinum cõmiscuerit dulce.*

EXPLICATIO.

HÆc hypothesis dependet ex antedictis. Modò dicebamus, nonnunquam tantopere menstruum sanguinem incalescere, vt per se etiam pessum delatus, dum exitum ipse sibi anquirit pro consuetudine (sic enim ἐν τῇ καθάρσει vertimus) leuiter vlceret aut pustulas concitet in pudendis, vti dictum est. At si eodem menstruorum recursu non tantùm suprema labra leuiter vlcerentur, sed iam serpant ad interiora, vt (ὀδάξηται) etiam mordeant; erit tunc locus pesso ex carne bubula, sed cui adipis anserini oblinatur quiddam, priusquam videlicet admoueatur. Attamen fortioribus vtendum erit, ἢν ῥυπαρὰ ᾖ, si sordidiora euaserint, quam vt persanari queant è bubula carne pessario superiori. Vehementiora porrò illa sunt, ἐκκλύζειν καὶ πυελίῳ, ablutio etiámque fotus ex decocto videlicet radicis fici. Et quod est maioris longè momenti, mulieri imperauit, vt in potum sumat aliquid pingue ex vino dulci. Hoc verò faciunt vulgò Germani. Propinant hi sanè, etiam febre præsente, in vulneribus cruentis ad breuiorem coalitum; aut vlcerum quidem detersionem, pingue aliquid, vt oleum, aut ex vino aut decocto quodam vulneribus dicato, aut quidẽ zytho. His enim illi oleum cõmune admiscent in vsus explicatos.

Ην ἐν τοῖσι αἰδοίοισι τὰ ἕλκεα γένηται] Superiùs erant vlcuscula quædam & in primoribus labris pudendi. Modò iam pudendum disiungit à labiis, & hoc iam vlcere obsessum intelligit, quódque vult his per-

curãdum esse remediis: (ἐπαλείφειν) scilicet solius bubuli adipis innnctione: & vini ablutione dunbus modis. Aut enim in eo eiusdem gratia sola folia incoquebat mytti; aut quidem oleæ, rubi, & arboris mali Punici. Pramnium autem ad id deligi vinum voluit Hippocrates, hoc est Galeno interprete, nigrum & austerum, in lexico suo. Possumus aliam rationem ex Plinio suspicari. Loquutus de vinis addidit ille tum: Er Pramnio, quod idem Homerus celebrauit, etiam nunc honos durat. Attamen sic maius robur ytero poterit acquiri, & tergeri quoque vterus potentiùs illius vsu quàm reliquorum. Quòd autem ad robur verisimilius sit vsurpatum id fuisse, omnia demonstrant quæ in eo incoqui debent ex hypothesi.

cap.5.lib. 14.

Ταῦτα δὲ οὕτως ποιέειν] Ita omnia hæc geri oportere Hippocrates quidem hortatur: sed Perseæ postremò arboris folia conterenda læuiter conformandáque in pessum esse ex iis dignoscas, πρὸς τὰ αἰδοῖα προσθεῖναι: aut ex seminibus explicatis in oratione, linimentum facere oportebit, addito scilicet adipe anserino, quem hystericum vbique esse tenemus ex Hippocratis doctrina. Qui verò vespertilionis aut papilionis potiùs cuiusdam Perseam nomen fuisse intellexerit, cuius etiam meminit Nicander in suis theriacis, desinet mirari, curnam simpliciter modò Perseam non appellarit, sed cum ea adiunxerit quoque nomen arboris Hippocrates. Huius folia arida in pollinem redacta excipiebat Dioscorides quodam pingui, vt illitu sisteret sanguinis eruptiones.

cap.146. lib. 1.

Ἢν ἀφθιόῃ τὰ αἰδοῖα, πῶς δεῖ ἰᾶσθαι] Sed de vlceribus quidem modò dicebatur quæ hanc vel illam partem occupabant pudẽdi. Quid verò auxilij adferetur aphthis, feruidis vlcusculis superficiariis & numero quamplurimis? Ab hoc sequente pesso, in quo confingendo licet & crassitudinem & longitudinem designarit, faciliorem aliquanto tamen eiusdem ipsius descriptionem legimus ad finem libri de muliebri natura. Vbi definita eius est crassitudo instar magni digiti pedis, & aliquantò maior: est autem longitudo sex digitorum. Itémque ad pessi extremum quod spectat foras, iussit appendi filum Hippocrates, quo apprehensum (credimus) euelli posset tempestiuè. Porrò etiam hoc nobis in memoriam reduxit, quod quondam quum militiæ essemus, accepimus. Cuius & fidem postea fecit Albertus Faber ex Ruellio perdocto Dioscoridis interprete nepos; vt doctrina & arte præstans, sic fide Doctor condignus. Historia verò est huiusmodi. Nobili cuidam & electæ mulieri prope Castellum Neuueum degenti tota pars faciei dextra cancro eóque vlceroso obsessa fuit diutissimè, & sæuis exagitata cruciatibus. A Medicis frustra petitis auxiliis, tum Gallis & Italis, tum etiam Germanis & Hispanis, exterísque aliis quibusque; vulgaris cuiusdam barbitonsoris remedio hoc sequẽti & euporisto persanata fuit. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat & latas, quas sæpiuscule commutando interdiu admouebat affectæ parti. Ab hoc vnico tandem eóque præstanti remedio, reliquis quibuslibet tentatis frustra, (vt diximus) curationem recipiens pristinam valetudinem recuperauit.

SENTENTIA TRIGESIMANONA.

Lotio, si vlceratus vterus fuerit, & prehenderit stranguria: Porra, sambuci fructus, seseli, anisum, thus, myrrha, & vinum pari cum illorum decocto mensura: miscendáq; hæc sunt coquendáque, deinde ex moderatè refrigeratis collutio fiet.	1	Κλύσμα, ἢν ἡλκωμένοι ἔωσιν αἱ μῆτραι, καὶ ἢν στραγγουρίη ἐπιλάβῃ· πράσα, ἀκτῆς καρπὸν, σέσελι, ἄννησον, λιβανωτὸν, σμύρναν, καὶ οἶνον ἴσον τῷ χυλῷ τούτων, μίξας ταῦτα καὶ ἀναζέσας, μετρίως ψύχειν καὶ κλύζειν.
Aut mel, butyrum cum medulla & cera immittere & illinere oportebit.	2	Ἢ μέλι, βούτυρον, μυελὸν, καὶ κηρὸν ἐνιέναι καὶ χρίσαι.
Ad quæcunque vlcera quæ in pudendis sunt & fiunt: folia oleæ, & rubi, & hederæ, & granati dulcis, sunt læuiter terenda; hæc verò veteri vino diluta ex lana de nocte pudendis imponito: licet hæc etiam in cataplasmatis modum admouere.	3	Ὅσα ἐν αἰδοίῳ ἕλκεα ἔνι καὶ φύεται· φύλλα ἐλαίης καὶ βάτου, καὶ κισσοῦ, καὶ ῥοιῆς γλυκείης, τρίβειν λεῖα, διεὶς δὲ οἴνῳ παλαιῷ, εἰρίῳ προστίθεσθαι τῇ νυκτὶ πρὸς τὰ αἰδοῖα, καὶ καταπλάσσειν ἐν τούτοισιν.
Quod cùm illuxerit dies, demendum erit: porrò etiam myrti bacculas in vino decoquere oportebit, *deinde perluere.*	4	Ὅταν δὲ ἡμέρη γένηται, εἰρύσαι· ἀφέψειν δὲ μύρτα ἐν οἴνῳ, καὶ διακλύζεσθαι.
Aut adipe anserino & resina simul liquefactis fiet collutio.	5	Ἢ χηνὸς ἔλαιον καὶ ῥητίνην τῆξαι καὶ κλύσαι.

Ἢ βούτυρον καὶ κέδρινον ἔλαιον μέλιτι διαμίσγειν μικρὸν, καὶ κλύζειν.	6	*Aut etiam butyro & oleo melle admixto, eóque pauco, lotio quoque fiat.*

EXPLICATIO.

OPERÆPRETIVM videtut, vt duplicem esse hoc loco hypothesio lector animadoertat; atquè ex prioti dependere posteriotem. Sic enim quum hæc pluribus de causis accidat, agnoscat is facilè eodem modo., vndenam ouric ortum habeat sttanguria. Maximam porrò vtero cum vesica intercedere cõmunionem ratione viciniæ & sub oculos pooet corpotis humani euisceratio, (quidoi enim anatomen sic appellemus?) & quiuis intelligat ex aph. 59. lib. 5. & ex comment. ad eum aphorismum, Galeni. Ad cutationem verò huius secundariæ affectionis, collutione ex decocto multorum vtitor Hippocrates. Sed multa primùm incoquit simul in aqua: deinde cum illorum decocto commiscet Hippocrates parem vini mensuram; quibus simul mixtis attamen quando priùs ad tepotem rediisse & temperata esse videbũtut, collutio opportunè fiat. Sic enim ψύχειν μετρίως nũc interpretamur. Ac secus quàm interpres vterque legimus: imò verò mendum esse in vtroqoe Græco exemplari non solùm coniici possit, sed & accuratè defeodi. Itaque μετρίως verbo κλύζειν proximè iungendum oon erit: quinimo ante eam copulam quæ verba vtraque coniungit, μετρίως debet inseri & verè intelligi; vt hoc modo legatur, μίξας ταῦτα καὶ ἀναζέσας, ψύχειν μετρίως καὶ κλύζειν. Decoctum scilicet istorum omnium etiam admixta vioi portione pari, refrigerari priùs opottere, quàm id vsurpetur ad eluendum. Annon etenim antea iam in lotione cõmendauit tepotem Hippoctates sæpiuscule? Ad idem hoc delendum symptoma & adhibet fotum & litum & encathisma Hippoctates sub finem libri consequentis; & secus aliàs quoque percurat lib. de muliebri natura; solius nimirum myrrbæ ad ignem aspersione, cuius vapor tameo ad vteri cauum penetret per infundibulum. In illitu proximè sequenti, medullam cerui iotellige. Quod facilè iudices ex coosequentibus & illius vsu frequenti.

Λοιπὰ ἐν αἰδοίῳ ἕλκεα ἔτι καὶ φύεται, quæcunque vlcera sunt & nascuntur] Hæc dicta videntur in genete, & quæ sanè ptosint omni vlceri & quouis tempore. Et quæ sunt descripta hîc remedia, nostra explicatione nõ egent. Notauimus attamen obitet, folia boc loco multotum & læuiter teri & vioo dilui, vt possiot partim apponi pro pesso ad pudenda, & eadem partim admoueri cataplasmatis instar. Quæ tu, si placet, lector, expendes singula, iudicio & arte tua.

SENTENTIA QVADRAGESIMA.

Ἕλκεα ἐν μέλιτι ἀποξηραίνει· ἀργύρου ἄνθος ἐν οἴνῳ τρίψαι, καὶ κλύσαι· ἢ βούτυρον μετὰ μέλιτος κλύσαι.	1	*Quæ vterum vlcera occupant, sequentia siccant medicamenta: Ex argenti contrito flore in vino collutio fiat, aut ex butyro cum melle.*
Ἢ ἐχέβζωσιν, καὶ σμύρναν, καὶ μέλι οἴνῳ διιέναι, οἴνῳ δὲ μέλανι χλιηρῷ, καὶ κλύζειν τῇ ὑστεραίῃ.	2	*Aliquando etiam è bryonia & myrrha & melle dilutis vino (vino* inquam *nigro tepente) collutio postridie fiat.*
Ἢ σχίνου φύλλα ἑψήσας ἐν ὕδατι, τουτέῳ μετὰ κλύζειν.	3	*Aut folia lentisci in aqua coquantur, vt decocto postea lotio* quoque *fiat.*
Ἄλλο, ἢν ἑλκωθῇ τὸ στόμα τῶν μητρέων· βούτυρον, λιβανωτὸς, σμύρνη, ῥητίνη, μυελὸς ἐλάφου· τουτέοισι κλύζειν.	4	*Si fuerit os vlceratum vteri, est hoc aliud remedium: Butyrum videlicet, thus, myrrha, resina, medulla cerui; ijs persicienda lotio erit.*
Ἢ φακὴν ἑψεῖν ἐν ὕδατι, καὶ ἀποχύσας τὸ ὕδωρ, ἐν τούτῳ κλύζειν.	5	*Aut lens in aqua decoquatur, vt colluatur* mulier *percolato decocto.*
Ὅταν δὲ ὕδωρ ἐκ τῶν ὑστερέων ῥέῃ, καὶ ἕλκεα ᾖ, καὶ δάκνηται, χηνὸς στέαρ καὶ ὠὸν διαχρίεσθαι.	6	*Si quando autem aqua ex vtero fluet & vlcera erunt, &* iis vterus *mordeatur; perungatur adipe anserino & ouo.*
Ἢ οἴιος στέαρ, ἢ συὸς, καὶ φακὸν ἐν οἴνῳ ἑψεῖν, καὶ κεκρημένον ἴσον τῷ ὕδατι, τουτέῳ κλύζειν.	7	*Aut adeps ouillus aut suillus cum lente in vino coquendus erit, & hoc temperato aquæ mensura pari fiet collutio.*

8 *Quæ autem sunt in pudendis vlcera, hoc quoque perfundantur; mannam, rubum, corticem pini addendo* inter decoquendum, *eorum quoque decocto lotio* similiter *fiat*.

Τὰ δὲ ἐν τῷ αἰδοίῳ ἕλκεα ἐν τούτῳ καταιονᾶν, ἐπιπάσσειν δὲ μάνναν, βάτον, πίτυος φλοιὸν, καὶ τῷ ὕδατι τούτων νιψάσθω.

EXPLICATIO.

MVLTIPLEX est hoc loco hypothesis in Hippocratis oratione, non planè tamen sibi ipsi cohærens, sed quæ habeat ordinis quandam speciem. Ponit prima quidem vterum vlceratum esse. In qua Cornario interpreti maluimus assentiri quàm aliis, qui perperam de melle hunc locum exposuerunt. Interpres autem non ἐν μέλιτι legit, sed ἐν μήτρῃσιν. Huius porrò hypotheseos affectionis euporista quatuor remedia sunt, quæ nihil in se ipsa continet difficile & obscurum. In iis quod est tertium, recipit ἐχέτρωσιν, quam in lexico suo Galenus de bryonia alba exposuit. Secunda deinde hypothesis sequitur, ἑλκωθῇ τὸ στόμα, in qua non ipse vterus, sed eius osculum vlcus patitur. Ad cuius percurationem iussit id perfundi duobus modis & lotionibus quoque præscriptis. Tertio loco effluere aquas ab vtero Hippocrates statuit, & in eo quoque vlcus inesse. Vlceris porrò πιμελῶδες certámque notam verbo (δάκνεται) notauit, & morsum inesse cum sensu manifesto doloris. Sed de eius notis antea, vt & curatione. Præscriptum est autem vnguentum triplex hoc loco, leniendi nempe causa doloris. Estque quarto loco lotio præscripta in eundem scopum ab authore. Atque quum Hippocrati non ita pridem verba facienti de remediis aduersus vlcera pudendi, aliquod fortasse excidisset è memoria, hoc ipsum nunc ideo subiungi voluit ita loquutus.

SENTENTIA QVADRAGESIMAPRIMA.

1 *Eijciendi vi pollet hoc medicamentum, si vita sit priuatus embryo: Galbanum ad magnitudinem oliuæ linteo obuolutum intincto in oleo cedrino ad vteri osculum admoueatur.*

Διεκβόλιον, ἢν ἀποθάνῃ τὸ ἔμβρυον· χαλβάνης ὅσον ἐλαίην ἐνειλίξας ἐς ὀθόνιον κέδρινον ἐμβάψασα, προστιθέσθω πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης.

2 *Aliud: Calamum odoratum & interiora cucumeris in adipe anserino simul trita ad vmbilicum obligabis & ventrem imum; ac nonnihil ex eo postquam* mulier *instillarit in lanam, admoueatur quoque ad vteri osculum: ita eius ope fœtus paulatim extrahitur.*

Ἕτερον· κάλαμον εὐώδεα καὶ σικύης ἐντεριώνην τρίψαι ἐν χηνείῳ στέατι, ἐπίδησον δὲ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἦτρον· καὶ σμικρὸν ἀπ' αὐτέου ἐνστάξασα ἐς εἴριον, προστιθέσθω πρὸς τὸ στόμα τῆς μήτρης, καὶ ἐκ τούτου κατ' ὀλίγον ἕλκεται.

3 *Aliud: In ereuthedanum concisum & cedri ramenta aquam affusam fac residere: deinde sub auroram exhibe* hanc *aduersus dolores.*

Ἄλλο· ἐρευθέδανον κόψας καὶ κέδρου πρίσματα, ὕδωρ τε ἐπιχέας, ἔα ἐς τὴν αἰθρίην· εἶτα πρωῒ δὸς πρὸς τὰς ἀλγηδόνας.

4 *Aliud: Silphij drachmam vnam & succi porri acetabulum admixto olei cedrini semicyatho paruo in potum præbe.*

Ἄλλο· σιλφίου ὁκόσον δραχμὴν μίαν, καὶ πράσου χυλὸν ὁκόσον ὀξύβαφον, παραμίξας κέδρινον ἔλαιον ἥμισυ κυάθου μικροῦ δὸς πιεῖν.

5 *Aliud: Aut fel tauri ad obolum aut semiobolum in vino tritum exhibeto: aut* id quidem *circumtectum tenui crusta farinæ vorandum exhibe.*

Ἄλλο· ταύρου χολὴν ὅσον ὀβολὸν, ἢ ἡμιωβόλιον τρίβων ἐν οἴνῳ δὸς· ἢ σταιτὶ περιπλάσας ὡς πάλιν καταπιεῖν δίδου.

6 *Aliud: Cancros fluuiales, & lapathi & rutæ radicem, & fuliginem de clibano,*

Ἄλλο· καρκίνους ποταμίους πέντε, καὶ λαπάθου, καὶ πηγάνου ῥίζαν; καὶ αἰ-

θάλης

θαλλὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου, τρίψασα ὁμοῦ πάντα, καὶ ἑνώσασα ἐν μελικρήτῳ, ὑπαίθριον θεῖσα, πινέτω νῆστις ἐκ τούτου.

ſimul omnia trita, in mellicrato vnita, vbi ad ſedimentum faciundum repoſuerit, ex eo ebibat mulier *ſtomacho ieiuno.*

7 Ἄλλο· σικύης ἐντεριώνην τρίψας λείην, ἐν κεδρίνῃ πίσσῃ ἐς εἴριον ἐνελίξας, προσδήσας πρὸς τὸ πτερὸν λίνῳ, προστιθέσθω δὲ ἴσον· τοῦ δὲ πτεροῦ τὸ σκληρὸν προεχέτω μικρὸν ἔξω ἐκ τοῦ εἰρίου· ὅταν δὲ αἷμα φαίνηται, ἀφαιρέσθω.

Aliud: Cucumeris ſylueſtris contrita pars interior in pice cedrina, obuoluta lanæ & ad pennam colligata filo, intromittatur; pars autem pennæ ea quæ duriuſcula eſt, foris è penna aliquantum emineat: quum verò ſanguis apparuerit, detrahatur.

8 Ἄλλο· ἐλλεβόρου μέλανος λαβὼν ῥαβδίον ὅσον ἓξ δακτύλων, περιείλιξον ἐν εἰρίῳ, τὸ δὲ ἄκρον ἔα ψιλὸν εἶναι, εἶτα προστιθέσθω εἴσω ὅτι μάλιστα· ὅταν δὲ αἱματωθῇ τὸ ἄκρον, ἀφαιρέσθω.

Aliud: Hellebori nigri radiculam ſex digitorum longitudine; lanæ circumuoluito; ac eius extimam partem relinque, indéque immittatur ea *quàm peni tiſſimè: vt autem extrema pars videbitur fœdata cruore, auferatur.*

9 Ἄλλο· ἐλλέβορον μέλανα, καὶ κανθαρίδας, καὶ κόνυζαν τρίψας ἐν ὕδατι, καὶ ποιήσας βάλανον μαλθακὸν, ὅσον ἑξαδάκτυλον, ξηρᾶναι· καὶ ἐπειδὰν σκληρὸν γένηται, εἰρίῳ περιελίξασα προστιθέσθω, τὸ δὲ ἄκρον κέδρῳ χρισάτω, καὶ ἔσω ψιλόν· ὅταν δὲ αἷμα φαίνηται, ἀφαιρέσθω.

Aliud: Helleborum nigrum, & cantharidas, & conyzam, in aqua ſimul trita effictáque in formam glandulæ ſubmollis, ad longitudinem ſex digitorum exſiccato; & vbi indurerit, obuoluta lana admoueatur: extremum verò anterius *illinatur pice cedrina; ac poſterius maneat nudum. Abſtrahatur autem* ſimulatque *in eo ſanguis apparebit.*

10 Ἐκβόλιον· ἢν ἔμβρυον τεθνεὸς ἔνδον ᾖ ἢ ἀπόπληκτον, βατράχιον καὶ ἐλατήριον μικρὸν μίξαι ἐν ὄξει ἀκρήτῳ, καὶ δοῦναι πιεῖν.

Eiiciendi fœtum præſtat vi ſequens *medicamentum: ſi embryo immortuus fuerit in vtero aut attonitus; in aceto meraciori ranunculum & quiddam elaterij commiſcere* oportebit, *vt exhibeatur in potum.*

11 Ἢ κράμβης ἁπαλὸς καυλὸς κατὰ τὸ ἄκρον νετώπῳ χριόμενος ἐμβαλλέσθω.

Aut quidem *tenerior braſsicæ cauliculus illitus netopo parte extrema, immittatur.*

EXPLICATIO.

HIPPOCRATES libellum & apprimè quidem vtilem ſcriptum reliqnit περὶ ἐγκατατομῆς τοῦ ἐμβρύου, in quo modi aliquot deſcribuntur, quibus aut integrum fœtum extrahere Chirurgus queat, aut laceratum quidem ſectúmque in partes diuerſas. His verò locus non eſt, ſi quid ἐκβόλια abiiciendo fœtui accommodata, quæ ab Hippocrate modò recenſentur, remedia præſtiterint. E galbano primum fit, & in peſſarij modum imponitur. Ad varios vſus alterum vſurpatur. Conteruntur nempe calamus odoratus, (quo nunc vero deſtiruimur) & pars cucumeris ſylueſtris interior, excipiuntúrque ſimul adipe anſerino. Deinde ex huius maiori parte cataplaſma componitur admonendum infimo ventri, qui vmbilico definitur & oſſe pubis. Sic enim ὀμφαλὸν καὶ ἦτρον intelligi nobis perplacet hoc loco. Vt duo hæc nimirum, locum cui cataplaſma Hippocrates appenſum cupit alligari, ſuis finibus circumſcriptum deſignent. Καὶ σμικρὸν ἀπ᾽ αὐτέου, ex reliquiis autem quæ minor pars ſupereſt (quippe cùm foret indecens intromitti modò maiorem) peſſum efformari animaduertes, qui ad vteri

osculum apponatur. His sperat artibus Hippocrates (ἐκ πόνου κατ' ὀλίγον ἕλκεται) fœtum vinculis & radicibus paulatim solutis, extractum iri. Quippe cùm ignaua vis sit cataplasmatis, non prompta nec præsens eius energia; præsertim verò in vterum & reliquas abditas partes & penetrales.

Ἄλλο· ἐρευθέδανον κόψας] In potionibus verò sunt quæ sequuntur ad id quæque remedia. Ne desint nimirum & quæ scilicet intus propulsent foras, nec quæ pro viribus solummodo admota depellant; vt nec quæ etiam supposita trahant. Hæc verò tot cuique apparebunt saltem propiùs intuenti. Quibus si non cedat puer, vt nec consequentibus; maturè tum Hippocratem, vt dicebamus modò, consultorem sequamur libro περὶ ἐγκατατομῆς. Hic verò verè Hippocratis est, & elegans quidem.

Ἄλλο] Quæ potio primas tenet, concisum capit ἐρευθέδανον & scobem cedri. Vniuersa quæ simul si aliquantisper conturbentur aqua affusa, (πῆξ ἐς τὴν αἰθρίην) Hippocrati videtur operæpretium, vt tantisper residere permittantur, dum nox tota, si velis gratia exempli, effluxerit. Nam ἔπειτα πρωῒ δὸς ita possumus & verè quidem suspicari, quòd diluculo nempe exhibendum id esse præcipiat nunc Hippocrates. Vterque tamen exponit aliter interpres, nempe de dio. Quum verò ἐρευθέδανον potione copiosam vrinam ducat, ducat & sanguinem, ac eius imposita radix partus trahat, menses & secundas; an

Diosc. 143. lib. 3:

hîc debeat reponi & retineri, iure hoc loco dubitetur. Sed ἐρευθέδανον inter plantas recenseri quoque ex Theophrasto didicimus, & quòd caret spinis. Est verò spinosa rubia & aculeata. πρὸς τὰς ὠδῖνας, quum (quasi dicat) parturiendi dolores & cruciatus graues vrgebunt; adsunt enim tum præsertim magni quidem & vehementes. Est admirationis & veritatis certè plenissima historia quæ de fœtu mortuo resistente in vtero diutissimè animos oblectauit anno 1582. Quam attamen existimauimus ex vsu posteris fore, si ad verbum nunc ex eorum scripto referatur, qui istud portentum inspectarunt; & vtriusque eorum sententia etiam nunc scribatur de puelli in vtero mora diuturniore & induratione. Nouitàs spectaculi huius (ait Ioan. Albosius Heduus, apud Senonas clarus arte Hippocratéa, in eo epistolio quod dum dicaret lectori, huic suæ præfixit de præsente euentu narrationi verissimæ) quod prisca ætas aut non vidit, aut de eo scriptis quæ ad nos peruenerint, posteritati fidem non fecit; effecit sanè vt quemadmodum mensibus supernis ipsum Albosium ad exprimendum prodigij huius iconem excitauerat: ita nos modò impellat, vt eam quam conscripserat ipse historiam de hoc portento nostris commentariis interseramus. Quod sanè eò lubentiùs & longè multò quidem fecimus, quòd apud nos de hoc illustri Albosio esset is loqnutus magnificè, qui 1548. nos Rhetorico more loqui docuerat ante annos duodeuiginti apud Montanos, Stephanus nempe Iustus ille alter apud Senonas Medicus quoque percelebris, vir multa doctrina & virtute ornatissimus. Quorum vterque vt varietate literarum clarus atque doctrina fuit, sic viuendi consuetudine, pietate & sanctitate vitæ erat tam inter se coniunctus, vt omnis tum appellarit verissimè, amicitiæ par coniunctissimum. Vt autem Albosius ille amantissimus veritatis vsque adhuc habitus est, adiecit nudam hanc historiam, nullis omnino coloribus fucatam, attamen verissimam huius pædij anatomes. Quanquam is etiam adhibuerit ad potiorem fidem fidos testes & oculatos Ioan. Perigois, Simonem Prouancherium & Ioannem Russelerum, omnes Medicos coæquales & collegas suos: Itémque Claudium Nigrum & Ioannem Cottias, non illiberales Chirurgos, sed illustres eos omnes, qui istud monstrum & prodigium eduxerunt manu sua. Quibus & opem tulit Stephanus Bouuier pharmacopœus. Visum est quoque Albosio huic doctori perdocto inquirendum tandem obiter in calce huius historiæ veluti per ἀπόρημα Pyrrhonis illius sceptici exemplo, in tantæ duritiei causas; vt cum lectore, ait ille, ludere liceat, non contendere; quum sæpe verisimile à vero absit longissimè: vtque eo veluti præludio doctiores prouocentur ad acriora certamina, quibus huiusce metamorphoseos in tenello natura corpore, ratio physica quæcunque fuerit (quum in eo opere θεῖόν τι illucere is etiam putet) meliùs innotescat. Atque suam hanc opellam si non prodesse lectori, saltem placere studuit ex animo, & æqui boníque consulere vnumquemque optauit quàm maximè.

Mulier Senonensis nomine Columba Chatry, quæ Ludouico Carità homuncioni (quadrato tamen & bene habito) ex vulgari plebe & sartori vestiario nupserat ab annis 48. fracta ætate & valetudine hîc occubuit 16. Mensis Maij, annum ætatis agens 68. Hæc ante annos viginti octo, quæ nunquam antea vterum gestarat, licet iampridem nupsisset (nihil de sanitate prius admodum conquesta) certissima habuit inchoati hominis indicia. Nam qui statis periodis erumpere solebant menses, illi statim substiterunt. Pica primis mensibus laborauit, tempestiuum embryonis motum & frequentem persensit, tumore lumborum & abdominis paulatim subcrescente mammísque lacte turgentibus. Tandem autem decurso penè veræ gestationis curriculo labores puerperij graues & alui tormina experiri incœpit, vrina ad aliquot dies suppressa (medicis tunc varia & dubia de illa κυοφορίᾳ sentientibus) quæ postea currente veluti alueo & magna vi erupit, profuso illo ichore non tam ex vesicæ meatu, vt credibile est, scaturiente quàm ex mulieris loculis, amnio tunica disrupta, cùm vna cum istis serosis excrementis (quas mulierculæ aquas vocant) aliquis coacti sanguinis thrombus emerserit. Inde autem

Hipp. aphor. 38. lib. 5.

& mammæ concidere visæ sunt, motus infantis aut ignauus aut nullus, labores mulieris tolerabiliores. Quibus omnibus attonitæ fuerunt obstetrices quæ antea certissimum puerperium expectassent. A ludibrio autem istius fœturæ totum triennium lectulo illa decubuit, ad extremam vitæ calcem de valetudine conquesta, de tumore, de duritie, de torminibus alui (quam obuiis quibusque & Medicis & Chirurgis tractandam exhibebat) de inutili & graui illo pondere, quod pro vario gestantis motu modò in hanc, modò in illam partem procumbebat. Denique de languente & depravata appetentia, quam subinde acetariis & absorpto omphacio sollicitabat, alioqui perpetuò ἄσιτος. Illámque ferunt vicinæ inter suos sales sæpe dictitasse (vt erat genio satis lepido) se fœtum vtero gerere qui tandem pa-

renti foret exitio & internecioni, quanquam cùm seriò loqueretur, maleficium acceptum potiùs accusaret. Postquam autem fato esset functa, eius vir officiosus in vxoris manes (quam tandiu & tantopere excruciatam viderat) accersiuit vnum atque alterum ex nostris Chirurgis ambos valentes arte & artis vsu, quibus (licet de scirrhoso tantùm tumore cogitarent) dissecto mulieris abdomine, & reiecto infrà peritonæo, vterus sese offert aspectu quidem rugosus & versicolor, vt crista illa pendula quæ gallis Indicis ex summo capite prolabitur, vel potiùs vt operimentum illud cutaneum quod illorum collum ambit. Tactu autem durus testaceus & crassus instar τῶν ὀστρακοδέρμων. Tum nouaculam in portentosam illam molem & gypseam iniiciunt, qua ad aciem cultelli renitente, scalprum altius adigunt. Eorum autem alter inflicto casu in cranium vulnere & in aliquot costas tandem humerum dextrum impetit, à quo erumpens ossis caput certissimam fecit fidem ossium illic latitantium. Ex quo scalpellum aliò transferunt, & magna vi, sensim tamen, & rectà, vterum secant, diductísque durissimis vulneris labris, infantem in orbem implicitum & ex transuerso in vtero positum introspiciunt in penitissimo sinu & altissimis latebris stabulantem, in suámque veluti cystin, quam allantoidem tunicam fuisse puto, callosissimam reconditum. Quo spectaculo inexpectato obstupefacti Medicos conuocant, quos in re inaudita consulant, adhibeántque in testimonium & iudicium rei huius, quæ penè fidem omnem superet. Interea multis ad nouum prodigium accurrentibus, & opus Chirurgorum interturbantibus, venit ipsis in mentem totam istam molem ex illo veluti antro & manibus & vncis Chirurgicis, quâ valerent vi abstrahere, vt arborem ex suo caudice, domúmque comportare, vt priuatim & apud se accuratiùs corpusculi anatomen sectarentur & cum peritis de portento nouo & inaudito consilia conferrent. In præcipiti autem & violenta illa laniena non licuit opus festinantibus introspicere quod substratum esset infantulo chorion, quæ vteri acetabula, qualia vmbilici vasa, quis esset allantoidis cum vtero & cum fœtu nexus, cùm vterus ipse, præcipuè ad coxam dextram, ad nates, & ad partem spinæ dorsi cum cute infantuli omnino coaluisset. Situs infantis erat penè sphæricus, facie ad thoracem affixa, sublatis ad nares genibus, vnde postea eæ patulæ retusæ & resimæ conspectæ sunt. Ossa capitis tenuia quidem, sed firma & instar cornu niteutia, cute capitis multis in locis pilosa; caput in sinistrum brachium ita procumbebat vt à protuberante humero auris & os occipitis impellerentur, quod incauatum ea parte introcessisse conspiceretur. Cubitus ad summum humerum reflectebatur, porrecta sola manu, quæ in pugnum adeò firmiter erat contracta, & summi digiti ita palmæ hærebant, vt licet apparerent seriatim inter se distincti, reipsa tamen in vnum idémque verè lapideum corpus concreuissent. Dextrum autem brachium ad vmbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inaduertenter excisa fuit, & in aluo matris relicta. Femur, genu, tibia sinistra dextris incumbebant, quibus tamen erant ita implicita vt talus sinister pedísque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excauatum cederet, & penè indissolubili nexu colligaretur. Vtrumque crus in ventrem & pectus reflectebatur, certissimámque fœminei sexus notulam tegebat. Tibia vtraque ad nates intorquebatur, pedibus & pedum digitis ita inter se compactis & lapidefactis, vt facto ex oculis & tactu iudicio, totum istud opus Phidiæ alicuius esse dixisses qui vel ex ebore, vel ex marmore maturæ ætatis embryi absolutissimam icônem expressisset, maximè cùm in ea duritie corpusculi moles non concidisset, immò cum cute nitida integram suam & συμμετρίαν & παχυδερμίαν retinuisset. Partes autem internæ, viscera nempe omnia, cor & cerebrum habebant naturaliter, eo dempto, quòd vltra modum induruerant (minus tamen quàm externæ) ita vt hodie exertum istud corpusculum neque putredinem minetur neque teredinem.

Hæc de matris & fœtus administrata anatome dicta sunto. Iam de istius indurationis naturalibus caussis aliquid disseramus. Huius autem prodigiosi abortus nisi sensus nobis faceret fidem, frustra quæreremus rationum momenta. Sed cùm visus & tactus, certissimi inter sensus externos iudices, rem ipsam mille hominum oculis spectandam exhibeant, manibúsque tractandam, (vt hodie quoque idem inter nos & spectare & palpare subinde licet) tria videntur superesse liberalioribus ingeniis discutienda. Vnum qui factum sit vt corpusculum istud quod constituta & naturali puerperij periodo, & inter tam graues cruciatus extinctum fuisse constat, tandiu in istis latibulis asseruatum non computruerit, aliorum abortuum more, quos vel derepente matricidas esse videmus, vel paulatim & ex longis interuallis excussos fuisse à grauibus authoribus accepimus, vel facta sibi per ventrem inferiorem via membratim excussos, cùm hic tres putredinis caussæ videantur concurrisse, nempe corpusculi temperies calida & humida, qualis est puerorum: loci natura, cùm vterus intertextus sit multis venis & arteriis, & visceribus in quibus residet naturalis caloris fons proximus. Cùm ille sit in mulieribus veluti sentina, in quam totum corpus suorum excrementorum sarcinam deponat, cùm denique sit pudendis proximus quæ Galenus σηπεδονώδη pronuntiat. Tertiò, impedita perspiratio, cùm in prægnantibus vteri os arctissimè ad excussionem fœtus coarctetur. Sic enim, vt fert insigne illud Philosophorum & Medicorum axioma, calida & humida, calido & vdo loco conclusa, & aëre non perflata, citissimè situm contrahunt & putredinem. Deinde naturali in viuentibus deperdito colore extraneum succedere necesse est, cuius est vrere, putrefacere, corrumpere, & tandem in cineres resoluere, præcipuè si subiectum nactus sit calidum & humidum quale est puerorum corpus, quod cùm multo humore scateat, verè, vt loquitur Aristot. εὔφθαρτον dici potest. Alterum quæstionis caput positum est in inuestiganda illa intemperie siue simplici siue composita, quæ tantam duritiem pepetit, & ab iisdem fontibus emanat præcedentis dubitationis solutio, cùm ea durities sola, vel, quæ eam attulit caussa (nihil enim eximie siccum putrescit) corpusculum istud à putredine vindicauerit. Omne autem durum, inquit Galenus, fit vel plenitudine & renitentia, vel concretione, vel siccitate, hisque vel solis vel in-

Gal. in 3. Epid.com.3. Gal. 1 de diff.Feb.cap. 8. Auic.lib.4. Fen.1.tract. 2. Gal. 8. Meth. cap.7.& 11. cap.4.& 8. & in 3.Epid. comment.7. Auic.lib.1. fen.3. Gal.3.Epid. comm. 3. Gal.cap.3. lib.5.simpl.

rer se complicatis. Induruit ne verò iste fœtus repletione, cùm nihil in fœtu neque in eius inoolucris turgeret largiori humore vel naturali, vel excrementitio, immò illa essent omnia exsiccata & exarefacta? Concretionem accusabimus, quam etiam coogelationem appellat Galen. qua metalla plurima in fodinarum penetralibus, saxa in lapicidinis, meteωra in media aëris regione videmus congelari & concrescere? Sed quid externa exempla huius congelationis quærimus, cum domesticum suppetat & nobis sit pro foribus? Est enim in nostra vicinia prope oppiduli Veronæi mœnia fons perennis scaturiginis, aspectu iucundissimus, lympha limpidissima, colore quidem & odore ἄποιος, sed sapore non ita commendabili, incolis tamen non ingrato. Erumpit autem ex altissimis subterraneis cuniculis, labróque, vel potius cratere excipitur ita affabrè in orbem circumducto, vt nescias illámne ἀσεκφέρεται natura dederit, an verò ars Euclidis exquisitissimum istum circulum elaborauerit. Sic autem ad labri margines exundat aqua, vt statim & breuissimo aquæ ductu decurrat in rotam quæ molam frumentariam circumagit, indéque cum glarea, quam currente alueo secum abradit, guttatim in substratum lutum & proximam vsnæam decidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit, fermentat, & cogit, vt tandem in lapides induret, leues quidem illos & foraminulentos, quorúmque vnam aliquando partem videas iam petrefactam, alteram verò adhuc agnoscas musco herbaceo virentem & cœoosam, quæ tantum lapidescere incipiat. Coguntur verò illi lapides tanto aggere, vt, nisi ex interuallis molitor eos ferreo malleolo conterat, & subtrahat, impedimento sint ipsi molettinæ quo minus libere circunuoluatur. Ista obiter dicta sint de λιθίασι quæ ex aquæ istius frigiditate & fortasse natiuo solo procreari videtur. Similis autem aut potentioris congelationis quis potest esse locus in internis recessibus nostri corporis qui multi sanguinis & venosi & arteriosi affluxu, vicinorum viscerum benigno tepore, & ea functione ad quam has partes natura finxit (cum in ipsas vt in agrum fœcundum nostræ generationis prolifica semina committat) minus algere debeant. Sic Hippocr. frigidos, siccos densósque vteros vt effœtos pronuntiat. Quod verò Galen. Adipem frigiditate spermaticarum partium & à cordis calore magis distaotium concrescere scribit, certè vt ex imbecillo frigore vliginosa materia facilè coocrescit, ita quoque leuissimo calore illa liquatur: hîc verò de lapidosa duritie agitur. Restat igitur, argumento ab enumeratione partium petito, corpusculum occalluisse siccitate, ad quam non parum fecisse videbuntur dolores assidui quos gestans sustinuit. Item & vigiliæ & inedia quibus diù multúmque vexata est, quæ omnia ad caussas exiccantes referunt medici. Adiicere licebit illum vteri veluti κατακλυσμὸν, quo pro puerperio multus ichor è mulieris loculis effluxit, sicque & vterus & fœtus, eiúsque iouolucra exaruerint, absorpta omois putredinis materia, quam in humido & naturali & excrementitio positam esse Physici autumant. Solane verò siccitas tantam duritiem peperit, cùm qualitas sit patiens & ad agendum ignaua; caussæ autem ad suos effectus analogæ esse debent & viribus pares? Ex quo fit, vt sit verisimile siccitatem solam non potuisse eousque indurare, sed alterotri qualitatum πρακτικωτέραν frigiditati nempe aut caliditati coniunctam. Frigiditati ne? vt siccitati congelatio accesserit mixtis his duabus inter se indurationis caussis? Si enim quæ putrent se ipsis fiunt calidiora & humidiora, consequi videtur (vt contrariorum contraria sint coosequentia) ea quæ non putrent, cùm putrescere nata sint, id habere à frigido & sicco. Præterea, promptius quæque alterantur à similibus suæ intemperaturæ caussis. At hîc cutis natura frigida & sicca potissimùm saxeam eam duritiem induit (vt in ouo testa ex molli tunica occallescit) ex quo fit vt sit verisimilius istam duritiem à frigido & sicco excitatam. At neque loci, in quo concreuit temperies, oeque vlla humana ratio id patitur, vt dictum est, cùm de concretione ageretur. Iam videamus, an caliditate siccitati coniuncta istud corpusculum induruerit, cùm à tot tantísque laboribus tandem veluti febre hectica colliquata fuerit illa & contabuerit? Cùm prærerea calidis & siccis medicamentis tum intro sumptis, tum foris admotis assidua illa tormina sedare, flatus discutere & molestissimum istud vteri onus, & quod subinde exitum minari videbatur, deturbare conabatur imperitissimum muliercularum vulgus? A coniunctis hisce caussis, & salis glebæ & alumina, & chrysocolla, & chalcanthi genera indurantur, quæ postea humore liquantur, cum antea calido & sicco obduruerint. Tertium huiusce disputationis caput positum est in harum intemperaturarum, siue simplicium, siue compositarum differentia, nempe sint ne illæ externæ tantum & aduentitiæ, an vero aliquod ab ipso corpusculo ἐνδιάθετον innatum & latens acceperint initium. Nam licet ea quæ de caussis proposita sunt, habeant quandam speciem adumbratæ veritatis, multum tamen absunt ab ordinatis naturæ legibus. Quid enim illas caussas accusamus, cùm omnes sint externæ, & huic corpusculo aduentitiæ, quæ sine ioternarum aptitudine nihil videntur posse agere? Non enim omnis caussa quæ corpori aduenit, inquit Auicennas, in ipsum operatur, sed ad id requiritur & agentis fortitudo & dispositio patientis. Hîc igitur præter communem consuetudinem (cùm natura hominis corpus molle & tenerum finxerit, vt quod ad functiones animę magis aptum esset quàm si induruisset) latuisse dicemus aliqua huiusce indurationis seminaria, vt orta respondeant suis principiis, & insitam quandam vim peculiarem & abditam, quæ ab externis illis caussis excitata tandem in lucem emerserit, vt singulorum & quæ fiunt internæ quædam effectrix caussa existit. Physici enim rerum omoium formas, excepta illa principe, quæ diuinioris est originis, ex materia educi putant. Item & Spagirici qui eas profitentur esse αὐτοφυεῖς, neque extrinsecus accedere, sed delitescere in ipsis seminibus, quæ, vt sua arcana tegunt quibusdam verborum iouolucris, suis matricibus consentanea esse oportet. Quòd si dempta illa ratiocinatrice, formæ quæ dant esse rei (vt Logici dicunt) educuntur à primarum qualitatum temperamento, illa etiam erunt ab eadem scaturigine quæ necessariò primam illam temperaturam sequuntur, inter quæ non solum odores, sapores & colores reponunt Medici, sed etiam mollitiem & duritiem. Proinde præter externas caloris, frigoris & siccitatis caussas & aduentitias (quamuis varia

Gal. de Anatomia viuorum.

Gal. de diff. Febr.
Doct. 2. Fen.
Gal. lib. quod animi mor. &c. & 1. de vsu part.

Gal. lib. de caussis procatar.

uis varia

nis varia sentiant & Philosophi & Chymistæ de lapidum & fossilium & efficientibus & materialibus caussis) alij succum, alij lixiuium, alij sal, alij aquam congelatiuam, non solùm vt materiam indurationis, sed etiam vt quodammodo effectricem, & in ipsis indurantibus insitam fixámque delitescere proferunt. Sic Cotallium, cui proprium est veluti quarto modo (vt scholæ loquuntur) aëri expositum lapidescere, ideóque λιθόδενδρον Græcis appellari, (cùm mollis fuerit liquidis priùs herba sub vndis) non quidem solùm ab ambientis frigore induratur, sed quòd absconditam habeat in se suæ duritiei energiam, quæ à circunstante aëre affecta illam produxerit. Præterea, mate ab illis caussis colliquata nihil fœtui decessit de pleno corporis habitu, quem alioqui absumi & concidete necesse fuisset, si easdem caussas fœtus sustinuisset, humore tum fluente, tum implantato vi caloris extranei absumpto. Molas quidem in suis finibus sæpe concrescere, & gestantibus consenescere, immo iis commori certum est, vt multa scirrhosa, tophacea & lapidea in nobis generantur, aluntur, & augentur, cùm excrementitia sint corpora, imperfecta & sola viuant anima vegetabili, vt etiam in externis rebus lingua lapidescere videmus, eorúmque cortices & plantas ipsas: sed quæ perfecta sunt animalia, cùm primordia suæ generationis habeant potentissima, eorum extincto innato calore, humiditatem putrescere oportet, vt interitus proxima est via ad putredinem, concurrentibus præcipuè aliis putrilaginis caussis, vt dictum est antea. Quod autem recensent nonnulli ex aliorum fide, & hominis pedem & caput, immò & totum corpus visa fuisse indurata, id multum abest ab eo de quo hîc agitur, cùm de induratione fœtus in spirantis vtero disseratur; illa verò asseruata esse dicant, conditura & concretione cadauerum in sale quodam terræ, vt inquiunt, vegetatiuo, quo omnia ferunt dealbari, indurescere & coalescere. Istam pugnantium argumentorum litem, quæ vites eundo magis ac magis acquireret, dirimat æquus arbiter. Ego verò, nouorum Academicorum more, desinam in ἐποχῇ suspensámque sententiam, vt canant cycni, sicut est in prouerbio, tacentibus graculis, excitentúrque docta ingenia ad scrutanda summi opificis naturæque miracula & ad eruendas eorum caussas ex Philosophorum thesauris, in eo præcipuè spectaculo, in quo, à primo ortu, neque in similarium partium temperie, neque in instrumentalium figura, numero, situ aut connexione natura peccauerit: ideóque nihil hîc sit monstrificum, cùm nullam habeat istud corpus deformitatem notabilem, toti suæ speciei extraneam, quam à prima origine sortitum sit. Plinio autem si mirum fuit quosdam concretis ossibus extitisse & sine medullis, quod portentum istud fuerit fœtum extractum, imputrem in suo veluti ergastulo lapidefactum, tot mensibus & annis à matre circumgestatum fuisse? *lib. 7. cap. 18. Natur. hist.*

SYMEONIS PROVANCHERII LINGOnensis & apud Senonas medici de huius indurationis causis opinio.

De partu anatomico eius mulieris, quæ in Senonum vrbe vixit annos octo & sexaginta, & cui extinctæ eruta est puella iustæ molis quæ in vteri sinu octauum & vigesimum annum impleuerat, gallicè scripsi. Eundem partum, qui Latinè & copiosè loqueretur, ad exteros relegare decreueram, cui physicas, sed è re natas exercitationes meas adiungere operæpretium videbatur. Inter moras Albosius Heduus, qui excudendam spectaculi effigiem curauerat, eius historiam Latinè exprimit: De qua scribenda iampridem amicorum & maximè exterorum, ad quos vt nominis, ita eruditionis suæ fama peruenit, literis frequentibus vrgebatur. Hic oratione graui & veridica flagitantium votis respondet, vt mollis in obsequium, facilísque rogantibus esset. Historiæ de induratione fœtus in vtero physica & problematica inquisitio accessit. Vtraque mihi tantopere placuit, vt in ea vertenda gallicè meam operam requirere visa fit: nec eius authorem plenius commendabo, ne quia viuit, & eiusdem vrbis sumus incolæ, in fœdam adulationem me demitti in multorum opinionem irrepat. Et quia in dubia & ancipiti re sic animus consistit, neminem mirari oportet si in apertum campum descendam, & vtraque lingua mearum exercitationum breuiter ac summatim epilogum adiiciam. Ergo rem ipsam aggredior. Vterus μήτρα Græcis, quem Deus ad concipiendum fœtum destinauit, crassus & impactus carneum quid referr, cæterum neruosus & membranosus est, vt gestationis decursu in amplitudinem posset extendi. Ac semen, quod hominis abstractum Zeno appellare non dubitauit, in vteri sinum effunditur, idque vnicum propagationis perpetuæ subsidium comprehensione firma concipitur, ex quo primum omnium inuolucra genituræ procreantur, mox reliqua membris & articulis distincta, semine genitali opifice, nec non spiritu sanguinéque menstruo administris instruuntur, vsque dum opus esset absolutum. Cùm igitur fœtus hic Senonensis à conceptionis die, ad prima suæ speciei lineamenta nouem mensium processu iustam in vtero materno corporis organici molem addidisset, matri, quæ huic grandiori alendo superesse non poterat, initium partus induxit. fit enim cùm diruptis calcitratu & motu valido pueri membranis, ipse à vinculis exolutus foras prodit, & ita perfectus est vt per os nutriri possit. *Gal. lib. 14. de vsu part.* *Gal. lib. 15. de vsu part.*

Diuulsis porrò inuolucris ichores prodeunt multi, & membranosum quid cruore tinctum referente marito: túmque graues & iniqui dolores, qui conferrorum spirituum vi accidunt, matrem excruciant. Frustra fiunt hæc omnia: hæret infans vtero, quem neque proptij motus, neque matris impetus possunt excludere: tandem alimenti penuria, ob quam sibi moliebatur viam & exitum, breuiss

ſimam vitam cum morte commutauit. Ex ſignificatione huius noui partus, quæ in lucem edita eſt menſe Majo ſuperiori, potuit intelligi quòd ſcriberem hunc fœtum ante indurationem vixiſſe ac ſeruatum fuiſſe inſtar molæ. Non deerunt qui ex eo loco capient opinionem me fœtui animalis vitam abnegare. Imò ratum babeo intelligentem animam membris affabrè concinnatis ſuæ ſpeciei conſentaneam affulſiſſe. Atqui hoc vnum cogitabam, vt indicarem fœtus quam molas poſſe vtero ad plures annos affigi. nam molæ vitium & materiæ abſurditatem ſequuntur, quarum onus ægrè natura ſuſtinet: fœtus verò ſunt opus benignioris naturæ ad quos concipiendos vterus comparatur. Adde quòd irriti conceptus ad putredinem, ſi vitæ expertes inanimatis & animati vitalibus conferantur, quàm fœtus ſunt procliuiores: ſiquidem illi humida & lubrica conſtant materia quæ facilè putreſcit: fœtuum verò compacta vt plurimum dura & ſicca eſt ſubſtantia (vt qui ex neruis, venis, membranis, vinculis, & oſſibus conſiſtunt) cuius ratio putredini reluctatut. Pars enim ſicca ægrius putredinem admitrit. Poterat tamen hic fœtus Senonenſis ad putredinem progredi. Cur ergo ab extinctione natiui caloris illam effugit & occalluit? Refrigeratur vterus præter naturæ ſuæ modum fracti caloris imbecillitate per irritos labores partus, per erupriones aquarũ, per effuſa quædam cruenta, per cõcepti frigidi externam iniuriam. Frigus enim dehiſcente vtero & diductis cruribus in expectatione puerperij admittitur. Ex victoria frigoris humores, qui venis mediiſque ſpatiis vterinæ molis & conceptæ puellæ pertinacius impacti erant, concretione coguntur: perinde ac gelatis accidit, ſic enim affecti κατεχόμενοι appellantur, qui eam formam rerinent in qna deprehenduntur. Fit autem id malum ab humore frigidiore & congelante. Etenim frigote humida concreſcunt: quod Galenus ex ſpontina ſcirrhorum generatione patefecit. Cöeunt autem vſque adeò humores & in concretionem deducuntur, vt cum vtero fœtus ſcitrhoſam planè, calloſámque dutitiem contrahat. Nam & ex frigore duritiem fieti docuit Galenus. Humores autem qui demiſſi ſunt in concretionem, craſſi erant & glutinoſi: alioqui nunquam fœtus vterúſque in calloſam duritiem eſſent progreſſi. Erant & frigidi: nam ſcirrhus, vt Galeno placuit, omníſque tumor ſcirrhoſus ex humore craſſo, viſcido ac frigido naſcitur, qui in parte frigida, ſiue ſit melancholicus, ſiue pituitoſus, ſiue ex vtriſque mixtus, facile concreſcit. Frigus enim humores congelat, vt diximus, & maximè frigidos. Itaque hoc in agendo potentiſſimum, ſimul atque fœtum cum vtero excepit, in vtroque efficiens indurationis cauſa extitit, quæ quidem corpuſculo & vterinæ moli ex materiæ & humoris ratione impendebat.

Gal. in 6. Epid. comm. 3. sect. 14. & Hippocr. lib. de carn. 5. simp. 5. cap. 14. meth. & 4. lib. 5. simp. cap. 1. lib. 3. de loc. aff. cap. 5.

His igitur ad abſolutam duritiem pergentibus, ſenſim humor per halitum reſolutus eſt: non enim craſſa, refrigerata, concretáque reſtitit, & in callum vteri perinde ac infantuli moles coaluit ante ſeroſi recrementi vaporationem. Nulla verò humiditas poſt hanc coitionem per venas, qnæ ſolæ fœtui alimentum confetebant in media vteri ſpatia illapſa eſt, ac proinde facto ſeri & cruoris effluuio, quod ad puerperij tempus natura depoſuit, in loco frigido, ſicco & ſaxeo proles madere deſiit: imò duri occurſu induruit. Nam & humor qui circa articulos colligitur ex oſſium natura, teſtante Hippocrate, duritiem induit. Dicet aliquis ex phyſicorum & medicorum ſententia, frigore concreta calore liquati: cui ſatisfactum fuerit, ſi reſpondeam alias indurationis cauſas à frigote inſolubilem vteri & genituræ concretionem reddidiſſe, ídque ſcirrboſi tumoris modo, qui ſiccitate & frigore concretus nunquam emolliri poteſt. Igitur nibil aderat per ariditatem loci quod fœtum faceret obnoxium putredini, exhauſta erat omnis humiditas innata, nulli aduentitiæ per vteri craſſitiem ac duritiem aditus patebat ad induratum fœtum, quo ſe ipſo redderetur humidior. Nam quæ putrent, ait Hippocrates, ſe ipſis humidiora fiunt. Porro confitmata in dies duritie, proles illa perinde ac ſcirthus, vtero ſcirrhoſo affixa, potuit integra forma in mortis maternæ tempus conſeruari, citra inſignem earum partium colliquationem, quæ natura ſua laxiores abſumi poterant, niſi concretio à frigore irrepſiſſet. Quod factum fuiſſe adeò mirum videri non debet, cùm neque oſſa indurata, neque calli porive qui generantur in nobis, procedente die minuantur. Hæc mea eſt compendiaria argumenti propoſiti diſceptatio, candide lector ſi quid rectius illa noueris, imperti: ſi non, hac vtere mecum.

lib. 2. Epid.

Ἄλλο] Altera potio. Sed in bac tamen ſecunda pro περιμίξαν reponito περιμίξας.

Ἄλλο] Tertia potio hoc habet difficultatis, quòd quum vno & altero modo offerat fel tauri, ac primùm imperet propinandum ex vino, quomodo (πάλιν καταπιεῖν) ſecundo loco ebibi id poſſit; boc verò breue reſponſum fecit verbum καταπιεῖν, quo vorari quod minùs dilutum eſt, ſignificatur. Deinde πάλιν reddimus, vt illi πάλιν quidem reſpondeat *rurſus*. Ea tamen conditione, vt non ireratus, ſed contrarius actus ſignificetur: ac πάλιν hoc loco pro ἀνάπαλιν dicatur. Imò verò fortaſſe non περιπλάσας ἂν πάλιν legendum, ſed περιπλάσας ἔμπαλιν & quæ ſequuntur. In dictionis autem σαὶς expoſitione, incerti feruntur omnes, & vertunt alij alitet. Interdum poni pro adipe ſeu pinguedine, ſicut σίαρ, in ſuis definitionibus opinatus Doctor Gorræus fuit. Etiámque nunc pingue Caluus interpres reddidit. Cornarius contrà fermentum putauit eſſe. Nonnulli verò aqua ſubactam farinam & recentem, hoc eſt quæ ſine acore eſt (Galli paſtam vocant) eſſe exiſtimarunt. Et nonnulli aliter, vti dictum eſt. Vter verò interpretum veriſimiliùs? Offerendum fel eſt tauri vt ἐγχόλιον mulieri, non ſine cruciatu multo mortuum ſuo conceptaculo fœtum continenti. Caluus ἢ σαιτὶ περιπλάσας ὠὸν πάλιν legit, opinatus fore ſic, vt fellis amarot diluatur perpinguis alicuius rei permixtione; maximè verò ſi oui concluſum putamine votaretur. Ad Hippocratis animum propiùs aliquantò acceſſit interpres alter, fel tauri oblinens fermento; ſed quonam modo torrefactum nunc deſiderat, minùs nos videre adhuc ingenuè confitemur. Iſthanc verò diſcrepantiam is tollat facilè qui ad authoris mentem ſcopúmque arrenderit diligenter animum. Ductus coniectura Hippocrates ac ſanè veriſimili, quòd nimis amari ſaporis & ingrati fel foret tauri ex vino potione prima propinatum; modum inquirens tandem excogitauit (tantæ virtutis

hoc eſſe

hoc esse ratus in scopum propositum) quonam modo sine molestia sensus, hoc est gustus, attamen viribus integris, ad fundum ventris posset illabi. Id vt faciat, fel voluit περιπλάσαι, obuoluere & contegere, σταιτὶ, crusta quadam leui, confecta pistoris artificio. Est huiusmodi, quod oboliam nostri vocant: aut quo cassiæ fistularis medullam obuoluere solent per bolos, & terebinthinam circumcludere, quoties ferè in morbis deuoranda est. Quod antiquitus pasta tegebant, pastillum hac ratione, si bellè coniicimus, Plinius vocauit; imò & pastillare, conficere & conformare pastillos. Sic ergo Hippocratis orationem restituimus, ἢ σταιτὶ περιπλάσας, ἔμπαλιν καταπιεῖν δίδου. Vt nimirum mulier quæ detrectat fel tauri cum vino permixtum propter amarorem assumere, leui quadam id contectum pasta morem gerendo velit & possit faciliùs deuorare.

Ἄλλο· καρκίνους ποταμίους] In hac porione postrema αἴθαλον simpliciter non profert, sed quum sint fuliginis genera varia, non aliam assumi in præsentem vsum voluit, quàm quæ ἀπὸ τοῦ ἴπνου, à clibano, non autem aliunde, petitur & colligitur. Cæterùm omnia simul voluit commisceri, ac sic sanè ἑνοῦσθαι, in vnum coire & quasi vniri: (In mixtione enim omnia vniri & simul coire, qui sunt naturales, ex libro Hippocratis de natura hominis & lib. de ortu & interitu aliísque Aristotelis operibus satis perspectum habent) Quod non, nisi diluta sint melicrato, potest euenire. Sed hoc tamen (ὑπαίθριον θεῖναι) priusquam melicratum propinetur, cupit Hippocrates vt priùs (inquam) deponat & faciat sedimentum. Ratus id demum nunc absorbendum esse quod innatat; non fæces autem simul cum eo. Quæ causa quidem est, cur & sensisse & censuisse hîc possimus videri præclarè & verissimè, si secus quàm alij quique legunt, post πινέτω πίσις, pro ἐκ τείνου, potiùs ἐκ τούτου reposuerimus. Totum namque, vt dictum est, melicratum cum iisce quæ hoc ex hypothesi continet, ebibendum non est: sed in potum assumetur aliquid ex eo; ea nimirum portio quæ, quum iam pellucida euaserit, ipsi innatat sedimento, hoc ipso tamen relicto.

Ἄλλο· σικύης ἀγριωτέρης τείψας] Cætera hæc quæque pessaria fœtum eiiciunt. In quorum primo syluestris cucumeris subacta pars interior pice cedrina, obuoluitur lanæ, vt ad pennam circumligetur filo prætenui gratia intentionis, quam vulgò rigiditatem appellant; (προςπιθέσθω δὲ εἴσω) vt intromitti facilè nimirum possit. Qui sermo ad anteriorem partem pessi referendus est omnino. Nam ne æquo penitiùs indatur, suadet (τὸ δὲ πτεροῦ τὸ σκληρὸν) quod est in penna durum, hoc est extremum, non contectum lana potiùs quàm pars ea quæ in penna nempe calamo possit videri ad scribendum aptior; (quod nostræ huic quoque fauet interpretationi) προςεχέτω μικρὸν ἔξω ἐκ τοῦ αἰδοίου, vt extrà parum propendeat, quo apprehendi nimirum queat ad extrahendum tempestiuè. Detrahendi verò opportunitatem sic notauit Hippocrates in oratione, ὅταν αἷμα φανῇ, quod iam modò idem semel atque iterum inculcabit. Verumenimuero (αἱμαχθῇ τὸ ἄκρον) sicuti mox ille loquetur, nunc extremum quod intus in occulto iacet, cruentum sit necne, nisi abstractum priùs fuerit, nequit prorsus diiudicari. Itaque ἀφῃρέσθω ita Hippocrates intellexit, vt quoties siue manè demas pessum, siue vesperi; perpetuò retrudatur penitus & contineatur ibi tantisper dum sanguine confectum aspersúmve comparebit. Alioqui sanè verendum esset, ne si vlterius in ductu diuturniorem id moram trahat, abradendo erodendóque vlcus tandem creet in vtero. Id verò sit his tribus pessis, tempestiuæ detractionis indicium ergo commune, quod dictum est ab Hippocrate.

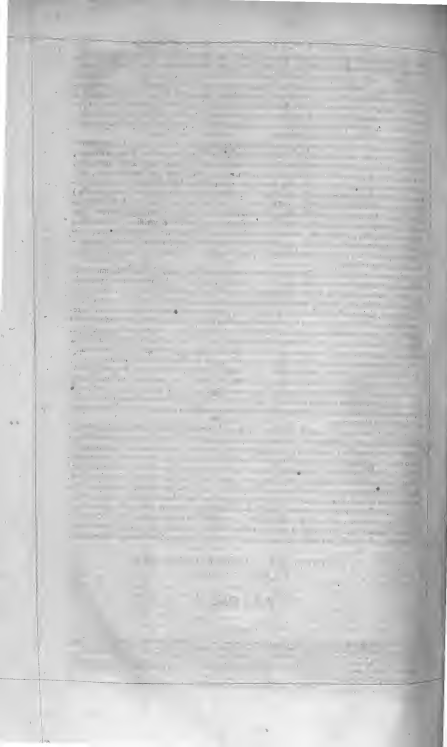
Ἐκβόλιον] Præsentem concludit deinde ac finit suam disputationem Hippocrates duplici ecbolio. Nobis est aliquanto suspectum magis quod priori quàm quod secundo loco ponitur; maximè autem quoties cum batrachio vsurpabitur. Cuius omnis tam vehemens acrísque facultas visa Galeno fuit, vt solo etiam appositu exulceret cum dolore. Nec verò sola exulceratur cutis quæ densa est, si diutiùs adhæserit; sed & in crustam illa sæpe hinc aduritur. Quid ergo inferat damni, si in potum assumetur? Sunt namque intus in corpore quæque teneriora quàm foris. Hoc verò responsum quisque ferat. Exhiberi nempe nunc & consultò sanè in rem propositam (μικρὸν) manu parciore. Deinde quòd (ὄξει ἀκρήτῳ) eius vis retunditur permixtione aceti meracioris. Cæterùm leuioris fortasse momenti videatur, quod posteriori loco præscribitur, ex molliusculo scilicet brassicæ cauliculo. Nisi sic quidem cautissimè, quo nimirum interea semper insit quiddam quod ab inferis etiam naturam suscitet & stimulet ad excernendum; quum siquidem id quoque, vt beta, brassica possit. Potest & hic netopum nunc esse ex vsu, inferiores saltem partes dilatando semper in eundem scopum. Sed de netopi viribus antea.

SEPTIMI ET VLTIMI COMMENTARII FINIS.

Δόξα Θεῷ.

Corrigenda.

Pagina 13, versu 8, lege *molita*. p.17,35, *teneriuscula*. p.41,45, σαρκία: quamuis & σάρκια ferri potest: quemadmodum φλέβια & φλεβία, ἄκεσιν & ἀκέσιν, φάκιον & φακίον, & similia indifferenter apud Hippocratem cùm alibi, tum in hoc ipso libro scribuntur. p.43,56, dele *quod*. p.64,22, scribe *consumptus*. vers.40, *minus*. p.75,52, ὕπνος. p.91,55, *ineuntibus*. p.107,30, pro *vt* lege *dicebantur*. p.109,5, *congressum*. p.112, 64, *referenda*. p.117. 20, dele καὶ. p.119,64, lege *discutitur*. p.141, scribe ῥεῖν. p.162, 45, ὑπερβάλλουσιν. p.177,20, *ipsum*. p.199, 4, κηρὸν. p.225,32, θυλακί. p.245, 32, μεταβάλλειν. p. 289,32, *continuit*. p.292,51,53. ἀλλ. p.307,10, scribe vel ἄλφιτον, vel ἄλευρον. p.314, 2, ὕστερα. p.331, 45, lege *iuniperi* pro *lauri*. p.332, 30, χυλωθῇ. p.345,44, Galenus in exegesi legit ἐξηρτισμένον.



CATALOGVS PARTIVM CORPORIS HVMANI, QVARVM HIPPOCRATES IN HOC PRIMO περὶ γυναικείων *libro meminit.*

RERVM AD MATERIAM MEDICAM SPECTANTIVM SEV SIMPLICIVM IN HOC HIPPOCRA-*tis libro contentorum Catalogus.*

Cuminum

RERVM AC VERBORVM IN HIS COMMENTARIIS EXPLICATORVM INDEX.

Flatus

Stomachi

F I N I S.

Parisiis excudebat Dionysius Duvallius, sub Bucephalo, in vico Bellouaco: Anno Domini 1585. mense Aprili.